

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

LIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1830.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 12, IVe Deel.*)

XVIII.

DE OPSTAND IN REMBANG.

In de maand November 1827, bevond zich in de residentie Rembang, tot handhaving der goede orde, niet meer dan 100 gewapende politie-dienaren en een detachement van welligt 50 Djajang-Sekars. De uitgestrektheid van deze residentie werd niettemin geschat op 600 vierkante palen; zij bevatte 400 000 inwoners en sloot langs hare geheele zuider-grens aan de vorstenlanden, waarvan een gedeelte, de Montjo-Negoro-sche regentschappen, in 1825 in vollen opstand geweest was. Nog kort geleden had het getal politie-dienaren in Rembang 184 bedragen, en telde men aldaar 600 bezoldigde pradjoerits; maar op last van den Kommissaris-Generaal

5. D. N°. 1.

DU BUS DE GHISIGNIES waren, gedurende zijn verblijf in midden-Java (Aug. 1827), ter verligting van de schatkist, die pradjoerits afgeschapt en was in het aantal politie-dienaren eene vermindering gebragt geworden. De gevolgen van die ontijdige en kwalijk begrepen zorg voor 's lands penningen, bleven niet lang achterwege.

Op den 25sten November ontving de Generaal DE Kock het berigt, dat zich in en nabij het Rembang-sche vrij sterke benden kwaadwilligen vormden, en aangezien zij door gebrek aan toezigt eerst laat waren ontdekt en door gebrek aan magt niet onmiddellijk uit elkaër konden gedreven worden, had men reeds drie dagen later het innemen en verbranden van Radjakwessie, de hoofdplaats van het regentschap van dien naam, te betreuren. De Heer PRAETORIUS, adsistent-resident van Radjakwessie,

was op den oogenblik dezer gebeurtenis met verlof; de ambtenaar, die hem tijdelijk verving, was met den regent wegens dienstzaken uit de plaats afwezig, en alzoo hadden de opstandelingen niet alleen het voordeel van geen' geregelden en welbestuurden tegenstand te vinden, maar ook dat, van over hunne verrigtingen en over hunne sterkte de meest overdrevene geruchten te zien rondstrooijen. Door het bemagtigen der geweren van de afgedankte pradjoeirts, door het zich meester maken van eene som van f 500, voortspruitende uit betaalde landrenten, en door het in vrijheid stellen der gevangen misdadigers, was het verontrustende van den val der hoofdnegorij Radjakwessie voor ons reeds aanmerkelijk vergroot; maar het zorgwekkende dezer gebeurtenis nam nog toe, toen de sterkte der vijanden door de faam op duizendtallen werd gesteld en men als hunne aanvoerders de aanzienlijkste inlandsche grooten van Madion en Kediri hoorde noemen.

Deze hooge opgaven van de magt der opstandelingen, die zich maar al te spoedig verspreidden, hadden ten gevolge dat hier een aantal misnoegden zich zonder aarzeling onder hunne banieren schaarde, en dat elders de overigens rustige bevolking zich uit vrees aan hen onderwierp en gedwee hunne bevelen volgde. Den dag na de overmeestering van Radjakwessie, hadden zij ook Pelem onderworpen; weldra stonden zij nabij Toeban, en na verloop van weinige dagen achtte men zich reeds verplicht op de veiligheid van de hoofdplaats Rembang zelve bedacht te zijn.

Tot de eerste maatregelen van tegenweer die genomen werden, behoorde het

terstond weder verzamelen en onder de wapenen brengen der pas afgedankte pradjoeirts in de regentschappen Rembang en Toeban, het aldaar en ook in Blora bijeenroepen van barissans, en het opstellen dezer benden langs de grenzen der twee laatstgenoemde regentschappen: Voorts werd in Samarang, zoodra het berigt van het gebeurde aldaar was aangekomen, de garnizoensdienst weder aan de schutterij opgedragen en zóóveel geregelde troepen als slechts verzameld konden worden naar Rembang gezonden; de luitenant DE STUBLER kreeg bovendien last de Djajang-Sekars van Japara en Joana onder zijne bevelen te gaan nemen, en met hen naar het nieuwe oorlogstooneel te snellen. De kapitein der artillerie SCHIPPERS, die naar Soerabaija overgeplaatst en op zijne doorreize te Toeban van den stand der zaken berigt ontving, begreep teregt zijne reis te kunnen staken, om zich daar te blijven vestigen en de leiding der verdediging op zich te nemen; aanvankelijk had hij niets dan barissans ter zijner beschikking, maar reeds den 50sten werd hij versterkt door 20 matrozen van de schooner *Circé*, onder de bevelen van den luitenant ter zee BOERS; met deze en met een barissan toog hij naar Rengel, vanwaar hij al dadelijk begon den vijand in de nabijgelegen dessa's te bestoken en te verjagen. Ook te Soerabaija zat men onderwijl niet stil; de opstand plantte zich met zulk eene verbazende snelheid naar het oosten voort, dat hij weldra ook het grondgebied van deze residentie had bereikt. De kolonel BEURLIN, kommandant der 5de groote militaire afdeeling, stelde zich terstond naar

de grenzen in beweging, met 140 man infanterie en twee veldstukken; gedurende zijn marsch regelde hij overal het vertrek der inmiddels zamengestelde barissans naar de meest geschikte of meest bedreigde punten, en kwam den 5^{den} December te Babat aan, waar zich de assistent-resident PRAETORIUS, met de civiele ambtenaren QUENTIN en FOSS, bij hem voegden. Reeds in den avond van dien dag werd hij aldaar aangevallen, maar had het geluk den vijand met aanzienlijk verlies af te wijzen (1). Den 7^{den} December stond hij, na nog eenige kleine gevechten geleverd en bestendig voor de goede plaatsing der zich vormende barissans gezorgd te hebben, te Bowermo. Intusschen werd de dienst in het garnizoen van Soerabaija hoofdzakelijk weder door de schutterij verrigt, die echter spoedig werd bijgestaan door een goed deel der bemanning van het fregat *Bellona*, ten dien einde aan wal gezet. Ook te Grissee moest door eene gewapende Europeaansehe burgerwacht voor de veiligheid der plaats gevaakt worden.

Terwijl men zich in en om de residentie Rembang beijverde den opstand zoo goed mogelijk te keer te gaan, en men zelfs op het eerste berigt daarvan, uit Batavia, troepen afzond, nam de Generaal DE KOCK maatregelen om de krijgsmagt op het nieuwe oorlogstooneel zooveel doenlijk te versterken. Ook hij bleef nog gedurende vele dagen in het onzekere, aangaande de uitgebreidheid van 's vijands magt en de namen der hoof-

den die zijne handelingen bestuurden; maar hij werd door den Soloschen rijksbestierder en zijne verdere ingewonnen berigten, toch voldoende gerustgesteld over de gezindheid der voornaamste grooten van Madiou en Kediri. Hij zorgde niettemin dat ook aan die zijde eerlang aan mogelijke aanvallen eenigzins weêrstand kon geboden worden. Op den 5^{den} December vertrokken 20 man en een stuk geschut van Soerakarta langs de Solo-rivier ter versterking van Ngawi. De 5de mobiele kolonne moest uit Kadoe zoodra mogelijk naar Rembang gaan, en naar Samarang werd den last gezonden aan alles wat daar beschikbaar was of werd, voorloopig dezelfde bestemming te geven.

Wij hebben echter in het vorige hoofdstuk gezien, dat de kolonne uit Kadoe niet zoo spoedig hare nieuwe bestemming kon volgen, als de Generaal DE KOCK wel gewenscht had. Sedert lang reeds had DIENONEGORO getracht ten oosten van Soerakarta eene afleiding te verwekken; dit was hem eindelijk gelukt, maar zijn doel zou volkomen bereikt zijn geweest, wanneer hij inmiddels met de magt, door hem in persoon aangevoerd, eenige belangrijke voordeelen had kunnen behalen; de pogingen, die hij daartoe in het werk stelde, moesten derhalve vooraf worden verijdeld, en eerst toen dit geschied was, kon de 5de kolonne tot de herstelling der rust in Rembang gaan bijdragen. Hierdoor werd echter niet belet dat de Generaal DE KOCK een' belangrijken maatregel nam, die — gelijk hij reden had te verwachten — veel zou bijdragen tot het spoedig bevredigen der opgestane landstreek. De kolonel honorair

(1) Hij sprak met lof over de diensten bewezen door de Heeren PRAETORIUS, QUENTIN, FOSS en den regent van Sidaijoe.

NAHUIS, resident van Solo en Kommissaris der regering aan het hof van Djokjokarta, werd door hem met eene zending naar de oostelijke vorstenlanden belast. Door zijn langdurig verblijf aan de Java-sche hoven, was hij naauwkeurig bekend geraakt met de personen en belangen der inlandsche grooten, zoodat aan niemand beter dan aan hem de taak kon opgedragen worden de getrouwen onder hen moed in te spreken, de wankelenden aan onze zijde te houden en de welligt afgevallenen weder tot inkeer te brengen. Met behulp van dit middel, en door het inwinnen van juiste berigten aangaande de sterkte des vijands en den naam zijner hoofden, door het op goeden voet brengen der barissans, het regelen hunner opstelling en het in verband brengen hunner verrigtingen met die der militaire magt, hoopte men den gang der zaken zóódanig te leiden, dat in het zuiden niet minder krachtig tot het dempen van den nieuwen opstand werd medegewerkt dan dit in het oosten geschiedde, door de pogingen van BEURLIN, en in het noorden door die der troepen uit Samarang en Batavia afgezonden.

De Heer NAHUIS bevond zich den 7^{den} December te Ngawi, waar zich de Pangerang RONGO-PRAWIRO-DI-NINGRAT, Hoofdregent van Madion, bij hem vervoegde. Den volgenden dag kwam ook DEZENTJE daar, met een gedeelte zijner gewapenden, sterk 155 hoofden, waarbij 62 geweren en 24 ruiters. Den 9^{den} December werd de togt oostwaarts voortgezet naar Ngadji, eene dessa aan de rivier van Solo. Men wist dat de tusschengelegen plaatsen allen door opstandelingen bezet waren, en daarom

nam NAHUIS, behalve het detachement huzaren, wat hem ten geleide strekte, de troepen van DEZENTJE en de barissan des Pangerangs van Madion, waarbij zich een aantal ruiters bevond, ook nog 48 man infanterie, onder den luitenant MARNITZ, uit het garnizoen van Ngawi met zich. Een gedeelte dezer magt scheepte zich in op prauwen en zakte de rivier af, ten einde de dessa's op de beide oevers te zuiveren, en een ander gedeelte met de ruitery volgde den grooten weg. Vóór Ngadji zou de geheele magt van NAHUIS zich weder vereenigen, om den vijand, zoo hij stand hield, gezamentlijk te verdrijven. De dessa's langs de Solo werden bij het naderen der prauwen terstond door de brandals verlaten, zoodat men geene gelegenheid vond ook maar een enkel schot te doen. Het gedeelte wat zich langs den grooten weg bewoog, zag den vijand eveneens voor zich uitvlugten, maar haalde hem te Ngadji in, en had hem reeds verslagen en verdreven, toen NAHUIS met de rest zijner magt aankwam. De onzen hadden daarbij twee gewonden bekomen, maar zij hadden den vijand tien dooden toegebracht en 16 gevangenen gemaakt, waaronder een nieuw benoemd Tommongong (1).

Den 10^{den} rukte men voort tot Panoelang, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten. In den morgen van den volgenden dag ontving men aldaar het berigt dat een der hoofden van de opstandelingen, genaamd Sosno-di-Logo, met ongeveer 7 à 800 man

(1) De Heer NAHUIS sprak in zijn rapport met lof over den Landheer DEZENTJE en den wachtmeester VAN DUYVENVOORDE.

zich te Padangan bevond en het voornemen had de rivier over te steken, en zich naar Ploentoran in het regentschap Blora te begeven. De Heer NAHUIS besloot hem te ontmoet te rukken en dit voornemen zoo mogelijk te vrijdelen. Des morgens ten 9 uur stelde hij zich in beweging; achter zijne spits van 6 Europeesche huzaren, marcheerde als voorwacht het detachement van den luitenant MARNITZ, daarna kwam de infanterie van DEZENTJE, vervolgens de ruitery, waarbij 9 Europeesche huzaren en 25 dragonders van MANGKOE-NEGORO, en eindelijk de achterwacht.

Tegen elf uur ontwaarde men in de verte eene sterke vijandelijke bende, aangevoerd door drie hoofden, kenbaar aan hunne groote pajongs. NAHUIS beval daarop aan MARNITZ zijn detachement in slagorde te scharen; hij liet de infanterie van DEZENTJE links van dit detachement opmarcheren en door afzonderlijke pelotons van deze infanterie de beide vleugels dekken; de ruitery werd meer achterwaarts gesteld en bleef voorloopig met de barissans van den Pangerang van Madion in reserve. Aan MARNITZ, die de gezamentlijke infanterie onder zijne bevelen kreeg, werd gelast geen schot te doen voor hij des vijands vuur zou ontvangen hebben. De opstandelingen bleven naderen, maar waren nog niet onder bereik van het gewerschot gekomen, toen MARNITZ door DEZENTJE werd aangespoord het vuur te openen. Wanneer dat DEZENTJE hem bevelen van NAHUIS kwam brengen, gaf hij terstond aan die aansporing gevolg; maar zijn vuur had, gelijk te verwachten was, geen de minste uitwerking. De brandals, daardoor

aangemoedigd, drongen nu met rassche schreden en gevelde pieken, onder een oorverdoovend geschreeuw voorwaarts; de infanterie van DEZENTJE begon te wankelen, de ruitery van Madion toog al dadelijk op de vlugt, en het bevel van NAHUIS, aan de huzaren en dragonders gegeven, om langs den linker vleugel op den vijand in te houwen, werd niet verstaan of althans niet uitgevoerd. Naarmate de brandals naderden, werd de houding der pradjoerits van DEZENTJE meer weifelend, tot zij eindelijk de Madionsche ruiters volgden en MARNITZ met zijn detachement alleen tegenover den oneindig sterkeren vijand lieten. MARNITZ bleef vuren zoolang hij kon, en ging daarna tot een' bajonet-aanval over; hij had zelfs het geluk de brandals eenigzins terug te dringen, maar door niemand ondersteund wordende en alles ziende vlieden, ontzong ook aan de zijnen den moed en deinsden zij eindelijk in wanorde terug. Thans was de verwarring algemeen, en schoot er voor NAHUIS en die hem verzelden, niets meer over dan eveneens hun heil in de vlugt te zoeken. Hij liet ruim de helft zijner magt op het slagveld en kwam tegen den avond te Ngawi aan, met de rest zijner troepen (1).

De oorzaken van deze nederlaag zijn vooral te zoeken in het lafhartig gedrag

(1) Met de MARNITZ, met DEZENTJE en DIARD, landheeren, met VAN VLISINGEN, FEMIE en P. C. NAHUIS, civiele ambtenaren, en den Pangerang van Madion en zijne onderregenten, die niet in de schande hunner barissans gedeeld hadden. Hij was verder nog vergezeld door HARBIJ, nieuw benoemd resident van Rembang, die zich van Solo naar zijne standplaats zou hebben begeven.

der barissans en pradjoerits, door NAHUIS tegen de opstandelingen aangevoerd, maar toch ook voor een goed gedeelte in de bekwaamheden van den vijandelijken aanvoerder en in het zelfvertrouwen wat hij zijne ondergeschikten wist in te storten. Het bleek weldra dat Sosro-Di-Logo, die hier het bevel voerde, tevens het hoofd was van den opstand in Rembang, en dat hij zich de lessen in de krijgskunst uitmuntend had ten nutte gemaakt, die hij weleer aan onze zijde ontving, toen hij in de lijfwacht des Sultans van Djokjokarta met ons, tegen DIEPO-NEGORO streed. Wrevel over gewaande miskennis zijner bewezen diensten, naar zijn oordeel blijkbaar uit het bevorderen van anderen, die er minder aanspraak op hadden dan hij, en vrees voor Sultan SEPOE, die hij geloofde dat hem niet genegen was, hadden hem eerst een jaar geleden, Djokjokarta doen verlaten, om de zaak van DIEPO-NEGORO te omhelzen. Thans was hij door dezen met een handvol volks naar Rembang gezonden, en toonde daar, tot onze schade, maar al te goed dat hij in de hoofdstad van Mataram inderdaad niet naar waarde was geschat geworden.

Terwijl dit alles in het zuiden van Rembang plaats greep, waren de onzen in het noorden evenmin gelukkig geweest. De regent van Blora, die aanvankelijk aan zijne grenzen langs de Solo-rivier gestaan had, was naar zijne hoofdplaats, niet zonder verlies, teruggedrongen. De kapitein SCHIPPERS, die begonnen was zich van Rengel naar het oosten te bewegen, ten einde met den kolonel BEURLIN in gemeenschap te komen, had die onderneming

moeten opgeven. Den 11^{den} December stond hij weder te Rengel, maar toen het berigt der overwinning, op NAHUIS behaald, niet weinig vergroot tot in zijnen omtrek was doorgedrongen, nam de moed en de onstuimigheid zijner tegenstanders zoodanig toe, dat hij ook daar niet langer kon stand houden en (13 Dec.) op Toeban moest terugtrekken. De opstand won nu in die rigting veld bij iedere schrede die hij achterwaarts deed, en eerlang zag hij zich geheel in Toeban ingesloten en was de gemeenschap tusschen Rembang en Soerabaja volstrekt gestremd. Slechts aan den kolonel BEURLIN was het gelukt eenige voordeelen te behalen. Op den 15^{den} had hij van Babat, ten zuidwesten van Bownero, eene voorwaartsche beweging gemaakt, en daarbij twee vijandelijke bendes, van 2 à 500 man, met een verlies van 40 dooden op de vlugt gejaagd (1). Hij achtte het niettemin oorbaar zijne stelling te Babat weder te gaan hernemen, dewijl hij ook aangaande Kertosonno ongunstige tijdingen ontving.

Zoodra de Generaal DE KOCK het rapport van NAHUIS over het voorgevallene op den 14^{den} ontving, begreep hij dat er zonder aarzeling krachtige maatregelen moesten genomen worden; zijne bekendheid met den Javaanschen landaard, gaf hem de verzekering dat des vijands magt en het aanzien zijner hoofden, door het behaalde voordeel als vertienvoudigd was; maar, in weerwil van het tegengestelde gevoelen

(1) Waarbij zich onderscheiden hebben de assistent-resident PRAETORIUS, de ambtenaren QUENTIN en FOSS, benevens den regent van Radjakwessie met zijn broeder.

van den Kommissaris-Generaal, die de hoofdmagt van DIEPO-NEGORO niet ziende overstelpen en verpletteren, van oordeel was dat men dit althans de opstandelingen in Rembang moest doen, volhardde hij in zijne meening, dat Kadoe, wat met het naburige Ledok weder aan DIEPO-NEGORO's aanvallen ten doel stond, met geen soldaat mogt verminderd worden, eer die aanvallen voldoende waren afgewezen. De gezonden versterkingen uit Samarang en Batavia waren evenwel niet meer voldoende, en hij liet derhalve onmiddellijk uit het garnizoen van Djokjokarta en uit de 5de kolonne te Klatten eene 9de mobiele kolonne vormen, die onder kapitein von GRIESHEIM langs de Solo-rivier naar Ngawi vertrok. Zij kwam den 20sten aldaar aan en bestond uit 350 geweren, 25 ruiters, twee veldstukken en een detachement pionniers. — De Generaal-majoor HOLSMAN, die pas onlangs op het oorlogstoooneel was gekomen en het bevel over de troepen in het Padjangsche aanvaard had, moest dit bevel verwisselen met dat over onze magt in Rembang. Reeds den 16^{den} was hij daar aangekomen, na op zijne doorreize te Samarang de noodige beschikkingen getroffen te hebben tot het verzenden van kriegsbehoeften en — juist uit Europa aangekomen — troepen, die hem in staat zouden stellen spoedig tot den aanval over te gaan. — Slechts weinige dagen na zijne aankomst, had hij een nieuwen tegenspoed te melden. De luitenant der huzaren DE STERLER stond met 20 man infanterie, 25 Djajang-Sekars, 5 stukken geschut en een barissan van ruim 400 koppen, te Bantjar, aan den grooten weg die van Rembang

over Toeban naar Soerabaja gaat; hij werd daar den 21sten met zooveel hevigheid aangevallen, en zijne barissan gedroeg zich zoo lafhartig, dat hij, toen de munitie voor zijn geschut verbruikt was, terugtrekken en eindelijk in overhaasting de vlugt nemen moest; het geheele detachement infanterie werd daarbij in de pan gehakt, het geschut viel in 's vijands handen en de gemeenschap met SCHIPPERS, te Toeban, bleef nu slechts over zee open. Weinige dagen later stond hij met een klein detachement te Kragan, maar ook van daar zag hij zich genoodzaakt (25 Dec.) te wijken, om zich in Lasseem te bergen. Te Lasseem kwam de ritmeester TIELEMAN met 27 huzaren en 40 geweren met hem post vatten, maar ook gezamenlijk konden zij slechts korten tijd stand houden en moesten reeds den 31sten op Godo terugtrekken. Intusschen was ook Blora door de opstandelingen genomen en verbrand. De bezetting, van ruim 100 man infanterie, waarbij 60 Europeanen, en 40 ruiters, had zich niet tegen den overmagtigen vijand kunnen staande houden, maar was zonder groot verlies in de welvoorzienebenting teruggetrokken, waar zij den vijand het hoofd bleef bieden.

De Generaal HOLSMAN bevond zich in de moeilijkste omstandigheden; het was hem onmogelijk een aantal plaatsen, zoo als Rembang, Lasseem, Toeban, Blora en zoo als ook Bantjar geweest was, van bezetting te ontblooten, om zich eene mobiele magt te vormen en den vijand te gemoet te gaan. Al die plaatsen waren, óf als hoofdnegorijen van gewesten voor ons van het hoogste belang, en het in

bezit nemen daarvan door den vijand zou diens moed nog meer hebben doen aangroeijen, óf zij waren de zetelplaatsen van Europeaansche kooplieden en nijverheids-ondernemers, en de aard onzer vestiging op Java vorderde alzoo dat zij behouden bleven. Ieder der vele detachementen, die in het Rembang-sche aankwamen, kreeg derhalve terstond zijne bestemming, maar de hoofdaanvoerder had zijne magt overal verspreid, en bleef overal te zwak om tot den aanval over te gaan. Gelukkig kwam de majoor DU PERRON in den avond van den 29sten December te Rembang aan met de 3de kolonne, sterk 200 man infanterie, waarbij 40 Europeanen en 2 ligte veldstukken. Thans kon men ten minste beginnen de gemeenschap met Toeban en Soerabaja weder te herstellen.

Nadat de ritmeester TIELEMAN te Godo nog eenige versterking had ontvangen, werd hij aldaar op den 1sten Januarij 1828 met veel hevigheid aangevallen; hij had niettemin het geluk den vijand met aanzienlijk verlies terug te slaan en voor het eerst in vele dagen eene overwinning aan de onzen te verschaffen (1). Zoodra den Generaal HOLSMAN daarvan de tijding gewerd, zond hij den kapitein-ingenieur HUIJBRECHTS met een detachement ruitery, onder den ritmeester BEELAARTS, naar Godo en liet hem nog in den nacht van den 1sten op den 2^{den} volgen door den majoor DU PERRON met zijne kolonne, die thans het bevel op zich nam. Al vechtende rukte deze langs den grooten weg oostwaarts,

nam Lassem, moest zich dikwerf naar het zuiden wenden om nabijstaande hoopen brandals te verjagen, en bezette op den 12^{den} Januarij Bantjar, na het te boven komen van tallooze moeilijkheden, hem zoowel door het vernielen der bruggen en het onbruikbaar maken van den weg, als door den gewapenden tegenstand des vijands verwekt (1).

Intusschen was ook op den 11^{den} Januarij de 2de mobiele kolonne, onder kapitein TEN HAVE, uit Kadoe te Rembang aangekomen. Deze begaf zich, na met ruitery versterkt te zijn, reeds den 15^{den} naar Kragan, waar ook de Generaal HOLSMAN den volgenden dag aankwam, terwijl de majoor DU PERRON zich van Bantjar zuidwaarts naar Djatirogo wendde. De marsch van laatstgenoemde ging weder met niet te beschrijven moeilijkheden gepaard; het aantal beletselen, wat door den kapitein-ingenieur HUIJBRECHTS, die de voorhoede beval, moest opgeruimd worden, was onbegrijpelijk groot; daarbij moest men aanhoudend des vijands aanvallen afkeeren of hem terugwerpen, uit stellingen die hij hier en daar had bezet. Dit alles geschiedde in de kwade moesson, onder stortregens, waarvan men zich in Europa geen denkbeeld kan vormen, en zelfs tegen den raad van een bekwaam inlander, de ons getrouwe majoor Maas Tommongong Hoofdpanghoeloe NOTTO-RODJO van Rembang. De togt werd niettemin met beleid en dapperheid voortgezet, en met den besten

(1) Onderscheiden hebben zich de luitenant ROTH en de inlandsche sergeant WIDJO.

(1) De majoor DU PERRON roemde zeer de diensten hem bij dit alles bewezen door den kapitein-ingenieur HUIJBRECHTS, en de ritmeesters TIELEMAN en BEELAARTS.

uitslag bekrond. In den namiddag van den 14^{den} bereikte men Djatirogo, na den vijand overal verslagen te hebben en begon men er reeds den volgenden dag eene benting te bouwen (1).

Den 15^{den} marcheerde de Generaal HOLS-
MAN met de 2de kolonne naar Bantjar, en den 16^{den} stelde hij zich in gemeenschap met den kapitein SCHIPPERS te Toeban. Deze had aldaar in den aanvang benaauwde dagen doorgebracht; met slechts 20 matrozen en voor het overige met wel talrijke, maar weinig geoefende en nog minder moedige barissans, had hij er zich geheel ingesloten en tot eene lijdelijke verdediging teruggebracht gezien. Allengskens was echter zijne magt versterkt geworden; dit gaf aanvankelijk gerustheid aan de Europeesche en goed gezinde Javaansche bewoners van Toeban, en stelde hem eindelijk in staat weder eenigzins tot den aanval over te gaan. Toen op den 2^{den} Januarij de luitenant HEGGIE met 250 Madurezen, aangevoerd door een schoonzoon van den Sultan, hun Vorst, te Toeban was aangekomen, ging hij reeds den volgenden dag met deze en een gedeelte zijner 120 geweren, benevens twee stukken geschut, den vijand uit Kedoan verdrijven. Hij bleef thans aanvallend handelen, maar zag ook de menigte zijner tegenstanders bestendig vermeederen. Den 9^{den} naderden zij Toeban met eene magt van 2000 man; SCHIPPERS rukte hen te gemoet met alles wat hij beschikbaar had; de vijand handelde

met orde en regel, en deed zijnen aanval met eenen moed, dien men elders te ver-
geefs bij de opstandelingen gezocht heeft. Het gevecht was allerhevigst, maar eindigde in ons voordeel; behalve eene menigte vee, bekwam SCHIPPERS tot buit twee ijzeren 2 Ⓒ^{rs}, eene lilla à 5 Ⓒ, veel munitie, waarbij geslagen ijzeren kogels en schroot van gebroken stukken staal (1). Toen de troepen uit Rembang met hem in gemeenschap waren gekomen, werden de bruggen oost- en westwaarts van Toeban weder hersteld en kon men het verkeer over land tusschen Rembang en Soerabaija als weder geopend beschouwen.

De Generaal HOLS-
MAN zag zich verplicht nog eenige dagen in de thans door hem bezette stellingen te blijven, om de troepen, die van heinde en ver — meestal over zee — onder zijne bevelen gekomen waren, van vervoermiddelen te voorzien; onderwijl liet hij te Bantjar aan eene kleine benting beginnen, gelijk dit reeds te Toeban door SCHIPPERS geschied was. Hij wilde vervolgens de voornaamste door ons reeds genoemde plaatsen langs den grooten weg van Rembang tot Toeban, die dan allen versterkt zouden zijn, bezet houden, deze als zijne punten van uitgang (operatie-basis) beschouwen en vandaar zijne aanvallende bewegingen naar het zuiden beginnen. Berigten van den vijand ingewonnen, noodzaakten hem nog een detachement met een barissan te Wirosari op te stellen, dewijl het anders te vreezen stond dat de opstandelingen gedurende zijn opmarsch zich langs

(1) In de gevechten van den 14^{den} hebben zich roemvol gedragen de kapitein HUIJBRECHTS, de ritmeester BEELAARTS en de inlandsche wachtmeester BATEKÉ.

(1) Dit geschut was genomen door den luitenant DE GROS.

zijnen regter vleugel nog op Rembang zouden werpen. Volgens het plan van den Generaal HOLSMAAN zouden ook de troepen te Babat aan de grenzen van Soerabaja mede voorwaarts rukken. Deze bestonden thans uit ruim 500 man, waarbij ongeveer 60 matrozen van het fregat *Bellona*, onder den luitenant ter zee SCHUIT, 4 veldstukken en de barissan van Sidajoe. Zij hadden intusschen menig voordeel behaald (1), waartoe de regenten van Sidajoe en van Soerabaja — welke laatste in de nabijheid stond — niet weinig hadden bijgedragen. De kolonel BEURLIN, die niet langer uit de hoofdplaats zijner afdeeling kon afwezig blijven, had aan den majoor KLOOSTERHUIS het bevel te Babat overgedragen.

De opmarsch van HOLSMAAN, die tegen Radjakwessie gerigt was, begon reeds den 25sten Januarij en was op de volgende wijze geregeld. De majoor KLOOSTERHUIS en de kapitein SCHIPPERS moesten zich van Babat en Toeban in beweging stellen, en huunen marsch zoodanig regelen, dat zij zich den 25sten te Kapas konden vereenigen met de magt welke door HOLSMAAN in persoon van Bantjar derwaarts zou geleid worden. De kolonne n°. 2 moest, onder kapitein TEN HAVE, van Bantjar op Ngawen rukken, om vervolgens over Ploentoeran, na de opstandelingen uit die oorden verdreven te hebben, uit het westen naar Radjakwessie te gaan. Het bezetten der kleine

sterkte te Djatirogo en het veilig houden van den omtrek, werd opgedragen aan den majoor Maas Tommongong Hoofdpanghoeloe NOTTO-RODJO, terwijl de majoor DU PERRON met de kolonne n°. 3, waarbij de meeste onvervulde behoeften waren blijven bestaan, zich te Bantjar ging vestigen, om die behoeften te zien vervullen en vandaar — in den rug der onzen — overal heen te snellen waar de vijand onverhoopt mogt doorbreken, of bijstand benoodigd was.

Kapitein SCHIPPERS stelde zich het eerst in beweging (25 Jan.) en stiet met zijne magt, die in alles ongeveer 1000 koppen bedroeg, den 24sten te Bogong op den vijand; deze week terug tot bij de dessa Bron, maar hield hier stand in eene van rotssteen opgeworpen schans, die zeer steile hellingen had en gedekt was door eene verhakking van nagenoeg vier roeden breedte. Voor deze sterkte werden de onzen begroet door een zóó goed geregeld en zóó wel onderhouden tweegelederen-vuur, als men tot nog toe nergens van de opstandelingen had ontvangen. In weerwil daarvan werd tot het bestormen der verschansing overgegaan; twee troepenafdeelingen bestookten de beide flanken, terwijl de hoofdaanval — geleid door luitenant DE GROS — op het midden gerigt was. Deze dappere officier drong met de zijnen onder een allerhevigst vuur door en over de verhakking heen; hij beklom vervolgens met veel inspanning den hoofdwal; begon daarachter een gevecht man tegen man, en zag eindelijk den vijand voor zijne hardnekkige en onversaagde pogingen wijken. Deze vlugte over de

(1) Zoo als op den 23sten December, waarbij de sergeant-majoor COUVEAT zich onderscheidde. Na het vertrek van den kolonel BEURLIN en voor de aankomst van majoor KLOOSTERHUIS (zie het vervolg in den tekst), werden door den kapitein DE LASSASIE mede nog eenige kleine, maar met moed en beleid bestuurd gevechten geleverd.

rivier van Solo, en Bron strekte aan de onzen tot nachtverblijf. Den volgenden dag werd de rivier van Solo overgetrokken, hetgeen met veel moeilijkheden gepaard ging, aangezien de stroom 700 voeten breed was en al het noodige op de plaats zelve moest bijeengebragt worden, maar door het overleg van den kapitein-ingenieur HUIJBRECHTS, de medewerking van den adsisistent-resident PRAETORIUS en den ijver van officieren en soldaten, kwam men alle zwaarigheden te boven, en kon de kolonne zich nog dienzelfden avond te Kapas met de overige troepen nederslaan.

De majoor KLOOSTERHUIS kwam, na eenige gevechten (1), in twee dagen van Babat op zijne bestemming. Hij had den kapitein DE LASSASIE met een sterk detachement infanterie en twee stukken geschut aan de verbrande brug van Kapas achtergelaten, en deze werd daar juist allerevigst aangevallen, toen de Generaal HOLSMAN dit punt met zijne troepen bereikte. Gescheiden door de rivier waarover de brug gelegen had, vermogt de Generaal hem weinig bijstand te bieden; maar na een gerekt kanon- en geweervuur trok de vijand af, en kon HOLSMAN zich met hem vereenigen en naar Kapas voortrukken.

Den 26ten Januarij ging de nu vereenigde magt naar Radjakwessie op weg, de vijand nam voor de onzen met overhaasting de vlugt en de plaats werd zonder slag of stoot in bezit genomen.

Door het bemagtigen van Radjakwessie was aan den opstand in Rembang den

doodsteek toegebragt; de invloed die Soson-Logo uitoefende, was gegrond op het aanzien wat hij genoot en den bijval die hij gevonden had in Radjakwessie, waar zijn geslacht te huis behoorde en gedurende vele jaren het regentschap had waargenomen. Toen dit punt echter — dank zij de welberaamde bewegingen van HOLSMAN — zonder eenigen tegenstand ont ruimd was, ontzong aan zijne volgelingen den moed en begonnen zij hem even snel te verlaten als zij zich vroeger bij hem hadden aangesloten; doch het was daarom niet zonder veel inspanning en volharding dat het aan de onzen gelukte, de door hem verwekte onlusten ten einde te brengen.

Zien wij thans wat er intusschen ten zuiden van Rembang verrigt was. De luitenant SCHNORBUSCH was met 60 geweren uit de bezetting van Patjitan te Pono-rogo komen post vatten, terwijl de luitenant MARNITZ zich te Wonoredjo, het verblijf des hoofdregents van Madion, met een detachement geregelde infanterie was komen nederslaan. Beide deze officieren hadden nog bovendien barissans onder hunne bevelen en waren door andere dergelijke benden, zoowel met elkaër als met Patjitan en Ngawi in gemeenschap. Deze inlandsche hulpbenden waren door de Pan-gerangs, hoofdregenten van Madion en Kediri op de been gebragt, en de landheer DIARD, op verzoek van den Generaal DE KOCK derwaarts gegaan, had door zijn raad en voorlichting niet weinig tot hunne spoedige en goede zamenstelling bijgedragen.

De twee genoemde hoofdregenten door hem aangespoord, bewezen de beste diens-

(1) In een van deze was het paard van den luitenant der artillerie POLMAN met zes kogels doorschoten geworden.

ten door steeds ijverig in de weer te zijn tot het verjagen van iedere bende brandals die zich op hun gebied vertoonde. Ook aan de luitenants MARNITZ en SCHNOBUSCH gelukte het dikwerf, dan eens vereenigd, dan eens ieder afzonderlijk, den vijand nadeel toe te brengen; zij stonden beiden onder bevel van den kommandant van Ngawi, wiens bezetting almede was versterkt geworden. Van Ngawi was de kapitein VON GRIESHEIM met de 9de kolonne, den 27sten December opgerukt naar Blora, waarvan de bezetting destijds in de benting teruggetrokken en geheel door de opstandelingen ingesloten was. Zelden was er een marsch verrigt die met meer moeilijkheden gepaard ging. De weg, die van afstand tot afstand verhakt of doorgegraven was, liep dikwerf over eenen moerassigen bodem en meestal door dikke bosschen, die van vijanden wemelden; het weder was allerongunstigst, want een dikke mist, die tusschen het hout bleef hangen, vergunde nauwelijks dat men tien schreden van zich afzag; koelie's of andere middelen van vervoer waren met geene mogelijkheid te bekomen; hoewel VON GRIESHEIM slechts het hoognoedige met zich nam, moesten zijne soldaten zich niettemin daarmede boven hunne wapens en eigen uitrusting belasten; de vijand daarenboven werd op eene uitmuntende wijze aangevoerd en betoonde eenen moed en een zelfvertrouwen, zoo groot als gedurende den ganschen oorlog nog nergens was waargenomen. Onbeschrijfelijk waren dan ook de vermoeijenissen en gevaren waarmede de 9de kolonne te kampen had; bijna gedurende haren geheelen weg werd zij in hare slan-

ken beschoten, en nauwelijks had hare voorhoede eenen aanval afgeslagen, of hare achterhoede was reeds weder in gevecht. Zij moest hare levens- en geneesmiddelen, benevens de goederen der officieren, om den soldaat te verligten en de gekwetsten te kunnen medevoeren, in een moeras werpen; zij moest dikwerf in den blinde, door een tastbaren nevel heen, vurende op goed geluk af, haren weg vervolgen, en bereikte geheel uitgeput en met verlies van 14 dooden en 11 gewonden (1), op den 50sten December hare bestemming. Zij had echter de kracht behouden den vijand overal voor zich heen te jagen, hem, volgens later ingewonnen berigten, een verlies van 200 dooden toe te brengen en Blora te ontzetten.

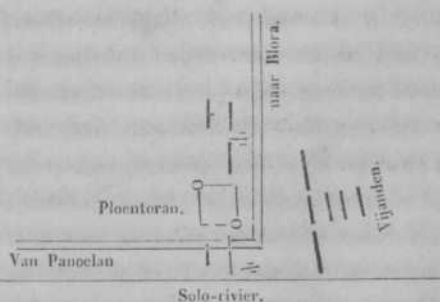
Nadat VON GRIESHEIM aan zijne kolonne eenige rust geschonken en den omtrek van Blora geheel van vijanden gezuiverd had, ging hij den 12^{den} Januarij weder zuidwaarts naar Ploentoran, ten einde daar eene benting te doen opwerpen. Zoo het bouwen eener verschaning, gedurende den oorlog op Java, ooit met moeilijkheden was gepaard gegaan, dan voorwaar greep dit bij het vervaardigen der sterkte te Ploentoran plaats. Het boschachtige en onbebouwde terrein wat den omtrek vormde, leverde bijna niets op wat tot voeding der troepen kon dienen; de levensmiddelen moesten derhalve van Blora worden aangevoerd, maar tot overmaat van ramp viel al spoedig (16 Jan.) een der met ongeduld verbeide bezendingen in 's vijands

(1) Waaronder de brave luitenant der Ambon-
nezen MARKUS.

handen; werkvolk was er bijna niet te bekomen en de opstandelingen drongen zich in zoodanige menigte rondom Ploentoran zamen, dat men niet alleen telkens hunne aanvallen had af te slaan, maar zelfs om iederen benoodigden boomstam moest strijden. — De toestand van de 9de kolonne werd haghelijk, maar von GRIESHEIM wist zich staande te houden en ging nog met te meer ijver aan den opbouw zijner sterkte voort, toen de voormalige ambtenaar BOOTSGEZEL hem met den barissan van Pamottan daarin kwam ondersteunen. Des vijands sterkte en herhaalde aanvallen bleven niettemin veront-rustend, maar toen de kapitein TEN HAVE zich op zijn togt naar Radjakwessie den 25sten bij hem kwam nederslaan, kregen de zaken eene andere gedaante. De opstandelingen scheenen ontzag te hebben voor zulk eene aanzienlijke magt en ont-ruimden die streken, zoodat TEN HAVE den 27sten besloot zijn marsch naar Radja-kwessie te vervolgen. Reeds was een gedeelte zijner kolonne tot den overgang der Solo-rivier ingescheept (1), toen men berigt ontving dat de vijand in aanzienlijke menigte naderde. Onmiddellijk werd de ontscheping weder bevolen en naauwelijks hadden de beide kolonnes zich in slagorde geschaard, of de opstandelingen waren

reeds zoo nabij, dat de luitenant MEIS hen met een kartetsschot uit den 6ten der benting kon begroeten. Dit schet bragt hen wel een oogenblik tot staan, maar deed hen geenszins van den aanval af-zien; het bleek dat TEN HAVE en von GRIESHEIM hier Sosro-di-Logo met zijne hoofd-magt, ter sterkte van ongeveer 1000 man, tegen zich over hadden, die, overal terug-gedreven, eene uiterste en beslissende kans wilde wagen.

De landweg, die van Blora over Ploentoran naar Panoelan en Ngawi loopt, maakt bij Ploentoran nagenoeg een regten hoek. In dien hoek was de benting gelegen; zij had haren nog niet gesloten ingang naar de Solo-rivier gekeerd en achter haar, naar de zijde van Panoelan, was het bivak der 9de kolonne. In den korten tijd, die

de onzen ter beschikking overbleef, plaatste TEN HAVE zich tusschen de benting en de rivier, terwijl het gedeelte der 9de kolonne, wat niet tot bezetting der schans diende, met nog eenige infanterie der 2de kolonne en de ruitery, zich loodregt op hare noordelijke zijde opstelde. De vijand bleef, in weerwil van ons kanonvuur, naderen met eene ordelijke stilte en eene bedaarde on-verschrokkenheid, die men bij Europesche troepen niet beter had kunnen verlangen.

(1) De Heer BOOTSGEZEL bewees hier belangrijke diensten, dewijl hij met slechts vier soldaten in eene kleine prauw de rivier overstak, ten einde de rottang-touwen voor de sassak vast te maken, in weerwil men aan de andere zijde reeds eenige vijandelijke patrouilles ontwaarde, uit wier nabijheid evenwel in den aanvang nog niet die gevolgtrekkingen gemaakt werden, waartoe het weldra bleek dat men bevoegd zou zijn geweest.

Hij rigtte zich naar de benting, die hij scheen te willen bestormen; maar aan de gracht gekomen, wendde hij zich plotseling links, om zich tusschen Ploentoran en de rivier te werpen, en zoo door den ingang der schans naar binnen te dringen. Ofschoon ons vuur eene verschrikkelijke verwoesting in zijne gelederen aanrigtte, rukte hij steeds voorwaarts; maar toen hij de onzen tot op 25 schreden genaderd was, beval TEN HAVE aan kapitein DE VRIES hem met eene divisie infanterie en met geveld geweer te gemoet te gaan; deze kweet zich met den grootsten moed van zijne taak en had het geluk hem achterwaarts te drijven. De opstandelingen keerden echter terug en wilden thans het bastion der benting beklimmen; maar ook hier vonden zij dappere verdedigers. Terwijl hunne hardnekkige pogingen tegen de schans door VON GRIESHEIM voortdurend werden afgeslagen, onderhield de infanterie links en rechts van die schans een geregeld tweegeledeervuur, en liet TEN HAVE hen herhaaldelijk met de bajonet aanvallen; eindelijk geraakten zij in wanorde; Sosro-di-Logo poogde zijne magt te herzamelen en geregeld terug te doen trekken; maar toen het grootste gedeelte te dien einde den weg naar Bloro volgde en dus het krachtige vuur der aldaar geplaatste infanterie ontving, was er aan geen herstellen of bewaren der orde meer te denken, en ging alles in schromelijke verwarring en nagerend door onze ruitery op de vlugt. De behaalde overwinning was volkomen; Sosro-di-Logo had zelf een geweerkogel in de dij bekomen, en nagenoeg 100 der zijnen waren des avonds als lijken naar de rivier

gesleept; onder deze bevond zich de Tom-mongong MELOIJO-KESOEMO. De 9de kolonne had noch dooden noch gewonden, terwijl de 2de vijf man door pieksteken had gekwetst (1).

Den volgenden dag marcheerden de beide kolonnes — na in de benting Ploentoran eene voldoende bezetting te hebben achtergelaten — naar Padangan, om van daar naar Radjakwessie te gaan. Te Padangan ontmoetten zij echter de kolonne van kapitein SCHIPPERS, hen door HOLSMAN te gemoet gezonden; van deze vernamen zij den val van Radjakwessie, zoodat VON GRIESHEIM naar Ploentoran terugkeerde, om van daar Sosro-di-Logo te gaan opzoeken en vervolgen. Deze rigtte zich naar de zijde van Wirosari, maar hij koos zulke moeilijke en slechte wegen, en wist zich met het gering aantal dergenen die hem bijbleven zóó goed te verschuilen, dat VON GRIESHEIM verplicht was hem aan zijn lot over te laten en zich weder te Ploentoran neder te slaan.

Na het nemen van Radjakwessie en het verslaan der opstandelingen bij Ploentoran, herstelde de rust zich in Rembang even spoedig als zij nog kort geleden was gestoord geworden. Reeds den 29sten Januarij bekwam de majoor KLOOSTERHUIS bevel zich met zijne troepen weder te Babat te gaan vestigen en daar voorloopig de grenzen van Soerabaja te blijven bewaken. De kapitein VON GRIESHEIM ging zich den 2^{den} Februarij te Bloro vestigen, om van daar het Wirosari-sche in het oog te houden; doch men

(1) Behalve kapitein DE VRIES, hebben zich nog onderscheiden de Heer BOOTSCEZEL, de Sumanapsche kapitein DJAJANG-TJAKRA en de sergeant-majoor van hetzelfde korps PRAWIRA.

vernam weldra dat Sosro-di-Logo deze streken verlaten had en bij Djogorogo over de Solo-rivier gegaan was. Ook van Radjakwessie en Babat werden door SCHIPPERS en den luitenant ter zee SCHUIT, ieder met 100 man, nog togten naar het zuiden gedaan; doch men ontwaarde niets meer van den vijand, het landvolk onderwierp zich alom, en SCHUIT kon nog in de eerste helft van Februarij met zijne wakkere matrozen naar de *Bellona* terugkeeren.

De Generaal HOLSMAN was, ten gevolge der vele vermoeijenissen en inspanning die hij zich had moeten opleggen, ziek geworden en werd den 11^{den} Februarij vervangen door den luitenant-kolonel ROEST, chef van den staf des Opperbevelhebbers. Aan dezen bleef derhalve, dank zij hetgeen in zoo korten tijd door HOLSMAN verrigt was, het bevestigen der rust in Rembang opgedragen, en hij was al dadelijk in staat, ingevolge het verlangen van den Generaal DE KOCK, de 9de kolonne naar Padjang terug te zenden; deze kolonne werd weder verdeeld in die kolonnes en garnizoenen waaruit zij genomen was. De 2de kolonne bleef voorloopig in Rembang, en wel te Radjakwessie, achter; zij was sterk 513 man infanterie, waarbij 50 Europeanen; 50 huzaren, 2 kanons à 2 C , 1 houwitser à $5\frac{3}{4}$ d^m en 1 handmortier à 16 C ijzer, alles op bergaffuiten, bovendien een twintigtal pionniers. Voorts hield men in die residentie, behalve het fort op de hoofdplaats, nog bezet de bentings opgeworpen te Toeban, Bantjar, Djatirogo, Radjakwessie, Ploentoran, Blora en Pamottan. De luitenants MARNITZ en SCHNOBUSCH stonden bovendien nog altijd te Wonoredjo

en Pono-rogo, vanwaar zij intusschen met den besten uitslag verschillende togten hadden gedaan. Deze togten en de gevechten die zij te leveren hadden, werden menigvuldiger toen Sosro-di-Logo zich in Madion had geworpen en beproefde daar zijnen verstrooiden aanhang te verzamelen en den opstand te doen herleven. Het gelukte hem wel is waar op nieuw eene kleine bende bijeen te brengen, maar zijne pogingen om het volk tot verzet tegen de Nederlanders en hunne wettige Vorsten te bewegen, mislukten geheel. De hoofdregenten van Madion en Kediri bleven getrouw aan hunnen pligt; zij waren bestendig met hunne talrijke barissans in de weer, die, geleid en ondersteund door MARNITZ en SCHNOBUSCH, iedere verzameling van kwaadwilligen verstrooiden en Sosro-di-Logo overal verdreven.

Toen men echter vernam dat hij onze inlandsche magt van Magettan in Madion verdreven en zich daar gevestigd had, rukte ook kapitein TEN HAVE met de 2de mobiele kolonne naar het zuiden. Eer hij Magettan kon bereiken, was die plaats evenwel reeds weder door MARNITZ hernomen (14 Febr.), die zich vervolgens naar Maospatti begaf, waar hij den 16^{den} werd aangevallen, maar den vijand met een verlies van 57 dooden op de vlugt joeg (1). Thans begon er eene ware jagt op Sosro-di-Logo; wegens het slechte seizoen en den afschuwelijken staat der wegen, bezigde ROEST daartoe hoofdzakelijk de vele barissans op het oorlogstooneel aanwezig,

(1) In deze gevechten onderscheiden zich de luitenants SCHNOBUSCH en VAN DER SPEK.

die hij liet ondersteunen door geregelde infanterie van het Indisch leger. De kapitein DE LASSASIE, die de troepen te Babat aanvoerde, kwam naar Ploentoran oprukken, welke benting zijn vast steunpunt werd; aan TEN HAVE werd Ngawi daartoe aangewezen; zij lieten alles achter wat zij niet volstrekt behoeften, en terwijl DE LASSASIE de wegen ten noorden van Madion bleef gadeslaan, drong TEN HAVE, slechts met de infanterie zijner kolonne, met die van MARNITZ en met zijn houwitsers, tot aan de zuidelijke hellingen van den berg Pandang door. De luitenant SCHNORBUSCH vestigde zich weder te Pono-rogo, waar hij zijn tijd evenwel niet in rust doorbragt. De regenten en verdere getrouwe hoofden zagen de onzen nu aanhoudend dan hier dan daar, steeds gereed hen bij te springen; dit verhoogde hunnen moed en hun vertrouwen, zoodat SOSRO-DI-LOGO zich nergens kon vertoonen zonder onmiddellijk aangevallen te worden. Toen hij zag dat het hem onmogelijk was zich in Madion of Kedirie staande te houden, wendde hij zich plotseling weder naar het noorden en wierp zich andermaal in het Radjakwessie-sche; de regent echter trok hem met zijn barissan te gemoet en leverde hem den 5^{den} Maart te Kadjangang, in het distrikt Ngoempah, een scherp gevecht. De geringe magt van SOSRO-DI-LOGO werd geheel uit elkaar geslagen, zijn zwaarddrager gedood en zijn zwaard met zijn gouden pajjong als zegeteeken teruggevoerd (1). Hij-zelf ontkwam ter naauwernood aan

de handen van den regent, die hem in persoon met hevigheid vervolgde. Nogmaals beproefde hij nu zijn geluk in Madion, maar weder te vergeefs; hij werd allengskens een verlaten, rondzwerfend vlugteling, die dan eens met 10 en dan eens met 20 volgelingen, dan hier dan daar werd ontdekt, maar ook weder opgejaagd. Het getal zijner aanhangelingen, dat zich bij de onzen kwam onderwerpen, werd nu van dag tot dag grooter, terwijl anderen, die daartoe ongenegen bleven, zoo als Radin BAGOES, broeder van SOSRO-DI-LOGO, met vijf mindere hoofden van zelve in onze handen vielen; de opstand in Rembang stierf allengskens uit en de rust herstelde zich alom. De troepen van DE LASSASIE, die weder te Babat stonden, konden op den 20sten Maart reeds ter beschikking van den kolonel BEURLIN gesteld worden; een detachement van DEZENTIE was reeds den 15^{den} uit Ngawi naar Solo teruggekeerd, en de bezettingen der verschillende bentings werden allengskens verminderd, tot zij eindelijk aan de inlandsche hoofden ter bewaking werden overgegeven. De invloed van SOSRO-DI-LOGO was verdwenen en het bleek ten duidelijkste dat hij die nimmer weder in deze oorden zou herkrijgen. De luitenant-kolonel ROEST kon zijne met ijver aanvaarde en met overleg en geestkracht voortgezette taak als afgedaan beschouwen, en kreeg magtiging den 25sten Maart het bevel in Rembang aan den majoor DU PERRON over te geven. Wat er thans nog te doen bleef, bestond in het op nieuw regelen van het civiel gezag en in het tegengaan van ketjoe- of roofpartijen, die hier even als elders, waar

(1) De civiele ambtenaar KOLMERS, bij dien barissan aanwezig, bewees uitstekende diensten.

den opstand gewoed had, nog lang bleven aanhouden. De 2de kolonne bleef hiertoe tot den 15^{den} April in Rembang achter. Van SOSRO-DI-LOGO vernam men ten laatsten niets meer, en toen de Generaal DE KOCK in de tweede helft der maand April van den Pangerang NOTTO-DI-NINGRAT, die zich den 19^{den} onderworpen had, het stellige bericht ontving dat hij zich weder bij DIEPO-NEGORO bevond, werd ook DE PERRON met de 5de kolonne naar Kadoe teruggeroepen.

Het verdient opmerking dat de onlusten in Rembang wel spoedig waren verwekt en zich met eene onbegrijpelijke snelheid voortplantten, maar dat de rust ook weder zeer spoedig was hersteld en daarna duurzaam bewaard bleef. Hier greep hetzelfde verschijnsel plaats, wat men weleer in Kadoe had waargenomen; ook daár was het aan de zendelingen van DIEPO-NEGORO weldra gelukt het volk in beweging te brengen, en het zelfs tot rondom de hoofdnegorij Magelang eene ons hoogst vijandige houding te doen aannemen; maar toen die onruststokers met hunne volgelingen verdreven waren, keerde het volk tot de erkenning van ons gezag terug en werkte onder zijne, door ons benoemde regenten tot de bestendinging der rust mede. In Kadoe, zoo min als in Rembang, waren die regenten te bewegen geweest de partij van DIEPO-NEGORO te kiezen; zij konden daar-

toe noch door schoone aanbiedingen, noch door bedreigingen worden overgehaald, want het blijven werd hun niet minder door hun belang dan door de goede trouw geboden. Voorwaar in dit alles ligt eene schoone lofspraak voor de wijze waarop Java door de Nederlanders bestuurd wordt; die wijze van besturen moge te wenschen overlaten, maar het is reeds veel, wanneer men ziet dat Javaansche grooten, die onder Vorsten van hun eigen landaard een bijna onbeperkt gezag over hunne ondergeschikten voeren, aan ons bewind de voorkeur geven, in weerwil zij door de Nederlanders bestendig worden gadeslagen en in het plegen van onregtvaardigheden, en vooral van knevelarijen, ernstig worden te keer gegaan. Er moge nog veel te doen overblijven eer ons bestuur op Java de meest wenschelijke inrigting heeft bekomen; doch wij herhalen, het is reeds veel wanneer men ziet, dat het volk, overal waar onze instellingen slechts even gevestigd zijn, wel tot wanordelijkheden kan worden overgehaald, maar toch met weinig moeite weder tot rust is te brengen. Terwijl daár, waar Javaansche Vorsten het gezag voeren, de geest van opstand plotseling als tot in het merg en bloed der bevolking is doorgedrongen, en het kwaad niet dan na een veeljarig pogen kan onderdrukt en geheeld worden.

ARCHIEF

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJSGESCHIEDENIS.

(De drie volgende stukken zijn aan de Redactie medegedeeld, door den Heer LEUPE,
1° luitenant bij het korps mariniers).

- 1) *Brief van den kapitein DES OMBRES om avancement, lezenswaard om de gasconnade daarin voorkomende.*

Mijne Heeren!

Indien Haer Ed. Gr. Mog. haer placcaet, raeckende 't casseren van de officieren, ter executie stellen, sullen deselve gelieven indachtich te wesen dat seigneur DES OMBRES, capiteyn onder 't regiment van monseigneur d'ESTRADES, nu in het twintigste jaer gaet dat hij sijne commissie heeft bekomen ende binnen Breda belegert is geweest, als den marquis SPINOLA deselve stadt blocqueerde ende innam; daernae is hij een halff jaer als volontaire geweest bij de Heer VAN NASSAU, Admirael van Hollandt, die hem sijn taefel ter zee gaft, op de reyse die hij met de Engelsen in de Spaense zee naer Calis dede, accompagnerende hij den voorschreven Heer Admirael van Plemur naer Londen, om den Coninck van Engelandt te besoecken. In de wederom-reyse naer Hollandt socht hij uyt te monten int doen van eenige entreprinsen, die voorvielen in Vlaenderen. In de belegeringe van Gröl was hij vaendrager van deselve compaignie. In de belegeringe voor 's Her-

togenbosch was hij als lieutenant, ende in de belegeringe van Maestricht was sijne compaignie mede aldaer, sijnde de Heer DU FOULLOUS, sijn capiteyn, aldaer doot gebleven op de passage die den vijant wilde maecken over de Maeze, hebbende den suppliant de heele nacht doende geweest met het stellen ende visiteren van sijne schildwachten op de cant van 't water, doenmaels te kennen gevende dat den vijant haere schepen op de riviere brochten om over te komen; hij was van de eerste dewelcke tegen den vijant aengiengen, alwaer *drye scheuten met canon door sijnen rock kreech die hij aenhadde*; d'occase is genoegh bekent om een van de schoonste te wesen van onse eeuwe; den vijant doenmaels geslaegen ende gevangen genomen sijnde, keerde hij des nachts weder, door ordre van de marquis d'ESTIANA, op sijn post, daer hij een sonderlinge dienst dede, te weten: hebbende niet meer dan ses musquettiers konnen weer bijeenkrijgen, leydede hij se achter een hoochte henen, die hij geobserveert hadde geduyrende de voorschreven schermutseling, waerhenen den vijant hem hadde geretireert na de eerste descharge; hij clam alleen omhoog

ende sach een ponte met ontrent tachtentich ofte hondert man geladen, dewelcke met alle neersticheyt naer landt roeiden, daer sij maer ontrent een piecklengte van daen waeren. Den suppliant willende haer vervaert maecken, riep met grote asseurantie: *courage cameraets, siet daer den vijant; dat de musquetiers haer gereet houden*, commandeerde daerop de sesse dat se omhooch quaemen, dewelcke hij na de voorschr. pondt dede gaen, 't welck soodanigen disordre verweckte, meenende datter veele van de onse waeren, dat de vijant haere pondt lieten drijven, ende weder naer 't leger keerden, sonder dien dagh yets te durven beginnen; het soude te lang sijn (mijn Heeren) om te seggen, hoe dat hij in den tranchee voor Maestricht het leven salveerde van den marquis d'ESTIANA, die hem commandeerde ende al de officieren. Hoe dat in den jaere, als sijn hoocheyt Breda giuck belegeren ende den vijant haere approches dequiteren voor Maestricht, dien selven morgen, als onse armee retireerden, den suppliant geadvanceert was op de wacht voor de stadt met hondert man gecommandeerde. Den vijant giengen uyt om haer te dwingen onder faveur van haer canon, en quamen tot ontrent dertich treden bij hem, sonder hem aen te durven tasten, hoe wel sijn eygen volck ende sonderlinge sijn officieren hem toeriepen dat hij most retireren, ende verweten hem dat hij se om sijne reputatie alle wilde verloren laten gaen, ende bleven veele van de sijne doot ende gewont. Den lieutenant wierd gequest met een musquet int been; hij hield het meer dan twee uyren staende, ende bleef in dien staet tot dat

hij gecommandeert wierde weder te retireren. Den suppliant is altijd mede te velde geweest int leger met sijn hoocheyt, sonder eens te manqueren, daerover hij in alle belegeringen heeft geholpen en gebruyckt is geweest, oock selfs in het beleg van Schenckeschans, alwaer sijn hoocheyt niet in persoon was; hij was oock bij 't innemen vant huys *Ten Bijlandt*, bij d'entreprinse op Cleve, bij 't innemen van Griethuysen, ende van 't voorschr. fort Schenckeschans, ende uyt sonderlinge gouste is hij op de wacht geleght in de tranchementen, wanneer de meeste plaetsen parlementeerden, hij wierde mede als eerste *ostagier* gesonden binnen Breda. Anno 1653 commandeerde hij tien compaignien in een quartier tusschen Wesel ende Rijnberck, om te beletten dat den vijant den Rijn niet en passeerden, daerin hij hem seer wel heeft gequeten. Het soude hem licht vallen alle hetgene voorschr. is, ende meer te konnen mainteneren, 't welck hier te langh soude vallen te schrijven. Verifierende dat hij altijd sijn devoir wel heeft gedaen, soo dat hem dieswegen niemant en kan reprocheren. Na de ordre ende rangh is hij de tweede capiteyn vant voorschr. regiment, de Heer DES AUNAYS hebbende sijne commissie eenige maenden te vooren gehadt eer hij, ligt nu op het dootbedde, en bevindt hem onbequaem tot eenige dienst. Onder alle de fransche troupes is niemant dan de Heere VAN MARINBORDE, uyt het guarnisoen van Maestricht, die voor hem kan gaen. Alsoo sullen mijne E. A. Heeren sorge gelieven te draegen en indachtich te sijn op sijn advancement; gelievende daerbij te considereren dat hij kinderen

heeft die hij tot U. E. A. dienst opvoedt ende bequaem maect, daervan de grootvader de Heere DE BEAUMONT, collonel te peerde, haer overgrootvader de Heere CADET, geweest ritmeester, ende andere vrienden desen staat in den beginne van de oorlogh sonderlinge diensten hebben gedaen en haer leven daerbij opgeset. Sijnde den suppliant daerenboven van de Gereformeerde religie.

(*Eig.*) J. DES OMBRES.

(*Opschrift.*)

Memorie aen de E. Achtbaere Heeren, de Heeren Gecommitteerden der stede Medenblik, ter vergadering van Haer Ed. Gr. Mo., voor capiteyn DES OMBRES.

2) *Memoriaal verzoek voor den Heer VAN FAMARS, kapitein en sergeant-majoor, om avancement.*

Edele Groot Mo. Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt!

De Heere VAN FAMARS dese landen soo in qualiteyt als capiteyn den tijt van 16 jaeren, ende als sergeant-majoor vant regiment guardes van UEd. Groot Mog. den tijt van omtrent 7 jaeren, in alle getrouwicheyt bedient, oock sijn vader sa. de plaetse van colonel vant Wals-regiment ende Gouverneur van Heusden tot sijnen sterfdach toe bedient hebbende, oock gedurende het belech van Bergen-op-Zoom in deselve stadt de Fransche, ende Nederlanders ende Walen met gewenst succes gecommandeert, alsmede oock sijn oom, colonel vant voorsch. regiment, voor 's Her-

togenbosch in occasie is gebleven, die seer goede ende getrouwe diensten aen desen staet hebben bewesen, dat mede sijne grootvaders, soo van 's vaders als moeders sijde, de requeste van de Ed. hebbende geteeckent, haere goederen daerdoor aen d'andere sijde hebben moeten verlaeten, ende hen in dienste van desen staet begeben, daerinne sy mede haer leven hebben geëyndicht, den eenen der H. ist geweest sijnde generael van de artillerie ende mede Gouverneur van Heusden, gebleven voor Otmersum. En de Heere van S^t. ALDEGONDE, sijns moeders vader, welcker diensten deselve gedaen heeft, vertrouwt dat UE. Groot Mo. daeraff noch goede memorie sijn hebbende. Ende alsoo mits 't overlijden van den Heere GLESER en de capiteyn van de compaignie garde van UEd. Groot Mog. sijne plaetsen vacant sijn. Soo versoeckt en dienstelijk UEd. Groot Mog. gelieve hem om redenen voorsch. tot capiteyn van de meergenoemde garde te nomineren, en in plaetse Heer GLESER te suffrogeren.

Dit doende enz.

(*Opschrift.*)

Memoriael versoeck voor d'Heere VAN FAMARS, capiteyn ende sergeant-majoor, etc.

NB. *De aangestipte opene plaetsen zijn afgescheurd.*

5) *Verzoek van den Heer VAN BREDERODE om den jongen graaf VAN SOLMS te maken kapitein van de garde.*

Edele, Erentfeste, Achtbare, Wijse,
Voorsienige ende seer discrete
Heeren!

Alsoo het collonnel-capiteynschap van de compaignie garde deser provincie vacant is, ter dispositie van Haer Ed. Groot Mog.

Soo hadde onsen schoonsoon, Graeff MAURITS VAN ZOLMS, de respective aenwesende leden van Haer Ed. Groot Mo. vergaderinge daertoe sijnen dienst mede gepresenteert, omdat hij van deselve compaignie garde over thien jaeren geleden vendrich is geweest, de begintelen der wapenhandelingen daeronder geleert, ende daeruyt capiteyn geworden in ons regiment, hebbende in die tijt diverse manhaftige occasien in belegeringen, als anders ten dienste van den Lande met reputatie ende goetgenougen van alle de hooftofficieren vant leger bijgewoont. Geaffectioneert tot den dienst van desen staet, als wesende van der jonckheyt hier opgevoet, ende over acht jaeren aen ons huys geallieert met houwelijck aenonse tweede dochter. Sulcx dat wij boven de meriten van sijn persoon UEd. ende Achtb. kunnen verseeckeren van sijne oprechte getrouwicheyt ende genegentheyt voor de provincie van Hollandt ende Westvrieslant. Ende vermits deselve compaignie, wesende een van de uytmeneste van de heele provincie, ende aengesien als een exercitium ende leerbaen van de notable noblesse der naebueringe Hoochduytsche, Deense, Pool-

sche ende Sweetse rijcken, wanneer hunne kinderen dese landen sijn comen te frequenteren, haer onder deselve compaignie veele hebben begeven; soo heeft ons gedacht den dienst ende reputatie van de wapenen deser provincie niet wederstrevich te wesen, UEd. ende Achtb. daertoe een persoon van extractie te recommanderen, om die goede reputatie ende aentrekkinge van de voorgeseyde naebueringe natien te auimeren, ende waerdoor oock niet min ende vooral den dienst van Haere Ed. Groot Mog. ende derselver Gecommitteerde Raden hier residerende sal worden bevordert in alle respecten ende gehoorsaemheyt, alsoo hij tot sulcx in alle goede ende vroomen manieren van leven opgevoet is, ende preuve daervan gegeven bij alle die hem kennen. 't Geene ons de vrijicheyt heeft doen nemen UEd. ende Achtb. daerover dese regulen te schrijven, ende vruntelijck te versoucken wanneer de respective leden van Haer Ed. Groot Mo. vergaderinge staetsgewijse over 't vergeven vant selve collonnel-capiteynschap sullen comen te resolveren, de gedeputeerden van UEd. ende Achtb. stadt naer overlech van saecken mette andere respective leden ende steden, te gelasten haere goede genegentheyt ende faueur hem te willen deelachtich maecken, daer aen ons sonderlinge vrientshap ende eere sal geschieden, 't geene wij bij alle occasien UEd. ende Achtb. ende derselver Ingesetenen ten dienste sullen trachten te meriteren. Ende hier mede Godt bidden,

Edele, Erentfeste, Achtbare, Wijse,
Voorsienige ende seer discrete Heeren, dieselve te conserveren bij langduerige ende voorspoedige re-

geeringe. Uyt 's Gravenhage den
18 April 1655.

UED. ende Achtbare ootmoedige
Dienaer,

(*Eig.*) J. W. VAN BREDERODE.

(*Opschrift.*)

Edele, Erenfeste, Achtbare, Wijse,
Voorsienige ende seer discrete Hee-

ren, Mijn Heeren de Burgemees-
teren ende regeerders der stadt
Medenblick.

(En van de hand van STELLINGWERFF.)

Heer VAN BREDERODE, om den jongen
Graeff VAN SOLMS te maecken capi-
teyn van de garde.

DE KOMEET-KOGELS,

VAN DEN GENERAAL A. PICOT (1).

(*Naar het Fransch.*)

(INGEZONDEN.)

De brandkogels zijn zeer voordeelig tot
de verdediging. Zij geven groote kansen:

- 1°. aan de detachementen partijgangers,
aan de vrijkompagniën, aan de guerilla's,
om konvooijen of depôts van levensmiddelen
in brand te schieten, buskruidkonvooijen
van een invallingsleger en zelfs buskruidmagazijnen
van een belegeringspark te doen springen;
- 2°. aan de tirailleurs op een slagveld,
om de kaissons met kruid en munitiën der
vijandelijke batterijen, ja zelfs tot de kardoezen
in de handen der kanonniers en de patroontassen
der infanteristen te doen springen;

3°. aan de verdedigers eener versterkte
plaats, om gelijke uitwerkselen te
verkrijgen ten aanzien van de dage-
lijksche provianderingen, die naar de
ricochet- of bresbatterijen der belegeraars
worden gevoerd.

Wat zou er van een invallingsleger,
een belegeringskorps worden, dat men
aldus van zijne fourages en vooral van
zijn buskruid zou berooven, terwijl het
leger des verdedigers altijd zijn verlies of
verbruik zou kunnen herstellen door middel
van de magazijnen, in de vestingen en in
de depôts? Het voordeel zou weldra, niet-
tegenstaande eene geringere sterkte aan
geregelde troepen, aan de zijde des ver-
dedigers blijven.

Er bestaan reeds brandkogels, wier
goede uitwerking bewezen is, zoo als de
granaatkogel van DELVIGNE, wien men de
eerste indruk der verbeteringen verschul-

(1) Ofschoon, gelijk men zien zal, de denk-
beelden van den Generaal Picot nog in geenen
deele tot eene bepaalde uitkomst leiden, zoo bevat
dit artikel te veel lezenswaardige bijzonderheden,
dan dat wij daaraan niet gaarne eene plaats zouden
inruimen.

digd is, door welke, in vergelijking van hetgeen men met de oude patronen verkreeg, een zeer juist schot en eene buitengewone worpsverheid voortgebracht worden, en een ronde kogel, die door zijne verbrijzeling de daarin vervatte lading doet ontploffen.

Deze twee projectielen zijn ons voorgekomen te zamengesteld, te geleerd en van eene te moeilijke en langzame vervaardiging te zijn; men behoeft voor den oorlog zooveel mogelijk eenvoudiger, en met de geringste hulpmiddelen gemakkelijker samen te stellen voorwerpen. De laatste dezer kogels zou, behalve dat, eene te beperkte uitwerking hebben, en wel omdat zijn gewigt naauwelijks twee-derde is van dat eens kogels van hetzelfde kaliber, en dat zijn zwaartepunt niet meer juist in het middelpunt van grootte ligt.

Na verschillende proeven en verbeteringen, voor een gedeelte verschuldigd aan den kapitein der genie Robbe, zijn wij tot eene zeer eenvoudige oplossing gekomen, die gemakkelijk toe te passen is op de kogels van alle in den laatsten tijd uitgevonden gedaanten, hetzij op die welke wij hieronder zullen beschrijven, en die vrij in eenen gladden loop gaan, hetzij op die welke men in een getrokken loop drijft. Deze oplossing bestaat daarin, dat men in de as van den behoorlijk daartoe ingerigten kogelvorm, eene aan het eene eind luchtdigt gesloten buis plaatst, bijv. de buis eens stalen penhouders, die men tegenwoordig overal menigvuldig aantreft. Wanneer men dan den kogel giet, wordt de buis van zelve behoorlijk er in bevestigd. Het gesloten einde raakt het voorste

gedeelte van het projectiel, het andere, openblijvende, steekt een weinig aan de tegenovergestelde zijde uit; vervolgens vult men het inwendige der buis met vuurpijsas of meelpulver, terwijl men de bekende middelen aanwendt om den brandtijd te regelen, naar den afstand dien men bereiken wil. Dikwijls zal het doelmatig zijn eerst op den bodem der buis een met meelpulver gevuld en goed aangezet slaghoedje te plaatsen, ten einde eene ontploffing na het uitbranden der sas te verkrijgen. Bij gebrek aan een slaghoedje, zou men wat buskruid kunnen gebruiken.

Ten gevolge van den vuurstraal, die in de as van beweging des projectiels zal zijn, en waardoor elke andere wenteling vermeden wordt, geven wij aan die kogels den naam van *komeet-kogels* (balles-comètes). Hunne eenvoudigheid, de gemakkelijke vervaardiging, hunne doelmatigheid als lichten brandkogels, en het middel dat deze komeet-kogels zullen aanbieden, tot vergelijking der banen en worpsverheden bij nacht, schijnen ons toe de aandacht der krijgslieden en liefhebbers van de jagt, op hun gebruik te moeten vestigen (1).

De middellijn en de lengte der buis,

(1) Wij maken de opmerking dat, wanneer men het projectiel van een zeker vuurwapen in eenen komeet-kogel herschept en met dien komeet-kogel bij nacht schiet, men alsdan door den zichtbaren vuurstraal, welligt eenigzins over de gedaante der baan van den komeet-kogel zal kunnen oordeelen; maar dat men daarom nog niet zal kunnen beweren de baan van het gewone projectiel, tot het wapen behoorende, gezien te hebben. — Iedere verandering in de gedaante van het projectiel, geeft natuurlijkerwijze ook eene verandering in de kogelbaan van het wapen.

welke in de as des kogels moet gegoten worden, zullen afhangen en van de afmetingen en van het gewigt van dien kogel, alsmede van den wederstand dien het metaal, waaruit de buizen vervaardigd zijn, zal aanbieden.

Indien men krachtig wederstandbiedende buizen heeft, zoo als die welke men tegenwoordig van ijzer, staal of koper weet te vervaardigen (bijv. die van M. PALMER, werktuigmaker in de straat Montmorency, te Parijs) of penhoudersbuizen van eene zekere dikte, zal men ze achter uit den kogel kunnen doen uitsteken, ten einde ze iets verder dan het midden der lading te doen indringen.

In alle gevallen moet men de opening der buis na de vulling vernaauwen, hetzij door eene wurging, hetzij door eene ligte ombuiging; slechts zooveel opening overlattende als noodig is om zeker te zijn van de ontbranding (1). De lading zal aldus beter worden opgesloten en men kan, zoo noodig, er nog een eind gezwinde lont aan bevestigen.

Reeds bij de proeven te Metz, in 1850 door den kapitein ROBBE genomen met looden kogels, waarbij het kanaal voor de vuurpijl was verkregen door middel van een ijzeren staafje in de as van den vorm,

(1) Dit wurgen is zeer spoedig aanbevolen, maar minder gemakkelijk ten uitvoer te brengen. Door een officier van het garnizoen van 's Hage, die proeven met dergelijke komeet-kogels nam, werd het opene einde der buis gesloten met een doorboord ijzeren plaatje, waarover de rand der buis een weinig werd heengebogen. Aan de teruggevonden kogels waren de buizen — hoewel ledig gebrand — nog allen door het plaatje gesloten.

Fert.

had men een voldoende schot verkregen op 200 meters, dewijl vier kogels van de vijf op dien afstand, in een van gewone planken vervaardigde schijf troffen, en, na eene plank te hebben doorboord, buskruid en houtkrullen, die tusschen twee planken gelegd waren, deden ontvlammen. Men heeft bevonden, dat de vuurstraal des kogels tot op eene worpsverheid van ruim 500 meters voortbrandde.

Nieuwe verbeteringen in den vorm des kogels en het gebruik van eene koperen buis, hebben gelijke uitkomsten doen verkrijgen op 500 en 550 meters, altijd met het gewone geweer, en de lading van 5 op 7 wigtjes brengende; de kogel woog ongeveer 50 wigtjes, ten naastenbij het gewigt der kogels van de jagers van Vincennes.

Uitgaande van de ondervinding, dat een ronde kogel, die volgens een zijner middellijnen met eene ongeveer 4 duim lange stift of spijker met kleinen kop doorboord is, en die dus ongeveer ter diepte van een kaliber in de lading dringt, een grooter en juister dragt heeft dan de kogels der gewone patronen, en deze uitkomst dáaraan toeschrijvende, dat het zwaartepunt des projectiels dan vóór het midden der geheele lengte ligt, en dat de lucht, achter langs den kogel heenstreamende, den kop des spijkers ontmoet, zoodat het projectiel niet meer in de rigting der kogelbaan kan wentelen — hebben wij voor de uit eenen gladden loop te schieten komeet-kogels eene langwerpige gedaante aangenomen, die het zwaartepunt vóór het middelpunt van grootte of het midden der as plaatst, en aan het voorste einde een

klein uitsteeksel aanbiedt. Het voorste gedeelte, dat zooveel mogelijk het kaliber van het geweer nabijkomt, bestaat uit een' halven bol, aan het uiteinde eens cilinders, terwijl het andere een cilinder is, wiens middellijn ongeveer zeven tiende van dat kaliber lang is. De geheele lengte bedraagt ten naastenbij twee kalibers, zonder echter het einde der buis of vuurpijlhuls, die eenigzins uitsteekt, mede te rekenen.

Wat de gedaante aangaat van de komeetkogels voor een getrokken loop, zonder kern wel te verstaan, deze blijft dezelfde als die der volle kogels, behalve eene kleine vermeerdering van lengte, om het verlies aan gewigt te vergoeden door de vuurpijlhuls veroorzaakt, welk verlies echter maar 5 tot 6 wigtjes voor den looden kogel bedraagt.

Onder de kogels voor getrokken loop, is vermeldenswaardig die van DEVISMES, een onzer beste scherpschutters, welke kogels dáárin van de cilindro-kegelvormige kogels afwijken, dat het cilindrische gedeelte een weinig afgenomen is, zoodanig dat alleen het voorste gedeelte en de basis des kegels de middellijn van het kaliber behouden. Deze kogel gaat met de minstmogelijke speelruimte in den loop, en valt op een' cirkelvormigen rand der kamer, wiens middellijn kleiner dan het kaliber is; alleen door het aanzetten met een' kegelvormig uitgehouden laadstok, kunnen de basis des kegels en het achterste gedeelte des kogels genoegzaam uitzetten, om in de trekken van het geweer te dringen.

Men kan over de voortdrijvingskracht des kogels van DEVISMES oordeelen, door

dat hij eene ijzeren plaat, van 1 Ned. duim dikte, doorboort, wanneer de kogel van eene stalen punt voorzien is. Men zou dus met zulke kogels gemakkelijk de borstharnassen en helmen der mineurs kunnen doorboren, wier dikte slechts $5\frac{1}{2}$ streep is, de schietgatblinden, en welligt de gevulde schanskorven, indien de kogel van eene stalen punt voorzien en van het kaliber der walgeweren is.

De gedaante der DEVISMES-kogels is zeer geschikt voor de komeet-kogels (1). Zij

(1) De gedaante der MINÉ-kogels, zonder ijzeren dopjes, is daartoe oneindig beter geschikt. Bij de proeven, door een officier te 's Hage genomen (zie de vorige noot), werd van deze kogels gebruik gemaakt. Men weet dat ze cilindro-ogief-vormig zijn en in het cilindervormig gedeelte eene uitholling hebben, waarin het buskruiddgas dringt; dit ingedrongen buskruiddgas doet het lood des kogels voor zijne drukking wijken en veroorzaakt derhalve dat het de trekken van den loop geheel of gedeeltelijk vult. In die uitholling was eene met vuurpijlsas gevulde buis van dun ijzer geplaatst. De buis stak niet buiten het projectiel uit. Er werd geschoten op twee groenen planken, die ruim 1 Rijnl. voet van elkaer verwijderd stonden en waartusschen eenige vellen kardoespapier geplaatst waren, die men gedoopt had in eene oplossing van meelpulver en brandewijn. Het indringings-vermogen en de trekkan der projectilen, liet zelfs op groote afstanden niets te wenschen over; maar het kardoespapier ontbrandde niet, hoezeer men telkens bij het treffen kleine rookwolkjes langs de voorste planken zag opstijgen, hetgeen men als een bewijs mag aannemen dat het projectiel het doel brandend bereikte, en hoezeer de buizen van al de teruggevonden projectilen ledig waren gebrand. Het is derhalve nog eene groote vraag, of vuurpijlsas voor een dergelijk einde wel hevig genoeg brandt; maar billijkerwijs moet men aanmerken, dat de proeven op te kleine schaal werden genomen om met zekerheid te kunnen oordeelen.

De officier, door wien de proeven werden genomen, was nog in geenen deele overtuigd dat men — door de snelheid der beweging — bij nacht een vuurstraal zien zou, en dus over den vorm der

zullen door dezen bekwamen scherpschutter worden beproefd en de uitkomsten dezer proeven zullen bekend gemaakt worden.

De liefhebbers van de jagt en diegene, die verlangen des nachts de banen en worpsverheden bij de verschillende wapens onderling te vergelijken, zullen voorzeker de komeet-kogels van verschillende gedaante beproeven, zonder die voor het gewone geweer, hetzij van lood, hetzij van ijzer, hetzij zelfs van zink, uit te sluiten, met inachtneming echter om die der metalen van minder soortelijk gewigt dan lood langer te maken, zoodat het gewigt des kogels niet minder dan 55 wigpjes worde (1). De vorm voor de zinken kogels zal van gegoten ijzer moeten zijn, omdat het vloeibaar zink zich aan het koper en ijzer hecht, of men moet die vormen aan den rook van vet of harst blootstellen. De gegoten vorm zou ook kunnen dienen om ijzeren kogels te gieten.

De goede uitslag, verkregen met de komeet-kogels met het gewone geweer, de getrokken bus en het jagtgeweer, komt ons voor eene reden te meer te zijn, om het voorstel aan te nemen in een onzer studiën over de werkdadige verdediging der vestingen voorkomende, om namelijk

zoo niet in alle, ten minste in ieder der 1090 kantons van de grenslijn eene vrijkompagnie op te rigten, zamengesteld uit goede jagers en oude soldaten, die zich zouden oefenen in het schieten, zoowel met kogels die eene groote worpsverheid geven, als met de komeet-kogels, want de overwinning in een' verdedigings-oorlog hangt voornamelijk af van de vernieling der konvooyen en het buiten gevecht stellen der hoofden van een invallings-leger (1).

De voorstanders der oorlogen tegen de nationaliteit en de onafhankelijkheid der volken, zullen voorzigtiger worden, wanneer het bekend zal zijn, dat het voortaan niet meer mogelijk zal wezen het grondgebied in te nemen van eene natie, die vast besloten heeft een' inval te keer te gaan, dan met groote kans van het niet meer te verlaten. Hoe zal men toch kunnen ontsnappen aan de herhaalde schoten met wapens, die hunne slagtoffers op een mijl afstands, en bij gunstige omstandigheden zelfs verder kunnen uitkiezen?

Wij eindigen met de aandacht te bepalen op de lont of kruidworst der mineurs, zekerheids-vuurpijl of vuurpijl van BICKFORD, die tegenwoordig alom verspreid

kogelbaan zou kunnen oordeelen. Bij de door hem beproefde kogels zou overigens een komeet-kogel den vorm der kogelbaan van het geweer zichtbaar kunnen maken, dewijl de komeet-kogels onder dezelfde elevatie als de gewone kogels werden geschoten.

Fert.

(1) Maakt men de kogels langer, dan zal men waarschijnlijk ook het aantal ringvormige insnijdingen (cannelures) moeten vergrooten, dewijl dit met de lengte van het projectiel in een onmiskenbaar verband staat.

Fert.

(1) Het schieten met getrokken wapens vindt bij ons te lande — dank zij de aanmoediging daaraan door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning geschonken — meer en meer bijval. Wij twijfelen dan ook niet of binnen weinige jaren zal Nederland zich kunnen verheugen in het bezit van eene groote menigte scherpschutters, die niet alleen op 100 ellen, maar ook op die afstanden waar het infanteriegeweer ophoudt trefkans te hebben, en waar de eigenaardige werkkring van het getrokken geweer aanvangt, met zekerheid hun schot weten aan te brengen.

Fert.

is. Zij past goed in de huizen der gewone stalenpenhouders; de brandtijd is ten minste zes seconden voor eene lengte van 4 Ned. duimen, wanneer zij niet in de open lucht brandt; zij zal dus dikwijls de lading van de huis met vuurpijlsas kunnen vervangen. Men zou er zich ook van kunnen bedienen door ze dadelijk in een gat te stoppen, dat in de as des projectiels wierd aangebragt, zelfs in die der ronde kogels,

waarbij zij goed bevestigd zou zijn door het lood aan de zijde der lading. Het einde der vuurpijl zou dan door de papieren huls heen in de lading moeten gebragt worden.

Bij onze navorschingen zijn wij geleid geworden door de gedachte, dat de kracht der vernielingsmiddelen moet bevorderlijk zijn aan de bekorting en vermindering der oorlogen, en aan de kracht der verdediging.

IETS OVER DE DEUGD VAN DEGEN- EN SABELKLINGEN.

(INGEZONDEN.)

Bij gelegenheid dat de degen van de officieren der infanterie, door de sabel, en alzoo door een wapen voor stoot en houw bekwaam, zal vervangen worden, schijnt het wenschelijk, dat er tevens bijzonder op de deugd der klingen gelet worde, en men hen daartoe aan eene redelijke proef onderwerpe, om de goed bevondene, alvorens ze van gevest en scheede te voorzien, met een bijzonder merk te stempelen. Hierop wordt thans bij onze Engelsche naburen bijzonder gelet, blijkens de schriften van HENRY WILKINSON (1), en het onderwerp verdient ook

met der daad in hooge mate de aandacht, vooral van de officieren en burger-personen voor de dienst in Indië bestemd. De Generaal SIR ROBERT SALE en de luitenant GREENWOOD, in Affghanistan voorgelicht, dringen op deze zaak bijzonder aan, zeggende eerstgenoemde onder anderen: «*if an officer in India mean his men to fight, he must lead them on; and if he lead them on, he must fight in his own defence.*»

Een paar bladzijden uit WILKINSON'S beschouwingen, komen ons belangrijk genoeg voor, om ze hier te vertalen, wijl de daarin gemaakte opmerkingen, onzes inziens, ook grootendeels hare toepassing op ons grondgebied vinden. — Hij beklagt zich niet over de magt of de vordering der kunst, maar over het misbruik in het vervaardigen van goedkoope blanke wapenen.

De Oostersche bewerking van ijzer en staal in snijdende metaal-werktuigen, waar-

(1) «*Observations on swords; adressed to officers and civilians, but especially to those who prefer a good sword to a bad one.*» — Niet minder raadplegenswaardig is zijn voortreffelijk werk: «*Engines of war, etc.*» Ook geeft onze Hoogleeraar D^r. BLEEKNODE een merkwaardig geschiedkundig overzicht der blanke wapenen op de tentoonstelling der nijverheid van alle volken te Londen (zie *Algem. Handelsblad*, 2^e edit., van Maandag, 3 Mei 1832).

van Damascus en Toledo de hoofdzetels zijn, heeft in onze dagen, door zorgvuldige toepassing van kunstvaardigheid en wetenschap, eenen hoogen graad van volmaaktheid bereikt; men heeft kennis verkregen van hetgene men ontleed heeft, voornamelijk van het gebruik van meteor-ijzer en van tweeërlei soorten van staal, van ongelijk koolstofgehalte; de kunst om die innig te vermengen en de wijze om de staven te draaijen, is ons evenwel nog gedeeltelijk verborgen gebleven.

«Het is algemeen erkend — zegt de Heer WILKINSON — dat het vervaardigen van degen- en sabelklingen nooit tot een lager standpunt was afgedaald dan heden. Onze officieren van de Indiën huiswaarts keerende, kunnen van de veelvuldige ongevallen, ten gevolge van slecht vervaardigde, en dus ook zeer goedkoope klingen, getuigen. Elke beschaafde natie heeft er groot belang bij, om aan dezen nijverheidstak eene bijzondere aandacht te wijden. In de Oost worden vaak ongehoorde sommen voor eene kling besteed, die daarna als een blijvend of erfmeubel tot de elkander opvolgende familie-geslachten overgaat. Bijv. in Persië, Turkije en Indië is het geen ongewone prijs voor eene kling 50 tot 100 L. te zien besteden; doch bij ons wordt niet zelden eene kling van 5 L. reeds als eene zeer dure aangemerkt, ofschoon dan ook die vreemde, zoo hoog geschatte klingen in deugd evenarende.»

«Rusland, Oostenrijk en Frankrijk wijden aan dit onderwerp eene bijzondere aandacht, en ofschoon wij ze in alle staalwerken, indien wij keurig wilden werken, kunnen overtreffen, zoo is het

steeds *goedkooper verkrijgen* de hoofdaanbeveling der verkoopers geworden; de koper, niet wetende waar zich eene degelijke, vertrouwen verdienende kling aan te schaffen en waar ze aan de daartoe vereischte proef te onderwerpen, wordt der zake onverschillig, en vergenoegt zich om gelijktijdig met zijne verdere uniform- en uitrustingsstukken, en dus vaak ook van zijnen kleedmaker, passementwerker of knopenfabrikant, zelfs van zijnen zadelmaker, een degen of sabel te ontbieden, en alzoo den goeden uitslag aan het toeval over te laten. Op deze wijze zijn allerlei handwerkers en handelaars, ofschoon geheel onbekend en onervaren in het bewerken van metalen, de voornaamste verkoopers van blanke wapenen voor de officieren van ons leger en van onze vloot, gelijk mede van particulieren, geworden; en menig naar de Indiën bestemd jong officier, zich eene zoogenaamde modeldegen of sabel, alleen onder dien uiterlijken vorm aangeschaft hebbende, moet het eerst tegen eenen stuggen Affghanist ondervinden, dat een bezemsteel hem bijna evenveel dienst zoude hebben bewezen, terwijl hij zich vaak gelukkig mag achten er met eenige duchtige wonden af te komen, als herinnering aan zijne verkeerde handelwijze.»

«Er bestaat ook weinig vooruitzigt om eene voortreffelijk vervaardigde kling te plaatsen, wanneer een ieder, zichtbaar uit overdrevene spaarzaamheid, zooveel onverschilligheid betoont voor de deugd of innerlijke waarde er van, hetwelk gedeeltelijk is toe te schrijven aan de moeijelijkheid om tusschen eene *goed* en

eene *slecht* bewerkte te kiezen. Een officiers-degen of sabel toch, ondergaat geene bepaald voorgeschreven proef, en de vaderlijke bezorgdheid kan hier alleen bij den maker gevonden worden, die met de mindere of meerdere deugd van zijn gewrocht bekend is. Deze beschouwingen zullen welligt tot een juister denkbeeld van het gewigt der zaak leiden, en ze worden hier hoofdzakelijk medegedeeld als het gevolg der ontvangene berigten van officieren, uit de Indiën teruggekeerd en op de plaats beter onderrigt. De klingen der manschappen worden daarentegen allen beproefd, alvorens ze aan te nemen, hetzij door eene daartoe benoemde commissie, hetzij door de directie der Oostindische Compagnie, welke maatregel ons in het belang van eenen officier of particulier niet minder wenschelijk toeschijnt. Het kan trouwens niet als een blijk van moed, noch voorzigtigheid en spaarzaamheid bij eenen officier aangemerkt worden, als hij zijn leven aan het toeval, ik bedoel aan een onbeproefd twijfelachtig wapen, toevertrouwt, en het is een wanbegrip, dat een officier zelden of niet zoude behoeven te vechten, welke bewering in *St.-Jamesstreet* moge bewaarheid worden, maar geenszins in een gevecht, evenmin als bij eenen oloop, waar eene goede kling het hoofd eens officiers tegen verpletteren kan behoeden, en dus ook tot eigen verdediging of zelfbehoud kan dienen.»

«De deugd eener degen- of sabelkling, door eenen officier of particulier gekocht, wordt, wel is waar, in enkele gevallen door den verkooper beproefd, maar op welke wijze? men slaat met iedere zijde

der kling plat op eene tafel, en daarna hakt men in een houten blok, of wel men buigt de kling, tot dat de koorde der kromming ongeveer een palm minder zij dan de gestrekte lengte; doch dit slaan door eenen bij den verkoop belanghebbenden persoon, is vaak zeer flauw en als eene niet voldoende proef aan te merken; aangezien bovendien geen twee man dit met gelijke kracht zullen doen, en zelfs niet door eenen zelfden persoon op verschillende tijdstippen van den dag; zoodat deze wijze van onderzoek veelal den weg opent tot misleiding of dwaling, en niet in vergelijking kan komen met de bepaalde en bestendige kracht van een daartoe ingerigt werktuig (1).»

(1) Daarlatende of het beproeven door middel van een bijzonder werktuig beter zij dan uit de hand zelve, zoo is de gewone wijze om de deugd eener kling te beproeven hier te lande toch meer bepaald en strenger dan de hier genoemde; zoo wordt, om de veerkracht en hardheid van het staal, waaruit de kling vervaardigd is, te schatten, de punt op een blok of harden grond gezet, doende de kling eenige malen regts en links doorbuigen, zoodat zij telkens omtrent eenen halven cirkel vormt; doet men haar op deze wijze eensklaps terugspringen, dan moet de kling, indien zij uit goede stoffe gemaakt is, weder geheel regt staan, wordende eene goede gelijke harding gekenmerkt door eene doorgaande regelmatigheid der kromming. Vervolgens wordt met het plat der kling eenige malen op eene houten tafel, op de oppervlakte des waters, of op enig ander plat vlak geslagen, en deze proeven doorstaande, kan men verzekerd wezen, dat de zamenstellende deelen niet bros, maar goed met elkander verbonden zijn; en om zich nu ook nog te verzekeren dat het scherpe van de kling de vereischte hardheid hebbe, bakt men in eenen droogen boomtak, waarbij de kling geene scharen mag bekomen, maar onbeschadigd moet blijven. De, ingevolge deze proeven, goed bevondene klingen der manschappen worden alsdan met een bijzonder merk gestempeld, en zulks alvorens dezelve mogen worden gemonteerd.

«Bij het vervaardigen van een degen of sabel moeten verscheidene gewigtige punten in aanmerking komen, en wel, behalve de hoedanigheid van het staal, de veerkracht der kling, de ligging van het zwaartepunt, de dikte en breedte, welke laatste bij eene sabelkling niet minder dan een halve palm of 0,05 el mag zijn, om een' beteekenenden houw te erlangen. De *stool* is geduchter dan de *houw*, hetwelk door ieder krijgservearene en ook door de bekwaamste schermmeesters erkend wordt, en is het beste wapen dus ook dat wat het meest van de eerste hoedanigheid behoudt, waartoe de veerkracht niet weinig bijdraagt; dit alles echter binnen redelijke grenzen; want eene al te veerkrachtige of slappe kling zal zelfs in de stevigste vuist nog slingeren, en is veel minder geschikt voor gebruik, dan eene die de vereischte stijfheid heeft. De juiste maat hierin en de voordeeligste ligging van het zwaartepunt, om de zekerste en krachtigste parade, benevens den snelsten stoot met den degen, of wel den felsten slag met de sabel te kunnen bepalen, zijn veel beter te vinden door vergelijkende proeven en uitnemend voldoende modellen, dan door bespiegelingen en theoriën, terwijl de praktijk en ervaring in deze aangelegenheden den bekwamen zwaardveger kenmerken.»

«Aangaande het beproeven der kracht en de waarde van eene kling, heb ik een werktuig of zoogenaamde klingbeproeuer (*Sword-Eprouvette*) uitgedacht, welke eene gelijksoortige, maar veel grootere kracht uitoefent dan die van eenen mensch; dit werktuig is zeer gemakkelijk op elke soort van klingen toe te passen, want, bij wijze

van eenen Dynamometer, het maximum van de kracht eens mans in het houwen en stooten bepaald zijnde, wordt elke kling, onder mijne leiding vervaardigd, aan die niet feilende kracht van mijn werktuig onderworpen, 't welk als 't ware met den arm van eenen reus mag vergeleken worden, namelijk eene kracht, voldoende om met eenen enkelen slag te onthoofden; na welke proef het niet denkbaar is, dat zoodanige kling ooit bij eene ontmoeting of in het werkelijk gebruik zoude falen.»

«Ik moet echter tegen elke overdreven proef waarschuwen; want, even gelijk alle dingen eene grens hebben, zoo moet men eene stevige en reeds op gezegde wijze redelijk, ja sterk beproefde kling, nog niet aan eene zoodanige outrance-proeve onderworpen als sommigen gewild hebben; als bijv. dat men de punt tot den gevestknop als een cirkel buige (1).»

«Het zoude niet moeilijk zijn zoodanige klingen te maken, maar zij zullen dan zoo dun worden, dat zij in het meest gewone gebruik niet meer kunnen dienen.»

«Ook de parade-degen en eere-sabel (cimeter) moeten, wat ook den prijs zij, bij het smaakvolle en sierlijke, tevens de

(1) De staatsie- en eere-degens van ESPARTERO en BERESFORD, zijn in dit opzigt als de eerste meesterstukken van kunst en wetenschappelijken strijd te beschouwen.

In Birmingham is men tevreden, wanneer de kling eene kromming of zijdelingsche uitwijking van 15 of 18 Ned. duimen doorstaat, terwijl de klingen van Toledo reeds bij de eerste proef eene kromming van $\frac{3}{4}$ des omtreks van eenen cirkel moeten kunnen doorstaan. Op de tentoonstelling te Londen is de meeste roem in het vervaardigen van klingen door WILKINSON, REEVES, ROUCOET en de Solinger-fabrikanten behaald.

volkomenste *bruikbaarheid* paren, en dus ook de kling van de beste hoedanigheid zijn, met een niet overdreven, eenvoudig teekenwerk. Het gevest en de scheede moeten, welken rijkdom men ook in de metalen of gesteenten kieze, met alle daartoe betrekkelijke onderdeelen, stevigheid en gemak, bij ligtheid en schoonheid paren, opdat men, plotselijk op een slagveld geroepen (gelijk plaats had bij Waterloo met vele onzer grooten en hovelingen), onder vinden moge een degelijk en vertrouwd

wapen te dragen, niet slechts bij uitsluiting bestemd om er mede in de zalen en voor het buffet te schitteren, maar ook in de velden van eer.»

«De handen en werktuigen voor zoodanige meer volmaakte klingen zijn nu reeds, ook ten gevolge van hooge ondersteuning, dagelijks in volle werking, en geen officier of particulier behoeft voortaan meer een onbeproefd of ontrouw blank wapen te dragen.»

EENE BEELDENGALERIJ VOOR BEROEMDE MANNEN

UIT DE

LAND- EN ZEEMAGT.

Wij ontvingen onlangs de mededeeling van een denkbeeld, wat zijn ontstaan te danken had aan liefde tot de schoone kunsten en aan vereering van het voor- geslacht; een denkbeeld, wat met regt den naam van echt Vaderlandsch mag dragen, en ons der verwezentlijking overwaardig toescheen. Wij ontveinsden echter, zoo min aan ons-zelfen, als aan hem bij wien het gerezen was, de vrees dat die verwezentlijking met tallooze bezwaren zou gepaard gaan; maar, die bezwaren konden niet onoverkoomlijk genoemd worden; zij waren zelfs geweken zoodra de gelukkige gedachte eenen algemeenen bijval mogt vinden. Wij achtten ons daarom verplicht aan het verzoek te voldoen, gezegd denkbeeld in ons

tijdschrift die openbaarheid te geven, welke het zoo ten volle verdient.

Wij deelen hieronder de hoofdtrekken van het denkbeeld mede; maar, gelijk van zelf spreekt, laten wij daarbij in het midden, dat, eer het ten uitvoer kan gelegd worden, de toestemming der regering en die van de bijzondere personen, wier medewerking men zou verlangen, moet verkregen worden.

Men wenschte:

- 1°. Dat zoo mogelijk alle — en in ieder geval een groot aantal — officieren en voormalige officieren der land- en zeemagt, zoowel hier te lande als in Nederlands Oost- en West- Indië, zich verbonden tot eene jaar-

lijksche bijdrage van niet minder dan één en ten hoogste van bijv. twee gulden.

- 2°. Dat ieder jaar uit die bijdragen, naarmate van haar beloop, werd bekostigd het vervaardigen van een marmeren borstbeeld of van een geschilderd portret (kniestuk), van een krijgsman, die weleer met roem in de land- of zeemagt gediend heeft.
- 3°. Dat die borstbeelden of portretten geplaatst werden in de groote zaal der Militaire-Akademie te Breda.
- 4°. Dat zij, vóór hunne plaatsing aldaar, in de voornaamste steden van ons land werden ten toon gesteld, en dat de opbrengst dier tentoonstellingen strekte tot stijving van eenig weduwen-fonds, of tot een ander, nader te bepalen liefdadig en voor den krijgsstand heilzaam doel.
- 5°. Dat er werd bepaald, wat met de aldus verkregen afbeeldingen zou geschieden, ingeval de Militaire-Akademie te Breda weder gesplitst of onverhoopt opgeheven werd.

Deze vijf punten bevatten de hoofdzaak, maar bij de verwezentlijking acht men nog nuttig:

- a. Dat er eene permanente Commissie benoemd worde, die belast zij met de uitvoering en met het beheer der penningen.
- b. Dat die Commissie besta uit beroemde geschiedschrijvers en kunstenaars (schilders of beeldhouwers), waaraan eenige officieren worden toegevoegd, zoodat zij 5 of 7 leden telle.
- c. Dat die Commissie eene ranglijst

zamenstelle der mannen, wier beeldenissen voor en na zullen vervaardigd worden.

- d. Dat er ieder jaar tijdig eene prijsvraag worde uitgeschreven, voor eene karakterschets en levensbeschrijving van den man wiens beeldtenis aan de beurt is, en dat de bekroonde levensbeschrijving gedrukt worde.
- e. Dat men gravures enz. verzamele, dien persoon betreffende.
- f. Dat er eene oproeping geschiede aan alle Vaderlandsche (en naar believen ook aan vreemde) kunstenaars, om naar de eer te dingen de gevraagde beeldtenis te leveren.
- g. Dat aan ieder kunstenaar die daartoe genegen mogt zijn, een exemplaar der bekroonde levensbeschrijving worde ter hand gesteld, en dat hem toegestaan worde kennis te nemen van de gravures en verdere bescheiden of teekeningen, door de Commissie verzameld.
- h. Dat het dingen naar den uitgelooften prijs zal geschieden slechts met schetsen, en dat aan den kunstenaar, die de beste schets heeft geleverd, het vervaardigen der afbeelding zal worden opgedragen.
- i. Dat van de bekroonde beeldtenis eene houtgravure of lithographie vervaardigd worde, die met de bekroonde levensbeschrijving aan ieder deelnemer ter hand gesteld en daarna in den handel gebragt zal worden, met hetzelfde doel als hierboven sub n°. 4 is aangewezen.

Het schoone, het echt vaderlandsche van dit voorstel (1) zal, wij betwijfelen het niet, aan een ieder die het leest van zelf in het oog springen; maar het heeft niet alleen zijne schoone, het heeft ook zijne nuttige zijde. Immers de krijgslieden van den tegenwoordigen tijd zouden niet slechts eene welverdiende hulde brengen aan hunne groote voorgangers, aan die nederige en bescheiden mannen, die hun klein Vaderland eenen ongekenen luister bijzetten; maar zij zouden in de reeks van levensbeschrijvingen, die zij in het aanzijn helpen roepen, nog een aantal merkwaardige bijzonderheden uit de geschiedenis van hun land in een helder of beter daglicht zien stellen; zij zouden den ijver tot het beoefenen dier geschiedenis opwekken en levendig houden, en welligt menig wetenswaardig feit, wat thans slechts in familie-papieren is vermeld, der vergetelheid ontrukken. Maar nog meer — en dit verdient boven alles overweging — zij zouden zich de gelegenheid openen, op eene krachtdadige wijze het lot te lenigen van hen, die, in hunnen persoon of in hunne weduwen en wezen, door de ram-

pen van den oorlog getroffen werden. Voorwaar het denkbeeld is schoon, mogt de verwezentlijking slechts geen schipbreuk lijden op laauwheid en onverschilligheid!

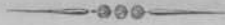
Om dit te verhoeden, wil de redactie van den *Militaire-Spectator* gaarne alles doen wat in haar vermogen is. Een eerste vereischte is het verzamelen van een voldoende aantal deelnemers; mogten zich nu in de verschillende korpsen of garnizoenen commissiën willen vormen, die zich met die taak belasten, dan zal men de redactie bereid vinden van den uitslag der pogingen van die commissiën berigt te doen. Mogt men haar later namen van kandidaten voor het hoofdbestuur willen opgeven, met bijvoeging of die kandidaten genegen zijn de eindbenoeming aan te nemen, dan zal de redactie hen gaarne aan de algemeene keuze voorstellen. Zij wil, in een woord, zooveel haar werkring en hare bevoegdheid toelaat, tot bereiking van het doel bijdragen, en zal, in overeenstemming daarmede, gaarne ontvangen en mededeelen al die inlichtingen, opmerkingen en aanbevelingen, welke deze schoone zaak slechts kunnen bevorderen.

De Redactie.

(1) Wat natuurlijk wijzigingen kan ondergaan, en geenszins gaaf moet worden aangenomen of verworpen gelijk het daar ligt.

REGLEMENT
VOOR HET BESTUUR VAN DE
MARINE-AKADEMIE,

te Annapolis (1), in Noord-Amerika.

Dit Reglement voor de Marineschool der Vereenigde Staten, werd aanvankelijk ontworpen door eene commissie van een zestal personen (te weten: de commodore W. B. SHUBRICK, de kapiteins ter zee F. BUCHANAN, S. F. DUPONT, P. UPSHUR, den officier van gezondheid W. S. W. RUSCHENBERGER, en de professor W. CHAUVENET), en daarop goedgekeurd door den Secretaris voor het Departement van Marine W. BALLARD PRESTON; hetzelfde werd echter, in de maand October des vorigen jaars, ter herziening andermaal in handen eener commissie gesteld, welke ditmaal bestond uit den commodore D. CONNER, de kapiteins ter zee L. BREESE, E. K. STRIDLING, A. BIGELOW, F. BUCHANAN en den luitenant T. T. CRAVEN. Na volbrachte taak werd door de commissie haar arbeid aan het Departement van Marine ingezonden, en het Ontwerp-Reglement vervolgens, bij Besluit van den Secretaris van gezegd Departement, W. A. GRAHAM, van 5 November 1851, goedgekeurd en in werking gebragt, zoodat dit Reglement thans de regel is waarnaar de jonge lieden, die zich in de Vereenigde Staten aan 'slands zeedienst willen toewijden, worden aangenomen en opgekweekt.

De Redactie, door vriendelijke welwillendheid in de gelegenheid gesteld zijnde, gezegd Reglement in handen te bekomen, heeft het niet

ondienstig geacht daarvan hieronder eene vertaling te geven. Immers, daar onze kweekschool tot opleiding van jonge lieden voor de zeedienst, door hare tegenwoordige vereeniging met de kweekschool voor de landmagt, ook tot deze in nadere betrekking staat; daar zij nog niet bepaald is georganiseerd, en de Koninklijke bekrachtiging op het ontworpen Reglement voor de vereenigde innigting nog niet gevolgd is; terwijl de meeningen zeer uiteenloopen over den onderdom van toelating, de wijze van verpleging en opleiding, over de meerdere of mindere vrijheid, de praktische jaarlijksche oefeningen aan boord van een oorlogschip, of het bestendig verlijf op een landsvaartuig, en zoo veel andere punten als er meer mogen zijn, moet het de belangstelling wekken van ieder die 'slands marine ter harte gaat, te vernemen, hoe men daarover denkt bij eene groote, nog jeugdige natie, die zich vooral in den jongsten tijd niet minder krachtig ter zee, als te land ontwikkelt, en wier marine dagelijks meer en meer blijken geeft van stoutmoedigheid, en ervaring; en waar men eindelijk, nu onlangs, na rijp beraad, na een tweetal commissiën van ervaren zeelieden, een' aanzienlijken rang bekleedende, te hebben geraadpleegd, een stelsel heeft aangenomen, wat men acht het best geschikt te zijn, om kloeke zoowel theoretisch als praktisch ervaren zeeofficieren te vormen.

De Redactie.

(1) Annapolis, de hoofdplaats van den staat Marijland, ligt aan den mond van het riviertje Severn en aan de Chesapeakebaai; zij telt ongeveer 3000 inwoners.

EERSTE HOOFDSTUK.

Organisatie.

1) De Marine-Akademie te Annapolis zal onder het oppertoezicht staan van den chef van het Bureau der Artillerie en Hydrographie, die in persoon ten minste eens in 't jaar de inrigting zal in oogenschouw nemen. Alle beschikkingen, waaromtrent bij geen wet of besluit van het Marine-departement anders voorzien is, zullen onder zijne goedkeuring genomen, en alle rapporten of mededeelingen betreffende de aangelegenheden der Akademie, regtstreeks aan hem gezonden worden.

2) Het onmiddellijk bestuur der inrigting zal in handen zijn van een' Gouverneur, niet beneden den rang van kapitein ter zee, die verantwoordelijk is voor de discipline en het goed beheer. Hij zal de studiën en al de akademische pligten regelen, en al de leeraars, onderwijzers, officieren der Akademie, en andere tot de inrigting behoorende personen, zullen onder zijne bevelen staan. In alle zaken die tot de discipline en het beheer der Akademie betrekking hebben, zal hij regtstreeks corresponderen met den Secretaris van het Departement van Marine, en in alle andere zaken betreffende de inrigting, met den Chef van het Bureau der Artillerie en Hydrographie.

3) Aan de Akademie zal geplaatst zijn een ervaren zeeofficier, luitenant of kapitein, die den titel zal voeren van «kommandant der kweekelingen (*Midshipmen*);» hij zal zijn de Kommandant der Akademie; voorts een officier niet beneden den rang van stuurman (*master*) (1), die de adjunct van den Kommandant en met de algemeene politie zal belast zijn. De Kommandant der kweekelingen zal tevens onderwijzer in de zeetaktiek en praktische zeevaartkunst zijn.

4) Aan de Akademie zal verbonden zijn een geneesheer, kapellaan, stuurman (*master*), secretaris, klerk, timmerman en zooveel de officieren

als de Secretaris van het Marine-departement zal goedvinden.

5) De volgende leeraren en onderwijzers zullen aan de Akademie verbonden zijn:

- Een leeraar in de wiskunde.
- » » » » natuurlijke en profondervindelijke wijsbegeerte.
- » » in de artillerie- en infanterietaktiek.
- » » in de zedeleer, de Engelsche taal en letterkunde.
- » » voor het Fransch.
- » » » » Spaansch.
- » » in het teekenen.
- » onderwijzer in de schermkunst.

6) Door den Secretaris van het Marine-departement zullen adjunct-onderwijzers aangesteld worden, indien zulks in eenig vak van onderwijs noodig geoordeeld wordt.

7) De rangorde van de leden van den Akademischen staf is als volgt:

1. De Gouverneur.
2. De Kommandant, tevens onderwijzer in de zeetaktiek en praktische zeevaartkunde.
3. De leeraren en onderwijzers aan het hoofd der afdeelingen, overeenkomstig de dagteekening hunner aanstelling als leden van den Akademischen staf.
4. De adjunct-leeraars en onderwijzers, welke vaste of tijdelijk aangestelde officieren in de marine zijn.
5. Al de andere beambten tot den Akademischen staf behoorende, overeenkomstig de dagteekening hunner aanstelling.

8) Al de personen, wier namen niet in de betaalsrol der Akademie zijn opgenomen, maar die in de eene of andere betrekking gebruikt worden, zijn, op gelijke wijze als de eerstgenoemden, aan de bepalingen der Akademie onderworpen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De Akademische Raad.

1) De Akademische Raad der Akademie zal

(1) De *master* is op een landsoorlogsvaarttuig de opperstuurman, op een koopvaardijfchip de kapitein van den bodem

zamengesteld zijn uit de volgende officieren of beambten:

De Gouverneur, tevens President.

De Kommandant, onderwijzer in de zee-taktiek.

De leeraar in de wiskunde.

De leeraar in de natuurlijke en proefondervindelijke wijsbegeerte.

De leeraar in de artillerie- en infanterie-taktiek.

De leeraar in de zedeleer en Engelsche taal en letterkunde.

De leeraar in de Fransche taal.

2) De meerderheid van den Raad wordt vereischt voor de behandeling der zaken; maar de minderheid zal voldoende zijn voor het onderzoek der aspiranten, mits ten minste drie leden present zijn.

3) Gedurende het examen van eene klasse of afdeeling in eenig vak, zal de leeraar in dat vak en de onmiddellijke onderwijzer der klasse of afdeeling als leden van den Raad zitting hebben.

4) De regeling van het onderwijs in de verschillende vakken van elken cursus, en de tijd voor elk vak te besteden, zullen door den Akademischen Raad bepaald worden.

5) De Raad zal verplicht wezen aan den Secretaris van het Marine-Departement de leerboeken aan te bevelen, het best voor elk vak van onderwijs geschikt, en in geen geval zal een leerboek zonder diens goedkeuring aangenomen worden. Ingeval een nieuw leerboek wordt ingevoerd, of een leerboek door een ander wordt vervangen, moet de aanbeveling van den Raad vergezeld gaan van eene korte ontwikkeling der redenen voor een en ander. Deze zal ook verplicht zijn den aankoop van al zulke boeken, kaarten, modellen en toestellen aan te bevelen als voor het onderwijs noodig zijn, en van tijd tot tijd verslag doen nopens het stelsel van studie en onderwijs, en daarbij de verbeteringen voorstellen welke de ondervinding mogt hebben aan de hand gedaan.

DERDE HOOFDSTUK.

Toelating en onderwijs.

1) De door het Marine-Departement gekozen aspiranten zullen aangesteld worden jaarlijks op of vóór den 1sten Maart, en zullen zich tusschen den 20sten en 31sten Mei daaraanvolgende moeten vervoegen bij den Gouverneur om examenen af te leggen. Geen aspirant zal op een anderen tijd worden aangenomen.

2) De vakken welke worden beoefend en het onderwijs dat aan de Akademie zal gegeven worden, is in de volgende afdeelingen verryt:

Eerste afdeeling. Zee-taktiek en praktische zeevaartkunde.

Tweede afdeeling. Wiskunde, waaronder begrepen is de zuivere wiskunde, de zeevaarten-sterrekunde, land- en zee-opmeting.

Derde afdeeling. Natuurlijke en proefondervindelijke wijsbegeerte, waaronder de mechanica, het gebruik van den stoom, de vervaardiging en behandeling van stoomwerktuigen; bijzonder marine-stoomwerktuigen; de hoofdpunten der scheikunde, warmte, electriciteit en licht; mineralogie en geologie, de laatste bijzonder met betrekking tot de steenkolen en het ijzer.

Vierde afdeeling. Artillerie- en infanterie-taktiek, bevattende de theorie en 't gebruik van het geschut, infanterie- en artillerie-taktiek, en pyrotechnie. — De schermkunst behoort onder deze afdeeling.

Vijfde afdeeling. Zede- en letterkundige studien, bevattende de Engelsche taal, de redekunde, natuurlijke en staatkundige aardrijksbeschrijving, zedeleer, geschiedenis, de constitutionnele, internationale, krijgs- en zeevaartwetten.

Zesde afdeeling. Fransche taal, naauwkeurig spreken, lezen en schrijven in het Fransch.

Zevende afdeeling. Spaansche taal, naauwkeurig spreken, lezen en schrijven in het Spaansch.

Achtste afdeeling. Teekenen, bevattende het

regtlijvig, het schetsteekenen en de perspectief.

3) De voormelde vakken zullen verdeeld worden in eenen vierjaarlijkschen cursus, en de kweekelingen worden gerangschikt in vier klassen, waarvan ieder een dier cursussen volgt. Ieder kweekeling zal bevorderd worden tot de klasse welke hij kan volgen, 't zij bij zijne toelating, of bij een later examen, en zal eene aanstelling verkrijgen, wanneer hij volkomen in staat is om het eindexamen te kunnen afleggen, dat in Junij gehouden wordt.

4) Ieder leeraar of onderwijzer, aan het hoofd eener afdeeling staande, zal het onderwijs in zijne afdeeling naar zijn inzicht kunnen inrigten, doch verantwoordelijk zijn voor de degelijkheid daarvan.

5) Ieder leeraar, onderwijzer of adjunct, zal dagelijks aantekening houden van de vorderingen en betrekkelijke verdienste der klassen of afdeelingen aan zijne leiding toevertrouwd. De adjuncten zullen iedere week de resultaten van hunne aantekeningen aan de hoofden der afdeelingen van iedere klasse of onderafdeeling opgeven. Dergelijke rapporten zullen door den onderwijzer in de schermkunst aan het hoofd van de afdeeling der artillerie worden uitgebragt. Deze rapporten zullen iedere week door de hoofden van iedere afdeeling aan den Gouverneur worden ingezonden, vergezeld van een dergelijk verslag hunner eigene onderafdeeling of onderafdeelingen, met de noodige toelichtingen, om de betrekkelijke vorderingen der onderafdeelingen te doen uitkomen, met aanbeveling tevens van de overgangen die van de eene tot de andere onderafdeeling kunnen plaats hebben.

6) Uit de verslagen der klassen zal iedere maand een nader verslag nopens de vorderingen der verschillende klassen opgemaakt en aan den Secretaris van het Departement van Marine opgezonden worden, en de Gouverneur zal een extract daarvan aan de ouders of voogden van iederen kweekeling doen geworden.

7) Mogt het voor een leeraar, aan het hoofd

van eene afdeeling staande, raadzaam bevonden worden onderwijs te geven in een der vakken van een andere afdeeling, zoo zal hij zijne verslagen nopens dat vak aan het hoofd der afdeeling zenden waartoe het behoort.

VIERDE HOOFDSTUK.

Practische zeevaart.

1) Tot de Akademie zal behooren een geschikt oorlogsvaartuig, uitgerust en in orde gebragt voor de zeedienst en de practische artillerie.

2) Dit vaartuig zal bemand zijn met het noodig getal officieren en manschappen, om het gereed te hebben voor het practisch onderwijs der kweekelingen in de zeemannschap, de scheepvaart en zeeartillerie.

3) De kweekelingen der Akademie zullen aan boord van dit vaartuig gaan, onmiddellijk na het examen in de maand Junij.

4) De Kommandant van het oefeningsvaartuig zal jonger in dienst zijn dan de Kommandant der kweekelingen.

5) Wanneer de kweekelingen aan boord zijn, zullen de practische scheepsoefeningen geschieden onder de leiding van den Kommandant der kweekelingen, naar de algemeene instructiën van den Gouverneur.

6) De uitgestrektheid en duur van den kruistogt van het oefeningsvaartuig zal geregeld worden naar de instructiën van den Secretaris van het Departement van Marine.

7) Op het oefeningsvaartuig zal een victualie-meester geplaatst wezen, die er de betrekking van betaalmester der Akademie zal vervullen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Examina der Akademie.

1) Elk aspirant moet, om op de Akademie te kunnen toegelaten worden, behoorlijk kunnen lezen en schrijven, op dictaat naauwkeurig en

zonder spelfouten schrijven, en goed bekend zijn met de eerste regelen der rekenkunst: tellen, optrekken, aftrekken, vermenigvuldigen en deelen met geheele getallen.

2) Elk aspirant moet van een goed zedelijk karakter zijn. Geen aspirant kan als kweekeling aangesteld worden, die jonger dan 14 of ouder dan 16 jaren is, of die misvormd, of met eenig ongemak of gebrek behebt is dat hem voor de zeedienst ongeschikt zou maken, of die op het tijdstip dat hij zich voor de toelating aanbiedt eenig gebrek of ongesteldheid of een voor anderen besmettelijk karakter zou medebrengen.

3) Halfjaarlijksche examina's van al de klassen zullen gehouden worden door den Akademischen Raad in de eerste week van Februarij en in de eerste week van Junij. Dit zullen volledige examina zijn, die al de theoretische en praktische oefeningen, door de verschillende klassen gehouden, zullen omvatten. Zij die bevonden worden niet te hebben voldaan in eenige studieafdeeling zullen als zoodanig worden opgegeven aan den Secretaris van het Marine-Departement, van de lijst geschrapt en in de vorige klasse blijven.

4) Ieder kweekeling van de eerste of hoogste klasse, die aan het eindexamen heeft voldaan, zal van den Akademischen Raad een certificaat van promotie ontvangen, 't welk hem regt geeft op eene aanstelling als Adelborst (*Midshipman*) bij de Marine, van dezelfde dagteekening als gezegd certificaat.

10) Geen aspirant of kweekeling, die bij het examen niet heeft voldaan, of van de Akademie ontslagen, of op eene andere wijze van dezelve verwijderd is, zal weder worden aangenomen of op nieuw toegelaten.

6) Geen officier van de Akademie zal een certificaat afgeven, eenig stuk teekenen, of eenige daad verrigten tot het doen intrekken van het besluit van den Akademischen Raad, ingeval van verwijdering van eenig kweekeling van de Akademie, op straf van zelf van de inrigting ontslagen te worden.

7) Het examen in iedere afdeeling zal afgenomen worden door den leeraar of onderwijzer dier afdeeling.

8) De Secretaris van het Departement van Marine zal jaarlijks ten minste zeven personen van wetenschappelijke bekwaamheid, uitnoodigen de Junij-examina's aan de Akademie, als een Raad van onderzoek, bij te wonen, ten einde getuige te zijn van het examen der verschillende klassen, en om onderzoek te doen naar de politie, discipline en het algemeen beheer der instelling, zullende zij van den uitslag hunner bevinding een verslag aan den Secretaris van het Marine-Departement inzenden.

ZESDE HOOFDSTUK.

Geneeskundig onderzoek.

1) Een geneeskundige raad, bestaande uit den officier van gezondheid der Akademie en twee ervaren militaire geneesheeren, door den secretaris van het Departement van Marine te be-noemen, zal jaarlijks op den 20sten Mei, aan de Akademie vergaderen, met last om naauwkeurig en stipt iederen aspirant te onderzoeken, ten einde te bepalen of deze naar geest en lichaam in staat is de moeilijke pligten van zeeofficier te vervullen. Geen aspirant zal op de Marine-Akademie toegelaten worden, die niet door den Geneeskundigen Raad is goedgekeurd.

2) De redenen die voldoende zijn om een aspirant af te wijzen, en den Geneeskundigen Raad bij zijn onderzoek zullen leiden, zijn vervat in eene circulaire van het Marine-Departement.

3) Indien de officier van gezondheid der Akademie, gedurende den Akademischen leer-tijd, uit de gedurige ongesteldheid of eenige andere oorzaak, eenig lichamenlijk of zielsgebrek bij een kweekeling vermeent ontdekt te hebben, hetwelk in zijne gevolgen hem voor de dienst ongeschikt zou maken, zal hij verplicht zijn daarvan rapport aan den Gouverneur te doen,

opdat zulks door een Geneeskundigen Raad onderzocht worde.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Ranglijsten.

1) Bij ieder Februarij-examen zal de Akademische Raad ranglijsten opmaken, waarop de namen der kweekelingen zullen geplaatst worden, volgens hunne verschillende klassen of onder-afdeelingen, naar den graad van vordering in ieder vak van onderwijs, waarin zij examen hebben afgelegd.

2) Bij ieder Junij-examen zal de Akademische Raad, behalve de in de vorige paragraaf beschrevene ranglijsten, nog andere opmaken, waarop de bekwaamheden van ieder kweekeling in elk vak van onderwijs waarin hij examen heeft afgelegd, zal uitgedrukt worden door een getal, geëvenredigd aan zijne vorderingen en aan het gewigt van het onderwerp; zoo ook lijsten, waarop de kweekelingen in hunne onderscheiden klassen zullen gerangschikt worden, naar hunne algemeene verdiensten, bepaald door de optrekking der getallen uitdrukende den graad van verdienste in ieder bijzonder vak en in het gedrag.

3) Bij dit onderzoek zal het getal, de betrekkelijke verdiensten te kennen gevende, gegrond zijn op de verslagen van de leeraars en onderwijzers gedurende den studietijd, te zamen met den uitslag van het examen.

4) Om den eindstaat der verdiensten van de gepromoveerde klassen op te maken, zal haar stand in al de onderwerpen die aan de Akademie onderwezen worden, in aanmerking genomen worden.

5) Het betrekkelijk gewigt aan de verschillende studievakken te geven, om de algemeene ranglijst van iedere klasse op te maken, zal door den Akademischen Raad bepaald, en aan de goedkeuring van den Secretaris van het Departement van Marine onderworpen worden.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Gedraglijst.

1) Bij het Junij-examen zal de Akademische Raad lijsten opmaken, de betrekkelijk verdienste van ieder kweekeling met opzigt tot het gedrag aantoonende, zooals dat uit het strafregister blijkt, en wel volgenderwijs:

Al de aangeteekende misdrijven van de kweekelingen zullen in klassen worden verdeeld, waarvan iedere bevatten zal een bepaalden of nagenoeg denzelfden graad van schuld. Misdrijven van den ergsten aard zullen uitgedrukt worden door het getal 10, en die van de andere klassen door getallen tusschen 10 en 1. Het totaal der misdrijven van ieder kweekeling zal aangeduid worden door de gezamentlijke getallen, den aard en de uitgestrektheid der misdrijven aanwijzende.

Voor elke klasse boven de vierde (of laagste) zullen de misdrijven hooger aangerekend worden, door bij het getal, den graad van schuld van elk misdrijf voorstellende, te voegen $\frac{1}{6}$ voor de derde klasse, $\frac{1}{8}$ voor de tweede, $\frac{1}{2}$ voor de eerste klasse.

2) De waarde aan het gedrag te geven, bij het opmaken van de algemeene ranglijst, zal dezelfde zijn als die aan de Afdeeling Wiskunde gegeven wordt.

3) Wanneer een kweekeling op de algemeene gedraglijst een getal, zijn wangedrag uitdrukende, van meer dan 200 in één jaar heeft, zal hij onwaardig verklaard en uit de zeedienst ontslagen worden.

4) Bevestigende verslagen van al de gedraglijsten zullen maandelijks aan het Departement van Marine worden opgezonden, en uittreksels daarvan, door den Gouverneur, aan de ouders of voorgeden van ieder kweekeling worden overgemaakt.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Discipline.

1) De wetten en besluiten voor het beheer

van de zeemagt der Vereenigde Staten zullen strikt worden nagekomen door het geheele personeel tot de Akademie behoorende.

2) De Gouverneur is belast met de handhaving der goede orde en tucht op de Akademie en verantwoordelijk daarvoor. Alle personen aan de Akademie in dienst gesteld, of onder welk opzicht ook daaraan verbonden, moeten zijne bevelen onbepaald gehoorzamen.

3) De Gouverneur, of de Kommandant zullen ten minste eenmaal daags zorgvuldig bezoeken de eet- en leezalen, de kwartieren en het terrein der inrigting.

4) Ieder officier, leeraar en onderwijzer aan de Akademie verbonden, zal, zoodra hij kennis draagt van de schending eener wet of van een besluit, of van eenig misdrijf, ongeregeldeid, verzuim of ander onbehoorlijk gedrag, waaraan een kweekeling of ander persoon zich heeft schuldig gemaakt, daarvan onverwijld aan den Gouverneur kennis geven.

5) De officieren der Akademie zullen gedurende den diensttijd hunne uniform dragen. Geen kweekeling zal binnen de muren der Akademie eenig kleedingstuk of tooiel in plaats van zijne uniform mogen hebben, of het mogen dragen, zoolang hij aan de Akademie verbonden is.

6) De leeraars en onderwijzers zijn verantwoordelijk voor het geregeld en ordelijk gedrag hunner verschillende klassen, tijdens zij er onderwijs geven. Geen kweekeling mag zich uit de leezalen verwijderen, zonder vergunning van den leeraar of onderwijzer.

7) Geen leeraar en onderwijzer mag eenige willekeurige magt uitoefenen, met het verschoonen der kweekelingen wegens absentie, te laat komen, of dat zij zich voor de les niet voorbereid hebben, maar moet daarvan onmiddellijk aan den Gouverneur verslag doen.

8) Geen kweekeling zal zijn onderwijzer mogen ondervragen nopens het onderwerp zijner aantekeningen gedurende de les, zonder de vergunning van den Gouverneur.

9) Niemand zal van de vervulling zijner verplichtingen ontslagen zijn om reden van ziekte, tenzij hij als zoodanig is opgegeven door den officier van gezondheid; en geen beampte wiens naam op de ziekenlijst is vermeld, zal de grenzen der Akademie mogen verlaten, tenzij zulks door den officier van gezondheid aanbevolen is.

10) Een kweekeling van iedere zaal zal wekelijks de pligten van opzigter dier zaal vervullen, verantwoordelijk zijn voor de zindelijkheid en algemeene orde in de zaal, en voor de strikte vervulling aldaar van al de bepalingen der Akademie

11) Geen kweekeling zal zich uit de hem aangewezen zaal mogen verwijderen, zonder vergunning van den wekelijkschen opzigter.

12) Geen kweekeling zal immer iemand in de eetzaal mogen toelaten, noch in het kwartier, op eenigen anderen tijd dan in de uitspanningsuren.

13) Geen kweekeling zal mogen koken of voedsel gereedmaken, of oorzaak zijn of toelaten dat dit in zijne zaal geschiedt, noch iemand, wie ook, onthalen.

14) Geen kweekeling is het vergund de zaal van een ander te bezoeken of gedurende de lessuren omstreeks het terrein der Akademie, rond te slenteren of te wandelen.

15) Geen kweekeling zal eene gevechtsuitdaging met doodende wapenen mogen doen of aannemen, noch de schriftelijke of mondelinge overbrenger van zoodanige uitdaging mogen zijn, noch regtstreeks of zijdelings tot een duel mogen aanzetten of het bevorderen, noch een' ander' wegens het afwijzen van een duel verwijtingen mogen doen, alles op straf van uit de zeedienst ontslagen te worden.

16) Geen kweekeling zal kaart- of eenig ander hazardspel mogen spelen, noch binnen de grenzen der Akademie mogen brengen, of aanleiding mogen geven tot het daarbinnen brengen, van kaarten, dobbelsteenen, of eenig ander gereedschap bij zulke spelen gebruikelijk, op straf van uit de zeedienst ontslagen te worden.

17) Geen kweekeling mag in de Akademie

eenig goestrijk vocht, wijn, moutwijn, of anderen bedwelmenden drank brengen of gebruiken, op straf van uit de zeedienst ontslagen te worden.

18) Het is den kweekelingen streng verboden deel te nemen aan eenig feestmaal of feestelijke vereeniging, 't zij in het Akademiegebouw, of in de stad Annapolis.

19) Geen kweekeling zal een hôtel, herberg, oester-, kosthuis of eenige andere openbare plaats van ontvangst in de stad Annapolis, of den omtrek mogen bezoeken, zonder voorafgaande vergunning van den Gouverneur.

20) Ieder kweekeling die jegens een ander honende of tergende woorden of gebaarden bezigt, of een ander op de eene of andere wijze belastert of zijne eer rooft, of iemand op eenige wijze slaat of geweld aandoet, zal overeenkomstig den aard van het misdrijf gestraft worden.

21) Ieder kweekeling die zich buiten de grenzen der Akademie verwijderd, zonder vergunning van den Gouverneur, zal uit de zeedienst ontslagen worden.

22) Niemand aan de Akademie verbonden, zal, op eenige wijze of onder welken vorm ook, openbaar, of voor de uitgaafgereed mogen maken, eenige zaak betrekkelijk officiele of bijzondere handelingen of voorvallen binnen de grenzen der Akademie, of daarmede op eenigerhande wijze in verband staande, zonder voorafgaande vergunning van den Gouverneur.

23) Geen vuurwapens of vuurwerken, van welken aard ook, zal door iemand binnen den omtrek der Akademie mogen gebragt worden, zonder vergunning van den Gouverneur.

24) Indien eenig kweekeling gedurende zijn verblijf aan de Akademie in het huwelijk treedt, zal zoodanig huwelijk beschouwd worden gelijk te staan met het verlaten van de dienst, en zijn naam van de marinelijst geschrapt worden.

25) Alle beambten en kweekelingen zijn gehouden zich jegens elkander beleefd en zichzelf ordelijk en beschaafd te gedragen. De gewone groet van officieren elkander ontmoetende, mag nimmer verzuimd worden.

26) Indien de beambten of de kweekelingen reden hebben om zich over iemand die in betrekking tot de Akademie staat te beklagen, zal hij die reden aan den Gouverneur kenbaar maken.

27) Het is den kweekelingen streng verboden te snijden, te waarmerken, of op eenigerhande wijze de openbare gebouwen of iemands eigendom te schenden.

28) Het is den kweekelingen streng verboden tabak, in welken vorm ook, te gebruiken.

29) Indien een kweekeling zich aan vloeken of verwenschingen schuldig maakt, zal hij uit de dienst ontslagen, of op eene andere minder strenge wijs gestraft worden.

30) Het is den kweekelingen streng verboden, gedurende hun verblijf aan de Akademie, eenige schulden te maken.

TIENDE HOOFDSTUK.

Verloven

1) Niemand aan de Akademie verbonden, zal zich buiten haren kring mogen verwijderen, zonder vergunning van den Gouverneur.

2) Als algemeene regel geldt, dat geen kweekeling de grenzen der Akademie mag verlaten, behalve des Zaturdags namiddag; en dan niet later dan tot zonsondergang mag hij afwezend blijven.

3) Niet meer dan de helft der aan de Akademie geplaatste kweekelingen, mag te gelijker tijd afwezend zijn, en die gunst zal alleen aan hen welke zulks door hun goed gedrag hebben verdiend, bewezen worden.

4) *In zeer bijzondere gevallen* zal de Gouverneur vergunning tot uitgaan in den loop der week mogen verleenen, aan zoodanige kweekelingen, welke die gunst door een voorbeeldig gedag hebben verdiend.

5) De Gouverneur zal aan de kweekelingen verloven kunnen geven voor den tijd van vier en twintig uren. Alle verloven voor langer tijd

moeten aan het Departement van Marine worden aangevraagd.

6) Gedurende den zomerkruistogt van het oefenings-vaartuig zullen verloven worden verleend aan zulke kweekelingen van de tweede klasse, die twee volle jaren aan de Akademie zijn geweest; op voorwaarde dat hun gedrag onberispelijk is geweest, en hunne ouders of voogden zoodanig verlot goedkeuren en bij den Gouverneur aanbevelen. Dit verlot zal niet langer dan tot den 30sten September duren.

7) Al wie boven den verloftijd uitblijft moet voldoende bewijs leveren, dat hij door ziekte of eene andere onvermijdelijke oorzaak teruggehouden is.

ELFDE HOOFDSTUK.

De ziekenzaal.

1) De officier van gezondheid zal het onmiddellijk toezigt hebben over de ziekenzaal, den opzichter en de ziekenoppassers, zoowel als over al de zieken die in de ziekenzaal, of in hun eigen kwartier zijn.

2) Hij is verantwoordelijk voor de uitgifte van alle geneesmiddelen, enz. behoorende tot de ziekenzaal der Akademie. Geen geneesmiddel, spijs of drank zal buiten zijne orders, uit de apotheek of de ziekenzaal, worden afgegeven.

3) De voorschriften betrekkelijk de ziekenzaal zullen door den officier van gezondheid worden opgemaakt, doch onderworpen aan de goedkeuring van den Gouverneur.

4) De officier van gezondheid zal dagelijks, omstreeks tien ure des morgens, aan den Gouverneur de namen opgeven van degenen wier gezondheidstaat hen ongeschikt voor de Akademische dienst, of wenschelijk maakt dat zij van de dienst verschoond worden tot herstel hunner gezondheid. Ook zal hij aan den Kommandant dagelijks een rapport inzenden van het getal zieken en van degenen die van militaire oefeningen of van de lessen verschoond zijn.

5) Niemand die niet op het rapport van den officier van gezondheid vermeld staat, zal op grond van ongesteldheid van de dienst verschoond zijn.

6) Geen kweekeling wiens naam niet op het ziekenrapport vermeld staat, zal van eenige oefening verschoond zijn, zonder een geschreven certificaat van den officier van gezondheid.

7) Niemand zal een' zieke in de ziekenzaal mogen bezoeken, zonder de vergunning van den officier van gezondheid.

8) Geen kweekeling mag een' zieke in de ziekenzaal bezoeken, zonder een door den officier van gezondheid geschreven en door den Gouverneur bekrachtigde vergunning; dergelijke vergunning moet telkens bij den opzichter der ziekenzaal gelaten worden.

9) De opzichter van de ziekenzaal moet gehoorzamen aan de bevelen van den officier van gezondheid, en zorgen dat de politie-maatregelen voor de ziekenzaal vastgesteld, worden in acht genomen.

10) Geen zieke mag in de ziekenzaal eenig gezag over den opzichter of over eenigen oppasser uitoefenen. Elke reden van verwaarloozing of veronachtzaming van eenen zieke zal aan den officier van gezondheid worden opgegeven.

11) Niemand zal, zonder de goedkeuring van den Gouverneur, in de ziekenzaal worden gebruikt. Alle in de ziekenzaal aangestelde personen, zooals oppassers, koks en bedienden, zullen onder de bevelen van den opzichter staan.

12) Geen kweekeling, ziek in het kwartier verblijvende, zal zijne kamer mogen verlaten, behalve voor de vervulling van zulke pligten van welke hij niet is vrijgesteld.

13) De zieken in de ziekenzaal zullen gehoorzamen aan de bevelen van den officier van gezondheid, en al de politie-maatregelen van de ziekenzaal in acht nemen.

14) Wie zich ziek veinst, zal van de Akademie worden weggezonden.

15) Er zal gehouden worden een zieken-appel een half uur na het ontbijt-appel, wanneer al

de zieken, die niet in het hospitaal zijn, aan den officier van gezondheid zullen opgegeven worden. Die van deze op de ziekenlijst staan, zullen dagelijks aan den officier van gezondheid worden opgegeven tot zij door hem ontslagen worden.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Beschikkingen nopens het eten.

1) De Gouverneur zal ten behoeve der kweekelingen een hofmeester aanstellen, die hen van levensmiddelen zal voorzien, tegen zulke prijzen en bepalingen als de Gouverneur van tijd tot tijd zal vaststellen.

De stuurman (*master*) zal het toezigt hebben over de eetzaal, en voorzitten aan de tafel. Hij is belast met de politie en de orde in de eetzaal; hij zal daarin worden bijgestaan door den officier met de dagelijksche dienst belast, en zulke andere personen als welke de Gouverneur zal aanstellen.

3) Ieder kweekeling zal een vaste plaats aan tafel hebben, welke hij niet verwisselen zal buiten goedvinden van den stuurman (*master*).

4) De uren van den maaltijd zullen door den Gouverneur worden bepaald.

5) Geen kweekeling zal aan het maal slordig gekleed mogen verschijnen.

6) Dertig minuten worden toegestaan voor het ontbijt en het avondeten, en veertig minuten voor het middagmaal. Na dit tijdsverloop zullen de eetzaaldeuren gesloten worden, en er niet meer worden aangeregt, ten zij op bevel van den Gouverneur.

7) Aan tafel mag niet overluid gesproken, en geen misbruik van de bedienden worden gemaakt. Inbreuk op eene goede opvoeding en den goeden toon zal worden aangeteekend en rapport daarvan gemaakt.

8) Verkwisting van de spijzen, of het medenemen van gereedschap of spijze uit de eetzaal is verboden. Al wat door degenen die aan

den maaltijd deelnemen gebroken wordt, zal voor zijne rekening komen en de hofmeester daarvoor gecrediteerd worden.

9) Wanneer er reden van ontevredenheid bestaat, 't zij met betrekking tot de hoeveelheid of de hoedanigheid van de spijzen, het toebe-reiden, of de achteloosheid van den hofmeester of de bedienden, zal daarvan door den stuurman (*master*) rapport aan den Gouverneur worden gedaan.

10) Wanneer een kweekeling met verlof afwezend is, mits dit verlof niet minder dan voor eene week zij, en zoo hij kennis geeft van zijne voorgenomen afwezendheid, zal zijne rekening met den hofmeester, voor den tijd zijner afwezendheid gecrediteerd worden.

11) Geen kweekeling zal een gast aan tafel mogen hebben.

12) Geen spijzen zullen aan de kweekelingen in hunne kamers verstrekt worden, tenzij in geval van ziekte, en dan alleen met vergunning van den officier van gezondheid, en in dier voege als deze bevelen zal.

13) Een Raad van drie tot de Akademie behorende officieren zullen elk vierderdeel jaars door den Gouverneur worden aangesteld, om het bedrag der uitgaven voor het onderhoud te regelen, en aan de goedkeuring van den Gouverneur te onderwerpen.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Bibliotheek en leeskamer.

Een officier der Akademie zal aangesteld worden als bibliothekaris en directeur der leeszaal, onder zoodanige bepalingen als de Gouverneur zal voorschrijven.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Instrumenten en toestellen.

De instrumenten en toestellen behorende tot de eene of andere afdeeling van onderwijs, zullen

onmiddellijk aan de zorg toevertrouwd worden van het hoofd dier afdeeling.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

De stuurman (master).

Behalve de pligt den stuurman (*master*) opgelegd als opzichter in de eetzaal, zal hij als adjunct in eene van de afdeelingen werkzaam zijn.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

De magazijnmeester.

1) De Secretaris van het Departement van Binnenlandsche zaken zal een magazijnmeester aanstellen, die uitsluitend belast is met de leverantie van al de kleedingstukken en andere behoeften der kweekelingen.

2) Den magazijnmeester zal een magazijn binnen den omtrek der Akademie aangewezen worden, waarin hij alleen die artikelen zal hebben welke de Gouverneur vergund heeft.

3) Den laatsten dag van iedere maand zal de magazijnmeester zijne rekening ter goedkeuring aan den Gouverneur indienen.

4) Ieder kweekeling zal voorzien worden van een zakboekje, waarin zullen aangeteekend worden al de artikelen die hij van den magazijnmeester heeft ontvangen. De zakboekjes zullen overgelegd worden aan den Gouverneur den laatsten van elke maand, om ze te vergelijken met de rekening van den magazijnmeester en de bevelen van den Gouverneur.

5) De magazijnmeester zal geen artikelen aan een kweekeling afleveren, zonder geschreven bevel van den Gouverneur.

6) Een Raad van drie officieren der Akademie zal door den Gouverneur worden aangesteld, wier taak zal zijn al de artikelen door den magazijnmeester afgeleverd, na te zien, en die zal kunnen afkeuren al dezulke die in prijs of

hoedanigheid niet voldoen, en die niet in alle opzichten met de bepalingen der Akademie overeenkomen.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Betaalmeester en Secretaris.

1) De rekeningen van de handwerkslieden en arbeiders zullen op het eind van iedere maand door den Secretaris opgemaakt en, respectievelijk door gezegde lieden geteekend, door den Gouverneur worden goedgekeurd.

2) De Secretaris zal voor gezien teekenen de rekening van ieder kweekeling, op het eind van iedere maand, en wel voor het bedrag der nota van den hofmeester, bleeker, barbier, posten en magazijnmeester, om te worden goedgekeurd door den Gouverneur, en den betaalmeester te belasten de rekeningen der kweekelingen daarvoor te debiteren.

3) Hetgeen van de soldij der kweekelingen overblijft zal de betaalmeester, op de betaalslijsten der Akademie, in het crediet der kweekelingen stellen, en zal dit aan hen worden uitbetaald, wanneer zij de Akademie verlaten.

4) De Gouverneur zal van tijd tot tijd den betaalmeester magtigen, aan de kweekelingen zoodanige kleine sommen uit te keeren, als hij noodig zal oordeelen.

5) De rekeningen van den magazijnmeester, den hofmeester, den bleeker en barbier, en de rekening van het postkantoor zullen maandelijks door den betaalmeester worden voldaan.

6) De Secretaris zal, onder toezigt van den Gouverneur, al de registers der Akademie houden; te weten: het stanboek der Akademie, hetwelk bevatten zal eene naamlijst van de kweekelingen, met de dagteekening van ieders toelating, geboorteplaats, ouderdom, dienst-aanstelling, verblijf en namen van ouders of voorgeden; de gedraglijst; een inventaris van 's lands eigendom; registers van onderzoek. Ook zal hij al de verslagen opmaken wegens gedrag

en verdienste, bestemd voor het Departement van Marine; voorts zal hij rangschikken en bewaren de algemeene correspondentie en de papieren der Akademie.

7) De betaalmeeester zal op het eind van iedere maand aan den Gouverneur een staat van rekening van iederen kweekeling overleggen, aantoonende het bedrag der betalingen en het hatig slot.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

De timmerman.

De tot de Akademie behorende timmerman zal onder het bestuur van den Kommandant, het toezigt houden over de werklieden, die tot het oprigten of herstellen van openbare gebouwen, en de verbetering van het terrein gebruikt worden; en zal voorts alle andere pligten vervullen tot zijn post behorende.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

De konstapelsmaat.

De konstapelsmaat zal, onder het toezigt van den leeraar in de artillerie-wetenschap, belast zijn met het beheer van het magazijn, de wapenen, het geschut en het arsenaal, behorende tot de Akademie, en zal verplicht zijn deze in orde te houden. De sleutels van het magazijn zullen in bewaring blijven bij den Gouverneur.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Kleeding en Uitrusting.

1) Gedurende hun verblijf aan de Akademie zullen de kweekelingen de pet dragen zooals die voor de Adelborsten (*Midshipmen*) voorgeschreven is, uitgezonderd dat in plaats van den gouden band, een anker, volgens den voorgeschreven vorm, van voren boven de klep, zal geplaatst zijn. Zij zullen dragen een buis van donkerblauw laken, met dubbele overslagen, zijzakken, negen knopen op iedere borstzijde, en een aan iedere zijde van den kraag; ze zullen voorzien worden van een werkbuis en broek, in voege als door den Gouverneur zal worden voorgeschreven. Pijakkers zullen gedragen worden, gelijk alsnu voor de Adelborsten, zijn voorgeschreven, uitgezonderd de knopen aan de mouwopslagen. Al de andere

kleedingstukken zijn overeenkomstig de bepalingen voorgeschreven voor de kleeding der Adelborsten.

2) De kweekelingen zullen zich stipt moeten gedragen naar de bepalingen van het Marine-Departement, betrekkelijk de wijze waarop het haar, den baard en de bakkebaarden moeten worden gedragen. In geen geval zal van deze bepalingen mogen worden afgeweken.

3) De op de Akademie toegelaten aspiranten moeten voorzien zijn van de volgende voorwerpen.

Een goede donker blaauwe lakensche buis.

Een goed donker blaauw lakensch kleed.

Een donker blaauw lakensche pantalon.

Vier witte pantalons.

Zes witte hemden.

Zes paar sokken.

Vier paar onderbroeken.

Zes zakdoeken.

Twee paar beddenlakens.

Vier paar hoofdkussen overtrekken.

Zes handdoeken.

Twee paar schoenen of laarzen.

Haarborstel, tandborstel en kam.

Garen en naaldenkoker.

4) Bij de komst op de Akademie zal ieder kweekeling bij den betaalmeeester de som van dertig dollars deponeren, om, onder het beheer van den Gouverneur, voor zijne verdere uitrusting te worden besteed.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Eerdienst.

1) De kweekelingen zullen dagelijks in de kapel voor het houden der gebeden vereenigd worden, een kwartier vóór het ontbijt.

2) Des zondags zal er godsdienstoefening gehouden en bijgewoond worden door het geheele personeel der Akademie.

3) Al wie zich gedurende de godsdienst-oefening onbehoorlijk of oneerbiedig gedragen heeft, zal uit de zeedienst ontslagen, of op eene andere wijs minder streng gestraft worden.

Speciale bepalingen voor de thans in dienst zijnde Adelborsten.

1) De Adelborsten, in dienst zijnde vóór den 1sten Januarij 1851, zullen, nadat zij drie jaren op zee dienst hebben gedaan, een studiejaar op de Akademie verblijven, en zullen zoodanig gewijzigden studiecursus volgen, als met hunnen bijzonderen toestand overeenkomt.

- 2) Zij zullen hun eind-examen in Junij doen.
 3) Gezegde Adelborsten zullen gedurende hun verblijf aan de Akademie aan dezelfde bepalingen en discipline onderworpen zijn als de andere kweekelingen.

SUPPLEMENT.

Circulaire betrekkelijk de admissie van aspiranten op de Militaire-Akademie te Annapolis.

Aanzoeken tot plaatsing, aan den Secretaris van het Departement van Marine gerigt, kunnen ten allen tijde geschieden, 't zij door den aspirant-zelfen, of door zijne ouders, voogden, of een van zijne vrienden; zijn naam zal op het Register geplaatst worden. Het plaatsen van een naam op het Register geeft echter geene verzekering van aanstelling. Er zal geen voorkeur gegeven worden ter zake van prioriteit of gedaan onderzoek. Geen aanzoek zal in aanmerking genomen worden, wanneer de aspirant beneden of boven den gestelden leeftijd is, wanneer de juiste ouderdom, de tegenwoordige en vaste woonplaats niet opgegeven is, en wanneer de aspirant geen bewoner is van het congresdistrict van den Staat, van waar hij het aanzoek doet.

De wet bepaalt het getal der kweekelingen op 464, en verlangt dat dit getal verdeeld zal worden onder de verschillende Staten en landstreken, met inachtneming van, en in evenredigheid, zoo na mogelijk, tot het getal hunner vertegenwoordigers en afgevaardigden op het Congres; zij bepaalt dat er aanstellingen zullen gedaan worden uit die Staten en landstreken, die hun betrekkelijk aandeel op de marine-lijst nog niet hebben; en dat de jongeling voor de aanstelling gekozen, in alle geval zal zijn een tegenwoordig bewoner van den Staat en het grondgebied waaruit de aanstelling geschiedt. Verder wordt bij de wet vereischt, dat de aanstellingen uit iederen staat zooveel doenlijk gelijkelijk zullen geëevenredigd zijn onder de verschillende congresdistricten van iederen Staat, en dat de aldus aangestelde jongeling een tegenwoordig bewoner zal zijn van het congresdistrict van den staat, waaruit hij aangesteld is.

De keuze van aspiranten geschiedt jaarlijks op of vóór den 1sten Maart, en de aspiranten

die daartoe vergunning bekomen, zullen zich bij den Gouverneur der Marine-Akademie aannemen tusschen den 20sten en 31sten Mei, wanneer zij zullen onderzocht worden door een Raad van officieren van gezondheid, en door den Akademischen Raad, voor wat aangaat hunne bekwaamheid om op de Akademie te worden toegelaten.

Geen aspirant zal op de Marine-Akademie toegelaten worden, tenzij hij bij het onderzoek door den Geneeskundigen Raad geschikt is bevonden om de moeilijke verplichtingen eens zeeofficiers te vervullen, en hij een voldoende examen voor den Akademischen Raad zal hebben afgelegd.

Indien dit dubbel onderzoek gunstig uitvalt, zal de aspirant een aanstelling als kweekeling (*acting-midshipman*) bekomen en wordt hij op de Akademie geplaatst, terwijl hem zijne onkosten voor de reis van zijne woonstede naar Annapolis worden vergoed. Indien hij integendeel aan dit dubbel onderzoek niet behoorlijk kan voldoen, zal hij niet worden aangesteld en ook geen vergoeding voor de reiskosten bekomen.

Een aspirant die zich met toestemming van het Departement van Marine eenmaal aangeboden en niet voldaan heeft, kan geen vergunning bekomen om zich ten tweede male aan te melden.

Niemand kan eene vaste aanstelling als Adelborst bij de Marine ontvangen, tenzij hij gepromoveerd zij op de Marine-Akademie.

Bepalingen.

De aspiranten moeten tijdens het admissie-examen den ouderdom van veertien jaren hebben volbragt en beneden de zestien jaren zijn; zij moeten zonder gebreken en ongemakken van ligchaam en geest zijn. Zij moeten zijn van een goed zedelijk karakter, goed kunnen lezen en schrijven, op dictaat nauwkeurig en zonder spellouten kunnen schrijven, en goed bekend zijn met de eerste regelen der rekenkunst, tellen, optrekken, aftrekken, vermenigvuldigen en deelen met geheele getallen.

W. A. GRAHAM,
Secretaris van het Departement van Marine.

DEPARTEMENT VAN MARINE,
 15 November 1854.

Programma van de Studiën gedurende den Akademischen Cursus.

	ZERTAKTIK EN ZEEMAN- SCHAP.	WISKUNDE.	TOEGEPASTE WISKUNDE, NATUUR- EN SCHRIFTKUNDE.	ARTILLERIE- EN INFANTERIE- TAKTIK.	ZEDEN EN LETTERKUN- DIGE STUDIËN.	FRANSCH.	SPAANSCH.	TEEKENEN.
Eerste jaar, Vierde Kl.	Eerste halfjaar.	Rekenkunde. (2)		Exercitiën met het geschut.	Taal, Aard- rijkskunde. (1 en 3)			Schets- teekenen. (1)
	Tweede halfjaar.	Stelkunst. (2)		Praktische artillerie (begin).	Natuurk. Aardrijksk. Geschiede- nis (1 en 3)			Schets- teekenen. (1)
Tweede jaar, Derde Kl.	Eerste halfjaar.	Meetkunst. Trigonometrie (begin). (2)		Sold.- en pel- tons-school. Practische ar- tillerie (vervolg).	Geschiedenis (einde). Ge- schied. v. de Vereen. St. (begin). (1)	Eerste begin- selen. (3)		Lijnregt teekenen. (1)
	Tweede halfjaar.	Trigonometrie (einde), Land- meten. (2)		Bataillons- school. Practische ar- tillerie (einde).	Geschiedenis v. de Vereen. St. (einde). (1)	Voort- zetting d. eerste begins. (3)		Lijnregt teekenen. (1)
Derde jaar, Tweede Kl.	Eerste halfjaar.	Beschrijv. Meet- kunst, Sterrek., Hoogere Meetk. (1)	Statica, Dyna- mica, Hydro- statica, Lucht, Warmte. (3)	Veld-art. (stuk- kensch.), Mater. en vervaardig. v. h. geschut (begin).	Redekunde. (1)	(2)		Teekenen in kl. met water- verw. (3)
	Tweede halfjaar.	Zeeman- schap. (1)	Sterrekunde (einde). (1)	Stoomwerktuigk. Gehoort-, Gezigt- kunde, Electriciteit. (3)	Veld-art. (batter- ijsch.), Mater. en vervaardig. v. h. geschut (einde).	Redekunde. (1)	(3)	Eerste begin- selen. (2)
Vierde jaar, Eerste Kl.	Eerste halfjaar.	Zeemans- en Zee-taktiek. (1)	Trigonometrie (berhaling). Differeet-reken. (1)	Anorganische Scheikunde. (2)	Oefeningen en berhaling der vorige lessen. (Theoretische cursus voor de hoogere afde- elingen).			Voort- zetting d. eerste begins. (3)
	Tweede halfjaar.		Theoretis. zee- vaartk., Prakt. sterrek., hoogte- en breedte-met. (1 en 2)	Organische Scheikunde. (2)		Zedek., Weten- s., Constit. d. Vereen. St. Internation. wetten. (3)	(2)	(1)

De eerste halfjarige cursus duurt van 1 October tot 31 Januarij; de tweede van 1 Februarij tot 31 Mei.
Dagelijks worden er (behalve des Zaturdags) drie lessen gegeven, op het tableau gemerkt met 1, 2 en 3; —
1 en 2 des voor-, 3 des namiddags.

De praktische oefeningen of lessen in de zee-taktiek en zeemanschap, worden Zaturdag morgen afwisselend met de
lessen in de artillerie, enz. gegeven; en deze laatste voorts nog dagelijks na de derde les.

BOEK BESCHOUWING.

HANDBOEK VOOR DE ONDEROFFICIEREN
EN KORPORAALS DER INFANTERIE,
door N. VAN WILLES, 1ste luitenant-adjutant,
3de regiment infanterie. — 1ste Aflevering;
prijs bij intekening f 0,30. Arnhem, W. H.
STENPERT KROESE, 1852.

De weg waar langs het personeel onzer krijgs-
magt tot de kennis zijner pligten en regten

moet geraken, is tegenwoordig zóó rijk aan
kronkelingen en zóó bezaaid met moeijelijk-
heden, dat het dikwerf voor den officier, die
in de gelegenheid is zich met de noodige hulp-
middelen toe te rusten, moeijelijk wordt het
doel te bereiken. Gedurende de laatste jaren
zijn in die regten en pligten menigvuldige wij-
zigingen gemaakt, en de bepalingen of voor-

schriften, waarin dit alles vevat is, zijn zoo verspreid, dat men, vooral van den onderofficier of korporaal, niet kan vorderen die allen gestadig bij de hand te hebben. Het is dus aan de adjudanten en verdere officieren opgedragen, hen hoofdzakelijk door mondeling onderwijs in te prenten, wat zij in verschillende omstandigheden hebben te doen en te laten. Deze stand van zaken heeft echter het groote nadeel dat, en onderwijzers en onderwezenen hoofdzakelijk op hun geheugen moeten vertrouwen, en hierdoor moet het onderwijs noodwendig minder vruchtdragend worden. De onderwijzer toch kan ligtelijk iets vergeten en de onderwezene mist een bestendige en getrouwe vraagbaak, die hij bij den minsten twijfel kan raadplegen. Het is in deze ongelegenheid dat de Heer van WILLES poogt te voorzien; zijn handboek — zegt hij — heeft ten doel de onderofficiëren en korporaals het leeren hunner voornaamste pligten, zoo in als buiten het garnizoen — daaronder de exercitiën, het schijfschieten, de kennis van het geweer, enz. niet begrepen — en tevens het onderrigten van den soldaat in de zijne, gemakkelijk te maken. Het zal daartoe in vijf hoofdafdeelingen gesplitst worden, die bevatten zullen: 1°. *Krijgstucht en incendige of huishoudelijke dienst*; 2°. *Garnizoens-dienst*; 3°. *Marschen transport-dienst*; 4°. *Kamp- en voorposten-dienst*; 5°. *Pionniers-dienst*. Men ziet dus dat de Schr. niet alleen het voornemen heeft, beknopt zamen te vatten alles wat voorkomt in reglementen, of in voorschriften die kracht van reglement hebben, maar ook datgene wat men in handleidingen en wetenschappelijke werken verspreid vindt.

Wij zullen nauwelijks behoeven te zeggen, dat wij aan deze poging van den Heer van WILLES onzen vollen bijval schenken. Naarmate de onderofficiëren en korporaals hunne verplichtingen met minder omslag en meer gemak kunnen leeren en onthouden, naar dezelfde mate zal men ook meer tijd aan hunne verdere verstandelijke beschaving en ontwikkeling kunnen besteden, en hoe meer hun verstand gescherpt en hun geest veredeld is, hoe meer zij ook zullen inzien dat eene getrouwe pligtsbetrachting niet alleen gevorderd wordt door het algemeene belang, maar ook door dat der bijzondere personen. Er zijn velen die beweren dat men aan een soldaat, en zelfs aan een korporaal en onderofficier, slechts kort en bondig zijne pligten moet bekend maken, zonder zich met het waarom bezig te houden; maar wij zijn geenszins van dit gevoelen. De mensch is en blijft een denkend wezen, hoe gaarne sommigen — die zelf

niet gewoon zijn te denken — het ook anders zouden willen. Men zal hem dus ook niet beletten in stilte de bevelen of voorschriften, waarna hij zich gedragen moet, te beoordeelen, en dan immers is er slechts voordeel in gelegen hem te verlichten en in staat te stellen een juist oordeel te spreken. Het is zelfs pligt hem daarin — bij het geven van onderwijs — te leiden en hem vooral te doen opmerken, dat in de meeste gevallen zijn eigenbelang hem tot eene stipte naleving der voorschriften moet aansporen. Het eigenbelang is een magtige hefboom, en het is gewis geoorloofd die op eene gepaste wijze in beweging te brengen; daar, waar pligtsbetrachting door eigenbelang wordt geboden, kan men verzekerd zijn haar te zullen aantreffen, en zoolang men slechts eerlijke pligtsbetrachting beoogt, kan men even zeker wezen geen lage zelfzucht te zullen opwekken. — Wij hopen dan ook dat de Heer van WILLES het niet zal vermijden van dien hefboom gebruik te maken, en hij zal er vooral gelegenheid toe vinden, wanneer hij zijne onderofficiëren en korporaals op marsch, in het kamp en op de voorposten tegenover den vijand brengt en, in een woord, wanneer hij met hen op die plaatsen en in die omstandigheden is, waarvoor alles gedurende den vrede wordt voorbereid.

Wij hebben de 1ste aflevering van den arbeid des Heeren van WILLES met de grootste aandacht gelezen, en kunnen er niet anders dan met lof van gewagen. De verplichtingen en regten van iederen rang, zijn er beknopt en duidelijk in beschreven. Wij vonden er niets te veel in, en merkten ook niet op dat hier of daar iets vergeten was van hetgeen noodzakelijk vermeld behoorde te worden. Op bladz 42 vonden wij echter in § 29 eene kleine vergissing; de sergeant-facteur immers heeft tegenwoordig geene bemoeijenis meer met de brieven enz. der officieren, en ontvangt dus ook geene volmagt meer om brieven enz. op de postkantoren te ligten voor een ieder van het korps.

Wij wenschen den Heer van WILLES, die reeds sedert lang ijverig werkzaam is om de goede opleiding der Nederlandsche onderofficiëren en korporaals te helpen bevorderen, geluk met de gedachte die hem tot de samenstelling van dit handboek leidde. Door de uitgave — voor eigen rekening ondernomen — bewijst hij geen geringe dienst aan het wapen der infanterie, en wij twijfelen dan ook geenszins of de III. adjudanten, zijne collega's, zullen hem gaarne de hulp verleen en die hij hun aan het slot van zijn prospectus vraagt.

BIJLAGE I.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 1.

(Maand Julij 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot gen.-maj. en Minist. van Oorlog, de kol. van den generalen staf H. F. C. B^{on}. Forstner van Dambenoy, chef van het Topographisch Bureau bij het Minist. van Oorlog; tot gen.-maj. de kol. van het korps ingen. min. en sap. C. F. Gey van Pittius, insp. in de 1° insp. van fortif., met bepaling dat hij in zijne tegenwoordige betrekking van insp. in de 1° insp. van fortif. en onder genot van zijn tegenwoordig traktement voortdurend werkzaam zal blijven; tot insp. in de 2° insp. van fortif. de luit.-kol. bij het korps ingen. min. en sap. Jhr. J. G. W. Merkes van Gendt, buiteng. adjud. van Zijne Majesteit, thans voorloopig met de functien van insp. in de 2° insp. van fortif. belast; tot chef van het topographisch bureau bij het Minis. van Oorlog de luit.-kol. Jhr. G. E. A. van Panhuys, van den gen. staf; tot adjud. van Zijne Majesteit in buiteng. dienst; de kap. à la suite van het reg. gren. en jag. Jhr. E. A. O. de Casembroot, Gouv. van Zijne Koninklijke Hoogheid den Prins van Oranje; bij den gen. staf, tot maj. den kap. der 1ste kl.: J. C. de Normandie 's Jacob, van den staf; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl., D. W. F. Pichot, van dien staf; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl., G. C. R. R. van Brien en Ramerus, van dien staf; tot kap. van de 3 kl.: de 1ste luit. J. A. Besier, van dien staf; tot 1ste luit. de 2de luit. H. J. W. Westenberg, van het 1ste reg. vest. art.; bij het 1ste reg. inf., tot 1sten luit. de 2de luit. A. F. Beijen, van het reg. gren. en jag.; tot 2den luit.: de kadets N. J. B^{on}. Mulert tot de Leemkule en C. F. E. de Jacquier de Lompret, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 2de reg. inf., tot 2den luit.:

de kadets H. F. Alings en T. Ongerboer, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 3de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. J. J. Melvill van Carnbée, van het reg. gren. en jag.; tot 2den luit.: de kadets C. A. de Favauge, F. B^{on}. van Aerssen Beijeren van Voshol, Jhr. A. J. B. van Suchtelen tot de Haar en W. C. de Vree, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 4de reg. inf., tot 2den luit.: de kadets J. C. C. den Beer Poortugael en A. W. Greve, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 5de reg. inf., tot 2den luit.: de kadets L. J. M. Gladius, Jhr. P. H. Serraris, E. F. C. A. Henckens, W. Goudriaan en R. F. K. van Gorkum, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 6de reg. inf., tot 2den luit.: de kadet K. F. A. van Emde, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 7de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. F. Luth, van het 6de reg. inf.; bij het 8ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. B. A. B^{on}. van Reede van Oudshoorn, van het 5de reg. inf.; bij het 1ste reg. drag., tot 2den luit.: de kadet J. J. D. A. van Trojen, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 2de reg. drag., tot 2den luit.: de kadet Jhr. J. B. van Merlen, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 3de reg. drag., tot 2den luit.: de kadet S. R. A. van der Meulen, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 4de reg. drag., tot 2den luit.: de kadet J. H. Roosmale Nepveu, van de Kon. Mil. Akad.; bij het korps jag. te paard, tot 2den luit.: de kadets Jhr. K. È. Meijer en F. C. D. M. Hinlopen, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 1ste reg. vest. art., tot 2den luit.: de kadets D. G. T. G. van der Voort Maarschalk en C. M. J. W. Rijnen, van de Kon. Mil. Akad.; bij het 2de reg. vest. art., tot 2den luit.: de kadets F. M. B. Alewijn, K. L. van der Heijden, W. C. Hojel en P. C. Badon Ghyben, van de Kon. Mil. Akad.; bij het korps ing. min. en sap., tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. C. P. Del Campo genaamd Camp, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. E. A. Del Campo,

genaamd Camp, van het korps; tot 1sten luit., de 2de luit. P. Stolk, van het korps; tot 2den luit., de kadets A. C. Lorentz en J. Kalff, van de Kon. Mil. Akad.; bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gez. der 1ste kl.: de offic. van gez. der 2de kl. R van Raalten, van dat person.; tot offic. van gez. van de 3de kl.: de kweek. bij 's Rijks kweek. voor de mil. geneesk. W. J. de Meijer, J. H. Neiszen, H. L. W. Hennis, M. A. Diemont, C. F. Diepenbroek en W. O. L. Michgorius; bij het leger in Oost-Indië, bij het wap. der inf.: tot 2den luit. de kadets K. W. H. de Coenens, H. F. Meijer, M. C. E. Ruempol, P. M. J. Penning Nieuwland, H. F. van Heumen, J. C. D. Janson en J. H. Swaving, van de Kon. Mil. Akad.; bij het wap. der art., de kadets W. B. Scheij, A. Heijligers, C. J. Essers, Jhr. C. H. C. Flugi van Aspermout, J. O. Gobius, H. L. Kilian en L. T. Boers, van de Kon. Mil. Akad.; bij het korps der gen. en sapp. de kadet K. L. Pfeiffer, van de Kon. Mil. Akad.; bij de mil. geneesk. dienst, de kweek. voor de dienst in Oost-Indië: bij 's Rijks kweek. voor mil. geneesk. E. F. Meijer, C. A. de Neve, A. E. Roos, H. G. Korndörffer, M. R. Gantz en D. Lammerse.

Verplaatsingen.

Bij den gen. staf: de 1ste luit. J. Schuurman, van het reg. gren. en jag. en J. V. D. Dittlinger, van het 3de reg. inf.; bij het reg. gren. en jag.: bij de bat. gren. de 2de luit. P. A. J. Veerman, van het 5de reg. inf.; bij de bat. jag.: de 2de luit. B. J. Bon. Mulert tot de Leemkule, van het 8ste reg. inf.; bij het 4de reg. inf.: de kap. G. H. Schmidt, van het 7de reg. inf.; bij het inst. bat.: de kap. J. van Overstraten, van het 4de reg. inf.; de 2de luit. J. H. H. Dommers en C. L. Walther, van het 3de reg. inf. en N. Epkema, van het 2de reg. inf.: de apoth. der 2 kl. P. F. Ras, van Venlo naar Maastricht; de apoth. der 3de kl. W. C. van Werkhoven van Utrecht naar Venlo.

Eervol ontslagen.

De gen.-maj., adj. van Zijne Majesteit in buit. dienst Jhr. J. T. van Spengler, uit de betrekking van Minist. van Oorlog, onder dank-

betuiging voor de gewigtige in die betrekking bewezen diensten.

Gepensionneerd.

De offic. van gez. van de 3de klasse S. C. Booiman.

Overleden.

De intend. der 2de kl.: in de 3de mil. adm. dir. S. T. Mulder; de kap. Jhr. M. Snoeck, van het korps ingen. min. en sap.; de 2de luit. G. O. Heydenrich van het 2de reg. vest. art.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDE HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

Wegens de krijgsverrigtingen tegen de zee-roovers bij de Kalatoea- en Floreseilanden, Oct.—Nov. 1854:

Benoemd tot ridder der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De luit. ter zee der 1ste kl. J. J. Wichers; de luit. ter zee der 2de kl. P. Koning en de opperschipp. E. H. Niehoff, allen van de Nederl. marine.

Eervol te doen vermelden,

De luit*. ter zee der 1ste kl. P. A. M. Hinlopen, P. M. Collard en Jhr. J. B. E. van Schmidt auf Altenstadt, de luit*. ter zee der 2de kl. J. H. K. Croes en M. O. de Kanter; de adelb. der 1ste kl. W. F. de Bruijn Kops; de serg. der marin. G. Ludwig; de marin. der 1ste kl. J. de Haan; de marin*. der 2de kl. J. H. Mackay en W. Blijker; de 1ste bootmansm. J. G. de Boer; de hofm. J. de Kock; de kwartierm. A. Verduin; de matroz. der 1ste kl. M. Vermeer en M. Overeem; de matr. der 2de kl. J. G. van Wijck; de matroz. der 3de kl. J. J. Hendriks, J. G. Kerskes en J. van Wijnen, allen behorende tot de Nederl. marine; de serg*. J. F. Beriotte en A. Bontekoe; de fusel. K. Craaijenbuil, van het garni*. -bataill. te Macassar, mitgaders: de djoeragan van de kruisboot n°. 2, J. J. Pielaat; de djoeragan van de kruisboot n°. 18, C. Douwe, en de mandoor van de kruisboot n°. 3, de Vretes.

VERBETERINGEN.

In het N°. van Mei II., staat: Biz. 319, 2e kolom, Reg. 16 v. b.: 130, lees: 110.

Biz. 323, 2e kolom, Reg. 4 v. o. vervalt de onderteekening van den kapitein J. WESSAELS, als zijnde deze vóór het opmaken van het Verslag overleden.

OVER DE MASSA-TAKTIEK.

In een belangrijk artikel *over het legerkamp van Boulogne* (voorkomende in de *Allgemeine Zeitung*, N°. 66), werd ook gesproken over een artikel in hetzelfde tijdschrift geplaatst, van den bekenden Pz. (1), en wel *over legervorming en massa-taktiek*, en daaromtrent de aanmerking gemaakt: «dat de taktische uitkomsten heden ten dage volstrekt en bepaald van de meerderheid in getal afhangen, en dat geen overwigt in innerlijke degelijkheid, wapening en aanvoering der troepen (zoo als men die tot de grootste volkomenheid gebragt, kan aannemen), tegen eene bepaalde getalovermagt meer kan opwegen.»

Tegen deze stelling komt Pz. op, in een vertoog in de *Augsburger allgemeine Zeitung* geplaatst; en zijne ten dien aanzien ontwikkelde denkbeelden en beschouwingen, door voorbeelden uit de jongste krijgsgeschiedenis gestaafd, kwamen ons voor, zooveel belangrijks te behelzen, tot staving van 't gevoelen, dat niet enkel de overmagt beslist, maar de degelijkheid der troepen en de bekwaamheid der aanvoerders een

tegenwigt tegen overmagt verschaffen, dat wij besloten dit stuk onzen lezers in zijn geheel mede te deelen.

Het kan den lezer onverschillig zijn — dus vangt Pz. zijn vertoog aan — of wij de aangehaalde uitspraak van den generaal VON CLAUSEWITZ: «dat men in onze dagen, een' dubbel sterken vijand, al was men ook nog zoozeer een NAPOLEON, niet kan weerstaan,» in hare algemeene beteekenis beamen of ontkennen. Daar wij echter deze zaak, bij de toelichting van een tegenwoordig hangend vraagstuk hebben aangeroord, en dit vraagstuk elk jaar gewigtiger wordt, zal men, hopen wij, ons ten goede houden dat we er nog eens op terugkomen.

In de eerste plaats moeten we opmerken dat in de aangehaalde plaats (1) over de *strategische* verdediging van Frankrijk in het jaar 1814 gesproken, en deze door VON CLAUSEWITZ aldaar kritisch onderzocht wordt. In de strategie nu is onevenredigheid in het getal der strijders veel beslis-

(1) VON PÖNITZ, schrijver van de *Leitfaden zur taktischen Belehrung für Subaltern-Officiere; die Eisenbahn als militärische Operationslinien*, enz.

(1) Zie VON CLAUSEWITZ. De veldtocht van 1814 in Frankrijk. Blz. 121.

sender dan in het gevecht, waar de morele krachten al hare werking doen, en de degelijkheid der troepen, als taktische lichamen, aan eene afdoende proef wordt onderworpen. Gezegde aanhaling zou dus reeds uit dien hoofde niet in 't algemeen kunnen gelden. Wanneer VON CLAUSEWITZ echter zegt: «in onze dagen,» zoo zijn dat niet meer *onze dagen*, want die voortreffelijke en nog onovertroffen leermeester in de krijgskunst, is reeds meer dan twintig jaren geleden overleden, en heeft zijne kritische beschouwingen over gezegden veldtog omtrent dertig jaren geleden geschreven. Toenmaals was zoodanige uitspraak (die overigens (1) aan 't slot eener beschouwing over den invloed der zedelijke krachten en der getalovermagt nader wordt bepaald) volkomen gebillijkt (2).

Een vijf-en-twintig-jarige oorlog, waaraan achtereenvolgende alle Europesche legers deelnamen, had in de organieke en andere legerinrichtingen menig belangrijk verschil weggenomen, had eene zekere gelijkheid bewerkt en overvloed van krijgsonderzending gegeven, waaruit voor de eerstvolgende toekomst algemeen geldende grondbeginselen met veel zekerheid waren af te leiden. Een gevolg daarvan was de voltooiing der Pruisische legerorganisatie, met korten dienstdienst onder de wapens, welke voldoende scheen voor de krijgbruikbaarheid van het leger, en waarbij

de landweer van den eersten ban als kern, het zoogenoemde staande leger als de wapenschool beschouwd werd. In de overige Duitsche staten vergenoegde men zich met het behouden van de kaders en zwakke stammen, voor wier vorming men voortreffelijke bouwstoffen had. Oostenrijk, Frankrijk en Rusland onderhielden evenwel voortdurend aanzienlijke staande legers, met een dienstdienst van zes tot twaalf jaren, en eene groote sterkte onder de wapens.

Sedert heeft Duitschland eenen drie-entertig-jarigen vrede gehad, terwijl de Russen en Franschen, eenige tusschenpoozen niet medegerekend, schier voortdurend te strijden hadden. Het vroegere evenwigt in de krijgseugden der Europesche legers, werd in dezen langen vrede wezentlijk verstoord, en — daargelaten het Oostenrijksche leger — niet ten voordeele der Duitschers. Te meer reden hebben we derhalve om er aan te twijfelen, dat CLAUSEWITZ in *onze dagen* aan de getalovermagt zoo onbepaald het overwigt zou toekennen, daar hij (1) insgelijks zegt: «Een lange vrede zou dit weder kunnen veranderen.» Doch het is ons om geene wederlegging te doen; we kunnen ons dan ook van de beantwoording der nuttelooze vraag ontslaan, of 100 000 man eenjarige soldaten, 50 000 man troepen die drie jaren lang gevormd zijn geweest, met ontwijfelbare zekerheid zullen slaan, daar wij genoeg overtuigd zijn dat geen Duitsch Vorst ooit in de treurige noodzakelijkheid zal komen, om een slechts uit rekruten bestaand leger te veld te doen trekken. Men

(1) VON CLAUSEWITZ, *Over den oorlog*, Deel I, Blz. 124.

(2) Gelijk men weet heeft CLAUSEWITZ slechts aan het eerste Deel de laatste hand kunnen leggen; het overige is van vroegeren tijd en zou menige verbetering hebben ondergaan, had de dood hem niet weggerukt.

(1) V. CLAUSEWITZ, *Over den oorlog*, Dl. I, Blz. 114.

heeft zeker tallooze bewijzen, dat afzonderlijke bataillons en eskadrons, grootendeels uit rekruten bestaande, die slechts kort te voren in dienst gekomen waren, in dapperheid met de beste en oudste troepenkorpsen hebben gewedijverd; maar om oorlog te voeren wordt, gelijk bekend is, nog veel meer vereischt. Een leger van rekruten zou er geheel en al ongeschikt toe zijn. De getalovermagt zal gewis onder alle omstandigheden wezentlijke voordelen verschaffen; bepaaldelijk maakt zij de geleden verliezen minder gevoelig en geeft beter gelegenheid om zich van de zege met kracht te bedienen, weshalve het ook een hoofdgrondbeginsel zal blijven, dat men op het beslissend punt, zoo mogelijk, meer strijdkrachten moet ontwikkelen dan de tegenpartij; maar in ons voormeld vertoog hebben wij slechts gezegd dat de overmagt in den strijd niet onbepaald in het grooter getal strijders moet gezocht worden, en wij hadden volstrekt niet verwacht deze meening door een kundig krijgsman bestreden te zien.

Het eigentliche vraagstuk, voor de behandeling waarvan wij de pen opvatten, is in 't algemeen niet uitsluitend op het slagveld te beantwoorden. In meerbedoeld betoog hebben wij ernstig onze bedenkingen in 't midden gebracht nopens de juistheid der stelling: dat elke legerorganisatie de strekking moest hebben om zooveel weermiddelen mogelijk, al waren die ook gebrekkig gevormd, te organiseren, daar de overwinning het zekerst behaald werd door de vereeniging van groote massa's, tot het toebrengen van beslissende slagen. Zeer in het onbepaalde is deze stelling

wel is waar juist; maar iedere waarheid heeft ook hare grenzen, en een op zichzelf waar grondbeginsel wordt, tot de uiterste consequentie voortgezet, ten laatste even ongerijmd, als de gierigaard te prijzen is, die toch maar de spaarzaamheid tot de uiterste grenzen drijft. Er moet dus eene grenslijn gevonden worden, die men zonder nadeel niet kan overschrijden. Dat de rekenkunstige evenredigheid hier niet uitsluitend de maat kan geven, zal ieder in 't oog vallen die in het algemeen weet hoe het in den oorlog toegaat. «De oorlog,» zegt de vernuftige von Clausewitz, «is een bepaald bedrijf, onderscheiden en afgescheiden van de overige bedrijven waartoe het menschelijk leven geroepen wordt. — Doordrongen te zijn van den geest en het wezen dezes bedrijfs, de krachten die er in werkzaam behooren te zijn, in zich te oefenen, op te wekken en op te nemen, met zijn verstand de geheele zaak te bevatten, door oefening zekerheid en gemak er in te bekomen, geheel daarin overgaan, van den gewonen mensch geheel in de ons daarin aangewezen rol treden: ziedaar de krijgsdeugd van het leger in het individu.

«Met hoe veel moeite men zich dan ook den burger nevens den krijgsman, in eenen hetzelfde individu volmaakt voorstelle, hoe nationaal men de oorlogen denken moge, en hoever men in eene tegenovergestelde rigting van de voormalige Condottieri's mag gaan, nimmer zal men de individualiteit van het wapenberoep kunnen wegnemen; en zoolang men dat niet kan, zullen ook diegenen die het beoefenen en zoolang zij het beoefenen, zich voor een

soort van gilde houden, in wier regels, wetten en gewoonten de geest des oorlogs voornamelijk zetelt.

«Een leger dat in het vernielendst vuur zijne gewone orde behoudt, dat nimmer door ingebeelde vrees verschrikt wordt, en der gegronde vrees het terrein voet voor voet betwist, fier in 't gevoel zijner overwinning, ook te midden van het verderf der nederlaag de kracht om te gehoorzamen niet verliest, noch de achting voor en het vertrouwen in zijne aanvoerders, welks lichaamskrachten in de oefening van ontbering en inspanning gesterkt zijn, even als de spieren van een worstelaar; een leger 't welk die inspanningen als een middel tot de overwinning aanziet, niet als een vloek die op zijne vanen rust, en hetwelk aan al die pligten en deugden wordt herinnerd, door het kort begrip eener enkele voorstelling: de wapeneer — zulk een leger is van den krijgsgesest doordrongen (1).»

Toen de generaal VON CLAUSEWITZ deze zinrijke gedachten nederschreef, heeft hij zeker niet vermoed dat de vrede zoolang zou duren, en in het morele evenwigt der Europesche legers zoo groote veranderingen zou te weeg brengen. De Fransche en Russische legers hebben sedert menigvuldige gelegenheid gehad om hunne strijdkrachten te oefenen, zekerheid en gemak in alles wat de oorlog medebrenge te verkrijgen; en wat den krijgsgesest in het Oostenrijksche leger betreft, niemand zal kunnen ontkennen dat deze zich, ook onder de ongunstigste omstandigheden, in

Italië zoowel als in Hongarije, niet schitterend gehandhaafd heeft. Wij eeren de daden van alle overige Duitsche troepen, waar zij in den jongsten tijd voor den krijg gebruikt zijn; maar hunne gesteldheid tegenover den vijand was zeer verschillend. In alle geval zal men wel in de legers zelve herhaaldelijk hebben opgemerkt, dat het oorlogvoeren met troepen die zoo korten diensttijd hebben, tegenover een vaster zaamverbonden en geoefender vijand, zijne bijzondere bezwaren en gevaren heeft; nadeelen, die zelfs door de uitstekende talenten welke aan het hoofd kunnen staan, niet kunnen worden vergoed. De veldheer kan slechts het geheel, niet ieder bijzonder gedeelte leiden, en waar hij het gedeelte niet leiden kan, daar moet de krijgsgesest de leidsman zijn. De veldheer wordt gekozen naar den roep die van zijne voortreffelijke hoedanigheden uitgaat; de aanvoerders van aanzienlijke troepengedeelten na zorgvuldig onderzoek. Maar dit onderzoek neemt met de rangen af; men kan niet aannemen dat de offiçieren van alle rangen individueel zóó bekwaam zijn, dat zij de gebreken hunner ten halve gevormde ondergeschikten minder gevoelig maken. Hier moet de krijgsgesest dus nog veel aanvullen, en een troep is slechts dan volkomen bekwaam te noemen, wanneer hij, zelfs bij eene gebrekkige leiding, voldoet aan 't geen er van gevorderd wordt. De bekwame ruiter kan zelfs een ongeoeffend paard bedwingen; de minder geoefende ruiter zal op een wel afgerigt paard nog altijd een goed figuur maken; maar, zijn ruiter en paard niet geoefend, dan zal de ruiter niets van

(1) VON CLAUSEWITZ, *Over den oorlog*, Dl. I.

belang uitrigten. De betrekking waarin de aanvoerder tot zijn troep staat, is nog veel moeilijker dan die van den ruiter tot zijn paard; doch zoodanig voorbeeld scheen ons toe de zaak verstaanbaarder te maken.

De jongstverloopen tijd heeft menig voorbeeld opgeleverd, hoe groot de invloed der krijgsmakzaamheden ook in onze dagen is, en hoezeer deze somwijlen met de getalovermagt des vijands den spot drijft. Wij schrijven hier wel geene krijgsgeschiedenis, maar kunnen ons toch niet onthouden op enkele feiten de aandacht te vestigen. Toen de Veldmaarschalk RABETZKY in en bij Verona door de groote getalovermagt der Piemontezen derwijze ingesloten was, dat er nauwelijks genoeg middelen van onderhoud konden bijeengebragt worden, beproefde hij zich ruimer baan te maken, door op Mantua te marcheren en alzoo verder den vijandelijken regter vleugel te omgaan. In de laatste dagen van Mei 1848 leverde hij eenige gelukkige gevechten aan den Curtatone, maar wegens den sterken regen, die alle rivieren deed zwellen, kon hij zijne offensieve beweging naar Goito niet voortzetten. De noodlottige tijdingen, die thans wegens de bekende gebeurtenissen te Weenen ontvangen werden, en welke al de kracht der regering hadden verlamd, noodzaakten den Veldmaarschalk ten spoedigste af te trekken en Vicenza te bedwingen, om althans zijne verbindingslijn door het Venetiaansch gebied te verzekeren.

Deze onderneming moest binnen weinige dagen ten uitvoer worden gebragt, wijl het nog niet behoorlijk verschanste en

zwak bezette Verona, gedurende het afwezend zijn der Oostenrijkers, door de Piemontezen gemakkelijk kon veroverd worden. Den 5^{den} Junij marcheerde het kleine Oostenrijksche leger uit de omstreken van Mantua af, en stond den 9^{den} voor Vicenza. Den volgenden dag werd de vesting bestormd. De uitkomst hing af van 't bezit der verschanste hoogten van de Monti Berici, welke door 5000 Zwitsers en 9 stukken geschut verdedigd werden. De Oostenrijksche batterijen openden haar vuur, de troepen stelden zich in beweging, maar konden geen terrein winnen. Eene sterke kolonne Zwitsers deboucheerde zelfs uit de verschansingen, en rukte op de Oostenrijksche batterijen aan. Op dit oogenblik viel het 10de bataillon jagers, onder aanvoering van den overste KOPAL, op hen aan, wierp hen in de schansen terug, die onmiddellijk daarop, zonder nader bevel, bestormd werden. Het gezegde bataillon had alleen aan dooden en gekwetsten 10 officieren en 120 man. Maar Vicenza kapituleerde nog dienzelfden nacht, en op den middag van den 15^{den} waren de overwinnaars reeds weder te Verona terug. Eerst nu gingen de Piemontezen tot den aanval op dit gewichtig punt over, maar het was te laat. Zoo hangt de uitkomst dikwijls van enkele dagen en uren af, welke hoofdzakelijk door de krijgsmakzaamheden van het leger moeten gewonnen worden, en zonder welke de voor onneembaar gehouden Monte Berici, met de naburige verschanste punten, niet zou veroverd, Vicenza in dit kort tijdsverloop niet zou bestormd en Verona waarschijnlijk niet zou behouden

zijn gebleven. Goede beschikkingen kunnen echter slechts dan uitgevoerd worden, wanneer alle troepenkorpsen die tot de operatie behooren, niet alleen de moeilijke taak, die hun gesteld wordt, volbrengen, maar als men zelfs — zoo als hier het dappere jagerbataillon — bereid is nog meer te doen, en ten volle de kracht beseft der gebiedende noodzakelijkheid. Maar, dat leert men niet in een jaar tijds.

Eenige weken later gaf de Veldmaarschalk RADEZKY een nieuw bewijs dat eene goede en vaste leiding, en de heldhaftige volharding der troepen, den spot met de getalovermagt drijven. Zijn oogmerk was tusschen Peschiera en Valleggio over den Mincio te gaan, zich op 's vijands terugtogtslijn te stellen en dezen daardoor tot den terugtogt te noodzaken. Vooraf echter moest de stelling der vijanden op de lange heuvelenrij, aan den linker oever van den Mincio, worden doorgebroken, hetgeen den 25sten Julij in onderscheiden gevechten geschiedde. Den volgenden dag werden op verscheiden punten voorbereidselen tot den overgang gemaakt, en in-middels eenige demonstratiën en verkenningen gedaan. De vijand toonde echter geen lust zijne voordeelige stelling in de flank en rug van de min of meer verspreide Oostenrijkers te laten varen, hij ging integendeel zelf tot den aanval over, en bemagtigde reeds in den avond van den 24sten de gewigtige hoogten van Sommacampagna en Custozza, welke de brigade Simbschen, die onder zwaren stortregen van Sangui-netto toegesnel en uiterst vermoeid was, niet konde behouden. Het was zeer twijfel-achtig of de van Verona als laatste reserve

aanrukkende brigade Perin (5 bataillons en 1 vuurpijlbattery) het haar aangewezen punt Sommacampagna nog zou kunnen bereiken. Onder zoo ongunstige omstandigheden brak de 25ste Julij aan, met eene gloeiende zomerhitte. De Oostenrijkers moesten naar drie verschillende zijden front maken, en waren zelfs gedeeltelijk door den Mincio gescheiden; zij werden op de verschillende punten bij Valleggio, Custozza en Sommacampagna weldra door eene groote overmagt aangevallen. Hadden de beide veldheeren op dit oogenblik van rol kunnen verwisselen, dan ware de volkomenste overwinning van den aanvaller, ook zonder zijne getalovermagt, verzekerd geweest. Maar de Piemontezen werden geslagen, in weerwil hunner overmagt en van zoo gunstige omstandigheden als in den oorlog zelden voorkomen. Tien dagen later stond RADEZKY voor Milaan.

In den veldtogt van 1849 was het andermaal de wet der ijzeren noodzakelijkheid, welke afzonderlijke Oostenrijksche legerafdeelingen bij Gambolo, Mortara en Novara over den veel sterkeren vijand deed zegevieren; maar de generaals WOHLGEMUTH, Aarts Hertog ALBERT en BENEDEK wisten wat zij van hunne zegepralende troepen mogten vorderen. De stoute luchtreiziger stijgt met vertrouwen in de lucht; de duiker stort zich zonder bedenken in de diepte der zee; andere lieden zullen zich daarvoor wel wachten. Het is niet ieders zaak moedig den dood te trotseren.

Ook de jongste Hongaarsche oorlog levert niet minder stof tot dergelijke beschouwingen. Wat had wel de onverschrokken

luitenant-veldmaarschalk SCHLICK, bij Kaschau, den 4^{den} Januarij 1849, moeten doen, als hij aan den verdelgenden invloed van de dubbele getalovermagt had geloofd? Hij werd aldaar door eene meer dan drievoudige magt, die bovendien zijne zwakte kende en dat hij geïsoleerd stond, aangevallen, en had eene sterk bevolkte, vijandig tegen hem gezinde stad in den rug. Desniettegenstaande sloeg hij zijne tegenpartij (MESZAROS) en ontnam hem 10 stukken geschut. — Verhinderde ook al de overmagt der Hongaren den Vorst WINDISCHGRÄTZ, na de bemagtiging van Pesth, het krijgstooneel op den linker oever van de Theisz over te brengen; zulks lag aan vele bijzondere oorzaken, waarvan de opsomming te ver zou heenleiden. Desniettegenstaande gelukte het niet aan GEORGEY, in den slag van Isaszeg (6 April), met 50000 man en 188 stukken geschut den veldmaarschalk WINDISCHGRÄTZ te overwinnen, die hem ter naauwernood 25000 man met 175 stukken geschut kon tegenstellen. — De veldtuigmeester HAYNAU liet zich op zijnen stouten togt over Szegedin naar Temeswar, waarbij op de spoedige medewerking der Russen niet kon gerekend worden, terwijl het veel meer was te vreezen, dat hij met de Hongaarsche hoofdmagt zou te doen krijgen, door zulke overwegingen insgelijks niet weêrhouden, want hij kon met gerustheid op zijne troepen en op hunne beproefde aanvoeders vertrouwen. Zijne tegenpartij was met der daad overal sterker dan hij, doch haar ontbrak de vastheid en eenheid. Het geheel was geen geheel!

Ware het ook eene onbetwistbare zaak,

dat jonge, slechts ten halve geoeffende troepen, bij eene dubbele getalovermagt, oudere en grondig geoeffende troepen zeer zeker zouden slaan, dan zouden wij de voorstanders van dit gevoelen verzoeken ons het strategische geheim te openbaren, hoe men op een uitgebreid krijgstooneel, zich op de beslissende oogenblikken zoodanig overwigt verschaffen kan. Wordt aan de legerorganisatie de taak gesteld die vraag te beantwoorden, dan zou men, als in Duitschland zoodanig stelsel van legervorming algemeen bestond, en bijv. Frankrijk een half millioen menschen tegen Duitschland stelde, met een geheel millioen in 't veld moeten rukken. Wij zouden, als de vijand op het een of ander punt 100000 man tot eenen beslissenden slag bijcentrok, weder het dubbele van die magt moeten hebben, om zeker van de overwinning te zijn; en evenzoo op kleinere schaal. Hoe is dit echter uitvoerbaar, daar men 's vijands oogmerk en sterkte nimmer naauwkeurig kent, en doorgaans eerst verneemt als het bloedig pleit lang beslist is? Aan de mogelijkheid van te worden geslagen, moet evenwel bij het operatieplan insgelijks gedacht worden. Een in getal sterk leger, maar waarvan de manschap slechts ten halve geoeffend is, zal, geslagen zijnde, in plaats van het terrein voet voor voet te betwisten, naauwelijks de volslagen nederlaag ontgaan, en, in 't verderf dat deze nederlaag achtervolgt, alle kracht tot gehoorzaamheid verliezen. De Polen hebben dit na den slag van Ostrolenka, toen hun leger geheel vernieuwd moest worden, tegenover de Russen meermalen ondervonden,

en de Hongaren hebben, na den terugtogt achter de Theisz, in 't begin van Augustus, daarvan nog een sprekender tegenhanger gegeven. De Hondvedstroepen verliepen met geheele scharen. Desniettemin streken de beide volken (Polen en Hongaren) met buitengewone dapperheid om hun staatkundig bestaan, en beide volken hebben toch den naam van geboren soldaten te zijn.

De theorie heeft zich er gemakkelijk van af gemaakt, met de stelling: «massa's op het beslissend punt, of sterkte tegenover zwakte» overal op den voorgrond te stellen; maar tot nog toe is zij in gebreke gebleven te zeggen, hoe de massa's op het beslissend punt te brengen zijn; en maar al te veel heeft de ondervinding geleerd, dat de sterke of zwakke zijde des vijands niet daár was, waar men meende ze te mogen onderstellen. De overeenstemming der berekeningen met den waren staat van zake is intusschen in den oorlog een hoofdvereischte om gelukkige uitkomsten te verkrijgen.

De beste toetssteen van de innerlijke degelijkheid eens legers, is het gedrag der troepen in het ongeluk en bij aanhoudende terugtogtsgevechten. Hoezeer het overwigt aan krijgsdeugd invloed op de beslissing van den kampstrijd kan uitoefenen, dat hebben de Russen in de tweedaagsche gevechten voor Warschau (1851) schitterend bewezen, en zulks verdient hier kortelijk vermeld. Zooals bekend is, was de aanvalszijde van Warschau door eene driedubbele rij schansen gedekt, binnen en tusschen dewelke eenige honderde stukken geschut stonden; meer dan 40 000

Polen verdedigden deze sterke stelling; doch hunne regimenten telden vele rekruten, die men, na den verdelgenden slag bij Ostrolenka (vier maanden te voren), met geheele scharen in de gelederen had moeten stellen. Het korps van RAMORINO (20 000 man) werd met ieder uur verwacht. De Russen konden wel is waar 70 000 man tot den aanval bezigen, maar daaronder bevonden zich 16 000 ruiters, die weinig gelegenheid hadden om te handelen. Niettegenstaande deze overmagt, bleef de taak der Russen uiterst moeilijk; zij kon eigenlijk slechts door de krijgsdeugd der troepen op eene voldoende wijs worden volbragt, en men heeft in dezen moorddadigen kampstrijd duidelijk kunnen waarnemen, wat het zegt: «als de troepen onder het verdelgendst vuur hunne gewone orde bewaren.» De verovering der schansen kostte geene overgrootte offers, niettegenstaande zij hardnekkig verdedigd werden. De Russische batterijen reden namelijk tot op 500 passen voor de schansen, of er voorbij, en overstelpten de verdedigers met een hagel kartetskogels. De stormkolonnen drongen meestal zijwaarts of van achteren binnen de schansen, en trotseerden, tot zij zoover waren gekomen, het hevigste vuur. Grootere verliezen leden de Russen bij de bestorming der laatste rij schansen, op den tweeden dag, toen de krachten der verdedigers meer geconcentreerd waren en de wederstand steeds sterker werd. Wat de Russische infanterie, die eerder teruggehouden dan tot den storm moest aangezet worden, in deze twee dagen verrigt heeft, is het beste uit de opgaaf der verliezen na te

gaan. Het regiment Praga (slechts een zwak bataillon) verloor de helft zijner manschappen aan dooden en gekwetsten; het 4de zeeregiment, de regimenten Sewsk, Alexopol, drie zevende gedeelte; de regimenten Jelezk, Kremantschug, twee vijfde; de regimenten Woloyda, Samogitie, Nieswisch, Prins Willem, Suwarow, het 1ste en 4de karabinier-regiment, een derde gedeelte. Alle regimenten waren zwak, maar zij bestonden uit keurtroepen. Opmerkelijk is dat het geheele verlies der Russen slechts een zevende, dat der Polen daarentegen een vijfde gedeelte van de manschap bedroeg (1), ofschoon in Warschau zelve niet gestreden werd en de geslagen Polen niet vervolgd werden. Deze merkwaardige omstandigheid laat zich gedeeltelijk daaruit verklaren, dat de verdedigers der voorste rij schansen zelden een' vrijen terugtog vonden. Daardoor verloren de Polen den eersten dag veel meer dan hunne aanvallers; doch zulks veranderde den tweeden dag, toen ook inzonderheid de oude Poolse troepen zich voor de bres stelden. De voorname oorzaak van de grootere verliezen der Polen in deze gevechten, alsmede in 't algemeen hunne eindelijke nederlaag, moet men zoeken in den minderen zamenhang huns legers. Zekerlijk telde men er in alle rangen officieren van ondervinding, goed gevormd, vol eerezucht en moed, doch het geheel miste innige vastheid, geregelde dienstorde, en veel van datgene wat de massa der strijders tot een wel zamengevoegd geheel maakt,

welks werkzaamheid en handelingen naar een vast plan bestuurd worden, en waarvan men den gelukkigen uitslag met eenig vertrouwen kan voorzien.

Het is dus de krijgstucht, welke de troepen met ijzeren banden bijeenhoudt, en zelfs in het allergrootste gevaar voor inwendige ontbinding bewaart. De krijgstucht nu is het kort begrip van alle militaire deugden; zij doet zich kennen door onbepaalde gehoorzaamheid, door standvastigheid en volharding in nood en gevaar; zij bestaat in de tot gewoonte geworden overtuiging, dat ieders wil zich aan den wil van den hooger in rang, in alle opzigten, onderwerpen moet; dat op het gegeven bevel het laatste overschot van krachten, de laatste druppel bloeds tot welzijn van het geheel gewillig ten offer moet gebracht worden, opdat het oogmerk van den strijd bereikt worde. Het strooivuur der geestdrift kan iets zoodanigs nimmer uitwerken; het dooft uit bij den eersten kouden regendag, en in het nachtelijk bivouac, bij eene ledige maag.

«Stelsels voeren ver heen.» De logische gedachtenloop der stelselmatige lieden, schat zelden naar waarheid de stoffelijke en persoonlijke hinderpalen welke de uitvoering in den weg staan. Wilde men nu de Duitsche legerorganisatie volgens het grondbeginsel inrigten, dat eene dubbele getalovermagt, zelfs bij eene gebrekige vorming tot den strijd, de zekerheid van de overwinning verleent, dan zouden de krijgsdeugden, welke de stipte dienstorde in de regimenten reeds tijdens den vrede moet bewerken, weldra nog slechts tot de historische herinneringen behooren,

(1) Uit authentieke Russische en Poolse bronnen opgemaakt; men zie v. SMITH, *Geschiede des Polnischen Kriegs*, B^d III, S. 453.

want hoe grooter het getal is van de manschap die geoefend moet worden, des te korter wordt de oefentijd, des te minder kan de geest der aanvoerders den troepen worden ingeënt. Zoolang er een goed kader in alle rangen bestaat, zullen de groote nadeelen van dergelijk stelsel wel niet dadelijk zichtbaar worden, maar deze nadeelen grijpen als een invretende kanker om zich heen, die weldra ook het kader aantast. De langzame innerlijke ontbinding der troepenkorpsen is dan onvermijdelijk. — Anders is het gesteld, als men zich aan het beginsel houdt, dat de meerdere degelijkheid van de minderheid niet alleen tegen nederlagen beveiligt, maar onder zekere omstandigheden ook de overwinning over de meerderheid in getal verschaft. Men kan niet lang in twijfel staan, welke van deze twee stelsels van legerorganisatie de voorkeur verdient. Het eerste berooft zich-zelf van de middelen om de verloren innerlijke degelijkheid te herwinnen, en geen massa-tactiek zal de nadeelen der inwendige leemten en gebreken, welke in den oorlog bij iederen stap zullen gevoeld worden, kunnen ver-

goeden. Het andere stelsel kan door eene hoogere opvoering der krachten, niet alleen de nadeelen der getalminderheid vergoeden, maar bezit ook alle inwendige hulpmiddelen, om in den kortsten tijd aanzienlijke versterkingen in zich op te nemen en met de oudere bestanddeelen zamen te smelten. Kortom, het kaderstelsel, met zijne door tijd en omstandigheden ontaarde inrigting, beantwoordt niet meer aan de eischen van den tegenwoordigen tijd. Oostenrijk en Pruisen hebben zich tot geluk voor Duitschland's toekomstige weerbaarheid met dit stelsel niet ingelaten, daarentegen hebben zij een landweerstelsel aangenomen, dat een veel beter middel aanbiedt om hunne legermagt te versterken. Voor de overige Duitsehe staten schijnt het dan ook dringend noodzakelijk, door de zamensmelting dier stelsels, de in hunne legerorganisatiën ontstane gebreken zooveel mogelijk weg te nemen. Het Duitsehe *Vierteljahrsschrift* geeft in zijn jongste stuk, onder den titel: *Vorming eener Duitsehe landweer*, aanduidingen, op welke wijze die zamensmelting zou zijn tot stand te brengen.

A R C H I E F

V O O R

NEDERLANDSCHE KRIJSGESCHIEDENIS.

Gelijk wij reeds bij eene vroegere gelegenheid aanmerkten, achten wij het mededeelen van uittreksels uit oude en zeldzaam voorkomende boeken in deze rubriek even dienstig, als dat van echte en onuitgegeven stukken. Wij hebben voor ons liggen het «*JOURNAEL of dagelijksch verhael van den handel der Franschen in de steden van Uytrecht en Woerden, sedert hun koomst daerbinnen, tot aen hun vertrek. — t' Amsterdam bij JAN CLAESZ. TEN HOORN, 1674.* Wij zullen daarvan ontleenen die bijzonderheden, welke het behelst over de verrigtingen van gewapende schaatsenrijders, en van troepen die zich in ligte vaartuigen over de onderwaterzettingen bewogen, om den vijand nadeel toe te brengen. Wij zullen echter de vrijheid nemen ons niet aan de spelling van die dagen te houden.

De Redactie.

SCHAATSENRIJDERS.

Maandag, 19 December 1672.

Kwam een marinier op schaatsen dicht onder Woerden, schoot een sergeant in den onderbuik, draaide vervolgens veldwaarts en laadde zijn roer, den Franschen

wenkende dat zij hem volgen zouden; . . . maar dewijl het destijds begon te sneeuwen, nam het schaatsenrijden haast een einde.

Dingsdag, 7 Februarij 1675.

50 of 60 soldaten van de marine kwamen uit Oudewater over het ijs op schaatsen, tamelijk dicht voor de Kromwijker poort (te Woerden), waar zij eenige Franschen vonden, die bezig waren met hout-hakken. Zij schoten een van hen dood en namen er twee gevangen, de overigen bergden zich met de vlugt. In het terugkeeren ontmoetten zij 15 à 16 sleden, die met eenige nooddruiftigheden, uit de onbezette dorpen gehaald, naar Woerden gingen. Deze sleden met hare geleiders, werden door de mariniers naar Oudewater gebracht.

Maandag, 15 Februarij.

Des ochtends ten negen uur togen van hier (Woerden) veel soldaten uit om fou-rage te halen in de Broek. Zij voerden eene menigte van sleden met hooi over het ijs naar de stad, maar werden door eene bende schaatsenrijders uit Oudewater achterhaald, die vele der hunnen doodschoten en gevangen namen. Onder de

gevangenen waren ook eenige gepreste burgers. Men kon hier van de wallen zien, dat de schaatsenrijders eenige sleden met hooi in den brand staken. Eenige dooden en gewonden werden hier binnengebragt, waarop omtrent 1500 mannen te voet en te paard tot ondersteuning der fourageurs uittrokken; doch zij keerden onverrigterzake terug, dewijl zij niet verder dan de hooge brug durfden gaan. Er bleven wel over de 100 mannen achter, zoo aan dooden als gevangenen, en hieronder verscheiden kapiteins, luitenants en andere officieren. Veertig sleden met hooi werden naar Oudewater gevoerd. — (Deze wakere schaatsenrijders hadden zich derhalve zóó ver gewaagd, dat zij Woerden met zijne Fransche bezetting tusschen zich en Oudewater hadden. *Red.*)

Woensdag, 15 Februarij.

Des avonds laat ontstond hier (Woerden) een groot allarm, dewijl er veel soldaten van de marine — op schaatsen — om de stad zwierven.

KRIJGSONDERNEMINGEN IN LIGTE VAARTUIGEN.

Donderdag, 16 Maart 1675.

Kwamen eenige soldaten van Oudewater met kleine schuiten, waaronder twee sloepen met eenige ligte stukjes, bij de Kruijin en ook bij de Nieuwe poort (te Woerden); zij schoten met de stukjes op de soldaten, die aan eene nieuwe borst-wering buiten de halve maan werkten, en verjoegen de arbeiders twee- of driemaal.

De soldaten vielen hierop ter poort uit, maar de anderen weken met hunne schuiten terug.

24 Maart.

's Ochtends vroeg voeren eenige schuiten met krijgsvolk en goed uit Woerden naar Utrecht, en werden nabij Harmelen door soldaten uit Oudewater, in schuiten daaroemtrent zijnde, aangetast. Veel Franschen werden gedood en wel 50 of 60 gevangen naar Oudewater gevoerd. Een der van hier (Woerden) gevaren schuiten, daar veel gekwetsten in waren, ontsnapte en kwam hier weder binnen, maar het beste was verloren, benevens eenige vrouwen van Fransche zoetelaars. Op het gedruisch van het vuren, werden van hier veel schuiten ter hulp gezonden, maar deze zouden allen verloren zijn geweest, indien de 80 Franschen, die op het Huis te Harmelen lagen, niet waren toegeschoten. Een konvooi, dat van Utrecht kwam in eenige schuiten, bleef, op het hooren van het vuur, tijdig terug. Die van Oudewater waren omtrent 75 man sterk en hadden bij zich drie of vier ligte stukjes.

Woensdag, 5 April.

Voeren weer eene groote menigte schuiten, men zegt wel 200, uit Oudewater over het land naar Harmelen; zij namen eenige boeren, die naar Woerden wilden, hunne boter, melk en andere waren af.

12 April.

Twee of drie schuiten over het veld varende, kwamen tot digt voor de Kromwijkerpoort en schoten hevig op het voorste

wachthuis; zij weken echter terstond, dewijl de Franschen ter poorte uitkwamen.

18 April.

Kwam een schuit met soldaten van de marine zoo dicht onder de stad, dat velen der bezetting daarop uitvielen en een marinier dood en de schuit in den grond schoten.

21 April.

Werd weder een van Utrecht komend konvooi met voordeel door de Nederlanders aangetast.

25 April.

Vroeg met den dageraad kwamen hier eenige schuiten met soldaten van de marine bij de Pannebakkerij (palende aan Woerden), en haalden veel pramen (schuiten) weg, die geladen waren met pannen, om de buitenste borstwering der stad te herstellen. Een der Nederlandsche schuiten kwam al schietende bij de halve maan voor de poort, waarop de Franschen uitvielen; maar deze schoten wel, doch rigten niets uit.

24 April.

Zweefden de soldaten van de marine nog al hier in den omtrek. Een van hunne schuiten kwam zoo dicht bij de stad, dat een aantal Franschen naar buiten liep; zij bleven echter van verre staan. Nadat men elkander eenigen tijd had getergd en toegeroepen, voer de sloep weg, waarop de Franschen met groote vreugd weder

binnenkwamen, zeggende dat zij de Hollanders hadden weggejaagd, hoezeer er bij hen geen schot gevallen was.

28 April.

's Ochtends vroeg zoude eene groote menigte schuiten, met allerlei bagage en veel soldaten van het regiment van Picardie, van Woerden naar Utrecht varen; doch op het berigt dat er 10 of 12 schuiten met soldaten van de marine te Harmelen waren, bleven zij buiten de stad liggen. Toen zij vernamen dat de mariniers vertrokken waren, voeren zij voort en werden van eenige ruiters verzeld. De partijen elkander niettemin ontmoetende, schoten zoo hevig op elkander, dat eenigen dood nedervielen. (Uit het overige van het *Journal* blijkt, dat de Franschen destijds aan al hunne transporten, tusschen Utrecht en Woerden, een sterk geleide tegen de ondernemingen uit Oudewater moesten medegeven. *Red.*)

21 Julij.

De aanvallen der Nederlanders met vaartuigen begonnen weder, dewijl men door het invlœijen der Lek weder overal over land kon varen. (Kleine ondernemingen, die alle tot voordeel der onzen afliepen, waren: 21 Julij bij Heldam; 15 Augustus in 't Middelland (bij Woerden), bij den Zaag- en Watermolen; 17 Augustus te Linschoten; 1 September bij Kerkjes-Hofsteê; 15 October tusschen Woerden en Utrecht. *Red.*)

De drie volgende stukken heeft de Redactie weder te danken aan den ijver van den 4sten luitenant bij het korps mariniers, den Heer LEUPE.

- 1) *Brief van den vendrich JAN VAN RUSWIJK, om eene vacante compagnie.*

Mijn Heer!

De geruchten gaen hier sterck dat onse compagnien vergeven souden worden, doordien int punet van verschrivinge hetselfde verhaelt is so men hier tidinge heeft, waerop dan al enige officiers vertrocken sijn naer den Haegh, om te verneemen watter van komen sal; en alsoo ick hier alleen bij de compaignie ben, sal ick so dray daer niet kunnen weesen, want de gouverneur niet geern verloff geeft, mits mijn luytenant altijd absent is, so dient dan deesen om mijn te rememorieeren in UEd. gedachten; ick kan mijn in dese solicitatie op niemant verlaeten als op Meedenblyck, want mijn veurouders hebben noyt imant anders daertoe gehad, ick ben de enichste van mans oor dien uyt de lynie van CORNELIS ende HARTOCH VAN RYSWIJCKSE linie overgebleven is, ende de diensten dien si hebben aent lant gedaen, blijkt genoeg in de Kronieken, hetwelck ick oock met gerechtelijke certificaten kan doen blijcken van ses steden, naementlijk: Hoorn, Enkuysen, Medenblyck, Edam, Meunekedam, etc.; ick heb nu oock tien off elf jaer int lants dienst geweest ende alsoo ick nu vendricht ben van een vacante compaignie, ende mijnheer de stad Medenblyck representeert in de vergaderinge, soo is mijn ootmoedich versoeck mijn hier

meer te gelieven exgludeeren als mijn vorouders sin geweest, indien dan van de vergevinge iets mocht koomen, soude ick de vrijmoedicheyt wel gebruycken volgens mijn leste afspraeck in den Haegh, dat mijnheer mijn het soude laeten weeten, want ick alsdan meer vrienden soude gebruycken, naementlijk Edam, dien mijn mede beloofd hebben te helpen, hetwelcke oock gebleeken heeft doen ick mijn vendel kreech. Krijge ick dan geen compaignie soo ist een luytenantsplaets, maer naert eerste solliciteere ick, hoewel ick met mijnheer STELLINGWERFF weynich correspondentie sus lange hebbe gehouden, nochtants is mijn genegentheyt daer geweest om het te doen, ben oock dickwils aen UE. huis geweest tot Medenblyck, maer had altijd het ongeluck dat mijnheer naer den Haegh of elders was; ick hoop nochtans dat ick mijn voortaan op mijnheer gants sal meugen vertrouwen, end sal mijn verobligeeren, mitsgaeders de mijne, om mijnheer ende sijn posteriteyt in alle occurentcien te sijn,

Mijnheer STELLINGWERFF,

UE. heel onderdanige ende getrouwen van dients te doen,

(*Eig.*) JAN VAN RYSWIJK,
van Medenblyck.

Uyt Zas van Gent, den
19 September 1631.

- 2) *Aanbeveling van JOHANNA VAN RYSWIJCK, om WILLEM KEYE met eene kompagnie te begiftigen.*

Memori an mijn E. E. Heere STELLINGWERFF, pensionariss der stadt Medenblyck, om te recommendere den persoon van WILLEM KEYE, tot avancement van eene compagnye, welke WILLEM KEYE is geweest vijf jaeren particulier soldaet, ende sess jaeren vaendrich van captein JOHAN RIJVER, in guarnisoen tot Moers, sijnde eenige soone van Joffr. JOHANNA VAN RYSWIJCK, dochter van HARTOCH VAN RYSWIJCK, sijnde gebooren op kasteel tot Medenblyck, waardoor die borgerschap haer ende soon angebooren is; is mede gemelte vaendrich gebruikte geworden tot overswemmen van die Ley, ende die biese bruggen overgebracht voor 't Sas van Gent, waerin hij sijn getrouwen dienst heeft betoont, waer- van blyck te toonen stat.

YOHANNA VAN RYSWIJCK,
(Eig.) WILLEM KEYE, vaendrich
des Noort-Hollanss. regi-
ments.

1651. — Medenblyck 5 September.

- 5) *Sollicitatie van den kolonel PIETER KEERWEER, om eene vacante kompagnie.*

Aen de Ed. Groot-Mogende Heeren
Staten van Hollande ende West-
vrieslande.

Verthoondt, met schuldige eerbiedicheyt den colonnel P. KEERWEER, hoe dat desselfs voorouderen van oudts af geweest zijnde

inboorlinge van Hollant, ende als vroom bekende patriotten ende capitainen ten dienste vant lieve vaderlandt haer goet ende bloedt geconsacreert hebbende, hij suppliant mede 55 jaeren dese geunieerde landen getrouwel. heeft gedient; sijnde geweest vendrich ende lieutenant 19 ende captein 15 jaeren, tot dat hij in den jare 1647 neffens andere troupes uyt den dienst is gelicentieert geworden. Ende alhoewel als doen noch vele ordonn. van soldije onbetaelt waren, ende hij suppliant grootlijcks van nooden hadde omme de betalinge te solliciteren, aengesien hij met sware interesten bij den soll. sooverre verdiept was, dat doort verder verloop van dien hij geschapen was tenemael geruyneert te werden, soo heeft hij nochtans in dien soberen staet, ingevolgt UEd. Groot Mo. resolutien van 5 September 1647 ende ten dienste van de Landen aenveert het employ in de expeditie naer Brasil, eerst als lieutenant-colonel ende daernaer als colonel en cheff, in welke functie hij in seeckere ongeluckige recontre bij de viandtl. Portugysen is gevangen geworden, en naer een seer langdurige ende miserable gevanckenis in de *Bahia de todos los santos*, wederom den lesten Marty 1651 hier te lande gearriveert; sedert welcken tijt hij bij mondel. ende schriftel. memorie instantel. versoecht ende afgewacht heeft Harer Ho. Mog. ordre om weder te keeren tot desselfs voorschr. regiment ende compaignie. Edoch niet eerder als den 26 Febr. jongstleden becomen heeft resolutie, waerbij Haer Ho. Mo. onnodich vinden dat den suppliant bij dese constitutie van tijden weder naer Brasil soude reysen,

ende dat desselfs tractement sal comen te cesseren, van den tijd dat hij zijn jongste afreekening heeft becomen. Sulex connen UEd. Gr. Mo. naer Hare Hoge discretie lichtelick afmeten, hoe seer beswaerl. het den suppliant gevallen is, om sijne huysvrouw en kinderen eerlick sonder tractement te onderhouden, geconsidereert hij suppliant niet alleen wegens zijn voorgaende employ noch een merkelick somme ten achteren is, maer oock de voorsch. interesten van onbetaelde ordonn. ende soldije, die hem als capitein tot te jaere 1647 comen, sedert zijn voorsch. arrivement hier te lande noch met eenige duysende gul. heeft moeten voldoen ende betalen. Daer tegens bevindt den suppliant dat eenige van de capitainen ende officieren, die in den jare 1647 neffens den suppliant gecasseert zijn ende het employ naer Brasil doenmaels hebben gerefuseert, echter dies ongeacht, met andere charges, soo militair als politycq, oock met pensioenen ende andere gratuyteyten hier te lande zijn voorsien geworden. Dan gemerckt het UEd. Gr. Mo. beliest heeft, bij derselver voorsch. resolutie van 3 Sept. 1647, den suppliant te encourageeren tot het voorsch. employ,

onder die goedertieren expressie, dat de officieren, wedercomende uyt Brasil, in goede recommandatie bij den Staet souden zijn ende werden gehouden, om alhier naer derselver meriten te worden getraceert, waermede Haer Gr. Mo. bij speciale resolutie van 14 October 1647 hun oock hebben gelieve te conformeeren, soo neemt den suppliant sijnen toevlucht tot UEd. Gr. Mo., reverentel. biddende, alsoo de compaignie van capitein PHILIPS CHARLES DE GREUN, door desselfs afsterven onlanghs is comen te vaceren, dat UEd. Gr. Mo. naer derselver Hooch roemel. goedertierenheyt in favorable recommandatie openemende de voorverhaelde meriten, redenen en motiven van suppliant, gratieusel. ende privativel. gelieve te condescenderen, tot vergeven van de voorsch. compaignie ofte een van d'andere vacerende compaignien, ende den suppliant daermede te gratificeren.

(Opschrift.)

Memoria omme den colonnel

PIETER KEERWEER.

(Zoo mede bevindt zich hierbij afschrift van de in dit verzoek aangehaalde resolutiën.)

BIJDRAGE

TOT

DE GESCHIEDENIS VAN HET KONINKLIJKE HOLLANDSCHE LEGER.

1806—1810 (1)

A. GROOT-OFFICIEREN VAN HET KONINGRIJK.

Toen Koning LODEWIJK de regering aanvaardde, stond aan het hoofd van het Bataafsche leger de generaal JEAN BAPTISTE DU MONCEAU, met den rang van generaal en inspecteur-generaal. Op dien rang volgden die van luitenant-generaal en generaal-majoor.

Deze bepaling bleef bestaan tot in de eerste dagen van de maand December 1806, toen de Koning de waardigheid ingesteld heeft van groot-officieren van het Koninkrijk Holland, waartoe zouden behooren: *de Maarschalken van Holland en de Kolonels-generaal* (2).

Die instelling is verordend bij het besluit van den 7^{den} December 1806 n°. 1, dat van den volgenden inhoud is:

LOUIS NAPOLÉON, par la grace de Dieu et la constitution du Royaume, Roi de Hollande.

(1) Wij zijn in de gelegenheid gesteld onder dezen titel nu en dan eenige wetenswaardige bijzonderheden mede te deelen.

De Redactie.

(2) Tot de groot-officieren behoorden ook de civile groot-officieren van de Kroon, waarvan geen melding zal worden gemaakt, als niet tot het leger in betrekking gestaan hebbende.

§. D. N°. 2

Considérant que l'article 28 (1) de la constitution prescrit l'établissement et la formation des grands-officiers du Royaume.

Nous avons décrété et décrétons ce qui suit :

Art. 1°.

Les grands-officiers du Royaume sont :

1°. Les Maréchaux de Hollande.

2°. Les Colonels-généraux.

5°. Les Grands-officiers civils de la Couronne.

2°.

Nous avons créé et créons par le présent décret le grade et le rang de *Maréchal de Hollande* et celui de *Colonel-général*.

5°.

Le grade de Maréchal est le premier grade militaire.

Le rang et la charge de Colonel-général sont indépendans du grade militaire.

4°.

Les Maréchaux porteront pour petit uniforme, le grand uniforme des lieute-

(1) Het artikel 28 van de constitutie van het jaar 1806, luidt als volgt:

«De Koning heeft de aanstelling en benoeming der groot-officieren van het rijk. Hij regelt hun rang, getal en attributen.»

Zie *Verzameling van Nederlandsche Staatsregelingen*, uitgegeven bij JON. NOMAN EN ZOON, te Zalt-Bommel, 1840.

nants-généraux et en grand costume, l'uniforme d'officier général, brodé sur toutes les tailles. Ils auront pour marques distinctives la plume blanche au chapeau et cinq étoiles aux épaulettes et dragonne. Ils auront de plus un bâton de commandement qui leur sera donné par Nous-même en grande cérémonie.

Les Maréchaux seront autorisés à ajouter à leurs armes deux bâtons en sautoir, surmontés d'un casque.

5°.

Les Colonels-généraux auront l'uniforme du corps dont ils porteront le nom, auquel ils ajouteront la broderie et les marques distinctives de leur grade militaire. Ils sont autorisés à ajouter à leurs armoiries des étendards croisés surmontés d'un casque.

6°.

Les Maréchaux prendront rang d'après la date de leur nomination à ce grade. Le plus ancien prendra le titre de doyen de Maréchaux et présidera leur assemblée lorsque nous l'ordonnerons.

7°.

Il y aura trois Maréchaux et cinq Colonels-généraux, les deux premiers Colonels-généraux seront spécialement attachés à Notre garde.

8°.

Quoique le nombre des Maréchaux de Hollande soit fixé à trois, le titre et le rang de Maréchal seront accordés à ceux des Officiers-généraux de terre et de mer qui auront honorablement quitté le service, après avoir exercé avec distinction les fonctions du premier grade militaire.

9°.

Les Maréchaux et les Colonels-généraux

jouissent dans le Palais des prérogatives et des honneurs établis par le règlement relatif à cet objet.

10°.

Les places de grands-officiers sont inamovibles.

11°.

Si par un ordre de Nous, ou par toute autre cause que ce puisse être, un grand-officier vient à cesser ses fonctions, il conserve son titre, son rang, ses prérogatives et la moitié de son traitement; il ne les perd que par un jugement.

Donné en Notre Palais Royal de la Haye, ce sept Décembre de l'an 1806.

(*Signé*) Louis.

a. *Maarschalken van Holland.*

Deze hooge waardigheid heeft bij het Hollandsche leger bestaan tot weinige maanden vóór dat Holland in het Keizerrijk Frankrijk werd ingelijfd.

Toegevende aan de onredelijke eischen van Keizer NAPOLEON, was de Koning LODEWIJK genoodzaakt de instelling van Maarschalken te vernietigen, hetgeen geschied is bij het volgende besluit, hetwelk hij den 4^{den} Februarij 1810, n°. 7, te Parijs nam:

LODEWIJK NAPOLEON, door de gratie Gods en de constitutie des Koningrijks, Koning van Holland, Connétable van Frankrijk.

Overwegende dat de instelling der Maarschalken binnen ons Koningrijk, reeds bij meer dan eene gelegenheid, ongelegenheden heeft ondervonden; dat het voorts eene uitgave is weinig overeenkomende met den tegenwoordigen toestand van 't

land, en dat zelfs deze instelling niet strookt met hetgeen in de andere, met Frankrijk verbondene, staten is vastgesteld, en alles willende vermijden wat tegen de oogmerken van den Keizer en Koning, Onzen doorluchtigen broeder, zoude kunnen aanloopen.

Hebben Wij besloten en besluiten hetgeen volgt:

Art. 1.

De instelling der Maarschalken bij ons organiek dekreet van den 7^{den} van Wintermaand 1806 n°. 1, wordt van heden af vernietigd.

Art. 2.

Diegene welke op dit oogenblik den titel van Maarschalk hebben, zullen denzelfden in 't vervolg niet meer kunnen voeren. Zij zullen den titel van generaal of admiraal hebben. De Maarschalken van de Marine zullen derhalve dien van admiraal en die van de land-armée dien van generaal aannemen.

Art. 5.

Onze Minister van Marine en Koloniën en die van Oorlog, zijn belast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit, 't welk ter kennis van het Hof van Rekening zal worden gebracht.

Gegeven te Parijs, den 4^{den} van Sprokelmaand van het jaar 1810, en van Onze regering het vijfde.

(Get.) LODEWIJK.

De bezoldiging van eenen Maarschalk van Holland bedroeg, volgens het besluit van den 4^{den} Februarij 1807 n°. 10, f 18,000 's jaars, en zij, die slechts dien titel en rang hadden verkregen, werden

daarbij in het genot gesteld van een pensioen van f 9000 's jaars.

Nadat die hooge waardigheid had opgehouden te bestaan, bepaalde de Koning, bij besluit van den 7^{den} Februarij 1810, Litt. D, dat de gewezen Maarschalken van Holland hun leven lang alle voorregten, en ook de bezoldiging, welke aan dien rang was verbonden geweest, zouden blijven genieten. Voorts heeft de Koning, aan de gewezen Maarschalken persoonlijk een bewijs willende geven, hoezeer hij betreurd had tot het vernietigen van de bedoelde instelling te zijn genoodzaakt geworden, hen allen (behalve de toenmalige Gouverneur-Generaal der Oost-Indische bezittingen H. W. DAENDELS) verheven in den adelstand van het Koninkrijk, met den titel van Graaf; de admiraal VERHEULL, als graaf van Sevenaer; de generaal DU MONCEAU, als graaf van Bergenduin; de admiraal DE WINTER, als graaf van Huijssen, en de admiraal VAN KINSBERGEN, als graaf van Doggersbank.

De eerste benoeming van Maarschalken van Holland, is geschied bij het besluit van den 21sten December 1806 n°. 3, en later is ook nog de generaal DAENDELS tot die hooge waardigheid verheven geworden, toen hij als Gouverneur-Generaal naar Oost-Indië vertrok. Dien ten gevolge zijn in dien hoogen rang aangesteld geweest: de vice-admiraal CAREL HENDRIK VERHUELL; de generaal JEAN BAPTISTE DU MONCEAU; de vice-admiraal JAN WILLEM DE WINTER; de luitenant-generaal HERMAN WILLEM DAENDELS; de vice-admiraal JAN HENDRIK VAN KINSBERGEN; de luitenant-generaal PHILIP JULIUS VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, de

beide laatstvermelden als Maarschalken-titulair (1).

b. *Kolonels-generaal.*

Deze hooge betrekking bij het Hollandsche leger, heeft bestaan tot de inlijving van Holland in het Fransche Keizerrijk.

De kolonels-generaal der garde zijn later, bij besluit van den 5^{den} Augustus 1808 n°. 14, vervangen door de kapiteins der garde.

In die hooge betrekkingen zijn, op onderscheidene tijden, benoemd geworden tot *kolonels-generaal*:

1°. de generaal-majoor, later (5 Augustus 1808) luitenant-generaal, JOSEPH TARAYRE, den 21sten December 1806. Eerst van de geheele garde, later alleen van de garde jagers, hussaren en artillerie.

Werd kapitein van de garde den 4^{den} Augustus 1808.

2°. de vice-admiraal PIETER HARTSINCK, den 21sten December 1806, van de Koninklijke grenadiers der Marine.

(1) Zie over de vier effectieve Maarschalken de *Milit.-Spect.*, 2de Serie, 1ste Deel, bladz. 448 e. v.

3°. de luitenant-generaal HERMAN WILLEM DAENDELS, den 21sten December 1806, van de troepen te paard.

Werd in 1807 Gouverneur-Generaal van Hollands Indië en Maarschalk van Holland.

4°. de luitenant-generaal HENDRIK DAMAS BONHOMME, den 10^{den} Februarij 1807, van de gendarmerie en van de troepen te paard, in plaats van den kolonel-generaal DAENDELS.

Werd kapitein der garde den 4^{den} Augustus 1808.

5°. de generaal-majoor MARIE ANTOINE COLLAERT, den 8sten Mei 1807, van de garde grenadiers en kurassiers.

Werd gepensionneerd den 1sten Augustus 1808.

6°. de generaal-majoor ETIENNE TRAVERS, den 6^{den} Augustus 1808, van de gendarmerie en van de troepen te paard, in plaats van den kolonel-generaal BONHOMME.

Werd kapitein van de garde den 27sten Maart 1809.

Situation sommaire et Emplacement des Troupes au 14 Avril 1807.

Récapitulation.

	PRESENS SOUS LES ARMES.	AUX HOPITAUX.	ABSENS ET DÉTACHÉS.	EFFECTIF.	CHEVAUX.	OBSERVATIONS.
Garde du Roi.	4157	342	156	4655	930	Les troupes auxiliaires non compris dans ce total, se montent à un nombre de 2239 hommes.
Troupes Holl. en Allemagne.	18960	1403	170	20533	2618	
Id. dans le Royaume. . .	9006	697	1	9704	1733	
TOTAL.	32123	2442	327	34892	5281	

*Royaume de Hollande. Situation sommaire et Emplacement des
Troupes au 14. Avril 1807.*

DÉSIGNATION DES CORPS.	NUMÉROS DES BATAILLONS ET ESCADRONS.	EMPLACEMENT.	PRÉSENTS		ABSENS		CHEVAUX.
			SOUS LES ARMES.	AUX HOPITAUX	ET DETACHÉS	EFFECTIF.	
Garde du Roi.	1r Bataillon.	à Delft.	592	28	1	621	2
	Grenadiers 2d id.	à la Haye.	614	36		650	5
	3e id.	à la Haye.	577	37		614	2
	Sous-officiers Éléves.	idem.	101			101	0
	1r Bataillon.	idem.	614	39	35	708	6
	Chasseurs 2d id.	id.	576	67	37	680	5
	3e id.	id.	19		14	33	
	Cuirassiers 2 Escadrons.	id.	369	37	4	410	370
	Sous-officiers Éléves.	id.	35			35	
	Hussards 3 Escadrons.	à Leyden.	473	64	10	547	283
Artillerie Une Compagnie.	à la Haye.	124	8	1	133	49	
Train d'Artillerie Une idem.	id.	63	6	54	123	208	
Total de la Garde du Roi.			4157	342	156	4655	930

2e Regt. d'Infanterie	1r Bataillon.	A l'Armée en Allemagne.	953	101		1056	
	2d id.		927	81		1008	
3e id. id.	1r id.		1044	77		1121	
	2d id.		999	56		1055	
4e id. id.	1r id.		303	130		933	
	2d id.		1017	48		1065	
6e id. id.	1r id.		1030	221		1251	
	2d id.		948	114		1062	
7e id. id.	1r id.		964	102		1066	
	2d id.		912	97		1009	
8e id. id.	1r id.		1007	75		1082	
	2d id.		1081			1081	
9e id. id.	1r id.		1064	44		1108	
	2d id.		1044	98		1142	
3e id. Chasseurs	1r id.		889	10		849	
	2d id.		892	10		902	
2e Regt. de Cuirassiers	3e id.		850	9		859	
	4 Escadrons		586	38		624	619
2e " " Hussards	4 id.		707	39		746	700
3e " " "	3 id.		407	11	170	588	579
Artillerie légère	2 Compagnies.	166	12		178	170	
Artillerie et Genie	2 id.	321	12		333		
Train d'Artillerie.	5 id.	397	18		415	550	
Total der Troupes en Allemagne.			18960	1403	170	20533	2618

Dans l'effectif de l'Infanterie est compris un renfort de 430 hommes par regiment, ce qui fait pour les sept regiments un total de 3010 hommes qui se trouvent en route et rejoindront incessamment l'armée.

Une escadron de chaque Regiment est de même en route pour l'armée depuis ce 11 Avril.

Dans l'effectif sont compris 48 Pontonniers.

DÉSIGNATION DES CORPS.	NUMÉROS DER BATAILLONS ET ESCADRONS.	EMPLACEMENT.	PRÉSENTS		ABSENS		EFFECTIF.	CORVAUX.
			SOUS LES ARMES.	AUX HOPITAUX	ET DETACHÉS			
2e Regt. d'Infanterie	3 Bataillons et dépôt.	Ost-Frise et Bois-le-Duc,	494	34		528		
3e id. id.	3 " " "	au Helder et à Utrecht.	731	30		761		
4e id. id.	3 Bataillons.	à Brielle.	431	67		498		
	1r id.	à Flessingue.	992	10		1002		
5e id. id.	2d id.	à Middelbourg.	395	15		410		
	3e id.	à Middelbourg.	225	1		226		
6e id. id.	3 id.	au Hellevootsluis.	22			22		
7e id. id.	3 Bataillons et dépôt.	au Helder et Berg-op-Z.	429	32		462		
8e id. id.	3 Bataillons.	à Amsterdam.	926	18		944		
9e id. id.	3 Bataillons et dépôt.	Ost-Frise et Groningue	30	90		120		
3e id. de Chasseurs	Dépôt.	à Dexeuter.	144	108		232		
2e id. de Cuersassiers	5 Escadrons.	à Breda.	110	16		126	52	
2e id. de Hussards	5 id.	à Zutphen.	155	3		148	167	
	4e id.	à Harlem.	198	2		190	190	
3e id. id. id.	5e id.	à Bois-le-Duc.	173	2		180	133	
	1r Bataillon.	à Groning. / et det. dans les	863	40		923		
	2d id.	à Breda / diff. endr. sur les	729	45		773		
	3e id.	à Amersf. / côtes et dans le	734	30		804		
1e Regt. d'Artillerie	Une Compagnie.	à Harlem.	149	4		153	53	
Artillerie légère	Une id.	à Berg-op-Zoom.	68		1	69		
Mineurs et Sappeurs	Une id.	à Dordrecht.	10	1		11		
Pontonniers	1r Escadron.	à Delft.	165	1		166	80	
	2d id.	à Berg-op-Zoom.	79	5		84	76	
Gens d'armes.	3e id.	à Arnhem.						
	4e id.	à Groningue.	9			9		
Train d'Artillerie	1 Bataillon.	à Gorcom et Detach.	733	91		824	980	
Marios	1 idem.	à Goeree.	56	3		59		
Total dans le Royaume.			9006	697	1	9704	1733	

DE GENERAAL-MAJOR CAREL JHR. VAN DER WIJCK.

Wel hem die aan het einde van eene lange en bedrijvige loopbaan, met een kalm gemoed op het afgelegde pad kan terugzien, en dan de overtuiging bij zich voelt rijzen, niet alleen voor zich-zelf geleefd en gezwoegd, maar ook belangrijk tot het algemeene welzijn bijgedragen te hebben; wèl hem die in den avond van zijn leven de zelfvoldoening smaken mag veel voor zijnen geboortegrond, veel voor zijne landgenooten gedaan te hebben. Zoo iemand dit edele bewustzijn bij zich rond

mogt dragen, dan was het voorzeker de man wiens naam aan het hoofd dezer regelen prijkt, en zoo zijn heldere, veel omvattende geest in de laatste dagen van zijn aanzijn welligt niet geheel door lichamelijk lijden verstompt was, dan heeft hij voorzeker regt gehad zich vergewist te houden dat, mogten ook zijne uren geteld zijn, zijne daden nog van hem zouden doen gewagen, wanneer zijn stof reeds lang spoorloos met het stof der aarde zou vermengd zijn.

CAREL VAN DER WIJCK werd den 1sten Februarij 1797 te Zutphen geboren, uit HERMAN JAN JHR. VAN DER WIJCK en CORNELIA CONSTANTIA VAN DER MUELEN. Door zijn vader, een man van uitgebreide kundigheden, werd zijne opvoeding zoodanig bestuurd, dat hij reeds vroeg was toegerust met die wetenschappen, die voor iederen krijgsman nuttig en voor den ingenieur onontbeerlijk zijn. Nadat de gebeurtenissen van 1815 aan Nederland zijn onafhankelijk volksbestaan hadden teruggegeven, werd de jeugdige VAN DER WIJCK juist op zijn zeventienden verjaardag benoemd tot kadet bij het bataillon pontonniers, mineurs en sappeurs. Weinige maanden later — 7 Mei 1814 — werd hij aangesteld tot 2^{den} luitenant-ingenieur, en als waarnemend adjudant toegevoegd aan zijn vader, destijds kolonel-ingenieur en directeur der 1ste directie van fortificatiën. Gelijk zoovele anderen in die dagen, had hij zijne bevordering geenszins aan eigen verdienste te danken, doch hij bewees later meer dan voldoende, dat men in hem geen onwaardigen begunstigd had. Gedurende het jaar wat nu volgde, was hij onverdroten werkzaam op het bureau zijns vaders, en ging hij, onder diens leiding, ijverig voort zich tot een bekwaam vestingbouwkundige te vormen. Hij was reeds destijds bestemd voor de dienst in 's lands overzeesche gewesten, maar toen in de lente van 1815 de troon van Frankrijk op nieuw door Keizer NAPOLEON beklommen was en de legers der verbondene mogendheden zich in Belgie verzamelden, vond hij de gelegenheid zijne eerste schreden op het oorlogsveld

nog op Europeeschen bodem te doen. De kolonel-ingenieur VAN DER WIJCK werd als generaal-majoor belast met de functiën van adjudant-generaal bij het leger te velde en met het kommando der veld-ingenieurs; zijn zoon volgde hem als adjudant — 4 Mei 1815 — en nam in die hoedanigheid deel aan de veldslagen van Quatre-bras en Waterloo, en aan het blokkeren van Quesnoij en Valenciennes. Hoezeer hij zich met ijver van zijne verplichtingen gekwetent heeft, zoo waren de handelingen van den jeugdigen ingenieur, te midden der groote gebeurtenissen van 1815, niet van dien aard dat zij bijzonder in het oog konden vallen, en dus ook hier eene afzonderlijke vermelding eischen.

Na den tweeden troonsafstand van Keizer NAPOLEON, vertrokken de troepen, voor Oost-Indië bestemd, derwaarts en ging ook hij, na — 5 Sept. 1815 — tot 1sten luitenant-ingenieur bevorderd te zijn, op den 29sten October daaraanvolgende van Texels reede naar Java. Den 15^{den} Mei 1816 kwam hij te Batavia aan en werd hij onmiddellijk bij het wapen der genie in de 1ste groote militaire afdeeling in dienst gesteld. Weldra had men hem daar leeren kennen als een ijverig en kundig ingenieur, zoodat hij reeds, te rekenen van 24 Augustus 1817, werd bevorderd tot kapitein en op 1 Januarij 1818 als eersaanzwend ingenieur voor Banka en Palembang naar Muntok werd gezonden. Nu was VAN DER WIJCK op een tooneel, waar hij eerlang bewijzen zou niet slechts ingenieur, maar ook soldaat en aanvoerder van soldaten te zijn.

Na eenigen tijd op Banka verwijld te

hebben, verzelde hij den kommissaris MUNTINGHE naar Palembang, en kwam daar in de maand Junij van 1818 aan. Gelijk men weet, werd MUNTINGHE met uitgebreide volmagt naar Palembang gezonden, om de verwickelingen ten einde te brengen, die tusschen ons en den Sultan gerezen waren. Die verwickelingen werden, tijdens het verblijf van MUNTINGHE aldaar, nog vermeerderd door de bemoeijingen van den Engelschen luitenant gouverneur van Bencoeën, Sir STAMFORD RAFFLES, die weleer gouverneur van Java geweest en den Nederlanders zeer ongenegen was. RAFFLES ging zoo ver van te beweren dat de Nederlanders geen regt hadden zich met de inwendige aangelegenheden van het Palembangsche rijk te bemoeijen, dewijl de Sultan een door Engeland voor onafhankelijk erkend Vorst was. Hij zond voor de oogen der Nederlanders, onder kapitein SALMOND, een gewapend gezantschap aan dien Sultan, wat met hem eene soort van of- en defensief verbond sloot, ten doel hebbende alle Europeanen, behalve de Engelschen, uit Palembang te verdrijven. Hoewel dit traktaat voor MUNTINGHE geheim bleef, zoo had SALMOND niettemin de onbeschaamdheid de Britsche vlag op den door hem bewoonden dalm te hijschen, een overmoed, die onmogelijk lijdelijk kon worden aangezien. Toen MUNTINGHE niet terstond antwoord bekwam op eenen brief, waarin hij den Engelschen op stellingen toon had uitgenoodigd, niet alleen die vlag te strijken, maar ook zich onmiddellijk van Palembang te verwijderen, besloot hij zich van hunne personen meester te maken

en hen met geweld het grondgebied van den Sultan, onzen vasal, te doen ont-ruimen. De kapitein VAN DER WIJCK kreeg last dit besluit ten uitvoer te brengen; voorwaar eene moeilijke taak, want het gold hier het handhaven onzer eigene waardigheid, zonder die eener bevriende natie te kwetsen.

Reeds in den avond van den 4^{den} Julij waren alle toegangen tot het verblijf der Britten door onze troepen bezet, en toen zij op daartoe gedane uitnoodiging, overgebracht door den kapitein-luitenant ter zee BAKKER en VAN DER WIJCK, hunne wapens niet wilden overgeven — de vlag was hij zonsondergang gestreken — en zich niet onder bescherming der Nederlanders stellen wilden, drong VAN DER WIJCK ten 5 uur van den volgenden morgen den dalm binnen, wekte den kapitein SALMOND en beval hem, namens den kommissaris MUNTINGHE, zijn detachement de wapenen te doen afleggen en zich met hetzelfde naar de overzijde der rivier te laten geleiden, ten einde daar de verdere bedoelingen van den kommissaris te vernemen. Na eenige tegenspraak onderwierp SALMOND zich aan dezen eisch, maar hij wilde als krijgsgevangen beschouwd worden, en drong er op aan dat VAN DER WIJCK hem en zijn luitenant den degen zou ontnemen. Hierin echter mogt VAN DER WIJCK nimmer bewilligen. SALMOND met de zijnen moesten onschadelijk gemaakt worden, maar hen als krijgsgevangenen te hejegenen, zou eene daad van vijandschap tegen Engeland geweest zijn. Hij liet zich dan ook geenszins in dien strik vangen; hij behandelde zijne arrestanten wel met gestrengheid, doch

ook met al die heussche voorkomendheid, waarop een officier van een vreemd, maar bevriend leger kan aanspraak maken, en het is zoowel aan zijn overleg en aan zijne gepaste wijze van handelen, als aan de voortreffelijke maatregelen van Muntinghe te wijten, dat wij zonder verdere botsingen onze waardigheid tegenover Engeland en ons gezag tegenover Palembang konden handhaven.

Ongeveer een jaar later, nadat de Sultan van Palembang intusschen zijn troon had moeten ontruimen, om dien te zien bezetten door zijn broeder BADAR-OEDIN, die weleer van de regering vervallen was verklaard, bekwamen de Nederlanders de overtuiging dat de man, dien zij in aanzien hadden verheven, slechts een huichelend verrader was geweest. Op den 12^{den} Junij 1819 wierp hij het masker geheel af en liet hij een gedeelte onzer troepen onverwacht uit zijnen dalm aangrijpen; de onzen, hoezeer overvallen, verdedigden zich niet alleen hardnekkig, maar dreven de Palembangers zelfs binnen hunne sterkte terug. Deze werd nu den volgenden dag eerst hevig van de korvetten *Ajax* en *Eendragt* uit kanon beschoten, en vervolgens door de onzen bestormd. De eerste aanval was vruchteloos, want men vond slechts steile muren en nergens eene opening, waar langs het binnendringen mogelijk was. De beide korvetten haalden nu voor de poort van den dalm en poogden die met hun geschut te vernielen, maar de verdedigers zetteden haar open en sloten haar niet voor dat eene tweede aanvals-kolonne haar bereikt had. VAN DER WUICK was een dergenen die zich aan het

hoofd van deze kolonne bevonden; met geveld geweer ging hij de infanterie en de met bijlen gewapende matrozen voor; hij kwam nog tijdig genoeg om de punt zijner bajonet tusschen de poort en de deurpost te brengen, maar zijne krachten, vereenigd met die van kapitein WEINRICH, die zijn sabel insgelijks in de opening gebragt had, schoten te kort om het geheel sluiten van den toegang te beletten. Zij beproefden nog er met bijlen eene opening in te hakken, maar te vergeefs, want het hevig vuur wat door de schietgaten der poort gemaakt werd, dwong hen tot den aftogt.

Toen men het vruchteloze had ingezien der pogingen, om met de voorhanden middelen den Kraton te nemen, werden de landtroepen allen ingescheept, hetgeen niet zonder tegenstand van den vijand en zonder belangrijke verliezen geschiedde.

«De kommissaris Muntinghe wilde nu aan de Peladjoe, dezelfde plaats die Sultan BADAR-OEDIN naderhand zoo geducht heeft doen versterken, positie blijven houden, en alleen de zieken en gewonden naar Muntok zenden, vermits men op eene spoedigen aanvoer van munitiën van daar konde rekenen, en het toch niet waarschijnlijk was dat de vijand twee met troepen bezette korvetten zou durven en kunnen nemen. Ook de kapitein-ingenieur VAN DER WUICK, een officier die reeds toen onmiskkenbare blijken van die echt militaire deugden en talenten gaf, welke hem in het vervolg van tijd de algemeene achting bij het leger in zulk eene hooge mate verworven hebben, drong er *hartstogtelijk* op aan, dáár stand te blijven houden;

maar de kapitein-luitenant BAKKER, verklarende dat de schepen met geene mogelijkheid konden blijven liggen, ging de kommissaris er toe over naar Muntok te stevenen, ten einde daar versterking in te wachten, die hij in persoon te Batavia ging vragen.

«Hadde men aan de Peladjoe den toevoer van munitiën kunnen blijven inwachten, en vervolgens weder opwerken tot aan den kraton, dan waren, naar alle waarschijnlijkheid, de groote toerusting, die voor de expeditiën van 1819 en 1820 gemaakt zijn, en de daarmede verbonden opofferingen aan bloed, geld en materieel, niet noodig geweest (1).»

VAN DER WIJCK verzelde den kommissaris MUNTINGHE naar Batavia, en werd vandaar onmiddellijk tot het doen van rapport naar den Gouverneur-Generaal B^{on} VAN DER CAPELLEN gezonden, die destijds op reis was. Van zijne zending teruggekomen, ontving hij — 10 Aug. — te Batavia den last zich onder de bevelen te stellen van den kolonel BISSCHOF, kommandant der landtroepen, bestemd om deel te nemen aan de expeditie die door den schout-bij-nacht WOLTERBEEK nog in hetzelfde jaar tegen Palembang zou aangevoerd worden. Den 50sten kwam hij te Muntok op Banka aan en begon onmiddellijk alles in gereedheid te doen brengen, wat ten dienste der genie behoorde medegevoerd te worden. Den 17^{den} en 18^{den}

September ging de expeditie onder zeil, en den 17^{den} October kwam zij, na talloze moeilijkheden overwonnen te hebben, op 1½ kanonschot voor de batterijen van Palembang ten anker. De beide volgende dagen gingen verloren in eene vruchteloze briefwisseling met den Sultan, en den 20sten ging VAN DER WIJCK op bekomen last de vijandelijke stellingen verkennen. Hij had het geluk daarvan eene naauwkeurige schets aan den schout-bij-nacht te kunnen overhandigen, die den volgenden dag daarnaar zijne beschikkingen nam en het vuur tegen de Palembangers liet beginnen. Dit vuur was allerhevigst, maar werd niet minder geducht beantwoord; de Sultan had den tijd, die sedert den terugtogt der Nederlanders verstreken was, uitermate goed besteed en zulke krachtige middelen van tegenweer weten te verzamelen en te stichten, dat men, helaas! andermaal te kort schoot. De schepen der Nederlanders hielden af en verwijderden zich van onder het bereik der vijandelijke kanonnen. Zij hadden de overtuiging opgedaan dat men des Sultans versterkingen moest omtrekken, of onverrichterzake terugkeeren. Dien ten gevolge gaf de schout-bij-nacht WOLTERBEEK aan den kapitein VAN DER WIJCK last eene verkenning te gaan doen, en de mogelijkheid eener omtrekking te onderzoeken. In den vroegen morgen van den 24sten October ging deze, met den kapitein LAEMLIN en een detachement flankeurs, op den regter oever van de Soensang, of rivier van Palembang, aan wal; hij zocht den geheelen voormiddag te vergeefs naar een pad, wat hem door de wildernis kon voeren; wel gelukte het

(1) A. MEIS, *Verhaal van den Palembangischen oorlog van 1819—1821*, in den *Mil.-Spect.*, 10de Deel. Zie dat verhaal voor het onderling verband en verder beloop der gebeurtenissen op Palembang en Banka in de genoemde jaren.

hem soms met veel moeite eenige honderde schreden voorwaarts te dringen, maar dan ook werd het woud weder zo dicht, dat het een muur geleck, of den bodem zoo week en moerassig, dat men vreesde er doorheen te zinken. Zonder het doel bereikt te hebben, moest hij zich weder naar boord begeven.

Toen de uitslag dezer verkenning aan den schout-bij-nacht WOLTERBEEK was medegedeeld, en de inmiddels met den Sultan aangeknoopte onderhandelingen geen gunstig gevolg hadden, gaf de aanvoerder bevel tot den aftogt, en op den 7^{den} November bevond VAN DER WILCK zich weder te Muntok. De tijd, dien hij nu tusschen de afgeloopene en de volgende expeditie naar Palembang op Banka doorbragt, verstreek alles behalve in rust en ledigheid. Reeds toen het eiland Banka door ons van de Engelschen werd overgenomen, heerschte daar ontevredenheid, verwarving en menigmaal openlijk verzet tegen het gezag der Europeanen. Het was den onzen nog niet mogen gelukken de goede orde aldaar te herstellen, en thans, nu ons aanzien voor Palembang zulk een ernstigen knak had gekregen, namen de ongeregelheden op Banka, ook door de aanblazingen en toegezonden hulp van BADAR-OEDIN, op eene schromelijke wijze toe. Deze stand van zaken had ten gevolge dat de troepen, die van Palembang teruggekeerd en op Banka ontscheept waren, nog aanzienlijk versterkt moesten worden en gedurende de jaren 1819 en 1820 aanhoudend in beweging waren. Deze bewegingen waren hoofdzakelijk gerigt tegen oproerige inlandsche hoofden, die

zich door een gewijzigd bestuur der tinmijnen in hunne ongeoorloofde inkomsten verkort zagen, en zich tegen ons te weer stelden door verzet te land of rooverijen ter zee. Hun aanhang en overmoed nam zelfs zoodanig toe, dat zij van verweerders aanvallers werden, en dat het noodig was de hoofdplaats Muntok en eenige andere belangrijke punten in staat van verdediging te brengen. Deze taak werd aan den eerstaanwezenden ingenieur VAN DER WILCK opgedragen, en nadat hij zich hiervan had gekweten, nam hij deel aan de meeste en belangrijkste togten en ondernemingen, die gedurende het genoemde tijdvak op Banka plaatsgrepen.

Nadat hij zich den 17^{den} September 1820 had onderscheiden bij het nemen van Mendare (1), een roofnest, wat ten verblijf strekte aan zekeren BATIN-BARIEN, een der aanvoerders van de opstandelingen, vertrok hij den 1sten October met eene expeditie, onder den luitenant-kolonel KEER, van Koba naar de rivier Bantal. Men wist dat Radeen KLING, een der voornaamste en meest te duchten muiters en zeeroovers, in de moerassen dier rivier eene sterke benting had gebouwd, en dat zijn medestander Radeen ALI zich in de nabijheid met een dergelijk werk onledig hield. Op de rivier gekomen zijnde en zich overtuigd hebbende dat de verschaningen van Radeen KLING werkelijk in de nabijheid waren, werd aan VAN DER WILCK — den 9^{den} October — opgedragen zich te vergewissen of de berigten aangaande Radeen

(1) Zie het verhaal, hierboven reeds genoemd, in den *Mil.-Spect.*

ALI eveneens op waarheid steunden. Het gelukte VAN DER WUICK niet alleen de begonnen versterkingen van ALI te vinden, maar zelfs die te vernielen. Daarvan verslag gedaan hebbende, werd hij onmiddellijk weder uitgezonden ter verkenning der benting door Radeen KLING bezet. Hij bevond dat het onmogelijk was op geschikten afstand van die benting te landen, en dat de aanval van de zijde der rivier over het algemeen met zeer veel zwaarigheden zou gepaard gaan; *hij bood zich echter aan eene kolonne te geleiden*, die naar zijn oordeel van het zeestrand zou kunnen vertrekken, om de sterkte met kans op goeden uitslag van de landzijde aan te tasten. Dit aanbod werd gereedelijk aangenomen, en reeds den volgenden morgen ten uitvoer gebracht. Nog twee andere kolonnes, waarvan de eene door den luitenant-kolonel KEER zelve en de andere door Radja AKIL, een onzer bondgenooten, werd aangevoerd, werkten tot de onderneming mede. De eerste zou van de rivierzijde de sterkte uit sloepen beschieten, de tweede zou al tirailleurende, door het kreupelhout der moeras, tegen haar oprukken. «Ten 12 uur op den middag begon het tirailleur-vuur — ook dat van VAN DER WUICK —; de bezetting der benting beantwoordde dit onmiddellijk met kanonnen lilla-schoten; spoedig liet zich ook het vuur uit de ligte stukken onzer sloepen hooren, en nu deed de kapitein VAN DER WUICK, onder het slaan van den stormmarseh en met een *hoerah!* op de benting aandrucken; de manschappen van Radja AKIL wedijverden met die van VAN DER WUICK om de eersten te zijn; de luitenant

der pionniers DE FRUIJ, de sergeant SCHURMAN en de flanker DE JAGER, waren de eersten die een der flanken beklommen; Radja AKIL drong nu ook met de zijnen naar binnen en de sloepen onderhielden een levendig vuur; de vijand zich van alle kanten besprongen ziende, verliet zijne batterijen, trachtte zich nog aan den rivierkant te herzamelen en stand te houden, maar werd ook hier spoedig door de moedige aanvallen, onder kapitein VAN DER WUICK en Radja AKIL, overhoop geworpen. In minder dan 10 minuten waren de onzen geheel meester van deze belangrijke en door 500 man verdedigde stelling, en dit met eene magt die niet meer dan de helft der vijandelijke bedroeg (1).» Radeen KLING werd onder de dooden gevonden en tot de gekwetsten aan onze zijde behoorde de kapitein VAN DER WUICK. Een der eersten in de vijandelijke sterkte zijnde, zag hij hoe een onzer inlandsche soldaten het leven bedreigde van eene vrouw; hij schoot toe en redde haar van eenen wissen dood; maar nauwlijks had hij zich van haar afgewend, of het boosaardige wijf beloofde zijne edelmoedigheid door hem met een klewang eenen gevaarlijken houw in het achterhoofd toe te brengen.

Van zijne wonde hersteld zijnde, werd hem bevolen eene nieuwe nederzetting voor onze troepen te Toeboealie te ontwerpen, de uitvoering daarvan evenwel aan anderen over te laten, en vervolgens met den kapitein der artillerie THEUNISSEN eene inspectie-reize over het geheele eiland

(1) Zie het meergenoemde verhaal in den *Mil.-Spect.*

te doen, ten einde de vereischte plannen te kunnen indienen tot het daarstellen van een goed en samenhangend verdedigingsstelsel. Deze werkzaamheden hielden hem onledig, tot hij daarvan afgeroepen werd door de toebereidselen die het wapen der genie vorderde, voor den togt van den generaal-majoor DE KOCK naar Palembang.

Op den 16^{den} Mei 1821 scheepte VAN DER WIJCK zich in op de *Kombang-Jati*, met zijn' onmiddellijken chef den luitenant-kolonel ingenieur COCHUS, die bij deze expeditie aan het hoofd der genie en pionniers stond. Het verdere personeel, benevens het materieel der genie, vond zijne plaats op denzelfden bodem.

Toen de vloot voor de batterijen van Palembang was aangekomen, kreeg VAN DER WIJCK bevel op den 12^{den} Junij eene verkenning mede te maken, die op den regter oever der Soensang, door den chef van den staf des opperbevelhebbers en de chefs der infanterie, der artillerie en der genie moest verrigt worden. Men stapte aan wal, ter plaatse waar VAN DER WIJCK dit in het vorige jaar tot hetzelfde einde had gedaan. Door hem voorgegaan, strekte men de verkenning iets verder uit dan toen; doch men stiet, na ongelooflijke moeilijkheden doorworsteld te hebben, weder aan de Soensang en moest, zonder het doel bereikt te hebben, naar boord terugkeeren. Dit doel was een weg te vinden, die de onzen kon voeren naar de Peladjoe, eene rivier die bij Palembang in de Soensang valt, zoodat de stad bij het punt ligt waar de beide stroomen zamenvloeijen. De linker oever dier rivier was eveneens met sterk gewapende bat-

terijen bezet; die batterijen moesten almede verkend worden; men moest onderzoeken of men ze ook, van den regter oever der Peladjoe, zou kunnen enfileren, en of men die rivier misschien zou kunnen oversteken, om de vijandelijke verschaningen in den rug te nemen. Den volgenden morgen, ten half zes, zette men andermaal voet aan wal en ging de poging hervatten. VAN DER WIJCK was weder aan de spits. Met de bijl in de hand en geleid door het kompas, drong men door struiken en bosschen; met behoedzaamheid overschreed men moerassen, en met de grootste koelbloedigheid waagde VAN DER WIJCK zich hier en daar alleen, te midden van argwanende inlanders, tot het bekomen van inlichtingen. Eindelijk bereikte men de Peladjoe; uit hooge boomen werd nu des vijands stelling en de loop der rivier naauwkeurig opgenomen, en men ontwaarde dat het enfileren der batterijen mogelijk zou wezen, indien slechts geschut van voldoende kaliber aldaar ter plaatse kon gebragt worden; dit had men echter in den opmarsch gezien dat ondoenbaar was. Het overtrekken der rivier werd bevonden wel eene koene onderneming, maar geene onmogelijkheid te zijn.

Des avonds om vijf uur was men weder aan boord terug. De opperbevelhebber tot het doen overtrekken der Peladjoe besloten hebbende, werd aan VAN DER WIJCK opgedragen aan den zeer moerassigen oever der Soensang eene ontschepingsplaats, eene soort van landhoofd te bouwen. Dit hield hem den geheelen 15^{den} Junij bezig en den volgenden dag verzelde hij de 600 man, die onder den kolonel BISSCHOF met

ligt geschut en met pontons over land naar de Peladjoe werden gezonden. Of-schoon de weg reeds eenigzins gebaad was, kostte het aan de pionniers, onder VAN DER WUICK, een ongehoorden arbeid, om hem geheel geschikt te maken voor den marsch van zulk eene magt, met alles wat er toe behoorde. Even voor den middag bereikte men de Peladjoe, maar de onzen waren door den vijand ontdekt en werden gedurende den ganschen dag, zoowel uit grof geschut van de overzijde der rivier, als uit lilla's van vijandelijke prauwen, hevig beschoten; den volgenden nacht rees het water bijzonder hoog, zoodat het terrein, waarop zij zich bevonden, daarmede $1\frac{1}{2}$ voet bedekt was; de hoofdaanval, die zij moesten ondersteunen, kon door tegenwind geen plaats grijpen; het was onmogelijk hier nog 24 uren te vertoeven, en men was derhalve genoodzaakt den toeg op te geven en naar boord terug te keeren.

Op den 24ten Junij, den dag der roemrijke overwinning bij Palembang, was VAN DER WUICK met een detachement van 25 pionniers bij de troepen waarmede de kolonel BISSCHOF de batterijen van Gomboro nam; nadat de vijand die sterkte verlaten had, bekwam hij last de vliegtelingen te vervolgen en de noodige posten uit te zetten; later scheepte hij zich met zijn detachement weder in en nam deel aan het veroveren der Peladjoe-batterijen. Toen die verovering volbragt was en door onvoorzigtigheid de bamboezen gebouwen, welke achter de wallen stonden, waren in brand geraakt, werd aan hem en zijne pionniers het blusschen opgedragen. Moei-

jelijk en gevaarlijk was die taak, door het vele buskruid in die huizen geborgen. VAN DER WUICK deed met de grootste koelbloedigheid alles wat in zijn vermogen was; hij stelde zijn leven menigmaal op het spel, maar eindelijk moest men de hoop opgeven, en niet alleen de bamboezen woningen, maar ook de batterijen, die bijna geheel van hout waren vervaardigd, met al het kostbare verdedigings-materieel wat zich nog daarop bevond, lijdelijk door de vlammen zien verteeren. Den volgenden dag was hij met zijne pionniers ijverig behulpzaam bij het opruimen van het paalwerk in de rivier, ten einde aan de schepen een doortogt te openen voor het geval dat de kraton welligt nog met geweld moest genomen worden; dit was echter overbodig en op den 1sten Julij had VAN DER WUICK de zelfvoldoening in dit vorstelijk verblijf de laatste handelingen bij te wonen in eene krijgsverrigting, tot wier welgelukken hij, naarmate van zijnen rang, zooveel had bijgedragen. — Schoon was dan ook de belooning die hem daarvoor gewerd, want na reeds den 15ten Junij 1821, voor zijne vroegere verrigtingen te Palembang en Banka, tot ridder 4de klasse der militaire Willemsorde te zijn benoemd, bekwam hij thans van die orde het onderscheidingsteeken der 5de klasse.

Tot in Augustus 1822 bleef VAN DER WUICK nu de dienst van eerstaanwezend ingenieur voor Banka en Palembang waarnemen, en begaf zich toen naar Batavia om mondelinge voorstellen te doen en inlichtingen te geven over nieuwe werken van verdediging in deze beide gewesten aan te leggen. Te Batavia nam hij tevens

de dienst van eerstaanwezend ingenieur in de 1ste groote militaire afdeeling waar, en keerde in December naar zijnen vorigen werkkring terug, om aan de officieren der genie de noodige verklaringen en ophelderingen te geven over de versterkingen, die de regering thans besloten had aldaar te doen bouwen. Zoodra alles geregeld en de uitvoering reeds begonnen was, bekwam hij in Mei 1823 bevel de functiën van eerstaanwezend ingenieur in de 2de groote militaire afdeeling te aanvaarden. Tot in Februarij 1824 ging hij daarmede voort en werd toen naar Batavia geroepen om, gedurende eene, veel tijds vereischende, inspectie-reis van den luitenant-kolonel COCHUS naar de Molukken, de werkzaamheden van Directeur der fortificatiën en der civiele gebouwen waar te nemen. Ook het jaar 1824 verliep dus voor hem onder werkzaamheden van den vrede; maar nadat hij den 9^{den} Januarij 1825 tot majoor-ingenieur was bevorderd, begaf hij zich naar Makassar, om onder het opperbevel van den generaal-majoor VAN GEEN als chef der genie aan den oorlog op Celebes deel te nemen.

Den 50sten Januarij kwam hij daar aan en begon al dadelijk de forten Rotterdam en Valkenburg in oogenschouw te nemen, en de noodige voorstellen ter hunner verbetering aan den opperbevelhebber voor te dragen en te doen uitvoeren. Vervolgens werd hij «die door zijne persoonlijke verdiensten en blakenden dienstijver, in de achting van zijnen chef hoog stond aangeteekend, door den majoor GAMBIER, chef van den staf, vergezeld, naar MAROS gezonden, ten einde die distrikten naauw-

keurig te verkennen (1).» Hij kweet zich weder op eene uitstekende wijze van zijne taak, en na op Makassar teruggekomen te zijn, de werken der stad verbeterd en het noodige materieel voor de genie ten dienste van den veldtocht verzameld te hebben, scheepte hij zich op de *Fatal-Barri* in. Op den 1sten Maart kwam de vloot voor Bonthain ten anker en begon de ontscheping. De vijand ontruimde zijne versterkingen te Biangkeke en Batto-Balla zonder slag of stoot, en den 4^{den} ging de generaal met zijne hoofdmagt op marsch, ten einde de vlakte tusschen Bonthain en Boele-Komba te zuiveren; tegen zijne verwachting kon hij zich nog dienzelfden nacht in Boele-Komba nederslaan, en deze uitkomst was hij verschuldigd aan de pogingen van VAN DER WIECK. Toen de generaal VAN GEEN zijne troepen op den 4^{den}, des middags ten 12 uur, het bivak had laten betrekken, en wel op eene plaats die daartoe bij gebrek aan beter gekozen, maar overigens niet zeer geschikt was, kreeg VAN DER WIECK bevel, ten 5 uur, met 18 man infanterie en 10 huzaren eene veldontdekking te doen. Toen hij een kwartieruurs gemarcheerd had, ontwaarde hij eene kleine vijandelijke benting, op wier wallen zich aanvankelijk eenige verdedigers vertoonden, die haar evenwel in overijling verlieten toen hij, in weerwil zijner geringe magt, bestendig bleef naderen. Na die sterkte behoedzaam binnengetrokken te zijn, stelde hij zijne troepen op tusschen haar en een aantal kampongs,

(1) Zie J. C. VAN RIJNEVELD, *Veldtocht der Nederlanders op Celebes*, bladz. 467 e. v.

die op korten afstand voor hem lagen; de naastbijzijnde liet hij doorzoeken, en alles geheel verlaten en van den vijand geen spoor vindende, besloot hij hier stand te houden en aan den generaal berigt te zenden; hij liet er bijvoegen dat de hier stroomende rivier Ponree zoet water in overvloed had, en dat de vlakke ook in andere opzichten uitmuntend geschikt was om den troepen ten bivak te strekken; hij liet den generaal wijders verzekeren, dat het verder voortzetten der veldontdekking hem zeer raadzaam toescheen, maar dat hij geene troepen genoeg had om zich te midden van zoovele kampongs te begeven. Dit verslag werd op zijn verzoek overgebracht door den chef van den staf, die hem vrijwillig gevolgd was. Tegen half zes ontving hij, met het bevel zijne beweging te vervolgen, de verzekering dat de gevraagde versterking binnen weinige oogenblikken zou opdagen. De generaal VAN GEEN met zijn staf, een sterk geleide huzaren en eene kompagnie infanterie, verscheen in persoon en rukte met VAN DER WIJCK tot Boele-Komba voort (1).

In den nacht, die op dezen togt volgde, kreeg VAN DER WIJCK eene vermaning van koorts; dit herhaalde zich en weldra lag hij, tot zijn groot leedwezen, geheel op het ziekbed nedergeworpen. Hij bleef zich niettemin, zooveel zijne krachten het toelieten, met de aangelegenheden van zijne dienst bezighouden. Toen de Nederlanders zich te Badjoa hadden gevestigd, was

(1) Deze bijzonderheden zijn geheel nieuw en vullen aan hetgeen men in het verhaal van den veldtocht der Nederlanders op Celebes, door J. C. VAN RIJNEVELD, op bladz. 207 en 208 leest.

zijne koorts geweken, maar gevoelde hij zich nog zeer zwak; in weerwil daarvan hield hij zich bezig met het doen opwerpen en later met het slechten der verschansingen, die aldaar aanvankelijk noodig, maar later overtollig werden geacht. Op den 19^{den} April kwam hij, eenigzins in krachten toegenomen, met de expeditie weder te Makassar aan. Reeds gedurende de reize van Badjoa derwaarts, had hij van den generaal VAN GEEN de vereerende opdracht ontvangen het sterke Soepa, wat thans aan de beurt lag door de onzen genomen te worden, te gaan verkennen. Den 24sten April stevende hij derwaarts, verzeld van den 1sten luitenant-adjudant VAN GEEN en den luitenant der artillerie RUTTE, die vóór den oorlog te Soepa geweest was. Bijgestaan door deze beide officieren, kweet hij zich, hoewel de koorts hem weder overvallen had en hij zich zeer zwak gevoelde, op zulk eene voortreffelijke wijze van zijne taak, dat de generaal VAN GEEN, na den val van Soepa, verklaarde: «het is gebleken dat de plaatsen voor den aanleg van batterijen, welke door dien hoofdofficier waren aangewezen, voor het geval dat Soepa zich zou verdedigd hebben, met zeer veel oordeel en juistheid waren gekozen.» Hij voegde er bij: «Iemand, die met de plaatselijke gesteldheid van Soepa nauwkeurig bekend ware geweest — dat hier geenszins het geval was — had voorzeker zich niet beter van deze taak kunnen kwijten (1).»

Toen onze troepen bij Soepa geland en de voorwerken dier sterkte genomen had-

(1) J. C. VAN RIJNEVELD, *Veldtocht enz.*, blz. 307.

den, was VAN DER WUICK op den 25sten Julij belast met het doen der verkenning, die door den majoor COEHOORN gedekt werd (1); na het in onderwerping komen van den Koning van Soepa, op dienzelfden dag, was het eveneens VAN DER WUICK die de voor ons geopende poort, tegenover den Tamarindeboom, het eerst in bezit nam, in weerwil de Soepaërs, in strijd met de bevelen van hun' Vorst, zich daartegen schenen te willen verzetten, en die nog voor zonsondergang, door het doen slechten van slechts eenige met oordeel aangewezen gedeelten der werken, de stad Soepa geheel buiten staat van verdediging stelde, al had ook de Koning met zijne nog sterke bezetting van zijn reeds gegeven woord willen afwijken en weder de wapens tegen ons opvatten.

Weinig tijds nadat de veldtocht op Celebes was afgelopen, en nadat VAN DER WUICK nauwelijks zijne verantwoording van gebruikt materieel enz. had opgemaakt, en nog niet volkomen van zijne ziekte hersteld was, kreeg hij reeds weder bevel zich met den majoor SOLLEWIJN naar Borneo in te schepen, ten einde de nieuwe krijgsverrigtingen op dat eiland bij te wonen en de fortificatie-werken aldaar in oogenschouw te nemen. Op den 1sten Augustus vertrok hij derwaarts, maar zijn verblijf op Borneo was kort, daar hij, even als SOLLEWIJN met zijne troepen, wegens den uitgebarsten opstand van DIEPO-NEGORO, in September naar Java moest oversteken.

Reeds den 15^{den} van die maand was hij

tegenwoordig bij het gevecht van Demak en bij de gelukkige overwinning aldaar door den generaal VAN GEEN op den Prins van Serang behaald. Vervolgens begaf hij zich naar Djokjokarta en onderscheidde zich op den 24sten October bij den togt naar Daging, door den luitenant-generaal DE KOCK in persoon aangevoerd. Gedurende den verderen loop van den regentijd van 1823 op 1826, was hij te Djokjokarta belast met het bestier der genie-zaken. Talloos waren de werkzaamheden aan dit bestier verbonden, want met de sterkte der troepen nam ook de menigte van zieken in en om Djokjokarta aanhoudend toe, en er moest dus niet alleen gezorgd worden voor kazernering en stalling, maar ook voor zieken-inrigtingen, voor magazijnen, voor woningen van officieren enz.; daarbij waren er rondom de hoofdplaats een aantal punten te versterken, en ook dit greep naar zijne voorstellen en onder zijn toezigt plaats. Een der belangrijkste verschansingen, door hem opgeworpen, was die te Pesangang. Aan het hoofd eener kolonne, was hij-zelf in den aanvang bestendig op de plaats om den arbeid te beschermen, en deed hij menigen togt in den omtrek, ten einde dan eens alleen, dan eens in verband met de bewegingen van majoor DUPERRON uit Magelang, het noorden van Mataram en het zuiden van Kadoe van opstandelingen te zuiveren. Van Pesangang teruggekeerd, trad hij nog menigmaal uit den eigenaardigen werkring van den ingenieur, om aan het hoofd eener troepen-afdeeling krijgsondernemingen van meerdere of mindere belangrijken aard te besturen. Hij bleef zich naderhand

(1) In het hierboven aangehaalde werk is zulks ten onregte niet vermeld.

zelfs weder een geruimen tijd met eene kolonne te Pesangang vestigen, om in den omtrek de brandals te bestoken, rukte naderhand in Djokjokarta binnen en was, na zich op den 28sten Mei 1826 onderscheiden te hebben, bij het nemen van de versterkte dessa Kembang-Aroom, op den 9^{den} Junij tegenwoordig bij de roemrijke bestorming van den kraton Pleret, door den kolonel COCHUS. Groot was het aandeel dat VAN DER WJICK had in het welslagen dezer gewigtige onderneming, waaruit de bloedigste en langdurigste strijd voortvloeyde, die gedurende den geheelen oorlog plaats vond. Hij was o. a. een der eersten die de hooge en steile muren beklommen, en het is te wijten aan de onverschrokkenheid en aan de volharding, die hij te midden van het grootste gevaar aan den dag legde, dat de eerste troepenafdeeling, die in den kraton was nedergedaald, niet geheel in de pan werden gehakt, en dat drie dappere officieren — de kapitein DE STUERS met de luitenants DE FRUIJ en VURSTEMBERG — die zwaar gewond op de schietstelling aan de binnenzijde van den muur lagen, niet jammerlijk door den vijand werden afgemaakt (1).

In de maand Julij daaraanvolgende nam hij, bij de troepen door den kolonel COCHUS aangevoerd, als chef der genie deel aan den veldtocht van Dixo. Na de rampspoeden, die den onzen in den aanvang van Augustus troffen, rukte hij met deze troepen weder naar Djokjokarta en hield zich daar ijverig bezig om de stad meer

en meer in staat van tegenweer te stellen. Tot in de maand December 1826 bleef hij daar, aanhoudend voortgaande op verschillende punten bentings op te werpen, daarin woningen en magazijnen te plaatsen, en deze, benevens de schansen, kampementen en gebouwen, die reeds elders in den omtrek bestonden, te verbeteren of in goeden staat te onderhouden. Tusschen dit alles moest hij zich menigmaal met eene kolonne op marsch begeven, tot het afhalen en begeleiden van levens- en krijgsbehoeften voor Djokjokarta, of het onderhouden der gemeenschap tusschen deze stad en Solo of Magelang.

Op den 17^{den} December werd hij door den kolonel COCHUS, aan het hoofd eener mobiele kolonne, naar Kalidjenking gezonden. De vijand hield destijds op eene schromelijke wijze huis in het zuiden en zuidwesten van Kadoe, en scheen deze residentie tot elken prijs te willen bemagtigen. VAN DER WJICK moest hem hierin, gezamentlijk met den kolonel CLEERENS, die te Minoreh stond, verhinderen. Wij hebben elders (1) de handelingen dezer beide hoofdofficieren beschreven, en hadden toen het genoeg te kunnen betuigen dat: «hunne goed geslaagde krijgsverrigtingen des vijands overmoed deden bedaren en hem van het vermeesteren van Kadoe deden afzien. DIEPO-NEGORO trok zich in de tweede helft van Januarij 1827 naar Loano terug, en ondernam gedurende de eerste weken in die oorden, niets meer wat eenige vermelding verdiende. Zijne

(1) Zie het 1^e Deel, Xe Hoofdstuk, van mijn *Oorlog op Java, van 1825—1830.*

(1) Zie het XVe Hoofdstuk, 1^e Deel, van mijn *Oorlog op Java, van 1825—1830.*

tegenspoeden hadden zelfs den afval ten gevolge van eenige hoofdaanvoerders, die daartoe reeds sedert geruimen tijd door de onzen waren aangespoord.»

Den 24ten Maart rukte VAN DER WUICK weder te Djokjokarta binnen, en bleef voorloopig aldaar soortgelijke diensten bewijzen, als voor zijn jongste vertrek uit de hoofdstad van Mataram.

Intusschen werd het leger, wat in de vorstenlanden van Java te velde was, in mobiele kolonnen verdeeld en VAN DER WUICK kreeg de 4de voor goed onder zijne bevelen. Na op den 30sten Mei den vijand te Sambiroto opgezocht en verjaagd, en den 10^{den} Junij de onderneming der onzen tegen Passer Kembang ondersteund te hebben, sloeg hij zich den 15^{den} in een kampement bij Tempel neder. Hier bleef hij tot in het einde van 1827. Het doel zijner zending was, om in overeenstemming met andere langs den grooten weg geëchelonneerde kolonnes, de gemeenschap tusschen Magelang en Djokjokarta te onderhouden, den vijand, waar hij zich in de nabijheid vertoonde, aan te vallen en te verslaan, en vooral te zorgen hem uit het Padjangsche te houden en naar het westen, over de Progo, te dringen. Het aantal togten en meer of min ernstige gevechten door hem ondernomen en geleverd, is zoo groot, dat alleen de beknopte vermelding daarvan, vele bladzijden zou beslaan (1). Wanneer men daarbij overweegt dat hij als hoofdofficier der genie, waar het slechts eenigzins kon, zich te

bemoeijen had met den opbouw der talrijke schansen, die te dier tijde gesticht werden, dan zal het wel geene verwondering baren dat de krachten van een ligchaam, 't welk gedurende drie jaren onophoudelijk aan vermoeijenissen en ontberingen was blootgesteld, eindelijk waren uitgeput en dat VAN DER WUICK, hoezeer lang en vruchteloos daartegen geworsteld hebbende, ten slotte geheel magteloos op het ziekbed lag nedergeworpen. Ware hij met minder dienstijver en met meer zucht naar rust en gemak bezielde geweest, dan had hij zich al voor lang en op eene eervolle wijze van het tooneel des oorlogs kunnen verwijderen, want reeds den 17^{den} Mei 1827 was hij benoemd geworden tot chef van de 5de afdeeling (genie) van het militair departement; maar op zijn uitdrukkelijk verzoek had men hem nog voorloopig bij het leger te velde doen verblijven. Thans echter was een verlof tot herstel van gezondheid naar Nederland noodzakelijk geworden, en den 1sten Februarij 1828 vertrok hij van Batavia derwaarts.

In Nederland werd hij den 17^{den} Julij 1828 aangesteld tot luitenant-kolonel bij de genie in Oost-Indië, en kort daarna genoot hij de onderscheiding, bij Koninklijk besluit van den 19^{den} Augustus 1828, benoemd te worden tot lid eener kommissie, die «aan den Minister voor de Marine en de Koloniën de noodige voorstellen moest doen omtrent de meest geschikte, zoo militaire als staatkundige, maatregelen tot demping van het bestaande oproer en het herstel en de bevestiging der rust op Java.» In eene vlejende missive van 5 April

(1) Zie in mijn *Oorlog op Java, van 1825—1830*, de gebeurtenissen in Kadoe en Djokjokarta.

1829, werd hem door genoemden Minister 's Konings tevredenheid betuigd over zijn aandeel in de belangrijke werkzaamheden dier commissie.

Geheel hersteld zijnde en zijne krachten terugbekomen hebbende, scheepte hij zich den 20sten October 1829 weder in en kwam den 26sten Februarij 1830 op Java terug. Den 22sten Maart daaraanvolgende werd hij aangesteld tot chef van de 3de afdeeling (genie) van den Algemeenen staf en nog in hetzelfde jaar — 4 December — ontving hij de vereerende en gewigtige benoeming tot chef der genie in Nederlandsch Indië.

Het was in deze betrekking dat hij zich bezig had te houden met die hoogstbelangrijke aangelegenheid, die hem tot onvergankelijken lof verstrekt en die zijnen naam zal doen leven, zoolang Nederland zich in het bezit van Java verheugt. Wij bedoelen het verdedigingsstelsel van Nederlandsch Indië in 't algemeen en dat van het genoemde eiland in het bijzonder. Tijdens het bestuur van den luitenant-generaal VAN DEN BOSCH, als Gouverneur-Generaal, kreeg hij bevel, in overeenstemming met bepaalde beginselen door dezen hoogen ambtenaar vastgesteld, over die zaak de noodige voorstellen en ontwerpen in te dienen. Na rijp beraad en na menigvuldige en dikwerf langdurige onderzoekingen, die dan eens in 't kabinet en dan eens op het terrein plaatsgrepen, bood hij zijne plannen aan, die zoo voortreffelijk werden bevonden, dat het stelsel van verdediging, wat ons het bezit van het onschatbare Java moet waarborgen, later bijna geheel naar zijne begrippen werd

geregeld. Toen zijne denkbeelden, voor zooveel noodig aangevuld door de beschouwingen van den luitenant-generaal VAN DEN BOSCH en den generaal-majoor COCHUIS, kommandant van het leger, den vorm van een volledig voorstel aan de Hooge Regering van het Moederland hadden aangenomen, en toen na veel arbeids de vereischte teekeningen, begrootingen enz. waren gereed gekomen, werd aan VAN DER WIJCK — die intusschen op 29 Januarij 1834 tot kolonel benoemd was — de vereerende taak opgedragen naar Nederland te vertrekken, «met het algemeen plan van verdediging van Java door hem ontworpen (1)» en dienaangaande in persoon de noodige inlichtingen en ophelderingen te geven.

Den 5^{den} Julij 1835 scheepte hij zich in en had het genoegen zijne ontwerpen ook in Nederland den hoogsten bijval te zien verwerven. Bij Koninklijk besluit van 7 December 1836, werd hij benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, en de Minister van Koloniën bekwam van Z. M. den last hem te doen weten, dat deze benoeming «ten bewijze strekte van 's Konings bijzondere tevredenheid wegens het door hem bereids verrijtte, met betrekking tot het plan van verdediging van Nederlandsch Indië (2).»

(1) Uitdrukking voorkomende in VAN DER WIJCK'S officiëlen staat van dienst.

(2) Kabinet's-rescript van 7 December 1836. In hetzelfde stuk werd bepaald, dat op de dagorde in Nederlandsch Indië zouden bekend gemaakt worden, als zich onder het opzigt van den kolonel VAN DER WIJCK bij de uitwerking van het hierboven vermelde plan te hebben verdienstelijk gemaakt, de kapitein der genie SCHÖNEMARCK, de 1ste luitenant

Dit plan thans in al zijne bijzonderheden geregeld en vastgesteld zijnde, vertrok VAN DER WULCK weder naar Java, om tot de uitvoering over te gaan. Den 10^{den} Augustus 1857 kwam hij daar aan, en werd kort daarop — 18 December — benoemd tot kolonel-directeur der genie en inspecteur der sappeurs. Nu evenwel begonnen de grootste moeilijkheden voor hem eenen aanvang te nemen. Het plan van verdediging kwam hierop neder, dat de drie voornaamste steden van Java: Batavia, Samarang en Soerabaja, versterkingen zouden bekomen; de beide eersten zouden slechts citadellen verkrijgen, maar de laatste zou geheel omweld worden; voorts zouden de belangrijkste reeden en havens aan de zuidkust eveneens door permanente werken worden verdedigd. Het werd derhalve aan eenen Europeaanschen vijand onmogelijk zich op eenig punt der kust, waar hij eene veilige reede vond en wat in staat was hem hulpsbronnen te verschaffen, in voldoende veiligheid neder te slaan, zonder dat hij vooraf genoodzaakt was in eene geregelde belegering te slagen. En het zegt reeds niet weinig den vijand bij eene onderneming over zee, tot het medevoeren van alles wat tot een geregeld beleg behoort, verplicht te hebben. De hoofdmagt der Nederlanders zou zich wijders, bij eenen aanval van buiten, van de stranden terugtrekken, zoodat de vijand, wilde hij haar opzoeken, genoodzaakt was

tot vermoeijende marschen, in een hem ongewoon klimaat en langs bijna ongebaande paden, of langs wegen die hier en daar door kleine forten versperd waren. Die hoofdmagt zou zich nederslaan in Midden-Java, in het dal van Ambarawa, onder het geschut eener sterke en geheel nieuw te bouwen vesting. Het dal van Ambarawa wordt omgeven door bergen, die, naar het zuiden een bijna onafgebroken keten vormende, zich tot aan het zeestrand uitstrekken, en die ook naar het noorden, in verband beschouwd met de rivier Toentang, eene lijn van verdediging vormen, welke tot aan de zee voortloopt. Uit het dal van Ambarawa kan men derhalve — naar mate van de zijde waar de vijand zich vertoont — werkzaam zijn, zoowel ten oosten als ten westen van deze lijn die Java in twee deelen scheidt. De stelling van Ambarawa heeft daarenboven nog het voordeel, dat men van daar een waakzaam oog kan houden op de handelingen des Sultans van Djokjokarta en die des Keizers van Solo. Het geheele dal was naauwkeurig verkend en ieder slagveld, wat zich daar aanbieden kan, moest reeds vooraf tot eene verdedigende stelling voor de onzen worden geschikt gemaakt. Buiten en behalve deze werken, moesten er ook nog versterkingen worden aangelegd te Ngawi en te Gombong; door deze zou men vaste punten hebben te midden der gewesten die pas onlangs van de vorstenlanden afgenomen en onder ons gezag gebragt waren. Bovendien zou men door het fort te Ngawi meester blijven van de bevaarbare rivier van Solo, welke de stad van dien naam in gemeenschap brengt

der genie KORTZ, de 2de luitenant der sappeurs VON NEIDSCHUTZ, VON ETZDOEFF, MANGIN en CLAISSE, de 1ste en 2de teekenaars PETERMAN en SNEL, de kadet onderadjutant BUSSCHER, de onderadjudanten TUBROF en WJTTENBACH, en den sergeant ERNST.

met straat Madura. Bij deze beknopte uiteenzetting van het stelsel van verdediging van Java, spreken wij niet van de reeds bestaande en daarmee in verband gebrachte versterkte punten langs de groote wegen, of in de hoofdsteden van Soerakarta en Djokjokarta; het aangehaalde zij voldoende om te doen zien dat, was het ontworpen eenmaal tot stand gebragt, daarmee op het gebied van den vestingbouwer het mogelijke zou gedaan zijn, om ons het voortdurend bezit van Java te waarborgen. Men zou dan niet alleen met voordeel iederen aanval van buiten kunnen afslaan, maar ook door het plaatsen van *welvoorzien*e sterke punten nabij of te midden van die bevolkingen, wier opvoering vooral te vreezen was, aan deze bestendig het straffende zwaard voor oogen houden en hen alzoo tot rust dwingen (1).

Uit het opgenoemde blijkt ook vooral, welke uitgebreide en veelvuldige werkzaamheden van DER WILCK thans had te besturen, en, zouden deze werkzaamheden reeds in Europa van vele moeilijkheden zijn verzeld geweest, nog zooveel te meer was dit op Java het geval, waar men verstoken was van een aantal hulpbronnen daar voorhanden.

De ijver, de volharding en de schepende geest van VAN DER WILCK en van de officieren der genie onder zijne bevelen werkzaam, wisten echter alle bezwaren te boven te komen. Bij den opbouw eener vesting op Java kan men niet, gelijk in

(1) Men zie verder over het verdedigingsstelsel van Java de *Mil.-Spec.*, 2^e Serie, 2^e Deel, bladz. 237 e. v.

Nederland, het werk in perceelen splitsen en ieder perceel door eenen aannemer onder toezigt van ingenieurs doen uitvoeren. Het is de genie die zich hier met alles moet belasten; zij begint met het terrein op te nemen en woningen te doen bouwen voor officieren, voor werklieden en voor troepen die 'slands eigendommen, hier bijeen te brengen, zullen bewaken, de goede orde bij den arbeid zullen helpen handhaven, en voor zooveel zij inlanders zijn aan dien arbeid zullen deelnemen. Vervolgens worden er magazijnen opgeslagen voor die goederen en benodigdheden die uit Europa zijn aangevoerd, dewijl zij op Java niet, of niet dan met hooge kosten, te vervaardigen zijn; er worden werkplaatsen daargesteld voor smids, voor timmerlieden, voor slotenmakers, voor steenhouwers, voor wagenmakers enz.; er worden steen- en pannbakkerijen opgericht, en voor deze is het soms noodig kanalen te graven, dewijl de geschikte aarde niet altijd op de plaats aanwezig is, het water dier kanalen voert de leem van zelve mede, die men vervolgens bij de steenbakkerij laat bezinken en genoegzaam droogen; er worden wijders zandwasscherijen aangelegd, want het zand wat met de tras zal verwerkt worden, is altijd met grove kiezel vermengd, en ligt niet gelijk in Nederland op den bodem of aan de oevers der rivieren gereed. Onderwijl wordt het benodigde timmerhout in 'slands bosschen gekapt, en vaak met ontzettende moeite over bergen en rivieren aangevoerd. Alles eindelijk verzameld en gereed zijnde, wordt de vesting getraceerd en met de ontgravingen en verdere arbeid

een aanvang gemaakt, maar thans stoot men nog op talloze bezwaren, want de meeste werklieden zijn onbedreven in hetgeen men van hen moet vorderen, en men kan slechts over eenige weinige Europeesche sappeurs beschikken, om tot onderwijzers en voorgangers te dienen. Door een onuitputtelijk geduld en eene onbezweken volharding van de zijde der ingenieurs, die doorgaans zelve bij hunne komst op Java van ieder dezer uiteenlopende bezigheden geen kennis hebben, komt eindelijk alles tot stand en het geheel, meestal op eene doeltreffende en dikwerf op eene sierlijke wijze ingerigt, legt eene getuigenis voor hen af, welsprekender dan wij vermogen te geven.

Het eerste blijk van goedkeuring wat VAN DER WILCK ontving, voor de wijze waarop het tot stand brengen der verdedigingswerken van Java plaats greep en vorderde, was zijne benoeming tot adjudant in buitengewone dienst van Z. M. den Koning op 26 Februarij 1841. In het volgende jaar — 29 Junij 1842 — werd hij bevorderd tot generaal-majoor, buiten bezwaar van 's Rijks schatkist, en wel bij gelegenheid dat door den Minister van Koloniën aan den Koning werd aangeboden, het laatst ontvangen verslag over den staat der buitengewone verdedigingswerken in Indië, waarbij «de bijzondere aandacht van Z. M. zich heeft gevestigd op de diensten, die voortdurend daarbij bewezen worden door den bekwamen hoofd-officier, die thans aan het hoofd geplaatst is van het wapen der genie (1).»

Wanneer VAN DER WILCK reeds in zichzelf den lust en de krachten vond spoedig voort te gaan met het verwezentlijken der schoone plannen ten dienste van den lande, door hem ontworpen, dan zal het wel geen betoog vereischen, dat hij dien lust, na zulke aansporingen, nog voelde toenemen. Het loon daarvoor bleef ook niet uit, reeds in het volgende jaar — 14 September 1845 — werd hij benoemd tot generaal-majoor effectief, doch onder de uitdrukkelijk door den Koning gestelde en voor hem zeer vleijende voorwaarde: *dat men daardoor de zekerheid zou verkrijgen van de voortdoring zijner diensten.* In dien rang verliepen er nu eenige jaren, die hij bijna geheel wijdde aan het voortzetten der hem opgelegde taak, tot hij op 1 Januarij 1848, door het vertrek van den luitenant-generaal Cochus, tijdelijk tot bevelhebber van het Indische leger werd verheven. In deze hoedanigheid had hij eene handeling te besturen, waarvan de ongunstige uitslag, helaas! de rest van zijn leven verbitterde. Wij bedoelen de tweede expeditie naar Bali. Wij zullen die expeditie hier niet beschrijven, hoe vreemd dat ook schijnen moge, nadat wij in deze levensschets reeds zooveel plaats aan 's mans bedrijven in het oorlogsveld hebben ingeruimd. Maar dit herdenken zijner vroegere verrichtingen tegenover den vijand, moest dienen om de overtuiging te wekken, dat hij niet slechts ingenieur, maar vooral ook aanvoerder van troepen was; het moest bewijzen dat aan VAN DER WILCK, die in Europa hoofdzakelijk als een vestingbouwkundige volkennis en ervaring bekend was, met het

(1) Missive van den Minister van Koloniën aan den Gouverneur-Generaal in Nederlandsch Indië, in dato 3 Julij 1842, Litt. C, N°. 43/361.

volste regt en het volste vertrouwen het bevel over deze expeditie kon worden opgedragen. Wat haren gang betreft, die is onder zijn toezigt beschreven en deze beschrijving is, door hem-zelfen nader opgehelder, in het licht gegeven (1). Hebben nu zijne eigene woorden het betoog niet kunnen leveren, dat hij, in weerwil der mislukking, heeft gehandeld gelijk een bekwaam en braaf bevelhebber moest handelen, dan zullen onze redeneringen dit evenmin doen, maar dan ook zal dit bewijs ten volle verstrekt worden, door de derde en laatste expeditie naar Bali. Toen immers bleek het dat er, zelfs met grooter strijdkrachten, niets anders overschoot dan den weg in te slaan die VAN DER WUICK gevolgd was, en dat men om te slagen tot een geregeld beleg — waartoe aan VAN DER WUICK de middelen ontbraken — zou hebben moeten overgaan, zonder de moedige en schoone, maar niet vooraf beeraamde, omtrekking van den luitenant-kolonel DE BRAUW.

Van Bali teruggekeerd zijnde en de verdedigingswerken van Java zoo ver gevorderd ziende dat men zijne hulp kon ontberen, verzocht VAN DER WUICK eenigen tijd later, met een diep geschokt gevoel, zijn pensioen. Hij verkreeg dit den 2^{den} Januarij 1849, en keerde naar Nederland terug met 67 dienstjaren en na 55 jaren

officier te zijn geweest (1). Hij had nu op zijn leeftijd het aangename vooruitzicht, na zoo veel ten nutte van zijn Vaderland gedaan te hebben, nog eene geruime poos rustig en onbekommerd te kunnen leven, in de nabijheid der hem overgebleven betrekkingen en der vrienden vóór hem uit het woelige Indische kriegsleven, naar den grond hunner geboorte wedergekeerd. Maar de mensch wikt en God beschikt; slechts gedurende naauw drie jaren mogt hij dat genot smaken. Een hevige aanval van beroerte wierp hem neder op het ziekbed, waaraan hij naar het ligchaam verlamd en schijnbaar wezenloos een geruimen tijd bleef vastgekluiserd. Noch de hulpmiddelen der kunst, noch de liefderijke verzorging zijner bejaarde moeder en zijner dierbare zuster, mogten iets baten; van lieverlede namen zijne krachten af, en schenen zijne geestvermogens meer en meer uitgebluscht te worden, tot hij den 50 Junij 1852, zachtkens ontsliep.

Zijn naam zal echter in eere blijven leven, want hij behoorde tot die weinige uitverkorenen, die niet alleen de bekwaamheden, maar ook de kracht, den wil en de gelegenheid hadden, weldoeners te worden van hun Vaderland.

A. W. P. WEITZEL.

(1) *Krijgsverrigtingen tegen het eiland Bali in 1848 enz.*, door J. VAN SWIETEN, chef van den staf bij die expeditie, enz.

(1) Voor zijn vertrek van Java werd hij, door het *Bataviaasch Genootschap van kunsten en wetenschappen* — waarvan hij gewoon lid was — in deszelfs algemeene vergadering van den 8sten Maart 1849, benoemd tot *Honorair lid*.

RUITERIJ-AANGELEGENHEDEN.

(INGEZONDEN.)

Zijn wij wel onderrigt, dan zal er nog dit jaar weder eene rijsschool opgerigt worden. Wij juichen dit denkbeeld toe, en verheugen ons dat aan de kavallerie de gelegenheid gegeven wordt een der hoofdvereischten, zoo al niet de hoofdzaak voor haar, weder te kunnen beoefenen. Ligt zou men kunnen vragen: «Is het bij de kavallerie dan zoo slecht gesteld, dat men eene rijsschool behoeft om zich in het rijden te oefenen; is het rijden bij dat wapen dan zoo veronachtzaamd; oefent men zich daar niet meer in?» Wij antwoorden hen, die zoo spreken: «Gij begrijpt de zaak niet. De rijsschool is noodig om instructeurs op te leiden, en deze kunnen bij de regimenten moeilijk gevormd worden. Dáár toch zijn de bezigheden te menigvuldig en is de gelegenheid soms gebrekkig; aan een' rijsschool kan men zich geheel aan de rijkunst wijden en geregeld dagelijks die zaken beoefenen, welke eenen goeden instructeur moeten eigen zijn.» — Wij hopen dat men zich nu de ondervinding der drie vorige scholen zal ten nutte maken, en bij de vierde proef de mislagen zal vermijden, welke men vroeger beging. Zoo zouden wij gaarne zien bij het herstellen van opgenoemde inrigting, dat men haar niet te Breda plaatste, liever in een der kavallerie-garnizoenen, waar daartoe de geschiktste plaats is; daar zou

tevens de smidsschool met vrucht werkzaam kunnen zijn, de élèves zouden, na een cursus van een jaar, het geleerde kunnen toepassen bij de miliciens en de remontepaarden, en meer andere voordeelen konden zich daarbij paren. Blijft men evenwel bij het denkbeeld, de school te Breda te vestigen, dan voorzien wij dezelfde moeilijkheden waarmede de vorige school te kampen had, tenzij men er toe overga:

1. Eene tweede manege te bouwen.
2. Een genoegzaam aantal paarden voor het onderrigt beschikbaar te stellen, dat is: voor ieder officier 1 schoolpaard, 1 remontepaard, en zulks ook voor de onderofficieren, en dan eenige paarden daarboven, om bij ongesteldheden van andere gebruikt te kunnen worden.
3. Zoo mogelijk de aflevering der benodigde remontepaarden te Breda te stellen; daardoor komt men het kostbare heen- en wedersturen voor, en dan vervalt het zoo onaangename voor de regimenten, om hunne beste paarden aan de school af te staan.
4. Dat men, hoe prijzenswaardig het systema van bezuiniging ook is, bij de daarstelling niet te karig zij met het bepalen van het personeel; dat men voor de dienst in de stallen enz.

een paar geschikte korporaals detachere. Wij hebben immers vroeger gezien dat of de dienst of de instructie er onder lijden moest, wanneer de aan de school gedetacheerde onderofficieren de dienst moeten waarnemen.

5. Trachte men niet te overhaast de school zamen te stellen; genoeg zij het besluit, dat zij er komen zal; en nu zorge men eerst voor goede stallen, rijbaan, paarden, detachere eenige officieren, die zich bijzonder als goede ruiters onderscheiden, om de schoolpaarden af te rigten, en wanneer de zaak geheel in orde is,

dan eerst kan men met vrucht er aan denken om de lessen aan te vangen. Gebrekkige middelen veroorzaken dat de lessen slechts ten halve gegeven kunnen worden, nemen het vertrouwen op den instructeur weg, ontmoedigen dezen, en geven met regt de tegenstanders der rijnschool het wapen in de hand om de instructie af te keuren, waardoor men misschien medewerken zoude tot eene latere slooping der nu op te rigten school. Liever geen rijnschool, dan er een' ten halve te hebben.

A.

X.

KRIJGSVERRIGTINGEN IN PALEMBANG.

In ons Nummer van December II. (2de Serie, 4de Deel, N°. 6), werd een aantal bijzonderheden medegedeeld nopens de krijgsgeschiedenissen in het Palembang-sche, in de maand September en 't begin van October, uit particuliere berigten zamengetrokken. Daaronder behoorde een kort verslag van de detachering der 2de compagnie van het 7de bataillon, onder bevel van den kapitein PAUL, van Palembang, per prauw, over de Moesie naar Klingie, van den 17^{den} September tot den 2^{den} October. Wegens dien togt heeft de Redactie het volgend nader verslag van gezegden kapitein ontvangen, aangezien volgens ZEd. in ons voormeld berigt eenige onnaauwkeurigheden werden gevonden.

Voor het overige hebben wij het genoegen onzen lezers aan te kondigen, dat ons toezeggingen gedaan zijn, die, zoo zij zich verwezentlijken, ons zullen in staat stellen een geregeld en volledig verhaal van de oorlogsgeschiedenissen, in 1851—52 in het Palembang-sche voorgevallen, in ons Tijdschrift op te nemen.

De Redactie.

«De 2de compagnie, 7de bataillon infanterie, met een detachement sterk een sergeant en 50 man van het garnizoensbataillon te Palembang, vertrok den 17^{den} September 1851 per prauw van Palembang, tot escortering van vivres en amunitie.

«Tot den 21sten dito ging de togt ongestoord vooruit, doch den 22sten kwam het divisie-hoofd, de Demang AKIP, met het berigt aan, dat de vijand zich in de omstreken der doesson Kaijoe-Waroe ophield; kort daarop vielen geweerschoten van de beide oevers der rivier, in de rigting onzer prauwen.

«Dadelijk gaf ik last om tegen den regter oever, waar een geschikte debar-kements-plaats was, aan te houden, ging aldaar met 75 man aan wal, zond den 2^{den} luitenant von ZIWET met een detachement en tirailleur, den vijand, welke zich achter de struiken schuil hield, te ontmoet, en dreef hem zodoende met eenig verlies op de vlugt.

«Daarna ging de 1ste luitenant VAN OLIEN met een detachement van 70 man aan den linker oever, met last aldaar te debarkeren, het terrein van vijanden te zuiveren, en tot dekking der prauwen langs dien oever en tirailleur vooruit te gaan, tot aan de doesson Kaijoe-Waroe.

«Het verlies des vijands kan niet met zekerheid worden opgegeven, daar hij steeds zijne dooden en gewonden met zich neemt.

«Den 25sten marcheerde ik met 150 man, tot dekking der prauwen, langs den linker oever der Moesie, tot aan de doesson 's Kaijoe; gedurende dezen marsch werd niets van den vijand bespeurd.

«Circa een uur des namiddags werd mij berigt, dat de rivier opwaarts eene massa kleine prauwtjes, van den eenen oever naar den anderen overvoer. Deze manoeuvre niet vertrouwende, gaf ik aan het hoofd der doesson 's Kaijoe last, om

te laten onderzoeken, wie het waren die de rivier over- en wedervoeren. De bevolking weigerde dit te doen, voorgevende bang te zijn; dadelijk liet ik 150 man van de prauwen aan den wal komen, de wachten versterken, de posten aan de toegangen der doesson verdubbelen en eene reserve aan de Balie (Raadhuis) opstellen; gaf last aan den 1sten luitenant VAN OLIEN zich bij de voorwacht te begeven, aan den 2^{den} luitenant von ZIWET de toegangen der doesson te onderzoeken en bezetten, en aan den 2^{den} luitenant GONSEN bij de reserve te blijven.

«Circa 2½ uur kwam eene goed bemande prauw Bidaar de rivier afzakken, en op 500 passen genaderd, begon het vuur uit lilla's en geweren op onze prauwen; doch daar alle schoten te hoog waren, had dit geene uitwerking; koelbloedig lieten de aan den oever geplaatste tirailleurs de prauw op 150 passen naderen, openden toen hun vuur met zooveel succes, dat de bemanning der prauw, welke niet sneuvelde of gewond werd, door zwemmen den regter oever zocht te bereiken.

«Te gelijk beproefde de vijand, grootendeels met lanssen gewapend, ons in den rug aan te vallen, in de doesson te komen en tusschen de voorwacht en de reserve te dringen.

«Om dit te verhinderen, gelastte ik den 1sten luitenant VAN OLIEN, met de voorwacht niet verder vooruit te gaan, maar aan de reserve aan te houden en zich achter de huizen der doesson op te stellen. Bij de uitvoering dezer orders werd genoemde officier door een schot aan het linker been gewond; de 2de luitenant von

ZIWET nam hierop het kommando der voorwacht over.

«Na een gevecht van circa een en een half uur was de vijand van alle toegangen der doesson, waar hij zich vertoonde en deze zocht te bestormen, met verlies teruggedreven en op de vlugt gejaagd. Gedurende dien tijd was de genomen vijandelijke praauw aan den linker oever gebragt; op deze bevond zich onder anderen het lijk van een der hoofden des opstands, met name DJOENDIN, hebbende acht doodelijke schotwonden; dat deze door den Radin AGON zoude zijn afgemaakt, is dus een vertelsel.

«Het verlies des vijands is niet bekend geworden.

«Den 24sten kwam het konvooi bij de doesson Soeka-Ramie, welke door den vijand versterkt, doch nu verlaten was, aan; ik liet de versterkingen omverwerpen en de doesson verbranden.

«Den 26sten zocht de vijand nogmaals het konvooi bij de doesson Mangonjaija tegen te houden en het opvaren te beletten; doch ook hier werd hij met verlies teruggedreven en de doesson door ons genomen en verbrand.

«Den 2^{den} October kwam het konvooi te Moeara-Klingie aan.»

PAUL,

*Kapitein-kommandant der 2de kompagnie,
7de bataillon infanterie.*

VERSCHEIDENHEDEN.

De *Allgem. Mil. Zeitung* van Junij 1832, deelt eenige opgaven mede over de uitkomsten der schietoefeningen van een der Fransche jagerbataillons in 1831. Wij nemen deze uitkomsten hier over, en stellen daarnevens die welke door eenige geoefende jagers — niet allen uitstekende

schutters — in hetzelfde jaar te 's Hage eveneens met kernbussen verkregen waren. De vergelijking zal doen zien, dat men in Nederland even goed als in Frankrijk eene menigte goede schutters zou kunnen vormen, als men slechts tijd, geld en moeite wilde besteden.

AFSTAND IN		TREFFERS VAN 100 SCHOTEN.	BREEDTE DER SCHIJF IN ELLEN.	WEËRSGESTELDHEID.
ELLEN.	PASSEN.			
F. 150	200	53,0	0,5	Schoon.
N. 200	200	77,5	Mansbreedte.	Bewolkt.
F. 225	300	30,4	0,5	Betrokken.
N. 300	300	47,0	Mansbreedte.	Schoon.
F. 250	333	56,3	1,0	Sterke wind L. voor.
N. 350	350	41,1	Mansbreedte.	Bewolkt; wind matig.
F. 300	400	51,8	1,0	Schoon.
N. 400	400	28,9	Mansbreedte.	Betrokken; wind vrij sterk.
F. 325	428	37,7	1,5	Schoon.
N. 450	450	23,8	Mansbreedte.	Idem.
F. 350	466	48,8	1,5	Schoon.
N. 500	500	21,1	Mansbreedte.	Wind sterk, regts voor.
F. 400	533	56,9	1,5	Schoon.
N. 550	550	23,3	Mansbreedte.	Wind sterk, regts voor.
F. 450	600	38,7	2,0	Wind voor.
N. 600	600	37,7	Inf. front.	Wind sterk, regts voor.
F. 500	666	37,2	2,5	Sterke wind.
N. 650	650	36,6	Inf. front.	Wind matig, regts.
F. 550	733	30,0	3,0	Regen.
N. 700	700	30,6	Geheele schijf.	Wind vrij sterk, links.
F. 600	800	21,0	3,0	Mistig.
N. 800	800	18,9	Geheele schijf.	Wind matig, regts.

F beteekend Franschen. N. Nederlanders.

In Frankrijk waren de schijven 2 Ellen hoog.

In Nederland was de schijf 3 Ellen breed en 2,5 El hoog, het Inf. front, was 1,80 hoog en 2,5 El breed en de Mansbreedte was 1,80 hoog en 0,5 El breed.

In Nederland was de breedte der reghoeken waarin al de schoten, steeds meer dan 100, gevallen waren:

Op 350 passen,	1,40	Ellen.
» 400 »	1,75	»
» 450 »	1,30	»
» 500 »	1,75	»
» 550 »	1,20	»

Wanneer men bij dit alles overweegt, dat proeven hier te lande genomen, bewezen hebben, dat de Fransche kernbus oneindig beter is dan de Nederlandsche, dan zal men de overtuiging verkrijgen, dat onze scherpschutters zich niet voor de Franschen behoeven te schamen.

Volgens de *Algem. Mil. Zeitung* van April, werden er den 27sten Maart jl. te Woolwich, proeven genomen met een nieuw uitgevonden getrokken kanon; het was een 9 \mathfrak{r} , die vier trekken had en waaruit men konische kogelen, die tweemaal zoo zwaar waren als het gewone projectiel, met eene lading van slechts 2 ponden buskruid, op eenen afstand van 1000 ellen schoot. De schijf stond aan de overzijde der Teems, in het Moerasland van het graafschap Essex; de rivier wemelde van schepen, zoodat men slechts weinige schoten kon doen. Men was, zoowel wat de juistheid als wat de dragt en het indringingsvermogen der schoten betreft, met de genomen proef zeer tevreden.

Hetzelfde Tijdschrift meldt uit Berlin, in dato 10 April, dat aldaar eveneens proeven met getrokken kanonnen zijn genomen. Dit geschut werd van achteren geladen met een cilinder-kegelvormig projectiel, wat met eene buskruidlading gevuld was. Zonder eene vrij aanzienlijke en standvastige zijdelingsche afwijking, zou men over den uitslag zeer tevreden zijn geweest. Door de trekken — die gelijk de trekken van een bussen-loop zijn — en door eenige toevoegselen aan het projectiel, verkreeg dit zulk eene buitengewone kracht, dat het met $1\frac{1}{2}$ pond lading, 3000 schreden ver geworpen werd. Het projectiel woog 52 \mathfrak{r} . Het nadeel van dergelijke uitvindingen is echter, volgens het Deutsche tijdschrift, dat het vervaardigen van het materieel der artillerie, meer en meer moeijelijk zal worden, en

thans reeds bij de werklieden eene bedrevenheid vordert, die niet altijd even gemakkelijk te vinden is. Hoe men eindelijk in tijden van oorlog — voegt het er bij — en in het veld steeds de noodige en voldoende bekwame werklieden zal bij der hand hebben, om het beschadigde te herstellen, is een vraagstuk wat met der tijd moeijelijk zal zijn op te lossen.

De Deutsche militaire tijdschriften vermelden, dat in het koninkrijk Saksen eene wet is aangenomen, tot het weder invoeren van het *Plaatsvervangen* in het leger, wat ten gevolge der besluiten van de Nationale Vergadering te Frankfort was afgeschafte. — Ook in Sleeswijk-Holstein zou het plaatsvervangen weder worden ingevoerd.

Het *Journal des armes spéciales*, van de maand Julij jl., behelst een overzicht van het groote werk van den tegenwoordigen President der Fransche Republiek, Prins LOUIS-NAPOLEON BONAPARTE, *Etudes sur le passé et l'avenir de l'artillerie*. Dit werk, belangrijk zoowel uithoofde van den persoon des schrijvers, als van wege zijn inhoud, zal, als het eenmaal compleet is, uit vijf 4to boekdeelen bestaan, en in ruimten zin bevatten al wat tot de geschiedenis der artillerie behoort, benevens haar tegenwoordig standpunt en de toekomst die haar volgens des schrijvers gevoelens en denkbeelden voorbehouden is. Ieder van de vijf boekdeelen is weder in onderscheiden stukken en verdere onderafdee-

lingen verdeeld. Tot heden zien echter nog slechts twee dier stukken het licht. Het eerste, in 1846 uitgegeven, behandelt den invloed der vuurwapenen, in den oorlog te velde, sedert hunne uitvinding, omstreeks 1528, tot op de regering van LODEWIJK XIV, 1646; het tweede, in 1851 gedrukt, houdt zich hoofdzakelijk bezig met de beschouwing van den invloed, welchen de vuurwapenen in den belegeringsoorlog gedurende hetzelfde tijdstip hebben gehad, door afbeeldingen opgehelderd. Het eerste stuk behoort tot het eerste, het laatste tot het tweede Deel. Zie hier overigens het plan van het geheele werk.

Het *eerste Deel* handelt, zoo als gezegd is, over den invloed der vuurwapenen op het slagveld. In de beide stukken die het moeten uitmaken, gaat de schrijver de reeks van veranderingen na, die er in de legerorganisatiën, in de wapening, in het gebruik der verschillende wapenen, hunne uitwerking en hun invloed op de krijgskunst hebben plaats gehad.

Het *tweede Deel*, insgelijks in twee stukken verdeeld, gaat den invloed der vuurwapenen in den belegeringsoorlog na; het behelst eene geschiedenis der versterkingskunst, de middelen en wijze van aanval en verdediging, het onderzoek van den wederkeerigen invloed die het geschut en de versterkingskunst op elkander uitoefenden.

Het *derde Deel* moet bevatten de technische beschrijving van de vorderingen en de wijzigingen in de artillerie, sedert de uitvoering van het buskruid tot in onzen tijd. Dit Deel zal in drie stukken ver-

deeld zijn: het eerste moet een onderzoek behelzen naar den oorsprong van het buskruid, zijne vervaardiging, de verschillende wijze om zijne kracht te bepalen, de onderscheiden theoriën voor de ontbranding, enz.; het tweede stuk betreft het geschut, de verschillende soort van stukken, hun aard, bestemming, enz.; en het derde, de onderscheidene volle en holle projectielen, kartetsen, vuurpijlen, enz.

Het *vierde Deel*, dat in niet minder dan zes stukken zal verdeeld zijn, moet onderscheiden voorwerpen behandelen, en wel: 1) de verschillende affuiten, munitiewagens, enz.; 2) de verwissel- en voorraadstukken; 3) de ladingen en de snelheid van het schot; 4) de bespanning; 5) de organisatie van het personeel; 6) de draagbare vuurwapenen, hunne lengte, gewigt, kaliber en ontstekingswijze.

Het *vijfde Deel*, eindelijk, moet bevatten des schrijvers beschouwingen over de artillerie, en hare toekomstige verbeteringen, als een ontwijfelbaar gevolg van den vooruitgang sedert 500 jaren door haar gemaakt. Dit Deel zal weder in twee stukken verdeeld zijn; het eerste moet loopen over de vorderingen in de wapening der troepen, het geschut, enz.; en het tweede de voorstellen van den schrijver bevatten, hoedanig men voortaan, naar hij acht, het best de troepen zou wapenen, het veld- en belegeringsgeschut en de verschillende projectielen zou behooren in te rigten.

Uit deze korte inhoudsopgave ziet men intusschen, dat zoo dit werk eenmaal voltooid het licht zal zien, het eene belang-

rijke aanwinst voor het wapen der artillerie zal zijn.

In een berigt uit Meintz van het laatst van Junij, voorkomende in de Deutsche militaire tijdschriften van Julij, wordt gemeld, dat volgens een voorstel van de Militaire Commissie der Bondsvergadering, het enkelvoudig contingent van den Duitsehen Bond, dat tot nu toe 1 pCt. der bevolking bedroeg, met $\frac{1}{2}$ pCt. zou verhoogd worden. Dit geeft den schrijver aanleiding om de sterkte en wapenverdeeling van het tegenwoordig bondsleger

mede te deelen, opdat men een maatstaf van deszelfs toekomstige sterkte zou hebben. De tien legerkorpsen bedroegen in het geheel 292,577 man; daarvan waren 216,545 man infanterie, 11588 man jagers; bus- en scherpschutters, 40,734 ruiters, 20,977 artillerie- en treinsoldaten, met 594 stukken geschut (149 houwitsers en 445 kanons van 6 en 7 C), 2915 pionniers en pontonniers; eene reserve-divisie maakte 11117 man uit, waaronder 1457 jagers. Na gezegde verhooging zou dus het enkelvoudig bondscontingent ongeveer 450,000 man sterk zijn.

BIJLAGE II.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

TWEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 2.

(Maand Augustus 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij de Koninklijke Militaire Akademie te Breda, tot kol. de luit.-kol. J. P. Delprat, van het korps ingen. min. en sapp., met bepaling dat hij, ook in zijnen nieuwen rang, in zijne betrekking van kommandant der Koninkl. Milit. Akad. zal verblijven, onder genot van zijn tegenwoordig traktement, — en, tot adjudant van den Gouverneur der gemelde Akademie, de 1ste luit. J. P. Kempers, van den staf der artill.; bij de Militaire Administ.: tot milit. onder-intendant der 1ste kl. (Majoor): de kapitein-kwartierm. P. Waaifort, van het 6de reg. inf., en bestemd om met de dienst in de 3de Militaire Administrative Directie te worden belast; bij het wapen der inf.: bij het 1ste reg., tot 1sten luit.: de 2de luit. G. J. Engelen, van het reg. gren. en jag.; bij het 2de reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm.: de serg.-titul. C. F. Herckenrath, van het 2de reg. vesting-artillerie; bij het 3de reg., tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. J. M. Mulder, van het korps; bij het 4de reg., tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. J. C. Wenniger, van het bat. min. en sapp.; bij het 6de reg., tot kap.-kwartierm.:

de 1ste luit.-kwartierm. C. J. Roelants, van het korps jag. te paard; bij het 7de reg., tot kap.-kwartierm. der 1ste kl.: de kap.-kwartierm. 2de kl. P. van der Sloot, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. S. G. Peuchen, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm.: de oppervachtm. A. G. A. Rant, van het 2de reg. drag.; bij het wap. der kavall.: bij het 1ste reg. drag., tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. J. J. van Thiel, van het korps; bij het 2de reg. drag.: tot kap.-kwartierm. van de 2de kl.: de kap.-kwartierm. van de 3de kl. C. J. Swalmius van der Linden, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. J. Pels Rijcken, van het korps; bij het wap. der artill.: bij het 1ste reg. vesting-artill. tot kap.-kwartierm. der 1ste kl.: de kap.-kwartierm. der 2de kl. M. van Oorschot, van het korps; bij de milit. geneesk. dienst in Oost-Indië: tot apothek. van de 3de kl.: de kweekelingen der pharmacie, bestemd voor de dienst in Oost-Indië J. J. Altheer, P. G. Weijers, S. A. Bleekrode, A. A. Backer Overbeek en A. E. de Brieder.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: bij de bat. gren., de 2de luit. H. E. J. Heijmans, van het 1ste reg. inf., K. J. G. B^o. van Hardenbroek, van het 8ste reg. inf.; bij het 2de reg. inf.: de kap. P. G. Snoers, van het 8ste regt. inf.; bij

het 8ste reg. inf.: de kap. H. F. Wiercx van Rhijn, van het 2de regt. inf.; bij het 2de reg. drag.: de kap.-kwartierm. C. J. Swalmius van der Linden, van het 4de reg. inf.; bij het korps jag. te paard: de 1ste luit.-kwartierm. J. Engeringh, van het 7de reg. inf.; bij het bat. min. en sapp.: de 1ste luit.-kwartierm. J. J. van Dieren, van het 2de reg. inf.

*Bij de Koninklijke Militaire Akademie
te detacheren.*

De 1ste luit. J. P. Kempers, van den staf der artill. en de 2de luit. J. H. Meursinge, van het 2de reg. vesting-artillerie.

Eervol ontslagen.

De kap. van den staf der artill. P. H. van der Meulen, werkzaam bij de Koninklijke Militaire

Akademie en daarbij belast met de functiën van Leeraar in de Natuur- en Scheikunde, op het daartoe door hem gedaan verzoek, uit zijne betrekking tot gemelde Akademie, en zulks met betuiging van Zijner Majesteits tevredenheid over de diensten gedurende een reeks van jaren bij die Inrigting bewezen.

Gepensionneerd.

De kapitein-kwartiermeester D. J. Reese, van het 2de regiment dragonders.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De 1ste luitenant C. Besier, van het 1ste regiment dragonders.

CORRESPONDENTIE.

Bij de *Redactie* zijn achtervolgelyk onderscheidene boekwerken ontvaagen, onder anderen de *Krijgskundige beschouwingen van den kapitein W. J. Knoor, in 1672 en 1673*, en de *Veldtocht in Kabylje van den luitenant Booms*. Verschillende redenen en oversloed van stof hebben tot nog toe verhinderd van die werken verslag te geven; de *Redactie* zal zich echter daarmee, bepaaldelyk met bovenvermelde, spoedig bezighouden.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 1.*)

XIX.

LOOP DER GEBEURTENISSEN SEDERT DEN DOOD
VAN SULTAN SEPOE, TOT AAN HET EINDE
VAN DEN REGENTIJD IN 1828.

Terwijl de opstand in Rembang zich meer en meer ontwikkelde, en zoowel in uitgebreidheid als in kracht bleef toenemen, zag men zich op de overige oorlogstoeeneelen van zelve tot minder bedrijvigheid verplicht. Zeker had men DIEPO-NEGORO alom teruggedreven, eer de 2de, 3de en 9de kolonnes zich uit Kadoe en Padjang op marsch begaven, maar de vermindering van strijdkrachten was te groot en moest voorloopig blijven bestaan, dewijl ook de aanvullings-troepen, die op Java ontscheept werden, onmiddellijk naar Rembang werden overgebracht. De westmoesson, die trouwens aan onze braven waar het noodig was

niet tot verhinderling strekte, gebood bovendien aan den opperbevelhebber zijn leger eenige meerdere rust te schenken. Hij bepaalde zich daarom geenszins tot de rol van verdediger, en dit te gereeder dewijl de reeds verkregen uitkomsten hem hier en daar in het verleenen dier meerdere rust van zelve behulpzaam waren.

Dit was vooral in Padjang het geval. Na het vertrek van den Generaal HOLSMAN, was de luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA tot militairen kommandant van dit gewest benoemd, en hoezeer zijne troepen in geenen deele hunne dagen in ledigheid konden doorbrengen, was er toch een aanmerkelijk verschil tusschen hetgeen thans, nadat op de belangrijkste punten bentings waren opgeworpen, van hen gevorderd werd, en 't geen gedurende den regentijd van het vorige jaar in die oorden moest

worden verrigt. De vijand waagde zich soms met kleine verstrooide benden tusschen onze sterkten, verzamelde zich op het een of ander punt en nam daar eene dreigende houding aan. Die vertooningen mogten niet werkeloos worden aangezien en hadden telkens bewegingen der onzen ten gevolge. Zoo werd de kapitein MADIOL der expeditionnaire afdeeling, den 24sten Januarij 1828, met zijne kompagnie en een detachement huzaren van Klatten naar Passer Sekar gezonden, waar zich eene vrij sterke bende brandals gevestigd had; hij verjoeg den vijand (1), maar was niet sterk genoeg om hem geheel uit elkander te slaan, zoodat de opstandelingen zich herzamen en hem op zijnen terugtocht, welke dienzelfden dag plaats had, tot aan den grooten weg bleven bestoken. Dit had ten gevolge dat LE BRON DE VEXELA van den kolonel COCHIUS te Djokjokarta eene versterking van 160 bajonetten verzocht en verkreeg, en den 28sten Januarij nogmaals naar Passer Sekar ging. Terwijl hij-zelf uit zijn kampement te Telogo-Pinian, nabij Brambanam, noordwaarts toog, kwam ook MADIOL weder van Klatten aanrukken. De opstandelingen werden thans geheel verslagen en met aanzienlijk verlies op de vlugt gejaagd.

Passer Sekar was gelegen nabij Piedjenang, eene dessa op het vereenigingspunt der wegen van Kedjiwang, Poeloe-Watoe en Telogo-Pinian. De vijand scheen zich daar bij voorkeur neder te slaan,

(1) De luitenants PONSE der infanterie en PERTA der huzaren onderscheidten zich.

zoo dikwerf het hem gelukte eenige benden in het Padjang-sche te werpen, en daar LE BRON DE VEXELA meermalen genoodzaakt was in die rigting detachementen ter verdrijving der opstandelingen te zenden (1), besloot hij te Piedjenang eene benting te doen bouwen.

In het laatst der maand Februarij werd daarmede een aanvang gemaakt, en het beschermen der werkzaamheden aan den kapitein MADIOL opgedragen, die, behalve zijne kompagnie, nog daartoe onder zijne bevelen kreeg 25 huzaren, een 2de en den barissan van den Soloschen Prins ARIO-MATARAM, sedert eenigen tijd aan de kolonne van LE BRON DE VEXELA toegevoegd. Daar de vijand hem slechts uit het westen kon naderen en zijne bewegingen daár met de meeste zorg werden gadeslagen, zoo had MADIOL weinig van zijne aanvallen te lijden, maar des te meer hadden de Nederlanders bij Piedjenang met ziekte te kampen, en wel in zoodanigen graad, dat later van de kompagnie expeditionnairen niet meer dan 20 gezonden naar Klatten terugkeerden.

Door het bezetten van Piedjenang, was Padjang intusschen geheel tot rust gekomen, en slechts nu en dan vertoonden zich benden opstandelingen aan de wester-grenzen van dit landschap, die echter terstond en dikwerf onder medewerking van troepen uit Djokjokarta, werden aangevallen en verdreven (2).

(1) Bij een dezer gelegenheden bragten de luitenants ROEPS en VAN WINTERSHOVEN den vijand een niet onbelangrijk nadeel toe bij Boeboelang.

(2) Op den 27sten April werd er o. a. uit Piedjenang en Telogo-Pinian, onder aanvoering der

Er was geen gedeelte van het oorlogstooneel waar de vijand meer hardnekkigheid aan den dag legde in zijne pogingen om er vasten voet te houden, dan de nabijheid van Djokjokarta. Het was ook daár dat DIEPO-NEGORO zijne eigene goederen had liggen, en dat hij al dadelijk zijnen grootsten aanhang en gedurende eenen geruimen tijd zijne rijkste hulpbronnen gevonden had. De kolonel COCHIUS bleef volharden in zijne sedert lang gevolgde en wel overlegde handelwijze; hij liet niet iedere verzameling van vijanden uiteendrijven, want dit veroorzaakte steeds vermoeijende en veelal nuttelooze togten aan de onzen, daar de brandals doorgaans voor hen weken, maar hen, bij den terugmarsch, ook op den voet volgden, om zich weder in hunne vorige stellingen te vestigen. Zoodra echter hier of daar eene bende opstandelingen in die mate aangroeide, dat zij in staat werd iets belangrijks te ondernemen, werd zij van verschillende zijden door de onzen aangegrepen en met een gevoelig verlies op de vlugt gejaagd.

Daarbij ging COCHIUS voort met het vermeerderen van het aantal bentings rondom de hoofdstad, en dus ook met het uitbreiden van den kring waarbinnen voor de aanhangelingen van DIEPO-NEGORO geene veiligheid was (1). Er verzezen

luitenants EYSENLOFFEL en HOJEL, een togt naar Kedjiwang gedaan, die door het beleid dezer officieren met den besten uitslag werd bekroond; de luitenants ROEPS, LA HURE en MOREAUX wisten zich bij die onderneming te onderscheiden.

(1) Hij liet bovendien, gedurende de rust die de regentijd verleende, zijne infanterie zooveel doenlijk naar de schijf schieten.

nog gedurende de westmoesson sterkten te Malang-jiwang, te Siengosarie en te Karang-toerie, terwijl al de toegangen tot de stad zelve met palissaden afgesloten en soms door geschut verdedigd werden.

De eerste belangrijke togt, die door COCHIUS in 1828 ondernomen werd, greep plaats op den 7^{den} Januarij. Onze troepen te Passer Gedee — 1ste kolonne, luitenantkolonel SOLLEWIJN — waren in de laatste dagen herhaaldelijk verontrust geworden, zelfs zoodanig dat zij soms des nachts onder de wapenen moesten blijven. De vijandelijke benden, van wie men dien overlast had te lijden, stonden tusschen Passer Gedee en de Opak, en trokken bij iedere nadering der onzen tijdelijk over die rivier en in het zuidergebergte terug. Om hieraan een einde te maken, verstond COCHIUS zich met LE BRON DE VEXELA en den Pangerang MANGKOE-NEGORO, die zijne magt in het uitgestrekte zuidergebergte en gedeeltelijk te Gessian had staan. COCHIUS-zelf marcheerde uit Djokjokarta met 120 bajonetten over Rodjowinangon, waar hij des Sultans troepen met zich vereenigde; hij ging eerst naar Tegalsarie, wat versperd gevonden werd, maar spoedig genomen was, en vervolgens naar de Opak. Aan de overzijde der rivier zag hij de kolonne van LE BRON DE VEXELA reeds in het gebergte werkzaam, terwijl meer naar het zuiden, tusschen Pleret en Imogirie, aan de opstandelingen — die aangevallen en verdreven werden door de bijtijds van Passer Gedee opgerukte kolonne van SOLLEWIJN — door de benden van MANGKOE-NEGORO de pas werd afgesneden. De vijand zich zoo van alle kanten, in de

verschillende dessa's waar hij zich neder-geslagen had, aangevallen ziende, kon zich niet vereenigen en hield nergens stand; hij verstrooide zich, om in verschillende rigtingen niet zonder verlies een goed heenkomen te zoeken. De onzen maakten eenen buit van 100 stuks hoorn-vee en bleven gedurende eenigen tijd rustig in hunne bivaks. Dergelijke togten moesten er tijdens de westmoesson nog vele gedaan worden, en behalve het reeds genoemde, bestond daartoe nog deze aanleiding, dat er in die dagen onder de benden van DIEPO-NEGORO een schromelijk gebrek aan geld en levensmiddelen begon te heerschen. Dit veroorzaakte aan hunne zijde een naauwkeurig bewaken van alle wegen die naar de hoofdstad leidden, om het derwaarts vervoeren van mondbehoefden te beletten, zich van die mondbehoefden meester te maken, of daarop ten minste heffingen te doen. Al de meer of minder belangrijke gevechten te beschrijven, die daarvan het uitloeijsel waren, ligt buiten ons bestek (1), maar de verrigtingen van de maand April mogen wij niet met stilzwijgen voorbijgaan. De majoor BAUER, die het kommando der 4de kolonne van den majoor-ingenieur VAN DER WUICK had overgenomen, toen deze door ziekte eindelijk was verplicht geworden het oorlogs-

tooneel te verlaten, had van zijn standpunt Tempel reeds menig bezoek in de op eenigen afstand gelegen dessa's aan den vijand gebragt (1), toen hij bevel kreeg zich in den aanvang van April te Kemoeloko neder te slaan en daar eene benting te bouwen. Nadat reeds op zoovele plaatsen langs den grooten weg door de onzen versterkingen waren aangelegd, was Kemoeloko het punt geworden waar de vijand bij voorkeur dien weg overstak, wanneer hij zich oostwaarts naar de grenzen van Padjang wilde begeven. Het spreekt van zelf dat hij hierin verhinderd moest worden, en het scheen in den aanvang dat hij onze pogingen daartoe geenszins met gelatenheid zou aanzien. Er grepen bijna dagelijks gevechten plaats, waarin BAUER dikwerf werd bijgestaan door den majoor COX VAN SPENGLER, die met het 1ste baillon expeditionnaires sedert 5 Maart te Pesangang stond. Op den 11^{den} April was men te Kemoeloko bijna den ganschen dag in gevecht; de vijandelijke aanvoerder BONJONG-LONDRIO toonde een vastberaden en onverschrokken man te zijn, hoewel zijn paard reeds door den luitenant der scherpschutters RIETVELD gewond was, bleef hij zijne benden tegen de onzen aanvoeren, en slechts zijn dood, veroorzaakt

(1) Op den 16^{den} Februarij wisten zich, in een' welgeslaagden togt door den majoor COX VAN SPENGLER en de luitenant-kolonel SOLLEWIJN, uit Djokjokarta en Passer Gedee naar het Selarongsgebergte, te onderscheiden de luitenant MOJE en de onder-adjutant REIMER.

Op den 4^{den} Maart was de kolonel COCHTUS zeer tevreden over kapitein VAN GANZEN en luitenant VAN DER PLAS, gedurende eenen togt naar Bedojo.

(1) Zoo was hij, in den nacht van 11 op 12 Januarij, met eene kleine magt uitgerukt, toen hij in den morgenstond op de hoofdmagt van DIEPO-NEGORO stiet. Hij werd hevig aangevallen en trok al vechtende terug, tot hij zijn geschut bereikte, wat hem tegemoet werd gezonden. Thans hield de vijand af; deze had veel dooden, maar BAUER-zelf telde 8 gewonden, waaronder 3 doodelijke. — Onderscheiden hebben zich de luitenants ROQUE, SUTHERLAND, RIETVELD, VAN DER WEES en DE LATRE.

door een welgerigt kanonschot van den luitenant KLARING, kon een einde aan het gevecht maken. Des avonds ten 9 uur echter begonnen de opstandelingen eenen nieuwen aanval; zij bestookten de onzen met een hevig geweervuur, wat eerst ten 11 uur tot zwijgen was gebragt. De kapitein HOEKSEMA, die met zijne kompagnie van Pesangang was komen toeschieten, bezette dien nacht de wachten voor de doodvermoeide 4de kolonne (1). Den volgende dag ging BAUER met COX VAN SPENGLER, na de noodige bezetting tot het beschermen der werkzaamheden achtergelaten te hebben, den vijand een bezoek brengen; zij vonden hem te Kassoeran, maar hij nam met zooveel spoed de vlugt, dat hem geen noemenswaardig nadeel kon worden toegebragt. Zijn kampement, en al de dessa's waarin hij verblijf gehouden had, werden aan de vlammen prijs gegeven, en men maakte eenige lederen zakken met buskruit en eene goede hoeveelheid padie buit. Dit gaf de onzen vele dagen van rust en deed het werk te Kemoeloko niet weinig vorderen.

Die rust evenwel kwam de onzen, en vooral den kolonel COCHUS, zeer verdacht voor. Hij wist door zijne spionnen dat er gedurende de laatste weken bij DIEPO-NEGORO, en de meesten zijner Sennopaties, de grootste mismoeidigheid had geheerscht; het spoedig dempen van den opstand in Rembang, die hem aanvankelijk zooveel goeds scheen te beloven; zijne tegenspoeden intusschen op de grenzen

van Kadoe geleden (1); het geheel ten onderbrengen en verzekeren van het Padjang-sche door de Nederlanders; de vorderingen die zij in Bagleen gemaakt hadden; het allengskens kleiner worden derhalve van het terrein waar hij zijne heffingen van geld en levensmiddelen kon doen, en het gebrek wat daaruit voor hem en de zijnen voortvloeyde, waren de oorzaken dier stemming. COCHUS was almede onderrigt dat hij nog kort geleden twaalf personen bij zich had geroepen, op wier doorzicht en op wier gehechtheid aan zijne zaak hij het grootste vertrouwen stelde; met deze had hij beraadslaagd over het al dan niet voortzetten van den oorlog, en over de wijze waarop men dien behoorde te voeren, ingeval het openen van onderhandelingen nog niet oorbaar werd geacht. In dien raad, waar KIAIJ-MODJO geene zitting had kunnen verkrijgen, dewijl DIEPO-NEGORO reeds destijds met hem in onmin leefde, was besloten de wapens nog niet neder te leggen, maar na het einde van de Poeassa — 13 April — eene krachtige poging aan te wenden, om naar Padjang door te dringen en in dat gewest, waar men in het vorige jaar zooveel bijval had gevonden, op nieuw vasten voet te krijgen. Weldra werden deze berigten bevestigd door andere, die inhielden dat er reeds eene aanzienlijke magt te Samen was bijeengetrokken, en dat er in verschillende dessa's in het zuidergebergte woningen voor DIEPO-NEGORO werden opgeslagen, dewijl hij zou trachten langs dien weg

(1) Kapitein VAN DER WORM bekwam dien dag een schot in het been.

(1) Zie hierachter het verhaal der gebeurtenissen in die residentie.

Padjang te bereiken. Den 18^{den} April stelde COCHUS zich dien ten gevolge uit Djokjokarta naar het zuiden in beweging, wat ook door SOLLEWIJN van Passer Gedee werd gedaan. Men zag den vijand overal in onderscheiden rigtingen voor zich terugtrekken, en kon hem geen noemenswaardig nadeel toebrengen; maar de Pangerang NOTTO-DI-NINGRAT, zoon van MANGKOE-BOEMIE, die reeds voor lang met de onzen in onderhandeling was getreden, maakte van de gelegenheid gebruik om zich te onderwerpen. Met zijne vrouw, zijne moeder, het meestgeliefde bijwif van MANGKOE-BOEMIE, zijne kinderen en een gevolg van 20 personen, kwam hij tot ons over. Door hem ontving men de bevestiging der berigten hierboven medege- deeld; hij meldde nog bovendien, dat er in den volgenden nacht 1500 brandals te Melatten, noordelijk van Djokjokarta, over den grooten weg zouden gaan, om zich oostwaarts te begeven. Cochus liet dit punt bezetten en de vijand zich voorge- komen ziende, zag voor het oogenblik van zijn voornemen af.

De onderwerping van NOTTO-DI-NINGRAT was voor ons gewis eene verblijdende gebeurtenis; maar op grond der gevolgtrekkingen die men uit de vroegere handelingen van DIEPO-NEGORO kon maken, was het te voorzien dat hij dit door ons behaalde voordeel niet ongewroken zou laten, en met te meer ijver zijne reeds beraamde plannen zou trachten te volbrengen. Het was dus zaak hem voor te komen, en men draalde daarmede te minder, toen van alle zijden het berigt ontvangen werd dat zeer sterke benden opstandelingen zich

te Grogol, te Kassoeran en nabij Gamping zamentrokken, en dat DIEPO-NEGORO djemats of talismans had uitgereikt, waarmede zij, die ze ontvingen, zich onkwetsbaar waanden. COCHUS verstond zich derhalve met den luitenant-kolonel LEDEL en den majoor BAUER tot eene algemeene beweging, waartoe ook de luitenant-kolonel SOLLEWIJN en de majoor COX van SPENGLER, die onmiddellijk onder zijne bevelen stonden, zouden medewerken (1). Deze beweging greep op den 20sten April plaats. LEDEL, BAUER en COX van SPENGLER rukten van Kalidjenking, Kemoeloko en Pesangang naar Grogol op, en moesten den vijand naar het zuidwesten drijven, terwijl SOLLEWIJN van Passer Gedee over Djokjokarta noordwestwaarts zou gaan, om de benden, die zich den 18^{den} uit Samen eenige palen ver in die strekking hadden teruggetrokken; op te zoeken, hen, zoowel als de elders verjaagde opstandelingen, aan te vallen en naarmate der rigting van hunnen marsch te vervolgen.

LEDEL begaf zich des morgens ten 5 uur op marsch naar de zijde van Bligo; hij moest den vijand zooveel doenlijk het vlug-

(1) Het zal den lezer misschien vreemd voorkomen dat bij het beramen dezer onderneming, noch van den Generaal VAN GEEN, noch van den Opperbevelhebber gesproken wordt; maar de wakkere Generaal VAN GEEN had, gelijk later blijken zal, toen het oorlogstooneel reeds verlaten, en door den Generaal DE KOCK, die zijn hoofdkwartier te Magelang gevestigd had, was aan iederen onderbevelhebber teregt de noodige zelfstandigheid en volmagt gelaten, om in spoedvereischende gevallen zelfs de belangrijkste verrigtingen zonder zijne voorafgaande toestemming te volbrengen. Dat hier spoed gevorderd werd, zal blijken uit de sterkte van den vijand, die door de onzen op den 20sten en 21sten April bestreden werd.

ten over de Progo beletten. Na eenige schermutselingen tusschen zijne voorhoede en de achterhoede der brandals, die bestendig voor hem weken, bereikte hij de Progo bij Katjoerang, waar hij stand hield.

De majoor BAUER rigtte zich over Margasano naar Kasoeran, wat hij, na het wisselen van eenige schoten met den vijand, bereikte en waar hij zijne kolonne liet uitrusten. Toen hij te Kasoeran een vrij hevig kanonvuur in de rigting van Grogol vernam, spoedde hij zich derwaarts en kwam juist tijds om den majoor COX VAN SPENGLER, die hier met den vijand slaags was, te ondersteunen.

COX VAN SPENGLER was des morgens ten 7 uur van Pesangang opgerukt; reeds bij Watoe-Karang vond hij den vijand, die hem in eene goede houding afwachte. Daar men het vuur van BAUER reeds in de verte vernomen had, besloot COX VAN SPENGLER de opstandelingen zoo mogelijk in de armen der 4de kolonne te drijven. Terwijl de luitenant SNELLEN hen met goed gevolg uit zijn geschut bestookte, werd de luitenant MOJE met een peloton tirailleurs afgezonden, om hun regter vleugel krachtig aan te tasten; de luitenant UILKENS plaatste zich insgelijks met een peloton tirailleurs tegenover hun linker vleugel, en de kapitein MAGO eindelijk rukte met zijne compagnie tegen hun midden op. Deze bewegingen hadden den besten uitslag; de vijand hield aanvankelijk stand, maar werd ten slotte overhoop geworpen en in verwarring op de vlugt gedreven. COX VAN SPENGLER bleef hem met nadruk vervolgen, eerst in de rigting van Kasoeran en toen naar Gaweroe. Hij vond daarbij gelegen-

heid hem, vooral bij het overtrekken van een paar moeilijke djoerangs, duchtige verliezen toe te brengen. In Gaweroe hielden de brandals weder stand, maar ook hier werden zij, na een kort maar hevig gevecht, verdreven. Gaweroe, waar zij eene kruidfabriek en eene blaauwverwerij hadden aangelegd, werd der vlammen prijsgegeven. Eenige ontploffingen getuigden dat er nog voorraad van buskruid aanwezig was.

Nadat Gaweroe genomen was, kreeg men de 4de kolonne in het oog, en de vijand wilde thans, om haar te ontwijken, zija terugtogt langs den linker vleugel der expeditionnairen nemen. Tijds echter was de sergeant WILHELM met een peloton in die rigting gezonden, zoodat hij zich den pas zag afgesneden en naar Grogol ging. Uit die dessa kwam nu in goede houding eene bende van ongeveer 300 man, die bijna geheel met geweren was gewapend, opdagen; de vijanden, die tot nog toe zowel voor BAUER als voor COX VAN SPENGLER geweken waren, vereenigden zich met haar, zoodat zij weldra aangroeide tot eene sterkte van 800 man, behalve de onregelde hoopen die van alle zijden uit de kleinere dessa's te voorschijn kwamen. Aanvankelijk werd de voorhoede der expeditionnairen door deze magt teruggedrongen, maar, nadat de kolonne zich in slagorde geschaard, hare vleugels door tirailleurs gedekt en haar geschut in het midden geplaatst had, bleef zij met de grootste koelbloedigheid al vurende voorwaarts rukken, niettegenstaande zij eerlang aan alle zijden door vijanden omringd was en vóór haar eene bende had, die vast be-

sloten scheen te zijn het uiterste te wagen. Weldra kwam die bende dan ook, onder een groot geschreeuw, met gevelde pieken en bajonetten op de kolonne inloopen; maar de brave expeditionnaires, nadat hunne artilleristen en tirailleurs haar door hun vuur nog deerlijk gehavend hadden, rukten haar onder het slaan van den stormmarsch te gemoet en wierpen haar geheel overhoop. Een goed gedeelte der vlugtelingen stiet op de scherpshutters van BAUER, die er niet weinig in het stof deden bijten; de ruitery der 4de kolonne joeg hen vervolgens na en verstrooide hen geheel in de rigting van Goenong-Paree; de overwinning was volkomen en de verwarring des vijands zóó groot, dat hij al zijne dooden en gewonden op het slagveld achterliet. Het verlies der opstandelingen moet dien dag hoogstaanzienlijk zijn geweest, want alleen bij de kolonne van COX VAN SPENGLER waren 59 kanon- en 4000 geweerpatronen verbruikt; men had drie vijandelijke aanvoerders van hunne paarden zien tuimelen. De expeditionnaires hadden slechts drie gewonden.

Nadat BAUER en COX VAN SPENGLER aan hunne troepen de noodige rust hadden geschonken, marcheerden zij nog dien eigen avond naar hunne vorige stellingen terug.

De luitenant-kolonel SOLLEWIJN wendde zich in den morgen van den 20sten eerst op Gamping, waar hij des vijands voorposten reeds aantrof; deze trokken zich evenwel terug voor onze voorhoede, bestaande uit vrijwillige jagers en scherpshutters (1), onder de luitenants BARBIER

(1) Reeds in het vorige jaar was door COCHRAN te Djokjokarta een peloton scherpshutters opgerigt;

EN DE BRUIN, maar vereenigden zich achter het groote ravijn van Gamping, met eene bende van 400 man, die een welonderhouden vuur tegen de onzen openden. De schoten onzer kanonniers, gepaard aan die onzer bussen-schutters, deden haar echter na verloop van een kwartieuruurs afdeinzen. Bij Tangkilaan hield de vijand, in sterkte aanzienlijk toegenomen, nogmaals achter eene djoerang stand; maar hier behoefden de onzen zich slechts te vertooncn om hem de vlugt te doen nemen. SOLLEWIJN ging nu, de opstandelingen altijd voor zich uitdrijvende, over Sambikrap en Bantoel naar Gantjing; bij deze dessa zag hij 200 man in slagorde geschaard, die echter terstond werden aangevallen door de ruitery onder luitenant GROENHUIZEN, gevolgd en ondersteund door de jagers en scherpshutters. Deze aanval had een' uitmuntenden uitslag; 40 doode en gewonde brandals bleven op het slagveld liggen, en 18 geweren, verscheiden pieken, 2 gouden, 6 zilveren en een aantal andere krissen waren de buit der onzen, die echter een doode — een Sumanaps lancier — hadden. SOLLEWIJN bleef den vijand bestendig volgen, tot hij hem bij Gamping nogmaals herzameld en ter sterkte van ongeveer 2000 koppen in goede orde voor zich zag. De kapitein VAN GANZEN werd nu met 100 man naar de zijde van den kalkberg gezonden, om des vijands regter vleugel aan te tasten; de luitenant

dit peloton was, even als de jagers, gewapend met getrokken bussen, en aan ieder schutter was ook, gelijk aan ieder jager, een Maduresche piekenier verbonden, die hem bij het handgemeen worden moest beschermen.

DE BRUIN, met zijne scherpschutters en een barissan onder NOTTO-WIDJOJO, stelde zich ten zuiden van Tangkilan, tegenover des vijands linker vleugel, op; de rest der kolonne plaatste zich in slagorde tegenover het midden en begon een levendig vuur uit grof geschut en klein geweer. Dit alles had echter geen de minste uitwerking; de vijand hield onwrikbaar stand en bleef het vuur der onzen beantwoorden. Eindelijk stelde de luitenant DE BRUIN, die eenige weifeling in de tegenover hem staande benden bespeurde, zich met den stormpas in beweging; de ruitery werd hem nagezonden; de vijand begon op hunne nadering reeds te wijken. SOLLEWIJN bragt daarop zijne geheele magt voorwaarts, en zag nu hoe de opstandelingen op alle punten regtsomkeert maakten en het slagveld verlieten. De ruitery zette hen nog eenigen tijd na, maar het terrein was niet gunstig genoeg om hen gedurende de vlugt nog veel nadeel toe te brengen. Zij wendden zich gedeeltelijk naar Soembar, een der dessa's die door DIEPO-NEGORO aan den Pangerang ADIE-SOERIO geschonken waren; van hier werden zij verjaagd door den luitenant BOELHOUWER, die de geheele dessa vervolgens in de asch legde. SOLLEWIJN zette nu zijnen togt naar Djilolo voort, verdreef nog eene bende van 500 opstandelingen en betrok daarna bij Djilolo het bivak, dewijl de vijand zich zoodanig had verstrooid, dat hij niet meer wist in welke rigting hem te vervolgen.

Den anderen morgen (22 April) ten 6 uur ging SOLLEWIJN weder op marsch naar het gebergte van Selarong, werwaarts hij den vorigen dag het grootste gedeelte der

opstandelingen in kleine verstrooide hoopen zich had zien begeven. Op den berg Dawie stonden reeds ongeveer 100 brandals, die echter op de aannadering der huzaren de wijk namen. Toen SOLLEWIJN met zijne kolonne den berg beklommen had, zag hij de geheele weder verzamelde magt des vijands voor de dessa Naran-Dawie geschaard. De jagers en scherpschutters gingen vooruit en waren met de vijandelijke voorhoede weldra in een tirailleurgevecht gewikkeld; deze voorhoede trok zich op de hoofdmagt terug, die achter eene moeilijke djoerang eene goede stelling had bezet. De persoon van DIEPO-NEGORO en zijn vaandel werden daarbij door eenige Tommougongs onzer barissans, die weleer aan zijne zijde gediend hadden, herkend. De kapiteins VAN GANZEN en JUST DE LA PASSIÈRES kregen last hem met 250 geweren van daar te verdrijven; zij bestookten den vijand gedurende eenen geruimen tijd met een welonderhouden vuur, wat hem echter in het minst niet deed wankelen; slechts het geweervuur der vereenigde magt van SOLLEWIJN, ondersteund door een twintigtal kanonschoten, was in staat hem eindelijk te doen afdeinzen. Eenmaal den terugtogt aangenomen hebbende, waren zij ook spoedig in de grootste verwarring en stoven zij naar alle zijden uit elkander, zoodat het niet mogelijk was hun op dit terrein in die wilde vlugt nog veel nadeel toe te brengen.

Het verlies wat DIEPO-NEGORO echter in die beide dagen geleden heeft, moet hoogst-aanzienlijk zijn geweest; niet alleen is dit blijkbaar uit hetgeen wij reeds gemeld

hebben, maar het werd, behalve door later ingewonnen berigten, ook nog bevestigd door de in het ooglopende moedeloosheid, die zich na het laatst beschreven gevecht van den vijand had meester gemaakt. SOLLEWIJN namelijk zag zich genoodzaakt naar Passer Gedee terug te keeren; de levensmiddelen, die hij had medegenomen, waren verbruikt en hij was in geen deele zeker zich daarvan, bij het voortzetten van den togt, in de dessa's op nieuw te kunnen voorzien. Na den hardnekkigen wederstand, dien hij aanvankelijk bij Naran-Dawie ontmoet had, twijfelde hij geen oogenblik of de vijand zou zich wel spoedig herzamelen om hem te vervolgen en zijnen marsch voortdurend te verontrusten, maar niets daarvan geschiedde; slechts een enkel ruiter reed op eerbiedigen afstand achter de kolonne, hield haar bestendig in het oog en verdween weder toen zij in haar bivak binnenukrukte (1).

De voordeelen op den 21sten en 22sten April behaald, hadden eenen gunstigen invloed op den verderen loop der zaken; maar alvorens het verhaal daarvan te ver-

(1) De onderscheidene chefs maakten in hunne rapporten over de gebeurtenissen van 20 en 21 April, met lof melding van de kapiteins VAN GANZEN, PFEIFFER, MAGO en JUST DE LA PAISIÈRES, allen van de infanterie; van de luitenants DE BRUIN, GILLIJ DE MONTELAS, VAN PALLANDT, VAN HOPBERGEN, HANJOEL, MOJE, MEIJER, BARBIER, STRASHEIM, BOELHOUWER en UILKENS der infanterie, VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT en SNELLEN der artillerie, GROENHUIZEN en D'ARTAN der ruitery; van de adjudant-onderofficiers REIMER en VAN LESSING; van den sergeant-majoor HUBERT en den sergeant WILHELM; van de wachtmeesters WILlich, BOURLET en WILD; van den Sumanapschen 2^{den} luitenant NJAIN-LOGO en den Tommougong SOEMO-DI-REDJO.

volgen, dienen wij eenige schreden rugwaarts te doen, om te zien wat er intusschen op de andere oorlogstoonelen was voorgevallen.

In Kadoe was het gedurende de maanden Januarij en Februarij van 1828 zeer rustig gebleven; de ongeregelheden in Ledok, die wij afzonderlijk in beschouwing zullen nemen, hadden zich wel is waar ook tot op het Kadoesche uitgestrekt, maar voor het overige had de residentie bijna niet van den vijand te lijden gehad. Niet voor den 1sten Maart achtte de Generaal VAN GEEN het noodig eene krachtige beweging tegen de opstandelingen te doen uitvoeren. Hij liet hen op dien dag door den kolonel VERMERSCH, met het flankbataillon en een gedeelte van het 2de bataillon der expeditionnaire afdeeling, uit Langon verdrijven en al de gebouwen vernielen, die zij daar tot huisvesting van eene aanzienlijke magt hadden opgeslagen.

In weerwil van dit geleden nadeel, scheen DIEPO-NEGORO eene nieuwe kans op Kadoe te willen wagen. Den 5^{den} waren zijne troepen door den majoor BAUER uit eene nabij Tempel gelegen dessa verjaagd, maar de hevigheid waarmede die hoofdofficier op zijnen terugmarsch tot onder het vuur van genoemde benting werd vervolgd, getuigde dat men het voornemen niet had zich vooreerst uit die streken te verwijderen. Op den 9^{den} vond de luitenantkolonel LEDEL, die de opstandelingen uit Katang ging verdrijven, insgelijks een hardnekkigen wederstand, en nog in den avond van dien dag werd hij hevig door hen aangevallen in zijn bivak bij Krapiak. Zij

werden echter met groot verlies afgewezen, en dit zoowel door de expeditionnaire flankeurs en verdere troepen van LEDEL, als door de benden van MANGKOE-DI-NINGRAT, die zich allen hier bevonden tot den opbouw van een versterkt wachthuis (1).

Terwijl LEDEL te Krapiak met den vijand in gevecht was, rukte deze te gelijktijd op onze henting te Semen aan; maar de luitenant SCHREINER, die met 150 geweren te Kalidjenking stond en die reeds des morgens aan de beweging van LEDEL had deelgenomen, schoot op het berigt daarvan onmiddellijk toe, en had de opstandelingen reeds helpen verslaan, eer de majoor BAUER, die met zijne ruitery van Tempel kwam aanrennen, de plaats van het gevecht kon bereiken.

DIEPO-NEGORO was in persoon weder te Langon gevestigd, en had verklaard zich tot elken prijs van Kadoe te willen meester maken. De spionnen bragten het berigt aan, dat hij-zelf de bewegingen der zijnen zou besturen, en dat hij iederen aanvoerder, die voor de onzen mogt terugwijken, met den dood bedreigd had. Het werd derhalve tijd eenen krachtigen aanval op Langon te doen, en deze taak werd aan den kolonel VERMERSCH opgedragen.

Het flankbataillon en het 2de bataillon der expeditionnaire afdeeling, benevens de barissans van Bandongang en Minoreh, werden te dien einde den 16^{den} Maart te Boroboedho vereenigd.

Den 17^{den} ging VERMERSCH op marsch

naar Poetjongang, waar hij aan ieder zijner twee bataillons een der barissans toevoegde, en vervolgens met de flankeurs, onder LEDEL, over de bergen Poetjongang en Bigaron naar Langong marcheerde, terwijl het 2de bataillon, aangevoerd door den majoor VAN SPENGLER, langs de Progo over de dessa's Kirikan, Gleorang en Sanding, en eindelijk over den berg Sorok zich mede derwaarts begaf. De beide bataillons, geheel uit Europeanen zamengesteld, hadden eene zware taak te volbrengen; het beklimmen en weder afdalen der bergen, het overtrekken van een aantal zeer steile djoerangs en het voortdurend aanvallen en verjagen van den vijand, maakten den marsch hoogst vermoeijend. Toen men zich voor Langong vereenigd had, ging men onmiddellijk tot den aanval over; maar het vuur der voorhoede, onder kapitein PFEIFFER, was voldoende om DIEPO-NEGORO met de zijnen op de vlugt te doen gaan. Na in Langong eenigen tijd gerust te hebben, werden de opstandelingen in verschillende rigtingen vervolgd, tot de beide kolonnes na eenige gevechten zich weder te Pantok, zes palen ten zuiden van Langong, vereenigden en het bivak betrokken. Den 18^{den} nam VERMERSCH den terugmarsch weder aan; men vond hier en daar nog eenige verstrooide opstandelingen; men vernielde al de gebouwen en inrigtingen, die DIEPO-NEGORO in deze oorden voor zich en de zijnen had doen daarstellen, en bereikte des avonds Boroboedho, na eenen marsch die niet minder afmattend was geweest dan die van den vorigen dag (1).

(1) LEDEL was dien dag zeer tevreden over den kapitein BREUER, de luitenants VAN HOPBERGEN, GASSE, SNOERS, SPILLER en GILLIJ DE MONTELAS der infanterie, en CASPARIE der genie.

(1) De kolonel VERMERSCH roemde zeer de diensten door den luitenant-kolonel LEDEL bewezen, en sprak

Deze togt, die zooveel had bijgedragen om den vijand tot den staat van moede-loosheid te brengen, waarvan wij bij het verhaal der gebeurtenissen rondom Djok-jakarta gewaagden, was de laatste krijgs-verrigting op Java waaraan de Luitenant-Generaal VAN GEEN deel had. De bevelen tot de uitvoering waren gegeven door den opperbevelhebber, die op den 15^{den} Maart zijn hoofdkwartier te Magelang gevestigd had; maar de onderneming was nog door VAN GEEN beraamd. Gaarne had hij nog op Java verwijld tot den oorlog, dien hij met zulk een onbegrensden ijver hielp voeren, met eenen glansrijken uitslag was bekroond geworden; maar de bevelen des Konings waren stellig; hij moest in zijnen nieuwen rang op den vaderlandschen bodem komen dienen. Hij liet in Indië eervolle herinneringen na, en ging, zonder het te weten, nieuwe lauweren te gemoet, dáár, waar hij slechts eentoonige rust verwacht had.

Er was geen gedeelte van het oorlogstooneel waar de opstandelingen den onzen gedurende eenigen tijd meer tot aanhoudende inspanning noopten, dan de zuidergrenzen van Pekalongang. Wel was daar de vijand op het laatst van December 1827 krachtig teruggedreven, maar de rust, die hierdoor te weeg was gebracht, had kort geduurd. Het kommando in die oorden bleef voorloopig aan MICHELS opgedragen, terwijl zijne kolonne — die in Bagleen stond — intusschen door een ander werd aangevoerd. Reeds in Januarij 1828 had

met lof over den Demang van Bandongang en den regent van Magelang, die den barissan van Minorah had aangevoerd.

MICHELS zich in deze hooge bergstreek en langs die moeilijke wegen, in weerwil van het slechte jaargetijde, tot een aantal kleine togten en krijgsbewegingen verplicht gezien; maar in den aanvang van Februarij nam de stoutheid der brandals zoodanig toe, dat het 2de bataillon expeditionnaires, onder den majoor VAN SPENGLER, naar Kretek moest gezonden worden. Het verhaal van hetgeen er thans in het Ledok-sche voorviel, zou een aantal bladzijden kunnen vullen, en echter zouden wij niets te melden hebben dan gevechten, die soms zeer hardnekkig waren, maar toch slechts met eene kleine magt geleverd werden, en vermoeijenissen, die voorwaar niet gering mogen worden geschat, maar waarop wij, helaas! zóó dikwerf te wijzen hadden, dat wij ze hier slechts mogen herdenken met een erkentelijk gevoel voor hen, die ze met zooveel toewijding aan de zaak des Vaderlands doorstonden. De strijd in het Ledok-sche had een geheel eigenaardig karakter aangenomen; de vijandelijke hoofden IMAN MOESBA en MAAS LOERAH, schenen nog meer dan anderen de overtuiging te hebben, dat het geenszins hunne zaak was zich met de onzen in geregelde gevechten in te laten, maar dat zij, door de Nederlanders voortdurend in beweging te houden, hen moesten afmatten en uitputten. Slechts bij uitzondering zagen MICHELS of VAN SPENGLER eene talrijke bende opstandelingen voor zich, doch meestal waren deze in kleine hoopen door het geheele land verspreid, pleegden overal hunnen moedwil en namen soms voor het geringste detachement der onzen de vlugt. Soms ook was het gedurende vele dagen, zoo-

lang de zon aan den hemel was, alom rustig; maar naauwelijks was de nacht aangebroken, of men zag op onderscheiden plaatsen de vlammen oprijzen uit de huizen van Europeanen of getrouwe inlanders, of men hoorde het slaken der angstkreten van hen die in hunne woningen door sluipmoordenaars werden afgemaakt. Niet zelden had men in eenen nacht twee en drie moorden, en acht of tien brandstichtingen te betreuren, en het geschiedde dat uitgestrekte kampongs eene prooi der vlammen werden. De onzen moesten, bij een dergelijken staat van zaken, nagenoeg overal tegenwoordig zijn en hunne magt dus ook herhaaldelijk splitsen; zelfs onderofficieren stonden nu en dan als aanvoerders van barissans, versterkt door kleine detachementen, zelfstandig tegenover den vijand (1). De volharding en de ijver van MICHELS, die niet slechts ondersteund werd door VAN SPENGLER'S medewerking, maar ook door de maatregelen van den resident HOLMBERG DE BECKFELDT, deden het kwaad echter van lieverlede wijken en de rust en goede orde langzaam terugkeeren. Toen MICHELS zich op het einde van Maart door zijne voortdurende inspanning op het ziekbed geworpen zag, en hij in Ledok voorloopig vervangen werd door den majoor DE KOCK

VAN LEEUWEN (1), had deze nog wel nu en dan eenige strooppartijen en ongeregelheden te beteugelen, maar hij kon tegen het begin van Mei niettemin melden, dat de toestand in die gewesten had opgehouden zorgbarend te zijn. De verdere loop der zaken zal echter leeren, dat dit slechts tijdelijk was.

De gebeurtenissen in Bagleen, gedurende de eerste maanden van 1828, hadden nogmaals doen zien dat de Generaal DE KOCK maar al te zeer gelijk had, met te beweren: dat men slechts langzaam moest voortgaan in het toepassen der middelen, waardoor men den opstand hoopte te dempen. Alle zoogenaamde voortvarendheid, die hier niets was dan overijling, voerde slechts tot uitkomsten, die later bleken in ons nadeel te zijn. De troepen, onder de bevelen van CLEERENS, hadden Bagleen wel spoedig van vijanden gezuiverd en zich aan de Bogowonto gevestigd, maar de uitgebreide landstreek tusschen hen en Banjoemaas, hoezeer CLEERENS haar ook mogt doorkruisd hebben, was daarom nog niet voor goed door de opstandelingen verlaten. Deze stuitten nog niet overal op de scherpte van ons zwaard, dewijl het landvolk, ons niet genoegzaam in zijn midden gevestigd ziende, ook nog den moed niet had verkregen het zwaard voor onze zaak te onthlooten, of ten minste aan de brandals iederen bijval en iedere ondersteuning te weigeren. CLEERENS zag zich derhalve verplicht aan de 8ste mobiele kolonne,

(1) Zoo doorkruiste de sergeant-majoor LANNIER een geruimen tijd het Kalibebersche, met de pradjoerits van Pekalongang, en de sergeant BERNARD behaalde als kommandant der kleine sterkte te Karang-Malang, menig voordeel op de brandals.

In de verschillende gevechten in Ledok gevoerd, hebben zich nog onderscheiden de kapitein VEENHUIZEN, de luitenants LATOUR, VAN SWIETEN en LOUCHARD, de sergeranten TAVERNIER en MEIJERINK, en de wachmeester WERNER.

(1) Deze was sedert 16 Januarij 1828 kommandant der artillerie te velde, in plaats van den hoogstverdienstelijksten en te vroeg overledenen majoor THEUNISSEN.

onder den majoor BUSCHKENS, eene achterwaartsche beweging te doen maken en haar bevel te geven zich te Komiet, oostelijk van Remo-djati-Negoro, te gaan vestigen. Zij moest van daar een wakend oog houden op Banjoemaas en den rug der troepen beveiligen, die langs de Bogowonto waren opgesteld, door zooveel doelnijk de vijandelijke benden aan te vallen en te verslaan, die zich achter hen mogten wagen. Nog in het jaar 1827 — 25 December — sloeg BUSCHKENS zich te Komiet neder en begon al dadelijk er zich te versterken, ten einde een verzekerd punt van uitgang te hebben voor zijne verdere bewegingen. Ten westen van zijne stelling bleef alles rustig, maar ten oosten en ten noordoosten zag hij den vijand dikwerf voor zich; in den aanvang van Februarij 1828 deed hij zelfs eenige togten tot voorbij Segaloe, ten einde MICHELS te ondersteunen in het verdrijven der opstandelingen uit Ledok. Tegen het einde van diezelfde maand begon evenwel het landvolk zich meer en meer aan de Nederlanders te onderwerpen, en werd het dus allengskens rustiger rondom hem, zoodat zijne troepen zich eenigzins konden herstellen van de vele vermoeijenissen die zij doorstaan hadden. Eerst op den 5^{den} April stelde hij zich weder in beweging, om voorwaarts te rukken naar Pakeongang, wat hij na eenige kleine gevechten bereikte en waar hij terstond eene benting ging opwerpen.

Toen de benting te Paësan gereed was, had de 7de mobiele kolonne — 25 December — destijds aangevoerd door den majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE, eenen togt gedaan naar Loano; zij had de opstande-

lingen op verschillende punten verslagen (1) en was zich daarna weder te Paësan komen vestigen. Ofsehoon daartoe al minder en minder door 's vijands tegenwoordigheid aangespoord, liet zij zich toch bij herhaling zien in de onderscheidene, tot op een dagmarsch van hare stelling gelegen dessa's, en droeg zoodoende niet weinig tot het bevestigen der rust in haren om-trek bij.

De Pangerang Adipatti KESOEMO-YOEDO bewees weder, even als vroeger, de belangrijkste diensten; hij vestigde zich dan hier en dan daar, en hoewel hij CLEERENS menigmaal behulpzaam was in het aanvallen en verslaan van den vijand, zoo beijverde hij zich toch meer bijzonder tot het gebruiken van zijnen invloed, om het volk door overreding tot gehoorzaamheid aan zijnen wettigen vorst terug te brengen. Het getal hoofden van dessa's en andere Javanen van rang, die zich aan hem onderwierpen, was hoogstaanzienlijk. Overal vormde hij barissans en belastte hen met het handhaven der goede orde en het verdrijven der opstandelingen ter plaatse hunner inwoning, en deze maatregel — die weleer van gering nut was geweest — droeg thans, nu de Nederlanders in Bagleen gevestigd bleven, niet weinig bij om de vrees voor DIEPO-NEGORO's magt te ondermijnen.

CLEERENS hield zich onderwijl in persoon met de 6de kolonne te Maron op, vanwaar hij zich, vooral in den aanvang, menigmaal moest verwijderen, hetzij om

(1) Waarbij zich onderscheidden de luitenant der artillerie VAN LOEWENSTEIN, de sergeant WICHERS en de kapitein MINTOAN der pradjoerits van Kendal.

bezendingen van krijgsbehoefden te geleiden naar Paesan, Komiet, Tjengkawal en Gombar, waar insgelijks eene sterkte gebouwd was, hetzij om den vijand hier of daar te gaan verjagen. Dikwerf ook ging het eene met het andere gepaard. Den 7^{den} Januarij 1828 begaf hij zich o. a. op marsch naar Paesan, om die plaats van eenige benoodigdheden te voorzien, maar bereikte haar niet dan na herhaaldelijk van zijnen weg afgeveken te zijn om de opstandelingen te verdrijven. Den 9^{den} nam hij den terugmarsch weder aan, maar ook thans had hij een aantal gevechten te leveren en beproefde hij zelfs eene nachtelijke overvaling, op de vijanden die zich in Sendang gevestigd hadden. Hoewel die onderneming niet in allen deele gelukte, liep zij echter tot groote schade van de opstandelingen af (1). Van lieverlede evenwel kon ook de 6de kolonne eenige meerdere rust genieten, door den gunstigen loop der zaken in Bagleen; in de maand Februarij werd haar die vooral gegund, dewijl weinig anders voorviel dan een paar vruchteloze aanvallen op den post te Gombar (2). Die aanvallen hadden echter ten gevolge dat CLEERENS zich in beweging stelde, ten einde KERTA-PENGALASSAN, den bewerker daarvan, uit de nabijheid te verdrijven.

CLEERENS vertrók in den nacht van den 11^{den} op den 12^{den} Maart van Gombar, be-

reikte na een hoogstvermoeijenden marsch in den vroegen morgen de dessa Ketosso, en overviel haar eer de vijand eenig berigt van zijne komst had ontvangen. KERTA-PENGALASSAN ontvlugtte na twee wonden te hebben bekomen; 20 der zijnen, waaronder zijn zoon en zijn schoonzoon, sneuvelden, en zelfs zijne vrouw kwam in het gevecht, wat grootendeels in de duisternis gevoerd werd, om het leven. De rest dergenen die hem omgaven, vlugtten naar alle zijden, maar kwamen weldra met aanzienlijke versterking terug, om de onzen aan te vallen; doch andermaal bleef de overwinning aan onze zijde. Er sneuvelden dien dag te Ketosso 60 opstandelingen, en de onzen bekwamen tot buit 40 geweren, 80 pieken, eenige andere wapens en 22 paarden (1).

Deze schoone overwinning schonk aan de onzen weder eenige rust en CLEERENS liet die ongestoord, tot hij andermaal gelegenheid zag den vijand eenen gevoeligen slag toe te brengen. Ditmaal echter was het door ons behaalde voordeel minder gelegen in het groot aantal dooden en gewonden, dat de opstandelingen bekwamen, dan wel in den knak die hun aanzien in die streken onderging. DIEPO-NEGORO-ANOM (de zoon) had sedert lang toebereidselen gemaakt, om op eene plegtige wijze en met veel pracht in de dessa Allang-Allang-Ombo het Javaansche feest Krebek te vieren.

(1) Op dien togt hebben zich onderscheiden de sergeant-majoor VAN DER VLIET, de sergeanten WEGGERS en VAN DER VLIET, de korporaals Boo en DOLPHIJN.

(2) Afgeslagen eerst door kapitein VASSAUX, die zeer tevreden was over de luitenant DUSSEAR, BLONDEAU, CASSA der infanterie en RUTTE der artillerie, en daarna door ritmeester DE STUBLER.

(1) De Nederlanders telden 6 gewonden, en de kolonel CLEERENS maakte loffelijke melding van de luitenant KRAFT en ENGELBERTS VAN BEVERVOORDE, van de sergeant-majoor VAN DER VLIET, MAUZE en VAN DER VLIET, van den korporaal SIEPENHART en den fuselier VALCK.

CLEERENS, verzeld van een aantal inlandsche hoofden, die zich aan ons onderworpen hadden, ging den 14^{den} April uit zijn toenmalig kampement bij Gombar, derwaarts op marsch. Den 13^{den} ontmoette hij, na te Bedono overnacht te hebben, bij Samping eene vijandelijke kolonne, die hem wilde aanvallen, maar spoedig op de vlugt gedreven was. Bij Kalikoetes had zij zich herzameld, maar werd nogmaals uit elkander gejaagd, waarna men Allang-Allang-Ombo zonder tegenstand binnenrukte (1). De plaats werd verlaten

(1) In deze gevechten en nog een ander, wat op den terugmarsch plaatsgreep, werden bijzondere diensten bewezen door de luitenants HUISMAN en STEINMETZ der infanterie, RUTTE der artillerie en de sergeanten BOSCH en VAN DER VLIET der infanterie. Voorts was CLEERENS bijzonder tevreden over

gevonden en het feestmaal, wat in de versierde woning van den jongen DIEPO-NEGORO, als voor den zoon en vertegenwoordiger van een magtig Vorst was aangerigt, strekte tot lavenis aan onze vermoeide strijders. Het landvolk, wat reeds uit den geheelen omtrek toestroomde om de padjak (belasting) te brengen, welke bij die gelegenheden, volgens de Javaansche gebruiken, aan wettige Vorsten moet betaald worden, keerde rustig naar zijne woningen terug en nam het bewustzijn mede, dat voortaan niet DIEPO-NEGORO, maar wel de Nederlanders in Bagleen zouden heerschen.

den kapitein RINIA VAN NAUTEN, van den algemeenen staf.

HET GEVECHT BIJ WOERDEN,

OP DEN 12^{den} OCTOBER 1672.

Nederland in 1672 en 1673. Krijgskundige beschouwingen, door W. J. KNOOP, kapitein der Infanterie aan de K. M. Akademie (1).

Indien het waar is, wat wij boven allen twijfel verheven achten, dat de kennis der hulpmiddelen, die onze Vaderlandsche bodem tot eene krachtige verdediging zoo ruimschoots aanbiedt, in de laatste jaren meer verspreid, meer algemeen is geworden, dan is het even waar dat de kapitein Knoop een der militaire schrijvers is, die daartoe het meeste hebben bijgedragen. Ontegenzeggelijk komt aan hem de eer toe de Nederlandsche krijgsgeschiedenis voor het eerst op eene militair-wetenschappelijke, op eene zuiver kritische wijze behandeld te hebben; hij was het die den aanstoot gaf, die sedert zooveel in beweging bragt om vooral de gebeurtenissen van het merkwaardige jaar 1672 tot klaarheid te brengen, en het was ook Knoop bij wien voor het eerst het denkbeeld rees, de aangelegenheden van ons krijgswezen in andere dan in militaire tijdschriften te bespreken. IJverig gaat hij op het ingeslagen pad voort; velen volgen reeds het voorbeeld door hem gesteld, en wanneer van lieverlede de behartiging onzer landsverdediging werkelijk eene *nationale zaak* zal zijn geworden,

(1) Tot ons groot genoegen vernemen wij, onder het afdrukken dezes, dat de kapitein KNOOP eindelijk tot majoor is benoemd geworden.

dan mag Knoop er zich veilig voor een goed gedeelte de eer van toeschrijven.

Onder de geschriften van den kapitein Knoop, die wij steeds met het meeste genoegen lezen, behooren vooral die welke over den oorlog van 1672 handelen, en daarom was ons zijn «Nederland in 1672 en 1673» eene welkome verschijning. De lezer van den *Mil.-Spect.* verwachtte hier evenwel geen overzicht van den inhoud van dit werk; wij zouden slechts beknopt en slaauw kunnen wedergeven, wat door den Schrijver zoo boeiend en zoo kernachtig is gezegd; wij zullen ons vergenoegen met de lezing van zijn werk niet alleen dringend aan te bevelen, maar ook een ieder die tot den kriegsstand behoort uit te noodigen, die lezing bij niet-militairen zooveel doenlijk te bevorderen. Op die wijze zal ook hij, die noch kracht, noch roeping gevoelt tot het voeren der pen, naar vermogen kunnen bijdragen tot bereiking van het doel, waarnaar de Schrijver zoo onvermoeid streeft.

Wanneer wij echter onzen bijval hechten aan hetgeen door Knoop over de gebeurtenissen van 1672 en 1673 gezegd wordt, dan mag die bijval daarom niet onverdeeld wezen. Er komen in dit en in andere

werken van dien Schrijver over hetzelfde tijdvak, beschouwingen voor, waarmede wij ons moeilijk kunnen vereenigen. Het zij verre dat wij ons zouden willen vermeten aan den roem van WILLEM III te knagen, want wanneer de verachtelijke begeerte daartoe ook in ons gemoed kon rijzen, dan zou het verstand ons nog zeggen dat onze nijd zich aan dien roem de tanden stomp zou bijten. Wij schatten WILLEM III hoog; ook in onze oogen is hij een groot man, een groot veldheer en ook wij zijn van gevoelen dat zijne militaire verdiensten te schaars door landzaten en vreemden erkend zijn; maar bij het lezen der geschriften van kapitein KNOOP over 1672, scheen het ons telkens toe, dat hij hem — in hoedanigheid van legerhoofd — wel een weinig doet voorkomen als de Grieken hun PALLAS, namelijk als geheel gewapend, geheel naar ligchaam en naar geest ten strijde toegerust, uit het brein van den Oppergod te voorschijn getreden, om de wereld door moed en oorlogsbeleid te verbazen. WILLEM III moge als mensch zijne zwakheden gehad en als staatsman gefaald hebben, hij moge later zelfs als veldheer nu en dan in mislagen vervallen zijn, maar bij den aanvang zijner loopbaan zien wij hem door kapitein KNOOP als geheel onberispelijk in zijne krijgshandelingen afgebeeld. Die voorstelling nu kunnen wij nimmer tot de onze maken, want WILLEM III heeft ook in 1672 gefeild, en het is nuttig, ja noodig, dit aan te toonen. Het is noodig, want — wij zeggen het kapitein KNOOP na —: «*Onderzoeken* wij de groote daden van het voorgeslacht niet,» — dat is *beoordeelen*

wij die niet zonder vooringenomenheid — «dan zullen wij al ligtelijk er toe gebragt worden, om die daden te beschouwen als onnavolgbaar, dat voorgeslacht als een ideaal van grootheid en volksdeugd, hetwelk wij onmogelijk kunnen bereiken.» En indien wij nu aan de onbetwistbare waarheid, in deze regelen verrat, het feit toetsen wat ons bezighoudt, namelijk het verbloemen der feilen van WILLEM III in 1672, dan komen wij tot de gevolgtrekking, dat men aan het volk van Nederland — op grond der gebeurtenissen van dat jaar — niet ligt het noodige vertrouwen zal geven op de sterkte, die zijnen geboortegrond ter verdediging aanbiedt, zoolang men aan dat volk wel het gebrek aan voorzorg, met de verkeerde maatregelen en de slaauwhartigheid van den landzaat, benevens de mislagen van den vijand onder het oog brengt, maar boven dit alles steeds een onfeilbaar genie — WILLEM III — laat zweven, om het eene krachtig te beteren en van het andere zonder dralen partij te trekken. Wanneer aan den Nederlander — die zich niet geheel aan de krijgsstudie heeft gewijd — niet tevens wordt onder het oog gebragt, dat zelfs zijne Opperveldheeren kunnen mistasten, zonder dat daarom alles verloren is, loopt men gevaar dat hij nog altijd kleinmoedig blijven en uitroepen zal: wat moet er van ons worden, indien de Hemel ons een genie weigert om onze legers te besturen?

Dat WILLEM III werkelijk heeft mistast, hopen wij aan te toonen in het voorgellene bij Woerden, den 12^{den} October 1672. Het verhaal van dit gevecht is ons bedunkens, en om het niet aanwijzen der

misslagen van WILLEM III, en om de gevolgen die de Schrijver, ons bedunkens ten onregte, aan dien strijd toekent, het zwakke gedeelte van den overigens voortreffelijken arbeid van kapitein KNOOP. De Schr. zelf schijnt dit eenigzins te gevoelen, want hoezeer hij in den loop van het verhaal (bladz. 118 e. v.) steeds op stelligen toon spreekt en zonder aarzelen zijn gevoelen uit, zoo is die stellige toon toch min of meer geweken op bladz. 205, waar hij in eene *aanteekening* op het gevecht van Woerden terugkomt.

Wij zijn het geheel met den Schr. eens wanneer hij dáár zegt, dat er in die oogenblikken voor WILLEM III niets beters te doen viel, en dat de onderneming, uithoofde van de nabijheid der Hollandsche *linie*, niet gevaarlijk was. Wij zijn het ook met hem eens wanneer hij staande houdt, dat de onderneming groot voordeel kon geven, omdat er veel waarschijnlijkheid was dat men zich meester zou maken van Woerden; maar wij zijn niet van zijn gevoelen, wanneer hij beweert, dat een ander groot voordeel van die aanvallende beweging dáárin te zoeken was, dat zij het middel aan de hand gaf om den moed en het zelfvertrouwen van het Hollandsche leger te verhoogen. De onderneming op Woerden gaf dit middel niet *in ieder geval*, niet *quand même* aan de hand; om dit te doen, behoorde zij te slagen, of althans niet te ontaarden in eene *bloedige nederlaag*, waarmede hoegenaamd geen stoffelijk voordeel verkregen werd. Wij zullen niet loochenen dat de dapperheid, door de Hollanders bij Woerden ten toon gespreid, eenen diepen

indruk heeft gemaakt op den vijand; want dit wordt gestaafd door de, vele jaren later geopenbaarde, briefwisseling tusschen den Minister Louvois en de Fransche bevelhebbers, maar die indruk bleef voor den Hollandschen soldaat verborgen, en kan dus niet gestrekt hebben om zijnen moed en zijn zelfvertrouwen te verhoogen. Bij hem bestond er, na den terugtocht, geen andere indruk dan die welken de uitslag van het gevecht op hem kon gemaakt hebben, en derhalve slechts de indruk eener ondergane nederlaag. En wij verwonderen ons te meer dat kapitein Knoop kan staande houden, dat het gevecht van 12 October 1672 den moed der Hollanders zou verlevendigd hebben, wanneer wij in zijn werk, reeds op de bladz. (126), volgende op die welke het verhaal van den strijd bij Woerden besluit, en dáár waar hij over 's Prinsen togt naar de Zuidelijke Nederlanden spreekt, lezen: «eene overwinning is niet dáárom beslissend, omdat men er 's vijands leger met zooveel duizend man door verzwakt, maar *omdat men er den vijand geheel door ontmoedigd en met schrik vervult.*»

Er bestaat dan ook voorwaar reden om te gelooven, dat de Hollanders na den 12^{den} October 1672, zoo niet met schrik vervuld, dan toch zeer ontmoedigd waren; want wij herhalen het, de strijd had geene uitkomsten opgeleverd, dan eene bloedige nederlaag en had aan den soldaat niet eens de overtuiging geschonken, dat zijn jeugdige veldheer gedaan had wat hij doen kon, om de overwinning mogelijk te maken.

Wij zullen trachten deze laatste bewering

te betoogen; wij zullen daartoe geen ander relaas van het gevecht geven dan dat van kapitein KNOOP zelf, doch wij zullen daarbij ook spreken over de handelingen op één punt, waarover die Schrijver een bijna volstrekt stilzwijgen bewaart. Daar wij ons echter uitsluitend met het voorgevallene op den 12^{den} October 1672 willen bezighouden, zoo zullen wij ook slechts hetgeen daarop betrekking heeft van kapitein KNOOP letterlijk overnemen, en het overige meer beknopt vermelden.

«Eene afdeeling, sterk twaalf à vijftienhonderd man voetvolk, met eenig geschut, trekt, onder bevel van ZUYLESTEIN, van Nieuwerbrug op, gaat Woerden voorbij, en plaatst zich bij de Groevenbrug, op den weg naar Utrecht; ZUYLESTEIN 's nachts bij die brug gekomen, begint dadelijk zich daar te verschansen. Eene tweede afdeeling, bijna van gelijke sterkte, onder HOORNE, rukt op van Oudewater, om Woerden aan de oostzijde aan te vallen; acht kompagnien voetvolk, onder LIBENGEN, zijn te Montfoort geplaatst, om, in geval van tegenspoed, den terugtogt der afdeeling van HOORNE op Oudewater te verzekeren. WILLEM III zelf geleidt vier regimenten voetvolk, die, van de zijde van Bodegrave oprukkende, Woerden aan de westzijde zullen aanvallen. — Waarschijnlijk is het geheele bedrag dier Hollandsche krijgsmagt omstreeks zes à acht duizend man geweest;»

«Woerden wordt dadelijk door de Hollanders met kracht aangevallen, geschutvuur op die stad en op haar kasteel geopend, en een uitval afgeslagen door DE LA MARK — vijandelijk bevelhebber binnen

Woerden — naar de zijde van Leiden ondernomen.» Maar LUXEMBOURG krijgt kennis van den aanslag op Woerden en neemt zijne maatregelen zoodanig dat hij, waarschijnlijk met ongeveer drieduizend man voetvolk en eenige ruitery, nog op den avond van den 11^{den} October den door ZUYLESTEIN bezetten post bereikt heeft. Hij valt die post onmiddellijk aan, maar wordt door de Hollanders dapper afgeslagen.

«Eene dijkstelling, zoo als die door ZUYLESTEIN op den weg van Woerden naar Utrecht bezet, kan gemakkelijk en in weinig tijds eene zoodanige sterkte verkrijgen, dat zij door een frontaanval moeilijk te vermeesteren is; maar juist daarom moet men, vooral bij zulke stellingen, tegen omtrekkingen waken; te meer, daar men meestal slechts langs enkele wegen kan teruggaan, en dus zulk eene omtrekking den geheelen ondergang van de verdedigende magt kan te weeg brengen. Die voorzorg nu was door ZUYLESTEIN niet genomen. Van Utrecht komende, en Harmelen voorbij, geleidde een weg regts over Houtdijken naar Kamerijk, en van laatstgenoemd dorp voerde een pad, over half verdrongen land, tot in den rug van de door ZUYLESTEIN bezette stelling. Die weg was door den Hollandschen bevelhebber verwaarloosd, op de verzekering, hem gegeven, dat het daarop staande water dien toegang zoo goed als onbruikbaar maakte; alleen was er een kleine post geplaatst bij de 's Gravenslooter-molen, het punt, waar de weg van Kamerijk, in den rug van ZUYLESTEIN'S stelling, op den dijk van Woerden naar Utrecht uitkwam.»

LUXEMBOURG naar wegen vernemende om

de stelling der Hollanders om te trekken, vindt die gedeeltelijk door de hulp van een zijner ondergeschikten, die vroeger te Woerden bezetting had gehouden, en gedeeltelijk door inlichtingen op eene listige wijze bij de landlieden verkregen. Hij laat een klein gedeelte zijner magt, waaronder de ruitery, voor ZUYLESTEIN'S stelling, met last, den vijand door frontaanvallen bezig te houden, en komt met zijne hoofdmagt, vóór het dagaanbreken en bij maanlicht, op den 12^{den} bij den 's Gravenslooter-molen, en tast onmiddellijk den post der Hollanders aan; «gelijktijdig wordt ZUYLESTEIN ook in front aangevallen; en nu vangt een strijd aan die vijf uren lang wordt voortgezet, en aan weerszijden de grootste dapperheid doet blijken. Aanvankelijk lieden de Fransche troepen groote verliezen, daar zij langzaam vooruitgaande over een moeilijken grond, onophoudelijk zijn blootgesteld aan het geschut- en geweevuur der Hollanders; een bataillon van NAVARRE'S regiment — de keur des Franschen legers — verliest niet minder dan een en twintig officieren aan dooden en gewonden; en, bij minder koenen aanvoerder, zouden mogelijk de Fransche krijgsbenden de poging hebben opgegeven. Maar LUXEMBOURG zelf, met den blanken degen in de vuist, aan het hoofd zijner soldaten strijdende, spoort hen tot buitengewone dapperheid aan; hunne onstuimige aanvallen zegevieren eindelijk over den tegenstand der Hollanders; de Friesche ruiter, die den post van ZUYLESTEIN aan de zijde van Woerden afsluit, wordt doorbroken; en de Hollandsche afdeeling, door de overmagt verpletterd, en zonder

middel om terug te trekken, gaat nu geheel verloren. ZUYLESTEIN zelf — een basterd van FREDERIK HENDRIK — bewijst door zijne dapperheid dat het bloed der NASSAU'S door zijne aderen stroomt; hij valt met achttien wonden overdekt;»

«De weg naar Woerden is nu voor LUXEMBOURG gebaad, maar nog belet de dapperheid der Hollanders hem, dadelijk, tot die stad door te dringen; een aanval, op HOORNE'S afdeeling gedaan, en ondersteund door een uitval der bezetting, wordt door dien Hollandschen bevelhebber afgeslagen. HOORNE doet daarop de mariniers van PALM tot den aanval vooruitgaan, te laat om ZUYLESTEIN te redden, niet te laat om hem te wreken; PALM en zijne dappere zeesoldaten storten zich met de sabel in de vuist op den vijand, werpen dien terug, dringen door tot de plaats waar ZUYLESTEIN gestreden heeft, bevrijden een aantal gevangen genomen Nederlanders, doen een aantal Franschen vallen, hernemen een verloren vaandel en veroveren er een op den vijand. De schrik slaat den Franschen om het hart; zij wijken; en LUXEMBOURG, stampvoetende van drift en ongeduld, slechts met een klein aantal officieren stand houdende, en vruchteloos uitziende naar de verwachte troepen van DE GENLIS, vreest dat de zege in nederlaag zal verkeeren. — Maar WILLEM III, overtuigd, dat, na het verslaan van ZUYLESTEIN, het onmogelijk is, den vijand langer den toegang tot Woerden te beletten, ziet af van de verdere belegering dier vesting en geeft het bevel tot den terugtogt, die in de grootste orde en zonder eenig verlies wordt uitgevoerd.»

Zóó luidt het verhaal wat kapitein KNOOP ons van het gevecht bij Woerden geeft, en — voor zooveel het gebeurde met ZUYLESTEIN aangaat — vereenigen wij er ons volkomen mede. Wij zien er uit dat ZUYLESTEIN niet voldoende tegen eene omtrekking ge- waarborgd was; ook wij zullen dit een verzuim noemen en de schuld er van geheel op dien generaal laten rusten. Traden wij echter als pleitbezorgers voor ZUYLESTEIN op, dan zouden wij billijkerwijs kunnen vragen of deze — die eerst den 10^{den}, laat in den avond, en welligt eerst in den vroe- gen morgen van den 11^{den}, te Groevenbrug was aangekomen — in den korten tijd die hem beschikbaar bleef, niet reeds veel had gedaan, door zijne stelling in het front bijna onaanrandbaar te maken, en of hij zich in den rug niet voldoende beschut kon rekenen door het plaatsen van den post aan den 's Gravenslooter-molen, dewijl die post, werd hij aangevallen, altijd kon worden bijgesprongen uit het kwartier van den Prins van Oranje, wat daarvan *naau- welijks twintig minuten gaans verwijderd was*. Wij zullen thans die vragen niet doen, dewijl de laatste en gewigtigste al- leen dan bevestigend zou kunnen worden beantwoord, wanneer men wist dat het onmogelijk was dat de Prins van Oranje intusschen ernstig uit Woerden werd ver- ontrust. Vermoedelijk had ZUYLESTEIN reden dit inderdaad voor onmogelijk te houden (1),

(1) Volgens het *Historisch Verhaal, enz. van het oorgevallene in de jaren 1672 en 1673, in en om- trent de steden van Woerden en Oudewater, door Mr. BERNARD COSTERUS, in den jare 1672 geweest zijnde secretaris van Woerden*, was men in het leger der Nederlanders naauwkeurig onderrigt van de sterkte der bezetting van Woerden; deze kan een

maar *zeker* weten wij het niet, en daarom laten wij hem in de volle schuld van zijnen misslag. Wat wij thans echter wél *zeker* weten is, dat de Prins van Oranje, die voor de Leidsche poort van Woerden stond, gedurende den geheelen loop van den 11^{den} October niets te verrigten had dan het afslaan van den uitval eener bende van 60 à 70 ruiters, welke niettemin haar doel, het in brand steken der naastbijgelegen hui- zen van de voorstad, volkomen bereikte, en dat hij op den 12^{den} *werkelijk niet aangevallen werd*, maar even als op den 11^{den} van de daken der huizen slechts musketschoten liet wisselen met de Fran- schen op de wallen; wij weten ook dat van zijn kwartier naar de *geen half uur gaans verwijderde* Groevenbrug «eene bequame route was over den nieuwen en den 's Gravenslooter dijk (1),» en nu vragen wij, waarom snelde hij ZUYLESTEIN niet te hulp, gedurende den wanhopigen kamp die deze vijf uren lang tegen de Franschen volhield? Was hem het gevaar onbekend waarin ZUYLESTEIN verkeerde? Onmogelijk; want al had hij al de regelen der veilig- heidsdienst, die toen even goed als nu geldig waren, verzuimd, al had hij geene gemeenschap onderhouden met zijne on- derbevelhebbers, dan nog zou het geschut- en musketvuur van ZUYLESTEIN hem op

paar duizend man bedragen hebben, maar daar- onder bevonden zich 138 ruiters en veel piekeniers, aan welke laatsten eerst op den 11^{den} October de vuurwapenen werden ter hand gesteld, die kort te voren aan de burgerij waren ontnomen. Zie het aangehaalde werk, 3de druk, bladz. 272 e. v. Naar dienzelfden schrijver bevonden zich te Woerden slechts twee stukken geschut op de wallen.

(1) BERNARD COSTERUS, bladz. 283.

zoo korten afstand hebben gewaarschuwd. O indien de Prins van Oranje slechts met de helft zijner drie à vierduizend man naar de Groevenbrug gesnel en LUXEMBOURG in den rug gevallen ware, terwijl deze het ZUYLESTEIN deed, dan gewis had er op dat punt, zonder een wonderwerk, geen enkele Franschman aan den dood of aan de gevangenschap kunnen ontkomen, en voorwaar het zou niet LUXEMBOURG geweest zijn, door wie later de bloedtooneelen te Zwammerdam en Bodegraven waren aangerigt, indien deze nog mogelijk waren gebleven. Doch WILLEM III bleef werkeloos en gedurende die onverklaarbare werkeloosheid werd de bloem zijner krijgsmagt weggemaaid (1).

Wenden wij thans onze blikken naar HOORNE. Volgens het verhaal van kapitein KNOOP, zouden wij geregtigd zijn te gelooven dat ook deze zijn tijd in werkeloosheid, of op zijn hoogst met het doen beschieten der stad doorbragt, en dat hij *eerst toen* den weg naar de Groevenbrug wist te vinden, toen hij door LUXEMBOURG was opgezocht geworden en hij diens beneden tot in het gewezen kwartier van ZUY-

LESTEIN teruggreef. Volgens andere lezingen evenwel mogen wij aannemen, dat HOORNE door uitvallen uit de stad werd beziggehouden en dat hij *welligt* ZUYLESTEIN niet tijdig genoeg heeft kunnen bijspringen. Toen hij evenwel LUXEMBOURG tot in ZUYLESTEINS verschansingen had teruggedrongen; toen de schrik den Franschen om het hart sloeg; toen zij weken; toen LUXEMBOURG stampvoetende van drift en ongeduld, slechts met een klein aantal officieren standhoudende en vruchteloos uitzieende naar de verwachte troepen van DE GENLIS, vreesde dat de zege in nederlaag zou verkeeren; hoe kwam WILLEM III toen aan de noodlottige overtuiging — *waan* zouden wij zeggen — dat het na het verslaan van ZUYLESTEIN ondoenbaar was den vijand *langer den toegang tot Woerden te beletten*? Wist hij dan volstrekt niet wat er bij de onderdeelen zijner magt omging, en ontving hij dan niets dan onjuiste en verwarde berigten, van de zoo weinig verwijderde kampplaatsen? Hij was immers langs den kortsten weg slechts *een vierde*, en langs den versten en veiligsten slechts *een halfuur gaans* van de Snellenbrug verwijderd, die niet verder dan *tien minuten gaans* van de Groevenbrug ligt.

Bij gebrek aan volledige en juiste gegevens, zullen wij ons oordeel opschorten; wij zullen het bevel tot den aftogt, aan HOORNE gezonden, *verschoonbaar* noemen, maar *verklaard, geregtvaardigd* heeft de geschiedenis het in onze oogen niet. Wij kunnen ons zelfs niet onthouden van uit te roepen: noodlottige dwaling waarin de Prins verkeerde, want had hij aan HOORNE liever versterking gezonden, of hem al-

(1) Volgens BERNARD COSTERUS *verhaalde men* later, dat werkelijk 5 à 600 mariniers, onder den Heer van VALCRENBURG, uit 'sPrinsens wijk reeds tot op een half kwartier uurs afstand van ZUYLESTEINS retranchement, op den 'sGravenslooter dijk waren gemarcheerd, met last den vijand te gaan aanvallen, maar dat zij teruggeroepen werden op het onjuiste bij den Prins ontvangen bericht, dat niet alleen ZUYLESTEIN, maar ook HOORNE reeds verslagen was. Moge het *gerucht*, van het zenden en terugroepen dier 5 à 600 man, ook waarheid zijn geweest, dan bewijst het nog slechts dat de Prins zonder noodzakelijkheid veel te lang draalde met het zenden van hulp aan ZUYLESTEIN, en dat hij aangaande HOORNE zeer slecht was ingelicht.

thans niet terugeroepen, dan had hij met de 5 à 7000 man, die hem beschikbaar moesten blijven, en gesterkt door de reeds behaalde overwinning op het Fransche legerhoofd, zijne onderneming tegen de, thans zeer zeker ontmoedigde en met schrik vervulde, bezetting der stad krachtig kunnen voortzetten, en waarschijnlijk binnen weinige uren tot een goed einde brengen. En was het voortzetten der onderneming welligt door het naderen der troepen, onder DE GENLIS, onraadzaam geworden, dan had hij althans als overwinnaar het slagveld kunnen verlaten, en zou — gelijk een andere Prins van Oranje na hem in 1851 deed — terwijl hij met zegevierende troepen voor de ijzeren wet der noodzakelijkheid bukte en voor overmagt terugging, wel geene stoffelijke voordeelen behaald, maar zijn leger eenen rijken oogst van lauweren en een onloochenbaar, een duidelijk sprekend zelfvertrouwen bezorgd hebben. Slechts dan zou men eenig regt gehad hebben te beweren, dat Woerden geweest was voor WILLEM III, wat Lodi was voor BONAPARTE bij zijnen eersten veldtogt in Italië; maar thans, men vergeve het ons, zoeken wij te vergeefs naar de overeenstemming. Het is in onze oogen geweldplegen aan de waarschijnlijkheid, ja aan de mogelijkheid der dingen, wanneer men staande houdt dat eene nederlaag, blijkbaar door misslagen te weeg gebracht, denzelfden zedelijken indruk zou gemaakt hebben als eene schitterende overwinning, alleen dewijl er in beide gevallen moedig werd gestreden, en al werden er geene stoffelijke voordeelen verkregen. Woerden gaf aan den Prins

welligt vertrouwen op zijne troepen, maar gewis ook spijt het vertrouwen, wat die troepen op hem konden stellen, geschokt te hebben.

Wij weten het, eene nederlaag behoeft niet altijd de treurige gevolgen van schrik en ontmoediging na zich te slepen, die daaraan worden toegeschreven en ook doorgaans er uit voortvloeiën. De nederlaag van een troep, die zich op den haar aangewezen post tot den laatsten man laat vernietigen, en zoodoende een belangrijk gedeelte van 's vijands strijdkrachten bezighoudt, terwijl de rest van het eigen leger zijne alzo verminderde tegenstanders met voordeel bestrijdt, zal geen nadeeligen indruk te weeg brengen. Het overgeven eener dappere en tot het uiterst verdedigde vesting, wat insgelijks eene nederlaag kan geheeten worden, zal — en Antwerpen 1852 moge het getuigen — evenmin dien indruk veroorzaken. Dergelijke gebeurtenissen zullen veeleer den moed van een leger tot geestdrift doen stijgen.

Maar bij Woerden in 1672 zien wij niets van dat alles; wij zien hier slechts eene nederlaag waardoor niets verkregen wordt en die, in weerwil van den moed der troepen, door de misslagen der aanvoerders werd veroorzaakt; en te zeggen dat eene zoodanige nederlaag den indruk kan gemaakt hebben, die anders slechts door overwinningen wordt verkregen, is eene bewering die door niets, zelfs geen eens door de latere houding der Nederlandsche krijgsmagt wordt gewettigd. Wanneer men de gevechten nagaat die tot aan het einde van het jaar in Holland geleverd werden, dan heeft men maar schaars

gelegenheid daarbij den moed, het zelfvertrouwen der Nederlanders te prijzen, maar ziet nog zeer dikwerf hoe lafhartigheid en pligtverzuim hunne rollen spelen. WILLEM III moest toen nog menigmaal bewijzen en doen gevoelen, dat er inderdaad geene straffeloosheid te wachten was voor hen, die zich niet, als braaf soldaat, van hunne pligten kweten.

Uit het bovenstaande blijkt derhalve dat de nederlaag bij Woerden in 1672, naar onze overtuiging, geenszins kan gestrekt hebben tot verlevendiging van den moed en tot verhooging van het zelfvertrouwen bij het Hollandsche leger; er blijkt verder uit dat Prins WILLEM III niet vreemd mag genoemd worden aan de schuld van het geleden nadeel. — Maar bewijst dit iets tegen de latere grootheid van WILLEM III? Voorzeker neen, want WILLEM III heeft te veel roem vergaderd, dan dat het noodig zou wezen hem te loven dáár, waar hij op lof geen aanspraak kan maken. Hij verdient zelfs te meer onze bewondering, wanneer wij hem, trots den op nieuw geleden tegenspoed, zoodanig zien vol-

harden in zijn vertrouwen op de heilige zaak van het Vaderland, op het leger wat hij beveelt en op de krachten die hij in zich gevoelt tot het bezweren van den nood, dat hij, naauwlijks voor Woerden teruggeslagen, zich reeds weder onledig gaat houden met het beramen eener onderneming, zóó koen en zóó grootsch, dat de meeste veldheeren zijner eeuw er nimmer aan gedacht zouden hebben iets dergelijks te onderwinden, met gestaag overwinnende en in den krijg geharde legerscharen. De togt naar Charleroi — door kapitein Knoop teregt eene Napoleonische handeling genoemd — en waarlijk mislukt door oorzaken, onafhankelijk van 's Prinsen beleid, wekt onzes inziens meer verbazing, en verdient meer lof wanneer wij aannemen dat hij uitgevoerd werd met troepen, aan wie nog vertrouwen op hunne krachten moest geschonken worden, dan wanneer wij het er voor houden, dat de Prins hem verrigt heeft met benden, die door reeds verworven laurieren in geestdrift ontvonkt waren.

GRENADIERS; JAGERS; TIRAILLEURS; SCHERPSCHUTTERS.

(INGEZONDEN) (1).

Welkom, van harte welkom, goede vriendelijke maan! Zoo prijkt ge dan

(1) De geëerde inzender houde het der Redactie ten goede, dat zij zich eenige bekortingen op de Inleiding zijner bijdrage veroorloofd heeft.

weder, in al den glans uwer stille majesteit, aan den fonkelenden Hemel! Waarom schonk de natuur mij de gave der dichtkunst niet; hoe zou ik uw lof bezingen! Dan waartoe? Menig dichter toch tok-

kelde ter uwer eer zijne lier, en gij blijft altijd even ernstig en koel; maar toch ook even trouw en onwrikbaar op uw post; als wildet ge zeggen: Prijs of laak mij niet; ik ben en blijf wat ik ben, tot dat voor u, sterveling, en voor mij, het uur der aflossing zal geslagen hebben.

Maar toch wil ik u zeggen, hoe gaarne ik u aanschouw. Zie, toen ik nog een kind was, was 't mij reeds een lust lang u aan te staren, en mij-zelfen in allerlei gedachten te verliezen; hoe droomde ik, als knaap en jongeling, u aanschouwende, van liefde en roem!

Liefde en roem! droombeelden der jeugd; ja ook voor mij waart ge als schaduwbeelden op den wand; even als die knipsels, wier afschaduwing, bij het avondlicht, beelden vol uitdrukking vertoonen, maar die van nabij gezien slechts misvormde, verminkte monsters zijn.

Ook van mijne droomen heeft zich geen enkele verwezenlijkt; maar dat was toch ook uwe schuld niet, trouwe wachter. Ik wijt u niets, en wel niemand zal er ooit aan denken zich over u te beklagen, behalve welligt de in het duister warende dief, of de door u eensklaps ontdekte sluippatrouille.

Mijne kinderjaren zijn voorbij; mijne jongelingsjaren vervlogen; en toch zijt ge mij dierbaar gebleven. In plaats van vooruitzichten heb ik thans herinneringen, en aan deze, helder-spiegelende maan, zijt gij niet vreemd.

Eens toch was er voor mij een tijd dat ik naar uwe komst, meer dan ooit, verlangend haakte: Op de blaauwe keerkingszee drijft een ranke bodem; de laatste

lichtende streep der ondergaande zon is aan den westerhorizon verdwenen; de sterren fonkelen in hare eindelooze pracht aan den donkeren hemel; naauw hoorbaar schuren de baren langs het scheepsboord, en doen het vaartuig beurtelings rijzen en dalen over den grondeloozen oceaan. Daar komt de maan op in al hare pracht, en werpt eene breede, lichtende zilverstreep over den onafmetelijken oceaan. Geen zee-man is zoo ruw, geen mensch zoo ongevoelig, dat hij niet getroffen zou zijn door dat grootsche schouwspel: die sterrenhemel daarboven, met dien liefelijken glans der maan, en haar breed spoor op de donkere zee, waarover zijn ranke bodem op Gods genade drijft! — Hoe weinig dacht ik toen, starend naar u opziende en als u afvragende, hoe 't mijne dierbaren in het Vaderland ging, dat ik nog eenmaal van u, vriendelijke maan, als van een bekend oord zou hooren verhalen, en mij geheimenissen zouden worden medegedeeld, die geen teleskoop, hoe groot ook, immer zou kunnen te aanschouwen geven.

Met der daad, en hoe wonderbaar men 't moog achten, onlangs leerde ik een wezen kennen, dat men, naar voorkomen, spraak en manieren, voor een gewoon mensch, een bewoner dezer aarde zou hebben gehouden, en die desniettemin uit de maan afkomstig was; hoe, is mij nooit gebleken. Genoeg, 't was een man van omstreeks dertig jaren, eenvoudig van doen, over sommige zaken wat ouderwets denkende, doch die desniettemin niet hals-

starrig op zijn stuk bleef staan, als men hem met grondige meeningen de onjuistheid van zijn gevoelen betoogde. Hij leerde gaarne van anderen; hij wilde niemand zijne denkbeelden opdringen, en toeh wist hij vaak, zooals men zegt, den spijker op den kop te slaan. Vrage mij niemand hoe die maanbewoner op aarde was gekomen. Mij is het stilzwijgen opgelegd omtrent het weinige wat ik daarvan weet, en het voornaamste zal mijn buitengewone vriend mij ook wel verzwegen hebben. De geest van hemoeizucht, die iederen aardsehen sterveling schijnt te bezielen, omtrent zijns naasten aangelegenheden, zal iederen maanbewoner wel afschrikken om een hoekje van de gordijn op te ligten, welke de mysteriën zijner planeet verborgen houden. Waaraan ik het voorregt verschuldigd ben, van door hem iets meer dan een ander te weten, durf ik niet beslissen, maar houd het voor een gelukkig toeval, zonder 't welk ik gansch onkundig zou gebleven zijn van 't geen ik nu weet.

Wat ik evenwel zeggen mag is dit: In de maan, even als op de aarde, bestaat eene natuurwet, die steunt op het *regt van den sterkste*. Volgens deze wet heerscht de magtige over den zwakke; de groote verslindt den kleine. Deze wet heeft op de wereld de soldaten doen geboren worden. De beschaving riep de staande legers in het aanzijn, en daar de maan gerekend kan worden een integrerend deel onzer planeet uit te maken, is ook daar de beschaving bereids zoo ver doorgedrongen, dat men er staande legers heeft noodig geacht. Te oordeelen naar hetgeen mijn vriend mij van de verschillende krijgs-

magten verhaalde, is men er nog wel eenigzins ten achteren; doch de omstandigheid dat hij-zelf eenen militairen rang bekleedde, hield mijne bedilzucht terug, en teregt begreep ik, dat hij zonder mij wel een ander inzicht in sommige zaken krijgen zoude.

Ik ontving een paar brieven van hem; hoe ik die ontving, doet niets ter zake; zij bevatten enkele punten van krijgskundigen aard, en hoegenaamd niets wat niet een ieder weten mag. Ik verzoek daarom beleefdelijk de Redactie van den *Militaire-Spectator* die brieven in haar geacht Tijdschrift te willen plaatsen; want ik zoude haast denken, dat, zoo ze ergens gedrukt moeten staan, het hier de regte plaats is. Ik wil niet beslissen of zij belangrijk genoeg zijn; ik geef die brieven zoo als ik ze kreeg, en ben voor het overige blijde dat ik de opiniën, die daarin te vinden zijn, niet voor mijne rekening behoef te nemen, daar ik mij ten deze refereer aan mijn' vriend, die het zich waarschijnlijk ook niet veel zal aantrekken, daar hij toch sedert lang weder hoog en droog in de maan zit.

Z. Aug. 1832.

B*.

WAARDE VRIEND!

Volgens afspraak ontvangt gij dezen, hoewel ik u verschooning moet vragen voor mijn lang stilzwijgen; drukke bezigheden, een gevolg mijner lange afwezigheid, hebben mij helet vroeger mijne belofte te vervullen.

Gij zult wel nieuwsgierig zijn te vernemen, hoe het mij na onze scheiding is

gegaan; luister dan: Ik heb mijn oorspronkelijk plan, hetgeen ik u mededeelde, gevolgd, en ben diensvolgens, na het maken van enkele onbeteekenende zijssprongen, in de residentie beland. Gij hadt mij zooveel van die nette stad verteld, dat ik regt verlangende was ze nader te leeren kennen. — De verwachtingen, die ik er van koesterde, zijn dan ook niet teleurgesteld; doch daar gij haar beter zult kennen dan ik, wil ik daarover liever niet verder uitweiden, maar u liever spreken over iets wat u meer belang kan inboezemen. Ik bedoel namelijk het infanterie-regiment, dat daar in bezetting ligt. Waarlijk, deze troep verdient allen lof wegens zijne geoefendheid en goed voorkomen, en wanneer ik nog onder den eersten indruk was, zou ik over de inrigting en de samenstelling van dat korps eene memorie in het licht geven, om het aan te prijzen en op te hemelen, zoo hoog ik kon.

Die eerste indruk is echter reeds eenigzins uitgewischt en een greintje twijfel is in mijn gemoed opgeschoten; maar, laat ik liever geregeld verder gaan.

Ik sprak daar van samenstelling. Zie, dat is het wat mij bij het bedoelde korps 't meest getroffen heeft, en ik moet u bekennen dat ik er aanvankelijk over *en extase* was, daar toch eene combinatie van grenadiers met jagers en scherpschutters eene groote zeldzaamheid mag heeten, en onwillekeurig doet terugdenken aan den zaligen tijd, toen alle levende schepselen in volkomen eendragt met elkander leefden en slechts één groot huisgezin uitmaakten.

Volgens mijne redenering moest het ernsthaftige, het bezadigde van den grenadier

gunstig werken op den bruischenden, ligtzinnigen moed des vluggen jagers, en door hunne zamenvoeging het al te sterk sprekende in beider aard getemperd worden. Ik kwam diensvolgens ook op den inval, waarom toch SEYDLITZ, die toch nog al voor een knap generaal doorging, nooit op het denkbeeld kwam, om zijne huzaren tusschen de zware ruiters te steken; want, als hij ze eenmaal ten aanval had gewezen, dan holden zij als razenden over het slagveld, niet ongelijk aan eene doorbraak, die door niets te stoppen is. — Ik herhaal het, mijn vriend! ik was opgetogen, bij het vreemde schouwspel dat ik mogt aanstaren; want bij de eerste de beste oefening die ik met mijne tegenwoordigheid opluisterde, zag ik het gezamentlijke regiment, met bewonderenswaardige juistheid, bataillonsbewegingen uitvoeren, en naar gelang van omstandigheden, grenadiers *en tirailleur* gaan, jagers zich in gesloten massa's of linie van bataille formeren, en omgekeerd. Niet ver van mij af stonden twee heeren, die, even als ik, hunne gansche aandacht aan deze militaire vertooning schenen te wijden, en bovendien elkander later hunne opmerkingen mededeelden. Beiden droegen knevels en hadden een militair voorkomen, bestaande behalve de reeds opgenoemde knevels, in toegeknoopte rokken, pantalons met sous-pieds, hooge dassen en den hoed een weinigje *à la chien*. Ik kwam ongemerkt eenige passen nader, om iets van hunne kritiek op te vangen, en zoo hoorde ik de een vragen:

«Amice! hebt gij eenige denkbeelden over de natuurlijke historie?»

Hij, die deze vraag deed, was blijkbaar de oudste van de twee, want in zijn' langen knevelbaard was geen enkel bruin haartje te zien; de tijd had dien met witte vlokken volgestrooid.

«Ik zou denken van ja,» was het antwoord, «ten minste ik heb Buffon gelezen.»

«Welnu, wat denkt gij van den olifant?»

«Volgens evengenoemden schrijver is het een vrij zwaar viervoetig dier, dat in de wildernis bijna zijn meester niet vindt in moed en kracht, en daarom gaat het ook maar steeds regt vooruit, zonder de hindernissen te tellen die het ontmoet, zonder terug te deinzen voor de vijanden die het in den weg komen.»

«En wat denkt gij van de slang?»

«Ja, dat is heel iets anders. De slang is geen viervoetig dier; het is, zoo als men zegt, een kruipend gedierte; maar onder dat woord «kruipend» moet men niet verstaan dat het laag en lafhartig is; integendeel, het kruipt wel onzichtbaar langs den grond en door het loof, maar het vermoordt wat het aanvalt, of bezwijkt in den strijd. En de prooi die het zich gekozen heeft, is reddeloos verloren; want, in zijn engen schuilhoek verborgen, schiet de slang met nimmer falende wijsheid uit en klemt haar offer in hare vreeslijke kronkels, of vernietigt het met éenen doodelijken beet.»

«Zeer goed, gij geeft mij daar het beeld wat ik verlangde; gij zult mij dus toestemmen, dat deze diersoorten niets gemeens met elkander hebben; want, na hetgeen ik hier voor mij zie, zoude ik er bijna aan getwijfeld hebben.»

«Wat meent gij?»

«Wel, Buffon had even goed zijn olifant en zijne slangen in ééne categorie kunnen plaatsen, even goed als ik hier grenadiers en jagers tot één regiment vereenigd zie.»

Ik weet niet, mijn vriend! welke onaangename gewaarwording ik op eens gevoelde; maar ik haastte mij om beide heeren *critici* den rug toe te keeren en mij te verwijderen.

Het schijnt op uwe rampzalige aarde eene wet te wezen, dat, als men iemand ontwijkt of ontvliedt, men hem niettemin toch ergens tegen het lijf loopt, of omgekeerd: als men iemand gaarne ontmoeten wil, dat men naar hem zoeken moet tot men mal wordt. — 's Ochtends was ik de bovengenoemde heeren als 't ware ontvlugt, wjl ik hunne kritiek onaangenaam en liefdeloos vond, en 's avonds, toen ik in een koffijhuis gerust in de nieuwspapieren zat te lezen, komt er iemand als een bom naast mij neervallen, en blaast mij te gelijkertijd een dikke wolk liefelijken cigarendamp om de ooren. Gij weet ik ben niet licht geraakt; ik ben zelfs, zoo als de Franschen zeggen, min of meer *bon enfant*; maar deze manier van doen deed mij onwillekeurig opspringen, gereed om eenen verpletterenden blik op den onwelkomen gast te werpen; doch ziet, een paar basilisken-oogen vingen mijnen blik op, en deden hem als 't ware afschampen, als een degenstoot op een goed harnas. Mijn oog zocht een oogenblik de ruimte, en keerde zich toen weder onwillekeurig naar het gelaat van mijnen nieuwen buurman. Onder de twee oogen, die als kolen glommen, stak, als een vreeslijke ver-

hakking, een paar knevels uit, die, wat de kleur betrof, aan verschgevalen sneeuw deden denken; ik herkende een der toegeknoopte rokken van des ochtends, en wederkeerig scheen hij zich ook te herinneren mij gezien te hebben; want hij zeide tot mij, zonder zich de moeite eener inleiding te getroosten:

«Heb ik u van morgen niet bij de exercitiën gezien; wel, hoe vindt gij het?»

Menigeen zou op zulk eene vraag, à brûle-pourpoint gedaan, kort of onbeleefd geantwoord hebben; maar het instinct van nieuwsgierigheid en ook een zekere eerbied voor de witte knevels, gaven mij een bescheiden antwoord in den mond, zoodat ik, hoewel niet zonder nadruk, zeide:

«Naar mijn inzien is het voortreffelijk en ik heb zelden schooner troep gezien.»

«Mijn goede vriend, ik zou haast gelooven dat gij regelregt uit de maan komt; anders zoudt gij zoo niet spreken.»

Dit gezegde van den heer met de witte knevels, sloeg in eens weder mijn *aplomb* ter neer, en zonder verder te spreken keek ik den man met den toegeknoopten rok in het aangezicht, als om eene nadere uitlegging te vragen. Deze deed zich ook niet wachten, want hij ging aldus voort:

«Wanneer die grenadiers en die jagers ieder een korps op zich-zelf uitmaakten, dan zou ik de eerste zijn om ze te prijzen, want in beiden zitten de grondstoffen tot goede linie- en ligte infanterie; maar zoo als het nu is, is het een gedrocht: de kop van een leeuw op het lijf van den vos.»

Het kwam mij voor dat de waardige spreker bijzonder veel werk maakte van

de natuurlijke historie. Ik luisterde echter aandachtig op hetgeen volgen zoude.

«Het kan niet anders, of het eigenaardige van een der beide, of van beide korpsen moet verloren gaan. Hoe kunnen de jagers, wier element de verstrooide vechtwijze is, waarbij ieder man in zekeren graad tactieus moet zijn, dewijl hij vaak aan eigen intelligentie en behendigheid is overgelaten, die als bij voorkeur op het moeilijkst terrein ageren, die in al hunne bewegingen vlugheid aan omzigtigheid moeten paren, wier bestemming is om het tooneel van den strijd te openen, den vijand, waar hij gaat of staat, aan te kleven, en niet los te laten, hem af te matten door wisse schoten; of wel bij terugtogten of afmarschen, de vervolgers op eenen afstand te houden, door van achter iederen struik of boom, die hen voor een oogenblik dekken kunnen, hen een *goeden dag* uit de tromp hunner geweren in het aangezicht te blazen; — hoe kunnen nu diezelfde jagers eenigzins vermaagschapt zijn aan den rustigen en kloeken grenadier, die in het individueel gevecht geen smaak vindt, maar liever digtgesloten den aanrukkenden vijand afwacht, de *honneurs* doet met een moorddadig salvo à *bout portant*, en er vervolgens met de bajonet op los gaat, of, wanneer in het bloedig kanospel de laatste worp moet gedaan worden, als een beweegbare muur vooruitbreekt, nedervelt wat in den weg staat, of zelf nedergeworpen, als een verslagen Titan in den kamp bezwijkt, gelijk de oude garde te Waterloo.»

Als sterren fonkelden de oogen van den grijzen spreker, en de haren zijner knevels

stonden als 't ware overeind. Het stukje rood lint en een dito Oranje, met blaauwe streepjes, die in een knoopsgat van den toegeknoopten rok staken, vielen mij nu ook eerst goed in het oog, en ik dacht onwillekeurig: Als dat geen *vieux de la vieille* is, dan weet ik er niets van. Toen dit denkbeeld eenmaal wortel bij mij geschoten had, begon ik iets meer sympathie voor den toegeknoopten rok te gevoelen; komaan, dacht ik, de man heeft wel zijne eigene ideën, maar het schijnt mij toch een brave vent te zijn.

Er volgde eene vrij lange pauze, gedurende welke de spreker somber voor zich heenstaarde. 't Was alsof zijne eigene woorden herinneringen bij hem hadden opgewekt, die zijnen geest met treurigheid vervulden. Op dat verweerd gelaat weërkaatste nog een sprank der onverwelkbare glorie, die den grooten veldheer had omstraald. In dat donker oog gloeiden nog vonken van die geestdrift, van die toemelooze dapperheid, die in dat helder tijdperk, als door tooverij, in de harten zelfs der jongste soldaten was gevaren.

Mijn geest dwaalde onwillekeurig terug naar die vervlogen jaren van roem, waarvan gij mij zooveel hebt verhaald en voorgelezen, en deze herinneringen vervulden mij met eerbied voor den man die naast mij zat, die eenmaal eene rol had medegespeeld op het tooneel der reuzenstrijden dezer eeuw, die het onloochenbare teeken, de ster der dapperheid, als een eenvoudig lintje op zijne borst droeg.

Ik brak het stilzwijgen af, met te zeggen:

«Gij schijnt niet zeer ingenomen met

de zamenstelling van het regiment, en dit spijt mij, te meer daar ik haar zoo voortreffelijk vind, vooral uit het oogpunt van economie beschouwd; want het zegt toch iets een' geheelen regiments-staf uit te winnen.»

Langzaam rigtte zich het donker oog weder op mijn gelaat, en met een ligt hoofdschudden antwoordde hij:

«Hoe zou ik ingenomen zijn met eene zamenstelling, die bij den eersten de beste oorlog moet verbroken worden. De jagers zullen in kleine afdeelingen gesmaaldeeld, verspreid en gebruikt worden dáár waar men ze noodig heeft, en hun lot van dat der grenadiers gescheiden worden. En wat beteekent nu de formatie eens troeps, als men ze moet vernietigen op het oogenblik dat die troep werkelijk in den oorlog moet gaan handelen?»

Ik wist niet goed wat hierop te antwoorden en daarom wierp ik het over eenen anderen boeg:

«Ik vind de kleeding en uitrusting toch voortreffelijk, dunkt u dit ook niet?»

«Waarom vindt gij dat?» was het enig antwoord.

Op dit *waarom* had ik haast *daarom* geantwoord; want ik zat weder voor een oogenblik verlegen, te meer daar de witte knevel iets of wat spotachtigs had toen hij mij die vraag deed. Ik weerhield echter dat kinderachtig antwoord en zeide eenigzins aarzelend:

«Wèl, ik vind ze zeer netjes, ze zien er goed uit dunkt me.»

«Zóó!» zei de rok met een nadruk op dat woordje, alsof er een dozijn O's achter behoorden.

«En wat dunkt u dan?» ging ik voort.

«Wèl, ik vind ook dat ze er netjes uitzien; maar ik geloof toch dat men ligte infanterie niet te ligt kan uitrusten, voor zoover dit raadzaam is; want haar dienst is te velde vermoeijend genoeg, en het is een vaste regel dat men ze aan kleeding alleen het hoognoodige moet geven; hare wapens daarentegen moeten zoo volledig en volmaakt zijn als slechts mogelijk is. Maar leg nu eens de geheele uitrusting van een' jager tegen die van eenen grenadier op de schaal, en dan geloof ik niet dat ze veel in zwaarte verschillen zullen; de vraag is nog wie van beiden het meeste gewigt te dragen heeft. Hoe gemakkelijk kon men zoo iets veranderen. Evenmin zou het moeilijk zijn (en dit zoude het land toch ook niet arm maken), om grenadiers en jagers tot afzonderlijke korpsen te vormen; men zou dan twee schoone keur-regimenten hebben, die ieder in hunnen zoo verschillende werkkring zich tot den oorlog konden voorbereiden. De formatie van thans is nog een uitvloeisel van het zuinigheids-systeem, dat men bij ons wel eens heeft toegepast op eene wijze, die menig braaf soldaat met droefheid en

zorg voor de toekomst vervulde. Ik bedoel de toekomst van het Vaderland; want van de toekomst der individuën, die het offer dier zuinigheidsmaatregelen waren, wil ik maar zwijgen. Veel is er hersteld, en ook die zuinigheidswoede is, Goddank, geweken; maar nog vindt men overal de sporen van het sloopingswerk, dat ons leger bijna met vernietiging dreigde; nog knaagt de worm voort aan het hart onzer armee, want die insecten leven voort en groeijen aan, zoolang men ze niet geheel en al uitrukt. Maar ik zie het is elf uur, ik moet naar huis. *Bonsoir!*»

Weg was de toegeknoopte rok met de lintjes, en de knevels, en de basiliskenoogen. Ik keek eenigzins versuft over die bijna tooverachtige verdwijning; langzaam en mijmerend verwijderde ik mij, en een half uur later lag ik in de veeren en droomde van allerlei wonderlijke dingen, van grenadiers op olifanten, van jagers met vossekoppen en witte knevels, enz.

Mij dunkt dat dit eene geschikte gelegenheid is om mijnen brief af te breken. Spoedig hoop ik u weder met eenig geschrift lastig te vallen. Tot zoolang dus,

T. a. v.

PETRUS.

 NOG IETS OVER HET GEVECHT BIJ PAMANGKAT, 21 NOVEMBER 1850.

In ons N°. 1, van het vierde Deel der tweede Serie (Julij 1851), is eene korte beschrijving gegeven van bovenstaand gevecht, waarin onder anderen voorkomt, dat door den adsistent-resident van Sambas, de Heer VAN PREHN, de tijd tusschen de inname van Pamangkat (11 Sept.) en het daaropvolgend gevecht op den 21sten November, besteed was tot het aanleggen van een' vrij goeden weg, van den voet des bergs Panieboengan, waarop het fort Sorg is aangelegd, en den bazaar of het Kongsie-huis der Chinezen van Pamangkat. Wij hebben deswege een nader berigt ontvangen van gemelden adsistent-resident, waarin ZEd. toelicht aan wie meer bijzonder de daarstelling van gezegden weg te danken is, en welk deel ZEd. zelf gehad heeft aan het welgelukken der landing ten zuidoosten van den Panieboengan (zie de schetskaart, 2de Serie, 5de Deel, N°. 7). Ook wij wenschen den Keizer te geven wat des Keizers is, en plaatsen alzoo hier des schrijvers mededeeling:

«Ofschoon ik den inzender van dat stuk mijnen dank wijt voor de bewezen attentie, van mijn naam in een publiek geschrift te noemen, ben ik toch verplicht eenige nadere inlichting in deze te geven.

«Toen, na de inname van Pamangkat (11 September 1850), het bergje Panieboengan bezet werd, moest de luitenant

RIJKEN, kommandant dier bezetting, patrouilles zenden naar den bazaar en het door onze troepen verlaten Kongsie-huis, ten einde die gewezene sterkte nog verder te vernielen. Het terrein derwaarts was zeer slecht, vol gaten en met bosch begroeid. Het was de luitenant RIJKEN die den weg van het fort Sorg af naar de bazaar had laten aanleggen, zoo goed als dit kon, met de middelen die tot zijne beschikking waren. — Toen nu de overste LE BRON DE VEXELA, kommandant der troepen te dezer kust, besloten had de Chinezen van Taikong, die zich weder in de vlakte van Pamangkat genesteld hadden, van daar te verjagen, ten einde de bijna rijp geworden padie niet te laten inzamelen door den vijand, maar wel door de met ons bevriende bevolkingen, werden reeds den 15^{den} November koelies en hulpstroepen vooruitgezonden, om daar nog het noodige werk te verrigten, voorloopig onder toezigt van den kommandant van fort Sorg, den luitenant RIJKEN.

«Eerst den 17^{den} vertrok ik-zelf derwaarts. Alstoen was het plan gemaakt dat het debarkement zoude plaats hebben aan de noordoostzijde van den Panieboengan. Dit zoude, naar mijn gevoelen, de troepen afmatten vóór dat zij in gevecht kwamen, en was ik bedacht om aan de zuidoostzijde eene landingsplaats te zoeken, dáár waar vroeger een voetpad naar den bazaar leidde. Dit terrein lag vol omgehakte

zware boomen. Daar ik echter ruim 1000 man, koelies en hulptroepen, ter mijner dispositie had, gelukte het mij die boomstammen in twee dagen tijds op te ruimen en daarvan een hoofd in zee te maken, waarop al de troepen nu met gemak konden debarkeren. Dit laatste werk is door eenige der heeren officieren van zeer groot belang en omvang beschouwd, en dewijl onder mijne leiding het terrein naar den bazaar zooveel mogelijk omgekapt en eenigzins verbeterd werd, wordt het werk van den toenmaligen kommandant van fort Sorg (den luitenant RIJKEN), en den onder zijne bevelen staanden luitenant RAVESTEIJN, niet in aanmerking ge-

nomen. Die beide heeren hebben echter te veel gevaar en ongemak bij de eerste bezetting van het bergje Panieboengan en fort Sorg doorgestaan (hiervan ben ik gedeeltelijk ooggetuige geweest), dan dat ik niet publiek zoude erkennen, dat het werk aan dien weg, hetwelk men geheel ten mijnen faveure wil doen uitkomen, grootendeels hun werk geweest is.

«Geef den Keizer wat des Keizers is. — Daarom neem ik de vrijheid te verzoeken, deze mijne bekentenis wel in uw Tijdschrift te willen opnemen.»

Sambas, Junij 1852.

VAN PREHN.

DE JONGSTE VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

Wij kunnen ons nommer moeilijk sluiten, zonder gewag te maken van de belangrijke veranderingen, gedurende de afgelopen maand in het leger voorgevallen. Wij wenschen het wapen der Artillerie van harte geluk met de schoone promotie die daaraan ten deel viel; lang moest het er op wachten; maar gelukkig heeft, na al dit wachten, de berg — in strijd met hetgeen vroeger wel eens gebeurde — meer dan eene muis gebaard. Over de organisatie der Artillerie zullen wij heden het stilzwijgen bewaren; de tijd was te kort, wij konden haar naauwlijks in haar geheel lezen, maar hopen er later op terug te komen.

Een andere maatregel, dezer dagen genomen, moeten wij boven alles vermelden

en toejuichen. Het is de vermeerdering van traktement, aan de 2de luitnants der infanterie toegekend. De Minister van oorlog doet hier eene schuld af, die sedert jaren op den Staat drukte; hij herstelt eene onregtvaardigheid, die welligt reeds menigvuldige schromelijke gevolgen heeft gehad. — Eere zij hem daarvoor toegebragt.

Ook de traktements-vermeerdering der plaatselijke kommandanten, zal algemeenen bijval vinden; deze III. toch moesten zeer dikwerf in groote garnizoenen als eerste persoon *representeren*, met eene bezoldiging, die beneden die van sommige kapiteins was. — De beide verbeteringen, zooeven genoemd, benevens vele andere van finantiëlen aard, die in de laatste

twee jaren werden daargesteld, zonder dat de begrooting van oorlog verhoogd behoefde te worden, bewijzen ontegenzeggelijk dat aan dit Departement van algemeen bestuur, de geldzaken met vrij wat meer orde en naauwgezetheid bestuurd worden dan weleer.

De bevorderingen bij de infanterie waren van luttel beteekenis; wij zullen evenwel ons oordeel opschorten, dewijl wij redenen hebben te gelooven, dat de Minister van oorlog het personeel van het hoofdwapen niet, gelijk thans voor een goed gedeelte waar is, uit invaliden zal willen laten blijven bestaan.

Ook onze ruitery wacht nog altijd op een heilzamen schok, waardoor de slechts op paarden zittende mannen voor goed in het zand zullen tuimelen, en de wezentlijke ruiters en ruiters-aanvoerders met nieuwen lust in beweging zullen worden gebragt.

De Redactie van den *Militaire-Spectator* heeft in der tijd de onderscheidene besluiten en tabellen betrekkelijk de legerorganisatie van het jaar 1841 medegedeeld;

het is steeds ook ons voornemen geweest al de organisatiën het legër betreffende, die na het verrijzen van het Comité van Defensie mogten verschijnen, in onze kolommen op te nemen; nu des te meer, omdat men immers van deze organisatiën, in overleg met gezegd Comité, en ongetwijfeld in verband met het aangenomen stelsel van landsverdediging ontworpen, eenige meerdere stabiliteit mag verwachten. Wij zijn daarin echter tot heden, hoofdzakelijk uit plaatsgebrek, ten achteren gebleven, doch zullen thans dit verzuim zooveel mogelijk inhalen en herstellen, en maken nu, wegens het à propos der zaak, al dadelijk een aanvang met de jongste organisatie van het wapen der artillerie, zullende wij de verdere verscheenen organisatiën successivelijk in de volgende Nummers eene plaats verleen.

Wij laten hieronder ook volgen het jongste Koninklijke besluit wegens de vaststelling van onderscheidene traktementen, als met de nieuwe organisatiën in onmiddellijke betrekking staande.

ORGANISATIE VAN HET WAPEN DER ARTILLERIE.

Koninklijk Besluit

van 8 September 1852, N°. 38.

Wij WILLEM III, enz.

Willende de organisatie van het wapen der artillerie in verband brengen met het stelsel van verdediging, en de daartoe vereischte uitbreiding aan hetzelfde geven.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog, van den 6^{den} dezer, Kabinet L^a. T. 15.

Herzien Ons besluit van den 14^{den} Augustus 1849, N°. 47;

Gelet op het Koninklijk besluit van den 1sten Augustus 1849, N°. 16, houdende de instelling van regiments-kinderen;

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1.

Het wapen der artillerie zal, te rekenen van den 1sten October aanstaande, bestaan uit:

den staf van het wapen,
 een regiment veld-artillerie,
 drie regimenten vesting-artillerie,
 een regiment rijdende artillerie,
 een korps pontonniers,

en zijn zamengesteld op de wijze als in de aan dit besluit gehechte tabellen L^a. A, B, C, D en E is vermeld.

Art. 2.

Aan alle officieren en militairen van minderen rang, die thans eene hoogere bezoldiging genieten dan die, welke in de in Art. 1 bedoelde tabellen is vermeld, wordt uitgetrokken, wordt het genot dier hoogere bezoldiging gewaarborgd, tot zoolang zij in eenen anderen rang zullen overgaan.

Art. 3.

De kapiteins worden, wat hun traktement betreft, in drie klassen verdeeld; zullende van de 91 er 31 tot de eerste, 30 tot de tweede en 30 tot de derde klasse behooren.

Het normale traktement van de kapiteins en luitenants der artillerie wordt, behoudens de uitzonderingen in de bedoelde tabellen aangegeven, bepaald als volgt:

kapiteins	} 1 ^{ste} klasse f 2200	} 's jaars,	
			2 ^{de} » - 1900
			3 ^{de} » - 1600
1 ^{ste} luitenant - 1000	}	
2 ^{de} » - 800		

met bepaling dat voor elk dienstpaard, hetwelk zij verplicht zijn te houden, het traktement van de kapiteins met f 100, en dat van de luitenants met f 200 's jaars zal worden verhoogd.

Art. 4.

Als aan eenen officier (behalve die bij het Departement van Oorlog en bij de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt) door Onzen Minister van Oorlog functiën worden opgedragen, welke in de voormelde tabellen aan eenen hoogereren rang zijn toegekend, zal zijn traktement worden verhoogd met de helft van het verschil tusschen het traktement aan zijnen rang en aan dien van den naasthoogereren rang verbonden.

Art. 5.

Voor zooveel de belangen van de dienst zulks zullen toelaten, kunnen de timmerlieden, wagenmakers en smeden der kompagniën veld- en rijdende artillerie, beurtelings bij de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen worden gedetacheerd.

Gedurende hun verblijf aldaar worden zij bij hun korps voor memorie gevoerd.

Art. 6.

De vuurwerker-hulprigters, niet meer in de nieuwe formatie der kompagniën veld- en rijdende artillerie opgenomen, zullen, zoolang zij bestaan, in mindering gebracht worden van het aantal kanonniers der 1ste klasse, zullende de stukrijders der veld-artillerie dadelijk als kanonniers worden gevoerd, en op de aan die betrekking verbonden soldij worden gesteld, naarmate zij thans tot de 1ste of 2de klasse behooren.

Art. 7.

De thans bij de korpsen van het wapen der artillerie aanwezige regiments-kinderen, zullen bij hunne respectieve korpsen kunnen verblijven, en aldaar volgens de aan hen toegezegde wijze worden opgeleid, tot dat zij hun 15de jaar hebben bereikt, als wanneer zij zullen worden ontslagen.

Art. 8.

De lotelingen van het voerwezen, thans ingedeeld bij de depôt-kompagnie van het regiment rijdende artillerie, zullen overgaan bij het regiment veld-artillerie, doch dezelfde bestemming blijven behouden.

Art. 9.

Het 3de regiment vesting-artillerie zal worden zamengesteld uit een gedeelte der staven en uit de kompagniën van de bestaande regimenten, met dien verstande dat de op te rigten kompagniën, zooveel mogelijk, over de drie regimenten gelijkelijk zullen worden verdeeld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer, tot informatie.

Koninklijk Besluit
van 8 September 1852, N°. 39.

Wij WILLEM III, enz.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 6^{den} dezer, Kabinet L^a T¹⁵.

Gelet op Ons besluit van den 8sten dezer, N°. 38.

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1.

Bij de batterijen veld-artillerie zal het kader altijd bereiden zijn, en zullen de kanonniers in het paardrijden zoodanig worden geoefend, dat zij, zooveel mogelijk, zoowel de dienst van stukrijders als van stukbediende afwisselend kunnen verrigten; zullende hunne kleeding de daartoe noodige wijziging ondergaan, in verhouding met het thans ten dien aanzien voorgeschrevene voor de korporaals en stukrijders.

Art. 2.

De Rijkspaarden bij de artillerie zullen voortaan niet meer in *rij-* en *trekpaarden* worden onder-

scheiden. Allen zullen tot trekken worden afgerigt, en bij de aanschaffing van paarden zal daarop worden gelet.

De zwakkere of minder tot trekken geschikte zullen bij voorkeur als rijpaarden gebezigd worden.

Art. 3.

De kosten van onderhoud en vernieuwing van paardentuig bij de veld- en rijdende artillerie, zal voortaan niet meer bij het personeel berekend, maar overgebracht worden op de kosten voor het materieel der artillerie.

Art. 4.

Het poetstuig bij de troepen te paard, gewoonlijk aan de ruiters verstrekt, zal bij de veld-artillerie niet meer aan hen afgegeven, maar aan het paardentuig verbonden worden.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

FORMATIE VAN DEN STAF DER ARTILLERIE.

Diensten.	Rangen en Betrekkingen.	Getal.	Officierenpaarden.	Traktement's jaars.	Aanmerkingen.
Artillerie-Inspectie.	Luit.-Generaal Inspecteur	1	2	f 6500	In oorlogstijd f 8000.
	NB. Als deze betrekking door een Gen.-Maj. wordt waargenomen zal zijn traktement zijn			» 5500	
Departement van Oorlog.	Kapitein-Adjutant	1	1	(a)	Bij minderen rang het traktement aan dien rang verbonden.
	Kolonel Chef de Bureau	1	»	» 4500	
	Kapiteins	2	»	(a)	
	Magazijnmeester 2 ^e klasse Kapit. of Luit.	1	»	» 1200	
	Idem 3 ^e kl., 1 ^e of 2 ^e Luit.	1	»	» 800	
	Generaal-Majors of Kolonels Directeurs	2	2	» 4500	
Artillerie-Directiën.	1 Luit.-Adjutant	2	»	» 1200	
	Kapitein Onder-Dir. in wapendepôts	2	»	(a)	
	Kapitein Onder-Dir. in de gieterij van bronzen geschut	1	»	(a)	
Directie der Artillerie-, Stapel- en Constructie-magazijnen.	Kolonel-Directeur	1	»	» 4500	
	Majoor Onder-Directeur	1	»	» 3000	
	Kapitein Vuurwerker	1	»		
	» Keuring-Comm ^e	1	»		
	» Adjutant Mat ^l	1	»	(a)	
Inspectie der draagbare wapenen.	» Hoofdopziener	1	»		
	1 ^e Luit. Adjunct-vuurw ^t	1	»		
	Opzigt ^r s in de 1 ^e Luit ^s werkplaatsen } 2 ^e »	3	»		
		3	»		
	Luit.-Kolonel Inspecteur	1	»	» 3400	
Militaire Akademie.	Kapitein Onder-Inspecteur	1	»		Bij minderen rang het traktement aan dien minderen rang verbonden.
	Opzigt ^r s. } 1 ^e Luitenants	2	»	(a)	
		2	»		
Magazijnmeesters.	Kapiteins	2	»	(a)	
	1 ^e Luitenants	5	»		
	1 ^e klasse Majoor of Kapitein te Delft	1	»	» 2200	
	1 ^e kl. Majoor of Kapt.	6	»	» 1600	
	2 ^e » Kapt. of 1 ^e Luit.	12	»	» 1200	
Conducteurs.	3 ^e » 1 ^e Luit. of 2 ^e Luitenant	12	»	» 800	Op andere plaatsen.
	1 ^e kl. Adj. Onder-Officier	16	»	» 450	
	2 ^e » Sergeant-Majoor	16	»	» 400	
	3 ^e » Sergeant	17	»	» 350	
	Die te Delft, mits niet meer dan 11 bovendien.				
Wapencontroleurs.	1 ^e kl.	2	»	» 1300	Dit traktement is een maximum.
	2 ^e »	3	»	» 1100	
	3 ^e »	4	»	» 900	

(*) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 van het besluit.

FORMATIE VAN HET REGIMENT VELD-ARTILLERIE,

bestaande uit

den staf,

10 veld-kompagniën,

1 » van het Limburgsch bondscontingent,

1 depôt-kompagnie,

bestemd voor de bediening van 11 batterijen van 8 vuurmonden, en wel: 6 van 12 pond, bespannen met 6, en 5 van 6 pond, bespannen met 4 paarden.

STERKTE VAN HET REGIMENT.

a.) Staf.

Betrekkings.	Sterkte.		Paarden.		Traktementen en soldijen		Aanmerkingen.
	Officier.	Troepen.	Officiers	Bijl.	Per jaar.	Per dag.	
Kolonel Kommandant	1		2		f 4500		
Luit.-Kolonel	1		2		» 3400		
Majoor	3		6		» 3000		
Kapitein-Adjutant	1		1				
» Instructeur	1		1		(a)		
» Materieel	2		2				
1 ^e Luit.-Adjutant	1		1		» 1400		
1 ^e » Instruct. Rijkunst.	1		1		» 1400		
Kapitein-Kwartiermeester .	1				» 1600		1 ^e kl. zijnde f 1800.
1 ^e Luit. Id.	1				» 1000		3 ^e » » » 1400.
2 ^o » Id.	1				» 800		
Kapitein Administrateur van kleding	1				» 1600		1 ^e Luit. zijnde f 1200.
Adjutant-Onderofficier . . .		2		2	f 4,10		2 ^o » » » 1000.
Opperwachtm ^r . Vuurw ^r . . .		2			» 0,90		
Staftrumpetter		1		1	» 0,85		
Schrijvers		4			» 0,50		
M ^r . Kleedermaker		1			» 0,25		
» Laarzenmaker		1			» 0,25		
Hoefsmeden		5			» 0,35		
Zadelmakers		5			» 0,35		
Totaal	15	21	16	3			

(a) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 van het besluit.

b.) *Kompagnien.*

Betrekkingen.	Sterkte.		Paarden.		Traktementen en soldijen		Aanmerkingen.	
	Officier.	Troepen.	Officiers.	Bijka.	Per jaar.	Per dag.		
Kapiteins	12		12		(a)			
1 ^e Luitenants	24		24					
2 ^e „	24		24					
Opperwachtmeesters		12					f 1,00	
Wachtmeesters		96					„ 0,80	
Fouriers		12					„ 0,80	
Korporaals		96					„ 0,50	
Trompetters		24					„ 0,60	
Timmerlieden		11					„ 0,40	
Wagenmakers		11					„ 0,40	
Smeden		11				„ 0,40		
Hoefsmid		1				„ 0,35		
Kanonniërs. Lotelingen.	Vrij- 1 ^e kl...	133	320			„ 0,38	De vrijwilligers, rekruten en de lotelingen, gedurende de 4 eerste maanden slechts f 0,27 ^s daags; daarna f 0,33.	
	willigers. 2 ^e „...	277				„ 0,33		
	1 jaar onder de wap.	238				„ 0,33		
	Verlof	617						
	Reserve	245						
Stukrijders. Lotelingen voor het voorzien.	Ersatz	33						
	(3 maanden onder de wapenen ...)	130				„ 0,27 ^s		
	Verlof	390						
	Reserve	130						
Totaal	60	2467	60	320				
De Staf	15	21	16	3				
Algemeen totaal	75	2488	76	323				

(a) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 van het besluit.

c.) *Indeeling der Kompagnien.*

Betrekkingen.	Een veldkomp.		Personeel.				Paarden.				
	Per- soneel.	Paarden.	10 veld- komp.	Limb. Conting.	Depot- komp.	Totaal.	10 veld- komp.	Limb. Conting.	Depot- komp.	Totaal.	
Kapiteins.....	1	1	10	1	1	12	10	1	1	12	
1 ^{ste} Luitenants.....	2	2	20	2	2	24	20	2	2	24	
2 ^{de} „.....	2	2	20	2	2	24	20	2	2	24	
Opperwachtmeesters.....	1	25	10	1	1	12					
Wachtmeesters.....	8		80	8	8	96					
Fouriers.....	1		10	1	1	12					
Korporaals.....	8		80	8	8	96					
Trompetters.....	2		20	2	2	24					
Timmerlieden.....	1		10	1		11					
Wagenmakers.....	1		10	1		11					
Smeden.....	1		10	1		11					
Hoefsmid.....					1	1					
Kanonniërs. { Vrijwilligers. } 1 ^{ste} klasse.....	11			110	11	12	133	250	31	39	320
{ „ } 2 ^{de} „.....	22		220	19	38	277					
{ Lotelingen. } 1 jaar onder de wapenen...	17		170	59	9	238					
{ „ } Verlof.....	51		510	80	27	617					
{ „ } Reserve.....	17		170	66	9	245					
{ „ } Ersatz.....	„		„	33	„	33					
Stukrijders. { Lotelingen voor het voeren. } 3 maanden onder de wap.	12		120		10	130					
{ „ } Verlof.....	36		360		30	390					
{ „ } Reserve.....	12		120		10	130					
Totaal.....	206	30	2060	297	170	2527	300	36	44	380	

FORMATIE VAN EEN REGIMENT VESTINGARTILLERIE,

bestaande uit

den staf,

12 kompagnien en

1 depôtkompagnie,

tevens ingerigt om op voet van oorlog vermeerderd te worden met 4 kompagnien schutterij, waartoe de kaders uit den staf en de kompagnien van het regiment zullen worden genomen.

STERKTE VAN HET REGIMENT.

a.) Staf.

Betrekkingen.	Sterkte.		Officerspaarden.	Traktement en soldijen.		Aanmerkingen.
	Officier.	Troepen.		Per jaar.	Per dag.	
Kolonel-Kommandant	1		1	f 4500		
Luit.-Kolonel	1		1	» 3400		
Majoor	2		2	» 3000		
Kapitein-Adjutant	1			(a)		
» Instructeur	1					
» voor het materiëel	3					
» Kwartiermeester	1			» 1600		1 ^{ste} klasse zijnde f 1800
2 ^{de} Luitenant	1			» 800		3 ^{de} » » » 1400
Kapit.-Administr. van kleeding	1			» 1600		1 ^{ste} Luit. zijnde f 1200 2 ^{de} » » » 1000
Adjutant-Onderofficier		1			f 1,40	
Sergeant-Majoor-Vuurwerker		1			» 0,90	
Stafhoornblazer		1			» 0,80	
Schrijvers		3			» 0,50	
Mr. Kleedermaker		1			» 0,25	
» Schoenmaker		1			» 0,25	
Totaal	12	8	4			

(a) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 van het besluit.

b.) *Kompagnien.*

Betrekkings.	Sterkte.		Officierspaarden.	Traktement en soldijen.		Aanmerkingen.
	Officier.	Troepen.		Per jaar.	Per dag.	
Kapiteins	13		}	(a)		
1 ^{ste} Luitenants	20					
2 ^{de} »	19					
Sergeant-Majours		13			f 0,90	
Sergeanten		101			» 0,75	
Fouriers		13			» 0,75	
Korporaals		101			» 0,45	
Hoornblazers		26			» 0,35	
Kanonniers.	Vrijwilligers.	1 ^{ste} klasse	104		» 0,35	De vrijwilligers, rekruten en de lotelingen gedurende de 4 eerste maanden 25 Ct. daags; daarna 30 Ct.
		2 ^{de} »	164		» 0,30	
	Lotelingen.	1 jaar onder de wapenen.	238		» 0,30	
		Verlof	714			
		Reserve	238			
Totaal	52	1712				
Totaal met den Staf	64	1720	4			

c.) *Indeeling der Kompagnien.*

Betrekkings.	Sterkte van een kompagnie.	Sterkte			Aanmerkingen.	
		van de 12 komp.	van de dep.-komp.	Totaal.		
Kapiteins	1	12	4	13		
1 ^{ste} Luitenants	3	18	2	20		
2 ^{de} »		18	4	19		
Sergeant-Majours	1	12	1	13		
Sergeanten	8	96	5	101		
Fouriers	1	12	1	13		
Korporaals	8	96	5	101		
Hoornblazers	2	24	2	26		
Kanonniers.	Vrijwilligers.	1 ^{ste} klasse	8	96	8	104
		2 ^{de} »	12	144	20	164
	Lotelingen.	1 jaar onder de wapenen.	19	228	10	238
		Verlof	57	684	30	714
		Reserve	19	228	10	238
Totaal	139	1668	96	1764		

(a) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 van het besluit.

FORMATIE VAN HET REGIMENT RIJDENDE ARTILLERIE,

bestaande uit

den staf,
4 veld-kompagnien, en
1 depôt-kompagnie,

bestemd voor de bediening van 4 batterijen van 8 vuurmonden, en wel: 2 van 12, en
2 van 6 pond, ieder bespannen met 6 paarden.

STERKTE VAN HET REGIMENT.

a.) Staf.

Betrekkings.	Sterkte.		Paarden.		Traktementen en soldijen		Aanmerkingen.
	Officier.	Troepen.	Officiers-	Rijks-	Per jaar.	Per dag.	
Kolonel Kommandant	1		2		f 4500		
NB. Als deze functiën aan den Luiten.-Kolonel worden opgedragen .					(a)		
Majoor	1		2	2	» 3000		
Kapitein-Adjutant	1		2	2	(a)		
1 ^e Luit. Instruct. Rijkunst.	1		2	2	» 1400		
Kapitein-Kwartiermeester . .	1				» 1600		1 ^e kl. zijnde f 1800.
Id. Admin ^r . van Kleed.	1				» 1600		3 ^e » » » 1400.
Adjutant-Onderofficier. . . .		1		1		f 1,10	4 ^e Luit. zijnde f 1200.
» Pikeur		1		1		» 1,10	2 ^e » » » 1000.
Stafrompetter		1		1		» 0,85	
Schrijvers		3				» 0,50	
M ^r . Kleedermaker		1				» 0,25	
» Laarzenmaker		1				» 0,25	
» Zwaardveger		1				» 0,35	
Totaal	6	9	8	3			

(a) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 en 4 van het besluit.

b.) *Kompagnien.*

Betrekkingen.	Sterkte.		Paarden.		Traktementen en soldijen		Aanmerkingen.
	Officier.	Troepen.	Officiers	Rijksr	Per jaar.	Per dag.	
Kapiteins.....	5		10		(a)		
1 ^e Luitenants.....	9		18				
2 ^e „.....	9		15				
Opperwachtmeesters.....		5				f 4,05	
Wachtmeesters.....		38				» 0,85	
Fouriers.....		6				» 0,85	
Korporaals.....		38				» 0,55	
Trompetters.....		10				» 0,65	
Timmerlieden.....		4				» 0,40	
Wagenmakers.....		4				» 0,40	
Smeden.....		4		323		» 0,40	
Hoefsmeden.....		5				» 0,35	
Zadelmakers.....		5				» 0,35	
Kanonniers. { Lotelingen. {	Vrij- 1 ^e kl...	87				» 0,40	De vrijwilligers, rekruten en de lotelingen, gedurende de 4 eerste maanden slechts 27 Ct. daags; daarna 30 Ct.
	willigers. 2 ^e „...	222				» 0,35	
	(1 jaar onder de wap.	56				» 0,35	
	Verlof.....	168					
Reserve.....	56						
Totaal.....	23	707	46	323			
Totaal met den staf..	29	716	54	326			

(a) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 en 4 van het besluit.

c.) *Indeeling der Kompagnien.*

Betrekkingen.	Eene veld-kompagnie.		Personeel.			Paarden			Aanmerkingen.
	Personeel.	Paarden.	4 veld-komp.	1 depot-komp.	Totaal.	4 veld-komp.	1 depot-komp.	Totaal.	
Kapiteins.....	1	2	4	1	5	8	2	10	
1 ^o Luitenants.....	2	4	8	1	9	16	2	18	
2 ^o »	2	4	8	1	9	16	2	18	
Opperwachtmeester	1		4	1	5				
Wachtmeesters.....	8		32	6	38				
Fouriers	1		4	1	5				
Korporaals	8		32	6	38				
Trompetters	2		8	2	10				
Timmerlieden	1		4		4				
Wagenmakers.....	1		4		4				
Smeden.....	1		4		4				
Hoefsmeden.....	1	68	4	1	5	272	51	323	
Zadelmakers	1		4	1	5				
Kanonniers. Lotelingen. { Vrijwilligers. { 1 ^o kl. 18 { 2 ^o » 48 { 1 jaar onder de wap. 43 { Verlof..... 39 { Reserve..... 13	18		72	15	87				
	48		192	30	222				
	43		52	4	56				
	39		156	12	168				
	13		52	4	56				
Totaal.....	161	78	644	86	730	342	57	369	

FORMATIE VAN HET KORPS PONTONNIERS.

Betrekkingen.	Sterkte.		Officierspaardecn.	Traktement en soldijen.		Aanmerkingen.	
	Officier.	Troepen.		Per jaar.	Per dag.		
Majoor, kommandant en directeur van het bruggewezen.....	1		1	f 3000			
Kapiteins.....	2		}	(a)			
1 ^{ste} Luitenants.....	2						
2 ^{de} „.....	2						
Schrijver.....		1				f 0,50	
Sergeant-Majoor.....		1		„ 1,—			
Sergeanten.....		10		„ 0,85			
Fourier.....		1		„ 0,85			
Korporaals.....		10		„ 0,50			
Hoornblazers.....		2		„ 0,35			
Wagenmakers.....		2		„ 0,40			
Timmerlieden.....		1		„ 0,40			
Smeden.....		2		„ 0,40			
Vrijwilligers. { Pontonniers 1 ^{ste} kl.		30		„ 0,37 ^s	De vrijwilligers, rekruten en de lotelingen gedurende de vier eerste maanden slechts 27 ^s Ct. daags; daarna 32 ^s .		
Id. 2 ^{de} „		15		„ 0,32 ^s			
Lotelingen, { 1 jaar onder de wap		26		„ 0,32 ^s			
Pontonniers { Met groot verlof....		78					
2 ^{de} klasse. { In reserve.....		26					
Totaal.....	7	205	1				

Onder de sergeanten, korporaals en pontonniers, kunnen zijn begrepen 4 scheepstimmerlieden, wier soldij respectievelijk wordt verhoogd tot op 95, 85 en 80 cent daags.

(a) De traktementen alhier niet uitgetrokken, zijn gelijk aan die vermeld in Art. 3 van het besluit.

Koninklijk Besluit van 13 Sept. 1852, N°. 63,
betreffelijk onderscheiden traktementen.

Wij WILLEM III, enz.

Overwegende dat de bepalingen omtrent het bedrag der traktementen van de kapiteins bij het wapen der artillerie, in Ons Besluit van den 8sten dezer maand, N°. 38, vastgesteld, ook van toepassing dienen gemaakt te worden bij den Generalen staf, bij het wapen der kavallerie en bij het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs.

Willende tevens eene meer billijke verhouding vaststellen tusschen de traktementen van sommige andere officieren bij de landmagt.

Wijders in aanmerking nemende, dat het noodig is voorgekomen om de traktementen van de 2de luitenants der infanterie eenigzins te verhoogen.

Gelet op het Koninklijk Besluit van den 19^{den} October 1843, N°. 55, en Onze Besluiten van den 22sten Augustus 1849, N°. 87, van den 21sten November 1850, N°. 70, van den 17^{den} October 1851, N°. 52, van den 27sten December 1851, N°. 57, en van den 13^{den} Junij 1852, N°. 75, houdende vaststelling en wijziging van de organisatiën van den Generalen staf, de wapens der Infanterie, Kavallerie en Genie, en van den plaatselijken staf.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 10^{den} dezer, Kabinet L^o G^{te}.

Hebben goedgevonden en verstaan: met wijziging in zooverre van gemelde besluiten, te bepalen,

Art. 1.

De traktementen van de kapiteins en ritmeesters bij den Generalen staf, bij het wapen der kavallerie en bij het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, worden vastgesteld tot een bedrag van

Voor een kapitein der 1ste kl. f 2200 'sjaars.

» » » » 2de » - 1900 »

» » » » 3de » - 1600 »

Voor elk dienstpaard, hetwelk zij verplicht zijn te houden, wordt dat bedrag met f 100 'sjaars verhoogd.

Art. 2.

Aan de kapiteins der 1ste en 2de klasse, die bij het wapen der infanterie de betrekking van regiments-adjutant vervullen, wordt voor het houden van een dienstpaard eene traktementsverhooging toegekend van f 100 'sjaars.

Art. 3.

De traktementen van de plaatselijke kommandanten der 2de en 3de klasse, worden respectievelijk met f 400 en f 200 'sjaars verhoogd, en alzoo op f 2400 en f 1800 vastgesteld.

Art. 4.

De traktementen van de 2de luitenants bij het wapen der infanterie, thans f 700 bedragende, worden met f 100 verhoogd, en alzoo op f 800 'sjaars vastgesteld.

Art. 5.

De officieren in Art. 4 bedoeld, die thans een hooger traktement genieten dan voor hunnen rang bij dit Besluit is vastgesteld, blijven in het genot van dat hooger traktement gehandhaafd.

Art. 6.

Dit Besluit wordt in werking gebragt, te rekenen van den 1sten October 1852.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

BRIEFWISSELING.

Aan G. S., die meermalen getuige was van moeijelikheden welke voortsporen uit de, zoo ZEd. vermeent, valsche positie waarin de maréchaussée (dikwijls een gewezen korporaal of onderofficier van een ander wapen) tegenover den korporaal van een ander troepenkorps geplaatst is, op wien zij door hunne jaren en vroegere dienst een zeker moreel overwigt achten te hebben, ja dien zij, ten gevolge hunner dienstbetrekking, in 't geval zouden kunnen komen van te arresteren, moeten wij, wat dit laatste betreft, ZEd. herinneren aan de Aanschrijving van 7 Augustus 1823 (*Klapper*, 3de Druk, § 1512), waarbij bepaald wordt: dat officieren en onderofficieren, die niet tot de maréchaussée behooren, geen maréchaussée, en officieren en onderofficieren van de maréchaus-

sée, geen militairen tot andere korpsen behorende onmiddellijk het arrest mogen aanzeggen, dan in geval van volstreckte noodzakelijkheid, maar anders het in arrest stellen bij zijnen kommandant moeten vorderen. — Wat overigens het bezwaar van het salueren betreft, wat den oudgedienden maréchaussée jegens den jongen korporaal zoo zeer zou hinderen, de geëerde schrijver G. S. acht dat zulks gereedelijk verholpen zou wezen, indien men — even als vroeger bij de garnizoens-kompagnien de oudgediende soldaten de korporaalsgalons kregen — deze ook aan de maréchaussées gaf, aan de brigadiers die van den sergeant, en aan de wachtheesters die van den sergeant-majoor.

BIJLAGE III.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 3.

(Maand September 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot luit.-gen. : de gepensionn. gen.-maj. Jhr. J. F. van Spengler, adj. van Z. M. in buiteng. dienst en laatstelijk minister van oorlog; de gen.-maj. C. Bon Nepveu, chef van den generalen staf, adj. van Z. M. in buiteng. dienst; de gen.-maj. J. F. Graaf du Monceau, kommandant der brig. kav., adj. van Z. M. in buiteng. dienst; tot luit.-gen.-inspect. van het wap. der art. : de gen.-maj. M. H. Steenberghe, directeur in de 1ste art.-directie, belast met de functiën van directeur van 's Rijks gieterij van metalen geschut; tot gen.-maj., kommandant der 1ste brig. inf., tevens belast met het opperbevelhebberschap der vesting Maastricht en der troepen in het Limburgsche, en met de functiën van provinciaal kommandant aldaar, voor zooveel de werkzaamheden der nationale militie betreft: de kol. S. T. A. Hubar, kommandant van het 3de reg. inf.; tot gen.-maj., kommandant der 3de brig. inf., tevens belast met de functiën van provinciaal kommandant van Friesland, Groningen en Drenthe: de kol. H. F. K. Duijcker, kommandant van het reg. gren. en jag., adj. van Z. M. in buiteng. dienst; tot gen.-maj., kommandant der 4de brig. inf., tevens belast met de functiën van provinciaal kommandant van Gelderland, Utrecht en Overijssel: de kolonel L. J. de Petit, van den generalen staf; tot gen.-maj., directeur der 1ste art.-directie, belast met de functiën van directeur van 's Rijks gieterij van metal. geschut: de kol. W. F. Heijdenreich, kommandant van het 2de reg. vest.-art.; tot gen.-maj., gouverneur van de Koninkl. Akad. voor de zee- en landmagt: de kol. Jhr. J. K. Ridder van Rappard, kommandant van het reg. veld-art. Bij den grooten staf, tot luit.-kol.: de majoor T. G. T. V. Bon de Constant Rebecque, van dien staf, adj. van

Z. M. Bij den generalen staf, tot kolonel: de luit.-kolonels Jhr. G. E. A. van Panhuys en A. P. F. Rigot de Begnins, beiden van dien staf, de eerstgemelde chef van het topographisch bureau bij het dep. van oorlog, en de laatstgenoemde adj. van Z. M. in buiteng. dienst, met bepaling, wat laatstgenoemden betreft, dat hij het tractement van luit.-kol. zal blijven genieten; tot luit.-kol.: de maj. G. Schuurman, van dien staf, en bestemd tot directeur der militaire verkenningen, en in verband daarmede eervol ontslagen als chef van den staf der 1ste brig. inf.; tot maj.: de kap. der 1ste kl. C. J. J. Goffin en J. B. E. von Motz, beiden van dien staf; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. H. V. E. Klapp, van dien staf en bestemd tot chef van den staf der 1ste brig. inf., zijnde hij eervol ontslagen als fungerend adj. bij den bevelhebber der 3de brig. inf.; de kap. der 2de kl. J. H. W. le Clercq, van dien staf; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. L. J. S. von Motz, van dien staf, en de kap. der 3de kl. J. A. van den Bosch, van dien staf en bestemd tot chef van den staf der reserve brig.; tot chef van den staf der 2de brig. inf.: de kap. D. W. F. Pichot, van dien staf, zijnde hij tevens eervol ontslagen als fungerend adj. bij den bevelhebber dier brig.; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. F. A. van Panhuys en H. E. W. Rodi de Loo, mede van dien staf, en beiden bestemd tot fungerend adj. bij den gen.-maj. kommanderende, de eerstgemelde bij de 2de brig. inf. en de laatstgemelde bij de 3de brig. inf.; tot 1sten luitenant: de 2de luitenant L. R. J. A. Roosmale Nepveu, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het dep. van oorlog, tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. C. P. Hamminck Schepel en A. C. T. Eymael, van den staf der inf., werkzaam bij het dep. van oorlog. Bij den plaatselijken staf, tot luit.-kol. en adj. in het provinciaal kommandement van Noordholland: de majoor J. E. A. B^{on} van Voorst tot Voorst, van den generalen staf; tot maj. en adj. in het provinciaal kommandement van Noordbrabant: de kap. A. Pronk, van het 5de

reg. inf.; tot maj. en adj. in het provinciaal kommandement van Groningen en Drenthe: de kap. W. G. F. van Vugt, van het 8ste reg. inf.; tot maj. en provincialen adj. in het Limburgsche: de kap. S. J. Cochius, van het koloniaal werfdepôt. Bij het wapen der inf., bij den staf van het wapen, tot majoor: de kap. C. H. Happé, van dien staf, toegevoegd aan den waarnemenden inspecteur der inf. Bij het reg. gren. en jag., tot kol. en kommand. van het reg.: de luit.-kol. M. B^{on} van Geen, van het reg.; tot luit.-kol.: de maj. J. C. Anemaet, van het korps; tot kap^e. van de 3de kl.: de 1ste luit^e. F. H. Sleurs en J. A. G. T. Wildeman, beiden van het korps. Bij het 1ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. F. W. del Campo genaamd Camp, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl., regiments-adj., A. N. F. Boonacker en de kap. der 3de kl. C. N. Peperkamp, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. G. T. W. Vijgh, van het reg. gren. en jag., en tot 1sten luit.-kwartierm. de 2de luit.-kwartierm. A. Dunnes, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot kap^e. van de 1ste kl.: de kap^e. van de 2de kl. D. Petter en J. F. Vleugels, beiden van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. J. C. Moltzer, van het korps, en tot kap. van de 3de kl. de 1ste luit. K. W. C. Reichmann, van het 1ste reg. inf.; tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. O. J. de Haart, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm.: de sergeant-titulair A. J. Ninaber, van het reg. veld-art. Bij het 3de reg. inf., tot kol. en kommand. van het reg.: de luit.-kol. L. H. W. B^{on} van Aijlva Rengers, van het 7de reg. inf.; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. A. Langguth, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. C. H. L. Quarles de Quarles, van het 6de reg. inf.; tot 1ste luit^e.: de 2de luit. H. J. Bon Taets van Amerongen, van het reg. gren. en jag., en de 2de luit. J. H. Wichers, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. C. A. T. Vogel, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. M. J. Reese, van het korps; tot kap^e. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. G. Granpré Molière, van het 6de reg. inf., en J. Tissot van Patot, van het 3de reg. inf.; tot 1ste luit^e.: de 2de luit. W. A. F. G. de Hartitzsch, van het reg. gren. en jag., en de 2de luit. L. C. de Fremerij, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot maj.: de kap. der 1ste kl. van den staf der inf. W. J. Knoop, werkzaam aan de Koninkl. Akad. voor de zee- en landmagt; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. D. Bodmer, van het korps; tot kap. van de 2de kl.: de kap. van de 3de kl. H. F. A. von Horn, van het korps, en tot kap. van de 2de kl. de kap.

van de 3de kl. J. P. A. Canselaar, van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. F. W. van Heemskerck, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. M. W. Seelig, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. P. F. O. Sickinghe, van het reg. gren. en jag. Bij het 7de reg. inf., tot luit.-kol.: de maj. J. C. Egter van Wissekerke, van het 8ste reg. inf.; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. Wedemeijer, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. A. L. W. C. Seijffardt, van het korps; tot 1ste luit^e.: de 2de luit^e. K. W. A. Wildeman en J. P. H. C. Veeren, beiden van het korps, mitsgaders de 2de luit. A. S. F. Kluppell, van het koloniaal werfdepôt. Bij het 8ste reg. inf., tot maj.: de kap. der 1ste kl. L. J. Ledel, van het reg. gren. en jag.; tot kap. van de 2de kl.: de kap^e. H. T. Wiercx van Rhijn en H. A. W. G. Buff, beiden van het korps; tot kap^e. van de 3de kl.: de 1ste luit^e. C. Ringeling en J. L. E. Jura, beiden van het 3de reg. inf., de 1ste luit^e.-adj. A. G. F. Beckman, van het 5de reg. inf., en J. Huijgens, van het 7de reg. inf.; tot 1sten luitenant: de 2de luit. K. J. N. Weijland, van het korps, en tot 2den luit.-kwartierm. de wachtm.-titul. S. C. Rijnbende, van het 2de reg. drag. Bij het instruct.-bat., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. van Overstraten, van het korps. Bij het bataill. mineurs en sappeurs, tot 2den luit.-administrateur van kleeid. en wapen.: de serg. H. J. G. Gosenson, schrijver van de 3de kl. bij het dep. van oorlog. Bij het wap. der art., bij den staf van het wap., tot kol.: de luit.-kol. A. W. de Bruijn, van dien staf, chef van het bureau der art. bij het dep. van oorlog, met bepaling dat hij ook in zijnen nieuwen rang in gemelde betrekking werkzaam zal blijven; tot maj. en onder-direct. bij de art.-, stapel- en constructie-magazijnen te Delft: de kap. J. van Heel, van het 2de reg. vest.-art.; tot kap^e. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. C. P. Kraijenhoff van de Leur, van dien staf, werkz. bij het dep. van oorlog, de kap. der 2de kl. P. H. van der Meulen, van dien staf, zijnde hij tevens ingedeeld als kap.-vuurw. bij de art.-, stapel- en constructie-magaz., de kap. der 2de kl. J. N. Calten, van dien staf; tot kap^e. der 2de kl.: de kap. C. L. von Pfaffenrath von Sonnenfels, van dien staf, de kap. F. C. W. Moorrees, van dien staf en tevens benoemd tot instructeur bij het 3de reg. vest.-art.; tot kap^e. van de 3de kl.: de 1ste luit. W. H. K. van Ingen, van dien staf, en tevens benoemd tot onder-direct. van 's Rijks gieterij van bronzen geschat, de 1ste luit. A. L. von Preuschen, van het 2de reg. vest.-art., en tevens benoemd tot hoofd der keurings-commissie bij de art.-, stapel- en constructie-magaz., de 1ste luit. H. van der Meer de Walcheren, van het korps

pontoniers, en tevens benoemd tot adj. voor het materieel bij de art.-, stapel- en constr.-magaz., de 1ste luit. F. A. T. Delprat, van den staf der art., gedetach. bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landmagt, met bepaling dat hij ook in zijnen nieuwen rang bij opgemelde inrigt. zal verblijv.; tot 1ste luit^o.: de 2de luit^o. J. J. Collard, A. L. Buhlman, W. C. van Haefsten en J. H. Meursinge, allen van den staf der art., gedet. bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm., met bepaling dat zij ook in hunnen nieuwen rang bij opgemelde inrigting zullen verblijven; de 2de luit. C. G. C. F. Ising, van den staf der art., adj. in de 1ste art.-direct.; tot maj.: de kap. W. B. Vergroesen, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Maastricht, de kap. S. van Riemsdijk, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Gorinchem, de kap. J. F. Klercq, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te 's Bosch, de kap. Q. C. W. van Dassel, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Bergen-op-Zoom; tot kap^o. en magazijnm^o. der art. van de 2de kl.: te Venlo: de 1ste luit. F. C. Q. P. de Flines, van het 2de reg. vest.-art., te Geertruidenberg: de 1ste luit. W. J. J. Verkouteren, van het 1ste reg. vest.-art., te Vlissingen: de 1ste luit. W. L. Swaan, van den staf der art. en adj. in de 2de art.-direct., te Woerden: de 1ste luit. F. A. van Ingen, magazijnmeester der art. van de 2de kl. te Neuzen; tot kap^o.: de 1ste luit. F. W. J. B. Overreith, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Amsterdam, de 1ste luit. G. D. Schindler, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Grave, de 1ste luit. W. C. Gerlach, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Nijmegen; tot 1ste luit^o.: de 2de luit. J. G. Bosch, magazijnm. der art. van de 3de kl., te Delft, de 2de luit. J. Visker, magazijnm. der art. van de 3de kl., te Veere, de 2de luit. J. F. Buffart, magazijnm. der art. van de 3de kl., te Breskens, de 2de luit. L. Vetzo, magazijnm. der art. van de 3de kl., te fort Bath, de 2de luit. G. Zweers, magazijnm. der art. van de 3de kl., te Delft, de 2de luit. A. Kraak, magazijnm. der art. van de 3de kl., te Wierikkerschans, de 2de luit. H. Brans, magazijnm. der art. van de 3de kl., te Woudrichem en Loevestein, de 2de luit. N. van der Horst, magazijnm. der art. van de 3de kl. bij het depart. van oorlog. Bij het reg. veld-art., tot kol. en kommand. van het reg.: de luit.-kol. J. P. B^{oo} de Girard de Miele van Coehoorn, van het reg., buitengew. adj. van Z. M.; tot luit.-kol.: de maj. Jhr. J. L. de Casembroot, van het reg.; tot maj.: de kap^o. J. A. Snellen, van het reg., en J. P. C. van Overstraten, van den staf der art., gedetach. bij de K. A. voor de Zee- en Landmagt; tot kap. der 1ste kl.: de kap^o. der 2de kl. J. C. Wagner, M. G. van Raden en A. H. Drijfhout van Hooff, allen van het reg.; tot kap. der 2de kl.: de kap^o. der 3de kl., van het korps, L. Ruys van

Leeuwen, B. Spoelstra, instruct., L. E. Werner, W. A. Sodenkamp, L. J. Tindal, C. G. A. van Gorkum en A. J. J. Dückmeester, laatstgemelde adj., uit welke betrekk. bij eervol is ontslagen; tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit^o. J. Woortman Spandaw, A. W. A. Gevers Deijnoot, J. J. E. Paravicini di Capelli, instruct., laatstgem. tevens ben. tot adj. bij het korps, C. W. F. van Lijnden, C. L. F. Roos en N. J. Muysken, allen van het reg.; tot 1sten luit.: de 2de luit^o. P. A. van Reede van Oudtshoorn, H. Onnen en P. A. Rauws, van het reg., J. L. von Weiler, van het reg. rijd. art., J. C. van Gheel Roëll, H. A. A. van Rijssen, G. van Vollenhoven, J. H. Knoote, H. C. Riesz, O. W. C. de Brauw en G. T. E. M. Abel, van het reg., M. L. V. de Girard de Miele van Coehoorn, W. Graaf van Limburg Stirum, F. F. Steenberghe, van het reg. rijd. art., en H. A. C. Holtius, van het reg.; en tot instruct. in de rijk.: de 1ste luit. K. H. van Diepenbrugge, van het reg. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot kol. en kommand. van het reg.: de luit.-kol. W. B^{oo} Bentinck, van het reg.; tot luit.-kol.: de maj. C. Daniels van Wijkhuise, van het 2de reg. vest.-art.; tot kap. der 1ste kl.: de kap^o. der 2de kl., van het korps, A. Gajet, L. A. Burgers, J. W. Blanken en P. G. Callenfels, laatstgemelde instructeur, uit welke betrekk. hij eervol is ontslagen; tot kap. der 2de kl.: de kap^o. der 3de kl. J. C. Kock, P. G. F. Petter, G. J. Coerman, P. H. Otterbein, F. H. L. van Glansbeek en J. A. Nuy, van het reg., en de kap. der 3de kl. en adj. W. G. Gelinck, van het korps, zijnde hij uit de betr. van adj. eervol ontslagen; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit^o. N. C. Maarschalk, W. H. Köhler, E. E. Ernst en C. J. In de Betou, van het korps, laatstg. tevens ben. tot instr., de 1ste luit. M. T. Elout, van het reg. rijd. art., en tevens ben. tot adj. bij het reg., en de 1ste luit^o. H. T. van Lidth de Jeude, van het korps pont. en Jhr. W. G. Witevaal van Stoetwegen, van het 2de reg. vest.-art.; tot 1sten luit.: de 2de luit^o. E. C. Reinalda, van het korps, J. van der Boon en P. Ritmeester, van het 2de reg. vest.-art., G. J. van Trojen, van het korps, H. W. de Quartel, van het 2de reg. vest.-art., P. V. van Stein Callenfels, van het korps, Jhr. C. J. A. Speelman, van het 2de reg. vest.-art., J. Roosmale Nepveu, van het reg. rijd. art., J. D. Ninaber, van het 2de reg. vest.-art., en J. J. C. B^{oo}. Taets van Amerongen, van het reg. rijd. art. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kol. en kommand. van het reg.: de luit.-kol. A. F. Brade, van den staf der art., inspect. der draagbare wapenen; tot luit.-kol.: de maj. J. H. van Deventer, van het reg.; tot maj.: de kap. der 1ste kl. W. H. Doorman, van het reg.; tot kap. der 1ste kl.: de kap^o. der 2de kl. E. A. Frantzen, Jhr. M. P. R. S. Vraux d'Amelin, G. Frantzen, J. A. Le Clercq en

J. V. Bomberg, laatstgem. instructeur, uit welke betrekking hij eervol is ontslagen; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. A. B. C. de Munck, P. In de Betou, M. W. van Dordt, Jhr. F. H. Snoeck, C. S. N. van Gennep en Jhr. F. Wtewaall van Stoetwegen, allen van het korps, zijnde laatstgem. tevens benoemd tot adj. bij het reg.; tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. A. A. J. P. van Alpen, van het reg., L. Smits, van het 2de reg. vest.-art., J. W. G. Pels Rijcken, van het reg. rijd. art., en tevens ben. tot instr. bij het korps, en A. W. Mosselmans, van het reg.; tot 1sten luit.: de 2de luit. K. E. Altheer, K. A. Wimmer, J. H. Lux, J. H. Kretzer en A. Dillié, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kommand. van het reg.: de kol. F. A. E. Meijl, kommand. van het 1ste reg. vest.-art.; tot luit.-kol.: de maj. A. C. J. M. den Beer Roortugael, tot reg. vest.-art.; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. A. von Schubertz, van den staf der art., de 1ste luit.-adj. F. T. J. Schepern, van het 1ste reg. vest.-art., de 1ste luit. W. F. P. H. van Wasse naar tot St. Pancras, van het 2de reg. vest.-art., de 1ste luit. R. F. de Bruijn, van het reg. rijd. art., zijnde tevens ben. tot adj. bij het korps, de 1ste luit. G. M. Scherer en J. J. Stieltjes, beiden van het 1ste reg. vest.-art.; tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. J. H. W. A. Smits, van het 5de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. R. Mijkamp, W. U. T. Entrap, P. H. J. A. de Booij, G. H. E. de Knokken van der Meulen, F. K. H. M. van Vugt, A. E. Reuther en A. J. F. Meijl, allen van het korps, A. G. Kempers, van den staf der art., G. F. Ninaber, van het 2de reg. vest.-art., J. A. Bon Mulert, van het 1ste reg. vest.-art., J. Stadnitski, van het reg. veld-art., P. du Puy en C. W. Musquetier, beiden van het 1ste reg. vest.-art. Bij het reg. rijd. art., tot luit.-kol. en kommand. van het reg.: de maj. Jhr. C. D. P. Singendonck, van het reg.; tot maj.: de kap. der 1ste kl. F. F. J. H. van Heeckeren van de Cloese, van het reg.; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. Jhr. W. F. van Pestel, P. A. G. van Wickevoort Crommelin en A. J. B. van der Wijck, allen van het reg.; tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit.-adj. A. F. M. d'Hamecourt, van het reg., wordende hij in de betrekking van adj. gehandbaafd, de 1ste luit.-instr. F. C. H. B^on van Tuyl van Serooskerken, van het reg.; tot 1sten luit.: de 2de luit. Jhr. W. W. C. Ridder van Rappard, W. H. Dijkmeester en C. J. van Orsoy Veeren, allen van het reg., zijnde de 1ste luit. Dijkmeester tevens benoemd tot instructeur. Bij het korps pontonniers, tot maj.: de kap. G. J. Stieltjes, kommand. van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. O. H. Kuyck, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. J. F. W. M. P. Ninaber, van het korps; tot insp. van de draag-

bare wapenen: de maj. C. T. van Meurs, onder-direct. bij de art.-, stapel- en constr.-magazijnen. Bij de art.-, stapel- en constr.-magazijnen, tot magaz.-meester der art. van de 1ste kl.: de kap. der 1ste kl. A. P. Carré, van het 2de reg. vest.-art.; bij gunstige uitzondering en zonder eenige gevolgtrekking voor anderen, den rang van kol. verleend aan den gepens. luit.-kol. der inf. B. J. Verstege, laatstelijk chef van de toenmalige afd. personeel bij het depart. van oorlog; tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwart. op non-activiteit C. Alberti, met bepaling dat hij als zoodanig in zijne tegenwoordige positie zal verblijven.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: de maj. J. G. Tuidal, van het 7de reg. inf., en de 1ste luit.-kwartierm. P. F. de Groot, van het 8ste reg. inf. Bij de bat. gren.: de 2de luit. Jhr. H. L. P. Hovy, van het 1ste reg. inf., H. M. F. Landolt, van het 2de reg. inf., H. J. Herbig en W. A. Bon Mulert tot de Leemkule, beiden van het 3de reg. inf. Bij de bat. jag.: de 2de luit. S. J. L. Creutz, van het 5de reg. inf., en J. J. H. G. van Wickevoort Crommelin, van het 6de reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit. R. M. Verniers van der Loeff, van het 8ste reg. inf. Bij het 5de reg. inf.: de kap. N. G. Lotichius, van het 8ste reg. inf. Bij het 7de reg. inf.: de maj. W. J. Knoop, van het 5de reg. inf., de kap. H. J. Herbig, van het 4de reg. inf., de 2de luit. A. H. Schade van Westrum, van het 8ste reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt: de kap. der 1ste kl. J. F. Vleugels, van het 2de reg. inf. Bij den staf der art.: de kap. der 1ste kl. A. H. Drûfhout van Hooff, en bestemd om bij het D. van O. te worden gedet., de 1ste luit.-adj. E. F. Cox van Spengler, van het 2de reg. vest.-art., en tev. benoemd tot adj. in de 2de art.-dir., de 2de luit. M. J. van Nieuwkuyk en C. E. A. Vigelius, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het reg. veld-art.: de kap. der 1ste kl. A. J. B. van der Wijck, van het reg. rijd. art., de 2de luit. H. A. Frantzmann, van het 1ste reg. vest.-art., F. J. C. Broers en G. G. A. Schwartz, beiden van het 2de reg. vest.-art. Bij het 1ste reg. vest.-art.: de kap. der 1ste kl. J. N. Calten, van den staf der art., de kap. der 2de kl. C. L. von Pfaffenrath von Sonnenfels, van den staf der art. Bij het 2de reg. vest.-art.: de kap. der 1ste kl. P. G. Callenfels, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het reg. rijd. art.: de 2de luit. J. W. L. Gerard van Sijzen, van het 1ste reg. vest.-art., en de 2de luit. G. S. A. Bagelaar, van het 2de reg. vest.-art. Bij het korps pontonn.: de 1ste luit. E. O. K. van Ingen, van het 2de reg. vest.-art., de 1ste luit.-magazijnm. der art. van de 2de kl. J. F. Heutz, van Coeverden naar Neuzen, de 1ste luit.-ing. A. C. G. de Veije, van het bat. min. en sapp., naar Neuzen,

de offic. van gez. der 1ste kl. P. J. Aldenradh, van Alkmaar naar Breda, R. van Raalten, van 's rijks kweekschool voor mil. geneek. en 's rijks hospitaal te Utrecht naar Alkmaar, de offic. van gez. der 3de kl. B. G. van der Hegge Zijnen, van Leeuwarden naar Utrecht, J. van der Scheer, van 's Bosch naar Leeuwarden, H. C. A. K. Eikendal, van Breda naar Medemblik.

Eervol ontslagen.

De kap.-adj. J. C. Launspach, van het 2de reg. vest.-art., uit de betrekking van adjudant.

Op non-activiteit gesteld.

De 1ste luit.-kwartierm. C. Alberti, van het reg. gren. en jagers.

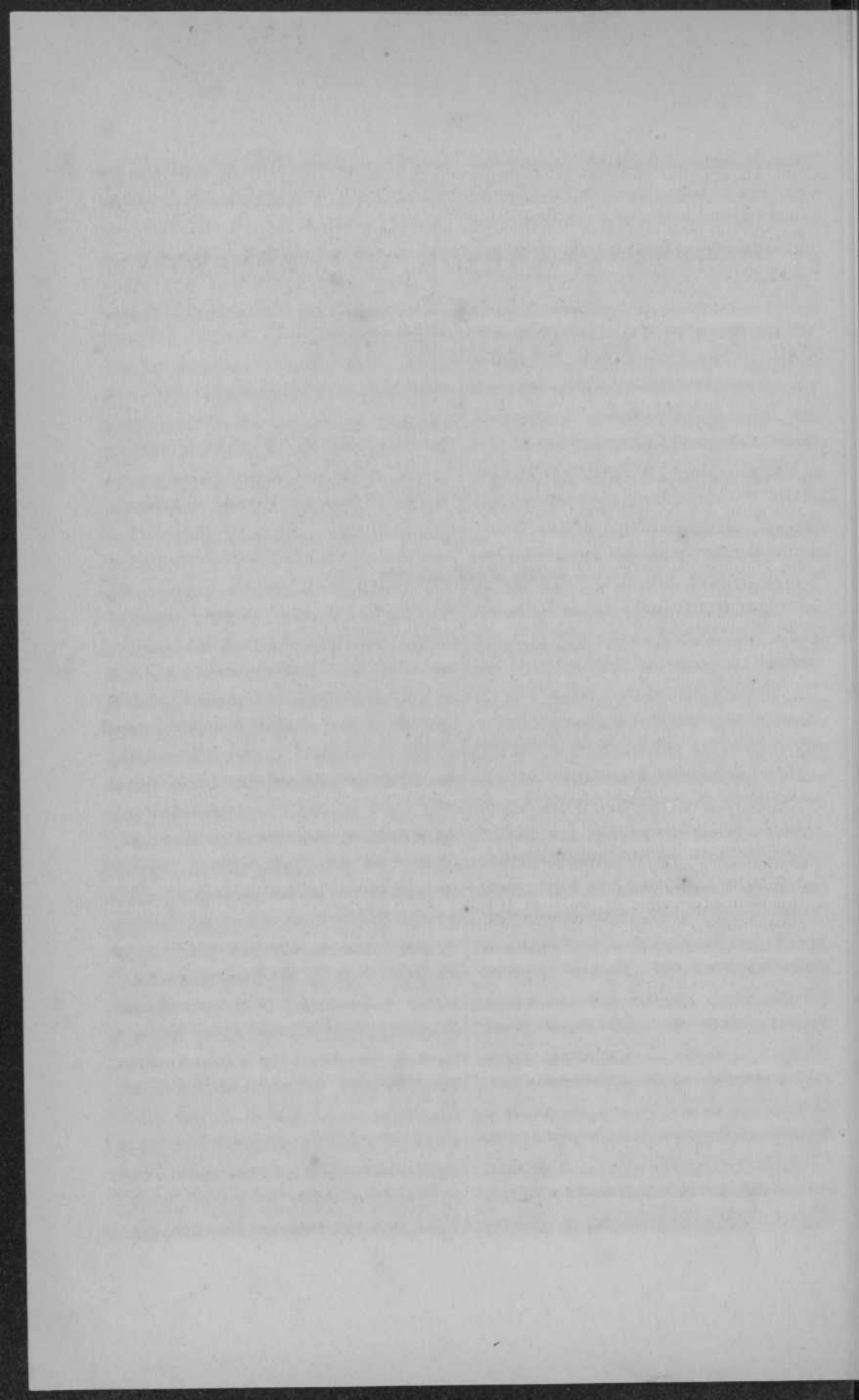
Gepensionneerd.

De gen.-maj. P. R. Falter, kommandant van het personeel der art.; de gen.-maj. H. G. Seelig, gouverneur der Koninkl. Akad. voor de zee- en landm.; de gen.-maj. H. A. de Hart, kommand. der 4de brig. inf., belast met de waarneming van het provinciaal kommandement van Gelderland, Utrecht en Overijssel; de gen.-maj. Jhr. J. T. Serraris, kommand. der 1ste brig. inf., belast met het opperbevelhebberschap van de vesting Maastricht en van de troepen in het Limburgsche, en zulks onder toekenning van den rang van luit.-gen., met bepaling, wat de twee eerstgenoemden betreft, dat zij in de betrekking van lid van het comité van defensie worden gehandhaafd; de gen.-maj. C. A. H. Goetz, kommand. der 3de brig. inf., belast met de waarneming van het provinciaal kommandement van Friesland, Groningen en Drenthe; de maj. W. de Petit, van den generalen staf; de luit.-kol. Jhr. H. J. E. van Bevervoorde, adj. in het provinciaal kommandem. van Noordbrabant; de luit.-kol. P. R. van der Beek, provinciaal adj. in het Limburgsche; de luit.-kol. J. E. Muller, adj. in het prov. kommandem. van Groningen en Drenthe; de maj. C. M. Douglas, adj. in het prov. kommandem. van Noordholland;

de kap. H. J. B^{ou} van Boecop, van het reg. gren. en jag.; de kap. A. G. Sutherland, van het 3de reg. inf., onder toekenning van den rang van maj.; de kap. H. G. Tuck, van het 4de reg. inf.; de kap. T. Melmer, van het 7de reg. inf.; de kap^s. P. A. Thuijn de Lignij en H. van Goudoever, van het 8ste reg. inf.; de luit.-kol. J. van Roosendaal, van het 2de reg. vest.-art. en de luit.-kol. L. C. G. Delecourt, kommandant van het reg. rijd. art., beiden onder toekenning van den rang van kol.; de maj. W. C. Verniers van der Loeff, van het 2de reg. vest.-art. en de maj. H. J. J. Gelinck, van het dep. van oorlog, beiden onder toekenning van den rang van luit.-kol.; de kap. L. L. Baehr, van het 2de reg. vest.-art.; de kap. J. E. del Campo genaamd Camp, van het 1ste reg. vest.-art., beide onder toekenning van den rang van maj.; de kap. A. J. T. Hogerwaard, van het 1ste reg. vest.-art.; de kap. A. T. Burgers, van het 2de reg. vest.-art.; de kap^s. A. U. Mooser en G. C. Hartz, van de stapel- en constr.-magaz.; de kap. O. W. Gobius, van het 1ste reg. vest.-art.; de maj. W. A. Camp, magazijnm. der art. van de 1ste kl. bij de stapel- en constr.-magaz. te Delft; de kap. J. H. Gerlach, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Geertruidenberg; de kap. E. van Bart, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Vlissingen; de 1ste luit. J. Smit, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Woerden, de 1ste luit. J. Heerholt, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Venlo; de 1ste luit. J. N. de Roo, magazijnm. der art. van de 3de kl. te Heusden; de officieren van gezondh. der 3de kl. H. Wortman en H. C. C. G. J. G. J. M. van der Hoek, onder toekenning van den rang van offic. van gezondh. der 2de kl., en met vergunning tot het blijven dragen van de activiteits-uniform van de officieren van gezondh.

Overleden.

De kap. van den staf der art. G. F. Colet, onder-directeur van 's Rijks gieterij van bronzen geschut.

GEDENK WAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 5.)

XX.

HET OPENEN VAN DEN VELDTOGT IN 1828,
TOT AAN DE ONDERHANDELINGEN MET
KIAY-MODJO.

Toen de regentijd in 1828 verstreken was, besloot de Generaal DE KOCK, even als dit in de vorige jaren geschiedde, zijne krijgsverrigtingen met vernieuwde kracht voort te zetten. Hij bleef getrouw aan het plan, eenmaal door hem ontworpen, want dit plan begon goede vruchten te dragen. Men vorderde wel is waar langzaam, maar men vorderde aanhoudend, en de landstreken, die eenmaal ten onder gebracht en door de onzen bezet waren, behoefden niet meer — gelijk vroeger zoo dikwerf geschied was — bij den minsten tegenspoed ontruimd te worden.

S. D. N°. 4.

De kolonel CLEERENS was zoowel in 1826 als in 1825 naar Bagleen getrokken, maar hij had dit schoone gewest telkens moeten verlaten als de krijgskans ons slechts eenigermate ongunstig werd, thans evenwel was hij er andermaal, en zou hij er, gerugsteund door zijne bentings, tot aan het einde van den oorlog blijven. Wel had hij aan eene zijner kolonnes — de 8^e — eene rugwaartsche beweging moeten voorschrijven, toen de in Bagleen achtergeblevene brandals zeer in stoutmoedigheid toenamen, ten gevolge der moeilijkheden ons in Ledok door IMAN MOESBA EN MAAS LOERAH verwekt, maar die beweging strekte zich slechts uit tot Kemiet, terwijl de luitenant-kolonel DIELL vroeger telkens tot in Banjoemaas had moeten terugwijken. Ook het Padjang-sche was thans geheel in rust, en die rust zou eveneens bestendig zijn,

hoezeer er ruim een jaar geleden, geen gedeelte van het oorlogstoneel was, waar de Nederlanders meer dan hier aan gevaren en vermoeijenissen waren blootgesteld. Ten zuiden van Djokjokarta had men insgelijks groote vorderingen gemaakt; maar daar bleef de vijand het hardnekkigst stand houden, en dikwerf waagden kleine door hem afgezonden troepengedeelten, begunstigd door den nacht en door den toestand der sawa's, die ons in de vervolging verhinderden, zich tot in den onmiddellijken omtrek der stad.

Ten einde den lezer zooveel doenlijk in te lichten, over den stand der zaken bij den aanvang van het goede jaargetijde, en hem gelegenheid te geven, dien te vergelijken met de omstandigheden waarin men op hetzelfde tijdstip van 1827 verkeerde, zullen wij hieronder eene opgave laten volgen van de bentings, op het oorlogstoneel aanwezig, en van de stelling onzer mobiele strijdkrachten in het begin van Mei 1828.

In Banjoemaas en Bagleen, het kommando van den kolonel CLEERENS, lagen sterkten te Banjoemaas, Mergaloenjoe, Karangbollong, Bantar, Pakeongang*(1), Maron*, Gombar*, Tjengkawal*, Paësan* (de vier laatsten langs de Bogowonto) en Tjatjaban*.

In het zuiden van Pekalongang en in

(1) De schansen waarvan de namen met een * geteekend zijn, werden na den 1sten Mei 1827 opgeworpen, en gelijk in den loop van het verhaal zal blijken, waren enkelen daarvan in den aanvang van Mei 1828 nog niet voltooid; zoodra echter het punt door de onzen voor goed bezet was, kon men aannemen, dat het de diensten eener benting bewees.

Ledok, eene landstreek waar MICHIELS zich ophield, en die eerlang voor goed onder zijn kommando zou worden gesteld, vond men bentings te Segaloe, Sawangang*, Wonosobo, Karang-malang*, Kretek, Serang* en Batoor*.

In Kadoe, waar thans de majoor DUPERRON het bevel voerde, had men in het westelijk gedeelte schansen te Sepoerang, Bandongang, Minoreh, Boroboedho, Trajem en Grabiak*, voorts langs den grooten weg te Tjoentang, Magelang, Blabak en Moentilang.

In Djokjokarta, het kommando van den kolonel Cocmus, langs den grooten weg te Kalidjenking, Semen*, Tempel, Kemoeloko*, Pesangang, Boeloe, Bantoelan en Kalassan; ten westen en zuiden der hoofdstad te Bligo*, Bantoel-Karang*, Passer-Gedee*, Malangjiwang*, Siengosarie*.

In Padjang, wat onder den luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA stond, langs den grooten weg te Telogo-Pinian*, Delangoe, Kalitan, Banjoedono, Getassan en Tjandi, aan de hellingen van den Merapi, te Kedjiwang*, Piedjenan*, Poeloewatoe, Djatianom, Siengosarie en Djarak; ten zuiden en zuidoosten van den grooten weg te Gessian*, Glodogan, Massaran, Taman en Oedjong-Tawang-Redjo. Vele der bentings in het Padjong-sche waren door de troepen van MANGKOE-NEGORO bezet en zelfs opgeworpen.

Wij hebben bij deze opgaven weder buiten beschouwing gelaten, een aantal kleinere versterkingen en wachthuizen, die slechts tot tijdelijke dekking van dezen of genen post waren daargesteld; ook hebben wij geene melding gemaakt van de bentings,

op de vroegere oorlogstooneelen aanwezig, ofschoon zij nog steeds bezet waren en veel nut bleven stichten.

Wat nu het mobiele leger te velde gaat, zoo stond in Bagleen, gelijk gezegd is, de 8de kolonne te Kamiet, terwijl de 6de, benevens de keizerlijke troepen, onder Prins KESOEMO-YOEDO, met een gedeelte der benden van MANGKOE-DI-NINGRAT, de stelling aan de Bogowonto bezet hielden. De 7de kolonne was, naarmate de nood het aldaar vorderde, van lieverlede bijna geheel naar het Ledok-sche opgerukt.

De 2de kolonne stond te Minoreh gereed om in Bagleen te rukken, de bewegingen van CLEERENS te ondersteunen en de gemeenschap tusschen hem en de troepen in Kadoe te onderhouden.

De 4de kolonne, met de rest der troepen van MANGKOE-DI-NINGRAT, stond te Bligo, waar de werkzaamheden aan de benting nog niet geheel waren afgelopen.

De 3de kolonne was te Tempel met het flankeur-bataillon der expeditionnaire afdeeling; deze beide kolonnes moesten met de 4de en het 2de bataillon der expeditionnaire afdeeling, wat zich te Kalidjenking ophield, het Jamoes-sche van vijanden zuiveren, en vervolgens westwaarts rukken.

De 1ste mobiele kolonne stond te Passer-Gedee en het 1ste bataillon expeditionnaire te Djokjokarta; deze kolonnes moesten den omtrek der hoofdstad genoegzaam verzekeren, voortgaan met het zuiderdeel van Mataram te zuiveren en later insgelijks naar het westen marcheren. De benden van de Prinsen NOTTO-PRODJO en SERANG waren aan deze beide kolonnes toegevoegd, en de troepen des Sultans die te Bantoelan

stonden, moesten de Nederlanders gedurende hunne verrigtingen rondom Djokjokarta ondersteunen, en vervolgens het Mataramsche voorloopig blijven bezetten.

De 5de kolonne, met de troepen door den Solo-schen Prins ARIO-MATARAM op de been gebracht, hielden zich op te Kedjiwang en waren almede bestemd naar het westen te rukken, zoodra de laatste bents in Padjang opgeworpen, geheel voltooid en van het noodige voorzien zouden zijn.

Prins MANGKOE-NEGORO eindelijk, hield met zijn legioen het zuidergebergte bezet, ging voort dit te zuiveren, en den vijand meer en meer westwaarts te drijven.

Men ziet uit dit overzicht, dat er sedert den vorigen jare, in weerwil van een aantal vertragingen, door verschillende oorzaken bewerkt, veel gedaan was, en dat de Nederlanders in der daad vorderingen hadden gemaakt. De Generaal DE KOCK had zich thans voorgenomen uit het oosten, noorden en westen bestendig naar de Progo en Bogowonto voort te blijven werken, maar hoezeer hij den vijand met vernieuwde kracht wilde doen opzoeken, aanvallen en uiteendrijven, zoo lag het toch geenszins in zijne bedoelingen al te spoedig voortuit te gaan. Het was zijn ernstige wil, dat het terrein in den vervolge door de onzen te bezetten, ook door hen bezet zou blijven, en daarom mogt hij geene gewesten achter zich laten, waar de vijand zijne handen ruim kon hebben. Ieder belangrijk punt moest van eene sterkte voorzien worden, want het zou aan de opstandelingen steeds mogelijk wezen, tusschen onze kolonnes door te breken; maar er moest voor hen geene kans overblijven

zich daarachter staande te houden of zich eenen nieuwen aanhang te vormen. De kring die rondom hen getrokken werd, mogt zich langzaam vernauwen, maar het moest boven alle verdenking verheven zijn, dat er achter of buiten dien kring voor hen aan geene veiligheid te denken viel.

Na den lezer met den stand van zaken in den aanvang van Mei 1828, en met de plannen van den opperbevelhebber tot het voortzetten van den oorlog, bekend gemaakt te hebben, dienen wij hem ook in te lichten aangaande de herleving van het geschil, wat reeds in het vorige jaar, over de wijze van DIEPO-NEGORO ten onder te brengen, tusschen den Generaal DE KOCK en den Kommissaris-Generaal DU BUS DE GUISIGNIES gerezen was.

Toen de Generaal DE KOCK, naar eene toevallige aanleiding, op den 8sten April 1828 door den Kommissaris-Generaal over zijne verdere plannen was ondervraagd geworden, schreef hij den 12^{den} daaraanvolgende: «Groote mouvementen ben ik niet voornemens te maken; ik werk onafgebroken voort op het plan dat ik sedert lang heb beraamd, en dat ik de eer had aan Uwe Excellentie in de maand Mei 1827 aan te bieden, tot welks uitvoering ik thans te meer bepaald ben, daar ik uit de missive van Zijne Excellentie den Minister van Marine en Koloniën, d^o. 31 October 1827 (1), gevoegd bij Uwer Excellenties

missive van 23 Maart jl. (1), bespeurd heb, dat de daarbij beraamde wijze van den oorlog voort te zetten juist die is, welke door Zijne Excellentie den Minister aangeprezen wordt.» Dit schrijven werd op den 26sten dierzelfde maand door den Kommissaris-Generaal beantwoord. Deze beweerde dat het plan van operatiën wel is waar door den Minister van Marine en Koloniën, benevens door Z. K. H. den Kommissaris-Generaal van Oorlog, was goedgekeurd geworden, maar dat de wijze waarop het werd uitgevoerd — hetgeen in den vorigen jare uitsluitend het onderwerp zijner afkeuring had uitgemaakt — ook in Nederland geene onvoorwaardelijke toejuiching had gevonden. Daar nu die wijze van uitvoering onveranderlijk dezelfde was gebleven, en de Generaal DE KOCK het voornemen bleek te hebben daarin te volharden, zoo zag hij niet zonder angstvalligheid de toekomst te gemoet, dewijl zijns inziens de bewegingen, die tot nog toe hadden plaats gehad, «in het geheel niet degenen waren die tot de gewenschte resultaten eindelijk leiden konden.» Hij erkende niettemin dat de maatregelen, door den opperbevelhebber genomen, eenige goede vruchten hadden gedragen en dat er sedert den 1sten Mei 1827 werkelijk vorderingen waren gemaakt, maar — liet hij er op volgen — «ik geloof van eenen anderen kant dat, indien er aanvankelijk gewerkt werd om de mitelingen geheel

den vermeld. Men leze ook het XVIe Hoofdstuk over de wijze waarop de oorlog zou worden voortgezet.

(1) De inhoud van 's Ministers brief van 31 October 1827, kwam dus eerst in Maart 1828 ter kennisse van den Generaal DE KOCK.

(1) Men zie over dezen brief het XVe Hoofdstuk, wat wij, aan een ieder die belang stelt in dit gedeelte van ons verhaal, verzoeken nog eens te herlezen. De verwickelingen, hier beschreven, zijn slechts eene voortzetting van die welke ginds wer-

uit het zuidergebergte te verjagen, en dezelve ook om de zuid tot over de Progo te verdrijven, zoodat het geheele land aan de linker zijde dezer rivier gezuiverd ware, en wanneer alsdan de operatiën van Uwe Excellentie geleid werden met het bepaalde oogmerk om meer *gelijktijdige en gecombineerde bewegingen* door AL de mobiele kolonnes te doen verrigten, de vijand alzoo, voor zooveel het terrein zulks toelaat, aan de andere zijde van de Progo meer en meer van nabij te komen, van onderscheidene zijden *in eens* aan te vallen, in het naauw te brengen en te omsingelen, er veel spoediger meer bepaalde resultaten zouden verkregen worden, en het welligt gebeuren zoude, dat de hoofdmuiteling, bij eene *meer krachtdadige actie* van onze zijde, weldra door de zijnen verlaten werd. Om zoodanig te ageren, wordt er natuurlijk eene groote en uitgebreide administratie gevorderd, om op al de onderscheiden punten, in den toevoer van levensmiddelen, amunitie als anderszins te voorzien, en tot het welberamen en inrigten daarvan wordt een geruim tijdsverloop vereischt; dan, *hoe dit ook zijn moge*, zoo geloof ik voor mij, dat, zal men door de kracht der wapenen den vijand ten onder brengen, de operatiën over het algemeen aan onze zijde met veel meer kracht, en op de onderscheidene punten zooveel mogelijk gelijktijdig moeten worden doorgezet, en dat, in het tegengesteide geval, er thans even genoegzame redenen bestaat om niet te veronderstellen, dat de onlusten nog dit jaar een einde zullen nemen, als men met grond in den voorleden jare, bij eene geregelde uitvoering van het

ontworpen plan, verwachten konde, dat, gelijk zulks door Uwe Excellentie bevestigd werd, de oorlog reeds toen ter tijd zoude zijn afgelopen.» Bij de beoordeeling dezer letteren van den Kommissaris-Generaal, zullen wij niet stilstaan bij zijne bewering, dat de wijze, waarop de Generaal DE KOCK zijn plan van operatiën tot in Mei 1827 had uitgevoerd, in Nederland niet onvoorwaardelijk werd goedgekeurd. Men kan niet betwisten dat hij de waarheid sprak; maar het doet niets ter zake of eene handeling wordt afgekeurd, maar wel of die afkeuring op goede gronden rust, en reeds in het XVe Hoofdstuk hebben wij aange-toond, dat Z. K. H. de Kommissaris-Generaal van Oorlog voorzeker geheel anders zou gesproken hebben, ware men destijds in Nederland beter bekend geweest met het eigenaardige der oorlogsvoering op Java. De Kommissaris-Generaal DU BUS DE GUISGNIÉS echter was op Java aanwezig; hij had intusschen — Aug. 1827 — het oorlogstooneel bezocht, hij had van nabij de moeilijkheden gezien die er mede gepaard gingen, ja hoe onmogelijk het was «in den toevoer van krijgs- en levensbehoefsten zoodanig te voorzien, dat men niet dadelijk genoodzaakt was terug te trekken wanneer men den vijand niet aantrof, of hij terugweek;» hij had sedert het vorige jaar uit een aantal rapporten op nieuw kunnen leeren, dat het niet doenlijk was «den vijand, door wel gecombineerde operatiën, in zoodanige positiën te drijven, dat hij een beslissend gevecht niet ontwijken kon,» en eindelijk had hij zich door hetgeen er na dien tijd in Ledok en Bagleen was voorgevallen, geheel kunnen overtuigen

dat het weinig baatte den oorlog met *kracht* — dat is gelijk hij het bedoelde met *spoed* — voort te zetten en gecombineerde bewegingen gelijktijdig door *alle* onze mobiele kolonnes te doen verrigten. Immers na den wapenstilstand van 1827 was Ledok geheel in rust, en waren de 7de en 8ste kolonnes, uit het noorden en het westen, den vijand voor zich uitdrijvende, spoedig het Bagleen-sche doorgetrokken, om zich met de 6de kolonne en de benden van KESOEMO-YOEDO aan de Bogowonto op te stellen. De onzen hielden nu eene lijn bezet, die van Wonosobo over Kretek langs de grenzen van het Minorehsche en langs de Bogowonto tot aan het zuider-zeestrand voortliep; maar de gewesten achter die lijn waren niet genoegzaam met sterkten bezet en door ons beschermd; de vijand splitste zich in kleine troepenafdeelingen, drong behendig door de stelling der onzen heen, wierp zich in Ledok, trok voort tot op het gebied van Pekalongang, Samarang en Kadoe, vertoonde zich weder vrij sterk in Bagleen, dwong de 8ste kolonne tot eene achterwaartsche beweging, en noodzaakte den Generaal DE KOCK uit Magelang hulp naar Ledok te zenden. Veel was het reeds dat men in dergelijke omstandigheden aan de Bogowonto kon blijven standhouden, maar wat zou — vooral bij den opstand die in December het Rembang-sche beroerde en daar zooveel troepen vorderde — het vermoedelijk gevolg zijn geweest, wanneer de Generaal DE KOCK al zijne mobiele kolonnes, en dus niet alleen de 6de, 7de en 8ste, maar ook die welke ten zuiden van Djokjokarta en langs den grooten weg,

tusschen deze stad en Magelang stonden, in verband met elkander had laten voorwaarts trekken? Die kolonnes hadden zich alsdan naar de Progo moeten begeven, en zij zouden het geheele zuiderdeel van Mataram, benevens de geheele streek gronds tusschen die rivier en den grooten weg, onvoldoend bezet en beschermd achter zich gelaten hebben. DIEPO-NEGORO, die ten allen tijde juist daar zijnen meesten bijval had gevonden, zou niet hebben verzuimd er zich te laten gelden; hij had er den opstand met vernieuwde kracht doen opluiken, hij had onze kolonnes in den rug bestookt, zeer waarschijnlijk het Padjang-sche, ja zelfs de hoofdstad Djokjokarta in groot gevaar gebracht en de Nederlanders verplicht met aanzienlijke verliezen tot eene achterwaartsche beweging over te gaan, zonder dat het hun zelfs mogelijk zou geweest zijn — door den afmarsch naar Rembang van de 2de, 5de en 9de kolonne — even als aan de Bogowonto, ook aan de Progo stand te houden. Zijn aanzien zou daardoor bij de Javaansche bevolking niet weinig geklommen zijn, maar het onze had een' nieuwen en noodlottigen knak gekregen.

Men ziet uit dit alles dat de Generaal DE KOCK in 1827 niet met *meer spoed* en met *al* zijne kolonnes gelijktijdig in de voorafbepaalde rigting had kunnen voorwaarts gaan. Wat nu de wenschen van den Kommissaris-Generaal aangaande het zuidergebergte betreft, zoo overwege men dat de Generaal DE KOCK zich sedert lang onledig hield den vijand uit dit gebergte — waar de benden van MANGROE-NEGORO stonden — en om de zuid van Djokjokarta

te verdrijven, ten einde zijne mobiele kolonnes vervolgens in Mataram en Kadoc langs de Progo te kunnen scharen, maar dat de Kommissaris-Generaal, die blijkens zijne vrees voor het tegendeel, nog in datzelfde jaar het pleit wenschte beslist te zien, dit, naar aanleiding van dien wensch, wilde verrigt hebben met eenen spoed, die op dit punt zóóveel troepen zou gevorderd hebben, dat men daarvoor andere punten had moeten ontblooten en in gevaar stellen. De Kommissaris-Generaal zou voorts gewenscht hebben dat de opperbevelhebber, in stede van langzaam voorwaarts te gaan, door zijne kolonnes eenen kring rondom de magt van DIEPO-NEGORO liet vormen, dat hij daarna die kolonnes gelijktijdig en in verband met elkander *krachtig*, dat is *spoedig*, liet vooruitrukken, terwijl op het achterwaarts gelegen terrein hier en daar sterkten werden opgeworpen; hij wilde eene soort van drijfjagt doen houden en zodoende de magt van DIEPO-NEGORO op één hoop bij elkander jagen, om haar ten slotte «van onderscheidene zijden *in eens* aan te vallen» en, zoo het kon, te vernietigen. Wij hebben echter reeds al te dikwijls gezien dat de magt van DIEPO-NEGORO zich niet bij elkander liet drijven, maar dat zij veeleer, gelijk de vloeistof, bestendig openingen wist te vinden, waardoor zij bij gedeelten kon ontsnappen, wanneer zij te eng bekneld en te sterk gedrukt werd. De Generaal DE KOCK mogt dus ook aan dit verlangen niet toegeven; hij moest langzaam, zeer langzaam blijven voorwaarts gaan, wilde hij niet telkens verplicht zijn terug te keeren, en wilde hij den opstand niet eindeloos lang zien voortduren.

Maar wij hebben het reeds elders gezegd, aan den Kommissaris-Generaal zweefde slechts eene zaak voor de oogen, namelijk het herstel der finantiën op Java, het hoofddoel zijner zending, wat reeds vastgesteld en hem voorgeschreven was, eer men in Europa iets van den uitgebroken opstand wist. Dit doel wilde hij tot elken prijs bereiken en daarna terugkeeren naar het Vaderland, ten einde aan den Koning rekenschap te doen en zich in het bijzijn zijner aanverwanten te verheugen; maar jammerlijk werd hij hierin door dien noodlottigen oorlog gedwarshoomd. De teleurstellingen, die hij in deze ondervond, schenen zijn gemoed te verbitteren en hem tot onbillijkheden te stemmen; zij deden hem over het hoofd zien dat er sedert Mei 1827 veel gedaan was, in weerwil van de tegenspoeden in West-Bagleen, in Ledok en Rembang, en in weerwil er zooveel tijds in vruchteloze onderhandelingen was verlopen. Hij-zelf scheen zijne onbillijkheid te gevoelen, maar hij stapte er overheen, en zijn hart, vervuld met eene vurige, maar ongerijmde begeerte naar den vrede, weigerde gehoor aan zijn verstand. Hij somt immers zelf hierboven de vele moeilijkheden op, die met het in toepassing brengen zijner zienswijze zouden gepaard gaan; hij stemt toe dat er ook bij het huldigen van zijne denkbeelden veel tijd zou gevorderd worden, alléén om het noodige te beramen en in te rigten, *maar hoe dit ook zijn moge*, laat hij zakelijk er op volgen, wanneer men mij gehoor weigert, bestaat er geene kans op goeden uitslag. Die woorden: *hoe dit ook zijn moge*, moeten ons immers in de ooren

klinken alsof er stond: *ik onderzoek niet of hetgeen ik eisch mogelijk is, ik eisch het en daarmede afgedaan.*

De Generaal DE KOCK beantwoordde den brief van den Kommissaris-Generaal op den 26sten Mei 1828, en liet zijn antwoord vergezeld gaan door eene schets van het oorlogstooneel, waarop zoowel de stand onzer troepen op 1 Mei 1827, als die op 1 Mei 1828 was aangeteekend.

Het spreekt van zelve dat wij, bij onze beschouwingen hierboven geleverd, ons voordeel met des Generaals schrijven hebben gedaan, en wij kunnen ons derhalve van eene meer uitvoerige mededeeling daarvan onthouden. Wij moeten echter doen opmerken dat de opperbevelhebber zich niet verdedigde of verontschuldigde, over het beweren dat hij verzekerd zou hebben den oorlog in het vorige jaar te doen afloopen; hij achtte het vermoedelijk voldoende aan te toonen, dat meerdere voortvarendheid onmogelijk ware geweest; wij echter zijn verpligt er bij te voegen dat wij, in des Generaals officiële briefwisseling met den opperlandvoogd, geen spoor van eene dergelijke verzekering hebben gevonden. In zijnen brief van 26 Mei 1828 herhaalde de Generaal DE KOCK nogmaals, dat hij zonder stellige bevelen niet van den ingeslagen weg zou afwijken, en hij eindigde op de volgende wijze:

«Het zou mij, geloof ik, geen moeite kosten Z. K. H. den Kommissaris-Generaal van Oorlog van het denkbeeld terug te brengen, alsof er vroeger nutteloos ware heen- en weergetrokken, en onze magt onoordeelkundig is afgemat; dan ik schrijf geene verdediging, maar als opperbevel-

hebber van Z^r. M^o. land- en zeemagt in deze gewesten, ben ik aan Hoogstdezelfs vertegenwoordiger rekenschap schuldig van mijne handelingen en van de motieven welke tot dezelve aanleiding gaven, en als militair ben ik Uwe Excellentie toelichting schuldig.

«Ik verzoek Uwe Excellentie verzekerd te willen zijn dat het mij grieft met Uwe Excellentie in gevoelen te verschillen, en dat geene stijfhoofdigheid of te groot zelfvertrouwen mij doet volharden in de denkbeelden, die ik vroeger omtrent het voeren van den oorlog hier te lande heb verkregen; langdurige ondervinding, de ondervinding van de officieren die met mij dienen, mijne gesprekken met voorname en kundige inlanders, en de overeenkomst die er tusschen dezen oorlog en die welke vroeger in de Vendée, in Egypte en in Calabrië gevoerd zijn, hebben mij doen besluiten om te handelen gelijk ik doe. Aan mijn wensch, om de rust zoo spoedig mogelijk te herstellen, zal Uwe Excellentie of iemand anders voorzeker niet twijfelen; dwaal ik, dan doe ik zulks met mijn verstand en niet met mijn hart, en dan zou ik-zelf moeten aanraden, dat een meer kundig bevelhebber uit Nederland herwaarts werde gezonden. Mijne onafgebroken beden zijn voor het welzijn van mijn Vaderland en van deze Kolonie, en om dit laatste te bereiken mag niets verzuimd worden; maar blijft men mij vertrouwen, dan roep ik het geduld in, dat ik van den aanvang heb gezegd dat er noodig is om eenen oorlog te eindigen, waarin men Mahomedanen te bestrijden heeft; en ik vertrouw op mijn Koning en

op de Nederlandsche natie, opdat het, onder Gods zegen, aan geene middelen ontbreke om de zaken tot een gewenscht einde te brengen.»

Het spreekt van zelve dat een bevelvoerend Generaal, die in het bewustzijn verkeert het volle vertrouwen te bezitten van een ieder die boven hem gesteld is, met oneindig meer vastheid zijne handelingen zal besturen dan een ander, die weet dat men zijne inzigten niet deelt en die alzoo hoognoodig heeft bijna zeker te zijn van eenen goeden uitslag, alvorens iets te kunnen ondernemen. De Generaal de Kock, hoe overtuigd hij ook was van den goeden weg te bewandelen, moest derhalve meer dan een mensch geweest zijn, indien de herhaalde blijken van afkeuring, die hem van den Kommissaris-Generaal werden, zonder dat deze hem stellige bevelen zond tot het volgen eener andere gedraglijn, en zonder dat iemand dergenen die boven hem gesteld waren, hem eenig bewijs van goedkeuring gaf, geenen invloed op zijn doen en laten hadden uitgeoefend. Wij kunnen het vermoeden niet van ons afwerpen dat hij daardoor meer en meer behoedzaam werd, ten einde de goede uitkomst zijner verrichtingen nergens in de waagschaal te stellen; maar wij zijn ook innig overtuigd dat, al moge de oorlog daardoor eenige maanden langer hebben geduurd, men door zijne standvastigheid en door de edele toewijding, waarmede hij de geheele verantwoordelijkheid voor den gang der zaken op zich nam, veel gewonnen heeft, dewijl men, bij het in toepassing brengen der onbesuisde middelen, door den Kommissaris-Generaal aangewezen, nog jaren zou

noodig gehad hebben om den vrede te bewerken.

Eene andere moeilijkheid, waarin de Generaal de Kock bij het voeren van den oorlog door den Kommissaris-Generaal gewikkeld werd, was de betaling, voor een goed gedeelte in kopergeld, der soldijen, traktementen, enz. van het leger. Zeker mogen wij die moeilijkheden niet geheel aan den Kommissaris-Generaal wijten, maar eene beknopte uiteenzetting der feiten zal evenwel doen zien, dat hij veel achterwege liet van hetgeen hij had kunnen doen om regt en billijkheid te handhaven, en in deze de taak van den opperbevelhebber te verlichten.

De soldij van den Europeaanschen soldaat bij het Oost-Indische leger, was bij Koninklijk besluit van den 14^{den} September 1814, n°. 60, gesteld op 8 stuivers daags, d. i. $\frac{2}{5}$ van den Nederlandschen gulden. Daar die gulden 200 azen fijn zilver hield, zoo had ook de soldaat in Indië per dag behooren te ontvangen 80 azen fijn zilver, of eene daarmede gelijkstaande waarde. De Kommissarissen-Generaal, die in 1816 met het overnemen onzer Oost-Indische bezittingen, en met het regelen van het bestuur aldaar belast werden, uitgaande van het onverklaarbare, maar destijds heerschende dwaalbegrip, dat het zilver 25 pCt. in waarde steeg, wanneer het uit Europa naar Indië was overgevoerd, bepaalden, bij publicatie van 14 Januarij 1817, dat er zoo spoedig mogelijk zou worden aangemunt een nationale Indische standpenning, die de gehalte zou hebben van den gewonen Nederlandschen gulden,

d. i. 200 azen fijn zilver. Aan dien standpenning of nieuwen Indischen gulden, werd niettemin dezelfde waarde toegekend als aan de Javasche, de Soeratsche en de Arcotsche ropijen. Deze muntspeciën hielden evenwel resp. $227\frac{13}{18}$, 225 en 225 azen fijn zilver, en hadden derhalve werkelijk gemiddeld 25 pCt. meer waarde dan de Nederlandsche gulden, die, hetzij gemunt, hetzij nog ongemunt, door zijne reis naar Indië geen aasje zwaarder kon worden. Geheel in overeenstemming met het verkeerde inzicht, wat men eenmaal was toegedaan, werd al verder vastgesteld dat de nieuwe Indische gulden — niet 20 maar wel gelijk de evengenoemde ropijen — 24 Nederlandsche stuivers (à 5 centen of duiten) of 50 Indische stuivers (à 4 centen of duiten) zou gelden. De soldij van den soldaat werd nu op 8 dezer zoogenaamde Nederlandsche of 10 Indische stuivers gesteld, en kwam dus op $\frac{1}{3}$ van den Nederlandschen gulden of 66,6, in stede van 80, azen fijn zilver per dag.

Het valt niet moeilijk, naar aanleiding van dit een en ander te berekenen, dat de soldaat per jaar ruim f 24 minder bekam, dan hem bij het Koninklijk besluit hierboven aangehaald, was toegezegd, en het spreekt van zelf, dat ook de officieren en verdere ambtenaren, wier bezoldigingen in Nederland waren vastgesteld, naar evenredigheid hetzelfde verlies leden. En dat hier in der daad verlies werd geleden, is maar al te zeker, want het gaat boven de magt eener regering — wie zij ook zijn moge — de waarde hare muntspeciën te verhoogen of te verlagen; zij kan dit niet, omdat het volk wat zij regeert handels-

betrekkingen onderhoudt met andere volkeren, en die andere volkeren moeten de muntspeciën door hen op onze markten ontvangen, des noods als edele metalen op iedere andere markt, zonder noemenswaardig verlies van de hand kunnen zetten. Hoe nu zal dit hun mogelijk zijn, wanneer een stuk van 200 azen fijn zilver, hun als een van 225 azen wordt aangerekend. Zij kunnen het dan niet, en eischen derhalve, voor dezelfde waarde in koopgoederen, meer muntstukken van 200 dan van 225 azen, of met andere woorden, zij nemen het stuk van 200 azen nimmer aan voor het hooger bedrag wat eene regering daaraan willekeurig heeft toegekend, en zoodra de vreemde kooplieden dit doen, zijn die van den lande tot hetzelfde, tegenover de verbruikers, verplicht. Op die wijze ontstaat de agio, die niet achterwege blijven en nimmer door de regering onderdrukt worden kan (1), zoodra zij een ruilmiddel in omloop brengt, wat niet de waarde heeft waarvoor zij het uitreikt.

Daar de nieuwe Indische gulden echter nimmer werd aangemunt, zoo zou het ongerief en de schade niet zeer groot zijn geweest, indien de weinige Nederlandsche guldens en verder de ropijen en andere zilveren muntstukken in Indië aanwezig, in de behoeften van den geldsomloop hadden kunnen voorzien. Immers zou men

(1) De Kommissarissen-Generaal hadden bij hunne hierbovengenoemde publicatie, de agio op het geld en ook die op het papier en koper, waarover later, onder bedreiging van ernstige straffen verboden. Wij hebben echter reeds vroeger gezien, dat de Indische regering in 1825 verplicht was, die agio zelve te betalen, wilde zij in het bezit van zilvergeld geraken.

alsdan slechts bij uitzondering eigentlijke Nederlandsche guldens of muntstukken, waarvan de waarde te hoog gesteld was, hebben ontvangen, maar er was gebrek aan ruil-middelen, en de Indische regering zag zich derhalve verplicht papier uit te geven, wat den Indischen gulden vertegenwoordigde, en eene groote menigte koper in omloop te brengen. Deze maatregelen maakten het kwaad nog erger.

De waarde in zilver, van de papieren guldens, was natuurlijkerwijs niet voorhanden, en kon dus ook nergens tot onderpand voor de eerlijke inwisseling worden nedergelegd. Er werd slechts bepaald, dat men het papieren geld te Batavia, Samarang en Soerabaja steeds tegen klinkende munt zou kunnen ruilen. Wanneer nu de Nederlandsche gulden door den handel niet reeds tegen dezelfde waarde werd aangenomen, als de daarmede gelijk gestelde ropijen en andere muntspeciën, dan kon dit nog veel minder het geval zijn met papier, welks waarde niet voorhanden was (1), wat door zijne broosheid zoo ligt kon vernietigd worden, waarmede men zoo veel bedrog kon plegen, en wat men niet eens overal tegen de volle waarde aan zilver bij 's lands kas kon verwisselen. De agio op het papier steeg dus nog veel hooger dan die op het zilver, maar niettemin werd de papieren gulden door de regering aan ambtenaren en krijgslieden tegen de volle waarde daaraan toegekend, dat is gulden

voor gulden uitbetaald. Wat nu het koper aangaat, zoo overwege men, dat 120 duiten waarmede de regering een gulden betaalde, naauwelijks eene innerlijke waarde van drievierde gulden hebben, en men zal begrijpen dat de schade hoogstbelangrijk moest worden voor hen, die het kopergeld niet meer als pasmunt, maar bijna als hoofdbetaalmiddel moesten aannemen.

Wanneer men nu, om tot den soldaat terug te keeren, aan hem zijne bezoldiging die reeds van $\frac{2}{5}$ op $\frac{1}{3}$ Nederlandsche gulden gebracht was, grootendeels uitbetaalde in papier (1) of in koper, waarop hij nog zeer veel moest verliezen, dan zal men ontwaren dat zijne bezoldiging uiterst gering moest wezen, te midden van zoovele vermoeijenissen en gevaren en van zooveel ziekte en ongerief, waaraan hij was blootgesteld. Bij dit alles moeten wij nog op eene omstandigheid de aandacht van den lezer vestigen; onder het koper waarmede de troepen gedeeltelijk werden uitbetaald, bevond zich eene zekere hoeveelheid dubbele duiten, die te Soerabaja geslagen waren, en deze wilde het volk op het tooneel des oorlogs volstrekt niet aannemen; de enkele duiten uit dezelfde munt herkomstig en de nieuwe duiten uit Nederland aangevoerd, werden eveneens dikwerf geweigerd, en werden nimmer ontvangen dan alweder tegen eene geringere waarde dan de oude Hollandsche Compagnie's duiten (2); dit alles evenwel

(1) In October 1825 toen de residentie Kadoe in de grootste verwarring verkeerde, moest men daar op een papieren gulden 3 à 4 en op een zilveren gulden 2 à 3 dubbeltjes of resp. 30 à 40 en 20 à 30 pCt. verliezen.

(1) Ook de geringe soldaat werd in papier betaald, dewijl het gedurende den oorlog niet mogelijk was, de soldij geregeld per vijf dagen te voldoen; dit geschiedde doorgaans eens per maand.

(2) Dit een en ander bevestigt de waarheid die de Staatshuishoudkunde ons leert, dat het namelijk

werd den krijgsman tot denzelfden prijs aangerekend.

Om deze en andere moeilijkheden te ontgaan, en het welzijn van den soldaat te bevorderen, trachtte de Generaal DE KOCK de traktementen en soldijen op het oorlogstoneel zooveel mogelijk in zilver te laten voldoen. Hij slaagde hierin slechts onvolkomen, in weerwil er inmiddels en reeds voor het uitbarsten van den opstand, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 16 Januarij 1821, n°. 72, nog guldens en drieguldens van 200 en 600 azen fijn zilver geslagen en op Java in omloop gebracht waren geworden. De regering had te gelijkertijd het papieren- en koperen geld zoodanig vermenigvuldigd, dat het zilver daardoor geheel was verdrongen, en reeds in het XIII^{de} Hoofdstuk van het 1ste Deel hebben wij gezien, welke belangrijke opofferingen zij zich getroosten moest, om op het einde van 1825 eene som van f 27941 in zilvergeld te kunnen verzenden naar de Vorstenlanden, waar het volk nog weinig met de onzen in aanraking was geweest, en de moeilijkheden, ontstaande uit eene munt zonder innerlijke waarde, dus nog veel grooter moesten zijn.

Zoodanig was de stand van zaken, toen de Kommissaris-Generaal DU BUS DE GUISIGNIES op Java verscheen. Kort na zijne aankomst, voerde hij, ingevolge de voorschriften en uitgebreide volmagten hem in

zeer nadeelig is, zonder onvermijdelijke noodzakelijkheid, den stempel van de munt te veranderen. Waarom behield de Nederlandsche regering hier niet den muntslag der oude O. I. Compagnie? Wie zou het haar belet hebben, en hoe groot zou het voordeel niet geweest zijn wat er uit voortgevloeid ware?

het moederland verstrekt, bij Besluit van 18 Februarij 1826, n°. 1, als standpenning voor Nederlandsch Indië, de Nederlandsche gulden in, zoo als die bij de wet van 18 September 1816 voor het Rijk was bepaald, en alzoo houdende 200 azen fijn zilver op een gewigt van 7 engels Trooisch. Alle overige zilveren muntspeciën, met uitzondering van de guldens en drieguldens, ingevolge het Koninklijk besluit van 16 Januarij 1821, n°. 72, en die hetzelfde allooï hadden als de Nederlandsche gulden, werden uit den omloop genomen. Het papieren geld — de promessen — wat zoo overvloedig voorhanden was, werd almede ingetrokken, en een gedeelte van het koper — de Japansche bonken (1) — onderging hetzelfde lot. De gulden werd even als in Nederland verdeeld in 20 stuivers, ieder van 5 duiten, zoodat 100 duiten eenen gulden vertegenwoordigden. Er werd voorts bepaald, dat niemand zou kunnen verplicht worden, in betaling van groote of kleine sommen, «meer dan ter waarde van f 10 aan koperen duiten aan te nemen.»

Door deze maatregelen zou eene gewigtige schrede gedaan zijn, tot het herstellen en voor goed regelen van het Indische muntwezen, indien de Kommissaris-Generaal, in stede der uit den omloop gebragte muntspeciën en promessen, eene voldoende hoeveelheid zilvergeld in de plaats had

(1) Ingevolge Publicatie van 23 Junij 1818, n°. 39, waren van Japansch koper stukken gekapt ter waarde van heele, halve en dubbele stuivers, welke stukken aan de eene zijde de opgave der waarden en andere het jaartal waarin ze geslagen waren, droegen. Deze munt noemde men Japansche bonken.

kunnen geven, maar dit was hem helaas onmogelijk. Onder de middelen ter zijner beschikking gesteld tot het ten uitvoer leggen der verbeteringen hierboven bedoeld, was eene som van 6 millioenen gulden aan kopergeld, die hij zich op grond van de voorschriften des Konings, verplicht achtte in omloop te brengen. Deze nieuwe en bovenmatige uitgifte van kopergeld was echter in strijd met zijne overtuiging, en des Konings bevelen daartoe waren gegrond op eenen veronderstelden staat van zaken, die hij thans zeker wist dat eene dwaling was geweest. Het is derhalve te bejammeren, dat hij den moed niet heeft kunnen vinden, op eene oordeelkundige wijze van die bevelen af te wijken; hij zou daardoor aan het moederland en aan onze Oost-Indische bezittingen, vele harde beproevingen hebben bespaard, en gelijk later gebleken is, de goedkeuring van het Hooge bestuur in Nederland hebben verworven (1).

Toen het muntstelsel in 1826 in Indië op nieuw geregeld was, moest ook de soldij der krijgsmagt op nieuw, en in overeenstemming daarmede, worden vastgesteld. De Raad van Indië was van gevoelen, dat de soldaat, ingevolge het Koninklijk besluit van 14 Januarij 1814, wat er ook na dien tijd mogt geschied en bepaald zijn, regt had op 8 stuivers daags, dat is op $\frac{2}{3}$ van den Nederlandschen gulden, en dat zijne bezoldiging derhalve thans op 40 centen per dag behoorde gebragt te

worden. De Kommissaris-Generaal kon of wilde zich evenwel met dit gevoelen geenszins vereenigen. Uit de gevoerde briefwisseling blijkt niet onduidelijk, dat hij zeer wel inzag hoe onregtvaardig de geringe krijgsman sedert 1817 was behandeld geworden, maar hij gaf te kennen dat die onregtvaardigheid door anderen moest worden verantwoord, en dat het niet aan hem was, haar te herstellen of voor den vervolge op te heffen. Hij bleef het als eene uitgemaakte zaak beschouwen, dat de soldaat slechts regt had op $\frac{1}{3}$ van den Nederlandschen gulden per dag, en bepaalde dien ten gevolge op den 7^{den} Augustus 1826, dat zijne soldij $55\frac{1}{2}$ cents of duiten daags zou bedragen. Deze bepaling is in onze oogen eene daad van lakenswaardige willekeur, die meer en meer getuigt, hoezeer de Kommissaris-Generaal er naar streefde, tot elken prijs ja *per fas et nefas*, het groote doel zijner zending, het herstel van het evenwigt tusschen ontvangsten en uitgaven te bereiken. Zijne verordening, dat de gulden slechts 100 centen of duiten zou gelden, was reeds een groote misslag, zoodra de aanzienlijke hoeveelheid koperen munt die in Indië omloop, niet verminderd, maar zelfs belangrijk vermeerderd stond te worden (1). Immers

(1) De Staatsraad, belast ad interim met de directie van het Departement voor de Nationale nijverheid en de Koloniën, schreef in een Verslag aan den Koning op den 2^{den} Januarij 1832: »Het is jammer dat de Kommissaris-Generaal (ou Bus DE GUISSIGNIES) toen niet begrepen heeft, dat hij niet gehouden was, om de door Uwe Majesteit vastgestelde bepaling omtrent het kopergeld, *letterlijk* op te volgen, maar dat de belangen der ingezetenen eene koersbepaling vorderden, die meer aan de waarheid nabijkwam, dan die van 100 duiten op den

(1) Men leze over deze hoogstgewichtige aangelegenheden het belangrijke werk: *Geschiedenis van het Munt- en Bankwezen in Nederlandsch Indië*, enz. door D. C. STREYS PARVÉ.

zoodra de duit, in stede van pasmunt te zijn, meer en meer als standpenning begon op te treden, moest hij ook meer en meer *werkelijk* de waarde bezitten van *dat gedeelte* van den gulden, wat hij vertegenwoordigde. Zijne wezentlijke waarde was nagenoeg $\frac{1}{100}$ gulden, vroeger werd hem die van $\frac{1}{120}$ en thans reeds die van $\frac{1}{100}$ gulden toegekend, en hoe kon hij voor die waarde gelden, zoodra hij niet meer bij uitzondering, maar als hoofdbetaalmiddel bij iedere daad van koopen of verkoopen moest te voorschijn komen. In zoodanig eenen stand van zaken, moest hem immers door den handel, nog meer dan vroeger, allengskens eene waarde worden toegekend, die zijne innerlijke waarde ($\frac{1}{100}$ gld.) nabijkwam. De soldaat zou dus — zoodra de gulden 100 duiten moest gelden — reeds aanzienlijk benadeeld zijn geworden, wanneer men zijne soldij, naar het gevoelen van den Raad van Indië, op $\frac{2}{3}$ van den Nederlandschen gulden daags had gesteld, en zij geheel of voor het grootste gedeelte, in centen of duiten, ware uitbetaald geworden. Had de Kommissaris-Generaal zich derhalve in andere omstandigheden welligt ontslagen kunnen achten, vroeger bevolene en nog bestaande onregtvaardigheden te herstellen, zoo kon hij dit, naar onze wijze van zien, niet, en werd het tegendeel een dubbele pligt voor hem, toen hij eenen stand van zaken in het leven ging roepen, die deze on-

gulden. De ruime magt aan dien hoogen ambtenaar verleend, sloot zonder twijfel de bevoegdheid daartoe in." — Men zie de *Geschiedenis van het Munt- en Bankwezen in Nederlandsch Indië*, enz. door D. C. STEYN PARVÉ.

regtvaardigheden nog meer drukkend zouden maken.

De Generaal DE KOCK bleef zooveel het in zijn vermogen was, het nadeel weren, wat voor de oorlogvoerende krijgsmagt uit dit alles ontsproot. Hij liet zoo lang hij kon, de soldijen en traktementen in zilver betalen, maar eindelijk werd hij hierin geheel verhinderd, doordien sedert den aanvang van 1828, naar luid der bevelen van den Kommissaris-Generaal, dit alles voor $\frac{2}{3}$ in koper en slechts voor $\frac{1}{3}$ in zilver moest voldaan worden. De Kommissaris-Generaal hield hierbij echter de bepaling in stand, dat niemand voor meer dan f 10 aan koperen munt behoefde te ontvangen, zoodat officieren, ambtenaren en soldaten bij betalingen aan den lande te doen, bijv. aan vendukantoren voor gekochte goederen en aan 's lands magazijnen voor genoten wijn, daaraan gehouden bleven, terwijl het bestuur er zich eigendunkelijk van ontsloeg. Wij zullen de hardvochtige ongerijmdheid van dergelijke maatregelen niet nader aantoonen; wij zullen evenmin breeder uitweiden over de schade daardoor, vooral aan de krijgsmagt berokkend, en wat het laatste betreft, nog slechts melden, dat aangezien die schade door een ieder werd berekend op 25 pCt. van hetgeen hij moest ontvangen (1), de officieren van het

(1) In December 1827 was in Kadoe de agio als volgt. Bij verwisseling:

van goud	tegen zilver	ontving men	25 pCt.
» zilver	» oude duiten	» »	15 »
» zilver	» nieuwe »	» »	30 »
» oude duiten	» nieuwe »	» »	15 à 20 »

Te Djokjokarta kon men op den 7^{den} Februarij 1828 voor eene sp. m. 36 dubbeltjes aan nieuwe duiten krijgen, terwijl men nog kort geleden daar-

bataillon expeditionnaire flankeurs op den 5^{den} Februarij 1828 aan den opperbevelhebber het verzoek deden, dat men hun liever 25 pCt. op hunne bezoldiging mogt korten, en vervolgens in zilver uitbetalen, opdat zij althans in staat mogten zijn, hetgeen hun overbleef mede te voeren, wanneer zij op marsch gingen, iets wat met zulk eene groote hoeveelheid koper onmogelijk was. Dit verzoek kon natuurlijk niet worden ingewilligd, want het koper moest in omloop worden gebragt, dit was het groote doel.

Dat de Staat bij zulk eene bovenmatige uitgifte van kopergeld, eveneens beuadeeld werd, spreekt van zelf, maar het behoort niet tot ons bestek dit breeder te ontvouwen; als eene bijdrage tot de kennis van dit gedeelte dier belangrijke quaestie, zullen wij alleen nog melden, dat een vat duiten, bij het vervoeren van Samarang naar Soerakarta, den lande op f 22 aan koelie-loon kwam te staan!

Het griede den Generaal DE Kock dat hij bij zoovele opofferingen, als reeds van het leger te velde gevorderd werden, nog deze gevoegd zag; maar hij moest zijn hoofd voor de noodzakelijkheid buigen en er in berusten. Hij-zelf leed de schade even als de geringste soldaat. Toen deze stand der dingen echter den gang der krijgsvoering begon te belemmeren, was hij verplicht zijne stem te verheffen. — Er waren gedeelten van het oorlogstoonel, de eigentlijke vorstenlanden, waar het volk

voor den opstand bijna nimmer met de Nederlanders in aanraking was geweest, en waar men, gelijk hierboven reeds gemeld is, de nieuwe koperen munt niet wilde ontvangen. Dáár leed de soldaat dikwerf gebrek, in weerwil hij zich in koper kon baden, want voor hem was, op de passers of markten, niets te krijgen wanneer hij geene oude Compagnie's-duiten kon besteden. Uit Djokjokarta zelf werd door den kolonel Cocnius gemeld, dat hij niet langer in het onderhoud der talrijke troepenpaarden in zijn kommando zou kunnen voorzien, indien hij de grassnijders met nieuw koper moest blijven betalen; voor die munt weigerden zij den arbeid. De kommandanten der kolonnes en der bentings gaven berigt dat het hun, bij gebrek aan zilvergeld, de grootste moeite kostte spionnen en briefdragers te bekomen, en zij begonnen zich te verontschuldigen wegens het niet doen van geregelde mededeelingen, dewijl zij niet altijd personen konden vinden die voor een handvol koper de tijdingen wilden overbrengen. — De administrateurs der kolonnes en korpsen wendden zich tot den opperbevelhebber, met het verzoek om meerdere of grootere geldkisten en om uitbreiding der middelen van vervoer daarvoor bestemd. De officieren, belast met het bouwen van bentings of kampementen, klaagden over de moeilijkheden en de vertragingen, waarop hun arbeid stiet, doordien het landvolk niet tot werken was te brengen, zoodra men het in nieuw koper betaalde.

Al deze ongelegenheden noopten den Generaal DE Kock zich tot den Kommissaris-Generaal te wenden; maar de ver-

voor niet meer dan 24 dubbeltjes aan oude en 29 aan nieuwe duiten ontving.

Te Tjanjor stond in Mei 1828 het zilver tot het koper al., 100:120.

zachtigen, die hij in de bestaande verordeningen verwierf, waren luttel. Hij werd — 12 Februarij 1828 — gemagtigd de betalingen aan spionnen en briefdragers altijd, en die aan de bevolking en hare hoofden, zooveel volstrekt noodig was en zooveel de omstandigheden het veroorloofden, in zilver te doen. Het sprak echter van zelf dat de omstandigheden het maar *zeer schaars konden veroorloven*, wanneer de Kommissaris-Generaal geen zilver in voldoende hoeveelheid naar het oorlogstooneel zond. Aan alle ambtenaren, aan alle hoofd- en verdere officieren, moest niettemin de betaling voor $\frac{2}{3}$ in koper en $\frac{1}{3}$ in zilver blijven geschieden; maar aan de onderofficieren en soldaten kon, voor zooveel zij niet in onze residentien en in onze bentings of forten bezetting hielden, de soldij, indien het volstrekt noodig was en *in zooverre het de kas veroorloofde*, geheel in zilver worden voldaan. Dit laatste gold vooral voor de troepen in Banjoemaas en Bagleen, en voor die welke langs de grenzen van Kadoe stonden. Voor het overige werd er echter bijgevoegd, dat de betalingen in koper de voorkeur moesten hebben, zoodra het maar eenigzins kon geschieden.

Deze regeling bleef gedurende den verdere loop van 1828 bestaan, maar op het einde van dat jaar stelde de opperbevelhebber aan den Kommissaris-Generaal voor, zoowel de officieren als de onderofficieren en soldaten, voor de eene helft in zilver en voor de andere helft in koper te doen betalen. De onderofficieren en soldaten hadden voor hunne kleine uitgaven altijd eene zekere hoeveelheid koper

noodig, en door hun die, op de voorgestelde wijze, uit 's lands kas te verstrekken, zou een ieder, in billijke verhouding tot zijne inkomsten, deelen in de schade die gedragen moest worden; de officieren zouden er door worden tegemoet gekomen en de schatkist zou er niet door lijden, aangezien het geheele bedrag der betalingen in zilver nagenoeg hetzelfde zou blijven. De Kommissaris-Generaal vereenigde zich, bij Besluit van 16 December 1828, met dit voorstel, maar verklaarde het niet toepasselijk op de troepen die zich ophielden in de residentien Samarang en Soerakarta; aan deze moesten hunne bezoldigingen voor $\frac{2}{3}$ in koper en voor $\frac{1}{3}$ in zilver blijven uitbetaald worden. Men ziet dat de schade, die het personeel der krijgsmagt lijden moest, zeer aanzienlijk bleef; maar zij onderwierp zich daaraan zonder morren, en dus nog veeleer zonder verzet en zonder het plegen van moedwil of ongeregheden. Indien men haar gedrag vergelijkt met dat van het Engelsche leger in soortgelijke omstandigheden, dan voorwaar moet men toestemmen dat de Nederlands-Indische krijgsmagt in die dagen een nieuwe parel heeft gehecht aan de kroon, die hare slapen zoo welverdiend siert.

De verdere moeilijkheden, die voor den opperbevelhebber bij het voeren van den oorlog uit het betalen met kopergeld voortvloeiden, en waarvan wij den aard hebben doen kennen, waren, ten gevolge der bewilligingen door den Kommissaris-Generaal op den 12^{den} Februarij 1828 gedaan, wel verminderd, maar toch nog in geen deele uit den weg geruimd; doch met kalm overleg en met ernstige vastbera-

denheid ging hij bestendig voort op het ingeslagen pad, en zoo hij op de hinderpalen lette, die hij daar naar deze of andere aanleidingen ontmoette, dan was het om ze uit den weg te ruimen, maar niet om er zich over te beklagen.

IETS OVER DE NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN (PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIBOUX, in het *Journal des armes spéciales*, IIIe Serie, Tome VIII, No. 41.

Door F. A. T. DELPRAT, Kapitein der Artillerie.

Bij het invoeren van een nieuw stelsel van draagbare wapens, zijn het vooral het volume en het gewigt der munitien, zoo-wel als de voort te brengen uitwerking, die in overweging dienen genomen te worden. Het invoeren van een' veel zwaarder kogel, dan de thans algemeen gebruikelijke, zoude daarom eene zeer twijfelachtige verbetering zijn, en ons bedunkens is in dit opzigt de verlengde kogel met of zonder staartplaat (1) niet aanneemlijk. Die kogel toch weegt 47,5 gramm. en vereischt eene lading van 4,5 gr.; de scherpe patroon zoude dus 52 gr. wegen, terwijl de gewone slechts een gewigt van 56 gr. heeft; namelijk de kogel 9 gr. en de lading 27 gr. (2).

Daar de bepakking der munitiewagens berekend wordt naar het gewigt van het voertuig en de gemiddelde trekkracht der

paarden, zoo volgt hieruit, dat voor hetzelfde aantal gewone patronen, 't welk in negen voertuigen kan vervoerd worden, er dertien voertuigen voor de patronen met verlengde kogels zullen benoodigd zijn. Onderstellende alzoo dat een leger 900 munitiewagens voor infanterie-patronen moet bezitten, zoo zoude men er voor de nieuwe munitie 1500 moeten hebben.

Nu is het toch waarlijk geen gering bezwaar, om 400 voertuigen, en dus gemiddeld 2000 paarden meer, te moeten medevoeren; dit staat gelijk met een geheel park, zoowel wat het materieel, het personeel als de bespanningen betreft; het stelt de waarde voor, van een aanzienlijk aantal vuurmonden, waarvan een bekwaam veldheer, in een' grooten veldslag, een beslissend voordeel trekken kan; terwijl die voertuigen nu slechts eene vermeerdering van den legeretros daarstellen, waardoor de bewegingen belemmerd, en andere onheilen veroorzaakt kunnen worden.

Wel is waar, zegt men, dat de soldaat, minder patronen en een juister wapen bezittende, nu minder snel zal vuren; doch dit is eene groote dwaling. De schieterij (*tire-*

(1) *Balle allongée à culot*. Door *culot* wordt in den franschen tekst verstaan, een hol ijzeren cilinderje, dat achter in den kogel wordt aangebragt; hierover later meer. Hoezeer niet te vreden met het woord *staartplaat*, wisten wij er geen beter voor.

(2) Deze getallen hebben betrekking op de fransche patronen, daar wij de getallen onveranderd hebben meenen te moeten overnemen. *Fert.*

rie), waarover de Maarschalk van SAKSEN zich reeds beklaagde, is een groot en onvermijdelijk kwaad, waartegen de beste afrigting niets vermag: de laatste ondernemingen in Algiers en Italië hebben dit op nieuw bewezen.

Het kan zijn, dat met oude troepen die aan den krijg gewoon zijn, het verspillen der munitie vermindert; maar met troepen die telkens vernieuwd, en die telkens op nieuw moeten opgeleid worden, is dit een onvermijdelijk gebrek.

Tijdens de fransche troepen uit oude soldaten bestonden, die te huis waren in gevaren, en de gewoonte hadden verkregen om tegen den vijand te vuren, toen nog berekende de generaal GASSENDI, dat er 5000 patronen moesten worden verschoten, om één vijand buiten gevecht te stellen. In de oorlogen van 1812-1813 en 1814, bleek dit getal 10000 te zijn. Het gedruisch, de rook, de stof en de indruk van het gevecht zijn zoovele oorzaken, waardoor de soldaat, zelfs als tirailleur agerende, van zich af schiet, zonder naauwkeurig te rigten.

Het valt makkelijk te zeggen, dat zulks tegengegaan of verboden moet worden, maar daar de omstandigheden van het gevecht, met uitzondering welligt der afstanden, altijd dezelfde zullen blijven, zoo zal zich ook alles steeds op dezelfde wijze blijven toedragen, en zal men nog altijd bekwame aanvoerders vinden, die hunne jonge soldaten zullen laten vuren, opdat ze beziggehouden en niet aan het wankelen gebracht worden, door het zien van de uitwerking van 's vijands vuur. Daar men hierin dus wel geene verandering zal

kunnen brengen, en omdat de ondervinding leert, dat er een zeker onvermijdelijk totaal aan munitie noodig is (100 patronen per man), zou het eene onverantwoordelijke onvoorzigtigheid zijn, hiervan af te wijken; want al ligt liep men dan gevaar van munitien te kort te komen: van alle bezwaren zeker wel het ergste.

Onze meening is dus, dat men op hetzelfde aantal schoten moet blijven rekenen, zoowel bij de verlengde als bij de gewone kogels, maar dat de ogievormige kogels hoogstens 51 à 52 gr. mogen wegen, opdat de nieuwe patroon ter naauwernood zoo veel wege als de oude.

Wel heeft men soms als grondregel aangenomen, dat het meerdere gewigt van den verlengden kogel noodzakelijk was, om in zijne mindere snelheid te voorzien, doch dit is eene dwaling: op korte afstanden zijn zijne uitwerkingen zeker, op grootere behoudt hij door zijne gedaante, meer snelheid dan de bolvormige kogel, terwijl bovendien de afgepunte vorm het indringen begunstigt. Daar deze kogel nitsluitend bestemd is tegen levende voorwerpen, zoo zal de verlangde uitwerking verkregen zijn, zoodra hij nog moorddadig is op 1000 ellen, de grens van duidelijk zien; wat de kogel meerder kan is overbodig.

De voordeelen verkregen met de tegenwoordig gebruikelijke verlengde kogels, hebben tot de onderstelling geleid, dat het uiterste bereikt was, en men heeft zelfs als bewezen aangenomen, dat het verlengen der punt de schootsverheid niet vermeederen zou; het schijnt ons echter toe dat dit eene dwaling is.

Bij proeven in Zweden genomen op het

einde van 1843, gaven verlengde, ogievormige kanonkogels met bolvormige staartplaat (1), grootere schootsverheden, zoo zij met de punt naar voren gekeerd waren, dan wanneer zij met hun bolrond oppervlak tegen de lucht in, bewogen.

Volgens sommige schrijvers ondervinden de bolvormige en de verlengde kogels, denzelfden luchtwederstand, de massa's niet in aanmerking nemende. In die onderstelling, en de massa's wel in rekening brengende, zal de tegenstand der lucht op den verlengden kogel slechts het $\frac{270}{175} = 0,56$ zijn van dien op den bolvormigen; wij gelooven echter dat de wederstand op ogievormige nog veel kleiner is.

De vroegere schrijvers namen algemeen aan, dat de wederstand van de lucht op elk element van het oppervlak eens bewegenden ligchaams, evenredig was met de projectie van dat element op een vlak loodregt op de rigting der beweging, vermenigvuldigd met het vierkant van den sinus van den hoek, waaronder het element tegen de lucht hotst. Slechts binnen zekere grenzen komt deze wet vrij goed uit; voor een bol bijv. geeft zij een wederstand, die de helft is van den wederstand dien de groote cirkel zoude ondervinden, wat vrij wel met de werkelijkheid overeenkomt, maar bij een' ogievormigen kogel, geeft zij voor den wederstand tegen het naar voren gekeerde gedeelte, het 0,58 van dien des bols, zoodat, de massa's in aanmerking nemende, de wederstand omstreeks het 0,215 zoude bedragen van dien

door den bol ondervonden, hetgeen klaarblijkelijk te gering is.

Zij i de hoek waaronder de beschrijvende lijn eens kegels de lucht ontmoet, α een standvastige coëfficiënt door proeven te bepalen, dan is, volgens HUTTON (1):

$$\sin^{\alpha \cos i} i = I,$$

I de functie voorstellende waarmede men de projectie moet vermenigvuldigen van het voorvlak van het bewegend ligchaam, op een vlak loodregt op de rigting der beweging.

Zoo wij, volgens HUTTON, voor $i = 23^{\circ}42'$ $I = 0,455$ (2) nemen, vindt men $\alpha = 1,126$, zoodat onze formule wordt:

$$I = \sin^{1,126 \cos i} i.$$

Voor $i = 22^{\circ}50'$, $I = 0,5827^{1,028} = 0,5725$ of $\sin i = 0,2$, overeenkomende met een tophoek van $25^{\circ}6'$, heeft men:

$$I = 0,1755.$$

Voor de punt van een' pijl, waarbij $i = 5^{\circ}43'$ of $\sin i = 0,1$ is, overeenkomende met een tophoek van $11^{\circ}50'$, zoude men vinden:

$$I = 0,0775.$$

Bij de A^kersche proeven (3) heeft men gevonden dat ogief- en kegelvormige kanonkogels, met dezelfde ladingen en onder dezelfde elevatiën, gelijke schootsverheden gaven. Hierbij was de gemiddelde invallingshoek i , van den ogievormigen kogel, gelijk aan den standvastigen invallingshoek van den kegelvormigen; zoodat, als de gemid-

(1) Nouvelles Expériences d'Artillerie, IIe Partie, XXXVIe Traité.

(2) In den franschen tekst staat $I = 0,443$, waarschijnlijk een drukfout. *Fert.*

(3) Deze proeven zijn te A^ker, in Zweden, in het jaar 1846 genomen. *Fert.*

(1) *Boulets allongés, à pointe ogivale et à culot sphérique.*

delde hoek van den ogiefformigen was :

$$\frac{43^{\circ} + 0^{\circ}}{2} = 22^{\circ}30'$$

men ook even als bij den kegelvormigen, voor dit projectiel moet nemen :

$$I = 0,5725.$$

Gaan wij nu na of de Huttonsche formule niet zóó zoude zijn in te rigten, dat zij met de uitkomsten dezer nieuwe proeven overeenkomt.

Voor $i = 90^{\circ}$, geeft deze formule $I = 1$; wat ook wezen moest, daar wij den wederstand der lucht op den grooten cirkel als eenheid aannamen.

Voor $i = 43^{\circ}$, heeft men :

$$I = \sin^{1,1126 \cos 43^{\circ}} 43^{\circ}.$$

Voor het ringvormig vlak, tusschen den top en het grondvlak, nemen wij, ingevolge de A'kersche proeven, i en i' de uiterste hellingen van het ogiefformig beloop voorstellende :

$$I = \frac{\sin^{1,1126 \cos i} i + \sin^{1,1126 \cos i'} i'}{2}.$$

Voor den bol heeft men $i = 0$, $i' = 90^{\circ}$, en dus $I = 0,50$, zooals ook algemeen wordt aangenomen.

Voor de ogiefformige kogels der A'kersche proeven, waarbij de tophoek 90° was, is

$$i = 0, \quad i' = 43^{\circ} \quad \text{en} \quad I = \frac{0,7611}{2} = 0,3805,$$

in plaats van $0,5725$, zoo als de Huttonsche formule geeft voor kegelvormige kogels, wier tophoek 43° is (1). Het is dus

(1) Het behoeft wel geen betoog dat de wijze, waarop de Huttonsche formule hier wordt toegepast, geen de minste waarde zoude hebben, zoo niet de uitkomsten met de proeven in overeenstemming waren. Immers uit een zuiver wiskundig

niet te verwonderen dat ogiefformige en kegelvormige kogels gelijke schootsverheden gaven, daar de wederstand der lucht voor beide projectielen bijna even groot is.

Kanonkogels die met de spitse zijde, en andere die met eene bolronde zijde vooruit bewegen, geven, volgens de proeven van A'ker, voor gemiddelden wederstand : $0,5829$.

De ogiefformige geweerkogels, die lucht genoegzaam onder dezelfde invallingshoeken ontmoetende als de ogiefformige kanonkogels, zoo mag men aannemen, dat de wederstand tegen hun spits voorvlak tot dien tegen een bolvormig vlak, in reden is, als :

$0,5829 : 0,50$, dat is, als : $0,765 : 1$ (1).

Wat den wederstand betreft, dien de ringvormige groeven in het cilindrische gedeelte ondervinden, deze schijnt zeer gering te zijn, daar de kogels met zulke groeven voorzien, geene meerdere vertraging ondergaan dan die zonder, terwijl ook de eindsnelheden dezelfde zijn. Boven dien schijnen de proeven van A'ker dit vermoeden te bevestigen, daar kogels met zulke groeven voorzien, geen verschil hoegenaamd opleverden met andere, die slechts uitstekende randen of vleugeltjes in de rigting der lengte bezaten.

Aannemende dat de totale wederstand

oogpunt beschouwd, zoude men, zonder deze overeenstemming, nimmer de formule hebben durven gebruiken op eene wijze als hierboven geschiedt, waarbij de uiterste hellingen, waarin slechts een zeer klein strookje deelt, zulk een' grooten invloed zoude uitoefenen, en waarbij bolle of holle ogiefformige kogels dezelfde waarde voor I zouden kunnen geven.

Vert.

(1) Eigenlijk $0,766 : 1$.

voor de verlengde geweerkogels en voor de bolvormige even groot is, dan zou de wederstand der lucht op de groeven, uitgedrukt worden door

$$1 - 0,765 = 0,235.$$

Wilde men derhalve een' kegelvormigen geweerkogel daarstellen, wiens tophoek $25^{\circ}6'$ was, dan zou de wederstand op het kegelvlak, het

$$\frac{1733}{5000} = 0,3466$$

zijn, van den wederstand op den bolvormigen kogel, en de groeven op dezelfde wijze gevormd zijnde als bij den verlengden kogel, zou de totale wederstand gelijk zijn aan

$$0,3466 + 0,235 = 0,5816, \text{ of ten naastenbij } : 0,58.$$

De tegenwoordig gebruikelijke ogieformige geweerkogel weegt $47,5$ gr., de wederstand der lucht is, bij gelijke grondvlakken, omgekeerd evenredig met de gewigten, zoodat een kogel wiens tophoek 55° is,

$$\frac{1,757}{1,000} \times 47,5 \text{ gr.} = 36 \text{ gr.}$$

zoude moeten wegen, om gelijk te staan met den kogel van $47,5$ gr.

Evenwel moeten wij hierbij opmerken, dat de rigtende invloed der groeven, afhankelijk van de grootte van het oppervlak waarmede zij tegen de lucht botsen, evenredig moet zijn met de te bewegen massa's, zoodat dan ook de wederstand der lucht op de groeven van een spitsen kogel evenredig moet zijn met het gewigt P .

Die wederstand door x voorstellende, heeft men dus:

$$0,235 : x = 47,5 : P,$$

$$\text{waaruit } x = \frac{0,235}{47,5} P.$$

De totale wederstand op den spitsen kogel wordt alzoo:

$$\frac{0,235}{47,5} P + 0,522,$$

en dus volgens het bovenstaande

$$P = \frac{\frac{0,235}{47,5} P + 0,522}{1,000} \cdot 47,5 \text{ gr.} = 32,4 \text{ gr.}$$

Zulk een kogel eene lading vereischende van $4,5$ gr., zal de scherpe patroon niet meer wegen dan de gewone infanteriepatroon; maar de kogel zal eene krachtigere uitwerking hebben, dan de tegenwoordig gebruikelijke ogieformige kogels, de baan zal meer bestrijkend en de schootsverheid grooter worden.

De invloed der groeven is gemakkelijk door berekening te bepalen; noemen wij het wederstandbiedend oppervlak dier groeven bij twee kogels s en s' , dan heeft men:

$$s : s' = P : 47,5,$$

$$\text{waaruit } s' = \frac{s}{47,5} P.$$

Zij de straal der beide kogels r , x en x' die straal verminderd met de diepte der groeven, dan is (1)

$$s = \pi(r^2 - x^2)$$

$$\text{en } s' = \pi(r^2 - x'^2),$$

$$\text{dus } r^2 - x'^2 = \frac{r^2 - x^2}{47,5} P,$$

$$\text{waaruit } x' = \sqrt{r^2 - \frac{r^2 - x^2}{47,5} P}.$$

Hierbij valt nog op te merken, dat de luchtweerstand bij meerdere lengte van het projectiel, op een grooteren arm werkt

(1) Klaarblijkelijk is hier ondersteld, dat de groeven in doorsnede een regthoekigen driehoek vormen, waarvan de kortste regthoekszijde $r - x$, loodrecht op de as des kogels, en de andere daarmede evenwijdig is.

Vert.

en de rigtende invloed der groeven hierdoor toeneemt.

Voor een geweerkogel met een tophoek van $11^{\circ}50'$, vindt men voor den wederstand op het voorvlak, het $\frac{0,0775}{0,5} = 0,155$ van dien op den grooten cirkel, dus

$$P = \frac{0,235 P}{47,5} + 0,155 \cdot 47,5 \text{ gr.} = 9,68 \text{ gr.}$$

Zulk een kogel, voortgeschoten met eene lading van 5 gr., zoude eene veel bestrijker baan geven dan alle andere projectielen, maar zijne massa is te gering voor oorlogsgebruik. Het zoude niettemin wel der moeite waardig zijn, dit projectiel eens te beproeven.

Wanneer een ligchaam door eene vloeistof wordt bewogen, put de aankleving der vochtdeeltjes zijne snelheid spoedig uit; het ware ook niet onbelangrijk na te gaan, door middel van een zeer ligt projectiel, of er iets dergelijks plaats heeft, bij het bewegen van een ligchaam door de lucht.

Zoo men het gewigt van den bovenbeschouwdn kogel driemaal grooter nam, zoude zijne uitwerking als botsend of als brandstichtend ligchaam grooter moeten zijn, dan bij eenig tot nu toe bekend projectiel.

De gewone pijl is ons steeds voorgekomen als het *tijpe* der verlengde projectielen, en inderdaad van alle voortgeschotene ligchamen zijn het de langste pijlen, die,

bij gelijke massa's, snelheid en elevatie, de meest bestrijkende baan beschrijven; de bolvormige looden kogels daarentegen de meest gekromde en dus onvoordeeligste.

«Een pijl onder 45° voortgeschoten, beschrijft een klimmenden tak, die zeer weinig gekromd is, en valt daarna bijna verticaal neder;» de looden kogel daarentegen beschrijft met dezelfde snelheid afgeschoten, bijna een parabool (THIROUX, *Cours d'Art.*, 1857.)

Schiet men derhalve onder eene geringe elevatie, dan zal de baan minder gekromd, dus meer bestrijkend zijn, naarmate het projectiel langer is, wat zijne verklaring vindt in de meerdere stabiliteit, die de as van het projectiel in zijnen oorspronkelijken stand bezit, alsook in den grooten wederstand, dien het bij het dalen ondervindt, en waardoor de baan des te bestrijker wordt, naarmate het projectiel ligter is.

Zoodra dus het vergrooten van het volume eens kogels, zijne beweging niet belemmert, is die vergrooing voordeelig, doordien men den kogel over eene grootere uitgestrektheid zijner baan met het oog kan nagaan, en omdat de stof die bij zijnen aanslag oprijst, verder gezien wordt, omstandigheden waardoor men de schoten beter kan gadeslaan en regelen (1).

(Wordt vervolgd.)

(1) Deze laatste bewering geheel voor rekening van den franschen schrijver.

 ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

 WAGENDIENSTEN TIJDENS DEN SPAANSCHEN SUCCESSIE-OORLOG.

In tijd van oorlog werden wagenordonnantien geaccordeerd aan regimenten te voet en dragonders, bestemd om te velde te trekken, ten welken einde in 't voorjaar de commiesen der finantien van de Generaliteit, bij speciale resolutiën gelast werden, de afrekeningen van drie maanden wagen dienst vooruit voor gemelde regimenten op te maken, en na afloop van den veldtogt, wederom bij resolutiën (1) werden geautoriseerd, tot het opmaken der formele afrekening. Ten voorbeeld volgt hier eene afrekening van een regiment infanterie en van een regiment dragonders. In het depecheren dezer wagen dien sten is, voor wat die beide wapens aangaat, op den volgenden voet gecontinueerd, tot op het einde van den oorlog.

Afrekening voor drie maanden avancewagendienst voor een regiment te voet. 1702.

Regiment Friesheym.

Johan Theodor Baron van Friesheim, kolonel. 2 wagens, à f 2,00 daags. f 560.

(1) De resolutiën zijn dd. 8 December 1702; 13 November 1703; 11 December 1704; 23 November 1705; 19 November en 2 December 1706; 5 November 1707; 10 Januarij 1709; 5 November 1709; December 1710; 11 November 1711 en 3 November 1712.

De lijfcompagnie. 1 wagen, à f 2,00 daags. f 180.
 Adam Palm, luit.-kol. 2 wagens à f 2,00 daags. » 560.
 Abraham Pary, majoor. 2 wagens, à f 2,00 daags. . . . » 560.
 Negen kapiteins. 9 wagens à f 2,00 daags. » 1620.
 (M. Beem, N. Hillensbergen, G. Hesse, W. N. Berset, W. van Lintelo, N. Verdum, H. van Laar, C. Wolfse, N. van der Kaa).
 De staf. 1 wagen, à f 2,00 daags. » 180.
 17 wagens f 5060.

De veldtogt geëindigd zijnde, werd de afrekening van 't resterende volgenderwijs opgemaakt.

Regiment Friesheym.

Joh. Theod. Baron van Friesheym, kolonel, komt van 16 Maart tot en met 15 November, over 245 dagen, voor 2 wagens, ieder à f 2,00 daags. f 980
 Gekort wgens avance. » 560
 ————— f 620.
 De lijfcompagnie, denzelfden tijd
 1 wagen. f 490
 Gekort wgens avance. » 180
 ————— » 510.

Adam Palm, luit.-kolonel, 2 wagens, als boven. f 620.
 Abraham Pary, majoor, 2 wagens, als boven. » 620.
 9 Kapiteins, 9 wagens à f 310 . . » 2790.
 De staf, 1 wagen, als boven. . . » 310.
 17 wagens (1) à f 310 . f 5270.

Afrekening voor drie maanden avance-
 wagen dienst voor een regiment
 dragonders.

Regiment Dopf.

Daniel Wolf Dopf, kolonel,
 2 wagens, à f 2,00 daags. f 560.
 De lijfkompagnie, 1 wagen, à
 f 2,00 daags. » 180.
 Jacques Chalmot du Portal, luit.-
 kol., 2 wagens, à f 2,00 daags. » 360.
 Johan van Goor, majoor, 2 wa-
 gens, à f 2,00 daags. . . » 360.
 5 Ritmeesters, ieder 1 wagen,
 5 wagens, à f 2,00 daags. . » 900.
 (F. R. van Rechteren, B. La
 Sage, J. de Villemont, A. Pain
 et Vin, Grave van Berlo).
 De staf, 1 wagen, à f 2,00 daags. » 180.
 15 wagens f 2540.

Na het eindigen van den veldtocht is de
 volgende afrekening van 't resterende op-
 gemaakt.

Daniel Wolf Dopf, kolonel, komt
 van 16 Maart tot 15 Novem-
 ber, à f 2,00 daags voor
 iederen wagen of kar, voor

(1) Bij resolutiën van 3 Julij 1702, werd aan dit
 regiment nog een wagen geacordeerd, om hare
 meerdere sterkte boven andere.

2 wagens. f 980
 Waarvan gekort we-
 gens avance. » 560
 ——— f 620.
 De lijfkompagnie, denzelfden tijd
 voor 1 wagen. . . f 490
 Waarvan gekort we-
 gens avance. » 180
 ——— » 310.

Jacques Chalmet du Portal, luit.-
 kol., 2 wagens, als boven. . » 620.
 Johan van Goor, majoor, 2 wa-
 gens, als boven. » 620.
 5 Ritmeesters, ieder 1 wagen, 5
 wagens, als boven. » 1550.
 De staf, 1 wagen, als boven. » 310.
 15 wagens f 4050.

Op den voet van deze beide vorenstaande
 afrekeningen, zijn ze allen voor de overige
 regimenten te voet en dragonders, ieder
 naar het getal hunner kompagniën, op-
 gemaakt, met dit onderscheid, dat indien
 een der hoofdofficieren niet zelfs fungeerde,
 degeen welke zijne dienst waarnam, ook
 de wagenordonnantie in die kwaliteit ge-
 noot; of ingeval de luit.-kolonel of majoor
 geen kompagnie had, genoten zij in plaats
 van 2 wagens maar één.

Sommige regimenten te voet, in het jaar
 1706 order gehad hebbende om te velde
 te gaan, doch in garnizoen gebleven zijnde,
 zoo hebben zij wagenordonnantien gehad;
 iedere kompagnie één wagen zonder on-
 derscheid à f 1,00, in plaats van f 2,00.
 (Resolutie 19 Nov. 1706.)

De zwitsersche regimenten trokken geen
 wagen-ordonnantien, doch bij resolutie der
 Staten-Generaal van 14 Julij en van den
 Raad van State, van den 18^{den} dier maand

1704, werd aan ieder bataillon, te velde gediend hebbende in 1702, in plaats van wagens, de som van f 1500 toegelegd.

Behalve de regimenten infanterie en dragonders te velde gaande, werden aan de generaals en den generalen staf, mede gedurende den veldtocht, wagensdiensten geacordeerd, ten welken einde in het voorjaar de commiesen van de generaliteits-finantiën telkens werden gelast om 5 maanden vooruit in afrekening op te maken, en na den afloop van den veldtocht bij resolutiën (1) geautoriseerd werden de komplette afrekening op te maken, waarbij telkens de tijd bepaald werd,

(1) In dagteekening 8 Dec. 1702; 10 Nov. 1703; 2 Dec. 1704; 23 Nov. 1705; 19 Nov. en 2 Dec. 1706; 3 Nov. 1707; 10 Jan. 1709; 3 Nov. 1709; 9 Dec. 1710; 11 Nov. 1711, 3 Nov. 1712.

sedert wanneer en hoelang de wagensdiensten goedgegaan moesten worden, allen à f 2,00 daags.

Bij resolutie van den Raad van State, van 2 Aug. 1701, op de resolutie der Staten-Generaal van 17 Junij te voren, werd bepaald, dat een veldmaarschalk regt had op 12 wagens, een generaal op 10, een luit.-generaal 6, een gen.-majoor 4; de onderstaf van een regiment 1.

Bij resolutie van 19 Maart 1705, op de resolutie der Staten-Generaal van 15 te voren, werd het getal bepaald als volgt: voor een veldmaarschalk 16, een generaal van de kavallerie of infanterie 12, een luit.-generaal 10, een generaal 5, een brigadier 1; de generaal der artillerie MENNO VAN COENHOORN 10. De adjudanten en secretarissen van elk dier bevelhebbers, ieder 1.

DE JONGST GENOMEN MAATREGEL

BETREKKELIJK

DE OPLEIDING VAN OFFICIEREN BIJ DE KORPSEN.

(INGEZONDEN.)

Het leger heeft met dankbare belangstelling kennis genomen van het Koninklijk Besluit, van den 24sten Junij dezes jaars, n°. 54, waarbij een gewijzigd voorschrift van examen voor onderofficieren, tot het verkrijgen van den rang van officier bij de infanterie, kavallerie en artillerie is vastgesteld, maar vooral van de, in verband daarmee, bij ministeriële aanschrijving van den 27 Julij ll., n°. 54, B (Pers. en Mil. zaken), nuttig geoordeelde wederin-

voering van een bepaalden wetenschappelijken cursus bij de korpsen, waardoor het uitzigt op die bevordering meer dan een loutere hersenschim geworden is. Die maatregel, getuigende van den vasten wil van ons oorlogsbestuur, om voort te gaan op den weg van opbeuring, van den reeds veel verbeterden onderofficiers-stand in het leger, wordt algemeen toegejuicht, terwijl aan den anderen kant, het degelijk gehalte van de op die wijze te verkrijgen officieren,

voldoende gewaarborgd wordt door de zeer wijze uitbreiding aan de vereischten van het examen gegeven, waardoor tevens eene gewenschte overeenstemming ontstaat, met den wetenschappelijken vooruitgang der laatste jaren, en met de opleiding der kadetten aan de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt.

Gaat men nu na, dat deze laatste instelling gezegd wordt, op den duur niet te kunnen voorzien in de behoefte aan officieren, waarvan men rekent dat jaarlijks (althans bij de infanterie) *de helft* der vacaturen door onderofficieren uit het leger zal dienen te worden aangevuld, dan kan gewis elk ijverig en geschikt onderofficier, zich regtmatig in het hem geschonken uitzigt verheugen, en deze uitnemende aanmoediging zal niet dan heilzaam werken op het gehalte van den Nederlandschen onderofficier. Wij wagen het echter, met alle bescheidenheid, eene enkele bedenking in het midden te brengen: ze betreft den ouderdom, welke voor het verkrijgen van den officiers-rang gevorderd wordt. Niet dat wij het minimum van dien ouderdom, zijnde 22 jaren, onbepaald afkeuren, maar wij hadden gaarne, *in het belang der officieren*, eene uitzondering gewenscht, welke toeliet dat de diensttijd van *hunne* kinderen van den 16jarigen ouderdom af rekenen mogt, zoodat officiers-kinderen op *20jarigen leeftijd* de *épaulet* zouden verwerven *kunnen*. Voor den verdienstelijken, doch minvermogenden officier, bestaat toch schier geen ander vooruitzigt dan in zijne eigene, de militaire loopbaan, om zijne zoons een fatsoenlijk bestaan te verschaffen; de redenen daarvan liggen voor de hand,

doch buiten het bestek dezer vlugtige regelen. De Akademie te Breda, de intrede als vrijwilliger bij een korps, kunnen hem die hoop leveren; maar, hoe weldadig ook de bepaling zij omtrent de *gedeeltelijke* vrijstelling der bijdrage, welke voor de Akademie aan minvermogende officieren en rijks-ambtenaren *kan* verleend worden, zelden, misschien wel nimmer, bedraagt die vrijstelling de helft der gewone bijdrage, en menig onbemiddeld officier, wien zoodanig offer nog te zwaar valt, ziet zich aldus van het vooruitzigt op eene plaatsing van zijnen zoon als kadet verstoken, hetgeen dan ook in den regel alleen den meer door de fortuin begunstigde ten deel valt. Konde hij nu eene vergoeding vinden voor zijn bekrompen toestand, in de meer vrijgevege bepaling betrekkelijk den leeftijd, waarop zijn zoon als vrijwilliger bij een korps in dienst treden, en, met de hoop om na vier jaren officier te zijn, het ouderlijke huis verlaten konde: dan voorwaar, had ook de Nederlandsche officier, die dikwerf op bejaarden leeftijd met een karig inkomen bezoldigd of op pensioen gesteld, doch met een talrijk kroost gezegend is, niet minder dan de onderofficier stof tot blijdschap en jubeling over den hiervoren besproken maatregel, terwijl die gunstige bepaling, ten aanzien van officiers-kinderen genomen, niet schaden zou aan de bevordering der kadetten, die altijd nog het voorrecht behielden, van op 18jarigen leeftijd als officier te kunnen optreden.

Dat deze eisch niet bovenmatig is, bewijzen soortgelijke instellingen in onderscheidene Europesche legers. Vroeger werd steeds hetzelfde beginsel ook bij ons ge-

huldigd: immers, o. a. in § 6 der vereischten, waaraan een aspirant ter plaatsing als *vrijwilliger dingende naar den rang van officier* bij de artillerie voldoen moest (Circ. van het voormalig Departement van den Grootmeester der artillerie, dd. 20 November 1822, n°. 1558) staat met even zoo vele woorden geschreven: »*Zoon van een militair zijnde, is de ouderdom van 14 jaren genoegzaam, anders 16 . . .*» De verpligte diensttijd was toen, even als nu, slechts vier jaren.

Bij het noemen van het wapen der artillerie, rijst bij ons de vraag, hoe het mogelijk zal wezen, het, volgens de laatste formatie van dat wapen, ontbrekende

zeventigtal (!) luitenants, tusschen nu en zekeren tijd aan te vullen? de oplossing van die vraag zou welligt in eene aanmoediging tot het nemen van dergelijken maatregel te zoeken zijn.

Het geven van een wenk is veelal genoegzaam, om de aandacht van een verlicht en loyaal bestuur op te wekken: mogten we er in geslaagd zijn, den vrijmoedig geuiten wensch te gepaster plaatse ingang te zien vinden, *wij* zouden ons gelukkig achten, en de arme, maar brave officier zou zich voortaan van menige angstige bezorgdheid wegens de opvoeding zijner kinderen bevrijd zien.

18 October, 1852.

J. P.

DE VERANDERING IN HET HOOFDPERSONEEL

VAN

DE KONINKLIJKE AKADEMIE VOOR DE ZEE- EN LANDMAGT.

Groot is de verandering welke in het hoofdbestuur onzer Militaire school — thans eene Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt geworden — sedert den eersten en laatsten dezer maand gekomen is. De Gouverneur en de Kommandant, de luit.-generaal SEELIG en de kolonel DELPRAT, hebben het bestuur in andere handen overgegeven, nadat het gedurende een reeks van zestien jaren hun was toevertrouwd. Het is wereldkundig, hoe onder hunne leiding, gesteund door beider zaakkennis en ondervinding ten aanzien der inrigting van het militaire onderwijs en de opkweeking van jonge

lieden voor den kriegsstand; hoe door hunne keus van bekwame en geschikte onderwijzers, de Militaire Akademie tot de hoogte gestegen is waarop zij thans in aller schatting staat, en door de natie als eene harer voortreffelijkste inrigtingen wordt erkend, waarheen men gaarne en met vertrouwen zijne zonen ter opleiding zendt; en hoe onder hun opzigt, met hunne aanmoediging, voorlichting en zelfs medewerking, een stel van Leerboeken, in alle vakken die aan de Akademie onderwezen worden, is vervaardigd, waarvan geene andere inrigting van dergelijken aard de weerga kan aanbieden, en waar-

mede krijgsman en burger te gader hun voordeel doen, zoodat reeds onberekenbaar het nut is door deze grootsche en volhardend doorgezette taak — de vervaardiging van den leercursus — gesticht. Het is ons, bij hun verlaten uit deze zoo lang eervol vervulde betrekking, eene behoefte opentlijk hulde te brengen aan de diensten en verdiensten dezer beide uitstekende mannen, even naauw door jarenlange vriendschap aan elkaer verbonden, als beiden uitblinken door scherp verstand en buitengewone, veelomvattende kennis. Na eene reeks van bijna vijftig jaren in verschillende betrekkingen den lande te hebben gediend, is de generaal SEELIG thans tot het ambteloos leven overgegaan, de overtuiging met zich mogende dragen, dat hij zich bij het vaderland verdienstelijk heeft gemaakt, 't zij in het werkelijke kriegsleven — waarvan onder anderen Antwerpen's kasteel kan getuigen — 't zij door zijne kennis en zijnen arbeid in het technische deel van zijn wapen; door het voorstaan en uitbreiden van kennis en wetenschap, en het verdedigen van het nuttige hares bezits, ook voor den krijgsman; maar vooral in zijne bemoeijingen voor de wetenschappelijke vorming en praktische opleiding van jongelieden voor den kriegsstand, waarvan eenmaal het vaderland de schoonste vruchten kan plukken, ja reeds hier en daar, gelijk in onze Oost-Indische bezittingen, inge oogst heeft, — in een woord: in zijne betrekking als Gouverneur der Militaire Akademie, waardoor hij zich eene onvergankelijke eerzuil heeft gesticht. Maar roemen wij ten deze de groote verdiensten des gene-

raal SEELIG's, haasten we ons den naam van den kolonel DELPRAT nevens den zijnen te plaatsen, den naam van den man wiens onbegrijpelijk genie, takt, werkzaamheid, doorzigt, geduld en welwillendheid niet genoeg bewonderen kunnen zij, welke gedurende zijn zestienjarig bestuur er getuigen van zijn geweest; door wiens schrandere overleg en juiste beschikkingen al de raderen van het ingewikkeld werktuig zoo regelmatig loopen, en tot het gemeenschappelijk groote doel werkzaam zijn, en die, niettegenstaande den veelomvattenden werkkring en de veelvuldige bemoeijenissen aan de betrekking van Kommandant der Akademie verbonden, niettemin den tijd en den lust heeft kunnen vinden, door de schoonste en diepzinnigste produkten van zijnen schranderen geest, de wetenschap te verrijken. — Eere zij zulke mannen door elken weldenkende gebragt; hunne namen mogen prijken in de jaarboeken der Nederlandsche beroemde krijgslieden en geleerden.

Heeft de Akademie dus door het aftreden van den generaal SEELIG en den kolonel DELPRAT zulk een groot verlies geleden, we mogen ons toch verheugen, dat de talenten van den kolonel DELPRAT, van hoogerhand teregt gewaardeerd, niet voor het land verloren zullen gaan, en hij, zoo wij hopen, in werkelijke dienst zal blijven; aan den anderen kant mogen we ons verblijden in 's Konings keuze, die tot vervulling der betrekking van Gouverneur den generaal Jh^r. Ridder VAN RAPPARD riep, welke den generaal SEELIG, als tweede kommandant der artillerie, op de Citadel van Antwerpen, ter zijde stond; terwijl

tot Kommandant werd benoemd de majoor VAN OVERSTRATEN, reeds sedert jaren aan de Akademie werkzaam, vroeger aan het hoofd van het wis- en natuurkundig onderwijs, later als kapitein der artillerie; door welke beide keuzen men vertrouwen

mag, dat de Akademie het spoor zal blijven houden wat zij zoovele jaren met vrucht en roem gevolgd heeft, en alzoo veel goeds zal blijven stichten in den haar gestelden en aangewezen werkring.

BOEKAANKONDIGING.

INSPECTIE OVER DE ZES JAREN
TE PAARD ENZ., van den gewezen
vrijwilligen Dragonder P. DEK-
KER JR., door een gepasportceerd
Onderofficier der Cavalerie. Am-
sterdam, H. J. VAN KESTEREN,
1852.

Reeds voor eenige jaren vestigde zich onze aandacht op eene reeks van opstellen, die, onder den algemeenen titel van *Zes jaren te paard*, door het overigens zoo degelijke, en geheel voor den beschaafden stand geschreven *Leeskabinet*, werden medegedeeld. Die opstellen waren blijkbaar door een gewezen kavallerist geschreven, en behelsden, nevens eenige goede en inderdaad lezenswaardige brokken, niets dan vuilaardigen laster jegens den Nederlandschen kriegsstand in het algemeen, en jegens de ruitery in het bijzonder. De Schrijver had — dit was duidelijk — de pen met geen ander doel opgenomen, dan om den kriegsstand te berooven van den glans, waardoor deze in de oogen van zoo velen nog altijd wordt omstraald, hem te doen dalen in de achting van het Nederlandsche volk, ja hem zoo mogelijk geheel te verguizen. Diezelfde Schrijver

gaf echter — terwijl hij in het *Leeskabinet* zijne talenten zoo schandelijk misbruikte — het onmiskenbare bewijs, dat hij in hooge mate met talenten begaafd was, en deed derhalve bij ons eene vraag rijzen, die tot onze bevreemding bij de redactie van het *Leeskabinet* nimmer gerezen is, anders toch zou die redactie — dunkt ons — omzigtiger geworden zijn, en aan die *Zes jaren te paard*, een minder goed onthaal geschonken hebben. Die vraag luidt eenvoudig: »hoe komt het dat die Schrijver, die zulk een' helderen kop heeft en »zoo vlug de pen weet te voeren, het in »*zes jaren tijds* nog niet eens tot den rang »van korporaal heeft kunnen brengen, »niet tegenstaande hij-zelf aan het publiek »verzekert, dat voor dien rang niet veel be- »kwaamheden gevorderd worden?' Wanneer de redactie van het *Leeskabinet* deze vraag eerst tot zich-zelve en daarna tot den een' of anderen militair gerigt had, dan zou zij vermoedelijk tot antwoord gekomen hebben: »Wij kennen P. DEKKER JR. »niet, wij zullen dus ook van hem geen »kwaad zeggen, maar doorgaans wordt »aan een zoodanig persoon als gij ons be- »schrijft, nimmer bevordering geweigerd,

»tenzij hij een lui en vuil soldaat of een » bevreesd en ellendig ruiter is;» en wij gelooven dat de onpartijdige en waarheidslievende redactie van het *Leeskabinet*, alsdan tot de gevolgtrekking zou zijn gekomen, dat dergelijk geschrift slechts door haat en nijd, jegens hen die gesteld zijn om luije en vuile soldaten, of vreesachtige en ellendige ruiters tot hun pligt te brengen, kon in de pen gegeven zijn, en dat het niet betamelijk was, daaraan bekendheid te helpen geven. De redactie van het *Leeskabinet* heeft echter niet alzoo gehandeld; zij heeft die *Zes jaren te paard*, in hare bescherming genomen, zij heeft ze aan hare niet argwanende lezers blijven voordienen, er een zekeren opgang aan bezorgd, zoodat wij er thans eindelijk eene afzonderlijke en eenigzins gewijzigde, maar niet verbeterde uitgave, van beleven.

Reeds lang jeukten ons de vingers, om die *Zes jaren te paard*, onderhanden te nemen, en de laster en logentaal die zij bevatten, eens in al hare naaktheid ten toon te stellen, maar nu wenschen we ons geluk, dat we aan dien lust niet hebben toegegeven. De *Onderofficier-Inspecteur*, wiens werk wij aan het hoofd dezes aankondigden, heeft zich van die taak vrij wat beter gekweten, dan het ons mogelijk zou zijn geweest, en zijne woorden moesten bovendien, als die eens onpartijdigen, vrij wat meer ingang vinden, dan de onze zouden gedaan hebben. Het spreekt van zelf, dat wij die *Inspectie* met bijzonder veel genoegen gelezen hebben. Zij is vol luim en geest, en daarin wordt met de » knoedelmajoor der ironie » gelijk de Schrijver zegt, maar tevens krachtig en met

waarheid, al de lastertaal, al de flauwe jeremiaden over beuzelachtige, maar door DEKKER hoogopgevijzelde voorvallen in de kazerne, en verder al het nietige en logenachtige geteem over » onderdrukking, slavernij enz.» ontzenuwd, en in zijne ware grootte en gedaante voorgesteld. Alvorens echter over den inhoud der *Inspectie* verder uit te weiden, moeten wij een woord over den Schrijver zeggen. Hij was een [der eersten van die wakkere vrijwilligers, die in 1850 den huisselijken haard, waar rust, gemak en al de genoegens die tijdelijk welzijn kunnen aanbieden, hun deel was, verlieten, om zich onder de vanen te scharen, en met het staande leger en later met de kloeke schutterijen, ontberingen, vermoeijenissen en gevaren voor de heilige zaak van het vaderland door te staan. Wij zien u nog, jeugdige wachtmeester der lanciers, toen het toeval ons in 1851 in uwe nabijheid bragt, en gij ons aangewezen werd, als een dier edele volgelingen van PALLAS, die onder uwe schutsgodin, niet alleen wijsheid, maar ook lauweren wildet vergaderen, en die hier, niet slechts door het leenen uwer hand, tot het bedwingen van den nood, maar vooral door het schoone voorbeeld wat gij een ander gaaft, zoo oneindig veel goeds gesticht hebt. Het heugt ons nog, hoe wij u in Mei 1849 op den Dam te Amsterdam wederzagen, de grove schutters-uniform, versierd evenwel met den Nederlandschen Leeuw en het Metalen kruis, dekte toen uw echt vaderlandsch hart, en gij droegt het geweer nog even opgeruimd, als gij zooveel jaren vroeger de lans voerdet. Uw naam, ook als dichter met roem bekend,

brandt ons op de lippen, maar wij moeten hem verzwijgen, dewijl wij te goed beseffen, dat hij niet in éenen adem met dien van DEKKER mag genoemd worden. Wij verzekeren u echter, dat hij in het leger van mond tot mond wordt overgebracht, en dat, daar een ieder zich verheugt, dat gij — die zoo ruimschoots gelegenheid gehad hebt onzen stand van nabij te leeren kennen, en die voor, in en na uw militaire loopbaan, gestadig op onderscheiding bij uwe medeburgers mogt aanspraak maken — dat juist gij het zijt, die onze verdiening hebt op u genomen. Het leger dankt er u voor, en gij hebt u eene nieuwe aanspraak op de erkentelijkheid van het vaderland verworven. Ja, op de erkentelijkheid van het vaderland; want wij zeggen u na: waar zou het heen moeten met den lust en den ijver, die den Nederlander — wat men ook beweren moge — nimmer ontbrak, tot het voeren der wapenen; waar derhalve zou het eenmaal heen moeten met onze nationaliteit, wanneer men DEKKER en allen die hem gelijken, zonder tegenspraak het woord liet voeren, terwijl hij ons »nergens den soldaat afschildert, maar overal — volgens de woorden van LONGUET — *Ces ames de boue, qui ont tous les vices, mais pas une des qualités du métier.*”

En nu lezer, wilt ge nadere kennis maken met de *Inspectie* van onzen braven *gepasporteerden onderofficier*; zie hier een staaltje van de wijze waarop hij die inspectie houdt: Ieder soldaat kan korporaal worden (zegt DEKKER in zijne *Zes jaren te paard*) »Except DEKKER” (zegt onze Inspecteur) — die twee malen het

tegendeel bewees, en dus altijd *minder* dan »een gestreepte Ezel” is gebleven, zoo als hij den korporaal qualificeert. Volgens DEKKER is een korporaal niet compleet, als hij niet *klikt* tevens. — DEKKER! ik zal je bewijzen, dat ik een complete korporaal ben geweest.

»(Ik geloof — je hebt nu al *gemorken*?) Ge praat ik weet niet meer precies waar, over *'t duelleren*, en natuurlijk (ik wachtte niet anders) ge *doet* daar niet aan; want zegt ge . . . den neus optrekkende: *die degens . . . ik ken ze!* — Waar drommel! hebt gij er ooit keunis mede kunnen maken? Ja toch, daar ben ik er! — Ge hebt den degen gedragen, toen ge als *Candidaat-acteur* op 't Leidsche plein in »*'t Militaire Arrest*” zulk een akelig figuur sloegt in den rang van fantaisie-officier — 't was 17 September 1859. Trouwens die promotie was te kras voor een milicien met verlof. — Daarom werdt ge eene maand later, in »*Natuur en Plicht*” reeds gedegradeerd tot sergeant-majoor, en 14 dagen daarna in »*de Militaire stand*” tot *fourier* teruggebracht, om een *fourier* te maken nog verre beneden den *belabberdsten* *fourier* in uw boek — als *onderschout* of *kleedermaker* eeuwig flambé, — en 't einde van de historie was, dat ge 24 Mei, toen 't gordijn viel, bij 't afleggen voor eeuwig van uw theater-uniform — (in uw hemd staande alzoo) — 't den held van den avond — (SYLLA) — kondt nazeggen:

»'k Zwaaide onbevreesd den staf, 'k leg onbevreesd hem neder.”—

»Uit was 't in den schoot der muzen! — waar niemand u later miste, omdat niemand er u ooit opgemerkt had — als

ingeschoven (zoo als de kunstterm zegt) in uwe bijrolletjes, en zonder debuten alzo. — Ook uw *blik* was niet vast genoeg DEKKER! — ge durfde bij dat helle licht nooit fiks 't publiek onder de oogen zien — vraagt 't uwe toenmalige *Directeurs* maar.»

«In de verschillende levens-époques van groote mannen, is altijd zekere schakel, een verband, een geleidelijke overgang. — Zoo ook bij DEKKER!»

«Junij 59 zien wij den milicien in 's Konings dienst, als verlofganger, zijne wapens deponeren op 't gewerenrekje van *Mars*, — om 24 Augustus reeds (juist den *naamdag* des Konings) zijne entrée triomphale te doen onder de voeten van *Apollo*.

«We zien den daarna als onbekwaam teruggezonden acteur naar Haarlem stoomen, om er de rol van dragonder te gaan spelen (de knol in 't emplot van den citroen).

«Zoo ook is er verband *tusschen* de groote mannen onderling. — HACKLAENDER, die ons zijn allergeestigst *Soldatenleben in Frieden* gaf, begon als soldaat; — en bij DEKKER, die ons op zijne *Zes jaren* tracteert, heette het tweemaal. — HACKLAENDER was later tooneelspeler; DEKKER probeerde het ook eens.

«Evenzoo zijn er ook punten van verschil in de levens der groote mannen. HACKLAENDER bewees in zijn *Soldatenleben*, dat hij een even vurige als oorspronkelijke kop was; DEKKER geeft ons in zijne *Zes jaren* geen 10 pagina's eigen vinding. — HACKLAENDER spot nooit, en DEKKER doet 't overal waar hij wil zemelknoopen. — HACKLAENDER had nooit gestudeerd; DEKKER

is oud Theologant. — HACKLAENDER beweegt zich in den beschaafden stand der soldaterij; DEKKER sleept ons naar de strafbare liederlijkheden van 't *uitschot* er in. — HACKLAENDER maakte spoedig promotie; DEKKER nooit. — HACKLAENDER was altijd de *opperretur*, de poehaan, en laat er zich-zelf overal inloopen; DEKKER is de vervelende *caserne-pruttelaar*, overal zijn eigen baan schoonvegende, ten koste van anderen. — HACKLAENDER laat zich-zelf en zijne hoofdpersonen hunne rol afspelen ten einde toe, tot ze in 't burgerlijke leven terugkeeren; DEKKER legt 't, zonder een enkele hoofdpersoon, reeds af bij het *exerceren* (zijn slotkapittel). — HACKLAENDER.... doch genoeg reeds. DEKKER! hebt ge nooit de geestige Hollandsche soldaten-schetsen van DONKERSLOOT gelezen? Dat snijdt hout! 't is piquant, maar altijd fatsoenlijk.

«Zie, DEKKER! die heele theater-geschiedenis hebt ge nu den *klikkenden korporaal* te danken; — en *nog* zou de man 't gezwegen hebben, als maar die ellendige schuimlooper van een *krengenkoopeer* (eertitel dien DEKKER zijne toekomstige recensenten naar de ooren werpt) in huis ware gebleven; want deze relde uw korporaal eeuwig aan de ooren, als een tweede SAMIËL, een BERTRAND, met zijn — toe maar! hij geeft er u het regt toe — troef voor troef — en de arme korporaal, hij deed als GRIETJE in de *Faust*... hij *zwichte!*»

Alzoo lezer hebben wij u onzen *onder-officier-inspecteur* en door hem ook eenigzins *den geinspecteerde* doen kennen; wat den laatsten aangaat, moeten wij er echter nog bijvoegen, dat hij in 1851, op acht-

tienjarigen ouderdom niet, gelijk duizenden van zijn leeftijd, soldaat werd, maar «aan den schoot zijner moeder terugkroop om er een lijf te bergen, waar jaren later de wapens in werkeloosheid op zouden rusten» en dat hij thans, na intusschen de lotverwisselingen te hebben ondergaan die gij weet, en na zijne gal over onzen stand te hebben uitgebraakt, blijkens het weekblad *de Fakkel*, het Protestantisme openlijk heeft afgezworen, om zich in de armen van de Roomsch-Katholijke kerk te werpen.

Mogen wij spoedig van hem vernemen dat hij zich in een klooster heeft begraven.

Om nu tot de *Inspectie* terug te keeren, lezer! wij bevelen u die van harte aan; wij hebben er een luimig en geestig gedeelte uit overgenomen, maar gij zoudt u zeer vergissen wanneer gij veronderstelt dat het werkje niets dan scherts bevatte; integendeel, gij zult er ook bladzijden vol hoogen ernst, vol diep gevoel en vooral vol blakende vaderlandsliefde in aantreffen.

RUITERIJ-AANGELEGENHEDEN.

De brigade-order N°. 697, den 25sten October 1852 in het kavallerie-hoofdkwartier te Vught uitgevaardigd.

(INGEZONDEN.)

Bij het lezen van opgamelde Brigade-Order, zeiden wij bij ons zelve: »Het kwaad, waartegen in die Order gewaarschuwd wordt, bestaat, of bestaat niet.» In het eerste geval kunnen wij ons niet verklaren, hoe het mogelijk is dat het euvel bestaat, bijaldien wij eenen geschikten kavallerie-aanvoerder, een goed chef aan het hoofd van het wapen hebben. Immers, zijn de jaarlijksche inspectiën daar, om er tegen te waken, en een enkele toepassing der waarschuwing, welke men den 25sten October jl. den kavallerie-officieren heeft te huis gezonden, zoude zeker zeer nuttig hebben gewerkt. Die toepassing heeft evenwel geen plaats gehad; »dus bestaat het kwaad niet.» Waarvoor dan de waarschuwing? — Zij is zeker niet om het wapen der kavallerie in het oog der andere wapens te releveren, en moet al ligt leiden tot de gevolgtrekking dat het meergemelde kwaad wèl bestaat. Wij willen, zonder zulks voor waar aan te nemen, eens vooronderstellen, dat de kavallerie werkelijk

zoo gedaald is, dat men het noodig heeft geoordeeld in herinnering te brengen, dat men, om kavallerie-officier te zijn, moet kunnen rijden; doch dan vragen wij al weer: »aan wien de schuld?»

Een vijand zijnde van Algemeene Orders, zoo als de meergenoemde, omdat zij in ons oog eene zwakheid bewijzen, hadden wij gaarne voor de eer der kavallerie gezien, dat die order niet gegeven ware; en mogten, bij uitzondering, enkele gevallen de waarschuwing noodzakelijk hebben gemaakt, waarom dan niet personeele aanschrijvingen, onder den titel *geheim*, uitgevaardigd; en niet, zooals nu, door die Algemeene Order, den goeden met den kwaden gebrandmerkt.

Wij herhalen het, wij hopen dat het bedoelde euvel niet bestaat, en de niet toepassing der waarschuwing ons in ons gevoelen zal bevestigen, dat wij nog altijd een goed chef aan ons hoofd hebben.

OFFICIËLE STUKKEN.

REORGANISATIE VAN HET WAPEN DER INFANTERIE.

Koninklijk Besluit van 21 November 1850,
N°. 70.

Wij WILLEM III, enz.

Willende de organisatie van het wapen der infanterie zooveel mogelijk in verband brengen met het aangenomen stelsel van verdediging, de taktische bruikbaarheid van het wapen verhoogen en de goede opleiding van het kader onderofficieren en korporaals meer verzekeren.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 20sten dezer, Kabinet L^a. Y¹⁷.

Herzien de Koninklijke Besluiten van den 15^{den} October 1843, N°. 4, en van den 25sten Januarij 1849, N°. 403, betrekkelijk de zamenstelling, organisatie en indeeling van gemeld wapen;

Gelet op het Koninklijk Besluit van den 6^{den} Maart 1841, N°. 75, waarbij de bataillonscholen zijn opgericht;

Gelet op het Koninklijk Besluit van den 1sten Augustus 1841, N°. 56, betrekkelijk de instelling van regiments-kinderen bij het leger;

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1.

De indeeling der korpsen in divisien wordt bij deze opgegeven.

Art. 2.

De brigades der opgegeven divisien infanterie zullen, ieder op zich-zelve, voortaan een zelfstandig geheel uitmaken en den naam aannemen: de 1ste en 2de brigade der opgegeven 1ste divisie, van 1ste en 2de, en de 1ste en 2de brigade der opgegeven 2de divisie infanterie, van 3de en 4de brigade infanterie. Die brigades zullen ook door de kolonels der infanterie gekommandeerd kunnen worden.

Art. 3.

De kommandanten dier brigades infanterie zullen, op gelijke wijze als zulks met den kommandant der reserve-brigade plaatsvindt, voortaan regtstreeks onder het Departement van Oorlog ressorteren.

Art. 4.

Er zal zijn een inspecteur van het wapen, die den rang zal kunnen hebben van luitenant-generaal.

Art. 5.

Aan dien inspecteur zal worden toegevoegd een majoor der infanterie.

Art. 6.

De inspecteur zal te 's Gravenhage zijn gevestigd.

Art. 7.

De staf van het wapen zal zijn zamengesteld zoo als bij de aan dit Besluit geannexeerde tabelle A is vermeld.

Art. 8.

Ieder veldbataillon der acht regimenten infanterie, en elk bataillon van het regiment grenadiers en jagers, zal op vijf en het depôt van elk der acht regimenten infanterie op twee kompagnien worden gebragt

De acht regimenten infanterie en het regiment grenadiers en jagers, zullen overigens respectivelijk de formatie aannemen als op de tabellen C en B, bij dit Besluit behoorende, is aangewezen.

Art. 9.

De kompagnien, welke naar aanleiding van het vorig Artikel bij de veldbataillons worden opgericht, zullen de vijfde kompagnien dier bataillons uitmaken, en bij de regimenten infanterie, zoomede bij de bataillons grenadiers,

meer bijzonder voor de tirailleur-dienst bestemd zijn.

Art. 10.

Bij die vijfde kompagnien der regimenten infanterie en van de bataillons grenadiers, zullen de onderofficieren, korporaa's en vijftien soldaten, en bij de vijfde kompagnie der bataillons jagers, buiten en behalve de onderofficieren en korporaa's, al de soldaten der staande armee met bussen zijn gewapend.

Bovendien zullen er bij elke der overige kompagnien der bataillons jagers, voor zooveel hiertoe goede schutters voorhanden zijn, vijftien soldaten der staande armee met bussen gewapend worden.

Art. 11.

In verband met de oprigting der vijfde kompagnien bij voormelde bataillons, zal de benaming van flankbataillon, welke door de 4de bataillons der regimenten infanterie wordt gevoerd, vervallen, ten gevolge waarvan de wings bij die bataillons worden afgeschaft.

Daarentegen zullen de wings bij die regimenten door de onderofficieren en verdere manschappen der vijfde kompagnien worden gedragen.

Bij het regiment grenadiers en jagers zullen, bij de bataillons grenadiers, de officieren, onderofficieren en verdere manschappen van de vijfde kompagnien, in plaats der beerenmuts, een chakot met vangsnouer dragen, als bij de bataillons jagers, doch in stede van een hoorn, eene grenaat.

Art. 12.

Omtrent de opstelling en gedragsregelen der bedoelde vijfde kompagnien, zal een afzonderlijk voorschrift worden vastgesteld.

Art. 13.

Bij de regimenten infanterie zullen de luitenant-kolonels de depôts kommanderen.

Art. 14.

De klassificatie der kapiteins is niet op ieder regiment afzonderlijk, maar op het gezamenlijk getal kapiteins (de regiments-adjudanten daar- onder begrepen) bij de verschillende korpsen van

het wapen van toepassing, zoodat de 70 oudste kapiteins in ancienniteit het traktement der 1ste klasse, het in ancienniteit daaropvolgend getal van 70 het traktement der 2de klasse, en de 70 overigen dat der 3de klasse zal genieten.

De kapiteins van het koloniaal werfdepôt zijn onder die getallen niet begrepen.

Art. 15.

Tot aankweeking en opleiding van korporaa's en onderofficieren der infanterie, en om langs dezen weg te beter in de behoefte aan dat kader te voorzien, zal er een afzonderlijk bataillon, onder den naam van instructie-bataillon, worden opgericht. Die instelling zal mede aan de belangen van het Indisch leger dienstbaar kunnen worden gemaakt, door, voor zooveel noodig, daarbij ook onderofficieren en korporaa's voor de infanterie van het leger in Oost-Indië op te leiden. Ook zal dat bataillon dienen ter opleiding van jongelingen voor de betrekking van kwartier- en betaalmeeesters.

Het instructie-bataillon zal zijn zamengesteld als op de tabelle Lett. D, aan dit besluit gehecht, is aangeduid.

Art. 16.

Met het oog op de bestemming van gemeld bataillon, zullen daarbij, in den regel, wat de soldaten betreft, alleen worden aangenomen jongelingen tusschen de 16 en 18 jaren oud, van een gezond lichaamsgestel, goed onderwezen in het lezen, schrijven en de vier hoofdregels der rekenkunde; de jeugdige militairen, thans bij de korpsen aanwezig, die hiertoe in de termen vallen, zullen al dadelijk, zooveel mogelijk, bij het instructie-bataillon overgaan.

Bovendien zullen van de verschillende korpsen van het wapen, bij gemeld bataillon tijdelijk kunnen worden gedetacheerd, zoodanige korporaa's en manschappen, mits vrijwilligers zijnde, wier aanleg eenigen waarborg geeft, dat zij de geschiktheid zullen verkrijgen om als onderofficier en korporaal op te treden.

Art. 17.

In verband met de oprigting van het instructie-

bataillon, worden de bataillonsscholen bij deze opgegeven.

Art. 18.

Het materieel der scholen zal, voor zooveel noodig, tot het daarstellen der schoolinrigting bij het instructie-bataillon worden bestemd.

Art. 19.

Tot het bestrijden der uitgaven, zoowel voor het onderhoud van die schoolinrigting, als voor de kosten van het onderwijs, zal er daags $2\frac{1}{2}$ cents van de soldij der korporaals en manschappen, bij het bataillon opgeleid wordende, worden ingehouden.

Art. 20.

De kleeding der officieren, onderofficieren en verdere manschappen van het instructie-bataillon, zal zijn als die der officieren, onderofficieren en verdere manschappen der regimenten infanterie, met uitzondering alleen dat het nummer van het regiment op den chakot, door eene grenaat zal worden vervangen en de knopen glad zullen zijn.

Art. 21.

Het instructie-bataillon zal te Kampen worden gestationneerd. Het zal aan een der regimenten infanterie, door Onzen Minister van Oorlog aan te wijzen, in administratie worden toegevoegd.

Art. 22.

Er zal voorts worden opgericht een kader van een depôt, bestemd tot het opnemen der manschappen van de 2de klasse, der verschillende korpsen van Ons leger.

Art. 23.

Dat depôt zal den naam dragen van: *Algemeen depôt van discipline*, en te Medemblik worden gestationneerd.

Het zal geformeerd zijn zooals bij de tabelle E is vermeld.

Art. 24.

De officieren en het verder kader van dat depôt, zullen gekleed zijn als hiervoren ten aanzien der officieren, onderofficieren en korporaals van het instructie-bataillon is bepaald;

terwijl de manschappen daarbij, aan de strengere krijgstucht onderworpen, gekleed zullen zijn zooals bij het bestaand voorschrift der 2de klasse voor de infanterie is vastgesteld.

Art. 25.

De manschappen der 2de klasse zullen bij dat depôt, van de korpsen waarvan zij herkomstig zijn, als gedetacheerd worden gevoerd.

Art. 26.

Het algemeen depôt van discipline zal mede aan een der korpsen van Ons leger, door Onzen Minister van Oorlog aan te wijzen, in administratie worden toegevoegd.

Art. 27.

Omtrent de behandeling en het beheer der manschappen bij gemeld depôt, aan de strengere krijgstucht onderworpen, zal door den Minister van Oorlog een afzonderlijk voorschrift worden vastgesteld. In afwachting daarvan zal voorloopig het thans bestaande voorschrift op de klasse van discipline, voor zooveel mogelijk, worden gevolgd.

Art. 28.

De adjudanten-onderofficier zullen voortaan, bij het onder de wapenen komen van den troep, even als de officieren, het zijdgeweel trekken, komende mitsdien de stok te vervallen.

Het zijdgeweel, zoowel van de adjudanten-onderofficier als van de vaandeldragers, zal voorzien zijn van een degenkwast. De kwast gelijk aan den sabelkwast der overige onderofficieren, en de band gelijk aan den band der officiers-dragonne.

Art. 29.

De sergeanten-majors zullen voortaan alleen met de sabel gewapend zijn, welken zij, wanneer de troep onder de wapenen komt, zullen trekken. De randsel zal tot hunne uitrusting blijven behooren.

Art. 30.

De tamboers zullen voortaan bij de trom nog van een signaal-hoorn worden voorzien.

Art. 31.

De thans nog bij de korpsen infanterie aan-

wezige regiments-kinderen, zullen in hunne tegenwoordige positie kunnen worden gehandhaafd, tot dat zij hun 15de jaar hebben bereikt, als wanneer zij zullen worden ontslagen.

Art. 32.

Ten gevolge van de bij dit Besluit toegekende verhooging van soldij aan de onderofficieren, korporaa's en verdere manschappen van het regiment grenadiers en jagers, komen de residentie-toelagen voor hen te vervallen.

Art. 33.

Dit Besluit zal zoo spoedig doenlijk in werking

worden gebragt, met dien verstande evenwel, dat de tegenwoordige onderofficieren en korporaa's de soldijen zullen behouden welke zij thans genieten; zullende de verminderde soldijen alleen op de nieuw aan te stellen onderofficieren en korporaa's, alsmede op de nieuw aan te nemen tamboers en hoornblazers van toepassing zijn.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer, tot informatie.

Letter A.

FORMATIE VAN DEN STAF DER INFANTERIE.

Rangen en betrekkingen.	Getal.	Traktementen in het jaar per graad.	Schadeloosstelling voor bureau-geld.	Paarden.	Aanmerkingen.			
Luit.-Gen. Inspecteur der Infanterie. . .	1	f 8000	f 600	2				
Gen.-Majoor, kommandanten van brigades, tevens belast met het kommandement in één of meer Provinciën. . .	5	» 5500	» 4500	10	Elk f 300 bureau-geld.			
Majoor der Infanterie, toegevoegd aan den Inspecteur van het wapen.	1	» 2600	»	1				
Eerste Luit.-Adjutant van den kommandant der reserve-brigade.	1	» 1400	»	1				
Adjutanten van den Luit.-Generaal en de Generaal-Majoor.	»	»	»	»	Voor memorie. In tijd van vrede worden hiervoor officieren van den Generalen staf bestemd.			
In speciale diensten :								
Departement van Oorlog	{	Majoor.	1	» 2600	»	{		
		Kapiteins.	4	» 1800			»	Van de 2 ^e klasse f 1600.
		1 ^e Luitenants.	5	» 900			»	» » 3 ^e » - 1400.
		Kapitein-kwartierm.	1	» 1600				
		1 ^e Luit.- »	3	» 1000				
Militaire Akademie	{	2 ^e Luit.- »	1	» 800	»	{		
		Kapiteins.	2	» 1800			»	Van de 2 ^e klasse f 1600.
		1 ^e Luitenants.	8	» 900			»	» » 3 ^e » - 1400.

FORMATIE VAN HET REGIMENT GRENADIERS EN JAGERS,

bestaande uit twee bataillons grenadiers en twee bataillons jagers, ieder van vijf kompaniën, waarvan ééne tirailleurs-kompagnie.

Rangen en betrekkingen.	Sterkte.		Getal paarden van officieren.	Traktementen in het jaar per graad.	Soldij per dag per graad.	Aanmerkingen.
	Officieren.	Troepen.				
<i>Staf van het Regiment.</i>						
Kolonel Regiments-kommandant...	1	»	2	f 4000	»	
Bataillons- (Luit.-Kolonel....	1	»	1	» 3000	»	
kommandanten } Majoors.....	3	»	3	» 2600	»	1 ^o klasse zijnde f 1800 3 ^o » » » 1400 en f 200 verhooging.
Adjudanten } Kapitein.....	1	»	1	» 1600	»	
1 ^o Luitenants.....	4	»	»	» 1100	»	2 ^o klasse zijnde f 1600. 3 ^o » » » 1400.
2 ^o »	»	»	»	» 900	»	
Kwartiermeesters } Kapitein.....	1	»	»	» 1800	»	1 ^o Luitenant zijnde f 1200. 2 ^o » » » 1000.
1 ^o Luitenants..	2	»	»	» 1000	»	
2 ^o »	1	»	»	» 800	»	
Kapitein-Administrateur van Kleed.	1	»	»	» 1600	»	
<i>Grenadiers.</i>						
Adjudanten-onderofficieren	»	2	»	» f 1,02 ^s		
Vaandeldrager, Adj.-onderofficier..	»	1	»	» 1,02 ^s		
Tamboer-Majoor.....	»	1	»	» 0,67 ^s		
Korporaal-Tamboer.....	»	1	»	» 0,47 ^s		Subsidie voor de Muziek f 6000 's jaars.
Muzikanten	»	18	»	» »		
Schrijvers.....	»	3	»	» 0,52 ^s		
M ^r . Geweermakers	»	2	»	» 0,37 ^s		
» Kleedermaker.....	»	1	»	» 0,27 ^s		
» Schoenmaker.....	»	1	»	» 0,27 ^s		
<i>Jagers.</i>						
Adjudanten-onderofficieren	»	2	»	» 1,02 ^s		
Sergeant-Hoornblazer	»	1	»	» 0,82 ^s		
Korporaal- »	»	1	»	» 0,62 ^s		
M ^r . Geweermakers	»	2	»	» 0,37 ^s		
Transporteren..	15	36	7			

Rangen en betrekkingen.	Sterkte.		Getal paarden van officieren.	Traktementen in het jaar per graad.	Soldijen per dag per graad.	Aanmerkingen.
	Officieren.	Troepen.				
Transport..	15	36	7	»	»	
<i>Twee bataillons Grenadiers en twee bataillons Jagers.</i>						
Kapiteins	1 ^e klasse.....			f 1800	»	
	2 ^e »	20	»	» 1600	»	
	3 ^e »		»	» 1400	»	
1 ^e Luitenants.....	22	»	»	» 900	»	
2 ^e »	22	»	»	» 700	»	
Sergeanten-Majors.....	»	20	»	»	f 0,82 ⁵	
Sergeanten	1 ^e klasse.....	»	64	»	» 0,67 ⁵	
	2 ^e »	»	24	»	» 0,57 ⁵	
Fouriers	1 ^e »	»	16	»	» 0,67 ⁵	
	2 ^e »	»	4	»	» 0,57 ⁵	
Korporaals	1 ^e »	»	64	»	» 0,37 ⁵	Die der 1 ^e klasse zullen zijn de oudsten in die respectieve graden of positiën.
	2 ^e »	»	64	»	» 0,32 ⁵	
Tamboers	1 ^e »	»	18	»	» 0,32 ⁵	
	2 ^e »	»	6	»	» 0,27 ⁵	
Hoornblazers	1 ^e »	»	27	»	» 0,32 ⁵	
	2 ^e »	»	9	»	» 0,27 ⁵	
Soldaten. Miliciens.	Vrijwilligers.....	»	1200	»	» 0,27 ⁵	De miliciens zes weken onder de wapenen, in den regel niet wordende opgeroepen, komen hier voor memorie.
	3 maand. onder de wap. 380	»	»	»	» 0,25	
	6 weken » » » 380	»	»	»	»	
	Met groot verlof..... 760	»	»	»	»	
	In reserve..... 400	»	1920	»	»	
Totaal....	79	3472	7			

REGIMENT GRENADIERS EN JAGERS.

FORMATIE EENER LINIE-KOMPAGNIE.

Rangen en betrekkingen.	Onderofficieren en manschappen.						Aanmerkingen.
	Officieren.	Vrijwilligers.	Miliciens.			Reserve.	
			Drie maanden ouder de wapenen.	Zes weken ouder de wapenen.	Met groot verl.		
Kapitein	1	»	»	»	»	»	Bij de Jagers Hoornblazers. De miliciens, in de 4 ^e kolom vermeld, in den regel niet ouder de wapenen wordende opgeroepen, komen hier voor memorie.
1 ^e Luitenant	1	»	»	»	»	»	
2 ^e »	1	»	»	»	»	»	
Sergeant-Majoor	»	1	»	»	»	»	
Sergeanten	»	4	»	»	»	»	
Fourier	»	1	»	»	»	»	
Korporaals	»	6	»	»	»	»	
Tamboers	»	3	»	»	»	»	
Soldaten	»	60	19	19	38	20	
		75	96				
Totaal . . .	3	171					

FORMATIE EENER TIRAILLEUR-KOMPAGNIE.

Rangen en betrekkingen.	Onderofficieren en manschappen.						Aanmerkingen.
	Officieren.	Vrijwilligers.	Miliciens.			Reserve.	
			Drie maanden ouder de wapenen.	Zes weken ouder de wapenen.	Met verlof.		
Kapitein	1	»	»	»	»	»	Bij de onevene bataillons twee 1 ^e en één 2 ^e Luitenant, bij de reserve omgekeerd.
1 ^e Luitenant	3	»	»	»	»	»	
2 ^e »		»	»	»	»	»	
Sergeant-Majoor	»	1	»	»	»	»	
Sergeanten	»	6	»	»	»	»	
Fouriers	»	4	»	»	»	»	
Korporaals	»	8	»	»	»	»	
Hoornblazers	»	3	»	»	»	»	
Soldaten	»	60	19	19	38	20	
		79	96				
Totaal . . .	4	175					

De miliciens, in de 4^e kolom
vermeld, in den regel niet
ouder de wapenen wordende
opgeroepen, komen hier voor
memorie.

FORMATIE VAN EEN REGIMENT INFANTERIE,

bestaande uit vier veld-bataillons, ieder van vijf kompagnïën, waarvan eene tirailleur-kompagnie, benevens een depôt van twee kompagnïën.

Rangen en betrekkingen.	Sterkte.		Getal paarden van officieren.	Traktementen in het jaar per graad.	Soldijen per dag per graad.	Aanmerkingen.
	Officieren.	Troepen.				
<i>Staf van het Regiment.</i>						
Kolonel Regiments-kommandant...	1		2	f 4000		
Bataillons- kommandanten / Majoors	4		4	» 3000		Bij het depôt.
Kapitein	1		1	» 1600		1 ^e klasse zijnde f 1800
Adjudanten { 1 ^e Luitenants	5			» 1100		3 ^e » » » 1400 en
2 ^e »				» 900		f 200 verhooging.
Kwartiermeesters { Kapitein	2			» 1800		2 ^e klasse zijnde f 1600.
1 ^e Luitenants				» 1000		3 ^e » » » 1400.
2 ^e »				» 800		
Kapitein-Administrateur van Kleed.	1			» 1600		1 ^e Luitenant zijnde f 1200.
Adjudanten-onderofficieren		5			f 1,00	2 ^e » » » 1000.
Vaandeldrager, Adj.-onderofficier . .		1			» 1,00	
Tamboer-Majoer		1			» 0,65	
Korporaal-Tamboers		3			» 0,45	
» Hoornblazer		1			» 0,60	
Schrijvers		3			» 0,50	
M ^r . Geweermakers		5			» 0,35	
» Kleedermaker		1			» 0,25	
» Schoenmaker		1			» 0,25	
Transporteren	18	21	8			

Rangen en betrekkingen.	Sterkte.		Getal paarden van officieren.	Traktementen in het jaar per graad.	Soldijen per dag per graad.	Aanmerkingen.
	Officieren.	Troepen.				
Transport . . .	18	21	8			
<i>Vier bataillons en een depôt.</i>						
Kapiteins	22			f 1800		
1 ^e klasse				» 1600		
2 ^e »				» 1400		
3 ^e »				» 900		
1 ^e Luitenants	25			» 700		
2 ^e »	25					
Sergeanten-Majoor		22			f 0,80	
Sergeanten		64			» 0,65	
1 ^e klasse		24			» 0,55	
2 ^e »		16			» 0,65	
Fouriers		6			» 0,55	
1 ^e »		68			» 0,35	Die der 1 ^{ste} klasse zullen zijn de oudsten in die respectieve graden of positiën.
2 ^e »		68			» 0,30	
Korporaals		39			» 0,30	
1 ^e »		13			» 0,25	
2 ^e »		9			» 0,30	
Tamboers		3			» 0,25	
1 ^e »		3			» 0,25	
2 ^e »		896			» 0,25	
Soldaten.						De miliciens zes weken onder de wapenen, in den regel niet wordende opgeroepen, komen hier voor memorie.
Vrijwilligers					» 0,25	
Miliciens.						
(3 maand. onder de wap. 698)	»	»	»			
(6 weken » » » 698)						
(Met groot verlof . . . 1400)		3496				
(In reserve 700)						
Totaal . . .	90	4745	8			

REGIMENT INFANTERIE.

FORMATIE EENER LINIE-KOMPAGNIE.

Rangen en betrekkingen.	Onderofficieren en manschappen.					Aanmerkingen.
	Officieren.	Vrijwilligers.	Miliciens.			
			Drie maanden onder de wapenen.	Zes weken onder de wapenen.	Met verlof.	
Kapitein.	1	»	»	»	»	De miliciens in de 4 ^e kolom vermeld, in den regel niet onder de wapenen wordende opgeroepen, komen hier voor memorie.
1 ^e Luitenant.	1	»	»	»	»	
2 ^e Luitenant.	1	»	»	»	»	
Sergeant-Majoor.	»	1	»	»	»	
Sergeanten.	»	4	»	»	»	
Fourier.	»	1	»	»	»	
Korporaals.	»	6	»	»	»	
Tamboers.	»	3	»	»	»	
Soldaten.	»	40	30	30	60	
		55	120			
Totaal.	3	175				

FORMATIE EENER TIRAILLEUR-KOMPAGNIE.

Rangen en betrekkingen.	Onderofficieren en manschappen.					Aanmerkingen.
	Officieren.	Vrijwilligers.	Miliciens.			
			Drie maanden onder de wapenen.	Zes weken onder de wapenen.	Met verlof.	
Kapitein.	1	»	»	»	»	Bij de onevene bataillons twee 1 ^e en één 2 ^e Luitenant, bij de onevene omgekeerd.
1 ^e Luitenant.	3	»	»	»	»	
2 ^e Luitenant.	»	1	»	»	»	
Sergeant-Majoor.	»	4	»	»	»	
Sergeanten.	»	4	»	»	»	
Fourier.	»	1	»	»	»	
Korporaals.	»	6	»	»	»	
Hoornblazers.	»	3	»	»	»	
Soldaten.	»	45	30	30	60	
		60	120			
Totaal.	4	180				

FORMATIE EENER DEPOT-KOMPAGNIE.

Rangen en betrekkingen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.					Aanmerkingen.	
		Vrijwilligers.	Miliciens.					
			Drie maanden onder de wapenen.	Zes weken onder de wapenen.	Met verlof.	Reserve.		
Kapitein	1	»	»	»	»	»	Bij de onevene compagnie één 1 ^e en twee 2 ^e Luitenants; bij de evene omgekeerd.	
1 ^e Luitenant.....	3	»	»	»	»	»		
2 ^e »		»	»	»	»	»		
Sergeant-Majoor	»	1	»	»	»	»		
Sergeanten	»	4	»	»	»	»		
Fourier	»	1	»	»	»	»		
Korporaals	»	8	»	»	»	»		
Tamboers	»	2	»	»	»	»		
Soldaten	»	38	49	49	100	350		De miliciens, in de 4 ^e kolom vermeld, in den regel niet onder de wapenen wordende opgeroepen, komen hier voor memorie.
		54	548					
Totaal.....	4	602						

Letter D.

 FORMATIE VAN HET INSTRUCTIE-BATAILLON,
 bestaande uit drie compagnieën (1).

Rangen en betrekkingen.	Sterkte.		Getal paarden van officieren.	Traktementen in het jaar per graad.	Soldijen per dag per graad.	Aanmerkingen.
	Officieren.	Troepen.				
<i>Staf van het bataillon.</i>						
Majoor of Luitenant-Kolonel.....	1	»	1	f 2600	»	Luit-Kolonel zijnde f 3000.
1 ^e Luitenant-Adjutant.....	1	»	»	» 1100	»	2 ^e Luitenant zijnde f 900.
Kapitein-Kwartiermeester.....	1	»	»	» 1800	»	2 ^e klasse zijnde f 1600.
Adjutant-onderofficier.....	»	1	»	»	f 1,00	3 ^e » » » 1400.
Korporaal-Tamboer.....	»	1	»	»	» 0,45	
Mr. Geweermaker.....	»	1	»	»	» 0,35	
Transporteren...	3	3	1			

(1) Bij een later besluit is de formatie van het Instructie-bataillon bepaald op 4 compagnieën.

Rangen en betrekkingen.	Sterkte.		Getal paarden van officieren.	Traktementen in het jaar per graad.	Soldijen per dag per graad.	Aanmerkingen.
	Officieren.	Troepen.				
Transport...	3	3	4	»	»	
<i>Drie kompagnien.</i>						
Kapiteins { 1 ^e klasse.....	3	»	»	f 1800	»	
2 ^e »				» 1600	»	
3 ^e »				» 1400	»	
1 ^e Luitenants.....	3	»	»	» 900	»	
2 ^e »	6	»	»	» 700	»	
Sergeanten-Majours.....	»	3	»	»	f 0,80	
Sergeanten.....	»	12	»	»	» 0,65	
Fouriers.....	»	3	»	»	» 0,65	
Korporaals { 1 ^e klasse.....	»	12	»	»	» 0,35	Die der 1 ^e klasse zullen zijn de oudsten in dien graad.
2 ^e »						
Tamboers, 1 ^e klasse.....	»	6	»	»	» 0,30	
Hoornblazers, 1 ^e klasse.....	»	3	»	»	» 0,30	
Soldaten.....	»	180	»	»	» 0,25	
		(a)				
Totaal....	15	234	4			

FORMATIE VAN EENE KOMPAGNIE.

Rangen en betrekkingen.	Officieren.	Vrijwilligers.	Aanmerkingen.
Kapitein.....	1	»	
1 ^{ste} Luitenant.....	1	»	
2 ^{de} Luitenants.....	2	»	
Sergeant-Majoor.....	»	1	
Sergeanten.....	»	4	
Fourier.....	»	1	
Korporaals.....	»	8	
Tamboers.....	»	2	
Hoornblazers.....	»	1	
Soldaten.....	»	60	
Totaal.....	4	77	

(a) Bij Besluit van 17 Julij 1831, n°. 46, is dit getal bepaald op 223 (75 per kompagnie).

FORMATIE VAN HET ALGEMEEN DEPOT VAN DISCIPLINE,
bestaande uit twee kompagnien.

Rangen en betrekkingen.	Sterkte.		Getal paarden van officieren.	Trukementen in het jaar per graad.	Soldjen per dag per graad.	Aanmerkingen.
	Officieren.	Troepen.				
<i>Staf.</i>						
Majoor.	1	»	1	f 2600	»	
2 ^{de} Luitenant-Adjutant.	1	»	»	» 900	»	1 ^e Luitenant zijnde f 1400.
1 ^{ste} Luitenant-Kwartiermeester . . .	1	»	»	» 1000	»	
Adjutant-Onderofficier	»	1	»	»	f 1,00	2 ^e Luitenant zijnde f 800.
Korporaal-Tamboer.	»	1	»	»	» 0,45	
Meester-Geweermaker.	»	1	»	»	» 0,35	
Kapiteins $\left. \begin{array}{l} 1^{\text{ste}} \text{ klasse.} \\ 2^{\text{de}} \text{ » of} \\ 3^{\text{de}} \text{ »} \end{array} \right\}$	2	»	»	» 1800	»	
1 ^{ste} Luitenants.	2	»	»	» 900	»	
2 ^{de} »	4	»	»	» 700	»	
Sergeanten-Majoor.	»	2	»	»	» 0,80	
Sergeanten.	»	10	»	»	» 0,65	
Fouriers.	»	2	»	»	» 0,65	
Korporaals $\left. \begin{array}{l} 1^{\text{ste}} \text{ klasse} \\ 2^{\text{de}} \text{ »} \end{array} \right\}$	»	8	»	»	» 0,35	Die der 1 ^e klasse zullen zijn de oudsten in dien graad.
Tamboers 1 ^{ste} klasse.	»	8	»	»	» 0,30	
Soldaten.	»	4	»	»	» 0,30	Worden bij de korpsen waar- toe zij behooren als gedeta- cheerd gevoerd.
Totaal.	14	37	4			

FORMATIE VAN EENE KOMPAGNIE.

Rangen en betrekkingen.	Officieren.	Vrijwilligers.	Aanmerkingen.
Kapitein	1	»	
1 ^{ste} Luitenant.....	1	»	
2 ^{de} Luitenants.....	2	»	
Sergeant-Majoor	»	1	
Sergeanten.....	»	5	
Fonrier.....	»	1	
Korporaals.....	»	8	
Tamboers	»	2	
Soldaten	»	Memor.	
Totaal.....	4	17	

Bestuit van 9 December 1851, N°. 17.

Wij WILLEM III, edz.

Gezien Ons Besluit van den 21sten November 1850, N°. 70, houdende de reorganisatie van het wapen der infanterie.

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 8sten dezer, Kabinet L^a. M²¹.

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met wijziging in zoo ver, van de bepalingen in gemeld Besluit en de daarbij behoorende tabellen van formatie vervat, te rekenen van en met den 1sten Januarij aanstaande, buiten effect te stellen de bij gezegde reorganisatie, onder anderen voor de sergeanten, de fouriers en de korporaals bij voormeld wapen, ingevoerde onderscheiding in twee klassen van soldij-betaling; met dien verstande, dat te rekenen van en met laatstgemelden datum, al de sergeanten, de fouriers en de korporaals bij het regiment grenadiers en jagers, en de acht regimenten infanterie, mitsgaders de korporaals bij het instructie-bataillon en het algemeen depôt van discipline, de soldij zullen genieten zooals die bij het aan-

gehaald organiek Besluit voor de eerste klasse der opgenoemde graden is vastgesteld.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer, tot informatie.

Wij laten hieronder volgen, als mede behoorende tot de reorganisatie der artillerie (zie ons vorig N^o.), de door Z. M. goedgekeurde en uitgevaardigde

INSTRUCTIE

voor den Inspecteur van het wapen der artillerie.

Art. 1.

De Inspecteur van het wapen der artillerie staat onder de onmiddellijke bevelen van den Minister van Oorlog.

Art. 2.

De Inspecteur staat aan het hoofd van het personeel bij de korpsen.

Hij treedt derhalve in de attributen, welke bij Koninklijk Besluit van den 23sten Januarij 1844, N°. 244, aan den kommandant van het personeel der artillerie waren opgedragen.

Art. 3.

Aan voormelden Inspecteur wordt tevens opgedragen het oppertoezicht over de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen, en over de inspectie der draagbare wapenen, voor zooveel het personeel, de inrigting der werkplaatsen, de aanwending der materialen, en in het algemeen de technische uitvoering der werkzaamheden betreft.

Art. 4.

Het materieel, bij de korpsen artillerie in gebruik, wordt mede onder het onmiddellijk toezigt gesteld van voormelden inspecteur, die omtrent het beheer daarvan, in de attributen zal treden, tot dusverre opgedragen aan de Directeuren der artillerie-directiën en aan den kommandant van het personeel der artillerie.

Art. 5.

Het beheer van het overig personeel, mitsgaders dat van het materieel en dat der geldmiddelen bij de magazijnen van oorlog, blijft op den *tegenwoordigen voet* opgedragen aan de Directeurs der directiën.

Art. 6.

Aan den inspecteur zal intusschen de inspectie over een of meer magazijnen van oorlog kunnen worden opgedragen.

Besluit van 1 October 1852,

(betrekkelijk de traktementsverhooging der magazijnmeesters).

Wij WILLEM III, enz.

Gelet op art. 47 der Wet van den 28 Augustus 1851, (Staatsblad N°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmagt;

Gezien het Koninklijk Besluit van den 19^{den} November 1844, N°. 46, in zoover de daarbij vastgestelde traktements-verhoogingen, ten behoeve van de 1° en 2° luitenants van het leger, na 20 en 40jarige dienst als officier betreft;

Overwegende, dat de traktementsverhoogingen, bij gemeld besluit bepaald, ten doel hebben om het lot der belanghebbenden, na langdurige dienst, in de opgemelde rangen, eenigermate te verbeteren, en dat dit doel ten eenemale wordt gemist, wanneer een Magazijnmeester der artillerie van de 2de of 3de klasse die eene rangsverhooging erlangt, waaraan geene tractementsverhooging verbonden is, de meerbedoelde tractementsverhooging ad f 100,00 's jaars, komt te verliezen;

Op de voordragt van Onzen Minister van Oorlog van den 28sten September 1852, Kabinet L^a Y¹⁷.

Hebben goedgevonden en verstaan: met wijziging en uitbreiding in zoover, van den inhoud der artikelen 5 en 6 van het meergemeld Besluit van den 19^{den} November 1844, N°. 46, het navolgende te bepalen, als:

Art. 1.

Aan de Magazijnmeesters der artillerie van de 2de klasse die *twintig* en aan de Magazijnmeesters der artillerie van de 3de klasse, die *tien* jaren effectieve Nederlandsche dienst als officier tellen, wordt, ongeacht de rangen van kapitein, 1sten of 2^{den} luitenant, welke zij bekleeden, eene verhooging van traktement, ten bedrage van Honderd Gulden (f 100,00) voor ieder toegekend.

Art. 2.

Dit Besluit wordt in werking gebragt, te rekenen van en met den 1sten October 1852.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering dezes, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

BIJLAGE IV.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 4.

(Maand October 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adj. van Z. M. in buitengew. dienst : de gep. luit.-kol. met rang van kol. der art. L. C. G. Delecourt; tot ordonn.-offic. bij Z. M. : de 1ste luit. H. J. Bon Taets van Amerongen, van het 3de reg. inf.; tot voorzitter der spec. comm. van inspectie over het mil. onderwijs : de luit.-gen. Bon C. Nepveu, chef van den gen. staf, adj. van Z. M. in buitengew. dienst; tot lid der spec. comm. van inspectie over het mil. onderwijs, en zulks meer bepaaldelijk voor het wap. der art. : de luit.-gen. M. H. Steenberghe, inspect. van het wap. der art.; tot secret. der spec. comm. van inspectie over het mil. onderwijs : de kap. J. H. W. Le Clercq, van den gen. staf. Bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landmagt, tot kommandant : de maj. J. P. C. van Overstraten, van het reg. veld.-art., wordende hij in verband daarmede tevens overgeplaatst bij den staf van het wap. der art. Bij den plaatsel. staf, tot plaatsel. adj. van de 1ste kl. : de kap. J. G. Weimar, plaatsel. adj. van de 2de kl. te Amsterdam. Bij het reg. gren. en jag., tot maj. : de kap. der 1ste kl. H. F. Kock, van het korps, adj. van Z. M., met bepaling dat hij in zijnen nieuwen rang in zijne tegenwoordige betrekking zal verblijven, en van het reg. gren. en jag. als gedetach. bij Z. M. zal worden gevoerd. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit.-adj. J. G. Smits, van het 5de reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. der 2de kl. : de kap. der 3de kl. A. P. Luppens, van het korps; tot kap. der 3de kl. : de 1ste luit. J. Heijermans, van het 5de reg. inf.; tot 2den luit.-kwartierm. : de sergeant E. L. J. de Roy van Zuydewijn, schrijver bij de Kon. Akad. voor de zee- en landmagt. Bij het 4de reg. inf., tot kap. der 3de kl. : de 1ste

luit.-adj. W. Strömsdörffer, van het 7de reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot bat.-adj. : de 2de luit. L. F. J. A. B^{on} van Boecop en J. B. MacLeod, beiden van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. P. M. Gevelaer, van het korps; tot bat.-adj. : de 2de luit. J. F. W. de Geer, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. der 2de kl., de kap. der 3de kl. J. Baptist, van het korps. Bij het koloniaal werfdepôt, tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. A. de Haas, van het korps. Bij het 4de reg. drag., tot 1sten luit.-kwartierm. : de 2de luit.-kwartierm. J. H. van der Stuijt, van het 3de reg. inf. Bij de gen. dienst van de landm. in Oost-Indië, tot apotheker van de 3de kl. : de heer D. Eekma. Den rang van luit.-kol. verleend aan den gepens. maj. W. dePetit, van den gen. staf.

Verplaatsingen.

Bij den staf der inf. : de kap. F. M. E. van Thielen, van het instruct.-bat., met bepaling dat hij tot het vervullen der betrekking van kapitein der infanterie bij de Kon. Akad. voor de zee- en landmagt, bij die inrigting zal worden gedetacheerd. Bij het reg. gren. en jag., bij de bat. jag. : de kap. P. C. de Leeuw van Coolwijk, van het 3de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf. : de kap. K. W. C. Reichmann, van het 2de reg. inf. Bij het 5de reg. inf. : de 1ste luit.-kwartierm. G. Vaal, van het 2de reg. vest.-art.; de 2de luit. L. J. D. Paravicini di Capelli, van het 1ste reg. inf. Bij het instruct.-bat. : de kap. H. G. Granpré Molière, van het 4de reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt : de 2de luit. J. F. M. Temminck, van het 5de reg. inf. Bij het reg. veld.-art. : de 2de luit.-kwartierm. C. Thomas, van het 2de reg. inf. Bij het 3de reg. vest.-art. : de 1ste luit.-kwartierm. A. Ophorst, van het 1ste reg. vest.-art. en de 2de luit. D. Jongkees, administrateur van kleeding en wapening bij het bat. min. en sapp. De paardenarts der 1ste kl. H. J. Ludwig, van 's Bosch naar Utrecht; de paardenarts der 2de kl. F. G. E. Thiange, van Nijmegen naar Leyden.

Eervol ontslagen.

De gen.-maj. P. R. Falter, gepens. onder toekenning van den rang van luit.-gen., uit de betrekking van lid van het Comité van defensie, met dankzegging voor zijne, in die betrekking veelvuldig bewezen diensten; de 1ste luit. P. C. Swaving, adj. bij den kommandant van het personeel der art., uit de betrekking van secretaris der spec. comm. van inspectie over het milit. onderwijs; de aspirant-betaalm. voor de milit. administratie in Oost-Indie J. F. Boogaard; de kolonel J. P. Delprat, van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, uit de betrekking van kommandant der Kon. Akad. voor de zee- en landmagt, en zulks met dankbetuiging voor de vele en gewigtige diensten, door hem gedurende eene reeks van jaren in die betrekking bewezen.

Gepensioneerd.

De maj. J. G. Tindal, van het reg. gren. en jag., met vergunning om de activiteits-uniform der inf. te blijven dragen; de kap. op non-act. Jhr. L. van Bronkhorst, onder toe-

kenning van den rang van maj. en vergunning om de uniform van de bat^e gren. van het reg. gren. en jag., waartoe hij vroeger heeft behoord, te blijven dragen; de 1ste luit.-kwartierm. H. van der Heijde, van het 4de reg. drag.

Overleden.

De kap. der 2de kl. A. N. F. Boonacker, reg.-adj. bij het 1ste reg. inf.; de kap. F. A. van Ingen, magazijnm. der art. van de 2de kl. te Woerden; de 1ste luit. op non-act. S. Heukers.

MILITAIRE WILLEMSORDE.

Benoemd tot ridder der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De fuselier E. C. Rollier, van het wap. der inf. in Oost-Indie, ter zake van zijn gehouden gedrag bij het dempen, in de maand Maart 1851, van plaats gehad hebbende onlusten in de marga Boulan Tenga (Palembang.)

CORRESPONDENTIE.

Wij hebben in ons vorig N^o. den geëerden briefschrijver G. S.; opzigtelijk zijne bedenkingen nopens het door maréchaussées arresteren van onderofficieren, enz. der andere wapens, verwezen naar hetgeen de Aanschrijving van 7 Aug. 1823 (*Klapper*, 3e dr., § 1512) daarvan zegt. ZEd. meent echter dat hiermede zijne bedenking niet opgelost is, wijl daar slechts gesproken wordt van het aanzeggen of vragen van arrest, niet van het arresteren zelve, 't welk door hem werd bedoeld, en wat ZEd. meent dat tot botsing kan aanleiding geven, terwijl voorts zijne bedoeling was, dat men, ter voorkoming daarvan, den maréchaussée de

galons van korporaal konde geven, even als de brigadier bij dit wapen, die van wachtmeester reeds bezit. Wij deelen alzoog deze bedenkingen mede, om zooveel noodig te dienen, daár waar het behoort.

De belangrijke ons toegezonden stukken betrekkelijk proeven omtrent de granaatkauons, enz. genomen, zullen wij zoodra de ruimte het veroorlooft, opnemen.

De tweede brief van *Petrus* zal in het volgende N^o. worden medegedeeld. Eenige boekbeoordeelingen wachten slechts naar plaats.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

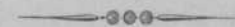
VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. E.sc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 4.)

Vestigen wij thans onze aandacht op de strijdkrachten, waarmede de Generaal de Kock den oorlog zou voortzetten. Deze waren sedert den 1sten Mei van het vorige jaar niet belangrijk versterkt geworden, daar uit Europa niets meer dan het ter aanvulling bepaalde getal manschappen was afgezonden. Het vijandelijk lood, ziekte en vermoeijenis hadden daarentegen velen in de hospitalen gebragt en ten grave gesleept, zoodat de opperbevelhebber zeer verlangde naar de komst der benden, die intusschen op Makassar en in de Molukken werden aangeworven. Deze benden, waarover wij later spreken zullen, verschenen niet voor de maand Julij op het oorlogstooneel, zoodat de Generaal de Kock bij het krachtig voortzetten der krijgsverrigtingen, wat hij zich bij het invallen van het goede jaargetijde had voorgesteld,

nog niet dadelijk over meer strijdkrachten kon beschikken. De geregelde troepen bij het leger te velde, de expeditionnaires daaronder begrepen, waren op den 1sten April 1828 sterk:

De infanterie: 258 officieren, 5075 Europeanen en 2818 inlanders.

De ruitery: 59 officieren, 570 huzaren (Europeanen), 449 Djajang-Sekars, dragonders. enz. (inlanders) en 879 paarden.

De artillerie en trein: 29 officieren, 312 Europeanen en 265 inlanders.

De pionniers: 4 officieren, 10 Europeanen en 110 inlanders.

In de hospitalen werden verpleegd: 13 officieren, 1574 Europeanen en 249 inlanders.

Zoodat er beschikbaar waren 515 officieren, 4595 Europeanen, 5591 inlanders en 879 ruitery-paarden.

Bij deze magt kwam nog aan hulptroepen: zoo als van den Keizer, van den Sultan, van het legioen des Prinsen MANGKOE-NEGORO, van de vorsten van Madura enz., benevens aan permanente barissans, gelijk van MANGKOE-DI-NINGRAT, NOTTO-PROBJO, de regenten van Kendal, Tegal, Batang enz., een bedrag van 6685 koppen.

Gedurende het tweede halfjaar van 1827 waren in de verschillende hospitalen en zieken-inrigtingen der 2de groote militaire afdeeling, onder behandeling geweest 15572 zieken, waarvan er 10648 hersteld en 1605 (dus ruim $\frac{1}{8}$) overleden waren. In het eerste halfjaar van 1828 bedroeg het getal behandelde zieken aldaar 20565, waarvan er 12085 herstelden en 1854 (dus nog niet $\frac{1}{11}$) stierven. Wanneer men hierbij nog telt het getal gesneuvelden en de overledenen in het kwartier en op het bivak, dan zal men ontwaren dat de geleden verliezen inderdaad groot waren. En echter ging de Generaal DE KOCK aanhoudend voort alles aan te wenden wat het welzijn en de gezondheid van den soldaat slechts eenigzins kon bevorderen.

Om dit groote doel al meer en beter te bereiken, werd er bestendig gewaakt dat op alle punten geregeld en voldoende in het onderhoud der troepen kon worden voorzien. De zorg voor den aanvoer der levensmiddelen en de verrigtingen daarmee in verband staande, bleven voorloopig opgedragen aan den onder-inspecteur der 1ste klasse TIMMERMANS, ofschoon hij reeds benoemd was tot chef der 4de afdeeling (administratie) aan het militair departement te Batavia. In zijne betrekking van onder-inspecteur der administratie in de

2de groote militaire afdeeling, werd hij — 21 April — vervangen door den onder-inspecteur der 1ste klasse LUCASSEN, die derhalve nevens hem met de overige bijzonderheden der administrative dienst belast werd. Beide deze hoofdofficieren zorgden met den grootsten ijver dat de transportparken en magazijnen, op de verschillende punten van het oorlogstooncel aanwezig, steeds aan alle behoeften van voeding, kleeding en uitrusting konden voldoen; door inspectie-reizen poogden zij het bestaan van misbruiken te weren en overtuigden zij zich dat de uitgevaardigde, zeer doelmatige voorschriften werden nageleefd; gelijk wij ter zijner plaatse zullen melden, werden door hen telkens nieuwe magazijnen aangelegd in de onderworpen landstreken, of althans meer nabij de standplaatsen onzer kolonnes, zoodra de vorderingen, die het leger maakte, dit slechts veroorloofden; waren de levensmiddelen schaars, dan werden zij, gelijk in het XVIe Hoofdstuk is gemeld, te Samarang gekocht en naar het leger gevoerd; waren zij ter plaatse waar onze troepen zich bevonden goedkoop, dan werd ook hunne levering daar aanbesteed, en zoodoende was het belang van het rijk en het gemak van de dienst tevens verzekerd (1). Behalve over de twee genoemde hoofdofficieren der administratie, was de Generaal

(1) Zoo werd in Julij 1828 de rijst weder aanbesteed tot ultimo Junij 1829, te Soerakarta en Klatten à f 3, te Djokjokarta à f 8 en te Magelang à f 6 de pikol. Vermoedelijk geschiedde de betaling in koper, want de kolonel COCHUS meldde op 14 Junij 1828, dat men te Djokjokarta de rijst kon koopen voor f 3,75 de pikol, wanneer men half in zilver en half in koper betaalde.

DE KOCK nog zeer tevreden over de gewichtige diensten bij dit alles bewezen door hunne ondergeschikten, den onder-inspecteur GENIETS in Kadoe, de adjunct-inspecteurs GORDON, OOSTHOUT en ODENTHAL te Djokjokarta, en den adjunct-inspecteur VAN DEN HAMME te Soerakarta.

Ook de geneeskundige dienst kweet zich, bij het behartigen van het welzijn der troepen, op eene voortreffelijke wijze van hare taak, maar helaas! er was hier zóóveel lijden te verzachten en te heelen, dat hare krachten menigmaal te kort schoten. De dirigerende officier van gezondheid in de 2de groote militaire afdeling, VAN DEN HEUVEL, deed in de eerste maanden van 1828 eene inspectie-reize over het oorlogstooneel. Hij bezocht niet alleen de zieken-inrigtingen, maar sloeg ook een naauwlettend oog op de ligging onzer kampementen en op de woningen en de leefwijze onzer soldaten. Hij verbeterde wat hij verbeteren kon; hij gaf aan de bevelhebbers der troepen op de plaats zelve menigen nuttigen wenk, tot bevordering van den gezondheidstoestand hunner ondergeschikten, en stelde na zijne terugkomst te Samarang een aantal heilzame veranderingen en wijzigingen voor, waaraan de opperbevelhebber gaarne zijne goedkeuring hechte.

Gelijk de hoofdofficieren der administratie met hunne magazijnen deden, handelde ook VAN DEN HEUVEL met zijne zieken-inrigtingen. Naarmate het leger vorderde, liet hij op daartoe geschikte punten, te midden der stellingen door de onzen bezet, nieuwe hospitalen aanleggen, zoodat de lijders niet langer, in hoogstgevaarlijken

toestand, uren ver behoeften vervoerd te worden. De geneeskundige dienst heeft zich onder zijn bestier, gedurende den oorlog op Java, grooten lof verworven, en tot de vele officieren van gezondheid, die hem ijverig ondersteunden en met hem aan den Generaal DE KOCK groote reden van tevredenheid gaven, behoorden vooral de chirurgijns-majoor LINDT te Magelang, BACH te Djokjokarta en RUEMPOL te Soerakarta.

Daar evenwel de zorgen van de chefs der korpsen en kolonnes, die van de militaire administratie en van de geneeskundige dienst, de verliezen van het leger wel verminderen, maar niet geheel wren konden, zoo was bij de hardnekkigheid van DIEPO-NEGORO en zijne wijze van den oorlog te voeren, eene vermeerdering van strijdkrachten zoo niet noodzakelijk, dan toch zeer wenschelijk. De Kommissaris-Generaal was daarvan tijdig overtuigd geworden, en had — gelijk wij in het XVIe Hoofdstuk zagen — reeds in het vorige jaar eene werving bevolen op Makassar, in de Molukko's en op Timor. Deze werving, ofsehoon zij hier en daar met moeilijkheden gepaard ging, had den besten uitslag, zoodat inderdaad de benden werden verkregen, die men in ieder dezer gouvernementen wilde verzamelen.

De residentie Menado op Makassar, leverde 1280 Menadonezen en Gorontalezen, die in Junij en gedurende den verderen loop van het goede seizoen te Samarang aankwamen, en achtereenvolgende als geregelde troepen bij verschillende kolonnes werden ingedeeld. De Goron-

talezen en Menadonezen zijn den Nederlanders zeer toegedaan; onder de volkeren van den Indischen Archipel zijn zij geenszins de minst beschaafden; zij hebben een openhartigen inborst en men kent hen vrij algemeen een krijgshaftigen geest toe. De Gorontalezen stonden onder HASSAN-MONWARFA, oudste zoon van den Koning van Gorontale.

De Sultan van Boeton, een eiland wat tot het gouvernement van Makassar gerekend wordt, zond zijnen broeder Radja Hadji SOLEIMAN, met den rang van majoor, aan het hoofd van 700 zijner onderdanen. Hij liet deze troepen op zijne eigene bodems inschepen en naar Samarang overvoeren, waar zij den 1sten Augustus aankwamen. De Boetonnezen zijn zeer donkerbruin van kleur, klein van gestalte en hebben een wreedaardig uitzigt; men zegt dat zij eerzuchtig van aard en wanneer zij beleedigd worden zeer bloedgierig zijn. Zij werden naar Bagleen gezonden, waar zij, gewapend met piken, bijlen of geweren, als ligte infanterie uitmuntende diensten bewezen.

De Sultan van het eiland Tidor, behoorende tot de residentie Ternate, leverde 283 man, die op den 9^{den} Augustus te Samarang aan wal stapten. Zij waren voor een goed gedeelte Alfoeren — waarover nader — en even als dezen met pijl, hoog en werpspies, en ook met zwaard en schild of met geweren gewapend. Onder hen bevonden zich vele goede schutters, die zich soms van hunne eigene geweren bedienden. Zij werden toegevoegd aan de kolonne expeditionnaire flankeurs, waar zij zoowel bij den gesloten aanval als het

verspreide gevecht, zich verdienstelijk gedroegen.

De Sultan van Ternate eindelijk zond 562 man, onder den Abkim Senghadji en rijks-groote van Ternate Sabtoe, met rang van majoor, KOELABATH, die op zijne borst het Ternataansche eereteeken voor *Trouw* droeg. Deze troepen kwamen den 24sten Junij te Samarang en bestonden grootendeels uit Alfoeren of Harafoeren (kinderen van het gebergte), eenen stam dien men niet alleen op Ternate, Timor, maar ook op vele der omliggende eilanden aantreft. Het waren welgemaakte en sterk gebouwde lieden, die geen andere kleeding droegen dan een schorthand van boombast om het midden en een doek om het hoofd. Zij waren gewapend gelijk wij zoo even, sprekende over de Tidorezen, hebben gezegd; ook onder hen bevond zich een aantal uitmuntende schutters, en diegenen welke hunne eigene wapens niet medebragten, werden te Samarang van ligte geweren en kleine patroontasschen, die zij aan een gordel om het lijf droegen, voorzien. Zij waren meest allen heidenen en aten derhalve varkensvleesch, ja zelfs dat van honden en paarden; deze gewoonte, gepaard aan die van steeds een ontbloot en scherp zwaard in handen te hebben, en den vijand behendig het hoofd af te slaan, maakten hen bij de Javanen zeer gevreesd. Zij werden ingedeeld bij de 2de kolonne — kapitein TEN HAVE — en onderscheidten zich vooral in de ligte infanterie-dienst. Zij hadden een woest voorkomen, maar een zeer goedaardigen inborst; zij onderwierpen zich zonder moeite aan de krijgstuicht en bewezen bij

talooze gelegenheden onschatbare diensten (1).

Eene andere poging op nieuw op het eiland Bali in het werk gesteld, tot het bekomen van troepen, had eenen minder goeden uitslag dan die waarvan wij zoo even melding maakten. Tot nog toe had men slechts beproefd van de Bali-sche radja's recruten te verkrijgen, die bij het leger zouden worden ingedeeld, en hierin was men, gelijk reeds vroeger is gemeld, slechts op eene gebrekkige wijze geslaagd. Thans evenwel was met den Vorst van Bali-Badong eene overeenkomst aangegaan, waarbij deze zich verbond eene bende van 1000 man te leveren en die voltallig te houden zoolang de oorlog op Java zou duren. Deze bende zou op Bali geheel naar landsgebruik en later — doch niet dan met goedvinden harer aanvoerders — op Europeesche wijze worden gewapend. Het omkomen van den zoon en opvolger van den radja door vergif, en zijn eigen afsterven wat kort daarna plaats greep, had echter zulk eene omkeering in den stand der zaken op Bali, waar de verschillende vorsten altijd in onderlinge

vijandschap leven, ten gevolge, dat die troepen nimmer bij elkander werden gebracht en dus ook nimmer op Java verschenen.

Alvorens tot het verhaal der krijgsvorrigtingen over te gaan, moeten wij nog spreken over de strijdkrachten van DIEPO-NEGONO. Deze hadden in hunne zamenstelling en wapening sedert het vorige jaar geene merkbare wijziging ondergaan, maar waren in geoefendheid zeer toegenomen. In de gevechten, waarvan de beschrijving thans aan de beurt ligt, zullen wij de opstandelingen meer dan vroeger in gesloten orde zien optreden en nu en dan op eene uitmuntende wijze van hunne ruitery zien partij trekken. Deze gevechten waren over het algemeen vrij wat hardnekkiger dan die van de eerste jaren des oorlogs; maar thans ook was het landvolk beter van onze overmagt overtuigd en meer tot rust genegen dan weleer, en DIEPO-NEGONO was nog slechts op een klein gedeelte van het voormalig uitgestrekte oorlogstooneel heer en meester. De bijstand van het dessa-volk ontviel hem dus meer en meer, terwijl zijne geregelde en nu zeer geoefende pradjoerits minder verspreid waren, en dus ook talrijker konden verschijnen. De wijze waarop de opstandelingen zich van krijgsbehoeften en vooral van buskruid voorzagen, verdient eenige nadere toelichting. Het was boven alle bedenking verheven dat zij zich nu en dan bedienden van de patronen der weggelooopen of verstrooide pradjoerits en barissans, die vooraf door ons waren uitgerust geworden; maar dit kon voor hen niet dan eene schrale hulphron wezen.

(1) De soldijen dezer hulptroepen waren per maand vastgesteld als volgt:

	Boetonnezen.	Tidorezen.	Ternataners.
Majoor	f 500	— f 300	— f 300.
Kapitein	» 115	— » 115	— » 115.
1 ^o Luitenant	» 40	— » 40	— » 40.
2 ^e »	» 20	— » 20	— » 20.
Onderofficier. . . .	» 8	— » 8	— » 8.
Geweerdragende. »	» 3	— » 6	— » 3.
Piekenier	» 2	— » 3	— » 2.

De Menadonezen en Gorontalezen werden betaald als de geregelde inlandsche infanterie van het Indisch leger. De voeding van al deze benden was zooveel doenlijk in overeenstemming met hunne gewone leefwijze gebracht.

Men geloofde dus — en gelijk wij terstond zien zullen niet zonder eenigen grond — dat er langs de zuidkust een geheimen en ongeoorloofden invoer aan krijgsbehoefden bestond, en men nam daar-tegen zelfs maatregelen.

Intusschen bekwam men reeds in de eerste maanden van 1828 de zekerheid, dat de vijand — door welke middelen hij dan ook verder in zijne behoefte aan munitie mogt voorzien — zelf buskruid vervaardigde. Ontploffingen, die bij het verbranden van dessa's gehoord waren, en zakken met buskruid, die men gevonden had in plaatsen welke door de opstandelingen plotseling waren ontruimd, gaven reeds getuigenis van een aanzienlijken voorraad. De kolonel COCHUS kwam eindelijk op den 9^{den} Maart 1828 door zijne spionnen te weten, dat er op last van KIALI-MODJO twee kruidfabrieken waren opgericht, die bestuurd werden door zekeren WONGSO-SENTIKO. Deze fabrieken bevonden zich te Kamiri, eene dessa die omstreeks drie paten ten zuiden van Imogiri gelegen en zeer moeilijk te naderen was, dewijl zij geheel door steile djoerangs ingesloten werd, die vooral in het regen-saizoen door snelstroomende en diepe rivieren gevuld werden. Eenigen tijd later — 15 April — vond de luitenant HILMER, kommandant der benting Moentilan, gelegenheid buskruid te doen koopen, wat door de brandals vervaardigd was. Dit buskruid, waartoe de zwavel in de vuurbergen en het salpeter in een aantal holen en spelonken op Java overvloedig te verzamelen is, was droog en goed, doch ongelijk gekorrelt, maar droeg in geenen deele zoo ver

als dat wat uit onze eigene fabrieken herkomstig was.

De aanleiding die er bestond tot het veronderstellen van eenen ongeoorloofden invoer van krijgsvoorraad, ten dienste der opstandelingen aan het zuiderstrand, was de omstandigheid, dat de luitenant-kolonel SOLLEWIJN op den 10^{den} Augustus 1828, toen hij zich op eenen togt aan den mond der Progo bevond, in zee eene brik of groote Padoeaken, omringd van een aanzienlijk getal kleinere vaartuigen, zag. Zoodra dit feit door den Generaal DE KOCK ter kennis van den Kommissaris-Generaal gebracht was, werden door deze de gevolgtrekkingen gedeeld, die gene er reeds uit gemaakt had, en terstond maatregelen genomen om de ondersteuning, welke den vijand welligt op die wijze uit zee kon toekomen, af te snijden. Hij gaf bevel dat de brik *de Haai* en de korvet *de Leije* naar Java's zuidkust stevenen en voor de mond der Progo en Bogowonto kruisen zouden. Deze schepen werden gesteld onder het bevel van den kapitein-luitenant ter zee VAN LUTSENBURG, die den last bekwam zich zoo mogelijk in gemeenschap te stellen met de kommandanten der kolonnes, die aan het zuider-zeestrand werkzaam waren, en zoo het noodig en doenlijk was in overeenstemming met hen te handelen.

De Kommissaris-Generaal werd nog meer bevestigd in zijne meening, dat er een geheimen invoer van oorlogsbehoefden op Java bestond, door eenen brief dien hij den 23sten Augustus — nadat *de Haai* reeds onder zeil was — van den Minister voor de Marine en Koloniën ontving. In dien

brief werd hem berigt dat zich te Hellevoetsluis een Engelsch vaartuig bevond, toebehoorende aan ADDISON, WISE en COMP. te Londen, wat bestemd was eene partij geweren en andere krijgsbehoefsten uit te voeren naar Manilla. Er hadden echter redenen bestaan te twijfelen of Manilla wel de ware bestemming dier lading was, en de inlichtingen die later verkregen werden, deden gelooven dat zij veeleer naar Java's zuidkust zou vervoerd worden. Dit vermoeden kreeg meer en meer grond, toen men vervolgens ook vernam, dat het schip nog bovendien een werktuig tot het vervaardigen van buskruid aan boord had, en dat zeker persoon, aan wien reeds vroeger een admittie-paspoort voor Batavia was afgegeven, met dienzelfden bodem uit Nederland naar Indië zou vertrekken. Al deze bijzonderheden aan den Koning bekend gemaakt zijnde, hadden Z. M., datum 5 April 1828, Litt. F, N°. 12, een geheim besluit doen nemen, waarbij bepaald werd: 1°. dat de afladers der oorlogsbehoefsten, te Rotterdam, voor den rigtigen vervoer naar Manilla, eene cautie zouden stellen, ten minste ter waarde van de factuur, en dat, bij weigering daarvan, de oorlogsbehoefsten weder moesten worden gelost; 2°. dat voortaan geene speciale consenten tot uitvoer van buskruid of munitie meer zouden gegeven worden, zonder uitdrukkelijke magtiging en toestemming van den Staatsraad, administrateur der directe belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen, die alsdan daarover, naar mate der omstandigheden, met de departementen van Marine en Koloniën of van Oorlog moest te rade gaan; 3°. dat de

Minister voor de Marine en Koloniën de aandacht der autoriteiten op Java op het meergemelde schip zou vestigen, ten einde het ter sluik invoeren van krijgsvoorraad op dat eiland te weren.

Deze tijdingen gaven aanleiding dat de Kommissaris-Generaal het vertrek der korvet *de Leije* deed bespoedigen; maar de kapitein-luitenant ter zee VAN LUTSSEMBURG was reeds weder op den 18^{den} October met zijne beide schepen op de reede van Batavia terug. De zware stroom, die langs de zuidkust van Java ging, had hem het kruisen volkomen belet, hem zelfs verhinderd in eenige gemeenschap met de troepen te land te komen, en hem eindelijk gedwongen onverrichterzake weder binnen te vallen. Hetzij dat de veronderstellingen, aangaande eenen plaats gehad hebbenden ongeoorloofden invoer van krijgsbehoefsten aan de zuidkust van Java, ongegrond geweest waren en iets dergelijks ook later niet beproefd werd; hetzij dat de meer bestendige tegenwoordigheid onzer kolonnes langs die kust en de waakzaamheid die zij, naar aanleiding van ontvangen bevelen tegen den invoer, in acht namen, hem in den vervolge verhinderde; hetzij eindelijk dat het huis ADDISON, WISE en COMP., en door hen welligt andere, thans wetende dat men op zijne hoede was, zich voortaan buiten dergelijke ondernemingen hielden, maar men ontdekte later niets meer wat in deze eenige aanleiding tot ernstige bezorgdheid kon geven.

Gaan wij thans over tot het verhaal der krijgsverrigtingen.

De kolonel Cocmus ging in overeenstemming met de bedoelingen van den opper-

bevelhebber, aanhoudend voort rondom Djokjokarta, en telkens op meer vooruitgeschoven punten, bontings te doen bouwen. Op den 4^{den} Mei liet hij de 1ste kolonne — luitenant-kolonel SOLLEWIJN — te dien einde van Passer-Gedee opbreken, en naar Bantoel gaan. De schans die daar opgeworpen zou worden, kwam dus te liggen op den zeer bruikbaren weg, die van Djokjokarta naar Soeroedahán en zoo over de Progo gaat, en moest alzoo de bewegingen van DIEPO-NEGORO, ten zuiden der hoofdplaats, zeer bemoeijelijken. Deze liet dan ook niets onbeproefd, om de onzen in hun voornemen te verhinderen, en reeds den 6^{den} werden zij allerhevigst van twee zijden door hem aangevallen, maar terwijl het bivak door den kapitein JUST DE LA PAISIÈRES tegen een dezer aanvallen uitmuntend goed verdedigd werd, rukte SOLLEWIJN met het overige zijner kolonne den vijand te gemoet, en dreef hem met groot verlies tot op aanzienlijken afstand terug.

Thans bleef te Bantoel plaats grijpen, hetgeen wij reeds zoo dikwerf hebben gemeld, dat altijd geschiedde zoodra er eene benting werd aangelegd. De 1ste kolonne werd aanhoudend, zoowel bij dag als bij nacht verontrust, en moest dikwerf buiten hare stelling rukken om den vijand te gaan opzoeken en terugwerpen. De kolonel Cochius kwam haar menigmaal uit Djokjokarta met eene kolonne te hulp, of gaf haar lucht, door de opstandelingen van punten te gaan verdrijven, van waar zij den arbeid te Bantoel konden belemmeren (1). Zoo kwam de benting op den

(1) Bij de verschillende gevechten, tijdens het aanleggen der schans te Bantoel geleverd, hebben zich

11^{den} Junij gereed, en den 12^{den} kon SOLLEWIJN met zijne kolonne naar Kanigoro marcheren, om ook daar eene sterkte aan te leggen. Reeds op den dag zijner vestiging te Kanigoro, greep er een gevecht plaats, waarin de vijand zooveel vermetelheid toonde, dat SOLLEWIJN hem niet dan met de uiterste inspanning van krachten tot den aftogt kon noodzaken (1). De sterkte der opstandelingen was bovendien zoo aanzienlijk (5 à 4000 man), dat de kolonel Cochius zijne toevlugt tot meer afdoende maatregelen moest nemen. Hij verstond zich derhalve tot eene gemeenschappelijke beweging met den luitenant-kolonel LEDEL, die met het expeditionnaire flankbataillon te Tempel was. Deze begaf zich naar Djokjokarta, waar hij met 150 man van het 1ste bataillon expeditionnaires en met 80 expeditionnaire huzaren, onder ritmeester WEBER, versterkt werd. Met deze troepen rukte Cochius in persoon over Gamping, tusschen Kemoesso en Passekan

nog onderscheiden: de kapiteins VAN GANZEN en KRUSEMAN, de luitenants DE BRUIN, BOELHOUWER, BARBIER, HANJOEL, KOBOLD, VAN DIONANT en PIPLENBOSCH der infanterie; de luitenants VAN DUIVENVOORDE en BOON der ruitery, de luitenant VAN SCHMIDT AUF ALTENSTADT der artillerie; de sergeant PUTMAN der infanterie; de Pangerang NOTTO-PRODJO; de Sumanapsche kapitein ASTRO-AKLA-SANA. De dappere luitenant der Sumanapsche lansiers en de sergeant VOLLENHOVEN vonden den 12^{den} Mei een eervollen dood.

(1) In het gevecht van dien dag hebben zich loffelijk gekwetend de kapitein KRUSEMAN, de luitenants DE BRUIN en MARCUS, de sergeant-majoor MALBERG, de korporaal KONINGS en de scherpschutter Bosch.

De sergeant-majoor VAN DER OOGST daarentegen, die het vaandel droeg, en zich lafhartig uit de voeten maakte, werd onmiddellijk tot fuselier teruggebracht.

door, naar Tangkilan, terwijl SOLLEWIJN van Kanigoro over Kemoesso en langs Pedes eenen togt deed, die de beweging van COCHUS ondersteunde. De vijand was dien dag minder stoutmoedig, maar voorbij Kemoesso vond de expeditionnaire ruitrij niettemin gelegenheid, eene schoone charge te doen, en toen de opstandelingen zich in de moerassige rijstvelden poogden te bergen, stegen onze huzaren af, en bragten zij den vijand met een duchtig karabijnvuur, nog eene belangrijke schade toe. Een Tommongong die zich met 80 brandals in Kemoesso had geworpen, werd daar met velen der zijnen, door de jagers onder luitenant GILLY nedergeschoten. SOLLEWIJN die na COCHUS te Kemoesso kwam, vond er den vijand herzameld, maar liet hem door de luitenants DE BRUIN en KOBOLD zoo hevig aanvallen, dat hij met groot verlies andermaal op de vlugt ging. De expeditionnaire troepen bragten den nacht te Tangkilan door, rukten den volgenden dag, zonder vijand te ontmoeten binnen Djokjokarta, en keerden vervolgens ieder naar zijne standplaats terug. SOLLEWIJN die den 16^{den} weder naar Kanigoro gemarcheerd was, begaf zich den 17^{den} op nieuw naar Kemoesso, dewijl hij berigt had ontvangen dat de verstrooide vijanden zich daar andermaal herzameld hadden; hij versloeg en verdreef hen nogmaals en begaf zich over Pedes terug naar zijn kampement. Gedurende die twee dagen waren al de dessa's die den vijand gewoonlijk ten verblijf strekten, in de asch gelegd, en was hem een verlies toegebracht van drie Tommongongs, terwijl een vierde eene zware wonde had bekomen.

Deze togt gaf aan SOLLEWIJN eenige rust, en ijverig gingen nu de werkzaamheden aan de benting voort, tot hij allengskens weder meer aangevallen werd, en den 26sten op nieuw een gedeelte zijner magt, naar de zijde van Kemoesso in beweging moest stellen. Het was VAN GANZEN — thans majoor — die daarover het bevel voerde, en het geluk had den vijand in een zeer schoon gevecht, eene bloedige les te geven (1). Toen de schans echter gesloten en gewapend was, ging SOLLEWIJN den 2^{den} Julij met zijne geheele kolonne op marsch naar het Gamping-sche. Hij vond den vijand ter sterkte van 1000 koppen, achter eene diepe djoerang, bij de dessa Soemboe opgesteld; de onmogelijkheid inziende hem hier te genaken, volgde hij de djoerang naar de zijde van Kemoesso, waar hij wist dat zij overgetrokken kon worden, maar hier vond hij eene andere bende van 800 man geschaard; hij liet haar te gemoet rukken door zijne scherpschutters en jagers, onder luitenant DE BRUIN, die een hevig vuur moest doorstaan; toen evenwel de luitenant VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT, onder hunne bescherming, de beide 2de der kolonne over de djoerang had gebracht,

(1) Wij kunnen niet genoeg ons leedwezen betuigen, dat het ons meer en meer onmogelijk wordt, de bijzonderheden van ieder gevecht mede te deelen. De menigte van gevechten nam in de jaren 1828 en 1829 zoodanig toe, dat hun getal inderdaad legio werd. Wilden wij ze allen beschrijven, dan zouden wij nog menig boekdeel moeten vullen, maar wij zouden daardoor zelfs voor den militair vermoeyend, en voor den niet-militair zeker vervelend worden. Wij moeten derhalve eene keuze doen, en zullen ons daarbij bepalen, hetzij tot de meest belangrijke door hunnen gang, hetzij eindelijk tot de meest roemvolle, wegens de daarin voorgevallene feiten.

en daarmede het vuur der scherpshutters kwam stijven, zag de vijand zich tot den aftogt verplicht. Thans echter kwamen de 1000 man, die tot nu toe onbeweeglijk voor Soemboe gestaan hadden, aanrukken, hiermede vereenigden zich de verdedigers van Kemoesso, terwijl nog ongeveer 400 man van Passekan toesnelden. Daar de stelling van den luitenant DE BRUIN zeer voordeelig was, gaf SOLLEWIJN hem bevel stand te houden, en versterkte hij hem met nog 100 bajonetten, onder den luitenant WESTINCK. Met de rest der kolonne poogde hij nu den aanval te doen op des vijands regter vleugel, dat is, op die bende, welke van Passekan in aantogt was, maar hij geraakte in zulk een moeilijk terrein, dat het geschut er niet door te brengen was, en hij die onderneming moest laten varen. DE BRUIN kreeg derhalve de vereenigde magt der opstandelingen voor hem, welke een allerhevigst vuur begon. Ofschoon dat vuur, zoowel door de infanterie als uit de beide veldstukken, niet minder hevig werd beantwoord, zoo wist de vijand toch van wankelen noch wijken, zoodat SOLLEWIJN eindelijk den stormmarsch liet slaan, en de 500 scherpshutters, Ambonnezen en Sumanappers, waarop de magt van DE BRUIN trapsgewijze gebragt was, door hunne officieren met zooveel moed tegen den overmagtigen vijand werden aangevoerd, dat deze in een oogenblik overhoop geworpen, en in de rigting van Soemboe op de vlugt was. Onze infanterie vervolgde den haastig vliedenden vijand, nu met zulk eene vermetele koenheid, dat SOLLEWIJN het noodig oordeelde, haar den majoor VAN GANZEN met de huzaren en Suma-

napsche lansiers, onder luitenant D'ARTAN, na te zenden, om haar zoo noodig ten steun te strekken. Toen VAN GANZEN haar bereikte, vond hij én den vijand én de onzen reeds weder geschaard, en met elkander in een hevig vuurgevecht gewikkeld. VAN GANZEN liet nu de ruitery op den vijand inhouden, hetgeen zulk een' uitmuntenden uitslag had, dat de opstandelingen in de grootste verwarring, en met aanmerkelijk verlies aan dooden, gewonden en wapens, in en over eene diepe djoerang werden gedreven. Hier echter moest D'ARTAN met zijne ruiters de vervolging staken, maar intusschen was SOLLEWIJN, met de rest der kolonne en met het geschut, voor de djoerang aangekomen, zoodat de artillerie nu aan den vijand de laatste slagen kon toebrengen. Bij het voortzetten van den togt, die over Pedes naar Kanigoro terugging, zag men nog slechts een paar honderd brandals, die op grooten afstand door een kanonschot op de vlugt werden gejaagd.

Het verlies des vijands bedroeg dien dag over de 100 dooden en gewonden, die meest allen op het slagveld of in de dessa's bleven liggen. Wij hadden 5 Europeanen, waaronder een onderofficier en een Ambonnees zwaar gewond (1).

(1) Behalve over de reeds in het verhaal genoemden, was SOLLEWIJN zeer tevreden over de luitenants BOELHOUWER, BARBIER en MARCUS, over de sergeanten ODIJK (zwaar gewond) en TUORAN, over den korporaal KONINGS, over de wachtmeesters KLIPFELD en NOBELS, welke laatste den luitenant D'ARTAN ontzette, toen deze, met zijne kleeding in de piek eens brandals verward zijnde, zich moeilijk kon verdedigen en bijna omgebragt werd; voorts over den wachtmeester van den trein CASSENHOVEN, den kanonnier LUBBERS en den korporaal der pionniers STANDAARD.

Eer SOLLEWIJN met zijne kolonne Kani-goro verliet, deed hij den 6^{den} en 7^{den} Julij nog eenen togt, die zich tot Grogol uitstreckte; de vijand hield echter niet zoo moedig stand als op den 2^{den} Julij, zoodat het hem toegebracht verlies ook minder groot was (1). Den 10^{den} Julij marcheerde SOLLEWIJN naar Bantoel, waar hij den kolonel COCHUS met eene bezending levensbehoeften en andere benoedigheden moest inwachten, om vervolgens met hem naar Mangier te gaan, en ook daar — ter plaatse waar Cocmus dit zou bepalen — eene benting te stichten. Reeds denzelfden avond en ook den volgenden dag werd SOLLEWIJN te Bantoel hevig door de opstandelingen verontrust, zoodat hij verplicht was den 12^{den} uit te rukken en hun eene les te gaan geven. Dit gelukte boven verwachting; de ruitery, onder luitenant WILlich, vond gelegenheid eene schoone charge te doen, waarbij het vaandel van den vijandelijken Pangerang SOERIO-BRINTO door den wachtmeester BLOM met levensgevaar genomen werd, en die Pangerang zelf ter naauwer-nood aan de gevangenschap ontkwam (2). Toen men zich den volgenden dag onder COCHUS zuidwaarts begaf, maakte de ruitery nog een rijken buit in goud en edelgesteenten, bij het overvallen eener bende gewapenden, die ten geleide strekte aan eenige vrouwen van aanzien.

Men koos tot het leggen der benting

(1) De luitenant WESTINCK werd bij dien togt gewond, en de kapitein DUURKOOP der infanterie, benevens de luitenants BOON en WILlich der huzaren van de expeditionnaire troepen, vonden gelegenheid zich te onderscheiden.

(2) Ook de luitenant der infanterie DE JAGER, onderscheidde zich dien dag.

het punt waar de Bedok in de Progo valt. Den 14^{den} werd de sterkte afgestoken en een aanvang gemaakt met haren opbouw, die tamelijk voorspoedig vorderde. Terwijl SOLLEWIJN te Mangier stond, was door COCHUS, onder den majoor VAN GANZEN, eene andere kolonne te Bantoel opgesteld. Deze kolonne, die de 10de werd, was sterk 250 geweren, 50 pieken, 40 ruiters, twee ligte veldstukken en eenige pionniers; aan haar werd opgedragen zich tusschen Mangier en Imogiri te bewegen; de dessa's, die zich onderwierpen, te beschermen, de onwilligen te straffen en den vijand bestendig op te zoeken en te verjagen. Doorgaans grepen de verrigtingen der 10de kolonne in overeenstemming plaats met die der 1ste, en gedurende een aantal dagen zagen zij slechts onbeduidende hoopen brandals voor zich.

De benting te Mangier was in de eerste dagen van Augustus gereed; door haar was de linie voltooid, die men zich voorgesteld had van Djokjokarta zuidwaarts tot aan de Progo te vormen. Mangier bekwam later een transport-park en een magazijn van levensmiddelen, waartuit de troepen voorzien werden die in het zuiden van Mataram oorloogden. SOLLEWIJN bleef met zijne kolonne voorloopig in de nabijheid dezer benting kamperen.

Cocmus besloot thans door eene algemeene beweging, zoo mogelijk, de geheele landstreek tusschen de Opak en de Progo in eens van opstandelingen te zuiveren. Hij begaf zich daartoe in persoon den 9^{den} Augustus met de 10de kolonne, onder VAN GANZEN, van Bantoel naar het zuiden; op zijn linker vleugel werd hij ondersteund

door den kapitein MADIOL, die met eenige troepen te Karongan stond, en op zijn regter vleugel door de kolonne van SOLLEWIJN; de vijand vlugte overal waar de onzen zich vertoonden; men ontdekte zelfs geene geregelde pradjoerits, en zag niets voor zich dan gewapend dessa-volk. De togt werd voortgezet tot aan het zuiderzeestrand: een gedeelte van het oorlogstooneel waar de onzen zich nog niet vertoond hadden, en waar de bevolking aan DIEPO-NEGORO zeer toegedaan scheen te zijn. Bijna overal waren de dessa's versperd, maar ook overal werden die versperringen opgeruimd en de ingezetenen, door het in brand steken hunner woningen, gestraft voor de weigering om zich aan hun wettigen Sultan te onderwerpen. Mandjinning aan de Opak, waar DIEPO-NEGORO in eene heilige grot dikwerf gebeden kwam doen, en Waroe aan de Progo, waar hij uit de zoutpannen aanzienlijke inkomsten trok, werden eveneens vernield. Het was op dezen togt dat de luitenant-kolonel SOLLEWIJN, aan den mond der Progo, een groot vaartuig, omringd van vele kleine prauwen, zag, waaruit men opmaakte dat de brandals welligt in gemeenschap stonden met eenig overzeesch volk, dat hen ondersteunde. — De kapitein MADIOL was reeds den 9^{den} te Karongan, doch SOLLEWIJN en COCHUS waren eerst den 11^{den} te Mangier en Bantoel terug (1). Men had de overtuiging verkregen dat de eigenlijke, de geregelde magt van DIEPO-NEGORO

thans geheel uit die oorden verdreven was. De verrigtingen van SOLLEWIJN bepaalden zich dan ook gedurende de eerstvolgende weken tot het terugdrijven van een aantal benden, die telkens beproefden de Progo over te trekken en zich op nieuw aldaar te vestigen; deze ondernemingen werden allen met den besten uitslag bekroond, vooral de ruitery bewees daarbij uitmuntende diensten in de meer vlakke en eenigzins duinachtige landstreek, waardoor het strand tusschen de monden der Opak en Progo gevormd wordt (1).

Er was echter voor DIEPO-NEGORO zeer veel aan gelegen dit gewest niet geheel voor hem gesloten te zien, zoodat hij in de eerste dagen van September eene aanzienlijke magt naar den mond der Progo rigtte, en haar bij Brossot over die rivier wist te brengen. Zoodra SOLLEWIJN dit vernam, trok hij hem — den 5^{den} — te gemoet en vond bij Sello de magt der opstandelingen. Hier had een zeer hardnekkig gevecht plaats, waarin het den onzen slechts door eene uiterste inspanning van krachten mogt gelukken, den 1000 man sterken vijand overhoop te werpen. Zoodra SOLLEWIJN zich echter weder naar zijn kampement terug wilde begeven, herzamelden de brandals zich en begonnen zij hem met zooveel hevigheid te bestoken, dat hij Mangier niet dan al vechtende kon

(1) Gedurende dezen togt werden bijzondere diensten bewezen door den ritmeester WEBER, de luitenant POLAND, MEINARDT en DE BRUIN der infanterie, en door den luitenant LA HURE der ruitery.

(1) De ruitery werd daarbij dikwerf aangevoerd door den moedigen luitenant LA HURE. Bij twee dezer ondernemingen vielen gouden pajongs in de handen der onzen, als op 16 Augustus dat van Pangerang ADI-NEGORO en op 18 Augustus dat van Pangerang ADI-PATTI. Vele wapens werden nog daarenboven door de onzen buitgemaakt.

bereiken (1). Men wist dat DIEPO-NEGORO zelf het gevecht bestuurd had, en deze omstandigheid, gevoegd bij de koenheid waarmede zijne benden hadden standgehouden, deden COCHUS besluiten hem met eene grootere magt dan eene enkele kolonne te gaan opzoeken en verjagen. Te dien einde verstond hij zich met den luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA, kommandant in het Padjang-sche, die den 6^{den} met de 5de kolonne naar Passer-Gedee marcheerde, om van daar op den 7^{den} zuidwaarts te gaan, terwijl dienzelfden dag de kapitein MADIOL van Karongan naar Imogiri, de kolonel COCHUS-zelf van Bantoel met de 10de kolonne naar het zuider-zeestrand, en SOLLEWIJN van Mangier in eene zuidoostelijke rigting trok. Het was weder de 1ste kolonne die bij deze gelegenheid de zwaarste taak had te vervullen, want de overige kolonnes zagen niets voor zich dan vlugtende vijanden, en hadden slechts zware vermoeijenissen te verduren.

SOLLEWIJN zag den 800 man sterken vijand, die reeds eenigen tijd voor hem teruggetrokken was, voorbij de dessa Toerie eindelijk standhouden en liet hem door zijne veldstukken, benevens door zijne jagers en scherpschutters, onder den luitenant DE BRUIN, hevig beschieten; dit mogt echter niet baten, maar zoodra de luitenant NAU-

MAN zich met de ruitery tegen den vijandelijken regter vleugel in beweging stelde, weken de opstandelingen in goede orde tot bij Katagan, waar zij andermaal halt hielden. SOLLEWIJN liet hier een hevig kartetsvuur op hen maken, wat zij uit hunne geweren bedaard bleven beantwoorden, tot zij andermaal door de huzaren tot eene achterwaartsche beweging werden verplicht. In goede orde schaarden zij zich nu, een welonderhouden vuur openende, tusschen twee dessa's, die door hen bezet werden en aan hunne vleugels tot steunpunten dienden. De kapitein JUST DE LA PAISIÈRES werd nu met de scherpschutters en Ambonnezen op hun regter vleugel en tirailleur gezonden, terwijl de ruitery, onder NAUMAN, hun linker vleugel moest zien om te trekken; maar aangezien deze bewegingen, ondersteund door het kanon, hen niet deden afdeinzen, rukte SOLLEWIJN met de rest zijner kolonne in den stormpas tegen hun midden op. De vijand wist echter van wankelen noch wijken, en eerst na een duchtig en lang gerekt tweegelede- en kanonvuur, en na herhaalde ruitery-aanvallen verliet hij zijne stelling. Hij werd nu door de ligte infanterie en de huzaren zoo hevig bestookt en vervolgd, dat hij allengskens in verwarring geraakte en in eene stelling gedreven werd, waar hij zich nagenoeg geheel ingesloten zag. Zijne verdediging was hier zoo wanhopig, dat men hem met de bajonet niet kon genaken en hem met kartetsen moest blijven beschieten; maar tot zijn geluk vond hij eene opening tusschen twee dessa's, waardoor hij in de grootste wanorde de wijk kon nemen. Zijne sterkte bedroeg op dat

(1) Dien dag werden ligt gewond de luitenants VAN MARLBERG der infanterie en D'ARTAN der expeditionnaire huzaren, benevens drie inlandsche fuseliers. De sergeant-majoor TUORAN, met nog twee soldaten, bekwamen zware wonden. De korporaal der huzaren ZWAGER, werd door de onwilligheid van zijn paard bij eene charge te midden der vijanden gevoerd. — De vijand had, volgens later ingewonnen berigten, 7 voornamen hoofden en 63 pradjoeirts aan dooden.

oogenblik welligt nog 150 man, waarvan de meesten te paard waren gezeten; maar die te voet gingen, lieten zich aan de staarten der paarden hunner meer gelukkige makkers medeslepen. De onzen bleven den vijand hardnekkig vervolgen en zijn verlies aanhoudend vergrooten; zij hielden eerst van hem af toen zij zich daartoe door de vermoeijenis van menschen en paarden verplicht zagen. Het verlies der opstandelingen, die in dit gevecht door den zoon van DIEPO-NEGORO waren aangevoerd, bedroeg 78 pradjoerits en 15 hoofden van rang aan dooden, en ruim 50 gewonden; het vaandel van den Sennopatti ALI-BASSA NOTTO-PRAWIRO DIRDJO (SENTOT), benevens een aantal kostbare wapenen, viel in handen der onzen. De jonge DIEPO-NEGORO vlugtte, als een geringe koelie verkleed, naar de overzijde der Progo (1).

Op zijnen terugmarsch naar Mangier werd aan SOLLEWIJN, in een aantal dessa's, die hem nog kort te voren vijandig bejegend hadden, kokosnoten en drinkwater ter versiersing zijner troepen aangeboden, en de onderwerping van het landvolk aan het

(1) Bijzonder hebben zich dien dag onderscheiden: de kapitein JUST DE LA PAISIÈRES, de 1ste luitenant BOELHOUEK, DE BRUIN, DE STULER en MARKUS; de 2de luitenant d'ARTAN, VAN DE KASTEELE, DE JAGER, BARBIER, VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT, ULKENS, BRESLER, VAN LEUNING en voornamelijk NAUMAN, door zijne schitterende charges, waarbij hij door de wachtmeesters BEAUVAIS en BLOM, en den korporaal DE GEUST voortreffelijk ondersteund werd; de wachtmeester van den trein CASSENOVEN, de sergeant OTTO en den fourier JACOBS; voorts de kapitein der Sumanappers WONGSO-NEGORO, de Pangerang NOTTO-DI-NINGRAT en de Tommongong KERTO-SENTONO. Gedurende het gevecht werd het paard, wat SOLLEWIJN bereed, gewond.

Nederlandsche gezag, nam sedert deze overwinning met rassche schreden toe.

Voor wij echter de verdere handelingen ten zuiden van Djokjokarta kunnen melden, dienen wij te zien wat er elders inmiddels voorviel, dewijl die handelingen daarmede in verband stonden.

In het Padjang-sche was de rust bestendig gebleven, en alleen in het westelijk gedeelte van dit landschap, vertoonden zich nog nu en dan vijandelijke benden, zoodat men verplicht was, zich daar nog van eenige punten te verzekeren. Kedjiwang, aan de helling van den Merapi, kwam vooral in aanmerking, en in den aanvang van Mei, had LE BRON DE VEXELA de werkzaamheden aldaar reeds laten beginnen. De stelling der troepen, die onder den 1sten luitenant HOJEL den arbeid zouden beschermen, was onneembaar te achten, en de vijand, hoezeer hij poogde den opbouw der schans te verhinderen, bragt daarin derhalve geene noemenswaardige vertraging te weeg (1). LE BRON DE VEXELA zelf, hield zich onderwijl met de rest zijner troepen in het kampement van Brambanam op, van waar hij zich in verschillende rigtingen bewoog, zonder evenwel veel vijand te zien. Toen de benting te Kedjiwang gereed was, begaf hij zich in den aanvang van Junij naar Karongang, om er insgelijks de plaats voor eene te bouwen sterkte aan

(1) Bij een paar hevige aanvallen door de brandals ondernomen, hebben aan onze zijde uitgemunt: de luitenant BIDAARS, MOREAU en SATTI (inlander) der infanterie, de luitenant LA HURE, de wachtmeester WERNER en de korporaal REMT der huzaren, de luitenant-ingenieur ONDAATJE, de Pangerang ARIO MATARAM, benevens zijn zoon, en de kapitein ARIO KESOEMO, beiden dienende bij zijne benden.

te wijzen, en er de noodige dekkingstroepen achter te laten. Karongang ligt op den weg die van Telogo-Pinian door het gebergte, over de Opak naar Passer Gedee voert. De benting aldaar sloot den toegang tot het noordelijk gedeelte van het zuidergebergte, en droeg dus ook bij tot beveiliging van zuid-Mataram. Onderwijl deze sterkte werd opgeworpen, werd er op verzoek der bevolking, nog eene andere aangelegd te Djamboen, een punt van den weg, die langs de helling van den Merapi — over Poeloe-Watoe en Piedjenang — naar het oosten voert. De werkzaamheden, zoowel te Karongang als te Djamboen, werden zonder noemenswaardige verhindering ten einde gebracht, en LE BRON DE VEXELA begaf zich vervolgens den 20sten Julij naar Kembang-Aroom, in het Mataram-sche, om ook in de nabijheid van deze dessa, te Boender, eene sterkte te gaan opwerpen. Ook hier ging de arbeid zoo voorspoedig als nog ergens het geval was geweest, en met het voltooijen van deze benting, kon men het Padjang-sche als volkomen beveiligd aanmerken. LE BRON DE VEXELA bekwam dus ook bevel dit gewest te verlaten, naar den grooten weg te rukken en zich neder te slaan te Melatten — 24 Aug. — waar intusschen door andere troepen almede eene schans was opgeworpen. Na eenige togten in den omtrek gedaan te hebben, stond hij den 14^{den} September te Pesangang, vanwaar hij den 25sten, op last van den opperbevelhebber, eene verkenning ging maken naar Soemberang aan de Progo, ten einde er een geschikt punt tot eene benting te zoeken. Na zich van dezen last — hem ten

gevolge zijner bekendheid in het Grogolsche opgedragen — niet zonder tegenstand van den vijand (1) te hebben gekweten, ging hij zich weder te Pesangang vestigen, waar hij voorloopig in verband met de overige kolonnes, langs den grooten weg werkzaam bleef.

Van deze kolonnes was het de 4de, die met een gedeelte der troepen van MANGKOE-DI-NINGRAT, onder majoor BAUER, bij den aanvang van het goede seizoen, het eerste met eene belangrijke taak werd belast. Gelijk wij reeds gemeld hebben, ging zij zich te Bligo aan de Progo neder slaan, om daar eene benting te doen oprigten. De arbeid aan deze sterkte, ging echter met meer zwarigheden gepaard, dan LE BRON DE VEXELA op het laatst bij soortgelijke werkzaamheden in het Padjang-sche had ondervonden. Reeds den 6^{den} Mei sloeg BAUER een' vijandelijken aanval af (2), maar de menigte der brandals nam rondom hem zoodanig toe, en hij was zoo aanhoudend met hen in kleine en zeer vermoeijende gevechten gewikkeld, dat de kolonel VERMERSCH, die destijds de troepen te Tempel en Kalidjenking, onder zijne bevelen had, den 14^{den} Mei eene kolonne van 250 bajonetten, 25 huzaren en twee veldstukken, onder kapitein RENARD, te zijner ondersteuning liet oprukken. Deze kolonne ging van Tempel over Linkong naar Bligo, den vijand steeds voor zich uitdrijvende; doch hoezeer zij reeds vroeg in den mor-

(1) Onderscheiden hebben zich daarbij de luitenants MOSSELMANS, EYSENLOFFEL en MOREAU.

(2) Hij sprak met lof over het dien dag gehouden gedrag der luitenants RIETVELD, LOMBAR, BINNEMAN en ROQUE.

gen was op marsch gegaan, bereikte zij Bligo niet voor zeven uren in den avond, door het bezwaarlijke van het terrein, wat zij moest doorloopen, en de hardnekkigheid des vijands, die zij telkens had te bestrijden. De majoor PÉRIÉ, die wegens ziekte van BAUER, tijdelijk de 4de kolonne kommandeerde, had in den loop van den dag eenen uitval gedaan, en 500 brandals op de vlugt gedreven; het geheele verlies door de opstandelingen geleden, werd, behalve de gewonden, op 60 à 70 dooden, waaronder een Tommongong gerekend (1). Na dezen dag werd er te Bligo, door BAUER, die weldra hersteld was, nog een aantal gevechten ge-

leverd, zonder dat het daarom aan den vijand gelukte, den bouw der sterkte te verhinderen; den 14^{den} Junij was de schans niet alleen gereed, maar had men zelfs eene sassak over de Progo gelegd, zoodat er thans op dit punt eene bestendige gemeenschap, tusschen de beide oevers dier rivier kon onderhouden worden. De benden van MANKGOE-DI-NINGRAT, ondersteund door een detachement der onzen, sloegen zich nu tegenover de benting op den westelijken oever der Progo neder, en BAUER, die voorloopig bij Bligo moest blijven stand houden, ging nu den vijand, waar hij zich op een der beide oevers vertoonde, opzoeken en verjagen (1).

(1) Kapitein RENARD maakte bijzondere melding van de verrichtingen der luitenanten GILLY DE MONTÉLAS en SICKESZ, en preeb bovendien zeer het gehouden gedrag van den eerstgenoemden, benevens dat van de luitenant PURRATE, van den onderadjutant WEIMAR, van de sergeanten STEVENS en POOL en van den wachtmeester GIBON.—De onzen hadden den 14^{den} Mei een doode en elf gewonden.

(1) In de verschillende kleine gevechten, door BAUER geleverd — die wij helaas weder niet kunnen beschrijven — hebben zich loffelijk gekweten, de kapitein VAN INGEN, de luitenant GILLY DE MONTÉLAS, RIETVELD, VAN DER TAK, WOLF en CASPARI (ingenieurs), benevens de sergeant DE CLAING, die (31 Mei) ligt gewond werd. — Op den 18^{den} Junij bekwam SESTOR bij een zijner aanvallen eene wonde.

VERSLAG DER PROEVEN,

MET HET TOT KALIBER VAN 16 L STEEN UITGEBOORDE METALEN KANON VAN 30 L ,

gedaan te Sourabaija, op den 18^{den}, 19^{den} en 20sten Januarij 1834.

De Commissie tot het doen dezer proeven, bestond uit den majoor onder-directeur der artillerie RIJNBENDE, den majoor der marine STOLTZE (1), den luitenant 1ste klasse der marine SCHULER, de kapiteins der artillerie BASTIAANSE en VAN IJPEREN, den luitenant 2de klasse der marine R. B. J. VAN DER MEULEN en den luitenant der artillerie SCHEFFER.

Bij het doen dezer proeven stelde de Commissie zich voor, te onderzoeken, of met den aangewezen vuurmond met succes zou kunnen gevuurd worden tegen schepen, die op den grootsten afstand het fort Oranje zouden willen passeren; welke daarvoor de doelmatigste lading en elevatie zouden zijn; welke uitwerking de helle projectielen, op dien afstand, op eenen scheepsbodem zouden hebben; welke de beste lading en elevatie zouden zijn tegen schepen die zich, op eenen korteren afstand, onder het geschut zouden wagen; welke uitwerking het projectiel op dien afstand zou doen; eindelijk, wat de verkieslijkste wijze van laden bij deze vuurmonden zou zijn.

Het metalen kanon van 50 L , tot kaliber van 16 L steen, met zeer veel naauw-

(1) De majoor der marine STOLTZE, is na den eersten proefdag, op ontvangen order naar Macassar gezeld, en heeft alzoo opgehouden lid der Commissie te zijn.

keurigheid uitgeboord op 's lands Constructiewinkel te Sourabaija, was daarvoor geplaatst op het fort Kali Maas, liggende op een gewoon rolpaard, en gesteld op eene bedding, waaraan 2 rijnl. duim helling was gegeven, terwijl de stand van het kanon boven den waterspiegel was 16 voeten.

De oorlogsschoener *Pollux*, van zijn koper ontdaan, en door het Gouvernement tot het nemen dezer proeven ter dispositie gesteld, was geplaatst op 1500 passen (van 5 op de rijnl. roede), of bijna 5 kabellengten van 125 vademmen van de batterij. Te rekenen van het vaartuig waren van 200 tot 200 passen naar de batterij toe, boeijen in zee gelegd, om daardoor de afstanden te beter te kunnen beoordeelen. Twee leden der Commissie onthielden zich gedurende de proeven op eene kanonneerboot, buiten de rooilijn geplaatst, om de uitwerking van elk treffend schot aan boord van het vaartuig te gaan opnemen.

Alvorens de proeven te beginnen, werd de vuurmond naauwkeurig onderzocht en werden daaraan geene gebreken bespeurd; het zundgat werd bevonden te klein te zijn; om van de gewone gezwindpijpjes gebruik te kunnen maken.

Men bepaalde, dat men zou beginnen met eenige schoten te doen met onge vulde granaten, om daardoor de lading en ele-

vatie voor den afstand van 1300 passen te bepalen, op welken afstand het oogmerk was het doel met rolschoten te bereiken, terwijl men daarbij tevens de vlugtijd zou waarnemen, door middel van een' slinger, om de lengte der buizen voor dien afstand te bepalen.

Tot het doen dezer eerste schoten, werden de granaten met zand op hetzelfde gewigt gebragt, terwijl bij de volgende schoten, de met buskruid gevulde granaten telkens werden gewogen, en het gewigt aangeteekend. De buizen werden in de granaat geslagen, gelijk met de oppervlakte van het ijzer; de springlading werd bepaald op $4\frac{3}{4}$ ℥ Delftsch-Samarangsch infanterie-buskruid, de lading voor den vuurmond op 4 ℥ Delftsch-Samarangsch artillerie-buskruid, de elevatie op 1° , om naar bevinding te veranderen, wordende, tot het naauwkeurig bekomen daarvan, gebruik gemaakt van een mond-kwadrant met libel. Ten einde zich te verzekeren, dat de te gebruiken buizen goed waren geslagen, werden er telkens vóór den aanvang der proeven drie ontbrand, en bevonden gelijkmatig en goed op te branden. Bij eene lengte van 6 rijnl. duimen branden zij 22 seconden; de compositie was genomen volgens het *Handboek ter vervaardiging van ernstvuurwerken*, van den kapitein J. W. SESSELER.

Het vaartuig waartegen de proeven genomen werden, had eene lengte van 7½ voeten rijnlansch, en eene hoogte boven den waterspiegel van $10\frac{1}{2}$ voeten; de diepte (in het water) was vóór 3 en achter 9 voeten. Op het dek waren geplaatst, 4 oude afgekeurde rolpaarden voor kanon

à 18 ℥; bij elk der geschutpoorten waren zes planken, ter breedte van een man, aan het dek vastgespijkerd, om de werking der granaat tegen de manschappen te kunnen nagaan. De geheele bediening aan boord, werd op die wijze voorgesteld door 50 zulke planken.

Met de meeste naauwkeurigheid zijn alle bevindingen gedurende de proefuening en de uitwerking der projectielen waargenomen geworden, en de Commissie oordeelt het beste overzicht over de gedane proeven te zullen bezorgen, door de aantekeningen van elk schot, in hunne volgorde op te geven, en het rapport te besluiten met een algemeen overzicht over de gedane schoten, en door eenige voorstellen, welke bij verder gebruik dezer vuurmonden van nut zouden kunnen zijn.

(Korthedshalve zijn van de in het rapport afzonderlijk beschreven schoten de hieronderstaande Tabellen I, II en III opgemaakt, bevattende, in rangorde, de schoten op de drie in het hoofd van dit rapport vermelde datums gedaan. Hier volgen slechts eenige aanmerkingen daartoe betrekkelijk.)

18 *Januarij*. De drie eerste schoten geschiedden met onge vulde granaten, welke door zand waren gebragt op $4\frac{5}{16}$ ℥ Delftsch, de granaatklos en buis van 5 duim lengte daaronder begrepen. Men is toen voortgegaan te vuren met granaten, gevuld met $1\frac{3}{4}$ ℥ Delftsch-Samarangsch infanterie-buskruid; de lengte der buis werd bevonden te moeten zijn $5\frac{1}{2}$ duim rijnl.; zij brandde 13 seconden.

Bij het 6° schot werd de lengte der buis

op $5\frac{1}{4}$ d^m. gebragt; zij brandde toen 15 seconden.

Bij het 10^e schot werd de lading verminderd op $5\frac{3}{4}$ w Delftsch.

Om den eersten aanslag digter bij de batterij te verkrijgen, en daardoor de sprongen lager te doen worden, wanneer het projectiel het vaartuig naderde, werd bij het 11^e schot de lading veranderd en gebragt op $5\frac{1}{2}$ w.

Bij het 14^e schot werd de lading gebragt op $5\frac{1}{4}$ w.

19 Januarij. De elevatie werd op dezen dag bepaald op 0°, om al meer en meer lage sprongen te verkrijgen; de lading van den vuurmond als voren $5\frac{1}{4}$ w. De granaat werd geheel gevuld met buskruid, en daarin $2\frac{3}{4}$ w gedaan, om door haar grooter gewigt minder afwijking te verkrijgen.

20 Januarij. Op dezen dag was de schoener gebragt, op eenen afstand van de batterij van 800 passen, zijnde de bedoeling, om alsnu met den eersten aanslag het but te bereiken, waartoe aanvankelijk bepaald werd, eene lading te gebruiken van $5\frac{1}{4}$ w en eene elevatie van 1°.

Bij het 5e schot werd de elevatie gebragt op $1\frac{1}{2}$ °.

Bij het 5e schot werd de lading gebragt op $2\frac{3}{4}$ w, en de elevatie op 2°.

Bij het 8e schot werd de elevatie gebragt op 5°.

Bij het 10e schot werd de lading gebragt op 5 w.

RESUMÉ DER OPGEGEVENE SCHOTEN.

De Commissie met de portée van het bombe-kanon en de doelmatigste lading en

elevatie onbekend zijnde, heeft natuurlijk in dezen haar opgedragen last beproevenderwijze moeten te werk gaan; het is daarom, dat men op den eersten dag der proefneming, zich houdende aan eene elevatie van 1°, vermeend heeft de sprongen kleiner te zullen verkrijgen, door de lading te verminderen, aangezien men begreep dat het projectiel altijd nog kracht genoeg zoude hebben, om een boord van het vaartuig door te dringen, dewijl het nog eenen aanmerkelijken afstand verder dan het but ging.

Men heeft des te meer de verandering in de sprongen door de lading trachten te verkrijgen, daar eene te groote kracht van het projectiel bij het indringen in het boord, het aan het andere boord weder zou doen uitgaan, zonder groote schade te veroorzaken, terwijl het oogmerk moet zijn, om het projectiel *in* het vaartuig te doen springen. Men ziet uit het 14^e schot van den eersten dag, dat men in het bepalen der lading op $5\frac{1}{4}$ w, vrij wel in dit oogmerk geslaagd was, aangezien de granaat door 11 duimen dik hout doorgedrongen zijnde, geene kracht genoeg had om *door* het andere boord heen te gaan, en zekerlijk wanneer zij gesprongen ware, groote verwoestingen zou hebben aangerigt. De resultaten van den eersten proefdag zijn: dat van de 15 schoten, 4 het vaartuig hebben getroffen, hetwelk, in aanmerking genomen den afstand van 1500 passen en een voorwerp van slechts 75 voeten lengte en $10\frac{1}{2}$ voeten hoogte boven water, een vrij goed resultaat is; terwijl overigens op dezen dag en de twee andere dagen, de schoten, welke bij de proeven niet ge-

troffen hebben, op eenen zoo korten afstand, voorbij en over het vaartuig zijn gegaan, dat men tegen een fregat, hetwelk 150 à 140 voeten lengte heeft, zekerlijk eene in verhouding grootere uitwerking zou verkregen hebben, ja genoegzaam alle schoten raak zouden geweest zijn. Alleen waren op dezen dag de sprongen voor dit kleine vaartuig te hoog, waarom men goed vond, op den tweeden dag de lading te behouden, maar de elevatie 1° te verminderen, en alzoo onder 0° te vuren, als wanneer van de 9 schoten, welke gerekend kunnen worden dien dag gedaan te zijn, 4 in het vaartuig hebben geraakt, waarvan de granaten allen aan boord zijn gesprongen, en waardoor de bodem ten eenemale reddeloos is geworden. De Commissie vermeent alzoo met volle overtuiging te kunnen besluiten, dat men reeds op 1500 tot 1700 passen, met vertrouwen, op eene gewenschte uitwerking met dit kanon tegen schepen kan vuren, en komt het haar voor, dat men alsdan onder 0° eene niet te sterke lading moet gebruiken. Opmerkenswaardig zijn haar voorgekomen de afwijkingen der projectielen bij het ricochetteren op het water, naar hare gissing veroorzaakt door den stroom, krijgende het projectiel waarschijnlijk bij elken aanslag in het water, eene impulsie daarvan, aan welke oorzaak men heeft toegeschreven het soms in eenen flauwen boog van hare eerste rigting afwijken der granaten, naar de zijde werwaarts de stroom liep, en hetwelk zoo aanmerkelijk is, dat men daarop bij het geven der rigting dient te letten, indien men, in een sterk stroomend water,

met de rolschoten een vaartuig zou willen beschieten.

Op den derden proefdag had men het oogmerk, om het vaartuig, op 800 passen van den vuurmond liggende, in den 1^{en} boog te raken. Van de 10 schoten op dien dag gedaan, hebben slechts 5 schade veroorzaakt; het 10^e schot alleen bragt de granaat met den 1^{en} boog in hetzelfde, en maakte door een groot lek onder water, aan de verdere proefnemingen een einde. De andere schoten hadden alle sprongen voor het but gedaan, en zijn over hetzelfde heengegaan.

Deze proeven had men begonnen met 1° elevatie, en was men langzamerhand tot op 5° elevatie opgeklommen; de ware elevatie en lading op dezen afstand blijven derhalve nog onbepaald, en zijn bij deze niet met eenige zekerheid op te geven. Het blijkt echter uit de gedane proeven volledig, dat het kanon van 50 \mathcal{L} , op het kaliber van 16 \mathcal{L} steen uitgehoord, eene allervreeslijkste uitwerking tegen schepen kan hebben, en dat deze vuurmond voor eene verdediging der kusten, of om het voorbijzeilen daarvan op een afstand van 1500 à 1700 passen te beletten, niets te wenschen overliet.

Indien het der Commissie vergund zij een voorstel te doen, komt het haar wenschelijk voor, dat men verder voortging met de juiste portées onder verschillende elevatiën te bepalen, welke men, dewijl de uitwerking der granaat op een vaartuig geen twijfel overlaat, bij verkiezing op een vast terrein zoude kunnen doen, daar men alsdan geene projectielen zou verliezen. Deze proeven zouden alsdan

kunnen plaats hebben tegen een van balken opgerigt doel, waarop men het indringen der granaten zou kunnen waarnemen, en alzoo nog beter in staat zijn om de ware lading te bepalen, waardoor de granaat op de verschillende afstanden kracht genoeg bezit, om door het boord van een groot schip heen te dringen. Aan dit doel zou men derhalve de hoogte van een fregat boven water, 20 à 24 voeten, en eene lengte van 150 à 140 voeten kunnen geven.

De Commissie vermeent een doelmatig soort van wissers voor deze vuurmonden gevonden te hebben, waarvan zij hiernevens de afbeelding overlegt, kunnende met deze gelijktijdig de kamer en ziel worden uitgewischt. Ook is het haar gebleken, dat indien de patroon aan de klos der granaat bevestigd is, men beiden te gelijk, even als bij den veldhouwitser, in den vuurmond kan laden; alleen moet men daarbij opmerken, dat de patroon, indien *niet* met kamervolle lading wordt gevuurd, met *werk*, ter lengte van de kamer, moet worden aangevuld. De bevestiging der patroon aan de granaat kan doelmatig geschieden, bij eene inrigting der klos als hiernevens (1). De zundgaten dezer kanons, te klein om gewone gezwinde pijpjes te kunnen gebruiken, dienen te worden uitgeboord, of een kleiner soort van pijpjes daarvoor te worden aangemaakt, welk laatste ons vooreerst verkieslijkst voorkomt.

Bijzonder zal men bij het laden dienen te letten, op het wel bestrooijen van de

(1) De mededeeling der afbeelding van de hier vermelde figuren, is der Redactie min noodzakelijk voortgekomen.

gezwinde lont der buis met meelpulver, en op het goed vastslaan der lont in de buis, welke mogelijk door den schok uit de buis wordt geslagen, vóór dat nog de sas brandt. Niettegenstaande de grootste attentie bij het doen der proeven, zijn onderscheiden granaten niet gesprongen. De granaten waren vóór de proef gemald en onderzocht, en in behoorlijken staat bevonden, zonder scheuren of gallen. Wat de reden kan zijn van het springen van eene granaat in den vuurmond, en van eene op 200 passen daarvoor, durft de Commissie niet bepalen; allerwaarschijnlijkst hebben zij inwendig eenig verborgen gebrek gehad, of moet de sas der buis door den schok zijn doorgeslagen.

Omtrent de lengte der buizen komt het ons voor, dat, aangezien van de kustbatterijen tegen bewegende voorwerpen moet gevuurd worden, de buizen altijd bij voorraad in de granaten dienen te worden geslagen, en men de lengte moet bepalen voor den versten afstand, waarop men gebruik van het projectiel wil maken, alzoo: voor eenen afstand van 1500 à 1700 passen, eene buis van 4 duim, brandende na-genoeg 17 seconden.

Na den afloop der proeven is het kanon nauwkeurig onderzocht, en is, behalve de reeds opgegeven gallen, daaraan geene beschadiging gevonden; ook het rolpaard had geene de minste beschadiging.

SOURABAJA, den 25e Januarij 1854.

De Leden der Commissie :

(w. g.) RIJNBENDE, Majoor der Artillerie.
SCHULER, Luit^t. 1^e kl. der Marine.
BASTIAANSE, Kapⁿ. der Artillerie.
VAN IJPEREN, Kapⁿ. der Artillerie.
VAN DER MEULEN, Luit^t. 2^e kl. der Marine.
SCHEFFER, 2^e Luit^t. der Artillerie.

TABEL I. ROLSCHOTEN MET GRANATEN,

uit een tot het kaliber van 16 \mathfrak{E} steen (20 d^m) uitgeboord metalen kanon van 50 \mathfrak{E} ,
gedaan te Sourabaija op den 18^{den} Januarij 1834, tegen den oorlogs-schoener *Pollux*,
geplaatst op den afstand van 1500 passen van de batterij.

Het weder was helder en droog, de wind een weinig L. A. T.

Nummers der schoten.	Lading in Delftsche ponden.	Elevatie in graden.	Gewigt der opgekloste granaat in D. ponden.	Springlading der granaat in D. ponden.	Buisengte in Rijnl. duimen.	Eerste aanslag op passen.	Aantal sprongen.	Bereikte afstand in passen.	Vlugtijd in seconden.	Aanmerkingen.
1 (a)	4	4	45 $\frac{3}{4}$	»	5	800	6	1800	13	Het recul bedroeg bij al deze schoten c ^a 4 Rijnl. voet.
2 (b)	id.	id.	id.	»	id.	700	6	1800	14	
3 (c)	id.	id.	id.	»	id.	700	14	2200	17	(4) De granaat gesprongen.
4 (d)	id.	id.	44 $\frac{3}{4}$	1 $\frac{3}{4}$	3 $\frac{1}{4}$	850	12	2000 (4)	15	
5 (e)	id.	id.	id.	id.	id.	700	8	2200	13	Bij het 8 ^e schot verkreeg het kanon regts en links voor aan de monding twee, echter zeer ondiepe gallen.
6 (f)	id.	id.	45 $\frac{1}{2}$	id.	3 $\frac{1}{4}$	650	4	2000 (4)	9	
7 (g)	id.	id.	45 $\frac{1}{2}$	id.	id.	»	»	» (4)	»	Bij het 8 ^e schot verkreeg het kanon regts en links voor aan de monding twee, echter zeer ondiepe gallen.
8 (h)	id.	id.	44 $\frac{5}{8}$	id.	id.	700	15	2200	12	
9 (i)	id.	id.	id.	id.	id.	750	13	1900 (4)	14	Bij het 8 ^e schot verkreeg het kanon regts en links voor aan de monding twee, echter zeer ondiepe gallen.
10 (k)	3 $\frac{3}{4}$	id.	45 $\frac{1}{2}$	id.	id.	770	11	2100	14	
11 (l)	3 $\frac{3}{4}$	id.	45 $\frac{1}{2}$	id.	id.	675	8	1700	14	Bij het 8 ^e schot verkreeg het kanon regts en links voor aan de monding twee, echter zeer ondiepe gallen.
12 (m)	id.	id.	43 $\frac{3}{4}$	id.	id.	675	8	1700 (4)	14	
13 (n)	id.	id.	id.	id.	id.	750	11	1900 (4)	12	Bij het 8 ^e schot verkreeg het kanon regts en links voor aan de monding twee, echter zeer ondiepe gallen.
14 (o)	3 $\frac{1}{2}$	id.	45 $\frac{1}{2}$	id.	id.	650	3	1500	9	
15 (p)	id.	id.	43 $\frac{3}{4}$	id.	id.	700	6	1600	12	Bij het 8 ^e schot verkreeg het kanon regts en links voor aan de monding twee, echter zeer ondiepe gallen.
16 (q)	id.	id.	43 $\frac{1}{4}$	id.	id.	675	10	1700	14	

UITWERKING DER SCHOTEN.

- (a) Regts voorbij het vaartuig.
 (b) Links gepasseerd.
 (c) Idem.
 (d) Bij het fokkewant en over de verschansing twee bedienings-manschappen de hoofden afgeslagen en een paar voet achter den fokkemast langs gevlogen.
 (e) Links gepasseerd.
 (f) (Niet opgeteekend gevonden).
 (g) De granaat in de ziel van het stuk gesprongen. Het kanon verkreeg hierdoor voor in de monding eene gal, 2 $\frac{1}{2}$ lijn diep, 1 duim 6 lijn breed en 2 duim 3 lijn lang; ook werd een stukje van het metaal aan het mondstuk afgeslagen. — Het kanon was hierdoor echter in geene deele onbruikbaar geworden, hebbende geene andere aanslagen in de ziel verkregen.
 (h) Regts gepasseerd.
 (i) De groote mast getroffen, 7 voet boven het dek; die mast aan den voorkant, 4 voet 5 duim van het trefpunt naar boven opengescheurd en 4 voet 3 duim naar beneden.
 (k) Links gepasseerd.
 (l) De bakboords-achter-kraanbalk 9 duim van de romp afgeschoten.
 (m) Regts gepasseerd.
 (n) Links gepasseerd.
 (o) Getroffen aan bakboord, aan den achterkant der achterste geschutpoort; eene plank van 4 voet 8 duim van het binnenboord rakelings boven het lijfhout op 6 voet van het bek uitgeslagen, daarna tegen het binnenboord aan stuurboordzijde teruggeslagen en op het dek blijven liggen. De dikte van het boord waar de granaat is doorgedrongen, was 11 duim.
 (p) Links gepasseerd.
 (q) Idem.

TABEL II. ROLSCHOTEN MET GRANATEN,

uit een tot het kaliber van 16 \mathfrak{R} steen (20 d^m) uitgeboord metalen kanon van 50 \mathfrak{R} ,
gedaan te Sourabaija op den 19^{den} Januarij 1834, tegen den oorlogs-schoener *Pollux*,
geplaatst op den afstand van 1500 passen van de batterij.

De lucht was betrokken, de wind L. A. T.

Nummers der schoten.	Lading in Delftsche ponden.	Elevatie in graden.	Gewigt der opgeek losse granaat in D. ponden.	Springlading der granaat in D. ponden.	Buislengte in Rijnl. duimen.	Eerste aanslag op passen.	Aantal sprongen.	Bereikte afstand in passen.	Vlughtijd in seconden.	Aanmerkingen.
1 (a)	3½	0	45½	2½	3½	»	»	»	»	
2 (b)	id.	id.	46	id.	id.	700	16	1800	44	
3 (c)	id.	id.	46	id.	id.	550	3	1500 ⁽¹⁾	41	(1) De gran. aan boord gesprong.
4 (d)	id.	id.	45½	id.	id.	300	21	2200 ⁽²⁾	45	(2) De granaat gesprongen.
5 (e)	id.	id.	45½	id.	id.	275	2	1500 ⁽¹⁾	9	
6 (f)	id.	id.	46½	id.	id.	400	7	1800	45	
7 (g)	id.	id.	48½	id.	id.	275	2	1500 ⁽¹⁾	9	
8 (h)	id.	id.	44	id.	id.	275	2	1500 ⁽¹⁾	7	
9 (i)	id.	id.	44½	id.	id.	525	11	2200 ⁽²⁾	45	
10 (k)	id.	id.	43½	id.	id.	390	13	2300 ⁽²⁾	43	
11 (l)	id.	id.	43	id.	id.	»	»	» ⁽²⁾	»	

UITWERKING DER SCHOTEN.

- (a) De granaat bleef, niettegenstaande zij eene genoegzame speelruimte in het mondstuk van den vuurmood had, ter hoogte van het tappenstuk in de ziel onbeweeglijk steken; alle aangewende moeite om haar verder in te brengen, was vergeefs, waarop men, de lading door het inbrengen van water verzwakt hebbende, de granaat door het ontbranden dier lading er uit dreef, zonder dat zulks eenige nadeelige gevolgen had.
- (b) Begts gepasseerd.
- (c) De granaat over het midden der fokkerust, twee voet boven het dek, tegen den fokkemast geraakt, twee voet boven de vissing, na alvorens de bevingknief van 3 duim dik, met ijzeren bout van 1½ duim, te hebben weggeslagen; een gat in het dek van 4 voet; de fokkemast 13 voet van het trefpunt naar boven gespleten; een gat gemaakt in het midden van de linker-zijwaag van een rolpaard; 11 bedieningsmanschappen omver geworpen. De dikte van het boord, waar de granaat inging, was 9 duim.
- (d) Begts gepasseerd.
- (e) De granaat het schuurhout nitgeslagen; de voorste dekhalk van het groot luik verbrijzeld; doorgedrongen door het boord onder de middelpoort; de trap weggeslagen; een rolpaard voor kanon à 18 \mathfrak{R} van het ene boord naar het andere, de assen aan stukken en het rolpaard geheel uit elkander geslagen; twee dekdeelen geligt en drie verbrijzeld; een gedeelte van de verschansing vernield; 11 bedieningsmanschappen gedood. De dikte van het boord was 11½ duim.
- (f) Links gepasseerd.
- (g) De granaat achterin tusschendecks het schip ingedrongen, op 2 voet en 1 duim boven water, makende een gat van 11 duim. Het dek uitgeslagen van het hek tot aan de kajuitskap; het verwulsel aan stuurboord nitgeslagen; de kruidkamer, kajoit en het schot der piek tot aan den grooten mast verbrijzeld; drie achterdekbalken verbrijzeld; de stuurboordzijde naar buiten nitgeweken van het hek tot aan de achterste geschutpoort; 7 bedieningsmanschappen gedood (de eenige die nog waren blijven staan). De dekbalken waren 6 duim dik en 8½ duim breed. De dikte van het boord, waar de granaat is ingekomen, was 13 duim. De dekdeelen breed 9 duim.
- (h) De granaat op 3 voet 8 duim van den voorstevan in de boeg een gat gemaakt van 4 voet; eene buitenhuidsplank onder het berghout van 9 voeten lengte nitgeslagen; de poortdrempel geligt; het kloiskussen 3 duim afgeveken; de tweede en derde buitenhuidsplank onder het berghout afgeslagen, zeven dekdeelen van de lijfmaad uitgeligt; het gat besloeg vijf oplangers; de geheele dikte van het hout bij het gat was 14 duim; het gat boven water 2 voet 7 duim.
- (i) Links gepasseerd.
- (k) Idem.
- (l) De granaat op omtrent 200 passen vóór het stuk gesprongen.

TABEL III. BOOGSCHOTEN MET GRANATEN,

uit een tot het kaliber van 16 $\bar{\text{R}}$ steen (20 d^m) uitgeboord metalen kanon van 30 $\bar{\text{R}}$,

gedaan te Sourabaja op den 20sten Januarij 1834, tegen den oorlogs-schoener *Pollux*,
geplaatst op den afstand van 800 passen van de batterij.

De lucht was betrokken, de wind L. T.

Nummers der schoten.	Lading in Delftsche ponden.	Elevatie in graden.	Gewigt der opgeklostte granaat in D. ponden.	Springlading der granaat in D. ponden.	Buislengte in Rijnl. duimen.	Eerste aanslag op passen.	Aantal sprongen.	Bereikte afstand in passen.	Vluchtijd in seconden.	Aanmerkingen.
1 (a)	3 $\frac{1}{4}$	4	43 $\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{4}$	3 $\frac{1}{4}$	550	9	1700	17	
2 (b)	id.	id.	45 $\frac{1}{4}$	id.	id.	550	9	1750 (1)	13	(1) De granaat gesprongen.
3 (c)	id.	4 $\frac{1}{4}$	45 $\frac{1}{4}$	id.	id.	575	6	1200 (1)	9	
4 (d)	id.	id.	45 $\frac{1}{4}$	id.	id.	600	9	1800	44	
5 (e)	2 $\frac{1}{2}$	2	44	id.	id.	700	8	»	44	
6 (f)	id.	id.	45 $\frac{1}{4}$	id.	id.	600	7	1600	10	(2) Onder dit gewigt is begrep.
7 (g)	id.	id.	48 $\frac{1}{4}$ (2)	id.	id.	650	8	1650 (1)	13	dat v. d. patroon, welke door
8 (h)	id.	3	47 $\frac{1}{4}$ (2)	id.	id.	650	9	1700	12	midd. v. eene hout. schijf aan
9 (i)	id.	id.	48 $\frac{1}{4}$ (2)	id.	id.	700	9	1750	8	de klos v. d. gran. was beves-
10 (k)	3	id.	49 $\frac{1}{4}$ (2)	id.	id.	800	4	1500	7	tigd.

UITWERKING DER SCHOTEN.

- (a) Met den eersten sprong over de schoener heengegaan.
 (b) Het groot stag afgeschoten en de granaat tusschen de beide masten doorgegaan op $\frac{1}{2}$ van hunne hoogte.
 (c) De granaat onder de groote rust aan bakboordzijde, twee planken onder het berghout, doorgegaan; dikte van het hout 13 duim, schuin door de longroom en kajuit, aan stuurboord uitgegaan; een plank onder het berghout, 13 voet 3 duim van de lekplank uitgeslagen, en een gat gemaakt van 2 voet 4 duim lang en 1 voet hoog.
 (d) Over het vaartuig heengegaan.
 (e) De granaat met den tweeden sprong over het vaartuig heengegaan.
 (f) Met den tweeden opslag boven de achterste geschutpoort de verschansing geraakt.
 (g) Links gepasseerd.
 (h) Met den tweeden sprong over het vaartuig heengegaan.
 (i) Bij den tweeden aanslag over het vaartuig heengegaan.
 (k) Met den eersten aanslag door het vaartuig, in de vijfde plank onder het berghout en fokkerust, een gat van 1 voet 13 duim, door de stuurboords-spijksel een gat van 2 $\frac{1}{2}$ voet; 6 duim onder water, de granaat door het andere boord heengegaan; hierdoor was een lek in het schip ontstaan, waardoor het begon te zinken en men met de proefnemingen heeft moeten eindigen.

GRENADIERS; JAGERS; TIRAILLEURS; SCHERPSCHUTTERS.

(INGEZONDEN.)

Waarde Vriend!

Ik ben in mijn vorigen brief geëindigd met in te slapen, en vat nu den draad weder op waar ik hem had nedergelegd.

Reeds scheen de zon aan den Hemel, en nog dwaalde mijn geest rond in het rijk der droomen, toen, door mijnen slaap heen, een dof gerommel in mijne ooren drong, dat, eerst ver af, al nader en nader kwam, tot het eindelijk in een schel en woedend ratelen overging, alsof een onweder in mijne slaapkamer zelve was losgebroken. Ik deed moeite om mij uit den zwaren slaap los te rukken, maar het was alsof mijn geest en ligchaam in ketenen lag geklemd. Eensklaps klonken een paar doffe slagen, vergezeld van een eigenaardig rinkelen, boven het rammelend geweld uit. Dit hielp; — ik schudde de kluisters van Morpheus af en sprong overeind, want ik dacht dat men op mijne kamerdeur had gebonsd. Daar drongen de volle toonen eener hartverheffende krijgsmuziek in mijne ooren. O! mogt ik altijd zoo gewekt worden! Heerlijke muziek, hoe dikwijls hebt gij mijn hart sneller doen kloppen, het wilder doen jagen! Gelukkige soldaat, wiens leven als 't ware door de muziek geregeld wordt: 's ochtends vroeg roepen de fanfaren u wakker, een harmonieus signaal herinnert u aan uwe soep en rata-touille; op de muziek kruipt ge onder de dekens, op de muziek blaast ge uw kaarsje

uit, . . . op de muziek wordt ge naar het graf gedragen.

Ik sprong uit mijn ledikant en waggelde slaapdronken, dommelend en kipoogende naar het venster, om eens door een reetje van het gordijn te gluren.

Daar stapten de forsehe grenadiers met hunne hooge beerenmutsen en martiale houding, onder mijn raam voorbij, daarna de jagers in hunne groene montering, vlug en luchtig onder hunne zware uitrusting, *faisant bonne mine à mauvais jeu*. Ik oogde hen na zoolang ik kon, en toen er niets meer te zien was, maakte ik zoo haastig mogelijk mijn toilet, daar ik gaarne nog eens de exercitiën wilde bijwonen. Ook moet ik bekennen, dat een heimelijk verlangen om den toegeknoopten rok te ontmoeten, mij tevens tot spoed aanspoorde. Hoe vreemd! den vorigen avond wilde ik den man ontwijken, thans wenschte ik het tegendeel. Er zijn sommige wezens, die u eerst van zich afstooten, om u naderhand des te sterker aan te trekken. Zonderling magnetische zielen, waarvan gij, o toegeknoopte rok, er een waart!

Na het ontbijt begaf ik mij naar buiten, en verlustigde mij daar weder in het militaire schouwspel. Nadat ik een poos met al mijne aandacht de bewegingen van het regiment gevolgd had, begon ik eens naar mijnen vriend van den vorigen avond rond te zien, alsof het van zelf sprak, dat ik

hem hier vinden moest; en ziet! geen twintig passen van mij af, daar stond mijn man, leunende tegen zijn' stok, die hij in eene schuine rigting van zich afgezet had, den hoed een weinigje voorover, en als altijd, met zijnen rok hermetisch toegeknoopt. Ik zeg, *als altijd*, alsof ik hem al vijftig jaar gekend had; maar ik geloof dit toch gerust te mogen zeggen, want de man scheen mij niet in staat een rok of jas anders dan toegeknoopt te kunnen dragen; hij had er geen gezigt naar.

Ik streek ijlings naar hem toe, alsof ik bang was dat hij mij zou ontsnappen. Toen hij mij zag, stak hij mij vriendelijk de hand toe, en vroeg met deelneming naar den staat mijner gezondheid. Ik gaf hem daaromtrent de meest geruststellende inlichtingen in de gebruikelijke termen van: Dank je wel! perfect! u ook? Na het wisselen dezer noodzakelijke pligtplegingen, waagde ik het hem eene vraag te doen, waartoe ik zoo even aanleiding gevonden had.

«Mijnheer,» zeide ik, «ik zie een gedeelte van het regiment, dat dezelfde uitrusting heeft als de grenadiers, met uitzondering van de beerenmuts, zulks heeft zeker een oogmerk?»

«Gij hebt gelijk, dat zijn tirailleurs. Sedert 1850 heeft men bij al de bataillons infanterie, eene kompagnie tirailleurs en scherpschutters gevormd. Hiermede heeft men wezentlijk een goed doel beoogd, maar welligt is men bij die zamenstelling weder gekluisterd geworden, door het bij ons alles afdoende woord *zuinigheid*. Ware het niet beter geweest, om, in plaats van dusdanige kompagnien, bataillons zamen te

stellen, gelijk de fransche jagers van Vincennes; het zoude iets meer kosten, maar ook vrij wat betere resultaten kunnen opleveren.»

«Tot heden bestaat echter deze formatie grootendeels op het papier, want de tirailleur-kompagnien zijn in kleeding, wapening, voorkomen en geoefendheid, bijna volstrekt niet te onderscheiden van de linie-kompagnien; zelfs de zoogenaamde scherpschutters, waarvan iedere tirailleur-kompagnie er eenige heeft, bestaan alleen in naam, want het is ter naauwernood beslist, welke wapens men hen geven zal. Wanneer ik nu van de wonderen hoor verhalen van fransche en duitsche jager- en scherpschutter-bataillons, dan wordt het mij wel eens angstig om 't hart, daar wij in dat opzigt geen gelijken tred met onze naburen schijnen te houden, en dit is toch de pligt eener Europesche natie, die op verdediging en zelfbehoud bedacht moet zijn. Voor ons is het zelfs dubbel zaak, want ons staat alleen een verdedigende oorlog voor de deur, en juist bij de verdediging onzer rivierovergangen kunnen talrijke en goede scherpschutters een groot gewigt in de schaal leggen, en een duchtig wapen zijn in de hand des veldheers, die ze weet te gebruiken.»

«Om goede scherpschutters te verkrijgen, moet men geene moeite, maar ook geene kosten sparen, want met halve maatregelen komt men niet tot het doel. Daarom wilde ik de scherpschutters, zoowel als de tirailleurs, tot afzonderlijke korpsen vereenigen, omdat hunne instructie, hunne opleiding tot den oorlog, eene andere rigting moet nemen, dan de eigentlijke linie-

troepen (1). Sommigen willen slechts ééne soort van infanterie erkennen, die men tot alles gebruiken kan; en men wil dat de grootste veldheer dezer eeuw er ook zoo over dacht. Ware het echter mogelijk geweest, dan toch zou men bij de infanterie van het fransch-keizerlijke leger niet zoovele nuances gevonden hebben in de gedaanten van grenadiers, jagers, voltigeurs, tirailleurs, éclaireurs enz. Ik voor mij houd het er voor, dat men ons leger in zijn geheel wel tot goede linie-infanterie, maar niet tot goede tirailleurs vormen zal. Hierin staan wij misschien lijnrecht tegenover de Franschen, die tot het verstrooide gevecht als geboren schijnen. Wij moeten onze tirailleurs vormen; men moet ze *leeren* zelf-handelen, en daarom moet men ook niet voortgaan, hen op het vlakke exercitieveld te drillen, maar hen op alle terreinen brengen, zooveel dit mogelijk is, en vooral moet men kruid noch lood ontzien, om hen te oefenen.»

«De eigenlijke scherpschutters moet men tot meesters in de kunst van schieten trachten te vormen. Het is niet genoeg,

(1) Voor de scherpschutters is dit volkomen waar, dewijl bij hen het onderwijs in het schieten *hoofdzaak* moet wezen, en de rest van de dienst daarna geregeld behoort te worden. Wat de tirailleurs aangaat, zoo verklaren wij niet ingenomen te zijn, met de wijze waarop men tegenwoordig met hen omspringt, hunne opleiding laat veel te wenschen over; — maar zal men ze vereenigen tot regimenten? Dit zou in ons klein leger geene aanbeveling verdienen. Tot bataillons dus; alsdan dient men er echter zelfstandige — en dus zeer kostbare bataillons — van te maken, of men zal, even als tijdens het bestaan der flank-bataillons en van het regiment jagers, ligte troepen hebben, waarbij de oefening in de ligte infanterie-dienst op den achtergrond staat.

De Redactie.

dat men eenige soldaten een bus in de hand geeft; men kan hen dan den naam van busschutters geven, maar het zijn geen scherpschutters. Evenmin is het genoeg, dat men hen op gezette dagen naar het terrein geleidt, om schijf te schieten; men moet ook hunne ambitie weten op te wekken, door premiën, belooningen, of wel, hen in het grootste soldatenzwak weten te tasten, hunne eigenliefde.»

«Als men den man beduidt, dat zijne meerdere of mindere waarde afhangt van zijne meerdere of mindere bedrevenheid in het schieten, dat de qualiteit van goed schutter zijn allereerste qualiteit moet zijn, dan zal hij misschien zijne knopen minder mooi poetsen, maar hij zal ook beter zijne bestemming begrijpen, en trachten een *goed schutter* te worden. Men dient hem dan ook vrij te laten, om behalve de bevolene oefeningen, zich *ad libitum* te oefenen. Velen zullen zoo iets ongehoord vinden, en strijdig met alle mogelijke reglementen, dat een soldaat met zijne bus op den rug, op eigen gezag de kazerne verlaat om te gaan schieten, en nog meer, als er eenigen bij elkander zijn, die mogelijk onderlinge pari's hebben aangegaan; — ik kan daar het best op antwoorden, door eene vraag te poseren: Moet men, om den schutter het zelfhandelen te leeren begrijpen, hem in vredestijd in ijzeren banden leggen, als het zijne oefening betreft; en als men hem in vredestijd zijn wapen niet kan toevertrouwen, wat mag men dan voor den vijand van hem verwachten?» (1).

(1) Dit voorschrift *ad libitum*, zou, ter voorkoming van ongelukken, die maar al te ligt door onvoor-

Hier nam de spreker een snuifje. Ik was zoo verdiept in mijne aandacht, dat ik met de uiterste oplettendheid zijne vingers volgde, toen die een ontzaglijke greep in de zilveren doos deden, en vervolgens langzaam opwaarts gingen naar zijn neus. Een derde van het geurige kruid viel langs den merkwaardigen rok, een ander derde gedeelte bleef op den witten knevel liggen, en het overige bereikte gelukkig de haven zijner bestemming.

«Daar men nu,» zoo ging de rok voort, «de beste manschappen tot tirailleurs uitzoekt, en de allerbeste tot scherpschutters, zoo vind ik het niet meer dan billijk, dat men hen als keurtroepen aanmerkt; vooral de laatstgenoemden moesten élite-troepen in den volsten zin des woords zijn. Mogelijk oordeel ik verkeerd hierin, en dan vraag ik in mijn hart de heeren van het vak versehooning, voor mijn ongevraagd oordeel; maar het is mijne overtuiging. Eveneens moesten, mijns inziens, zulke bataillons, en vooral de scherpschutters voltallig gehouden worden, en men nimmer miliciens, die 5 of 4 maanden onder de wapenen blijven, daarbij indeelen. Men vormt zulke soldaten niet in dat tijdsbestek, en dat zoude met regt wezen: *de la poudre*

zigtigheid ontstaan, een zóó gestreng toezigt verdienen, dat de schutter er zich evenmin vrij zou gevoelen als bij zijne gewone en gekommandeerde oefeningen. Immers bij schietgezelschappen huist eene zeer gestrengte politie, die door boeten wordt gehandhaafd; en waarmede zal men bij den soldaat de boeten vervangen? Wij zouden liever voorstellen de schutters meer schoten per dag te laten doen, bijv. 10 in stede der 5, die thans bij de jagers gedaan worden. Deze verandering zou bijval vinden; een waar schutter heeft, naar zijne begeerte, nimmer genoeg geschoten.

De Redactie.

aux moineaux. Bovendien een keurkorps verliest op die wijze zijn prestige; het moet eene onderscheiding zijn en blijven om daartoe te behooren; die onderscheiding moet verdiend worden, en niet gegrond zijn op het uiterlijk voorkomen van den man. De tijd is voorbij, dat de waarde van een regiment wordt afgemeten naar de taille zijner soldaten. Zoo als het nu is, ontvangt iedere tirailleur-kompagnie jaarlijks zijn toebedeelde portie rekruten, die niets meer, niets minder leeren dan hunne kameraden van de linie, dat is: marcheren op de maat, handgrepen met en zonder bewegingen, tiraileren op eene kale weide, zonder dat zij in die 5 à 4 maanden er goed achter kunnen komen, waartoe dat eigenlijk wel dienstig kan zijn, *et voilà tout!* O ja, ik vergat ook nog, dat zij twee à drie dozijn scherpe patronen verschietsen, juist genoeg om hen het bewustzijn te doen verkrijgen, dat zij op 200 passen nooit de schijf zullen leeren raken. Wel heb ik hooren verhalen, dat met dat klein getal schoten, miliciens in eene hoogere klasse van het schijfschieten kwamen; maar dat kunnen schutters van beroep zijn, namelijk stroopers, en dit zijn van die zeldzaamheden, dat het niet de moeite waard is er notitie van te nemen; voor het overige kan zoo iets het spel des toevals zijn: een kogel is een *wonder dingh*, en komt niet altijd aan het adres waarvoor de afzender het bestemde, of komt het er, dan is het somtijds nog, wat onze biljardspelers een *beest* noemen.»

Deze wijsgeerige vergelijking deed de spreker vergezeld gaan van een eigenaardig optrekken van den eenen schouder,

eene gewoonte, die ik bij hem opgemerkt had, iederen keer, als hij naar zijn inzien eene zaak gelukkig getrancheerd had.

«Ik heb,» zoo vervolgde hij, «een tirailleur-reglement in handen gehad, en daarin staat onder anderen voorgeschreven, dat de tirailleur-kompagnie bij de bataillons-exercitiën, zich plaatsen moet achter één' of achter de beide vleugels van het bataillon in orde van bataille, en in die orde de bewegingen volgt, of wel: *indien de bataillons-kommandant de verspreide gevechtswijze niet wil toepassen, haar op den regter vleugel zal doen plaats nemen, waar zij als eene divisie van het bataillon zal worden beschouwd.* In beide gevallen is het niet veel beter dan tijd verspillen; men verliest hare ware bestemming uit het oog, en vooral vind ik het jammer, om scherpschutters, den tijd dien zij zoo nuttig konden besteden, doelloos over het exercitieveld te doen rondolen. Dat men de tirailleur-afdeelingen dikwijls als *divisie van het bataillon* beschouwt, behoef ik niet te zeggen. Een ieder weet toch, hoe moeilijk men een exercitie-bataillon formeert uit onze zwakke kompagnien. De afscheiding van tirailleurs en linie bestaat dus nergens minder dan op het terrein. Hunne dagelijksche oefening bestaat in het exerceren in de pelotonsschool, waarin zij het 't verst gebragt hebben; hierin houden zij gelijken tred met de rest, en dit is en blijft de toetssteen voor de deugd onzer soldaten.»

«Lang zoude ik u nog bezig kunnen

houden, om u te vertellen, hoe men er mede omspringt, en hoe sommigen het tirailleurstelsel begrijpen; maar ik zie daar voorbereidselen tot het défileren maken, en daarmede zal de exercitie besloten worden, echter, dit wilde ik nog zeggen: nimmer zal men, zoo als het nu gaat, tirailleurs bij nitnemendheid verkrijgen. Men beschouwt de zaak als bijzaak, en het geliefkoosde *manoeuvreren*, het stokpaardje van zooveel, als de ziel van alles. Om toch vooral fraaije en gelijke handgrepen te maken, netjes te rigten enz., drukt men het stelsel waarin wij onze grootste kracht moeten zoeken, den kop in. — Ziedaar mijnheer, mijne opinie; ik heb u mogelijk verveeld, en uwe aandacht van een aangenamer onderwerp afgetrokken. Vergeef het een' ouden *Serviteur*, die gaarne nog eens over zijn vroeger *métier* redeneert. — Mijnheer uw dienaar!» Wij drukten elkander de hand, en de rok verdween tusschen de boomen. — Ik liep mijmerend achter den voortmarcherenden troep aan. Had de toegeknoopte rok gelijk, of dwaalde de man, even als zoovele anderen, die steeds denken, dat hunne redeneringen de juiste zijn? Ik laat het aan uw oordeel over, mijn vriend; ik voor mij moet er eerst nog eens over denken.

Ik weet niet of ik u wel spoedig weder schrijven zal; daartoe behoort lust en inspiratie, en die ontbreken mij in de laatste tijden. Ik druk u intusschen de hand en ben steeds

T. à v.

PETRUS.

NOG IETS OVER HET GEVECHT BIJ WOERDEN.

(12 OCTOBER 1672.)

In een artikel, voorkomende in het nummer van September 1852 van den *Militaire-Spectator*, is gewag gemaakt van het werk: *Nederland in 1672 en 1675*, op eene wijze die te gunstig is, dan dat ik ze niet zoude beschuldigen van overdrijving; den geachten Schrijver van dat artikel voor zijn' lof dankende, geef ik hem de verzekering, dat het mijn ijverig streven zal zijn om, na verloop van tijd, dien lof te kunnen verdienen. — Maar dat artikel bevat tevens, over een gedeelte van genoemd werk, eene kritiek die mij meer gegrond voorkomt dan de lof; de geachte beoordeelaar heeft mij bijna tot de meening gebragt, dat de door hem aangewezen zwakke zijde werkelijk eene zwakke zijde is, dat de door hem aangeduide gebreken werkelijk gebreken zijn; — hij vergeve het echter aan de eigenliefde van een Schrijver, wanneer ik hier eenige redenen, hoe zwak dan ook, trachte aan te voeren, om de door hem aangevallene plaatsen eenigzins te verdedigen.

De beoordeelaar van het *Nederland in 1672 en 1675* keurt het af, dat daarin het gevecht bij Woerden (12 October 1672) voorgesteld is op eene, voor het Hollandsche leger en vooral voor het Hollandsche legerhoofd, te gunstige wijze; en dat, over het geheel, aan WILLEM III, als legerhoofd, eene te hooge waarde is toegekend, en de mislagen van den Stadhouder te veel bewimpeld, of geheel bedekt zijn.

Wat het eerste punt betreft, merk ik al dadelijk aan, dat mijn geachte beoordeelaar, bij het verhaal van den strijd bij Woerden, hoofdzakelijk steunt op de opgaven van COSTERUS. Is nu COSTERUS een Schrijver op wiens naauwkeurigheid en waarheid men onbepaald kan vertrouwen? — Dit is wel eens ontkend. COSTERUS, zal men zeggen, hoorde toen te Woerden te huis, en kan dus beter onderrigt zijn dan anderen, van wat er in en nabij die stad is voorgevallen; — ja, maar juist door dat hij een' inwoner van Woerden was, is hij minder onpartijdig; in zijn werk kan men ten duidelijkste de spijt en het ongenoegen opmerken, daarover dat Woerden in 1672 gedurende eenige maanden in de magt des vijands is geweest; overal is hij er op uit om aan te toonen, dat wanneer Woerden niet vrij is gebleven van het Fransche juk, dit niet moet geweten worden aan mindere geestkracht of mindere Vaderlandsliefde van de inwoners dier stad, maar wel daaraan, dat de verdediging tegen Frankrijk slecht geregeld en slecht geleid werd; om de eer van zijne stadgenooten op te houden, valt hij het beleid der Hollandsche legerhoofden aan. COSTERUS wordt bezield door dien geest van *plaatselijke* Vaderlandsliefde, die bij ons thans nog sterk is, maar die het in de 17de eeuw nog veel meer was, toen men, — niet geheel Nederland, — maar alleen een bepaald gewest, en nog

meer eene bepaalde stad, als het Vaderland beschouwde. Het werk van COSTERUS is eene soort van pleitrede ten behoeve van Woerden, ten einde die stad vrij te spreken van allen blaam, als of zij zich lijdelijk had gebogen onder het geweld der Fransche wapenmagt; — en dat in die dagen zulk eene pleitrede niet overbodig was, wordt bewezen door den trotschen overmoed der vrijgebleven gewesten, die — vergetende dat zij dit te danken hadden hoofdzakelijk aan eene meer gelukkige ligging en aan toevallige omstandigheden — zich eene meerderheid toekenden op de gewesten die door Frankrijk werden bezet; na het vertrek der Fransche legers was er zelfs een oogenblik sprake van, om die veroverde gewesten niet meer in de Unie op te nemen. COSTERUS wilde dien geest tegengaan; daarom schreef hij; hij was de advocaat van eene stad, en bragt in het belang zijner zaak alles bij, wat viel bij te brengen; hij was niet de geschiedschrijver op wiens onpartijdigheid men vertrouwen kan.

De Schrijver van het artikel in den *Militaire-Spectator* stemt toe, dat de onderneming tegen Woerden voor WILLEM III, toen, het beste was wat hij konde verrigten, dat die onderneming zonder gevaar was, en dat zij groot voordeel konde opleveren; — maar hij ontkent het dat dit voordeel is verkregen; hij noemt den strijd bij Woerden voor ons «eene bloedige nederlaag,» en zegt dat die volstrekt niet heeft kunnen dienen om moed en zelfvertrouwen bij het Hollandsche leger op te wekken. — Het zij mij vergund hierop te antwoorden.

Het voorname doel van WILLEM III met dien aanval op Woerden is, mijns inziens, geweest, de kracht van zijn leger te beproeven, en dat leger vertrouwen in zich zelf te geven. Het al of niet vermeesteren van Woerden was eene zaak van ondergeschikt belang: dat deed niets af tot de uitkomst van den oorlog; en, volgens de inzichten die de Stadhouder over het voeren van dien oorlog had, zouden Woerden en andere door de Franschen bezette vestingen, later, van zelve in zijne handen vallen. Het kwam er dus maar alleen op aan, om door een' krachtigen strijd het Hollandsche leger te doen zien dat het tegen den vijand was opgewassen. En dát doel is bereikt. Eene «bloedige nederlaag,» is eene onjuiste benaming voor wat het Hollandsche leger te Woerden ondervond; want wanneer men de opgaven der verschillende Schrijvers vergelijkt, dan ziet men dat de verliezen der beide partijen nagenoeg gelijk stonden; en let men op de vroegere verhouding tusschen de Hollandsche en Fransche legers, op wat in het begin van den veldtocht van 1672 gebeurde, op de zwakheid — of lafheid, dat is het eigentlijke woord — waarmede de Hollandsche troepen toen voor hunne vijanden terugdeinsden, — dan zeker zal men erkennen, dat het eene gewigtige zedelijke uitkomst was, diezelfde troepen ten aanval te geleiden tegen dien vroeger zoo gevreesden vijand, en dapper den strijd te doen volhouden tegen die oude Fransche regimenten, die toen ter tijd de beste van Europa waren. Was dit eene onbeteekenende zaak, een onbeduidend voordeel? heeft dit niet een

diepen indruk gemaakt op de vijandelijke legerhoofden?

Ja, antwoordt mijn beoordeelaar, die indruk is *later* gebleken, uit de briefwisseling der Fransche bevelhebbers; maar voor den Hollandschen soldaat bleef die indruk verborgen. Vreemde redenering: wanneer bij een gevecht een leger indruk op den vijand maakt, dan is dit door de verliezen die het den vijand toebrengt, door de dapperheid waarmede het den strijd voert; en dit zijn toch geen zaken die aan dat leger zelf verborgen blijven, en die het eerst later, uit boeken of geschriften, moet vernemen? Of denkt men dat de verdedigers van Haarlem, Alkmaar of Leyden, eerst na jaar en dag zullen geleerd hebben, dat hunne dapperheid indruk had gemaakt op de Spaansche legerbenden; dat zij dit niet dadelijk zullen hebben geweten, maar daartoe het geschiedverhaal van Hoort hebben moeten afwachten?

Ik geloof dus dat er niets ongegronds is in de bewering, dat het gevecht bij Woerden het Hollandsche leger aan moed en zelfvertrouwen heeft doen winnen, en dat dus het voorname doel bereikt is waarom dat gevecht werd geleverd. Daarom ook is, bij het verhaal van dien strijd, gewag gemaakt van NAPOLÉON's aanval op de brug van Lodi; ook die aanval had tot voorname doel, de dapperheid van het leger des Franschen veldheers te verhoogen; want voor het overige was zij onnoodig, en veel meer gewaagd dan de onderneming van WILLEM III tegen Woerden. Het voorname verschil is maar, dat te Woerden de Stadhouder heldhaftiger tegenstander vond, dan NAPOLÉON te Lodi.

«Maar bij Woerden zijn misslagen begaan; behalve dat ZUILLESTEIN had moeten zorgen tegen eene omtrekking van zijne stelling aan de Groevenbrug, zoo hadden ook HOORNE en vooral WILLEM III, hem ter hulp moeten komen, toen die stelling van de zijde van den 's Gravenslooter dijk in den rug werd aangevallen; ook had de Stadhouder, zelfs na de nederlaag van ZUILLESTEIN, de onderneming tegen Woerden kunnen voortzetten.» — Ziedaar beschuldigingen, die door mijn beoordeelaar tegen het beleid van WILLEM III worden ingebracht; en, opregt gesproken, ik zie geen kans om ze te wederleggen. Maar moet men daarom die beschuldigingen als waar aannemen? — dit is iets anders. Die beschuldigingen berusten hoofdzakelijk op de opgaven van COSTERUS, waarop men niet zoo onbepaald vertrouwen kan; konden HOORNE, of WILLEM III, de aangevallene magt van ZUILLESTEIN tijdig ter hulp komen? — die aanval toch begint reeds voor het aanbreken van den dag, op een oogenblik dat misschien de troepen der bevelhebbers niet strijdvaardig waren; en hoewel, volgens onze Schrijvers, de strijd *vijf* uren geduurd heeft, zoo wil dit daarom niet zeggen, dat de wederstand van ZUILLESTEIN zoo lang heeft geduurd; die kan van korten duur zijn geweest. Of WILLEM III, na het verslaan van ZUILLESTEIN, den aanval op Woerden nog kon voortzetten, daarover valt *nu* moeilijk te beslissen; dat hing af van den toestand — niet alleen stoffelijken, maar vooral zedelijken toestand — waarin zich op dat oogenblik het Hollandsche leger be-

vond (1), en waarover *thans* bezwaarlijk valt te oordeelen. — Ziedaar wat tegen die aanvallen op het beleid van WILLEM III is aan te voeren; het is geene wederlegging, daartoe zie ik mij niet in staat, maar het is twijfel. Die aanvallen *kunnen* waar zijn, maar van die waarheid ben ik niet overtuigd.

Wat betreft die tweede beschuldiging, van de krijgskundige misslagen des Stadhouders te veel bewimpeld of geheel bedekt te hebben, en van hem te hebben doen voorkomen «als de Grieken hun PALLAS, namelijk als geheel gewapend, geheel naar ligchaam en naar geest ten strijde toegerust, uit het brein van den Oppergod te voorschijn getreden, om de wereld door moed en oorlogsbeleid te verbazen.» — Ook daarop zij het mij vergund, een enkel woord ter mijner verdediging te zeggen.

Is het dan zulk eene onwaarschijnlijkheid, om WILLEM III voor te stellen, als dadelijk, bij zijn eerste optreden als legerhoofd, schitterende bekwaamheden te hebben betoond? Heeft de Geschiedenis dan niet, op de onwederlegbaarste wijze bewezen, dat als staatsman, als landsbestuurder, als hoofd van het Nederlandsche volk, de Stadhouder in datzelfde jaar 1672 eene grootheid heeft betoond, die de wereld met verbazing vervulde, en die de vergelijking met de PALLAS der Grieksche godenleer, tot geene ongerijmdheid zoude gemaakt hebben? Waarom zou hij

dan, als oorlogsmann, als veldheer, minder uitstekend moeten geweest zijn? Het Genie toch, dat een staatsman groot maakt, is hetzelfde dat een veldheer een onsterfelijken naam verschaft; — de ondervinding — neen, die kon WILLEM III in 1672 nog niet veel hebben, in geen opzigt, maar misschien dan nog het meeste in krijgskundige zaken, waartoe zijne vroegere opvoeding hem meer had geleid, terwijl hij aan staatszaken meer vreemd was gebleven. Zegt gij derhalve: het is onwaarschijnlijk om den twintigjarigen Stadhouder, dadelijk bij zijn eerste optreden, voor te stellen als een groot legerhoofd; — dan is het antwoord gereed: dan is het onwaarschijnlijk, om denzelfden twintigjarigen Stadhouder, dadelijk, bij zijn eerste optreden, voor te stellen als een groot Regent; en dát heeft de geschiedenis toch geboekt, dát is eene waarheid waaraan niemand twijfelt.

Wanneer men de tegenverping maakt, dat de geschiedenis wél de staatkundige grootheid van WILLEM III erkent, maar zijne krijgskundige bekwaamheden in een niet zoo helder daglicht plaatst, — dan moet men tot het onderzoek overgaan van de vraag: door wie kennen wij WILLEM III als veldheer? En het antwoord zal zijn: Wij kennen hem alleen door de fransche schrijvers, door de vlejers van LOBEWIK XIV, en door anderen, die hem zonder oordeel of onderzoek, hebben nageschreven. Er was veel goeds, veel groots, bij het voorgeslacht; maar in krijgskundige kennis staan onze oudere schrijvers — vooral die der 18^e eeuw — op geen hoogen trap; integendeel, men moet zich ergeren

(1) Het betoog van den geachten Schrijver moet toch voor een gedeelte strekken, om aan te toonen dat het gevecht een *gunstigen morelen indruk* had gemaakt op de Hollanders.

en bedroeven, wanneer men bij hen het verhaal van krijgsgesbeurtenissen leest: zoo veel onkunde, zoo weinig vaderlandsch gevoel, zulk een volslagen gemis van oordeel, zulk eene flauwheid; — flauwheid . . . wij hebben er in onze eeuw nog eene genoegzame dozis van overgehouden, maar waarlijk, wij zijn in dat opzigt toch nog beter dan de zeventiende eeuw. Die weinige bevoegdheid van onze toenmalige schrijvers om over krijgszaken te oordeelen, maakt dat wij de kennis onzer krijgsgeschiedenis hoofdzakelijk uit de Fransche schrijvers hebben geput, die ten minste dat groote voordeel hebben, dat zij duidelijk, helder en met oordeel weten te schrijven. Dat daardoor het algemeen eene verkeerde en ongunstige voorstelling van WILLEM III als veldheer moest verkrijgen, lag in den aard der zaak; ziet eens aan, wat of er van NAPOLÉON zoude geworden zijn, wanneer wij hem hadden leeren kennen, alleen uit de berigten en verhalen zijner vijanden; — en niemand oordeele het verkeerd, om hier den naam van den grootsten veldheer van den nieuweren tijd aan te halen: WILLEM III is die eer niet onwaardig; hij staat in stoutheid van strategische inzigten verre boven zijne tijdgenooten, en in sommige zijner handelingen

is werkelijk eenen Napoleontischen geest, een geest anders geheel vreemd aan de krijgsverrigtingen van de zeventiende eeuw. Met genoegten heb ik gezien, dat mijn geachte beoordeelaar ook in dat gevoelen deelt.

WILLEM III heeft dus regt, om als legerhoofd te worden afgeschilderd; dit te doen is plicht; en naar het vervullen van dien plicht heb ik gestreefd. Ben ik nu daarin te ver gegaan; heb ik, zoo als mijn beoordeelaar beweert, den Stadhouder als legerhoofd te gunstig afgeschilderd? — het is mogelijk, hoewel ik niet volkomen overtuigd ben van de waarheid dier beschuldiging. Maar het kan toch zijn; want ligt laat men zich door het behandelde onderwerp wegslepen; wat het vaderland betreft ziet men van de gunstigste zijde in; en men is er van zelf toe genegen, om in de hoofden en leiders van een volk, groote uitstekende mannen te zoeken. Want toch, het is altijd een streelend denkbeeld, alleen van een held, van een Genie, bevelen te ontvangen; en het is een grievend gevoel, verachting te koesteren, voor wien men, uit plicht, moet gehoorzamen en eeren.

BREDA, 1 November 1852.

W. J. KNOOP.

Niet minder dan de majoor KNOOP, zijn wij overtuigd geenszins onfeilbaar te zijn in onze oordeelvellingen, en wij zullen dus ook niet tot het uiterste volhouden. Moge wisseling van denkbeelden nuttig zijn, ter opheldering van duistere punten in geschiedenis of wetenschap, dan kan evenwel een hardnekkig en gerekt twistgeschrift doorgaans daartoe weinig

bijdragen. Het publiek houdt spoedig op er belang in te stellen, dewijl het, en zeer dikwerf op goede gronden, begint te gelooven dat geen der schrijvers langer pleit voor de zaak, maar uitsluitend voor het genoegten, als overwinnaar uit den strijd te keeren, mogt hij zelfs het bewustzijn bij zich omdragen, inderdaad ongelijk te hebben. Indien men werkelijk

de pen voert, met het doel, de publieke opinie voor te lichten, dan kan men zich tevreden stellen, de gronden zijner overtuiging bloot te leggen, om, wanneer men daar niets meer heeft bij te voegen. de uitspraak aan het publiek over te laten. In overeenstemming met deze beginselen, hebben wij slechts eene enkele noot onder het artikel van den majoor KNOOP geplaatst, en gelooven wij nog de volgende toelichtingen schuldig te zijn.

Wij willen niets afdingen op den lof, dien de geachte schrijver in het algemeen aan WILLEM III als *legerhoofd* toezwaait; wij zijn ten volle van zijn gevoelen, dat de geschiedenis zijne veldheersverdiens ten tot nog toe niet naar waarde heeft gehuldigd; maar wij hebben ook niets willen betoogen, *dan dat WILLEM III in 1672 bij Woerden geseild heeft*, en dat hij dus niet *onmiddellijk*, niet *in eens* de groote veldheer was, die hij later ten volle getoond heeft te zijn. Slechts hierover verschillen wij in gevoelen met den majoor KNOOP, die des Prinsens eerste schreden op het oorlogsveld even gunstig afschildert, als die welke later door hem daarop gedaan werden. Mogt men nu uit ons artikel iets anders kunnen opmaken, dan zouden wij moeten verklaren, niet duidelijk genoeg te hebben gesproken.

Wij bekennen voorts gaarne, dat er niets onwaarschijnlijk in gelegen is, WILLEM III al dadelijk als zeer bekwaam veldheer te doen optreden, maar ons betoog moest strekken, om te doen zien, dat *waarschijnlijkheid* hier geene *waarheid* was, en wij hebben dit vertoog niet geleverd uit zucht tot kritiek, maar gelijk wij vroeger aantoonde, met een nuttig doel.

In dit betoog hebben wij gebruik gemaakt van een paar opgaven, door COSTERUS verstrekt. Wij beamen des geachten schrijvers beoordeeling van COSTERUS geheel, maar wij hebben de beschouwingen van dien Woerdenaar niet in aanmerking genomen, en slechts partij getrokken van de feiten door hem gemeld, en deze zijn, voor zooveel wij weten, ner-

gens voldoende gelogenstraft. Alvorens er gebruik van te maken, hebben wij die feiten getoetst aan de oudste kaarten, die wij van de omstreken van Woerden konden magtig worden. Onder die kaarten bevonden er zich, die in het begin der 18^e eeuw waren vervaardigd, en wij zagen, dat het verhaal van COSTERUS daarmede in overeenstemming was, en dat zij het terrein voorstelden, bijna gelijk het nog heden ten dage is. Voorgelicht door den uitslag dezer pogingen, door de opgaven van COSTERUS, en door die van andere schrijvers, hebben wij toen den loop van het gevecht op het terrein nagegaan, en eerst na dit onderzoek heeft onze overtuiging zich gevestigd. Wij willen evenwel die overtuiging aan niemand opdringen.

Dat wijders het vermeerderen van Woerden niets af deed tot den uitslag van *den oorlog*, is boven allen twijfel verheven, maar dat het even weinig afdeed tot den morelen indruk, die den uitslag van *het gevecht* op de Hollandsche troepen moest maken, kunnen wij minder gereed toegeven. Die troepen waren afgevozen, zij waren geslagen, in weerwil der betoonde dapperheid, en mogen zij dan ook geene «bloedige nederlaag» hebben geleden, zij ondergingen eene «nederlaag;» in dit geval wordt het moreel van een leger slechts in hoogst zeldzame omstandigheden gestijfd door den betoonden moed, en die omstandigheden hebben wij hier te vergeefs gezocht. Wat nu den indruk aangaat, dien de hardnekkige moed der Hollanders op de Franschen heeft gemaakt, zoo behoefde men die zeer zeker niet uit latere geschiedschrijvers te vernemen, maar of men zich daarvan in het leger van den Stadhouder wel zoo tijdig vergewist heeft, als de majoor KNOOP aanneemt, blijven wij betwijfelen. Een der grootste bezwaren die men in den oorlog te overwinnen heeft, is immers de onzekerheid waarin men verkeert aangaande 's vijands handelingen, en dus nog veel meer de onzekerheid aangaande zijne gewaarwordingen en zijnen morelen toestand.

OPLEIDING DER ADELBORSTEN.

Eenige denkbeelden betrekkelijk het militaire wezen en de opleiding bij de Marine, door
P. BRUINING. — Nieuwediep, C. J. HOOGVORST. 1852.

Er is wel geen Nederlander, wien het hart op de regte plaats zit, of hij zal erkennen, dat de Marine van de eerste vestiging onafhankelijkheid af, het vaderland vele en gewigtige diensten heeft bewezen. Er is wel geen Nederlander, met eenige scherpzinnigheid begaafd, of hij zal toestemmen, dat de goede, deugdelijke inrigting van ons zeewezen met de welvaart en zelfstandigheid van het vaderland in het naauwste verband staat. Er is wel geen Nederlander, het gewigt eener zeemagt beseffende, of hij is overtuigd, dat de opleiding der Adelborsten op de toekomst der Marine een' beslissenden invloed moet oefenen. Over die opleiding is men het echter niet eens, en sedert eenigen tijd wordt er in dagbladen, in vlugschriften en maandwerken gestreden over het al of niet doeltreffende der opvoeding van onze toekomstige Zee-Officieren, aan wal of aan boord, in eene zeeplaats of in eene landstad. Niet altijd is zulks met gematigdheid gedaan; wij hopen echter, dat het ter goeder trouw gedaan is, en dat geen partijdigheid, geen ingenomenheid met eigen wapen of inzichten de drijfveren van dezen of genen geweest zijn. Moeijelijk is het intusschen, zelfs voor den onbevooroordeelde, in deze te beslissen. Ik zal het dan ook niet wagen, een vonnis te vellen in eene zoo belangrijke zaak, dewijl men de bevoegdheid daartoe van iemand, die noch zeeman noch militair is, op goede gronden zou kunnen bestrijden. Alleen wil ik den onpartijdigen lezer bekend maken met den inhoud van het boven aangekondigde geschrift, en het onhoudbare, het ondoeltreffende van de daarin voorkomende stellingen trachten aan te wijzen.

Het hoofddoel van den Heer BRUINING, die als Kapitein-Luitenant reeds de werkelijke zeedienst

verlaten heeft, is, aan te toonen, dat de tegenwoordige opleiding der Adelborsten niet deugt, en derhalve op een' geheel anderen voet moet ingerigt worden.

Zijn stellig gevoelen is, dat de Akademie te Breda geen doeltreffende gelegenheid aanbiedt, om het algemeen der jeugdige Zee-Officieren te vormen, en dat de algemeene opleiding der Adelborsten (d. i. de opleiding van al de Adelborsten) aldaar voor de toekomst der Marine ongunstig is.

De hoofdgronden, welke de Heer B. tot staving van dit gevoelen bijbrengt, zijn:

1. omdat eene binnen 's lands gelegen' vestiging de gelegenheid niet aanbiedt, om bij elk punt van onderwijs *à côté de la règle l'exemple* te stellen;

2. omdat de algemeene opleiding van de Adelborsten aan eene school, die *uitsluitend* voor de landmagt is ingerigt, niet geschikt is, om bij de Adelborsten maritieme begrippen te vormen en te ontwikkelen.

Wat het eerste punt aangaat, ik moet bekennen, dat het, in het afgetrokkene, zonderling klinkt, wanneer men spreekt, gelijk wel eens gedaan is, van eene *marine-school midden in de hei*. Doch, wanneer men met den Heer B. instemt, »dat het krijgswezen een werkdadig vak is, hetwelk op *goede* wetenschappelijke gronden moet berusten;» (bl. 4) — »dat de militaire officieren eene *goede* wetenschappelijke opleiding behoeven;» (bl. 5) — »dat de marine een practisch wapen is, waarbij de praktijk meer tot volmaaktheid moet gebragt worden door de toepassing van de *grondige wetenschap*;» (bl. 67) — dan begrijp ik niet, waarom die wetenschap niet te Breda kan geleerd worden, wel te ver-

staan, wanneer die aldaar *goed* en *grondig* onderwezen wordt. Hieraan, geloof ik, twijfelt de Heer B. niet; want de leerboeken, voor de Bredasche Akademie door Officieren en Ambtenaren aan die inrigting vervaardigd, prijst hij ten gebuike der zeelieden aan. Of zouden de boeken goed, en de vervaardigers voor het onderwijs niet goed zijn? — Maar de Heer B. wil à *côté de la règle l'exemple* stellen. En kan men dit dan te Breda niet? Voor het practisch onderwijs vindt men aldaar een mast, voorzien van onder-, mars- en bramra, waar de Adelborsten het opbrengen en afnemen van stengelen en ra's, het aanslaan van zeilen leeren. De exercitiën met het scheepsgeschut worden verrigt in eene overdekte scheepsbatterij, waarin zich de verschillende soorten der meest in gebruik zijnde vuurmonden bevinden. Er wordt practisch onderrigt gegeven in het observeren, en in het opnemen van terrein voor zeekaarten; de Adelborsten worden geoefend in het knopen en splitsen, en bekend gemaakt met de verschillende soorten van touwwerk en blokken. Ter toepassing van het geleerde, doen de twee laatste studie jaren jaarlijks gedurende zes weken een kruistogt op een of meer landsvaartuigen. — Maar bovendien, heeft men te Breda geen modellen van alles, wat op het zeewezen betrekking heeft? Of neemt de Heer B. *exemple* in den zin van *werkelijkheid*, en meent hij alzoo, dat, als er van een linesschip, van een fregat, van eene stoomboot gesproken wordt, men die vaartuigen dan dadelijk bij de hand moet hebben, om er de Adelborsten op rond te leiden. Kan men bij het onderwijs alles niet even goed, ja veel beter op eene kleinere schaal overzien; of is het even gemakkelijk, een wezentlijk stoomwerktuig uit en in elkander te zetten, als een model? Kan men de stuurmanskunst beter aan boord of in eene zeeplaats leeren, hoe komt het dan, dat de stuurlieden van de koopvaardijvloot zich aan wal in die kunst komen oefenen, en zulks dikwijls bij een schoolmeester op het platte land, die toch wel niets van de zee of het varen weet,

en hun wel geen maritieme denkbeelden zal inprenten? — Men is intusschen te Breda zoo dwaas niet, om te beweren, dat de Adelborsten, welke de Akademie verlaten, reeds goede zeelieden zijn; zij leggen er alleen den grond om het te worden.

Wat het tweede punt van bezwaar tegen de Bredasche Akademie betreft, ik zou het den Heer B. toegeven, dat zij niet voor de Adelborsten deugde, wanneer zij *uitsluitend* voor de Landmagt was ingerigt. Dit was zij vóór 1850; dit is zij thans niet meer. Het personeel der Akademie is vermeerderd met vier Officieren, uit de active Zeemagt genomen, en geen Adelborst, voor de zeedienst bestemd, woont eene enkele les van eenig ander wapen bij. De lessen, die den Adelborsten, in welk vak ook, worden gegeven, zijn alle, voor zoo verre zulks noodig is, naar hunne behoefte ingerigt. De Marine staat alzoo, wat het onderwijs betreft, geheel op zich zelve, en wordt in dit opzigt niet met andere wapens vermengd. De infanterie-exercitiën worden haar alleen voor zoo ver onderwezen, als noodig is om bij de algemeene exercitiën in te treden. In de hoogere theorie van de Artillerie, waarvoor de Heer B. zoo veel vrees heeft, ontvangen de Adelborsten geen onderrigt, dewijl zij het in de wiskunde zoo ver niet brengen, om ze te kunnen begrijpen. — Maar, roept de Heer B. mij toe: »die inrigting wordt door Officieren van de Landmagt beheerd, en de dienst, de krijgstucht en de oefeningen berusten er op soldateske beginselen.» (bl. 68) Het is zoo; aan het hoofd van die inrigting staan Officieren van de Landmagt: doch de Heer B. ziet hier den Raad van toezigt over het hoofd, die het onderwijs overweegt en al wat daarmede in betrekking staat. In dien Raad hebben niet Land-Officieren alleen zitting, maar ook de oudste Luitenant ter zee der 1ste klasse, en civiele Leeraars, die toch zeker niet partijdig voor het een of ander wapen zullen zijn. Mogt de stem van dien Zee-Officier aldaar niet gehoord worden, dan kan hij ze doen

hooren bij de Commissie, die jaarlijks de Akademie inspecteert, en waarin twee Zee-Officieren zitting hebben. — Ik stem toe, dat hier veel afhangt van het persoonlijk karakter van den Officier, die aan het hoofd staat van het maritiem onderwijs. De Heer B. verlangt voor zoodanig iemand, een' man, »op jeugdig mannelijke jaren, die aan uiterst beschaafde vormen, een ernstig, veerkrachtig en loyaal karakter paart, en uitmuntend Zee-Officier is." (bl. 80) Wel nu, dit heeft de Admiraal Lucas ook begrepen, toen hij den tegenwoordigen Chef van het maritiem onderwijs naar *Breda* zond. Deze voldoet aan al de vereischten, welke de Heer B. opsomt.

Maar is de Heer B. wel altijd consequent in zijne oordeelvellingen? Hij keurt het *bestissend* af, dat de opleiding der Adelborsten te *Breda* geschiedt, om den *soldatesken* geest, die aldaar heerscht; doch, de voorkeur gevende aan een Marine-instituut in eene bedrijvige zeeplaats, wil hij aldaar tevens de Kadetten van eenige wapens der Landmagt plaatsen. »In ons Rijk," zegt hij, »(dat zich wel altijd tot verdedigenden oorlog zal bepalen, en dat half uit water en half uit land bestaat) zou het welligt zeer nuttig en wenschelijk zijn, om aan deze Kadetten meer juiste indrukken omtrent de Marine te geven." (bl. 80) Maar zullen dan op die wijze de Adelborsten geen *soldatesken* geest krijgen; of heeft men dat gevaar alleen te duchten, wanneer de Adelborsten zich begeven, waar Kadetten zijn, en niet wanneer de Kadetten gaan, waar zich ook Adelborsten bevinden? Of moeten de Kadetten den *soldatesken* geest, dien de Heer B. voor de Landmagt aanprijst, verliezen, en een maritiemen geest krijgen?

Ofschoon de Heer B. aan een Marine-instituut in eene bedrijvige zeeplaats de voorkeur geeft boven *Breda*, is hij er echter geen voorstander van; hij verklaart zelfs *huiverig* te zijn, om op te geven, wat de beste wijze van opleiding zijn zou (bl. 77). Indien nu iemand, als de Heer B., die reeds tijdens de oprigting van het Instituut

te *Medemblik* in 1828 tegen een algemeen Instituut aan wal gestemd was (bl. 78), thans nog twijfelt, wat de beste wijze van opleiding is, dan is het waarlijk niet vreemd, dat de meeningen van hen, die er nog maar over beginnen te denken, zoo uiteenloopen.

Waarom is de Heer B. tegen een Instituut, waar dan ook gevestigd, ingenomen?

1°. Omdat de Marine bovenal een practisch wapen is;

2°. Omdat hooge geleerdheid bij de Marine onnoodig, en zelfs schadelijk is.

Het eerste punt zal wel door niemand bestreden worden. Doch niet de Marine alleen, ook al de wapens der Landmagt zijn practisch. Wanneer een wapen niet practisch bruikbaar is, dan deugt het niet. Heeft nu de Marine geen theoretische kennis noodig? De Heer B. verklaart zelf, gelijk reeds gezegd is, dat zij door de toepassing van de *grondige* wetenschap tot volmaaktheid moet worden gebracht; — »dat men bij den jongeling *goede, degelijke* gronden moet leggen, opdat hij het werkdadige volkomen begripe." (bl. 16) Waar nu zal men de wetenschap grondiger, beter, degelijker leeren, aan een Instituut, waar men voor elk vak specialiteiten kan hebben, of op een schip, waar slechts één Officier met het onderwijs van alle vakken belast is?

Wat nu de hooge geleerdheid aangaat, niemand zal wel beweren, dat, wanneer jongelingen op hun 13e of 14e jaar aan een Instituut komen, en hun aldaar voor hunne studiën slechts drie jaren gegeven worden, zij die inrigting als *hooggeleerden* zullen verlaten. Men kan, het is waar, aan een Instituut de studiën te hoog opvoeren; doch dan zal men juist het tegendeel verkrijgen van hetgeen de Heer B. vreest. Wanneer men toch met leerlingen zaken behandelt, die nog boven de bevattling van hunnen leeftijd gaan, dan zullen zij van dat onderwijs geen nut trekken niet alleen, maar zelfs de gronden der wetenschap niet kennen, omdat men den tijd, voor de beoefening van deze te besteden,

tot hoogere bespiegelingen heeft misbruikt. Aan de Bredasche Akademie wordt wel veel, doch niet te veel van de Kadetten gevorderd. Het leger kan reeds verscheidene deugdelijke Officieren aanwijzen, die aldaar gevormd zijn; doch, voor zoo verre mij bekend is, nog geen enkele, die ten gevolge van zijne hooge geleerdheid voor zijne betrekking niet deugt. — Ook kan ik den Heer B. gerust stellen, dat de leerlingen te *Breda* niet zeggen: »ik weet het, want ik heb het geleerd,» en dat de Docenten aldaar niet beweren: »dat kennet de jongelieden, want dat is onderwezen!» Men vraagt aldaar, gelijk de Heer B. wil: »hoedanig is het onderwezen, en hoe is het geleerd?» (bl. 22) Getuigen de maandelijksche inspectiën der klassen door de Hoofden van onderwijs, de schriftelijke examens van overgang in een hooger studiejaar, en het examen van hen, die tot Officier en Adelborst van de 1^e klasse worden voorgedragen, voor eene speciale Commissie van inspectie. — De Heer B. kent de Akademie te *Breda*, gelijk hij zelf getuigt, alleen uit geschriften, berigten of mededeelingen, en wil wel gelooven, dat zij, met betrekking tot de Landmagt, niets te wenschen overlaat. Hij geloofst echter, dat de school te *Delft* ten aanzien van de Marine beter was. De reden van dit geloof vermeldt hij niet. Te *Delft* stonden intusschen de Kadetten der Marine, met betrekking tot het onderwijs, niet zoo op zich zelve, als te *Breda*, en ontvingen zij dezelfde lessen als de Landmagt, met uitzondering van die, welke voor hun vak bijzonder bestemd waren. Doordien er geen kruistogten plaats hadden, werden de leerlingen van *Delft* niet practisch in hun vak geoefend, en bovendien werd aldaar veel minder dan te *Breda* werk gemaakt van de stuurmanskunst, de kennis van het schip en zijn tuig, de manoeuvres en de exercitiën met het geschut, van wier noodzakelijkheid de Heer B. toch wel overtuigd zal zijn.

Niettegenstaande de Heer B. de Instituten afkeurt, geeft hij evenwel, al is het dan ook niet regstreeks, aan de school te *Delft* grooten

lof. Hij toont namelijk aan, dat 25 of 30 jaren geleden de oudste Luitenants der 2^e klasse bij hunne examens tot Luitenants der 1^e klasse veelal achterlijk werden bevonden, maar dat er destijds reeds eene kern aanwezig was van jongere menschen, die tamelijke nautische kennis hadden, en *tot alles* geschikt werden geoordeeld (bl. 78). Die oudere Luitenants der 2^e klasse waren Adelborsten van de vroegere Fransch-Keizerlijke Marine (bl. 78). Waarschijnlijk hadden zij hunne opleiding op een schip ontvangen; althans wij begrijpen dit zoo, omdat de Fransche zeemagt, volgens den Heer B., een lniieschip tot Instituut heeft (bl. 73). De door hem bedoelde jongere menschen waren dus, althans gedeeltelijk, die, welke hunne opleiding te *Delft* hadden ontvangen. Ik wil er toch geen oogenblik aan twijfelen, of de Heer B., die zelf drie jaren aan de school te *Delft* heeft doorgebracht, en algemeen als een degelijk Officier bekend staat, behoorde tot de bedoelde kern.

Het vonnis, dat de Heer B. over het Instituut te *Medemblik* velt, is zeer hard. Het was, volgens hem, eens op de goede hoogte, doch is later verminderd, zoodat »de tucht en het onderwijs, in de reglementen hoog opgevoerd, echter in wezenlijkheid, als het ware *routine* werden.» (bl. 79) Hoe nadeelig dit oordeel ook zij, de Heer B. verklaart niettemin, dat de Zeemagt aan dat Instituut *veel* verschuldigd is, »omdat in het tijdvak van 1832 tot 1842, toen de marine zoo wel door de langdurige flotilledienst, als ten gevolge van andere oorzaken, in alle opzigten verachterende was, de opleiding der Adelborsten althans verzekerd is gebleven.» (bl. 78) »Onder dergelijke omstandigheden,» zegt hij verder, »was het niet raadzaam, om de Adelborsten der 2^e klasse op de active schepen te plaatsen.» (bl. 84) Zonder dat Instituut zou dus de opleiding der Adelborsten verwaarloosd, althans niet verzekerd zijn geweest, en dat wel gedurende een tiental jaren, in welk tijdsverloop het korps der Marine toch gedurig met nieuwe Officieren moest worden aangevuld of voltallig

gehouden. Zonder dat Instituut had men alzoo bij de Marine eene kern, niet van goede, maar van ongeschikte Officieren gekregen, die, in lateren tijd tot hoogere rangen bevorderd, aan ons zeewezen vele, misschien onherstelbare nadeelen hadden kunnen berokkenen. Zoo mij ooit de noodzakelijkheid van een Instituut duidelijk is geweest, dan is het door de redenering van den Heer B. Het is te hopen, dat dergelijke tijden, als die van 1832 tot 1842 voor onze Marine nimmer mogen terugkeeren. Maar kunnen zij nimmer terugkeeren? Wanneer wij in eenen oorlog gewikkeld worden, zullen wij dan onze rivieren niet moeten verdedigen; zal de Marine daartoe niet moeten medewerken, en alzoo de flotille-dienst weder in het leven worden geroepen? Een oorlog of een toestand van oorlog kan kort, maar ook lang duren; en, indien het laatste het geval is, indien men zijne krachten ook ter zee tegen den vijand moet inspannen, hoe zal het dan met de opleiding der Adelborsten gaan zonder Instituut? Maar bovendien, het nadeelig oordeel van den Heer B. over Instituten in het algemeen en over dat te *Medemblik* in het bijzonder, is geheel en al in strijd met hetgeen hij elders beweert. Wij laten hier zijne woorden letterlijk volgen: »In waarheid mag men zonder zelfsverheffing de Zeeofficieren roemen. Hoe vele uitstekende jeugdige mannen bevat dat korps! Konden deze vooraan geplaatst worden!» (bl. 32) »Bijaldien men . . . vroeger de bevordering bij keuze had toegepast, dan zou thans het personeel der Zeemagt op een veel beteren voet zijn gebracht; want even als thans de kern en de kracht van dat personeel, behoudens eenige uitzonderingen, moet gezocht worden in de laatste helft van de Luit^e 1^e klasse, en de oudsten van de 2^e klasse, zoo was dit ook eveneens het geval met de jongere Officieren in 1830—1832.» (bl. 53) Die uitstekende jeugdige mannen, die kern en kracht, hebben dan toch hunne opleiding gehad op een Instituut aan wal. En biedt nu een onvolkomen Instituut reeds zulke groote voor-

deelen aan, hoe veel meer mag men dan verwachten van een, dat goed ingerigt is.

Niet alleen acht de Heer B. een Instituut nadeelig voor de opleiding der toekomstige Zee-Officieren, maar hij acht het ook onbillijk, dat niemand tot Adelborst der 4^e klasse kan worden benoemd, als hij niet aan de Akademie is opgeleid. Hij rekent deze bepaling in strijd met het beginsel, met den geest en met de letter van de grondwet, welke ieder Nederlander, van welke geboorte of stand hij zij, benoembaar stelt voor alle gouvernementsambten of betrekkingen (bl. 81). Alleen die jongelingen, zegt hij, wier betrekkingen eene som van f 4000 voor hunne opleiding kunnen besteden, worden tot de Marine toegelaten, en hierdoor niet alleen de mindere standen, maar ook de zonen van hooge ambtenaren, officieren en anderen, die een talrijk gezin hebben, van de zeedienst uitgesloten. — De Heer B. toont hier weinig scherpzinnigheid in het uitleggen van wetten, en bovendien weinig bekendheid met de Akademie te *Breda*, die hij zoo onvoorwaardelijk veroordeelt.

Dezelfde grondwet, welke de Heer B. geschonden acht, bepaalt, dat de Koning de militaire Officieren benoemt, en dat het openbaar onderwijs een voorwerp van de aanhoudende zorg der regering is. Nu heeft de Koning begrepen, dat de opleiding der Adelborsten zoo plaats moest hebben, als bij het Reglement van de Akademie voor de Zee- en Landmagt omschreven is; en daartoe heeft de Koning volgens de grondwet het volle regt. Ieder, zonder onderscheid van rang of stand, kan op die Akademie worden toegelaten, mits voldoende aan de vereischten van het examen. De Heer B. zal toch niet willen beweren, dat men zonder onderwijs voor eene betrekking geschikt kan worden; en waar bepaalt de grondwet, dat het onderwijs kosteloos door den staat moet worden gegeven? Het voorbeeld der Hoogeschoolen is den Heer B. niet voldoende (bl. 81), om hem van zijne dwaling te genezen. Men behoeft aldaar, zegt hij, 4°. slechts de collegie-gelden te voldoen, en is

er aan geen bepaalden tijd gebonden; 2°. men verwerft daar slechts een titel van bekwaamheid, doch geenszins eene vaste betrekking of verzekerd bestaanmiddel. De Heer B. duidt het den Officieren der Landmagt ten kwade, dat zij de Zee-Officieren, die tegen de Bredasche Akademie gestemd zijn, van drogredenen en magtspreuken beschuldigen. Indien nu deze dergelijke redenen aangevoerd hebben, als die, waarover wij thans spreken, dan kan ik mij regt goed begrijpen, dat men ze met den naam van drogredenen bestempeld heeft. Ofschoon de redenering van den Heer B. voor het onbevooroordeelde publiek geene wederlegging behoeft, moet ik hem toch van zijne dwaling trachten te overtuigen. Kan ieder, die de geneeskunst of regtsgeleerde praktijk wil uitoefenen, die zich aan de predikdienst of aan het les geven in de oude talen wil wijden, dit doen zonder Akademischen graad? Maar, dat zijn geen staatsambten, zal de Heer B. mij welligt toevoegen. Wel nu, kan dan ieder lid worden van de regterlijke magt? Aan eene Hoogeschool betaalt men, ja, alleen de collegie-gelden; maar ieder woont niet in eene Akademie-stad, en, al woont hij er, dan heeft hij toch kleeding, voedsel en boeken noodig. Aan eene Hoogeschool is men, ja, aan geen tijd gebonden; men kan er vier, men kan er ook acht jaren verblijven, en dan is men nog niet zeker van het ambt te zullen verkrijgen, dat men wenscht. Ik zal nu wel niets meer behoeven aan te voeren, om den Heer B. te overtuigen, dat er groote geldelijke bezwaren aan het bezoeken der Akademische lessen verbonden zijn.

Niet alzoo te *Breda*. De raming der kosten tot opleiding op *f* 4000 is zeer onjuist, zeer overdreven. De cursus der Adelborsten duurt drie jaren; de jaarlijksche bijdrage is bepaald op *f* 600, terwijl daarenboven eens eene som van *f* 75 voor eerste uitrusting moet betaald worden. Voor deze bijdragen ontvangen de Adelborsten alles, wat zij noodig hebben: behalve onderwijs, boeken en instrumenten, ook kleeding, voeding,

huisvesting en verdere verpleging, benevens *f* 4 zakgeld per week. Daar de Kadetten nu geen geld van hunne familie of van vreemdelingen *mogen* ontvangen, behoeven ouders of voogden geen verdere onkosten voor hunne kinderen of pupillen gedurende hun verblijf aan de Akademie te doen, behalve alleen eene kleine bijdrage voor hunne reis, bij gelegenheid van de vacantie, indien de Kadetten daarvoor niet uit hun weekgeld gespaard hebben, waarvan de voorbeelden niet schaarsch zijn. Er is dus geen *f* 4000, maar slechts *f* 1875 noodig, om een' jongeling zijne opleiding voor de Marine te geven. Ik wil gaarne bekennen, dat vele ouders niet in staat zijn, om ook deze uitgaaf voor hunne kinderen te doen; doch, behalve dat sommige jonge lieden kosteloos kunnen worden toegelaten, bepaalt het Reglement, dat de zonen van *minvermogene*, doch verdienstelijke Officieren en Rijksambtenaren voor eene verminderde bijdrage kunnen worden geplaatst, wanneer zij niet in staat zijn die geheel te voldoen.

De Heer B. tracht verder aan te toonen, dat de vroegere militaire school te *Delft* veel goedkooper was dan de Akademie te *Breda*, en dat de school van militaire geneeskundigen te *Utrecht* geheel voor 's Rijks kosten is. Aan de school te *Delft* genoot ieder Kadet een tractement als kanonnier 2de klasse, en betaalde daarentegen 's jaarlijks *f* 60 schoolgeld. Maar de Heer B. voegt er niet bij, dat men te *Delft* zoo min gekazerneerd was, als men het te *Utrecht* is, en dat de som, voor kleeding, huisvesting, voeding, boeken en instrumenten aldaar benodigd, verre de bijdragen overschreed en overschrijdt, die men te *Breda* betaalt.

Na zijne beschouwingen over het ondoeltreffende van een algemeen Instituut voor de Marine, deelt de Heer B. ten slotte zijn gevoelen omtrent de opleiding der Adelborsten mede. De hoofdtrekken van zijn stelsel zijn:

- 1°. Algemeene opleiding aan boord;
- 2°. Gedeeltelijke opleiding op een instituut;
- 3°. Gelegenheid tot latere applicatie.

Indien de Heer B., die zoo tegen de theorie te velde trekt, ooit blijken heeft gegeven van niets anders dan een theoreticus te zijn, dan is het wel, wanneer hij zich op het gebied van het onderwijs waagt. Practische denkbeelden heeft hij daarvan niet; hij is utopist.

De uitvoerbaarheid van zijn stelsel rust vooreerst op de onderstelling, dat het bestuur, afgescheiden van de koloniale dienst, eenige grootte schepen in active dienst heeft, die naar alle oorden van de wereld worden gezonden, en binnen komende, zich soms in eskader vereenigen. De Heer B. moet echter zelf erkennen, dat er geene waarborgen voor het behoud van dit stelsel bestaan, daar het over eenigen tijd door een opvolgend hoofd van het Departement verworpen kan worden, »omdat deze het alweder beter weet, een geest, die men zooveel malen bij onze oudere heeren heeft opgemerkt.» (bl. 85)

Laat ons intusschen, de vrees van den Heer B. zelve niet tellende, aannemen, dat het thans gevolgde stelsel zal volhouden, en nagaan, hoe hij zijn ideaal verder toelicht.

Hij neemt aan, dat er jaarlijks in het vaste korps der Marine 25 vacatures ontstaan, en bepaalt hiernaar het aantal Adelborsten der 2de klasse op 75, verdeeld in drie studiejaren. — Niemand wordt tot Adelborst der 2de klasse aangesteld, dan na den ouderdom van 14 jaren bereikt, en een voldoende vergelijkend examen te *Breda*, op denzelfden voet, zoo als dit thans geschiedt, afgelegd te hebben. — Van de Adelborsten der 2de klasse worden er 60 aan boord van schepen, die niet op vast station naar de koloniën worden gezonden, en niet kleiner zijn dan korvetten der 1ste klasse, en 15 aan de Akademie te *Breda* opgeleid. — Alleen zij, die zulks mogten verlangen, zullen op *eigen kosten* te *Breda* geplaatst worden, en het ontbrekende aantal voor rekening van het Rijk, waartoe dan worden gekozen zoodanige jongelingen, die bij het vergelijkend examen blijken hebben gegeven, den meesten aanleg voor studie te hebben. — Aan eenige van de jongste Luitenants

der 2de klasse wordt een jaar verlof verleend, en hun de gelegenheid gegeven, om zich nog meer op eenig speciaal vak van wetenschap toe te leggen, hetzij aan eene der hoogeschoolen voor physica, astronomie of natuurlijke historie; aan de akademie voor Ingenieurs voor werktuigkunde, of wel aan de militaire akademie op de applicatieschool (bl. 87).

In de eerste plaats moet ik hier opmerken, dat er bij eene dergelijke inrigting wel weinig jongelingen zullen gevonden worden, die aan de opleiding op eigen' kosten te *Breda* de voorkeur zullen geven boven die op een schip, waar de Adelborsten 2de kl. een maandelijksch zee-tractement van *f* 20 en *f* 10 tafelgeld zullen genieten. Het scheepsleven heeft daarbij voor hen, die zich in hunne jeugd met hart en ziel aan de zeedienst willen wijden, zoo veel aantrekkelijks, dat de tijd van drie jaren tot opleiding aan wal hun eene eeuwigheid zal schijnen. De vijftien Adelborsten, te *Breda* te plaatsen, zullen dus wel moeten aangewezen worden, en daarvoor komen zij, die den meesten aanleg voor studie hebben, in aanmerking. De beste dus moeten verknoeid worden aan de Akademie te *Breda*, waarvan de Heer B. een beslissend tegenstander is. Hij kan mij wel tegenwerpen, dat zij, die den meesten aanleg voor studie hebben, daarom nog niet de beste Zee-Officieren zullen worden. Maar op mijne beurt beweer ik, dat ook zij, die minderen aanleg tot studie hebben, daarom nog niet den meesten aanleg voor de praktijk bezitten. En de practische bruikbaarheid van jongelieden van 14 jaren, waarvan sommige de zee nooit gezien, laat staan bevaren hebben, zal toch de Heer B. wel niet beweren, dat men op een examen te *Breda* zal kunnen beoordeelen. Nog meer. Eene veeljarige ondervinding heeft mij geleerd, dat doorgaans die Kadetten, welke in hunne studiën het meest gevorderd waren, in vervolg van tijd, de bruikbaarste Officieren zijn geworden en tot alle diensten geschikt bevonden. En zou dit nu bij de Marine zoo geheel anders wezen?

Is nu mijne onderstelling gegrond, dan worden juist die Adelborsten op de schepen geplaatst welke minder dan anderen van het middelbaar onderwijs partij hebben getrokken. En op het deugdelijke van dit middelbaar onderwijs bouwt de Heer B. voor een gedeelte zijn stelsel.

Zullen er juist altijd op het oogenblik, dat de Adelborsten moeten embarkeren, active zeeschepen aan wal zijn? In geval zij er niet zijn, zegt de Heer B., dan worden de Adelborsten *tijdelijk* op de wachtschepen te *Vlissingen* en te *Willemsoord* geplaatst. Maar is het dan geen nadeel, dat zij, na weken of maanden op een wachtschip geweest te zijn, van onderwijzer moeten veranderen? De ondervinding leert toch, dat zulks op het onderwijs een' nadeeligen invloed oefent. Men kan ook niet verwachten, dat een Officier, die op een wachtschip met het onderwijs belast is, zijne taak met lust en ijver zal volvoeren, daar hij zijne leerlingen kwijt raakt, zoodra daartoe gelegenheid is.

Is het in tijd van vrede mogelijk, dat er geen active zeeschepen binnengaats zijn, om de Adelborsten op te nemen, hoe zal het dan moeten gaan in tijd van oorlog? Doch dit punt hebben wij reeds in overweging gegeven. De Heer B. zal ze waarschijnlijk dan maar allen op de wachtschepen plaatsen.

Op elk schip, dat Adelborsten der 2de klasse aan boord heeft, even als op de wachtschepen te *Vlissingen* en te *Willemsoord*, plaatst de Heer B. één Luitenant-Instructeur, die tevens belast is met de tijdmeters, instrumenten en boeken. — »De Adelborsten moeten in den Zee-Officier een voorbeeld zien, om zich naar te vormen, en niet een leeraar in theoretische vakken van studie." (bl. 80) »De activiteit onttaardt bij de meesten, als zij aan wal theoretische lessen geven, in een leermeesters-toon." (bl. 90) Aan boord zien de Jonkers, behalve den Officier-Instructeur, allerwege de *degelijke* actieve dienst rondom zich." (bl. 90). Die arme Officier-Instructeur op een oorlogschip! Ik beklaag hem reeds bij voorraad.

Zulk een pedant, zulk een schoolvos, zulk een professor! De Heer B. zal, hoop ik, toch ook wel bewerken, dat de active Zee-Officiëren er steeds op uit zijn, om den Adelborsten onder het oog te brengen, dat zij zich geenszins naar hunnen Instructeur moeten vormen, dat die hooge geleerdheid tot niets leidt, dan tot verderf van den maritiemen geest, en wat meer van dien aard zij.

Die arme Instructeur, die Paria! Hij *alleen* moet les geven in de wiskunde, met inbegrip van ligchaams- en bolvormige driehoeksmeting en vierkants-vergelijkingen, in de beginselen van sterre-, werktuig- en natuurkunde, met en benevens de toepassing op de zeevaartkunde in het algemeen. Hij *alleen* moet les geven in het regtlignig teekenen, voor zoo ver dit betrekking heeft op het materiëel van land- en zee-artillerie, onderdeelen van stoomwerktuigen, gewone vestingbouw, veldverschansing, enz. Hij *alleen* moet de Adelborsten het hydrographisch-, situatie- en handteekenen leeren. Hij moet ook den artillerie-cursus geven (1). En als de Adelborsten niet »als kind dansen hadden geleerd," (bl. 91) (daarin, Mijnheer B., behoeven zij echter te *Breda* geen examen af te leggen), dan zou hij hen ook daarin moeten onderwijzen. Ik zeg nog eens, die arme Instructeur! Dag en nacht te zamen hebben slechts 24 uren, en daar ieder jaar een vergelijkend examen te *Breda* plaats heeft, worden hem ieder jaar nieuwe leerlingen aangevoerd, die toch niet met de meergevorderden gelijktijdig onderwijs kunnen ontvangen. Hij heeft alzoo drie studie jaren, en om allen doeltreffend bezig te houden, moet hij zich dus óf verdrievoudigen, óf dag en nacht bezig zijn, om in al die vakken, welke hem natuurlijk in de hoogste mate eigen zijn, even als hij tot Instructeur geboren is, zijne leerlingen te onderwijzen. Hij moet niet alleen een goed wiskunstenaar en werktuigkundige, maar

(1) Al de hier opgenoemde vakken worden door den Heer B. (bl. 90) opgegeven voor het onderwijs op de schepen.

ook, om van de stuurmanskunst niet te spreken, goed physicus, astronoom, artillerist, vestingbouwer en teekenaar zijn. Wat de RUYTER was voor de praktijk, dat moet hij wezen voor de theorie. Menschelijke behoeften zijn hem niet eigen; hij heeft rust noch studie meer noodig. Hij heeft de zwakheden der menschelijke natuur overwonnen, hij weet alles; en toch! . . . »De kommandant van het schip heeft het oppertoezicht over het onderwijs, doet des zondags na de inspectiën de Adelborsten bij zich komen en overtuigt zich van hunne vorderingen." (bl. 88) Ik hoop dan toch, dat die kommandant den Instructeur de hand boven het hoofd zal houden, en den Adelborsten niet verkondigen, dat al die geleerdheid maar gekheid is, en dat varen, niets dan varen, tot den werkkring des Zee-Officiers behoort.

Maar, in ernst, zou de Heer B. denken, dat het teekenen, bij de slingerende beweging van het schip, voor eerstbeginnenden zoo gemakkelijk zal gaan, al »kan er een teekentafel (voor hoeveel?) onder het halfdek geplaatst worden." (bl. 88) Zou hij meenen, dat het onderwijs, gegeven door één Officier, even veel omvattend kan wezen als dat te *Breda*, waar velen te zamen werkzaam zijn, om de Adelborsten met de verschillende wetenschappen bekend te maken, die voor hunne vorming vereischt worden? Kan men zonder groote bezwaren, en zonder groote kosten, op al de schepen, waar de Adelborsten hunne opleiding erlangen, de noodige, zelfs de hoogstnoodige, soms kostbare boeken, kaarten, werktuigen en modellen vereenigen, zoo als zulks bij eene enkele inrigting denkbaar is?

Nog iets anders. De Heer B. heeft op den voorgrond gezet, dat hij bij *elk* punt van onderwijs, *à coté de la règle l'exemple* (altijd in den zin van werkelijkheid) wil gesteld hebben. Maar hoe moet dat nu gaan op een zeilschip met de stoomwerktuigkunde, de versterkingskunst en de velddienst? Moet men dat overlaten voor de applicatie-school? Doch het oog-

merk van den Heer B. is om door latere applicatie, »waartoe slechts aan eenige Luitenants der 2de klasse gelegenheid wordt gegeven," specialiteiten te vormen, en de bovengenoemde vakken zullen toch wel aan ieder Zee-officier eigen moeten zijn. Aan wal is aan de beoefening van die vakken niet te denken; want, »wanneer een schip, na eene reis van eenigen duur binnenvalt, wordt aan alle de daar aan boord zijnde Adelborsten 2de klasse gelijktijdig een verlof van een bepaalden duur toegestaan." (bl. 89) En, indien nu eens de opleiding aan boord niet zoo »allezins uitvoerbaar en doelmatig" (bl. 90) was, als de Heer B. meent, hoe zouden dan de Adelborsten in staat zijn, om tot latere applicatie de lessen in het een of ander vak aan eene Hoogeschool of elders te volgen?

Na de vakken, die aan boord der schepen moeten onderwezen worden, te hebben opgenoemd, zegt de Heer B.: »Wat blijft er nu over? — Geschiedenis, aardrijkskunde, natuurlijke historie, talen, logica, militaire stijl, militair regt en al die zaken, *die op het reglement voor het onderwijs zulk eene ruime plaats bestaan, maar waarvan op een militair instituut doorgaans weinig werk gemaakt wordt.*" (bl. 91) Op welken grond steunt die veroordeeling der militaire scholen met betrekking tot letterkundige studiën? Heeft de Heer B. hier al de militaire instituten, zoo van het buiten- als binnenland op het oog? Ik wil mij alleen bij die van ons vaderland bepalen. Onbekend met de Militaire school te *Delft*, zoo wel als met het Instituut te *Medemblik*, vermeet ik mij niet ze te beoordeelen. De Heer B. kent ze; want hij heeft drie jaren achtereem de lessen te *Delft* bijgewoond, en over het Instituut te *Medemblik* velt hij, gelijk reeds is aangetoond, een ongunstig oordeel. Werd nu door de kweekelingen aan beide inrigtingen weinig werk van de letterkundige studiën gemaakt, dan is het toch nog geen bewijs, dat zulks aan alle militaire scholen het geval is. De Heer B. kent de Akademie te *Breda* niet; ik ken ze wel, en aarzel niet, om te verklaren,

dat aldaar de letterkundige vakken geenszins door de Kadetten worden verwaarloosd, en dat in den regel diegenen, welke in wiskunde en militaire vakken uitmunten, ook in de letterkundige de beste zijn.

»Men heeft,» gaat de Heer B. voort, »omtrent talen, geschiedenis en aardrijkskunde de goede gronden gelegd op de middelbare scholen, en nergens is betere gelegenheid tot verdere eigene oefening, nergens sterkere aansporing om zich daarin verder te bekwamen, dan aan boord.«— Sedert jaren belast met het afnemen der examens van hen, die naar eene plaatsing aan de Akademie te Breda gingen, geloof ik nog al in de gelegenheid geweest te zijn den stand van het middelbaar onderwijs in ons vaderland te leeren kennen. Er zijn loffelijke uitzonderingen, maar over het algemeen valt daarop niet te roemen, en staat in dit opzigt ons vaderland verre achter Engeland en Duitschland. Er zijn op de middelbare scholen gronden gelegd, ja, maar niet altijd goede. Die jongelingen nu, welke de beste scholen hebben bezocht, zullen wel bij gelegenheid van het examen tot Adelhorst 2de klasse de beste bevonden worden, en die komen, gelijk reeds is aangetoond, aan de Akademie te Breda; de overige, die minder goede gronden geleegd hebben, komen op de schepen, en zullen zich aldaar, zonder leiding, verder oefenen, en, volgens den Heer B., met het beste gevolg, althans met beter gevolg dan aan wal. Dit zal hij toch wel meenen met zijne »betere gelegenheid tot verdere eigene oefening.« Want anders beteekent het niets. De Heer B. doelt waarschijnlijk op den vrijen tijd, dien de Adelhorsten op de schepen zullen hebben, en waarvan zij gebruik zullen maken tot het bestuderen van vakken, waarvoor zij op hunnen leeftijd doorgaans noch lust noch eerbied hebben, wanneer hun er het gewigt niet van aangetoond, of geen smaak voor ingeboezemd wordt. Op dezelfde wijs zou men wel kunnen beweren, dat niemand beter gelegenheid had, om de geschiedenis te bestuderen, dan een leeglooper. Wil men in ernst, dat jongelieden zich met het een of ander vak van studie zullen bezig houden, dan moet men hen leiden; de ondervinding leert, dat het in den regel anders op niets uitloopt.

Doch, »wat zijn de studiën in geschiedenis en aardrijkskunde?» vraagt de Heer B., en hij voegt er bij: »Men kan ze immers zoo verschillend begrijpen. En wat kan de geschiedenis niet verschillend worden beschouwd? Het is immers eene onuitputtelijke studie.« (bl. 94) Mag ik nu ook eens vragen, Mijnheer B? Mag er niets geleerd worden, dat onuitputtelijk is? Zijn de wiskunde en zoo veel andere wetenschappen niet even eens onuitputtelijk? Wanneer gij, gelijk

door u beweerd wordt, de overtuiging hebt, dat de een neiging gevoelt om meer in dit onderdeel door te dringen, de ander zich door dat aangetrokken voelt, geloof gij dan niet, dat zulks veel meer op de schepen, dan op eene Akademie zal plaats vinden? Indien men toch op een schip een jong mensch met betrekking tot geschiedenis of aardrijkskunde geheel aan zijne eigene krachten overlaat, dan zal hij óf in dit opzigt niets doen, en dit zal wel de doorgaande regel zijn, óf — en dit is de uitzondering — hij zal zich bepaald bezig houden met dat gedeelte, waarin hij het meeste behagen vindt, of waarvan het werk, dat onder zijn bereik ligt, het levendigste tafereel ophaagt. Aan eene inrigting voor hooger militair onderwijs daarentegen is zulks geheel anders. De onderwijzer zal aardrijkskunde en geschiedenis, zonder daarom het noodige verband en den samenhang van zaken en gebeurtenissen uit het oog te verliezen, zoo voordragen en behandelen, als het meest dienstig is voor jongelingen, die zich aan de zeedienst wijden. Doet hij zulks niet, dan is hij ongeschikt voor zijne betrekking. En die ongeschiktheid blijkt dadelijk aan eene inrigting, als de Akademie te Breda, waar het onderwijs behoorlijk wordt gadedeslagen.

Wanneer nu jongelingen op hun veertiende jaar aan boord komen, zullen zij daarentegen, naar ons oordeel, spoedig dat weinige vergeten, wat zij op de scholen slechts onvolkomen of oppervlakkig geleerd hebben. Stijfstand toch is altijd, maar vooral op die jaren, achteruitgang. In den toon, waarop de Heer B. over de bedoelde vakken spreekt, ligt bovendien eene soort van minachting, de overtuiging misschien, dat zij den zeeman niet dienstig zijn. Maar is het dan te onderstellen, dat Columbus, zonder aardrijkskunde, ooit die groote ontdekker zou geworden zijn? Zou Abel Tasman zich, zonder aardrijkskunde, ooit den eernaam van den grootsten zeeman zijner eeuw hebben verworven? In één woord, welke stand heeft meer aardrijkskennis noodig dan de Marine? Het is wel waar, dat ook niemand zoo in de gelegenheid is, om landen en volken te leeren kennen, als de zeeman; doch zal hij zonder voorloopige kennis wel zoo veel nut daarvan trekken, en zal hij soms niet moeten handelen, voordat hij tijd gehad heeft, om zich met het karakter, de gebruiken en de instellingen van eenig volk bekend te maken? Hoe veel zal hem verborgen blijven, wat een wetenschappelijk zeeman dadelijk zal zien? — En de geschiedenis, de ervaring van alle eeuwen, zal voor $\frac{1}{8}$ der toekomstige Zee-Officieren een gesloten boek blijven? Zij zullen niet meer worden bekend gemaakt, met welk beleid, met welke dapperheid de Trompen en

de Ruyters onze vloten zoo menigmaal ter overwinning geleid hebben; zij zullen uit begane misslagen van vlootvoogden niet meer leeren, wat misschien de ondervinding hun nooit of te laat zal leeren! De groote daden van vermaarde zeeoversten en beroemde legeraanvoerders zullen den heldenmoed niet meer aanwakkeren, en de geschiedenis van het luisterrijkste tijdperk van ons zeewezen zal hun bijna op elke bladzijde niet meer leeren, dat een eervolle dood verre te verkiezen is boven een schandelijk leven.

Met betrekking tot de talen stem ik het den Heer B. toe, dat het veel spreken eener vreemde taal een uitmuntend middel ter beoefening is, en dat men hiertoe buiten 'slands meer de gelegenheid heeft dan te *Medemblik* of te *Breda*. Maar dat men »in de talen op een hooger Instituut aan wal, doorgaans meer achter- dan vooruit gaat,» (bl. 91) spreek ik tegen, wel te verstaan als het onderwijs in die talen aan kundige, geschikte en ijverige docenten is opgedragen, en deze door het bestuur der inrigting ondersteund worden. Te *Breda* althans gaat men niet achter- maar vooruit. Of nu jongelingen, die na hun 14^e jaar, bij den tegenwoordigen stand der middelbare scholen, niet meer over gronden van taal hooren gewagen, even gemakkelijk eene vreemde taal zullen leeren spreken en schrijven, als zij die tot hun 17^e of 18^e ze goed en grondig beoefend hebben, laat ik aan het oordeel van ieder onpartijdige over.

Over militairen stijl en militair regt wil de Heer B. bij voorkeur niet uitweiden, doch zoo dit, tegen zijn gevoelen, als hoofdvereischte beschouwd wordt, »dan,» zegt hij, »kan men het toch ook aan boord onderwijzen.» (bl. 92) Ik durf bijna het nut van die vakken niet betoogen; ik heb medelijden met dien armen Officier-Instructeur aan boord, die bij al de vakken, welke hij voor zijne rekening heeft, nu ook nog militairen stijl en militair regt zou moeten onderwijzen. — Ik ken geen militairen stijl; ik ken alleen een' goeden en een' slechten stijl. En dit weet ik wel, dat een Zee-Officier telkens in aanraking kan komen met personen en staats-ligchamen, waarbij schriftelijke voordragt onvermijdelijk is, en dat zijn eer, en vooral de eer van zijn' stand niet mag gedoogen, dat hij hierin met de laagste standen der maatschappij gelijk zou staan.

De kennis der militaire wetten acht de Heer B. gering. Ik daarentegen acht de beoefening van het militaire regt noodzakelijk voor ieder Officier, om zijne regten en verplichtingen te leeren kennen, en om de regterlijke werkzaamheden, waartoe hij als lid van een' kriegsraad kan geroepen worden, *behoorlijk* te kunnen waar-

nemen. De noodzakelijkheid van de kennis der militaire wetten voor iemand, die over de eer en het leven van zijnen medemensch zal te beschikken hebben, valt zoo duidelijk in het oog, dat ik daarover niet verder heb uit te weiden. Er wordt intusschen aan de Akademie te *Breda* wel onderwijs in het militaire regt gegeven aan de Kadetten der Landmagt, maar niet aan de Adelborsten, die ook te *Medemblik* in dit vak geen onderrigt ontvingen. De reden daarvan is te zoeken, niet daarin, dat men te *Breda* het gewigt van dat vak voor den Zee-Officier niet gevoelt, maar wel daarin, dat de cursus der Adelborsten, die te *Medemblik* 4 jaren duurde, te *Breda* op 3 gesteld is, en er dus geen tijd toe beschikbaar is.

Ik zou hier van het onderwijs, op de schepen te geven, kunnen afstappen, indien niet de Heer B. in eene aantekening (bl. 88) den raad hadde gegeven, om het aantal Adelborsten der 1^e klasse op die schepen, waar ook Adelborsten der 2^e klasse tot de bemanningslijst behooren, tot op de helft te verminderen, ten einde er alzoo geen bezwaren zouden ontstaan tegen de vermeerderde uitgaaf, veroorzaakt door het verleenen van tractement aan de Adelborsten der 2^e klasse. Het aantal der Adelborsten der 1^e klasse zou dus moeten verminderd worden; want, zoo men ze naar andere schepen overbragt, zouden dezelfde bezwaren, waarvoor de Heer B. vreest, blijven bestaan. Nu heb ik altijd gemeend, dat het doel, 't welk met den rang van Adelborst der 1^e klasse beoogd werd, was, jonge menschen tot goede Zee-Officieren te vormen, en dat hun aantal in verhouding stond met dat der Zee-Officieren. Vermindert men nu het aantal der Adelborsten der 1ste klasse, dan ontstaat er weldra gebrek, en zou men er eindelijk toe moeten komen, om den studietijd van de Adelborsten der 2^e klasse, door den Heer B. op drie jaren gesteld, te verminderen, en hun aantal te vermeerderen, waardoor de voorgestelde bezuiniging op niets uitloopen, en zeer zeker nadeelig op de studie werken zoude.

De Heer B., welke zoo hevig tegen de ultra-theoretische begrippen te velde trekt (bl. 97), en een voorstander wil zijn van de ware school: »kunde vereenigd met gezond verstand,» (bl. 98) laat zich, onzes inziens, te veel door bespiegelingen en utopiën medeslepen. Eene utopie toch rekenen wij zijne verwachting, dat, wanneer het door hem aangegeven stelsel gevolgd wordt, het korps Zee-Officieren na eenige jaren zal bestaan uit »specialiteiten in onderscheidene vakken; en in het algemeen, uit Zee-Officieren in den volsten zin des woords; mannen die *grondig* bekend zijn met alles, wat tot hunnen werkring behoort, tevens toegerust met de *algemeene*

kunde, die van zelve bij iemand van den *beschafden* stand wordt voorondersteld." (bl. 93) De lezer oordeele, of die *grondige kennis* en die *algemeene kunde* van een *beschafd man* het deel zal zijn van Zee-Officieren, die hunne opleiding hebben gehad op een schip, — dan of zij overeenkomst zullen hebben met die oudere Luitenanten der 2^e kl., die vóór 25 of 30 jaren in alles achterlijk werden bevonden.

Ik wil hier over de al of niet voortreffelijkheid der Bredasche Akademie niet uitweiden; maar ik mag toch wel onderstellen, dat de Admiraal Lucas hare inrigting lofwaardig keurde. Die Admiraal bragt haar een bezoek, voordat er nog sprake was, dat hij Minister zou worden, in eenen tijd, dat hij er reeds ernstig over dacht, om het overschot zijner dagen in rust te gaan doorbrengen. Tot Minister van Marine benoemd, was hij een voorstander, om den Adelborsten hunne eerste opleiding te *Breda* te doen geven. De beweegredenen, welke daartoe geleid hebben, zijn mij altijd zeer eenvoudig voorgekomen. Sedert lang sprak men over de ongezondheid van *Medemblik*; eene geneeskundige Commissie, met het onderzoek deswege belast, bevestigde dit ongunstige oordeel; en nu werd het de pligt van de hooge regering, den Adelborsten elders hunne opleiding te doen geven. *Medemblik* lag, ja, aan zee; maar van deze nabijheid der zee was gedurende 22 jaren voor de praktische opleiding der Adelborsten niet het minste nut kunnen getrokken worden. *Medemblik* en *Breda* stonden dus in dit opzicht volkomen gelijk. Allerwege was beroep om bezuiniging. Ik ben een vijand van bezuinigen, indien daardoor onherstelbare verliezen worden te weeg gebragt of voorbereid; maar ik prijs eenen Minister, die de lasten der natie verlicht, indien er geene gebiedende noodzakelijkheid tot meerdere uitgaven bestaat. Door het Instituut der Marine naar elders te verplaatsen zou men den staat groote kosten veroorzaakt hebben; door de Adelborsten naar *Breda* over te brengen, werd eene aanmerkelijke bezuiniging te weeg gebragt. Om niet met overijling te werk te gaan, werd slechts de *tijdelijke* vereeniging bepaald. Toen de Marine aan de Akademie te *Breda* was opgenomen, bezocht de Admiraal Lucas, vergezeld van den toenmaligen Minister van Oorlog, de Militaire Akademie, en nam die inrigting naauwlettend in oogenschouw. In het voorjaar en in den zomer van 1851 werd telken reize derwaarts een Vlag-Officier gezonden, om tegenwoordig te zijn bij de examens, die van hen werden afgenomen, welke tot Adelborsten der 1^e klasse zouden bevorderd worden. Deze Vlag-Officieren gaven een gunstig verslag van de inrigting en de bekwaamheden der Adelborsten. Z. K. H. Prins Frederik heeft

de Akademie met een bezoek vereerd, en daarna ook de tegenwoordige Minister van Marine, die bij zijn vertrek verklaarde, dat aanvankelijk de vereeniging van de Marine met de Landmagt, op hem, als zeeman, een' ongunstigen indruk had gemaakt, doch dat hij thans tot andere inzichten was gekomen. Na dien tijd zijn de examens der Adelborsten in den zomer van dit jaar bijgewoond door een' Vlag-Officier en een' Kapitein ter zee, die meer dan veertien dagen hier hebben vertoefd, en het onderwijs aan de Adelborsten gegeven, en de marine-inrigtingen alhier naauwlettend hebben nagegaan; en hoe hun oordeel geweest is, kan daaruit blijken, dat het gevolgd is door 's Konings besluit van 27 Aug. II., waarbij de inrigting der Akademie te *Breda* voor de Zee- en Landmagt bepaaldelijk is geregeld.

Hoe is nu de voorstelling van den Heer B. omtrent deze zaak?

Hij beweert, dat reeds sedert lang van de zijde der Landmagt voorstellen gedaan waren, om de Adelborsten aan de Militaire Akademie te plaatsen, toen het bekend vlugschrift van een' Zee-Officier, die aan het hoofd van het Instituut te *Medemblik* stond, het *noodzakelijk* deed worden, deze inrigting op te heffen. Hij voegt er later bij: »men *verhaalt*, dat de Militaire Akademie belang *scheen* te hebben, niet zoo zeer bij de Adelborsten in het bijzonder, als wel bij een grooter aantal Kadetten in het algemeen, welk aantal ten gevolge der nuttige daarstelling van het instructie-bataillon en uit hoofde van andere inrigtingen bij de infanterie, gevaar liep van te zullen verminderen." (bl. 74) Volgens den Heer B., hoe voorzigtig hij ook in zijne uitdrukkingen moge zijn, moet de geen kwaad vermoedende lezer nu wel denken, dat het bestuur der Marine zich door dat van de Landmagt heeft laten verschalken. De meening, dat van de zijde der Landmagt voorstellen zouden gedaan zijn, om de Adelborsten aan de Akademie te *Breda* te plaatsen, is mij niet vreemd; ik heb ze meer gehoord, doch twijfel er zeer aan, of ze kan bewezen worden. Ik houd het voor eene van die meeningen, die even spoedig worden verbreid, als dat zij in het brein van dezen of genen opkomen. Over de beweerde ongezondheid van *Medemblik* laat de Heer B. zich zeer voorzigtig uit: »Dit vlugschrift (boven bedoeld) werd van de zijde des bestuurs niet wederlegd of afgekeurd." (Zou dan het bestuur alles moeten wederleggen of afkeuren wat er geschreven werd?) »De ouders moesten dus geloof hechten aan de stem van eene bevoegde autoriteit, en in *den waan* verkeeren, dat hunne zonen, de Adelborsten te *Medemblik*, zich in een zeer ongezond oord bevonden." (bl. 70) Het was dus een *waan*,

geen waarheid, dat het verblijf te *Medemblik* ongezond was. Wat nu het belang van de Akademie aangaat om veel Kadetten te hebben, uit hoofde dat men gevaar liep, dat hun aantal zou verminderen, zoo kan ik den Heer B. met cijfers aantoonen, dat juist het aantal aspiranten voor de Landmagt, sedert jaren nooit zoo groot geweest is, als juist sedert de oprichting van het instructie-bataillon (1).

Op meer dan eene plaats (bl. 71 en 96) beweert de heer B., dat de kern der Marine stellig tegen de opleiding der Adelborsten te *Breda* is. Steunt nu het gevoelen van die kern op dezelfde of dergelijke gronden, als die van den Heer B., dan verwondert het mij geen oogenblik, dat er toch ook Zee-Officieren zijn, die met den tegenwoordigen toestand zijn ingenomen. Die Zee-Officieren, waarschijnlijk met den gang der studiën en de marine-inrigtingen te *Breda* bekend, worden door den Heer B. niet tot de kern van de Zeemagt gerekend, en hun het volgende ten laste gelegd: »Zij zouden de wederafscheiding welligt vastore hinderpalen in den weg

willen stellen, en dat misschien wel door vele kosten ten behoeve van marine-inrigtingen aan de Akademie te *Breda* te besteden." (bl. 72) Stellig verklaart de Heer B. (bl. 98), dat er in zijn geschrift geene de minste persoonlijke bedoelingen aanwezig zijn; het komt mij niettemin voor, dat de aanval van den Heer B. op de Zee-Officieren, die niet van zijn gevoelen zijn, niet zeer loyaal, en geenszins in overeenstemming is met den regel, »om bij het aanvoeren van beginselen, de waarheid vóóran te stellen." (bl. 98)

De waarheid is mij, vooral dan, wanneer het de belangen des vaderlands of de opvoeding van vaderlandsche jongelingen geldt, heilig, en daarom heb ik ook niet geaarzeld, de beoordeeling van het geschrift des Heeren B. op mij te nemen. Ik heb de eer niet dien Heer te kennen, en voer ook geen strijd tegen zijn persoon, maar alleen tegen zijne *Bedenkingen*. Ben ik hier of daar, tegen mijne bedoeling, eenigzins scherp geweest, men vergeve het mij; het was uit liefde voor de wetenschap, het was uit belangstelling tot alles, wat onze strijdkrachten betreft. Ofschoon ik er bij boekbeoordeelingen de noodzakelijkheid niet van inzies, zijnen naam bekend te maken, aarzel ik echter niet den mijnen hieronder te voegen, ten einde alzoo den Heer B. de overtuiging te geven, dat er geene partijdigheid of persoonlijke bedoelingen in het spel zijn, maar dat het alleen om waarheid, en de geheele waarheid te doen is.

BREDA, 10 November 1852.

D^r. A. A. VAN HEUSDEN.

(1) Het aantal van hen, die naar eene plaatsing van Kadet aan de Militaire Akademie doogen, is in de laatste tien jaren geweest:

In 1843.....50	In 1848..... 99
» 1844.....37	» 1849..... 48
» 1845.....23	» 1850..... 99
» 1846.....56	» 1851.....108
» 1847.....64	» 1852.....108

Bij de jaren 1851 en 1852 zijn de Aspiranten voor de Marine niet vermeld; alleen die voor de Landmagt zijn hier opgegeven.

BEELDENGALERIJ VOOR BEROEMDE MANNEN UIT DE ZEE- EN LANDMAGT.

Het denkbeeld om door gemeenschappelijke samenwerking van krijgsmans- en zeemansstand de nagedachtenis onzer Vaderlandsche helden, door de vervaardiging van hun marmeren borstbeeld of portret, te vereeren, en daarmede tevens de schoone kunsten aan te moedigen (van welk ontwerp wij in ons Nummer van Julij de hoofdtrekken, zoo als die ons voorgesteld werden, hebben medegedeeld), heeft aanvankelijk hier en daar reeds veel bijval gevonden, waarvan wij ons verplicht rekenen kortelijk verslag te doen. Bij het Regiment Grenadiers en Jagers hebben zich bijna alle officieren tot het deelgenootschap verbonden; bij het 7de Regiment Infanterie te Vlissingen greep hetzelfde plaats; uit Gorinchem werd eene lijst met een belangrijk aantal namen ontvangen;

ook uit Leiden is eene intekeningslijst ingekomen. Het juist aantal inschrijvers zou nog niet gemeld kunnen worden. Voor het overige bleek de bijval, dien het voorstel reeds te beurt viel, uit een aantal brieven, met raadgevingen en nuttige wenken, die allen aan het te vormen bestuur zullen bekend gemaakt worden. Ook hopen wij later, zoo niet alle intekenaren, dan toch de namen van hen op te geven, die zich voornamelijk beijverd hebben aan de zaak eenen goeden uitslag te verzekeren — Wij vleijen ons overigens dat dit berigt zal strekken tot aanmoediging van anderen, die genegen mogten zijn ter bereiking van het schoone doel mede te werken.

De Redactie.

BIJLAGE V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL. N°. 5.

(Maand November 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den gen. staf, tot 1sten luit.: de 2de luit. J. M. van der Star, van den staf der art., gedetach. bij de Kon. Akad. voor de zee- en landmagt.; bij het 3de reg. inf., tot adj.: de kap. der 3de kl. L. E. Tiesselinck, van het korps; bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. P. C. de Wiese, van het korps; bij het 7de reg. inf., tot bat.-adj.: de 2de luit. J. Olinger, van het korps; tot magazijnm. der art. van de 2de kl. te Woerden: de 1ste luit. M. P. Mol, magazijnm. der art. van de 3de kl. te Delfzijl; bij het 1ste reg. vest.-art., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. Burgers, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. N. C. Maarschalk en W. H. Köhler, van het korps; bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. J. A. von Schubert, van het korps; bij het korps pontonn., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. J. W. Tichler, van het korps; tot offic^r. van gez. der 1ste kl.: de offic^r.

der 2de kl. H. Deurink en J. Smith; tot militie-commissaris in de prov. Gelderland: de gep. luit.-kol. der art. M. H. Beeckman; bij het leger in Oost-Indië, tot aspir.-betaalm^r.: de sergeanten J. H. Mulder en K. L. T. Scharren, van het kol. werfdepôt; tot apoth. van de 3de kl. bij de mil. geneesk. dienst in Oost-Indië: de heer H. Plasberg.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste reg. inf.: de kap.-adj. P. H. L. Lilly, van het 3de reg. inf.; bij het 3de reg. inf.: den kap. C. H. F. A. Battaerd, van het 1ste reg. inf.; bij het 5de reg. inf.: de 2de luit. D. van Winsheym, van het 6de reg. inf., en de 2de luit. J. F. M. Temminck, van het kol. werf-depot; bij het kol. werf-depot: de 2de luit. H. Sasburg, van het 4de reg. inf.; de 2de luit.-ing. W. F. G. L. van Hooff, van Muiden naar Amsterdam.

Op non-activiteit gesteld.

De 1ste luit. E. O. K. van Ingen, van het korps pontonniers.

Overleden.

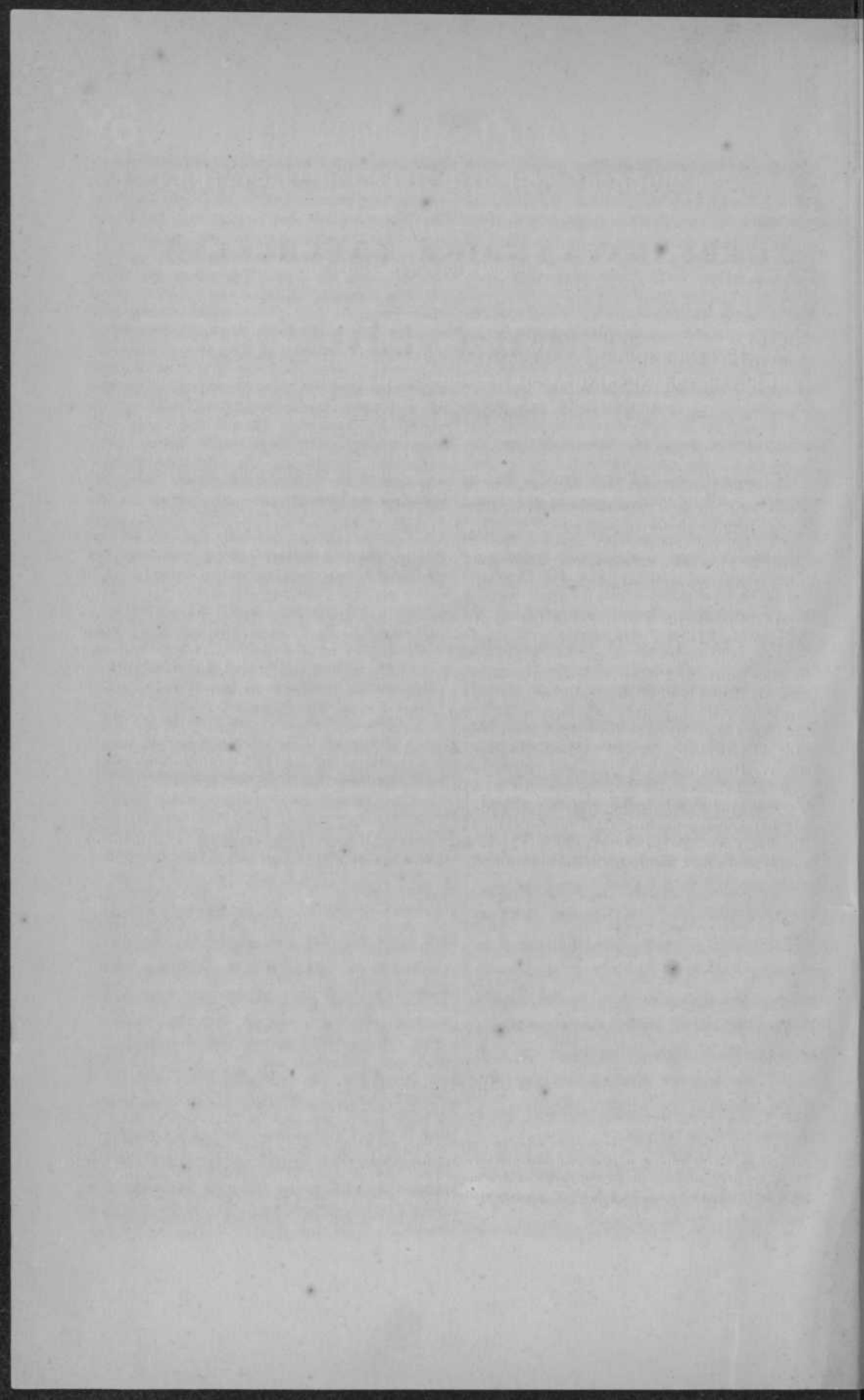
De kap. der 1ste kl. G. F. S. von Huguenin, van het 1ste reg. vest.-art.

CORRESPONDENTIE.

Het ingezonden artikel van den *gewezen volontair*, reeds laat in de maand ontvangen zijnde, zal daarop in het volgende Nummer worden berigt. — Dat van *ax = A* is insgelijks te laat ingekomen om nog in dit N^o. plaats te vinden;

doch zal in het volgende worden opgenomen. Wij hopen dan ook ruimte te vinden voor eenige loeckbeoordeelingen.

De Redactie.

GEDENK WAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 5.)

De luitenant-kolonel LEDEL, aan wiens kolonne de 5de voorloopig was toegevoegd, had onderwijl van Tempel eenige togten gedaan en was eindelijk, op den 22sten en 26sten Junij, ingevolge last van den opperbevelhebber, ter verkenning naar Grogol en naar Mingier gegaan. Op beide deze ondernemingen had hij den vijand ontmoet en verdreven, en bovendien de noodige waarnemingen gedaan om allezins voldoende berigten te kunnen geven, aangaande geschikte punten, tot het leggen van bentings op de genoemde plaatsen (1). Ten gevolge hiervan kreeg hij bevel zich den 2^{den} Julij naar Mingier te begeven, en den opbouw der sterkte aldaar eenen aanvang te doen nemen.

Mingier is gelegen aan den linker oever der Progo, daar waar eenige uit het oosten komende wegen zich vereenigen, en was ter versterking uitgekozen, eensdeels dewijl men vaste punten op de belangrijkste plaatsen langs genoemde rivier noodig had, wanneer men er zich eerlang zou vestigen om den vijand tusschen de Progo en Bogowonto in te sluiten, en anderdeels dewijl men door Mingier de schans te Bligo in verband wilde brengen met Gamping, ten einde van deze drie punten en van den grooten weg, den vijand, die zich hardnekkig in het Grogol-sche bleef vestigen, aan te vallen en te verdrijven. Het 2de bataillon expeditionnairen moest dan ook naar Tempel oprukken, en LEDEL moest zoowel met dit bataillon als met de 4de kolonne te Bligo en met de troepen in Djokjokarta zooveel doenlijk gemeenschap

(1) Op den 22sten Junij heeft zich onderscheiden de wachtmeester GIRON.

onderhouden, en kon het zijn al dadelijk het Grogol-sche bestoken.

Terwijl LEDEL zich met den opbouw der benting te Mingier bezighield, werd hij als naar gewoonte in den aanvang hevig verontrust, maar weldra hielden de opstandelingen af en werden de onzen van verdedigers aanvallers. Den 15^{den} Julij gingen zij den vijand opzoeken en bragten hem een aanzienlijk verlies toe (1); den 13^{den} toog LEDEL met een gedeelte zijner magt naar Grogol, waarheen zich ook de 4de kolonne en het 2de bataillon expeditionnaires, wegens ziekte van VAN SPENGLER aangevoerd door kapitein NOTHOMB, hadden begeven. Dien dag zag men weinig vijanden, en LEDEL was des avonds weder bij zijne benting terug, om zich den volgende morgen nogmaals naar Grogol te rigten, wat aan de beide andere kolonnes ten bivak had gestrekt. Thans stiet LEDEL op eene sterke bende opstandelingen, die hardnekkig stand hield en eindelijk op de vlugt en in de armen der kolonne van majoor BAUER werd gedreven, waar hare nederlaag voltooid werd (2). Des avonds waren al de genoemde troepen weder in hunne stellingen teruggekeerd.

Den 26sten Julij was de benting te Mingier voltooid en gewapend, en ging LEDEL van daar naar Grogol, om ook in die

(1) LEDEL was zeer tevreden over den majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE, kommandant der 3de kolonne, over kapitein RENARD, luitenant van HOPBERGEN, luitenant SICKES (zwaar gewond) en onderadjutant WEIMAR, die zich ook op den 12^{den} had weten te onderscheiden.

(2) Het gelukte aan den luitenant van HOPBERGEN, met een gedeelte van het expeditionnaire flankbataillon, het vaandel van den Pangerang SOEMO-NEGORO in handen te krijgen.

bergachtige landstreek, waar de opstandelingen zich bij voorkeur bleven nestelen, een vast punt te stichten, hen derhalve voor goed van daar te verdrijven en de bentings van Bligo en Mingier meer en beter aan die van Gamping te schakelen.

Op den marsch naar Grogol werd LEDEL aanhoudend door de opstandelingen bestookt, en toen hij den 30sten met een gedeelte zijner magt, versterkt door de 2de expeditionnaire kolonne, onder kapitein NOTHOMB, naar Bligo ging tot het afhalen van krijgs- en mondbehoeften, maakten zij van zijne afwezigheid gebruik om zijn kampement allerhevigst aan te vallen. De majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE hield hen niettemin staande, en toen zij zich bij de terugkomst van LEDEL tussehen twee vuren gebracht zagen, ondergingen zij een verlies zoo bloedig en zoo zwaar, als zij in langen tijd niet geleden hadden (1).

De benting te Grogol werd niet bij de dessa van dien naam, maar iets meer ten noorden en wel te Tegal-Waroe opgeworpen. Men bevond zich hier op het terrein waar de tegenspoeden der onzen in 1826 eenen aanvang hadden genomen, en waar de bevolking sedert het uitbarsten der onlusten tot op den huidigen dag DIEPO-NEGORO met hart en ziel was genegen geweest. Het is duidelijk dat de hier te bouwen sterkte van uitgebreid nut zou wezen, maar tevens dat zij niet zonder belangrijke tegenkanting van den

(1) LEDEL sprak met lof over de diensten van majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE, kapiteins LONSEUX, NOTHOMB en RENARD, luitenant HANENBERG en WOLTERS, en onderadjutant WEIMAR.

vijand zou verrijzen. Wij hebben voortdurend gezien dat DIEPO-NEGORO nimmer verzuimde ons het bezetten van gewichtige punten zoo moeilijk en zoo gevaarlijk mogelijk te maken, maar, naar mate de onlusten langer duurden en de kring waarin het hoofd van den opstand zich bewoog, enger werd, kreeg men, gedeeltelijk door het dalen van zijn invloed en gedeeltelijk door het meer bijeendrijven zijner strijdkrachten, ook hoofdzakelijk met zijne geregelde en allengskens meer geoeffende troepen te doen, zoodat de gevechten bestendig in hardnekkigheid toenamen. Dit alles overwegende en derhalve bij den opbouw der benting van Tegal-Waroe veel moeilijkheden verwachtende, had de Generaal DE KOCK aan de troepen, onder LEDEL, ook nog het 2de bataillon expeditionnaires, wegens ziekte van VAN SPENGLER aangevoerd door kapitein NOTHOMB, toegevoegd, zoodat deze het bevel voerde over dit bataillon, over zijne flankeurs en over de 5de mobiele kolonne, onder majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE. De uitkomst bewees dat deze voorzorg niet ijdel was geweest, want de bevolking in het Grogolsche toonde zulk eene groote gehechtheid aan DIEPO-NEGORO en deze zulk eene hardnekkige volharding in zijn pogen tot het standhouden in die streken, dat de troepen onder LEDEL, nog lang nadat de benting gereed was, de stelling van Tegal-Waroe moesten blijven bezetten. De beschrijving van de reeks gevechten door hem geleverd, zou, zonder grootspraak, een vrij lijvig boekdeel kunnen vormen; dit boekdeel zou evenwel slechts tallooze herhalingen melden, maar herhalingen van onbeschrijflijke

vermoeijenissen, van nijpende ontberingen en van verheven moedsbetoon. Wij zullen aan ieder der oorlogvoerende korpsen een offer aan de beknoptheid van onzen arbeid moeten vragen, en wij kunnen dus de gebeurtenissen bij Tegal-Waroe slechts beknopt vermelden; maar wij betreuren het; want door zooveel door te staan, zonder in ijver voor de zaak des vaderlands te verflaauwen, hebben de beide genoemde expeditionnaire bataillons en de 5de mobiele kolonne zich hier, even als andere korpsen elders, zooóveel aanspraak op onzen lof verworven, dat wij de verklaring daarvan oneindig liever door bewijzen zouden willen staven, dan haar, gelijk wij thans verplicht zijn, eenvoudig neder te schrijven.

Den dag na zijne terugkomst uit Bligo (31 Julij), besloot LEDEL eene verkenning in den omtrek van Tegal-Waroe te gaan doen, ten einde eenigzins over de sterkte van den vijand te kunnen oordeelen. Terwijl het overige gedeelte zijner magt, ter dekking van den arbeid, aan gezegde benting achterbleef, begaf hij zich met de twee expeditionnaire kolonnes, benevens de ruitery, op marsch in de rigting van Kliwoenan; bij deze dessa stiet hij op de opstandelingen, die hem weldra met geweerschoten begroetten. Het kostte hem veel moeite, en zelfs herhaalde bajonet-aanvallen, om hen uit Kliwoenan te verjagen; maar toen gingen zij ook voor goed op de vlugt en leden nog veel nadeel van de aanvallen onzer ruitery (1). LEDEL

(1) Dien dag werden met onderscheiding genoemd de kapiteins NOTHOMB en IMBIJZE VAN BATENBURG; de luitenants VAN HOPBERGEN, VRIJDAG, DE BOEK

merkte op dat de vijand geheel uit Boelkio's en verdere geregelde pradjoerits bestond, en dat hij met veel orde en koelbloedigheid te werk ging. Dat zijne aanvoerders hunne taak meester waren, werd aan de onzen in den vervolge nog menigmaal bewezen, want bijna iederen nacht werden zij verontrust en iederen dag hadden zij aanvallen op hun kampement te doorstaan (1), tenzij zij uitrukten om den vijand te gaan opzoeken; maar onverschillig of de onzen als aanvallers dan wel als verweerders handelden, het was den opstandelingen bijna nimmer te doen om zich met hen in een geregelde strijd te meten, maar wel om ze tot hoogstvermoeijende marschen over een allerbezwaarlijkst terrein te verplichten; want zoodra de onzen zich in beweging stelden, trokken zij doorgaans na den eersten aanstoot terug, om hardnekkige en verwoede vervolgers te worden, wanneer de Nederlanders zich weder naar hunne stelling wilden begeven. Ten einde krachtiger tegen den vijand te kunnen handelen en hem, zoo mogelijk, uit de nabijheid van Tegal-Waroe te verjagen, beval de opperbevelhebber eene beweging, die op den 8sten Augustus gemeenschappelijk door LEDEL, door LE BRON DE VENELA van Boender en door VAN GANZEN van Djokjokarta verrigt werd. De brandals waren

en BAUER (ligt gewond); de adjudant-onderofficier WEIMAR en de wachtmeester GIBON.

(1) Bij een aanval op den 2^{den} Augustus was LEDEL hoogsttevreden over de kapiteins NOTHOMB, IMBIJZE VAN BATENBURG en RENARD; de luitenant van HOPBERGEN, OLDENWERTH, SACK en DE BOCK der infanterie, WENZEL der artillerie en CASPARI der genie; de onderadjudant WEIMAR, de sergeanten VERBELEN en DEURWAARDER, de wachtmeester GIBON.

echter blijkbaar met de voornemens der onzen bekend geworden, want zij namen overal bijtijds de vlugt en men kon hen slechts uit het kanon eenig nadeel toebrengen. Op den 10^{den} Augustus gelukte het evenwel hun eene goede les te geven. Des morgens van dien dag, tusschen 8 en 9 uur, kwamen zij ten getalle van ongeveer 2000 man het kamp aanvallen. Zij naderden het langs twee wegen die regts en links van den berg Grogol liepen, en waarvan de eerstgenoemde breed en gemakkelijk, maar de laatstgenoemde zeer naauw en moeilijk was. LEDEL deed geen enkel schot, hoezeer het zware positiegeschut reeds op de bastions zijner benting in batterij stond; hij liet hen naderen, tot zij-zelve het vuur begonnen. Dit werd niet eens dadelijk beantwoord, maar onderwijl des vijands stoutmoedigheid zoodanig toenam, dat hij zich al digter en digter bij het kampement begon te wagen, opende het zware geschut der benting plotseling zijn vuur op den breeden weg, ter regter zijde van den berg Grogol, en rukte LEDEL voorwaarts met 200 bajonetten, 2 veldstukken en zijne huzaren.

Toen de opstandelingen den breeden en gemakkelijken weg door het kanonvuur der schans voor hen gesloten zagen, en zij het geweer- en ligt geschutvuur van LEDEL eenigen tijd met kalmte hadden doorstaan en beantwoord, zagen zij zich genoodzaakt langs den engen en moeilijken weg, ter linker zijde van den berg Grogol, terug te trekken, zoodra de onzen zich andermaal in beweging stelden om hen met geveld geweer aan te tasten. Zoo als LEDEL voorzien had, was de verwar-

ring in de opeengepakte benden des vijands hier zeer groot, en zag hij zich in de mogelijkheid gesteld hen eerst met zijn veldgeschut, en toen dit door de vooruitsnellende infanterie in zijne werking gestremd werd, door het vuur van deze een aanzienlijk verlies toe te brengen. Aan de andere zijde van den engen weg, werd de wijkende vijand door versche benden opgenomen en in zijn terugtogt beschermd. Deze benden zag LEDEL, toen hij in drie echelons voorwaarts rukte, aan zijne regter zijde voor den berg Grogol, in eene djoerang bedekt opgesteld. LEDEL liet zijne echelons regts van front veranderen, en na eene nieuwe reserve te hebben doen aanrukken, weder voorwaarts gaan, tot de beide voorste echelons den vijand onder bereik van hun geweervuur hadden. Weldra trok deze zich nu uit zijne djoerang terug en begon weder te wijken; maar eensklaps zag men eenige hoofden te paard naderen en hoorde men aan alle zijden de kreet van voorwaarts, voorwaarts, opgaan; de terugtrekkende brandals maakten weder regtsomkeert, uit een aantal djoerangs zag men nieuwe benden te voorschijn komen, en met een ontzettend gehuil drongen zij met geveldde piken en geweren op de onzen in. LEDEL bragt thans ijlings ook de derde echelon in de linie der beide gewe- en veldgeschut ontvangen, en daarna den stormmarsch blazen. De onzen vielen nu den vijand met de bajonet op het lijf en dwongen hem tot eenen overhaasten terugtogt. De opstandelingen lieten eenige dooden op het slagveld liggen en hun geheele verlies werd op ongeveer

100 man begroot. De onzen hadden 15 gewonden (1).

De zware nederlaag, door den vijand op den 10^{den} geleden, maakte hem wel omzigtiger, maar deed hem den moed niet geheel verliezen; hij bleef het kampement aanhoudend bestoken en de aldaar gelegerde troepen tot herhaalde togten noodzaken (2). Toen dezen op den 25sten Augustus met 285 Tidoresche Alfoeren waren versterkt geworden, besloot LEDEL tot eene meer uitgebreide onderneming over te gaan. Hij stelde zich daartoe den 27sten in beweging, maar de schrik dien zijne Tidorezen bij den vijand verwekten was zoo groot, dat men, naar luid van LEDEL's rapport, vleugels moest gehad hebben om hem te kunnen achterhalen. Na de opstandelingen intusschen bij verschillende gelegenheden gevoelige lessen te hebben gegeven, ging LEDEL den 6^{den} September, met een goed gedeelte zijner magt, in de rigting van Gamplong op marsch, ten einde hen te gaan opzoeken; hij bivakkeerde des nachts in genoemde dessa en keerde den volgenden dag naar zijn kampement terug, zonder gelegenheid gehad te hebben den overal vlugtenden vijand

(1) Onderscheiden hebben zich dien dag de luitenants VAN HOPBERGEN en ROQUE.

(2) In het rapport over 19 Augustus werd met lof vermeld de kapitein VAN AYLVA RENGERS; in dat over 29 Augustus de luitenants VAN HOPBERGEN en HUBERT (ligt gewond); in dat over 31 Augustus de majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE, de kapitein RENARD, de luitenants DE GROS en BAUER (ligt gewond); in dat over 2 September de majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE, de kapitein RENARD, de luitenants BAUER, DE GROS en LE BRON DE VEXELA; in dat over 3 September de luitenants DE GROS, HAENENBERGER en VANDELADE, benevens de Tidoresche kapitein SAREPEN.

anders dan met zijn geschut te bena-deelen (1).

De menigvuldige vermoeijenissen die de troepen te Tegal-Waroe hadden door te staan, en de voor het jaargetijde buitengewoon zware regens, waarmede men onophoudelijk gekweld was, deden in-tusschen het aantal zieken belangrijk toenemen en wierpen zelfs den luitenant-kolonel LEDEL op het krankbed neder; de majoor d'ERREMBALD DE DUDZEELE was insgelijks ziek en VAN SPENGLER was wel hersteld, maar nog te zwak om eenige krijgsv-erigting te kunnen besturen. In dezen stand van zaken werd de luitenant-kolonel ROEST, des opperbevelhebbers chef van den staf, den 22sten September naar Tegal-Waroe gezonden, om er tijdelijk het bevel te voeren. Den 27sten begaf deze hoofdofficier zich des morgens ten zes uur in eene zuid-westelijke rigting op marsch, met 250 bajonetten, 14 ruiters, 2 veldstukken en 70 Tidorezen; reeds tusschen het Grogol-sche en Woenkalsche gebergte, dreef hij met eenige kanonschoten eene bende op-standelingen op de vlugt. Ten zuiden van het Paree-sche gebergte zag hij den vijand van alle kanten komen opdagen; zijne sterkte werd begroot op 1000 à 1200 man. ROEST schaarde zijne troepen ter-

stond in slagorde en liet den vijand met vrucht beschieten uit het veldgeschut, wat onder de bevelen van den luitenant BURGERS uitmuntend werd bediend. De opstandelingen hadden zich allengskens, in weerwil daarvan, in eene groote halve maan rondom de onzen opgesteld en be-gonnen concentrisch te naderen; ROEST omringde zich met eene sterke tirailleur-linie, bestaande uit eenige pelotons infan-terie en zijne Tidorezen, die den vijand te gemoet rukte en hem weldra door hare juiste schoten niet alleen tot wijken gebragt, maar ook zoover het oog reikte uit al de nabijgelegen djoerangs verdreven en op de vlugt gejaagd had. Overtuigd dat hij door het moeilijke vervoer van zijn geschut den vijand niet meer zou achterhalen, besloot ROEST den terugmarsch aan te nemen. Als naar gewoonte werd hij door een gedeelte der reeds verdreven brandals vervolgd, maar deze liet hij door kanon-schoten op eerbiedigen afstand houden. Behalve de geringe pradjoerits, hadden de opstandelingen dien dag drie Ngabehies gedood en een Tommongong gewond (1). Drie dagen later — 30 Sept. — werd de hardnekkig vijandelijke dessa Soesoean, vroeg in den morgen, overrompeld door de kapiteins VAN DEN BUSCH en VON GRIES-HEIM, daartoe door de luitenants-kolonels ROEST en LE BRON DE VEXELA van Tegal-

(1) LEDEL maakte bijzondere melding van de diensten op dezen togt bewezen door kapitein VOGEL en luitenant DE GROES. In zijn rapport over de verrigtingen op den 17^{den} September — eene ver-kenning naar Godrean — maakte hij loffelijke melding van den kapitein COLLARD, de luitenants VAN HOPBERGEN (gewond), H. F. KOCK, VAN SWIETEN en VAN DER VEEN. In het rapport over 19 Sep-tember werden de bijzondere diensten vermeld van kapitein COLLARD en luitenant VAN HAARLEM.

(1) ROEST sprak in zijn rapport met veel lof over de kapiteins GILLOX (ligt gewond) en COLLARD, over zijn lungerenden adjudant de 1ste luitenant H. F. KOCK, over de luitenants LE BRON DE VEXELA en VAN SWIETEN der infanterie, BURGERS der artillerie, over de sergeanten BRONHORST en SOTA (inlander). De verdienstelijke officier van gezondheid SCHOT bekwam dien dag eene kogelwond in de knie.

Waroe en Pisangang afgezonden. Het dessa-hoofd, die een onzer hevigste tegenstanders was, werd gedood en de dessa verbrand.

Op deze onderneming volgde er eene van meer uitgebreidheid en omvang. Op den 2^{den} October kwam LE BRON DE VEXELA met zijne kolonne te Tegal-Waroe, ten einde den 5^{den} in de rigting van Gamplong op te rukken en den vijand, zoo mogelijk, eene belangrijke schade toe te brengen; de luitenant-kolonel ROEST, benevens de majoor BAUER, die destijds met de 4de kolonne te Gedonnong stond, zou op zijne regter flank de beweging ondersteunen, terwijl de kolonel COCHUS hetzelfde op zijne linker flank door eene togt naar Pedes zou doen. De benden, die op de beide flanken van LE BRON DE VEXELA werkzaam waren, hadden geene meldenswaardige ontmoetingen, doordien zij den vijand overal voor zich de wijk zagen nemen; des avonds waren zij weder in hunne vorige stellingen terug.

De luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA rigtte zich eerst op de dessa Pendian en daarna op het Paree-sche gebergte; op een zeer engen en moeilijken weg, waarlangs zijn geschut zich niet dan met veel moeite voortbewoog, werd zijne achterhoede hevig door den opdringenden vijand bestookt, maar herhaalde en moedige bajonetaanvallen (1) der onzen, dreven hem terug en maakten dat de kolonne zonder verlies uit dien kwaden pas geraakte.

(1) Aangevoerd door de luitenants SEVERIN, MOREAU en den inlandschen kapitein SATTI, en eindelijk met goeden uitslag bekroond door het moedig pogen van den luitenant ROEST.

Daárgekomen, werd de luitenant ROEST door een vooruitsnellend opstandeling uitgenoodigd een mondgesprek te komen houden met den Tommongong SETJO-DIRDJO, het hoofd der brandals, die men nauwelijks teruggeslagen had. Met toestemming van LE BRON DE VEXELA, werd aan dit verzoek voldaan, en ROEST, die de Javaansche taal geheel meester was, vernam thans van den Tommongong, dat het geringe volk den oorlog moede was, dat de meesten hem verlieten en dat de nog overigen hem noodzaakten zich met hen te onderwerpen; hij wilde weten op welke wijze dit het best zou kunnen geschieden. ROEST stelde hem voor — mits zijne chefs het zouden goedkeuren — den 5^{den} October daarover te zamen in de dessa Djagalang nader te beraadslagen, dewijl hij zich thans niet langer kon ophouden, maar de kolonne op haren verderen togt moest volgen. Dit nam de Tommongong aan, en beloofde van stonden af de vijandelijkheden te zullen staken, welke belofte getrouw werd nagekomen. Onder zijn volk ging een vreugdegejuich op en de onzen vervolgden hunnen marsch.

Op het tweede onderhoud van ROEST met SETJO-DIRDJO, zullen wij nader terugkomen en thans ons met de verdere veranderingen van de 5de kolonne bezighouden. Deze kolonne vond niet eer gelegenheid den vijand andermaal te achterhalen, dan in het meer vlakke terrein, nabij Gamplong, waar onze huzaren eenen aanval deden op 100 vijandelijke ruiters, waarvan er 15 in het stof beten. Bij Gamplong werd het bivak betrokken en den volgende dag den terugmarsch naar Tegal-Waroe aan-

genomen. In eene digte dessa, nabij den berg Soo, greep nog een allerhevigst gevecht plaats, waarna de onzen, zonder verder iets van den vijand te ontwaren, hunne bestemming bereikten (1).

Ten einde het verband niet uit het oog te verliezen, dienen wij thans te gaan zien wat onderwijl door de 4de mobiele kolonne, onder majoor BAUER, verrigt was. Voorloopig was hij bij Bligo blijven postvatten, en op een der togten, tot het opzoeken der brandals, van daar — 23 Julij — door hem ondernomen, zag hij een vijandelijk ruiter in vollen ren op zijne troepen aansnellen, roepende: help mij! help mij! Deze ruiter was de Pangerang ABDUL KARIM ARIO BENTORO, die wegens ontdekte briefwisseling met de Nederlanders door DIEPO-NEGORO ter dood veroordeeld en aan zijne bewakers ontsnapt was. Hij werd naar Magelang gezonden en daar in onderwerping aangenomen (2).

Twee dagen na dit voorval verliet BAUER zijne stelling te Bligo, om zich, ingevolge des opperbevelhebbers bevelen, te Gedonnong, almede aan de Progo, tot het bouwen eener benting te gaan vestigen. Hier grepen de gewone verschijnselen plaats, die wij reeds zoo dikwerf vermeld hebben, en waarvan de uitwerking, behalve door de buitengewone stortregens, die destijds vielen, nog verhoogd werden door de bijzondere zorg die BAUER's tegenstanders

aanwendden, om bestendig met verhakkingen, ranjoe's en borangs alle wegen te versperren, waarvan hij gebruik moest maken om hen te gaan opzoeken; de vijand ging hierin met zooveel hardnekkigheid te werk, dat, wanneer men soms des avonds vóór een te ondernemen togt de wegen in de onmiddellijke nabijheid van Gedonnong had laten herstellen, zij reeds den anderen morgen, zoodra de kolonne even buiten haar kampement was, weder met hindernissen bezaaid werden gevonden. Dit was onder anderen het geval bij een der belangrijkste verrigtingen die door BAUER van Gedonnong ondernomen werden (1). Op den 12^{den} September zou hij zich begeven naar Sambiroto, werwaarts ook de kapitein TEN HAVE zich met de 2de kolonne dienzelfden dag van Kalibawang zou rigten. Sambiroto had met Banjoemenang en andere daar nabijgelegen kampings, reeds sedert zeer lang ten hofplaats gestrekt aan DIEPO-NEGORO, en het was van daar dat hij zijne bevelen gaf en vooral den arbeid te Gedonnong liet storen. De Generaal DE KOCK besloot dus er hem een bezoek te doen geven. BAUER had reeds in den namiddag van den 11^{den} den weg in bruikbaren staat laten brengen door den luitenant SUTHERLAND, die zich niet van zijne taak had kunnen kwijten zonder een 150 tal brandals op de vlugt te jagen. In den morgen van den 12^{den} was diezelfde

(1) Behalve de reeds genoemde officieren, hebben zich nog onderscheiden de kapitein von GRIESHEIM, de luitenants EYSENLOFFEL, VAN DER VEEN, von EGIDY, VAN LELIJVELD VAN CINGELSHOEK der infanterie, SMAGGHE en WILlich der ruitery, ARNOULD der artillerie en ONDAATJE der genie.

(2) Hij bekwam tot onderhoud f 200 's maands.

(1) Voor dien tijd — in den nacht van 7 op 8 Augustus — had hij door de luitenants SUTHERLAND en van DER TAK een vijandelijk Tommongong laten overvallen. Daarbij sneuvelden 22 brandals, en de onzen bekwamen tot buit 23 geweren, 11 pieken, 3 paarden, 60 runderen, veel padie, een aantal klewangs, krissen enz.

weg evenwel weder zoodanig met kleine, bijna onzichtbare ranjoe's bezaaid, dat onder het opruimen 17 soldaten daarmede vrij ernstig in de voeten gekwetst werden. Zoodra deze zwaarigheden te boven waren gekomen, rigte BAUER zich op Nangoelang, terwijl hij regts door een peloton, onder luitenant RIETVELD, en links door een ander, onder luitenant WOLF, geflankeerd werd; van Nangoelang wendde hij zich, zonder veel vijand te zien, over Toeroos naar Giandi, waar het bivak betrokken werd.

De 2de mobiele kolonne had dien dag van Kalibawang naar Wadas moeten marcheren; maar opgehouden door tegenspoeden van verschillenden aard, en vooral door toedoen van den vijand, die de bergkloven, door welke de kolonne haren marsch moest verrigten, versperd had of althans hardnekkig verdedigde, kon zij niet verder komen dan te Joengrangang in het Kliergebergte, waar zij vernachtte.

Den 15^{den} bereikten de beide kolonnes, zonder veel meer dan enkele verstrooide brandals gezien te hebben, hunne bestemming. Sambiroto werd geheel verlaten gevonden, maar droeg de sporen van pas zeer kort geleden en in veel overhaasting door zijne bevolking ontruimd te zijn. Men vernam werkelijk van een ziek grijsaard, die achtergebleven was, dat DIEPO-NEGORO nauwelijks vier uren te voren naar het zuiden was gevlugt. Nadat de Nederlanders den nacht in Sambiroto hadden doorgebracht, werd deze plaats, benevens Banjoemenang en Pendem — allen verblijven van DIEPO-NEGORO — aan de vlammen prijsgegeven. Op den terugmarsch

werd de kolonne van TEN HAVE nu en dan door de opstandelingen verontrust, maar zij bereikte Kalibawang zonder belangrijke ontmoetingen. — De 4de kolonne, die zich te Banjoemenang van de 2de gescheiden had, trof even voorbij deze plaats het ongeluk dat de as van een der 2de brak, zoodat er een geruime tijd met het vervaardigen van eene nood-as moest verloren gaan. Tot nog toe was de kolonne slechts door eenige hoofden te paard van de toppen der bergen in het oog gehouden geworden; maar zoodra de 2de kolonne zich genoegzaam verwijderd had en die vijandelijke hoofden het onbruikbare en zich uiterst langzaam bewegende stuk geschut ontwaarden, kwamen hunne benden van alle zijden opdagen en de onzen met hun geweevuur begroeten. Toen dit eenigen tijd geduurd had, kwam DIEPO-NEGORO in persoon met 140 ruiters aansnellen en zijne onderbevelhebbers met trompet- en tromseinen aanmoedigen. Bij Giandi, waar de vijand meer en meer kwam opdringen, was BAUER verplicht zich in slagorde te stellen, en nauwelijks was hij hiermede gereed, of de vijand stooft met gevelde lansen en geweren op zijne gelederen los. Deze aanval werd echter met groot verlies aan de zijde der opstandelingen afgeslagen, waarna de kolonne haren togt voortzette. Te Toeroos brak evenwel ook de nood-as van den 2de, en dit verplichtte tot eene nieuwe halt. Terwijl men bezig was de schade te herstellen, kwam de vijand andermaal opdagen, om zich tegenover de onzen en, even als zij, in slagorde op te stellen; hij waagde het thans niet met blank geweer aan te vallen, maar

begon een geregeld en welonderhouden pelotonsvuur, wat door de onzen op dezelfde wijze en uit het tweede veldstuk werd beantwoord. Daar het terrein hellende was en de brandals lager stonden dan de onzen, zoo rigtte vermoedelijk hierdoor hun vuur weinig schade aan. Toen de kolonne zich weder in beweging kon stellen, was ook het vuur des vijands — naar het scheen door gebrek aan munitie — bijna opgehouden en hij vergevoegde zich de onzen tot nabij Poenda in 't oog te houden, en slechts door tirailleurs te laten beschieten. Eer men evenwel zoóver gekomen was, bleef het beschadigde kanon in een modderig rijstveld, beneden Toeroos, steken, en men zag thans geen kans meer de affuit te redden. Men had uit Sambiroto een daar gevonden metalen 1 R^r medegenomen, en dit stuk, benevens de tandoe's, die vol gekwetsten waren, vorderden de beschikbare koelie's; bovendien was het terrein zoó moeilijk, dat ook aan den anderen 2 R^r der kolonne ieder oogenblik het een of ander haperde; er waren achtereenvolgens reeds acht strengen en twee trekhaken gebroken, en dit alles moest telkens onder 's vijands vuur hersteld worden. BAUER besloot derhalve aan den luitenant der artillerie KLARING te bevelen de affuit achter te laten, en slechts het stuk door de pionniers te doen mededragen. Na een hoogst afmattende marsch, gedurende welken hij zes uren lang in gevecht was geweest, bereikte hij, met een verlies van drie dooden en elf gewonden, benevens vier doode en twee gewonde paarden, zijn kampement. De grootste vijandelijke magt, welke men den

14^{den} September bijeen zag, bedroeg ongeveer 2500 man; het verlies der opstandelingen kon moeilijk worden begroot. Door BAUER was uit Sambiroto, behalve den genoemden 1 R^r , medegenomen een aantal koperen kogels voor kanons en lilla's, benevens 1100 tinnen geweerkogels; op den terugmarsch werden nog twee geweren, waarvan een door den luitenant RIETVELD, en een gezadeld paard buitgemaakt (1).

Na dezen togt deed BAUER nog eenige kleinere (2), tot hij den 5^{den} October, gelijk wij reeds zagen, de onderneming van LE BRON DE VEXELA ondersteunde. Maar wendden wij thans onze blikken naar het noordelijkst gedeelte van het oorlogstoooneel.

De vijandelijke hoofden IMAN-MOESBA en MAAS-LOERAH, gaven daar aan de onzen bij voortdoring handen vol werks. In Ledok, waar MICHELS het bevel voerde, was het gedurende de eerste dagen van Mei rustig, maar de maand verliep niet zonder dat de luitenant WIGGERS, kommandant te Batoor, eenen togt moest ondernemen om de brandals uit zijnen omtrek te verjagen (3), en reeds in den nacht van 5 op 4 Junij had MICHELS zelf te

(1) BAUER was zeer tevreden over den kapitein VAN INGEN, de luitenant LOMBAAR, SUTHERLAND, RIETVELD (ligt gewond) en WOLFF, en den sergeant SLUISDAM. Aan den Sumanapschen majoor DIEPO-DIOJO werd het paard gedood wat hij bereed.

De kapitein TEN HAVE roemde het gedrag van den luitenant SCHRIJNER.

(2) Zoo als op 2 October naar Poenda, waarbij zich onderscheidden de luitenant RIETVELD der infanterie, KLARING der artillerie en KAROKANANGO der Madurezen.

(3) Waarbij zich onderscheidden de korporaal WINTER en de fuselier SEIDELMAN.

Koeripan een hevigen aanval af te slaan (1). Door het aanhoudend doen van togten in verschillende rigtingen, waarbij de permanente barissans van Kendal en Batang, die bij het openen van den veldtogt in Ledok waren achtergebleven, goede diensten bewezen; door het bouwen van bents, zoo als te Kaliwiro en Ploenjarang, en door het uitoefenen eener scherpe politie gelukte het aan MICHELS, en later aan DUPERRON, die hem — 29 Julij — wegens ziekte kwam vervangen, wel is waar voorloopig aan Ledok de rust te hergeven, maar de vijand was daardoor niet onderworpen of vernietigd. Hij wierp zich in de bijna ontoegankelijke wildernissen van de bergen Praauw en Djing, om van daar zijnen werkzamen en welgevoerden partij-gangers-oorlog op het gebied van Kadoe en Samarang te hervatten. De moeilijkheid van het terrein gaf aanleiding dat men bij voorkeur inlanders, en wel in de residentien opgerigte pradjoerits, tegen hem aanvoerde; maar, werden de Europeanen daardoor gespaard, het getal onzer kleine nederlagen werd er ook door verhoogd. De ondervinding bewees hier andermaal, dat pradjoerits en barissans goede diensten kunnen bewijzen, maar dat zij door geregelde troepen en vooral door Europeanen moeten ondersteund worden. De kommandant der pradjoerits te Pegadan, ging den 6^{den} Augustus den vijand met 50 man en een barissan opzoeken in het Praauw-gebergte, maar leed eene volslagen nederlaag; hij-zelf geraakte in 's vijands handen,

50 der zijnen waren dood of gewond en 57 geweren met 1000 patronen strekten den opstandelingen tot buit. Op het vernemen van dezen onspoed, snelde de resident VALCK met de Djajang-Sekars van Kadoe en een barissan naar Pegaden, werwaarts ook door den luitenant-kolonel DUPERRON uit Wonosobo en Serang detachementen gezonden werden. Met deze troepen doorzocht VALCK op den 8ten en 9^{den} den geheelen berg Praauw tot op diens kruin, maar de vijand had zich tijdig weder uit die streken verwijderd en men vond slechts zijne pas verlaten bivaks (1).

Ook BESIER, resident van Samarang, was nog in den loop van Augustus verplicht naar zijne grenzen te snellen; den 20sten ging hij van Toean in het Selokaton-sche met een detachement pradjoerits, onder den kapitein CLIGNET der Samarangsche schutterij, de Djajang-Sekars van Kadoe, hem onder luitenant VAN DER KLUGT toegezonden, en eenige barissans, in verschillende rigtingen op marsch om den vijand op te zoeken; hij kon hem echter met zijne geregelde troepen nergens naderen, en besloot dus hem door den Demang van Selokaton met diens barissan te doen vervolgen; maar deze Demang werd reeds den volgenden morgen door de opstandelingen geslagen, en zelf gewond en gevangen genomen. De controleurs PERSIJS en VALCK daarentegen waren gelukkiger; zij wisten den 29sten Augustus bij den wa-

(1) Waarbij zich onderscheidde de kapitein der artillerie BIECK.

(1) De resident VALCK roemde zeer de diensten bewezen door de luitenants WIGGERS, NIELAND en ZOMERDIJK der infanterie, en VAN DER KLUGT van de Djajang-Sekars van Kadoe; voorts die van TJOEKRO-WINDJOJO, kapitein der Kendalsche pradjoerits, en van den controleur VALCK.

terval Merak een vijandelijke bende te achterhalen en met groot verlies op de vlugt te drijven. Ook de 9de September was den onzen voordeelig; de luitenant VAN DER KLUGT, die met eenige troepen te Pegaden stond, de schutter-kapitein CLIGNET, die de noordoostelijke hellingen van het Praauwgebergte gadesloeg, en de luitenant DE GROOT, die zich te Nergo ophield, rukten van drie verschillende zijden tegen IMAN-MOESBA op en bragten hem te Igerboenta een verlies van vele dooden en gewonden toe; maar reeds den 18^{den} dier maand werd dit voordeel bloedig gewroken, doordien de luitenant DE GROOT zich met 120 à 150 Europeanen en inlanders te Bakal, waar hij op eenen togt van Nergo nachtverblijf hield, liet overvallen en een verlies van een Europeaan en zes pradjoerits onderging (1). — Zoo werd de strijd op dit moeilijke terrein met afwisselende kansen gevoerd. De onzen inziende hoe moeilijk het was den vijand op zijne rotsen en bergen te achterhalen, besloten hem door het naauwkeurig bezetten en bewaken der wegen zooveel doenlijk den toegang naar de lager gelegen streken te beletten, en zoo door gebrek aan levensmiddelen tot onderwerping te brengen; maar ook dit baatte weinig, daar MAAS-LOERAH en IMAN-MOESBA altijd gelegenheid vonden zendelingen naar de omgelegen dessa's af te vaardigen, en de bewoners, onder bedreiging van moord en brandstichting, te

noodzaken hen soms met eigen levensgevaar van het noodige te komen voorzien.

Op het westelijk gedeelte van het oorlogstoonel gingen de zaken aanvankelijk meer naar wensch. Naar luid der bevelen van den opperbevelhebber, moesten daar de 7de en 8ste mobiele kolonnes, zoodra de rijstvelden genoegzaam zouden opgedroogd zijn, in verband met elkander, uit het noorden en oosten langzaam voorwaarts naar de Bogowonto rukken, om vervolgens meer in onmiddellijke overeenstemming met de troepen, die CLEERENS daar reeds had opgesteld, gestadig onder diens bevelen werkzaam te zijn. De 8ste kolonne zou daartoe van Komiet, waar zij gekampeerd was, aanvankelijk eene noord-oostelijke rigting volgen (op Pandjer, bij Keboemen), terwijl de 7de, die gedurende het slechte seizoen, ter beveiliging van Ledok, bij gedeelten uit Bagleen naar dit gewest gezonden was, en zich derhalve weder onder de bevelen van MICHIELS vereenigd zag, in den beginne zuidwestelijk zou marcheren, ten einde met de 8ste in gemeenschap te komen. Deze bevelen waren in den aanvang van Mei gegeven, en BUSCHKENS maakte zich den tijd, die er nog moest verstrijken eer ze uitgevoerd konden worden, ten nutte tot het bouwen eener benting te Komiet en tot het doen van een aantal kleine togten in den omtrek, waarbij het doel: tuchtiging van den vijand en bescherming der vreedzame ingezetenen, gestadig werd bereikt. Den 11^{den} Junij kon hij eindelijk voorwaarts gaan en kwam, na eenige onbeduidende ontmoetingen met verstrooide hoopen brandals, den 16^{den} te Pandjer, waar hij terstond eene benting

(1) Door de kloekmoedige tegenwoordigheid van geest van den adjudant-onderofficier PÖHLER, en van den kapitein der Samarangsche pradjoerits Radeen Sisgo-Winjojo, werd het detachement voor een geheel ondergang bewaard.

begon op te werpen. Een gedeelte zijner magt was onder den majoor COLSON langs het zuider-zeestrand getrokken, en had zich te Petanahan met hetzelfde doel gevestigd. Het landvolk onderwierp zich rondom deze beide punten met graagte aan de onzen, en de Radeen Tommongong BRATA-DININGRAT, regent van Banjoemaas, die BUSCHKENS met een barissan gevolgd was, droeg daartoe, door het welbesteden van zijnen invloed, niet weinig bij. Het bouwen van bentings evenwel bewijst reeds dat de vijand nog in geen deele uit Bagleen geweken was, en dat men zich derhalve ook nu en dan met hem moest meten, ja zelfs tot togten verplicht was; maar de opstandelingen waren hier op verre na niet zoo moedig als in Mataram, en doorgaans was het voldoende dat de onzen zich in beweging stelden om hen de vlugt te doen nemen (1). BUSCHKENS bleef tot den 16^{den} Julij te Pandjer, maar dien dag ging hij voorwaarts tot Wedie en liet hij den majoor COLSON naar Ambal rukken, ten einde door deze bewegingen de taak der 7de kolonne te verligten, die intusschen tot Ploenjorang genaderd was en uit het bebergte in de vlakke zou nederdalen. Op den 21sten Julij bevond de 7de kolonne, wegens ziekte van majoor MICHELS aangevoerd door kapitein DUSSEER DE BARENNE, zich te Merden, waar zij eene benting ging bouwen. Hetzelfde werd door majoor COLSON te Ambal verrigt, terwijl BUSCHKENS

intusschen met zijne hoofdmagt in beweging bleef om den vijand, waar hij zich vertoonde, te kunnen verdrijven.

Reeds den 24sten in den avond, moest BUSCHKENS van Wedie naar Merden snellen, waar de kapitein DUSSEER DE BARENNE allerhevigst was aangevallen geworden. Den volgenden dag werd die aanval hernieuwd, maar hoewel hij glansrijk werd afgeslagen, zoo kwam de overwinning ons toch te staan op het tijdelijk verlies van den kapitein DUSSEER DE BARENNE, die met drie wonden van het slagveld werd gedragen (1). Het bevel der 7de kolonne werd thans in handen gesteld van den majoor COLSON, die daarmede voorloopig, hoezeer de benting den 1sten Augustus gereed was, in de omstreken van Merden werkzaam bleef, onderwijl BUSCHKENS te Oengarang, nabij Tersaba, eene andere sterkte ging bouwen. De troepen, die intusschen de benting te Ambal voltooid hadden (2), rukten voort naar Tlogo, bij Wawar, waar insgelijks eene schans moest verrijzen. Petanahan, Ambal en Wawar waren allen punten op den weg die van Karangbolong langs het zuider-zeestrand over de Bogowonto en Progo voert. Den 12^{den} Augustus waren deze werken gereed en BUSCHKENS, die thans de 7de zoowel als de 8ste kolonne onder zijne bevelen had, was intusschen zóó ijverig voortgegaan met het oprigten en in beweging stellen van barissans, en hij had bij het volk

(1) Op den 30sten Junij greep er echter te Pandjer een klein maar hevig gevecht plaats, waarin zich onderscheidden de luitenant DE GROOT, de wachtmeester UMBACH, de korporaal SLOETER en den huzaar MULLER, allen van het 7de regiment huzaaren.

(1) De wachtmeester OOLFENS onderscheidde zich dien dag.

(2) Deze troepen hadden op 22 Julij een vrij scherp gevecht geleverd, waarin de luitenant MAXWEL zich onderscheidde.

zoo veel bijval gevonden, dat de geheele achter hem gelegene landstreek als onderworpen kon aangemerkt worden. Enkele zeer onbeduidende hoopen brandals, die daar nog rondzwierven, liet hij door den luitenant MAXWEL opsporen, maar deze kon ze bijna nergens achterhalen. De kolonnes te Oengarang en Merden hadden wel is waar nu en dan gevechten te leveren, maar deze waren slechts zeldzaam van eenige beteekenis, zoodat de stand van zaken hier over het algemeen zeer voldoende was (1).

Terwijl dit alles in West-Bagleen voorviel, was CLEERENS meer ten oosten insgelijks met voordeel werkzaam geweest. Bij den aanvang van het goede seizoen was hij versterkt geworden door den Soloschen Prins SOERIO-MATARAM, met een goed zamengestelde barissan, en door den zoon van Prins ARIO-BLITAR, die, tot den rang en titels zijns vaders verheven, eveneens aan het hoofd eens barissans stond. Na eenige kleine gevechten stond CLEERENS op het laatst van Mei te Kedoong-Kebo, vanwaar hij den 28sten dier maand een togt deed naar Winong, en te dier plaatse den vijand een gevecht leverde, wat aan deze op een aanzienlijk verlies te staan kwam (2). Hij bleef zich daarop eenigen

tijd in verschillende rigtingen bewegen, en sloeg zich vervolgens tegen het einde van Junij te Goenong-Persoda neder, om er eene sterkte te doen aanleggen.

Een gedeelte zijner thans vrij aanzienlijke magt stond, onder den kapitein RINIA VAN NAUTA, te Gombar en had er destijds reeds eene benting gebouwd. Hetzelfde was door den luitenant KRAFFT, met een geringer aantal troepen, te Tjengkawal verrigt (1). Het volk kwam overal gereedelijk in onderwerping, en hielp volgaarne aan het daarstellen der schansen, die het zeer gaarne zag verrijzen als onfeilbare middelen om tot rust te geraken. CLEERENS zou alle redenen gehad hebben zich over den gang der zaken te verheugen, ware het niet dat de buitengewoon zware regens, die gedurende de goede moesson van 1828 vielen, hem niet alleen in zijne werkzaamheden verhinderd, maar ook het getal zijner zieken belangrijk vermeerderd hadden. Dit was zeker over het geheele oorlogstooneel, maar in Bagleen meer dan elders het geval. Dit geheele landschap bestaat grootendeels uit rawa's of moerasen, wier aantal door zoo veel regen niet kon verminderen. Des avonds en des morgens zag men er bestendig een digte nevel langs den bodem zweven, en deze dampen

(1) In een vrij scherp gevecht, wat op 2 September door majoor COLSON nabij Merden geleverd was, kweten zich loffelijk de luitenants GILLIS en BOEREN, de inlandsche wachmeister der Djajang-Sekars RANDAL en de Madurees SOLIMAN.

(2) Loffelijk hebben zich daarbij gekweten de luitenants MIXA, CAVALINI en KRUSE, de wachmeister GROBEN, de korporaal LEENAARDS, de trompetters PLAQUIN en van DER STRATEN, en de huzaren DETGENS, RUSEE, ORLEAT, IJSERMAN en DE GROOT van het 7de regiment huzaren; de korporaal DIOJO,

de trompetter DEGLIS en de Djajang-Sekars RASIEDJAN en RASIMAH van de Tegalsche, benevens de wachmeister FILIP, de korporaal KOKDON en de Djajang-Sekars NARIPIA, KAKING en KERTO-SENTIRO van de Pekalongangsche Djajang-Sekars.

(1) In gevechten, op 13 en 26 Mei te Gombar en Tjengkawal geleverd, hebben zich onderscheiden de luitenants RUTTE, KRUSE, CAVALINI, KRAFFT en METSELAAR; de sergent LE BOEUF en de Tom-mongong REXO-DI-WIRIO.

verdwenen eerst wanneer de zon boven de toppen der omliggende bergen gerezen was, en hare stralen in de vlakke kon nederzenden, maar dan ook nam de hitte, zonder dat zij, wegens de hooge bergen langs het zuiderstrand, eenigzins door den zeewind getemperd werd, zoodanig toe, dat zij des morgens ten negen uur reeds boven de 90° en na den middag dikwerf boven de 100° gestegen was, zonder immer beneden de 84° F. te komen. Het was waarlijk niet vreemd dat er bij de aanhoudende vermoeijenissen, die de soldaat in eene dergelijke luchtgesteldheid moest verduren, vele ziekten te voorschijn traden. Om beter in de verpleging der zieken te kunnen voorzien, was door VAN DEN HEUVEL, dirigerend officier van gezondheid in de 2de groote militaire afdeeling, in de maand Junij te Maron een hospitaal aangelegd, werwaarts nu alle ernstige kranken van de overige posten vervoerd werden. Te Maron was insgelijks een groot pakhuis van levensmiddelen daargesteld, zoodat er ook meer zeker en geregeld voor het onderhoud van den soldaat kon gezorgd worden; te Tjengkawal kwam thans een dergelijk pakhuis voor die troepen welke meer zuidelijk stonden, en, ten einde de wijze van gelden en goederen te verantwoorden, meer gemakkelijk te maken, werd er in Bagleen, even als reeds in Kadoe, in Djokjokarta en in Soerakarta geschied was, een officier der militaire administratie geplaatst, door wiens tuschenkomst voortaan alle schriften daarop betrekking hebbende, aan den onderinspecteur der 2de militaire afdeeling werden opgezonden.

De gezondheidstoestand der benden van CLEERENS was echter niet zoodanig, dat hij daardoor ernstig in zijne bewegingen belemmerd werd. Hij bleef voortgaan den vijand alom te doen opzoeken en verjagen, en vond zelfs op 1 Julij gelegenheid een belangrijk voordeel te behalen. In den morgen van dien dag waren de troepen te Goenong-Persoda ernstig verontrust, en volgens berigten was de aanval bestuurd geworden door DIEPO-NEGORO-ANOM, die in de nabijheid stond, den toevoer van levensmiddelen door het landvolk naar de henting belette en de kans zocht het nog niet geheel voltooide werk te nemen en te vernielen. CLEERENS, die zich weder te Kedoong-Kebo ophield, liet nog dienzelfden dag den kapitein RINIA VAN NAUTA ter ondersteuning van Goenong-Persoda oprukken, en deze officier, gereedstaande tot den afmarsch, bekwam van een der inlanders, die in Bagleen volijverig ter verdrijving der brandals medewerkte, zoodanige naauwkeurige berigten aangaande het verblijf van den jongen DIEPO-NEGORO, dat hij besloot hem gedurende den aanstaanden nacht te gaan overvallen. Deze overvalling — te Kemadoe — gelukte niet volkomen, want DIEPO-NEGORO-ANOM wist te ontsnappen naar Rawa-Baijem en daar een gedeelte zijner magt te herzamelen, maar reeds ten 7 uur in den morgen, werd hij op nieuw door RINIA VAN NAUTA aangevallen, en thans in ordelooze en verstrooide vlugt uiteengejaagd (1).

(1) Te Kemadoe verloor de vijand, behalve een aantal dooden en gewonden, een sabel en een zilveren, met goud versierde en het jaartal 1749 dragende, patroontusch van DIEPO-NEGORO-ANOM, zeven

Op deze wijze ging CLEERENS bestendig voort den vijand afbreuk te doen, en zijne pogingen daartoe vermeerderden nog, toen hij — 25 Julij — door een deel der Menadonesche hulptroepen was versterkt geworden en zijne zieken weder allengskens in beterschap toenamen. Na eenige togten, onder kapitein RINIA VAN NAUTA van Gombar (1), en onder luitenant KRAFFT van Tjengkawal (2), te hebben doen verrigten, ging hij in den avond van den 25ten Augustus in persoon van Kedoong-Kebo naar Gombar, waar hij 120 bajonetten, 67 ruiters en een veldstuk bijeenbragt, en naar Lingies ging. Na een zeer moeilijken marsch, dewijl de vijand door het opstoppen eener rivier eene groote uitgestrektheid gronds onder water had gezet, bereikte men die plaats vroeg in den morgen van den 24sten. Eenige geweerschoten overtuigden de onzen dat de vijand hunne nadering bemerkte had; maar door in twee gedeelten de rivier Djali boven en beneden Lingies over te trekken, en zich achter

geweren, vijf pistolen, drie kistjes met munitie voor klein geweer, achttien paarden met vele zadels, een aantal lansen, waaronder zeer fraaije met goud en zilver versierde, van den Pangerang zelf, eene menigte dito krissen, een Alkoran, een priesterstaf, de tjap (zegel) van Tommongong WIRO-POTJO, enz., enz. De kapitein roemde zeer het gedrag zijner officieren, de luitenants HUISMAN, ENGERBERTS VAN BEVERVOORDE en PARSO (inlander) van de infanterie, MIXA, KRUSE en CAVALINI der ruitery, en RUTTE der artillerie.

(1) Zoo als op 14 Julij over Lingies naar Borro, waarbij zich loffelijk kweten de luitenants RUTTE, HUISMANS, BLONDEAU, MILET, MIXA, CAVALINI en KRUSE, de sergeant VAN VLIET, de huzaren FURT en DIJKJANS.

(2) Zoo als in den nacht van 21 op 22 Augustus, waarbij zich onderscheidde de luitenant METZELAAR, met de inlandsche sergeanten SERIMAN en OLIA.

die dessa weder te vereenigen, vonden zij gelegenheid den vijand nog te achterhalen en eenig verlies toe te brengen (1). Dien dag bereikte men Benawan en den volgenden ging men over Paesan weder naar de vorige stellingen, zonder veel vijand gezien te hebben, terug. Deze geheele togt had de meening bevestigd, dat men in Bagleen slechts met de pradjoerits van DIEPO-NEGORO, en geenszins met eene vijandige bevolking te doen had. Het herstel der rust ging dan ook met rassche schreden voorwaarts, en veel werd daartoe almede bijgedragen door de tegenwoordigheid der 2de kolonne, onder kapitein TEN HAVE te Kalibawang, met wien CLEERENS reeds op 20 Augustus in gemeenschap was getreden.

De kapitein TEN HAVE was, versterkt door de Ternataansche hulptroepen — 500 koppen — den 21sten Julij van Minoreh opgebroken, om zich te Kalibawang te gaan vestigen en er eene benting te bouwen. Hij moest beginnen met het terrein tusschen zich en het gebergte Trajoemaas van vijanden te zuiveren, het volk rondom zich tot onderwerping brengen, en in overeenstemming met CLEERENS en met BAUER, die aan de Progo stond, de opstandelingen bevéchten. Zoo dikwerf hij met een dezer beide hoofdofficieren gemeenschappelijk handelde, moest hij zich als onder hunne bevelen staande beschouwen. Elders hebben wij reeds van zijne verrig-

(1) De wachtmeesters BADEKE en FUCHS waren gewond; het leven van den laatsten werd in het gevecht gered door kapitein RINIA VAN NAUTA; behalve over deze was CLEERENS zeer tevreden over de luitenants RUTTE, STEINMETZ, VAN DER VLIET en KRUSE, en over sergeant VAN DER VLIET.

lingen met den majoor BAUER melding gemaakt. Door het bezetten van Kalibawang was er weder eene belangrijke schrede voorwaarts gedaan, want de gemeenschap tusschen CLEERENS en Kadoe was daardoor zoo goed als verzekerd. Het landvolk, nabij Kalibawang, was bovendien even gewillig om zich onder onze bevelen te stellen als dat in Bagleen, en ook daar had men slechts met de meer geregelde benden van DIEPO-NEGORO te strijden (1).

Daar het weder eenigzins gunstiger en de bodem daardoor drooger en vaster was geworden, en CLEERENS bovendien door de aankomst der Boetonesche hulp-troepen andermaal versterking had bekomen, zoo naderde het tijdstip waarop hij het plan zou gaan ten uitvoer brengen, wat hij reeds voorlang ter verdere onderwerping van Bagleen gevormd en aan de goedkeuring van den Generaal DE KOCK onderworpen had. Dit plan bestond daarin, dat hij aan de Bogowonto een goed deel zijner magt achterlaten en vervolgens het overige verzamelen zou, in de linie die gevormd werd door de bentings van Merden, Oengarang en Wawar, en dat hij vervolgens uit deze punten van uitgang — operatie-basis — zich in drie gedeelten oostwaarts zou bewegen, tot aan de Bogowonto. Deze beweging was zoodanig voorgeschreven en moest verder door de kommandanten der drie troepen-afdeelingen, die haar zouden uitvoeren, zoodanig bestierd worden, dat men tusschen het

gebergte ten noorden en het zeestrand ten zuiden eene bijna zamenhangende linie vormde, die den vijand overal voor zich uit en over de Bogowonto dreef. Terwijl CLEERENS, die zelf den algemeenen gang dezer verrigting zou besturen, zich voorts eenigen tijd aan de Bogowonto ophouden en daarna die rivier overgaan zou, moest BUSCHKENS met de 8de kolonne in West-Bagleen achterblijven, ter geruststelling der pas onderworpen en ons zeer gezinde bevolkingen, en om die vijandelijke benden, welke tusschen onze voorwaarts rukkende troepen mochten doorbreken, aan te vallen en te verslaan.

Nadat er intusschen aan de Bogowonto nog eenige kleine gevechten geleverd waren (1), trok CLEERENS met de 6de kolonne westwaarts. Den 11^{den} September zich met den majoor BUSCHKENS te Wawar, tot het doen oprigten van barissans, bevindende, hoorde hij des namiddags kanonschoten in de rigting van Klepoe, wat hem onverwijd naar die plaats deed vertrekken. Aankomende, vernam hij dat de aldaar ge bivakkeerde 8de kolonne, die hij afwezigheid van BUSCHKENS door den 1sten luitenant VAN HERFF werd aangevoerd, een hevigen aanval had afgeslagen, maar ook een verlies van 8 dooden en 2 gewonden had geleden. De vijandelijke ruitery, sterk 150 à 200 paarden, was door het detachement ruitery der kolonne op de vlugt geslagen, maar had zich herzameld en een peloton van 25 Madurezen, wat, wegens te grooten

(1) De luitenant SCHRIJSEN der 2de kolonne bracht hen op 26 Augustus, bij den bergpas van Joengranghan, een niet onbelangrijk verlies toe.

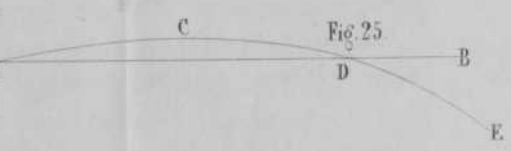
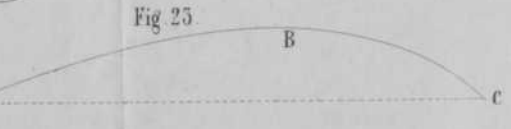
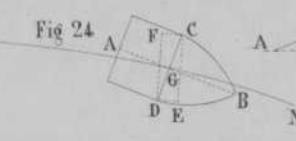
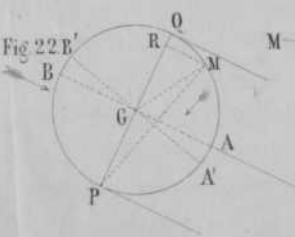
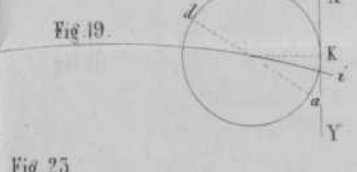
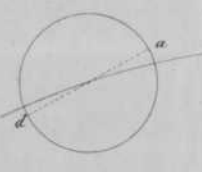
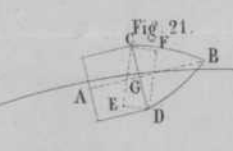
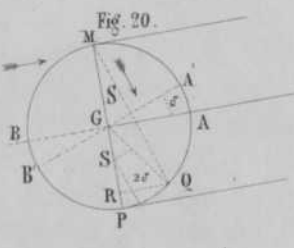
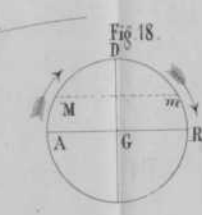
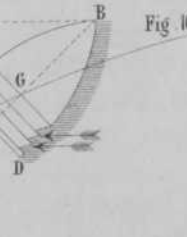
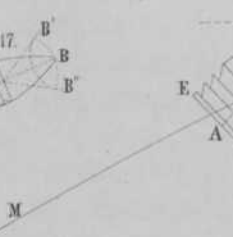
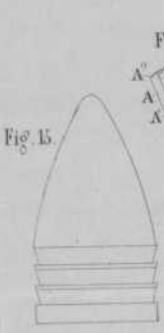
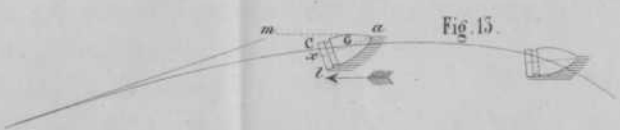
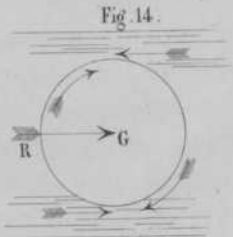
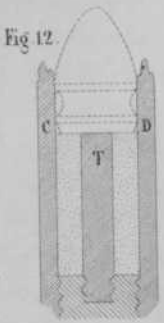
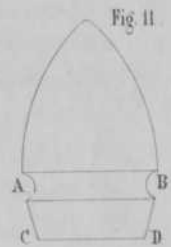
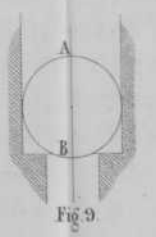
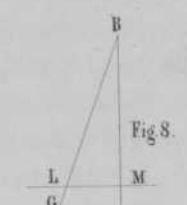
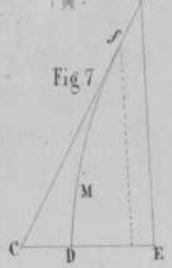
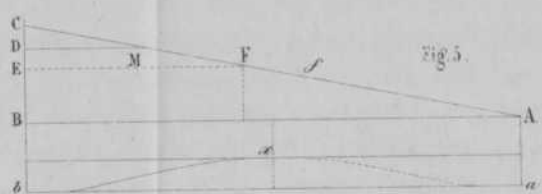
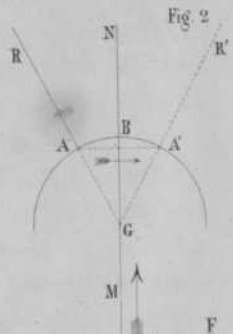
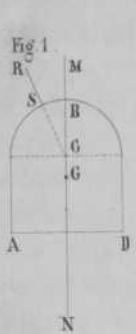
(1) Zoo als op 2 September door RINIA VAN NAUTA, waarin de luitenants RUTTE en METZELAAR zich loffelijk kweten, en het paard gedood werd wat laatstgenoemde bereed.

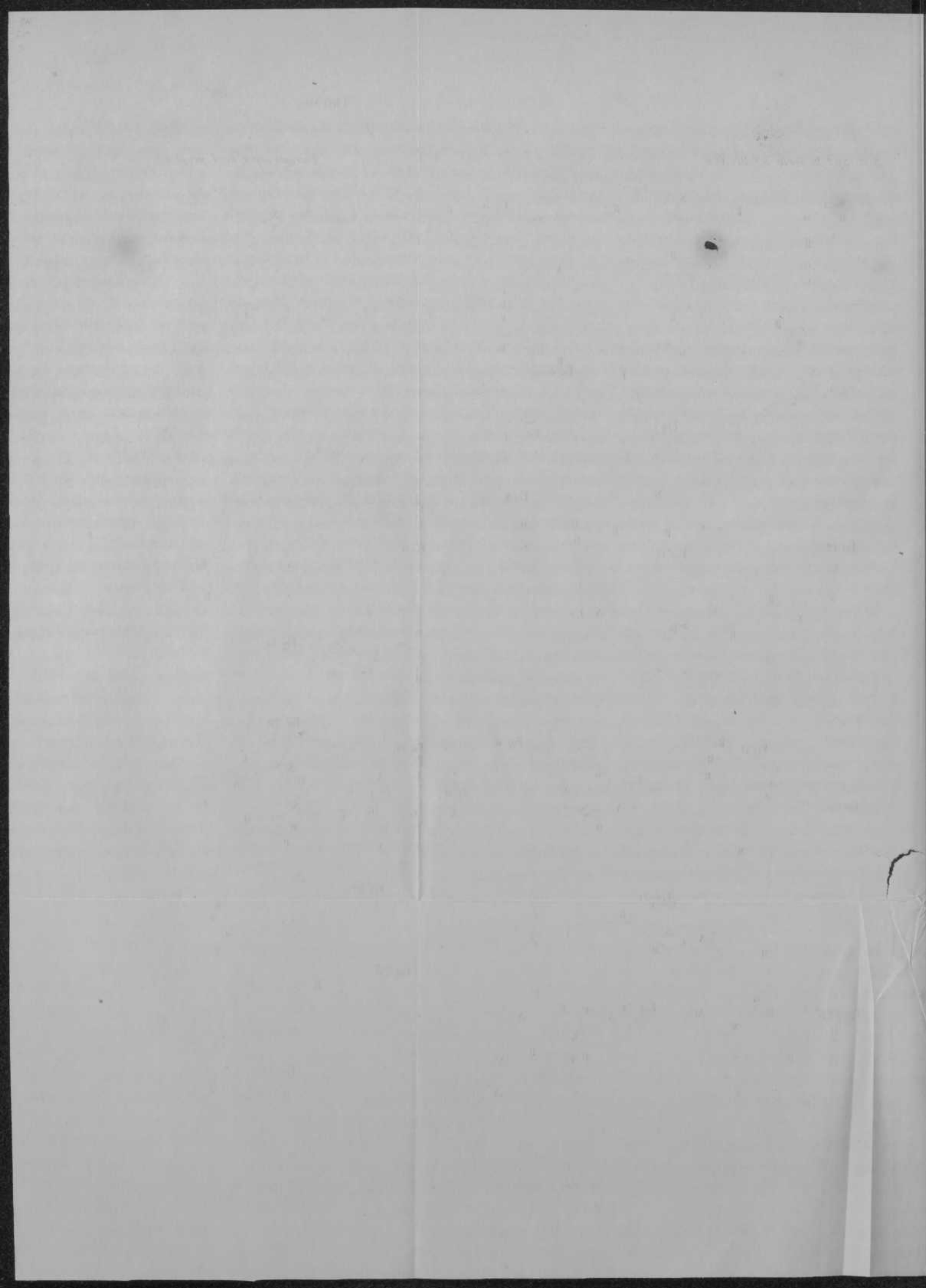
ijver de bevelen van zijn aanvoerder, luitenant DIEDERICH, niet achtende, onze ruiters was nagesneld, overhoop geworpen. De hoofdmagt der kolonne, die thans opgerukt, maar in den aanvang door VAN HERFF te veel teruggehouden was, dreef den vijand weder spoedig op de vlugt, maar de Madurezen lieten 7 lijken op het slagveld. De vijand hernieuwde een paar uren later zijnen aanval, maar werd nu met aanzienlijk verlies afgewezen, doch bragt die kolonne nog een doode en twee gewonden toe (1).

Op den 12^{den} September ondernam CLEERENS zijne oostwaartsche beweging; de vijand vlugtte overal voor de onzen, en slechts de luitenants RUTTE en METZELAAR, die achtergebleven waren om het gebergte ten noorden te doorzoeken, konden dien dag aan de brandals te Tjelappan enig nadeel toebrengen. De troepen van CLEERENS besloegen gedurende hunnen marsch de uitgestrektheid gronds tusschen het genoemde gebergte ten noorden en de groote Rawa ten zuiden; zij kwamen bijna gelijktijdig aan de rivier Djali aan, waar zij zich te Madjir, Semawang, Jono, Lingies, Gedoengong en Kaliwoengoet bij Awoe-Awoe, nedersloegen. Den 15^{den}, 14^{den} en 13^{den} bleef CLEERENS standhouden

(1) Door de bedaardheid en den goeden raad van den luitenant der artillerie VAN DER MOOLEN, werd de 8ste kolonne dien dag voor grooter verliezen bewaard en aan den vijand belangrijk nadeel toegebracht. Ook de luitenants VAN VIERSSEN en DIEDERICH kweten zich loffelijk.

om nieuwe barissans op te rigten, en andere, die reeds bestonden en onderwij opgerukt waren, in deze stelling hunne plaats te geven; den 15^{den} ging de majoor BUSCHKENS, ter opsporing van mogelijk achtergebleven vijanden, reeds weder eene rugwaartsche beweging maken tot Klepoe, maar hij vond niets en ging zich later bij Lingies nederslaan, en daar eene benting bouwen. Den 16^{den} vervolgde CLEERENS den togt met de 6de en 7de, en een gedeelte der 8ste kolonne, en kwam in den namiddag aan de Bogowonto, zich verzekerd houdende geene vijanden meer achter zich te hebben, dan misschien enkele hoofden zonder belangrijk gevolg, voor wier verstrooiing de 8ste kolonne zou zorgdragen. Aan de Bogowonto bleef hij voorloopig standhouden en begon terstond eene benting te bouwen aan den mond dier rivier, tegenover eene plaats waar zij bij de eb doorwaadbaar was. Hij besteedde nu gedurende eenige dagen zijn tijd met het doen voltoojien der begonnen versterkingen, met het oprigten en plaatsen van barissans en met het regelen van het inlandsch bestuur der streek waaruit de vijand verdreven was. Spoedig hoopte hij daarna over de Bogowonto in gemeenschap te komen met de Nederlandsche troepen, langs de Progo opgesteld, maar de tijd zou leeren dat dit niet geschieden mogt, zonder dat er vooraf in Bagleen nog belangrijke nadeelen door ons geleden werden.

IETS OVER DE NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN OF PUNKOGELS,
(PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIBOUX, in het *Journal des armes spéciales*, IIIe Serie, Tome VIII, N°. 41 et suivans.

Door F. A. T. DELPRAT, Kapitein der Artillerie.

(Vervolg van N°. 4, blz. 166.)

(Met Fig.)

De zoo belangrijke proeven te Vincennes met punkkogels (1) genomen, hadden slechts de massa der kogels tot hoofddoel, en het gevoelen der bekwaamste proefnemers zoude schijnen te zijn, dat voorbij zekere grenzen, de meerdere of mindere spitsheid van de punt weinig invloed meer uitoefent.

Alvorens verder te gaan, willen wij de theorie ontwikkelen van de beweging der projectielen, die uit getrokken loopen worden voortgeschoten.

Wordt een punkkogel uit een gladden loop geschoten, dan zal hij, bij het verlaten van de tromp, omkantelen en meestal dwars tegen het doel treffen.

Onder de verschillende assen waarom de draaijende beweging kan plaats hebben, zijn er twee zeer voorname: die, ten opzichte waarvan het moment van traagheid een maximum, en die waarvoor dit een minimum is. De laatste is bij punkkogels, en in het algemeen bij langwerpige projectielen, de omwentelings- of lengte-as van het projectiel; de eerste eene as daar

loodregt op. Zoo zal bijv. bij eenen gelijkslachtigen cilinder de as van den cilinder de as van het kleinste moment zijn, en eene as loodregt door het midden van deze getrokken, de as van het grootste moment; althans indien de hoogte van den cilinder niet zeer klein is ten opzichte van de middellijn. Nog bestaat er wel eene derde as, doch deze is zonder belang voor de hiernavolgende beschouwingen.

Bij een ligchaam dat om eene as rond-draait, verstaat men door het moment van traagheid, de som der producten van de massa van elk stofdeeltje, met de tweede magt van zijnen afstand tot die as. Bij een cilinder als boven bedoeld, is het duidelijk, dat het moment van traagheid ten opzichte van de as des cilinders, kleiner zal zijn dan voor eene as loodregt daarop getrokken; want de massa's blijven dezelfde, doch de afstanden tot die tweede as worden grooter; en dit verschil zal des te grooter zijn, naarmate de hoogte des cilinders grooter wordt in vergelijking van zijne middellijn (1).

(1) De Heer 1e luitenant WEITZEL heeft de welwillendheid gehad mij te berigten, dat voor *balles allongées* de benaming *punkkogels* is aangenomen, en voor *culot* het woord *dop*.

(1) Zie het meer zuiver wiskundige bewijs in de *Mechanica voor artillerie en genie*, van de Kon. Akad., 2e druk, § 94 en volgg. — Ook voor de volgende beschouwingen raadplege men aldaar; want

De beide hier beschouwde assen bezitten ieder eene zekere, hoewel zeer verschillende, mate van stabiliteit, zoodat, wanneer het projectiel om één dezer assen draait, en door eene of andere oorzaak in een' eenigzins anderen stand wordt gebragt, het weder tot den vorigen zal trachten terug te keeren. Deze neiging zal echter het sterkst zijn, zoo het projectiel om de as van het grootste traagheidsmoment draait.

De waarnemingen leeren dat een projectiel, onder de gewone omstandigheden voortgedreven, nimmer eene ronddraaijende beweging zal verkrijgen om de as van het kleinste moment; terwijl daarentegen de omwenteling om de as van het grootste moment, bijna altijd plaats heeft als het projectiel zich maar eenigermate snel voortbeweegt.

De beweging die men het projectiel om de eerste as tracht te geven, heeft ten doel om de afwijkingen uit het schootsvlak te verminderen; want die afwijkingen door den wederstand der lucht en de onvermijdelijke onregelmatigheden van het projectiel ontstaande, zullen nu telkens in tegengestelde rigtingen plaats hebben en zich dus grootendeels vernietigen.

De beweging om de as van het grootste moment zal het projectiel daarentegen doen afwijken; want het is ligt in te zien dat de eenige voorwaarde waaraan deze beweging moet voldoen, daarin bestaat,

hoe wij den Franschen tekst hier ook hebben trachten te wijzigen, was het ons, zonder eene geheele omwerking van het opstel, onmogelijk, in dit gedeelte een strenger betoogtrent te volgen.

Vert.

van plaats te hebben om eene as die loodrecht is op het midden van de hoogte des cilinders; eene voorwaarde waaraan on-eindig veel lijnen beantwoorden. De stand van deze as, dus op oneindig vele wijze kunnende veranderen, verandert ook telkens de wijze waarop het projectiel zich ten opzichte van het schootsvlak omwentelt; van daar dus afwijkingen die niet tegen elkander opwegen, terwijl bovendien de luchtwederstand vermeerderd en de schootsverheid dien ten gevolge vermindert.

Het gewone middel om de kogels eene omwenteling om hunne langste as te geven, bestaat in het insnijden van spiraalswijze loopende trekken in den loop van het vuurwapen. De kogels, door slaan of door eenig ander middel in den loop gedreven, zetten zich uit, dringen in de trekken en moeten bij het wegschieten om hunne as draaijen, even als eene schroef die uit hare moer wordt geduwd.

In het luchtledige zou de geheele kogelbaan in een verticaal vlak liggen, en dus hoegenaamd geene afwijkingen geven; maar door den wederstand der lucht verandert zulks geheel en al. Die wederstand mag men, bij gelijke snelheden, evenredig nemen met de grootte der oppervlakken, die tegen de lucht in bewegen, dus met de tweede magten hunner middellijnen; doch bij gelijke snelheden en middellijnen, maar verschillende gewigten, zal een 2-, 3-, 4-maal grooter gewigt ook 2-, 3-, 4-maal meer wederstand kunnen overwinnen; zoodat derhalve de luchtwederstand, bij gelijke snelheden, evenredig is met de tweede magten der middellijnen, en omgekeerd evenredig met de gewigten.

De wederstand der lucht kan men bij groote snelheden ten naastenbij evenredig stellen met de $\frac{1}{2}^{\circ}$ magt der snelheid, en het is daardoor te begrijpen dat hij somtijds zeer aanzienlijk kan zijn. Men heeft berekend, dat die wederstand, bij gewone geweerkogels, en eene snelheid van 450 pas, gelijk was aan 94 maal het gewicht van den kogel. Voor een 12 L kogel en dezelfde snelheid, wordt die wederstand slechts 21 maal het gewicht van den kogel; zoodat de tegenstand der lucht betrekkelijk geringer is voor zeer zware kogels, dan voor ligte, en ook ten gevolge der zoo even bewezene evenredigheid voor kogels van dezelfde stof spoedig afneemt met de grootte, daar de gewigten sneller aangroeijen dan de middellijnen.

De wederstand der lucht wordt uitgeoefend tegen het oppervlak van het projectiel; bij omwentelingsligchamen, zoo als de projectielen altijd zijn, zal dus de resultante der wederstanden, op elk punt van het oppervlak uitgeoefend, volgens de as van het projectiel gerigt zijn. De voortdrijvende kracht zal insgelijks volgens die as werken, en tegengesteld zijn aan de resultante van den wederstand der lucht. Die twee krachten zullen alzoo, op het oogenblik der ontbranding, in tegengestelden zin, maar beide volgens de lijn MN (Fig. 1) werken. In de praktijk echter, zal de uitwerking dezer twee krachten zamengestelder zijn, zelfs al kon men het projectiel uitwendig eene volkomene symmetrieke gedaante geven; want ook dan nog zal het zwaartepunt G wel nooit volkomen in de as gelegen zijn, daar dit

nimmer met wiskundige naauwkeurigheid te verkrijgen is. Het zwaartepunt dus iets buiten de as MN vallende, zal de voortdrijvende kracht wél in dat punt mogen overgebracht worden; maar, zoo als bekend is, ontstaat er door die verplaatsing een koppel, waardoor het projectiel zal wentelen (1). Ook de resultante der luchtwederstanden, zal door de onregelmatigheden van het oppervlak niet volgens de as werken, en deze zelfs niet altijd snijden, zoodat in het algemeen de rigting der voortdrijvende kracht of der medegedeelde snelheid, die van den lucht-wederstand zal snijden of kruisen en het projectiel dus zal wentelen.

Zij ABD een projectiel, zich volgens NM voortbewegende, en RS de resultante van den luchtwederstand, dan is het duidelijk dat de kracht RS zal strekken om het projectiel van de rigting MN te doen afwijken, met een vermogen evenredig aan dien wederstand, en om het te doen wentelen om de as van het grootste traagheidsmoment; maar zoo het projectiel reeds eene omwentelende beweging bezit, om eene as rakende aan het punt der baan waarin het zich bevindt, dat is om de as MN van het kleinste moment, en geschiedt deze omwenteling snel genoeg, om te beletten dat het projectiel eene omwenteling om de as van het grootste moment volbrengt, alvorens eene halve omwenteling om de as MN afgeloopen zij, dan zal men een veel juister schot ver-

(1) Zie de *Mechanica* boven aangehaald, waarmede wij het bovenstaande zoo veel ons mogelijk was, in overeenstemming hebben trachten te brengen. Vert.

krijgen, dan zoo de beweging om MN niet had plaats gehad (1).

Om zulks nog beter te kunnen inzien, onderstellen wij dat RA (Fig. 2) den lucht-wederstand voorstelle, werkende op een projectiel ABA' , dat horizontaal volgens MN beweegt, en tevens om die as MN rondwentelt; dan is het duidelijk, dat de kracht RA het projectiel regts zal doen afwijken; maar het punt A beschrijft een cirkel waarvan AA' de middellijn is; na eene halve omwenteling is het punt A dus in A' gekomen en werkt de lucht-wederstand volgens $R'A'$, waarbij hoek $R'GN = RGN$ is; want de rigting der kracht RA hangt af, niet van de inwendige gesteldheid van het ligchaam, maar wel van de uitwendige, dat is van zijn oppervlak. In dezen nieuwen stand zal $R'A'$ het projectiel evenveel naar de linker zijde doen afwijken, als vroeger naar de regter; deze twee afwijkingen zullen zich dus wederkeerig opheffen, en de totale afwijking uit het schootsvlak, zal daardoor grootendeels, zoo al niet geheel, voorgekomen zijn. Immers zonder de omwenteling om MN zou de kracht RA het projectiel voortdurend naar ééne zijde gedreven hebben.

De kracht RA beschrijft ten opzichte van het projectiel een kegelvlak; de wederstand der lucht volgens RA heeft steeds symmetrieke standen ten opzichte der as van dit kegelvlak, en hierin is dan het groote voordeel gelegen der geweren met getrokken looppen, boven de gewone infanterie-geweren.

(1) Men denke hier aan de beweging van een tol, die niet omvalt zoo lang de beweging om zijne as snel genoeg plaats heeft.

Vers.

De theorie en de proeven leeren, dat het voorste gedeelte ABA' altijd het eerst het doel treft; zoo men dit voorvlak dus een spits beloop geeft, zal de lucht gemakkelijker doorkliefd worden en de schootsverheid vermeerderen.

Men zoude tegen het bovenstaande kunnen inbrengen, dat de wederstand der lucht, spoediger afnemende dan de snelheid, hij na iedere halve omwenteling niet meer in staat zal zijn om de afwijking BC (Fig. 5) der vorige halve omwenteling, te vernietigen; zoodat, dit zich telkens herhalende, het projectiel ten slotte nog eene afwijking zal behouden, naar die zijde naar welke de tegenstand der lucht, bij den aanvang der beweging werkte.

Ten einde dezen invloed na te kunnen gaan, brengen wij het aanvangpunt der beweging over in C , trekken CK evenwijdig met AX , en de beweging alsdan beschouwende ten opzichte van CK , zien wij dat het projectiel, na eene geheele omwenteling niet op CK zal terugkomen, maar de lijn ab ergens zal snijden tusschen AX en CK ; zoodat de afwijking waarvan hier sprake is, hoogstens $\frac{1}{2}BC$ kan bedragen. Bij gewone getrokken looppen zijn deze afwijkingen te gering om in aanmerking genomen te worden, doch zij worden zeer merkbaar, zoo het projectiel slechts 150 à 200 el per geheele omwenteling doorloopt.

Naarmate de lengte en het gewigt van het projectiel toenemen, wordt het moment van traagheid grooter, en heeft het projectiel meer neiging om om te kantelen; de beweging om de as van het kleinste

moment moet dus sneller plaats hebben, hetgeen verkregen wordt door de helling der trekken ten opzichte van de as der ziel te vermeerderen. Doch daar aan den anderen kant de wrijving hierdoor toeneemt, zoo is men genoodzaakt de ladingen te verminderen, daar anders het projectiel, de trekken niet meer volgende, met achterlating der afgerukte deelen, den loop als een misvormd projectiel zoude verlaten, terwijl tevens de loop zou kunnen beschadigd worden. De proeven hebben dan ook steeds geleerd, dat de zwaarste en langste projectielen de zwakste ladingen en de grootste helling der trekken ten opzichte van de as der ziel, vorderden.

In de meeste zaken loopen de proeven de theorie vooruit, doch worden de eerste daarna door de laatste geregeld en verbeterd. Zoo hadden de oude bussen met getrokken loop, meestal omgangen van 1 el hoogte en minder; zij waren dus bijzonder geschikt tot het schieten van langwerpige projectielen; en werden de

kogels bij het indrijven slechts een vingerbreed langer (1), dan waren deze wapens uitmuntend geschikt, om bij eene groote juistheid, die verbazende schootsverheden te leveren, die men destijds als fabelachtig beschouwde, niettegenstaande geloofwaardige krijgslieden zulks hadden opgemerkt, tijdens de oorlogen der Republiek en van van het Keizerrijk.

Had men alstoen puntkogels gebruikt, bijv. in den vorm van *AB* (Fig. 4), wier middellijn slechts een streep grooter ware geweest dan die van den loop, had men den laadstok uitgehold en de tromp eenigzins verwijd, om het projectiel bij het inbrengen niet te misvormen, zoo zoude men een oorlogswapen verkregen hebben, zeker verre verkieslijk boven de oude bussen.

(Wordt vervolgd.)

(1) De kogels werden destijds ingedreven door middel van een hamer en zoogenaamden drijver. Men mag echter betwijfelen dat er, uit bussen, immer kogels gestoten zijn, die door het indrijven een vingerbreed langer waren geworden.

PROEVEN

OMTRENT DE WERKING EN KRACHTUITOEFENING DER GRANAAT-KANONS
VAN 80 EN 60 ℔, IN HET VOORJAAR 1833 GENOMEN,

ONDER DE LEIDING

VAN DEN LUIT.-KOLONEL J. VAN REGTEREN EN DEN MAJOOR D. DE BOER (1).

De ondergeteekenden, bij aanschrijving van het Departement van den Grootmeester der Artillerie, in dato 1 Februarij ll.,

(1) De mededeeling dezer Proeven heeft de Redactie te danken aan de welwillendheid van den Luit.-Generaal der Artillerie FALTER.

n°. 226, alsmede bij aanschrijving van den 7^{den} daaraanvolgende, n°. 250, de opdracht ontvangen hebbende om proeven te nemen met de opgehoorde kanons van 80 en 60 ℔, zoo hebben zij gemeend aan dezen geëerbiedigden last het best te

zullen beantwoorden, wanneer door hen in den loop van dit onderzoek, de navolgende punten hoofdzakelijk in overweging werden genomen:

Vooreerst. Een vergelijkend onderzoek te doen wegens de schootsverheden en kans van treffen met de gewone kanons, en die van deze nieuwe geschutsoorten.

Ten tweede. De uitwerking na te gaan van de daaruit te schieten projectielen, zoowel met betrekking tot het indringen van dezelve in schepen en in blinderingen, als ten aanzien van de vernielende uitwerking der springladingen, wanneer deze projectielen in gezegde voorwerpen eene uitbarsting voortbrengen.

Ten derde. Zooveel mogelijk uit dit onderzoek af te leiden, welke buskruidladingen men aan deze kanons behoorde te geven, om, naarmate van de afstanden waarop het te treffen voorwerp zich bevindt, eene gepaste indringingskracht, met eene bestrijkende baan te vereenigen.

Ten vierde. Welke inrigtingen men zou dienen te treffen, om bij de groote aanvankelijke snelheid die de granaat verkrijgt, steeds het vuurvatten van de buizen en het ontsteken der springladingen te bevorderen.

Ten vijfde. Of het ook verkieslijk zal zijn in de granaten veel brandsas te doen, dan wel of de waarschijnlijkheid om brand te stichten aan de meer zekere en geduchte uitwerkingen van groote springladingen dient opgeofferd te worden. En eindelijk

Ten zesde. Daar er zich gevallen kunnen opdoen, waar het gebruik van blikken dozen uit dit geschut van toepassing zou

kunnen wezen, zoo meenden zij de uitwerking daarvan almede te moeten onderzoeken, en tegen de uitkomsten van andere vuurmonden te moeten vergelijken.

Uit het algemeen overzicht van de hierbij overgelegde schootstafelen *A, B, C*, vinden de ondergeteekenden genoegzamen grond, om, ten aanzien van het eerste punt te besluiten, dat de schootsverheden voor de kanons van 80 en 60 w , met ladingen van 4,5 w en 5,5 w buskruid, beneden den vizierhoek gerigt, niet aanmerkelijk van de schootsverheden bij het gewone ijzeren kanon van 24 w , met de gebruikelijke lading, zullen verschillen; dat de kans van treffen min of meer in 't voordeel schijnt te zijn van het kanon van 24 w , hetgeen men echter geneigd is als eene bloote toevalligheid te beschouwen, die later welligt bij het doen van een grooter getal schoten, weder vervallen zou.

Bij rigtingshoeken den vizierhoek te boven gaande, is deze overeenkomst in de schootsverheden nog meer in het oogvallende geweest, hoezeer de kans van treffen bij het kanon van 80 w , die van de beide overige geschutsoorten eenigermate heeft overtroffen.

Met gepaste onderwerping van haar gevoelen, meenen zij alzoo uit de beschouwing van deze schootstafelen te mogen afleiden:

a. Dat wanneer men het kanon van 24 w als medium van de bewapening der oorlogsschepen aanneemt, men met het geschut dier schepen aan onze verdedigingsmiddelen slechts weinig schade zal kunnen toevoegen, zonder zich aan de geduchte uitwerking der holle projectielen,

uit de kanons van 80 en 60 \bar{w} geschoten, almede met nadruk bloot te stellen.

b. Dat men, om op eene behoorlijke kans van treffen te kunnen rekenen, het vuur met deze kanons tegen schepen niet zal dienen aan te vangen, voor en aler zij tot op 1200 ellen (1600 passen) genaderd zijn, wanneer ze van ter zijde worden gezien, en eerst op 900 ellen (1200 passen) wanneer men ze ziet van voren of achteren; al het schieten op grootere afstanden dan deze met hooge elevatiën, zou men, onder de meeste omstandigheden, als verspilling der munitie kunnen beschouwen, want in het eerste geval wordt een schip van 80 stukken slechts gezien onder een hoek van $2^{\circ}32'$, en in het tweede onder ruim 1° ; in de veronderstelling alzoo dat het schot op het midden is gerigt, dan behoeft het projectiel gedurende deze lange baan alleen $1^{\circ}26'$ of $0^{\circ}50'$ af te wijken, om het doel aan de eene of andere zijde te missen, waarbij dan nog in aanmerking komt, dat de ricochetten op het water de buizen uitdooven, en een schip gevolgelijk bij den eersten aanslag zal moeten worden getroffen, wil men uitwerking van de springladingen verwachten. Alleen om schepen in respect te houden, die op aanzienlijke afstanden een breed vaarwater willen forceren, of onze etablissementen met een bombardement bedreigen, zou men zich eene afwijking van dezen regel mogen veroorloven.

c. Dat men bij het aanwenden van dit geschut tegen schepen, altijd wél zal doen van op den romp te rigten, dewijl het alleen daar is dat men hen met granaten

aanmerkelijke schade toevoegen kan, en wel uithoofde de groote indringingskracht het zeer onwaarschijnlijk maakt, dat deze projectielen immer in eenig ander deel van het schip opgehouden zullen worden.

Met opzigt tot het tweede punt, rakende het indringen der projectielen en hunne uitwerking bij het springen, hebben zij al verder de eer op te merken, dat uit de hier bijgevoegde tafelen *E* en *F* voldoende op te maken is, dat de granaat van 80 \bar{w} , geschoten op 900 passen afstand met 5,5 \bar{w} buskruid, genoegzame eindsnelheid bezit om in een zamenstel van greinen balken, ter diepte van 1 el, in te dringen.

Alhoewel er, zoover de ondergeteekenden bekend is, nu geene regtstreeksche proeven bestaan, waarmede men de indringingskracht der projectielen in greinen hout, tegen die in het eiken hout vergelijken kan, zoo meenen zij echter zonder overdrijving te mogen aannemen, dat de dikte van drie greenen balken, zoo als ze bij de proeven werden gebruikt, in de meeste gevallen den weêrstand der houtdikte in het boord eens lineschips overtreffen zal, ware het niet dat deze laatste aanmerkelijk werd gewijzigd, door het meerdere verband hetwelk er tusschen de houtdeelen eens schips bestaat en het daarin aangebragte ijzer.

Dat deze projectielen, op grooter afstanden dan 900 passen, door het eene boord van een lineschip zullen dringen, kan men door de onderhavige proeven volkomen bewezen achten; dat zij tusschen de poorten of op eenig ander zwak punt treffende, nu en dan door beide boorden heen zullen gaan, kan mede aan geen

twijfel worden onderworpen; doch tegen deze laatste uitkomst wordt men bij een gewapend schip, door de menigvuldigheid der voorwerpen die getroffen kunnen worden, in de meeste gevallen gewaarborgd; en mogt de uitwerking der springlading al eens tegen het schip verloren gaan, dan bewijzen de afgescheurde splinters en aan stukken geslagen balken, dat ook in dat opzigt de invloed dezer groote projectielen zeer geducht zal wezen. Welke vernielende uitwerking door de springladingen kan worden voortgebracht, laat zich, wanneer men hieromtrent de tafel *E* raadpleegt, uit de op den 12^{den} en 16^{den} April geschotene granaten opmaken, en dat een schip, ter hoogte van de waterlijn getroffen, door de uitwerking van een dezer springladingen verloren zou zijn gegaan, zal wel door niemand, die daarvan ooggetuige is geweest, in twijfel worden getrokken.

Dat de granaten van 60 w , die men tegen een minder weêrstandbiedend doel heeft geschoten, in evenredigheid van hare springladingen eene gelijke uitwerking zouden hebben voortgebracht, hiervoor meenen de ondergeteekenden in tafel *F* genoegzame overtuiging te vinden.

De beantwoording van het voorgestelde bij het derde punt, zal, naar hun inzien, altijd uiterst moeilijk blijven.

Wanneer aan die eene zijde eene zware lading voor de kans van treffen groote voordeelen aanbiedt, dan loopt men van de andere zijde gevaar, dat het projectiel den schok der lading niet zal verduren, of wel dat het door het doel waartegen het geschoten wordt, zonder daarin te springen, zal henengaan.

De kans van treffen, als hoofdzaak beschouwd, in verband met de sterkte van het projectiel, schijnt dus het punt aan te wijzen van waar men met zijne redenering behoort uit te gaan, om de hoeveelheid der lading te bepalen. Wilde men de eindsnelheid van het projectiel, of wel de kracht die het behoeft om in een bepaald voorwerp te dringen, tot maatstaf van de te gebruiken lading nemen, dan zouden de ladingen, naarmate van den afstand en den aard der voorwerpen, onophoudelijk moeten veranderen; iets wat bij het werkdadige gebruik van het geschut eene volstrekte onmogelijkheid is.

Het is dus klaarblijkelijk dat men van de uitwerking der holle projectielen, wat het springen binnen de scheepsboorden betreft, altijd iets zal moeten opofferen aan de meerdere zekerheid van goed te treffen. Om echter het nut der springladingen zooveel mogelijk met dit laatste gepaard te doen gaan, zou het zeker wenschelijk wezen, dat men bij het gebruik dezer vuurmonden twee verschillende ladingen invoerde.

Indien het geoorloofd ware hieromtrent een voorstel te doen, dan zouden de ondergeteekenden van gevoelen zijn, dat men bij het kanon van 80 w diende vast te stellen, om voor afstanden minder dan 1200 passen (900 el), de lading te gebruiken van 3,5 w buskruid, en voor afstanden 1200 passen te boven gaande, 4 w buskruid; bij het kanon van 60 w , op afstanden, minder dan 1200 passen, 5 w en op afstanden daarboven 3,5 w . Deze ladingen schijnen hun door de ondervinding te worden aangeprezen, en stemmen ook

genoegzaam overeen met hetgeen de Heer PAIXHANS daaromtrent in zijn werk opgeeft.

Van achteren beschouwd, is het niet te ontkennen, dat men, tot het verkrijgen van schootstafelen, beter zou hebben gedaan met zich uitsluitend te bepalen tot het gebruik der ladingen welke zoo even opgenoemd zijn; doch dan ware men ook onkundig gebleven dat de uitgeboorde kanons, wanneer dit in enkele gevallen mogt worden vereischt, zwaarder ladingen zonder gevaar kunnen verduren, en dat deze ladingen de projectielen niet zullen breken, wanneer deze laatste slechts deugdzzaam zijn en geen verborgen gebreken bezitten.

In de behoeften aan schootstafelen zal echter door berekening zeer goed kunnen worden voorzien, wanneer eenmaal het gewigt der ladingen is vastgesteld, waarbij de reeds verkregen uitkomsten dan voortreffelijke diensten zullen bewijzen, en altijd kunnen strekken om de berekeningen daaraan te toetsen.

Nopens het vierde punt, betreffende het vuurvatten en branden der buizen, waren zij in de gelegenheid op te merken, dat de buizen, die voor een derde der lengte van boven ongevuld waren gelaten, hieromtrent, blijkens tafel *D*, de beste uitkomsten hebben gegeven.

Deze gunstige uitslag is men geneigd toe te schrijven, eensdeels aan het plaatsen van de gezwinde lont in de holte van de buis, alwaar het opgesloten vuur veel zekerder moet werken om de sas aan te steken dan van boven; en ten anderen mag men aannemen dat de sas, die vermoedelijk bij den eersten aanslag reeds ter halver diepte is uitgebrand, genoegzaam

vermogen bezit om de aarde, die in de buisholte mogt raken, weder naar buiten te werpen, en zoo dit al niet geschiedt, dan de buis te doen splijten, aangezien de opgesloten vuurstraal toch ergens een uitweg moet vinden.

Dit vermoeden echter geheel onbeslist latende, achten zij het niettemin van het hoogste belang de aandacht van het Departement meer bijzonder tot de confectie der buizen te moeten bepalen.

Zoo hebben zij onder anderen bevonden, dat de buis voor de granaat van 20 duim doorgaans eene te groote dikte van boven bezit; wil men nu de buis niet te ver uit de granaat laten steken, hetwelk mede zijne nadeelen heeft, dan is men verplicht deze meerdere houtdikte van boven weg te nemen; of wel, en niet zelden gaat men daartoe over, men drijft de buis met meer kracht in de granaat dan deze verdragen kan. De eerste wijze van handelen brengt nu het bezwaar voort, dat dit afnemen van de buis nooit zoo regelmatig zal geschieden als men op de draaibank kan verwachten; de tweede doet de buis scheuren, en dit is van grooter belang, dewijl het zich niet ontdekken laat voor en aler de buis wordt ontsept, en dan blijft er zeldzaam tijd over om wegens de gevolgen van dit gebrek na te denken.

Dat zoodanige gevallen werkelijk plaats vinden, kunnen de ondergeteekenden bij ervaring verzekeren, daar zij ook bij deze proeven, niettegenstaande alle aangewende zorg, meermalen bij het ontsepten de buis hebben gescheurd bevonden.

Het is dus op grond dezer bevinding dat zij meenen te mogen aanraden:

1°. Om bij het opklossen de buizen onder een hoek van 40° met de ziel-as te plaatsen; dit bevordert het gemakkelijk naar achteren brengen van het projectiel beter dan bij eene ligging onder 45°.

2°. De buizen meer overeenkomstig het buisgat passende te maken, om niet genoodzaakt te zijn ze bovenmatig in te drijven, of op eene onregelmatige wijze van het overtollige hout te ontdoen.

5°. Bij het slaan der buizen acht te geven op alles wat het regelmatig branden kan bevorderen, en

4°. Zoo de wijze van vulling, die het best bij de proeven heeft voldaan, aangenomen mogt worden, er dan wel op te letten dat de vastgeslagen gewinde lont bij de behandeling niet ligtelijk uitgetrokken zal kunnen worden.

Dat de buizen bij herhaalde indomping in het water, ingeval dit met kracht geschiedt, uitgedoofd worden, schijnt uit het plaats gehad hebbend onderzoek mede door te gaan, hetwelk dan ook volkomen overeenstemt met hetgeen deswege in Zweden is waargenomen, alwaar zelfs, luidens de verzekering van den Heer kapitein DUVIGNEAU, de ingeschroefde ijzeren en metalen buizen geen betere uitkomst hebben gegeven.

Het voor een derde ongevuld laten der buizen, levert voor haar nog een voldoende tijd van branden op, om het projectiel behoorlijk tot aan het einde der baan te brengen.

Omtrent het vijfde punt zijn zij van gevoelen, dat men van de brand-sas, die in de granaat geladen wordt, zich dan alleen eene gunstige uitwerking zal mogen

beloven, wanneer het toeval haar in aanraking brengt met voorwerpen die ligtelijk vuur vatten.

Om het in brand zetten van het houten doel te bevorderen, had men op den 12^{den} en 16^{den} April, tusschen de beide schotten, eene aanzienlijke hoeveelheid houtkrullen geplaatst; alhoewel weér en wind nu in alle opzigten gunstig waren, werden deze krullen nogtans niet aangestoken, hoezeer twee granaten in de onmiddellijke nabijheid er van gesprongen zijn en de vlam der uitbarsting de duidelijkste sporen op het hout had nagelaten, om te mogen veronderstellen dat er ook een gedeelte van de sas in derzelve rigting verspreid was geworden.

Slechts in enkele gevallen heeft men gezien, dat de brand-sas, die onder de springlading wordt gedaan, werkelijk is aangestoken, niettegenstaande alle granaten toereikend van deze sas waren voorzien, en men bij de bereiding zorg had gedragen dat ze ligtelijk ontvlamden.

Ook bij die granaten, welke kort voor de monding zijn gesprongen en waar men de plaats der uitbarsting genoegzaam oogenblikkelijk naderen kan, heeft men mede niets van dit branden bespeurd. Deze omstandigheid, gevoegd bij het terugvinden van enkele stukjes onverteerde sas, maken het niet geheel onwaarschijnlijk, dat de snelheid, waarmede de sas tijdens het springen der granaat wordt voortgeworpen, de zonderlinge uitwerking voortbrengt van haar uit te blusschen, een verschijnsel dat men den 1sten Maart (zie bijlage G) met een veel zwakkere springlading insgelijks heeft waargenomen. Het

blijven branden van een gedeelte der sas uit de andere granaten, die men mede op den 1sten Maart deed springen, zou men tegen dit vermoeden niet als bewijs kunnen aanvoeren, dewijl de onmiddellijk onder het buisgat liggende springlading bij die granaten eene zekere hoeveelheid sas in de aarde had gedrukt, en het alleen dit gedeelte was, 't welk geene verplaatsing had ondergaan, dat na de ontploffing van het buskruid bleef branden.

De twijfelachtige uitkomst nopens het brandstichten van de sas, vergeleken met de meer vernielende uitwerking der springlading, maken het dus verkieslijk om in de granaten slechts zooveel brand-sas te doen, als noodig is om, onder gunstige omstandigheden, de kans tot brandstichten niet geheel weg te nemen; doch voor die enkele gevallen, waar het doel uitsluitend brandverwekken mogt zijn, zullen de holle ijzeren brandkogels, uit dit geschut zonder springladingen geschoten, welligt eene betere uitkomst geven.

Als zeer doelmatige ladingen voor de granaten van 80 f , zouden de ondergeteekenden meenen te mogen aanbevelen 1,5 w buskruid, en zooveel brand-sas als de inhoud der granaat bij dit buskruid kan bevatten, en verder voor de granaten van 60 f 1 pond buskruid en 0,5 pond brand-sas.

Met betrekking tot het zesde punt valt eindelijk nog op te merken, dat de kans van treffen met blikken dozen zich bij de kanons van 80, 60 en 24 f onder gelijke omstandigheden verhouden heeft als de getallen 59, 55 en 41; dat de uitwerking van dit vuur tegen de marsen in het tuig van in de nabijheid agerende schepen zeer vernielend zal zijn; en dat, bijaldien men van de schepen, onder bereik van dit vuur, eene landing wilde beproeven, deze dan op de nadrukkelijkste wijze door deze groote blikkendoos-kogels zal worden te keer ge- gaan. Mogt men zich echter ook hiertoe van het opgeboorde kanon van 80 f willen bedienen, dan wordt het in zekere op- zigten noodzakelijk, daarvoor eene, met

het kaliber overeenkomende, blikkendoos in te voeren; want ofschoon het kanon, dat bij deze proeven heeft gediend, slechts weinig geleden had, zoo kan men zich toch bij de groote speelruimte, die de blikkendoos van 20 duim in het kanon van 80 f bezit, niet altijd eene dergelijke uitkomst beloven.

De ondergeteekenden zouden hiermede hunne taak als volbragt kunnen rekenen, doch zij vertrouwen de aandacht van het Departement niet te zullen vermoeijen, wanneer zij hetzelfde nog eenige oog- blikken onledig houden met de na te mel- den beschouwingen.

Men heeft namentlijk gezien dat er 4 granaten van 80 f en 1 van 60 f , uit beide deze kanons geschoten, kort voor de mondingen zijn gesprongen; dat men dit met grond aan eenige verborgen ge- breken in de granaten, en niet aan eene te zwaar genomen lading meent te mogen toeschrijven, laat zich eensdeels opmaken uit de gesteldheid van het ijzer, hetwelk van deze granaten teruggevonden is, en ten anderen uit het feit, dat het meeren- deel der geschotene projectielen een veel sterker lading heeft uitgehouden. Nu zou men zich de vraag kunnen doen, waarom zijn deze slechte projectielen dan al niet dadelijk bij den eersten schok der la- ding gebroken? Dat zulks niet geschied is, en de granaten werkelijk buiten het stuk gesprongen zijn, laat zich in de eerste plaats hierdoor bewijzen, dat men bij eenige er van duidelijk, tusschen de explosie van het stuk en die der granaat, een gering tijdsverloop heeft opgemerkt; ten tweede, dat men steeds onder de plaats, waar de granaat in de lucht ge- borsten was, eene kuil in het strand heeft gezien, dien men op den 15^{den} Maart ver- keerdelijk voor een aanslag had genomen; en eindelijk, wat de zaak omtrent dit sprin- gen geheel en al buiten eenigen twijfel stelt, is, blijkens tafel A en B, de toe- stand dezer vuurmonden, zoo als zij na den afloop der proef werden bevonden bij de opneming.

Wat er in de ziel van het stuk omgaat, ligt buiten de grenzen van alle waarneming; doch zou men zich daarbij niet mogen voorstellen, dat, ofschoon de granaat al dadelijk door den eersten indruk der lading beschadigd wordt, de tegen den bodem aangedrukte stukken der klos het projectiel beveiligen tot het de monding verlaat; is de granaat echter eenmaal de monding genaderd, dan verliezen deze spaanders de ondersteuning die zij tegen den wand der ziel ondervinden, en de bolvormige gedaante van het projectiel brengt mede, dat ze zich in alle rigtingen moeten verspreiden.

Neemt men nu nog aan, dat de vuurstraal, thans den bodem van het projectiel rakende, een oogenblik des tijds behoeft om door de bersten en openingen te dringen, en dat er een ander oneindig klein tijdsdeel noodig is om het in de granaat besloten buskruid te ontbinden, dan laat zich hierdoor de mogelijkheid verklaren, dat een projectiel, 't welk met de snelheid van 250 à 280 ellen in eene seconde beweegt, eerst op zekeren afstand voor de monding kan springen.

Mogt nu de oorzaak overeenkomstig de gegevene verklaring wezen, dan zou dit bewijzen, dat de houtdikte van de klos achter het projectiel niet geheel en al onverschillig is, dewijl men zich hiermede tegen het springen der granaten in de stukken zou kunnen beveiligen, hetwelk bij de ijzeren kanons in alle gevallen hoogst gevaarlijk zou zijn, en bij de metalen stukken vermoedelijk hunne onbruikbaarheid ten gevolge kan hebben.

Bij het doen van eenige ricochetschoten over het water, heeft men, behalve het uitblusschen der buizen, nog de opmerking gemaakt, dat de projectielen bij het doen der aanslagen steeds eenige oogenblikken onder het water verblijven, zoodat op het oog te oordeelen, het punt waar de inboring plaats heeft, met het punt waar de granaat weder te voorschijn komt, wel eens de afstand van een à twee honderd ellen verschillen kan; daar nu de

grondschooten met granaten van 80 of 60 \bar{c} voor de schepen allergevaarlijkst moeten wezen, en de hoog dien het projectiel onder water beschrijft, niet zóo diep zal gaan dat een schip daardoor kan worden gemist, zoo volgt hieruit, dat het doorgaans beter zal zijn iets te kort dan te ver te schieten; dewijl men bij de eerste wijze van rigten immer nog eenige kans behoudt om het schip onder water te beschadigen.

Dat het treffen van een schip bij den eersten aanslag immer wenschelijk zal wezen, is reeds vroeger opgemerkt geworden; doch om dit zonder opoffering van vele projectielen te kunnen doen, behoort men ook bekend te zijn met den afstand waarop de schepen zich bevinden. Dat het beoordeelen dier afstanden op het oog, voornamelijk wanneer de schepen van voren of van achteren worden gezien, aan groote zwarigheden en misslagen blijft onderworpen, is bij de marine eene bekende zaak, waartegen men reeds voor langen tijd bedacht is geweest, zich door het een of ander hulpmiddel te beveiligen.

De nagenoeg bekende hoogte van het tuig eens schips boven water, biedt hiertoe als van zelve dit middel aan; de hoek, waaronder deze hoogte op niet zeer groote afstanden wordt gezien, laat zich met eenen genoegzamen graad van nauwkeurigheid met het sex- of octant meten. Heeft men nu vooraf voor schepen van verschillende grootte, op onderscheidene afstanden gezien, deze hoeken berekend en in eene tafel gebragt, dan behoeft men slechts den gemeten hoek met den berekenden hoek te vergelijken om den afstand te kennen, waarop het schip, wiens grootte men mede bekend veronderstelt, zich bevinden moet; eene kennis, die wel is waar door onderscheidene oorzaken niet geheel nauwkeurig zal zijn, doch voor het bedoelde oogmerk eene zekerheid bezit, welke zich bezwaarlijk van eene bloote schatting op het oog laat verwachten.

Uit de hierbij overgelegde tafel *H*, welke ontleend is uit het bekende werk van den Heer 1sten luitenant der artillerie J. N. CALTEN,

over de zee-artillerie, zal het Departement almede gelieven op te merken, dat men zich van deze tafel insgelijks kan bedienen om den afstand te weten, dien een schip in eenen gegebenen tijd zal doorloopen; bijv.: men meet den hoek waaronder een opzeilend lineschip van 74 stukken wordt gezien, en bevindt dien 1°29'; vijf minuten later meet men dezen gerichtshoek andermaal, en bespeurt alsnu dat hij 2°25' bedraagt; een opslag van het oog duidt alzoo aan, dat het verschil tusschen 2000 ellen en 1250, die tegenover beide gemeten hoeken in de Tafel worden gevonden, 750 ellen is, en men weet derhalve dat, weér en wind hetzelfde blijvende, dit schip ten naastenbij dezen afstand in vijf minuten naderen zal.

Dat eene soortgelijke Tafel in onderscheidene gevallen van veel nut moet wezen, en de kosten van een zoo gemakkelijk te gebruiken instrument als het octant, door het besparen van eenige te regter tijd aangebrachte schoten, rijkelijk vergoed zouden worden, zal wel geen nader bewijs behoeven.

Wordt nu hoofdzakelijk alles waartoe deze proeven en overwegingen aanleiding geven te zamen gebragt, dan zou men mogen besluiten:

1°. dat de kalibers van 80 en 60 \mathring{r} een toereikend vermogen bezitten, om schepen, blindingen, blokhuisen enz., met bijna horizontaal geschoten granaten te vernielen, zonder dat het noodig zal zijn daarvoor grootere vuurmonden in te voeren, dewijl men vermoeden kan, dat holle projectielen, uit deze laatste geschoten, uiterst zeldzaam in de voorwerpen, waartegen zij gerigt zijn, zullen worden opgehouden.

2°. dat men, met uitzondering van enkele gevallen, het vuur uit de opgeboorde

kanons van 80 en 60 \mathring{r} niet zal behooren aan te vangen op afstanden die 1200 ellen (1600 passen) te boven gaan, wil men eene krachtdadige en met de kosten van de holle projectielen in verband staande uitwerking daarvan verwachten.

3°. dat het uitdooven van de buizen op het water de noodzakelijkheid medebrengt, om de schepen zooveel mogelijk met den eersten aanslag te raken, doch dat het eenigzins te vroeg aanslaan van de granaat geene bijzondere zwaarigheden bezit, dewijl zulks de kans vergroot om het schip onder water te treffen.

4°. dat men van het brandstichten der projectielen niet veel verwachten kan, wanneer de brandstof met de buskruidlading in de granaat is besloten, en men welligt beter zal doen, voor die enkele gevallen waar zulks vereischt mogt worden, zich daartoe van de holle ijzeren brandkogels zonder springladingen te bedienen.

En eindelijk, dat het aanwenden van in de granaten geschroefde ijzeren of metalen buizen geenszins noodzakelijk schijnt te zijn, wanneer slechts de houten buizen tot het doen springen der granaten eene behoorlijke inrigting ontvangen.

De Luitenant-Kolonel en Majoor der artillerie, belast met het aanstellen van het hierboven vermeld onderzoek,

(get.) J. VAN REGTEREN. (get.) DE BOER.

Luitenant-Kolonel.

Majoor.

Voor eensluidend afschrift:

De Directeur van het Departement van den Grootmeester der Artillerie, bij diens afwezen, de waarnemende adjunct,

(get.) J. VAN REGTEREN.

PROEFNEMINGEN met een tot het kaliber van 80% uitgeboord metaal kanon van 48 $\frac{1}{2}$, strekkende om te onderzoeken, welke schootsverheden en afwijkingen uit de rigting men zal verkrijgen, wanneer uit dit geschut granaten worden geschoten van 8 Parijsche duimen of van 0,219 el middellijn, gedaan op last van het departement van den Grootmeester der Artillerie, bewesten Scheveningen, in de maanden Februarij, Maart en April van het jaar 1833.

Het kanon hierboven opgenoemd was in het jaar 1811 te 's Hage door L. en J. MARITZ gegoten; hetzelfde na uitgeboord te zijn, 4710 ponden; de lengte van ziel met de kamer en de konische uitholling aan de monding medegerekend bedroegen nagenoeg 16 $\frac{1}{2}$ kaliber; de kamer was een cilinder van 0,2 el lengte en 1,177 el middellijn; aan den bodem afgerond en konisch met de ziel vereenigd; de lengte van deze vereeniging met de uitholling der granaten doorgaans op 0,004 el gerekend worden. De passen in deze tafel voorkomende zijn van $\frac{3}{4}$ el.

DATUMS.	Nummers der schoten.	Wijze hoedanig werd gerigt.	Lading buskruid.	AANSLAGEN VAN DE GRANAAT.									Getal waargenomen aanslagen.	De granaat bleef liggen.			De buizen zijn al dan niet uitgeslagen.	Gesteldheid van het weder en rigting v. den wind.	De Callerstromsche pijpjes hebben het stuk al dan niet doen afgaan.	Aanmerkingen.
				Eerste.			Tweede.			Derde.				Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.					
				Op passen.	R.	L.	Op passen.	R.	L.	Op passen.	R.	L.			R.	L.				
1833.	1	Over de kernklos zonder opzet 0°.	3,5 $\frac{1}{2}$																	
	2	Gemiddeld . .	233 306																	
	3	Over de kernklos met een opzet van 0,045 el of omtrent 0°40' elevatie.	4 $\frac{1}{2}$																	
	4	Gemiddeld . .	586 600																	
25 Febr.	5	Over het hoogste metaal of onder den vizierhoek 1° 19'—42' elevat.	4,3 $\frac{1}{2}$																	
	6	Gemiddeld . .	1013 1035																	
	7	Met een opzet van 0,045 el, of omtrent 2° elev.	4,5 $\frac{1}{2}$																	
	8	Gemiddeld . .	1017 1145																	
	9	Met een opzet van 0,09 el, of omtrent 2° 40' elevatie.	5 $\frac{1}{2}$																	
	10	Gemiddeld . .	1437 1452 1445																	

DATUMS.	Nummers der schoten.	Wijze hoedanig werd gerigt.	Lading buskruid.	AANSLAGEN VAN DE GRANAAT.									Getal waargenomen aanslagen.	De granaat bleef liggen.			De buizen zijn al dan niet uitgeslagen.	Gesteldheid van het weder en rigting v. den wind.	De Callerstromsche pijpjes hebben het stuk al dan niet doen afgaan.	Aanmerkingen.
				Eerste.			Tweede.			Derde.				Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.					
				Op passen.	R.	L.	Op passen.	R.	L.	Op passen.	R.	L.			Op passen.	R.				
1833.	4	Over het metaal of ond. den vizierhoek omtrent 1°21 elevatie.	4,5 \bar{a}	923	3	Op 1000 passen. Regts van het midd. 1,8 el, hoog 2,55 el.	1348	1	1663	1	9	3033	73	Is uitgeslagen.	De lucht bewolkt en opklarende, de wind met matige koelte links voor, en ook regts voor tegen.	1 pijpje afgebroken en in het zundgat gevallen, het 2de sloeg blind en het 3de stak de lading aan nadat het zundgat was opgeruimd.				
	5	"	"	838	In de rigting.		1245	1/2	1519	In de rigting.	10	3150	37	"	"					
	6	"	"	836	2	Links van het midd. 2,05 el, hoog 2,5 el.	1204	3	1450	In de rigting.	8	2904	56	"	"	Zonder weigeren afgestoken.	Van de 5 eerste granaten werd de buis onder een hoek van 45° met de ziel-as, gelegd, zij ontvingen geen naar achteren gebragte gezwinde lont, bij de 5 laatste was de buis met de opening naar voren, en de gezwinde lont weder tot achter de klos gebragt, doch de uitkomst leverde geen merkbaar verschil op.			
27 Febr.	7	"	"	993	9	Regts van het midd. 6,8 el, hoog 0,4 el.	1404	13	1600	22	7	3208	94	"	"					
	8	"	"	1066	8	Regts van het midd. 5,85 el, hoog 2,65 el.	1370	13	1665	24	9	3179	98	"	"					
	9	"	"	985	8	Links van het midd. 3,35 el, hoog 0,6 el.	1366	10	1633	18	10	3234	5	"	"					
	10	"	"	939	4	Links van het midd. 3,3 el, hoog 1,95 el.	1344	3	1673	1/2	8	3787	73	"	"					
		Gemiddeld . .		907			1263		1540			3197								
	1	Met een opzet van 0,045 el of met 2° elevatie.	4,5 \bar{a}	1099	7	Op 1100 passen. Regts van het midd. 5,9 el, hoog bov. het strand 0,3 el.	1496	10	1727	16	8	3147	16	De buis is niet uitgeslagen.	De lucht bewolkt en mistig; de wind m. vrij sterke koelte voor regts tegen.	Zonder te weigeren afgestoken.				
27 Febr.	2	"	"	1210	1		1551	2	1782	5	8	3784	82	Is uitgeslagen.	"	"	De buizen van deze granaten lagen met de opening naar voren, en aan deze werd een naar achteren verlengde gezwinde lont aangebragt.			
	3	"	"	1068	5	Links van het midd. 3,75 el, hoog 1,25 el.	1407	3	1665	8	12	3672	14	Heeft gebrand, maar is niet uitgeslagen.	"	"				
	4	"	"	1190	11		Niet waargenom.		1821		37	8	3086	95	Is niet uitgeslagen.	"				
	5	"	"	1118	5	Links van het midd. 3,75 el, hoog 1 el.	1440	5	1636	3	10	3155	13	"	"	"				
		Gemiddeld . .		1137			1474		1726			3369								
	1	Met een opzet van 0,09 el of met 2°40 elevat.	3 \bar{a}	1446	7	Op 1400 passen.	1818	11	2050	20	8	3150	40	Is uitgeslagen.	De lucht bewolkt en de wind met matig. koelte voor, en voor links teg.	Zonder weigeren afgestoken.				
28 Febr.	2	"	"	1370	12	Regts van het midd. 10,4 el, hoog bov. het strand 1,35 el.	1749	22	1975	35	10	3025	50	"	"	"	Als boven.			

DATUMS.	Nummers der schoten.	Wijze hoedanig werd gerigt.	Lading buskruid.	AANSLAGEN VAN DE GRANAAT.									Getal waargenomen aanslagen.							
				Eerste.			Tweede.			Derde.										
				Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.		Afstand waar op de schijf stond en hoedanig deze getroffen werd.	Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.		Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.								
	R.	L.		R.	L.		R.	L.		R.	L.									
1833.	28 Febr.	3 Met een opzet van 0,09 el of met 2°40 elevat.	5 fl.	1341	3	Op 1400 passen. Regts van het midd. 3,33 el, hoog 2,4 el.	1696	10	2150	36	10									
													4	1302	7	1651	10	2217	34	9
													5	1408	9	1768	20	2020	27	10
													Gemiddeld . .		1372	1736	2082			
													15 Maart.	1 Met een opzet van 0,133 el of met 3°20 elevat.	5 fl.	1530	In de rigting.	Op 1600 passen. Links van het midden 1 el, hoog bov. het strand 2 el.	1896	5
2	1563	3	1923	7	2307	41	6													
3	1756	3	2093	4	2313	2	6													
4	1527	1	1883	13	2510	70	8													
5	1506	10	1848	22	2534	81	11													
Gemiddeld . .		1580	1929	2463																
15 Maart.	1 Met een opzet van 0,18 el of met 4° elevatie.	5 fl.	1650	32	Op 1800 passen.	2143	58	2690	60											
												2	1820	37	2236	72	2470	57		
												3	1728	2	2007	1	2552	12		
												4	1811	17	2269	55	2603	52		
												5	1941	13	2177	15	2480	15		
Gemiddeld . .		1790	2166	2599																

Algemeene aanmerking. Het stuk lag op een kust-affuit, en de onderkant der monding was met de ziel-naten genoegzaam waterpas, doch hetzelfde had eene flauwe helling naar de regter zijde, aan welke helling met zand op een gelijk gewigt gebragt van 21 fl., en in dezelve slechts 0,03 fl. buskruid gedaant van 2,3 fl., zoodat het volle gewigt der granaten gerekend kon worden op 23,4 fl.

Het buskruid dat tot de ladingen werd genomen, was zeer bekwaam Artillerie-buskruid; hetzelfde teekende achtte men het overtollig dit buskruid nader te beproeven, dewijl deze proef, om de zoeven genoemde redenen buskruid, onder andere omstandigheden genomen, niet veel van de bovenstaande zal verschillen. De schiet genoegzaam over de geheele lengte afgebakend, en met genummerde piketpalen bezet.

's GRAVENHAGE, den 18^{den} Mei 1833.

De granaat bleef liggen.			De buizen zijn al dan niet uitgeslagen.	Gesteldheid van het weder en rigting v. den wind.	De Callerstromsche pijpjes hebben het stuk al dan niet doen afgaan.	Aanmerkingen.	
Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.						
	R.	L.					
3075	63		Heeft gebrand, doch is niet uitgeslagen.	De lucht bewolkt en de wind met matige koelt. voor, en voor links teg.	Zonder weigeren afgestoken.	Als boven.	
		3304	51	Heeft niet gebrand.	"		"
		3154	7	"	"		"
3142							
			Is uitgeslagen.	De lucht helder en de wind met matig. koelte links achter tegen.	Zonder weigeren afgestoken.	Als boven, doch de buizen gelegd onder een hoek van 45°, met de ziel-as. Het buskruid teekende op de tonnen 233 ellen worpsverheid.	
2900	25		Heeft gebrand, doch is niet uitgeslagen.	"	"		
2640	26		"	"	"		
3321	14		"	"	"		
2380	70		"	"	"		
2670	33		"	"	"		
2822							
			De buis niet zien branden.	De wind flauw links achter tegen.	Zonder weigeren afgestoken.	De ligging van de buis was met de opening naar. Het buskruid werd uit dezelfde ton als te voren genomen.	
3302	69		In zee uitgedooft.	"	"		
2930	73		De buis heeft gebrand, doch is niet uitgeslagen.	"	"		
3311	13		"	"	"		
3143	31		"	"	"		
3092							
3196	10		"	"	"		

horizontaal liggende 1,74 el boven het strand verheven. In de rigting van de schootslijn was het strand de bestendige afwijking der projectielen, die meest altijd regts was, meent te moeten toeschrijven. De grade om de buizen uit te werpen. Het projectiel werd aan een klos bevestigd, die middelbaar een gewigt had

op de tonnen 242 en 262 ellen worpsverheid; bij de vochtige en veranderlijke weersgesteldheid aan de kust, gedurig zou hebben moeten worden herhaald, en men toch kon rekenen, dat de uitkomst met proefhoudend waartegen de schoten werden gerigt, had eene lengte van 28 ellen bij 2,7 el hoogte; ook was de directie-lijn

De Luit.-Kolonel en Major der Artillerie, belast met het aanstellen van dit onderzoek,
 (Get.) J. VAN REGISTEREN, (Get.) DE BOER,
 Luit.-Kolonel. Major.

Uitkomst van 5 schoten met blikkendozen van 20 duim gedaan op het strand bewesten Scheveningen, uit het opgeboorde kanon van 80 R , hierboven omschreven, met eene lading van 5 ponden buskruid, tegen een linnen schijf van 25 ellen lengte, en 2,7 el hoogte, die op 600 passen afstand van de monding van het stuk was verwijderd. De rigting werd onder den vizierhoek of over het hoogste metaal genomen, en de horizontaal liggende ziel-as was 4,85 el boven het strand verheven.

	Getal kogels, welke bij ieder schot de schijf hebben getroffen.	De dichtstgevonden aanslag is gevallen op	De meest verwijderde aanslag is gevonden op	De grootste waargenomene afwijking van de kogels uit de rigting bedroeg op 1000 à 1100 passen afstand	
				Rechts.	Links.
1833.	1 ^{ste} schot.	44	167 passen.	32 passen.	4 passen.
	2 ^{de} »	7	260 »	48 »	3 »
28 Febr.	3 ^{de} »	13	221 »	33 »	8 »
	4 ^{de} »	16	334 »	20 »	5 »
	5 ^{de} »	12	200 »	442 »	43 »

Van 100 blikkendoos-kogels troffen alzoo de schijf 59 of het $\frac{3}{5}$ gedeelte nagenoeg.

De blikkendoos was de gewone voor den houwtiser van 20 duim, en bevatte 20 kogels van ruim 1 R gewigt; men had ze met bordpapier omwikkeld en aldus gebragt op het kaliber van 0,219 el, gelijk aan de middellijn van de uit het stuk geschotene granaten.

Uitkomst van 5 schoten die met gevulde granaten over zee werden gerigt.

15 Maart.	Horizontaal met de ziel-as, of over de kernklos gerigt.	5 R	Het getal ricochetten van de granaat was 13, zoo ver men zulks heeft kunnen nagaan is zij niet gesprongen.	De springladingen in de granaten was 0,7 R ; de buizen lagen met de opening bovenwaarts onder eenen hoek van omtrent 40° met de ziel-as. Door de gezwinde lont van de buis tot achter de klos te verlengen, wendde men alle zorg aan, om de buis vuur te doen vatten. De zee was zeer stil en gunstig voor het maken van ricochetten.
			Het getal ricochetten van de granaat was 4, bij den laatsten aanslag heeft men gemeend ze te zien springen.	
			Heeft op 78 passen een aanslag gemaakt en is vervolgens op circa 150 à 200 passen in de lucht gesprongen. Zoo ver men bespeuren kon, werden er geen stukken van de granaat achterwaarts geworpen, hetwelk waarschijnlijk moet worden toegeschreven aan de groote snelheid van beweging die het projectiel tijdens het springen bezat.	
			Maakte 5 aanslagen; na de laatste inboring heeft men rook uit zee zien opgaan, zoodat deze granaat vermoedelijk onder water gebersten is.	
			Het getal ricochetten van deze granaat was 7; men heeft ze niet zien springen.	

Het pijpje heeft het stuk zonder weigeren aangestoken.

De Luit.-Kolonel en Majoor der Artillerie, belast met het doen van dit onderzoek,
 (Get.) J. VAN REGTEREN. (Get.) DE BOER.
 Luit.-Kolonel. Majoor.

's GRAVENHAGE, den 18^{den} Mei 1833.

Het metaal kanon hierboven omschreven, was op den linker tap geteekend C² N°. 8, en op het lange veld *Le Duc de Feltra*.

Bij het eerste onderzoek bevond men het kaliber, met het beweeglijke kruis herhaalde malen gemeten zijnde, 0,0002 el beneden het ware; de ziel was volkomen zuiver en glad, en de opboring naar eisch volbragt.

Na dit onderzoek werden, blijkens de hiervoren staande tafels, uit dit stuk gedaan in de maanden Februarij, Maart en April:

50 schoten met onge vulde granaten,
20 id. » gevulde id. en
5 id. » blikken dozen van 20 duim.

Totaal 75 schoten, waarbij de ladingen afwisselend zijn geweest 3,5 $\frac{1}{2}$, 4, 4,5 en 5 $\frac{1}{2}$ buskruid.

Deze beproeving afge loopen zijnde werd dit stuk op den 27sten April andermaal onderzocht. Men vond in de ziel een aantal verspreide gewone granaat- en blikkendoos-kogels-aanslagen, kenbaar gemaakt door groeven van 0,7 el tot 0,5 el lengte, en 0,0011 tot 0,0005 el diepte, waarvan de aanmerkelijkste zich op circa 4 el afstand van de monding naar achteren bevonden. Voorts was er eenige ruwheid in de ziel op de ligplaats van de granaat, waardoor het beweeglijke kruis min of meer in het voortschuiven werd gehinderd, doch welke ruwheid op dit kruis nog geen 0,0002 el diepte teekende.

De kamer en het konisch gedeelte voor de kamer met wasch afgedrukt zijnde, had geene verandering ondergaan, zoodat het stuk zich in eenen volkomen bruikbaren toestand bevond en buiten de reeds bovengezegde groeven weinig of niet geleden had.

's GRAVENHAGE, den 18^{den} Mei 1833.

*De Majoor, Onder-Directeur van 's Rijks Gieterij
van Metalen Geschut,*

(Get.) DE BOER.

Voor eensluitend afschrift,

*De Directeur van het Departement van den Groot-
meester der Artillerie,*

Bij diens afwezen,

De waarnemende Adjunct,

(Get.) J. VAN REGTEREN.

(De verdere Bijlagen hierna.)

ONDERZOEKT ALLE DINGEN EN BEHOUDT HET GOEDE.

(INGEZONDEN.)

Hij, die deze gulden spreuk in toepassing brengt, tevens de magt bezit om het kwade op zijde te schuiven en de wil heeft met vasten tred op den goeden weg voorwaarts te gaan, is een gelukkig mensch, kan veel nut stichten en zijnen naasten het leven veraangenamen.

Het is echter aan ons, militairen, niet geoorloofd om met betrekking tot ons vak op deze wijze te handelen; wij kunnen, het is waar, veel onderzoeken, maar wij moeten het kwade, dat soms in de Reglementen schuilt, even goed behouden als het goede, en het is onze plicht om lijdelijk en geduldig de besluiten af te wachten van den man, die alleen het in zijne magt heeft om het goede van het kwade te zuiveren. Veronderstellende nu dat deze man de wil heeft om nut te stichten, en wie zal dat betwijfelen, dan heeft hij veel te onderzoeken, te veel dan dat hij dit alles zelf zoude kunnen doen; hij moet er dus gedeeltelijk anderen mede belasten, doch onze militaire huishouding is zoo veelomvattend, en ongelukkig zijn er nog zoovele zaken te verbeteren, dat het mijns inziens, ook zonder bepaalden last daartoe te hebben ontvangen, een goed werk mag heeten, als men leemten aanwijst, bedenkingen oppert en in het algemeen zaken beredeneert, die voor verbetering vatbaar zijn. De pogingen om soortgelijke beschouwingen, door tusschenkomst der chefs, tot algemeen welzijn te doen strekken, lijden dikwijls schipbreuk, en dit is hoofdzakelijk te wijten aan onverschilligheid en vadzigheid; kwalen die, wanneer ze zich eens ergens genesteld hebben, steeds met de jaren toenemen. Hoe velen denken genoeg gedaan te hebben, als de bevolen diensten verrigt, de orders nagekomen zijn; men acht zich verantwoord met te

kunnen zeggen: ik heb aan het bevel voldaan en de voorschriften gevolgd; maar de wijze hoe en waarop dat alles verrigt werd, laat zoo dikwijls te wenschen over. Op ieder die eenen graad bezit, rust de dure verplichting, om, zooveel als in zijn vermogen is, het welzijn van onzen stand te bevorderen; de jongste korporaal, zoo goed als de oudste officier, kan het zijne hiertoe bijdragen, en hij, die zulks veronachtzaamt, is des te laakbaarder, naar mate hij hooger in rang is. Ik wil met deze zeer rekbare uitwijding, die eigenlijk eene inleiding op mijn geschrijf moet zijn, besluiten, door mijne lezers mede te deelen, dat er zich in mijne portefeuille eenige aantekeningen bevinden, die ik, met goedvinden van de Redactie des *Spectators*, van tijd tot tijd aan het publiek ter lezing zal geven, in de hoop dat ze, onder het oog van bevoegde beoordeelaars komende, welligt eenig nut zouden kunnen stichten.

Wij zullen beginnen met het *Voorschrift op het tiraileren* te doorbladeren, en de punten opgeven, die ons bij de practische beoefening van dat voorschrift onjuist en onduidelijk voorkwamen, en die derhalve in eenen eerstdaags te verwachten herdruk gewijzigd of opgehelderd zouden kunnen worden. Het is mogelijk dat hierin reeds door het hoog bestuur voorzien is, maar zekerheid hebben wij ten dien opzichte niet, en zullen dus, op risico van eenen vergeefschen arbeid te verrigten, het onze bijdragen om de duidelijkheid, wat toch het eerste vereischte in ieder Reglement moet zijn, te bevorderen.

VOORSCHRIFT OP HET TIRAILEREN.

1° Afdeeling, achter § 26 te laten volgen:
De kommando's of signalen *schuims*

regts (links) en *regts (links) uit de flank*, duiden altijd eene beweging aan naar de regter (linker) zijde van den front naar den vijand makenden troep; zoodat bijv. eene uit de regter flank marcherende linie, dadelijk in de tegenovergestelde strekking kan gebragt worden, door het signaal of kommando: *links uit de flank*.

(Hoewel zulks in het werkdadige welligt zelden te pas zal komen, achten wij het toch doelmatig het bovenstaande op te nemen, omdat anders, in geval men die beweging wilde doen verrigten, eerst nog het signaal *avanceren* gegeven moest worden.)

Art. 53, achter de tweede zinsnede te laten volgen: Als de linie uit de linker flank marcheert, wordt het vuur geopend door de manschappen uit het 2de gelid.

Art. 40, de eerste zinsnede te wijzigen als volgt: De reserve, of het gedeelte dat bestemd is om de tirailleurlinie te versterken, doet men op de gewone wijze en kommando's verspreiden.

(In het Voorschrift staat *voorwaarts* verspreiden, doch dewijl er slechts eene wijze van verspreiden beoefend wordt, kwam ons deze zinsnede eenigzins onduidelijk voor.)

Art. 44, om dit bij de eerste lezing voor iedereen bevattelijk te maken, zoude men de tweede zinsnede moeten wijzigen als volgt: Op het kommando *op . . . pas verspreiden*, verspreidt zich het 1ste en 2de gelid der voorste sectie, en het 3de gelid stelt zich door het verdubbelen der rotten op twee gelederen; de aldus verdubbelde rotten voegen zich bijeen en volgen den sectie-kommandant.

5^e Afdeling, art. 97, in de, op eene na, laatste regel te roijeren de woorden: *op pelotons-distantie*, en voorts achter dat artikel te laten volgen: Ter onderscheiding van de overige divisien of pelotons, wordt de tirailleur-afdeeling bij de kommando's van

den bataillons-kommandant benoemd als: *tirailleur-divisie* of *eerste (tweede) tirailleur-peloton*, doch de divisie- en pelotons-kommandanten der tirailleurs kommanderen, om hunne afdeelingen te doen halt houden: *tirailleurs halt*.

5^e Afdeling, art. 154, achter de 1ste zinsnede te laten volgen: De kommandanten der evene pelotons gaan, langs het eerste gelid, naar hunne plaats.

Art. 153, het laatste gedeelte te wijzigen als volgt: De kommandanten der sectien, welke de wending hebben verrigt, doen de drie voorste rotten achterwaarts uitschuiven en plaatsen zich bij het regter vleugelrot; de kommandanten der 2de en 4de sectien blijven daartoe achter het front.

(Het is doelmatig de drie sectien dadelijk naar achteren te doen uitschuiven, omdat de sectie-kommandant, die toch zeker achter het front moet blijven, dan beter het voorste rot geleiden kan.)

Art. 156, de 1ste en 2de zinsnede te wijzigen als volgt: Elke divisie trekt zich achterwaarts in kolonne zamen op hare 1ste sectie, welker guide, op het kommando: *guide links*, van den sectie-kommandant naar den linker vleugel gaat, en op den regter vleugel vervangen wordt door eenen rotsluit. Nadat de kolonnen geformeerd en de sectien gerigt zijn, plaatst zich bij elke sectie, op het kommando: *Staat*, een rotsluit op den regter vleugel in het 1ste gelid.

(Indien dit niet in het Voorschrift bepaald wordt, dan zullen de korps- of bataillons-kommandanten zich verplicht achten daaromtrent vaste regels aan te geven.)

Art. 143, hierachter te laten volgen: De kolonne, welke zich het naast bij de staanblijvende kolonne bevindt, maakt het door den bataillons-kommandant genoemde getal passen; de

daaropvolgende maakt het dubbel getal, en de kolonne welke daarop volgt, maakt driemaal het genoemde getal passen.

(Hoewel het er niet op aan zal komen, of de afstanden tusschen de kolonnen een paar passen meer of minder bedragen, en daar ook in art. 162 bepaald is, dat de afstanden op het oog genomen moeten worden, is het doelmatig om art. 143 op de bovenvermelde wijze op te helderen, omdat de gevoelens hieromtrent zeer verschillen. Sommigen rekenen den afstand van den guide der staanblijvende kolonne, hetgeen dus soms met het hierboven ontwikkelde gevoelen, een verschil van afstand tusschen de kolonnes van 50 à 40 passen kan veroorzaken.)

Art. 148, het laatste gedeelte te wijzigen als volgt: De 3de en 4de begeven zich, langs den kortsten weg, en dus langs de diagonale lijn, naar hare plaatsen in de lijn van bataille.

Art. 158, te wijzigen als volgt: De bataillons-kommandant, het bataillon wederom willende zamentrekken, begeeft zich bij eene der kolonnes, doet het signaal: *Verzamelen* geven, en enz. enz.

(Deze wijziging acht men, duidelijkshalve, nuttig, omdat, hoewel uit dit artikel is af te leiden dat het signaal: *Verzamelen* in dit geval, aanduidt, dat het bataillon geformeerd moet worden, hetzij in orde van bataille of in orde van kolonne, velen echter begrijpen, dat op genoemd signaal de kolonnes op haren oorspronkelijken afstand zamengetrokken moeten worden, waartoe evenwel, volgens N°. 11 der uitvoeringssignalen (zie § 12), *het gewapend appel* dienen moet.)

Art. 164, hierachter te laten volgen: Wanneer echter kleine afstanden te doorloopen zijn, zoo als bij de oefeningen op het exercitieveld veelal het

geval is, zal men de geweren omlaag kunnen doen dragen, ter voorkoming van onophoudelijke kommando's.

(Dit is doelmatig, en hoewel sommige chefs zulks uit eigen beweging zullen doen, zijn er velen die niet van dien regel durven afwijken.)

Art. 167, te wijzigen als volgt: De benoemings-signalen, welke, enz.

(Het woord *benoemings* maakt die zin dadelijk duidelijk, en is daarom aan te bevelen.)

Zij, welke zelden op het exercitie-terrein verschijnen, zullen wellicht vele der bovenstaande aanmerkingen *nietig* noemen, en voorgeven dat het tiraileren niet te stelselmatig onderwezen moet worden. Dit laatste stem ik gaarne toe, doch tevens staat bij mij het denkbeeld vast, dat elk reglement of voorschrift duidelijk zijn en tot in de kleinste bijzonderheden treden moet, opdat het niet verschillend uitgelegd worde en een ieder, zonder zoeken, dadelijk zijne plaats wete. Wij, die veel op het exercitieveld en in de theorie-zaal verkeerden, kunnen in dit opzigt het best de gebreken opsommen, die zich in dit voorschrift bevinden, zoowel als in het thans te behandelen

VOORSCHRIFT OMTRENT DE WAPENS, DE MUNITIE EN DE SCHIETOEFENINGEN DER INFANTERIE.

1° Afdeling.

§ 6. Bij de exercitiën zal het toch zeker de bedoeling niet zijn om de stoppen op de geweren te laten.

§ 10—17. De benaming van de hoofden onderdeelen der wapens, en daartoe betrekkelijke voorwerpen, had wel wat minder omslagtig kunnen zijn; doch als men de kennis daarvan als een noodzakelijk vereischte voor een militair beschouwt, moest het opgegevene geheel in overeenstemming zijn met den Artillerie-cursus, die aan de Militaire Akademie gevolgd wordt, wat toch ook een officieel werk is

3° Afdeling.

- en waarin de verdeeling van sommige hoofddeelen, bijv. de loop, op eene andere wijze wordt opgegeven.
- § 27. Of de loopen na het vuren, met of zonder water, gereinigd moeten worden, schijnt nog in kwestie te zijn; vele chefs zijn er tegen; volgens den Artillerie-cursus moet het met een vetlap geschieden, doch ons voorschrift, dat toch slechts een uittreksel van die handleiding is, bepaalt, geheel tegenstrijdig met de vroegere orders, dat het met water geschieden moet.
- § 17, 18 en 19. Het vouwen van het papier is onduidelijk en onjuist opgegeven, aan welk gebrek bijna alle werken die over dat onderwerp handelen mank gaan, waarschijnlijk omdat de meeste schrijvers nimmer patronen gemaakt hebben, of dit behoefden te onderwijzen. Zij zijn het er niet eens over, wat men door lengte en wat men door breedte van het papier moet verstaan, doch volgens mijn begrip, zoude aan die verwarring een einde komen, door te bepalen:
- § 17. De scherpe patroon.
Het snijden der huls.
De lange zijde van het papier in vier en daarna de korte zijde in tweeën vouwen, enz.
- § 18. Het snijden van het pakpapier.
Voor scherpe patronen.
De lange zijde in drie en daarna de korte zijde in tweeën vouwen, enz.
Voor losse patronen.
De lange zijde in vier en daarna de korte zijde in tweeën vouwen.
- § 19. De losse patronen.
De lange zijde in vijf en daarna de korte zijde in tweeën vouwen.
- § 2. In plaats van de rekruten de tien eerste patronen te doen verschieten, onder de leiding van den adjudant, zoude het doelmatiger zijn de officieren der kompagnien met deze instructie te belasten, omdat het getal rekruten, vooral als de miliciens onder de wapenen zijn, meestentijds te groot is, om de schietoefeningen onder de leiding van slechts eenen officier, in een kort tijdsbestek geregeld te doen plaats hebben.
- § 25. De *volle regter hand* moet bij het aanleggen stevig de greep omvatten, doch de ondervinding, als ook het Voorschrift van 10 Julij 1841, N°. 50 A, beveelt aan, den duim der regter hand de greep niet te doen omvatten, maar langs dezelve uit te strekken, waardoor men voorkomt dat de duim tegen het aangezicht gerukt wordt.
- § 28. Volgens Aanschr. M. v. O., 51 December 1846, N°. 42 B, mag voor de exercitiën in de garnizoensdienst, voor het doen van eereschoten bij begrafenissen of andere dienstverrichtingen, door ieder geweerdragend man per jaar verbruikt worden 10 losse patronen, en boven dit getal kon men, volgens Aanschr. dd. 14 September 1848, N°. 17 B, nog eenige losse patronen, op zijn hoogst 10 stuks per man, meer bezigen voor de gecombineerde manoeuvres.
Moeten nu de 15 losse patronen, welke ieder rekrut verschieten moet alvorens de schietoefeningen bij te wonen, onder het bovenbedoelde getal begrepen worden of niet? De geleerden schijnen het hier niet over eens te zijn, althans bij sommige korpsen laat men de rekruten 8, in plaats van 15 patronen, bij de voorafgaande oefeningen, verschieten.
- § 51. Om de schietoefeningen tot op 500 passen te doen plaats hebben,

wordt ondoelmatig geacht, omdat men in een gevecht het vuren op verre afstanden altijd tegen zal gaan, en men den soldaat dus bij de oefeningen hieraan niet gewennen moet. Uit de aantekeningen blijkt, dat bij de oefeningen, en derhalve onder gunstige omstandigheden, op 500 passen, op eene schijf ter grootte van den man, van de 100 schoten gemiddeld slechts 7 trefkens, en hoeveel zal die trefkans nog niet verminderen, door de voor het schieten ongunstige omstandigheden, die zich meestal bij een gevecht voordoen.

In plaats van het vuren in peloton alleen door de 2e klasse te doen beoefenen, zoude het doelmatig zijn, zulks door de 1e klasse te laten verrijgen, omdat de manschappen in den regel zeer kort in de 2e klasse blijven, en zij dus deze nuttige oefeningen hoogstens éénmaal bijwonen.

§ 52. Er bestaat eene slechte verhouding tusschen het gevorderde getal raakschoten op 200 passen 5e, en 200 passen 2e klasse, want in de 5e klasse moeten er op dien afstand van de 100 schoten 71 trefkens, terwijl in de 2e klasse op dienzelfden afstand slechts 62 treffers van de 100 schoten gevorderd worden. Het is mogelijk dat de ontwerper van het Voorschrift in aanmerking genomen heeft, dat de 2^e klasse geoefend moet worden om in de verschillende, bij het tiraileren voorkomende, houdingen te schieten; doch in allen gevalle is het bovenaangeduide verschil te groot, en men zoude hierin kunnen voorzien door te bepalen, dat in de 2^e klasse van 8 kogels, zes in de geheele schijf en twee in de oppervlakte van den infanterist moesten trefkens, waardoor het van 100 schoten gevorderde getal treffers 75 zoude zijn.

§ 54. De derde zinsnede is niet te begrijpen, en kon duidelijkshalve geheel weggelaten worden.

§ 43. Het getal schutters, dat zich op elke der verschillende afstanden der 2e klasse bij iedere kompagnie bevindt, is doorgaans te klein om een peloton te formeren, zoodat men het doelmatiger acht om de geheele klasse in een of twee pelotons te vereenigen, en deze jaarlijks ééns te laten schieten op 150 of 200 passen, doch nimmer op grootere afstanden, omdat het schot alsdan te onzeker is.

De staat op Bijlage lett. *H* doet zien, dat bij het pelotonsvuur op 3 gelederen, alle manschappen hunne patronen moeten verschieten, doch daar volgens het bestaande Reglement het 5e gelid bij het pelotonsvuur het geweer in den arm houdt, wenscht men te weten, op welke wijze dit vuren bij het schijfschieten moet uitgevoerd worden.

§ 53. Moeten deze vijf patronen onder de, door ieder man te verschieten, 50 gerekend worden of niet? Volgens § 46 zoude men deze vraag ontkennend, doch volgens staat lett. *B* zoude men ze toestemmend moeten beantwoorden.

Het zal er misschien zoo naauw niet op aan komen, doch duidelijkheid is eene hoofdzaak.

§ 54. Achter de tweede zinsnede te laten volgen: Zoodra hij aan de oefeningen deelneemt. — Volgens § 6 moeten de oefeningen van elk jaar als een vervolg beschouwd worden van die van het vorige jaar, zoodat bij vele schutters de laatste schoten van het vroegere jaar in rekening gebracht moeten worden. Indien men nu in hetzelfde register, waar die vroegere schoten in staan, mogt blijven aantekenen, dan heeft men een veel beter en gemakkelijker overzicht om den overgang op eenen hooger afstand te beoordeelen, weshalve men het wenschelijk acht de registers zoodanig in te rigten, dat men niet ieder jaar een nieuw moest aanleggen.

Men kon bijv. ieder man twee bladzijden geven, die voldoende zijn voor de aantekeningen van 3 à 4 jaren, vooral als men in aanmerking neemt dat de miliciens zelden tot de najaars-oefeningen worden opgeroepen, en men dus de primitief voor hen gesigneerde bladzijden voor de andere manschappen kon gebruiken.

§ 56. Om een goed en vergelijkend overzicht te hebben van de resultaten der schietoefeningen bij de verschillende korpsen en hunne onderdeelen, moest op de staten vermeld wor-

den het aantal treffers per honderd schoten in het kavallerie-front, infanterie-front en in het vak dat den man voorstelt.

De onderzoeklievende lezer, die, het nut van goede voorschriften beseffende, het geduld heeft gehad mijne aantekeningen met de voorschriften te vergelijken, is welligt van oordeel dat er nog meer gegronde aanmerkingen te maken zijn; doch ik wil gaarne aan anderen ook iets overlaten, en daarom *basta*.

November 1852.

ax = A.

Aan de Redactie van den Militaire-Spectator.

Mijn Heer de Redacteur!

Vertrouwende op de onpartijdigheid van uwe gevoelens, heb ik de eer beleefd te verzoeken, dat aan de onderstaande regels eene plaats vergund mogen worden, in het eerstvolgend nummer van uw geacht Tijdschrift.

N°. 5 van den *Militaire Spectator* bevat eene zeer lange bijdrage van den Heer D^r. A. A. VAN HEUSDEN, waarin de strekking van mijne brochure *«over het Militaire wezen en de opleiding «bij de Marine»* nader wordt toegelicht.

Ik kan mij met die toelichting niet vereenigen. Wel is de geest van encyclopédie zoo ver doorgedrongen, dat D^r. v. H., als Lector in de geschiedenis en letterkunde te Breda, omtrent hetgeen aan boord van een geordend oorlogschip, al dan niet men uitvoerig gebragt kan worden, veel beter oordeel wil vellen, dan hij, die er het grootst gedeelte van zijn leven op heeft gesleten. Dit zij zoo! en het beroep van een oud zee-officier op zijne eigene ondervinding, wordt door de hedendaagsche opinie aangemerkt, als voortkomende uit een *geest van uitsluiting*. Ik zal dit onderwerp — dat belangrijk genoeg is — later meer uitvoerig behandelen.

Voor het oogenblik acht ik mij gedrongen, om enkele punten aan te halen, waaruit blijkt, dat de bijdrage van D^r. v. H. niet zoo grondig als uitvoerig is bewerkt; zoodat bij sommige uitleggingen en gevolgtrekkingen van ZijnEd. Geleerde, mijn ongeletterd verstand stil staat.

Bij voorbeeld: Iedereen weet, dat het onderwijs bij de wet geregeld moet worden (zie art.

194 van de Grondwet), doch dat veelvuldige werkzaamheden tot heden het behandelen van die wet hebben in den weg gestaan. Het openbaar onderwijs berust dus voor alsnog gedeeltelijk op oude besluiten, reglementen en bepalingen, die noodwendig van tijdelijken aard zijn, en het besluit, waarbij bepaald is, dat geen Adelborst der 4^e klasse benoemd kan worden, als hij niet is opgeleid op het Instituut, rekent van 1828.

Onder zoodanige omstandigheden leg ik, in mijne brochure blz. 80, bescheiden de volgende vraag voor: «Is er niet iets onbillijks in die «bepaling? Is zij wel in overeenstemming met «de Grondwet? Daarentrent bestaat bij mij «eenige twijfel, maar ik zou gaarne dien twijfel «door goede toelichting zien opgeheven.»

Hoe legt nu D^r. A. A. VAN HEUSDEN, deze mijne uitdrukking uit? Zie op blz. 232 van den *Militaire-Spectator*, alwaar hij zegt: «De Grondwet, die de Heer B *geschonden* acht.»

Het is toch aardig om te zien, hoe oppervlakkig en magistraal de menschen de zaken soms behandelen kunnen. Zij zijn zoo overtuigd van de deugdelijkheid hunner oordeelvellingen! en daar moet men dan maar voor buigen!

Verder geeft de Heer v. H. ook eene uitlegging aan mijn gezegde: «dat de kern der zeemagt «het stelsel der algemeene opleiding te Breda «niet gunstig beoordeelt» «dat is niet «zeer lofjaal» wordt aan het slot zijner bijdrage gezegd, «want behooren de zee-officiëren, die «de algemeene opleiding te Breda wel gunstig «beoordeelen, niet tot de kern der zeemagt?»

Welke nieuwssoortige redenering voor mijne

ouderwetsche denkbeelden! De Staten-Generaal nemen een wet aan, maar enkele zeer geachte leden stemmen er tegen. Behooren deze dan niet tot de Staten-Generaal? Het is waarlijk te dwaas, om hierop te antwoorden; echter geloof ik te mogen veronderstellen, dat de officieren, die de opleiding te Breda minder ongunstig beoordeelen dan anderen, evenmin de toelichtingen van D^r. A. A. VAN HEUSDEN, nopens mijne bedoelingen behoeven, als dat zij zijne bescherming of verdediging verlangen.

Genoeg voor het oogenblik; later zal ik

trachten, op het onderwerp terug te komen, en door de aanwijzing van het vele oppervlakkige in zijne redenering, aan te toonen, dat er geen beter zegel aan mijne vroegere beschouwingen over de zoogenaamde nieuwe school kon worden gehecht, dan juist door de onderhavige bijdrage van den Heer D^r. A. A. VAN HEUSDEN.

Ik heb de eer, Mijnheer de Redacteur! u bij deze de betuiging aan te bieden van mijne bijzondere hoogachting.

WILLEMSOORD,
den 18^{den} December 1852.

P. BRUINING.

VERSCHEIDENHEDEN.

Het *Journal du Limbourg* van 25 en 26 Dec. II., vermeldende dat den vorigen dag te Maastricht door officieren van het garnizoen een feestmaal gehouden werd, ter gedenktentis der verdediging van Antwerpen's kasteel, voegt daarbij: «Wij vermelden gaarne al wat den militairen geest in het Nederlandsche leger kan bewaren of versterken, en niets kan tot dit vaderlandslievend doel meer bijdragen dan de viering van den jaardag eens weerstands die in de militaire jaarboeken altijd gedenkwaardig zal blijven. Met der daad, toen in den morgen van den 23sten December 1832 't bevel gegeven werd van weerszijde den strijd te staken, moesten de Franschen zelve hulde brengen aan den moed en de dapperheid onzer troepen, uitroepende: *Leven de dappere Hollanders! de moedige verdedigers der Citadel!* Deze woorden zijn bestemd om vereenigd te worden in de jaarboeken van den nationalen roem!»

Het *Journal* besluit vervolgens: «Tijdens zijne troonsbestijging heeft de tegenwoordige Koning het vaandel van het regiment grenadiers en jagers met het bronzen kruis versierd, ter gedenktentis aan den tiendaagschen veldtogt, waaraan vele dapperen van dat korps een roemrijk deel genomen hadden. Wij zouden, te dezer gelegenheid, wel de vraag willen doen, of het niet billijk zou zijn de bronzen medaille ook aan het 7de regiment infanterie te schenken, waarvan het 4de bataillon deel genomen heeft aan de verdediging der citadel van Antwerpen.»

Met genoegen maken ook wij melding van een feest gelijk het bovengenoemde, en wij wenschten dat wij er menigvuldiger toe in de gelegenheid gesteld werden door een leger, wat zooveel roemrijke herinneringen heeft als het Nederlandsche.

Wat evenwel den wensch betreft, door het

Journal du Limbourg ten slotte geuit, zoo zouden wij ons ook daarmede gaarne vereenigen; maar men vergete niet dat er, behalve het toenmalige flanker-bataillon van het 7de regiment infanterie, nog vier andere bataillons op de Citadel van Antwerpen waren, die thans bij even zooveel verschillende regimenten zijn ingedeeld. Ieder dezer regimenten zou dezelfde regten kunnen doen gelden als het 7de, en indien wij derhalve eenen wensch mogten uiten, het zou die zijn, van de bataillons-vaandels van elk der bedoelde bataillons te zien versieren met de bronzen medaille, geschonken aan de wakkere verdedigers der Citadel.

Sedert de bataillons van het regiment Grenadiers en Jagers van Z. M. den Koning vaandels hebben bekomen, die voor hen meer moeten zijn dan rigtvlaggen, zou er niets in gelegen zijn wat ongepast was, indien ook aan de rigtvlaggen dier vier zoo beroemde bataillons eene hoogere beteekenis werd gegeven.

Wij vestigen voorloopig de aandacht onzer lezers (om misschien later er op terug te komen) op twee dezer dagen verschenen belangrijke werken, zijnde het een: *Proeven in 1851—52 in Belgie genomen met den appareil balistique van den Kapitein NAVEZ*; het andere is getiteld: *Mémoire sur la déviation des projectiles dans l'air, suivi d'un appendice relatif à un phénomène observé dans le mouvement giratoire des corps*, par G. MAGNUS. Traduit de l'Allemand et annoté par L. DELOBEL, L^{ie}-Col. d'Art. Liège 1852.

Wij kunnen ook te dezer gelegenheid melden, dat de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt reeds in 't bezit is van een *appareil balistique* naar het stelsel van den Kapitein NAVEZ, en daarmede reeds eenige proeven genomen zijn.

BIJLAGE VI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 6.

(Maand December 1852.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den staf der art., tot kap. der 2de kl. : de kap. der 3de kl. W. H. K. van Ingen, van den staf, onder-direct. bij 'srijks gieterij van bronzen geschut; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. C. A. N. Ernst de Seewert, van den staf, belast met de functien van onder-inspect. der draagbare wapenen; de 1ste luit. P. C. Swaving, van den staf, adj. van den luit.-gener., inspect. der art. Bij het reg. rijd. art., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. A. C. W. L. J. F. Kellner, van het korps. Bij het reg. veld-art., tot 1sten luit. : de 2de luit. F. J. C. Broers, van het korps. Bij het 1ste reg. vest.-art., tot 1sten luit. : de 2de luit. R. A. W. Sluiter, van het korps; bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. van de 1ste kl. : de kap. der 2de kl. J. C. Launspach, van het korps; tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. A. A. J. P. van Alphen, van het korps, zijnde hij ontheven van de functien van adjud. voor het materieel te Neuzen; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. A. J. E. Dolleman, van het 1ste reg. vest.-art.; A. A. Keyzer, van het korps, en bestemd om belast te worden met de functien van adjud. van het materieel te Willemstad; P. S. Mommers, van het korps, en bestemd om belast te worden met de functien van adjud. van het materieel te Neuzen; tot 1ste luit. : de 2de luit. H. A. Frantzmänn, van het reg. veld-art.; L. E. F. Bolomey, van het korps; M. J. van Nieuwkuijk, van den staf der art., en bestemd om bij den staf der art. gedetacheerd te blijven; bij het 3de reg. vest.-art., tot majoor : de kap. der 1ste kl. R. F. Verschoor van Nisse, van het 1ste reg. vest.-art.; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. G. J. van Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh, van het reg. veld-art. Bij het 2de reg. drag., tot adjud. : de 1ste luit. H. H. Guerin, van het korps. Bij het personeel van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 2de kl. : de offic. van gezondh. der 3de kl. J. H. A. Lourens.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag., bij de bat. gren. : de 2de luit. H. F. Scharp, van het 8ste reg. inf. Bij het 1ste reg. inf. : de 2de luit. J. M. A. Hubar, van het reg. gren. en jag. Bij den staf der art. : de kap. O. H. Kuyck, van het korps pontonn. en bestemd om bij de koninkl. Akademie voor de zee- en landm. te worden gedetacheerd. Bij het reg. rijd. art. : de kap.-adj. Jonkh. F. Wttewaal van Stoetwegen, van het 2de reg. vest.-art., zijnde hij eervol ontslagen uit de betrekking van adjud. Bij het reg. veld-art. : de majoor W. J. Del Campo genaamd Camp, van het 3de reg. vest.-art.; de 2de luit. P. L. Verschoor, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 1ste reg. vest.-art. : de kap. P. G. Callenfels, van het 2de reg. vest.-art.; A. W. Mosselmans, van het 2de reg. vest.-art., zijnde hij ontheven van de waarneming der functien van adjud. voor het materieel te Willemstad en belast met de functien van adjud. voor het materieel te Amsterdam; A. J. E. Dolleman, van het 2de reg. vest.-art., en bestemd om belast te worden met de functien van adjud. voor het materieel te Naarden; J. A. von Schubertz, van het 3de reg. vest.-art.; bij het 2de reg. vest.-art. : de kap. J. G. J. van Oldenbarneveld genaamd Witte Tullingh, van het 3de reg. vest.-art.; bij het 3de reg. vest.-art. : de kap. E. E. Ernst, van het 1ste reg. vest.-art., zijnde hij ontheven van de waarneming der functien van adjud. voor het materieel te Amsterdam. Bij het korps pontonn. : de kap. H. F. van Lith de Jeude, van het 1ste reg. vest.-art., zijnde hij ontheven van de waarneming der functien van adjud. voor het materieel te Naarden; de 1ste luit. W. M. Camp, van het 2de reg. vest.-art.

Gedetacheerd.

Bij de koninklijke Akademie voor de zee- en landmagt : de 2de luit. M. C. F. Simon, van het 1ste reg. vest.-art. Bij de militaire verkenningen : de 2de luit. : J. M. A. Hubar, van het 1ste reg. inf.; W. Roloff, van het 2de reg. inf.; E. K. J. Verkouteren, van het 3de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. W. Sutherland, van het 8ste reg. inf., met vergunning tot het voortdurend dragen van de uniform van gemeld korps.

Gepensionneerd.

De kap. C. W. Voet, van het reg. rijd. art., onder toekenning van den rang van majoor, en met vergunning tot het voortdurend dragen der activiteits-uniform van het korps waartoe hij het laatst heeft behoord; de 1ste luit.-adjud. M. J. Worbert Graaf van Wassenaar, van het 2de reg. dragonders.

Overleden.

De kap.-kwartierm. op non-activiteit C. Alberti; de 2de luit. A. M. P. Brade, van het 5de reg. inf.

MILITAIRE WILLEMSORDE EN EERVOLLE MELDINGEN OP DE LEGERORDER HIER TE LANDE EN IN OOST-INDIE.

(Wegens de krijgsverrigtingen in het Palembang-sche 1851—52).

Buitengewoon te bevorderen tot kol. der inf. in O. I., den luit.-kol. van dat wapen G. A. de Brauw, adjud. van Z. M. in buitengew. dienst.

Tot Ridder der Militaire Willemsorde 3^e klasse.

De luit.-kol. A. H. Helbach, van het wapen der inf. in O. I., ridder der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

Benoemd tot ridders der 4de klasse van de Militaire Willemsorde.

De majoors der inf., L. Pisson en J. H. Meiss; de offic. van gezondh. der 1ste kl., L. Lindman; de kap^e. der inf., J. Schwab, J. W. C. Langen, J. F. Schummelketel, J. G. Paul, C. Meijer, K. F. van Steijn van Hensbroek en M. L. G. van den Bergh; de 1ste luit^e., C. J. A. de Quay, J. L. d'Harvant, H. W. van Oijen, F. M. Barberino, A. P. A. Willekens en J. C. W. Prager; de 1ste luit^e. der genie, P. H. Uhlenbeck en L. C. van Kerkwijk; de 2de luit. der inf., J. F. Backerus; de 2de luit. batail.-adjud., T. J. E. van Heemskerck; de 2de luit^e., J. F. Bruigom, F. R. C. Schluter, A. J. Roijen, P. Zwager, F. A. C. Bloem, C. C. P. Scheepens,

J. van Leijden, H. A. B. W. L. van Koch, C. Boekstal en L. Ullmann; de 2de luit. fung. adjud., A. F. de Vassy; de 2de luit^e., A. H. Kress en Jhr. J. S. van de Poll; de serg.-maj., C. W. J. Cartall; de serg^e., E. A. Aardema, J. Slusser, J. van Eijk, J. P. Scheepens, L. Zondag, G. P. van Vellinga, J. H. Kranevoet en C. Heijboer; de serg. der sappeurs, H. F. Horn; de four^e. der inf., W. L. van Warmelo, O. K. van der Meer Mohr en L. T. Blasius; de korpor^e., H. Preijers, W. I. T. Timmerman, H. Della Cruz en J. de Graaff; de korpor^e. der art., S. C. Woutman en H. Meijer; de flank. der inf., G. Ruiter; de soldaat, F. K. Koekkoek; de fusel., J. van der Velden; de kanonn. 1ste kl., H. Veen; de kanonn^e. 2de kl., J. Goedraad en H. van Lochem; de surnum. ambtenaar der 1ste kl. civ. bestuur, J. Walland.

Eervol te doen vermelden,

bij afzonderlijke dagorders, zoo in Nederl. als in Indië: de kap^e. der inf., H. Schwenk en W. J. Heisterkamp; de offic. van gezondh. der 2de kl., W. J. Schmitt; de 1ste luit^e. der inf., L. P. van Mourik, J. H. Haan, W. J. A. Visser en P. J. C. van Hoeij Schilthouwer; de 1ste luit. der art., B. J. Eekhout; de offic. van gezondh. der 3de kl., W. C. de Nies; de 2de luit^e. der inf., A. C. van der Boom en J. B. du Puy de Montbrun; de aspirant-betaalm., C. F. Hesseling; de adj.-onderoffic.-vaandeldr., A. F. van der Kruijff; de serg.-maj. der inf., G. Engberts; de serg., F. L. C. R. baron von Röder; de serg.-hoorenbl., J. Rensen; de serg^e., G. Pelle, C. H. M. Muller, P. P. J. Hartz en N. Voet; de serg^e. der art., J. J. Knipschild en G. Gerritse; de four. der inf., S. M. van der Tong; de korpor., G. J. van Rooij; de flankeur, J. Nieuwkerk; de fuseliers, W. A. Elbrecht en B. P. Sterk; de kanonn. 1ste kl., J. Kuilenburg; met bijvoeging in de uit te vaardigen dagorders dat aan de voordragt tot benoeming tot ridder der Militaire Willemsorde 4de kl. van den 2den luit. der art. in Oost-Indië Jhr. L. de Casembroot geen gevolg is kunnen worden gegeven, vermits gebleken is, dat hij na het opmaken dier voordragt overleden is.

CORRESPONDENTIE.

Het Artikel van een *Gewezen Volontair* kan niet ter plaatsing in aanmerking komen, censdeels wij de Schrijver ons zijn naam niet bekend maakt, en anderdeels, wij het te veel beweringen en veronderstellingen behelst die door niets gestaafd of bewezen worden.

In het volgend N^o. hopen wij voor eenige boekbeoordelingen plaats te vinden.

ERRATUM.

In het N^o. van October, staat, in het Artikel over de verlengde projectielen, Blz. 161, Regel 5 en 4 (tekst) v. o.: »de kogel 9 gr. en de lading 27 gr.» lees: »de kogel 27 gr. en de lading 9 gr.»

GEDENKWAARDIGE TAFEREELEN

GIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelaten papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 6.*)

XXI.

VAN DE ONDERHANDELINGEN MET KIAY-MODJO
OP HET EINDE VAN 1828, TOT AAN DIE
MET DIEPO-NEGORO IN HET BEGIN VAN
1829.

In het vorige Hoofdstuk hebben wij gezien dat de 1ste luitenant ROEPS, op den 5^{den} October 1828, een nader onderhoud met den vijandelijken Tommongong SETJO-DIRDJO zou hebben, ten einde met hem te beraadslagen over de meest geschikte wijze om zich aan ons te onderwerpen. Volgens afspraak zou dit onderhoud in de dessa Jongalan plaatsgrijpen. ROEPS begaf zich derwaarts, maar toen hij er den Tommongong niet aantrof, ging hij, slechts van twee priesters vergezeld, ongeveer een paal verder, tot hij twee zen-

5. D. N°. 7.

delingen van SETJO-DIRDJO ontmoette. Hij verzocht deze lieden aan hunnen gebieders te gaan zeggen, dat hij gekomen was om met hem de beraamde zamenkomst te Jongalan te houden, maar hem daar niet gevonden had. Na eenigen tijd keerden zij terug, met het verzoek hen onbevreesd naar het verblijf van den Tommongong te willen volgen, waaraan ROEPS voldeed, wel wetende dat hij, indien de vijand kwade voornemens koesterde, het gevaar moeilijk zou ontkomen, aangezien hij zich inmiddels reeds door gewapenden omgeven zag. Tusschen de gelederen van diens geschaarde barissans doorgaande, bereikte hij de woning van SETJO-DIRDJO, waar hij met al de wellevendheid en al de pligtplegingen, die de Javaansche gebruiken medebrengen, werd ontvangen. Toen men eindelijk tot het behandelen

der zaken overging, zei de Tommongong: «Ik heb u verzocht tot mij te komen, om te zien of gij vertrouwen in mij en mijne hoofden hebt, en om u te doen weten dat de Radeen Adipatti DANOE-REDJOE met u wenscht te spreken. Indien gij daartoe genegenheid mogt hebben, dan zal, door een' naderen brief van mij, de dag en de plaats der bijeenkomst worden bepaald.»

ROEPS antwoorde hierop dat hij tot die bijeenkomst genegen was, doch vooraf de bevelen van zijne chefs moest vragen. Hij keerde vervolgens terug en werd door een vijandelijk detachement tot bij de onzen geleid.

Wij zien dat SETJO-DIRDJO niet meer van zijne onderwerping sprak, en wij moeten er bijvoegen dat de gevraagde bijeenkomst geheel achterwege bleef, zoodat de kloeke handeling van den luitenant ROEPS geen verdere gevolgen had. De vijand had onderwijl in Bagleen voordeelen behaald, die wij later zullen vermelden en waarvan het gerucht misschien reeds tot SETJO-DIRDJO was doorgedrongen. Deze voordeelen gaven ook zeer waarschijnlijk aan de wenschen van DANOE-REDJOE, de Radeen Adipatti of Rijksbestierder van DIEPO-NEGORO, en aan die van dezen zelf eene andere rigting.

Zeker was de overwinning, door de krijgsmagt van DIEPO-NEGORO in Bagleen op de onzen bevochten, in dat gewest zelf onmiddellijk weder gewroken geworden, maar de Generaal DE KOCK achtte het niettemin dienstig zoodra mogelijk aan de opstandelingen te toonen dat het evenwigt niet alleen hersteld, maar ook dat het

overwigt nog bestendig aan onze zijde was. Hij gelastte derhalve eenen togt op den regter oever van de Progo, eene landstreek waar de vijand zich nog altijd heer en meester noemde, hoewel hij er van de onzen reeds menig bezoek had ontvangen, wat bloedige sporen had achtergelaten. Deze togt werd op den 14^{den} October door den luitenant-kolonel SOLLEWIJN, met de 4ste mobiele kolonne, van Mangier ondernomen. Des morgens ten zeven uur ging hij de Progo over en wendde zich naar het westen; tweemaal stiet hij op den vijand, die eerst door de scherpschutters, onder den luitenant DE BRUIN, en vervolgens door het geschutvuur van den luitenant VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT verdreven werd. Na uit eene op zijnen weg gelegen dessa eene aanzienlijke hoeveelheid kogels voor geweren en lilla's te hebben medegevoerd, bereikte SOLLEWIJN Wates. Deze plaats werd omgetrokken door de ruitery, onder de luitenants d'ARTAN en VAN DUIVENVOORDE, die een veertigtal vlugtende opstandelingen in het stof deden bijten, en vele wapens, waaronder krissen van waarde, buit maakten. Te Wates vernam SOLLEWIJN dat de plaats dienzelfden morgen door DIEPO-NEGORO, MANGKOE-BOEMIE, KIAJ-MODJO en SENTOT was verlaten geworden. Na er den nacht te hebben doorgebracht, werd zij aan de vlammen prijsgegeven en den togt voortgezet in de rigting van Sambiroto. Voor Kembang zag SOLLEWIJN eene vrij sterke vijandelijke magt in slagorde geschaard. De luitenants BOELHOUWER en VAN DER KASTEEL werden met de Sumanapsche hulptroepen tegenover haren regter, en de luitenant DE BRUIN

met de scherpschutters tegenover haren linker vleugel opgesteld. Terwijl deze officieren een krachtig vuur begonnen, wat zeer geregeld werd beantwoord, begon onze ruitery de dessa om te trekken; maar zoodra de opstandelingen dit bemerkten, begonnen zij hunnen terugtogt; de Nederlandsche ruitery was hun echter voor en deed eenen aanval, waarbij verscheidene brandals neêrgesabeld en de overigen op de vlugt gedreven werden, maar die de onzen een doode en twee gewonden kostte. Na dit gevecht werd de marsch voortgezet naar het weder opgebouwde Sambirotto, wat met eenige omliggende dessa's op nieuw werd verbrand. Een gevangen genomen priester berigtte dat DIEPO-NEGORO en de zijnen Sambirotto eerst in den morgen van dien dag verlaten hadden. Na onderweg nog eenige benden opstandelingen met het geschut verdreven en eenige dessa's vernield te hebben, die, even als de reeds genoemde, geheel ingerigt waren om DIEPO-NEGORO en zijne aanzienlijkste volgelingen gedurende den regentijd te herbergen, sloeg SOLLEWIJN zich neder te Samen aan de Progo en betrok er het bivak. In den morgen van den 16^{den} ging hij de rivier weder over; even als de vorige dagen zag hij in iedere dessa gewapend volk, maar alles trok tijdig voor de onzen terug en slechts gedurende den overtogt moest hij eenige kanonschoten laten doen, om eene bende opstandelingen, die wat al te onbeschroomd naderde, achteruit te doen deinzen.

In zijn kampement te Mangier teruggekomen zijnde, vernam hij van den kapitein STAKMAN, die het in zijne afwezigheid

bewaakt had, dat eene thans achter den berg Boeta gelegerde vijandelijke bende, het in den nacht van den 15^{den} op den 16^{den}, hoewel vruchteloos, had aangevallen. Gebruik willende maken van den gunstigen indruk dien zijn togt naar Wates en Sambirotto gemaakt had, besloot hij die bende reeds den volgenden dag — 17 Oct. — te gaan opzoeken. Zij nam evenwel tijdig voor hem de vlugt, en slechts de luitenants DE BRUIN en DE JAGER, die haar met de scherpschutters en Ambonnezen vervolgden, vonden gelegenheid hare achterhoede, bij het overtrekken der Progo, een eenigzins belangrijk nadeel toe te brengen.

Terwijl de luitenant-kolonel SOLLEWIJN voortging met nu en dan kleine benden brandals, die zich aan deze zijde der Progo vertoonden, weder te verjagen (1), was de majoor COX VAN SPENGLER met zijne expeditionnaires en een gedeelte van den barissan des Pangerangs NOTTO-PRODJO, onder den Tommongong SOEMO-DI-REDJO — op 21 October — naar Imogiri gegaan, om op dat belangrijke punt, waar de opstandelingen zoo gaarne hunne gebeden kwamen verrigten, eene benting te bouwen. Door deze sterkte zou bovendien weder een der toegangen gesloten zijn tot het zuidergebergte, wat aan de brandals nog altijd tot schuilhoek strekte. Reeds den 25sten werd COX VAN SPENGLER vrij hevig aangevallen, maar den 25sten kwam

(1) Zoo als den 18^{den} bij Tangkieran. In zijn rapport maakte SOLLEWIJN melding van de diensten bewezen door de luitenants DE BRUIN en BARRIER der infanterie, en d'ARTAN en VAN DUIVENVOORDE der ruitery.

de vijand, ter sterkte van ongeveer 800 man, waarbij ruim 100 ruiters, uit het gebergte opzetten, om, zoo mogelijk, binnen Imogiri te dringen. Ofschoon aanvankelijk teruggeworpen door eenige infanterie en ruitery, onder de luitenants REIMER en VAN OS, die door den met het terrein zeer bekenden luitenant-ingenieur ONDAATJE geleid werden, gelukte het hem later langs een anderen weg den Tommongong SOEMODI-REDJO, die Imogiri bezet hield, tot eene achterwaartsche beweging te noodzaken; maar deze dappere Tommongong, door de tegenwoordigheid van COX VAN SPENGLER nog aangemoedigd, stuitte eindelijk des vijands voortgang en dreef hem met verlies op de vlugt (1).

Ten einde aan COX VAN SPENGLER meer lucht en aan den vijand zoo mogelijk eene duchtige les te geven, beval de kolonel COCHUS dat de 1ste en 10de mobiele kolonnes den 26sten eene beweging naar het oosten zouden maken, welke beweging door COX VAN SPENGLER langs den linker oever der Opak moest ondersteund worden. Deze onderneming was eerst in den avond van den 27sten afgehoopen, maar noch SOLLEWIJN noch kapitein PRAGER — die na het overlijden van den verdienstelijken majoor VAN GANZEN, op 4 September, de 10de kolonne aanvoerde — vermogten den vijand ergens

(1) Dezen dag heeft zich nog onderscheiden de luitenant WEMANS, die eenige zich te ver gewaagd hebbende infanteristen, waarvan een reeds vier lanssteken had bekomen, uit 's vijands handen redde.

In het rapport over het gevecht van den 23sten maakte COX VAN SPENGLER loffelijke melding van den kapitein DUURKOOP, luitenants REIMER, LE BRON DE VEXELA en korporaal BRUGGE van de infanterie, luitenant VAN OS van de ruitery en Tommongong SOEMODI-REDJO.

te achterhalen. COX VAN SPENGLER was niet gelukkiger, en het eenige nut wat de doorgestane vermoeijenissen opleverde, was, dat men een aantal dessa's, die den opstandelingen zeer toegedaan waren en die allen welingerigte woningen voor de brandals en hunne hoofden bevatte, in den asch had kunnen leggen (1).

Onderwijl dit alles voorviel, ontving de luitenant-kolonel WIRIO-NEGORO, kommandant van de troepen des Sultans van Djokjokarta, den 26sten October eenen brief van KIAU-MODJO, waarin deze, zonder van DIEPO-NEGORO te gewagen, te kennen gaf dat hij zich gaarne naar het Padjang-sche zou begeven, ten einde daar met de gezaghebbers der Europeanen en met de Grooten van Djokjokarta en Soerakarta in onderhandeling te treden. Met voorkennis van den resident van Djokjokarta en van den kolonel COCHUS, werd door WIRIO-NEGORO aan KIAU-MODJO, in antwoord op dit schrijven, eene ontmoeting voorgesteld, niet in het Padjang-sche, wat thans geheel tot rust was gebragt, maar wel te Patogoeran, ten oosten van Melangie. — KIAU-MODJO nam in zeer gepaste en welvoegelijke bewoordingen dit voorstel aan. De opperbevelhebber had aan WIRIO-NEGORO, op diens verzoek om bevelen hoe zich bij de onderhandelingen te gedragen, voorgeschreven dat aan KIAU-MODJO, wanneer hij er op aandrong, een wapenstilstand, doch slechts voor weinige dagen, kon worden ingewilligd, maar dat hij hem

(1) Er werd melding gemaakt van de bijzondere diensten bewezen door de kapiteins MAGO en JUST DE LA PAISSIÈRES; de luitenants BOELHOUWER, DE JAGER en POLAND.

in geen geval mogt toestaan zich naar het Padjang-sche te begeven, tenzij hij alleen of slechts verzeld van een klein gevolg derwaarts wilde gaan. Mogt KIAIJ-MODJO hiertoe besluiten, dan zou de Generaal DE KOCK hem door de 5de mobiele kolonne naauwkeurig en van nabij doen bewaken. WIRIO-NEGORO moest voorts aan KIAIJ-MODJO vragen, of DIEPO-NEGORO ernstig tot onderhandelen genegen was, en zoo ja, hem opdragen aan dien Prins te verzoeken duidelijk en verstaanbaar op te geven wat hij verlangde, zijnde men genegen dit in te willigen, zoodra het slechts in overeenstemming was met de eer en de waardigheid van het Nederlandsche gezag. Hij moest er echter bijvoegen dat men liever den strijd tot het uiterste zou voortzetten, dan op vernederende voorwaarden vrede te sluiten, en dat de Nederlanders niet gezind waren zich met de Islamsche Godsdienst te bemoeijen, maar die geheel vrij en onder het toezigt van den Keizer en den Sultan zouden laten.

WIRIO-NEGORO werd verzeld door den luitenant ROEPS, en trok den 31sten October van Melatten, aan het hoofd zijner troepen en gevolgd door de 5de mobiele kolonne, naar de plaats dër bijeenkomst. Toen de Nederlandsche troepen tegenover de 2500 à 3000 man sterke magt van KIAIJ-MODJO geschaard waren, werden er in de tusschenruimte matjes op den grond gespreid, waarop men zich, naar Javaansch gebruik, nedervleide. WIRIO-NEGORO verzocht aan KIAIJ-MODJO zich te verklaren, of hij door Pangerang DIEPO-NEGORO tot het openen van onderhandelingen gemagtigd was, wat deze bevestigend beantwoordde door te

zeggen: «Mijn Heer heeft mij gemagtigd om over het geloof te spreken en aan den oorlog een einde te maken.» Hierop begon hij over de Islam-sche Godsdienst uit te weiden, waaraan WIRIO-NEGORO een einde poogde te maken door te zeggen: «Ik kom niet hier om over het geloof te spreken, maar wel om de voornemens te weten van uwen Sultan, betrekkelijk de herstelling van de algemeene rust en vrede.» KIAIJ-MODJO hernam toen: «Ik heb magt van mijnen Heer over *die zaken* met de Grooten van Djokjokarta en Soerakarta, en met de gezagvoerders der Europeanen te handelen. *U* heb ik geroepen, mijn zoon! om een vriendschappelijk gesprek met u te voeren, en wel voornamelijk over onze Godsdienst; ik kan aan geene andere zaken denken, vóór dat de zaak van het geloof verevend is; ik verzoek u thans te mogen weten wanneer ik de Grooten en geestelijken ontmoeten kan.» Er werd dien ten gevolge afgesproken dat hem kennis zou gegeven worden of — en zoo ja, waar en wanneer — er eene nadere bijeenkomst kon plaats hebben. WIRIO-NEGORO verklaarde door KIAIJ-MODJO met de meeste onderscheiding te zijn behandeld geworden, en verzekerde dat deze niet anders dan in zeer bescheidene en welvoegelijke bewoordingen had gesproken.

De kolonel COCHUS bepaalde, in overeenstemming met den resident VAN NES, dat men KIAIJ-MODJO den 3^{den} November, terzelfder plaatse, andermaal zoude ontmoeten, en liet hem nog in den avond van den 31sten October daarvan kennis geven.

Toen de Generaal DE KOCK van dit een en ander berigt ontving, begaf hij zich

in persoon naar Djokjokarta, ten einde met den Heer NAHUIS, Kommissaris aan de Hoven, den kolonel COCHUIS, den Heer VAN NES, resident van Djokjokarta, en de rijksbestierders van Solo en Djokjokarta, die hij allen tot zich riep, te beraadslagen over de rigting die verder aan de onderhandelingen behoorde gegeven te worden. Hij had mede aan de bevelhebbers onzer troepen gelast zich voorloopig van alle aanvallende bewegingen te onthouden.

Op den 5^{den} November begaf zich de Kommissaris NAHUIS, voorzien van de noodige voorschriften, met den resident VAN NES, de rijksbestierders en de Panghoeloe's of hoofdpriesters der beide Hoven, benevens den luitenant ROEPS en den luitenant-kolonel WIRIO-NEGORO — thans, wegens de belangrijke diensten door hem sedert den aanvang van den oorlog bewezen, tot Pangerang verheven, onder den naam van PRABOE-NINGRAT — gedekt door de troepen des Sultans en de 3de mobiele kolonne, naar Melangie. Zij werden er met de meeste voorkomendheid ontvangen door KIAIJ-MODJO, die slechts van 25 of 50 priesters verzeld was, zonder dat overigens een enkele vijandelijke pradjoerit gezien werd. Aan KIAIJ-MODJO werd te kennen gegeven dat men in zijne tegenwoordigheid verschenen was, ten einde een onweerlegbaar bewijs te geven van de begeerte der Nederlanders, om een einde te maken aan de zware rampen waaronder het Javaansche volk gedurende drie jaren door den oorlog gebukt ging, en dat men hoopte dat hij en zijne priesters door hetzelfde verlangen tot de bijeenkomst gedreven waren. Dit werd door hem in het

Javaansch zeer duidelijk en bevestigend beantwoord, terwijl hij een klein geschrift overgaf, waarin hij zeide zijne bedoelingen zamengevat te hebben. Dit geschrift behelsde evenwel niets dan dat hij de beide Heeren residenten, de Grooten van Solo en Djokjokarta, en zijne makkers, de Oelema's van deze rijken, had willen ontmoeten, «om hen uit te noodigen tot instandhouding van de Islamische Godsdienst en het Islamische regt op Java, alsmede om te trachten de welvaart aan het land Java te hergeven.» Na hiervan kennis genomen te hebben, werd hem gevraagd of hij te dier plaatse gekomen was alleen uit eigen beweging, dan wel of hij door DIEPO-NEGORO gemagtigd was om te pogen een einde te maken aan den oorlog. Hij gaf daarop te verstaan dat hij door zijnen Vorst gezonden was om met de thans aanwezigen te raadplegen, zowel over de belangen van de Godsdienst als over het herstel der rust. Andermaal werd onder zijne aandacht gebracht dat de Nederlanders, sedert zij op Java verschenen waren, nimmer eenige verandering aan de vrije uitoefening van de Mahomedaansche Godsdienst hadden in den weg gelegd, en geen voornemen hadden ten deze van gedragslijn te veranderen; dat zij zich echter konden noch mogten inlaten met de leerstellingen van die Godsdienst, en dat alles wat daartoe betrekking had, derhalve tusschen hem, KIAIJ-MODJO, en de Hoogepriesters van Solo en Djokjokarta behoorde te worden besproken; daar deze zaak evenwel niet in eene maand en dus nog minder in eene week kon worden afgedaan, achtte men het geraden

vooraf een einde te maken aan het onophoudelijk vergieten van menschenbloed. — KIAIJ-MODJO hield vol dat het verzekeren van bescherming aan zijne Godsdienst het eerste en gewichtigste punt was, en zei dat de Nederlandsche regering het zwaard van zijn geloof behoorde te zijn. Men stemde hierin toe en verzekerde hem dat de Nederlanders er eveneens over dachten, maar zich daarom nog geenszins voor bevoegd hielden uitleggers en beslissers in Mahomedaansche geloofszaken te zijn, zoodat zij altijd verplicht zouden wezen die Godsdienst, als aan hunne bescherming aanbevolen, te erkennen, die door de Vorsten en Godgeleerden van Djokjokarta en Soerakarta werd beleden. Men maande hem derhalve op nieuw aan, eerst den vrede te helpen bewerken en daarna met die Godgeleerden over de verbetering van de Godsdienst te beraadslagen. Na eene langdurige woordenwisseling, waarin van de zijde der onzen het sluiten van den vrede bestendig als de hoofdzaak werd beschouwd en op den voorgrond gesteld, en waarin KIAIJ-MODJO aanhoudend met geestdrift over de Godsdienst en het noodzakelijke harer verbetering sprak, kwam men eindelijk overeen dat hij aan DIEPO-NEGORO het verlangen en de zienswijze der onzen zou bekend maken (1); hij vroeg

ten dien einde eenen wapenstilstand van vijf dagen, die, voor zooveel de landstreek van en met Tegalwaroe, tot en met Kanigoro, aanging, ook werd toegestaan.

In den avond van den 9^{den} ontving de Pangerang PRABOE-NINGRAT een schrijven van KIAIJ-MODJO, waarin hij meldde dat zijn Vorst, DIEPO-NEGORO, niet genegen was over den vrede te onderhandelen, maar dat hij voor zich een bewijs verzocht van de residenten en Grooten, dat zij aannamen de Islamsche wetten en Godsdienst op Java te doen in stand houden, en daaraan welvaart te hergeven, en dat, als hij zoodanig bewijs mogt erlangen, de oorlog, zoo het God beliefd, zou ophouden. Op dien brief werd door PRABOE-NINGRAT, op last van den opperbevelhebber, en nadat deze met de HH. NAHULS, COCHUIS en VAN NES, benevens met de nog altijd in Djokjokarta aanwezige Rijksgrouten der Vorstenlanden, geraadpleegd had, ten antwoord gegeven dat, aangezien de Nederlanders de Vorsten van Soerakarta en Djokjokarta bestendig zouden blijven bijstaan, en deze Vorsten de Islamsche Godsdienst beleden, die Godsdienst ook door hen niet zou vergeten worden; dat zij overigens, indien DIEPO-NEGORO over den vrede wilde handelen, ten allen tijde genegen zouden

Modjo, genegen was bij het gouvernement in onderwerping te komen, mits men van onzen kant bescherming aan het Islamsche geloof wilde betoonen, en dat zijn Vorst ook genegen was om daarin (derhalve in KIAIJ-MODJO's onderwerping, SCHR.) toe te stemmen.» Hierop evenwel zou, ons bedunkens, geen antwoord van DIEPO-NEGORO, maar wel van het Nederlandsche Hoofdbestuur noodig zijn geweest, wijl KIAIJ-MODJO genoegzaam had te kennen gegeven wat hij door *bescherming* verstond, en hij van den aanvang af niets anders had geëischt.

(1) Het zenden van antwoord door KIAIJ-MODJO op 9 November aan PRABOE-NINGRAT, en de inhoud van dat antwoord, geven ons regt dezen uitslag toe te kennen aan de onderhandelingen van den 5^{den}. In het officieel, maar nog dien eigen dag in der haast zamengestelde en door de HH. NAHULS en VAN NES geteekende verslag van het voorgevallene, lezen wij: «Het resultaat echter en het punt waaromtrent wij het in het einde met KIAIJ-MODJO eens geraakten, was, dat hij, KIAIJ-

zijn om de rust in de beide rijken te herstellen.

Daar de zendelingen, overbrengers des aan PRABOE-NINGRAT gerigten briefs, te kennen gaven nog mondelinge mededeelingen te willen doen, zoo werden zij voor den opperbevelhebber gebragt, die van hen vernam dat KIAIJ-MODJO andermaal liet verzoeken zich met een gevolg van priesters en pradjoerits naar de dessa Modjo in het Padjangsche te mogen begeven, ten einde daar voor zijnen persoon de onderhandelingen te kunnen voortzetten. Dit werd evenwel afgeslagen, maar de opperbevelhebber liet hem weten dat hij, even als anderen, goed zou worden ontvangen indien hij zich wilde onderwerpen, en hem daarna niet verhinderd zou worden zich naar zoodanige plaats te begeven, als met zijne wenschen en belangen zou overeenkomen; dat wijders het spreken over de Godsdienst en het bevorderen van den vrede, beter nabij Djokjokarta dan ergens elders kon geschieden. Hiermede waren de onderhandelingen afgebroken, zoodat de Generaal DE KOCK weder naar Magelang terugkeerde en aan de verschillende kolonnes het bevel tot hervatten der vijandelikheden toezond.

Ware het mogelijk geweest aan de opregtheid van KIAIJ-MODJO te gelooven, dan had men zich reeds destijds, even goed als door de gebeurtenissen die wij later zullen melden, overtuigd kunnen houden dat hij in goeden ernst naar de wapenen had gegrepen, om zijne Godsdienst den luister te hergeven, dien hij wist dat haar ontvallen was. Dit was zijn doel, de wensch van zijn hart, en had hij dien

wensch door tusschenkomst der Nederlanders vervuld kunnen zien, dan zou hij daaraan gaarne de belangen hebben prijs gegeven van DIEPO-NEGORO, die wel, gelijk hij, voor de Godsdienst streed, maar toch zijne eigene grootheid niet minder poogde te behartigen. De priester zou zich onder ieder bewind gevoegd hebben, zoo slechts zijne Godsdienst, en dus ook hij, haar dienaar, in aanzien klom; maar de Vorst wilde zich van het bewind verzekeren, om daarna de Godsdienst, die hij thans nog als middel bezigde, schitterend te beloonen voor de hem betoonde medewerking. Zoo zien wij dat bij ieder hunner het eigenbelang de groote drijfveer was, en hadden de Nederlanders zich inderdaad aan het hoofd van de Islamsche Godsdienst kunnen stellen, dan zou, door de hulp van KIAIJ-MODJO, de oorlog vermoedelijk zeer spoedig geëindigd zijn geweest.

Ten einde het onderling verband en de geregelde aaneenschakeling der veelvuldige gebeurtenissen in dezen oorlog niet te verbreken, zijn wij thans verplicht eene schrede achterwaarts te doen en te melden wat er elders in het Mataram-sche voorviel, sedert het tijdstip waarbij wij in het vorige Hoofdstuk ons verhaal staakten, tot op de onderhandelingen zoo even door ons te boek gesteld.

De majoor BAUER, die nog steeds te Gedonnong stond, had ook nog voortdurend te kampen met des vijands pogingen om hem door het planten van borangs en ranjoe's, en door het daarstellen van allerlei versperringen als het ware in zijn kampement op te sluiten. Hoeveel be-

zwaren dit ook voor hem en de zijnen opleverde, zoo werden die niettemin bestendig te boven gekomen en werd hij daardoor in geenendeele verhinderd in de togten, die hij dan eens op den regter Progo-oever, hetzij alleen, hetzij in gemeenschap met den kapitein TEN HAVE, en dan weder op den linker oever dier rivier, zoowel afzonderlijk als in verband met de troepen te Tegal-Waroe of Pesangang, verrigtte (1).

Ook uit Tegal-Waroe waren intusschen verschillende togten gedaan, waartoe LEDEL zich meestal verstond met LE BRON DE VEXELA te Pesangang. Op den 8^{den} October gingen deze beide hoofdofficieren, ieder uit zijne stelling, den vijand te Soesoan opzoeken en hadden het geluk hem tusschen twee vuren te brengen, zoodat hij ongeveer 90 dooden verloor, waarvan er 40 op het slagveld bleven liggen (2). Nadat LE BRON DE VEXELA den 9^{den} gezamenlijk met WIRIO-NEGORO, die te Melatten stond, de opstandelingen van achter het Grogolsche gebergte had verdreven, ging hij hen den 12^{den} weder in verband met de troepen van LEDEL opzoeken, om hun

nogmaals een gevoelig verlies toe te brengen. De 22de October was echter, meer dan andere, een roemrijke dag voor de troepen dezer beide bevelhebbers. Zij kwamen overeen gebruik te maken van de nog gunstige weersgesteldheid, en de daaruit voortvloeiende vastheid van den bodem, om den vijand gezamenlijk achter den berg Grogol te gaan bestoken. Hunne ruitery werd daartoe reeds daags te voren, ter sterkte van 80 paarden, te Tegal-Waroe vereenigd. De infanterie van LE BRON DE VEXELA vond dien dag geene gelegenheid den vijand nabij te komen, maar zij dreef hem voor zich uit naar de zijde van kapitein LONNEUX, die wegens ziekte van LEDEL, bij dezen togt aan het hoofd der krijgsmagt van Tegal-Waroe stond. Deze vond bij de dessa Katjoerang eene magt van nagenoeg 600 boelkio's in slagorde geschaard. De kommandant der voorwacht, kapitein GILLON, verdeelde de 80 hem toegevoegde ruiters terstond op zijne beide vleugels, plaatste zich met 100 man infanterie en de Tidorezen tegenover des vijands midden, beantwoordde gedurende eenigen tijd het zeer levendige vuur der boelkio's, en liet hen, toen ook de hoofdmagt van LONNEUX stelling had genomen, met de bajonet aangrijpen; weldra deinsden zij terug, maar nu stelde ook de ruitery zich in beweging. Aangevoerd door de luitenants SMAGGHE, DE LANGE en WILICH, en verder bemoedigd door het goede voorbeeld van den luitenantadjutant H. F. KOCK en den majoor der Tidorezen, die, vrijwillig aan het hoofd der huzaren, mede op den vijand inhieuwen, wierp zij hem geheel overhoop

(1) BAUER maakte in zijn rapport, over het voorgevallene op 10 en 11 October, melding van de diensten bewezen door den kapitein VAN INGEN, de luitenants RIETVELD, WOLF en SUTHERLAND. Hij sprak met bijzonderen lof over den wachtmeester PANTBERG.

(2) LEDEL maakte 30 lans en een groot aantal geweren, krissen en ander wapentuig buit; hij was zeer tevreden over den kapitein GILLON, de luitenants VAN PALLANDT, HUBERT, VAN SWIETEN en DE GROS, over den onderadjutant WEIMAR, den sergeant HOFMAN en den wachtmeester GIBON.

Bij de 3de kolonne hadden de wachtmeesters GAUTHIER en SAÏD WEDJAR (inlander) ieder een vaandel genomen.

en dreef hem, in de schromelijkste wanorde, naar alle zijden op de vlugt. Vijftig gesneuvelde vijanden bleven op het slagveld liggen en een aantal wapens werd buitgemaakt (1).

In den nacht van den 24sten op den 25sten October, liet LEDEL te Into-Into eene bende brandals overvallen en verdrijven (2), om op den 26sten den kapitein LONNEUX weder gezamenlijk met de 3de kolonne eenen togt naar de zijde van Grogol te doen verrigten, bij welke gelegenheid de luitenants LA HURE en ROEPS met de ruitery weder een bloedig verlies aan de opstandelingen toebagten (3). Na deze onderneming viel er te Pesangang of Tegal-Waroe weinig belangrijks voor, tot de korte wapenstilstand, die in het begin van November werd bekend gemaakt, de krijgsverrigtingen geheel deed staken.

Toen die wapenstilstand geëindigd was, vereenigden LEDEL en LE BRON DE VEXELA zich — den 11^{den} November — weder te Tegal-Waroe, om den vijand te gaan opzoeken. Zij konden hem evenwel nergens tot staan krijgen en kwamen des avonds geheel afgemat in hunne kampementen terug. Reeds in den morgen van den 11^{den} had LE BRON DE VEXELA vernomen, dat KIAI-MODJO eene stoute onderneming

(1) De luitenant-adjutant H. F. KOCK hiew eigenhandig drie opstandelingen neder, en de adjudant-onderofficier WEIMAR onderscheidde zich zeer in het infanterie-gevecht.

(2) Door kapitein RENARD, die met bijzonderen lof sprak over de luitenants H. F. KOCK, VAN HAARLEM en VAN PALLANDT, die met den adjudant-onderofficier WEIMAR vrijwillig aan de onderneming deelnamen.

(3) De wachmeesters RAUGENE en DE GEUST namen te zamen een vaandel.

op het Padjang-sche voor had, en den 12^{den}, des morgens ten half drie uur, kwam een zijner spionnen hem het bericht brengen dat eene vrij sterke vijandelijke bende, uit het westen komende, niet ver van Pesangang den grooten weg was overgetrokken, om zich langs den regter oever der rivier Bedok noordwaarts te begeven. Hoewel zijne troepen nog niet bekomen waren van de zware vermoeijenissen des vorigen dags, riep hij ze niettemin onmiddellijk onder de wapenen, liet — ten einde niet door een zwaren veldtros in zijne bewegingen belemmerd te zijn — aan ieder man voor een dag levensmiddelen uitreiken, en begaf zich tegen 5 uur, zonder geschut, langs den linker oever der Bedok op weg naar Kembang-Aroom, waar hij ten half acht aankwam. De hoofden en priesters dier dessa meldden hem dat de vijanden dien morgen ten 5 uur hun gebed op den berg Anjar hadden verrigt, en vervolgens naar Kembang waren getrokken. Deze tijding bevestigde LE BRON DE VEXELA in zijne meening, dat de opstandelingen boven de rij van bentsings trachtten te komen, die langs de zuiderhellingen van den Merapi gelegen was, ten einde zoodoende, zonder door de Nederlanders ontdekt te worden, het hart van het Padjangsche te bereiken. Hij moedigde dus zijne vermoede soldaten aan en vervolgde den togt naar Boender, ten einde, langs die benting, vóór den vijand te Pontjo te komen. Te Boender vernam hij van den Demang dat de brandals, aangevoerd door KIAI-MODJO-zelf, reeds te Babedan, ten westen van Pontjo, waren aangekomen en vermoedelijk reeds naar

laatstgenoemde plaats zouden voortgerukt zijn. Hij liet — daar het mogelijk scheen dat hij KIAIJ-MODJO niet voor zonsondergang zou inhalen — door den kommandant der benting nog voor een dag levensmiddelen aan zijne troepen verstrekken, en brak op naar Pontjo. Zijne kolonne was doodelijk vermoeid, maar hoezeer de lichamen dier braven afgemat waren, zoo gloeiden niettemin hunne harten van geestdrift bij het denken aan de lauweren die zij welligt plukken en aan de diensten die zij het vaderland misschien bewijzen konden. De sterkte van den geest zegevierde over de zwakheid der stof, en zij togen voort. De weg voerde over eenen afstand van meer dan twee palen, door zeer hoog staande djagong-velden, eene omstandigheid die hunne nadering wel aan den vijand verborg, maar de bezwaren van den marsch nog verhoogde. Zoodra LE BRON DE VEXELA Pontjo bereikt had, ontdekte hij dat de vijand — die ongeveer 500 man sterk scheen — zonder iets kwaads te vermoeden, rustig voor de dessa Babedan gelegerd was. Babedan ligt op eene zeer smalle rib van den Merapi en heeft ten westen en oosten de djoerangs Toemoelawak en Bedok, waarvan vooral de eerstgenoemde zeer steil en diep is. Ten noorden lagen de wildernissen van den Merapi.

LE BRON DE VEXELA hield eenigen tijd, in de grootste stilte, te midden der djagong halt, ten einde zijne door den snellen marsch eenigzins uiteengeraakte kolonne te herzamelen; hij zond vervolgens de luitenant ROEPS en EGEDIJ met de Ambonezen en Madurezen, benevens de luite-

nants SMAGGHE en LA HURE met de ruitery, over de djoerang Bedok, ten einde den vijand te omsingelen, en liet den kapitein VON GRIESHEIM met de hoofdmagt in Pontjo achter. Aan deze was het bevel gegeven slechts een paar pelotons infanterie in Pontjo terug te houden, en de rest der kolonne achtereenvolgens over de djoerang Bedok te zenden. LE BRON DE VEXELA zelf stelde zich aan het hoofd der voorwacht en was den vijand weldra tot op een pistoolschots-afstand genaderd. De opstandelingen waren hevig verschrikt en stonden als verplet bij zijne onverwachte verschijning; slechts zeer weinigen dachten aan vlugten, iets wat trouwens hoogst moeilijk was geworden, daar de diepe djoerang Toemalawak, die zij achter zich hadden, inmiddels reeds door de onzen bezet was. LE BRON DE VEXELA had aan de gedetacheerde gedeelten zijner kolonne bevolen niet te vuren, voor hij daarvan het voorbeeld zou geven; maar toen hij den opstandelingen zeer nabijgekomen was, hoorde hij dat een paar priesters verzochten den adjudant ROEPS, dien zij herkend hadden, te mogen spreken. LE BRON DE VEXELA beval aan ROEPS niet in onderhandelingen te treden, maar hen op te eischen zich terstond over te geven, indien zij het leven niet wilden verbeuren. Dit aan KIAIJ-MODJO overgebracht zijnde, verzocht hij zich tot den volgenden dag te mogen bedenken, maar LE BRON DE VEXELA antwoordde daarop zelf: dat hij niet gekomen was om te onderhandelen, maar wel om te strijden; dat hij hem en de zijnen twee minuten gaf om zich te bedenken, en hem levensgenade beloofde indien hij zich aan hem

overgaf, maar dat hij, dien korten tijd verstreken zijnde, niets meer zou aanhooren.

Gedurende deze woordenwisseling zochten reeds eenige vijandelijke pradjoerits met een paar vaandels zich te verwijderen, maar LE BRON DE VEXELA riep hen toe, dat hij terstond het vuur van alle zijden zou doen beginnen, indien een hunner nog een voet verzette. Deze bedreiging verschrikte hen ten sterkste; zij schoven als eene kudde schapen bij elkander, en KIAIJ-MODJO liet weten dat hij zich overgaf en bereid was den aanvoerder der Nederlanders te volgen werwaarts hij wilde, mits deze hem behoud van het leven en bescherming van zijne Godsdienst beloofde. Het eerste werd hem gereedelijk toegestaan, maar op het laatste bekwam hij ten antwoord, dat het onnoodig was dienaangaande iets te beloven, daar het genoeg bekend was dat de Nederlanders aan een iegelijk de vrije uitoefening van zijn geloof liet, en ook zij derhalve in dit voorregt zouden deelen.

KIAIJ-MODJO werd thans naar Boender geleid, maar zijne pradjoerits waren zoo vermoeid, dat men te Waringin, onder het geschut der benting Boender, moest halt houden en vernachten. LE BRON DE VEXELA liet hun de noodige levensmiddelen verstrekken, nam eenige der voornaamste personen als gijzelaars bij zich in de sterkte en droeg den luitenant ROEPS op bij KIAIJ-MODJO te blijven, ten einde te kunnen nagaan wat er bij hem voorviel en, zoo mogelijk, zijn vertrouwen te winnen. Hoezeer deze verdienstelijken officier daartoe zijn leven in de waagschaal moest stellen,

aanvaardde hij zonder aarzelen de hem opgedragen taak, en volbragt die met den besten uitslag. Hij won niet alleen het vertrouwen van den aanvoerder, maar hield ook met veel beleid diens bende in de beste stemming. Den 15^{den} sloeg men zich, onder het nemen derzelfde voorzorgen, onder het kanon der benting Brambanam, neder, en den 14^{den} kwam men in het fort te Klatten aan.

Te Klatten, werwaarts zich ook, op ijlings door den opperbevelhebber gezonden last, de Heer NAHUIS, resident van Soerakarta, begeven had, werden, door dezen hoogen ambtenaar en den luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA, aan KIAIJ-MODJO en de zijnen alle oorlogswapenen ontnomen, en hun slechts de krissen gelaten. Dit geschiedde evenwel niet dan na eene hevige woordenwisseling tusschen den resident NAHUIS en KIAIJ-MODJO, die daarin aanvankelijk niet wilde toestemmen, maar zich ten slotte (1) naar het verlangen der onzen schikte, en aan zijne barissan, die van hem en hare verdere hoofden gescheiden was, bevel zond de wapenen aan den luitenant ROEPS af te geven. Weldra bevonden zich 5 vaandels, 58 geweren en 535 pieken van deze bende in het magazijn te Klatten. Den 15^{den} werd zij, begeleid door de 5de mobiele kolonne en door 70 huzaren, die van Soerakarta onthouden waren, naar het fort der hoofdstad van Solo overgebracht, vanwaar KIAIJ-MODJO en de voornaamsten zijner

(1) Volgens het rapport van den Heer NAHUIS; de luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA meldde evenwel dat die ontwapening «zonder de minste moeite en ongeregelde geschied is.

volgelingen, na ook hunne krissen afgelegd te hebben, over Salatiga naar Samarang en vervolgens naar Batavia gevoerd werden. De geringe pradjoerits, benevens de hoofden van minderen rang, die men veeleer als misleiden dan als schuldigen aanmerkte, werden, nadat zij trouw aan de Nederlandsche regering beloofd hadden, edelmoedig van reisgeld voorzien en naar hunne dessa's teruggezonden. Ofschoon de rol van KIAIJ-MODJO in het oorlogsveld was ten einde gespeeld, zoo zal zijn naam nog herhaaldelijk in ons verhaal voorkomen. Thans evenwel nemen wij afscheid van hem, om onze ongeveinsde hulde te brengen, zoowel aan de waakzaamheid, de voortvarendheid en de geestkracht van LE BRON DE VEXELA, als aan den onbezweken ijver en de stalen volharding zijner troepen. Het schoone feit, door hen verrigt, was de voorbode van nog menige heilrijke gebeurtenis, waardoor van lieverlede de ontkenning nabij gebragt werd van het bloedige drama, waaraan Java sedert meer dan drie jaren ten schouwtooneel strekte. De belangrijke diensten, door de 5de mobiele kolonne op den 12^{den} November en volgende dagen bewezen, werden door den opperbevelhebber, op last van den Kommissaris-Generaal, bij dagorde aan het leger bekend gemaakt. In die dagorde werd niet alleen aan de geheele kolonne in het algemeen, maar ook aan haren bevelhebber en zijnen adjudant, de 1ste luitenant ROEPS, in het bijzonder, de hooge tevredenheid van den opperlandvoogd betuigd. Het was ROEPS die de gevangenen naar Batavia geleidde, en daar werd hij, tot belooning

voor zoovele reeds in dezen oorlog be-
wezen diensten, tot kapitein bevorderd.

Wij mogen niet van de gevangenneming van KIAIJ-MODJO afstappen, zonder haar aangevoerd te hebben als een nieuw bewijs der deugdelijkheid van het stelsel, waarnaar de oorlog door den Generaal DE KOCK gevoerd werd. Het zal wel voldoende gebleken zijn, dat de rust in Padjang niet ligt hersteld ware geworden, zonder de menigvuldige bentings, aldaar door de onzen gebouwd, maar wanneer die bentings weder spoedig waren verlaten geworden, wanneer de Nederlanders zich niet een geruimen tijd te midden der pas onderworpen bevolking waren blijven ophouden, om haar te beschermen of te straffen, naar mate zij voor of tegen ons was, dan zou KIAIJ-MODJO ongetwijfeld weldra, hetzij uit vrees, hetzij uit verknochttheid, eenen zoodanigen aanhang gevonden hebben, dat hij eenen zeer geduchten tegenstander ware geweest en LE BRON DE VEXELA hem moeilijk zonder geschut, en dus met zooveel spoed, had kunnen nasnellen. Hadden wijders die talrijke bentings niet langs de hellingen van den Merapi bestaan, dan zou KIAIJ-MODJO zóóveel wegen tot zijne dienst hebben gehad, dat LE BRON DE VEXELA, met al zijne kennis van de landstreek, moeilijk had kunnen gissen waarheen zijn tegenstander zich zou bewogen hebben, en werwaarts hij dus met zijne kolonne moest ijlen om hem den pas af te snijden. Hij had bovendien, behalve zijn geschut, ook nog eene grootere hoeveelheid levensmiddelen moeten medenemen, dan voor één dag gevorderd werd,

dewijl hij niet, gelijk thans, verzekerd ware geweest zich daarvan gemakkelijk te kunnen voorzien; hij had dus zijnen marsch niet alleen vertraagd gezien door eenen belangrijken sleep van voertuigen, lastdieren en koelie's, maar had ook gevaar geloopt zijne nadering te zien verraden door de luidruchtigheid en de baldadige brandstichtingen, waaraan die

koelie's zich zeer dikwerf schuldig maakten. In een woord, de geheele toeleg ware zeker mislukt, en komt derhalve, bij het gevangen nemen van KIAU-MOJJO, de eer der uitvoering geheel aan LE BRON DE VEXELA en de zijnen toe, dan is het even waar dat de mogelijkheid van het feit geboren was uit de maatregelen van den opperbevelhebber.

OVER HET AFRIGTEN VAN ENGELSCH- (HEEL- OF HALFBLOED-) PAARDEN TOT KAVALLERIE-PAARDEN.

Impossible! c'est la devise de l'homme sans
capacité, sans prévoyance.

LOGGET.
Méditation de caserne.

(INGEZONDEN.)

Menigmaal hoort men de meening uiteen, dat de Engelsche paarden niet tot goede officiers-eskadronspaarden kunnen afgerigt worden, vooral dan wanneer zij geëntreineerd zijn en op de renbaan mede naar den prijs gedongen hebben. Deze meening is valsch, zegt de pikeur SEIDLER; zij schikken zich even goed als andere paarden, wanneer vernuft, geduld en tijd de dressuur geleiden, en zoolang men ons geen paarden aantoot, die door goede ruiters in alle lessen der afrigtingskunst zijn bewerkt en niet goed voor het eskadron gaan, zijn wij het volkomen met den Heer SEIDLER eens, want nog nimmer hebben wij een goed bewerkt paard, door een goed ruiters bereden, slecht, en zeer zelden een slecht bewerkt in alle gangen goed voor het front zien gaan.

Aan alle HH. officieren die zulke paarden berijden of bereden hebben, en de meening zijn toegedaan dat deze soort van paarden slechts voor een los en vrij daarheen rijden geschikt zijn, vragen wij, of zij zich de moeite hebben getroost, om met geduld en tact de lessen, die door SEIDLER voorgescreven zijn, op hunne paarden toe te passen?

De aanleidende oorzaken van deze verkeerd opgevatte meening zijn, gelooven wij, gelegen:

- 1°. In het gering aantal ruiters die practisch en theoretisch grondig met de afrigtingskunst bekend zijn, en zich met lust en volharding daarmede bezighouden.
- 2°. In de moeilijkheid van reeds geëntreineerde paarden, en in de nog

moeijelijker kunst om mislukte raspaarden af te rigten.

5°. In eene meerdere neiging voor het vrije daarheen rijden, boven het rijden in de baan, omdat het eerste aangenamer en gemakkelijker is, en het laatste langwijlig schijnt, veel moeite, kennis en geduld vereischt. «Sedert eenige jaren,» zegt de Luitenant-Veldmaarschalk KRESS VON KRESSENSTEIN, «is eene in het oogvallende «manier in de militaire rijkunst ingesloopen, die, als zij zich meer «uitbreidt, een' schadelijken of na«deeligen invloed zal uitoefenen.

«De jonge officieren zijn zoo door«drongen dat de ware rijkunst be«staat in het overwinnen en trotseren «van terreinhindernissen, en in de «kunst om in de snelste gangen «vast te paard zitten, dat zij al het «overige als nevenzaak beschouwen. «Zij schenken dien ten gevolge hunne «houding en de juiste stelling van «het paard de vereischte aandacht «niet, en geven zich over het al«gemeen weinig met de afrigting «van het paard af.

«Dit is dan ook de reden, dat de «HH. officieren die, voor het front «geplaatst, aan de manschappen ten «voorbeeld moeten strekken, zeer «zelden hunne paarden in de bevolen «gangen kunnen houden, en daar«door de evolutiën meer hinderen «dan bevorderen.

«Zoo prijzenswaardig het is dat «een officier stout rijdt, en bij het «overkomen van terreinhindernissen

«veel moed aan den dag legt, even «noodzakelijk is het dus dat hij zich «bovenal beijvere in rij en gelid «een paard te rijden, dat alle gan«gen goed en beslissend voor het «front aanneemt, omdat hij anders «onmogelijk het zijne, tot het goed «gelukken van het geheel, kan doen «bijdragen.

«Trouwens het is gemakkelijker «gezegd dan gedaan: het kan niet, «daar kennis en groote lust vereischt «worden om zijn paard goed af te «rigten en goed afgerigt te houden.»

Onderzoeken wij nu waarin de moeijelijkheden bij de afrigting van de raspaarden gelegen zouden zijn, en de wijze waarop deze paarden moeten afgerigt worden.

Het lang uitgerekte en van voren laag gebouwde renpaard kan, uithoofde van zijne bouworde, nimmer tot een goed kavallerie-paard afgerigt worden; doch van deze soort van paarden is hier de reden niet; wij bedoelen alleen het goed in evenwigt gebouwde paard.

Het goed in evenwigt gebouwde Engelsch raspaard, dat niet in entrainement geweest is, zal bij het afrigten niet de minste zwaarigheid aan den goeden ruiter opleveren, die de lessen van den pikeur SEIDLER in al zijne deelen, in evenredigheid van de bouworde, kracht, temperament en karakter, toepast.

Wanneer men nu nagaat dat de moeijelijkheden, die men gedurende de afrigting ontmoet, alleen aan eene gebrekkige bouworde, of stijfheid, of slapheid der spieren toe te schrijven zijn, dan zal men toch geen gegronde redenen kunnen aanhalen,

tot bewijs dat zoodanig paard niet goed af te rigten zoude zijn. Het eenigste wat men dan ook hoort beweren, is, dat zij te vurig van temperament zijn, welke eigenschap voor eenen kundigen afrigter weinig te beduiden heeft. Men longere het paard dagelijks eenen geruimen tijd alvorens het te bestijgen, of doe het dagelijks aan de hand afdraven, als men het longeren niet goed verstaat.

Zoodra het uitgedraafd heeft, bestijgt men het, om met de bewerking eenen aanvang te nemen.

Heeft men eenige vorderingen in de afrigting gemaakt, dan bestijge men het paard onmiddellijk, indien het daags te voren niet heeft stilgestaan; doch rijde het eerst eenen geruimen tijd in gestrekte gangen, vóór dat men met de bewerking begint.

Is het paard eens afgerigt en wil men het voor het front gebruiken, dan moet men het eerst goed afdraven, vooral als het een dag of twee dagen heeft stilgestaan.

Het raspaard, dat in entrainement is geweest en reeds op zijn tweede jaar op de renbaan geloopt heeft, zal voorzeker veel moeilijker af te rigten zijn.

In eenen te jeugdigen leeftijd hebben (SEIDLER, pag. 25, § 27) (1) beenen, kraakbeenderen, spieren en pezen nog de behoorlijke vastheid niet; men kan dus aannemen dat het vroegtijdig rennen der volbloedpaarden in het 2^e en 3^e jaar,

(1) De hierin aangehaalde Blz., zijn die van het vertaalde gedeelte: «Het afrigten van moeilijk te bewerken of misbouwde paarden.» De grondregels daarin vervat, moet men noodzakelijk kennen om de raspaarden te kunnen afrigten.

waarbij zij in alle deelen zoozeer uitgerekt worden, aanleiding geeft tot stijven nek en slappen rug, hetgeen de afrigting bemoeijelijkt.

Nu vindt men onder deze klasse van paarden dezulke die in langzame bewegingen zeer onrustig, heet en vurig van temperament zijn, voortspruitende dit uit te groote gevoeligheid in den rug en de ledematen.

Een ander soort doet zich voor als de ruiter is opgezeten, als zoude zij onder zijnen last ineenzinken, en is traag en krachteloos in langzame beweging; worden zulke paarden opgewekt, dan verandert hun temperament en het gaat zelfs tot levendigheid over, terwijl kracht en volharding buitengewoon groot zijn.

«Wij vermeenen de oorzaak dezer spier-
«slapheid daarin te moeten zoeken (SEIDLER,
«pag. 42 en 45, § 48), dat paarden van
«die renrassen reeds zeer vroeg (in het
«2^e jaar) in sterk loopen en in gestrekte
«gangen geoefend worden. De spieren
«worden zoo sterk mogelijk, en zoover de
«gewrichten maar eenigzins toelaten, uit-
«gerekt; de peesachtige banden der ge-
«wrichten en van de rugwervelen, nemen
«bij de natuurlijke slapheid, aan dat jeug-
«dig tijdperk eigen, daaraan eveneens deel.

«De spieren bezitten veel rekbaarheid
«en zamentrekkingskracht; daarom ver-
«toonzen zich deze paarden, ook in die
«uitgestrekte lichaams houding en gangen,
«waarin de spieren, door het ver uit
«elkander stellen der voeten, eene over-
«eenstemmende werking verkrijgen, in
«hunne ware kracht en volharding. In
«iedereren gang en in iedere stelling, die

«meer beneden het vermogen van rek-
 «baarheid der spieren is, *dan de veerkracht*
 «hare zamentrekking kan gedoogen, ver-
 «toon en zich deze paarden zwak, en zelfs
 «in vele gangen angstig opgewekt; want,
 «niet tegenstaande de groote spankracht
 «der spieren, bezitten die paarden minder
 «draagkracht.

«Het zij ons vergund ons oordeel over
 «deze paarden aldus te vellen: «*Zij schijnen*
 ««zwak, doch zijn taai en volhardend,
 ««evenwel voor alle diensten niet ge-
 ««schikt;» en deze uitgerekte toestand
 «der spieren is de oorzaak der heden ten
 «dage zoo menigvuldig geuite klagt, dat
 «men onder voortreffelijke volbloedpaar-
 «den, met een buitengewoon sterk been-
 «stelsel en vermoedelijke kracht, evenwel
 «weinig vindt die eenen zwaren ruiter
 «rustig dragen kunnen.

«Gebrek aan draagkracht veroorzaakt
 «bij het rustig berijden, eene slappe, luije
 «beweging, of eene krampachtige span-
 «ning van den rug, en deze laatste is de
 «oorzaak der angstige opgewektheid.»

De oorzaak dat de afrigting van zulke
 paarden mislukt, is (SEIDLER, pag. 42 en
 45) dat de ruiters ze dadelijk in korte
 gangen gingen bewerken, waardoor zij
 tot den hoogsten graad van wederspan-
 nigheid werden gebracht. Om deze paar-
 den tot geschikte rijpaarden te maken,
 moet men de afrigting steeds met eene
 uitgestrekte stelling des ligchaams en met
 gestrekte gangen aanvangen, als met het
 uitgerekte spierstelsel in overeenstemming
 zijnde, en alsdan opvolgend de gangen
 trapswijze verkorten, evenzoo de lengte
 des paards trachten te verminderen, naar-

5. D. N°. 7.

mate het ons gelukt in de spieren het
 veerkrachtig zamentrekkingsvermogen we-
 der op te wekken.

Het longeren of aan de hand afrijden
 vóór het bestijgen, is ook voor deze paar-
 den zeer aan te bevelen.

Wat nu betreft het afrigten van mis-
 lukte raspaarden, geteeld van slechte mer-
 riën en edele hengsten, die kunst is zoo
 groot, en daartoe wordt zooveel lust en
 geduld vereischt, dat deze hoedanigheden
 bij weinig menschen aangetroffen worden,
 weshalve vele paarden mislukken, waar-
 door natuurlijk menig liefhebber afge-
 schrikt wordt, en men in der daad zich
 vergenoegen moet met zulke ongelukkige
 wezens maar in eene ongedwongene hou-
 ding op den langen weg te rijden; maar
 om daaruit de gevolgtrekking te maken,
 dat de goede raspaarden niet tot goede
 eskadrons-paarden af te rigten zijn, dit
 zou geheel verkeerd wezen.

«Met medelijdende toegevendheid en ge-
 «duld, moeten wij deze beklagenswaardige
 «schepselen eerst vertrouwen inboezemen
 «(SEIDLER, pag. 54), de krachteloosheid
 «der spieren zoeken te verbeteren, hen
 «eerst zonder dwang leeren gaan, ons
 «met gelijkmatige beweging, hoe mat en
 «weinig bevredigend die ook schijne,
 «vergenoegen, en onze eischen slechts in
 «die verhouding verminderen, in welke de
 «vrees en schichtigheid ophouden. Wan-
 «neer wij, niet tevreden met deze krach-
 «telooze beweging, het paard tot eene
 «krachtigere, door scherpe hulpen, willen
 «dwingen, dan doen wij dikwijls eene
 «reeds gedeeltelijk bedaarde schichtigheid
 «in eenen hooger graad herleven, die

«zich bij raspaarden tot eene schijnbaar
«opgewekte bewusteloosheid, bij paarden
«van eene geringe afkomst, tot den
«schijn van gevoelloosheid verheft. Om
«hunne magteloosheid te verschoonen,
«dringen zij zich tegen andere paarden
«en tegen muren aan, en levendigere
«klouteren met hunne voorbenen tegen
«deze voorwerpen op.

«Bij deze angstige en zwakke paarden,
«is de handdressuur, of wel het doel-
«matig longeren tot het afrigten zeer
«voordeelig; dit ontspant de spieren, ter-
«wijl het paard, nu zonder den last van
«den ruiters zijnde, gemakkelijker het
«evenwigt vindt.

«Meer dan ooit heeft men nu met de
«afrigting van zwakke bloedpaarden te
«doen (SEIDLER, § 60), daar de begeerte,
«om bloedpaarden te rijden, zich zelfs
«tot minvermogende paarden-eigenaars
«uitstreckt; aangezien de wezentlijk goede
«te duur zijn, zoo vergenoegen zich velen
«met de ontaarde. Hoe hoog men even-
«wel het goed gebouwde bloedpaard ook
«achten moet, een in lichamelijke vor-
«ming achterlijk, of gebrekkig gebouwd
«raspaard is toch het ongelukkigste schep-
«sel; het heeft veel van iemand die zon-
«der vermogen eene voorname rol wil
«spelen.

«Velen willen het vurige en opgewekte
«alleen in het hoog veredeld bloed vin-
«den; maar dit is het geval niet.

«Indien ook al het edele paard met
«vuriger geest bezielde en met meer voort-
«bewegingsvermogen begaafd is, zoo
«moet men toch ongewone opgewektheid
«en lichamelijke zwaarigheden zoeken;

«want, waren deze er niet de oorzaak
«van, dan zou men geen edel paard
«met een gematigd temperament vinden;
«en evenwel zijn er zeer velen waarvan
«men kan zeggen: «het zijn zulke lieve
«goede paarden.» Men kan stellen, dat,
«hoe volmaakter de bouw is, het tempe-
«rament zooveel te aangenaamer zal zijn;
«echter zal ook, hoe edeler het paard is,
«de bouw volkomener moeten zijn, indien
«het temperament aangenaam zal wezen.»

In het belang der goede afrigting van
de kavalierie-paarden, in het algemeen,
zoowel als in het belang der rijkunst,
hebben wij vermeend het vooroordeel,
betreffende het afrigten van Engelsche ras-
paarden te moeten bestrijden. Wij hebben
ons daarbij de moeilijkheden niet ont-
veinsd, die er in gelegen zijn velen te
overtuigen, en hen van de eens opgevatte
meening terug te brengen. Het gaat hier-
mede als met andere zaken: vooroordeelen
en eens opgevatte meeningen zijn moeilijk
te bestrijden, dit ligt in de menschelijke
natuur; men bekent in den regel niet
gaarne dat men gedwaald heeft.

De nadenkende ruiters zal het echter
met ons eens zijn, dat, zoolang men zich
vergenoegt met te zeggen: «het kan niet»
(wat veel gemakkelijker is dan zich de
moete te geven het te beproeven), zon-
der door volhardende proeven te onder-
zoeken, of het mogelijk zij, ja dan neen,
men dan hun beweren zeer in twijfel
mag trekken, en zeer goed mag aannemen,
dat de raspaarden even goed als andere
paarden kunnen afgerigt worden, mits
het overeenkomstig de voorschriften van
de militaire afrigtingskunst geschiedt,

waarbij bepaald wordt, dat de inleiding steeds in de gestrekte gangen moet geschieden, of aan de longe moet plaats hebben.

Ten tweede vermeenen wij nog een vooroordeel of verkeerd opgevatte meening te moeten bestrijden, voortspruitende uit eene oorspronkelijk gebrekkige afrigting van het paard.

't Is het denkbeeld dat een eskadrons-paard, 't welk men mede op de renbaan zoude hebben laten loopen en entraineren, niet meer voor eskadrons-paard zou geschikt zijn.

Indien een paard geëntreineerd wordt voor en alear het volgens de regels der militaire afrigtingskunst volkomen afgerigt is, dan zal het voor het eskadron evenmin bruikbaar zijn als ieder ander slecht afgerigt paard.

Doch indien een paard eerst goed, volgens de regels der militaire afrigtingskunst, is afgerigt, zoo als de pikeur SEIDLER voorschrijft, dan zal het ook even goed voor het eskadron gaan, alsof het nimmer geloopt heeft. Is het in de eerste dagen al een weinig heet, dan zal een goed afgerigt paard weder zeer spoedig goed in de hand gerigt en bedaard zijn, en zich als goed eskadrons-paard voordoen.

Eene derde dwaling, waarin eenige ruiters verkeeren, vermeenen wij ook nog te moeten bestrijden; 't is het denkbeeld dat men, door eene goede afrigting der paarden, de snelheid zoude verminderen.

Om te beoordeelen in hoeverre dit waar kan zijn, moet men onderzoeken:

1°. Waardoor de snelheid ontstaat.

2°. Hoe zij bedorven, gebroken of verminderd wordt; en

3°. Welken invloed de lessen der afrigting in het entraineren daarop hebben.

De snelheid ontstaat door eene goede bouworde en de spierkracht.

De kracht der spieren moet veerkrachtig, en niet stijf of onrekbaar zijn.

De geschiktste bouworde voor de snelheid is eenigzins laag van voren; dit ziet men bij alle dieren die in snelheid uitmunten. Zoodanig gebouwd paard echter niet voor kavallerie-paard geschikt zijnde, is hier alleen sprake van het in evenwigt gebouwde.

De snelheid kan alleen door die werkingen, bewegingen of lessen verminderd of bedorven worden, welke eenen nadeeligen invloed op de bouworde of de houding hebben, en de spieren overspannen of te sterk op hen werken.

Welken nadeeligen invloed kunnen nu de lessen der afrigtingskunst hebben?

Gaan wij de lessen der afrigtingskunst een voor een na, dan zal men er geen vinden die eenigen nadeeligen invloed op de spierkracht kan uitoefenen:

1°. Het oprigten.

2°. Het afbuigen.

3°. Het teruggaan. Bij al de zijgangen enz. wordt zeer weinig krachtsinspanning van de spieren gevegd.

Zijn de spieren lenig geworden, heeft men de houding geregeld, dan zal de galop minder nadeelig op de spieren en gewrichten werken, dan in het tegenovergestelde geval, zoo als bij het entraineren plaats heeft.

De krachtinspanning van de spieren bij het afrigten, komt mij dus oneindig min-

der voor dan bij het entraineren (en kan dus de snelkracht niet verminderen), kunnende deze slechts door te groote overspanning verminderd worden, hetgeen vooral plaats heeft bij paarden, die men niet afrigt en waarmede men telkens in een tweegevecht komt, die met geweld moeten bedwongen worden, maar geenszins door op hen de afrigtingslessen toe te passen; evenmin dus als de gewone remonte-paarden na de afrigting minder snel loopen, evenmin zullen de betere paarden minder snel loopen.

Om nu een Engelsch paard af te rigten, is het niet voldoende dat zulk een paard $\frac{3}{4}$ of één uur bereden wordt; neen, het moet ten minste 2 à 5 uren bewerkt worden, eerst in beslissende en ongedwongene gangen en stellingen, hetzij gedeeltelijk aan de longe en dan bereden, hetzij geheel bereden.

Gaat het paard reeds gewillig buiten, is het gewoon langs den weg gereden te worden, en heeft men eene goede gelegenheid het op breede wegen of lanen te kunnen rijden, dan is het aangener en beter aldaar zooveel mogelijk de dressuur voort te zetten, en het paard alle lessen te doen doorloopen; in het naar huis gaan moet men dan de meest verzamelde lessen oefenen, terwijl de eerste bewerkingen in den draf de voorkeur verdienen boven die in den stap; men zorge vooral bij heete paarden hen in den beginne slechts een paar passen op te rigten, terug te doen

gaan, ineen te zetten, zijwaarts te doen treden, een paar kleine volten te doen maken en onmiddellijk weder eene ongedwongene houding te laten aannemen. Zoo rigte men het paard in den beginne slechts op, bij het overgaan van den draf tot den stap en bij het halthouden; daar de geëntreineerde paarden aan eene uitgerekte houding gewoon zijn, zou het geheel verkeerd zijn zulke paarden even spoedig in eene verzamelde houding te willen brengen, als degene die niet in entrainment zijn geweest (1).

Is het paard zoóver afgerigt dat men aan de les van den galop kan beginnen, dan moet ook deze eenigzins uitgestrekt worden aangenomen, en nu en dan eerst bij het overgaan tot kortere gangen opgerigt, en meer ineengezet worden.

Gaat men op deze wijze te werk, dan houdt schrijver dezès zich volkomen overtuigd dat men zeer goed in het afrigten van Engelsche paarden zal slagen, in dezulke namelijk die niet gedeeltelijk versleten en pijnlijk aan al hunne ledematen zijn.

Men onderzoekte, beproeve en oordeele dan; maar vergenoege zich niet gemakshalve, of uit onwetendheid, te zeggen: «Het kan niet.»

(1) Hen buiten op den langen weg af te rigten, in gezelschap van goede, bedaarde, reeds afgerigte paarden, verdient de voorkeur boven de besloten rijbaan.

Rigt men de paarden daarin af, dan moet men het tweemaal in de week buiten rijden.

IETS OVER DE NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN OF PUNTKOGELS, (PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIROUX, in het *Journal des armes spéciales*, IIIe Serie,
Tome VIII, N°. 11 et suivans.

Door F. A. T. DELPRAT, Kapitein der Artillerie.

(Vervolg van N°. 6, blz. 263.)

(Met Fig., zie het vorig N^o.)

Zoo als bekend is, heeft de schroeflijn de eigenschap van steeds denzelfden hoek te maken met de beschrijvende lijnen van den cilinder waarop zij beschreven is. Bij de ontwikkeling van dat cilindervlak, verkrijgt men een regthoekigen driehoek *ABC* (Fig. 5), waarin *AB* de hoogte eens schroefgangs, en *BC* de omtrek van het grondvlak is. Om de schroeflijn op het cilindervlak te beschrijven, behoeft men *AB* slechts langs eene beschrijvende lijn *ab* te plaatsen en den driehoek op te rollen om den cilinder; alsdan zal de hypothenusa *AC* de schroeflijn *azb* doen ontstaan.

In het algemeen bestaan de trekken bij getrokken loopen slechts uit een gedeelte *FC* eener schroeflijn, naar gelang de lengte en het doel van het wapen; de Fransche bussen hebben vier zulke trekken *a* (Fig. 6), zij zijn rond uitgehold, ten einde de duurzaamheid en het gemakkelijker schoonhouden te bevorderen. De breedte der trekken is gelijk aan die der tusschenruimten of *velden*, en is dus $\frac{1}{8}$ van den omtrek der ziel. Deze aanzienlijke breedte der trekken geeft meer stevigheid aan de uitstekende schroefdraden, die de kogel bij het indrijven verkrijgt, en waarmede

hij de trekken opvult, terwijl de voordeelen, door de trekken te verkrijgen, bij het gebruik van groote ladingen bestaan blijven.

Vroeger was de diepte der trekken over de geheele lengte dezelfde; thans echter worden zij dieper, naarmate de afstand tot de monding grooter wordt; achter in den loop is die diepte 0,5 millim., bij de tromp 0,5 à 0 millim. Hierdoor wordt nog eene kleine speling voorgekomen die vroeger plaats had, doordien de schroefdraden, op den kogel ontstaande, bij het voortbewegen in de ziel eenigzins afschuurden, en dus aan het einde niet juist meer in de trekken sloten. De proeven van Vincennes hebben het voordeel der tegenwoordige inrigting bewezen.

Wat het aantal trekken betreft, mogelijk ware het beter daarvoor een oneven getal te nemen, zoo als bij vroegere bussen; de kogel behoeft zich dan volgens eene zelfde middellijn minder uit te zetten en vult de groeven daardoor welligt beter op dan bij een even aantal (1).

(1) Het ophalen of scherpen der trekken is gemakkelijker bij een even aantal, daar men er dan twee te gelijk kan bewerken.

Het minimum van het aantal trekken is drie, en deze houden den kogel dan nog niet geheel onbeweeglijk; bij vier trekken is dit wel het geval, en daarom heeft men dit aantal bij de tegenwoordige bussen aangenomen. De thans door de artillerie beproefd wordende kanonnen hebben drie trekken, omdat de randen, die in de trekken bewegen, hier eene zeer groote sterkte bezitten.

Gewoonlijk loopen de trekken van de linker naar de rechter hand, zoodat het bovenste gedeelte des kogels, ten opzichte van den schutter, regts draait.

Behalve de gewone schroeflijn, die altijd dezelfde helling ten opzichte van de as der ziel behoudt, heeft men ook wel trekken aangebragt wier helling naar de tromp toe aangroeit. Indien men de rechte lijn AC (Fig. 5) door eene kromme lijn DMF (Fig. 7) vervangt, zal men zich een denkbeeld van zulke trekken kunnen vormen. Daar de helling van elk element Ff van zulk eene schroeflijn, door de helling der raaklijn FC bepaald wordt, zal de kogel bijgevolg in de ziel eene snellere omwentelende beweging verkrijgen, overeenkomende met de helling van de raaklijn aan het punt der kromme waarin de kogel zich bevindt.

Is de kromme FMD eene parabool, zoo verkrijgt men parabolische trekken, enz. De trekken, op deze wijze verkregen, hebben het voordeel dat zij, bij gelijke eindhelling, korter zijn dan de regtlijnige; daarentegen het nadeel, dat de randen op den kogel zich telkens moeten wijzigen naar de veranderlijke rigting van de raaklijn, waardoor meer wrijving en eene minder regelmatige beweging ontstaat.

Onder de verschillende kromme lijnen DMF , die men tot het beschrijven der trekken zoude kunnen gebruiken, komt de cirkel ons de verkieslijkste voor, wegens de onveranderlijkheid van den kromtestraal: een langwerpige ligchaam kan in eene cirkelvormige sponning passen en daarin bewegen, zonder van gedaante te veranderen, iets dat bijv. noch bij parabolische, noch bij andere kromlijnige trekken het geval zal zijn, daar de kromming hierbij telkens verandert (1).

De gemakkelijke wijze waarop men bij een cirkel den voortbrengenden boog GI kan berekenen, stelt een nieuw voordeel daar (2). Zij bijv. ABC (Fig. 8) de reghoekige driehoek, waardoor eene gewone

(1) De bedoeling van den S. is ons hier niet duidelijk: bij cirkelvormige trekken verandert de helling der raaklijn onophoudelijk en moeten de gedeelten, die de trekken vullen, dus insgelijks telkens veranderen, niet zoozeer van gedaante, als wel van stand, ten opzichte van de as des projectiels; want, van evenwijdig met die as, zullen de trekken, zoo zij ver genoeg voortgezet worden, die as eindelijk loodrecht kruisen. Bovendien verandert de gedaante van de groef in zoo verre, dat wel de kromtestraal, in een vlak rakend aan den cilinder (de ziel) standvastig blijft, maar de groef echter in den aanvang overeenkomt met eene beschrijvende lijn des cilinders, alzoo met eene rechte lijn, en later loodrecht daarop staat, en alsdan met de loodrechte doorsnede, dus met een cirkel, zamenvalt. — Of spreekt de S. van den trek in een plat vlak ontwikkeld? maar dan blijft toch altijd de veranderlijke helling der raaklijn bestaan; wel kan een langwerpige ligchaam, zonder van gedaante te veranderen, in eene cirkelvormige sponning bewegen, doch blijft het daarbij niet evenwijdig aan zich-zelve, zoo als toch het geval moest zijn bij een projectiel dat volgens CB voortgaat. *Vert.*

(2) Dit voordeel schijnt ons van gering belang. — In hetgeen hier onmiddellijk volgt, neemt de S. voor de lengte van IG één palm; waarom, blijkt uit niets, en die waarde wordt verder ook niet meer gebruikt. *Vert.*

schroeflijn zoude ontstaan, overeenkomende met de eindhelling, die men aan de kromlijnige trekken wil geven, en MC de lengte van de ziel. Onderstellen wij verder dat LG een bepaald gedeelte zij van eene ontwikkelde gewone schroeflijn, waarmede de ontwikkelde cirkelvormige schroeflijn GI bij G moet zamenvallen, zoodat GL rakend aan GI moet zijn, en eindelijk dat de trekken bij I evenwijdig met de as der ziel moeten aanvangen; dan is het duidelijk dat de boog IG , de lijn AB in G moettende raken, zijn middelpunt gelegen zal zijn in de loodlijn GH in G op AB opgerigt, alsmede in de lijn IHI loodrecht op BC ; dat middelpunt zal dus in het snijpunt H liggen, en de boog GI , met GH als straal beschreven, zal de gevraagde zijn.

Uit de gelijkvormige driehoeken ABC en AGH heeft men dadelijk:

$$GH = HI = \frac{AG \times BC}{AC},$$

en uit de driehoeken ABC en GHg

$$Hg = \frac{GH \times BC}{AB},$$

dus $I_g = HI - Hg = \frac{AG \times BC}{AC} - \frac{GH \times BC}{AB}$.

Door den voortbrengenden boog op een cilinder te wikkelen, behoudt hij niet volkomen dezelfde eigenschappen; maar daar de gedeelten des kogels, die de trekken vullen, kort zijn, zullen hunne gedaanteveranderingen gering zijn, vooral zoo men de diepte der trekken naar de tromp toe vermindert.

Het is niet moeijelijk om de parabool te berekenen, waardoor men den bovenbepaalden cirkelboog zoude kunnen vervangen. Stellen wij daartoe den oorsprong

voor beide lijnen in I (1), d den afstand waarop de top der parabool van I afge-rekend, ergens tusschen I en A gelegen is, en nemen wij IHI als as der abscissen aan, dan hebben wij voor de vergelijking der parabool $y_1^2 = 2p(d+x)$, (p den halven parameter voorstellende)

van den cirkel $y^2 = 2rx - x^2$.

De hoek van de raaklijn met BC wordt uitgedrukt, zoo als bekend is,

voor de parabool door $\frac{\partial x}{\partial y_1} = \frac{y_1}{p}$,

voor den cirkel door $\frac{\partial x}{\partial y} = \frac{y}{r-x}$;

noemende a en b de coördinaten van het raakpunt G , alwaar de kromme lijnen eene gemeenschappelijke raaklijn AB hebben, zoo heeft men:

$$\frac{b}{p} = \frac{b}{r-a},$$

en dus: $p = r - a$.

De vergelijking van de parabool, waardoor men den cirkelboog GI zoude kunnen vervangen, wordt dus:

$$y^2 = 2(r-a)(x+d).$$

Voor het punt G heeft men bijgevolg:

in de parabool $b^2 = 2(r-a)(a+d)$,

in den cirkel $b^2 = 2ra - a^2$,

waaruit $d = \frac{a^2}{2(r-a)}$.

Daar voor de hier verlangde toepassing a nimmer grooter dan r kan worden, zal d , en dus ook $a+d$, altijd positief zijn. De top der parabool ligt derhalve altijd verder dan I van g af, en de boog der parabolische schroeflijn zal bijgevolg steeds langer zijn dan die van den cirkel,

(1) Wij hebben gemeend de berekening, in den Franschen tekst voorkomende, hier eenigzins te moeten veranderen; de uitkomst is echter dezelfde.

bij gelijke eindhelling. Het verschil echter zal zeer gering zijn, omdat r altijd zeer groot is ten opzichte van a (1).

De omwentelingssnelheid van den kogel is bij de gewone schroeflijn gemakkelijk te berekenen, zoodra de aanvankelijke snelheid V en de hoogte h van den schroefgang bekend zijn. Want de kogel ééne geheele omwenteling volbrengende, in den tijd dat hij h ellen doorloopt, zoo zal hij tot die omwenteling een tijd $\frac{V}{h}$ besteden; in ééne seconde zal hij alzoo $\frac{V}{h}$ omwentelingen volbrengen; dit laatste quotient kan men de aanvankelijke omwentelingssnelheid noemen. Bij de Fransche modelbus van 1846 heeft men:

$$V = 512 \text{ el} \quad \text{en} \quad h = 2 \text{ el},$$

en is dus $\frac{V}{h} = 156$ omwentelingen.

De middellijn van den kogel 17,2 millim. zijnde, zal de omwentelingssnelheid van een punt aan den omtrek bedragen:

$$17^{\text{mm}}, 2 \times 156 \times \pi = 8,45 \text{ el};$$

de wederstand, bij zulk eene geringe snelheid ontstaande, kan slechts van geringen invloed zijn; de omwentelingssnelheid kan men derhalve wel als genoegzaam standvastig aannemen; de voortgaande beweging neemt daarentegen veel sneller af door den wederstand der lucht.

Het is aan deze omstandigheid dat men

(1) De S . treedt hier in eene beschouwing, volgens welke de helling der raaklijn AB , bij den cirkel, langzamer zoude toenemen dan bij de parabool; bij deze berekening vervalt hij echter in zulke onherstelbare mislagen, dat wij deze geheele ontwikkeling, die bovendien van weinig belang is, geheel hebben achterwege gelaten.

Vert.

de stabiliteit der puntkogels in het laats e gedeelte hunner baan moet toeschrijven.

Zoo men de tegenwoordig gebruikelijke puntkogels als vergelijkingsprojectiel (als *type*) aanneemt voor alle andere projectielen, en daarbij een schroefgang vaststelt van 2 el voor 512 el aanvankelijke snelheid, dan zal de helling der trekken, bij wapens die bestemd zijn om met kleine ladingen gebruikt te worden, zoodanig moeten bepaald worden, dat de kogel dezelfde omwentelingssnelheid behoudt als bij de bus; op die wijze zullen de kleinere vuurwapens de grootstmogelijke nauwkeurigheid bereiken waar zij voor vatbaar zijn.

Zoo bezit bijv. de buskogel op 500 el nog eene snelheid van 176 el, terwijl hij de omwentelingssnelheid van 156 omwentelingen per seconde behouden heeft; men zal dus hebben:

$$\frac{176}{x} = 156, \text{ waaruit } x = \frac{176}{156} = 1,15 \text{ el (1).}$$

Wilde men daarentegen de aanvankelijke snelheid vermeerderen, zoo zou de hoogte der gangen moeten toenemen. Voor eene aanvankelijke snelheid, van bijv. 450 el, zoude men hebben:

$$\frac{450}{x} = 156, \text{ waaruit } x = 2,88 \text{ el.}$$

De helling der trekken bij het kaliber van 17,5 millim., schijnt overeen te komen met ééne geheele omwenteling op 0,50 el als maximum; de puntkogels hebben eene lengte van 7 d^m en een gewigt van 150 grammen.

(1) In den Franschen tekst staat $\frac{176}{156} = 1,28$, waarschijnlijk een der vele drukfouten. Vert.

Wij hebben reeds boven aangetoond, dat bij een projectiel dat eene wentelende beweging heeft, de as van het grootste traagheidsmoment, de meeste stabiliteit bezit, en dat de beweging van de grootte van dat moment afhangt.

Zoo zal een bolvormige kogel *AB* (Fig. 9), die in den loop door twee stooten met den laadstok ingedrukt wordt, eene draaijende beweging verkrijgen om de as *AB* van het grootste moment, en daardoor veel stabiliteit bezitten. Zulk een kogel behoeft geen groote omwentelingssnelheid te bezitten; eene hoogte van 6,22 el voor den schroefgang is toereikend. Maar is de kogel

aanmerkelijk misvormd door het al te sterk aanzetten, zoodat een gedeelte van het lood in de kamer is gedrongen, dan wordt het projectiel langer; *AB* is nu niet meer de as van het grootste moment, en de omwenteling van den kogel is niet meer toereikend om het omkantelen te beletten, waardoor het schot geen genoegzame juistheid meer behoudt op afstanden, grooter dan 200 el. Dit is de reden geweest van het invoeren eener patroon met klos; eene lastige, maar noodzakelijke inrigting, om een voldoende juist schot te behouden.

(Wordt vervolgd.)

HET PIEMONTESCHE LEGER NA DEN VELDTOGT VAN 1848.

Bij het lezen van den veldtogt van Novare, kwamen mij onderstaande regelen belangrijk genoeg voor, om ze vertaald, aan de Redactie van den *Militaire-Spectator* aan te bieden, geheel aan haar overlatende ze al dan niet in hare kolommen op te nemen.

Menigen nuttigen en hoogstbelangrijken wenk heb ik daarin gevonden, de opletendheid onzer hooge regering overwaardig, en de vele gebreken die door den schrijver worden aangewezen, als de oorzaken te zijn geweest der nederlaag van het Piemontesche leger, verdienen wel met aandacht nagegaan en overpeinsd te worden, opdat ook wij, bij het uitbreken van eenen krijg, niet aan hetzelfde euvel mank gaan, en dien ten gevolge dezelfde nadeelen zouden lijden.

's Hage, Dec. 1852. H. G. F. LEIJSSUS,
1° Luit. Reg. Gren. en Jagers.

Het Piemontesche leger had in den veldtogt van 1848 slechts onbelangrijke verliezen geleden; maar het was uit dien veldtogt in eenen grooten staat van verval en wanorde teruggekeerd, waardoor zijn zedelijk element diep was geschokt geworden. De getalsterkte, die vóór den krijg slechts 40,000 man telde, was binnen korten tijd verdubbeld geworden, en deze te spoedige vermeerdering van een leger hetwelk geen voldoende kader had, en welks slechte organisatie reeds van ouden datum was, had er eene massa van gevormd, zonder onderrigt, zonder militairen geest, zonder pligtgevoel, die bij de eerste tegenspoeden in eenen staat van onmagt en werkeloosheid moest vervallen. Het is voor den krijgsman niet voldoende, dat hij op enkele oogenblikken dapper is; dit is eene van de minste deugden van

zijn edelen stand; hij moet met standvastigheid de beproevingen en wederwaardigheden kunnen verduren, zich in tegenwoord niet laten ter neder slaan, en altijd karakter en bestendigheid toonen.

Men verwerft deze hoedanigheden echter niet dan na eenen zekeren tijd, door de uitoefening van het praktische militaire leven en de pligten des soldaats; een leger wordt niet geïmproviseerd, en een land dat geene goede militaire instellingen bezit, en dat niet, in verhouding van het effectief-wat onder de wapenen kan geroepen worden, een goed onderrigt en gedisciplineerd kader heeft, zal zich altijd zwak gevoelen in het oogenblik dat het ten strijde zal moeten trekken. Het kader is het zwaard van eene natie, de werkelijke kracht van een leger, waarvan hetzelfde het leven en de zedelijke waarde uitmaakt; het onderhoudt den korpsgeest, boezemt eerbied en liefde in voor het vaandel, plant het militaire onderrigt en de goede overleveringen (*traditions*) over, en geeft alléén het middel aan de hand, om van den voet van vrede op dien van oorlog over te gaan, zonder te veel de hoedanigheid aan de getalsterkte op te offeren.

Een goed kader is van oneindig meer belang dan al die stelsels van reserve, waarvan zooveel ophief gemaakt is, en die immer weinig diensten hebben bewezen.

De militaire organisatie van een land is slechts dan goed te noemen, wanneer de kaders zoodanig zijn zamengesteld, dat zij zonder vermeerdering of wijziging, het oorlogs-effectief kunnen opnemen.

De hoofdzaak is dat men op het oogenblik der vijandelijkheden niet behoeft aan

te stellen of te organiseren; een ieder moet te velde trekken in den rang en de betrekking die hij reeds sinds eenigen tijd bekleed heeft.

Plotselijke formatiën en vermeerdering van kaders, geven rangen aan menschen die men in gewone tijden niet zoude wenschen te gebruiken; «*wonderlijke tegenstrijdigheid die bijna het onderhoud van een staand leger zoude onnoodig maken.*»

Daar dus de hoedanigheid van een leger geheel van de kaders afhankelijk is, zoo moet men bij hunne vorming de grootste zorg besteden. Men had zich echter in Piemont — zoo als, helaas! in de meeste landen geschiedt alwaar de krijgsaangelegenheden óf verwaarloosd óf slecht begrepen worden — aan den uiterlijken schijn gehecht, en er was een aantal officieren die slechts geschikt waren in tijd van vrede, in het stil garnizoen, te leven.

De wijze van bevordering, die te veel aan den ouderdom van rang toef, was een van de hoofdoorzaken van dusdanigen toestand; zij had al de rangen vervuld met onbekwame mannen, die hun vak niet kenden, er geen liefde voor gevoelden en die slechts in dienst bleven, omdat zij de zekerheid hadden van op hunne beurt eenen hoogen rang te zullen bereiken.

Het was dus onmogelijk zulk een slecht zamengesteld leger, binnen eenige maanden weder te velde te brengen; want men moest het organiseren, onderrigt geven, en, wat het ergste en tevens het moeilijkste was, het onder krijgstucht brengen.

Het eenige wat men in zulk eenen korten tijd daarstellen kon, was de vermeer-

dering in getalsterkte, hetgeen echter, in de slechte omstandigheden waarin men zich bevond, weinig aan de innerlijke kracht van het leger kon toebrengen.

De zorg van het oorlogsbeheer strekte zich bijna alleen daartoe uit, en vóór Januarij 1849 telde het leger reeds 155,000 man, waaronder gerekend 10,000 Lombarden en andere Italianen.

De krijgstucht, die echte en onmisbare deugd van een leger, en zonder welke de dapperste man slechts een middelmatig soldaat is, was altijd zwak geweest in het Piémontesche leger; zij verslapte dagelijks meer en meer, onder den invloed van demagogische predikers en anti-revolutionnaire kuiperijen; en het was zoodanig gesteld, dat de warmste voorstanders van den oorlog, even als deszelfs hevigste bestrijders, te zamen werkten, om hem ten eenemale onmogelijk te maken.

De legerhoofden bezaten niet genoegzaam het vertrouwen van den soldaat; zij waren zelve niet genoeg vervuld met den echten krijgsmansgeest en maakten te weinig gebruik van hun gezag, om de denkbeelden van achteruitgang, die men in het leger zaaide, te vernietigen. Het ministerie deed van zijnen kant niets om dien nadeeligen geest tegen te gaan, en leefde als het ware met het denkbeeld, dat de heerschende insubordinatie een zeker teeken was van ijver en drift voor de goede zaak. In een woord, er bestond in het leger niet dat onderlinge vertrouwen, die korpsgeest, die militaire broederliefde, die van een regiment, van eene legerafdeeling, ja van een geheel leger één enkel gezin maken,

en die zóóveel toebrengen tot zijne kracht en degelijkheid.

De infanterie, welke door een gebrekkig stelsel van rekruterij (1), reeds zeer middelmatig was, was zulks nog meer geworden door de formatie van nieuwe regimenten, nieuwe bataillons in de regimenten, nieuwe pelotons in de kompagniën, en door nog andere nieuwe maatregelen en veranderingen, die allen plaats vonden daags vóór het begin der vijandelijkheden.

Voor het grootste gedeelte zamengesteld uit rekruten, met onvoldoende kaders, vooral in onderofficieren, zoo was de infanterie eigenlijk gezegd slechts eene soort van schutterij; en dat is genoeg gezegd om hare gehalte uit te drukken.

De infanterie is de hoofdkracht, het hart en de ziel van een leger; met eene goede infanterie kan een leger altijd zeker van zich-zelf zijn, het kan behoorlijk tegenstand bieden, en zijn bestaan is duurzaam en op hechte gronden gevestigd.

Het is alleen de kracht en de goede samenstelling van hunne infanterie, die de Russische en Engelsche legers, overigens minder deugdelijk dan vele andere, zoo geducht hebben gemaakt.

Het verwaarloozen der infanterie voor de andere wapens, hetwelk bij vele natiën plaats heeft, is zoo goed als de hoofdzaak opofferen voor de bijkomende zaken. De

(1) De infanterie was verplicht tot een zesjarige dienst, doch bleef slechts 14 maanden onder de wapenen, waarna de soldaten met verlof gezonden werden en later in het huwelijk mogten treden. In 1848 had men een aantal verlofgeangers opgeroepen, die echtgenoot en vader waren en hunne gezinnen broodeloos hadden achtergelaten.

infanterist is de echte krijgsman, die overal benodigd is, die in alle omstandigheden gebruikt wordt; zijne gevaren en vermoeijenissen zijn van alle oogenblikken, en 't is hij die de zwaarste beproevingen door te staan heeft. Hij heeft dus, meer dan ieder krijgsman, fysieke en morele kracht noodig; hij moet beter gedisciplineerd en afgerigt zijn voor het krijgsleven; ondertusschen wordt hij gewoonlijk slecht gekozen en nog veel slechter gevormd.

Daar men hem vrij spoedig het gebruik der wapens, het manoeuvreren en de detail-diensten kan leeren, dat is te zeggen, slechts het oppervlakkige van zijn vak, zoo is men vrij algemeen van meening, dat men minder tijd voor zijne militaire opvoeding noodig heeft, dan voor een kavallerist en artillerist; maar een dusdanig geoeffend man is nog verre van soldaat te zijn; want hij is nog niet in de gelegenheid geweest, om dat karakter, die vereeniging van gevoelens en deugden te verkrijgen, die men militairen geest noemt, en wat geheel iets anders is dan onderrigt en persoonlijke moed, en alleen de legers vormt.

In den veldtogt van 1848 had men reeds de ondervinding opgedaan dat de artillerie en de kavallerie, ofschoon goed zamengesteld, te zwak was, vooral de artillerie; en dit nadeel was nu nog veel gevoeliger.

Men had altijd gebrek gehad aan ligte kavallerie, die vooral onmisbaar was in de landstreek alwaar de strijd zoude plaats hebben. De ligte kavallerie is het oog van een leger; zonder haar kan men zich niet behoorlijk voorlichten (éclaireren) en men stelt zich ieder oogenblik aan gevoelige verliezen bloot.

De generalen staf was dezelfde gebleven, en dus geenszins op de hoogte van zijne belangrijke taak.

Men had ook onder de aide-de-camps en de ordonnance-officieren, een groot aantal jongelieden, zonder de minste kennis en ervaring in hun vak, terwijl het allernoodzakelijkst is, in die betrekkingen talentvolle en ondervindingrijke officieren te hebben, die den oorlog kennen; bekwaam, in een woord, om niet alleen de regtstreeksche dienaren, maar ook om raadgevers en zelfs, in geval van nood, de plaatsvervangers der generaals te zijn.

De dienst der vivres, der ambulances en alles wat tot het onderhoud van den soldaat betrekking heeft, was in zeer slechten staat; het bestond slechts in naam. Deze bijzondere takken zijn echter van grooten invloed; de kracht en het bestaan eens legers zijn er afhankelijk van, en de grootste zaak, na de krijgstuicht, is de voeding en de gezondheid van den soldaat.

Het voedingstelsel heeft buitendien een regtstreekschen invloed op de groote operatiën van een leger; want indien het niet goed is georganiseerd, wordt het leger belemmerd in zijne bewegingen, en ontnemt aan het leger een der grootste voordeelen van den oorlog, namentlijk vlugheid, ja kan het zelfs geheel vernietigen.

De toestand van het Piemontesche leger was in zijn geheel genomen weinig voldoende: slechte infanterie, te weinig artillerie (1); de kavallerie niet eigenaardig voor het terrein waarop zij werkzaam

(1) Het aantal stukken dat men in 1849 te velde bragt voor een leger van 135,000 man bedroeg slechts 130.

zoude zijn, de generalen staf zeer middelmatig, en de geheele administrative dienst in wanorde.

Men kon dus weinig op dat leger rekenen en men behoefde niet scherpziende te zijn om het buiten staat te achten zich zoo spoedig met het Oostenrijksche leger te kunnen meten.

(Na een verhaal te hebben gegeven van den weinig gunstigen uitslag, zoo als trouwens te verwachten was, der krijgsverrigtingen van het Piemontesche leger, eindigt de schrijver zijn verhaal met eenige raadgevingen aan Piemont en het ongelukkige Italië.)

Men moet echter in onze dagen ook niet uit het oog verliezen, dat een goed georganiseerd leger niet minder noodzakelijk is om de orde en rust in het inwendige van het land te handhaven, dan om de onafhankelijkheid van het land te waarborgen tegen eenen buitenlandschen vijand.

Gedurende den grooten storm die in de laatste jaren over Europa gewoed en de beschaving bedreigd heeft, is de maatschappij haar heil verschuldigd aan de vaderlandsliefde en de krijgstuicht der staande legers.

Het overwigt dat goed onderrigte en gedisciplineerde legers, tegenover de volksmassa's en de in haast daargestelde volkswapeningen, gehad hebben, is nimmer beter gebleken dan in de krijgsgeschiedenissen der twee laatste jaren, die in zich bevatten alle soorten van krijgshandelingen, gevechten in steden, barricadegevechten, veld-operatiën, partijgangeroorlogen, groote veldslagen, belegeringen van versterkte plaatsen, aanval en verdediging van open steden, enz.

Bij al die omstandigheden hebben de geregelde legers gezegevierd, en de slecht zamengestelde volkswapeningen, slechts ondersteund door geestdrift, hebben, hoe groot hare dapperheid ook ware, de vlag moeten strijken, voor de wetenschap en de krijgstuicht.

PROEVEN

OMTRENT DE WERKING EN KRACHTUITOEFENING DER GRANAAT-KANONS
VAN 80 EN 60 f , IN HET VOORJAAR 1833 GENOMEN,

ONDER DE LEIDING

VAN DEN LUIT.-KOLONEL J. VAN REGTEREN EN DEN MAJoor D. DE BOER.

(*Vervolg van N°. 6, Bladz. 281.*)

BIJLAGE B.

PROEFNEMINGEN met een tot het kaliber van 60 f uitgeboord ijzeren kanon van 36 f , strekkende om te onderzoeken, welke schootsverheden en afwijkingen uit de rigting men zal verkrijgen, wanneer uit dit geschut granaten worden geschoten van 20 duim, aangesteld op last van het Departement van den Grootmeester der Artillerie, bewesten Scheveningen, in de maanden Maart en April van het jaar 1833.

Het bovengenoemd kanon was in het jaar 1811 te Luik gegoten en gemerkt op de tromp N°. 98; hetzelfde woog, na uitgeboord te zijn, 3480 f ; de lengte van ziel met de kamer en konische uitholling aan de monding medegerekend was 2,76 el of ruim $13\frac{1}{2}$ kaliber; de kamer was een cilinder van 0,2 el lengte en 0,176 el middellijn, konisch met de ziel vereenigd; de lengte van deze vereeniging bedroeg 0,12 el; de middellijn der ziel of het kaliber 0,2014 el, en de speelruimte alzoo 0,003 el. De passen in deze tabel voorkomende zijn van $\frac{3}{4}$ el.

DATUMS.	Nummers der schoten.	Wijze hoedanig werd gerigt.	Lading buskruid.	AANSLAGEN VAN DE GRANAAT.									Getal waargenomen nusseloren.	De granaat bleef liggen.			De buizen zijn al dan niet uitgeslagen.	Gesteldheid van het weder en rigting v. den wind.	De Callerstromsche pijpjes hebben het stuk al dan niet doen afgaan.	Aanmerkingen.
				Eerste.			Tweede.			Derde.				Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.					
				Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.		Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.		Op passen.	Afwijking uit de rigting in passen.				R.	L.				
					R.	L.		R.	L.		R.	L.								
1833.	1	Over de kernklos zonder opzet 0° elevatie.	3 ½	296	1			1030	10		1267	19	7	2917	63					
	2	"	"	272	In de rigting.			750	2		1000	6	10	2409	25					
		Gemiddeld . .		284			900			1134				2663						
	1	Over de kernklos met 0,04 el opzet of 0,46 1/2° elevatie.	3 ½	492		1		1227	7		1507	6	8	2860	53					
	2	"	"	620		4		1338		16	1842		20	2206		36				
		Gemiddeld . .		556				1282			1674			2533						
29 Maart.	1	Over het hoogste metaal of onder den vizierhoek 1°33' elevatie.	3,5 ½	1067		8		1375		9	1494		10	3415	71					
	2	"	"	1021	9			1474	15		1617	20	9	2755	70					
		Gemiddeld . .		1044				1424			1555			3085						
	1	Met 0,04 el opzet of met 0°20' elevatie.	3,5 ½	1275		1		1613		6	1822		16	3040		33				
	2	"	"	1436		4		1780		12	1973		12	3550	86					
		Gemiddeld . .		1355				1696			1897			3295						
	1	Met 0,08 el opzet of met 3°6' elevatie.	4 ½	1408		6		1766		5	1963		7	3350	44					
	2	"	"	1464	25			1952	51		2208	78	10	2640	100					
		Gemiddeld . .		1436				1859			2085			2995						

De eerste 10 schoten zijn gedaan tot regeling van de standplaatsen der schijf.

De buizen van deze 10 granaaten waren op de gewone wijze gevuld, en alleen op een derde der lengte van onderen afgekort; bij het ontkappen werd de gezwinde lont blootelijk, zonder ze te verlengen, uit den ketel genomen, en over de buis gehaagen, die met de as der ziel omtrent onder een hoek van 40° kwam te liggen.

Het recul van het affuit bedroeg gemiddeld 1,63 el; met 3,5 ½ en 4 ½ lading moest men dit recul min of meer hinderen, om voor te komen dat het affuit niet tegen de stootklossen aanliep.

Uitkomst van 5 schoten met blikkendozen van 20 duim, gedaan op het strand bewesten Scheveningen, uit het opgeboord ijzeren kanon van 60 R , hierboven omschreven, met eene lading van 4 C Artillerie-buskruid, tegen een linnen schijf van 25 ellen lengte, en 2,7 el hoogte, die op 600 passen afstand van de monding van het stuk was geplaatst. De rigting werd over het hoogste metaal of onder den vizierhoek genomen.

	Getal kogels, welke bij ieder schot de schijf hebben getroffen.	De dichtstgevonden aanslag is gevallen op	De verstgevonden aanslag op	De grootste afwijking uit de rigting die op 1000 à 1100 passen werd waargenomen, was		
				Rechts.	Links.	
1833.	1 ^{ste} schot.	18	423 passen.	1678 passen.	25 passen.	12 passen.
30 Maart.	2 ^{de} »	10	375 »	1708 »	33 »	19 »
	3 ^{de} »	7	364 »	1827 »	25 »	31 »
	4 ^{de} »	11	414 »	1648 »	28 »	16 »
	5 ^{de} »	9	358 »	1787 »	34 »	28 »

De blikkendoos was de gewone en woog alzoo middelbaar 23,22 C .

Het getal aanslagen van de kogels voor de schijf was slechts zeer gering en eerst op 7 à 800 passen afstand trof het meerendeel der kogels het strand.

Van 100 blikkendoos-kogels troffen alzoo 55 of het $\frac{11}{20}$ gedeelte.

Uitkomst van 5 schoten met gevulde granaten uit dit kanon over zee gerigt.

1 April.	1	} Over de kernklos met 0,04 el opzet of omtrent $0^{\circ}46'$ elevatie, $\frac{1}{2}$ vizierhoek. } 3,5 R	Het getal ricochetten van de granaat was 8; men heeft ze niet zien springen.	} Het pijpje heeft het stuk zonder weigeren afgestoken.	} De granaat werd gevuld met 0,7 R buskruid en 0,2 R brand-sas; de buizen waren tot op $\frac{1}{3}$ van hare lengte van boven gevuld, en hadden een lang eind gezwinde lont dat tot achter de klos reikte. Onder werd de buis schuins afgezaagd. De zee was buitengewoon effen en gunstig voor de aanslagen.
	2		Het getal ricochetten van de granaat was 6; men heeft ze niet zien springen.		
	3		Het getal ricochetten van de granaat was 8; men heeft ze niet zien springen.		
	4		Het getal ricochetten van de granaat was 7; men heeft ze niet zien springen.		
	5		Deze granaat is even na den derden aanslag gesprongen.		

's GRAVENHAGE, den 18^{den} Mei 1833.

De Luit.-Kolonel en Major der Artillerie voornoemd,
(Get.) J. VAN REGTEREN. (Get.) DE BOER.
Luit.-Kolonel. Major.

Het ijzeren kanon van 36 ℔ in het hoofd dezes vermeld, is in de maand Maart 1833 in 's Rijks Gieterij van Metalen Geschut uitgeboord, en tot het kaliber van 60 ℔ gebragt; deze bewerking is naar den eisch geschied, en uit hetzelfde zijn in de maanden Maart en April gedaan:

50	schoten met ongevolde granaten van 20 duim,			
20	id. » gevulde id.	id.	id.	en
5	id. » blikken dozen.			

Totaal 75 schoten, waarbij de lading is geweest 3 ℔, 3,5 ℔ en 4 ℔ buskruid.

Na deze beproeving werd het stuk op den 27sten April zeer zuiver schoongemaakt, zijnde andermaal onderzocht, en bij nameting met het beweeglijk kruis bevond men dat het niets geleden had; alleen zag men in de ziel op het gladde ijzer eenige vlakken, veroorzaakt door het aanslaan van de blikkendoos-kogels, die echter eene onbeduidende diepte hadden.

Even als voor de proef teekende het kaliber 0,0002 à 0,0003 el beneden het ware.

's GRAVENHAGE, den 18^{den} Mei 1833.

De Majoor, Onder-Directeur van 's Rijks Gieterij van Metalen Geschut,

(Get.) DE BOEN.

Voor eensluidend afschrift,

De Directeur van het Departement van den Grootmeester der Artillerie,

Bij diens afwezen,

De waarnemende Adjunct,

(Get.) J. VAN REGTEREN.

(De verdere Bijlagen hierna.)

BOEKBESCHOUWINGEN.

DURAT-LASALLE, *Du Généralat.* — Paris, 1853.

Wij meenen de aandacht der lezers van den *Spectator* niet beter op bovengenoemd opmerkelijk geschrift te kunnen vestigen, dan door mededeeling van het oordeel, door den Hr. J. ALLOURY in het *Journal des Débats* van 25 Januarij jl. er over uitgesproken. In een tijd dat ook in ons midden de belangen van het militair onderwijs zoo dikwerf ter sprake worden gebracht, en niet zelden het bij ons bestaande wordt gelaakt, en daarentegen aanbevolen 'tgeen elders aanwezig is, kan 't niet overbodig geacht worden bepaaldelijk na te gaan, wat deskundigen wel oordeelen over die instellingen in hun eigen land, soms zoo hemelhoog door ons vreemdelingen

geprezen en opgevijseld. — « Juist nu, » schrijft de Hr. ALLOURY, « de Regeering zich onledig houdt met ontwerpen ter hervorming der verschillende onderdeelen van het openbaar onderwijs, zal men wellicht niet zonder belangstelling een geschrift lezen, dat de Hr. DURAT-LASALLE onlangs heeft uitgegeven onder den titel: *Du Généralat*. Men zal er, onzes inziens, nuttige beschouwingen in vinden nopens den tegenwoordigen toestand van het militair onderwijs in Frankrijk, alsmede over de hervormingen en verbeteringen, waarvoor dit vatbaar is. Het voornaamste verwijt, door den Schrijver aan deze afdeeling van het openbaar onderwijs gedaan,

is beperktheid, is te uitsluitende behandeling van de militaire vakken. De algemeene opleiding, die aan elken beschaafden stand eigen is en wezen moet, wordt te zeer opgeofferd aan 't onderricht, dat bepaald tot het krijgsberoep betrekking heeft (1). Terwijl alle overige takken van onderricht zijn uitgebreid en vergroot, heeft het den schijn als bleef het militair onderwijs sedert zestig jaren op dezelfde hoogte, zoo 't al niet achteruitging. Tot deze gevolgtrekking ten minsten wordt men geleid door de vergelijking, die de Schrijver vormt tusschen de militaire scholen onzer dagen en die, welke onder de oude monarchij bestonden. De *School van Brienne*, de bekendste van alle, was geen militaire instelling in den eigentlijken en bijzonderen zin des woords: het was met der daad eene inrichting van middelbaar onderwijs, waar de wetenschappelijke en letterkundige studiën dienden zoo wel ter vorming van overheids-personen en administrateurs, als van mannen, die zich aan de kunst des oorlogs toewijdden. De kweekelingen kwamen er bij de voltooiing hunner studiën af, gelijk thans van de lycaea; dat is, zij werden opgenomen in de verschillende bijzondere scholen, waar zij zich moesten voorbereiden tot burgerlijke betrekkingen of tot het krijgsberoep. De algemeene opleiding echter, door hen te *Brienne* en bij andere soortgelijke instellingen genoten, vormde een uitmuntenden grondslag voor de praktische studiën, waaraan zij zich bij 't verlaten dier scholen moesten toewijden.

«De opleiding, welke den kweekelingen tegenwoordig in de lycaea gewordt, kan voegzaam vervangen diegene, welke hun vroeger te *Brienne* en op de overige middelbare scholen vóór 1789

(1) Men versta den Schrijver echter wél; hij ijvert alleen tegen te uitsluitende oefening in wapenhandel en wapen-leer. Grondige oefening in deze beide hoofd-afdeelingen der militaire opleiding, *geënt op en gepaard aan* wetenschappelijke, dat is, letterkundige en wiskundige ontwikkeling, moet de leus zijn van elke degelijke instelling tot vorming van Officieren. Te dien aanzien werd de Akademie te *Breda* slechts al te dikwerf miskend. G. K. H.

te beurt viel; maar er bestaat een groot verschil tusschen de bijzondere militaire scholen van onzen tijd en de Juridische en Medische Faculteiten, de groote speciale instellingen ter opleiding tot de burgerlijke betrekkingen. Dit verschil bestaat hierin, dat het onderwijs bij de laatsten veel ruimer gegeven wordt dan bij de eersten, aangezien de student in de Rechten te gelijker tijd den cursus voor de Letteren, en die in de Geneeskunde de lessen bij de Faculteit voor de Wis- en Natuurkundige Wetenschappen volgen kan; een voordeel, waarin even min de kweekelingen der militaire scholen, als die van de *Polytechnische School* deelen. Het is bekend, dat de *Polytechnische School* geen instelling voor toegepaste studiën is, maar wel eene soort van Faculteit, nagenoeg uitsluitend toegewijd aan 't hooger onderricht in de wiskundige wetenschappen: de Hr. DURAT-LASALLE nu heeft gelijk in zijne bewering, dat letteren, zedekunde, geschiedenis, aardrijkskunde, volkenrecht, op ruimer schaal moesten voorkomen in het programma der vereischten tot toelating op deze inrichting voor hooger onderwijs. Men zal zich dan ook herinneren, dat in den loop van 1842 een Koninklijk Besluit dat beginsel huldigde, door den graad van Candidaat in de Letteren verplichtend te maken voor de aspiranten naar de *Polytechnische School*: ongelukkig werd het niet ten uitvoer gelegd wegens den tegenstand, dien de uitsluitende voorstanders der wiskundige wetenschappen boden. Het kan trouwens niet worden ontveinsd, dat wij tegenwoordig in nog minder gunstige omstandigheden verkeerden, dan tien jaren geleden, om zoo redelijken wensch te doen gelden. De Hr. DURAT-LASALLE loopt zelfs, wegens den ijver waarmede hij deze hervorming voorstaat, groot gevaar zich als droomer, als ideoloog te zien uitgemaakt en veroordeeld.

«De Hr. DURAT-LASALLE gispt nog sterker de bijzondere *Militaire School van St. Cyr*. Die school is niet ingericht op den voet, als vóór 1789 bestond, en toen er de kweekelingen van

Brienne en andere middelbare scholen werden opgenomen na eene algemeene opleiding genoten te hebben. Het wiskundig onderwijs is er minder uitgebreid, en het letterkundig onderwijs is er nog beperkter dan op de *Polytechnische School*. Het is eene eenvoudige school voor toegepaste studiën, even als die voor de Genie en Artillerie, waar het onderricht een uitsluitend praktisch en militair doel heeft. Van drie honderd jonge lieden, die jaarlijks te *St. Cyr* worden opgenomen, zegt de Hr. *DURAT-LASALLE*, zouden er vijftig in staat zijn alles te leeren, en zij leeren er integendeel weinig, terwijl de anderen achteruitgaan. Dit brengt de Schrijver tot de vraag, of de *School van St. Cyr* niet zou kunnen worden opgeheven en vervangen door scholen bij de regimenten zelve, even als zulks bij het Wapen der Artillerie plaats vindt. Men zou echter, onzes inziens, slechts het programma dezer school in den zin eener algemeene opleiding behoeven uit te breiden, en den duur dier studiën tot twee jaren uit te strekken, om er eene ware model-school en eene kweekschool van hoofd-officiëren van te vormen.

«Dezelfde opmerking geldt ten aanzien van de *School voor den Generalen Staf*, waar na twee jaren studie de dertig meest gevorderde kweekelingen der *Militaire School* worden toegelaten, tevens met een gelijk aantal 2de-Luitenanten van de Korpsen. Het eenig verschil tusschen deze *School* en de *Militaire School* bestaat daarin, dat men zich iets meer in wiskundige studiën verdiept, en dat de kweekelingen worden ingewijd in de kennis der topographie, alsmede in de regels der taktiek en strategie; maar aan de kunst van denken, schrijven en spreken, en aan alle algemeene kundigheden, die eene opvoeding voltooijen en op breede grondslagen doen rusten, blijven zij vreemd.

«Wij zullen niets zeggen van het oordeel, dat de Schrijver velt nopens de wetgeving ten aanzien van de bevordering der Officiëren. Is toch de verhouding der bevordering bij keus en ouderdom van dienst wel met beleid geregeld,

in overeenstemming met de belangen van leger en land? Wij gevoelen te zeer onze onbevoegdheid om over dergelijke vraag te beslissen; doch wij kunnen niet anders dan ons scharen bij de voorstanders der theorie, die de Schrijver ontwikkelt nopens de kundigheden en hoedanigheden, welke noodwendig vereischt worden tot het voeren van den oorlog en tot het bevelhebberschap over legers. Voor ons, zoo wel als voor hem, zijn het de burgerlijke talenten en hoedanigheden, die de grondslag vormen der militaire talenten en hoedanigheden. Wij zijn even groote voorstanders als hij van alle maatregelen, die tot gevolg zullen hebben, dat het krijgsberoep gebracht wordt op de hoogte der wetenschappelijke burgerlijke betrekkingen, door hen, die er zich aan toewijden, te doen deelen in de weldaden eener algemeene opleiding en verstandelijke beschaving. Ten ware wij bestemd zijn op nieuw tot barbaarschheid te vervallen, zoo moet de eerste rol in de maatschappij aan het verstand, en niet aan 't geweld toebehooren. Het is daárin, het is in de zedelijke kracht, dat het militair gezag, even als alle gezag, voortaan zijn overwicht en zijn steunpunt zoeken moet. Wij hebben het geluk die denkbeelden te mogen plaatsen onder de bescherming van een naam, die men geenszins kan verdenken van met hersenschimmen te dweepen. Bij de beraadslagingen, vijftig jaren geleden over het ontwerp tot instelling van het *Legioen van Eer* gehouden, uitte een Staatsraad den wensch, dat de nieuwe ridderorde uitsluitend eene militaire wezen mogt; hierop vatte de Eerste Consul het woord op, en bestreed hij het voorstel in de volgende uitdrukkingen:

«Die denkbeelden konden goed zijn in den tijd van leen- en ridderwezen, of toen de Galliërs door de Fránken overheerd werden. De natie was slaaf, en de overwinnaars alleen waren vrij: zij waren alles, zij waren het als krijgers. Toen bestond de eerste hoedanigheid van een Generaal, of aanvoerder, in lichamelijke kracht. *CLOVIS*, *KAREL de Groote* waren de

sterkste, de behendigste mannen hunner heirscharen; zij golden elk persoonlijk voor menig soldaat, voor een bataillon: dit was het, dat hun gehoorzaamheid en achting deed verwerven. Het was overeenkomstig 't militair stelsel van hunnen tijd; de Ridders streden lijf aan lijf; kracht en behendigheid beslisten over de overwinning. Toen echter het militaire stelsel veranderde, toen men door geregelde troepen, door Macedonische phalanxen, door massa's, het militaire stelsel der Ridders verving, werd het gansch anders. Het was niet de persoonlijke lichaamskracht, die het lot der veldslagen besliste, maar het doorzicht, de wetenschap. Men kan hiervan 't bewijs vinden in 't geen voorviel bij de veldslagen van *Azin-court*, *Crécy*, *Poitiers*. Koning JAN en zijn Ridders bezweken voor de phalanxen der Gasconjers, even als de troepen van DARIUS voor die der Macedoniërs. Ziedaar ook waarom geenerlei macht den zegevierenden marsch der Romeinsche legioenen stuiten kon.

« De verandering van militair stelsel, en niet de vernietiging van het leenwezen, moest alzoo de voor een Generaal vereischte hoedanigheden wijzigen. Bovendien het leenstelsel werd door de Koningen zelve gefauikt om zich aan het juk van een mokkenden en woelzieken adel te onttrekken. Zij bevrijdden de gemeenten, en vormden bataillons uit het midden der natie. De militaire geest, in plaats van tot eenige duizende Franken beperkt te blijven, breidde zich uit tot alle Galliërs. Hij werd er niet zwakker door; integendeel hij verwierf eene grootere kracht. Hij was niet meer uitsluitend, alleen gevest op persoonlijke sterkte en geweld, maar werd zulks tevens op burgerlijke hoedanigheden. De ontdekking van (het nut) van 't buskruit (in den oorlog) had ook een verbazenden invloed op de verandering van het militaire stelsel en op alle daaruit voortvloeiende gevolgen. Wat vormt sedert die omwenteling de kracht van een Generaal? Zijne burgerlijke hoedanigheden, als doorzicht, beleid, verstand,

administratieve kundigheden, welsprekendheid, — niet die van den rechtsgeleerde, maar die welke aan 't hoofd der legers past, — en eindelijk menschenkennis: dit alles zijn burgerlijke eigenschappen. Het is tegenwoordig geen man van vijf voet tien duim, die groote feiten zal volvoeren. Als 't voldoende was, kracht en moed te bezitten om Generaal te zijn, dan zou elk soldaat naar 't bevelhebberschap kunnen dingen. De Generaal, die groote feiten volbrengt, zal *hij* zijn, die de burgerlijke hoedanigheden in zich vereenigt; het is omdat hij geacht wordt het meeste verstand te bezitten, dat de soldaat hem gehoorzaamt en hoogacht. Men moet hem op bivak hooren redeneeren; hij acht hooger den Generaal, die weet te berekenen, dan hem, die den meesten moed bezit: het is niet omdat de soldaat de dapperheid niet hoogschat; integendeel hij zou den Generaal verachten, die haar niet bezat. MOERAD-BEY was de sterkste en behendigste onder de Mamlukken; zonder dat ware hij geen Bey geworden. Toen hij mij zag, kon hij niet begrijpen hoe ik mijnen troepen kon bevelen; hij begreep het eerst, toen hij ons stelsel van krijgvoeren leerde kennen. De Mamlukken streden als de Ridders, lijf aan lijf, zonder regelmaat; dit deed ons over hen zegevieren. Indien men de Mamlukken had vernield, Egypte bevrijd, en bataillons uit de natie zelve gevormd, dan zou de krijgsgaest niet vernietigd zijn geweest: integendeel zijne kracht zou zijn toegenomen. In alle landen doet lichaamssterkte voor de burgerlijke hoedanigheden onder. De bajonetten bukken voor den priester, die in naam des hemels spreekt, en voor den man, die door zijne wetenschap indruk maakt. Ik heb aan militairen, die eenige bezorgdheid koesterden, voorspeld, dat het militair bewind in *Frankrijk* geen wortel schieten zou, ten zij de natie vooraf door vijftig jaren onwetendheid verstompt ware. Alle pogingen zullen mislukken, en de aanleggers de slachtoffers worden. Het is niet als Generaal dat ik beheer, maar omdat de natie in mij de burgerlijke hoedanig-

heden vereenigd denkt, die tot bewindvoering geschikt zijn. Koesterde zij deze meening niet, het Bewind zou zich niet kunnen staande houden. Ik wist wel wat ik deed, toen ik, als Generaal, den titel aannam van *Lid van het Instituut*; ik was er zeker van begrepen te worden, zelfs door den geringsten tromslager.

«Men moet uit de eeuwen van barbaarsheid geen gevolgtrekkingen ontleenen voor de tegenwoordige tijden. Wij tellen dertig millioen menschen, vereenigd door verlichting, eigendom en handel. Drie of vier honderd duizend militairen zijn niets bij deze massa. Buiten dien, terwijl de Generaal alleen door zijne burgerlijke hoedanigheden gezag uitoefent, zoo keert hij in de burgerlijke maatschappij terug, zoodra hij niet meer in dienstbetrekking is. De soldaten zelve zijn niet anders dan de kinderen der burgers. Het leger, — dit is de natie. Indien men den krijgsmans beschouwde buiten al zijne betrekkingen tot de maatschappij; men zou zich overtuigen, dat hij geen andere wet kent dan lichamelijke kracht, dat hij alles tot zichzelf terugvoert, dat hij niets dan zichzelf ziet. De burger daarentegen ziet niets dan 't algemeene welzijn. Het eigenaardige van den krijgsmans is, dat hij alles door geweld wil dwingen; dat van den burger is, dat hij alles aan de beraadslaging, aan de waarheid, aan de rede toetsen wil. Zij hebben verschillende lichtprisma's; deze zijn dikwerf bedriegelijk, doch de beraadslaging brengt het licht te voorschijn. Ik aarzel alzoo niet te beweerden, dat, wat den voorrang betreft, deze onbetwistbaar aan het burgerlijke toekomt. Indien men de onderscheidingen van staatswege splitste in militaire en burgerlijke, men zou twee standen scheppen, terwijl er slechts ééne natie is. Kende men slechts eereteekenen aan militairen toe; zulks zou nog erger wezen, want alsdan ware de natie niets meer.»

«Elders heeft Keizer NAPOLEON gezegd:

«Indien het *Legioen van Eer* niet evenzeer ter belooning van burgerlijke als militaire ver-

diensten strekte, 't zou ophouden het *Legioen van Eer* te wezen. De soldaten, die niet lezen of schrijven konden, waren er trotsch op, dat zij, tot belooning van hun bloed voor 't vaderland gestort te hebben, hetzelfde onderscheidings-teeken droegen als de groote talenten uit de burgerij; en daarentegen hechtten de burgers des te meer prijs aan die belooning van hunnen arbeid, omdat zij tevens het eereblijk der dapperen was. Hetgeen eenige officieren heeft ontstemd, is, dat de versierselen van het *Legioen van Eer* dezelfde voor den Officier waren als voor den soldaat; maar indien dit eereteeken immer ophoudt tot belooning van den geringste uit de militie te strekken, en dat men, geleid door een geest van aristokratie, eene medalje instelt om den soldaat te beloonen, en ook wanneer men er immer den burger van versteekt; het zal niet meer 't *Legioen van Eer* wezen.»

«Wij gelooven niet, dat men ooit wel-sprekender het overwicht der gedachte op de lichamelijke kracht, dat van het woord of de pen op het zwaard en 't geschut verkondigd heeft. Nimmer zullen de ideologen hunne zaak met gunstiger uitslag kunnen bepleiten, dan *hij* het op dien dag deed, die later hun on-verzoenlijke tegenstander werd. En waren de denkbeelden, door den Eersten Consul met zoo veel kracht ontwikkeld, vijftig jaren geleden *waar*; hoe veel te meer zijn zij dan niet *waar*, nu de vrede den oorlog heeft vervangen, en dat deze de eerste drijfveer der Europeesche staatkunde geworden is? Tegenwoordig meer dan ooit is het de gedachte die de kracht beheerschen moet, en de burgerlijke opvoeding die tot grondslag dient te strekken aan de militaire. En om een ander voorbeeld aan te halen ná dat van Keizer NAPOLEON, ook Koning LOUIS PHILIPPE heeft dit beginsel verwonderlijk juist ingezien bij het ontwerp van opleiding, door hem voor de Prinsen zijne zonen aangenomen. Is het niet grootendeels aan die openbare opleiding, aan dat ruimer onderwijs, dat

zij op de banken onzer collegiën kwamen opzoeken, dat die jonge Prinsen de zoo snelle vorderingen te danken hadden, die zij op hunne loopbaan maakten, en daarbij ook de hooge plaats, die zij in de achting en hoogschatting van 't leger verwierven? Wij zijn het niet; het is de Schrijver van het werk over het *Generaalschap*, die hun het eerst deze gerechtigheid laat wedervaren, daar hij 't door hen genoten onderricht stelt als een toonbeeld van de wijze, hoe men in onze dagen Vorsten dient op te voeden. Men zal ons dan ook wel veroorloven zijne uitdrukkingen te bezigen om te betuigen, dat nooit Prinsen beter werden voorbereid om waardige aanvoerders te worden, en dat zij zich hunne opleiding waardig betoonden."

Na de lezing van het bovenstaande vertrouwen wij, dat elk, die met de Militaire Akademie in ons midden slechts eenigermate goed bekend is, de overtuiging koesteren zal, dat althans niet in *Frankrijk* naar eene model-inrichting voor de vorming onzer Officieren behoefte gezocht te worden; maar dat de ons, op Koninklijke aansporing, door het genie, het beleid en de volharding der boven onzen lof verheven herstellere, hervormere en uitbreidere van het militair onderwijs sedert 1836 geschonken Instelling wel degelijk berust op de breede en eenig hechte grondslagen, waarop men elders nog te vergeefs aandringt.

BREDA, 4 Februarij 1853.

G. KUIJPER Hz.

*Luit.-Ing. aan de Kon. Akademie
voor de Zee- en Landmagt.*

HET NEDERLANDSCH OOST-INDISCH
LEGER TER WESTKUST VAN SUMA-
TRA (1819—1845). Door H. M. LANGE,
gepensionneerd luitenant-kolonel van het
Nederlandsch Oost-Indisch leger. Twee
Deelen. Met eene kaart. 's Hertogenbosch,
Gebroeders MULLER, 1852.

Is het voor een ieder, die er kracht en lust toe gevoelt, eene aangename en nuttige taak

zich onledig te houden met het te boekstellen van krijgsbedrijven, opdat de eenmaal opgegaarde ervaring aan anderen tot leering strekke, en het nageslacht zich spiegelen zoude aan de grootsche daden door zijne voorvaderen verrigt, dan moet die taak dubbel nuttig en dubbel aangenaam wezen wanneer men — gelijk de luitenant-kolonel LANGE — in persoon heeft deelgenomen aan de gebeurtenissen die men verhaalt. Bij het voeren der pen stelt men zich alsdan de doorgestane vermoeijenissen en gevaren, met de geleden ontberingen, weder helder en levendig voor den geest, en men ziet op nieuw de dappere wapenbroeders voor zich, die zoo menige duurgekochte overwinning met hun bloed en hun leven hielpen betalen; men is ten volle bekend met de eigenaardige bezwaren, die door het klimaat, door de gesteldheid van den bodem en door de vechtwijze van den vijand, aan de oorlogsvoering worden in den weg gelegd; en beter dan ieder ander kan men door dit alles een getrouw en leerrijk, ja, een indrukwekkend verslag van het voorgevallene geven. — Het verhaal van den luitenant-kolonel LANGE draagt dan ook geheel en al den stempel van dergelijke indrukken en ervaringen, en het zal ons een genoeg zijn dit in het onderstaande, beknopt aan te toonen.

Voor de geschiedkundige waarheid der gebeurtenissen, ons door den Schr. medegedeeld, en voor de echtheid der voorstelling die hij ons daarvan geeft, pleiten zijne bronnen. Zoo dikwerf toch als er slechts eenige twijfel aan de juistheid van zijn verhaal kan rijzen, verwijst hij naar officiële verslagen, of naar verklaringen van getuigen, en vooral doet hij dit zoodra hij in de noodzakelijkheid verkeert andere schrijvers te weerleggen. Helaas! hij is daartoe dikwerf verplicht. Het zal aan weinigen onzer lezers onbekend zijn, dat de generaal-majoor H. I. J. L. Ridder DE STUERS, voor een paar jaren, een werk in het licht gaf, getiteld: *De vestiging en uitbreiding der Nederlanders ter westkust van Sumatra*. Dit werk is geheel van staatkundigen

en staathuishoudkundigen aard, en de krijgsoordrijven worden er slechts in zooverre in vermeld, als de loop der geschiedenis en het verband der gebeurtenissen onvermijdelijk vorderen. Het mag derhalve aan den generaal-majoor H. I. J. L. Ridder DE STUERS niet ten kwade geduid worden, wanneer zij, die met hart en ziel militair zijn, en zich uitsluitend met het bestuderen van de krijgvoering willen bezighouden, zijn boek onvoldaan ter zijde leggen. Het werk kan niettemin voor den staatsman en den staathuishoudkundige van hetzelfde hooge belang blijven, wat wij gerustelijk durven beweren dat het voor hen inderdaad bezit; maar het kan daarom bij een ieder die den krijgsoordrijven van zijnen landaard op eenigen prijs stelt, wel dat gevoel van misnoegen en wrevel gaande maken, die het bij hen heeft opgewekt. De generaal-majoor DE STUERS behandelt de krijgsoordrijven niet alleen beknopt, maar hij laat zich daarover zelfs uit op eenen toon, waarin men soms kleinachting meent waar te nemen; dikwerf, het is waar, zwaait hij hoogen lof toe aan den verhevenen moed onzer troepen en aan de bewonderenswaardige volharding waarmede zij vermoeijenissen en ontberingen weten te verduren; maar het beleid der aanvoorders wordt maar zelden door hem geprezen, en gaat hij daartoe over, dan nog vindt soms de noodzakelijkheid en de tijdigheid der verrigting geene genade in zijne oogen. De generaal-majoor DE STUERS is van gevoelen dat men ter westkust van Sumatra te veel heeft geoorloofd, en dat men er zeer goed in rust had kunnen leven, zonder de Padries bestendig met het zwaard te vervolgen. Ten bewijze daarvan haalt hij het voorbeeld aan door hem-zelfen gegeven, gedurende den Java-oorlog, toen hij, resident en militaire kommandant ter westkust van Sumatra zijnde, met een zeer gering aantal troepen de goede orde wist te handhaven.

De verhalen over de vroegere krijgsoordrijvingen op de westkust van Sumatra, die in de 1ste Serie van den *Militaire-Spectator* voorkomen,

en door zooveelen met belangstelling en genoegens gelezen werden, vinden eveneens afkeuring bij den generaal-majoor DE STUERS; hij noemt ze opgesmukt en schildert ze af als geschreven onder den invloed van het Ministerie van Koloniën.

Het is dan ook vooral de generaal-majoor H. I. J. L. Ridder DE STUERS die door den luitenant-kolonel LANGE herhaaldelijk wordt tegengesproken en weêrlegd, en wanneer wij het werk van den laatsten lezen, dan zien wij dat de *Militaire-Spectator* daár waar hij over de oorlogen op Sumatra handelt, alle geloof verdient, en dat toen, wat nijd en afgunst ook aan den voormaligen hoofdredacteur moge ten laste gelegd hebben, de stukken, die bij dat Tijdschrift werden ontvangen, even goed als nu, ook aan het publiek werden medegedeeld, gelijk ze uit de handen der inzenders kwamen (1). Wij zien ook dat de generaal DE STUERS, gedurende den oorlog op Java, met zijne geringe magt de zaken ter westkust van Sumatra op eene bewonderenswaardige wijze heeft gaande gehouden, maar dat hij ook niets meer deed dan dit, en, blijkens zijne eigene rapporten van die dagen, zeer gaarne zou geoorloofd hebben, indien het hem maar niet aan de magt daartoe ontbroken hadde. Wij vernemen voorts van den Heer LANGE dat de oorlogen, op de westkust van Sumatra gevoerd, helaas! allen noodzakelijk waren, en dat den bodem aldaar, met uitzondering van een paar verrigtingen misschien, Goddank niet zonder doel of nut met het zweet en bloed onzer braven gedrenkt werd. Wij zien verder hoe de luitenant-kolonel LANGE een aantal onjuiste voorstellingen en

(1) Bij het lezen der beschuldigingen van den generaal DE STUERS, en van den hatelijken uitval der toenmalige redactie van den *Nieuwe-Spectator* (IVe Jaargang, blz. 236), hebben wij een volmaakt stilzwijgen bewaard, dewijl hij, tegen wien dit alles gericht was, hoereer hij zich in Indië bevond, zeer goed in staat was zich-zelfen te verdedigen. Ziekte en eindelijk de dood hebben hem hierin verliënderd. Het verheugt ons derhalve voor zijne nagedachtenis, dat de eerlijkheid zijner handelingen in deze, door iemand die nog minder dan wij van partijdigheid kan verdacht worden, boven allen twijfel verheven is.

onnaauwkeurig vermelde feiten in den arbeid van den generaal-majoor DE STUERS aanwijst, en hoe daarbij telkens blijkt dat laatstgenoemde zich ongelukkigerwijs nimmer ten gunste van onze krijgsmagt vergiste.

Behalve die bestendige zucht tot het opsporen en vermelden der gestrengte waarheid, die den geschiedschrijver zoozeer voegt en die in het boek van den Heer LANGE overal doorstraalt, heeft het nog een ander kenmerk van getrouwheid, waardoor het niet minder aanbaveleenswaardig wordt. Gelijk wij reeds aanmerkten, was de Schr. zelf ooggetuige en handelend persoon bij een gedeelte der gebeurtenissen, en het mogt hem dus gelukken aan zijn verhaal eene zekere lokale kleur te geven, waardoor het eenen levendigen indruk te weeg brengt. Wanneer wij den luitenant-kolonel LANGE volgen bij het beschrijven van zoovele hoogstvermoeijende togten, waarbij slechts het volstrekt noodige kon medegevoerd en onder weg nog vaak moest achtergelaten worden, of waarbij oorlogs- en mondbehoefden dikwerf door de vlugt der koelie's verloren gingen; togten, die naar eene goed bezette en met beleid en moed verdedigde vijandelijke stelling voerden, die men nemen moest, om eindelijk voedsel en rust te vinden, en niet gedurende den terugmarsch door ongebaande, maar evenwel van vijanden wemelende wildernissen door uitputting neder te zinken of jammerlijk doodgemarteld te worden. Wanneer wij dit alles lezen, gelijk de Schr. het eenvoudig en onopgesierd vermeldt, dan zijn wij meer dan ooit overtuigd, dat de Nederlanders op Sumatra daden hebben volbragt, waardoor de verrigtingen van PIZARRO en de zijnen in de schaduw worden gesteld.

De arbeid van den luitenant-kolonel LANGE is niet alleen nuttig, dewijl hij een aantal feiten, door anderen onjuist voorgesteld, met naauwkeurigheid verhaalt; dewijl hij de eigenaardige bezwaren die op Sumatra aan de oorlogvoering in den weg staan, zoo duidelijk afschildert, en dewijl hij eindelijk de volle uitgestrektheid

der verplichtingen die Nederland jegens het Indische leger heeft, meer en beter doet kennen; maar die arbeid is ook leerzaam, dewijl hij een aantal lessen bevat die bij ieder krijgsman, in welk oord der wereld hij ook het zwaard moge ontblooten, betrachtning verdienen. De Schr. heeft getoond ten volle te beseffen, dat de krijgsgeschiedenis zoodanig behoort geschreven te worden, dat daaruit de beste lessen zijn te putten om den krijg met voordeel te kunnen voeren.

Zoo als de lezer wel reeds voldoende zal begrepen hebben, heeft de luitenant-kolonel LANGE zich hoofdzakelijk beziggehouden met het beschrijven der krijgsverrigtingen die van 1819 tot 1845 op de westkust van Sumatra hebben plaats gehad. «Met de staatkunde heeft hij zich niet verder ingelaten dan, zooals in nagenoeg alle krijgbsbeschrijvingen, noodzakelijk was voor het verband der gebeurtenissen en den zamenhang van het verhaal, gelijk mede om enkele beschouwingen en voorstellingen, die in het meergemeld werk van den generaal-majoor H. I. J. L. Ridder DE STUERS voorkomen, en waarmede hij zich niet kon vereenigen, in een ander, naar zijne overtuiging, juist licht te stellen of te wederleggen.» Hoezeer dus het beschrijven van krijgsverrigtingen bij hem hoofdzaak was, heeft hij niet alleen eene krijgskundige, maar ook eenigermate eene staatkundige bijdrage geleverd tot de kennis der geschiedenis van onze vestiging op de westkust van Sumatra.

Bij het werk is eene zeer nette, voldoende uitvoerige en naar wij gronden hebben te gelooven, allezins naauwkeurige kaart van het oorlogstooneel gevoegd.

VELDTOGT VAN HET FRANSCH-AFRIKAANSCH Leger Tegen Klein Kabilie in de Eerste Helft van 1851, door P. G. Booms, eerste luitenant der infanterie, ridder van het Legioen van Eer. Met eene Itinéraire en terreinschetsen. 's Hertogenbosch, Gebroeders Muller, 1852.

Indien wij bij de vele en nuttige werken, die dezer dagen door officieren geschreven en ons ter aankondiging toegezonden werden, over meer ruimte in ons Tijdschrift hadden kunnen beschikken, dan gewis zouden wij reeds vroeger van den arbeid des H^{en} Booms melding hebben gemaakt. Zijn boek is evenwel een van diegene, die bestemd zijn langer dan eenige weken of maanden te leven, zoodat ons schijnbaar te zeer gerecht stilzwijgen — wanneer men overigens aan onze beschouwingen eenige waarde mogt willen toekennen — nog geenszins ten gevolge heeft gehad dat wij eindelijk de stem verheffen, nu de tijd tot spreken voorbij is. Wij achten ons evenwel verplicht de gelegenheid niet te verzuimen op de oorzaak van dit stilzwijgen de aandacht te vestigen; zij bewijst hoezeer de intellectuele ontwikkeling in het Nederlandsche leger vooruitgaat, en hoezeer men zich daar ijverig met het aankweeken en beoefenen der militaire wetenschappen onledig houdt. De aard onzer bezigheden brengt mede, dat wij de belangrijkste, ja de meeste der Europeesche militaire tijdschriften behooren te lezen, en dat wij ons over het algemeen op de hoogte dienen te houden van hetgeen er buiten 's lands in de militaire wereld omgaat; daardoor gelooven wij in staat te zijn eenigzins met juistheid te kunnen oordeelen, en wij durven dan ook gerustelijk beweren, dat men in Europa te vergeefs naar een leger zal zoeken, waar het getal degelijk gevormde wetenschappelijke officieren betrekkelijk zoo groot is als in het Nederlandsche.

De Schrijver, wiens arbeid meer bijzonder het onderwerp dezer beschouwing uitmaakt, heeft onder dit getal reeds voor lang zijne plaats

ingenomen. De *Veldtocht* door hem beschreven, werd ook door hem als vrijwilliger bijgewoond, en in de krijgsovereenkomsten, waaraan hij gedurende dien togt deelnam, heeft hij zich gekweten op eene wijze, die den Nederlandschen naam tot eer verstrekt en die hem aanspraak geeft op de erkentelijkheid zijner wapenbroeders.

In eene beknopte inleiding vermeldt hij de oorzaken en beweegredenen van den veldtogt, om vervolgens in het eerste Hoofdstuk zijne reize van Marseille over Algiers en Philippeville naar Constantine, en daarna zijn' marsch met het vreemde-legioen, waarbij hij ingedeeld was, naar Milah te verhalen. In dit eerste Hoofdstuk staan reeds een aantal belangrijke feiten en beschouwingen opgeteekend, over het doen en laten der Franschen in Algerie, en over hunne krijgsmagt en het oorlogsleven aldaar. Met betrekking tot het laatstgenoemde is echter vooral het tweede Hoofdstuk belangrijk; hierin geeft de Schr. een uitvoerig verslag van de sterkte en samenstelling der expeditionnaire afdeeling, dat is van de troepen die tot het maken van den veldtogt bestemd waren; hij vergenoegt zich niet met eene beknopte en dorre vermelding van het getal mannen, paarden en vuurmonden, die tegen de Kabijnen werden aangevoerd, maar hij voegt er een aantal zeer wetenswaardige bijzonderheden bij over de uitrusting, wapening en levenswijz der Fransche troepen in Algerie, en besluit zijn Hoofdstuk met eene reeks van mededeelingen over het zedelijk allooi der krijgsovereenkomsten, waarmede hij ten strijde zou gaan. Dit Hoofdstuk legt, naar onze wijze van zien, meer dan eenig ander een onwidersprekelijk getuigenis af voor den opmerkenden geest des Schrijvers, en voor den onbegrensden ijver waarmede hij beziel was, om den schat zijner kennis en ervaring te vergrooten. Er komen niettemin beweringen in voor, waarmede wij ons moeilijk kunnen verenenigen.

Na gemeld te hebben dat de Fransche soldaat in Algerie onder zijne levensmiddelen een ration

koffij ontvangt, doet de Schr. in eene noot het heilzame van het gebruik der koffij boven dat van sterken drank uitkomen, en voegt er de woorden bij: *Adres aan het Oost-Indisch leger*; aangezien de H^r B. hiermede blijkbaar bedoelt dat men ook in Nederlandsch Oost-Indië aan den soldaat koffij in stede van sterken drank behoorde te geven, zoo moeten wij hem herinneren dat daar van rijkswege reeds sedert jaren geen sterken drank meer aan de troepen verstrekt wordt, dat er daarentegen iederen morgen voor rekening der menages zeer goede koffij wordt geschonken, en dat ieder soldaat, zoodra hij te velde trekt, van den lande wel degelijk zijn ration koffij ontvangt. Wat nu verder de in Algerie zoo doeltreffende eenmans tent aangaat, die door ieder infanterist wordt medegevoerd, zoo gelooven wij, in strijd met het gevoelen van den Schr., dat die in Oost-Indië moeilijk op dezelfde wijze in gebruik zou zijn te brengen. Men is daar reeds zeer tevreden, wanneer de infanterist slechts zijne wapens en munitie, met eene enkele verschooning en soms voor een dag levensmiddelen in zijn broodzak mededraagt, en men heeft er zich bestendig op moeten toeleggen den door hem te torschen last te verminderen. De temperatuur moge nu en dan in Algerie niet veel lager dan in onze Oost-Indische bezittingen zijn; maar de temperatuur alleen stelt het klimaat niet daar, en het klimaat in Nederlandsch Indië verzet er zich tegen, in deze veel van den soldaat te vorderen. Er bestaan daar bovendien bezwaren tegen het gebruik van tenten in het algemeen, en onder deze zijn de onbegrijpelijk geweldige slagregens een der gewigtigste. In 1829 heeft men de linnen tenten bij het leger te velde op Java willen invoeren; er werden proeven op uitgebreide schaal genomen, doch men moest om verschillende redenen van het voornemen afzien. Indien wij wel onderrigt zijn, is men aldaar in de jongste tijden nader op dit onderwerp teruggekomen, en het zal ons verheugen later te vernemen dat men geslaagd is.

In het derde Hoofdstuk geeft de H^r Booms eene beschrijving van de landstreek, waar de

oorlog zou gevoerd worden, en van de zeden, gewoonten, levens- en vechtwijze harer bevolking, om daarna in het vierde Hoofdstuk met het beschrijven der eigentlijke krijgsverrigtingen voort te gaan. Wij zullen het niet wagen hier een beknopt overzicht van die krijgsverrigtingen te geven, want wij zijn te zeker bij dit pogen ver beneden het duidelijke en levendige verhaal van den H^r Booms te zullen blijven. Die geheel eigenaardige en lokale kleur, die hij aan zijne tafereelen weet bij te zetten; die fiksche trekken, waarmede hij ons personen en voorvallen schetst, en die een uitvloeisel zijn der indrukken op de plaats en onder de beschreven omstandigheden zelve opgedaan, zouden wij te vergeefs trachten weder te geven. Wij hebben zijn verhaal met genoeg gelezen; wij vonden in de gebeurtenissen in Kabijlië veel overeenkomst met hetgeen in onze Indische oorlogen voorvalt; doch moesten wij erkennen dat het Fransch-Afrikaansche leger aan het Nederlandsch-Indische nu en dan ten voorbeeld mag gesteld worden, dan deden wij toch ook de overtuiging op, dat, het verschil der omstandigheden waarin zij verkeerden in aanmerking genomen, tot het omgekeerde meer dikwerf aanleiding zou bestaan. De Schr. geeft niet slechts een eenvoudig relaas der plaatsgegrepen feiten, maar hij laat er meestal eenige beschouwingen en oordeelvelingen op volgen, op wier juistheid wij weinig zouden weten af te dingen, maar die welligt, voor zooveel zij afkeuringen behelzen, hier en daar een weinig minder sterk gekleurd hadden kunnen zijn.

De schetsen en plans, bij het werk gevoegd, zijn net en duidelijk, en zullen veel bijdragen om hem, die den arbeid van den H^r Booms met aandacht leest, een helder denkbeeld te geven van de bezwaren en moeilijkheden, waaraan de oorlogsvoering in Kabijlië onderworpen is, en die onzen landgenoot en wapenbroeder mede had te overwinnen. Wij twijfelen niet of zijn boek zal een groot aantal lezers vinden, en de Schrijver daardoor streefend voor zijn pogen beloond worden.

BIJLAGE VII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 7.

(Maand Januarij 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het departem. van oorlog, tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. A. H. Blom; tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. W. F. Meyl, beiden bij gezeegd departem. werkzaam. Bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm., tot kap.-kwartierm. van de 1ste kl.: de kap.-kwartierm. van de 2de kl. F. C. R. Boers, van de Akad.; tot adj. bij Z. K. H. Prins Frederik der Nederl.: de luit.-kol. G. A. G. Graaf van der Duyn van Maasdam, van het 4de reg. drag. Bij den grooten staf, tot maj.: de ritm. der 1ste kl. J. M. Graaf van Lynden, adj. bij Z. M. Bij den provincialen staf, tot luit.-kol.: de maj. P. Pistorius, adj. in het provinciaal kommandement van Zeeland. Bij den plaatselijken staf, tot plaatselijk adj. van de 1ste kl.: de kap. J. H. R. van Stuwe, plaatsel. adj. van de 2de kl. aan den Helder; tot 2den luit. plaatselijk adj. der 2de kl. te Hellevoetsluis: de serg. W. Stolte, van de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm. Bij het wap. der inf., tot kommand. van de reserve-brigade, tevens belast met de functiën van gouverneur der residentie en van provincialen kommand. van Zuid- en Noordholl.: de gen.-maj. H. F. C. Duijcker, kommand. van de 3de brig. inf., tevens belast met de functiën van provincialen kommand. van Friesland, Groningen en Drenthe; tot gen.-maj. en kommand. der 3de brig. inf., tev. belast met de functiën van provincialen kommand. van Friesland, Groningen en Drenthe: de kol. G. Menningh, kommandant van het 7de reg. inf. Bij het reg. gren. en jagers, tot majoor: de kap. der 1ste kl. A. Simons, van het reg. Bij het 2de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. W. Roloff, van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. A. G. Debart, van het 6de reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. F. W. Hirschmann, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. H. P. Everts, van het korps; tot kap.-kwartierm. der 2de kl.: de kap.-kwartierm. der 3de kl. D. C. Otken, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. H. G. van de Polder, van het reg. gren. en jæg. Bij het 6de reg. inf., tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. H. C. van Lenning, van het 2de reg. inf. Bij het 7de reg.

inf., tot kol. en kommand.: de luit.-kol. J. J. de Moulin, van het 6de reg. inf.; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. H. M. Ter Bruggen, van het 6de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot luit.-kolonel: de maj. J. H. König, van het 1ste reg. inf.; tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. W. A. T. Trowein, van het korps; tot 1ste luit^s: de 2de luit^s. J. D. A. Barre, van het reg. gren. en jæg., en R. F. Jehu, van het korps. Bij het instruct.-bat., tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. J. A. Rijgerbos Ouwens, van het 6de reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt, tot kol.: de luit.-kol. J. C. Noot, kommand. van het korps; tot adj.: de 1ste luit. E. K. Hamming, van het 4de reg. inf. Bij het wap. der kav., bij den staf, tot inspect. van het wap.: de luit.-gen. J. F. Graaf Du Monceau, Z^r. M^o. adj. in buiteng. dienst, kommand. van de bestaanebende brig. kav., van welke laatste betrekk. hij eervol is ontheven; tot kommand. van de 1ste brig. kav.: de gen.-maj. Jhr. C. W. J. Storm de Grave, Z^r. M^o. adj. in buiteng. dienst, kommand. van de reserve-brig., tev. belast met de functiën van gouverneur der residentie en van provincialen kommand. van Zuid- en Noordholl., uit welke laatste betrekkingen hij eervol is ontslagen; tot gen.-maj. en kommand. van de 2de brig. kav.: de kol. W. van Toll, kommand. van het 1ste reg. drag. Bij het 1ste reg. drag., tot kol. en kommand.: de luit.-kol. K. M. Storm de Grave, van het 4de reg. drag.; tot 1sten luitenant: de 2de luit. G. F. Brantsma, van het korps. Bij het 2de reg. drag., tot ritm. der 1ste kl.: de ritm^s. der 2de kl. J. Ringeling en J. H. Schreuder, van het reg.; tot ritm. der 2de kl.: de ritm. der 3de kl. J. A. G. B^o van Ittersum, instructeur bij het reg.; tot adj.: de 1ste luit. H. H. Guerin, van het korps. Bij het 3de reg. drag., tot kommand.: de luit.-kol. A. A. König, van het reg.; tot maj.: de ritm. der 1ste kl. R. C. E. de Quaij, van het 4de reg. drag.; tot 1sten luit.: de 2de luit. W. F. C. Hamming, van het reg. Bij het 4de reg. drag., tot luit.-kol.: de maj. der kav. op non-activiteit G. A. G. Graaf van der Duyn van Maasdam; tot maj.: de ritm. der 1ste kl. P. A. Erzey, van het reg.; tot ritm. der 2de kl.: de ritm. der 3de kl. H. N. C. B^o van Tuyl van Serooskerken, adj. bij het reg.; tot ritm^s. van de 3de kl.: de 1ste luit^s. J. W. Vertholen en P. A. J. H. Boreel de Mauregnault, beiden van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. T. L. Gevers Deynoot, van het korps. Bij het wap. der art., bij het reg. veld-art., tot

1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. C. Thomas, van het korps. Bij het 2de reg. vest.-art., tot adj.: de kap. A. A. Keyzer, van het korps; tot 1ste luit^s: de 2de luit^s. J. J. Bergansius, van het 3de reg. vest.-art., en J. G. C. van Dijk, van het korps pontonn. Bij het 3de reg. vest.-art., tot 2den luit.: de serg. D. J. Steijn Parvé, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot officieren van gezondh. der 2de kl.: de officieren van gezondh. der 3de kl. H. G. F. Peltzer, H. C. Hallegraeff en W. F. H. Westeneng, van dat personeel. Bij de milit. geneesk. dienst in Oost-Indië, tot offic. van gezondh. der 3de kl.: de Heer L. J. de Roock; tot apoth. van de 3de kl.: de Heer M. J. K. Hellendoorn.

Verplaatsingen.

Bij den luit.-gen., inspect. der kav., tot chef van den staf: de kol. bij den generalen staf A. P. F. Rigot de Begnins, chef van den staf der voormalige brigade kav. Bij de 1ste brigade kav., tot chef van den staf, tev. belast met de functiën van adj.: de kap. bij den generalen staf J. A. van den Bosch, chef van den staf der reserve-brigade. Bij de 2de brig. kav., tot chef van den staf, tev. belast met de functiën van adj.: de kap. bij den generalen staf J. F. A. van Panhuys, voorloopig belast met de functiën van adjunct chef der voormalige brig. kav. Bij de reserve-brig. inf., tot chef van den staf: de kap. bij den generalen staf Jhr. G. C. R. R. van Brienen van Ramerus, adj. bij den inspect. van het wap. der inf. Bij de 2de brigade inf., tot fungerend adj.: de 1ste luit. bij den generalen staf H. J. Enderlein, werkzaam bij de militaire verkenningen. Bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm.: de kap.-kwartierm. J. C. N. van Hees, van het instruct.-bat. Bij het reg. gren. en jag.: de kap. A. P. Miltenburg, van het 6de reg. inf.; de kap.-kwartierm. F. C. R. Boers, van de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm.; de 2de luit^s. D. F. K. Hardenberg, van het instruct.-bat., en D. H. A. Leers, van het 3de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf.: de maj. H. F. Kock, van het reg. gren. en jag., gedetach. als adj. bij Z. M., met bepaling dat hij in zijne tegenwoordige speciale betrekking bij Hoogstdezelve zal verblijven. Bij het 6de reg. inf.: de luit.-kol. W. J. Fischer, van het 8ste reg. inf.; de kap. G. F. W. C. T. C. Timmerhans van Abcoude, van het koloniaal werfdepôt.

Bij het instruct.-bat.: de 2de luit. W. Valter Janszoon, van het 2de reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt: de kap. M. W. Seelig, van het 6de reg. inf. Bij het 1ste reg. vest.-art.: de kap. J. A. von Schubertz, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 3de reg. vest.-art.: de kap. E. E. Ernst, van het 1ste reg. vest.-art. De kap. plaatsel. adj. der 1ste kl. A. W. van Dionant, van Hellevoetsluis naar Geertruidenberg; de kap. magazijnm. der art. van de 2de kl. G. D. Schindler, van Grave naar den Helder; de 1ste luit. magazijnm. der art. van de 2de kl. J. van den Berghe, van den Helder naar Grave; de offic. van gezondh. der 2de kl. M. R. Timmerman, van Amsterdam naar Maastricht.

Op non-activiteit gesteld.

De 1ste luit. Jhr. J. L. Bloijs van Treslong, van het 2de reg. vest.-artillerie.

Gepensionneerd.

De kol. J. D. Barre, adj. van Z. K. H. Prins Frederik der Nederl., onder toekenn. van den rang van gen.-maj. en vergunn. om de uniform van zijne tegenwoord. betrekk. als adj. voortdur. te dragen. De kol. J. J. Habets, kommand. van het 3de reg. drag., onder toekenn. van den rang van gen.-maj.; de maj. J. C. L. Coets van Baggen, van het 4de reg. drag.; de kap. P. ten Houten schrijvende Ten Hout, plaats. adj. van de 1ste kl. te Geertruidenberg; de kap. C. de l'Angle, van het 3de reg. inf., onder toekenn. van den rang van maj.; de kap. E. van der Werven Schuller, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit. H. M. van Poppel, van het 2de reg. infanterie.

Op het daartoe door hem gedaan verzoek eervol uit de militaire dienst ontslagen.

De 1ste luit. der inf., thans tijdelijk op non-activiteit, W. E. Op ten Noort, met vergunn. om de activiteits-uniform van het korps, waartoe hij laatstelijk heeft behoord, bij voortdur. te dragen.

Overleden.

De kap.-kwartierm. J. H. van Wely, van het reg. gren. en jag.; de 1ste luit.-adj. H. Noot, van het kolon. werfdepôt; de 1ste luit. S. F. J. A. Battaerd, van den staf der art.; de offic. van gezondh. der 1ste kl. L. A. Kloppert, van het garniz. te Amsterdam; de offic. van gezondh. der 3de kl. G. Abendrooth, van het garniz. te Groningen; de gepensionn. kap. magazijnm. der art. van de 2de kl. te Vlissingen, E. van Bart.

CORRESPONDENTIE.

De van eene geachte zijde ingezonden Bijdrage: *Over het nut van de oefeningen en manoeuvres in tijd van vrede*, zal in het volgend Nr. geplaatst worden; zoo ook de *Bijdrage tot de krijgsgeschiedenis van 1629*, voor welke beide stukken de plaats in dit Nr. ontbroken heeft. Hetzelfde moet gezegd worden van den ons heuschelijk ter plaatsing gezonden, in tabellarischen vorm uitgewerkten arbeid nopens de organisatiën der Artillerie. — Nog heeft de Redactie ontvangen

eene Intekeningslijst der III. officieren van het 8ste Regiment Infanterie, die bereid zijn eene jaarlijksche bijdrage te doen voor de daarstelling der *Beeldengalerij voor beroemde mannen uit de Zee- en Landmagt*. Ook deze Lijst getuigt van den bijzonderen bijval dien het schoone ontwerp bij gezegd Regiment gevonden heeft. Overigens verwijzen wij, met betrekking tot deze inzending, naar ons bericht van Nov. II.

De Redactie.

OVER HET NUT VAN DE OEFENINGEN EN MANOEUVRES IN TIJD VAN VREDE.

NAAR HET HOOGDUITSCH

VAN

HEINRICH VON BRANDT.

(INGEZONDEN.)

VOORWOORD.

Het systema van de vredes-oefeningen in het groot verdient de meeste belangstelling, te meer daar het aantal officieren, die den oorlog medegemaakt hebben, dagelijks vermindert en het bovendien aan de gelegenheid ontbreekt het aankomend geslacht praktisch voor den oorlog te vormen. Ook levert dit systema het voordeel op, dat de troepen steeds werkzaam en in beweging, alzoo geschikt voor de vermoeijensissen van den oorlog worden gehouden. Wanneer men nu aan de eene zijde met NAPOLEON moet instemmen: «*que la théorie de la guerre n'est pas la pratique de la guerre,*» moet men aan de andere zijde erkennen, dat langs den weg der theorie zeer veel gevonden kan worden wat voor de praktijk onmisbaar is. Bovendien moeten theorie en praktijk elkaer steeds de behulpzame hand bieden, en de eene door de andere verbeterd worden; maar de theorie moet daarvoor ook ingerigt en gegrond zijn op het praktische leven.

5. D. N°. 8.

Uithoofde van de voldoende taktische afrigting, waarmede de Europesche troepen op het exercitie-veld verschijnen, zal het eigenlijk niet moeilijk zijn zulke oefeningen in het groot doelmatig en gemakkelijk te doen uitvoeren.

De hoofdzaak is echter, aan deze groote oefeningen eene ruimere basis te geven, waartoe kennis en ijver alleen niet voldoende zijn; het geheel moet van een hooger standpunt beschouwd, met meer geest beziel en verzorgd worden; deze oefeningen moeten veeleer eene nuttige strekking, overeenkomstig het doel van den oorlog hebben, dan door uiterlijke parade-vertooningen uitmunten. Daartoe wordt vereischt dat zij meer van eenen verstandigen aard worden, dat men het eigen handelen en eigen oordeel daarbij meer plaats inruimt, dan tot nu toe uit oude gewoonte geschied is; dat die eenzijdige behandeling van eenige onderwerpen vervalt en dat men zich ontdoe van de handen van het noodlottige stelselmatige, wat alles verwacht en verdort.

1

Veel, ja zeer veel is hierover reeds door anderen gezegd; doch zoolang men niet vermoeid wordt verkeerdheden te doen, mag men ook niet ophouden de waarheid te herhalen.

Bovendien is het voor allen, die in hun beroep belangstellen, een pligt zich den vooruitgang der wetenschappen aan te trekken; vooral gaat dit diegenen aan, wien het persoonlijk betreft.

S'il faut estudier, estudions une estude sortable à nostre condition.

(MONTAIGNE.)

OVER DE MOEIJELIJKHEID OM DE VREDE-MANOEUVRES VOLKOMEN MET DIE DES OORLOGS TE DOEN OVEREENKOMEN, EN DE OORZAKEN DAT DEZE MANOEUVRES NIET ALTIJD AAN HET DOEL BEANTWOORDEN.

Wat de mensch gedurende het gewoel van den slag gevoelt, of hem in oogenblikken van geestvervoering ingegeven wordt, daarvan kan men zich op het exercitieveld geen denkbeeld maken. De handelingen aldaar blijven steeds verre beneden datgene wat op het oorlogsveld plaats heeft; het kernachtige van den krijg zal er steeds ontbreken.

Daar echter de legers grootendeels door oude ervaren officieren opgeleid, geoefend en bestuurd worden, daar door deze de reglementaire voorschriften en bepalingen worden daargesteld en ingevoerd, en er nog een aantal officieren bestaat die den oorlog medegemaakt hebben, is het te verwonderen dat zelfs een gevecht of ander taktisch moment bij de vrede-manoeuvres

nimmer zoodanig voorgesteld wordt dat de soldaat, die den oorlog in den oorlog geleerd heeft, daarin overeenstemming met de waarheid zal vinden; maar integendeel een aantal manoeuvres zal zien uitvoeren zonder doel, vol van onwaarschijnlijk- en tegenstrijdigheden, en waarbij de uitvoerders gewoonlijk meer of minder middelmatig hunne rol vervullen.

Te onderzoeken wat daarvan de oorzaak zij, is van het grootste belang, om een systema van opkweekings-oefeningen en manoeuvres te kunnen daarstellen, waarnaar het leger bekwaam gemaakt, gehard, goed in den wapenhandel geoefend wordt en in het manoeuvreren bekwaam voor den vijand kan verschijnen. Zal zulk een systema degelijke uitkomsten opleveren, dan moet daaruit verbannen zijn alles wat aan de oefeningen eenen tragen en kleingeestigen gang en indruk zoude kunnen geven, en de betere ontwikkeling van den geest belemmeren; het moet grondbeginselen bevatten welke tot eene meer levendige, met heilig vuur bezield, opkweeking leiden.

Men moet helaas toestemmen, dat het miskennen van het wezentlijke, bij de opkweeking van den soldaat, zoowel als bij de militaire oefeningen, zoo oud is als de geschiedenis van de staande legers zelve. De Griekse schoolmeester, waaraan PLINIUS ons doet gedenken in zijn lof op TRAJANUS, de drillmeesters van de vorige eeuw, en onze taktici met hunne taktiek van oogen regts en links, en den gewonen pas, zijn steeds dezelfde verschijnselen, schoon onder andere gedaanten.

Wat nu betreft de hoofdmisslagen die bij de vrede-manoeuvres begaan worden,

en waardoor zij mislukken, of de verkeerdheden die daarbij plaats hebben ontstaan, zij kunnen aan de volgende oorzaken toegeschreven worden:

- 1°. Valsche strategische inleidingen.
- 2°. Het onjuist begrijpen en uitvoeren van de denkbeelden des kommanderenden generaals, door de onderbevelhebbers.
- 3°. Het verzuimen der taktische grondbeginselen.
- 4°. Overrijling in de bewegingen, en eindelijk:
- 5°. De onrust der bevelhebbers van den hoogsten af, die alles zelve willen doen, onderwijzen en besturen.

§ 1. *Verkeerde strategische inleidingen.*

Strategische misslagen, wanneer men de zaak uit een ondergeschikt standpunt het meest overeenkomstig het doel beschouwt, en een hooger belang vooreerst nog geheel ter zijde stelt, brengen de troepen in verkeerde rigtingen, doen hen nevenzaken uitvoeren, gewigtige punten van verdediging onthlooten, hoopen de troepen hierdoor te veel oopen, doen in een woord al datgene uitvoeren, waarvan de generaal CLAUSEWITZ zegt, dat de taktiek zich dood kan tobben, om de daarvoor veroorzaakte onheilen af te weren. — Hij, die met opmerkzaamheid oefeningen bijgewoond heeft, zal wel gezien hebben dat de troepen zonder de minste noodzakelijkheid elkander te veel naderden, en daarna zonder eenige oorzaak elkander aanvielen, of ook wel met eene soort van koortsige aandoening eenige duizendtallen patronen op elkander verschoten, waar-

door zelfs de lachspieren van leeken in het vak werden in beweging gebragt, zonder dat de oorzaken hiervan voor de deelnemers klaar geworden waren. En toch zou veelal een terugblik op den verkeerden strategischen toestand der manoeuvres, hen zeer spoedig in staat gesteld hebben zich hiervan rekenschap te geven. Hoe bezwaarlijk en gevaarlijk het verdeelen der troepen tegen den tijd der beslissing ook zij, zegt de kolonel (thans generaal) von WILLISEN, in zijne theorie over den oorlog in het groot, zoo zijn ze toch voor de ontwikkeling, die slechts trapswijze voortgaan kan, dikwijls noodzakelijk. Zij brengen regelmatigheid in het geheel, leveren een schema op, waardoor het zoo noodige overzien van iedere stelling buitengewoon bevorderd wordt, en verkrijgen daardoor een praktisch nut van het grootste belang, om zich op eene gemakkelijke wijze te kunnen verzekeren dat bij geene verordening iets wezenlijks overgeslagen is.

§ 2. *Het niet goed begrijpen der denkbeelden van den kommanderenden generaal door de onderbevelhebbers.*

Dit maakt het den kommanderenden generaal onmogelijk in den kring te blijven dien hij zich voorgesteld had. Het plaatshebben van bijzonderheden tegen zijnen wil (van hoogere en algemeene strekking, zoo als hij het gemeend had), kunnen dikwijls met den besten wil van den kommanderenden generaal niet worden tegengegaan, noch in de rekening opgenomen worden; hierdoor nu ontstaat van den beginne af onzekerheid in het plan, welke zich dan bij de uitvoering verder mede-

deelt, zich voortplant en dan langzamerhand die lange reeks van wanorde en onwaarschijnlijkheden daarstelt, waaraan de manoeuvres meestal mank gaan. Zoo ziet men bijv. dikwijls de troepen bij het begin van eene manoeuvre zeer doeltreffend opgesteld, en zelfs zal veelal bij de eerste bewegingen de strengste kritikus niets af te keuren vinden. Doch nauwelijks zijn de eerste schoten gedaan, of het rijk der onnatuurlijkheden neemt eenen aanvang, door het niet begrijpen van de ideën des opperbevelhebbers, waardoor het doordringen in zijne gedachte geheel ontbreekt, en iedereen deze ideën naar zijne eigene inkleedt.

Met den voortgang van het gevecht nemen de hartstogten grooter deel daaraan, die hier (bij de vrede-manoevres) te vrijer kunnen werken, daar zij noch door kogels, noch door kartetsen getemperd, en natligheid of verkeerde beweging niet onmiddellijk door bloedige verliezen bestraft worden. Bij zulke voorvallen wordt ook niet zelden het wezentlijke, waarop het bij de manoeuvres het meeste aankomt, over het hoofd gezien, of wel dit gedeelte treedt als iets belagchelijks te voorschijn.

§ 5. *Het verzuimen van taktische grondstellingen.*

Dit is steeds het gevolg eener gebrekkige opleiding bij de officieren. De taktiek te bestuderen bestaat niet alleen daarin dat men zich bekend make met de reglementaire verordeningen van het leger waartoe men behoort; *het bestuderen der taktiek* verlangt tevens dat de officieren zich alle taktische omstandigheden voorstellen, waarin zij ge-

durende den oorlog geplaatst kunnen worden, en zich daartoe zoodanig voorbereiden, dat geen oorlogs-systema of wijze van krijgvooeren van de tegenpartij hen verrast; dat men, in een woord, in de taktiek eene uitkomst vindt voor alle omstandigheden, die zich onverwacht en plotseling in den oorlog voordoen, en deze met vertrouwen te gemoet treedt.

Het spreekt hier van zelf dat men begint met datgene te bestuderen, wat onmiddellijk tot onzen werkkring behoort, en dat men zich niet kwelle met brigaden of divisien en korpsen te willen leeren kommanderen, voor en aler men een peloton kan aanvoeren.

De talrijke verscheidenheden en afwisselende tafereelen, die gedurende een gevecht plaats hebben, schijnen zekerlijk wel de nauwkeurige verdeeling en de bestemming van vormen te verhinderen, positive regelen daarvan onmogelijk te maken, doch ieder taktische vorm bevat toch een grondbeginsel, 't welk, eens als juist erkend, ons in staat stelt daaruit voor alle omstandigheden en wisselvalligheden vormen te ontwikkelen en uit te kiezen, die telkens aan het doel zullen beantwoorden. De oorlog leert zekerlijk eerst het nuttige van zulke beginselen inzien die men in vrede nauwelijks begrijpt, maar die zich echter steeds zullen bevestigen, als zij niet op den onvruchtbaren bodem van verkeerde bespiegelingen geboren zijn.

Hoe lofwaardig het ook zij zich voor een hooger' rang te willen bekwamen, zoo zal niemand de verwaandheid miskennen die er in gelegen is dit in voorbaat te doen, als men verwaarloosd heeft zich de

vereischte kundigheden van de mindere rangen eigen te maken.

Deze ongelukkige strekking zou de legers met meer strategie voorzien, dan men in 100 veldtogten verbruiken kan, en de taktici in den edelen zin van het woord steeds zeldzamer maken.

Wanneer men de taktische studiën verwaarloost, is dit welligt daaraan toe te schrijven, dat men geloofde in de reglementaire bepalingen voorschriften voor alle omstandigheden gevonden te hebben, en alzoo de taktische studiën als overbodig beschouwt.

Eene beschouwing van dezen aard leidt ons tot de zeer verkeerde opvatting, dat de theorie eene positive leer is, terwijl zij toch maar, volgens de zeer juiste bemerking van den generaal CLAUSEWITZ, slechts een leiddraad zijn kan.

Zullen de taktische studiën goede vruchten opleveren, zoo moeten zij met de grondige kennis van de drie wapens aanvaugen; hunne reglementaire bewegingen, zoowel afzonderlijk als vereenigd, moeten den studerende grondig bekend zijn, zonder daarbij aan eenen droogen en stijven vorm gebonden te zijn.

Het bestuderen van de reglementaire voorschriften van vreemde legers moet het aanvulsel zijn, terwijl krijgskundige navorschingen, waarbij men steeds het voorgenomen doel in het oog moet houden, als de slotsom van deze studiën kan beschouwd worden. Op deze wijze zal men van de eenzijdige, helaas diep ingewortelde beschouwingen terugkomen, dat de elementaire taktiek niet meer zoude zijn dan een dood werktuig.

Terzelfder tijd zullen al die onwaarschijnelijkheden, welke de taktiek in de meening van velen bedorven heeft, van de exercitie- en oefenings-plaatsen verdwijnen en den terugkeer tot den ouden slenter onmogelijk maken. Voorwaar een ruim en rijk veld, dat veel ter bebouwing en onderrigting aanbiedt (1).

§ 4. *De overijling in de bewegingen.*

Deze is naauw verbonden met de zoo even aangehaalde onjuiste toepassing der algemeene en taktische verhouding.

Even als de tooneeldichter zich aan billijke kritiek zou blootstellen, als hij alle momenten in een paar bedrijven wilde vereenigen en doen afspelen, evenzoo zullen den officier verwijtingen te beurt vallen, die, met terzijdestelling en verwaarloozing van alle verhoudingen, het hoog noodzakelijke buiten werking laat en er maar luchtig overheen stapt.

Hoe minder de opleiding van de bevelhebbers ontwikkeld en hoe geringer hunne taktische kennis is, des te meer overijling heeft er gewoonlijk plaats, omdat al wat op het terrein of bij de tegenpartij belangrijks voorkomt, over het hoofd wordt gezien en men zich daaraan niet stoort.

Daarom houden bijv. goed bezette en gemakkelijk te verdedigen punten, waarvan het innemen in den oorlog de grootste inspanning zoude kosten, bij de vrede-manoeuvres de troepen naauwelijks zóólang op, als er tijd noodig is om ze snel

(1) HARWIG'S *Elementair taktiek van de groote legers* en *De leiddraad tot taktische oefeningen van de subalterne officieren*, door POHITZ, zijn daartoe zeer aanbevelenswaardige werken.

te doorloopen; oogenblikken, die in den oorlog van het grootste belang zouden zijn, komen naauwelijks of geheel niet in aanmerking. Tegen het einde van het gevecht vermeerderen de onwaarschijnlijkheden hoe langer hoe meer.

De onwillendheid of ongeschiktheid komt hierin geheel aan den dag. De hoofdkwaal blijft echter de overijling.

§ 5. *Onrust van de kommanderende officieren van den hoogsten rang af, die alles zelve willen leiden, bevelen en uitvoeren.*

De veldheeren of groote legerbevelhebbers vereenigen gewoonlijk in zich de grootste bedaardheid en kalmte van gemoed; wanneer zij deze verliezen, dan wordt zulks, als eene tegenstrijdigheid en uitzondering op den regel, zorgvuldig in de geschiedenis aangeteekend.

Door deze bedaardheid vereenigen zij in zich alle krachten, en beheerschen ze de omstandigheden, terwijl het tegenovergestelde plaats heeft bij veldheeren, die als eene locomotief over het manoeuvre-terrein ijlen, als konden zij geene plaats vinden vanwaar zij het geheel vermogen gade te slaan en te besturen.

Het is onnoodig hierover verder uit te wijden, maar wij vermeenen op physiologische gronden te mogen aannemen, dat zulke personen ongeschikt zijn om rustig en bezonnen te overleggen, dieper in de verhoudingen door te zien, de gebeurtenissen bedaard af te wachten, en vooral om onder ongunstige omstandigheden, de zaken te beheerschen en met omzigtigheid te besturen. Bovendien boezemt zulk een on-

rustig en weifelend gedrag weinig vertrouwen in bij de minderen, die in onzen tijd hunne meerderen met argusoogen gadeslaan, iedere zwakheid opmerken en met onverhiddelijke gestrengheid daarover vonnis vellen.

Voegt zich bij deze onrust nog de zucht om alles zelf te willen doen en bevelen, iets wat gewoonlijk uit onkunde en zwakheid voortspruit, of het gevolg is eener gewone ijverzucht, dan zal men daaruit kunnen opmaken, dat aan zulk een persoon de vereischte eigenschappen van een goed bevelhebber geheel ontbreken. Een leger is een met leven en geest bezielde ligchaam, en geen dood werktuig. In zulk een ligchaam bevindt zich een zeker aantal zintuigen, die ieder hunne bijzondere verrigting hebben.

De band welke deze afzonderlijke zintuigen tot een vast geheel vereenigt, stelt de veldheer voor; stremt deze nu de werkzaamheid van de afzonderlijke zintuigen, zoo heeft hij een' nadeeligen invloed, zoolwel op de afzonderlijke deelen als op het geheel. Slechts wanneer de afzonderlijke deelen niet goed handelen of verslappen, moet hij tusschen beide komen, om het geheel in eene krachtige werking te houden.

Bekommert zich een chef dagelijks om iedere kleinigheid, vermeent hij alles zelf te kunnen doen en denken, dan verbeuzelt hij niet alleen zijnen tijd, dien hij nuttiger kon besteden, bijv. met het bestuderen der krijgsgeschiedenis (1), maar doodt

(1) NAPOLEON zegt in zijne *Maximes de guerre*: *Lisez, relisez l'histoire d'ALEXANDRE, de CESAR et de FREDERIC* (men kan er de zijne bijvoegen), *modelez-vous sur eux, c'est le seul moyen de devenir grand capitaine et de surprendre le secret de l'art.*

tevens den geest van zijne minderen, die hierdoor weldra tot machines zullen af dalen, om niet te spreken van de andere groote nadeelen, die daarenboven door zulk eene eenzijdige en eigenzinnige handelwijze zouden kunnen ontstaan.

De kommanderende officier moet opkweken, bekwamen, besturen; hij moet de bron zijn waaruit alles voortvloeit; hij moet het ware, het wezentlijke, al wat theoretisch en practisch bewezen is goed te zijn, bij zijne minderen verspreiden en hun geest opwekken en in werking brengen; daarentegen het verkeerde, onnuttige, kleingeestige en onware, wat in tijd van vrede als onkruid overal rondwoelt, aantoonen, bestrijden en zoo mogelijk met den wortel uitroeijen.

Overweegt men nu aandachtig wat hierboven vlugtig ter neder geschreven is, dan blijkt daaruit dat, om de vrede-manoeuvres aan hun doel te doen beantwoorden, vereischt wordt:

- 1°. Dat de bevelhebbers de vereischte strategische en taktische kennis bezitten.
- 2°. Dat zij de gave bezitten van duidelijke en korte orders uit te vaardigen, zoowel mondeling als schriftelijk.
- 3°. Dat zij kalm van gemoed zijn en niet als een locomotief over het manoeuvre-terrein heen en weder rennen, om zich steeds met alles te willen bemoeijen.
- 4°. Dat er nimmer overijling bij de bewegingen plaats hebbe.
- 5°. Dat alle parade-cultuur uit deze

manoeuvres verbannen worde, en
6°. Een goed systema of voorschrift, hoe en op welke wijze ieder zich bij deze oefeningen gedragen moet, hetwelk zoowel vóór als gedurende de manoeuvres gevolgd wordt, zoo als datgene is wat den 12^{den} Julij 1840 in Pruissen is ingevoerd.

Blijven we vooreerst ons bij de strategische inleiding der groote oefeningen bepalen. Deze oefeningen, die ook nog met groote kosten gepaard gaan, moeten alle vakken van het krijgswezen in de gelegenheid stellen zich bekwaam te maken; hierbij moeten alle middelen aangewend en nuttig gebezigd worden.

Vorbereidende maatregelen.

De strategische verhoudingen mogen daarbij geenszins als loutere veronderstellingen worden aangemerkt; zij behooren integendeel, om leerzaam te zijn, als iets werkelijks en van veel waarde beschouwd te worden. Zij moeten zich dus zoodanig voordoen, dat de eigentlijke groote manoeuvres bij de beslissing zich doen kennen als het einde van een groot bedrijf, en als de vruchten van goede combinatiën.

Bepalingen aangaande het terrein.

Nadat aan den opperbevelhebber en bestuurder der beide partijen de landstreek aangewezen is, alwaar de groote evolutiën plaats moeten hebben, laat hij deze door zijnen staf verkennen; de kaarten worden herzien en verbeterd, van enkele terreingedeelten, die men vermeent bij

zondere opmerzaamheid te verdienen, worden afzonderlijke schetsen op eene grootere schaal gemaakt.

Hierbij moeten de grenzen van het manoeuvre-terrein, tot hoever men moet terugtrekken, in zoover het de eene of andere manoeuvrerende partij betreft, naauwkeurig opgegeven worden, zoodat de laatste beslissende oogenblikken, even als zulks in den oorlog het geval is, op een terrein eindigen, dat slechts door een van beide partijen zeer naauwkeurig bekend is.

Afzonderlijke localiteiten van dat terrein moeten deswege naauwkeurig opgenomen en door memoriën opgehelderd worden.

Is men met deze geographische en topographische oriëntering gereed, en zal nu eindelijk de oefening beginnen, dan wordt aan de bevelhebbers der beide tegen elkander manoeuvrerende gedeelten het algemeene plan der manoeuvre bekend gemaakt.

Wat hierbij verondersteld wordt, om de gebeurtenissen tot op zeker punt, 't welk als ontknoppingspunt dienen moet, te geleiden, wordt aan de daarop betrekking hebbende officieren kort, doch duidelijk medegedeeld.

De misslagen, welke de eene of andere partij in eenen nadeeligen toestand plaatsen, moeten naauwkeurig opgeteekend en aangewezen worden.

De beide bevelhebbers moeten van het hun medegedeelde een helder denkbeeld bekomen, 't welk tot hunne strategische oriëntering noodig is. Zij ontwerpen nu van hunne zijde hun plan, dat met het gegeven algemeene plan overeenstemmen moet, maken hunne beschikkingen, hunne

order van bataille, geven de noodige instructiën, enz.

Hiertoe moet hun juist zooveel tijd gelaten worden, als daarvoor in den oorlog zoude kunnen afgezonderd worden.

De militaire administratie moet, zoowel als alle overige vakken en diensten, gelegenheid bekomen hare bekwaamheid aan den dag te leggen.

Wat het bedrag der kosten bij de manoeuvres betreft, het is wel niet mogelijk al datgene in rekening te brengen wat in den oorlog noodzakelijk is. Hiertoe behooren echter: vooreerst de verpleging van den soldaat, welke in vreedstijd van dien aard is dat zij zeer veel verschilt van hetgeen in den oorlog gevorderd wordt, waar zij eene hoofdrol speelt; verder het aanleggen van veldhospitalen, de zekerheidsmaatregelen voor de operatie-lijn, zoowel als voor het naastaangelegen terrein; in het algemeen al de bijzonderheden, die zooveel bekwaamheid, tact en ervaring vereischen, en waarvan de verwaarloozing zoo ligt de grootste onheilen naar zich slepen kan. Dit alles is zeer voortreffelijk in het werk: *De militaire economie*, van den graaf CANCRIN, omschreven. Om nu bij de vrede-manoeuvres den oorlog zoo nabij mogelijk te komen, en deze oefeningen zoo nuttig mogelijk te maken, moet men de verschillende militaire vakken en diensten in de gelegenheid stellen, al datgene er bij te kunnen uitvoeren, en zóó te doen en te handelen, alsof het leger geheel voor den oorlog toegerust en marschvaardig moest gemaakt worden, om den vijand die aan de grenzen stond aan te vallen.

De respectieve korpscommandanten zorgen voor het mobiel-maken van hunne troepen, tot in de kleinste bijzonderheden toe.

De chef van de artillerie formeert zijn park, die der pontonniers zijn pontontrein, enz. Moge nu ook bij al deze hierop betrekkelijke werkzaamheden al de gedachte heerschen, dat het slechts voor vrede-manoeuvres is, en daarop invloed hebben, zij zullen niettemin iedereen noodzaken zich met de hem aangewezen werkzaamheden bezig te houden, zich deze klaar voor den geest te stellen en met het wetenschappelijk gedeelte van hun vak zich bekend te maken. De parade of praalvertooningen zullen daardoor van zelve vervallen, of de gedaante van het praktische leven moeten aannemen.

Tevens zullen de kundige en bruikbare officieren opgemerkt en de regeringen daardoor in staat gesteld worden hare lieden te leeren kennen.

De strategische inleiding.

Hoewel de strategische inleiding slechts geheel denkbeeldig kan zijn, zoo is het denkbeeldige daarbij toch eene volstreekte waarheid en iets wezentlijks.

Dit gedeelte der voorbereiding moet daarom ook in zijn geheel duidelijk voorgesteld, geschetst en aanschouwelijk gemaakt kunnen worden. Men moet zich slechts wachten zekere grenzen te overschrijden, en niet van stonden af met het onderzoek van iedere kleinigheid aanvangen, of onmiddellijk het volmaakte willen.

Voor al moet men *onnoodige schrijverijen* vermijden, maar zich gewennen van *uit den zadel te bevelen*, hetgeen men vroeger

zoo goed verstond, maar wat in onzen tijd weder geheel vreemd is geworden. Gewoonlijk trachten middelmatigheid en verwaandheid zich door het omschrijven van algemeen bekende zaken, die reeds honderdmaal zijn voorgekomen, belangrijk te maken; aan hen vooral, die alles zien, alles opsporen en omwroeten, zijn die oneindige schrijverijen te wijten, die zoo tijdroovend en, wat nog slimmer is, zoo geestdoovend zijn.

FREDERIK *de Groot*e en NAPOLEON waren meesters in de kunst van te bevelen, want niets overtreft de beknoptheid, de duidelijkheid en belangrijkheid van hunne instructiën en bevelen. FREDERIKS staf bestond slechts uit eenige weinige adjudanten, een generaal-kwartiermeester en eenige ingenieurs. De generaal-adjudant was hiervan de chef. Een auditeur en een secretaris voerden de geheele correspondentie.

NAPOLEON had in de 100 dagen slechts 79 nota's en brieven aan zijnen minister van binnenlandsche zaken CARNOT bage-laten, terwijl eene eenvoudige korpsvereeniging dikwijls twintig maal zooveel schrijverijen heeft gevorderd, en steeds 't bewijs geeft dat het geheel nog als een dood werktuig, en niet als een met leven bezielde ligchaam beschouwd wordt, en alzoo op een zeer lagen trap van volmaaktheid staat.

Dat de beschouwing dezer onderwerpen, uit een te bekrompen standpunt, eerder na- dan voordeelig is, zal wel van zelve in het oog vallen. Wanneer het er op aankomt het geheel in zijn verband, niet alleen voor zich te overzien en te bevatten, maar het ook aan anderen be-

grijpelijk te maken, dan wordt daartoe vereischt:

1°. Eene zeer duidelijke verklaring, en
2°. eene van alle pedanterie ontdane leiding en besturing, zoodat het denken in het leven treden moet.

Zoodra door de strategische voorbereiding het operatie-plan en de wijze waarop de strijd zal gevoerd worden vastgesteld is, vangen de werkzaamheden der officieren aan, van den hoogsten in rang te beginnen, tot den laagsten trap toe, ieder in zijne betrekking.

Hierbij zal het vooral van de opleiding van de officieren in de verschillende graden afhangen, of ieder in staat is slechts met korte en beknopte bevelen zijnen toestand, en de hem opgedragen taak terstond te bevatten en te kunnen uitvoeren.

Deze opleiding moet zoodanig zijn, dat het geheel onnoodig is de officieren te herinneren aan de details van hunne dienstverrigtingen, die zij bij het uitvoeren van de hun opgedragene taak benoodigd zullen hebben.

Hoe lager een leger op den trap van oefening staat, des te meer zal men genoodzaakt zijn de officieren van alles te onderrigten.

Het is vooral noodzakelijk dat de officieren die onmiddellijk op den opperbevelhebber volgen, de algemeene zoowel als de bijzondere verhoudingen terstond vatten en uitvoeren kunnen.

Hetgeen het operatie-plan slechts in groote trekken aanduidt, moeten zij weten uit te voeren; zij moeten zich onderling goed weten te verstaan, en elkander — om

het zoo eens uit te drukken — in de hand weten te spelen, dus onderling ook goed met elkander bekend zijn. In de laatste jaren van de Republiek en in de eerste jaren van het Keizerrijk behielden de opperbevelhebbers of Maarschalcken steeds hunne korpsen, met hunne divisie- en brigade-generaals, en chefs van de administratiën, waardoor een zamenhang en eenheid zonder wedergâ bereikt werden.

Wat de veldheer ontworpen en gedacht heeft, moeten de generaals weten uit te voeren, en alzoo zijne gedachte langzamerhand zoodanig verwezentlijken, als het algemeen belang verlangt en vereischt.

De voorbereiding van dezen overgang uit het beredeneerde tot het werkelijke, is met veel zwarigheden verbonden. Hierbij is niets onvergeeflijker dan juist datgene wat uitgevoerd moet worden, in zijn geheel, of wel gedeeltelijk, maar half begrepen te hebben, en dan toch maar tot de uitvoering over te gaan.

De werkzaamheden van de onderbevelhebbers zullen hierbij uit datgene bestaan, wat de generaal CLAUSEWITZ tot de leer *«van het gebruik der strijdkrachten in het gevecht rekent»*, of wat de generaal von WILLISSEN, in zijne theorie over den oorlog in het groot, het manoeuvreren noemt.

Het spreekt van zelf dat daaronder, behalve de gevechten, ook begrepen zijn de marschen, het kamperen, het bivakkeren, enz.

De onderbevelhebbers zorgen hierbij voor de details die voor eene goede uitvoering noodzakelijk zijn, geven daartoe de noodige bevelen, en verbeteren onmiddellijk al wat gebrekkig geschiedt,

ten einde alzoo gezamenlijk met de onderhenne bevelen staande strijdkrachten tot het algemeene doel mede te werken.

De verrigtingen die onder de oogen van de ondergeschikten en door hunne medewerking uitgevoerd worden, moeten niet alleen bij de uitkomst, maar reeds van stonden af, naarmate zij zich ontwikkelen, eene bron van oefening zijn.

Uit het reeds voorafgegane, of zelfs uit het slechts veronderstelde, moet eene trapwijze ontvouwing van het geheel plaats hebben.

Hoe meer de onderbevelhebbers in de plannen van hunne bevelhebbers doordringen, en zich daarmede gemeenzaam gemaakt hebben, des te duidelijker en leerzamer zullen deze plannen zich voordoen. Uit de wijze van handelen moet het doeltreffende (het verstandige en juiste) in de leiding, tot bereiking van het voorgestelde doel, van zelfs zóó uitkomen, dat het zich tegenover de meening of het oordeel regtvaardigt.

Als men het hierop betrekkelijke inzielt, zoo zal dit ons eene tweezijdige beschouwing aanbieden:

Ten eerste, eene beschouwing over de verschillende handelingen die noodzakelijk zijn tot uitvoering van het voorgestelde plan, en om daarbij eenheid en zamenhang van het geheel te bevorderen.

Ten tweede zal het op de leiding en besturing van de verschillende details aankomen, die daarop betrekking hebben.

Zoo het eerste meer eene zaak van takt, een helder doorzien in het wezen der zaak is, dan eene naauwkeurige kennis van de geringste bijzonderheden, het tweede

vereischt daarentegen veel positieve en speciale kennis van de verschillende vakken der krijgskunde, die, geëvenredigd naar de hoogere rangen, welke de officier bekleedt, meer en meer uitgebreid moeten zijn.

Bij de onderscheidene handelingen gedurende de manoeuvres, zoowel als bij de werkelijke gevechten, wordt de medewerking vereischt van verschillende krachten, onder eene algemeene leiding, naar een vast en goed beraamd plan, ten einde zodoende eenheid en zamenhang te verkrijgen.

Is een leger geoefend en bekwaam, dan zal het geene zwarigheid zijn er onder alle omstandigheden met zekerheid mede te kunnen handelen.

Doch waar het als een dood werktuig is behandeld geworden, en slechts eenige weinige uitverkorenen alles hebben gedaan, daar zal men de nadeelige gevolgen ondervinden, dat men de algemeene medewerking miskend en niet geacht heeft.

De opkweeking tot eene zelfstandige werkzaamheid der afzonderlijke deelen, moet als het ware mede tot het krijgsgebruik van een leger behooren.

De oefeningen zoo in te rigten, dat ieder deel in wrijving komt, en dat het oordeel, de omzigtigheid, ja zelfs de vastberadenheid van alle officieren geoefend wordt, is van veel grooter belang dan diegenen gelooven, welke met het onderwerp niet bij ondervinding bekend zijn.

't Is werkelijk van het grootste belang dat de soldaat, hoog of laag geplaatst, op welken trap hij sta, de voorvallen van den oorlog, die hem de eerste maal in verwondering of verlegenheid kunnen brengen,

niet voor de eerste maal in den oorlog ziet of ondervindt; zijn ze hem vroeger bij de manoeuvres voorgekomen, dan is hij daarmee reeds half gemeenzaam.

Dit heeft zelfs betrekking op lichamelijke inspanningen; zij moeten geoefend worden, minder om het ligchaam, dan wel om het verstand of den geest daaraan te gewennen. In den oorlog is de jonge soldaat zeer genegen, buitengewone inspanningen voor de gevolgen van groote mislagen te houden, waardoor hij dan dubbel ter neder gedrukt wordt. Dit zal niet geschieden als hij door vrede-manoevres daarin geoefend is (1).

Het blijft alzoo noodzakelijk, reeds in tijd van vrede, aan alle krachten eene voor den oorlog noodzakelijke rigting te geven, en ze tot eene hoogere opleiding voor te bereiden; terwijl men het ontoereikende van de tegenwoordige theoriën, waardoor geestontwikkeling belemmerd wordt, voor altijd van de exercitie-plaats verbannen moet.

Aan de generaals zal alzoo, zoo zij hunne taak goed begrijpen, het handelen en besturen naar zekere algemeene groote trekken en ruime inzigten verblijven, met inachtneming van aan ieder afzonderlijk deel zijnen eigenaardigen werkkring te laten.

De regiments-, bataillons- en batterij-kommandanten moeten dan meer in bijzonderheden treden, om het gedwongene en oorspronkelijke van de taktische vormen naar de omstandigheden te wijzigen, en zulke vormen te vinden, die van wege de stelling of beweging des vijands, het terrein en de veranderlijke omstandigheden 't nood-

zakelijkste zijn. De subalterne officieren moeten naauwkeurig toezien, dat aan de voorschriften en bevelen voldaan wordt; dat het bepaalde bij het afzonderlijk gebruiken der strijdkrachten en het werktuigelijke van het gevecht doelmatig toegepast wordt, en alle afzonderlijke gevechten met beleid en vastberadenheid bestuurd en uitgevoerd worden. Zijn de generaals goed van het plan des bevelhebbers doordrongen, hebben zij het goed begrepen, dan zullen zij gemakkelijk de wegen en middelen vinden om aan de hen opgelegde taak te kunnen voldoen.

Strategie en taktiek, onderling verbonden, zullen hunne waarde en belangrijkheid behouden; de regiments- en bataillonschefs zullen, als zij hunne generaals goed begrijpen, de voorkomende gevallen in hunne bijzonderheden juist bevatten, helder inzien en zich van oude gewoonten of slenter los weten te maken, waardoor zij zelfs verdorden; en de jonge officieren zullen uit de uitkomsten wel datgene weten te onderscheiden en te kiezen, wat in den oorlog nuttig kan zijn; zij zullen daardoor vrij blijven van onverschilligheid, waaraan verkeerde en valsche leerstellingen hen zouden leiden; voorts zal hunne geestige opkweeking aangemoedigd, en zij daardoor schadeloos gesteld worden dat zij misschien hun geheele leven op het exercitie-veld moeten doorbrengen.

OVER DE GROOTE NADEELEN DIE UIT HET
VERWAARLOOZEN VAN TAKTISCHE STUDIËN
VOORTVLOEIEN.

Als wij ons over het verwaarloozen der taktiek, zoo in het algemeen als ook over

(1) VON CLAUSEWITZ.

de taktische studiën uitlaten, zal dit nog meer geregvaardigd worden, als men de krijgsgeschiedenis naauwkeurig nagaat.

Uit die geschiedenis zal men leeren, dat er geen slagveld is waar niet duizenden noodeloos gevallen zijn uit onervarenheid van hunne aanvoerders in het taktische gebruik der wapens, en die luide hunne officieren zouden kunnen aanklagen, dat zij hen aan hunne oude bekrompen gewoonte en onkunde hebben opgeofferd.

In eene soort van vertwijfeling roept een Fransch schrijver uit: *«Je pourrais invoquer ici les souvenirs d'un illustre Maréchal, qui avait, en 1813 et en 1814, le secret des pertes énormes que nous faisons en officiers de tous grades; ces pertes étaient réellement effrayantes, parcequ'elles menaçaient de desorganiser notre infanterie. En voici un exemple: à la bataille de S. Martial nous eûmes deux généraux de division tués, LAMARTINIÈRE et VAN DER MAESSEN, 4 généraux de brigade blessés, 4 colonels tués, 2 blessés, et 177 officiers hors de combat. La division LAMARTINIÈRE eut seule son général de division tué, 2 généraux de brigade blessés, 2 colonels tués, et un blessé. Deux régiments de cette division eurent tous leurs officiers supérieurs tués, un grièvement blessés et 85 officiers hors de combat.»*

Zij die zich in het gewoel des gevechts hebben bevonden, en de gelegenheid hadden te zien en gade te slaan, zullen met deze klagten instemmen, en aan alle officieren kunnen aanbevelen, zich vooral op datgene toe te leggen, wat zij, naar gelang van hunnen rang, van de taktiek moeten weten.

Geen muzikant zal het wagen zich op een concert als obli gaat te doen hooren, zoo hij niet ervaren in de muziek en goed met zijn instrument bekend is, terwijl men nogtans, en niet zelden in de krijgsgeschiedenis, voorbeelden vindt dat bevelhebbers, die, onbekend met alles, zoowel wat het hoogere als het lagere gedeelte der krijgskunst betreft, in de gevaarvolste tijden het bevel van geheele legers aanvaardden.

Een goed systema van manoeuvres zal dit onmogelijk maken; immers ziet men daarbij duidelijk, wie niet in staat is troepen aan te voeren, daar het toch van zelf spreekt dat de generaal, die zulks op een manoeuvre-veld niet goed doet, het nog veel minder op een slagveld zal kunnen doen.

Het is wel mogelijk dat valsche leerstellingen en het blijven berusten bij verkregen uitkomsten, tot eenen zekeren tegenzin tegen het levendige en ware, en geringschatting der taktiek tot onverschilligheid hebben geleid. Doch hij die zich van de noodzakelijkheid van wezentlijk krijgskundige kennis een juist denkbeeld maakt, zal moeten bekennen, dat het meer dan tijd is het oude versleten spoor te verlaten en voor de plompe, werktuiglijk taktische vormen eene intelligente en op theorie gegronde praktijk in plaats te stellen. Hoevele bijzondere gevallen en verschijnselen zich ook onder de steeds veranderende omstandigheden op een slagveld kunnen voordoen, een' intelligenten taktikus zal het nimmer aan middelen ontbreken, om juiste en gepaste maatregelen tegen des vijands dispositiën te nemen.

Het is algemeen bekend dat men hiertoe met logische vormen van oorzaak, middel en uitwerking, niets uitrigten en daarnaar zijne taktische vormen niet zamenstellen kan; door studie, door vergelijkende onderzoekingen vormen zich meestal zeer goede officieren in het bewegen en aanvoeren van troepen, en weten dan zelfs in vertwijfelende gevallen het juiste middel en den besten vorm te vinden.

Hoewel het onmogelijk is voor alle omstandigheden een' vorm en vasten regel te bepalen, zal men daarentegen voor de oefeningen zeer goed eene theorie als algemeene leidraad kunnen daarstellen, die, zonder den geest te dooden, de vastgestelde reglementen en voorschriften evenwel hunne regten laat, en des noods als *corpus doctrina* gelden kan. Zij moeten evenwel niet te streng, maar integendeel voor ontwikkeling geschikt, eenigzins rekbaar zijn en het grondbeginsel van leven in zich bevatten. Zoo als SCHILLER zegt, dat het tooneel de wereld niet is, maar de wereld moet voorstellen, zoo zullen ook de manoeuvres de oorlog niet zijn, maar den oorlog voorstellen. De kunst van den tooneelspeler bestaat, theoretisch beschouwd, daarin, dat hij goed in den geest weet in te dringen van de rol, hem door den dichter toegedeeld, en dezen in zijn eigen persoon weet te verzinlijken; evenzoo moeten de handelende personen bij de manoeuvres zich goed met den geest van hunnen aanvoerder weten te vereenzelvigen; alleen dáár waar zulks werkelijk geschiedt, kan men op goede uitkomsten rekenen.

Zullen deze oefeningen in taktischen zin nuttig zijn, dan moet daarbij, wanneer

juist steeds niet alle, toch bij voorkeur die gevallen het meest voorgesteld worden, welke zich in den oorlog het meeste herhalen of voordoen. Datgene, wat tot de elementaire taktiek behoort, en waarvan zich een ieder de noodige bekwaamheid in de reglementen kan eigen maken, zal daarbij slechts in zoover in aanmerking komen, als noodig is tot handhaving en bevestiging van de hoogstnoodzakelijke orde en tucht, welke bij de exercitiën moeten plaats hebben. De aanvoerders moeten het verstaan voornamelijk hunne aandacht daarop te vestigen, en datgene doen uitvoeren wat in den oorlog het gewigtigste is, of waarin hunne troepen het meest achterlijk zijn. Hoewel in het algemeen niets van de krijgstucht verwaarloosd mag worden, en alle bewegingen met de meeste orde en regelmatigheid moeten geschieden, zoo moet men evenwel zijne aandacht hoofdzakelijk vestigen op datgene, wat het meest met den krijg overeenkomt, dat is: het gevecht in verbinding met het terrein, de omstreken en het voorgestelde doel; en de bewegingen juist zoo doen uitvoeren als tegenover den vijand kan en moet geschieden.

Daar de opperbevelhebber voor een gevecht zelden meer kan bepalen dan tijd, ruimte en ongeveer den vorm en aard van het gevecht, of welke punten moeten aangevallen en verdedigd worden, in welke rigting men den vijand moet vervolgen of terugtrekken, zoo blijven evenwel de bijzonderheden van de wijze hoe en de vorm waarin zulks moet geschieden, aan de generaals, regiments-, batterij- en bataillons-kommandanten overgelaten. Het is

om deze reden dat men hen het volle vertrouwen schenken en vrij moet laten handelen, opdat zij de bijzonderheden, bij het aanwenden der krachten, naar eigen oordeel, doeltreffend kunnen besturen. Door hunne stelling op de afzonderlijke terreindeelen, hen in zekere mate aangewezen, aan oord en plaats evenzeer verbonden, zullen zij de veranderlijke verhoudingen, het terrein en de localiteiten gewoonlijk goed leeren kennen, en zelfs beter dan de opperbevelhebber in de meeste gevallen doen kan.

Hierop zullen echter eenige gewichtige punten, waarom het gevecht draait en in welker nabijheid de opperbevelhebbers zich langer moeten ophouden, eene uitzondering maken.

Het geheel van een groot gevecht (zegt de generaal von HOLLEBEN, de schrijver van de *Beschouwingen uit de ondervinding van eenen officier*) bestaat tegenwoordig in een aantal afzonderlijke gevechten van bataillons, regimenten of brigaden.

Na eene dikwijls slechts oppervlakkige aanduiding, wordt aan den aanvoerder der troepen de uitvoering van de hem opgedragen taak verder overgelaten; de sterkte des vijands en het terrein waarop men hem moet aanvallen, zijn niet zelden geheel onbekend, en kan men soms daarmede eerst onder het heetste van 't gevecht bekend worden.

Plan en uitvoering kunnen daarom dan ook dikwijls eerst op het oogenblik van de verschijning des vijands, en onder de verwarring van het gevecht beraamd worden.

Wilde men nu in tijd van vrede alles zelf doen en bepalen, niemand vrij in zijne

handelingen laten, dan zal men geen officieren, maar automaten vormen.

Iedere omstandigheid zoo leerrijk mogelijk te maken, blijft het eerste vereischte van iedere oefening. Hiertoe wordt echter gevorderd dat men ze den hoogsten graad van waarschijnlijkheid geeft, hetwelk alleen geschieden kan als het gebruik der wapens, en hunne taktische verbinding overeenkomstig de omstandigheden plaats heeft, als hierbij de plaats- en andere omstandigheden behoorlijk in acht genomen worden, als de gang van het gevecht naar omstandigheden behoorlijk voortgezet wordt, geene beweging met overijling plaats heeft, en dat de afzonderlijke aanvoerders vrij, omzigtig en met kennis te werk gaan. Hierbij moet evenwel het algemeene doel voor oogen gehouden worden, en de opperbevelhebber zich bepalen van het geheel slechts te leiden. Men kan zeggen dat NAPOLEON's algemeen bekend gezegde: *L'ordre de bataille doit être déterminé par la réunion de toutes les circonstances*, dit nagenoeg aanduidt, vermits hieronder niet slechts het vasthouden aan het type der kunst, zooals steeds aan buitengewone menschen gegeven is, maar ook de werkzaamheid van de geestige krachten en haar doelmatig gebruik begrepen is.

Is de snelheid eene goede zaak, overijling moet men daarentegen vermijden; zij is de oorsprong van alle wanorde. Wij gaan welligt niet te ver met te beweren dat, als men met overijling bij eene zaak is te werk gegaan, men zich ze ook niet zeer klaar heeft kunnen voorstellen.

Kan men ook al niet voor alle wisselvalligheden van den krijg het bekende

spreekwoord van NAPOLEON « *de zaken laten komen* » (op zien komen spelen) aanwenden, zoo zal het toch in de meeste gevallen een zeer goede regel zijn, dien men de bevelhebbers niet genoeg aanbevelen kan. « Hoeveel tijd hebt gij noodig om die hoogte (die van Pratzén) te bereiken? » vroeg NAPOLEON aan den Maarschalk SOULT, in den slag van Austerlitz. « Een kwartier, » gaf deze ten antwoord, en na verloop daarvan verscheen zijn korps op de hoogte in behoorlijke orde en slagvaardig.

Bij den aanval op de engte van Temiak (Algiers), 21 November 1850, vermeende de generaal BOUER dat de eerste brigade, *n'eut l'audace d'attaquer la position de front*, en zond daarom een officier aan den generaal ACHARD, die daar het bevel voerde, om hem aan den aanval te herinneren. « *Dans moins d'une demie heure je serai là-haut* » antwoordde de generaal en hield woord. *Les braves du 57me n'arrivèrent pas tous au sommet; plus d'un fut arrêté dans sa noble course, mais à son dernier soupir, il put voir le drapeau sur l'Atlas*. Dit is eene snelheid van handelen, die ieder officier tot voorbeeld kan nemen.

Tijd en ruimte niet achten, is verwaarloozing van twee belangrijke factoren, en die zich daaraan bezondigt, is nog ver van een goed bevelhebber te zijn. Is de veldheer een scheppend genie, dan zal hij een taktikus van natuur zijn.

Zoo in het algemeen het nadenken, en de toepassing der geleerde uitvindingen of berekeningen een rustig gemoed vereischen, in het bijzonder is dit in den

oorlog op een slagveld nog noodzakelijker. Veelal zijn de gegevens, om het vraagstuk op te lossen, duister, ja veelal in tegenspraak met elkander; zij schijnen dikwijls volstrekt onbestaanbaar. Hier nu is het zaak te onderzoeken, te beproeven, te vergelijken, de hoofdzaak van de nevenzaak te onderscheiden, eigene beschouwingen met die van andere, wier opmerkingsgeest niet zoo helder is, te vergelijken, het gegevene met het gezochte in verband te brengen, zoowel in de gevolgen als in den oorsprong. Zulke wijze van uitleggen en onderzoeken duldt geene loszinnige wijze van behandelen. Men zal er nog minder in slagen, als men, in plaats van logische gevolgtrekkingen te maken, zonder zich om de verhoudingen te bekommeren, onbezonnen op het naastbijgelegen doel aanstormt.

Om vrede-manoeuvres leerzaam te maken, moeten ook al de afzonderlijke gevechtmomenten, die zich telkens voordoen, bijzonder leerzaam uitgevoerd worden.

Bij deze theoretische en praktische oefeningen moeten alzoo daartoe aanleidende oorzaken voorkomen; alle misverstand omtrent den vorm, zal natuurlijk geheel wegvallen, zoodra men zich met de waarde der denkbeelden behoorlijk bekend gemaakt heeft, waartoe natuurlijk eene naauwkeurige kennis van zaken en dan de vaste wil vereischt wordt om niets dat slecht is, noch iets ten halve door de vingers te zien, en steeds bezielde te blijven met den wil om den hoogsten trap van waarheid te bereiken, waartoe gevorderd wordt eene regt grondige opleiding en ervarenheid in zijnen kring,

veel routine in het gebruik der wapens en eene ernstige studie in de gevechtsleer. Hebben er grove misslagen plaats, zoo moet men zich zelfs bij groote manoeuvres niet ontzien ze onmiddellijk te verbeteren; worden bijv. de aanvallen op bergen, bosschen, defileën enz., slecht of met overhaasting uitgevoerd, dan moeten zij herhaald en de misslagen aange-
toond worden.

Deze bewegingen bij de gevechten in den oorlog zijn zoo menigvuldig, dat door ze dikwijls voor te stellen, of bij de manoeuvres te doen uitvoeren, zulke oefeningen daardoor het karakter der waarheid bekomen en hunne nuttigheid buiten allen twijfel gesteld wordt.

De uitvoering van deze oefeningen vereischt verder eene juiste keuze van het terrein, wat niet zoo gemakkelijk, maar de moeilijkste taak van den opperbevelhebber of opperbestuurder is. De bestuurder en de bevelhebber moeten ook naauwkeurig de uitwerking van de vuurwapens in het oog houden, en de aanvallende bewegingen nimmer in een er op losloopen en hollen laten ontaarden.

Wordt het noodig, dan doet men door een signaal alle bewegingen plotseling staken, waarop alle troepen onmiddellijk, in welke verhouding zij zich ook bevinden, halt moeten houden, om de misslagen goed te kunnen aanwijzen en herstellen. Dit ingrijpen in de bewegingen moet zeldzaam, slechts in de hoogstnoodige gevallen en alleen plaatshebben, omdat die misslagen meest in de gevolgen, en gewoonlijk bij de vorderingen die het gevecht maakt, meer in het oog vallen en dan leerzamer

zijn. Het is ook noodig dat men bij deze oefeningen niet spaarzaam met de munitie zij, want uit bosschen, heggen, tuinen en huizen kan men alleen door een levendig vuur de vuuruitwerking beoordeelen, zoo al niet voelbaar, dan toch zichtbaar: of namelijk het vuren wel op behoorlijken afstand begint, terwijl het gedruisch en het geknal op het kommando, op de signalen en op de opmerksaamheid der manschappen eenen zeer storenden invloed heeft, zoodat ook dit vuren niet zonder grond als oefening en dus als zeer nuttig moet beschouwd worden.

De bevelhebber moet aanhoudend de afzonderlijke gevechts-momenten gadeslaan en het bedrijvige daarvan niet uit het oog verliezen. De tact van gadeslaan zal den officieren van verstand den juiste maatstaf aanwijzen, en hen zoowel bewaren van zich naar eenzijdige absolute bepalingen en regelen te bewegen, als zich in het weefsel van tallooze kleinigheden te verwarren en welligt tot besluiteloosheid te vervallen; in het bijzonder zal het hen behoeden zich in stormachtige overijling tot handelingen en beschikkingen te laten vervoeren, die hen ongeschikt maken om het gevecht in zijn geheel gade te slaan, alsmede om licht en zamenhang daarover te verspreiden, en de manoeuvres tot eene leerzame bron voor de minderen te maken. Wij moeten hierbij aan de woorden van den generaal CLAUSEWITZ herinneren, dat het meer de omvattende dan eenzijdig handelende, meer de koele dan heethoofdige aanvoerders zijn wien men in den oorlog het heil van onze broederen en kinderen, en de eer en

zekerheid van het vaderland kan toevertrouwen. Daarom, we herhalen het, bejaardheid en koelbloedigheid naar alle zijden, doch in het bijzonder van boven naar beneden.

Niet minder schadelijk als die onrustigheid, is de kommando-*manie*, die alles zelve doen en bevelen wil, die de strategische berekeningen maakt en de tirailleurs terzelfder tijd kommanderen wil. Het is gewoonlijk 't gevolg van eenen langdurigen vrede, zoo het niet uit eene gewoonte van ijverzucht voortspruit, om zich tot het middelpunt aller krachten te willen maken.

Hij die eenige jaren op de wereld geleefd heeft, namelijk soldaat is geweest, weet dat deze *kardinale* ondeugd, in onzen tijd zeldzamer is geworden; wij gelooven dat wij ook daartegen niet behoeven te waarschuwen, maar slechts er aan te herinneren, als een vriendelijk waarschuwingswoord tegen het terugkeeren daarvan (1).

Indien opleiding in het algemeen de voorbereiding voor het doel des levens, en het doel des levens het leven zelf is, zoo is het duidelijk dat eene slechte opvoeding in de meeste gevallen het doel van het leven doet missen.

Door den invloed die de meerderen, en vooral groote mannen, op de minderen hebben, ziet men niet alleen dat de laatsten de bevelen der eersten nakomen, maar zelfs trachten hunne wenschen voor te

komen. Hieruit ontstaat eene beklagenswaardige zucht om te behagen, door steeds bij voorkeur datgene uit te voeren wat de meerderen deden, waaraan dan gewoonlijk wel de goede vorm gegeven werd, doch steeds het leven of de geest ontbrak.

Zoo is het algemeen bekend, hoe de schuinsche slagorde van FREDERIK de Groote zijne generaals door het hoofd speelde, en hoe de generaals van NAPOLEON niet uit diens bloedige, met geestkracht bezielde, concentrische massa's konden komen en zich daarin verwarden; evenzoo zal men, om eenen kleineren maatstaf aan te nemen, ook op de oefeningsplaatsen zelden iets anders zien, dan dat wat door het navolgentalent der minderen te voorschijn kon gebracht worden; vandaar die geleidelijke eentonige oefeningsmethoden, een hoofdgebrek bij iedere grondige opleiding, omdat ieder vermijdt zelfstandig te handelen en zich van de magt der gewoonte los te rukken, waartoe het trouwens velen aan de noodige vatbaarheid en vastberadenheid ontbreekt.

Het is dus van belang aan dat handelen uit loutere willekeurige ondergeschiktheid, paal en perk te stellen, maar de officieren moeten in de gelegenheid gesteld worden, zich door goede reglementaire bepalingen tot de gevechts-verhoudingen te kunnen voorbereiden, en men moet hier den weg niet afsluiten om hen dit praktisch te laten toepassen. Dit is de beste weg om de officieren in tijd van vrede te kunnen beoordeelen. Is het geleerde slechts oppervlakkig, dan zal zich zulks terstond openbaren en kan men zien

(1) Wij gelooven dat men in Nederland nog niet mag waarschuwen tegen het terugkeeren, maar wel moet ijveren voor het geheel uitroeijen der kommandeer-*manie*.
De Redactie.

met wien men te doen heeft. Waar tactiek en methode ophouden, zal men naar omstandigheden handelen. Hoe veelzijdig en onbepaald dit gezegde ook zij, de man van oordeel, kunde, gezond verstand en tact zal op het exercitie- of manoeuvre-terrein gelegenheid genoeg vinden om zich te doen onderscheiden, tenzij hij door een bekrompenen of kleingeestigen chef aan een leiddraad wordt gebonden, die hem nauwelijks den tijd laat om eene reglementaire evolutie letterlijk volgens de voorschriften uit te voeren.

Wij gelooven dat goede reglementaire voorschriften, hoe men zich bij de verschillende gevechtsverhoudingen (de gevechtsleer) moet gedragen, voldoende zullen zijn om in algemeene trekken die bewegingen aan te duiden, welke in een gevecht achtervolgens zullen uitgevoerd worden.

De volmaaktste kennis hiervan moet den officieren tot eene tweede natuur geworden zijn.

Doch het beeld zelf leven, de afzonderlijke trekken waarde te geven en tot waarheid te maken, het afzonderlijke te verbinden, dat moet natuurlijk van de omstandigheden afhankelijk blijven. Het zal alzoo aan den officier overgelaten worden de theorie te wijzigen en uit te breiden, als de omstandigheden zulks vorderen en deze sterker spreken dan de grondregels.

Dit moet nu als van zelve, naar gelang de noodzakelijkheid zich daartoe doet gevoelen, plaats hebben, en iedere wijziging door het te verkrijgen doel geregvaardigd worden.

Wanneer men zich aan dit beginsel

houdt, dan zal daaruit blijken dat leven en wetenschap doordringen, dat de kring van algemeene opleiding zich zal vergrooten en de bijzondere aandacht, die iedere graad verdient, zal ligt vruchten dragen en op deze wijze gedijen.

Hoewel men op dezen weg de volmaaktheid niet bereiken zal, evenmin als op iederen anderen, is hij evenwel de beste en kortste om het doel zoo nabij mogelijk te komen.

De moeilijkste taak van den veldheer is: den juisten en kortsten weg te vinden die hem tot het doel geleidt, dezen met vasten tred en veel overleg te volgen; hiertoe nu is de gewone routine en de dagelijksche ondervinding niet voldoende; maar bovengemelde theoretische en praktische oefeningen zullen den bevelhebber dezen weg aanduiden, en hem in staat stellen om in tijd van oorlog dezen te kunnen vinden.

Gewoonlijk bepaalt zich de werkzaamheid van vele hoofd- en van bijna alle subalterne officieren op een slagveld, om de dapperheid van hunne onderhoorigen, met orde, bedaardheid, geestdrift, overeenkomstig het gegeven denkbeeld, tot een bepaald doel te besturen. In tijd van vrede, op het manoeuvre-terrein, komen de dapperheid en energie niet in rekening.

Het verstand zal zich echter voortdurend bij het ontwerpen en uitvoeren blijven openbaren; de opmarsch tegen den vijand, de beschikkingen tot het gevecht, enz. zijn voor de officieren gewoonlijk de gegevens tot oplossing van het vraagstuk, als ook de localiteit die hierop eenen grooten invloed heeft; de opstelling van de tegenpartij

is medegedeeld, het plan tot den aanval en de verdediging zijn met inachtneming van deze verhouding ontworpen; men verwacht nu nog maar het signaal tot den aanval; doch menigmaal worden de voorbereidende beschikkingen, die te regt aan de officieren waren overgelaten, door hoogere aanvoerders, na eene oppervlakkige beschouwing en waardering der verhoudingen, van uit eene verhevene olympische hoogte afgekeurd. Hunne beschikkingen worden soms wel geheel omvergeworpen, om evenwel, wat nog erger is, weldra weder aangenomen te worden. Behalve dat door deze wijze van handelen zich geen talent verder vormen kan, dat alles steeds oppervlakkig zal blijven, dat de officieren op die wijze niets scheppen of uitvinden kunnen, dat zij integendeel maar middelmatig afgerigt kunnen worden, zal ook daardoor het grondbeginsel en de behoeften van den tegenwoordigen tijd: achting en het leeren kennen van de individueele, persoonlijke en eigenaardige verdiensten van een ieder gekwetst worden, wat het kleinste getal zeer zelden genegen is te vergeven. Monstert men nu de rij van mannen, die zoo met minachting behandeld zijn, dan zal men er niet zelden onder vinden wier kruin «met lauweren omkransd is,» en die dikwijls in de details en de gevechtsleiding uitgemunt hebben. Uithoofde men geest en talenten onder de mindere en hoogere rangen aantreft, moet men, om niemand te kwetsen en iedereen gelegenheid te geven deze te ontwikkelen, ieder in zijnen kring laten handelen, zoolang geene onzekerheid, duisternis en gebrek aan positieve kennis bij de hande-

lenden bespeurd worden; ontwaart men echter dit, dan moet de meerdere terstond met kracht, doch nimmer op eene kwetsende manier, zijne minderen teregtwijzen.

Wij moeten hier met GÖTTE aanraden: «die werken wil moet niet schelden,» en zich niet om het verkeerde bekommeren, maar steeds het goede doen.

Dat men door het toelaten van zulke ondergeschikte eigendunkelijke handelingen, verkeerde uitkomsten zou verkrijgen, is niet te vreezen. Het geheel in zijne objectieve beteekenis te omvatten blijft steeds in de hand van den opperbevelhebber, en bij eene goed ingeleide en volgehouden oefening, zal ieder afzonderlijk belangrijk bedrijf steeds als een deel van een hooger deel en van het geheel voorkomen; de daaruit voortspruitende aaneenschakeling der gebeurtenissen kan, als de meerdere zijnen werkkring daarbij niet valsch bevat heeft, slechts kortstondig en in enkele schakeringen niet volmaakt uit het geheel te voorschijn komen.

De eerste schrede tot eene ware opleiding en ontwikkeling van talenten is, den mensch in eenen toestand te plaatsen waarin hij genoodzaakt wordt er over na te denken, en hem de middelen te laten zijnen toestand goed te kunnen waarderen.

Een blik slechts op de ontwikkeling van de geestvermogens zal ons voldoende aantoonen, dat in het gebied waar wij ons bewegen, de vrijheid van handelen zich met de noodzakelijkheid vereenigt, en dat omtrent het ware en juiste geen twijfel kan bestaan.

Dat het hierbij niet nu en dan aan lie-den zal ontbreken, die hunne meening

voor de eenige ware houden, is niet twijfelachtig. Dezen zal men zonder moeite binnen hunne grenzen terug kunnen wijzen, als zij niet reeds overtuigd zijn door datgene wat zij rondom zich zien en geleerd hebben.

De hoogere officieren blijven steeds meester van «*la partie divine*,» terwijl «*la partie terrestre*» hun ten deel valt wien zulks eigenlijk behoort.

La partie divine, zegt NAPOLEON, *c'est tout ce qui dérive des considérations morales, du caractère, du talent, de l'intérêt de votre adversaire, de l'opinion, de l'esprit du soldat qui est fort et vainqueur, faible et battu selon qu'il croit l'être; la partie terrestre c'est les armes, les retranchements, les positions, les ordres de bataille, tout ce qui tient à la combinaison des choses matérielles.*

Deze zullen in hunne verschillende betrekkingen steeds de officieren naar hunne rangen te beurt vallen; uit dien hoofde leidde men hen hierin op, en ontzegge hun geene gelegenheid zich hiermede bekend te maken; slechts langs dezen weg zal het aan de hooge bevelhebbers mogelijk worden, om in dagen van gevaar een onbelemmerd overzicht te kunnen hebben, zonder zich met de details in te laten, en tot eene bedaarde beschouwing te kunnen geraken, hetgeen steeds het zekerste onderpand van eene goede uitkomst is.

Neemt men nu alles te zamen wat hier over de vrede-manoeuvres gezegd is, dan zal men zonder moeite bespeuren, dat het hoofddoel in de ontwikkeling der denk- en geestvermogens is gelegen. Wordt hieraan beantwoord, dan zal de

hoogere beteekenis der strategie niet in de taktiek verdwijnen; de taktiek moet het gebeurde steeds als een deel van eene hoogere en algemeene schikking, overeenkomstig de verstandelijke beteekenis daarvan, en wel zóó voorstellen, als zulks zoude hebben kunnen gebeuren; hierbij moet zij zich echter zoodanig van hare middelen bedienen, dat het oogenschijnlijke ware eene misleiding te weeg brengt en zich zóó voordoet alsof het werkelijk zoo was.

Men zal overal waarnemen dat een denkbeeld bovendrijft, wat op goede gronden rust. De krachten van de afzonderlijke bevelhebbers zullen zich slechts als lijdelijke en passieve voordoen, die onder alle omstandigheden aan den leiband van den opperbevelhebber rondgeleid worden.

De bijzondere omstandigheden, die de officieren bij doeltreffende oefeningen ondervinden, zullen hen gewennen hunne verhouding beter te waarderen; zij zullen niet aan het uiterlijke blijven hangen, waarbij het afzonderlijke zich zonder samenhang voordoet.

De traagheid van denken, die zoo dikwijls bij de oefeningen doorstraalt en veelal tot eene ledigheid van beschouwen aanleiding geeft, zal langzamerhand verdwijnen, zich op eenen nieuwen en beteren weg trapswijze ontwikkelen, en, in overeenstemming met de vorderingen van de techniek (het kunstmatige), zal het welligt gelukken zich in tijd van vrede voor den oorlog, zooveel het mogelijk is, voor te bereiden. Uit eene verhevener geestontwikkeling van de officieren zal eene vrijwillige ondergeschiktheid voortvloeijen, die alles gemakkelijker en alles mogelijk maakt.

Is nu al het volmaakte niet te bereiken, zal het bedoelde ook al beneden de werkelijkheid blijven, zoo zal zulks toch het karakter van het idéaal, namelijk het werkelijk oorlogsbedrijf, zoo nabij mogelijk komen.

De vrije handelingen van de afzonderlijke aanvoeders zal het aandeel van een ieder doen uitkomen, waardoor hunne bijzondere inzigten en positieve kennis zich openbaart; zij zullen hen gewennen hunne verhouding juist te waarden en zich tot hooger betrekkingen te vormen, of voor hunnen werkring bekwaamer te worden; zij zullen in alle gevallen ten minste niet als een dood werktuig wegwijnen.

Den hooger bevelhebbers zal de gewoonte eigen worden, met bedaardheid en klem de onderbevelhebbers en ondergeschikten op eene gepaste wijze, van een meer verheven standpunt gade te slaan en te besturen, en slechts dáár waar de nood dwingt in te grijpen. Hierdoor zullen zij tevens die kalmte van gemoed eigen

kunnen worden, die het alleen mogelijk maakt alles met bedaardheid te beschouwen en uit te voeren.

De taak is zwaar; doch wat is niet door ijver en arbeid te verkrijgen? Welligt gelukt het ons langs dezen weg de volmaaktheid van de groote manoeuvres, door *FREDERIK de Groote* bij Potsdam uitgevoerd, te kunnen bereiken; hiervan zegt *BÄRENHORST*: «Zoolang de menschen wapenen gedragen hebben, is er niets schooners, niets kunstigers, den oorlog meer nabijkomende vertoond dan deze herfst-manoeuvres; de Koning zelf kon daarbij in zulk eene geestvervoering geraken, alsof hij de troepen op het slagveld aanvoerde.»

Het besluit van den 12^{den} Julij 1840, waarbij een nieuw systema van manoeuvres bij het Pruissische leger is ingevoerd geworden, geeft aan dat leger eenen waarborg dat het zulk eenen tijd weder te gemoet treedt.

v. M.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1823 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 7.*)

Keeren wij thans naar Djokjokarta terug, om van daar te beginnen met het volgen van den verderen loop der oorlogsverrigtingen. — De 1ste mobiele kolonne — luitenant-kolonel SOLLEWIJN — hield zich te Mangier gestadig bezig met het opsporen en weder westwaarts drijven der benden opstandelingen, die telkens over de Progo kwamen om ten zuiden van Djokjokarta zoo mogelijk het gezag van DIEPO-NEGORO te herstellen. Het was voornamelijk de Ali Bassa KERTO PANGALASSAN die hier eene groote werkzaamheid ontwikkelde, en de onzen tot herhaalde togten noodzaakte. Den 12^{den} November begaf SOLLEWIJN zich in de rigting van Brossot op marsch, ten einde dien vijandelijken aanvoerder, die zich weder naar den regter Progo-oever wilde begeeven, bij den overtocht der rivier aan te vallen; hij kwam echter te laat en vond slechts gelegenheid hem door een paar, onder kapitein JUST DE LA PAISSIÈRES,

voortuitgezonden pelotons eenige dooden toe te brengen. Den 18^{den} begaf hij zich naar het Selarongsch-gebergte; de vijand nam overal de vlugt waar hij zich vertoonde, en het landvolk wees aan de onzen de dessa's die met de opstandelingen heulden en hun verblijf verleenden. Deze werden in de asch gelegd en aan de Progo nog eenige brandals, die de rivier wilden oversteken, nedergeschoten, waarna de kolonne den terugmarsch aannam.

Nadat SOLLEWIJN op den 19^{den} reeds vernomen had dat KERTO PANGALASSAN met eene vrij sterke bende weder aan deze zijde der Progo gekomen was, zag hij in den namiddag van den 20sten den vijand nabij zijn kampement verschijnen. Hij beval aan kapitein KRUSEMAN met 150 geweren uit te rukken en zich tegenover hem op te stellen, ten einde hem bezig te houden, terwijl hij-zelf met 250 bajonetten en zijne ruitery ijlings achter Passer-

Mangiran heen naar de zijde van Brossot rukte, om eene andere bende, die volgens bij hem ingekomen tijding daar de Progo overtrok, in deze verrigting te verhinderen en de overigen, die den linker oever reeds bereikt hadden, van achteren te overvallen. Het eerste gedeelte van dit plan gelukte geheel, maar het tweede slechts onvolkomen, daar de vijand wel verrast werd, maar nog tijd had zich tegenover hem in slagorde te stellen. De opstandelingen weken terug, maar schaarden zich andermaal nabij Boeta, waar thans, onder de oogen van DIEPO-NEGORO, een kort maar hevig gevecht plaats greep. De vijand was niet sterker dan 600 man, waarbij 50 ruiters, die onze huzaren zoodanig in bedwang hielden, dat het hun niet mogelijk was de infanterie der opstandelingen, die vooral door het vuur der jagers en scherpshutters, onder de luitenants BARBIER en DE BRUIN, veel te lijden had, nabij te komen. De beter gerigte schoten onzer infanterie — die intusschen met de 150 geweren van KRUSEMAN was versterkt geworden — dwongen den vijand eindelijk tot den terugtogt, waarbij hij door zijne ruitery uitmuntend beschermd werd. SOLLEWIJN volgde hem tot achter den berg Boeta, waar de invallende duisternis hem verplichtte naar zijn kampement terug te keeren. De vijand had 50 dooden bekomen, waaronder de Pangerang SENNO-ADMOJO (1).

(1) In het gevecht van dien dag hebben zich onderscheiden de luitenants der huzaren D'ARTAN DE ST. MARTIN en NAUMAN, de wachtmeester BEAUVAIS en de wachtmeester CASSENHOVEN van den trein, die zich bij de ruitery aangesloten had. De

Den volgenden morgen vereenigde SOLLEWIJN zich met de 10de kolonne, onder kapitein PRAGER, ten einde oostwaarts te gaan en den vijand zoo mogelijk te beletten zich in het zuidergebergte te werpen. Deze had evenwel de Opak vóór de onzen bereikt en was die overgetrokken, zoodat het niet mogt gelukken hem eenige andere schade toe te brengen dan het verbranden, door kapitein KRUSEMAN, die met 200 geweren aan gene zijde der rivier gezonden was, van de dessa's die hem genegen waren en waarin hij zijn verblijf had denken te houden.

Het was om dezen tijd dat onze troepen in Mataram tot eenige meerdere rust verplicht werden, door de met kracht aangebroken westmoesson; men ging daartoe te gereeder over, dewijl er aangaande 's vijands plannen zulke uiteenloopende berigten inkwamen, dat het raadzaam werd af te wachten waartoe hij eindelijk zou besluiten. De tijd verstreek intusschen niet geheel ongebruikt, want na daarop de goedkeuring van den kolonel COCHUIS verworven te hebben, liet SOLLEWIJN door een aantal inlandsche hoofden uit den omtrek, die hem daartoe herhaaldelijk het verzoek gedaan hadden, bentsings aanleggen te Soeroedahan, tegenover Brossot, te Goemoelang en te Boeta. Deze sterkten verrezen met eene bewonderenswaardige snelheid, hetgeen meer en meer getuigde hoezeer het volk den oorlog moede was en slechts uit vrees aan de bevelen van DIEPO-NEGORO voldeed. — Eerst den 25^{den}

luitenant NAUMAN werd ligt en zijn paard zwaar gewond. Wij hadden aan dooden 3 Europeanen.

December ondernam SOLLEWIJN, vereenigd met de kolonne van PRAGER, doch zonder geschut, weder eenen togt, die gewis tot de moeilijkste behoorde die gedurende den oorlog verrigt waren. Hij had vernomen dat KERTO-PANGALASSAN zich met eene aanzienlijke magt in de nabijheid van Imogiri, langs de beide oevers der Opak, ophield. De benting van Imogiri, in wier nabijheid de troepen van COX VAN SPENGLER nog menig klein, maar vaak hardnekkig gevecht hadden moeten leveren (1), was sedert eenigen tijd aan hare bezetting overgegeven en de nabijgelegen passer begon levendig bezocht te worden. Het was vooral door deze gunstige omstandigheid, die geheel in ons voordeel was en die derhalve door den vijand werd tegengewerkt, dat KERTO PANGALASSAN herhaaldelijk naar de zijde van Imogiri gelokt werd.

Bij Imogiri ging SOLLEWIJN over de Opak, om zich zuidwaarts te weenden; de vijand trok voor hem terug, maar stelde zich telkens achter de eene of andere terrein-afscheiding op, om een vuurgevecht met hem te beginnen, waarin hij ook telkens zijne minderheid ondervond, maar dan niet verder terugging dan noodig was om op nieuw stelling te kunnen nemen. Zoo bleef SOLLEWIJN gedurende den 25sten, 24sten, 23sten en 26sten in beweging; hij strekte zijnen togt tot 8 palen ten oosten der Opak uit, doorzocht alle dessa's op de beide oevers der Oijo, en tusschen deze rivier en het zuiderstrand, die in de asch leg-

gende waar hij woningen van vijandelijke aanvoerders of van hunne pradjoerits vond. De vijand zorgde gedurende deze dagen bij voorkeur dat hij de Oijo of de Opak, beide diepe en vooral in dit jaargetijde snelstroomende rivieren, tusschen zich en de onzen hield; hij leidde hen door eene zeer moeilijke, weinig bebouwde en met diepe djoerangs doorsneden bergstreek, en plaatste zich soms op ongenaakbare steile rotsen, vanwaar hij de onzen met zware, naar beneden gerolde steenklompen poogde te verpletteren. Den 26sten waren de beide kolonnes weder in hare legerplaatsen terug; zij hadden den vijand, bij verschillende gelegenheden, door hunne welgerigte schoten aanzienlijke verliezen toegebracht, en hadden zelve twee dooden en twaalf gewonden bekomen, onder welke laatsten zich de luitenant BARBIER (zwaar) en de officier van gezondheid GEELHOED (ligt) bevonden (1).

Na dezen togt genoten de 1ste en 10de kolonne eenige rust, die slechts werd afgebroken door kleine verrigtingen, voortvloeiende uit het afweren van weinig beteekenende pogingen, die den vijand in het werk stelde tot het verhinderen van den opbouw der bentings te Ketos en Pedes, waarmede PRAGER zich onledig hield, terwijl door inlandsche hoofden op andere punten, zoo als te Krodjo aan het zeestrand, bij den mond der Progo, kleinere sterkten werden opgeworpen.

Niet voor den 17^{den} Januarij 1829 maakte

(1) Zoo als op 5 November, waarbij zich loffelijk kweten de kapiteins MAGO en DUURKROOP, met de luitenant LE BRON DE VEXELA der infanterie; de luitenant VAN OS der ruitery en de luitenant ONDAATJE der genie.

(1) In het rapport van SOLLEWIJN werd bijzondere melding gemaakt van de diensten, bewezen door den kapitein PRAGER, de luitenants VAN KASTEEL, DE JAGER en DE BRUIN der infanterie, WIEZEMAN en VAN DUIVENVOORDE der ruitery.

SOLLEWIJN weder eene krijgsbeweging, die eenige vermelding verdient. Enkele kleine vijandelijke benden waren de Progo overgekomen, hadden gedurende de laatste nachten eenige onzer sterkten verontrust en verscheidene dessa's gedwongen zich aan hen te onderwerpen. Zoodra SOLLEWIJN vernam dat zij zich vereenigd hadden en langs den weg, die uit het zuiden over Ketos naar Djokjokarta loopt, noordwaarts gingen, snelde hij hen na. Eene kleinere bende had hij weldra overhoop geworpen, om de 400 man sterke hoofdtroep bij Sawahan in te halen. Deze hield moedig stand en bleef het kanon- en geweervuur van SOLLEWIJN met bedaardheid beantwoorden. Door den aard van het terrein voor de aanvallen der ruitery beschut zijnde, wist zij van geen wijken, zelfs niet voor de welgerigte schoten der jagers en scherpschutters, onder den luitenant DE BRUIN. Toen deze echter, ondersteund door eene divisie Madurezen, onder luitenant BOELHOUWER, haar meer en meer nabij kwam, trok zij met bedaardheid en steeds gebruikmakende van de voordeelen der bodemgesteldheid, naar het zuiden terug; zij werd bestendig door de onzen gevolgd en zooveel mogelijk met kanon beschoten; doch het gelukte haar bij Kretek over de Opak te komen en zich in het zuidergebergte te werpen. Een vijftigtal geroofde karbauwen viel weder in handen der onzen.

LEDEL had intusschen te Tegal-Waroe, na den korten wapenstilstand in de eerste dagen van November 1828, voor zooveel de westmoesson toeliet, wel eene groote werkzaamheid ontwikkeld, maar toch geene

gelegenheid gevonden groote voordeelen te behalen. Dan eens had hij in deze of gene rigting sterke patrouilles of verkenningen uitgezonden, en dan weder was hij in persoon met zijne geheele magt uitgerukt, maar de vijand had zich telkens bijtijds verwijderd, en vermeden zich in een ernstig gevecht met hem in te laten (1). Tegen het midden van December werden zijne verrigtingen evenwel van belangrijker aard. Den 15^{den} begaf hij zich naar de benting Mingier, die ernstig was aangevallen geworden door eene bende opstandelingen, wier moed zeer verhoogd was, dewijl zij den kommandant dezer sterkte, die onvoorzigtig genoeg was geweest haar met slechts 20 man in eene nabijgelegene dessa te gaan opzoeken, met een verlies van 4 dooden en 2 gewonden had teruggedreven. LEDEL vond de opstandelingen nabij Mingier reeds weder verdwenen, maar liet den kapitein COLLARD met 100 geweren achter, zoowel om nadere aanvallen, die op Mingier konden gedaan worden, krachtig te helpen afslaan, als om den volgenden morgen van die zijde mede te werken tot eene onderneming, die hij gezamenlijk met LE BRON DE VEXELA, welke weder te Pesangang stond, beraamd had. Op zijn terugmarsch van Mingier, liet LEDEL eene bende opstandelingen, door de luitenant KLARDIE met de voorwacht en de Tidorezen, verdrijven, en toen hij zich den volgenden morgen met zijne infanterie en ruitery van Tegal-Waroe weder zuidwaarts in beweging stelde, zag hij niets dan vlug-

(1) Bij die verrigtingen werden goede diensten bewezen door de kapiteins VAN LANDEWIJK, COLLARD, GILLON, VAN DEN BUSCH en RENARD.

tende vijanden, zoodat hij zich achter den berg Soo (Z. W. van Tegal-Waroe) weder met kapitein COLLARD en met de 5de kolonne, onder kapitein VAN DEN BUSCH, die langs een anderen weg van Tegal-Waroe gekomen was, vereenigde. Hij rigtte zich vervolgens op Into-Into en zoo naar het Selarongsch-gebergte, ten einde aan den vijand, die in het front door LE BRON DE VEXELA bestookt werd, den terugtogt naar dit gebergte of over de Progo af te snijden. Reeds voor Into-Into ontving LEDEL 's vijands vuur uit eene langs zijn weg gelegen dessa, die evenwel door de Tidorezen spoedig gezuiverd was; deze ijverige, maar nog aan krijgstucht niet zeer gewone troepen, vervolgden de opstandelingen met veel hevigheid, en rukten vervolgens voort naar Sokonilo (Z. van Bredjo), waaruit zij met de 5de mobiele kolonne, die daar strijdende was, de brandals hielpen verdrijven. Toen LEDEL zich te Sokonilo met hen vereenigd had, wendde hij zich weder zuidwaarts. Hij was te laat gekomen om den door LE BRON DE VEXELA reeds verdreven vijand tusschen twee vuren te brengen, maar door langs het Selarongsch-gebergte over Godean naar zijn kampement terug te gaan, wilde hij zich overtuigen of de opstandelingen geheel uit zijne nabijheid waren verdreven. Langs de noorder hellingen van het Selarongsch-gebergte voortrukende, zag men plotseling ongeveer 200 opstandelingen voor eene dessa geschaard. Aangezien er geen officier der ruitery aanwezig was, bekwam de fungerende adjudant van LEDEL, de 1ste luitenant H. F. KOCK, bevel met het peloton huzaren, langs eenen omweg, zoo ongemerkt mogelijk,

naar de tegenovergestelde zijde der dessa te marcheren, haar door te trekken en den vijand in den rug te vallen. KOCK was uitmunten met het terrein bekend, en kwam dus na eenigen tijd, inderdaad zonder door den vijand gezien te zijn, op de hem aangewezen zijde, in de geheel ontruimde dessa. Het pad wat er doorvoerde was zóó smal, dat de huzaren een voor een achter elkaar moesten rijden; KOCK bevond zich aan het hoofd en gaf bevel dat men de grootste stilte in acht zou nemen, naarmate men buiten de dessa kwam terstond opmarcheren en te gelijkertijd op den vijand inrennen zou. De opstandelingen, die op 25 schreden voor de dessa geschaard stonden, werden geheel verrast en door dien kloeken en welberaden aanval terstond in de grootste verwarring op de vlugt gedreven. Een enkele brandal hield echter stand, plaatste de tromp van zijn geweer bijna op de borst van KOCK en brandde los; doch gelukkig weigerde het schot. De vijandelijke pradjoeit maakte zich nu uit de voeten, maar KOCK snelde hem na en haalde hem in, op een nabijgelegen modderig rijstveld, waar hij echter het ongeluk had, in den oogenblik waarin hij zijn vijand een sabelhouw wilde toebrengen, zijn paard plotseling met de voorbeenen onder hem te voelen wegzinken, zoodat hij door den schok uit den zadel en in de slijk werd geworpen. Van deze omstandigheid maakte de brandal gebruik om hem eene bajonetsteek toe te brengen in den rug, die door de longen tot in de lever drong, en hij zou hem zeer zeker geheel hebben afgemaakt, indien niet de wachtmeester GIBON met eenige huzaren nog tijdig

genoeg ware toegesneld om zijnen aanvoerder te ontzetten. De onzen konden den woedenden opstandeling echter niet meester worden en ombrengen, zonder dat hij met zijne kris nog een huzaar doodelijk gewond had.

Na dit korte gevecht, wat den onzen van een dapper officier dreigde te berooven, zette LEDEL den togt voort. Nabij Godean vond hij den vijand, ongeveer 600 man sterk, zeer ordelijk weder voor eene dessa geschaard. Hij plaatste zich tegenover hem in slagorde, maar hoezeer de brandals aanvankelijk een krachtigen wederstand scheen te willen bieden, namen zij toch den terugtocht aan toen het vuur der onzen wat levendig was geworden en de Tidorezen hunne flanken begonnen te bedreigen. Het moeilijk terrein liet niet toe hen met hoop op goeden uitslag te vervolgen, zoodat LEDEL naar Tegal-Waroe terugkeerde; de vijand dit ziende, begon hem krachtdadig te vervolgen, en de achterwacht moest meer dan eens regtom-keert maken, om hem terug te werpen. Men bereikte evenwel het kamp zonder verder verlies, têrwijl dat wat de opstandelingen dien dag leden, volgens later ingewonnen berigten, hoogstaanzienlijk was geweest.

Ten einde zoodra mogelijk bij het landvolk den indruk uit te wisschen, die den tegenspoed van de bezetting der benting Mingier kon gemaakt hebben, had de opperbevelhebber den luitenant-kolonel DE KOCK VAN LEEUWEN, kommandant der artillerie te velde, met eenige infanterie en ruitery van Magelang naar die streken gezonden. Deze vond er evenwel alles in

rust en keerde, na op den 20sten December eene beweging naar de zijde van den berg Soo te hebben gemaakt, waarbij hij weinig of geen vijand zag, naar Magelang terug. LEDEL had zich den 20sten uit Tegal-Waroe zuidwaarts begeven, ten einde de verrigtingen van DE KOCK VAN LEEUWEN te ondersteunen. Bij den opmarsch vond hij eveneens bijna geene brandals, maar bij het terugkeeren zag hij de opstandelingen, ter sterkte van ongeveer 1500 man, waarbij 150 paarden, in een grooten boog het terrein beslaan van Godean tot Sokonilo. Deze magt trok zich meer en meer samen, en naderde allengskens tot de stelling waarin LEDEL zich gereedmaakte haar duchtig te ontvangen. Voor eene djoerang gekomen zijnde, hield zij plotseling halt, gaf een salvo uit al hare geweren en trok ijlings weder terug, om zich in verschillende rigtingen te verspreiden. Slechts eene kleine bende bleef standhouden en voortdurend op de onzen vuren. LEDEL gaf aan den kapitein GILLON bevel haar met het voorste peloton flankeurs te gaan verdrijven, hetgeen terstond en met den besten uitslag werd ondernomen; maar de brave GILLON bekwam daarbij een geweerkogel in het hoofd, die terstond een einde maakte aan zijn verdienstelijk leven. De wakkere Tidorezen vervolgden de opstandelingen eenigen tijd, en toen deze zich naar Sokonilo terugtrokken en in die dessa weder vrij sterk verzamelden, besloot LEDEL er hen te gaan aanvallen; nogmaals weken zij voor de onzen en poogden hen, bij de vervolging, naar de onderwater staande rijstvelden te lokken. LEDEL gaf daaraan echter geen gehoor, maar bragt zijne

vermoeide troepen naar hunne legerplaats terug (1).

Twee dagen later gingen LEDEL en LE BRON DE VEXELA, ieder van zijne zijde, naar Kali-Oerang en Bredjo, om er de plaatsen voor versterkte wachthuizen uit te kiezen. De Generaal DE KOCK had het bouwen daarvan bevolen, dewijl het meer en meer bleek dat de sterkte te Tegal-Waroe alleen niet voldoende zou wezen den vijand, na het voorwaarts gaan der troepen van LEDEL, in zijne vrije bewegingen in die streken ernstig te belemmeren.

Kali-Oerang ligt ten westen van Bredjo, nabij de rivier Ganjoran, en LEDEL ging er zich eenige dagen later in persoon, tot het doen verrigten van den arbeid, met een deel zijner magt vestigen, terwijl LE BRON DE VEXELA zich tot hetzelfde einde met zijne kolonne eenigen tijd te Bredjo ging ophouden. Gedurende hun verblijf op deze plaatsen, deden zij nu en dan kleine tochten en leverden zij eenige kleine gevechten, maar over het algemeen verzette de vijand zich weinig tegen hunne werkzaamheden (2). In den aanvang van Januarij 1829 waren de beide wachthuizen gereed, zoodat ieder der genoemde hoofdofficieren zich weder naar zijne vorige stelling kon

(1) Behalve het verlies van kapitein GILLON, had men nog twee gewonden te betreuen.

(2) In de bedoelde gevechten hadden zich onderscheiden de luitenant LA HURE en de wachtmeester RAUGÈNE van de huzaren, en de luitenant VON BIHL der infanterie. — De sergeant GROBLET sloeg na het vertrek van LEDEL, in den nacht van 6 op 7 Januarij, als kommandant van het wachthuis te Kali-Oerang, met veel beleid een vijandelijken aanval af.

begeven. Zij bleven daar echter slechts korten tijd, want op den 14^{den} Januarij brak LEDEL met zijne flankeurs en de 5de mobiele kolonne van Tegal-Waroe op, om zich te Gamplong aan de Progo tot het opwerpen eener benting te gaan neder-slaan, en alzoo aan de opstandelingen een der overgangspunten te ontnemen, waarvan zij in de laatste tijden het meest hadden gebruik gemaakt. LE BRON DE VEXELA kwam op denzelfden dag met de 5de kolonne de stelling van Tegal-Waroe bezetten.

Dit voorwaarts rukken onzer troepen scheen den vijand bedacht te maken ons eenige afleiding te bezorgen, althans de Tommongong STRO-DIRDJO had met 5 à 400 man den grooten weg weten over te steken, om zich naar Padjang te begeven, daartoe denzelfden weg kiezende die KIAU-MODJO gevolgd had. De waakzame LE BRON DE VEXELA snelde hem echter terstond na, maar kon hem onmogelijk achterhalen. In stede van bijval te vinden, had STRO-DIRDJO in het volk van Kembang-Aroom zelfs hevige bestrijders ontmoet; hij rigtte zich langs die dessa noordwaarts op Pontjo, maar geen kans ziende eenig voordeel te behalen, wendde hij zich, na eenige dessa's verbrand en eenig vee geroofd te hebben, weder naar het westen, en ging in den nacht van 16 op 17 Januarij weder over den grooten weg naar de Progo.

De majoor BAUER had onderwijl met de 4de kolonne te Gedonnong nog steeds met den vijandelijken Pangerang BELI te kampen. Op den 12^{den} November gelukte het hem evenwel aan deze eene zeer bloedige nederlaag te doen ondergaan. Ter-

wijl hij-zelf met zijne hoofdmagt op Kedoong Goebok — tegenover Gamplong aan de Progo — marcheerde, wisten gedetacheerde gedeelten, onder den kapitein VAN INGEN, op zijn regter, en onder den luitenant LOMBAR, op zijn linker vleugel, de hun voorgeschreven bewegingen met zooveel beleid en vaardigheid uit te voeren, dat de opstandelingen zich geheel ingesloten zagen. Reeds bij den opmarsch had de luitenant LOMBAR eene bende opstandelingen met groot nadeel op de vlugt en eindelijk in de Progo gejaagd; BAUER zelf en kapitein VAN INGEN bragten hun mede veel schade toe; maar te Kedoong Goebok gekomen zijnde, achterhaalde laatstgenoemde eene groote menigte gewapenden, die juist van wal staken op een vlot wat veel te zwak was voor den zwaren last die het moest dragen. Het hevige vuur, wat VAN INGEN op zoo korten afstand liet openen, bragt op het broze en moeilijk te besturen vaarttuig de grootste verwarring te weeg. In het midden der Progo ongeveer geraakte het uit elkander en alles wat het droeg werd onder de gestadige losbrandingen der onzen aan den fellen stroom prijsgegeven. De Pangerang BEI in persoon bereikte te paard, met veel moeite en gewond, de overzijde. — Terwijl dit te Kedoong Goebok voorviel, was de luitenant RIETVELD met de jagers beneden deze dessa op eene andere bende opstandelingen gestooten, die insgelijks in de rivier gedreven werd. De vijand liet op dien dag 28 dooden, met vele, waaronder zeer rijke, wapens op het slagveld achter. Het getal dergenen die in de Progo gesneuveld en verdronken

waren, moet hoogstaanzienlijk geweest zijn (1).

Den 18^{den} November onderwierp zich aan BAUER de vijandelijke Pangerang PATMO-ADMOLJO (2), met een vrij aanzienlijk gevolg, waaruit een barissan werd zamengesteld die aan de 4de kolonne bleef toegevoegd; toen deze kolonne ook door de Gorontale-sche hulptroepen was versterkt geworden, begon BAUER, voor zooveel het jaargetijde toeliet, aan zijne veranderingen een ruimer' omvang te geven. Nadat hij den 24sten November het nabij Gedonnong gelegen bivak van den Pangerang BEI verbrand had, en deze aldus had gedwongen zich meer achterwaarts neder te slaan, ging hij ten 12 uur van den volgenden nacht, met achterlating van zijn geschut, op marsch, ten einde in de dessa Daijak zoo mogelijk twee op de onzen veroverde kanons magtig te worden, die hij vernomen had dat zich daar bevonden. Zonder ontdekt te worden, bereikte hij het weder opgebouwde Sambirotto en spoedde hij van daar voort naar Pengasse, wat halfweg Sambirotto en Wates ligt, en waar DIEPO-NEGORO-ANOM zich ophield. Voor deze dessa gekomen, begon het inmiddels te dagen en hoorde hij plotseling van verschillende zijden roepen: *Orang Olanda, Orang Olanda!* (de Hollanders), zoodat hij, om den vijand geen tijd tot vlugten te geven, met zijne voorwacht, bestaande uit een peloton jagers en een peloton flankeurs, onmiddellijk tot den

(1) De onzen hadden hoegenaamd geen verlies. Ook de luitenant WELJCHEL werd door BAUER met lof vermeld.

(2) Hem werden f 200 'smaands toegelegd.

aanval overging. Na weinige oogenblikken waren 25 opstandelingen gesneuveld en was Pengasse in zijne magt. Hij vervolgde den vliedenden vijand gedurende een halven paal in eene westelijke rigting, en wendde zich vervolgens naar Daijak, wat nabij en ten zuiden van Pengasse ligt. Voor deze dessa zag hij ongeveer 450 man, onder aanvoering van SENTOT, in goede orde geschaard. Vreezende dat de reeds verdreven opstandelingen zich mogten herzamelen en met die bende vereenigen om hem gezamentlijk aan te vallen, besloot hij haar met zijne reeds genoemde voorwacht, waarbij zich, door de snelheid waarmede hij vooruit was gegaan, nog slechts de Gorontalezen hadden kunnen voegen, terstond aan te tasten. De vijand wachtte hem met bedaardheid en al vurende af, en eerst toen hij door de modderige rijstvelden tot op 50 passen de bende genaderd was, en daar een duchtig tweegeledeeren vuur op haar maakte, trok zij in goede orde terug. Ten zes uur was de vijand geheel verdreven en bevond zich een der bedoelde stukken geschut — het andere werd niet gevonden — in handen van BAUER. Toen zijne troepen eenige rust genoten hadden, brak hij weder op naar Gedonnong, dewijl het ongunstig weder hem in deze bergstreek veel moeilijkheden begon te voorspellen, en de verjaagde opstandelingen, die zich in verschillende dessa's rondom hem verzamelden, bij het verder voortzetten van den togt niet verzuimd zouden hebben daarmede hun voordeel te doen. Zij vervolgden hem tot voorbij Sambiroto, maar leden door verschillende hinderlagen der onzen nog be-

langrijke verliezen. Des namiddags ten 5 uur, en derhalve na zeventien uren in beweging te zijn geweest, was de kolonne weder in haar kamp terug (1).

Na deze welgeslaagde onderneming schonk BAUER — daartoe ook door het slechte seizoen gedrongen — aan zijne troepen eenige rust, om vervolgens den 12^{den} December, op last van den opperbevelhebber, van Gedonnong naar Nangoelang — op den regter Progo-oever — te marcheren, en ook daar eene benting te bouwen. Reeds den 21sten had hij een vrij scherp gevecht te leveren (2), maar den 28sten werd hij met zooveel hevigheid aangevallen, dat zijne kolonne een belangrijk verlies onderging. Vroeg in den morgen van dien dag kwam de vijand, onder aanvoering van SENTOT, ongeveer 1500 man sterk, welgewapend en in goede orde over Toeroos aanrukken. BAUER-zelf bleef met zijne hoofdmagt bij Nangoelang, terwijl een detachement op zijn regter vleugel een kerkhof bezette, en een ander, wat vrij sterk en uit de drie

(1) Zij had een doode en acht gewonden bekomen, benevens twee gedoodde paarden, waaronder dat van den kapitein VAN INGEN. Zij had aan buit bekomen, behalve het vermelde stuk geschut (een 1 R^r, die bij eene hierna te vermelden nederlaag door de 8ste kolonne verloren was), eenige met goud en zilver versierde krissen en pieken, een vat buskruid, eenige zakjes met buskruid en kogels, verscheidene patroontassen met handliërs en patronen à $\frac{1}{18}$, eene trom, twee ammunitie-kistjes met de verscheurde administratieve papieren der 8ste kolonne; eenige brieven door ons hoofdbestuur aan sommige vijandelijke hoofden geschreven, eene Javaansche briefwisseling over krijgswaarschuwingen, zes rijpaarden, vele zadels, een aantal runderen, enz.

(2) Waarin zich onderscheidden de kapitein VAN INGEN, benevens de luitenants LOMBAR, SUTHERLAND en VAN DER TAK. De onzen hadden zes gewonden,

wapens zamengesteld was, in Nangoelang Kitjiel (Klein Nangoelang), onder kapitein VAN INGEN, zuidelijk van hem, of op zijn linker vleugel, postvatte. Voor onzen rechter vleugel en voor ons midden werd de vijand met verlies afgewezen, hetgeen aanvankelijk ook op den linker vleugel geschiedde; maar toen kapitein VAN INGEN al te driftig ter vervolging der teruggeslagen vijanden voorttrok, wierp SENTOT zelf zich aan het hoofd eener uitgelezene bende in zijn rug en bragt zijne daardoor ontstelde troepen weldra in eene volslagen verwarring. BAUER snelde op het hooren van het plotseling ontstaande hevige geweervuur, gevolgd door een peloton infanterie, naar de plaats van het onheil; hij bragt de wijkende huzaren tot staan, liet het peloton infanterie met geveld geweer op den vijand los gaan, ondersteunde het met de ruitery, en had het geluk, niet slechts den vijand terug te drijven, maar hem zelfs weder een door ons verloren stuk geschut te ontnemen, wat hij reeds een aanzienlijk eind wegs vervoerd had. SENTOT kon niettemin nog 25 onzer geweren nederleggen aan de voeten van DIEPO-NEGORO, die het gevecht aanschouwd had, en hem berigten dat zijn welberaamde en moedige aanval den onzen 52 dooden had gekost, waaronder zich de brave kapitein VAN INGEN, benevens de Pangerang PRANG-WEDONO, broeder van MANGKOE-DININGRAT, bevonden. SENTOT had slechts 10 dooden en 7 gewonden bij zijn barissan (1).

(1) De majoor BAUER prees zeer het dien dag gehonden gedrag van den luitenant VAN DER TAK

Reeds den 50sten kwam de 2de mobiele kolonne van Kalibawang naar Nangoelang marcheren, om den volgenden dag met BAUER, die intusschen uit Magelang versterking had ontvangen, het geleden nadeel te gaan wreken; maar hoezeer men den togt zeer ver uitstreckte, kon men den vijand nergens eenig belangrijk verlies toebrengen, en moest men nagenoeg onverrichterzake terugkeeren. Den 8sten Januarij 1829 werd BAUER andermaal aangevallen, maar thans was de vijand minder gelukkig en werd hij met verlies afgewezen. Thans verlieden er eenige dagen, die rustig werden doorgebracht (1), tot BAUER den 22sten besloot zich weder voorwaarts te begeven, ten einde den vijand, die eenige zich aan ons onderworpen hebbende dessa's in de asch had gelegd, uit zijne nabijheid te verjagen. Hij sloeg den weg in naar Banjoemenang, doch vond weinig gelegenheid den vijand te schaden, tot bij Sadong, waar hij eene bende van 500 man door een hevig kanonen geweervuur tot een overhaasten terugtogt dwong. Zich voor Sadong opgesteld hebbende, zag hij van verschillende kanten belangrijke vijandelijke strijdkrachten naderen, en was niet weinig verwonderd uit eene der aanrukkende benden een Nederlandsch officier te zien voorwaarts komen. Deze was gelukkig door den luitenant RIETVELD tijdig als zoodanig herkend, en bleek niemand anders te zijn dan de wak-

en van de Gorontalesche luitenants HARAL en MATALIE.

(1) Behalve eenige kleine verrigtingen, zoo als het overvallen van eenige ketjoes door luitenant LASSING, in den nacht van 17 op 18 Januarij.

kere kapitein ROEPS, die zich tot het voeren van onderhandelingen bij den vijand ophield. BAUER vernam van hem dat er sedert den vorigen dag op dit gedeelte van het oorlogstooneel een wapenstilstand bestond, waarvan het door LEDEL aan hem gezonden bericht echter niet ter zijner bestemming gekomen was, zoodat hij onwillekeurig den braven ROEPS in groot levensgevaar had gebracht. Gelijk van zelve spreekt, werden de vijandelijkheden terstond gestaakt; ROEPS keerde naar de opstandelingen en BAUER naar zijne legerplaats terug. SENTOT maakte echter van de gelegenheid gebruik, om zonder zijne schade — waarvoor hij overigens, men moet billijk zijn, niet terugdeinsde — voor de oogen van BAUER eene zeer sterke, welgeordende en waarlijk indruk makende magt te ontwikkelen, tusschen wier rijen de onzen hunnen togt vervolgden. Het gelukte BAUER nog met eenige vijandelijke Pangerangs te spreken, die hem verzekerden dat ook zij eerst nu van den wapenstilstand onderrigt waren geworden, en gaarne beloofden aan DIEPO-NEGORO te zullen mededeelen, dat de dien dag gepleegde vijandelijkheden aan niets anders dan aan misverstand moesten toegeschreven worden.

Onderwijl was men, door de handelingen van MAAS-LOERAH in het noordwesten van Kadoe en het zuidwesten van Samarang, in voortdurende moeilijkheden gewikkeld geweest. Het eigentlijke Ledok, wat thans met Gowong geheel onder de bevelen van MICHELS stond, was in de eerste dagen van October volkomen stil, maar zijne troepen genoten daardoor geen meerdere

rust, aangezien het zaak was de nabij hem gelegen landstreken te helpen onthefpen van den overlast waaronder zij gebukt gingen. Daartoe moest hij zich niet alleen naar de genoemde oorden, maar ook soms zuidwaarts wenden, om aan de troepen in Banjoemaas en Bagleen de hand te reiken. Ook DUPERRON moest, op bevel van den Generaal DE KOCK, uit Magelang dikwerf met versterking naar het noordwesten van Kadoe snellen, doch MAAS-LOERAH en IMAN-MOESBA voerden, nog meer dan andere vijandelijke hoofden, een' waren partijgangers-oorlog, zoodat zij wel snel verschenen, maar ook — vooral zoodra de onzen met overmagt naderden — zeer spoedig weder uit het gezigt en in hunne voor Europeaansche krijgslieden bijna ontoegankelijke verblijven teruggetrokken waren. In het begin van October, toen de Generaal DE KOCK verplicht was alles wat hij te Samarang of elders beschikbaar had naar Bagleen te zenden, ten einde de belangrijke aldaar geleden verliezen te herstellen, begon ook de werkzaamheid van MAAS-LOERAH en IMAN-MOESBA toe te nemen, zoodat ook derwaarts meer troepen moesten gezonden worden. De regent van Demak ging met zijne pradjoerits naar Kendal, ten einde de weder gestoorde veiligheid van den postweg te herstellen en te onderhouden. Uit Samarang vertrok de kapitein GENNET met eenige Europeanen, en de nog overige pradjoerits dier residentie, naar Soemor, en in Samarang-zelf moest de schutterij zich nogmaals met de garnizoensdienst belasten, waarin zij bijgestaan werd door een ontscheept gedeelte der bemanning van het fregat *Bellona*.

Op verschillende belangrijke punten van het Praauw-gebergte, waren door de onzen reeds bontings aangelegd, zoo als te Tegal-Pring-Apoos door CLIGNET, te Nargo door luitenant MALJEAN en te Balong door den luitenant VAN DER KLUGT, die zich in die streken reeds zoo verdienstelijk had gemaakt. Van deze punten ondernamen zij togten, waarbij zij wel niet veel voordeel behaalden, maar toch des vijands stoutmoedigheid eenigzins in toom hielden. Op den 20sten October vereenigde de kapitein GENNET de detachementen der luitenants VAN DER KLUGT en MALJEAN, waardoor hij over 200 bajonetten beschikken kon; hiermede ging hij de meergenoemde zeer sterke vijandelijke stelling bij den waterval Merak aanvallen, maar het was hem onmogelijk haar te nemen, en met een verlies van 16 gewonden, waarbij de brave luitenant VAN DER KLUGT, moest hij terugtrekken. Toen de vijand echter vernam dat men zich gereed maakte hem met handmortieren te komen bestoken, verliet hij dit verblijf, om zich meer noordoostwaarts te gaan vestigen. Weldra echter namen de zaken hier een gelukkiger wending, want MAAS-

LOERAH onderwierp zich op 15 November aan den resident van Kadoe. De waakzaamheid, die de onzen meer en meer betoonden om hem den toevoer van levensmiddelen naar zijne ontoegankelijke rotsen af te snijden, en de bedreiging, hem door den resident VALCK gedaan — eene bedreiging die reeds een begin van uitvoering had gekregen — dat de graven zijner voorouderen zouden verwoest worden, deden MAAS-LOERAH besluiten zich niet alleen te onderwerpen, maar zelfs met zijn barissan van 110 man, waarbij 22 geweren, in onze dienst over te gaan (1). De moeilijkheden waren thans aanmerkelijk verminderd, maar nog niet geheel uit den weg geruimd; want IMAN-MOESBA, die onze bestendige tegenstander bleef, ging voort, zooveel in zijn vermogen was, den strijd in het Praauw-gebergte gaande te houden, en die zelfs over te brengen naar meer verwijderde punten, zoo dikwerf hij daartoe slechts de gelegenheid vond.

(1) Hem werd eene bezoldiging van f 80 'smaands toegelegd. — Tot het doen gelukken der onderhandelingen met hem, waren belangrijke diensten bewezen door den controleur VAN METELEN.

A R C H I E F

voor

NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

STAAT VAN DE MILITIE NA DE VREEDE VAN MUNSTER (1).

Anno 1648—1752.

<p>In 't jaar 1649 heeft den staat in dienst gehad . . 33450 man.</p> <p>In 't jaar 1650 29513 »</p> <p>In 't jaar 1661 is de militie vermindert op 24359 »</p> <p>In 't jaar 1663 den Munsterschen oorlog opkomende, is de militie vermeerderd tot 28593 »</p> <p>In 't jaar 1666 tot 46627 »</p> <p>In 't jaar 1667 tot 35082 »</p> <p>Na de vrede van Breda, in 't jaar 1669, is de militie weederom vermindert op . 34373 »</p> <p>In 't jaar 1670 op 32380 »</p> <p>Het onweer opkomende, in 't jaar 1671, is de militie gebragt op 64713 »</p> <p>In 't jaar 1672 is hetselve getal niet alleen gecontinueert, maar zijn nog drie vermeerderingen van 's Lands militie geresolveert (2).</p>	<p>Den eerste van 3760 ruijters en 14000 man te voet, bestaande in 12 regimenten te paard, ieder à 480, en 10 regimenten te voet, ieder à 1400; den 4^{den} Februarij 1672 (Res. Staten van Holland).</p> <p>De tweede van 2 regimenten te paard, 2 dragonders, 14 te voet; den 28sten Maart 1672.</p> <p>De derde van 18 regimenten te voet, ieder à 14 compagnien, ieder compagnie à 100, 23200; den 29sten April 1672.</p> <p>In 't jaar 1675 heeft den staat in dienst gehad 91288 man.</p> <p>In 't jaar 1674 95436 »</p> <p>In 't jaar 1673 88388 »</p> <p>Dit getal is gebleeven tot in 't jaar 1679; doe is na de vrede van Nijmegen de militie gebragt op 40064 »</p> <p>In 't jaar 1682 de troubles met Vrankrijk opkomende, is de militie gebragt op . 30800 »</p>
--	---

(1) Berustende in het Rijks-archief te 'sGravenhage, afkomstig uit het Huis-archief des Konings.

(2) Men vergelijke VAN SYPESTEIJN EN DE BORDES: *De verdediging van Nederland in 1672 en 1673*, I, bladz. 20.

Die troubles door de twintigh-
 jaarige Treves geëindigt
 zijnde, is de militie weeder-
 om vermindert in 't jaar
 1685 tot 59905 man.

In 't jaar 1688 de expeditie
 op Engeland geresolveert
 zijnde, is de militie gebragt
 op 64979 »

In 't jaar 1689 op 84658 »

In 't jaar 1690 weederom
 vermindert op 64596 »

In 't jaar 1691 gebleeven op . 64044 »

In 't jaar 1692 op 65267 »

In 't jaar 1695 op 65267 »

In 't jaar 1694 gebragt op . 87978 »

In 't jaar 1695 gebragt op .100796 »

In 't jaar 1696 gebragt op .101880 »

In 't jaar 1697 gebragt op .101680 »

Na de vrede van Rijswijk is
 de militie, in 't jaar 1698,
 gereduceert op 46009 »

In 't jaar 1699 46182 »

In 't jaar 1700 44992 »

In 't jaar 1701 vermeerdert
 tot 94176 »

In 't jaar 1702 vermeerdert
 tot 107637 »

In 't jaar 1705 114757 »

In 't jaar 1704 116252 »

In 't jaar 1705 als in 't
 jaar 1704.

In 't jaar 1706 116542 »

In 't jaar 1707 117854 »

In 't jaar 1708 119014 »

Dit getal is gebleeven tot het
 jaar 1715 inclus.

Onder de voorgemelde mi-
 litie zijn niet gerekent de

vrije compagniën, en an-
 dere betaald uit de con-
 tributiën.

De 200 koppen voor de West-
 Indische Compagnie en
 400 koppen te Amsterdam
 sijn onder het voetvolk
 begrepen.

Het regiment artillerije en
 mineurs worden nooit
 meede gerekend.

Na de vrede van Utrecht is
 de militie in 't jaar 1717,
 bij Res.^e van de Extr.^s Ver-
 gadering van den 26sten Meij
 1717, gereduceert op . . 54148 man.

En is dus gebleeven tot in 't
 jaar 1726, wanneer de
 vrees voor den oorlog wee-
 gens de Compagnie van
 Ostende de militie heeft
 doen vermeerderen, vol-
 gens de Ordinaris en Extra-
 ordinaris-Staten van Oor-
 log voor 1727, tot . . . 54516 »

Den 12^{den} November 1726
 was de eerste vermeer-
 dering van 9474 man.

Den 21sten Januarij 1727
 was de tweede vermeer-
 dering met 10504 man.

Nota. Den 23sten Januarij
 1751 is een petitie ge-
 daan tot recruteering
 van de militie met 10000
 man, maar niet gecon-
 cludeert.

In 't jaar 1756 is, volgens
 Resolutie van den 4^{den}

Junij, de militie gereduceert op 44486 man.

Dit getal is gerekent na de gewoone calculatie en niet na de effective manschap.

Hetselve is gebleeven tot de troubles, die in 't jaar 1740 zijn begonnen, eerst door den oorlog tusschen Engeland en Spagne, en naderhand door de dood van de Keijzer.

In 't jaar 1740 en volgende, zijn vijf vermeerderingen van 's Lands militie vastgesteld.

De eerste den 23sten Augusti 1740 van 11518 koppen.

De tweede den 4^{den} April 1741 van 9056 koppen. (10 Compagnien Switsers

daaronder begrepen) en 918 paarden tot remonte der dragonders.

De derde den 23sten Maart 1742 van 19688 man.

De vierde den 15^{den} November 1744 van 12000 man.

De vijfde den 29sten Meij 1747 van 50000 man.

Soo dese augmentatien compleet waren geweest, soude de Republicq betaald hebben 126748 man.

Na de vrede van Aken zijn niet alleen aanstonds de vreemde troupes gereduceert, maar verscheide cassatien en reductien vastgesteld; de voornaamste den 2^{den} December 1748, 25 September 1749 en 22 December 1751.

Den 2^{den} Maart 1752 is de laatste reductie en incorporatie vastgesteld.

BIJDRAGE TOT DE KRIJGSGESCHIEDENIS VAN 1629.

Toen MONTECUCULI in 1629 met de vereenigde Keizerlijke en Spaansche legers over den IJssel getrokken was, Amersfoort vermeesterd had en voor de poorten van Naarden stroopte, werd de Utrechtsche linie gemaakt en wachtten onze voorvaderen met moed achter die linie den aanval des vijands af.

Onder vele andere maatregelen van voorzorg gaven de Staten-Generaal, te Utrecht

vergaderd, den 22sten Augustus last aan twee kompagnien voetvolk, te Zwolle in garnizoen, om naar Muiden en Vreeland te vertrekken, ten einde de bezettingen van die plaatsen te versterken.

De Heer TER CUILEN, afgevaardigde van Overijssel, in de vergadering van III. MM. verklaarde zich tegen dit besluit. — De patenten voor die kompagnien werden echter aan de magistraat en kommandeur van

Zwolle afgezonden; waarop de genoemde afgevaardigde, in de vergadering van den 25sten van die maand, het volgende schriftelijk protest indiende, waaruit blijkt welke hooge waarde men toen reeds voor 's lands verdediging stelde, in het bezit van de stelling aan den Beneden-IJssel:

«dat haer Ho: Mo: hebben gesien uytte Lijste bij den gemelten Grave (ERNST CASIMIR VAN NASSAU) voor weynich dagen gesonden, hoe weynich comp^{en}. binnen de voorsz. stadt Swol zijn, dat daarmede niet alleen het retranchement met die vier schantsen aldaer, maar principalyck oock den IJsseldijk van Swol tot Campen ende de Zwarte Watersdijk van Swol tot Hasselt (wesende destantie van ontrent 6 uyren lanck) nootsaeklick moet worden bezet, om te beletten des vijants overcompste over d'IJssel ende het Zwarte Water aldaer, want daer in niet alleen de behoudenis van voorsz. stadt Swol, maer oock de steden Campen, Hasselt en de forten Swarte sluys, Blockzijl ende Cuynder mitsgaders die conservatie van Vrieslant en Stadt en Lande, oock het Noorderquartier van Hollandt, met Amsterdam ende de Zuyderzee merckel. gelegen en die van Vrieslandt en Stadt en Lande van de Generaliteyt te Lande heel gesepareert zoude zijn. Dat oock de magistraet van Swol uyt haer Guarnisoen (niet suffisant tot de

voorsz. groote bezettinge zijnde) siende 't pericul van de stadt Hattum, derwaerts bij de vijff hondert soldaten met amunitie gesonden hebben, die anders verloren hadde geweest, sulcx dat de stadt Swolle vermits de voorsz. groote bezettinge weynige off geene soldaten in haer stadt can hebben, uyt alle welcke en meer andere pregnante redenen bij den heer TER CULEN tot meer male ende nu weder verhaelt, hij versocht en seer geurgeert heeft, dat de voorsz. patente bij haer Ho. Mo. ingehouden ende 't selve aen den gemelten heer Graeff ERNST geschreven ende geexcuseert zoude mogen werden, oock dat haer Ho. Mo. de groote importantie van dese saecke ende de verseeckeringe en de genoegsame besettinge van Over-IJsselsche steden gelieve te nemen in achtginge, opdat, door versuym van deselve, de Generaliteyt niet en become een onvoorsienlijcken ende irraparabelen slach, die daernaer niet zoude te rechten ende daervan de provincie van Overijssel onschuldict wil zijn.»

Op verzoek van den Heer TER CULEN besloten de Staten-Generaal den 27sten Augustus aan de Staten van Vriesland en Groningen te schrijven, dat zij 5 of 4 kompagniën soldaten naar Zwolle moesten zenden.

DE BORDES.

OVER HET IN AANDENKEN HOUDEN
DER
ROEMRIJKE VERDEDIGING

VAN DE
CITADEL VAN ANTWERPEN,

IN DECEMBER 1832.

Een tijdschrift, wat slechts eens in de maand verschijnt en waarvan de redactie uit militairen bestaat, die in de eerste plaats hunne dienstpligten hebben te behartigen, en die soms zeer ver van hunne drukpers verwijderd zijn, kan zich niet altijd, zoo spoedig zij wel zou wenschen, bezighouden met het beantwoorden der weêrleggingen, die het nu en dan in dagbladen of maandschriften ontvangt. Het is dan ook om die reden, en geenszins uit onverschilligheid, dat wij tot heden hebben gewacht de pen op te vatten, om te beproeven het verschil in gevoelen uit den weg te ruimen, wat tusschen ons en het *Journal du Limbourg* bestaat, over de wijze waarop de herinnering aan de gedenkwaardige en roemrijke verdediging van de Citadel van Antwerpen in 1832, door een zichtbaar teeken in het Nederlandsche leger zou kunnen worden levendig gehouden.

Het zeer geacht *Journal* had vroeger den wensch geuit, dat daartoe het vaandel van het 7de regiment infanterie, waarvan het voormalige flankbataillon tot de verdedigers behoorde, met de medaille mogt

worden versierd, die in 1855 aan de gewezen bezetting der sterkte werd toegekend.

Wij daarentegen meenden dat alsdan ook de andere regimenten infanterie, die in 1845 waren versterkt geworden met bataillons weleer tot die bezetting behorende, gelijke aanspraken konden doen gelden als het 7de, en achten het derhalve meer billijk de rigtvlaggen der vijf nog altijd bestaande — en geenszins versmolten (*refundus*) — bataillons, die in 1852 het garnizoen der Citadel uitmaakten, met de medaille, ter herinnering aan de verdediging uitgereikt, te versieren. — Wij gaven te kennen dat die rigtvlaggen alsdan eene hoogere beteekenis zouden bekomen dan zij tegenwoordig bezitten; maar wij voegden er bij dat daarin niets kon gelegen zijn wat ongepast ware, dewijl ook ieder der bataillons van het regiment grenadiers en jagers, van Z. M. den Koning eene rigtvlag had bekomen, die eenmaal als een vaandel zou behooren te worden gewaardeerd.

Dit ons gevoelen wordt door het *Journal du Limbourg*, in zijn N^o. van 21 Januarij

jl., bestreden. Het *Journal* blijft, even als wij, hartelijk wenschen dat er maatregelen genomen worden, om een der schoonste feiten, waarop de Nederlandsche krijgsgeschiedenis kan bogen, in bestendige herinnering te houden. Het is echter van oordeel dat daartoe genoeg zou gedaan zijn, wanneer slechts aan het vaandel van een der regimenten, waarvan bataillons in de gebeurtenis betrokken waren, een eervol onderscheidingsteeken werd gehecht, en het komt tot het besluit, dat geen regiment op die eer hooger aanspraak heeft dan het 7de, dewijl dit het eenige is der bestaande, welks nummer bij het roemrijk voorval werd vertegenwoordigd.

Indien het nu eene uitgemaakte zaak ware, dat men slechts een regimentsvaandel kon of wilde versieren, wegens eene verdediging zóó glansrijk, dat zij de bewondering van geheel Europa gaande maakte, en er moest beslist worden aan welk vaandel de voorkeur toekwam, dan zouden wij ons gaarne aan de zijde van het *Journal du Limbourg* scharen, en voor dat van het 7de regiment infanterie stemmen. Wij zouden het doen, niet alleen dewijl het nummer van het 7de regiment het eenige der thans bestaande is wat op de Citadel werd vertegenwoordigd, maar ook dewijl dat korps in 1845 in zijne sterkte nog een der vier overige bataillons opnam, die in 1852 met zijn voormalig flankbataillon streden.

Wij zijn echter in geen deele overtuigd, dat men niet anders *kan* handelen dan slechts één vaandel te versieren; en wanneer men niet anders *wilde* handelen, zouden wij bestendig blijven volhouden,

dat het niet billijk ware op die wijze het grootste gedeelte der bataillons buiten de rekening te laten, die eene zoo met regt geprezene bezetting hielpen vormen en die — wij herhalen het — volstrekt niet *refundus* zijn. Men moge er van zeggen wat men wil, en men moge vrijelijk beweren dat hier geene spraak is van korpsen te onderscheiden, maar wel van de herinnering aan een schitterend wapenfeit te vereeuwigen, 't is niettemin zeker, dat het korps, welks vaandel versierd wordt, daarin wel degelijk en op goede gronden eene hooge onderscheiding zal zien, terwijl de andere, wier diensten op die wijze over het hoofd gezien worden, zich gekrenkt zullen gevoelen.

Het geachte dagblad wat wij bestrijden, haalt een antecedent aan tot staving van zijn gevoelen, dat men zeer goed zou kunnen volstaan met het versieren van een enkel vaandel. Het zegt, dat toen Z. M. onze geëerbiedigde Koning de herinnering aan den Tiendaagschen Veldtogt, het laatste krijgsbedrijf wat door zijnen roemruchtigen vader werd bestuurd, wilde bestendigen, Hoogstdezelve ook slechts aan het vaandel van één der vele regimenten die aan den veldtogt deelnamen, namelijk aan dat van het regiment grenadiers en jagers, het *bewijs van aandenken* hechtte wat daarvoor was ingesteld.

Dit antecedent vonden wij ook vermeld in het eerste artikel van het *Journal du Limbourg* over dit onderwerp; wij zijn het destijds met stilzwijgen voorbijgegaan; maar nu het *Journal* er aan hecht, zijn wij wel verpligt er eenige woorden over in het midden te brengen.

Als men uit een antecedent wil afleiden hoe men tegenwoordig behoort te handelen, is men in de eerste plaats verplicht te onderzoeken, of er wel volkomen overeenstemming heerscht tusschen de beide gevallen. Gaan wij derhalve daartoe over.

Kort na het treurig afsterven van Koning WILLEM II, werd het vaandel van het regiment grenadiers en jagers, in tegenwoordigheid van HH. MM. den Koning en de Koningin, door de handen van Z. K. H. Prins HENDRIK der Nederlanden, versierd met het metalen kruis, wat de overleden Koning zelf had gedragen. De woorden die Z. M. de Koning bij die gelegenheid sprak, hielden hoofdzakelijk in, dat dit eereteken, wat op de borst van zijnen ontslapenen Vader had gerust, door geen zijner Erfgenamen mogt gedragen worden, en dus nergens beter kon worden bewaard dan aan het vaandel wat Hij voor zich zag. Deze hoogstveijende woorden hebben het regiment grenadiers en jagers onder eene dure verplichting gebracht; maar zij behelzen niets, zoo min als de geheele handeling waarbij ze werden gesproken, wat tot antecedent kan dienen, om tot de verwezenlijking der wenschen, door het *Journal du Limbourg* geuit, te geraken. Het zou ook moeilijk zijn het metalen kruis te beschouwen als een herinneringsteeken uitsluitend aan den Tiendaagschen Veldtogt, daar het de merkteekenen draagt van zoowel voor de krijgsverrigtingen van 1850, als voor die van 1851 te zijn ingesteld.

Wij moeten ons dus blijven verklaren voor het versieren der rigtvlaggen van de vijf meergenoemde bataillons, en dit niet alleen dewijl zij de regthebbenden zijn op

die onderscheiding, dewijl zij voortspuiten uit de stammen die op Antwerpens Citadel zoo welig tierden, maar ook uit overwegingen van meer algemeenen aard.

Immers, op welke gronden rust het, dat men in onze dagen en hier te lande slechts een vaandel per regiment heeft? Zeer zeker op niets dan op eene *gewoonte*, die na het veranderen der omstandigheden sedert lang had moeten gewijzigd zijn. Vroeger toch bestond het regiment uit één, en zelden uit meer dan twee bataillons, die schier nimmer gescheiden werden, die lief en leed met elkaër deelden. Toen vormde het regiment werkelijk één gezin, waarvan de leden innig waren verbonden, door gemeenschappelijke belangen en door gemeenschappelijke herinneringen van behaalden roem, van genoten voorspoed, of van verduurde ontberingen en ellende. Dit gezin had één symbool, wat als het ware tot een onderpand was gegeven en aangenomen van de liefde die Koning en Vaderland hunne strijders toedroegen, en van de trouw dier strijders aan hunnen Vorst en aan den grond hunner geboorte. Dit symbool was het vaandel, het voor een ieder zichtbare teeken, waarom het gezin zich vereenigde in de ure des gevaars, en waardoor het tot gestadige pligtsbetrachting, ja soms tot verheven moedsbetoon werd aangespoord. — Toen kon een regiments-vaandel aan zijne bestemming voldoen; maar hoe wil het dit nu bij ons, waar de regimenten sedert lang geen innig verbonden gezinnen meer vormen en slechts groote administrative eenheden zijn, wier onderdeelen — de bataillons — elkaër soms in vele jaren niet te zien krij-

gen. Bij ons zal het tot de hooge zeldzaamheden behooren — en het voorledene is dáár om het te bewijzen — wanneer een geheel regiment vereenigd onder zijn vaandel wordt ten strijde gevoerd. In Nederland — wij hebben het reeds elders gezegd — is het bataillon de familie geworden; dáár heeft de *esprit de corps* de innige kameraadschap en het onderling vertrouwen zich hoofdzakelijk zaamgetrokken; in het bataillon heerscht voornamelijk die eenheid, welke het gevolg is van een lang zamenzijn, en van de kennis die men draagt van elkaers karakter en bekwaamheden; het personeel van een- en hetzelfde bataillon eindelijk, en niet meer dat van het geheele regiment, is bestemd lief en leed met elkaer te deelen. Daarom zouden wij dan ook wenschen dat ieder bataillon zijn symbool, zijn zichtbaar teeken bekwaam, waarom het gezin zich kan scharen. De onaanzienlijke rigtvlag kan dit symbool niet vormen; maar bekbmt zij eene hoogere beteekenis, dan is het doel bereikt en onze wensch vervuld. Ook om die reden moeten wij derhalve blijven pleiten voor het versieren der vijf bataillons-vlaggen, en

wij gelooven niet dat ons verlangen overdreven mag genoemd worden, dat wij te veel vragen, door, in stede van een, vijf herinneringsteekens te verzoeken, voor een krijgsbedrijf zoo luisterrijk volbragt. De verdediging der Citadel van Antwerpen is een dier lichtende punten in onze militaire geschiedenis, waarop men niet genoeg de aandacht van het nageslacht kan vestigen. Op de Citadel van Antwerpen werd veel geleden, zonder dat de ijver verslaauwde of het vertrouwen op de zaak des vaderlands verminderde, en dáár werd zóó moedig en zóó beleidvol gestreden, dat de overwinnaar, na het staken van den kamp, in geestdrift voor het heldengedrag van den overwonnene ontvonkte. Zulk eene gebeurtenis onder het stof der vergetelheid te begraven, ware bijna onverschoonbaar, en daarom — hoezeer andere middelen voorslaande — vereenigen wij ons van ganscher harte met den wensch, door het *Journal du Limbourg* geopenbaard, om haar in voortdurende herinnering te doen blijven op eene wijze, waardoor zij ook anderen tot even groote daden zal kunnen aansporen.

BOEKBESCHOUWINGEN.

Plans, coupes et élévations d'une caserne pour trois bataillons d'Infanterie, construite par l'Administration Communale de Bruxelles, d'après les plans et sous la direction du Capitaine MEYERS, Commandant du Génie de Bruxelles, etc. 2e Edition. Bruxelles; 1851. (Verkrijgbaar bij de Uitgevers van dit Tijdschrift à f 5,35.)

Het is eene treurige waarheid, dat het kazerne-wezen in vele garnizoens-plaatsen van Nederland nog zeer veel te wenschen overlaat. Dit is een gevolg van den maatregel, in vroegere dagen genomen, om de Gemeente-besturen te belasten met de zorg voor de huisvesting der troepen, — maar vooral voor de weinige liefde voor den soldaten-stand, en de verkeerde begrippen van zuinigheid, die men aantreft bij sommige van onze stads-regeerders. Gelukkig is het oorlogs-bestuur er vooral in de laatste jaren ingeslaagd; op eenige plaatsen aan die karige spaarzaamheid een eind te maken; terwijl in andere steden het bouwen van welingerigte nieuwe, en het verbeteren van oude kazernen, ook zonder aansporing van hooger hand, van de stedelijke besturen zelve is uitgegaan.

Zoolang echter de burgerlijke overheid een dadelijk finantiël belang heeft bij de huisvesting der troepen, is het voor de goede verpleging der soldaten eene zaak van het uiterste gewigt, dat alle officieren,

die zijdelings of regtstreeks eenigen invloed kunnen uitoefenen op de mannen, die door stand en betrekking zulke belangrijke verbeteringen kunnen aanbrengeu in het lot van den krijgsman, — volkomen in staat zijn te beoordeelen, wat er al vereischt wordt in eene goede kazerne, en hoe zulk een gebouw moet ingerigt zijn, als het eene gezonde, veilige en aangename woning voor den soldaat zal zijn.

Het hierboven aangekondigd plaatwerk verdient om deze reden ten volle de aandacht, en levert daarbij ruime stof tot studie en overdenking op.

De nieuwe Brusselsche kazerne, die er in wordt voorgesteld, is gebouwd in de vallei der Senne, op de buitenboulevards der stad, in een oord waar men vroeger fortificatie-werken aantrof. Daardoor ligt een deel der gebouwen op plaatsen, waar men eertijds wallen en grachten vond; terwijl een ander gedeelte is gebouwd op een moerassig en laag terrein, en zelfs gedeeltelijk in eene gracht, die behoorde aan een versterkt middeleeuwsch kasteel, van ouds bekend onder den naam van *Petit-Chateau*. Om deze reden is het noodzakelijk geworden om bij het leggen der fundamenteu een paar duizend heipalen van 9 tot 12 El lengte te slaan. Is het dan wonder, dat de arbeid aan de kazerne, reeds in 1848 aangevangen, eerst in 1852 is afgeloopen, en dat het gebouw aan de stad de belangrijke som van 500,000 frank. heeft gekost?

Het is niet wel doenlijk zonder behulp van teekeningen eene verstaanbare beschrijving te geven van zulk een uitgestrekt gebouw. Veel minder mogen wij ons hier inlaten met de bouwkundige bijzonderheden; maar wij kunnen echter een denkbeeld geven van de inrigting der kazerne, als wij slechts de verschillende lokalen en vertrekken opnoemen, die men er in aantreft; en men zal daaruit reeds genoeg ontwaren dat er nog zeer veel moet geschieden, eer alle Nederlandsche kazernen, met de nieuwe Brusselsche kunnen worden gelijkgesteld.

Het voorname of hoofd-gebouw heeft den vorm en is omringd door een' defensieven ringmuur, waar binnen aan de voorzijde een afgezonderd gebouw ligt, dat, behalve de hoofdboort, nog bevat eene officiers- en soldaten-wachtkamer, cellen tot eenzame opsluiting en eene bergplaats voor brandspuiten. Tegen de achterzijde van dien ringmuur ligt een dergelijk gebouw geheel voor de officieren ingerigt. Het bevat de woning van den agent van kazernering, eene vergaderzaal voor officieren met eenige kleine kamers, eene kleedkamer, de bibliotheek, benevens stalling voor tien paarden.

Dit achtergebouw is om plaatselijke redenen niet gelijktijdig met de andere gebouwen kunnen worden opgetrokken.

Op de hoeken van den verdedigbaren muur liggen de drie keukens, ééne voor elk bataillon, alsmede de geweermakers-werkplaats. Op zijde bevinden zich de latrinen, die door overdekte gangen met het hoofdgebouw in gemeenschap zijn, en waarin de lucht zuiver wordt gehouden

met behulp van de keukenschoorsteen. Voorts zijn aldaar nog eenige woningen voor gehuwden.

De plaatsing der kazerne binnen een' defensieven muur is gewis eene zeer goede zaak. Zoo iets moest nimmer ontbreken bij kazernen van groote steden. Bij de inrigting, zoo als die te Brussel bestaat, heeft men nog het voordeel, dat men bij de keukens ruime afzonderlijke binnen-plaatsen heeft verkregen, waardoor de huishoudelijke aangelegenheden, die zulk een grooten invloed op de netheid der kazerne hebben, geheel aan het oog onttrokken zijn.

Het hoofdgebouw is aan de zijde van het vóórfront omringd door breede en ruime galerijen, die bij guur weder tot het aantreden der troepen kunnen dienen. Het bevat, behalve de soldaten-vertrekken, die ieder bestemd zijn voor 20 man, dat is het $\frac{1}{3}$ deel der compagnie op voet van vrede, de vertrekken voor de adjudant-onderofficiers en de sergeanten, voorts twee zeer ruime verwarmde eetzaalen, die tevens tot uitspanningszaal dienen, en waarin zich de soldaten komen reinigen; zij hebben door middel van kleine luiken gemeenschap met de vertrekken van den cantine-houder. De onderofficiers hebben hunne afzonderlijke welingerigte eetzaal, die tevens tot theoriezaal dient, en in wier nabijheid zich de cantine- en onderofficiers-keuken bevindt. Verder bevat de begane grond van het hoofdgebouw eene visite-zaal en een kabinet voor den officier van gezondheid, eene schermzaal, benevens een bureau met eene afzonderlijke kamer voor den kapitein-adjudant.

Vier breede en welverlichte trappen geven gemeenschap naar de eerste en tweede verdieping, alwaar men, behalve de opgenoemde onderofficiers- en soldatenvertrekken, eenige woningen vindt voor gehuwden, benevens een school-locaal en de muziekzaal.

Het is echter niet zoozeer op de inrigting en distributie der Brusselsche kazerne, dat wij zoo gaarne de aandacht zouden willen vestigen; — het is vooral op de doeltreffende verwarmings-toestellen, die men er vindt, en die tevens dienen om de zuivere buitenlucht behoorlijk verwarmd in de vertrekken aan te voeren, terwijl de onzuivere lucht wordt weggevoerd door luchtkokers, waarin des nachts een behoorlijke trek ontstaat door lampen, die te gelijktijd tot verlichting der kamers dienen. Immers ieder officier, die in zijne dienstbetrekking met het houden van contra-appèls is belast geweest, is er van overtuigd dat de luchtversching in de meeste van onze kazernes nog zeer veel te wenschen overlaat.

Wij hopen het van harte, dat het weldra in geene Nederlandsche kazerne meer ontbreken zal aan welingerigte toestellen tot verwarming en zuivering van lucht. Als men er eenmaal in geslaagd zal zijn, in alle garnizoensplaatsen gezonde en voor den soldaat aangename woningen te bezitten, dan zal de liefde voor den krijgsmanstand er aanzienlijk bij winnen, en men zal in de meerdere indiensttreding van welopgevoede burgerzonen eene ruime belooning vinden voor de moeite, zorg en kosten, die veroorzaakt kunnen worden

door eene trapsgewijze verbetering van ons kazerne-wezen.

De arbeid van den kapitein MEYERS, dien wij thans ter kennisneming aanbevelen, geeft ruime stof tot studie over deze belangrijke aangelegenheid, en bevat daarbij menige nuttige les en menig voorbeeld, dat de navolging overwaardig is. Eene zeer korte, doch duidelijke beschrijving vergezelt een zevental net geteekende platen, waarin men tevens de uitvoering details der verwarmings-toestellen en der ventilatie-inrigtingen zal aantreffen. Men kan er het gebouw in alle bijzonderheden genoegzaam uit leeren kennen, terwijl eene gekleurde perspectivische tekening der façade, gezien van de zijde der boulevards, getuigt van den flinken militairen bouwstijl, waarin de kazerne is ontworpen.

Breda, Februarij 1855.

G. G. VAN DER HOEVEN,
Luitenant-Ingénieur.

HANDLEIDING TOT DE BEOEFENING DER GEOLOGIE, MET INBEGRIIP DER PALÆONTOLOGIE; naar het Hoogduitsch van D^r. R. KNER, *Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Weenen. Te Breda, ter Boekdrukkerij van de Gebroeders NUIS. Voor rekening van de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt. 1852.* Prijs voor de korpsen, met inbegrip der pl., f »—90.
In den Boekhandel - 1—20.

Het zou ons geenszins verwonderen wanneer men bij het verschijnen van dit

werkje hier en daar afkeurende stemmen vernomen en de vrees had hooren uiten, dat de dosis geleerdheid, die te Breda aan de studerende jeugd werd voorgediend, nog altijd te gering geoordeeld en daarom vermeerderd werd met eene wetenschap, wier naam nog voor weinige jaren zeldzaam op het grondgebied der Nederlanden werd uitgesproken. Wij zouden ons volstrekt niet met die afkeurende stemmen vereenigen en moeilijk in die vrees deelen kunnen. Het kan niet in de bedoelingen liggen te Breda een cursus over de geologie te openen, en te beproeven de Kadetten en Adelborsten tot volslagen geologen te vormen. Tot eene dergelijke dwaze poging zal wel niemand het Bestuur der Koninklijke Akademie voor de zee- en landmagt in staat achten. Maar aangezien er, vooral sedert de aanstaande officieren der zeemagt even goed als die der landmagt aldaar hunne opleiding genieten, te Breda een aantal jongelieden vereenigd zijn, die een groot gedeelte van hun leven in onze overzeesche bezittingen zullen doorbrengen, om daar — wellicht reeds in lagen rang — als civiele en militaire gezaghebbers, uitgestrekte en in mineralen zeer rijke landstreken te besturen, zoo kan het niet anders dan nuttig en prijzenswaardig genoemd worden, aan die jongelieden een werkje over de geologie in handen te geven, wat eigenlijk niets meer is dan eene inleiding tot die schoone wetenschap. De

beoefening der geologie kan niet genoeg worden aangemoedigd en bevorderd onder hen, die zich voorgenomen hebben hun vaderland in Indië te dienen. De militair moet daarvan wel geenszins zijne hoofdstudie maken, maar wanneer hij de geologie als eene neven-studie beschouwt, kan zij hem in staat stellen wellicht het algemeene welzijn zeer te bevorderen, en hem zeker gelegenheid geven menig uur op sommige afgelegen buitenposten, aange naam en nuttig door te brengen.

In eene eigentlijke beoordeeling der *Handleiding tot de beoefening der geologie*, zullen wij niet treden; dat de genoemde wetenschap ook door den militair niet versmaad mag worden, beseffen wij ten volle en hebben wij getracht te betogen; of zij echter in deze *Handleiding* in overeenstemming met hare vorderingen en met de eischen van onzen tijd wordt gedoceerd, moeten wij in het midden laten. Zeker is het dat de lezing van het boek ons zeer aangenaam heeft beziggehouden, en dat de vertolking uitmuntend geslaagd en geheel is gelijk men haar verwachten kon van hem, die aan de Nederlandsche krijgsmagt reeds de dienst bewees haar de werken van von CLAUSEWITZ, von LOSSAU en anderen in hare moedertaal aan te bieden.

Bij het werkje behoort een drietal platen, die thans gereed zijn en op eene uitmuntende wijze ter Steendrukkerij van den Heer BOGAERTS te Breda zijn vervaardigd.

ORGANISATIE DER ARTILLERIE

op 1 October 1852

ingevolge Besluit van 8 September te voren, met opgaaf der benamingen
volgens vroegere Besluiten.

1ste REGIMENT VESTING-ARTILLERIE.

Kompagnien.	Waren volgens vroegere besluiten als volgt ingedeeld.																	
	27 April 1848		22 Junij 45		10 Maart 44		4 Januarij 1840.				28 Novemb. 1830.				Tijdens de onlusten 30-39.		Voor de onlusten 1830.	
	14 Aug. 49.		26 Aug. 46.		26 Oct. 43.		Veld.		N. M.		Veld.		N. M.		Veld.		N. M.	
	Regiment.	Kompagnie.	Regiment.	Kompagnie.	Regiment.	Kompagnie.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat. V. A.	Bat.
1	1 8	1 6	1 6	» »	4 6	» »	4 6	» »	4 6	» »	4 6	» »	4 6	» »	4 6	» »	» »	4 6
2	1 16	1 13	1 13	» »	4 3	» »	4 3	» »	4 3	» »	4 3	» »	4 3	» »	4 3	» »	» »	4 3
3	2 6	2 6	2 6	3 6	» »	3 6	» »	3 6	» »	3 6	» »	3 6	» »	3 6	» »	» »	3 6	» »
4	2 4	1 8	1 8	» »	4 8	» »	4 8	» »	4 8	» »	4 8	» »	4 8	» »	2	» »	» »	» »
5	1 14	1 10	1 10	» »	4 5	» »	4 5	» »	4 5	» »	4 5	» »	4 5	» »	» »	» »	» »	4 5
6	2 7	2 7	2 7	» »	6 7	» »	6 7	» »	6 7	» »	6 7	» »	6 7	» »	» »	» »	» »	» »
7	1 3	3 3	3 3	» »	3 3	» »	3 3	» »	3 3	» »	3 3	» »	3 3	» »	» »	» »	» »	3 3
8	1 15	1 11	1 11	» »	4 1	» »	4 1	» »	4 1	» »	4 1	» »	4 1	» »	» »	» »	» »	4 1
9	1 7	3 7	3 7	» »	3 7	» »	3 7	» »	3 7	» »	3 7	» »	3 7	» »	» »	» »	» »	3 7
10	Geformeerd 1 October 1852.																	
11	1 11	3 11	3 11	1 6	» »	1 7	» »	1 9	» »	» »	» »	» »	» »	» »	» »	» »	» »	» »
12	Geformeerd 1 October 1852.																	
Depôt.	1 D.	3 8	3 8	» »	3 8	» »	3 8	» »	3 8	» »	» »	» »	» »	» »	8	» »	» »	» »

Veld. beteekent Veld-Artillerie en Kompagnien.
N. M. » Nationale Militie »
Bat. V. A. » Bataillon vrijwillige Artilleristen.

2de REGIMENT VELD-ARTILLERIE.

Kompagnien.	Waren volgens vroegere besluiten als volgt ingedeeld.																					
	27 April 48 18 Aug. 49		22 Junij 43. 26 Aug. 46.		10 Maart 41. 26 Oct. 44.		4 Januarij 1840.				28 Novemb. 1839.				Tijdens de onlusten 30-39.			Voor de onlusten 1830.				
	Regiment. Kompagnie.	Regiment. Kompagnie.	Regiment. Kompagnie.	Regiment. Kompagnie.	Veld.		N. M.		Veld.		N. M.		Veld.		N. M.		Veld.	N. M.				
					Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.						
1	2	1	4	1	14	»	»	4	4	»	»	4	4	»	»	4	4	»	»			
2	2	1	5	1	5	1	5	»	»	4	5	»	»	4	»	»	»	»	4	5		
3	2	15	1	9	4	9	»	»	4	9	»	»	4	9	»	»	»	»	3	»		
4	2	13	13	2	13	»	»	6	3	»	»	6	3	»	»	»	»	»	»	6	3	
5	2	14	14	2	14	»	»	6	4	»	»	6	4	»	»	»	»	»	»	6	4	
6	1	4	3	4	3	4	»	»	3	4	»	»	3	4	»	»	»	»	»	3	4	
7	2	5	1 ⁵	2	5	3	5	»	»	3	5	»	»	3	5	»	»	»	»	3	5	
8	2	8	8	2	8	»	»	6	8	»	»	6	8	»	»	»	»	»	»	4	»	
9	Geformeerd 4 October 1852.																					
10	2	10	2	10	2	10	»	»	6	5	»	»	6	5	»	»	»	»	»	»	6	5
11	2	11	2	11	2	11	»	»	6	1	»	»	6	1	»	»	»	»	»	»	6	1
12	2	12	2	12	2	12	»	»	6	2	»	»	6	2	»	»	»	»	»	»	6	2
Depôt.	2 D.		Geformeerd 1 Mei 1848.																			

Bij Besluit 22 Junij 1842, bekomt de 14de kompagnie van het 1ste Reg. N°. 4.
 » 22 Junij 1852, » 5de » » » 2de » N°. 15,
 doch wordt in 1846 weder N°. 5.

Deze vermomming is het gevolg geweest van den overgang van den Limburgs Bonds-
 Contingent van het 1ste bij het 2de Regiment; had bij eerstgenoemd Reg. N°. 4
 en bekwam bij het 2de Reg. N°. 5, doch later N°. 4.

(Vervolg en Slot hierna.)

B I J L A G E VIII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 8.

(Maand Februarij 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot chef van den staf der 3de brig. inf. : de kap. L. J. S. von Motz, kap. bij den generalen staf, fungerend adj. bij den kommand. der 4de brig. inf. ; tot fungerend adj. bij den kommand. der 4de brig. inf. : de 1ste luit. J. Schuurman, van den generalen staf, werkzaam bij de militaire verkenningen ; tot maj. en adj. in het provinciaal kommandement van Overijssel : de ritm. J. A. F. Geisweit van der Netten, van het 3de reg. drag. ; tot kap. en plaats. adj. van de 1ste kl. te Grave : de 1ste luit. J. C. van Enkhuijsen, plaats. adj. van de 2de kl. te Grave ; tot 2den luit. en plaats. adj. van de 2de kl. te Maastricht : de adj. onderoffic. J. A. Hengst, van het 4de reg. drag. Bij het reg. gren. en jag. , tot kap. van de 2de kl. : de kap. der 3de kl. G. G. Staring, van het korps. Bij het 1ste reg. inf. , tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. B. H. Frackers, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. J. M. A. Hubar, van het korps. Bij het 2de reg. inf. , tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. A. J. Frundt, van het korps. Bij het 3de reg. inf. , tot 1sten luit. : de 2de luit. W. G. P. Troester, van het 1ste reg. inf. Bij het 4de reg. inf. , tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. C. V. Wierdsma, van het 7de reg. inf. en N. M. van Altena, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. F. J. Pfeiffer, van het 5de reg. inf. Bij het 5de reg. inf. , tot maj. : de kap. der 1ste kl. J. W. F. Kuyff, van het 4de reg. inf. ; tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. G. E. F. A. E. Klapp, van het korps ; tot 1ste luit. : de 2de luit.-adj. J. B. Mac-Leod, van het korps. Bij het 6de reg. inf. , tot 1sten luit. : de 2de luit. A. C. J. de Favauge, van het reg. gren. en jag. Bij het 8ste reg. inf. , tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. L. A. M. Rottiers, van het 1ste reg. inf. en T. Groeneveld, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. M. C. B^{on} van Heeckeren van Brandenburg, van het reg. gren. en jag. Bij het

Algemeen Depôt van discipline, tot kommand. : de maj. F. G. Pfeiffer, van het 5de reg. inf. ; tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. J. H. Stieneker, van het korps. Bij het 2de reg. drag. , tot maj. : de ritm. der 1ste kl. J. M. Castendijk, van het korps ; tot ritm. der 1ste kl. : de ritm. van de 2de kl. R. J. Castendijk, adj. bij het korps ; tot ritm. van de 3de kl. : de 1ste luit. H. H. Castendijk, van het korps. Bij het 3de reg. drag. , tot ritm. van de 1ste kl. : de ritm. van de 2de kl. J. E. Vertholen, adj. bij het korps ; tot ritm. van de 2de kl. : de ritm. van de 3de kl. G. H. J. Fundter, instructeur bij het korps, de ritm. van de 3de kl. E. P. Matthes, van het korps ; tot ritm. van de 3de kl. : de 1ste luit.-adj. G. A. Hamming, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. J. A. Hallungius, van het korps. Bij het 4de reg. drag. , tot maj. : de ritm. der 1ste kl. S. J. R. van de Poll, van het korps ; tot ritm. van de 2de kl. : de ritm. van de 3de kl. E. Musquetier, van het korps ; tot ritm. van de 3de kl. : de 1ste luit. A. IJssel de Schepper, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. E. J. van Lith de Jeude, van het korps. Bij het korps jagers te paard, tot luit.-kol. : de maj. J. C. Fundter, kommand. van het korps ; tot ritm. van de 1ste kl. : de ritm. van de 2de kl. C. A. Sprenger, van het korps. Bij het person. van de geneesk. dienst der landm. , tot inspect. : de eerste offic. van gezondh. der 1ste kl. L. P. J. Snabilié, belast met de functiën van inspect. van de geneesk. dienst der landm. ; tot offic. van gezondh. der 2de kl. : de offic. van gezondh. der 3de kl. W. F. H. Westeneng en J. J. van der Minden, beiden van dat person. ; tot audit. milit. in het provinc. kommandem. van Zuidholl. : Jhr. M^r. A. G. van Vredenburg, offic. bij de arrondissements-regtb. te Middelburg.

Verplaatsingen.

De 1ste luit. plaats. adj. M. H. Boulonois, van Woudrichem naar de Wierickerschans. Bij het reg. gren. en jag. Bij de batallons jag. : de 2de luit. A. J. W. van der Schrieck, van het 3de reg. inf. en G. M. Dolleman, van het 7de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf. : de 2de luit.

O. F. van Cattenburch, van het 6de reg. inf. Bij het 5de reg. inf.: de maj. J. van Dam, kommand. van het algemeen depôt van discipline, van welke laatste betrekking hij eervol is ontheven. Bij het 6de reg. inf.: de 1ste luit^a. H. G. P. Orlop, van het algemeen depôt van discipline en M. C. B^{on} van Heeckeren van Brandenburg, van het 8ste reg. inf. Bij het koloniaal werfdepôt: de 1ste luit. A. F. Eijmaal, van het 7de reg. inf. Bij het algemeen depôt van discipline: de 1ste luit. H. Pfister, van het 7de reg. inf. Bij het person. van de geneesk. dienst der landm.: de officⁿ. van gezondh. der 1ste kl. C. Gobée, van Deventer naar Amsterdam; J. Roos, van Medemblik naar Deventer; de officⁿ. van gezondh. der 2de kl. J. C. Lampe, van Bergen-op-Zoom naar Medemblik; P. G. Berends, van Vlissingen naar Bergen op Zoom; H. C. Hallegraef, van Haarlem naar Vlissingen; de officⁿ. van gezondh. der 3de kl. H. L. W. Hennus, van Maastricht naar Venlo; P. Groeneboom, van Venlo naar Groningen. Bij het wap. der inf. in de West-Indiën: de maj. J. C. de Normandie 's Jacob, van den generalen staf, buitengewoon adj. van Z. M.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. K. van der Hart, van het 8ste reg. inf. en de 2de luit. F. H. A. Wentzky, van het 2de reg. inf.

Gepensionneerd.

De maj. W. E. Ketjen, provinciaal adj. in Overijssel; de 1ste luit. G. Valkenburg, plaats. adj. der 2de kl. te Wierikkerschans; de kap. R. J. van Dinter, van het 4de reg. inf.; de maj. J. van Dam, van het 5de reg. inf., laatstelijk kommand. van het algemeen depôt van discipline, met vergunn. om de uniform van het korps, waartoe hij laatstelijk heeft behoord, te blijven dragen; de maj. G. C. C. van Heemskerck, van het 2de reg. drag., onder toekenn. van den rang van luit.-kol.

Overleden.

De kap.-adj. C. H. Robertson, van het 8ste reg. inf.; de 1ste luit. J. Meijer, van het koloniaal werfdepôt.

CORRESPONDENTIE.

Op het ingezonden Artikel van G. H. S. zal in het volgend Nr. worden bericht.

De voorraad van stof heeft niet toegelaten in dit Nr. het wervolg der Bijlagen behoorende tot de *Proeven omtrent de*

werking der granaatkanons van 30 en 60 ₤ te plaatsen. Daarmede zal later worden voortgegaan.

Bij de Redactie zijn ook nog weder eenige toetredingen tot deelname aan de *Beeldengalerij* ontvangen; ook daarvan zal later verslag worden gedaan.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1823 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 8.)

Wij hebben in het vorige Hoofdstuk gezien dat onze troepen in Bagleen, op het einde van September 1828, bijna allen langs de Bogowonto waren opgesteld, en dat slechts de majoor BUSCHKENS, met het grootste gedeelte der 8ste kolonne, eenigzins meer achterwaarts te Lingies stond, om enkele kleine benden opstandelingen, die zich welligt in dit, overigens geheel van vijanden gezuiverde, gewest mogten vertoonen, te kunnen verjagen. In deze stelling bragten zij verscheiden dagen rustig door, tot CLEERENS in den nacht van den 28sten op den 29sten September te Tjengkawal berigt ontving, dat de brandals zich ten oosten van de Bogowonto voor onzen post te Kadilangoe vertoond en dien hevig beschoten hadden. Vermoedende dat zij daarmede niets anders voor hadden dan zijne aandacht uitsluitend op dat eene punt te

vestigen, om onderwijl op een ander over de rivier te gaan, liet hij die punten, welke hem daartoe het geschiktste voorkwamen, bezetten en overal de grootste waakzaamheid aanbevelen. In den morgen van den 30sten vernam hij niettemin dat den vorigen nacht 80 man te paard en 200 man te voet, begunstigd door zware stortregens en geleid door een inlandsch hoofd, dat zich tot het verrigten van deze dienst, op last van KERTO-PANGALASSAN, eenige dagen te voren in schijn aan ons onderworpen had, bij Bobooten de Bogowonto waren overgegaan. De kapitein RINIA VAN NAUTA, die met een sterk detachement ruitery in de nabijheid post hield, zou hen in gewone omstandigheden ligtelijk hebben kunnen achterhalen, maar door den aanhoudenden en langdurigen regen was de toestand der wegen en der rijst-

velden zoodanig, dat hier niet aan te denken viel. De vijand, de voordeelen van het terrein uitmuntend wetende te waarderen, trok, zich in kleine benden splitsende, die overal volk verzamelden, met spoed voort en bevond zich weldra, in grooten getale vereenigd, in de nabijheid van Lingies.

BUSCHKENS had van de nadering der opstandelingen door den kolonel CLEERENS reeds berigt ontvangen, toen hij op den 50sten September vernam dat zij zich te Wonot hadden nedergeslagen. Hij ging terstond met zijne ruitery eene verkenning maken, en zag hen, vooral te Wiengko nabij Wonot, in aanzienlijke sterkte, zoodat hij besloot zich nog dien eigen dag, zoodra een detachement zijner kolonne, wat hij teruggeroepen had, was aangekomen, in beweging te stellen. De 8ste kolonne, waarvan een gedeelte aan de Bogowonto had moeten achterblijven en waarvan een ander gedeelte de bijna voltooide benting van Lingies moest bezet houden, was destijds zeer zwak en bestond bijna geheel uit inlanders. BUSCHKENS volgde met haar, langs den westelijken oever der rivier Djali, de beweging des vijands, die zich noordwaarts begaf. Te Jono trof hij hem aan, bezig zijnde de rivier over te trekken, maar had hem weldra met verlies teruggeworpen. Hij bleef de opstandelingen dien dag volgen tot tegenover Teger, waar zij stand hielden. Ook BUSCHKENS betrok aan den oever der rivier het bivak, nam den ganschen nacht de grootste waakzaamheid in acht, maar ontwaarde den anderen morgen dat de vijand in stilte opgebroken en reeds uit zijn gezigt verdwenen was. Hij vernam dat de

opstandelingen zich naar de zijde van Kemiri gewend hadden, en volgde hen onmiddellijk; een weinig ten zuiden dier dessa vond hij hen bij Korio in slagorde geschaard, in den aanvang niet meer dan omstreeks 500 man, waarbij 80 ruiters, vertoonende. BUSCHKENS stelde zich op 200 schreden afstands tegenover den vijand, en opende een nadrukkelijk kartets- en tweegelederen-vuur, wat de opstandelingen deed terugdeinzen. Thans liet hij de ruitery voorwaarts rukken en, gevolgd door den Tommongong SIENDO-NEGORO met zijn barrissan, op de brandals inhouden. Onze ruiters kweten zich met den besten uitslag van die taak, maar terwijl zij den vlugtenden vijand vervolgden, kwam eene versche, welgekleedde en goed gesloten bende infanterie uit Korio te voorschijn, en rukte snel vooruit, zonder zich in het minst aan ons hevig kanon- en tweegelederen-vuur te storen. BUSCHKENS haar bestendig ziende naderen, liet den stormmarsch slaan en trok haar met gevelde pieken en geweren te gemoet; doch zij stortte met zulk eene woede in zijne gelederen, dat alles wat bij dien eersten aanval niet viel, zich in de grootste verwarring met de vlugt poogde te redden. Op dit oogenblik werd ook onze ruitery door die der opstandelingen tot wijken gebragt, en was des vijands overwinning onherroepelijk beslist. BUSCHKENS ontworstelde met moeite aan den algemeenen moord, bereikte en herzamelde zijne huzaren, maar kon aan geen herzameling der infanterie meer denken, daar gewis de helft daarvan reeds bij den eersten schok gevallen was.

Het was de jeugdige SENTOT, de be-

kwaamste en moedigste onzer tegenstanders gedurende den oorlog op Java, die aan de 8ste kolonne deze geduchte nederlaag had toegebracht; wat aan zijne ge-regelde pradjoeirts ontkwam, werd door het dessa-voik, wat hij op zijnen snellen marsch verzameld had en als ligte troepen met zich voerde, onthalsd, ja zelfs de vrouwen onzer ongelukkige inlandsche soldaten vonden geen genade. Ons verlies bestond uit de luitenants VAN VIERSEN der infanterie en VAN DER MOOLEN der artillerie, den chirurgijn der 3de klasse DE PORRE en den Radeen Tjokro-Winotto, Patteh van Brebes en zoon van den regent van Tegal, die zijns vaders barissan aanvoerde, voorts uit 5 Europeanen, 6 Ambonnezen, 40 Sumanappers, 74 man van den uitmuntenden barissan van Tegal, 1 huzaar en 2 Djajang-Sekars, een goed deel van den barissan van SIENDO-NEGORO en eene menigte vaste koolie's, die aan de kolonne toegevoegd waren. Wijders viel in 's vijands handen twee 1 \bar{u} ^{rs}, met hunne bespanning en munitie, en het verdere voerwezen der kolonne met alles wat het bevatte (1). Slechts van zijne ruitery verzeld, bereikte de aanvoerder Lingies, waar ook de

Tommongong SIENDO-NEGORO² gewond aankwam.

Zoodra dit onheil ter kennisse van den opperbevelhebber en van den kolonel CLEERENS gekomen was, zond de eerste terstond 150 man infanterie uit Kadoe naar Bagleen, en verzamelde de laatste onmiddellijk zijne geheele mobiele magt, om daarmede — na voldoende bezetting in de sterkten aan de Bogowonto achtergelaten te hebben — oostwaarts te snellen. De 6de kolonne, onder kapitein RINIA VAN NAUTA, was bij den opmarsch sterk 250 bajonetten; de 7de, thans voor goed onder majoor COLSON, 121 bajonetten, waaronder 64 jagers en het gedeelte der 8ste, slechts 49 bajonetten. Met deze aanzienlijke strijdkrachten, waarbij nog de Boetonnezen, barissans enz. geteld moeten worden, kwam hij den 4^{den} October te Lingies aan. Den volgenden morgen marcheerde hij naar Korio bij Kemiri, het slagveld van den 1sten, en zich gedurende den togt derwaarts door verschillende berigten overtuigd hebbende, dat de vijand zich naar Banjoemaas gewend had, stelde hij, onder de bevelen van majoor BUSCHKENS, 200 bajonetten der 6de, de jagers der 7de en een welgewapende barissan van 50 koppen, die tot de 8ste kolonne behoord had, voorts zijne ruitery, sterk 80 paarden, en twee 2 \bar{u} ^{rs}. Hiermede moest BUSCHKENS den 6^{den} naar Oenarang en verder westwaarts trekken, ten einde den vijand in Banjoemaas zoo mogelijk voor te komen, of althans in te halen en terug te werpen. CLEERENS ging met de rest zijner magt eveneens op den 6^{den} in twee dagen over Wienong naar Gombar, ten einde in Oost-Bagleen de

(1) De juiste sterkte der 8ste kolonne, op den noodlottigen 1sten October, hebben wij niet kunnen opsporen. Ook hebben wij in de rapporten geen gewag gevonden van het al of niet bestaan eener reserve gedurende het gevecht. Naar den schijn zou men zeggen dat er geene reserve is afgezonderd geweest, en dat door hare aanwezigheid veel kwaad had kunnen gestuit worden. Wij moeten er echter bijvoegen, dat wij hier minder dan ergens genegen zijn naar den schijn te oordeelen, dewijl wij den majoor BUSCHKENS, uit verscheidene eigenhandig door hem geschreven brieven, als een kundig en beleidvol hoofdofficier hebben leeren kennen.

rust tegen mogelijke verstoringen te beveiligen. Eenen togt door den majoor COLSON, reeds den 8sten van Gombar naar Paesan en terug ondernomen, gaf hem evenwel de overtuiging, dat voor eene dergelijke verstoring aanvankelijk geene ernstige vrees behoefde te bestaan.

De majoor BUSCHKENS, die den 6^{den} te Oenarang aangekomen was, stelde zich den 7^{den} in beweging naar Pandjer. Door Kedoong-Tawang getrokken zijnde, en zich bezighoudende met het herstellen eener brug, die over een modderig ravijn voerde, werd zijne achterwacht plotseling uit die dessa aangevallen, terwijl zich zuidwaarts en op de linker flank zijner kolonne eene menigte rijk gekleede vijandelijke hoofden te paard vertoonden, die gevolgd werden door eene aanzienlijke magt. BUSCHKENS schaarde zich terstond tegenover haar in slagorde. De jagers, onder den luitenant GILLY DE MONTELAS, met een paar pelotons infanterie, die de voorwacht hadden uitgemaakt, vormden zijn regter, en de ruitery, onder kapitein RINIA VAN NAUTA, den linker vleugel, terwijl de rest in het midden plaats nam. De vijand werd eerst door twee pelotons infanterie, onder luitenant MOLTZER, weder uit Kedoong-Tawang en zuidwaarts gedreven, en de hoofdmagt der opstandelingen onderwijl door de artillerie, onder luitenant RUTTEN, en jagers hevig beschoten, zoodat zij terugweek. BUSCHKENS volgde haar, bestendig vurende en zijn linker vleugel door de pelotons in Kedoong-Tawang gedekt houdende, tot men voorbij den zuidelijken zoom dezer dessa en op de plaats waar de vijand zich aanvankelijk opgesteld had, gekomen was.

Van deze plaats, die voor de beweging van ruitery en geschut zeer ongeschikt, en daarom door den vijand, die zeer goed met het terrein zijn voordeel wist te doen, gekozen was, kon men de streek overzien, die aanvankelijk door Kedoong-Tawang voor het oog der onzen bedekt was geweest. Eene sterke, welgeslotene massa infanterie, gevolgd en ondersteund door eene groote menigte met pieken gewapend dessa-volk, kwam thans van die zijde tegen de onzen oprukken. Noch het kanon, noch het geweervuur vermogt haar, evenmin als op den 1sten, te doen wankelen; maar toen zij tot op 40 schreden van onze gelederen gekomen was, had zij den hevigen schok door te staan onzer ruitery, die door kapitein RINIA VAN NAUTA op dit welgekozen oogenblik tegen haar aangevoerd werd. Aanvankelijk hield zij nog stand, maar begon toch spoedig te wijken, en toen ook de dappere jagers, onder den luitenant GILLY DE MONTELAS, met de rest der voorwacht toesnelden, om de vijandelijke pradjoerits de trompen hunner bussen of de punten hunner bajonetten en hertsvangens op de borst te plaatsen, geraakten zij in de grootste verwarring en namen ijlings de vlugt. De moeilijke bodemgesteldheid was oorzaak dat zij niet ver vervolgd konden worden, en slechts een veertigtal dooden op het slagveld en hun roodzijden vaandel in handen der onzen lieten. Op zijne vlugt leed de vijand niettemin nog veel schade door het vuur der voorwacht en der pelotons in Kedoong-Tawang. BUSCHKENS volgde den vijand tot in het gezigt van Ladjar, waar deze zich herzamelde en uit de omliggende dessa's bestendig

volk tot zich riep. Geen kans ziende hem te genaken, zetten de onzen des namiddags ten 4 uur den togt naar Pandjer voort, zonder door de opstandelingen ernstig verontrust te worden. De gezamentlijke sterkte van den vijand werd dien dag op 2500 man geschat; SENTOT was weder de aanvoerder geweest, maar hij had thans, wel verre van te overwinnen, 50 man aan dooden en ten minste 100 man aan gewonden verloren, terwijl ons verlies bestond uit twee dooden, waaronder de dappere luitenant KRUSE, kommandant der Djajang-Sekars van Tegal, en drie gewonden (1).

Den 12^{den} October bevond BUSCHKENS zich met zijne troepen te Banjoemaas, en had de overtuiging den vijand voorgekomen te zijn, zoodat deze zich oostwaarts en tusschen hem en CLEERENS bevond. Te Banjoemaas was alles rustig, maar het was hem gedurende zijnen marsch derwaarts ten volle gebleken, dat de overwinning door den vijand op den 1sten behaald, eene groote menigte dessa's weder van ons afvallig had gemaakt.

Na door eene zoo geduchte vertooning van magt in Banjoemaas en West-Bagleen aan de bevolking te hebben doen zien dat de Nederlanders, hoewel op een enkel punt geslagen, toch nog altijd sterk ge-

(1) Behalve de reeds genoemden, hebben zich nog onderscheiden de luitenant PERTAT der huzaren, die, toen hij zich tegen een woedenden boelkio verdedigde, het behoud van zijn leven aan zijne koelbloedigheid en den tijdigen bijstand van kapitein RINIA VAN NAUTA te danken had; de fungerende onderadjutant VAN VLIET, die de voorwacht kommandeerde; de flankeur VALET en de huzaar PEERS, die het roodzijden vaandel nam van DIEPO-NEGORO-ANOM, die bij het gevecht tegenwoordig was.

noeg waren gebleven om de getrouwen te beschermen, de afvalligen te straffen en zich op den vijand te wreken, vertrok de kapitein RINIA VAN NAUTA met de 6de kolonne en het gedeelte der 7de op den 14^{den} October weder van Banjoemaas, terwijl BUSCHKENS er zich voorloopig bleef ophouden tot het inwachten der versterking, die hem van Batavia over Tegal werd toegezonden.

RINIA VAN NAUTA ging met eene bezending levensmiddelen, voor de benting bij Wawar, over Remo-Djati-Negoro, Mergaloenjoe en Kemiet derwaarts, en had onder weg reeds gelegenheid op te merken dat het voordeel, door de onzen den 7^{den} behaald, den indruk der overwinning van SENTOT aanzienlijk had doen verflauwen. Hij zag weinig brandals en geraakte slechts op den 16^{den} tusschen Kemiet en Wawar in een gevecht, wat zonder veel moeite of bloedverlies in ons voordeel beslist werd. Den 19^{den} rukte hij van Wawar voorwaarts naar de Bogowonto, eenige vijandelijke benden voor zich uit drijvende, waarover men weldra berigt ontving dat zij inderdaad naar den linker oever der genoemde rivier teruggetrokken waren.

Toen de verwachte versterking van 155 man infanterie en 15 Djajang-Sekars was aangekomen, en BUSCHKENS zich vergewist had dat er geen gevaar voor Banjoemaas bestond, verliet hij, na de velduitrusting zijner kolonne zooveel doenlijk hersteld te hebben, de hoofdplaats van dit gewest den 20sten October, om zich voorloopig te Kemiet neder te slaan. Het met kracht doorbreken van de westmoesson, belette thans in Bagleen, de beide partijen, het

uitvoeren van belangrijke verrigtingen. De krijgsbedrijven bepaalden zich dan ook gedurende eenigen tijd tot het verontrusten en aanvallen onzer bentings en posten, vooral in west Bagleen; maar voortdurend liepen deze ondernemingen tot 's vijands nadeel af (1).

Nadat BUSCHÉNS, in den aanvang van November, herhaaldelijk kleine benden opstandelingen, die zich westwaarts wilden begeven, naar het oosten had teruggedrongen, vernam hij den 7^{den} dat op nieuw een vrij sterke vijandelijke barissan kort langs zijne stelling naar de zijde van Bagleen gegaan was. De kapitein Mess bekwam dien ten gevolge bevel den volgende dag met de infanterie der 8ste kolonne, sterk 120 man, waarbij 80 Europeanen en bovendien 25 piekeniers van SIENDO-NEGORO, van Kemiet op te breken, ten einde haar naar het oosten te gaan verdrijven. Niet ver van de legerplaats stiet hij op den vijand, die zich aanvankelijk zonder moeite liet teruggedrijven, maar die, naarmate kapitein Mess zich verder van Kemiet verwijderde, meer hardnekkig werd en telkens met nieuwe barissans te voorschijn kwam, en die in het gevecht bragt. Mess zag zich eindelijk tot den terugtogt verplicht, die in de beste orde plaats greep, maar waarbij de opstandelingen, zoodra het terrein slechts eenigzins moeilijk werd, met gevelde lansen en met zoo veel stoutheid opdrongen, dat de

achterwacht hen meer dan eens met de bajonet moest terugwerpen. Mess had dien dag zes gewonden bekomen en 4000 gewerschoten gedaan (1).

Ten einde de nog altijd zeer zwakke 8ste kolonne wat meer lucht te geven, en den vijand te beletten zich noordwaarts te wenden, had de majoor MICHIELS zich van Wonosobo naar het zuiden begeven, en was met eene kleine kolonne den 5^{den} November te Merden aangekomen. Op dezen togt had hij bijna geen opstandelingen gezien, maar met onbeschrijfelijke zwaarigheden moeten worstelen, die hem door het jaargetijde en de gesteldheid van den bodem waren in den weg gelegd. Over den afstand van Kaliwiro naar Ploenjarang, die slechts 12 à 15 palen bedraagt, had hij bijna 24 uren doorgebracht.

Na eenige verkenningen in den omtrek gedaan en eenige schermutselingen met den vijand gehad te hebben (2), zond hij den 11^{den} den luitenant BERNHARD andermaal ter verkenning uit, in de hoop dat het aan dezen mogt gelukken in gemeenschap te komen met de meer oostwaarts staande troepen van CLEERENS. Dit geschiedde echter niet, maar BERNHARD werd allerhevigst, zelfs met kanon, door den vijand aangegrepen; hij hield zich evenwel met beleid en onverschrokkenheid, dan eens terugtrekkende en dan eens aanvallende, staande, tot MICHIELS met de rest zijner magt was toegeschoten en de opstandelingen weldra op de vlugt gejaagd

(1) Op 22 October onderscheidde zich de korporaal AKKERMAN van de bezetting van Pandjer. Op bevel van luitenant MAXWEL, zijn kommandant, ging hij met een handvol soldaten den vijand buiten de benting opzoeken en verjagen.

(1) De luitenants BOLENDER en DIEDERICHS bezwezen dien dag uitmuntende diensten.

(2) Zoo als den 10^{den}, onder de bevelen van de luitenants LOUCHARD en NIELAND.

had. Hun kanon was niets anders dan een der stukken geschut, door BUSCHKENS verloren, wat zij op een blok bevestigd hadden en waarmede dus weinig uitwerking verkregen werd. MICHIELS keerde, na zich nog eenige dagen te Merden opgehouden te hebben, naar Wonosobo terug.

Hetzij door de beweging van MICHIELS, hetzij door den aanhoudenden regen of wel door beiden te gelijk, genoot BUSCHKENS thans werkelijk eenige dagen rust, maar den 1sten December vernam hij plotseling, dat DIEPO-NEGORO in persoon te Karang-anjer was aangekomen, en het voornemen had naar Banjoemaas door te dringen. Terstond maakte hij deze tijding aan den opperbevelhebber en den majoor MICHIELS bekend, en toen latere berigten hem het aanrukken van sterke vijandelijke benden, onder DANOE-REDJOE, rijksbestierder van DIEPO-NEGORO, onder SENTOT en onder DIEPO-NEGORO-ANOM, bekend maakten, besloot hij den 4^{den} van Kemiet terug te trekken op Mergaloenjoe, ten einde zich met het gedeelte zijner kolonne, wat daar opgesteld was, te vereenigen en den bergpas, die uit Bagleen naar Banjoemaas voert, te bewaken.

MICHIELS snelde terstond zuidwaarts, en de opperbevelhebber, die deze beweging volkomen goedkeurde, zond den luitenant-kolonel DUPERON, met 100 man infanterie en 25 Djajang-Sekars, naar Wonosobo, om in zijne afwezigheid in Ledok te bevelen en de rust te handhaven. MICHIELS rigtte zich door het dal van de Seraijoe op Banjoemaas, en kwam den 9^{den} December te Mergaloenjoe bij BUSCHKENS aan, na een hoogstvermoeijenden marsch, waaraan

evenwel door den vijand geene verhinderingen waren in den weg gelegd. Deze, vermoedelijk bijtijds onderrigt van den snellen togt van MICHIELS en van den ernstigen tegenstand, dien hem te wachten stond, wanneer hij langs het noorden poogde door te dringen, scheen thans het voornemen te hebben dit meer zuidwaarts, door het gebergte van Karang-Bolong, te doen. Ten einde hem hierin te verhinderen, begaven BUSCHKENS en MICHIELS zich den 10^{den} December op marsch, en kozen, den vijand voor zich uit drijvende, hun bivak dien avond een paal bezuiden Selastri. Twee vijandelijke kampementen en de ruime woningen, die reeds voor DIEPO-NEGORO gebouwd waren te Soko, nabij Selastri, werden verbrand. Men vernam dat de opstandelingen teruggetrokken waren naar Petanahan, waar de onzen vroeger eene benting hadden gebouwd, die echter door den vijand vernield was, nadat hare inlandsche bezetting, in den beginne van October, bij den inval van SENTOT, was verdreven geworden. Den 15^{den} begaf men zich derwaarts, maar vond den vijand reeds geweken; den 14^{den} werd dien ten gevolge de togt voortgezet naar Wawar, ten einde de benden der opstandelingen bestendig oostwaarts en naar de Bogowonto te drijven. Hier ontmoette men de 6de kolonne, die van deze rivier kwam en van wie men het berigt ontving, dat het aan DIEPO-NEGORO gelukt was met een goed deel zijner magt, tusschen deze kolonne en het zeestrand, naar en over de Bogowonto te komen.

BUSCHKENS en MICHIELS keerden derhalve over Petanahan weder naar Kemiet terug,

en sloegen zich den 17^{den} te Jebres, nabij deze plaats neder, na gedurende de beide vorige dagen dan eens vereenigd, dan eens gescheiden, de doorloopen landstreek in alle rigtingen doorzocht te hebben, zonder eenigen vijand te zien. Den 18^{den} marcheerde BUSCHKENS naar Kemiet, ten einde eene bezending levens- en krijgsbehoefden af te halen, die voor de benting Pandjer bestemd was en door MICHIELS op zijn terugmarsch naar Wonosobo verder zou medegenomen worden. Toen BUSCHKENS zich verwijderd had, werd MICHIELS in zijn bivak aangevallen, door eene magt die sterker was dan hij vermoedde dat de vijand in die oorden nog kon bijeenbrengen. De aanval greep weder plaats met eene stoutmoedigheid, die de tegenwoordigheid van SENTOT aan 'svijands zijde deed veronderstellen. Daar noch het kanon-, noch het geweervuur den vijand tot den aftogt kon nopen, en het terrein voor de ruitery onbruikbaar was, besloot MICHIELS hem met de bajonet aan te vallen. Hij rigtte zich met het beste gedeelte zijner infanterie op die vijandelijke bende, welke den meesten moed ten toon spreidde, wierp haar overhoop en had het genoeg te zien dat zij de rest van de magt der opstandelingen in hare vlugt medesleepte (1). — Den volgenden dag was BUSCHKENS weder te Jebres; hij vergezelde MICHIELS naar Pandjar, om zoo mogelijk de opstandelingen nog eenig nadeel toe te brengen, maar men ontwaarde niets meer van hen

(1) MICHIELS had een gewonde, maar de vijand verloor 70 à 80 man.

Onderscheiden hebben zich de luitenants LOUCHARD, KOBOLD en SUDHOFF.

en vernam zelfs dat zij in der haast oostwaarts getogen waren. BUSCHKENS keerde derhalve naar Kemiet terug (1) en MICHIELS bevond zich den 4^{den} Januarij 1829, na den vijand nog te vergeefs gezocht te hebben, weder te Wonosobo.

Onderwijl was er in Oost-Bagleen, nadat de troepen, waarmede CLEERENS in het begin van October westwaarts getrokken was, weder aldaar teruggekomen waren, weinig belangrijks voorgevallen. Het regenachtige jaargetijde had vriend en vijand tot rust genoopt, en bovendien kon DIEPONEGORO, die thans den oorlog hoofdzakelijk met zijne geregelde pradjoerits voerde en dus wel meer geoeffende, maar vrij wat minder talrijke benden had dan weleer, de onzen niet meer op zooveel punten te gelijk als vroeger bezighouden. Behalve het overvallen van een paar kleine vijandelijke benden, het leveren van een paar gevechten bij het overbrengen van bezendingen mond- en krijgsbehoefden naar deze of gene benting, en het verjagen van eenige brandals door het geschut onzer sterkten, viel er dan ook niets meldenswaardigs voor tot in de eerste dagen van December (2).

(1) Hoewel er voorloopig bij BUSCHKENS weinig meldenswaardigs voorviel, onderscheidden zich toch op eenige kleine togten de kapitein MESS, de sergeant GIESEKE en de wachtmeester RAOUL, die zwaar gewond werd.

(2) In den nacht van 11 op 12 November overviel kapitein RINIA VAN NAUTA eenige opstandelingen te Bajem; hij was zeer tevreden over de luitenants GILLY DE MONTELAS, ZANDERS en PAARDEKOOPER. In een gevecht door denzelfden kapitein op 22 November geleverd, bij het brengen van levensmiddelen naar Lingies, hadden gelegenheid bijzondere diensten te bewijzen de luitenants HUISMANS, VAN DER VLIET en LE RUTTE. De onzen hadden 6 dooden en 2 gewonden.

Toen evenwel begon een onzer meest westelijke bentings — die te Wawar — door DIEPO-NEGORO's verblijf in dezen omtrek in ernstige ongelegenheid te komen. Herhaaldelijk was zij reeds aangevallen, maar telkens vruchteloos; mogt het echter aan den moedigen kommandant — de luitenant VON HERFF — gelukken den vijand af te wijzen, zoo was het hem daarom nog niet mogelijk zich van levensmiddelen te voorzien, waaraan hij groote behoefte begon te gevoelen. Tot nog toe had hij zich zonder moeite, op de passers in de nabijheid, het noodige kunnen verschaffen; maar thans was hij geheel door den vijand ingesloten, en CLEERENS, die kennis van zijnen nood bekomen had, diende hem dus uit zijne magazijnen te voorzien. Dit evenwel was niet gemakkelijk, want de wegen in dit gewest, waar zoovele rawa's gevonden worden, konden bijna onbegaanbaar worden geacht; doch hoe moeilijk de taak was, zij diende ondernomen te worden. De 7de mobiele kolonne — majoor COLSON — rukte derhalve van Gombar op, om de 6de — kapitein RINIA VAN NAUTA — te Bandoeng te gaan vervangen. Deze laatste kwam den 5^{den} December te Gombar aan, om van daar over Tjengkawal naar Paesan te marcheren, de bezending voor Wawar in ontvangst te nemen en derwaarts te brengen. De kolonne was sterk 500 bajonetten, ongeveer 60 ruiters, twee 2de en 150 Boetonnezen; te Paesan werd zij nog versterkt door den barissan van SECH-ALANZHARIE, een Arabier, die de onzen uitmuntende diensten bewees. Eer zij evenwel te Paesan was aangekomen, had zij — 6 Dec. — reeds een hevig

gevecht moeten leveren aan den vijandelijken Tommongong PRAWIRO-KESOEMO, die haar ongeveer 5 palen ten zuiden van Tjengkawal aanviel. De goede beschikkingen van den kapitein RINIA VAN NAUTA, de juiste schoten en de moed onzer troepen, gevoegd bij den weloverlegden bijstand van den Tommongong REKSO-DI-WIRIO, die met zijn barissan door CLEERENS van Kedoong-Kebo afgezonden was, om op de rechter flank der kolonne werkzaam te zijn, deden den vijand een zeer belangrijk verlies lijden, en ontnamen hem den moed de Nederlanders als naar gewoonte te vervolgen en te verontrusten (1). De 6de kolonne bivakkeerde dien nacht aan de oevers der Lerang, om den 7^{den} naar Bedjojo te gaan, ten einde daar de noodige sassak's te vervaardigen, tot het overtrekken der zoeven genoemde rivier, die zeer gezwollen was. Eerst den 12^{den}, tegen den avond, was alles aan de overzijde en den 15^{den} begon RINIA VAN NAUTA zijn togt westwaarts; herhaaldelijk stiet hij op den vijand en joeg hem telkens met verlies op de vlugt; na de laatste ontmoeting van dien dag zag men, op de linker flank der kolonne, over de landtong die westwaarts van den mond der Bogowonto, door de zee en eene kreek, gevormd wordt, een vijftigtal welgekleede ruiters naar het oosten vlieden; bij deze bevond zich, volgens de verzekering van SECH-ALANZHARIE, DIEPO-NEGORO, maar het was onmogelijk hem

(1) Aan 'svijands zijde sneuvelden onder anderen twee Tommongongs.

Bij ons werd gewond de wachtmeester FUCHS en de huzaar SAUVAGE. — De Rongo MERTO-PRAWIRO, van den barissan van REKSO-DI-WIRIO, onderscheidde zich.

in te halen, dewijl hij door de kreek van de onzen gescheiden was. Den 14^{den} bereikte de kolonne Wawar, waar zij, gelijk wij vroeger zagen, ook de troepen van BUSCHKENS en MICHELS aantrof. Den 15^{den} nam RINIA VAN NAUTA den terugmarsch aan en den 16^{den} bereikte hij Bedjojo; deze keer was hij, met behulp van medegevoerde praauwen, zonder veel moeite over de Lerang gekomen. Hij deed dien dag nog eene verkenning tot Kadilangoe, zag aan de overzijde der rivier eenige vijanden staan, die verdreven werden met een paar kanonschoten, waarvan een het been verbrijzelde van den vijandelijken Tommongong MERTENSHARL. Den 17^{den} vertrok hij over Paesan naar Tjengkawal, waar hij den 18^{den} aankwam en zich voorloopig moest blijven ophouden, doch welk punt hij niet bereikte zonder eene ontmoeting met PRAWIRO-KESOEMO gehad te hebben. Dit vijandelijk hoofd liet 20 lijken op het slagveld, verloor nog bovendien twee Tommongongs en liet een roodzijden vaandel in handen der onzen (1).

Den 31sten December vertrok RINIA VAN NAUTA naar Bedjojo, bij den mond der Bogowonto, om eene benting op te werpen, die ter bescherming moest dienen eener sassak, welke aan de onzen de geregelde gemeenschap met den linker oever der rivier zou vergunnen. Toen hij hiermede

gereed was gekomen, deed hij nogmaals eenen togt naar het westen, ten einde Wawar van mond- en krijgsbehoeften te voorzien, bij welke gelegenheid zijne ruitterij, onder de luitenants PERTAT en ZANDERS, den vijand vele dooden toebragt en hem een aanzienlijken buit in hoornvee en paddi afnam. In het laatst van Januarij 1829 ging hij van Bedjojo naar Prowogondo, vier palen ten zuiden van Tjengkawal, om er een kampement te doen bouwen.

Terwijl de 6de kolonne in den aanvang van December haren togt naar Wawar verrigtte, had CLEERENS met een gedeelte der troepen die aan de Bogowonto waren gebleven, en gemeenschappelijk met de 2de mobiele kolonne, die onder kapitein TEN HAVE van Kalibawang kwam aanrukken, eenen togt gedaan naar Kaligissing, nabij Joengrangan, ten einde den Demang aldaar de gevraagde bescherming te verleen tegen de brandals, die padjak van hem en zijne dessa's vorderden. Deze togt was echter weder een van diegene, die aan de onzen slechts den roem bezorgde, van met volharding en ijver de grootste vermoeijenissen doorgestaan te hebben. Den 24sten December ging hij van Bandoong met een gedeelte der 7de kolonne, versterkt door de Boetonnezen, naar de benting Lingies, om haar van levensmiddelen te voorzien. Hij bereikte die sterkte, na den vijand herhaaldelijk te hebben aangetroffen en teruggeworpen; ook op zijn terugtogt was hij in menig gevecht gewikkeld, maar vooral door den moed der Boetonnezen en den indruk dien zij op den vijand maakten, werden aan deze groote verliezen

(1) Dit vaandel werd genomen door den wachtmeester der huzaren LEENAARDS, die den drager, een der beide Tommongongs, nederhieuw; de andere Tommongong werd nedergesabeld door den wachtmeester FUCHS; het was de verrader die, in den avond van 30 September, aan SENTOT den weg over de Bogowonto en tusschen onze posten wees. Wij hadden een jager zwaar gewond.

toegebragt. De vijand, door hem verslagen en geheel uiteengeworpen, had zich nabij Merden herzameld en poogde nu zijne schade te herstellen door een aanval op de benting aldaar; de luitenant DOELEN wees hem echter — 27 Dec. — zoo nadrukkelijk af, dat hij, met achterlating van 22 dooden en gewonden, terugtrok (1).

Terwijl de meesten onzer bentings, die met eene te Soko, door BUSCHKENS gebouwd, vermeerderd was, gedurende den loop van Januarij 1829 herhaalde malen door de opstandelingen, maar steeds tot hunne schade, werden aangevallen, had de major COLSON, die met de 7de kolonne nog altijd te Bandoong stond, gelegenheid den vijand een paar maal meer gevoelige verliezen toe te brengen. Den 8ten Januarij kwam de vijand tegen zijn kampement oprukken, maar de jagers, onder de luitenants WUESTE en BOEREN, in hinderlaag gelegd, begroetten hem met zulk een onverwacht en juisttreffend vuur, dat hij in verwarring op de vlugt stoof; toen COLSON vervolgens met de rest zijner magt over de rivier Djali was gegaan, herzamelden

de opstandelingen zich weder en stelden zich in een ruimen kring rondom hem op. Gedurende twee uren onderhield hij nu een krachtig vuurgevecht met hen, waardoor zij eindelijk tot den terugtogt besloten (1). Den 12^{den} kwamen zij hem niettemin nogmaals bezoeken, om zich weder op dezelfde wijze tegenover hem te plaatsen; daar COLSON, uit vrees van geheel omsingeld en eindelijk zoowel in den rug als in het front aangevallen te worden, zich niet te ver voorwaarts durfde begeven, vergenoegde hij zich weder met den vijand uit grof geschut en klein geweer te doen beschieten. Na het gevecht vier uren lang gerekt te hebben, besloten de opstandelingen tot den aftogt; zij lieten echter vier dooden en twee gewonden in handen der onzen, maar hadden nog bovendien een Ngabei, een Pandjie en 10 pradjoerits aan dooden, en veertig der hunnen aan gewonden. Kort na dit gevecht trad de wapenstilstand in, waarvan wij reeds elders hebben gesproken, en waarvan wij thans de oorzaak en gevolgen zullen gaan mededeelen.

(1) DOELEN sprak in zijn rapport met veel lof over korporaal SOETERS en flankeur VAN DEN BOSCH. — De luitenant ZOMERDIJK overleed te Maron aan de wonden, verkregen bij een der later te vermelden aanvallen op bentings.

(1) Behalve over de genoemde officieren, was COLSON bijzonder tevreden over de luitenants HUISMANS, VAN DALEN, DOELEN, VERDOREN, SLUIJS en GAAIMANS.

IETS OVER DE NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN OF PUNTKOGELS, (PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIROUX, in het Journal des armes spéciales, IIIe Serie, Tome VIII, N°. 44 et suivans.

Door F. A. T. DELPRAT, *Kapitein der Artillerie.*

(Vervolg van N°. 7, blz. 343.)

(Met Fig., zie N°. 6.)

Bij het gebruik van klossen, zal de kogel (Fig. 10) op de klos rusten en niet zoo sterk als zonder klos kunnen vervormd worden, zoodat hij om de as van het grootste moment zal blijven omwentelen.

De afplatting van den kogel had bovendien het nadeel van den luchtweerstand te vermeerderen, en wel des te meer naarmate de afplatting grooter was. Men merkte dan ook op, dat de buskogels op 600 el geen genoegzame uitwerking meer hadden, althans voor oorlogsgebruik; terwijl de gewone geweerkogels op dien afstand nog zeer moorddadig werkten (1).

Daar de stabiliteit der omwentelings-as bij bolvormige projectielen toeneemt met het kaliber, moet de helling der trekken daarmede afnemen. Zoo zoude men voor het walgeweer en de bus, model 1842, moeten stellen:

$$17^{\text{mm}} : 24^{\text{mm}} = 6^{\text{m}}, 22 : x = 7^{\text{m}}, 68 ; \text{in plaats van } 8^{\text{m}}, 12.$$

Voor een looden kogel van 8 oude ponden, en eene middellijn van $87^{\text{mm}}, 6$, zoude men hebben:

$$17 : 87,6 = 6,22 : x = 32^{\text{m}}.$$

(1) Zie over de uitwerking op zulke groote afstanden: THIROUX, *Instruction d'Artillerie*, pag. 339.
Fert.

Het is te vermoeden dat de omwenteling, bij zulk eene geringe helling der trekken, niet genoegzaam zoude verzekerd zijn, tenzij men eene bijzonder zorgvuldige en regelmatige wijze van indrijven bezigde, waarbij de kogel ongeveer $\frac{1}{3}$ zijner middellijn werd afgeplat, zoo als dit bij de bussen plaats heeft.

De excentriciteit der projectielen, waardoor zulke aanmerkelijke afwijkingen ontstaan bij wapens met gladde loopen, heeft bij getrokkenene een' veel geringeren invloed.

Wanneer het zwaartepunt van het projectiel niet in de as der ziel ligt, moet het in den loop om die as ronddraaijende eene spiraal beschrijven; bij het verlaten van de tromp zal het zwaartepunt bijgevolg voortgaan, met de verkregene snelheid, in de rigting der raaklijn aan het laatste element der spiraal. Van daar eene afwijking, die af zal hangen van de meerdere of mindere uitmiddelpuntigheid van het zwaartepunt, en van de omwentelings-snelheid van het projectiel in de ziel. Daar de kogel in den zin der afwijking echter eene betrekkelijk geringe snelheid bezit, zal de wederstand der lucht hierop van weinig invloed zijn, en mag de afwijking

door bovengenoemde oorzaak ontstaande, dus beschouwd worden als met eenparige snelheid plaats te hebben.

Laat bijv. de bus, model 1846, met eene aanvankelijke snelheid van 512 el, een puntkogel voortschieten, waarvan de excentriciteit 0,1 millim. bedraagt; de omwentelingssnelheid van den kogel 156 omwentelingen per seconde bedragende, zal die van het zwaartepunt

$$156 \times 0,1 \times \pi = 49 \text{ millim. zijn.}$$

De puntkogel in 6",71 op 1200 el komende, zou de afwijking op dien afstand 0,55 el bedragen (1).

De afwijkingen, waarvan hier sprake is, zijn gering, doch het blijkt niettemin dat er werkelijk eenig nadeel bestaat in het vermeerderen van de helling der trekken, boven de grens die er voor elk wapen, bij een bepaald projectiel en eene bepaalde lading, bestaat.

Wat de rigting betreft waarin de afwijking zal plaats hebben, zoo is het gemakkelijk in te zien, dat deze zal afhangen van de rigting der raaklijn aan de spiraal, door het zwaartepunt beschreven, op het oogenblik dat het projectiel de monding verlaat; welke rigting voornamelijk zal bepaald worden door de helling der trekken, de lengte van de ziel en de ligging van het zwaartepunt van het projectiel, ten opzichte van de as der ziel. Is die

raaklijn in een horizontaal vlak gelegen, zoo zal de zijdelingsche afwijking een maximum zijn; een minimum of wel nul, zoo zij in een verticaal vlak ligt.

Wij hebben reeds gezegd dat de wrijving in de trekken ontstaande, met hunne helling toenam, alsook dat er eene grens bestaat voor de omwentelingssnelheid. Wellicht zouden de kromlijnige trekken met afnemende diepte toelaten de omwentelingssnelheid nog iets te vermeerderen, zijnde deze slechts voor gewone trekken bepaald. (Zie Bijlage A).

De eerste beproefde puntkogels bestonden uit een cilinder met kegelvormige punt, van daár den naam van: cilindro-konische kogels, hun vroeger gegeven. Hoeveel juister schot deze kogels ook gaven, zoo lieten zij echter nog veel te wenschen over; later verving men de kegelvormige punt door eene ogievormige (Fig. 11), en bragt men om het cilindrisch gedeelte eene rondloopende groef *AB*, om door middel van een daarin gelegden vetten draad, den kogel met de patroon te kunnen verbinden. Deze draad was tevens bestemd om den pleister te vervangen, en de beweging door het smeren van den loop gemakkelijker te maken. Deze kogels voldeden veel beter dan de vorige, en men bespeurde dat zulks voornamelijk toe te schrijven was aan het aanwezig zijn der groef. De uitzetting der kogels in den loop wordt verkregen door eene stalen cilindrische stift, de kern *T* (Fig. 12), die achter in de staartschroef wordt geschroefd. De lengte dier kern is 58 millim., de middellijn 9 millim. De lading neemt de ruimte rondom de kern in, en de kogel rust met zijn plat onder-

(1) Eene gemiddelde excentriciteit van 0,1 millim. is welligt iets te gering ondersteld. De wijze waarop de afwijking hier berekend wordt, zou juist zijn, indien de kogel loodregt op het schootsvlak afweek. De *S.* laat echter den kogel ontsnappen, volgens de raaklijn aan de spiraal door het zwaartepunt beschreven, zoodat de afwijking geringer zal zijn dan de hier berekende.

vlak *CD* op de kern *T*. Door drie zeer sterke stooten met een zwaren van onderen uitgehouden laadstok, wordt de kern in den kogel gedreven, waardoor deze uitzet en de trekken opvult.

Men merkte op dat zulke kogels, waarmede men tot op afstanden van 800 en zelfs van 1000 el schoot, de eigenschap hadden van eene bijna standvastige regtsche afwijking te geven, die op 800 el tot 4 el bedroeg; dit werd als volgt verklaard:

De verlengde projectielen hebben eene neiging, althans zoo zij niet omkantelen, om hunne as in den aanvankelijk verkregen stand te behouden. Dit blijkt onder anderen bij het wegschieten, met eene geringe snelheid, van eenen slecht beveêrden pijl. De punt *a* (Fig. 15) van een puntkogel blijft dus altijd opwaarts gerigt, en de as *ax* vormt daardoor een hoek met de raaklijn aan de kogelbaan. Nu is het naar onderen gekeerd gedeelte *ab* aan den onmiddellijken tegenstand der lucht blootgesteld, en de lucht wordt derhalve bij *ab* verdigt, bij *ac* verdund. De digtere luchtmassa houdt den kogel dus eenigzins op en vertraagt daardoor zijn dalen, meer dan bij een gewonen kogel, die denzelfden totalen lucht-wederstand zoude ondervinden; zijne baan moet dus ook vlakker zijn. De lucht-wederstand op de groef zal eene uitwerking ten gevolge hebben in den zin als in de figuur door een pijltje is voorgesteld, en strekkende om de punt op de kogelbaan te brengen. Deze uitwerking is echter zwak, zoodat het projectiel bij het verminderen der snelheid en in den dalenden tak, dikwijls omkantelt en op afstanden van 1000 à 1200 el dwars treft.

Zij (Fig. 14) een voortgeschoten kogel van achter gezien, dan beweegt de bovenste helft des kogels van de linker naar de rechter hand, de onderste helft in tegengestelden zin, zoo als door de gekromde pijltjes is aangewezen. De wederstand der lucht werkt in tegengestelden zin der beweging, dus in dien der rechte pijltjes; maar de wederstand der ondergelegene zamengedrukte lucht zal grooter zijn dan die der bovenggelegene verdunde lucht. Ten gevolge dier twee ongelijke wederstanden zal er dus eene afwijking plaats hebben, in den zin van den grootsten, zoo als door het pijltje *RG* wordt aangewezen. Dit is de (vrij) algemeen aangenomene verklaring.

De kapitein der artillerie TAMISIER, de eigenschappen der gegroefde puntkogels nagaande, kwam op het denkbeeld om die kogels met een grooter aantal groeven te voorzien, en daaraan de tegenwoordig gebruikelijke gedaante van Fig. 15 (op de ware grootte) te geven. Deze kogels, waarvan de middellijn 17,2 millim. en het gewicht 47,5 gramm. bedraagt, hebben drie evenwijdige groeven, ten einde de lucht meer vat te geven; de groeven zijn slechts 0,7 millim. diep en werken als de vederen bij pijlen, om het projectiel in denzelfden stand te houden.

Onderstellen wij dat de kogel eene baan *M* (Fig. 16) beschrijft, dan zal het onderste gedeelte in zamengedrukte lucht, het bovenste in verdunde lucht bewegen, de naar beneden gekeerde gedeelten der groeven zullen een' grooten wederstand ondervinden, de naar boven gekeerde bijna geen. De resulterende werking op de groeven zal dus strekken om de punt *B*

van het projectiel de kogelbaan te doen naderen; maar daar de beweging in eene veerkrachtige vloeistof plaats heeft, zal die punt de kogelbaan naderen, bereiken, om daarna, ten gevolge der verkregene snelheid, aan de andere zijde daarvan te komen. Alsdan zijn het de bovenste gedeelten der groeven die verdigte lucht vatten, de resulterende wederstand en het gewigt van het projectiel zullen de punt weder oplichten; zij zal daarna weder dalen en zoo vervolgens. Het projectiel zal bijgevolg in eene op- en nedergaande slingering geraken, die bij pijlen vrij duidelijk kan waargenomen worden.

De ondervinding leert dat de puntkogels eene naauwelijks merkbare zijdelingsche afwijking verkrijgen; maar nu is het niet duidelijk in te zien, hoe dit aan de groeven moet toegeschreven worden, tenzij men aanneemt dat de as AB (Fig. 17), als boven is aangetoond, eene op- en nedergaande schommeling verkrijgt, die in eene soort van kegelvormige $A'B'$, $A''B''$ overgaande, de afwijkingen ter weerszijden der baan tegen elkander doet opwegen.

De invloed van de wrijving der luchtdeeltjes op de afwijkingen schijnt ons geheel onaanneemlijk, vooral daar het in den dalenden tak is dat die afwijkingen het grootste zijn, juist als door de geringere snelheid het verschil in de digtheid der lucht onder en boven het projectiel het geringste wordt.

Laat ons den invloed van de wrijving der lucht nagaan op bewegende projectielen. De vroegere schrijvers, vooral LOMBARD, en later de beroemde POISSON, schreven een grooten invloed aan die wrij-

ving toe, en meenden daarin eene der voornaamste oorzaken van de afwijkingen te zien; de proeven hebben deze meening echter niet bevestigd.

Om te doen begrijpen hoe de afwijkingen door het verschil in wrijving op de voor- en achterzijde van het projectiel verklaard werden, willen wij een voorbeeld nemen:

Wanneer een voortgeschoten kogel, bij het verlaten der monding om eene as draait, normaal op de kogelbaan en in het schootsvlak gelegen, zal de voorzijde van de linker naar de regter zijde kunnen draaijen, als de achterzijde het tegengestelde doet. Daar nu de voorzijde in zamengedrukte lucht beweegt en de achterzijde in verdunde, zoo is het duidelijk dat de wederstand, die de voorzijde ontmoet, grooter zal zijn dan die aan de achterzijde; maar de wederstand op elk der deeltjes van het kogeloppervlak, is tegengesteld aan de rigting waarin die deeltjes bewegen; zoo de kogel dus al voortgaande omwentelt, is de wederstand op de voorzijde van de regter naar de linker zijde gerigt, die op de achterzijde in tegengestelden zin; maar, daar de eerste wederstand de grootste is, zal de resulterende wederstand en dus ook de afwijking van de regter naar de linker zijde plaats hebben (1).

Was de omwentelings-as loodregt op het schootsvlak, en draaide de voorzijde van boven naar beneden om, dan zou de wrijvingswederstand, van beneden naar

(1) Zie de zeer ingewikkelde berekeningen, waardoor POISSON tot deze uitkomsten geraakt, in het *Journal de l'École Polytechnique*, XVIe en XVIIe cahier.

boven werkende, het projectiel minder snel doen dalen en de schootsverheid daardoor aangroeijen; bij eene tegengestelde beweging daarentegen verminderen.

De proeven hebben echter aangetoond dat noch deze afwijking, noch de zoo even beschouwde met deze theorie overeenstemmen; integendeel hadden de afwijkingen juist in tegengestelden zin plaats (1).

De ware oorzaak der afwijkingen moet dus niet in de wrijving der luchtdeeltjes gezocht worden, maar wel in de verschillende snelheid, waarmede elk punt van het kogeloppervlak tegen de lucht botst; welke snelheid, de zamengestelde zijnde der voortgaande en der omwentelings-snelheid, voor elk punt van het oppervlak veranderlijk is. Het is dan ook in te zien dat, zoo het voorvlak van een projectiel, bijv. van de linker naar de regter hand omdraait, de punten ter linker zijde van het schootsvlak gelegen, de lucht met eene grootere snelheid zal ontmoeten dan die ter regter zijde; de wederstand aan de linker zijde zal dus grooter zijn en het projectiel moet diensvolgens regs afwijken. Zij bijv. *ADR* (Fig. 18) een projectiel dat volgens *DG* beweegt, en omwentelt zoo als het pijltje aanwijst, dan zal de voort-

gaande snelheid van het punt *A*, met zijne omwentelings-snelheid moeten opgeteld worden, terwijl die snelheden voor een punt *R* daarentegen afgetrokken zullen moeten worden, om de snelheid te vinden waarmede die punten de in rust onderstelde lucht ontmoeten. Daar wij verder den luchtwederstand evenredig stelden met ongeveer de $\frac{5}{2}$ magt der snelheid, zal een gering verschil in snelheid een groot verschil in wederstand geven; de wederstanden op *AD* en *RD* zullen dus zeer veel kunnen verschillen, en zoude het projectiel volgens deze beschouwing bijgevolg steeds moeten afwijken naar die zijde waarheen het voorvlak omwentelt. Draait de kogel om eene horizontale as, zoo is het dus ligt in te zien dat de schootsverheid grooter of kleiner zal worden, naarmate het voorvlak van beneden naar boven, of van boven naar beneden draait; deze uitkomst is dan ook geheel in overeenstemming met de proeven (1). (Zie Bijlage B.)

Had de wrijving zulk een grooten invloed als men vroeger wel eens beweerde, dan zou de omwentelings-snelheid der buskogels spoedig moeten uitgeput zijn, of althans zeer snel afnemen; terwijl het integendeel bekend is, dat die snelheid bijna onveranderd blijft tot aan het einde der baan. Uit een en ander blijkt dus dat de wrijving gering is, en niet de oorzaak zijn kan der afwijkingen; vooral niet bij groote projectielen, en dat de ware oorzaak ge-

(1) Hieruit volgt echter geenszins dat deze theorie valsch is; doch de onzekerheid die er heerscht omtrent het verschil in digtheid der lucht, vóór en achter het projectiel, en vooral omtrent de wrijvings-coëfficiënt der lucht, maken het onmogelijk om de volstreekte grootte der op deze wijze ontstaande afwijking te bepalen. Zijn er dus, zoo als dadelijk zal blijken, andere oorzaken waardoor eene grootere afwijking ontstaat, tegengesteld aan de hier beschouwde, dan zal deze laatste de eerste wel kunnen verminderen, maar er toch door overtroffen worden.

(1) Volgens eene gelithographieerde verhandeling van Otto: *Über die Umdrehung der Artillerie Geschosse*, Berlin 1843, zoude deze beschouwing het eerste voorkomen in eene memorie door een Pruisisch officier in 1830 geschreven.

leggen is in de verschillende snelheden, waarmede de punten van het kogeloppervlak de lucht ontmoeten.

Wij veronderstelden tot nu toe dat de bolvormige kogels niet konden afwijken, daar hunne omwentelings-as met de raaklijn der baan zamenviel; dit is echter het geval niet; in den klimmenden tak is die as naar voren opgeligt, in den dalenden tak nedergedrukt. Dit is eene daadzaak die reeds bleek bij de bus (model An IX), en die sinds vele jaren bevestigd werd door de proeven te Metz, in 1859 door den kapitein DUBON genomen, bij het beproeven van verschillende vormen van kogels met het officiers kavallerie-pistool (model 1855). Even als wij, bevond gemelde kapitein dat de voorzijde der kogels, in den klimmenden tak boven, in den dalenden beneden de raaklijn gerigt was.

Zij bijv. XY (Fig. 19) de schijf, dan is de afwijking tusschen het punt a , dat in de ziel naar voren gekeerd was, en het trefpunt K grooter dan den afstand Ki , uit den stand der raaklijn aan het punt i der kogelbaan berekend. Zoo was bij het pistool: $Ki = 0,2$ à $0,5$ millim., terwijl aK dikwijls $1\frac{1}{2}$ à 2 millim. bedroeg.

Te Metz merkte men op, hetgeen reeds vroeger ook door mij was waargenomen, dat de kogels bij het schieten tegen ijzeren schijven naar de linker zijde werden teruggeworpen; een natuurlijk gevolg van de ligging van het trefpunt K boven de omwentelings-as *ad*.

In den oorsprong valt de omwentelings-as zamen met de raaklijn, de as rigt zich allengs opwaarts, verlaat de raaklijn al meer en meer, nadert haar weder en valt

eindelijk op nieuw daarmede zamen, een weinig voorbij het hoogste punt der baan. Alsdan daalt de as voortdurend, zoodat het projectiel eindelijk, als de baan ver genoeg wordt voortgezekt, geheel kan omkantelen.

Beschouwen wij vooreerst de beweging in den klimmenden tak; zij $AMB P$ (Fig. 20) een projectiel volgens BA voortgaande; laten de zwaarte- en middelpunten in G zamenvallen, en gaan wij na wat er in eenig punt plaats heeft.

Zij $B'A'$ de omwentelings-as, met de raaklijn BA den hoek δ makende, V de snelheid van het punt G , n het aantal omwentelingen per seconde en D de middellijn. De lucht oefent dan een wederstand uit op het voorvlak MAP , maar elk punt van dat vlak boist met eene verschillende snelheid tegen de middenstof. Beschouwen wij bijv. het punt M ; dit punt zal na ééne halve omwenteling om $A'B'$ in Q zijn gekomen, en dus door die beweging een afstand $QR = \frac{1}{2} GQ \sin PGQ = \frac{1}{2} D \sin 2\delta$ vooruit zijn gekomen, dus na eene geheele omwenteling om een afstand $D \sin 2\delta$.

De snelheid V zal dus voor dat punt M , ten gevolge der omwenteling, moeten worden vermeerderd met eene snelheid:

$$u = n D \sin 2\delta.$$

Zoodat de totale snelheid van M ter register zijde van het schootsvlak, gelijk zal zijn aan

$$V + u.$$

Links van het schootsvlak klimt het punt P weder op naar M , maar gaat nu door de omwentelende beweging terug om eene hoeveelheid QR , en is de snelheid derhalve:

$$V - u.$$

Nemende den wederstand als vroeger,

evenredig met de $\frac{5}{2}^e$ magt der snelheid, dan zijn de regtsche en linksche wederstanden evenredig met $(V+u)^{5/2}$ en $(V-u)^{5/2}$.

Voor de punten tusschen Q en M in gelegen, vindt men de wederstanden ter regter zijde grooter dan ter linker zijde, welk verschil afneemt om bij A' gelijk nul te worden.

Dezelfde redenering is ook van toepassing op een willekeurig punt S , ergens tusschen P en Q in gelegen, op eenen cirkelomtrek waarvan MP de middellijn is. Zulk een punt S gaat vooruit bij het dalen, achteruit bij het opklimmen.

De gezamentlijke werking der wederstanden zal dus een veranderlijken invloed op de beweging hebben, ten gevolge waarvan het projectiel aanvankelijk links moet afwijken; waarna, als de afwijking een oogenblik standvastig is gebleven, het projectiel naar de tegengestelde zijde en dus regts zal moeten afwijken, zoo als wij zulks nu in algemeene trekken nog willen aantonen.

Zoo even hebben wij gezegd dat de omwentelings-as van het projectiel in den dalenden tak, met de voorzijde onder de raaklijn der baan lag, op dezelfde wijze als hierboven zal men bevinden dat het punt M (Fig. 22) van de linker naar de regterhand draaijende teruggaat, om een afstand $MR = \frac{1}{2} D \sin 2\delta$, terwijl het punt P daarentegen bij het opklimmen een even grooten afstand vooruitkomt. Op eene overeenkomstige wijze als bij den klimmenden tak, zal men vinden, voor de bij en af te trekken snelheid u , voor de punten P en M :

$$u = n D \sin 2\delta.$$

Voor die punten is alzoo de wederstand ter regter zijde van het schootsvlak evenredig met:

$$(V-u)^{5/2}; \text{ ter linker zijde met } (V+u)^{5/2}.$$

Deze beschouwing op alle punten van het voorste bolvormig oppervlak toepassende, blijkt het dat de wederstand in dezen dalenden tak ter linker zijde grooter is dan aan de regter zijde, en dat het projectiel bijgevolg regts moet afwijken. In den klimmenden tak zijn de afwijkingen zeer gering, daar de omwentelings-as in den oorsprong met de raaklijn der baan zamenvalt, en later nogmaals, in de nabijheid van het hoogste punt. In den dalenden tak daarentegen wijkt de as al meer en meer van de raaklijn af, zoodat de kogel zelfs ten slotte kan omkantelen.

Bovendien is de snelheid in den dalenden tak gering, en de invloed der bij te tellen snelheid u dus betrekkelijk grooter. De afwijking in den dalenden tak zal dus die van den klimmenden des te meer overtreffen, naarmate het projectiel, de omwentelings-snelheid en de schootsverheid grooter zijn; de kogel moet daarom ten slotte regts van het schootsvlak afwijken.

Bij bolvormige kogels van 16,53 millim., met eene snelheid van 450 el bewegende, en 69 omwentelingen per seconde volbrennende, vindt men op 400 el eene nauwelijks merkbare afwijking. Om zich echter een denkbeeld te vormen van den aanmerkelijk grooten invloed der bovenbeschouwde ongelijke wederstanden, nemen wij eens aan dat een bom van 27 d^m eene snelheid van 100 el bezit, dat $n=120$ en $\delta=3^\circ$ als maximum zij. Dan zal men hebben:

$$u = 120 \times 0,27 \times \sin 10^\circ = 5,65 \text{ el.}$$

De regtsche wederstand zal dus voor het punt M evenredig zijn met $105,65^{5/2}$; de linksche voor P , zal evenredig zijn met $94,57^{5/2}$.

De wederstanden zullen zich dus verhouden als:

$$1,5255 : 1.$$

De invloed dier wederstanden zal bij het hier onderstelde projectiel alzo vrij aanzienlijk zijn.

Nemen wij aan dat de overgeblevene snelheid in den dalenden tak, in een punt waarbij δ insgelijks weder 5° is, nog 65 el bedraagt, dan zullen de wederstanden zich aldaar verhouden als:

$$70,65^{5/2} : 59,57^{5/2} = 1,544 : 1.$$

In den dalenden tak wordt de invloed dier ongelijke wederstanden dus al grooter en grooter, zoodat het projectiel ten slotte regts zal moeten afwijken.

Hieruit volgt ook nog dat de regtsche afwijkingen, die men uitsluitend bij puntkogels meende te hebben waargenomen, evenzeer bij de bolvormige moeten plaats hebben; maar dat men, om die afwijkingen merkbaar te maken, aan zeer groote projectielen eene groote omwentelings-snelheid zal moeten geven.

Het schijnt ons toe dat men, om de afwijkingen te verminderen bij groote projectielen, onder groote elevatiën geworpen, de middellijn in de rigting der lengte op ongeveer $\frac{1}{3}$ zoude moeten verminderen, daarbij de omwentelings-snelheid gering nemende, bijv. van éene geheele omwenteling op 10 el. Wij gelooven dat men op die wijze met bommen zeer nauwkeurig zoude werpen.

(Wordt vervolgd.)

BELGIE'S VERDEDIGINGSWEZEN,

VOORNAMELIJK BESCHOUWD

IN BETREKKING TOT DEN INVAL EENER FRANSCHER LEGERMAGT.

A. BRIALMONT, *Considérations politiques et militaires de la Belgique, Bruxelles 1852* (1).

A. M. EENENS, *lieutenant-colonel au premier regiment d'Artillerie, système raisonné de guerre défensive, proposé pour la Belgique, Bruxelles 1852.*

Toen Frankrijk op het punt stond van der Republiek haar afscheid te geven, en

andermaal den NAPOLEON'S-troon op te rigten — toen klonk het uit veler mond: het Keizerrijk is de oorlog! — «Het Keizerrijk is de vrede!» zoo luidde daarentegen het wederwoord door Frankrijks huidigen Alleenheerscher te Bordeaux, nog als voor

(1) Ons doel is niet een volledig overzicht te geven van dien arbeid; wij brengen dien slechts zooveel ter sprake, als wij overeenkomstig het bestek van ons opstel gepast oordeelen.

zitter der Republiek, gegeven. Die woorden werden alom vernomen, maar zij konden toch niet veler meening wegnemen, dat door Frankrijks jongste staatkundige gebeurtenissen Europa's ruste aan eenen draad is opgehangen, zwak genoeg om bij de minste politieke schommeling te breken. En hoe zouden zij het nu kunnen, sedert Frankrijks nieuwe Keizer een huwelijk sloot, dat, zoo als hij-zelf zeide, hem sterker maakte, omdat hij er onafhankelijker door bleef? Nog hoort men met denzelfden nadruk: het Keizerrijk is de oorlog! Of zouden de Franschen geen Franschen meer zijn? Zouden zij zich tevreden stellen met een Keizerrijk, dat hun wel alle pracht en praal van een vroeger, maar daarbij niets van den ouden roem wedergeeft? Zouden zij zich vergenoegen in het genot van schitterende hoffeesten, en in het aanschouwen, hoe weder hunne legerscharen prijken met den adelaar, weleer het zinnebeeld hunner glorie, maar nu zonder den glans van een ander Austerlitz? Zouden zij een Keizerrijk des vredes kunnen vastknoopen aan een Keizerrijk des oorlogs, dat zijnen laatsten veldslag bij Waterloo streed? Zouden zij zich tevreden houden met een Keizerrijk, dat zich niet tot zijne — althans naar Fransche zienswijze — natuurlijke grenzen uitstrekt, en aldus gedoogen dat een gedeelte van hun erf in handen van vreemden blijft? — Er is eenmaal trouw gezworen aan de constitutie der Fransche Republiek van 1848; maar er was een 2de December noodig om te doen verstaan hoe men dien eed te begrijpen had. En zou er dan geen tijd komen met

de verklaring wat het zeggen wil: *l'Empire c'est la paix?* Die verklaring zal welligt Europa toewaaijen met het geschutgebulder, dat zich dan zal doen hooren, als Frankrijks legerscharen de eerste schrede over hare nog «onnatuurlijke» grenzen doen, hetzij om den Rijn te bereiken — Europa verder oost- of noordwaarts in te trekken — hetzij om alleen België te bemagtigen, onder voorwendsel dat België tot het nieuwe Keizerrijk behooren moet, omdat het ook behoorde tot het oude; dat de Belgische drukpers dien maatregel noodzaakte, of, om er een glimp van Belgischgezindheid aan te geven, met de verklaring, dat België's inlijving bij Frankrijk de wensch was van geheel het Belgische volk, terwijl het misschien slechts die was eener partij, wier staatkundige invloed in België daalde, of die eener andere, die van eene inlijving bij Frankrijk de vruchten hoopte te plukken in de voordeelen van eenen vrijen uitvoer. Anderen brengen tegen zulke meeningen de redenering in, dat de vestiging der BONAPARTE-dynastie, Frankrijk tot het behouden van den vrede tegenover Europa noopt; dat de Franschen, wijzer geworden door de eindelijke uitkomsten der oorlogen van het voormalig Keizerrijk, niet tot krijgvoeren geneigd zijn, of dat de tegenwoordige rigting der Europeesche staatkunde voor Frankrijk het botvieren zijner oorlogzucht bezwaarlijk maakt. De tijd zal ook hier het vonnis der ervaring vellen. Meer zeker intusschen is het, dat in elk der zoovevengenoemde oorlogsgeschiednissen, België wel de staat is die het eerst zal geroepen worden om wederstand te

bieden aan den schok der Fransche bajonetten. In hoeverre België daarbij door den bijstand van andere mogendheden gesteund en gesterkt zal worden, valt *à priori* geenszins te bepalen; met genoegzame gewisheid kan echter gezegd worden, dat de Belgen dien bijstand wel niet aanstonds ondervinden zullen, en er alzoo op rekenen moeten dien strijd aanvankelijk alleen met eigen krachten te moeten voeren.

Dat België het oorlogstooneel, of het aanvankelijke oorlogstooneel wezen zal, in eenen krijg door Frankrijk ondernomen om het bezit van België, om den Rijn, of tegen een der noordelijker staten, springt als van zelve in het oog en wordt algemeen erkend. Dat België echter ook, ten minste aanvankelijk, tot krijgstooneel verstreken zal, wanneer Frankrijk, in eene oostelijke rigting, tegen een of meer staten van Duitschland, zijne legers ten strijde wil zenden, wordt althans door den schrijver van de aan het hoofd van dit opstel vermelde: *Considérations politiques et militaires de la Belgique*, voor eenige gevallen toegestemd, voor andere ten minste gedeeltelijk ontkend. De in dat werk ten dezen aanzien vooruitgezette denkbeelden, komen hoofdzakelijk hierop neder: «Belgie kan, bij het losbreken van eenen oorlog «tusschen Frankrijk en Duitschland, in «eenen krijgskundig sterken of zwakken «toestand verkeeren. Verkeert België in «zoodanig zwakken toestand, dan lijdt «het geen twijfel of het welbegrepen belang van Frankrijk brengt mede zich «ten spoedigste aan de rivier de Maas «te vestigen, ten einde te verhinderen «dat de Duitsche legers, partij trekkende

«van België's onvermogen, zich daar vóór «die van Frankrijk vertoonen. (2° D., pag. «122—125.) — Frankrijk den oorlog in «het midden van Duitschland willende «voeren, zou eene grove feil begaan, door «Belgie, wanneer het onzijdig en sterk «als in dezen tijd is,» — zoo zegt de schrijver p. 124 — «tot basis zijner operatiën «te kiezen; 1°. op grond der geschiedenis, «die leert dat Frankrijk steeds, door uit «den Boven-Rijn tusschen Bazel en Meintz «te opereren, de noodlottigste slagen aan «Duitschland heeft toegebracht.» In eene noot, pag. 124, worden eenige oorlogen aangehaald tot staving dezer redenering. «2°. Omdat de Maas als operatie-basis «volstrekt ongenoegzaam, om niet te zeggen slecht is. Daarbij zoude het voor «Frankrijk, om zich behoorlijk op de Maas «te vestigen, noodig zijn vooraf Namen, «Hoei, Luik en Maastricht te bemagtigen; «Mons en Charleroi, waarvan de gemeenschap met Frankrijk afhankelijk is, te «vermeesteren of te observeren, en voorts «die andere plaatsen van België, waaruit «het Fransche leger in den rug of linker «flank bedreigd zoude kunnen worden, «door een observatie-leger in toom te «houden.» (p. 125—126.)

Naar ons oordeel zal Frankrijk eenen oorlog, als waarvan hier sprake zijn kan, even waarschijnlijk beginnen met de verovering van het, als in dezen tijd sterke, als van het zwakke België. Dat oordeel berust op dezelfde gronden als waarop de schrijver der *Considérations* die verovering onraadzaam, en dus onwaarschijnlijk beschouwt; dat oordeel berust 1°. op de geschiedenis. Van de oorlogen, in de noot

op p. 124 bijgebragt, zijn toch de belangrijkste, immers in betrekking tot de jongere wijze van oorlogvoeren, gevoerd onder de omstandigheid dat België onder het gebied van Frankrijk stond, als in 1796, 1805, 1809. Zoo Frankrijk in die oorlogen den Boven-Rijn tusschen Bazel en Meintz tot basis zijner operatiën tegen Duitschland koos, dan was het omdat Frankrijk toen meester van België en gevolgelijk van de Maas was. Frankrijk zal ook nu nog uit den Boven-Rijn tusschen Bazel en Meintz tegen Duitschland kunnen opereren, zoodra het zich heeft meester gemaakt van België, of overtuigd is, niet enkel dat België sterkte genoeg bezit om zich daarbij in alle omstandigheden en tegen allen onzijdig te houden, maar overtuigd dat België zich werkelijk onzijdig houden en den togt over zijn grondgebied naar Frankrijk, aan wie ook, beletten zal. Wij gelooven evenwel dat België, in tijden als de onze, er moeilijk in zoude slagen Frankrijk die overtuiging te doen koesteren, eensdeels omdat wij de mogelijkheid betwijfelen, dat een staat zich neutraal houden kan, wanneer hij gelegen is tusschen het grondgebied der oorlogvoerende en tevens meer magtige partijen; ten andere, omdat wij België, zoo als het nu is (p. 124), niet sterk genoeg georganiseerd achten om zich bij zulk eenen oorlog, onder alle omstandigheden, neutraal te kunnen houden. De hier achter, betreffende België's strijdkrachten, mede te deelen statistieke opgaven, zullen, naar wij vertrouwen, dat gevoelen regtvaardigen. België zal, naar ons inzien, dan de keuze hebben tusschen de Franschen en hunne tegenstanders:

kies België de partij der laatsten, voorzeker zal dan Frankrijk, door kracht van wapenen, trachten de Belgen tot zijne partij te doen behooren. Het spreekt van zelf dat wij bij deze redenering, ook omtrent de militaire waarde van de Maas voor Frankrijk, in gevoelen met den schrijver der *Considérations* verschillen.

In eenen oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland, is het bezit van de Maas — ook de schrijver erkent dit — voor Duitschland belangrijk, en ziedaar, onder anderen, eene eenvoudige reden, waarom het bezit van die rivier ook belangrijk is voor Frankrijk. De verovering van Namen, Hoei enz., zoomede de overige, door den schrijver als daarbij onvermijdelijk opgenoemde, verrijgingen, in een woord, de bemagtiging van België zal ongetwijfeld voor Frankrijk gebiedend gevorderd worden; maar dit ligt in den aard der zaak, zoo iets zal altijd het geval zijn. Een leger moet altijd meester zijn van zekere terreinuitgestrektheid achter zijne operatie-basis, of liever, eene operatie-basis wordt niet door eene reeks subjecten, maar door deze met de daarachter liggende landstreek gevormd. Overigens vermeldt nog p. 127: *Ajoutons qu'en prenant la Meuse pour base, la France se met dans le cas d'attirer la guerre en Belgique. Or, ce champ d'opérations lui est aussi défavorable qu'il est avantageux pour l'Allemagne. En effet: 1°. une bataille décisive perdue par les Français entre la Meuse et l'Escaut, peut enmener les troupes alliées devant Paris, tandis qu'une bataille gagnée par eux dans la même situation n'exercerait aucune influence sur le sort de l'Allemagne; enz.*

Naar ons oordeel, bewijst deze rede-
nering juist het tegendeel van wat de
schrijver der *Considérations* er mede be-
toogen wil, en zal zij Frankrijk doen be-
sluiten, bij den onderstelden oorlog, zich
ten spoedigste aan de Maas te vestigen,
ten einde de Duitschers, in het bezetten
van een voor deze zoo *gunstig* terrein,
voor te komen. Voorts is het verliezen van
eenen beslissenden veldslag altijd een na-
deel, en zelfs een zeer groot, een beslis-
send nadeel; en mag men al niet ontkennen
dat voor de Deutsche legers de weg naar
Parijs geopend is, zoodra zij in België
eene beslissende overwinning op de Fran-
schen hebben behaald, dan mag het toch
ook niet ontkend worden, dat er in dit
geval toch om dat groote voordeel is ge-
streden, dat het moeite en opoffering gekost
heeft om zooverre te komen. De oorlogs-
kans is dan beproefd en zeer ernstig be-
proefd geworden. — Frankrijk heeft in
dien slag ook de kansen gehad om te
zegepralen, en wij houden het voor on-
wээрlegbaar zeker, dat, zoo Frankrijk in
Belgie eene *ook beslissende* overwinning
op de Deutsche legers mogt behalen, die
uitkomst wel degelijk van invloed zou zijn
op het lot van Duitschland. Niet zoo is
het daarentegen, wanneer Frankrijk in
zulken krijg geen meester is van België.
Was er bij het eerstgestelde een beslissende
slag noodig, in het andere geval zouden
de Deutsche legers zich, zonder dien, door
Belgie den weg naar Parijs kunnen banen,
en Frankrijks noordergrenzen bereiken,
alvorens een enkelen Franschen soldaat te
hebben ontmoet.

Une armée Française, appuyée sur la

*Meuse — zoo luidt wijders p. 127 — se
trouverait dans la situation la plus cri-
tique si, passant le Haut-Rhin, une colonne
Allemande se portait directement sur Paris.*

Kan men hiertegen niet inbrengen dat,
wil zoodanige kolonne eenige kansen heb-
ben om het voorgestelde doel waarmede
een rivier-overtogt gepaard gaat, te berei-
ken, dan eene noemenswaardige sterkte
bezitten moet; eene sterkte die, vereenigd
met de tegenover het Fransche leger ge-
plaatste Deutsche magt, deze een beslissend
overwigt op hare vijanden geven zou; en
omgekeerd, die Deutsche magt van eene
aanzienlijke versterking verstoken houdt,
om daarmede een' van den goeden uitslag
onzekeren togt te ondernemen, welke han-
deling welligt oorzaak kan worden dat de
krijg reeds ten nadeele van Duitschland
beslist is, aler nog die kolonne den Boven-
Rijn heeft bereikt. Wij noemen dien togt
naar den Boven-Rijn onzeker van te slagen,
omdat wij niet durven aannemen, dat
Frankrijk, bij de aanzienlijke strijdkrachten
waarover het thans beschikken kan, met
zijne geheele magt door België naar Duitsch-
land trekken zal, zonder aan Frankrijk een
enkele schildwacht ter bewaking en ver-
dediging van de grenzen, en onder die
ook van den Boven-Rijn, te hebben be-
schikbaar gesteld; tenzij men aanneme dat
Frankrijk eveneens uit den Boven-Rijn zou
opereren, zonder een noorderleger achter
te laten, in welk geval men misschien met
meer grond ook zoude kunnen lezen: *Une
armée Française, appuyée sur le Haut-
Rhin se trouverait dans la situation la plus
critique si, passant la Meuse, une colonne
Allemande se portait directement sur Paris.*

Tegenover het in de *Considérations* uitgedrukte gevoelen, dat Frankrijk den oorlog in Duitschland willende voeren, het alsnu sterke België niet zoude bemagtigen, omdat de Maas eene ongenoegzame, zoo niet slechte operatie-basis opleveren zoude, en het Fransche leger van daar opererende, Parijs aan eenen inval eener Duitsche kolonne zoude blootstellen, komt alzoo onze redenering kortelijk hierop neder: België zal, zoo krijgskundig sterk als het nu is (zie statistiek hier achter), bij eenen krijg tusschen Frankrijk en Duitschland niet onzijdig kunnen blijven. De Duitsche legers zullen gevolgelijk de kans hebben van door België naar Frankrijk te trekken, zoo de Franschen zich niet in tijds aan de Maas vestigen en België vermeesteren. Die vermeestering sluit wel voor de Duitschers den weg over België naar Frankrijk af, vergroot wel Frankrijks operatie-basis, maar zij verhindert Frankrijk toch niet volstrekt uit den Boven-Rijn te opereren. En wat de onderneming eener Duitsche kolonne betreft, wij achten zoodanige onderneming, wanneer Frankrijk meester van België is, voor beide gevallen, namelijk Frankrijk uit de Maas of Boven-Rijn opererende, even waarschijnlijk of liever even onwaarschijnlijk. Naar ons gevoelen zal dus België, bij eenen strijd tusschen Duitschland en Frankrijk, zich onzijdig

willende houden, achtereenvolgens of gelijktijdig de aanvallen der beide staten af te weren, en alzoo eenen strijd te voeren hebben waarin het eindelijk bezwijken moet, of het zal verplicht zijn bij den aanvang des krijgs partij te kiezen.

De volgende statistieke opgaven mogen strekken ter genoegzaam naauwkeurige waardering der strijdkrachten, die België gerekend moet worden tegenwoordig aan zijne vijanden te kunnen overstellen. De daarbij vermelde cijfers zijn zeker niet als volmaakt juist aan te nemen, doch wijken stellig niet zooverre van de waarheid af, dat het verschil tot valsche beschouwingen aanleiding zoude kunnen geven.

De inrigting van België's staande leger is te gelijkvormig met die van het onze, en van de Europesche legers in het algemeen, dan dat eene uiteenzettende vermelding daarvan noodzakelijk zoude wezen. Dit leger wordt voltallig gemaakt door vrijwilligers en miliciens (onder de laatsten ook plaatsvervangers en nummerverversers). De duur eener eerste verbindtenis als vrijwilliger, is gelijk aan den tot nog toe voor de miliciens vastgestelden tijd van dienstpligtigheid, namelijk 8 jaren. Na het volbrengen der eerste verbindtenis kan de vrijwilliger eene nieuwe sluiten, waarvan het minimum op 2 jaren bepaald is.

INFANTERIE.

De infanterie in België bestaat uit 16 regimenten, waarvan een van 4, de overige van 5 veldbataillons, benevens 1 reserve-bataillon. Elk bataillon bevat 6 kompagnien, derhalve:

Regimenten.	Veldbataillons.	Kompagnien.	Reserve-bataillons.	Kompagnien.
1 Karabiniers	4	24	1	6
2 Jagers, waarvan een met karabijnen gewap.	6	36	2	12
1 Grenadiers	3	18	1	6
12 Linie-infanterie	36	216	12	72
16	49	294	16	96

De sterkte eener kompagnie bedraagt 145, gevolgelijk die eens bataillons 870 man (1), waardoor men een totaal verkrijgt van $(49 + 16) \times 870 = 56550$ man infanterie.

Deze 16 regimenten zijn in 4 divisien, elk van 2 brigaden of 4 regimenten, ingedeeld.

KAVALLERIE.

In België bestaat dit wapen uit:

- 2 Jager-regimenten en
- 2 Lansier-regimenten, te zamen eene divisie ligte kavallerie uitmakende.
- 1 Guide-regiment, als eene brigade, en
- 2 Kurassier-regimenten, benevens de gendarmerie, te zamen eene divisie zware kavallerie uitmakende. De organisatie der regimenten kavallerie is als volgt:

Regimenten.	Veld-eskadrons.	Reserve-eskadrons.
2 Jagers	12	2
2 Lansiers	12	2
2 Kurassiers	8	2
1 Guides	6	1
7	38	7

Een eskadron kurassiers bevat 165 ruiters en 140 paarden.

Een eskadron jagers, lansiers of guides, bevat 185 ruiters en 180 paarden.

De gendarmerie heeft eene sterkte van 1408 ruiters en 1065 paarden, waardoor men voor de kavallerie verkrijgt:

$$\begin{array}{r}
 5490 \\
 30 \times 183 + 8 \times 163 + 1408 = 1304 \\
 4408 \\
 \hline
 5400 \\
 30 \times 180 + 8 \times 140 + 1065 = 1120 \\
 1065 \\
 \hline
 \end{array}
 \left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} = 8202 \text{ ruiters en}$$

$$\left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \\ \\ \\ \end{array} \right\} = 7585 \text{ paarden.}$$

(1) In deze en verdere sterkte-opgaven, zijn alleen onderofficieren met het verder kader en soldaten, geene officieren begrepen, en zijn de sterkten zoodanig genomen, als voor den voet van oorlog is vastgesteld.

ARTILLERIE.

De Belgische artillerie telt 4 regimenten, als volgt zamengesteld:

Eerste regiment, 4 rijdende batterijen, elk à 188 artilleristen, en 128 trek- en 97 rijpaarden.

6 vesting-kompagnien, elk à 147 artilleristen.

1 depôt-kompagnie.

Tweede, derde en vierde regiment elk 5 veld-batterijen, ieder à 168 artilleristen, 128 trek- en 19 rijpaarden.

6 vesting-kompagnien, ieder à 147 artilleristen.

1 depôt-kompagnie.

Zonder inbegrip der zadelmakers, smeden en diegelyken, verkrijgt men dus voor de artillerie de totalen van:

Rijd. batterijen: $4 \times 188 = 752$	} 6700 artillerist. en	} $4 \times 15 = 19 \times 128 = 2432$ trek-	} = 3105 paard.		
Veld- » $15 \times 168 = 2520$				} $4 \times 97 = 388$	} = 673 rij-
Vest.-komp ⁿ . $24 \times 147 = 3428$					

Het geschut bestaat uit 12 \overline{w}^{rs} , 6 \overline{w}^{rs} en houwitser; iedere batterij telt 8 stukken, als: eene 12 \overline{w}^{er} batterij . . . 6 12 \overline{w}^{rs} en 2 houwitser.

» 6 » » . . . 6 6 » » 2 »

» houwits. » 8 »

Waardoor een gezamentlijk bedrag van 152 stukken geschut te velde verkregen wordt. Voorts behoort bij de artillerie berekend te worden:

4 kompagnien artillerie-trein, elk à 140 soldaten, dus $4 \times 140 = 560$ man (1).

1 kompagnie pontonniers, zonder 1 serg.-majoor, constructeur en 20

M^r. werklieden te berekenen 474 »

1 » werklieden 422 »

GENIE.

De genie-troepen bestaan uit een regiment van 2 bataillons, à 5 kompagnien te velde; eene kompagnie telt 169 hoofden, het geheele regiment derhalve $10 \times 169 = 1690$ man.

De cijfers, bij de totalen der onderscheidene wapens erlangd, leveren, te zamen genomen, het onderstaande bedrag op, waarin de garnizoens- en straf-kompagnien niet zijn begrepen:

Infanterie 56350

Kavallerie en gendarmerie 8202 . . . 7583 paarden.

Artillerie 6700 . . . 5103 » en 152 stukken geschut.

Trein 560

Pontonniers 174

Werklieden 122

Genie 1690

75998 troep., 10690 paarden, 152 stukken geschut.

(1) In tijd van vrede slechts eene kompagnie.

Deze magt kan natuurlijk niet in haar geheel als leger te velde in rekening gebragt worden. Een aanzienlijk gedeelte moet daarvan worden afgezonderd om, versterkt door de garde-civique (Belgie's burgerwacht), te dienen tot de bezetting en verdediging van Belgie's sterke plaatsen. Volgens de algemeene schatting behoeft Belgie, voor zijne behoorlijke verdediging, de garde-civique niet medegerekend, een leger van *ten minste* 80 000 garde-soldaten (5° D., p. 281). Daarvan behooren 50 000 man voor het leger te velde en 50 000 man voor plaatselijke bezetting te worden aangewend.

Wanneer men nu het verkregen cijfer van 74 000 hoofden, na aftrek van slechts 4000 zieken, achterblijvers enz., met het voor Belgie's behoorlijke weerbaarheid aan goede soldaten, ten minste noodig gedachte cijfer van 80 000 hoofden vergelijkt, dan blijkt daaruit dat de leger-organisatie van Belgie 10 000 hoofden minder oplevert, dan door het vrij algemeen gevoelen voor den waarborg zijner onafhankelijkheid, als hoognoodig wordt opgegeven. Let men hierbij op de uitdrukkelijke verklaring van deskundigen, dat zulk een leger van 80 000 man, zal het aan zijne roeping kunnen beantwoorden, bestaan moet uit goede en geenszins uit middelmatige soldaten (5° D., p. 285), en let men op de waarheid dat het leger van Belgie voor een zeer aanzienlijk gedeelte uit miliciens wordt zamengesteld, dan komt men immers tot de overtuiging, dat er wel wat mag afgedongen worden op de leer, die verkondigt dat het Belgie van dezen tijd moet beschouwd worden als genoeg bij magte, om zich, desgevor-

derd, tegenover het magtiger Duitschland of Frankrijk onzijdig te houden.

Alvorens op te sommen wat Belgie aan vestingen en sterkten bezit, zij hier een enkel woord in het midden gebragt betreffende de Belgische burgerwacht of garde-civique.

De roeping der Belgische burgerwacht is het waken voor de handhaving van rust en orde, het behoud der nationale onafhankelijkheid en de onschendbaarheid van het Belgisch grondgebied.

In het algemeen is ieder Belg of ter inwoning toegelaten vreemdeling, den ouderdom van 21 jaren wel, doch dien van 50 jaren nog niet bereikt hebbende, ter plaatse zijner inwoning dienstplichtig bij de burgerwacht, die naar de bepalingen der wet gescheiden wordt in *active* en *non-active*. De active garde-civique is gekleed, gewapend en georganiseerd in kompaniën, bataillons en legioenen; de non-active is niet gekleed, niet gewapend noch georganiseerd.

Artikel 122, der Belgische constitutie van 1851, zegt, dat de manschappen der garde-civique zelve hunne officieren en onderofficieren bij keuze benoemen.

De hoofdofficieren worden uit een voorgedragen drietal benoemd door den Koning. De keuze van officieren wordt om de 5 jaren vernieuwd of herhaald.

Door eene commissie van examen, zegt de wet, wordt de vervanging voorgedragen van zoodanige officieren en onderofficieren, die eene maand na hunne benoeming de bewijzen niet gegeven hebben, dat zij de voor hunnen rang vereischte reglementaire kennis bezitten; zoo mede van die sergeant-

majoors en fouriers, die, na gelijk tijdsverloop, niet blijken in staat te zijn tot de vervulling der functiën aan hunnen graad verbonden.

De straffen der garde zijn algemeen van zeer onbelangrijk gehalte, en bestaan hoofdzakelijk in strafdienst, boete, arrest, degradatie en verwijdering uit het korps.

In tijd van vrede ontvangt de garde-civique hare bevelen van den Minister van Binnenlandsche zaken; als zij in oorlogstijd of anderzins wordt gemobiliseerd, komt zij onder het gezag van den Oorlogsminister.

Deze inrigting der garde-civique, geheel overeenkomende met die der vroegere nationale garde in Frankrijk, heeft menigvuldig, zoo wel in eigen boezem als bij het leger, hare bestrijders gevonden. De bestrijders gronden zich voornamelijk daarop, dat de bestaande inrigting der Belgische garde-civique moet beschouwd worden een tegenwigt tegenover het leger en het gezag op te leveren. Een tegenwigt dat des te gevaarlijker worden kan, omdat daarbij de wapenen zijn gegeven in handen van goeden en kwaden. Wordt de garde-civique door zulk eene inrigting veelal nutteloos in tijden van rust en orde, in tijden van rustverstoring en wanorde wordt zij daarentegen meer gevreesd dan gewenscht. Frankrijk leverde daarvan meermalen een bewijs op, als bij eenige gisting in een departement, dit in staat van beleg werd verklaard, om de nationale garde te ontwapenen.

De Belgische garde-civique levert vooral ook een tegenwigt tegenover het leger op, wijl haar de keuze van officieren is vrijgelaten. Men zoekt de kracht der staande

legers in de gehoorzaamheid van ieder aan wien men boven hem stelde; dus in de gehoorzaamheid aan de wet. «Zulke legers,» zeide THIERS, «kunnen de vrijheid niet verwoesten, omdat zij niets kennen dan de wet, niets gehoorzamen dan de wet.»

In de staande legers is het bestaan van partijen onmogelijk; geheel het leger vormt eene partij: die der wet. Niet zoo is het met de garde-civique; deze omvat allen, en met die allen ook alle partijen. De wet zegt wel: «de garde-civique delibereert niet,» maar de burger delibereert wel, ergo: de garde-civique zal gedelibereerd hebben. Daardoor reeds kan zij gevaarlijk worden; maar hoeveel te meer nu, nu zij zelve hare officieren kiest, en zeker de garde-civique tot officier hem kiezen zal, dien de burger tot leider zijner partij koos. Heeft men — het zal zelden gebeuren — zich in de keuze vergist: na 5 jaren bestaat de gelegenheid zulk eenen misslag te herstellen. Zal vervolgens de officier ten allen tijde gehoorzaamheid erlangen van den man wien hij zijne epaulette verplicht is; van den man die, zoo als de schrijver der *Considérations* te regt opmerkt, met ten hoogste 5 dagen gevangenis of 15 frank boete een vergrijp betaalt, dat den soldaat des staanden legers het leven doet verbeuren? En zoo de benoeming tot officier niet unaniem was, maar, zoo als meesttijds gebeuren zal, de stemmen bij de keuze verdeeld waren, kan dat niet ten gevolge hebben dat ook de gehoorzaamheid verdeeld worde, en den benoemde, zoo niet gehoorzaamheid geweigerd, dan toch slechts met weêrzin die geschonken wordt,

door hen die een' ander' hunne stem gaven? Eindelijk ligt ook hierin een groot bezwaar, dat de garde-civique, zoolang zij niet is gemobiliseerd, onder het bevel staat van den Minister van Binnenlandsche zaken, waaruit, in verband met hare inrigting, ernstige gevolgen kunnen voortvloeijen. Het kan toch gebeuren dat de nog niet gemobiliseerde garde-civique en het leger gelijktijdig worden geroepen om de rust te verzekeren, het oproer voor te komen, of, zoo het reeds uitbrak, te dempen, en in zulk geval hebben garde-civique en leger ieder hunnen afzonderlijken bevelhebber. Waartoe dat leiden kan, leerde Parijs in 1848, toen de nationale garde bevelen ontving, strijdig met die aan het leger gegeven.

De waarde dezer bedenkingen wordt echter grootendeels zoo niet geheel bepaald, door het daarbij betrokken volkskarakter, en, zijn die bedenkingen, in verband met het onderwerp onzer beschouwing als uiterst gewigtig aan te nemen, wij hebben de overtuiging dat zij veel van hunnen ernst zouden verliezen, wanneer zij als ook op onze burgerwacht van toepassing te berde werden gebragt. Wordt er ook al eene verbeterende verandering in de verordeningen nopens onze schutterijen als wenschelijk voorgesteld, dan kan dat onmogelijk geschieden, uit vreeze dat onze burgerwacht, zoo als die nu is zamengesteld, ooit blijken zal gevaarlijk voor gezag en orde te zijn. De jongstverloopen jaren strekken meer dan genoeg ten bewijze, dat het karakter onzer landgenooten nog, evenzeer als vroeger, zich onderscheidt door de zucht tot cendragtelijke medewerking aan alles wat

strekken kan ter bevordering van het waarachtig heil van vorst en volk, en tot de handhaving van het wettige gezag. Zoolang de tot spreekwoord geworden Hollandsche trouw, de eerbied voor wet en gezag, in een woord, zoolang nog de ware liefde voor Koning en Vaderland het sieraad onzer landgenooten is, zoo als het dat hunner vaders was, zoolang hebben wij daarin eenen onbedriegelijken grond tot overtuiging, dat de Hollandsche schutterij hare waarlijk roemrijke geschiedenis niet ontzien kan, maar steeds blijken zal te zijn: de kern der burgerij, die alleen dan de wapenen opneemt, als zij wordt geroepen om rust en orde te handhaven, of om te strijden voor de onschendbaarheid van den troon, of de onafhankelijkheid van den geboortegrond.

Het is overbodig het onderscheid tusschen onze schutterijen en de gardes-civiques van anderen meer te doen uitkomen, of er de aandacht op te vestigen, hoe de inrigting en zamenstelling van de Nederlandsche schutterijen, afwijkende van die der vreemde burgerwachten, strekken om die schutterijen werkelijk te doen « dienen in tijden van gevaar en oorlog, tot verdediging des vaderlands, en ten allen tijde tot behoud der inwendige rust.» Neen, zoo eene herziening der inrigting onzer gewapende burgerij als wenschelijk wordt voorgedragen, dan is het om haar in staat gesteld te zien van in de ure des gevaars al aanstonds, zoo waardiglijk, onze sterkten te bezetten, of zoo eervol het leger ter zijde te staan, als zij dat, maar toen na langdurige voorbereiding, gedaan heeft in den ook voor haar onvergetelijk roem-

rijken strijd van vijf paar dagen, waarin Oranje's helden-degen haar ten waarborg was, dat zij dien togt met eere zoude volbrengen, en de lauwer der overwinning daarbij de vrucht harer toewijding zoude worden.

Toen in 1815 de geallieerde mogendheden Noord- en Zuid-Nederland tot een Koningrijk vereenigden, met oogmerk daardoor de kansen voor een' vredebreuk tusschen Frankrijk en Duitschland of Engeland te verminderen, besloten zij daarbij het opene terrein, dat de grenslijn tusschen Frankrijk en het nieuwe Koningrijk omgaf, en zoo als het daar lag geen de minste veiligheid tegen eenen aanval van Fransche troepen voor de verbonden mogendheden opleverde, zoodanig door de middelen der kunst te versterken, als men noodig dacht voor een' slagboom tegen Frankrijks aanvallen, en voor een' steun der verbonden legers, wanneer zij geroepen mogten worden andermaal langs dezen weg den togt naar Frankrijks hoofdstad te ondernemen.

Met zulke oogmerken werden toen vele der verouderde of vervallen sterkten, langs België's zuider-grenzen, vernieuwd of hersteld, en ook elders, waar men het noodig dacht, geheele nieuwe bolwerken opgeworpen. Die arbeid, uit Frankrijks oorlogs-contributiën bekostigd, geschiedde in gemeen overleg der geallieerden, doch stond niettemin grootendeels onder WELLINGTONS leiding of Englands invloed, en Duitschland (2e D., p. 58) trad niet dan met weerzin toe tot het aangenomen systema. «*Il est même probable,*» zegt de schrijver der *Considérations* ter opgenoemde plaatse,

«*que sans l'autorité du Duc de WELLINGTON, et la crainte de faire naître parmi les souverains alliés des conflits regrettables, elle (l'Allemagne) n'eut jamais renoncé au seul système qu'elle croyait conforme à ses intérêts, à savoir la fortification de la Meuse et l'établissement d'une grande tête de pont à Namur. Système rationnel, mais qui devait alors nécessairement échouer, parce qu'il n'offrait aucun avantage à l'Angleterre et qu'il n'avait pas l'appui du Duc de WELLINGTON que la bataille de Waterloo avait placé très-haut dans l'estime des alliés.*»

Door de uitvoering van het Wellingtonstelsel, zoude alzoo Englands eigenaardige zorg voor de rust van Europa, in het Koningrijk der Nederlanden drie liniën van sterkten hebben doen verrijzen, te weten:

- a. De zuidelijke vestingen Nieuwpoort, Yperen, Meenen, Doornik, Ath, Mous, Charleroi, Namen, Dinant, Hoei en Luik, met de vooruitgeschoven posten Philippville en Marienburg.
- b. De linie van Ostende, Gend (Citadel), Oudenaarde, Dendermonde en Antwerpen met de Schelde-forten, waarbij op de Dijle- en Demer-rivieren nog Mechelen, Aerschot, Diest en Hasselt zouden bevestigd of versterkt worden, ter aanvulling der ledige ruimte tusschen Antwerpen en Maastricht.

De derde linie, thans tot ons Koningrijk behorende, wordt gevormd door de rivieren, vestingen en sterke plaatsen, die thans de verdedigingslijnen onzer zuidelijke grenzen uitmaken. Het spreekt van zelf dat alleen de twee eerstgemelde liniën hier in aanmerking komen. Alvorens

dienaangaande in eene beschouwing te treden, zullen wij ons veroorloven als ter loops te herinneren, dat, vooral nu de legers bij eene meerdere getalsterkte dan de vroegere, ook het grootte voordeel paren van veel gemakkelijker en sneller bewogen te kunnen worden, de toegang tot eene landstreek voor den vijand niet afgesloten wordt enkel door hem daarop eene reeks van vestingen tegenover te stellen, en dat die versterkingen dan alleen het middel zijn kunnen om des vijands indringen korteren of langeren tijd tegen te houden, wanneer het terrein hem belet langs andere dan door de vestingen versperde wegen de grenzen te overschrijden. De vestingen zetten alleen kracht bij aan zulk terrein wat door zijnen natuurlijke toestand wederkeerig sterkte en waarde geeft aan de vestingen.

Ter plaatse nu waar de bij *a* opgenoemde vestinglinie (wij zonderen Charleroi, Namen, Hoei en Luik uit) in België wordt aangetroffen, vindt men van zoodanig natuurlijk sterk terrein niets. De vestingen worden daar niet door bergen, breede rivieren, moerassen of ander ontoegankelijk terrein aaneengeschalkeld, maar liggen verspreid over eene opene, overal genaakbare vlakte, waarop overigens, sedert de laatste jaren, zoovele groote wegen, kanalen, ijzerbanen, zoowel tusschen die vestingen doorloopende, als nieuwe gemeenschapsmiddelen tusschen Frankrijk en België zijn daargesteld, dat zij een' Fransch legeraanvoerder overvloedig de gelegenheid geven om eenen inval in België ten uitvoer te brengen, zonder verplicht te zijn zich bij die ves-

tingen op te houden, of er van te moeten vreezen dat zij, mits door observatiekorpsen genoegzaam in bedwang gehouden, hem in den rug zijns legers kwellen of bemoeijelijken, of den eventuelen terugtogt van dat leger bezwaarlijk maken zouden. Voor zooverre ons bekend is althans, heeft het Belgische krijgswind tegen de daarstelling van die nieuwe gemeenschapsmiddelen geene bedenkingen ingebracht; wij zijn evenwel geneigd de oorzaak daarvan eerder te zoeken in eene juiste schatting der militaire waarde van die vestinglinie, dan in het bezwaar van bij de ontwikkeling van België's handelen ondernemingsgeest ook de eischen van België's krijgswaarden te doen gelden. Zoo men ons hier mogt tegenwerpen dat die vestingen, wanneer zij goed bezet zijn, wel degelijk de bewegingen van een voorttrekkend leger zouden kunnen belemmeren, of den terugtogt van dat leger onuitvoerlijk of bezwaarlijk maken, zouden wij daarop antwoorden, dat uit de statistieke opgaven, hiervoren medegegdeeld, gebleken is dat België of die vestingen niet genoegzaam sterk bezetten kan, of geen leger te velde zoude kunnen brengen van voldoende kracht om den vijand het hoofd te bieden; maar vooral dat door de bezetting dier vestingen van de eene, en door het daar tegenoverstellen van observatiekorpsen van de andere zijde, beide legers wel eene vermindering ondergaan, maar in eene voor het verdedigend leger nadeelige verhouding, omdat, en dit geldt gelooven wij vooral hier, de getalsterkte der gezamentlijke observatiekorpsen niet behoefte gelijk te staan met

de getalsterkte der gezamentlijke bezettingen, om deze geheel in bedwang te houden en voor het vooruitgaande leger onschadelijk te maken. Immers wordt er in eene gezonde krijgssleer onderwezen, dat men veelal met hetzelfde observatie-korps, 't welk het groote voordeel heeft van onder een' bevelhebber in zijn geheel en naar één plan bewogen te kunnen worden, meer dan eene vesting observeren kan, waarvan de bezettingen van elkander verwijderd en zonder gemeenschap zijn; die ieder haren bevelhebber bezitten en daarom niet zoo overeenstemmend handelen, en in geen geval, zonder een aanzienlijk gedeelte harer sterkten in de vestingen achter te laten, gezamentlijk iets tegen de waarnemings-troepen, of in het algemeen tegen het vijandelijk leger kunnen ondernemen.

Sommige der onderwerpelijke vestingen zijn gelegen vóór een terrein (de Vlaamsche provinciën) dat voor de operatiën der Fransche legers, bij eenen inval in België, als met den vinger der krijgskunde ter vermindering wordt aangewezen; zoodat er geen twijfel bestaat of zulke legers zullen hunnen weg over het terrein tusschen de Maas en de Schelde nemen. De Vlaamsche vestingen liggen dan op te verren afstand van het oorlogsveld, om op 's aanvallers vooruit- of teruggaan van bedenkelijken invloed te kunnen worden.

Om eene en andere redenen, staan dan ook van de zuidelijke vestingen in België vele, als: Nieuwpoort, Yperen, Meenen, Ath, Dinant, Philippeville en Marienburg, waarbij wij ook Mons voegen, in de opinie van krijgskundigen als der slooping waardig aangetekend.

Van de bovenuitgezonderde is Charleroi gelegen aan de zamenkomst der Sambre met het kanaal van Brussel, en dekt eenen grooten weg tusschen die beide steden. Charleroi kan gezegd worden op het aanvangspunt gelegen te zijn eener tusschen de Belgische en Fransche grenzen voorkomende terreinafscheiding, gevormd door de Sambre en de Maas.

Namen, Hoi en Luik zijn als Bruggenhoofden op overgangspunten der Maas aan die rivier gelegen, en strekken dus ter versterking eener terrein-afscheiding, waarvan wij meenen het belang te hebben aangetoond.

De vestingen, als behoorende tot de 2^e linie, door ons onder *b* opgenoemd, namelijk Ostende, Gend met Oudenaarde, Dendermonde en Antwerpen, benevens Diest, vormen eene linie van sterkten langs eene terreinafscheiding, die men zeggen kan zich van Ostende tot boven Diest, op eenige uren afstands van Maastricht, uit te strekken, en bestaat uit het kanaal van Ostende over Brugge op Gend, vervolgens de belangrijker rivieren: de Schelde, de Rupel, de Dyle en de Demer, die even boven Diest bevaarbaar wordt.

Nopens deze defensiëlijjn valt aan te merken, dat zij, schoon veel natuurlijke geschiktheid bezittende om België's verdediging merkbaar aan krachten te doen winnen, echter juist dáár waar zij, als een vermoedelijk operatie-veld begrenzende, de meeste sterkte behoeft, door gebrek aan kunstmatige verdedigings-middelen, het zwakste is.

Als door de kunst versterkt, treft men hier alleen het nieuw bevestigde Diest,

met bijbehorende Citadel aan. Deze linie bezit ook het groote voordeel, dat zij het stellen van inundatiën zonder veel moeite toelaat, waarom gewisselijk hare waarde zeer zoude verhoogd worden, door eene goede versterking van het zoogenaamde Mechelensche défilé (het bekende punt van zamenkomst van vele der Belgische spoorweglijnen), en van Aerschot, welk overgangspunt van de Demer eenen over Lier naar Antwerpen voerenden grooten weg dekt, en waarschijnlijk eerlang door eenen spoorweg met Diest en over Leuven met Mechelen enz. in verbinding zal gebragt worden. Voor het overige zij hierbij nog herinnerd, dat naar veler meening het bezitten van Maastricht voor België, met het oog op de lands-defensie van dien staat, eene wenschelijke zaak moet genoemd worden; doch wij twijfelen er niet aan, of onder den bijstand door andere mogendheden aan België, bij eenen voorkomenden oorlog met Frankrijk, te verleenen, behoort ook dien gerekend te worden, welken de vesting Maastricht zoude kunnen aanbrengeu.

Van de vestingen dezer linie schatten wij Antwerpen, Diest en Dendermonde de belangrijkste.

Antwerpen als vesting zal, bij eene goede verdediging van België, misschien meer dan eenige andere vesting, kunnen geroepen worden om haren invloed op die verdediging uit te oefenen. Hare ligging maakt haar als van zelve tot een reduit voor het Belgische leger. Weldra zal op den regter oever der Schelde en onder de muren dezer vesting een verschanst legerkamp worden opgeworpen, om het leger tot een ver-

eenigingspunt, en ingeval het eenen na-deeligen strijd had gestreden, tot toevlugts-oord te dienen. Bij de beschouwing van een voor België tegen Frankrijk aangegeven verdedigingsplan, zal de waarde der vesting Antwerpen genoegzaam blijken, weshalve wij, ter vermindering van herhaling, vermeen en het breeder bespreken dezer vesting hier te mogen nalaten.

Het nieuw versterkte Diest is ter plaatse aan de Demer gelegen, waar, zoo als wij reeds hebben aangemerkt, die rivier bevaarbaar kan genoemd worden, en waar twee groote wegen, een van Charleroi, de andere van Brussel over Leuven te zamen komen, en vervolgens op den anderen oever der rivier hunne verlengden, zoowel naar Antwerpen en België's noordergrenzen, als naar de Maas aantreffen.

De vesting Dendermonde, aan de zamenkomst der Dender- en Schelde-rivieren gelegen, bezit hare voornaamste verdedigingskracht in gemakkelijk te stellen inundatiën en in het voordeel dat zij slechts langs eene smalle strook gronds, die zich in de rigting naar Brussel uitstrekt, kan worden aangevallen. Ook uit Gend en Oudenaarde kan het omliggende terrein worden geïndeerd, en alzoo ontoegankelijk gemaakt worden.

Met de gedachte aan eene mogelijke in- of ontscheping van Engelsche hulp-troepen, is ook Ostende nog voor België's verdediging van eenig gewigt te achten. Wij zeggen mogelijk, omdat in gewone gevallen, of liever wanneer de stand van zaken dit niet gebiedend vordert, die in- of ontscheping niet te Ostende, maar veeleer te Antwerpen bewerkstelligd zal

worden. Deze vesting bezit het, voor eene langdurige verdediging zoo gewichtig vereischte, dat zij, aan den oever der zee gelegen zijnde, niet geheel kan ingesloten of van hare gemeenschap met de zee beroofd worden. Hoe onder die omstandigheden Ostende verdedigd worden kan, dat

leeren de jaarboeken onzer krijgshistorie, waar zij, met gulden letteren, de geschiedenis vermelden van den moedigen en volhardenden wederstand door Ostende geboden in het bijna vierjarig beleg van 1600—1604.

(*Vervolg en Slot hierna.*)

IETS OVER DE OEFENINGEN VAN EEN KAVALLERIE-KORPS. (1)

I.

Bij alle krijgsoefeningen moet men er naar streven zooveel mogelijk de werkelijkheid nabij te komen; haar volkomen te bereiken behoort tot de onoplosbare vraagstukken; immers, al zijn die oefeningen nog zoo doeltreffend verdeeld, zij blijven toch altijd maar eene voorschool voor den oorlog; want de eigentlijke school van dezen is alleen in hem-zelfen te vinden. Die school echter moet met de grootste omzigtigheid gebezigd worden, ten einde den oorlog in den oorlog zoo spoedig mogelijk te leeren kennen, en dien leertijd niet te duur te betalen; want ligt kan de oorlog reeds tot zijn nadeel beslist zijn, alvorens men den tijd heeft gehad, zich voldoende praktische kennis in de krijgskunst eigen te maken.

II.

In de meeste legers is men van de noodzakelijkheid overtuigd, dat men niet

alleen menschen en paarden afzonderlijk, *en détail*, moet oefenen, maar ook gevechtsoefeningen met geformeerde zamen-gestelde afdeelingen moet houden. Nopens de noodzakelijkheid van zulke oefeningen met groote afdeelingen bestaan onderscheidene meeningen; maar hoe deze ook mogen zijn, de oefeningen zelve kunnen bij de opleiding van een leger niet ontbeerd worden; zij staan in verhouding tot die met kleinere afdeelingen, als de groote veldslagen tot kleinere gevechten; beiden hebben hunne eigenaardige taktiek; beiden worden in de werkelijkheid gelijktijdig gevoerd; in de groote veldslagen is de beslissing gelegen, en dáárom mag eene voorbereidende oefening in vrede niet nagelaten worden. Gelijk de taktische oefeningen in het klein strekken om de soldaten onder het bevel hunner onmiddellijke aanvoerders op te leiden, zoo zullen de oefeningen met groote afdeelingen aan de hoogere bevelvoerders gelegenheid geven te toonen, op welke wijs grootere massa's, uit de verschillende wapens zamengesteld, bestuurd en tot het gemeen-

(1) Zie: *Over de grondbeginselen van het onderrigt en de taktiek der kavallerie*, bladz. 106—133. Te Breda, bij BROESE en COMP., 1832.

schappelijk doel vóór den vijand aangewend worden, en zij zelve zullen daarin eene grootere gewoonte verkrijgen.

III.

Het nut dezer grootere oefeningen met gemengde wapens is derhalve onweder-sprekelijk; nopens de wijs harer uitvoering en toepassing bestaan bij verschillende legers ook verschillende grondregels en voorschriften. In ieder geval schijnen de voorbereidende oefeningen wapensgewijs, van infanterie en van kavallerie, respectievelijk met voet- en rijdende artillerie verbonden, als eene zeer doeltreffende en noodzakelijke voorbereidende oefening te moeten worden aangemerkt tot de gemeenschappelijke oefeningen der drie wapens, ten einde die wapens vooraf tot het gevecht innig met elkander te verbinden.

IV.

Om dezen eersten grondslag te verkrijgen, wordt eene indeeling der oefeningen vereischt, ten einde een kavallerie-korps zooveel mogelijk volkomen op te leiden.

V.

- 1.) Oefeningen op vlak terrein, naar tactische veronderstellingen, met opgave der uit te voeren bewegingen, zonder in de bijzonderheden te treden; de vijand wordt niet aangeduid. Het algemeen denkbeeld en de dispositiën worden aan de troepen medegedeeld.

VI.

Het doel dezer oefeningen is de voorstelling van bepaalde gevechtsomstandigheden,

de vermeerdering van de manoeuvreer-geschiktheid, de eigene oefening van de bevelhebbers in de behandeling hunner korpsen. Eene juiste keuze van de gevechtsomstandigheden en eene daarmede overeenstemmende afwisseling in de bewegingen, om van de eene stelling tot de andere over te gaan, zullen aan het korps eene manoeuvreergeschiktheid geven, die tot het verkrijgen van grootere uitkomsten noodzakelijk is; de liniën worden geoefend om elkander onderling in de gevechten te ondersteunen, en de medewerking der artillerie wordt geregeld.

VII.

Deze oefeningen leggen den grondslag voor de verdere opleiding van het korps. Zonder door terreingesteldheden verhinderd te worden, laten zij toe op iederen oefeningsdag een aantal gevechtsomstandigheden voor te stellen, die bijzonder geschikt zijn om die beweeglijkheid van het korps te vermeerderen, welke bij het onmiddellijk gevecht gevorderd wordt. De dispositiën tot zulke oefeningen hebben hier eenen bijzonderen aard, meer het aanzien van afzonderlijke te zamengevoegde gevechtsomstandigheden, dan van eenen van het begin tot het einde zamenhangenden slag. Oefeningen van de laatste soort kunnen alleen op afwisselend terrein gehouden worden, en behooren tot een later tijdperk.

VIII.

De aan te wenden gevechtsformatie van het korps en van ieder zijner afzonderlijke deelen, zijn door schrijver dezes breedvoeriger behandeld in een verhoog: *Over de*

opleiding, de gevechtstaktiek en het gebruik der kavallerie, dat welligt later het licht zal zien, als zijnde het tweede deel van het vroeger gegeven opstel: Over de grondbeginselen van het onderrigt en de taktiek der kavallerie.

IX.

- 2.) Oefeningen op vlak terrein, eveneens zonder tegenoverstaanden vijand, en alleen naar een algemeen denkbeeld ingerigt.

X.

De bewegingen worden achtereenvolgens aan de afzonderlijke bevelvoerders slechts in het algemeen medegedeeld; in den regel slechts door de indeeling eener taktische opgave, welke bijzondere oplossing aan hun overgelaten blijft. Bij den aanval behoudt de opperbevelhebber zich voor, door signalen te beslissen of de charge als gelukt of als afgeslagen moet beschouwd worden, waarnaar de achterste liniën en de artillerie van zelfs hunne verrigtingen regelen, zonder verdere bevelen af te wachten. Dit is tevens de toetssteen voor de juiste handelwijs in beslissende oogenblikken. In dit tijdperk van de oefeningen wordt de zelfstandigheid der onderbevelhebbers, in eene omstandigheid die de werkelijkheid meer nabijkomt, meer op de proef gesteld dan in het eerste tijdperk, en dit is het hoofddoel dezer oefening.

XI.

- 5.) Oefeningen op vlak terrein tegen een' aangeduiden vijand, wiens bewegingen in het algemeen door den opperbevelhebber zijn voorgeschreven.

XII.

Aan de troepen wordt naar het algemeen denkbeeld slechts eene dispositie in algemeene trekken medegedeeld; deze wordt vervolgens nader bepaald naar de bewegingen van den vijand, die volgens de dispositie van den opperbevelhebber werkelijk door hem uitgevoerd worden; of zij regelen zich, zoo als in de werkelijkheid, op verschillende vermoedens van de eventuele te verwachten vijandelijke bewegingen, ten einde hierdoor de opmerkzaamheid der onderbevelhebbers meer te scherpen.

XIII.

Het doel dezer oefeningen is de aanwending van het korps, onder bepaalde, waargenomen omstandigheden, wier bestaan de opperbevelhebber aanneemt, en om daarbij diegene uit te kiezen en in toepassing te brengen, welke tot de opleiding van het korps het doeltreffendst zijn.

XIV.

- 4.) Oefeningen op afwisselend terrein tegen eenen aangeduiden vijand, wiens bewegingen slechts in zoo verre door den opperbevelhebber voorgeschreven zijn, als noodzakelijk is om de manoeuvre op een bepaald, voor het kavallerie-korps geschikt terrein te kunnen uitvoeren.

XV.

Dewijl de oefeningsterreinen meestal slechts gelegenheid geven om de manoeuvreergeschiktheid der kavallerie op gelijken grond, alzoo onder de gunstigste om-

standigheden, te oefenen, en deze alleen zulke gevechtsoefeningen toelaten, waarbij het terrein geen invloed uitoefent, zoo blijven de oefeningen op zulke terreinen altijd zeer eenzijdig. Kavallerie in massa kan voornamelijk slechts op gelijken bodem met goed gevolg strijden; daarom moet zij altijd trachten een gelijk strijdveld te bereiken; aldaar aangekomen, kan het gevecht tusschen twee goede kavallerie-troepen echter niet zóólang duren als op de oefeningsplaats, want de beslissing volgt onmiddellijk en brengt het gevecht spoedig op een ander terrein over; dit zal niet altijd dezelfde gesteldheid van het oefeningsveld hebben, en al ware dit het geval, het wordt toch van de eerste strijdplaats door terreinhindernissen gescheiden, die eenen ongestoorden overgang daarop niet toelaten. Evenzoo zijn de toegangen tot de eerste vrije strijdplaats der kavallerie, hinderlijk voor de vrije bewegingen van eene kavallerie-massa, en moeten zij somwijlen eerst overwonnen worden. Deze omstandigheden, waarvan in den oorlog de uitkomsten der volgende gevechten wezentlijk afhangen, zijn alleen op afwisselend terrein te oefenen.

XVI.

Verder geeft de oefening op afwisselend terrein de beste gelegenheid om de inleiding tot het gevecht grondiger te kunnen oefenen dan op gelijken grond alleen mogelijk is; eene omstandigheid van het grootste belang, omdat de inleidingen der gevechten in alle geval het moeijelijkste gedeelte daarvan uitmaken. Er zullen op een oefeningsdag slechts weinige gevechts-

momenten beoefend kunnen worden; die weinige zullen echter meer het werkelijk karakter naderen, en de geheele oefening zal door die krijgsmatige inleidingen ook meer een krijgskarakter aannemen. De reserve van de ligte kavallerie en van de rijdende artillerie zal overal naar haar eigenaardig karakter gebruikt worden, en alle afdeelingen zullen, even als in de werkelijkheid, gelegenheid hebben om van het terrein partij te trekken.

XVII.

In dit tijdperk van oefening behooren onder anderen ook de marschen die onmiddellijk tot het gevecht leiden, onder datgene wat bijzonder beoefend moet worden.

XVIII.

5.) Oefeningen in twee afdeelingen (veldmanoeuvres).

De beide bevelvoerders ontvangen van den opperbevelhebber, die de geheele oefening leidt en te gelijk als scheidsregter daarbij fungeert, slechts een algemeen denkbeeld, en een' hierop gegronnen bijzonderen last; zij geven hunnerzijds aan de troepen de noodige beschikkingen, welke naar gelang der vijandelijke operatiën natuurlijk slechts op eigene veronderstellingen gegrond kunnen zijn, aangezien de wijze van uitvoering der opgaven aan de beide bevelhebbers geheel overgelaten blijft, en de een van de maatregelen van den ander geen kennis dragen mag.

XIX.

Deze oefeningen komen in het algemeen de werkelijkheid in den oorlog 't meest nabij, en kunnen bij hare inleidingen daarmede omtrent gelijk gesteld worden. Evenwel zijn de uitkomsten niet alleen naar de tactiek te beoordeelen, en daarom zijn een leider en een scheidsregter hierbij noodzakelijk; allernoodzakelijkst is zulks bij de kavallerie, daar ieder gevechtsmoment gewoonlijk zeer snel op elkander volgt, en de geringste hapering, voornamelijk in het oogenblik der beslissing, dadelijk onnatuurlijkheden ten gevolge heeft. Om dit zoo mogelijk te verhoeden, moet door beide partijen na den aanval het langer verblijf tegenover elkander vermeden worden; een deel moet dadelijk na den veronderstelden schok terugtrekken, en is het hiertoe niet vrijwillig geneigd, maar wel verplicht, aangezien zijne mindere getalsterkte of zijne nadeelige tactische omstandigheid, dan moet de scheidsregter zulks onmiddellijk bevelen, en, als het noodig is, het betrokken deel reeds gedurende den aanval met die beslissing bekend maken. Blijven daarentegen beide deelen langeren tijd tegenover elkander staan, wat reeds tegen den aard van het kavallerie-gevecht strijdt, dan rukken de ondersteuningstroepen van beide zijden achterevolgens aanvallend vooruit in de gevechts-linie; zij nemen elkander van beide zijden in de flanken of rug, en de ware gevechtstoestand kan niet meer juist beoordeeld worden. De hoofdaanval moet onder alle omstandigheden als grondslag bij de beoordeeling dienen, de geslagen afdeeling moet terug, en dan eerst

kan de medewerking der ondersteuningstroepen in aanmerking genomen worden.

XX.

Moeijelijk blijft het, zelfs bij deze handelwijze, nadat de gezamentlijke troepen in gevecht gekomen zijn, onnatuurlijkheden te vermijden, en naardien deze bij eene onmiddellijke voortzetting der manoeuvre nog zouden vermeerderen en stuitender worden, zoo zou het gepaster voorkomen, na het tegen elkander oprukken, den strijd der beide deelen spoedig te eindigen, en liever den oefeningstijd van dien dag behoorlijk te besluiten. Eene manoeuvre zonder vijand, door het vereenigde korps daaraan te knoopen, ligt welligt in den geest der algemeene veronderstelling; of men geeft aan de beide afdeelingen eene tweede nieuwe opgave, die eveneens krijgsmatig moet worden ingeleid, en laat dan de manoeuvre andermaal onmiddellijk na het zamentreffen van beider gros eindigen. Die tweede opgave kan misschien op het eerste algemeen denkbeeld gegrond zijn, en als eene voortzetting der manoeuvre beschouwd worden, maar dan moet vooraf het geslagen deel ten minste 5—600 pas naar een voor de opstelling gunstiger terreingedeelte terugtrekken, alvorens de oefening weder beginnen mag.

XXI.

Het spreekt overigens van zelf, dat dergelijke manoeuvres niet op eene effene exercitieplaats kunnen uitgevoerd worden; zij kunnen daarop beginnen en eindigen, maar gedurende den loop van de gevechtsbewegingen mogen zij daarop niet *ingesloten*

worden. Bij eene oefening, die de hoogste werking van het krijgsgebruik eens wapens moet doen kennen, of het gelegenheid geven zich dezen trap van opleiding eigen te maken, moet ook het terrein in zijne afwisselende gesteldheid en verdere uitbreiding ter beschikking van de manoeuvreren wezen; zonder dat blijft deze soort van oefening beneden haar waar en hooger doel.

XXII.

6.) Oefening van het kavallerie-korps in verbinding met infanterie.

XXIII.

In het algemeen zijn hier dezelfde tijdperken te doorloopen als bij de oefeningen van een afzonderlijk kavallerie-korps. Bij eene goede voorafgaande opleiding der afzonderlijke wapens, met de aan ieder verbondene voet- en rijdende artillerie, zullen echter die oefeningen zeer bekort en zelfs te zamen gevoegd kunnen worden, gelijk ze ook een' bijzonderen aard moeten behouden, zooals de opleiding vordert van een bijzonder wapen dat voornamelijk geoefend moet worden. Om de strijdvaardigheid der kavallerie, waarover hier alleen gehandeld wordt, tot hare eigene oefening op den voorgrond te stellen, schijnt het bovenal noodzakelijk, dat zij bij hare verbinding met infanterie, in overwegende verhouding tot dat wapen staat, zoodat zij het hoofdwapen blijft en de infanterie met hare voetartillerie de kavallerie slechts als hulp en ondersteuning dient. Dan is het mogelijk eene kavallerie-manoeuvre lang voort te zetten zonder in

onnatuurlijkheden te vervallen. Het is daarbij niet noodzakelijk de kavallerie altijd wederzijds gelijkmatig te verdeelen; integendeel, het schijnt voordeelig ze afwisselend slechts aan ééne zijde als hoofdwapen te bestemmen, terwijl aan de andere zijde de infanterie het grootere getal uitmaakt, zoodat dan het gebruik van eene des te grootere afdeeling kavallerie kan beoefend worden.

XXIV.

De nadeelen van de manoeuvre met aangeduiden vijand laten zich hier, even als bij de voorgaande oefeningen, niet miskennen; zij komen echter minder nadeelig voor op afwisselend terrein, dan op het vrije, effen veld, als de aangeduide vijand bij zijne bewegingen voordeel trekt van de beweeglijkheid die de aard zijner formatie in kleine afdeelingen hem vergunt, zonder daarvan misbruik te maken. Met oogmerk om zijn' tegenstander in een onverdiend nadeel te brengen, wordt hem in zoo verre vrijheid in zijne bewegingen toegestaan, dat hij het voor hem bepaald terrein niet verlaat. Ook dan en als het algemeen denkbeeld voor de manoeuvre niet door den oudsten bevelvoerder van een der afdeelingen, maar door eenen hooger bevelvoerder gegeven wordt, die niet met het onmiddellijk bevel over een der tegen elkander strijdende afdeelingen belast is, moeten wel alle bedenkingen in dit opzigt vervallen, en de opleiding der kavallerie in hooger zin kan ook bij deze wijze van manoeuvreren veel winnen. Dit blijft hier toe slechts een hulpmiddel, van hetwelk men bij gebrek aan een genoegzaam getal

troepen gebruik zal maken. Dat tot alle oefeningen met gemengde wapens, die eene volmaking hunner samenwerking ten doel hebben, de begrensde effene exerceerplaats doorgaans ontoereikend is, zal wel niet betwijfeld worden, en daarom wordt dit hier slechts in het voorbijgaan aangehaald.

XXV.

Hoevele oefeningen van ieder der hier vermelde soorten plaats moeten hebben, om de opleiding der kavallerie stelselmatig te voltooijen, daarover laat zich ook van verre niets zeggen, wijl zulks van zoovele omstandigheden afhangt, die allen een' wezenlijken invloed daarop hebben. Als slotsom zou men alleen kunnen zeggen, dat het hoofdzakelijk afhangt van den geest des bevelvoerders en van de middelen die hij in het werk stelt, voornamelijk van het hem gegeven terrein. In de eerste

plaats echter komt voornamelijk in aanmerking de trap van opleiding der afzonderlijke troepenafdeelingen, alsmede de gewoonte hunner aanvoerders om zich met de massa te bewegen, voorts de wijze van zamenstelling der grootere afdeelingen, hetgeen alles echter weder afhangt van de organisatie der kavallerie. Deze is als de grondslag van hare opleiding, derhalve van hare wezentlijke volmaaktheid te beschouwen. Op deze wijs zal men eene kavallerie verkrijgen die zijne aanvoerders vormt, de opleiding het beste bevoordeelt, en den geest van het wapen tot die hoogte aanvuurt, welke tot de uitvoering der groote krijgsverrigtingen noodig is; — eene onderdrukking van krachten heeft nooit iets grootsch te weeg gebracht!

EEN OUD-HUSSAREN-OFFICIER.

Maart 1835.

IETS OVER HET ONDER DE WAPENEN DOEN BLIJVEN VAN VRIJWILLIGERS.

(INGEZONDEN.)

Sedert jaren heeft zich bij de infanterie in ons land meer en meer het gebrek doen gevoelen aan genoegzame stof tot de vorming en het voltallig houden onzer kaders. Ook het *getal* vrijwilligers bij de regimenten werd voortdurend geringer, dewijl slechts enkelen zich na expiratie van hunnen diensttijd op nieuw verbinden.

In de aanvulling der kaders is op eene — zoo wij vermeenen — doelmatige wijze gedeeltelijk voorzien, door de oprigting van het instructie-bataillon, en om den

onderofficier te behouden is veel, ja zeer veel gedaan, o. a. het verbeterde pensioen, het fonds voor onderofficieren, de verhooging van hun kleeding- en reparatie-fonds.

Zou er nu ook geen middel te bedenken zijn, om het verblijf in de gelederen den soldaat aantlokkender te maken, en te bewerken dat hij *niet altijd* op het einde zijner 6 jaren ons verlaat; een middel dat ook vooruitzicht geeft meer vrijwilligers te krijgen? Wij gelooven *ja*. De materiële welvaart van den onderofficier is verbeterd,

aan sommige officiers-rangen is, omdat zij te gering bezoldigd waren, onder het tegenwoordig hoog militair bestuur, eene verhooging van traktement geworden; indien men nu ditzelfde voor den soldaat (den *braven* soldaat bedoelen wij) deed, en bijv. aan hem, die 6 jaren gediend heeft en eene tweede verbindtenis van 6 jaren aangaat, eene verhooging van soldij van een halven of heelen stuiver daags, en aan hem, die 12 jaren heeft gediend en zich nog voor 6 jaren verbindt, eene verhooging van een stuiver of 2 stuivers per dag gaf, dan zouden al dadelijk deze laatsten, na 18 jaren dienst, van zelf de gelederen niet meer verlaten, dewijl zij, na nog 12 jaren dienst, hun pensioen kunnen bekomen; zij zijn alsdan ook op een leeftijd die hen minder geschikt maakt om in het burgerlijke iets te beginnen, een leeftijd die hen minder onbedacht «oude schoenen doet wegwerpen, alvorens nieuwe te hebben.»

Men zal ons daarenboven moeten toestemmen, dat een oud soldaat, theoretisch en practisch gevormd, door alle moeite die aan hem gedurende 6 jaren is besteed, niet te duur betaald wordt door hem een halven stuiver per dag meer te geven dan den boer, die pas van achter den ploeg of uit de veeren weggehaald wordt. De voorschriften tot het uitvoeren der veld-dienst bevelen ons op de afgelegenste posten *oude* en *gediende* soldaten te plaatsen — mannen, zoo als wij hierboven bedoelden; hoe zal men die kunnen plaatsen, indien nagenoeg allen — na hunne opleiding genoten te hebben en eenigzins bruikbaar geworden te zijn — ons verlaten? En in het garnizoen zal het uiterlijk voorkomen van den troep er niet bij verliezen, wanneer men hier en daar weder een' snorrebaard in de gelederen ziet.

's Bosch, *Februarij* 1855.

G. H. S.

NOG IETS OVER DE RIJSCHOOL.

(INGEZONDEN.)

Hoewel niet geroepen om onze opinie te zeggen, vermeenen wij niet te mogen zwijgen, daár waar het 't welzijn van het wapen onzer keuze kan betreffen. De zaak die ons ter harte ligt en waarover wij onze gedachten ter beoordeeling, doch ook ter overweging, onzen meerderen in rang mededeelen, betreft de zoolang gewenschte rijschool.

Zeer welkom was ons in het begin van het verleden jaar de tijding, dat men er

ernstig aan dacht weder eene rijschool daar te stellen; sints is er bijna een jaar verlopen en de weder op te rigten school is nog altijd in hare geboorte. Onlangs vernamen wij dat men te Breda projecten gemaakt had voor de te bouwen manege enz., en werd ons medegedeeld, dat men, om instructeurs te erlangen, een paar kavallerie-officieren (een naar Berlijn en een naar Hannover) zoude detacheren buiten 's lands. 't Zijn beide deze laatste

berigten die ons aanleiding geven, der Redactie van de *Militaire-Spectator* te verzoeken onze gedachten daarover wel te willen plaatsen.

Al dadelijk rees bij ons het denkbeeld, of het plaatsen der rijsschool te Breda wel die voordeelen zal opleveren, die men zich er van voorstelt, en of het niet beter zoude zijn de rijsschool onder het beheer van een der chefs van de regimenten kavallerie te stellen. Te Breda kan die school niet dien invloed uitoefenen, die men verwachten mag als zij met een regiment kavallerie vereenigd is, en mist men dáár vele van de voordeelen die elders genoten kunnen worden. Onder deze laatsten zijn: «dat vele der kavallerie-officieren in de gelegenheid worden gesteld den werkring der rijsschool meer van nabij gade te slaan; zij hebben de gelegenheid vrijwillig van het onderrigt hun voordeel te trekken; gedachten worden gewisseld; men ziet de moeilijkheden waarmede in den aanvang van den cursus te kampen is; langzamerhand kan men de vorderingen nagaan, daardoor wordt vertrouwen gevestigd; de bij de school gedetacheerde officieren hebben meer emulatie, zij hebben meer de gelegenheid praktisch het onderwezene toe te passen.» Het voornemen immers bestaat eene *militaire rijsschool* op te rigten, dus moet ook het doel wezen, om bij den troep in toepassing te brengen datgene wat men geleerd heeft; en zal de rijsschool aan haar doel beantwoorden, dan moet die toepassing goed zijn en op dezelfde wijze begrepen worden. In Breda zal de hoofd-instructeur, met den besten wil van de wereld, daar niet verantwoordelijk voor

kunnen wezen. Hij zelf kan wel instrueren, doch heeft de gelegenheid niet zulks zijne élèves te laten doen. Bij een der regimenten geplaatst, dan heeft hij de gelegenheid de toepassing zijner lessen gade te slaan bij het onderrigt der rekruten en de afrigting der remonte-paarden. Bij het ontvangen der remonte-paarden kan men de uitwendige paardenkennis in toepassing brengen.

Te Breda bestaat er geene gelegenheid, wanneer de oefeningen in de rijbaan zoover gevorderd zijn dat men tot de eigentlijke militaire rijkunst moet overgaan: «dat is voor de officieren het rijden van hunne paarden voor den troep, voor de onderofficieren het rijden van hunne paarden in den troep» zich daarin te oefenen. Men zal toch niet ontkennen dat zulks hoogst nuttig is; meermalen hebben wij het gezien, dat er een geruime tijd verliep eer de van de rijsschool terugkeerende paarden voor den troep bruikbaar waren.

De rijsschool, bij een der regimenten kavallerie geplaatst zijnde, kon men zeer geschikt de oefeningen in de eskadronsschool enz. door de officieren dier school doen bijwonen; zulks zou aan het onderrigt geen nadeel doen, wanneer bij een cursus van twee jaren het eerste jaar gebezigd wierd voor de individuele instructie, en het tweede jaar tot de militaire rijkunst in algemeenen zin, en in dat jaar blijft het middel, om de individuele instructie voort te zetten, toch in het voorhanden zijn van goede schoolpaarden.

Maar waar nu de rijsschool te plaatsen? Die vraag kan niet beantwoord worden, zoolang men niet bepaald heeft waar de

depôts der regimenten kavallerie voor vast gevestigd zullen zijn. Is men het daarentrent eens, dan bij dat depôt 't welk de beste gelegenheid aanbiedt, en men getrooste zich de onkosten van het bouwen eener manège, uitsluitend voor de rijsschool bestemd. De kommanderende hoofdofficier van het depôt zij tevens kommandant der rijsschool, en de ritmeester-instructeur worde met het toezigt er over belast.

Wat aangaat het detacheren van officieren naar Hannover of Berlijn, dit is een denkbeeld dat met ons ieder officier der kavallerie zal toejuichen, wanneer beide die scholen door de aanstaande instructeurs worden bezocht en zij daar volledig onderrigt ontvangen. Wij betwijfelen het echter, of de zending van 1 officier naar Hannover en 1 naar Berlijn, de vruchten zal dragen die men zich er van voorstelt. Zoo men ons verzekert staan beide die scholen scherp tegenover elkander, en, zijn wij wel onderrigt, dan moet de instructie van 1857—1840 in den Haag gegeven, niet zoo doeltreffend geweest zijn als dat van 1842—1848 in Breda. Men heeft ons verzekerd, dat zulks dáárin veel gelegen was, dat de in 1856 van Berlijn komende instructeur, de 1ste luitenant v. d. C., na de opheffing der rijsschool te 's Hage, een jaar te Hannover heeft doorgebracht, onder de leiding van den toenmaligen ritmeester MEYER (thans luitenant-kolonel), alvorens te Breda werkzaam te zijn.

Wij voor ons zullen het niet wagen de scholen van Berlijn of van Hannover te beoordeelen; doch vermeenen dat men betere resultaten zal erlangen, wanneer men de beide officieren óf naar Hannover óf naar Berlijn zendt; beiden zullen dan later met meer nut kunnen samenwerken, en het tal van kleine onaangenaamheden zal vermeden worden, dat men noodwendig moet verwachten, wanneer de een van

Berlijn, de ander van Hannover terugkeert. Vergissen wij ons niet, dan heeft de Hannoverse school ten grondslag gediend voor onze nieuwe, helaas, zoo uitgerekte, ruiterschool. Komen de Berlijnsche principes daarmede overeen?

Bij hare geringe getalsterkte moet onze kavallerie in degelijkheid niet achterstaan bij de andere wapens, en bij goede kavallerie is, zooals FL. D'ALDEGUIER in zijn werk: *des principes qui servent de base à l'instruction et à la tactique de la cavalerie*, te regt zegt: de opleiding van den ruiter de hoofdzaak. Om dien te vormen behoeft men goede instructeurs, en deze moeten, naar onze overtuiging, aan eene degelijke rijsschool opgeleid worden. Het is die overtuiging die het ons deed wagen deze onze gedachten aan 't militair publiek mede te deelen; wij voegen er nog bij, dat men, naar onze meening, zoowel korporaals als onderofficieren aan de rijsschool moest detacheren, ze met eenige wijziging hunne gewone dienst bij het depôt laten verrigten, om bij eventuele behoefte hen, die zich zulks waardig maken, tot onderofficier te bevorderen; dat men bij de rijsschool noodzakelijk de smidsschool moet voegen; en dat, om de kadets der kavallerie de gelegenheid te geven zich de praktijk eigen te maken, die zij zoozeer behoeven bij het verlaten der Koninklijke Akademie voor Zee- en Landmagt, men die kadets, bij hunne bevordering tot officier, bij voorkeur moest detacheren bij het depôt waar de rijsschool is. Na een jaar daar gediend te hebben zouden zij hunne regimenten kunnen rejoineren, om later aan de rijsschool gezonden te worden.

Je ne donne pas ces idées comme bonnes, mais comme niennes.

G., Maart 1855.

N.

BIOGRAPHIE.

DE GENERAAL-MAJOOR L. J. DE PETIT.

(INGEZONDEN.)

Het is een treurige maar heilige pligt voor den soldaat, eene nederige hulde toe te brengen aan de verdiensten van eenen afgestorvenen voorganger, en een lijkkrans te vlechten op de groeve, waarin het geheente rust van den bevelvoerder wiens loopbaan was eene loopbaan van roem en van eer.

Die treurige maar heilige pligt roept ons op.

Er is een offer uit ons midden opgeëischt, dat ons zwaar viel te brengen, en dat we met weemoed nastaren. Wij hebben het stoffelijk overblijfsel van den overleden Generaal-majoor DE PETIT ter rustplaats der dooden gebragt; het Nederlandsche leger heeft het verlies te betreuren van een soldaat der groote school, van een officier die op de bloedigste veldslagen van Europa zijne pligten met eere heeft vervuld, van een krijgsoverste wiens kunde en deugd verre boven onzen lof zijn verheven.

Zijn staat van dienst ligt daar voor ons: welsprekende getuige van 's mans verdiensten!

O! mogt het ons gelukken die te schetsen op eene wijze den overledene waardig, eenvoudig en zonder tooi, maar der waarheid getrouw, opdat ook de nakomeling zijne nagedachtenis vereere en kunne weten, wat Koning en Vaderland in dezen generaal, wat eene ontroostbare weduwe in haren echtgenoot, wat een in Oost-Indië dienend krijgsbroeder en twee jeugdige knapen in hunnen vader hebben verloren.

LOUIS JACQUES, ZOON VAN WIJLEN DEN GEPENSIONNEERDEN MAJOOR-INGENIEUR WILLEM DE PETIT EN VAN CATHARINA ADELAÏDE LUCHE

HESSELBERG, werd op den 10^{den} Julij 1790 te Maastricht geboren.

De ouders en voorouders van den overledenen, die met hart en ziel aan het stamhuis van Oranje waren verkleefd, zouden niet geduld hebben dat de zoon zich schaarde onder de banieren van hen, die uit dwaling het vaderland ten ondergang voerden; de zoon kon geen andere loopbaan begeeren dan die, welke door den vader zoo eervol was afgebakend en die hem de meeste kans aanbood, zijn vaderland eenmaal te kunnen helpen wreken.

Aan beider verlangen zou worden voldaan. Eene militaire en tevens wetenschappelijke opleiding was gewis de beste voorbereiding, die, in afwachting van den loop der gebeurtenissen, aan den veertienjarigen jongeling kon worden gegeven; het adellijk kadettenkorps te Berlijn, waar Neêrlands toekomstige Tweede Koning eerlang de wetenschappelijke lessen zou gaan bijwonen, was daartoe zonder twijfel de beste school. Wij zien hem dan ook op den 19^{den} November 1804 bij dat korps ingelijfd, om het, na zich ruim 5 jaren met ingespannen ijver op de wetenschap te hebben toegelegd, in de maand Februarij 1808 te verlaten.

Jeugdig, maar sterk en vol geestdrift voor den krijgsstand, trad hij op den 24sten Junij 1809 in Russische dienst — waarin zijn oudste broeder hem in het jaar 1806 reeds voorgegaan, doch ook reeds in 1807 als 2de luitenant bij de jagers te paard bij den slag van Eylau gesneuveld was. — Als Porte-épée, jonker, bij het 25ste regiment jagers, woonde hij nog tenzelfden jare, in die betrekking den veldtogt in

Zweedsch-Finland bij, onder de bevelen van den luitenant-generaal KAMINSKY, later graaf VON WITTGENSTEIN. Op den 23sten December 1811 werd hij tot vaandrig, op den 20sten Julij 1812 tot 2^{den} luitenant, op den 9^{den} November van datzelfde jaar tot 1sten luitenant, en nog geen zes weken daarna en wel op den 21sten December 1812 reeds tot stafkapitein bevorderd.

Zóó snelle bevordering, als vreemdeling in dienst van den Grooten Czaar, ver-rast ons. Welligt is zij het gevolg geweest van buitengewone kunde; want bij het eindexamen te Berlijn had onze Neder-lander bewijzen gegeven, dat hij, behalve zijne moedertaal, ook de Russische, de Hoogduitsche en de Fransche talen vlug en met juistheid sprak en schreef. Zeer zeker zal zijne uitgebreide kennis, die vooral in den jare 1812 voor Rusland van bijzonder hooge waarde was, haar aan-deel aan die bevorderingen hebben gehad, te meer daar hij als luitenant bij de gene-rale opmeting en het in kaart brengen der provincie Wilna buitengewone ta-lenten had doen blijken; maar ze daar-aan alleen toe te schrijven, dat mogen, dat kunnen wij niet, zonder aan zijne betoonde dapperheid te kort te doen. Immers hij woonde met de 5de divisie van het 1ste armee-korps, aangevoerd door den luite-nant-generaal graaf VON WITTGENSTEIN, den geheelen veldtogt van 1812 bij, en wij ontmoeten hem daarin overal waar dood en verderf dreigen. Behalve uit zijn' staat van dienst, blijkt dan ook nog uit een, op bevel van Zijne Keizerlijke Majesteit ALEXANDER PAWLÓWITSCH, alleenheerscher aller Russen, aan hem door den inspecteur van den generalen staf van Z. K. M. af-gegeven attestatie (1), dat hij tegen der Franschen legermagt heeft gestreden: den 16^{den} Junij 1812 in de veldslagen bij het gehucht Deweltof en de stad Wilkomir, den 5^{den} Julij te Druja, den 18^{den} derzelfde

maand bij Jacobova, waar hij een bajonet-steek in de regter zijde ontving, den 19^{den} bij Klestiza, den 20sten bij Golowtschisna, alwaar hij ter belooning zijner dapperheid tot 2^{den} luitenant werd bevorderd, en den 30sten bij de boere-hofstede Smolna; den 3^{den} en 6^{den} Augustus, en later op den 5^{den}, 6^{den} en 7^{den} October bij Polotzk, bij het innemen van welke stad hij door zijne dapperheid zóó uitmuntte, dat hem op Allerhoogst bevel de S^t. Anne-orde 3de klasse werd geschonken; vervolgens bij Jumika, te Borissow, aan de Beresina en bij Labion, alwaar hij als belooning voor zijn uitmuntend gedrag den rang van staf-kapitein bekomen heeft, om niet verder van minder bloedige strijdvelDEN te ge-wagen, zoo als de overrompeling van Pilschauw aan den Weichsel, waarbij hij aan het beneden regter been werd verwond.

Niet minder eervol heeft hij zich in het jaar 1815 onderscheiden. In dat jaar zien we hem strijden te Töplitz, te Peterswalde, Wittenberg, Halle, Dresden, waar hij voor zijn moedsbetoon eene eervolle melding verkrijgt; te Altona, te Culm en te Leipzig, alwaar een geweerkogel hem de regter dij doorboort en de Keizer aller Russen hem voor zijne bewezene dapperheid de S^t. Wla-dimirs-orde der 4de klasse met de kokarde, en vervolgens de zilveren medaille voor het bijwonen des veldtogts van 1812 doet uitreiken.

Na aan den veldtogt van 1814 op ge-lijke wijze te hebben deelgenomen, biedt hij zich, nog niet geheel hersteld zijnde van zijne bekomen wonden, vrijwillig aan om dien van 1815 bij te wonen. In dien veldtogt neemt hij van Junij tot Augustus de functiën van plaatselijke adjudant waar te Frankfort a/m, en vertrekt daarna naar het Russische hoofdkwartier te Parijs. Hij bekomt de zilveren medaille, ingesteld voor den intogt van Parijs; en erlangt, na af-loop van dien veldtogt, nu hij de onaf-hankelijkheid van zijn Vaderland en NAO-LEON'S val beslist ziet, den 14^{den} October 1815 een eervol ontslag uit de Russische dienst, met verhooging van een' rang en

(1) Uit het Russisch vertaald door den beëdigden translateur CARL CHRISTIAN TISCHER, en behoorlijk geregistreerd op N°. 1231, te Amsterdam den 23sten September 1816.

vergunning tot het dragen der uniform aan dien rang verbonden. Aldus voldoet hij aan eenen sinds lang gevoeden wensch, en keert naar zijne haardstede weder.

Ziedaar het eerste tijdperk van zijne militaire loopbaan!

Men zou verwachten, na hetgeen men vóór en na den jare 1815 heeft zien gebeuren, dat hij, die nimmer *met*, maar altijd *tegen* de onderdrukkers van ons vaderland met onderscheiding heeft gestreden — naar den loop der geschiedenis, eene verdienste waarop maar weinigen zich kunnen beroemen — zich daartoe nu aanbiedende, in onze gelederen zal worden opgenomen, zoo niet in den rang waarmede hij uit de dienst van den magtigste onzer bondgenooten zoo eervol mogelijk was ontslagen, dan toch in dien waarin hij dezen den langsten tijd en het laatste had gediend.

Teleurstelling volgt die verwachting. Men kan hem op den 10^{den} Januarij 1816 slechts de hand drukken als 1ste luitenant bij het 24ste bataillon nationale militia, en eenigzins later, op den 19^{den} Julij 1816, als 1ste luitenant bij den generalen kwartiermeesters-staf, waarbij hij eerst op den 17^{den} Februarij 1818 tot kapitein wordt benoemd.

Van 1820 tot 1826 maakte hij een deel uit van de commissie tot de grensscheiding tusschen Nederland en Frankrijk; op den 10^{den} Januarij 1827 werd hij verplaatst bij den generalen staf, terwijl hij bij dat wapen op den 29sten Julij 1851 tot majoor, op den 27sten Maart 1841 tot luitenant-kolonel en op den 5^{den} October 1849 tot kolonel is bevorderd. Van 1850 tot 1859 is hij altijd bij het mobiele leger te velde, hetzij als chef van den staf eener brigade, hetzij als dien van den staf der 1ste divisie infanterie, tegenwoordig geweest. Op den 31sten Augustus 1851 werd hij met de mi-

litaire Willemsorde van de 4de klasse, en op den 11^{den} Junij 1847 met de orde van den Nederlandschen Leeuw der 3de klasse vereerd.

Op den 8sten September 1852 behaagde het aan Zijne Majesteit den Koning, hem tot Generaal-majoor en kommandant der 4de brigade infanterie te benoemen. Dien rang mogt hij maar kortstondig bekleeden; den 14^{den} November daaraanvolgende werd hij door eene ziekte aangetast, die hem op den 26sten Februarij 1855 ten grave sleepte.

Hij was op den 3^{den} Januarij 1828 in het huwelijk getreden met FLORENCE MARIE COLETTE VAN DE WALLE, eede jongvrouwe uit een aanzienlijk oud Belgisch geslacht; uit dezen echt werden drie zonen geboren, die thans met hunne diepbedroefde moeder zijnen dood beweenen.

Nederigheid was een hoofdtrek van het karakter des ontslapenen, wien wij onze treurtoon toewijden. Nimmer zou hij het boek zijner ondervinding hebben opengeslagen, zoo het niet geweest was om ze aan het vaderland of aan de wetenschap dienstbaar te maken; men moest hem van nabij kennen, of men moest regtstreeks met hem in betrekking staan, om zijne veelomvattende kennis, zijne geest- en wilskracht te kunnen doorgronden. Afkeerig van alles wat naar ijdelen praal zweemde, zou, volgens zijn uitgedrukt verlangen, zijne uitvaart zijn leven als burger, echtgenoot en vader evenaren: stil en eenvoudig, maar achting inboezemend en van liefde getuigende.

Zoo werd dan ook zijn lijk op den 1sten Maart jl. te Arnhem, zonder militaire eer, door zijnen broeder, zijne vrienden en de officieren van het garnizoen, die daaraan vrijwillig deelnamen, ter aarde besteld.

ORGANISATIE DER ARTILLERIE

op 4 October 1852

ingevoige Besluit van 8 September te voren, met opgaaf der benamingen
volgens vroegere Besluiten.

(Vervolg en slot van Nummer 8, Bladz. 384.)

3de REGIMENT VESTING-ARTILLERIE.

Kompagnien.	Waren volgens vroegere besluiten als volgt ingedeeld.																							
	27 April 1848		22 Junij 45		10 Maart 41		4 Januarij 1840.				28 Novemb. 1839.				Tijdens de onlusten 39-39.				Voor de onlusten 1839.					
	14 Aug. 49.		26 Aug. 46.		26 Oct. 43.		Veld.		N. M.		Veld.		N. M.		Veld.		N. M.		Veld.		N. M.			
	Regiment.	Kompagnie.	Regiment.	Kompagnie.	Regiment.	Kompagnie.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.	Bat.	Komp.		
1	1	1	3	1	3	1	»	»	3	1	»	»	3	1	»	»	3	1	»	»	»	3	1	
2	1	2	3	2	3	2	»	»	3	2	»	»	3	2	»	»	3	2	»	»	»	3	2	
3	1	10	3	10	3	10	»	»	6	6	»	»	6	6	»	»	6	6	»	»	»	6	6	
4	1	9	3	9	3	9	»	»	3	9	»	»	3	9	In 1839 gef. uit een det. v. h. 1e bat. veld-art.									
5	1	12	3	12	3	12																		
6	1	13	3	13	3	13	Beiden geformeerd 1 April 1844.																	
7	2	9	2	9	2	9	»	»	6	9	»	»	6	9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
8	2	16	1	12	1	12	»	»	4	2	»	»	4	2	»	»	4	2	»	»	»	»	4	2
9	1	5	3	5	3	5	»	»	3	5	»	»	3	5	»	»	3	5	»	»	»	»	3	5
10	1	6	3	6	3	6	»	»	3	6	»	»	3	6	»	»	3	6	»	»	»	»	3	6
11	2	3	1	7	1	7	»	»	4	7	»	»	4	7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
12																								

Depôt. De 12de en depot-kompagnie geformeerd 1 October 1852.

REGIMENT VELD-ARTILLERIE.

Kompagnien.	Volgens vroegere besluiten.										Aanmerkingen.		
	27 April 48. 18 Augustus 49.		26 Augustus 46.			22 Junij 45.			10 Maart 47. 26 Oct. 43.			4 Jan. 1840.	
	Regiment.	Kompagnie.	Regiment.	Komp.		Regiment.	Komp.		Regiment.	Kompagnie.		Bataillon.	Kompagnie.
				Gewone.	Ligte.		Gewone.	Ligte.					
1	Veld-	4	2	4	»	2	4	»	2	4	3	4	De sedert 1841 bestaan hebbende 4 ^{de} kompagnie veld-artillerie van het 2 ^{de} regiment, voormalige 4 ^{de} kompagnie van het 3 ^{de} bataillon veld-artillerie, is bij besluit van 26 Augustus 1846 ingelijfd geworden bij de 3 ^{de} overblijvende veld-komp. van het regiment.
2	Veld-	2	2	2	»	2	2	»	2	2	3	2	
3	Veld-	3	2	3	»	2	3	»	2	3	3	3	
4	Geformeerd 4 October 1852.												
5	Veld-	5	4	»	4	4	»	4	4	4	4	4	
6	Veld-	6	4	»	2	4	»	2	4	2	4	2	
7	Veld-	7	4	»	3	4	»	3	4	3	4	3	
8	Veld-Dep.	Geformeerd 4 Mei 1848.											
9	Geformeerd 4 October 1852.												
10	Idem idem.												
Limb.	Veld-	4	2	4	»	2	5	»	2	5	4	4	
Depôt.	Geformeerd 4 October 1852.												

REGIMENT RIJDENDE ARTILLERIE.

Had tot 4 April 1841 den naam van *korps*, bestond tot in 1839 uit 7 kompagnien en een depôt-kompagnie n°. 8; bij de organisatie van 1840 is de 7de kompagnie geïncorporeerd en behoort tot de depôt-kompagnie n°. 7. Bij de organisatie van 1841 blijft het regiment op die sterkte; in 1843 wordt de 6de en 7de kompagnie ingelijfd, in 1849 wordt de 5de kompagnie, depôt-kompagnie, mede voor het voerwezen; in 1852 blijft de depôt-komp. alleen bestemd voor rijd. artillerie.

KORPS PONTONNIERS.

Had voor 1841 de benaming van *divisie*.

BELOONING DER VERDEDIGERS VAN ANTWERPEN'S CITADEL.

Het *Journal du Limbourg*, in zijn N^o. van 16 Maart II., nog uitweidende over het wenschelijke der bekrooning van het vaandel des 7den regiments infanterie, wegens het aandeel 't welk het 4de bataillon van dat regiment aan de roemrijke verdediging der Citadel van Antwerpen in 1832 gehad heeft, vindt eene geschikte gelegenheid ter verwezenlijking daarvan, in den aanstaanden twintigsten verjaardag van den terugkeer onzer dappere troepen uit de Fransche gevangenschap, en oppert daarbij een nieuw denkbeeld, dat wij hier opnemen en met alle kracht ondersteunen.

« Even wenschelijk — zegt het *Journal* — zou het zijn dat vóór het gezegde tijdstip eene wet wierd aangeboden, strekkende om een verhoogd pensioen toe te kennen aan de overgeblevenen van het dappere legerkorps des generaaals CRASSI, die in zooveel opzichten recht hebben op de verlichte zorg der wetgevende magt. Ons dunkt dat het initiatief ten deze behoorde genomen te worden door de Tweede

Kamer der Staten-Generaal zelve, die daarin de gelegenheid zou vinden om andermaal te toonen dat zij is wat zij zijn moet: de getrouwe uitdrukking van het volksgevoelen, de ware nationale vertegenwoordiging van een land dat zich ten allen tijde erkentelijk heeft betoond jegens degenen die zich bij het vaderland verdienstelijk gemaakt en den roem zijner wapenen vermeerderd hebben. Wat de weinige honderde guldens betreft, waarmede het oorlogsbudget ten gevolge der nieuwe wet zou worden verhoogd, wij zijn overtuigd dat geen enkele stem zich zou verheffen tegen eene zoo geringe uitgaaf, waar het de bereiking van een zoo groot schied doel betreft »

Met der daad, wij juichen dit echt nationale denkbeeld van harte toe, tegen welks verwezenlijking de geringe geldelijke kosten, gelijk het *Journal* te recht opmerkt, wel geen redelijk bezwaar kunnen uitmaken.

BIJLAGE IX.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL. N°. 9.

(Maand Maart 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Tot adjudant bij Zijne Majesteit: de 1ste luit. A. E. Mansfeldt, van het reg. gren. en jag., ordonn.-officier bij Hoogstdenzelven, uit welke laatste betrekking hij eervol is ontslagen, met bepaling dat hij in zijne nieuwe betrekking voortdurend bij het reg. gren. en jag. als gedetacheerd zal worden gevoerd; tot ordonn.-offic^r. bij Zijne Maj.: de 2de luit^r. K. J. G. B^{on}. van Hardenbroek, van het reg. gren. en jag. en G. S. A. Bagelaar, van het reg. rijd. art.; tot luit.-kol.: de maj. bij den grooten staf E. van Löbensels, adjud. van Z. K. H. Prins Frederik der Nederl. Bij den plaats. staf, tot plaats. kommand. der 1ste kl. te Maastricht: de kolon. L. T. F. W. B^{on}. van Boecop, van het 5de reg. inf. Bij het wapen der inf., bij den staf van het wapen, tot kommand. van de 4de brig. inf., tevens belast met het provinc. Kommand. van Gelderland, Utrecht en Overijssel: de kol. C. A. Oudemans, kommand. van het 6de reg. inf. Bij het reg. gren. en jag., tot maj.: de kap. der 1ste kl. H. F. C. Stass, van het reg.; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. A. Paets, van het reg. Bij het 1ste reg. inf., tot kol. en kommand. van het reg.: de luit.-kol. H. J. W. Pisuisse, van het 5de reg. inf.; tot maj.: de kap. der 1ste kl. J. L. Verburg, van het 7de reg. inf.; tot 1ste luit^r.: de 2de luit^r. W. Schuurman, van het reg. gren. en jag., en G. A. Lambert, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 1ste kl.: de kap. van de 2de kl. J. W. Sindikus, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. J. J. Langguth, van het korps. Bij het 3de reg. inf., tot luit.-kolon.: de maj. J. L. Coenegracht, van het reg. gren. en jag.; tot kap^r. der 1ste kl.: de kap^r. der 2de kl. H. Benier, W. C. Weier en J. M. Schreurs, allen van het korps; tot 1ste luit^r.: de 2de luit^r. J. J. A. Finckensieper, D. L. N. Swemer, beiden van het 2de reg. inf. en L. M. E. Wilhelmie, van het korps. Bij het 4de reg. inf.,

tot kommand. van het korps: de luit.-kolon. A. van Hoey, van het korps; tot luit.-kol.: de maj. P. C. Frantzmans, van het 8ste reg. inf.; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. H. Mackaïj, van het korps; tot kap. van de 3de kl.: de 1ste luit. J. L. Souman, van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kommand. van het korps: de luit.-kol. C. G. de Bock, van het 3de reg. inf.; tot luit.-kol.: de maj. J. Scheltus, van het reg. gren. en jag.; tot maj.: de kap. der 1ste kl. C. Yske, van het 8ste reg. inf.; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. J. H. van der Dussen, van het korps. Bij het 6de reg. inf., tot kolon. en kommand. van het korps: de luit.-kol. J. J. van Mulken, kommand. van het instruct.-bataill.; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. H. F. N. de Ronde, van het korps; tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. A. H. Adam, van het korps; tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. L. A. W. Eechout, van het koloniaal werfdepôt. Bij het 7de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. L. G. Worbert, van het korps, en tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. A. J. A. Faes, van het 1ste reg. inf.; tot 1ste luit^r.: de 2de luit. G. C. Schilham, van het instructie-bataill. en de luit.-adj. J. F. W. de Geer, van het korps. Bij het 8ste reg. inf., tot majoor: de kap. der 1ste kl. A. Gussink-lo, van het reg. gren. en jag.; tot regim.-adj. en kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. A. V. Ahrens, van het korps; tot kap^r. der 3de kl.: de 1ste luit^r. W. E. W. C. F. Hardy, van het 1ste reg. inf., A. W. Rode-man, van het korps, W. Ijske, van het 3de reg. inf. en de 1ste luit.-adjud. G. H. van Steijn, van het 2de reg. inf.; tot 1sten luit.: de 2de luit. L. J. W. Tihange, van het instructie-bataill. Bij het instructie-bataill., tot maj. en kommand.: de kap. der 1ste kl. J. H. Engelbregt, van het korps. Bij het algemeen depôt van discipline, tot luit.-kol.: de maj. F. G. Pfeiffer, van het korps. Bij het wapen der kavall., bij het 3de reg. drag., tot instructeur: de ritm. G. A. Hamming, van het korps; tot adjud.: de 1ste luit. F. N. d'Hamecourt, van het korps. Bij het 4de reg. drag., tot 1sten luit.: de 2de luit. W. A. Beck, van het korps.

Bij het wapen der artill., tot gener.-maj., direct. der 1ste artill.-direct., belast met de functiën van directeur van 's rijks gieterie van metalen geschut: de kol. F. A. E. Meijl, kommand. van het 3de reg. vest.-art.; tot direct. der 2de artill.-direct.: de gener.-maj. W. F. Heydenrich, direct. der 1ste artill.-direct., belast met de functiën van direct. van 's rijks gieterij van metalen geschut, uit welke beide betrekkingen hij eervol is ontslagen; tot luit.-kol.: de maj. C. T. van Meurs, van den staf der artill., adjud. van Z. M. in buitengewone dienst, inspecteur der draagbare wapenen. Bij het 2de reg. vest.-artill., tot luit.-kol.: de maj. T. Sommerton, van het 1ste reg. vest.-artill. Bij het 3de reg. vest.-artill., tot kommand. van het reg.: de luit.-kol. J. H. van Deventer, van het 2de reg. vest.-artill.; tot 2den luit.: de kadet der artill. C. D. H. Schneider, van de Koninkl. Akadem. voor de zee- en landmagt. Bij het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, tot 1sten luit.: de 2de luit. R. J. A. Kallenberg van den Bosch, van het korps; terwijl de 2de luit. der inf. op non-activiteit F. H. A. Wentzky, benoemd is tot 1sten luit., met bepaling dat hij in zijne tegenwoordige positie zal verblijven. Bij de milit. geneesk. dienst in Oost-Indië, tot offic. van gezondh. der 3de kl.: de heer C. L. Doleschall.

Verplaatsingen.

Bij den grooten staf: de majoor H. F. Kock, van het 1ste reg. inf., adjud. bij Z. M. Bij het reg. gren. en jag.: de maj. L. J. L. De Moulin, van het 5de reg. inf.; de kap. der 1ste kl. L. Klapp, van het 7de reg. inf.; de kap. der 2de kl. A. F. Just de la Paisieres, van het 6de reg. inf.; de 2de luit. J. F. M. de Meer, van het kol. werf-depôt. Bij het 4de reg. inf.: de 1ste luit. F. P. C. Muller, van het algem. depôt van discipline. Bij het 7de reg. inf.: de kap*. J. Huijgens, van het 8ste reg. inf. en W. Ströhmsdorffer, van het 4de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf.: de 2de luit. M. J. Hulswit, van het 4de reg. inf. Bij het kol. werf-depôt: de 1ste luit. P. A. J. Gosenson, van het 3de reg. inf. en de 2de luit. F. C. Kruijt, van het 4de reg. inf. Bij het algem. depôt van discipline: de 1ste luit. P. Schepes, van het 7de reg. inf.;

de offic. van gezondh. der 1ste kl. P. J. Aldenrahd, van Breda naar Geertruidenberg; de offic*. van gezondh. der 3de kl. W. F. H. Westening, van Alkmaar naar Maastricht; H. Meijerink, van Geertruidenberg naar Alkmaar; J. J. van Minden, van Middelburg naar 's Bosch; P. van Weel, van 's Bosch naar Haarlem.

Eervol ontslagen.

De ritm. G. H. J. Fundter, van het 3de reg. drag., uit de betrekking van instruct. bij het reg.; de maj. der artill. H. A. Gobius, inspect. over de artill. der marine, uit laatstgem. betrekking, onder dankbetuiging voor de door hem in die betrekking bewezen diensten en met bepaling dat hij in zijnen rang van maj. in actieve dienst zal optreden bij het wapen der artill. van het leger; de 1ste luit. W. D. Vignon van Alphen, van het korps ingen., mineurs en sapp.

Op non-activiteit gesteld.

De kap. W. L. Ivangh, van het 7de reg. inf., en de 2de luit. D. D. P. van Herwaarden, van het 5de reg. inf.

Gepensionneerd.

De kol. bij den grooten staf Jonkh*. H. de Haze Bomme, adjud. van Z. M., onder toekenning van den rang van gen.-maj., en met benoeming tevens tot adjud. van Hoogstdenz. in buitengew. dienst, onder bepaling dat hij als zoodanig aan Zijner Majest*. milit. huis blijft toegevoegd; de kol*. D. E. Wilhelmie, plaatsel. kommand. van de 1ste kl. te Maastricht; G. J. Buchner, kommand. van het 4de reg. inf.; F. H. Croes, kommand. van het 1ste reg. inf.; de kap. J. G. Herbig, van het 7de reg. inf., onder toekenn. van den rang van maj. en vergunning tot het voortdurend dragen der uniform van het korps, waartoe hij het laatst heeft behoord; de gen.-maj. H. W. Riesz, direct. in de 2de art.-dir.

Overleden.

De gen.-maj. L. J. de Petit, kommanderende de 4de brig. inf., tevens belast met het prov. kommand. van Gelderland, Utrecht en Overijssel; de paarden-arts der 2de kl. F. G. E. Thiange.

BELGIE'S VERDEDIGINGSWEZEN,

VOORNAMELIJK BESCHOUWD

IN BETREKKING TOT DEN INVAL EENER FRANSCHER LEGERMAGT.

A. BRIALMONT, *Considérations politiques et militaires de la Belgique, Bruxelles 1852* (1).

A. M. EENENS, *lieutenant-colonel au premier regiment d'Artillerie, système raisonné de guerre défensive, proposé pour la Belgique, Bruxelles 1852.*

(Vervolg en slot van N°. 9, blz. 403.)

De schrijver der *Considérations* enz., treedt in dat werk ook op als bestrijder van het vesting-vandalisme, en vooral van het zeker slechts door enkelen geopperde denkbeeld, om in België alle vestingen, uitgezonderd de zoogenaamde Scheldeforten, te slechten, en in vervanging daarvan Brussel in te rigten tot eene taktische positie, *capable de servir à la fois de base, de pivot et de point d'opérations à une grande armée.* In tegenoverstelling hiervan stelt de schrijver te regt, als grondslag eener goede verdediging van België, voor: *l'action simultanée d'un bon système de places fortes, et d'une armée active d'environ 50000 hommes* (2e D., p. 136), en keurt, naar aanleiding daarvan, het behouden noodig der sterkten: Antwerpen met de Scheldeforten, Dendermonde, de Citadel van Gend, Oudenaarde, Ostende, Doornik,

Mons, Charleroi, Namen, Hoei, Luik en Diest (2e Dl., p. 251).

Betreffende de meening alsof met het verlies van Brussel alle wederstand voor België nutteloos zoude worden, geeft de schrijver toe (2^e D., p. 161), dat Brussel, als de zetel des Bewinds, ontegenzeggelijk door den vijand tot object (*but objectif*) zal gekozen worden, en dat deze stad, als geheel van versterking verstoken, te magteloos is om aan het Hoog Bewind genoegzame bescherming te verleen; doch ter wegruiming van dit bezwaar, geeft hij den zeker goeden raad, dien zetel, bij de aannadering des gevaars, naar eene sterke plaats, bijv. Antwerpen, waar geheel het leger vereenigd worden zal, over te brengen; mits men daarop in tijds de bevolking voorbereide. Door zulk stelsel, zegt de schrijver, verliest de hoofdstad

onvermijdelijk al haar staatkundig gewigt, en zoude zij in 's vijands handen kunnen vallen, zonder het bestaan des lands bloot te stellen. De schrijver haalt vervolgens onder anderen de hier zeer passende oorlogen van 1805 en 1809 in Duitschland aan, als voorbeeld ten betooge, dat eene overrompeling, omverwerping of ontbinding van het Bewind, door eenen verrassenden aanval, toch niet alle wederstand in België zoude onmogelijk maken.

Deze redenering is zekerlijk niet van onjuistheid te beschuldigen, en zal ongetwijfeld tot een ontkennend antwoord leiden bij de behandeling der vraag of Brussel versterkt moet worden. In een Aanhangsel (2^e D., p. 256 e. v.) draagt de schrijver, niettegenstaande zijne zoo even medege-deelde redenering, de versterking van Brussel, door middel eener goede omwalling, met eenige voorliggende en in de keel gesloten veldwerken, als eene uitstekend voordeelige zaak voor.

Wanneer men echter de voorwaarden in rekening brengt, waaraan, volgens het oordeel van bekwame krijgskundigen, eene hoofdstad voldoen moet om hare bevestiging te mogen goedkeuren, dan gelooven wij, dat eene versterking, hoe dan ook, van Brussel als hoofdstad van België, niet is aan te raden.

De versterking van den zetel des Bewinds enkel tegen een *coup de main*, veronderstelt een *spoedig* toesnellend hulp-leger, en zet derhalve België's teederste belangen te veel tegen onzekere kansen op het spel, om goedgekeurd te kunnen worden. Zoodanige versterking zoude een

maatregel wezen die meestal het doel missen zou. Hoedanig men Brussel ook bevestigen moge, zeker is het, dat de verdediging van die stad genoegzaam niet kan gevoerd worden enkel door haar van wallen en grachten te voorzien; bij die bevestiging zal voor eene goede defensie altijd eene aanzienlijke troepenmagt gevorderd worden. Hiervoren is ons echter gebleken dat België's strijdkrachten, die om financiële redenen bezwaarlijk hooger opgevoerd zouden kunnen worden, niet toelaten daarvoor een noemenswaardig cijfer af te zonderen, zonder de zelfstandigheid van het leger te velde in de waagschaal te stellen. De versterking van Brussel zoude ook te veel de bewegingen des legers aan banden leggen, en het verplichten om, nu Brussel door eene versterking als hoofdstad des Rijks, en derhalve van eene talrijke bevolking voorzien, eenen beslissenden invloed op België's verdediging heeft erlangd, zich slechts rondom Brussel te bewegen, en den terugtocht steeds naar de muren van die vesting uit te voeren; eene verpligting die voor dat leger de noodlottigste gevolgen kon hebben, en vermoedelijk ook hebben zoude.

Brussel ligt op een open terrein; niets verhindert den als aanvaller overmagtigen vijand die stad geheel in te sluiten, haar van alle gemeenschap af te snijden, van allen toevoer te berooven en zóó den invloed des gezags naar buiten te verlammen, en den ingeslotenen de gelegenheid te benemen, zich van voedingsmiddelen, waaraan de behoefte aldra zal gevoeld worden, te voorzien.

De Brussel omringende forten en wallen,

zouden daarenboven toch eindelijk voor de aanvalsmiddelen des belegeraars moeten bezwijken om dezen tot overwinnaar te maken, en, hoe Brussel dan ook vallen moge, door hongersnood tot de overgave gedreven, of daardoor, dat de vijand zich over de neêrgestorte muren eenen weg wist te banen: de val der versterkte hoofdstad zou meer dan waarschijnlijk grootendeels ook de ontbinding des legers, en daarmede den volkomen ondergang van België's onafhankelijkheid ten gevolge hebben.

Ontneemt men aan Brussel, door de overbrenging des Bewinds naar eene sterke, zooveel mogelijk onwinbare plaats, al haren invloed op den uitslag van eenen in en om België gevoerden oorlog, dan wordt, het is waar, de overgang van het niet versterkte Brussel in handen des vijands waarschijnlijker, en die overgave zal voor België als een verlies, als een gevoelig verlies, te bejammeren zijn; maar met die overgave zal toch België's onafhankelijkheid tevens geen gevaar loopen, want dan zal er immers nog een leger zijn, in staat om de eigentlijke verdediging van België's grondgebied op zich te nemen.

Tegen de redenering dergenen die in het leger, niet in de hoofdstad, de beslissing eens oorlogs willen gezocht hebben, worden soms de veldtogten, door de verbonden mogendheden in 1814 en 1815 tegen NAPOLEON I ondernomen, aangevoerd. In die oorlogen — zoo zegt men dan — werd de krijg beslist en geëindigd door den val van Parijs; deze oorlogen bewijzen dus voor den invloed der hoofdsteden op den uitslag des oorlogs, en maken de

versterking der hoofdsteden aanbevelenswaardig.

Deze bewering is echter, naar ons begrip, niet geheel juist. De val van Parijs verhaastte toen wel het letterlijk eindigen van den strijd, benevens NAPOLEON's troonsafstand en verwijdering uit Frankrijk, maar de *beslissing* van die oorlogen had reeds vroeger plaats gevonden, en was geenszins als een gevolg van den val der hoofdstad verkregen. Integendeel, de vermeerstering der hoofdstad was in beide oorlogen eerder een gevolg van de elders verkregen beslissing des krijgs. Die beslissing was verkregen door de ontbinding van NAPOLEON's leger. Zoo was in 1813, reeds in den avond van den 18^{den} Junij, de oorlog ten voordeele der verbonden mogendheden beslist, en waren deze toen reeds in zekeren zin meester van Parijs, al of niet versterkt. Zoude in 1814 en 1815 Frankrijk's hoofdstad eenigen invloed op den uitslag des oorlogs gehad hebben, anders dan door de afwijkende omstandigheden, dat de mogendheden die oorlogen niet tegen Frankrijk, maar tegen den persoon des Keizers streden, en de Parijsche bevolking daarbij geneigd was tot den ommekeer van zaken mede te werken? Wij herhalen, niet in den val van Parijs, maar in de ontbinding en vernietiging van NAPOLEON's leger lag de beslissing der oorlogen van 1814 en 1815. Om dit te betoogen, zullen wij voor een oogenblik onderstellen dat die beide oorlogen niet tegen een persoon — de Keizer — maar als gewoonlijk gevoerd werden tegen een land en volk — tegen Frankrijk en de Franschen — en nemen daarbij aan dat,

nadat Parijs in handen der vijanden was gevallen, NAPOLEON bij den geest der bevolking nog een sterk leger ter zijner beschikking had overgehouden; en dan vragen wij of onder zulke omstandigheden de val van Parijs allen wederstand voor Frankrijk onmogelijk gemaakt, en dus over den uitslag des krijgs beslist zoude hebben? Wij gelooven dat de groote veldheer ons van het tegendeel zoude overtuigd hebben.

De versterking van Brussel als hoofdstad zou aan te bevelen zijn, wanneer die stad toeliet haar tot een, zoo als men zegt, onwinbaar reduit, tot eene bijna niet genaakbare en altijd van hare gemeenschap zekere sterkte te maken.

Wordt Brussel niet versterkt, het Belgisch gouvernement in oorlogstijden naar

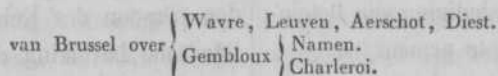
elders overgebracht, dan zal welligt de krijgsgeschiedenis eenmaal bij Moskou, Weenen en Madrid ook Brussel aanvoeren, ten betooge dat het «*te zijn of niet te zijn*» van eenen staat in het algemeen, niet wordt beslist door het staan of vallen der hoofdstad, maar zeker door de zegepraal of de nederlaag des legers.

Een enkel woord zullen wij hierbij voegen over de spoorweglijnen van België. Een vlugtige blik op de kaart van dat land zal doen opmerken, dat die lijnen voor alsnog kunnen gerekend worden van Antwerpen uit te gaan, en vandaar de hieronder aangeduide rigtingen te volgen:

Behalve deze lijnen, zijn in den hier aangewezen kring nog in aanbouw of ten

minste geprojecteerd, eene lijn van Doornik op Ath, benevens eene andere

Het Belgisch spoorwegnet brengt dus, kan men zeggen, alle voor België's defensie belangrijke plaatsen in communicatie. De voordeelen, die uit zoodanige regeling voor de krijgsbewegingen kunnen ontstaan, zijn, als uit den aard der zaak sprekende, gemakkelijk op te merken. Zij bespoedigt de troepenbewegingen naar alle oorden des rijks. Ingeval het leger voor den vijand terugtrekken moet, stellen de spoorwegen

het in staat de achterliggende verdedigingslijnen met snelheid te bereiken, waarbij de vernieling van een betrekkelijk klein voorliggend gedeelte, of het wegruimen der nog overblijvende voertuigen, den vijand aanvankelijk weder op eenen aanmerkelijken afstand van het terugtrekkend leger brengt.

Wanneer men de rigting, aan de Belgische spoorwegen gegeven, vergelijkt met

die welke de ijzerbanen in ons land verkregen hebben, dan valt dat vergelijk, dunkt ons, ten voordeele der eerstgenoemden uit. Met uitzondering van de, ook voor onze verdediging belangrijke, steden Amsterdam en Utrecht, geven de Hollandsche spoorwegen geene andere zoodanige plaatsen de gelegenheid tot eene versnelde gemeenschap. Wel is waar dat de gemeenschap tusschen eenige plaatsen kan bespoedigd worden door middel van stoombooten, maar dit middel is niet overal voldoende aan te wenden, en brengt tot de gemeenschap tusschen onze belangrijkste grensvestingen en het hart des lands weinig of niets toe. Is, met het oog op onze zuidelijke frontieren, de rigting der geprojecteerde spoorweglinie van Antwerpen over Rozendaal enz. op Rotterdam in gemeenschap met Amsterdam, uit een commercieel oogpunt, misschien de voortreffelijkste van alle te geven rigtingen te noemen; naar ons inzien verdient zij dien naam niet in betrekking tot onze krijgsbelangen, daar wij ons overtuigd houden, dat, zoo het terrein daartegen geene overwegende bezwaren in den weg legt, hier eene rigting (bijv. over Breda) op 's Bosch en van daar over Utrecht naar Amsterdam, benevens de daarstelling eener linie over Grave en Nijmegen op Arnhem, in gemeenschap met den bestaanden Rijnspoorweg, voor onze landsdefensie eene wenschelijke zaak moet genoemd worden.

Het ligt in den aard der zaak dat de verdediging van eenig land, zal zij goede vruchten dragen, gevoerd behoort te wor-

den voornamelijk in overeenstemming met de gesteldheid des lands en met de sterkteverhouding tusschen de wederzijdsche legers. Ofschoon men — al werd dit enkel door den contradictoiren geest des aanvalers verhinderd — evenwel geen verdedigingsplan dat alles tot in de minste bijzonderheden bepaalt en regelt, of liever gezegd geen verdedigings-programma zal kunnen vaststellen, zoo mag aan de andere zijde toch de taak niet onuitvoerbaar genoemd worden, waarin men zich voorstelt, uit de zooevengemelde gegevens, onder raadpleging der krijgsleer, de algemeene beginselen af te leiden, waarnaar men de verdediging eens lands zal moeten voeren, om van die verdediging met den meesten grond het volkomen mislukken van den vijandelijken aanval te mogen verwachten.

Ten opzichte van België's verdediging, tegen eenen aanval van Frankrijks zijde, is zoodanige arbeid ondernomen door den auteur van het werkje: *Système raisonné de guerre défensive, proposé pour la Belgique*. Dit werkje vangt aan met de opmerking, dat Frankrijk sedert twee eeuwen herhaalde malen ter verovering van België het oorlogsvuur ontstoken, maar dan telkens, behalve de Belgen, ook Duitsche, Engelsche en Hollandsche troepen, ter hulpe van België toegesnel, als zijne tegenstanders aangetroffen heeft, en dat, indien Frankrijk door staatkundige belangen tot de verovering van België wordt gedreven, de verdediging der Belgische provinciën ook een beginsel van staatkundig belang voor Duitschland, Engeland en Holland uitmaakt.

Zoo deze redenering waarheid behelst,

zij wordt versterkt door de verklaring dat Holland bij het behouden van een onafhankelijk België, vooral tegenover Frankrijk, staatkundig belang heeft. Om onze grenzen te bereiken, moeten de Franschen hunnen weg over België nemen. Frankrijk *zal* dus eenen aanval op Holland door de verovering van België doen voorafgaan; de onderwerping van België *kan* derhalve door eene onderneming tegen Holland worden gevolgd. Daardoor moeten wij het van zeer groot gewigt achten, in België eenen tegen Frankrijks heerschappij gezinden en daarbij magtigen nabuur te bezitten, gereed om zich tegen elke, door Frankrijk ter onderwerping van België in het werk gestelde poging, met kracht te verzetten. Zoo zal België ons tot een schutmuur zijn, die, naarmate hij hechter en steviger is, ons meer de gelegenheid geeft het gevaar te voorkomen, van onvoorbereid Frankrijks legioenen aan onze grenzen te zien.

Maar wanneer het door Frankrijk aangetaste België onvermogen is, om met eigen krachten alleen zijne onderwerping aan Frankrijks gezag te verhoeden, zal het dan voor ons verkieslijker wezen, zoo ras en zooveel wij kunnen, België ter hulp toe te snellen en het in zijne pogingen, om den vijand ten zuiden van Mons te houden, te ondersteunen; alzoo welligt het gevaar, dat ons misschien reeds in de verte bedreigde, reeds in de verte af te wenden, en den vaderlandschen grond onafhankelijk en vrij van Fransche overheersching te houden, onder vrijwaring hiervoor van de metgezellen des oorlogs — verwoesting en vernieling — den losprijs op

eigen bodem te moeten bepalen; of zal het voor ons integendeel geraden zijn.....? maar die vraag behoeft niet gesteld te worden.

België zal in eenen oorlog, waarin het door Frankrijk wordt aangetast, niet lang aan eigen krachten overgelaten blijven — zoo luidt vervolgens het aangehaalde werkje, waarvan wij den hoofdzakelijksten inhoud thans in een beknopt overzicht zullen trachten mede te deelen — maar zal er op mogen rekenen eerlang hulp van Duitschland, Engeland en Holland te erlangen. Daarom kan men ook als zeker aannemen, dat Frankrijk elken aanval op België met eene aanzienlijke overmagt — waarover het beschikken kan — zal ondernemen, opdat door eene spoedige ontknooping der operatiën, België's lot beslist zij alcer België's bondgenooten de gelegenheid hadden op het oorlogsveld mede te werken, ter verijdeling van Frankrijks plannen.

België daarentegen zal de taak hebben den oorlog te rekken en tijd te winnen, tot het, door zijne bondgenooten gesterkt of door andere omstandigheden, zich de kansen ziet gegeven om op de voordeeligste wijze den oorlog ten einde te brengen. Het Belgische leger zoude zoodanig oogmerk niet bereiken, wanneer het beproefde zijnen vijand reeds van de grenzen te keeren. Door zijn' vijand in front beziggehouden en weldra op de flanken overvleugeld, zou dat leger spoedig tot het aannemen van eenen overhaasten terugtocht, met al de nadeelen daaraan verbonden, gedwongen worden.

Evenmin kan het door sommigen misschien te opperen voorstel ingang vinden,

namelijk: den vijand in toom te houden, door het Belgische leger tegenover hem te doen manoeuvreren, mits het zich daarbij de vestingen als steunpunten ten nutte make. Uit zoodanige handeling zoude de verplichting volgen onderscheidene vestingen naar de voor het onderhoud des geheelen legers vereischte middelen te voorzien; eene voorwaarde waaraan, om verschillende redenen, bezwaarlijk voldaan zal kunnen worden. Bovendien zou het tot zulk eene vesting teruggedrongen leger, na korteren of langeren tijd, den voorraad verbruikt hebben en daardoor gedwongen worden die vesting te verlaten, om — zoo het kon — eene andere wel voorziene sterkte te bereiken. Bij zoodanige beweging zou dit leger gevaar loopen van in het open veld, en dus verstoken van de onmisbare hulp der bastions, door den overmagtigen vijand te worden aangevallen en geslagen.

Zulke stelsels van manoeuvreren en terugtogtsbewegingen zijn, tegenover eenen aanzienlijk overmagtigen vijand, hoogst bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk uit te voeren.

Wat de vestingen betreft, van vele zouden de bezettingen, gedurende het tijdsverloop van den aanvang des oorlogs tot op de komst der hulptroepen, geheel nutteloos wezen, omdat de vijand zich er niet door zou laten ophouden. Wanneer het er op aan komt met de bondgenooten vereenigd tegen den vijand op te rukken, mist men die bezettingen in de geleederen, en eindelijk zal de medewerking dier bezettingen aan de verdere offensive operatiën, uithoofde van het onzekere waar

die zullen plaats hebben, slechts toevallig, in geen geval voortdurende zijn.

Al die vestingen, wier nut niet onmiddellijk kan bewezen worden, zijn derhalve ter slooping aan te bevelen, omdat zij het leger van een aanzienlijk gedeelte zijner krachten berooven, en die elders plaatsen, waar zijne deelneming aan den strijd wisselvallig is.

In plaats van eenig manoeuvreerstelsel aan te nemen, of zijne krachten in vestingen te versnipperen, is het voor België ter zijner verweering verkieslijk, dat het, zoodra de oorlog onvermijdelijk is geworden, zijne legermagt vereenige in of nabij eene voorafgekozene en gereedgemaakte gunstige stelling, in het belangrijkste gedeelte des lands, en daar ter plaatse gelegen, waar de bondgenooten ten allen tijde hunne ondersteuning bij België's leger kunnen voegen. Ter opwerping van zoodanig kamp — zoo als wij nader zien zullen — wordt de voorkeur gegeven aan een terrein op den linker oever van de Schelde en tegenover Antwerpen gelegen. Die stelling behoort dan zoo sterk mogelijk gemaakt en tot de voorraadschuur van alle benoodigde krijgsbehoeften ingerigt te worden. Het leger behoort zijne bewegingen altijd zoodanig te regelen, dat het nimmer van die stelling of van dat verschanst legerkamp worde afgesneden. Bij het bezetten van zoodanig kamp, kan de aanvoerder des verdedigenden legers partij trekken van de nabijheid des vijands, om zijne jonge soldaten, door de altijd plaatshebbende kleinere en onder bescherming van het zwaar geschut der verschansingen geleverde gevechten, aan den oorlog te gewinnen.

Tot zooverre wordt gerekend dat de eerste periode zich uitstrekt; de andere begint wanneer het Belgische leger; met de legers zijner bondgenooten vereenigd, als een gedeelte van een groot zamenwerkend leger, zijn aandeel zal kunnen nemen in de aan dat gecoöliiseerde leger voorgeschrevene operatiën.

Herinneren wij ons nu, ter waardering dezer hoofdtrekken, dat bij de beschouwing van België's strijdmiddelen gebleken is: 1°. dat in het algemeen de zuidelijke vestingen van dien staat, hoegenaamd niets kunnen bijbrengen om het volslagen gemis aan weérstandsvermogen der grenzen, waarlangs zij in menigte verspreid liggen, te vergoeden, en dat, zoo zij, mits goed bezet, al eenige kracht aan die frontieren konden bijzetten, dan toch het Belgische leger niet bij magte zoude wezen om die sterke plaatsen van de noodige bezettingen te voorzien, uithoofde dat leger ter naauwernood de middelen bezit om aan de voor België's defensie hoogstnoodige sterkten behoorlijke bezettingen te verschaffen, en tevens met eene beduidende magt te velde te verschijnen; 2°. dat het Belgische leger, bij den aanvang des oorlogs, meerendeels uit jonge, pas onder de wapenen geroepen en aan den oorlog geheel vreemde soldaten bestaan zal.

Voegen wij daarbij dat België doorgaans niet onmiddellijk den bijstand zijner bondgenooten op het oorlogsveld zal onder vinden, en Frankrijk eenen aanval op België doen kan, en zeker ook niet anders doen zal, dan met een leger, wat niet alleen in getalsterkte het Belgische verre zal overtreffen, maar waarvan men ook zal kunnen

aannemen, dat de geheele sterkte reeds sedert geruimen tijd onder de wapenen is geweest — dan volgt ons bedunkens uit dit een en ander, dat België tegenover Frankrijk juist verkeert in dien toestand, waarop een verdedigingsstelsel in den geest van het straks beknoptelijk medegedeelde behoort toegepast te worden.

Belgie moet dus, wanneer het zich tegen Frankrijk te verweren heeft, zijne krachten sparen, den oorlog slepende houden, tijd winnen, en daardoor het tijdstip trachten te bereiken waarop het door versterking aan zijne zijde en verzwakking aan 's vijands zijde, of door welke oorzaken ook, met voordeliger kansen tegen zijnen aanvaller zal kunnen optreden. België moet dus beginnen met zich in zekeren zin niet te verdedigen; het moet den vijand in het open veld ontwijken, en mag hem een gedeelte des lands, als zonder slag of stoot, prijsgeven; maar is verplicht alles in het werk te stellen om de vermeerstering van dat andere belangrijke gedeelte, met wiens verlies de onafhankelijkheid van geheel den staat verloren gaat, te verhinderen, en zich daarvoor des noods opofferingen getroosten. Leidt zoodanig verdedigingsstelsel nu niet onmisbaar tot het voorgestelde doel, het is toch het beste, zoo niet het eenige middel om daartoe te geraken. Indien België begon met reeds aan de grenzen stand te houden, het gevecht in het open veld aan te nemen, en even als zijnen tegenstander naar eene spoedige beslissing te streven, zoo zoude het handelen als wilde het 't vraagstuk oplossen, hoe men in den kortstmogelijken tijd zijnen ondergang bewerken kan.

Wij behoeven niet op te merken, dat, zoo België dergelijk defensie-plan als het hier voorgestelde, opvolgen wil, het dan voornamelijk aankomt op de keuze van het voor de plaatsing van een verschanst legerkamp meest geschikte punt.

Algemeen wordt door de voorstanders van zoodanig kamp een terrein in de nabijheid van Antwerpen, en aan een der Schelde-oevers sluitende, als daartoe het gunstigste gelegen, aangeprezen.

De schrijver van het *Systeme raisonné* enz. beveelt echter, als met uitsluiting van den regter oever der Schelde, voor zoodanig oogmerk den linker oever van die rivier aan, en stelt voor een legerkamp op te werpen, waarvan het front bepaald wordt door eene lijn van fort St. Marie, over Beveren en voor langs Cruybeke naar de Schelde getrokken, terwijl de rug van dit kamp, namelijk van fort St. Marie, langs het Vlaamsche Hoofd, tot aan de monding van de Barbierbeek, eene lengte van 18000 ellen hebben zoude; voorts door de Schelde begrensd en door dien stroom als door een 400 à 600 ellen breede natuurlijke hindernis, zonder verdere kunstmatige versterking, genoegzaam verdedigd zoude worden.

Ongeveer een derde gedeelte der frontlijn, en wel van meergemeld fort tot op eenigen afstand van Beveren, kan door inundatiën volstrekt ontoegankelijk gemaakt worden. Ter versterking van het overige gedeelte dezer lijn, hetwelk met eene uitgestrektheid van 6000 ellen het front van aanval vormt, worden vijf groote forten of aarden citadellen, waarvan de met zwaar geschut geplante wallen het voor-

liggende terrein geheel beheerschen, voldoende geacht.

De onderlinge afstand dezer forten zoude 1000 ellen bedragen, welke tusschenruimten voornamelijk door het geschut van achterwaarts liggende barbetten, doch voor een gedeelte namelijk nabij de Schelde, ook door inundatiën zouden verdedigd worden.

Zoodanig verschanst legerkamp zal, naar des ontwerpers meening, de onderstaande voordeelen opleveren:

Met inbegrip van Antwerpen, welke vesting door middel van schipbruggen met het kamp in gemeenschap kan gebragt worden, zal dit kamp eene uitgestrekte sterke stelling vormen, die niet geheel ingesloten kan worden, noch den vijand goede uitkomsten belooft van de afzonderlijke insluiting van het kamp, of van de vesting, ten gevolge der onderlinge gemeenschap, en bovendien van eene voor het onderhoud en de gezondheid der troepen zeer gunstige landstreek, eene ruimte van meer dan vier vierkante uren inneemt.

Van den regter oever der Schelde zal men dit kamp niet kunnen aanvallen, terwijl het tegen elken mogelijken aanval niet alleen bestand zal zijn, maar zelfs den verdediger de overwinning verzekeren.

De verdediger zal de gelegenheid hebben van, naar het noodig geoordeeld wordt, zoowel op den regter als op den linker Schelde-oever te opereren, terwijl, wanneer men met het verdedigend leger aanvallend te werk gaan en regtstreeks op Brussel trekken wil, de vesting Dendermonde het middel zal wezen om van den linker op den regter oever der rivier over

te gaan, en zoo de door den vijand aan de Rupel en Kleine Nethe, misschien ingenomen, sterke stelling om te trekken.

Eindelijk zal dit kamp niet beroofd kunnen worden van de gemeenschapslijnen langs welke België de hulp zijner bondgenooten ontvangen moet; het ligt onder bereik van Bergen-op-Zoom en in gemeenschap met de Zeeuwsche vestingen.

Een op den regter oever der Schelde gelegen kamp, zou van al dat goede — zegt de ontwerper — alleen dit bezitten, dat het ook tegen elken aanval bestand zoude wezen en dien met de neêrslag des aanvallers zoude doen eindigen, maar die stelling zoude daarentegen, door alleen de ruimte van het kamp met de vesting Antwerpen en het Vlaamsche Hoofd in te nemen, voornamelijk het nadeel medebrengen dat de vijand, door eene divisie te Burght en Zwijndrecht te detacheren — welke handeling door het op den regter oever der Schelde gekampeerde leger niet verhinderd zou kunnen worden — die bekrompen stelling aldaar zou kunnen blokkeren en zoo de gemeenschap met den linker oever voor haar afsluiten. Ook zou het dan aan zich-zelf overgelaten fort St. Marie, niet lang weêrstand kunnen bieden, en met het verlies van dit fort zoude ook voor de schepen van België's bondgenooten de gelegenheid verloren gaan om Antwerpen te bereiken.

Zoo wij goed onderrigt zijn, dan heeft echter het Belgisch gouvernement, voor de opwerping van een verschanst legerkamp, den regter boven den linker Schelde-oever verkozen, en is men daar, ten zuiden van Antwerpen, reeds met de uitvoering van

eenigen arbeid, ter verwezentlijking van dit voornemen, begonnen.

Door ten zuiden van Antwerpen de vereischte ruimte — waarover men daar zeker even goed als op den linker oever kan beschikken — behoorlijk te verschanzen, het fort St. Marie door inundatiën geheel voor den vijand af te sluiten; die inundatiën, zoo als naar wij vermeenen geschieden kan, tot tegen den spoor- of den straatweg (van Antwerpen naar Gend) en tegen het Vlaamsche Hoofd door te trekken, en den dan overschietenden niet geïndeerdten toegang tot het Vlaamsche Hoofd, namelijk de ruimte van een der genoemde wegen tot aan de Schelde, ter behoorlijker plaatse, misschien omstreeks Burght en Zwijndrecht, als bruggenhoofd te versterken; door dat alles zal men, naar ons inzien, ook op den regter Schelde-oever eene uitgestrekte sterke stelling kunnen verkrijgen, die bij het goede van tegen eenen aanval bestand te zijn en daarbij den verdediger de zegepraal te verzekeren, ook genoegzame ruimte en gelegenheid voor de gezondheid en het onderhouden der troepen bezit; eene stelling die niet van den linker oever der Schelde kan aangevallen worden, slechts eene gedeeltelijke insluiting toelaat, maar het afzonderlijk insluiten van vesting of kamp volstrekt niet veroorlooft. Het op den linker oever opgeworpen bruggenhoofd zal het verschanste leger de gelegenheid verschaffen om, zoo dit gevorderd mogt worden, ook op dien oever, zoowel als op den regter, te opereren.

Eindelijk zal deze stelling niet van hare gemeenschap met de Schelde beroofd kunnen worden, ligt zij evenzeer onder bereik

van Bergen-op-Zoom, en, wat wij met het oog op de uit Holland aan België te verleenen hulp niet onbelangrijk achten, in gemeenschap met de Noordbrabandsche vestingen.

Ook het volgende pleit, naar ons oordeel, voor den regter oever der Schelde, bij de keuze van de geschiktste plaats ter opwerping van een verschanst legerkamp voor België's defensie.

Daar men algemeen de landstreek tusschen de Maas en de Schelde als het vermoedelijk oorlogstoooneel, vooral ook wanneer België door Frankrijk aangevallen mogt worden, aanwijst, zoo mag men ook aannemen dat het Belgische leger meer geroepen zal worden om op den regter, dan wel om op den linker oever der Schelde werkzaam te zijn. Is dat leger nu ook op dien regter oever gelegerd, zoo verkrijgt het door het kamp de gelegenheid bij het oprukken den vijand al dadelijk een breed front tegenover te stellen. Dit voordeel moet men missen, zoodra men in Antwerpen het eenige debouché bezit waardoor men zich op den regter oever kan uitbreiden. Ook zal, ingeval van terugtogt, door het terugtrekkend leger gemakkelijker een legerkamp op den regter oever bereikt en met aanmerkelijk minder verlies binnengetrokken kunnen worden, dan een ander kamp, werwaarts het, op zijn best genomen, slechts door de enge poorten van Antwerpen zijnen weg vinden kan.

Het gevaar van door eene vijandelijke divisie, nabij Burght en Zwijndrecht opgesteld, te worden geblokkeerd, zal, bij het bestaan van een bruggenhoofd, naar ons begrip, voor een op den regter oever

gekampeerd leger niet zeer te vreezen zijn. Die divisie zoude, ter wegneming van de gemeenschap met den linker oever, zoo het er op aan kwam weinig afdoen, maar zij zal daar zeker niet verschijnen, zoolang de moeijelijk te veroveren vesting Dendermonde nog in handen der Belgen is. Of zou de vijand die divisie durven blootstellen aan de gevaren waaraan men eene afdeling blootstelt die men zoodanig van de hoofdmagt afzondert, dat zij beiden in 's vijands nabijheid onderling door eene aanzienlijke terreinafscheiding — waarvan de vijand volkomen meester is — gescheiden zijn?

Wat het omtrekken der sterk genoemde stelling aan de Rupel en Kleine Nethe betreft, wij houden het er voor, dat het Belgische leger steeds eene hagehelijke taak op zich nemen zal, wanneer het in de gegeven omstandigheden te Dendermonde op den regter Schelde-oever zal pogen over te gaan.

Bij het voorslaan van die handeling moet men hoofdzakelijk aannemen dat Dendermonde nog door de Belgen bezet is; zonder dat toch zou aan geen' overtogt te denken vallen, te minder nog omdat Dendermonde op den regter oever der Schelde is gelegen. Hoezeer nu dat bezit niet als eene altijd zekere zaak mag aangenomen worden, geven wij toch die veronderstelling toe, omdat men Dendermonde voor eene zeer sterke, niet gemakkelijk te veroveren vesting houden mag. Door onderwaterzettingen wordt de belegering van die sterkte, slechts langs eene smalle strook gronds in de rigting van Brussel, mogelijk gemaakt. Die onderwaterzettingen behooren

dus onvermijdelijk reeds bij het begin van den oorlog gesteld te worden. Maar daardoor zal dan ook het Belgische leger, zoodra het na den overtocht Dendermonde weder verlaat om verder voort te rukken, verplicht zijn zich langs diezelfde smalle strook gronds te bewegen, en dus met een zeer bekrompen front tegen den vijand — die wij hierbij niet werkeloos durven veronderstellen — kunnen oprukken. Hoe overmagtig nu het Belgische leger met zijne bondgenooten ook zijn moge, het zal van die overmagt geen partij kunnen trekken, maar bij dien togt alle nadeelen ondervinden van een défilé, zoo nadeelig als er misschien weinig zijn.

Daarom vreezen wij dat het Belgische leger die onderneming moeilijk zoude kunnen volbrengen, en zoo het op Brussel

wilde trekken, zich zoude gedwongen zien daartoe den toch ook niet zeer voordeligen weg over Antwerpen te kiezen.

Wij gelooven dat eene vijandelijke divisie, tegenover en ten zuiden van Dendermonde geplaatst, genoeg zoude wezen om de bedoelde onderneming geheel te doen mislukken.

Ook meenen wij nog dat een verschanst legerkamp op den rechter oever van de Schelde, even goed als, zoo niet beter dan zoodanig een op den linker oever van die rivier gelegen kamp, de verdediging van België, ook tegen andere staten dan Frankrijk, bevorderlijk zoude kunnen zijn.

J. SCHRAVER,
1° Luit.-adjutant.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(*Vervolg van N°. 9; Slot van Hoofdstuk XXI.*)

**ONDERHANDELINGEN IN 1829 MET DEN
VIJAND GEVOERD.**

Toen KIAI-MODJO na zijne gevangenneming van Samarang naar Batavia was overgebracht, gaf hij, na een kort verblijf aldaar, te kennen tot het sluiten van den vrede te willen medewerken. Hij schreef, met goedvinden van den Kommissaris-Generaal, brieven aan DIEPO-NEGORO en de voornaamsten zijner onderbevelhebbers, en deze brieven gaven aanleiding tot het voeren van onderhandelingen, die eenen gerekten wapenstilstand met zich bragten.

De brieven van KIAI-MODJO werden door kapitein ROEPS, verzeld van twee priesters, naar den vijand overgebracht, en wij hebben reeds gezien dat ROEPS, al dadelijk na zijne aankomst bij de opstandelingen, door een misverstand aan groot levensgevaar was blootgesteld. Den dag na de gebeurtenis die wij bedoelen, kon hij echter reeds aan

den Generaal DE KOCK melden, dat al de onderbevelhebbers van DIEPO-NEGORO, en vooral SENTOT, met zijne komst zeer waren ingenomen, en dat zij, zonder eenigen twijfel, niets liever wilden dan den vrede zien sluiten. Hij verzocht voorts dat de kolonel-honoraire NAHUIS in de nabijheid mogt komen, dewijl SENTOT, die hem in zijne jeugd kende, het verlangen had geopenbaard met dezen hoogen ambtenaar een onderhoud te hebben.

De kolonel NAHUIS bevond zich weldra te Gamplong, en liet aan SENTOT weten dat hij gereed was hem te ontvangen. SENTOT echter begeerde dat NAHUIS over de Progo en tot hem zou komen; een eisch waaraan niet kon worden voldaan. Immers zou het niet in overeenstemming geweest zijn met de waardigheid der Nederlandsche regering, dat alle stappen en pogingen door hare ambtenaren werden verrigt, terwijl men aan de zijde der op-

standelingen geen de minste toenadering deed. NAHUIS was reeds van Solo naar Gamplong gereisd, en kon dus met regt van SENTOT vorderen dat hij den korten afstand zou overschrijden, die nog tusschen hen gelegen was.

SENTOT evenwel was daartoe niet te bewegen, en uit de briefwisseling, met hem en ROEPS over deze aangelegenheid gevoerd, bleek nog bovendien dat hij ook aan ROEPS niet meer wilde vergunnen zich naar Gamplong te begeven.

Dit verwekte achterdocht bij NAHUIS, die niet zonder reden meende te mogen veronderstellen, dat SENTOT zich niet alleen van ROEPS, maar ook van hem wilde meester maken, om hen later tegen KIALI-MODJO te kunnen uitwisselen. Het gevaar waarin hij geloofde dat ROEPS verkeerde, deed hem echter besluiten tot het doen van toenaderingen, waardoor hij hoopte dien braven officier te redden.

NAHUIS rigtte dien ten gevolge, nog altijd op den 27sten Januarij, aan ROEPS het verzoek SENTOT te willen mededeelen dat hij, om een bewijs te geven van de goede bedoelingen der Nederlandsche regering, tot hem zou komen, maar dat SENTOT in het oog diende te houden dat een kolonel en kommissaris der regering niet kan reizen als een gemeen man, en dat hij derhalve verlangde afgehaald te worden door ROEPS en een voornaam Javaan. Hij eischte ook van SENTOT de schriftelijke belofte niet langer dan twaalf uren te zullen worden opgehouden, en zei herhaaldelijk tot ROEPS: *Gij moet komen*. — Eenige uren later ontving hij van ROEPS ten antwoord dat SENTOT, na kennis ge-

nomen te hebben van den inhoud dezes briefs, hem vergund had met den Tommongong SOEMO-DI-POERO naar Gamplong te vertrekken, ten einde NAHUIS af te halen, maar dat DIEPO-NEGORO voor zijn vertrek tegenbevel had gezonden, zoodat de Tommongong thans alleen was gegaan. Deze Tommongong werd door NAHUIS onmiddellijk en met het volste regt in verzekerde bewaring genomen, en hem bevolen aan SENTOT te schrijven dat hij den kapitein ROEPS den volgenden morgen naar Gamplong had te zenden, indien hij er op gesteld was het bezoek van NAHUIS te ontvangen. Dit had goede gevolgen, want inderdaad verscheen ROEPS den 28sten Januarij bij de onzen; hij had echter beloofd weder naar Kali-Bondal terug te zullen keeren, en wilde die belofte houden zoodra hij vernam dat NAHUIS er van af zag naar SENTOT te gaan; maar een stellig bevel van NAHUIS, wat later door den opperbevelhebber herhaald werd, deed hem te Gamplong blijven. NAHUIS deelde nog dienzelfden dag aan SENTOT de allezins voldoende redenen mede, waarom hij van denkwijze veranderd was en aan ROEPS niet wilde vergunnen naar Kali-Bondal te gaan. Hij schreef hem dat hij den vorigen dag gezegd had hem te Kali-Bondal te zullen gaan zien, wanneer hij een schriftelijk bewijs ontving na twaalf uren tijds weder ongehinderd te kunnen vertrekken; maar dat hij dit bewijs niet had ontvangen en dus ook niet zou komen. Ook had Zijne Excellentie, de Luitenant-Gouverneur-Generaal, hem verboden te gaan en bevolen ROEPS te Gamplong te houden, dewijl de Pangerang BEI den wapenstilstand had

verbroken, en ROEPS door hem, SENTOT, wederregtelijk twee dagen was aangehouden geworden. Hij verzekerde hem dat de Nederlandsche regering wel degelijk gezind was den vrede te sluiten, zoo de eischen van DIEPO-NEGORO slechts betamelijk waren, en hij gaf hem kennis dat hij te Gamplong nog zoolang zou vertoeven, als noodig was om te vernemen of hij hem op den linker Progo-oever wilde komen zien, dan wel of hij het antwoord op de brieven van KIAU-MODJO met HADJALI en KASSIM-BESARIE wilde zenden. Ten einde hem in eene goede stemming te houden, zond hij hem nog bovendien eenige geschenken.

SENTOT verscheen niet bij NAHUIS, maar deed het antwoord op de brieven door de genoemde zendelingen geworden. Hij had grovelijk tegen alle gebruikelijke vormen gezondigd, door den kapitein ROEPS te beletten naar Gamplong terug te keeren, en het valt moeilijk te zeggen wat hem tot die daad bewogen heeft; dat hij er evenwel door verraderlijke oogmerken toe werd aangespoord, kunnen wij niet aannemen, hoezeer de kommissaris NAHUIS, en aanvankelijk zelfs de Generaal DE KOCK en de Kommissaris-Generaal, hem daarvan verdacht hielden. Wij kunnen dit niet, onder anderen dewijl ROEPS zich later tegen het verzenden van eenen vrij scherpen brief verklaarde, die door KIAU-MODJO aan SENTOT was geschreven, over diens handelingen in deze. ROEPS zei bij die gelegenheid, dat SENTOT uit den brief van KIAU-MODJO zou moeten afleiden, dat hij zich over hem beklaagd had; hij had dus persoonlijk geene redenen zich over SENTOT

te beklagen, anders zou hij, indien hij hem in het belang der onderhandeling slechts in eene goede stemming had willen houden, gezegd hebben dat die brief aan SENTOT zou doen weten dat hij zich over hem beklaagd had. — De verrigtingen van den kolonel honorair NAHUIS werden evenwel door den Generaal DE KOCK en den Kommissaris-Generaal op eene vleijende wijze goedgekeurd, en dit met regt, want zij hadden het voor ons gunstige gevolg dat de opperbevelhebber, voor zooveel de krijgskzaken aanging, weder vrij werd in zijne handelingen en zich niet langer een aantal kleine inbreuken op den wapenstilstand behoefde te laten welgevallen.

NAHUIS bleef nog gedurende den 28sten op antwoord van SENTOT wachten, maar niets ontvangende, vertrok hij naar Djokjokarta, terwijl ROEPS te Gamplong achterbleef, om te vernemen wat de uitwerking der brieven van KIAU-MODJO zou wezen. De wapenstilstand werd echter als geëindigd beschouwd, en er grepen aan onze zijde weder eenige kleine aanvallende bewegingen plaats tegen sommige vijandelijke hoofden, die intusschen, in strijd met de gemaakte overeenkomst, voor ons nadeelige, stellingen hadden bezet.

Op verzoek echter van SENTOT werd de wapenstilstand den 10^{den} Februarij weder hersteld en het onderhandelen voortgezet. Dit onderhandelen leidde helaas tot niets; de eischen van den vijand waren zeker veel lager dan vroeger, maar hetgeen men uit zijne ingewikkelde spreekwijze kon opmaken, was voldoende om te bewijzen dat hij nog duchtige lessen zou moeten ontvangen, eer men een redelijk vergelijk

zou kunnen treffen, zoodat den 10^{den} April 1829 de vijandelikheden werden hervat.

Die wapenstilstand werd sedert den 10^{den} Februarij door de opstandelingen met de grootste stiptheid nageleefd. Het is zeker dat er hier en daar op ons grondgebied kleine strooptogten en afzettingen — zoogenaamde ketjoe's — plaats grepen, maar die waren van onbeduidenden aard en werden telkens gepleegd tot het bekomen van leeftogt, waaraan de vijand in geenen deele overvloed scheen te hebben. Bovendien is het billijk te erkennen, dat het aan de bevelhebbers eener krijgsmagt, die zoo weinig onder tucht stond als die van DIEPO-NEGORO, moeilijk moest vallen hunne ondergeschikten altijd in toom te houden. Ook bleek het, na gedaan onderzoek, dikwerf dat de schuldigen aan die rooverijen niet anders waren dan boosdoeners, die met de zaak van DIEPO-NEGORO niets gemeen hadden. In tegenstelling van die weinigbeduidende ongeregelheden, zouden wij dan ook menig voorbeeld kunnen aanhalen van den goeden wil en de goede bedoelingen der vijandelijke aanvoerders. Zij bewezen op verschillende punten aan de onzen, en deze aan hen, een aantal van die kleine diensten en hoffelijkheden, die men in een beschaafd leger zoo gaarne ten beste heeft voor eenen tegenstander die onze achting heeft verworven, wanneer men bij het schorsen der vijandelikheden werkeloos tegen hem over staat.

De wapenstilstand had overigens voor de Nederlanders de beste gevolgen gehad. Hij was gevallen in een jaargetijde waarin door de onzen de zwaarste vermoeijenissen

zouden geleden zijn, zonder dat zij veel vorderingen hadden kunnen maken; de vijand was tusschen de Progo en Bogowonto ingesloten, de landstrecken achter die rivieren waren door de Nederlanders bezet en de goede orde had zich daar al zoo meer en meer kunnen vestigen, zonder dat de vijand haar kon storen. In stede van vermoeijenissen te verduren, hadden de onzen rust genoten, en een aantal herstelde zieken had de hospitalen verlaten, zonder er door anderen vervangen te zijn. Het leger was daardoor op het einde van den wapenstilstand ongeveer 400 Europeanen sterker dan bij zijn begin, en waren bovendien aanvullings-troepen uit het moederland aangekomen, men verwachtte nieuwe hulpbenden van Makassar, en de opperbevelhebber zag zich dus in staat gesteld zoo krachtig als ooit tegen DIEPO-NEGORO op te treden.

XXII.

VAN HET HERVATTEN DER VIJANDELIJKHEDEN
IN APRIL 1829, TOT AAN DE ONDER-
WERPING VAN SENTOT IN OCTOBER
VAN HETZELFDE JAAR.

De langgerekte wapenschorsing was van den gunstigsten invloed geweest op den gezondheidstoestand der troepen; in den aanvang van April bevonden zich ruim 400 Europeanen minder in de hospitalen dan op den 1sten Januarij; het leger was bovendien geheel uitgerust en had versterking bekomen, zoowel door aanvullings-troepen uit Europa, als door eene vermeerdering der hulpbenden. Men behoefde dus

slechts te wachten tot het goede jaargetijde den bodem genoegzaam zou opgedroogd hebben, om den oorlog met vernieuwden lust te hervatten en zoo krachtig als ooit voort te zetten.

Op den 1sten April 1829 waren de geregelde troepen van het leger te velde, de expeditionnairen daaronder begrepen, sterk als volgt:

De infanterie 270 officieren, 5940 Europeanen en 5755 inlanders.

De ruitery 57 officieren, 453 Europeanen (huzaren), 594 inlanders (Djajang-Sekars, enz.) en 797 paarden.

De artillerie en trein 56 officieren, 603 Europeanen en 589 inlanders.

De pionniers 5 officieren, 16 Europeanen en 146 inlanders.

Te zamen derhalve 548 officieren, 4994 Europeanen, 4682 inlanders en 797 ruitery-paarden.

Bovendien werden in de hospitalen verpleegd 19 officieren, 957 Europeanen en 278 inlanders.

Bij de geregelde strijdkrachten, hierboven genoemd, kwamen nog aan hulpbenden, zoo als van den Keizer, van den Sultan, van MANGKOE-NEGORO, van de vorsten van Madura, Menado, Gorontale, Boeton, Tidor en Ternate, 7442 man voetvolk (waarbij 4174 man met geweren), 185 man artillerie en 152 ruiters; voorts aan permanente barissans, zoo als van de Pangerangs MANGKOE-DI-NINGRAT, ARIO-BLITAR, NOTTO-PRODJO, SERANG, de Pangerangs regenten van Tegal, Batang, Kendal (1) enz.,

(1) De drie hier genoemde regenten waren onlangs, tot belooning voor hunne talrijke in dezen oorlog bewezen diensten, tot Pangerangs verheven.

5581 man voetvolk (waarbij 2995 met geweren) en 55 ruiters.

De geheele krijgsmagt, die door den Generaal DE KOCK tegen de opstandelingen werd aangevoerd, bestond derhalve uit 548 officieren der geregelde Nederlandsche troepen, 4994 Europeanen, 17895 inlanders en 1004 ruitery-paarden.

Om de uitgebreidheid der middelen, die tot het dempen van den opstand werden aangewend, meer en beter te doen beoordeelen, zullen wij hier nog melden dat in de verschillende forten, bittings en bij de mobiele kolonnes op het oorlogstooneel aanwezig waren: 64 twaalf \bar{w}^m , 94 acht \bar{w}^m , 58 zes \bar{w}^m , 14 vier \bar{w}^m , 52 drie \bar{w}^m , 56 twee \bar{w}^m , 2 anderhalf \bar{w}^m , 25 een \bar{w}^m , 27 een \bar{w}^m op bergaffuiten, 2 half \bar{w}^m , 46 lilla's, 2 houwitser's à 7 d^m, 2 d° à 5 d^m, 2 d° à 4 d^m, 2 d° à 5³/₄ d^m, 4 mortieren à 12 d^m, 17 handmortieren à 5 d^m, 9 d° à 4 d^m en 17 d° à 5³/₄ d^m, te zamen 475 vuurmonden (1).

Gedurende het 2de halfjaar van 1828, waren in de verschillende ziekeninrigtingen der 2de groote militaire afdeeling, onder behandeling geweest 18525 zieken, waarvan er 15098 hersteld en 1852 (dus nog niet 1/10) overleden waren. In het 1ste halfjaar van 1829 bedroeg het getal der ver-

(1) Men kan nagaan dat er door zóoveel verschillende kalibers zeer dikwerf verwarring moest ontstaan, en dit niet alleen in de magazijnen, maar zelfs op het oorlogstooneel. Men zal dit nog beter beseffen, wanneer men overweegt dat van sommige kalibers drie soorten, namelijk Hollandsche, Engelsche en Fransche, aanwezig waren, zoodat de minste onduidelijkheid, bijv. in het aanvragen van munitie, de schromelijkste gevolgen kon hebben.

pleegde zieken 14728, waarvan er 11559 herstelden en 1354 (dus nog niet $\frac{1}{9}$) stierven. Aangezien onder de hier genoemde verliezen weder niet geteld zijn de gesneuvelden en de overledenen in het kwartier en bivak, zoo ziet men dat de oorlog nog altijd zeer verslindend bleef, in weerwil der aanhoudende zorgen van den opperbevelhebber, om zijne soldaten goed en geregeld te doen verplegen, zoowel wanneer zij gezond waren, als wanneer zij op het krankenleger lagen uitgestrekt. Onder de nieuwe middelen die de Generaal DE KOCK in het werk stelde, om vooral het groote verlies van officieren zooveel doenlijk te verminderen, behoort het geven der vergunning, ook aan die der infanterie, om hunne dienst in het veld te paard te verrigten. Zij bekwamen dien ten gevolge — 16 Maart 1829 — ieder van rijkswege voeding voor een paard.

De maatregelen tot de verpleging der troepen, en in het algemeen de verschillende dienst-takken bij het leger te velde, bleven overigens op dezelfde wijze ingerigt als in de beide vorige jaren, en er bestond ook volstrekt geene reden daarvan af te wijken, want de ondervinding leerde voortdurend dat alles zeer doeltreffend was ingerigt. De luitenant-kolonel ROEST, de majoor PERIÉ, de luitenant-kolonel DE KOCK VAN LEEUWEN, de onder-inspecteur der 1ste klasse LUCASSEN (1) en de dirigerende officier van gezondheid VAN DEN HEUVEL, chefs van den staf, van de ruitery, van de artillerie, van de militaire administratie en

van de geneeskundige dienst bij het leger te velde, gingen voort den opperbevelhebber ijverig te ondersteunen en ieder in zijnen werkring diens zorgen te verligten, en het welzijn van den lande en van den soldaat te behartigen. Het raderwerk was dus goed zamengesteld en het bestuur daarvan aan bekwame handen overgegeven; de Generaal DE KOCK overtuigde zich daarvan meer en meer door inspectie-reizen, die hij naar de verschillende gedeelten van het oorlogstooneel ondernam, en hij kon dus met vertrouwen zijn moeilijk pad blijven bewandelen.

Hoezeer het leger te velde, gelijk wij zagen, reeds eene aanzienlijke sterkte had, zoo was de opperbevelhebber niettemin in tijds bedacht geweest die sterkte nog te verhoogen, om zodoende te gemoet te komen aan eene belangrijke vermindering die zijne strijdkrachten in den loop van het jaar vermoedelijk zouden ondergaan. Er verschenen dien ten gevolge — in de maand Julij — op het oorlogstooneel ruim 800 Makassaren, aangevoerd door den Koning van Tello en den Onderkoning van Goa. Deze troepen schikten zich, even als de hulpbenden in het vorige jaar aangekomen, spoedig in de krijgstuicht en bewezen uitmuntende diensten. Er werd echter van de Europeaansche chefs, onder wier bevelen de hulptroupen gesteld waren, veel omzigtigheid en eene bijzondere kennis van de geaardheid der Indianen gevorderd, wilde men, door de landsgebruiken en vooroordeelen dier volkeren, niet soms de belangrijkste ondernemingen zien mislukken. Zoo weigerde bijv. de Koning van Tello, KRAENG-KATANGKA, op eenen Zatur-

(1) De Heer TIMMERMANS vertrok in Junij 1829 naar Batavia.

dag van Samarang naar Magelang op marsch te gaan, dewijl zijn vader op eenen Zaterdag overleden was.

Aangezien de Makassaren goede ruiters waren, zoo werden, in de maand Augustus 1829, 100 man dezer troepen van paarden voorzien, en op die wijze aan ons leger meer beweegbaarheid bijgezet, op een tijdstip waarop het uiterst noodzakelijk was geworden de zwakke en zeer verdeelde benden van DIEPO-NEGORO aanhoudend na te jagen en nimmer rust te laten.

Het verlies in strijdkrachten, wat de Generaal DE KOCK te gemoet zag en tot leeniging waarvan maatregelen waren genomen door het in dienst stellen der Makassaren, stond veroorzaakt te worden door het vertrek der expeditionnaire troepen. Deze hadden zich slechts verbonden om gedurende twee jaren op het eiland Java te dienen, en daar die tijd in den loop van 1829 moest verstrijken, was het te voorzien dat althans het grootste gedeelte daarvan, na zooveel uitgestane vermoeijenissen, ontberingen en gevaren, zou verkiezen naar het Vaderland terug te keeren.

Reeds op het einde van 1828 waren uit Nederland bevelen afgezonden, hoedanig met de expeditionnairen te handelen. De meest stipte naleving van het Koninklijk Besluit van den 26^{den} October 1826, n°. 158, waarin het oprigten der afdeeling werd bevolen, was daarbij op den voorgrond gesteld, maar aan den opperbevelhebber van het leger in Indië was niettemin de bevoegdheid gegeven te beproeven of hij de expeditionnairen kon bewegen, hetzij allen, hetzij gedeeltelijk nog gedurende

een of twee jaren op Java te doen blijven, onder het genot der voordeelen hun in bovengenoemd besluit toegekend, of wel zooveel hunner als mogelijk was over te halen om voor goed in de gelederen van het Indische leger plaats te nemen. De expeditionnaire troepen hadden veel geleden; zij waren ter sterkte van 5145 hoofden op Java aangekomen, en op den 1sten Augustus 1829, het tijdstip waarop betrekkelijk hen een besluit moest worden genomen, telden zij in alles nog slechts 1058 hoofden. Zij hadden echter zulke uitstekende diensten bewezen, en het gedeelte wat aan de vernielende uitwerking van den afmattenden oorlog, dien wij beschrijven, mogt ontsnappen, was met de wijze van krijgvoeren zóó vertrouwd en vormde zulk eene uitgelezene bende, dat de Generaal DE KOCK er den hoogsten prijs op stelde het zoo mogelijk tot het einde van den strijd te behouden. In persoon trachte hij derhalve — in de eerste dagen van Augustus 1829 — de expeditionnairen tot een langer verblijf in Indië te bewegen; maar de gezondheidstoestand der meesten was zoodanig verzwakt, dat de uitslag zijner pogingen, althans bij de officieren, luttel was; slechts 24 hunner gaven aan zijn verlangen gehoor en verbonden zich nog eenigen tijd op Java te blijven dienen. Van de onderofficieren en manschappen ging echter een aanzienlijk getal in de rijen van het Indisch leger over. Ieder hunner die daartoe genegen was, kon voor elk jaar, wat hij zich verbond bij dat leger te dienen, f 12 handgeld, benevens de gewone vergoeding voor kleine uitrusting, bekomen; voor een jaar langer verblijf,

op den voet als voor de expeditionnaire troepen was vastgesteld, konden zij f 20 bekomen, alles terstond en in zilver uit te betalen. Tot het laatste waren echter weinigen genegen, en het was vooral van het 1ste bataillon der expeditionnaire troepen, wat het minste geleden had, dat velen bij het Indische leger overgingen. Dit bataillon had zich, nagenoeg sedert den aanvang van zijn verblijf op Java, in of nabij Djokjokarta opgehouden; het was voorwaar niet gespaard geworden, hiervan levert menige bladzijde van ons verhaal het bewijs; maar behalve dat het, af en toe, gedurende zijn verblijf in de hoofdplaats zich meer geriefelijkheden kon verschaffen, dan andere in hunne afgelegene kampementen, zoo hadden de bestendige zorgen van den kolonel Cocmus den heilrijksten invloed op zijn welzijn gehad. Van den eersten oogenblik waarin het bataillon onder zijne bevelen was gekomen, had hij gestreng doen waken tegen al die onvoorzigtige uitpattingen, waaraan de Europeaan zich gedurende de eerste dagen van zijn verblijf in Indië zoo gaarne overgeeft; hij had de voeding en den leefregel in het algemeen, zoodra mogelijk, in overeenstemming doen brengen met de eischen van het klimaat; hij was, in een woord, gesteund door zijn gezag met zijne veeljarige ondervinding, de onbedrevenheid der nieuw aangekomenen te gemoet gekomen; hij had hun den weg gewezen, ja voorgeschreven, die andere, in minder

gelukkige omstandigheden geplaatst, zelve moesten zoeken, en daardoor voor den staat menig wakker krijgsman en voor hunne bloedverwanten menigen dierbaren zoon of broeder behouden. Het 1ste bataillon der expeditionnaire afdeeling telde den 1sten Augustus 1829 nog 440 hoofden, waarvan een groot aantal zich voor goed bij het Indisch leger verbond.

De officieren en manschappen der expeditionnaire troepen, die aan den terugkeer naar het Vaderland de voorkeur hadden gegeven, werden in den loop der maand September te Samarang verzameld. Op welke wijze zij in hunne standplaatsen op het oorlogstoneel werden vervangen, zullen wij in het verhaal der krijgsverrigtingen zien; hier echter moeten wij afscheid van hen nemen, maar wij zullen dit niet doen zonder de vleijende en welverdiende woorden van lof neder te schrijven, die de Generaal de Kock bij hun vertrek uit het leger aan hunne bevelhebbers rigtte en aldus luiden: «Ik moet u bij deze gelegenheid op nieuw mijnen dank betuigen voor de veelvuldige en goede diensten, door u in dezen oorlog bewezen; ik verzoek u in deze ook de tolk mijner gevoelens te willen zijn bij de officieren, onderofficieren en manschappen, onder uwe bevelen dienende, die steeds zoovele bewijzen van volharding en van de naauwkeurige vervulling hunner pligten hebben gegeven.»

VERSLAG

NOPENS EEN, IN 1828, NAAR INDIË GEZONDEN-KORT METALEN KANON
VAN 2 ℥, MET ZIJN AFFUIT (1).

VERSLAG van de bevinding van het in de maand September 1828 uit *Nederland alhier aangebragte kort metalen kanon van 2 ℥*, wegende 56 Nederlandsche ponden, in hetzelfde jaar door de geschutgieters MARITZ EN ZOON te 's Hage voor het leger in Nederlandsch Indië gegoten en bij de constructie-magazijnen te Delft voorzien van aan dit geschut eigenaardig ligt affutage, ruim 5 maanden nadat men hetzelfde bij de mobiele kolonnes van het leger te velde tegen den vijand heeft kunnen aanvoeren.

Nadat het nieuw geschut van 2 ℥ voorzien was van de tot hetzelfde behoorende munitiën, ingerigt volgens de deswege ontvangene voorschriften van het Departement van Z. K. H. den Grootmeester der artillerie, zoo is hetzelfde dadelijk, na voorafgegane proeven, zoowel met betrekking tot het kanon als tot deszelfs affuit, bij de mobiele kolonnes gezonden gewor-

den, vermits men nergens beter dan op de bergachtige, doorsnedene en moeras-sige terreinen, waar deze manoeuvreren, met meer zekerheid over de al of niet deugdzaamheid van het onderwerpelijke kanon en deszelfs affuit kan beslissen.

Al spoedig ontving ik van de kommandanten der verschillende kolonnes en van de officieren hunner sectie-artillerie klagten, dat de schootsverheden, voornamelijk die der blikkendozen, te gering waren om met vrucht op eenen meestal voortvlugtenden vijand te kunnen werken, waarvan als de eerste oorzaken moeten beschouwd worden de mindere hoeveelheid buskruid, die er kan gebezigd worden om het projectiel weg te voeren en de ligtheid van het affuit, welke deszelfs terugloop te zeer bevordert. Men heeft ondervonden dat het gebruik der blikkendoos, op eenen grooteren afstand dan die van 220 passen, geheel vruchteloos is, iets hetgeen aan den Javaan welke over ons staat, het ontzag vóór, en aan den anderen welke met ons is, het vertrouwen op het kanon doet verliezen.

Weldra ontmoette men meerdere bezwaren in de constructie van het affuit, die van eene grootere aangelegenheid zijn. Onaangezien het nadeel dat men immer van te sterk teruglopende affuiten heeft, en de vertraging welke daardoor bij het

(1) Ofschoon dit Verslag al van vroegere tijden dagteekent, hebben wij het niet onbelangrijk geacht het in ons Tijdschrift op te nemen, omdat het onder anderen kan leeren, hoe men in dergelijke zaken bedacht dient te zien op hetgeen, zonder bezwaar, hier te lande kan vervaardigd worden, en op hetgeen beter aan het Indisch bestuur en de inrigtingen aldaar dient overgelaten te worden.

vuren ontstaat, zoo is men in de berglanden, waar de vijand zich meestal op hoogten plaatst, doorgaans verplicht hem langs een ophellend terrein te naderen. Gedurende den opmarsch van zoodanig terrein, kan van het kanon geen gebruik gemaakt worden, daar hetzelfde bij elk schot, uithoofde van de ligtheid van het affuit en het daardoor veroorzaakt groot recuul, onbegrijpelijk ver terugloopt en meesttijds omkantelt. Vindt men op zoodanig terrein somtijds hier of daar een klein horizontaal plekje om het stuk te kunnen plaatsen, dan wordt men weder door de geringe elevatie, welke men aan het kanon kan geven (zijnde de grootste van 7 graden), verhinderd, een punt dat meer dan 7 graden boven den stand van het kanon verheven is, te kunnen beschieten.

Dit inconveniënt heeft dan ook reeds bij al de kolonnes, die in de gebergten ageren, plaats gehad.

De geringe verheffing van het kanon boven het grondvlak der aarde, of wel de lage ligging van hetzelfde op de as, levert almede zeer vele zwarigheden op. Behalve dat het voor den kanonnier op een effen hard terrein reeds moeilijk is om te richten, zoo is hem zulks veelal onmogelijk in de rijstvelden, waar de vizierlijn te spoedig wordt afgebroken door één, twee of meer op elkander volgende en trapsgewijze opgaande kleine dammen of zogenaaamde galangs, welke de rijstvelden van elkander scheiden. In zoodanige galangs stuit de kogel bij het vizierschot, terwijl hij door elevatie hooger gerigt wordende, over den nabijzijnden vijand heen vliegt. Dit

gebrek doet zich nog meer gevoelen, wanneer men het geschut in natte rijstvelden (sawa's), waar hetzelfde tot aan de as inzakt, moet gebruiken, zijnde het alsdan meestal volstrekt onmogelijk om op eenigen afstand te kunnen schieten.

Het is derhalve proefondervindelijk en overtuigend gebleken, dat het nieuw geschut op de daartoe in Nederland vervaardigde kleine affuitjes, welke het kanon slechts 0,76 boven het grondvlak verheffen en die door de geringe tegenwerking welke zij ontmoeten, te zeer terugloopen, ongeschikt is om alléén het armement eener kolonne te kunnen uitmaken; doch als secundair geschut bij het doortrekken van holle wegen, bergpassen en dessa's, kan hetzelfde steeds door zijne ligtheid de voorhoeden volgen en bij deze gebruikt worden, terwijl de zwaardere van ouds in gebruik zijnde kanons niet de groote magt opkomen en deboucheren; ook zijn de nieuwe stukjes zeer geschikt om met zeer veel spoed een gedetacheerd peloton te kunnen volgen.

Onderscheiden malen gebeurt het bij het leger te velde, dat eene kolonne den vijand langs geheel ongebaande wegen, door zeer diepe ravijnen, waarvan de doortogt allermoeijelijkst is, of over schier onoverkoomlijke hoogten verplicht is op te zoeken of te vervolgen, waar men met geene mogelijkheid ons hespannen zwaar kanon van 2 \mathbb{E} op zijn bergaffuit kan brengen; ook dáár kan het nieuw geschut met de ligte affuitjes somtijds van zeer veel nut wezen, vermits het toch in alle omstandigheden verkieslijker is dit geschut dan geen geschut bij zich te hebben, en

omdat men nog 't voordeel heeft het kanon geladen te kunnen medevoeren, hetwelk een groot voordeel is, om bij de ontmoetingen met den vijand, van hetzelfde dadelijk gebruik te kunnen maken, daar in het tegenovergestelde geval, al vond men ook de middelen om het oude kanon op bergaffuit voor den vijand te brengen, hetwelk nimmer dan ongemonteerd en stuksgewijze gedragen zoude kunnen geschieden, de vijand volkomen den tijd zoude hebben om zich te kunnen verwijderen, of zoo hij daartoe den moed heeft, eenen troep aan te vallen alvorens men het kanon zou hebben kunnen monteren en tot het vuren gereed zijn.

Ten einde van het nieuw geschut zoo veel voordeel mogelijk te trekken, zonder eenige verandering aan zijn affuit te maken, waarvoor hetzelfde ook geene geschiktheid bezit, zoo heb ik, met voorkennis en goedkeuring van Zijne Excellentie de Luitenant-Gouverneur-Generaal, Luitenant-Generaal opperbevelhebber van het leger, door aanbrenghing van ijzeren bussen, welke worden geschoven aan de tappen der nieuwe stukjes, ze bruikbaar gemaakt om op het oude bergaffuit van 2 en 1 f te kunnen worden gebezigd, zonder dat ook de bergaffuiten zelve eenige verandering hebben behoeven te ondergaan. Men krijgt hierdoor het voordeel van in sommige omstandigheden, waar men het oude berg-

affuit nog wel kan heenvoeren, doch het oude kanon om zijne zwaarte verplicht is achter te laten, van geschut voorzien te zijn, dat, ofschoon eene geringere schootsverheid hebbende, echter in allen opzichte van zeer groot nut zal kunnen wezen.

Eindelijk neem ik nog de vrijheid te dezer gelegenheid op te merken, dat het naar mijn gevoelen te wenschen zou zijn dat, wanneer het Indische Gouvernement het geraden mogt oordeelen meerder veldgeschut uit Nederland aan te vragen, het kanon van 2 f werde gekozen, onder dien verstande, dat hetzelfde van zoodanige metaalsterkte worde gegoten, dat bij het gebruik der voor den kogel en de blikkendoos bepaalde gewone buskruidladingen, het kanon kracht en duurzaamheid genoeg bezitte. Ongetwijfeld zoude in zoodanig geval het gewigt dier stukken ver beneden den bekenden ouden 2 f ^{er} blijven, en men zou daarvoor in Indië bergaffuiten, geëvenredigd aan de zwaarte van het kanon, kunnen vervaardigen, naar het thans bestaande model, vermits eene ondervinding van ruim vier jaren heeft doen zien, dat deze affuit schier overal van het meeste nut is geweest.

Magalang, den 27sten Maart 1829.

De Luitenant-Kolonel, kommandant
der artillerie te velde,

D. C. KOCK VAN LEEUWEN.

KORTE BESCHRIJVING VAN DE VELD-AFFUIT TOT KANON VAN 2 f .

Deze affuit bestaat uit de volgende *houten deelen*, welke alle van eikenhout zijn ver-

vaardigd, uitgenomen de velgen der raden, die uit ijpenhout worden gemaakt:

Een affuitlijf met twee korte zijwangen.

Een aslijf, waarin de ijzeren as geheel wordt ingelaten, en

Twee raden (hoog zonder beslag 0,855 el), bestaande uit eene naaf, tien spieken en vijf velgen.

De *ijzeren deelen* zijn:

Twee lijfplaten met tappannen, die ieder met 3 lijfbouten en eenige spijkers op de zijwangen bevestigd zijn.

Twee tapdekplaten met ketting, spie en kram.

Een staartbeslag, bestaande uit eene boven- en onderplaat, welke den affuitstaart omvatten, en met twee klinkbouten en eenige spijkers aan den affuitbalk bevestigd is; een dezer klinkbouten (de voorste) heeft een oogvormigen kop, het *kleine dirigeeroog* genoemd, dat onder een' hoek van 72° op de bovenplaat staat.

Een vast dirigeeroog, dat aan het uiteinde van het staartbeslag onder een' hoek van 92° met de bovenplaat is aangebragt.

Twee draagoogen met platen, ter wederzijden van den staart met eene schroefhout en twee spijkers bevestigd, zoodanig dat de draagspeek, er door gestoken zijnde, evenwijdig aan de as der affuit loopt.

Een stelschroef met moer en hout-schroeven.

Twee asplaten met bogten, dienende tot bevestiging van de as aan den onderkant der zijwangen.

Eene ijzeren as met opsluitbout en moer.

Twee asstropen met schroeven, moeren en opsluitijzers, dienende tot bevestiging van de ijzeren as aan het houten aslijf.

Vier asschijven, waarvan twee met haken.

Twee lunzen met bledden.

Acht naafbanden, waarvan vier aan elke naaf.

Vier ijzeren naafbussen (twee voor- en twee achternaafbussen) met krammen.

Twee radbanden met spijkers aan de raden bevestigd.

Vier gereedschapskrammen, waarvan twee ter regter zijde en twee ter linker zijde aan de affuit zijn aangebragt.

Verder behooren bij deze affuit een *borstelwisscher* van greenen hout met ijpen klossen, en eene *draag- en dirigeerspeek* van essenhout.

Deze affuit heeft de meeste overeenkomst met die van het *zware veldmaterieel* alhier in gebruik, en verschilt met deze, behalve in hare geringere afmetingen, als moetende dienen tot een' zoo kleinen en ligten vuurmond, hoofdzakelijk daarin:

1°. dat het affuitlijf met de zijwangen uit een stuk hout zijn vervaardigd, terwijl het affuitlijf van het zware veldmaterieel uit twee aan elkander gevoegde platen bestaat, waartegen de zijwangen, ieder uit een afzonderlijk stuk hout vervaardigd, worden bevestigd.

2°. dat bij n°. 1 niet eene doorlopende bronzen naafbus voor elk rad, zoo als bij n°. 2, maar twee ijzeren naafbussen, eene voor- en eene achternaafbus behooren, even als bij de affuiten van het vesting-

en belegeringgeschut, die van houten assen zijn voorzien.

5°. dat het rad van de affuit n°. 1 slechts tien speeken en vijf velgen, die van n°. 2 12 speeken en 6 velgen heeft.

4°. dat, in plaats van het affuitoog en de rigtspak, zoo als die aan de affuit n°. 2 bestaan, n°. 1 eene andere inrigting heeft, namelijk eene *dirigeerspeek* zonder beslag, die slechts eene kram heeft tot bevestiging aan de affuit, en welke bij de rigting van het kanon gestoken wordt in de twee bovenvermelde *dirigeeroogen*, terwijl die speek tevens dient tot verplaatsing van de affuit, waartoe zij door de *draagooogen* gestoken wordt.

5°. ontbreken aan deze affuit al de ijzeren deelen welke hier niet genoemd

zijn, en zich aan die van het zware veld materieel bevinden.

6°. De spoorbreedte is slechts 0,802 el, gemeten midden op midden van de radbanden, terwijl die van de affuit n°. 2 1,478 el is.

7°. De storting der raden, gemeten van het buitenvlak der velgen tot aan den buitenkant der speek op de naaf, is 0,044 el, bij het veldmaterieel is de stortingshoek 7°.

Verder is de afstand tusschen de zijwangen (inwendig) 0,159 el; de zijwangen zijn dik 0,049, zoodat de afstand van de buitenvlakken der zijwangen is 0,257 el.

Wanneer de stelschroef geheel is ingedraaid, is de afstand van het midden van den kop tot de as der tappen, wanneer het kanon opgelegd is, 0,29 el.

OEFENING DER LIGTE INFANTERIE. (1)

« Meer vaardigheid en meer geoefendheid,
« moet steeds het streven zijn onzer ligte
« infanterie »

I.

Bij het doorbladeren van het 15° Deel 1845, van den *Militaire-Spectator*, viel mij een artikel in het oog met het opschrift *Keurkorpsen*, dat bijzonder mijne aandacht trof, aangezien ik daarin een verhaal vond van een' Duitsch officier, die, bij een ver-

blijf te Parijs, in de gelegenheid was geweest den hoogen trap van vlugheid en geoefendheid van de jagers van Orleans of Vincennes te beoordeelen, en van zijne bevinding het volgende verslag in de *Allgemeine Militär-Zeitung* liet plaatsen:

« De schrijver dezer weinige regelen
« was onlangs, bij zijn kortstondig verblijf
« te Parijs, gelukkig genoeg van eene in-
« spectie over de Orleansche of Vincenner

(1) De beide onderstaande stukken zijn der Redactie achtervolgelyk geworden; maar aangezien zij hetzelfde onderwerp behandelen, hebben wij vermeend wel te doen ze gelyktydlyk te plaatsen.

«jagers bij te wonen; eene inspectie die
«door den luitenant-generaal SEBASTIANI ge-
«houden werd.»

«Alhoewel de schrijver de aanmerking
«moet maken, dat de jagers bij hunne
«oefeningen meer in den looppas liepen
«dan met hunne dienst als scherpschutters
«te rijmen was, moet hij hen toch gereg-
«tigheid laten wedervaren in alles wat
«hunne militaire opkweeking betrof.»

«Deze jagers zijn niet *slechts doelmatig*
«*gekleed*, maar zijn ook voortreffelijk on-
«derwezen en goed geoefend, iets dat zij
«bij het schijfschieten werkelijk toonden,
«door buitengewoon goed schieten.»

«De karabijnen of bussen, waarmede
«zij gewapend zijn, hebben eene zeer
«grootte schootsverheid, terwijl zij, zelfs
«op grootte afstanden, nog bijzonder veel
«trefzekerheid behouden.»

«De schrijver is niet in staat al de
«resultaten dezer oefeningen op te geven;
«de korte tijd, die hem vergund was om
«ze na te gaan en op te sporen, belette
«hem dezen wensch te vervullen.»

«Men zal daarvan echter eenig denk-
«beeld kunnen maken uit de navolgende
«notitiën, die hij in een der observatie-
«posten opteekende.»

«Vijftig man waren in twee gelederen
«gesteld, voor eene op 400 ellen ver ge-
«plaatste schijf van 12 ellen lengte en
«2 ellen hoogte.»

«Ieder deed 5 schoten, alzoo te zamen
«250 schoten. Daarvan troffen 117 kogels
«de schijf. De verslaggever, welke in
«eenen observatie-post in de nabijheid van
«den generaal SEBASTIANI stond, was in
«de gelegenheid om zich te overtuigen

«dat de kogels, welke de schijf misten,
«zeer nabij deze in den aarden kogel-
«vanger drongen. Bijzonder opmerkelijk
«waren de resultaten tegen eene bewe-
«gende schijf (*Rollscheibe*); op 500 ellen
«afstands werd op deze schijf gemikt.
«Er waren weder 50 jagers, doch nu in
«verspreide orde gesteld, en ieder jager
«deed wederom 5 schoten. De schijf stelde
«een Bedouin te paard voor, op $\frac{2}{3}$ van
«de werkelijke grootte. Zij werd zoo snel
«bewogen als de manschappen, die ze
«voortrokken, slechts loopen konden.»

«Bij het onderzoek bleek het dat 155
«kogels de schijf doorboord hadden.»

«Het was opmerkelijk te zien hoe deze
«schijf dikwerf door 5 kogels tegelijk ge-
«troffen werd, zoodat zij meermalen neder-
«stortte.»

«De karabijnen dezer jagers schijnen
«zeer goed te wezen, en mogen ons stof
«tot nadenken opleveren.»

Daar er volgens, *les on dit*, bij het in
gebruik stellen der *geweren Minié*, eene
nieuwe organisatie aan de jager-bataillons
zal gegeven worden, zoo heb ik het niet
onbelangrijk geacht bovenstaand artikel,
dat reeds voor 8 jaren het licht zag,
weder in herinnering te brengen, en het
heden ter lezing en behartiging aan te
bieden van diegenen, aan wie onze krijgs-
belangen zijn toevertrouwd.

Er is toch wel niemand die ontkennen
zal, dat eene goede en degelijke organi-
satie onzer ligte infanterie, niet alleen
hoogstwenselijk, maar zelfs hoogstnood-
zakelijk is, zullen wij in staat zijn, bij

eenen eventueelen krijg, behoorlijk onze vestingen, liniën, dijken, rivieren, enz. te verdedigen.

Onze zoogenaamde lichte infanterie, bestaande in de 3de kompagniën der 8 regimenten infanterie, de twee kompagniën der bataillons grenadiers en 8 kompagniën der twee bataillons jagers, alzoo gezamenlijk 42 kompagniën, is in het algemeen niet *genoegzaam* geoefend in het tiraileren en schijfschieten, en is niet doeltreffend gekleed om hare gewigtige en vermoeijende dienstpligten in oorlogstijd met gemak te kunnen vervullen.

Laten wij hooren wat OKOUNEF zegt, als hij over de kleeding der lichte infanterie spreekt: «Eene zoo zamengestelde dienstbetrekking, die aanhoudend eene groote krachtsinspanning vordert, maakt het volstrekt noodzakelijk, dat men eene groote oplettendheid wijde aan de kleeding der tirailleurs, die even *ligt als gemakkelijk wezen moet*. Indien men bij de linie of zware infanterie al eens het nuttige gedeeltelijk aan het aange-name moge opofferen, zoo mag echter nimmer eene zware en ongemakkelijke kleeding en bewapening de tirailleurs in hunne onafgebroke dienst belemmeren. Men wachte zich wel om de gedwongene houding, waarin de tirailleurs dikwerf hunne wapens moeten laden, door kleeding en uitrusting noodeloos te vermeerderen. De tirailleur is dikwerf in het geval van zich te moeten nederzetten, zich neder te leggen, te knielen, te klimmen en te springen, zoodat men hem al zijne middelen van aanval en verdediging zoude benemen,

«indien men zijne beweging door eene oneigenaardige kleeding belemmerde.»

«De lichte infanterist, gedurende geheele uren overgelaten aan zijnen moed, zijne kennis en zijne eigene denkbeelden, zoude hierdoor gemakkelijk het vertrouwen verliezen, hetwelk ieder mensch in zijne wapenen stelt, wanneer hij er gemakkelijk gebruik van maken kan.»

Het goed tiraileren is in de hedendaagsche krijgvoering van het hoogste gewigt, en zonder goed geoefende tirailleurs zal een leger, bij ieder gevecht, de grootste nadeelen van dit gemis ondervinden.

De lichte infanterie dekt het front van de liniën van bataille, maskeert de bewegingen der achter haar opgestelde troepen, misleidt den vijand omtrent het ware punt van aanval, en verzekert in een woord door patrouilles, voorposten enz., de veiligheid van een leger.

Zij moet dus met juistheid kunnen vuren, met ligtheid en gemak hare bewegingen kunnen volbrengen, en altijd gereed zijn om de eerste patronen af te bijten, ten einde de taak der linie-infanterie gemakkelijk te maken.

Hare werking dus voorbereidend zijnde, is hare bestemming voornamelijk deze: het terrein schoon te houden 't welk het haar volgend leger moet doorloopen, het gevecht te openen, den vijand te chicaneren en hem uit te lokken zijne strijdkrachten te ontwikkelen.

Het vermoeijende van dusdanige dienst, moet een ieder in het oog vallen; de tirailleur, die overal op, over en door moet,

dient, wil hij geheel aan zijne bestemming beantwoorden, ligt en gemakkelijk gekleed en gewapend, en degelijk in het tiraileren en schieten geoefend te zijn.

Ik wil nu de vraag stellen: Voldoet onze ligte infanterie aan al die noodwendige vereischten?

Zoo zij daar niet aan voldoet (en ik geloof dat de meeste deskundigen met mij

dit zullen erkennen), dan wordt het meer dan tijd dat daarin voorzien worde, en dat men aan onze ligte infanterie die organisatie en die geoefendheid geve, die haar bij de Fransche legers van 1800—1812 zoo geducht heeft gemaakt, en waarvan zij grootendeels hunne schitterendste overwinningen te danken hebben gehad.

II.

Wanneer ik nogmaals op de oefening onzer tirailleur-kompagniën terugkom, dan is het belang van het wapen, waarbij ik de eer heb te dienen, de eenige drijfveer die mij aanspoort om die gebreken en die leemten aan te wijzen, die, bij eene nieuwe reglementaire bepaling, hare dienst betreffende, voor verbetering en doelmatige uitbreiding vatbaar zouden zijn.

In het (hierboven geplaatst) artikel: *Oefening der ligte infanterie*, heb ik in algemeene bewoordingen te kennen gegeven, dat het niet alleen wenschelijk, maar dringend noodzakelijk is dat men, bij eene mogelijke reorganisatie der ligte infanterie, haar eene meer doeltreffende kleeding en wapening geeft, en dat zij beter geoefend en voorbereid mogt worden voor de gewigtige rol, waarvoor zij zal moeten optreden bij het uitbreken van eenen oorlog.

De jager- of tirailleur-kompagniën zouden altijd zooveel mogelijk op eene sterkte van minstens 80 man moeten gehouden worden, hetgeen eene genoegzame kern zoude zijn om tot het oorlogs-effectief uitgebreid te worden. De reden waarom ik

de tirailleur-kompagniën (1) op voet van vrede sterker wensch, is eenvoudig daarin gelegen, dat men meer moeite en tijd noodig heeft om een goed geoefend tirailleur of lichten infanterist te vormen, dan een linie- of zwaren infanterist. De laatste toch is meer door de gesloten orde, waarin hij strijden moet, onmiddellijk onder het oog zijner officieren, en kan aldus spoediger geoefend worden om in rij en gelederen de orders en kommando's op te volgen. De tirailleur daarentegen, die niet alleen in gesloten, maar vooral in verstrooide orde moet strijden en dikwerf aan eigen moed en oordeel overgelaten is, moet door eene langdurige en gestadige oefening die tact, die oogmaat, die vlugheid en die schranderheid verkrijgen, die geene reglementen kunnen voorschrijven, maar die hij alleen door oefening en de kennis van en het vertrouwen op zijne officieren kan bekomen.

Genoemde kompagniën zouden steeds

(1) Wanneer ik van tirailleur-kompagniën spreek, bedoel ik daar eveneens mede de jager-kompagniën.

aangevuld moeten worden uit de linie-kompagniën.

De vereischten, die een linie-soldaat zoude moeten bezitten om bij eene tirailleur-kompagnie over te gaan, zouden zijn: *ligchamelijke vluheid, sterke lichaamsbouw, vluig bevaltingsvermogen, aanleg om goed te leeren schieten en een goed gedrag.*

Ten einde den lust voor de ligte infanterie-dienst op te wekken, ware het wenschelijk dat de tirailleur een verhoogd soldij en eene betere kleeding (meer distinctief) ontving; in een woord, dat het als eene onderscheiding werd beschouwd bij zoodanige keurbende te dienen. Men zoude bij die kompagniën de meest geschikte officieren moeten plaatsen, dezulke die lust en ijver voor de tirailleur-dienst en het schieten aan den dag legden. Het is onbetwistbaar dat een officier, hoe kundig en bekwaam hij ook wezen moge, niet altijd de geschiktheid zal hebben, om meer dan zijne kamaraden van de linie-kompagniën, te moeten loopen, klouteren en springen. Dat is eene specialiteit en niet het eigendom van een ieder. De Maréchal DE BYRON, die onder de regering van HENDRIK IV leefde, zegt: *«Qu'il est nécessaire qu'un chef connaisse et distingue le genre et le mérite de chacun de ses officiers, afin de lui départir les missions et les emplois qui lui conviennent le mieux; car les uns sont bons à demeurer fermes dans un combat, les autres à des entreprises, et de chacun il faut tirer un bon et dextre parti.»*

De instructie zoude geheel moeten worden toevertrouwd aan de kompagnies-

kommandanten, die gehouden werden bij het einde der zomerdiensten een kort en zakelijk rapport in te geven, inhoudende den graad van geoefendheid in het schijfschieten en in het verstrooide gevecht.

De dienst der ligte infanterie moet aan geene slaafsche banden gelegd, maar door ruime orders en inzigten geleid worden; men moet dus aan de officieren, die daarmede belast zijn, overlaten die dienst zoodanig te regelen, zulk een terrein uit te zoeken en zulke omstandigheden te veronderstellen, als het meest dienstig zouden zijn om tot een goed resultaat te komen (1).

MARMONT zegt: *«Chaque art a sa théorie, mais le talent de s'en servir avec avantage demande des applications fréquentes et l'esprit d'observation.»* Dáárom late men veel aan het eigen oordeel der kompagnieskommandanten over, en beperke hunne handelingen niet door eene massa orders, nota's en bepalingen.

Het tirailieren is eene zaak van takt en oefening; de reglementaire bepalingen moeten daarvan slechts de gronden opgeven; het overige late men over aan het beleid van den officier die de tirailleur-linie aanvoert.

Die oefening der kompagniën op haar zelve, zou het groote voordeel aanbrenge van ze bedaard en geregeld, zonder overijling, te doen plaats hebben (hetgeen niet altijd geschiedt), van de emulatie op te wekken tusschen de verschillende kompagniën, waardoor men door vergelijking

(1) De kommandanten der kompagniën zouden, als punt van uitgang, zich moeten houden aan de bestaande reglementen op het tirailieren en schijfschieten.

zoude kunnen oordeelen, wie de beste vorderingen had gemaakt.

De officieren leeren zodoende beter hunne ondergeschikten, en omgekeerd, kennen, krijgen voor elkander meer onderling vertrouwen (1) (zoo noodzakelijk voor eene tirailleur-linie die voor den vijand ageren moet), en de manschappen, gewend zijnde aan de handelingen hunner officieren, kunnen door slechts enkele wenken aan hunne bevelen gehoorzamen.

Deze oefeningen zouden, met die in het schieten, de hoofdbezigheid der ligte infanterie moeten uitmaken, en aan de kompagnies-kommandanten voor iedere oefening in het tiraileren een maximum en minimum van tijd worden voorgeschreven, ten einde in geene uitersten te vervallen.

Daar de kleeding een punt van smaak is, zoo wil ik daar liefst niet in treden, maar alleen den wensch uiten dat men aan onze geheele infanterie de pantalon *met gulp* gaf, op de beide zijden voorzien van een zak. — Wáárom aan den infanterist onthouden, wat de kavallerist reeds sinds jaren heeft?

(1) ROGNAT zegt: *C'est le défaut de confiance mutuelle qui produit si souvent des terreurs paniques parmi les troupes.*

Het kruisledergoed is lastig en vermoeijend voor den tirailleur; het gekletter van sabel en patroontasch maakt hem ongeschikt om greppels en slooten over te springen, aangezien hij nimmer zijne handen vrij heeft, maar steeds met zijne linker hand sabel en patroontasch moet vasthouden, als hij springen of loopen moet.

Eene commissie is bezig met het ontwerpen van een nieuw reglement op het schijfschieten, in toepassing op de geweren *Minié*; deze taak is in goede handen.

Ik zal deze beschouwingen eindigen met eenige woorden van VAN RIJNEVELD:

« Ons terrein en onze verdedigingsliniën zijn zeer geschikt voor eene hardnekkige verdediging, wanneer bij eene daarmede in overeenstemming gebragte taktische opleiding onzer krijgslieden, het gevoel van nationalen trots, warme liefde aan Koning en Vaderland gepaard gaat.»

« Indien daarentegen de oefening onzer ligte infanterie in het schieten niet meer behartigd wordt als thans het geval geweest is, zullen wij spoedig gedwongen kunnen worden onze liniën aan den vijand prijs te geven.»

's Gravenhage, 1855.

H. G. F. LEISSIUS,

1° Luitenant der jagers.

IETS OVER DE INSPECTIËN VAN GROOTERE KAVALLERIE-AFDEELINGEN.

I.

De inspectiën hebben in het algemeen eenen aanmerkelijken invloed op de opleiding der troepen, meer zelfs dan in het eerste oogenblik welligt schijnt: goed gehouden, geven zij aan de troepen opgewektheid en ervaring, terwijl zij, in omgekeerden zin gehouden, soms nadeelig kunnen werken; het is daarom niet hetzelfde hoe zij gehouden worden.

II.

Vooreerst zijn er twee geheel verschillende inspectiën te onderscheiden, namelijk dezulke die over de details gaan, of geheel elementaire oefeningen, en de oefeningen in hoogerem zin. De eerste worden het beste in de garnizoenen gehouden, terwijl de andere alleen met grootere vereenigde troependeelen plaats kunnen hebben, en deze eerst na eenen bepaalden tijd kunnen geschieden. Bij de eerste verkrijgen de inspecteurs genoegzame gelegenheid om zich te overtuigen, zoowel van den trap van opleiding dien de troepen bereikt hebben, als van de wijze van opleiding die daarbij gevolgd is. Dit laatste dient men bijzonder in aanmerking te nemen, wijl zonder goede methode geen zekeren hoogerem trap van opleiding te verkrijgen is, en door de methode inzonderheid een goede geest bij den troep moet opgewekt en aangekweekt

worden, waarvan het goed onderhouden van paarden en wapens afhangt. Deze te zamen kunnen alleen den grondslag leggen van eenen krijgsvaardigen en krijgshaftigen troep, terwijl men anders geen waarborg heeft voor groote resultaten. Schijnt het nu in den regel noodzakelijk, dat het geheele wapen volgens ééne en dezelfde leerwijze worde opgeleid, zoo is het toch niet alleen onnoodig, maar ook nadeelig, alles tot de kleinste details van boven af vast te stellen; want dat is zoo goed als wilde men met geweld den schependen geest dooden en eenen stilstand invoeren, die met teruggang gelijk staat. Ieder aangestelde instructeur moet in zijnen werkring eene zekere speelruimte behouden, en alleen tot het wezentlijke, dat men naar de uitkomsten beoordeelt, moet de contróle van den inspecteur zich uitstrekken.

III.

De andere inspectiën, die het eigentlijke onderwerp van deze beschouwingen uitmaken, hebben ten doel het eindresultaat van alle gehouden oefeningen in hare krijgsmatige toepassing te onderzoeken, voornamelijk naar den aard der grootte van de geïnspecteerde afdeeling, met inachtneming der meerdere of mindere betrekking van den inspecterende tot deze afdeeling; dat is: dat de inspecteur, naarmate hij hooger in rang is, zich minder met details

moet inlaten, kunnende hij zeer goed over de innerlijke deugdelijkheid van eenen troep oordeelen, naar de uitkomsten die hij ziet.

IV.

Terwijl de onmiddellijke inspecteur van een regiment, de brigade-kommandant, eenen geheelen dag noodig heeft tot het onderzoek van de volgens het reglement uit te voeren exercitiën, en eerst den tweeden dag tot het manoeuvreren kan overgaan, ja welligt nog eenen derden dag noodig heeft om een naauwkeurig onderzoek te houden over de bekwaamheid in de behandeling der wapens, kan een hogere inspecteur met één' dag volstaan. Voor dezen kan eene korte velddienst-oefening en eene manoeuvre, dat is: eene exercitie-oefening volgens taktische veronderstelling, voldoende zijn om een bepaald denkbeeld te bekomen van de bruikbaarheid des regiments en zijner aanvoerders, met inbegrip der eskadrons-kommandanten. Hoe hooger in rang de inspecteur is, des te hooger moet hij bij de inspectie zich zijn doel stellen; en bij zijne in het wapen verkregen ervaring zal de elementaire opleiding, de order en discipline zijne beoordeeling niet ontgaan, al laat hij ook geen detailoefeningen tot dat einde uit de exercitie-reglementen afzonderlijk voor zich uitvoeren. Deze laatste oefeningen zijn, onaan gezien haar hoog belang, toch altijd slechts het *middel* tot het *doel*; zij behooren inderdaad tot den lageren trap van onderwijs; eerst in hare krijgsmatige toepassing verkrijgen zij hare eigentlijke waarde, en daarbij ziet de inspecteur niet alleen de elementaire opleiding der troepen,

maar leert ook bijzonder de aanvoerders in hunne hogere roeping kennen. Vertoon en zich bij deze elementaire oefeningen geene gapingen, dan voldoen zij aan de eischen, en tot die oefeningen kunnen de regimenten geheel aan het toezigt van den brigade-kommandant overgelaten worden, zonder deze exercitiën tot een bijzonder onderwerp voor de hogere inspectiën te maken. Bij grootere afdeelingen dan regimenten, kunnen de inspectiën over de reglementaire exercitiën zonder nadeel vervallen; zij behooren echter nog tot het bereiken van de eindoefeningen, en ook hierbij wordt slechts in zooverre gebruik gemaakt van den daartoe bestemde tijd, als noodig is tot de vooraf bepaalde goede opleiding der regimenten; zij bepalen zich dan ook tot de éénheid in de gangen, en tot die evolutiën die aan de brigade eigen zijn. Eene meerdere uitbreiding zou alleen ten koste van de eigentlijke gevechtsoefeningen mogelijk zijn, en bij de vereeniging van eene divisie, uit eene zware en eene ligte kavallerie-brigade zamengesteld, slechts schaden, daar de verschillende eigenaardigheid van deze beiden, reeds bij het elementair onderrigt eene verschillende behandeling bij de opleiding vordert.

V.

Bij deze gelegenheid schijnt het niet overbodig de in den regel plaatshebbende parade, bij gelegenheid van eene inspectie (het *défileren*), aan eene bijzondere beschouwing te onderwerpen. De noodzakelijkheid daarvan wordt algemeen erkend; de parade is een indrukwekkend schouw-

spel, niet alleen voor den toeschouwer, maar bijzonder ook voor den medehandelende; zijn zelfgevoel wordt er door verhoogd en zij strekt, even als de voorbereidende oefeningen, tot bevestiging van de inwendige orde en de discipline; zij heeft echter ook wezenlijke, hoewel niet onvermijdelijk aan haar verbonden nadeelen, want zij is geschikt om bijzonder op de beoordeeling te werken nopens den werkelijken trap van opleiding der troepen, en wanneer van hoogerhand te veel waarde wordt gehecht aan de opleiding voor de paradeoefeningen, zoo kunnen de troepen daardoor ligt verleid worden, om deze ten koste van de wezentlijke krijgsoefeningen te overdrijven. Begint eene inspectie met eene parade, zoo kan de gezegde verkeerde uitwerking terstond duidelijk ontwaard worden, daar de eerste indruk bij ieder mensch de magtigste en meestblijvende is. Het houden der parade, op den laatsten dag der inspectie, is daarop gegrond en in 't algemeen als doeltreffender aan te bevelen.

VI.

Ofschoon nu meerdere en bepaalde aanwijzingen, nopens de verdeling der inspectiën van grootere kavallerie-afdeelingen, doorgaans niet doeltreffend te achten zijn, daar eene stereotype handelwijs hierbij meestal moet vermeden worden, eenige algemeene aanwijzingen kunnen toch niet overtollig voorkomen. Gelijk reeds gezegd is bij de beschouwing der oefeningen van eene grootere kavallerie-afdeeling (zie ons vorig Nummer), zijn de inleidingen der manoeuvre bij de kavallerie, voornamelijk

het eerste zamentreffen met den vijand in den oorlog, van bijzonder belang. Het is dus dienstig te achten deze oefening bij iedere inspectie te doen verrigten, waartoe het gemis aan manoeuvreer-terrein, buiten de exercitie-plaats, nog geen hinderpaal oplevert. Het werkelijke of het veronderstelde te zamentreffen met den vijand, óf er al eene afdeeling tot voorstelling des vijands wezentlijk voorhanden is of niet, óf dat zoodanig eene slechts aangeduid wordt, kan altijd zoo worden ingerigt dat het op de exercitie-plaats plaats heeft; de weg daarheen kan echter tot de inleiding van het gevecht of tot andere taktische verrigtingen dienen. Het zal derhalve alleen dáárop aankomen, dat men het rendez-vous niet op de exercitie-plaats zelve, maar verder daarvan bepale; dat men van dáár den vijand krijgsmatig tegentrekt en de ontwikkeling zoo mogelijk met het deboucheren op de exercitie-plaats verbindt, waarop dan spoedig de oefening geëindigd wordt, om tot de uitvoering van evolutiën over te gaan, en ten laatste tot de parade of het defileren.

VII.

Reeds bij de gewone exercitiën moet eigenlijk niet anders dan krijgsmatig naar het exercitie-veld gemarcheerd, en naar een goed gekozen taktisch denkbeeld daarop aangerukt worden. Zulke krijgsoefeningen wekken den geest der troepen op, terwijl het wachten op de rendez-vous-plaats, het werkeloos stilstaan in eene parade-opstelling, somwijlen gedurende geruimen tijd, ontmoedigt en den geest uitdooft.

VIII.

Bij eene inspectie is eene oefening, zoo als hier voorgesteld wordt, te gelijk de beste gelegenheid om in korten tijd veel te zien, vele personen te leeren kennen en vele nuttige leering te kunnen geven. Niemand zal dan kunnen zeggen: de inspectie is verloren tijd geweest, zoo als dikwijls het geval is als de oefeningen van groote troepen-afdeelingen gehouden wor-

den in den zin der elementaire taktiek; maar het is een oefeningsdag geworden, die niet alleen onmiddellijk vruchten draagt, maar ook voordeelig op den geest der troepen zal werken welke deze oefeningen bijgewoond hebben, om de verrigtingen van eene sterke, behendige kavallerie in hoogerem zin te leeren kennen.

April 1855.

EEN OUD-HUSSAREN-OFFICIER.

iets over de NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN OF PUNTKOGELS, (PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIROUX, in het *Journal des armes spéciales*, IIIe Serie, Tome VIII, N°. 41 et suivans.

Door F. A. T. DELPRAT, Kapitein der Artillerie.

(Vervolg van N°. 9, blz. 403.)

(Met Fig.)

Keeren wij nu terug tot de eigentlijke punkkogels, en gaan wij na wat er in den klimmenden tak moet plaats hebben.

Zij *ABCD* (Fig. 21) zulk een projectiel, waarvan het zwaartepunt de baan *MGN* (Fig. 21) beschrijft (1); zij *AB* de omwentelings-as, dan zal het punt *C*, in eene rigting evenwijdig aan de raaklijn in

G, om een afstand *DE* vooruitkomen, daar de kogel van de regter naar de linker hand omdraait. Het punt *D* daarentegen zal om een afstand $CF = DE$ teruggaan, zoodat de snelheid volgens de raaklijn *v*, en die waarmede de punten *C* en *D* voor- en achteruitgaan, *u* noemende, de snelheid waarmede die punten de lucht ontmoeten door $v+u$ en $v-u$ zal worden uitgedrukt. De wederstanden zullen bijgevolg evenredig zijn met:

$$(v+u)^{5/2} \text{ en } (v-u)^{5/2}.$$

Eene dergelijke redenering is insgelijks van toepassing op alle punten van het oppervlak, en leidt alsdan tot het besluit dat de resulterende invloed der weder-

(1) Ten gevolge der zeer slordige houtsnee-figuren, bij den Franschen tekst gevoegd, is er eenige onduidelijkheid in de Fig. 21 en 24 blijven bestaan. Het snijpunt *G* der lijnen *AB* en *CD* moet op de baan *MN* liggen; verder denke men zich in *G* eene raaklijn aan de baan, en gelieve eindelijk te onderstellen dat de lijnen *CE* en *DF* loodrecht op die raaklijn, *CF* en *DE* daarmede evenwijdig getrokken zijn.

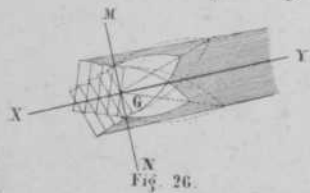

Fig. 26.

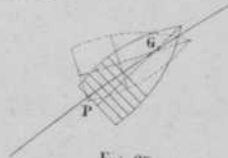

Fig. 27.

Fig. 27 bis.

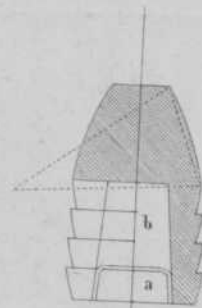

Fig. 28.

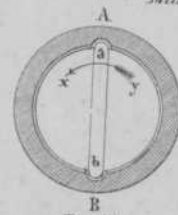

Fig. 29.

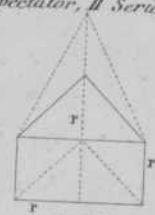

Fig. 29.

Fig. 30.

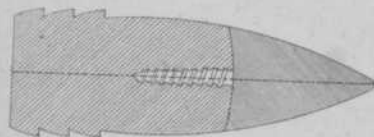

Fig. 31.

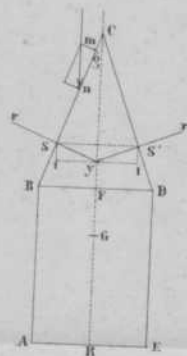

Fig. 32.

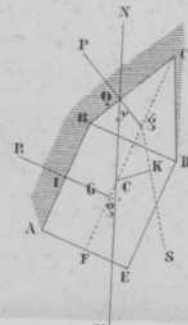

Fig. 33.

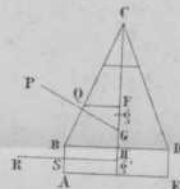

Fig. 35.

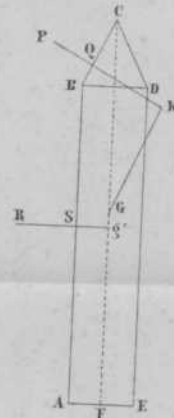

Fig. 34.

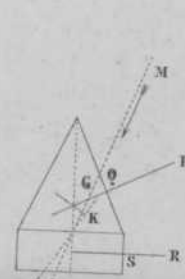

Fig. 36.

Fig. 37.

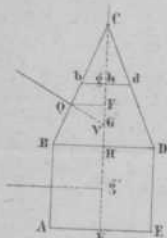

Fig. 38.

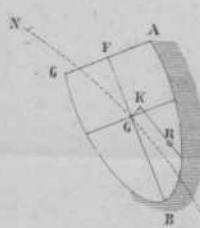

Fig. 40.

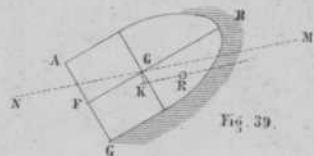
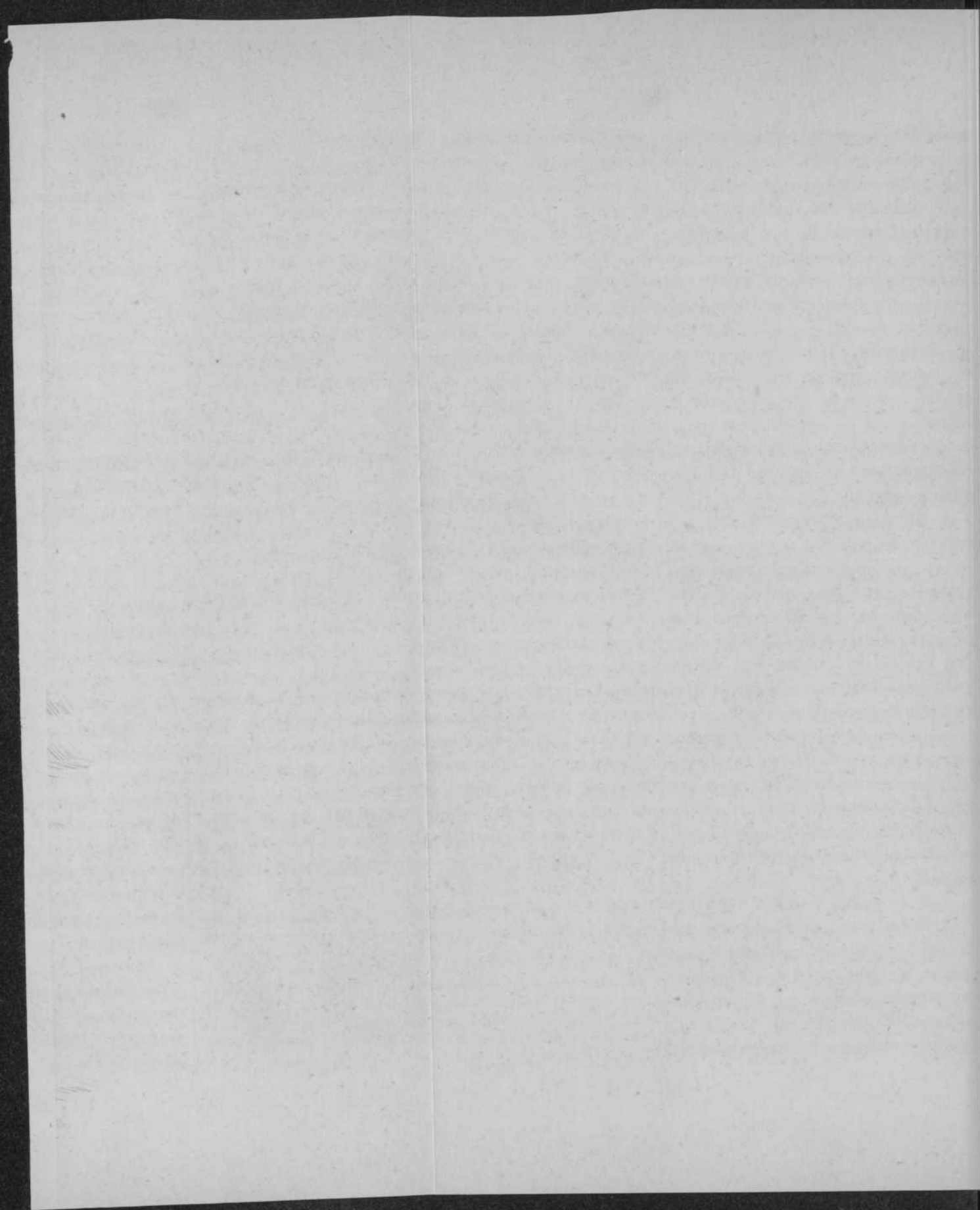

Fig. 39.

standen des te grooter zal zijn, naarmate de omwentelings-snelheid en het oppervlak voor gelijke volumens grooter worden.

De wederstand der lucht regts van het schootsvlak grooter zijnde dan ter linker zijde, zoo moet het projectiel in den klimmenden tak links afwijken; doch deze afwijking zal verminderen met het verminderen der elevatie en met de middellijn van het projectiel; bovendien zal zij binnen enge grenzen bepaald blijven door het tweemaal te zamenvallen der as, met de raaklijn aan de baan, eens bij het verlaten der monding en eens in de nabijheid van het hoogste punt der baan, zoo als vroeger reeds is aangetoond.

In den dalenden tak heeft weder het omgekeerde plaats; de as blijft onder de raaklijn, het punt *C* (Fig. 24) gaat terug bij het dalen naar *D*, vooruit bij het weder opklimmen, en, zoo als insgelijks reeds werd aangemerkt, is de wederstand daardoor het grootst ter linker zijde van het schootsvlak, zoodat het projectiel in dezen tak regts moet afwijken.

De snelheid die wij vroeger *u* noemden, is hier gelijk aan $2n \cdot DE$; en zoo wij den hoek van de as *AB* met de raaklijn der baan δ stellen, zoo is:

$$ECD = \delta \quad \text{en} \quad DE = CD \sin \delta;$$

de middellijn $CD = D$ nemende, heeft men bijgevolg:

$$u = 2n D \sin \delta.$$

De helling der as in den dalenden tak *BC* (Fig. 25) grooter zijnde dan in den klimmenden *AB*, zoo zal de bovengevondene waarde voor *DE* in Fig. 24 al grooter en grooter worden, tot aan eene grens, waarbij eene geheele omkanteling van het

projectiel zal plaats hebben. Bovendien, daar de omwentelings-snelheid genoegzaam onveranderd blijft, terwijl de voortgaande daarentegen spoedig afneemt, zoo volgt hieruit dat de waarden:

$$(v + u)^{5/2} \quad \text{en} \quad (v - u)^{5/2}$$

al meer en meer van invloed worden. De afwijking in den dalenden tak zal dus die van den klimmenden des te meer overtreffen, naarmate de middellijn, de elevatie, de omwentelings-snelheid en de schootsverheid grooter, en de aanvankelijke snelheid daarentegen geringer zullen zijn (1).

Bij de proeven in Zweden genomen, met getrokken kanons van 50 w , merkten men op dat de grootste afwijkingen overeenkwamen met de grootste elevatiën. Aannemende dat een kogel van 16 d^m middellijn met 460 el snelheid voortbeweegt, en 122 omwentelingen per seconde volbrengt, dan zoude het punt *C*, ten gevolge dier omwenteling, voor een hoek $\delta = 7^{\circ} 11'$, en dus $\sin \delta = \frac{1}{3}$, gedurende eene halve omwenteling 2 d^m, of gedurende eene geheele 4 d^m vooruitkomen, zoodat $1,22 \times 4 = 4,88$ el de aanwas der snelheid zoude zijn, die het punt *C* ten gevolge der omdraaijende beweging verkreeg. De verhouding der wederstanden regts en links van het schootsvlak was dan:

$$\left(\frac{464,88}{433,12}\right)^{5/2} : 1 \quad \text{of} \quad 1,055 : 1.$$

Voor een punt in den dalenden tak, dezelfde helling der as, maar eene snelheid

(1) Ook uit dit oogpunt alzo eene bevestiging te meer voor de, zonderling genoeg, wel eens betwiste daadzaak, dat de projectielen bij kleine ladingen meer afwijken dan bij grootere.

van 200 el, zou de verhouding der wederstanden ter weërszijde van het schootsvlak zijn :

$$\left(\frac{204,88}{195,12}\right)^{3/2} : 1 \text{ of } 1,130 : 1.$$

Het verschil tusschen de wederstanden is dus bij den klimmenden tak omstreeks $\frac{1}{18}$, bij den dalenden $\frac{1}{8}$; en dit laatste verschil is bovendien niet gelegen tusschen twee grenzen, waarbij het gelijk nul wordt, maar groeit zoolang aan, tot dat het projectiel ten slotte omkantelt.

Om nu de afwijking der puntkogels voor te komen, zal er eene bepaalde betrekking moeten bestaan tusschen de snelheid in de baan en de omwentelings-snelheid, zoodat de schommelingen van het projectiel, voortgebracht door de werking der lucht op de groeven (Fig. 47), het middel worde om den nadeeligen stand der omwentelings-as te verbeteren.

Ingevolge het vroeger aangetoonde, brengen die schommelingen de as bijna evenveel boven en beneden de raaklijn van de baan; de oorzaak waardoor de zijdelingsche afwijkingen ontstaan, wegen dus bij elke schommeling tegen elkander op; het zwaartepunt zal eene uitgerekte flauwe spiraal beschrijven, en de totale afwijking zal verdwijnen.

De tegenwoordig gebruikelijke puntkogel met dop, bezit deze eigenschap voor trekken van 2 el hoogte; doch het is ligt in te zien dat, zoo men dien kogel eene grootere omwentelings-snelheid wilde geven, de grootte der schommelingen zoude afnemen en de afwijkingen veel merkbaarder zouden worden; dit is dan ook inderdaad opgemerkt bij de proeven

te Vincennes, bij trekken van 1 à 1,20 el hoogte.

De proef op de som voor de hier ontwikkelde theorie, zoude te verkrijgen zijn door uit een getrokken mortier van groot kaliber, onder hooge elevatie, zeer ligte projectielen, met eene geringe aanvankelijke, maar met eene aanzienlijke omwentelings-snelheid, te werpen. Eene nauwkeurige opname der verkregene baan, zoude alsdan de hier besprokene afwijkingen moeten toonen.

De schommelingen van het projectiel, in verband met zijne omwentelings-snelheid, zijn alzoo oorzaak dat het voorste gedeelte eene spiraal beschrijft. Nu is het duidelijk dat de luchtwederstand tegen de zijvlakken, bij zulk eene kegelvormige beweging der punt, af zal hangen van de meerdere of mindere spitsheid des kogels, en van de uitgebreidheid zijner schommelingen; het zoude zelfs kunnen gebeuren dat men, door de punt bovenmatig te verlengen, de schommelingen zoozeer zoude vergrooten, dat er een grooter oppervlak aan de lucht werd blootgesteld en de wederstand dien ten gevolge vermeerderde. Hierin is dan welligt de verklaring te vinden van het eenigzins vreemde verschijnsel, dat voorbij zekere grenzen de meerdere spitsheid der puntkogels geene vermeerdering in schootsverheid geeft. Uit de proeven te Vincennes genomen, schijnt te blijken dat de spits der tegenwoordig gebruikelijke volle ogievormige puntkogels den voordeeligsten vorm al zeer nabij komt; dit althans was eenige jaren geleden het gevoelen van den kapitein der artillerie TAMSIER.

De wederstand der lucht kan men (bij

beschouwingen als de hier voorkomende) evenredig stellen met de grootte der botsende oppervlakken, geprojecteerd op een vlak MN (Fig. 26) loodrecht op de baan XY . Alsdan blijkt het dat door de meerdere spitsheid der punt, de beweging wel bevorderd zal worden door den scherperen hoek waaronder het oppervlak tegen de lucht botst; doch aan den anderen kant neemt ook de grootte toe van het oppervlak, of der projectie waarop de wederstand werkt, ten gevolge der kegelvormige beweging. Er moet dus eene zekere verhouding bestaan tusschen de spitsheid der punt, de aanvankelijke en omwentelings-snelheid, de lengte van het projectiel en het oppervlak der groeven, door welke laatste de grootte der schommelingen geregeld wordt. Bij de tegenwoordig aangenomen volle ogievormige puntkogels, wier vorm door den kapitein TAMISIER werd bepaald, zijn al deze zaken in volkomene overeenstemming gebragt.

De plaats van het zwaartepunt heeft een grooten invloed: bij de schommelingen, bijv. van een projectiel wiens zwaartepunt G (Fig. 27) zeer dicht bij de punt lag, zou de wederstand der lucht veel minder verdragend op het projectiel werken; de groeven zouden dus hier ook veel minder diepte moeten bezitten, daar de tegenstand der middenstof, ten gevolge der meerdere lengte van PG , veel krachtiger zal werken om de punt van het projectiel op de baan te plaatsen.

Hoe verder het zwaartepunt daarentegen naar achteren ligt, hoe grooter schommelingen de punt zal verrigten, en dus ook hoe meer de wederstand der lucht het

projectiel zal vertragen; de groeven zullen dus hier dieper moeten zijn, om met een grooter oppervlak tegen de lucht in te bewegen, en daardoor eene geheele omkanteling te beletten.

Door eene goed berekende ligging van het zwaartepunt, zal de punt alzoo minder spits kunnen zijn, zonder dat daarom de luchtweerstand grooter zal worden.

De voortgeschotene lichamen, wier zwaartepunt zeer dicht bij de punt ligt, dezelfde eigenschappen bezittende als de pijlen, behoeven dus slechts eene geringe omwentelings-snelheid te verkrijgen, om hunne as in de rigting der baan te houden. Daar zij niet geneigd zijn tot omkantelen, heeft de omwentelings-snelheid, die men hun geeft, slechts ten doel om de afwijkingen, door eenige onregelmatigheid in den vorm ontstaande, te verbeteren.

Hieruit schijnt dus te volgen, dat zeer spitse punten gepaard moeten gaan met een zeer naar voren geplaatst zwaartepunt; en dat de omwentelings-snelheid des te geringer moet zijn, naarmate het projectiel langer is. Wij zijn de meening toegedaan dat een maximum van spitsheid en lengte, de omwentelende beweging geheel moet doen vervallen en bijgevolg tot de gewone pijlen leidt.

De ligging van het zwaartepunt wijzigt ook de zijde waarnaar het projectiel zal afwijken; door dat punt namelijk zeer ver naar voren te brengen, kan men den zin dier afwijking omkeeren. Want, de wederstand der lucht het achtereinde des kogels ter linker zijde brengende in den klimmenden tak, ter rechter zijde in den dalenden, en krachtiger op dat gedeelte

werkende naarmate *PG* (Fig. 27) grooter is, zoo zal hier eene werking plaats hebben, die men kan vergelijken met hetgeen plaats heeft bij vuurpijlen met lange latten of staarten, en die tegen den wind in bewegen (op den wind loopen), ten gevolge der rigting waarin de wind den staart plaatst. Zoo zouden derhalve zulke puntkogels, wier zwaartepunten zeer dicht bij de punt lag, afwijkingen kunnen geven, juist tegengesteld aan de vroeger besprokene; dus regtsche bij den klimmenden, linksche bij den dalenden tak.

Alles bijeengenomen, ontstaat dus de afwijking door den ongelijken luchtweerstand ter weerszijde van het projectiel, zoowel achter als voor het zwaartepunt (Fig. 27 *bis*); de rigting der afwijking hangt dus af van den stand der as, van den zin der omwenteling en van de ligging van het zwaartepunt.

De volle ogiefvormige kogels gaven schootsverheden van 1200 el, en een naauwkeurig schot tot op 1000 el, zoodat het vraagstuk om de vuurwapenen te verbeteren volkomen opgelost scheen. Weldra echter bespeurde men: dat het indrijven der kogels langwijlig en bezwaarlijk was, vooral wanneer men spoed verlangde; — dat de kogel bij eene niet volkomen goede lading dwars bewoog, en noch juistheid, noch genoegzame schootsverheid bezat; — dat het onderhoud van het wapen te veel zorg vereischte en te kostbare en moeilijk te gebruiken gereedschappen vorderde.

Bovendien, daar het aandrijven der kogels steeds op dezelfde plaats geschiedt, wordt de kop der stift allengs afgestompt, zoo door het aanzetten met den laadstok

als door de persing van het lood; ten gevolge waarvan het al moeilijker en moeilijker wordt, om den kogel behoorlijk in de trekken te drijven.

Welligt zoude in dit gebrek te voorzien zijn, door de stift op een borst met schroefdraden te bevestigen, van dezelfde middellijn als de loop, ten einde door het plaatsen van lederen schijfjes tusschen de staart-schroef en de borst, de stift allengs meer naar voren te brengen. Werd het zundgat door zulk eene inrigting gehinderd, zoo was zulks ligtelijk met een drillboor te verhelpen.

Of wel zoude de stift alleen, door eene of andere inrigting, vooruitgeschroefd kunnen worden; welk middel eenvoudiger, minder kostbaar en welligt gedurende eenigen tijd voldoende zijn zoude.

Reeds sints vele jaren vermeende ik, dat de bekende eigenschap van de traagheid der lichamen, dienstbaar zoude kunnen gemaakt worden tot het aandrijven der kogels.

Het is namelijk ligt in te zien, dat, zoo de hoofdmassa van een projectiel door zijne traagheid weerstand biedt, een gering gedeelte der massa, ligter zijnde, spoediger eene grootere snelheid zal trachten aan te nemen, en daardoor, zoo het niet onverbrekkelijk met de hoofdmassa verbonden is, hetzij langs het projectiel of daar binnen zal gedreven worden, en men het opvullen der trekken op die wijze zal kunnen te weeg brengen. Langs dien weg zoude het vraagstuk dus opgelost zijn, niet alleen voor vuurwapens, maar zelfs voor het geschut. In dezen zin schreef ik dan ook reeds in 1845 (*Journ. des armes spéciales*,

N°. 67, 25 Vol., IIIe Série, pag. 106): «Ik geloof dat het niet moeilijk zoude «zijn, om de eigenschap der traagheid aan «te wenden, ten einde ook bij grof geschut «hetzelfde te verkrijgen, wat men door «stooten in de vuurwapenen bewerkt;» en, na verschillende kogels voorgesteld te hebben, wier zamenstellende deelen, door over elkander te bewegen, het projectiel in de trekken zouden drijven, eindigde ik aldus: «Bovendien, het gestelde hoofd- «beginsel aangenomen zijnde, zouden «eenige proeven weldra de geschikteste «wijze van toepassing leeren kennen.»

Meermalen in de gelegenheid geweest zijnde om den kapitein TAMISIER te Vincennes te ontmoeten, eenigen tijd na het uitkomen van bedoeld opstel, sprak ik hem over een nieuw soort van geweer-kogels, ingerigt volgens het opgegevene beginsel; doch deze kundige officier, destijds te zeer afgetrokken door zijne eigene denkbeelden en door de schoone uitkomsten die hij verkreeg, trad niet in mijne denkbeelden.

Mij is geen enkel artillerie- of krijgskundig werk vóór 1843 bekend, waarin de eigenschap der traagheid wordt aangewezen als een middel om den kogel in den loop te doen uitzetten, zoodat ik vermeen de eerste militaire schrijver te zijn, die dit grondbeginsel stellig heb uitgesproken voor allerlei soort van getrokken wapens.

De kogel met dop, waarvan de afmetingen door MINÉ werden bepaald, is eene toepassing van opgenoemd beginsel. Deze kogel heeft 17,2 millim. middellijn en 29 millim. hoogte, waarvan 16 voor

het cilindrische gedeelte (Fig. 28). Dit laatste bezit drie bijgeronde groeven en een kegelvormig gat, bestemd voor een plaatijzeren dop, ter dikte van 1 millim. De kogel weegt 50 gramm., waarvan 2 voor den dop. De lading is bepaald op 5 gramm.

Bij het ontbranden der lading komt de kogel door zijne traagheid slechts betrekkelijk langzaam in beweging. De dop *a*, die zeer ligt is en onmiddellijk aan de uitzetting van het buskruidgas is blootgesteld, tracht spoediger te bewegen, dringt in de uitholling *b*, en drukt de zijden des kogels in de trekken, op het oogenblik waarin het schot afgaat.

De punt des kogels smelt af en wordt daardoor afgeplat, ongeveer ter breedte van 6 millim. Niettegenstaande dezen weinig voordeeligen vorm, geeft deze kogel bijna dezelfde uitkomsten als de volle ogievormige kogel; 't welk daaruit voortspruit, dat de kogel met dop, van achteren uitgehold zijnde, een meer naar voren geplaatst zwaartepunt bezit dan de volle kogel, en de schommelingen der punt daardoor beperkter worden. Er bestaat dus eene compensatie in den luchtwederstand voor beide kogels, die mij schijnt voort te komen uit de verschillende ligging hunner zwaartepunten.

Door het gebruik van dezen kogel kan de stift ontbeerd worden, de laadstok behoudt zijne gewone gedaante, en de lading heeft even snel plaats als bij de geweren, terwijl dit projectiel bij alle soorten van vuurwapens, karabijnen, pistolen enz. is aan te wenden.

Het is mij opgevallen dat deze kogel

echter niet altijd aan het doel beantwoordde, doordien de dop zelden in de uitholling gedreven werd. Dit wordt veroorzaakt door eene te groote dikte van het lood om die uitholling en door den druk van het kruidgas, dat langs den kogel ontsnappende, het bovenste gedeelte op den dop te zamendrukt, en daardoor het indringen van dezen in de kegelvormige uitholling belet; hierdoor vult de kogel de trekken niet volkomen meer op. Soms zelfs wordt de dop door dezen druk uit de

uitholling gedreven en blijft hij dan in den loop achter. Een dop met uitstekende randen aan den bodem zoude veel minder onderhevig zijn aan dit gebrek. Vooral ware een geweer met kamer voor zulke kogels met dop verkieslijk, want het gas zou dan in de eerste oogenblikken der ontbranding bijna uitsluitend op den dop werken en zijne volkomen indringing bevorderen.

(Wordt vervolgd.)

HET VERDEDIGINGSSTELSEL VAN ONS LAND.

(INGEZONDEN.)

De loopende jaargang van den *Nieuwe-Spectator* heeft over het onderwerp, aan het hoofd dezes vermeld, een opstel medegedeeld, wat zóó schoon en met zulk eene uitstekende kennis van zaken geschreven is, dat het niet genoeg ter behartiging kan aanbevolen worden. Bij het lezen daarvan maakten wij eene reeks van aantekeningen, die wij hiernevens den *Militaire-Spectator* ter plaatsing aanbieden. Deze aantekeningen, gelijk men reeds begrepen zal hebben, zijn niet altijd van kritischen aard; doorgaans getuigen zij van onze sympathie voor de denkbeelden van den talentvollen schrijver, en zeer dikwerf bevatten zij, ter aanprijzing van die denkbeelden, toelichtingen en ophelderingen, zoowel van zuiver militairen, als van geschiedkundigen en topographischen aard.

Tot het gemak van den lezer hebben wij de plaatsen in den *Nieuwe-Spectator*, waarop onze aantekeningen betrekking hebben, hetzij in haar geheel, hetzij bij wijze van uittreksels, aangehaald.

Bladz. 14, . . . «de onderneming (op Muiden in 1675) moest spoedig worden opgegeven, omdat het den Franschen onmogelijk was hunne aanvalswerken voort te zetten op een *smallen dijk*, waar zij zich niet konden uitbreiden, en waar zij blootgesteld waren aan het overmatige geschutvuur der Hollanders, dat die aanvalswerken omgaf.»

Een goed voorbeeld voor hen die onze op dijken en dammen liggende forten nog door *steen en beeren* ongenaakbaar willen maken, en den zoo zeer door front- en flankvuur omvatten aanvaller ook nog over eenen scherp en ezelsrug willen doen krui-

pen. De zoodanigen zullen ook weldra hun verlangen te kennen geven, om de bruggen of dammen voor de courtines der fortificatie-fronten weg te ruimen, uit vrees dat de belegeraar er met geweld over mogt trekken.

Dat deze lieden toch maar geene vestingen of dijkposten verdedigen!

Bladz. 17. «DUMOURIEZ's poging (om over het Hollands Diep door te dringen), was eene soort van dollemansstreek, enz.»

Wanneer eene dergelijke poging ondersteund wordt door eene vijandelijke vloot, die sterker is dan de onze, dan is de onderneming nog niet zoo dol te achten. Het ware dus wenschelijk te Numansdorp eene sterke kustbatterij op te werpen, ten einde dáár met de Willemstad het Hollands Diep tegen eene indringende vloot te verdedigen.

Bladz. 20. «De landing van een vijandelijk leger kan niet op de oostkust van Noord-Holland plaats hebben, want de vesting den Helder en onze oorlogsvaartuigen kunnen de toegangen tot de Zuiderzee afsluiten, en de vijandelijke vloot beletten in die golf door te dringen.»

Mits die toegangen eerst goed versterkt worden en hunne volle gerechtigheid erlangen; want wat zal er gebeuren als de vijandelijke vloot sterker is dan de onze, en toch doordringt?

Vroeger heb ik het gezegd dat den Helder, uit dit oogpunt beschouwd, een der voornaamste sleutels van Amsterdam tegen eene vijandelijke maritime magt was, doch men vond dit belagchelijk of ongegrond.

Bij deze gelegenheid wil ik nog over onze kustbatterijen in het algemeen aan-

merken, dat zij een hoog relief behooren te hebben en goed gesloten moeten zijn. Bovendien behooren zij oordeelkundig gewapend te worden, gelijk thans in Engeland en Frankrijk geschiedt, namelijk niet alleen met bombe-kanons, maar ook met den geduchten en ver reikenden arm der 56 en 48 \bar{u} 's, en dit voornamelijk op verscheidene punten onzer zeer breede wateren en stroomen.

Bladz. 68. «Het bezetten en verdedigen van sommige gedeelten der zoogenaamde *land*-provinciën, staan wij dus sterk voor, maar met zekere bepalingen; wij verbinden daaraan de voorwaarde, dat het niet zal geschieden ten nadeele van de verdediging van het geheele land, en in dat opzigt gaan wij uit van den stelregel: dat het bezetten en verdedigen van elke vesting of linie, die niet verzekerd is van hare voortdurende gemeenschap met Holland, nadeel aanbrengt aan de verdediging van het geheele land.»

Daarom kan men de verdedigingswerken der vestingen Breda en Bergen-op-Zoom gerust tot op de helft verminderen, en dit zonder die plaatsen nog eens minder sterk te maken, wanneer men te gelijker tijd de verbeteringen, die de inundatiën kunnen ondergaan, verwezentlijkt. De ontwerpen tot die vereenvoudiging, berusten reeds sedert 1850 bij het Ministerie van oorlog, en alleen de besparing, die zou verkregen worden door de vermindering van bezetting en geschut, zou opwegen tegen de uitgaven voor de slechting. De reden waarom niet ieder jaar althans een gedeelte van die overtollige werken wordt opgeruimd, moet dus wel niet in de kosten gezocht worden.

Indien de vestingen aan onze groote wateren, zoo als de Willemstad, Hellevoetsluis, Geertruidenberg en de stelling van Heusden, daarentegen eenige min kostbare versterkingen ondergingen, kon men de zwakke liniën van Steenberg, Steelhoven en den Munnikhof gerust vaarwel zeggen. Zij zijn te zeer vervallen, hebben vooral door slechte aanleuning te veel gebreken en vorderen te veel geschut en troepen om het weder opwerken waardig te zijn.

Bladz. 75. «Dat noordelijk gedeelte van Groningen moet dus door ons voortdurend bezet blijven, en de daar aanwezige vestingen, Groningen en Delfzijl, zijn goede vestingen.»

Groningen maakt met Delfzijl eene uitmuntende flank of reversstelling uit, een eminente voorpost ten opzichte der Utrechtsche waterlinie. Zij heeft nagenoeg hetzelfde karakter als Vlissingen met Veere, en de waarde der laatstgenoemde stelling is, ons bedunkens, door den Schrijver van dit artikel niet genoeg overwogen. Wij zullen er nader op terugkomen.

Bladz. 79. «Hoe goed die rivier (de IJssel) te verdedigen is, moet men toch aannemen dat haar overtocht aan een vijandelijk leger kan gelukken, en in dat geval verliezen die vestingen (Deventer, Zutphen en Doesburg) alle waarde, en zijn de achtergelaten bezettingen voor ons verloren.»

Daarom is dan ook bepaald dat ze zullen behouden worden als tijdelijke bruggenhoofden, die zich echter nog krachtig zullen kunnen verdedigen. De hoofdwal en de diepe breede grachten, met de

werken die de bruggen of toegangen verdedigen, blijven behouden en de rest wordt gesloopt. Dit is derhalve eene afgedane zaak, die echter eerst dan haar volkomen beslag zal krijgen, als er geld voorhanden is om tot de slooping over te gaan.

Bladz. 85. «Onder de middelen, die in den laatsten tijd zijn voorgesteld om het oostelijk gedeelte onzer grenzen tegen eenen vijandelijken aanval beter te verdedigen, verdienen er twee voornamelijk vermelding. Het eerste is dat door den oudsoldaat voorgeslagen, daarin bestaande, om Nijmegen te verlaten, maar in de Boven-Betuwe een verschanst kamp daar te stellen van eene driehoekige gedaante, aan twee zijden ingesloten, door den Rijn van Pannerden tot aan den bovenmond van den IJssel, en door de Waal van Pannerden tot aan het dorp Bemmel, en aan de derde zijde door een kanaal dat van den bovenmond des IJssels tot Bemmel zoude gegraven worden.»

Eene kostbare remedie! Men gelieve bovendien in aanmerking te nemen, dat de kop aldaar aanwinnende en van veranderinge gedaante is door de werking der beide stroomen, zoodat de oude Sterrenschans, welke in 1794 nog nabij den zamenloop van Rijn en Waal lag, thans geheel van dat punt verwijderd is. Zij is dan ook volkomen onbruikbaar en zelfs reeds grootendeels geslecht.

Bladz. 92. «Bergen op Zoom heeft, op dit oogenblik, eene groote strategische waarde.... enz. Maar wanneer die toestand van zaken verandert; wanneer door voorgenomen indijkingen en het veranderen van den loop der Oosterschelde, Bergen

op Zoom eene binnenstad wordt, die gemakkelijk kan worden ingesloten en geheel afgesneden van Holland, dan vervalt natuurlijk de strategische waarde dier vesting, en dan zal het geheel verkeerd zijn om haar te behouden.»

Eene ruime vaart naar Bergen op Zoom zal steeds blijven bestaan, ook na het verwezenlijken van alle voorgenomen indijkingen. Bergen op Zoom kan door het verlaten der Steenbergsche linie meer dan vroeger worden ingesloten, maar de mogelijkheid die vesting geheel in te sluiten ligt nog in een ver verschiet.

Bladz. 92. «Willemstad heeft door hare ligging aan het Hollands Diep eene groote strategische waarde; enz.»

Zoo als wij reeds vroeger aanmerkten, heeft Willemstad eene zeer geringe waarde, wanneer men verzuimd te Numansdorp eene sterke kustbatterij op te werpen. Willemstad en Numansdorp moeten te zamen eene stelling *à cheval* op het Hollands Diep vormen; maar Willemstad alleen verdedigt niets dan het punt waar het ligt. Dit schijnt ontglipt te zijn aan

de aandacht van den oordeelkundigen schrijver, wiens heldere inzigten wij over het algemeen bewonderen.

Bladz. 94. «Het nut van Grave als vesting is, naar onze meening, altijd van een twijfelachtigen aard; omdat wij niet inzien, hoe die vesting tegen eene geheele insluiting verzekerd kan worden.»

Die insluiting vordert eene bestendige groote magtsontwikkeling van de zijde des vijands, vooral bij de minste diversie in het belang der bezetting van den kant van Nijmegen of uit de stelling van 's Bosch. Deze laatste behoeft men, wegens het bestaan der sterkte aan de Blaauwe sluis, te St. Andries en te Lithoyen, niet als zoo ver af te veronderstellen. Met het oog op het land van Maas en Waal en de Betuwe, denke men zich Grave weg en Nijmegen gevallen, dan zal men over de betrekkelijke waarde van die eenmaal bestaande en kleine, doch sterke vesting, kunnen oordeelen.

Bladz. 95 e. v. Hetgeen de Schrijver hier zoo schoon en sierlijk over de stelling van 's Hertogenbosch zegt, is vol waarheid, en kan niet genoeg toegejuicht worden.

STUKKEN BETREKKELIJK HET NEDERLANDSCH OOST-INDISCH LEGER.

*Circulaire van den Gouverneur-Generaal van Neerlands Indië (kabinet N°. 44, Exp. N°. 550)
aan den Generaal-Majoor tit., waarn. kommandant van het leger, van den 13^{den}
Jan. 1832, betrekkelijk de benoeming van ambtenaren (1).*

«De benoeming van ambtenaren heb ik steeds beschouwd als een der gewichtigste zorgen van de regering. Het welzijn van het land en volk, voor het tegenwoordige en voor de toekomst, hangt er voor een groot deel van af; van het oogenblik dat ik het bestuur dezer gewesten heb aangevaard, heb ik er voortdurend naar gestreefd om, bij openvallende ambten, steeds de geschiktste kandidaten te benoemen.

«Onder dit woord geschiktheid begrijp ik veel. Ik begrijp er niet alleen onder bekwaamheid en ijver; want ik zoude den bekwamen en ijverigen ambtenaar niet geschikt durven noemen, die niet door zijnen handel en wandel aanspraak had op hoogachting en vertrouwen, die niet voor zijn aandeel en in zijnen kring eerbied voor en vertrouwen op de regering wist in te boezemen.

«De vraag naar geschiktheid zal, bij benoeming van ambtenaren, bij mij steeds de eerste vraag blijven; eerst daarna, bij erkende geschiktheid, zullen andere be-

weegredenen, bijv. ancienniteit, van invloed kunnen zijn.

«Dezelfde beginselen, die ik mij verplicht acht te volgen bij de benoeming van ambtenaren, verlang ik dat mede gevolgd zullen worden door allen die met benoemingen belast, of geroepen zijn om mij of anderen bij het doen voor benoemingen voor te lichten; ik verlang dit met ernst en met nadruk, en zal als pligtverzuim beschouwen niet alleen elke benoeming van ongeschikte personen, maar ook alle aanbeveling van ongeschikte personen, bijaldien het een of ander mogt zijn veroorzaakt, hetzij door nalatigheid in het doen van behoorlijk onderzoek, hetzij door welke beweegredenen, dan ook door opzet.

«Waar het de publieke zaak geldt, behoort op het publiek belang alleen te worden gelet, en zoowel vriendschap als vijandschap te worden ter zijde gesteld.

«Ten einde het groote doel te bereiken, is de samenwerking van allen noodig. Die samenwerking heb ik gemeend door dit mijn schrijven te zullen bevorderen.»

«De Gouverneur-Generaal van N. I.,
(w. g.) DULMAER VAN TWIST.»

Ter ordonnantie van den bevelvoerende generaal, de luitenant-kolonel waarnemend chef van den generalen staf,
(w. g.) SCHIMPF.

(1) Wij hebben deze circulaire in onze kolommen opgenomen, als merkwaardig wegens de beginselen die in onze O. I. bezittingen bij het benoemen en bevorderen moeten gevolgd worden, en welke zich zoowel tot het burgerlijke als militaire uitstrekken.

NEDERLANDSCH OOSTINDISCH LEGER.

WAPENS EN RANGEN.	AANMERKINGEN.	
	Bij het leger op 1 Januarij 1838.	Daarvan nog bij hetzelfde dienende op 1 Jan. 1832.
<i>Infanterie.</i>		
Kolonels.	4	2
Luitenant-kolonels.	14	1
Majours	17	1
Kapiteins.	97	11
1ste Luitenants.	126	11
2de "	190	40
Is gen.-majoor titulair, waarn. bevelhebber van het leger. Is kolonel. 2 kolonels, 9 luitenant-kolonels. 6 luitenant-kolonels, 5 majours. 5 majours, 35 kapiteins.		
<i>Artillerie.</i>		
Kolonels.	1	2
Luitenant-kolonels.	2	2
Majours	4	2
Kapiteins	19	1
1ste Luitenants.	20	3
2de "	22	7
Is kolonel en chef. 4 majours (1 generale staf), 3 kapiteins.		
<i>Kavallerie.</i>		
Kolonels.	1	1
Luitenant-kolonels.	2	2
Majours	3	2
Ritmeesters	9	2
1ste Luitenants.	10	1
2de "	16	2
Is majoor. Zijn ritmeester.		
<i>Genie en Sappeurs.</i>		
Kolonels.	1	2
Luitenant-kolonels.	1	2
Majours	4	1
Kapiteins	8	3
1ste Luitenants.	12	4
2de "	9	3
Is kolonel en chef. 2 luitenant-kolonels (1 adj. Gouverneur-Gen.), 1 maj. Zijn majoor (1 bij de infanterie). 1 majoor, 2 kapiteins.		
<i>Geneeskundige dienst.</i>		
Chef (Kolonel).	1	2
Dir. offic. gez., 1ste kl. (Luit.-kol.)	2	2
" 2de " (Majoor)	5	2
Chirurgijn-majours (Kapitein)	15	1
" 2de kl. (1ste Luit.)	55	10
" 3de " (2de ")	58	13
Is kolonel en chef. 1 dir. offic. v. gez. 1ste kl., 4 chirurg.-maj., 5 2de kl. 3 dir. offic. v. gez. 2de kl., 3 chirurg. 2de kl., 2 chirurg.-maj., 3 chirurgijns 3de kl. en een apotheker 2de kl.		
<i>Militaire administratie.</i>		
Inspecteur en chef (Kolonel)	1	2
Onder-inspecteur, 1ste kl. (Luit.-kol.)	1	2
" 2de " (Majoor)	3	2
Adj.-onder-insp., 1ste kl. (Kapitein).	7	2
" 2de " (1ste Luit.)	14	3
" 3de " (2de ")	15	4
1 kolonel chef, 2 majours. 2 majours, 2 kapiteins.		
TOTAAL	763	118*

(*) De officieren met verlof zijn onder dit getal begrepen.

WAPENS EN RANGEN.	Present op 1 Jan. 1838.	Daarvan nog aanwezig op 1 Januarij 1833.	AANTEKENINGEN.
<i>Generale Staf.</i>			
Generaal-majoor titulair	1	1	Later luit.-generaal, kommand. van het leger tot 1849.
Kolonel	1	1	Nu generaal-majoor titulair en chef van den staf.
Majoor	1	1	
<i>Infanterie.</i>			
Kolonels	4	3	
Luitenant-kolonels	13	1	Nu gen.-maj. titul. (buitengew. bevord. tot kol. (Balie 1846).
Majors	17	1	Nu kolonel sedert 1846.
Kapiteins	97	10	2 kol. (buitengew. bevord. (Balie 1848—49), 1 was luit.-kol. sedert 1843), 8 luit.kol., de oudste sedert 1843.
1ste Luitenants	126	10	Waarvan 6 luit.-kol. en 4 maj., de oudste maj. van 1849.
2de „	190	29	Waarvan 8 maj. en 21 kapitein, de oudste kap. van 1843.
<i>Artillerie.</i>			
Kolonels	1	1	
Luitenant-kolonels	2	2	
Majors	4	4	
Kapiteins	19	1	Nu kolonel chef sedert 1830.
1ste Luitenants	20	2	
2de „	22	7	Waarvan 1 luit.-kol. sedert 1832, 3 maj., de oudste van 1830, 3 kapitein, de oudste van 1845.
<i>Kavallerie.</i>			
Kolonels	1	1	Nu gen.-maj. titul. sedert 1832 (ged. v. h. wapen).
Majors	3	3	
Ritmeesters	9	9	
1ste Luitenants	10	1	Nu majoor sedert 1830.
2de „	16	1	Ritmeester sedert 1846.
<i>Genie.</i>			
Kolonels	1	1	
Luitenant-kolonels	1	1	
Majors	4	1	Nu kolonel chef sedert 1847.
Kapiteins	8	3	Waarv. 1 luit.-kol., de ouds. sed. 49 en 3 maj., de ouds. sed. 49.
1ste Luitenants	12	3	Majoor, de oudste van 1830.
2de „	9	2	1 majoor sedert 1831 en 1 kapitein van 1847.
<i>Administratie.</i>			
Inspecteur en chef (Kolonel)	1	1	
Onder-inspecteur, 1ste kl. (Luit.-kol.)	1	1	
„ 2de „ (Majoor)	3	3	
Adj.-onder-insp., 1ste kl. (Kapitein).	7	7	
„ 2de „ (1ste Luit.)	14	1	Nu kolonel hoofd-intendant chef sedert 1831.
„ 3de „ (2de „)	13	3	1 luit.-kol. van 1832, 1 maj. van 1831, 1 kap. van 1848.
<i>Geneeskundige dienst.</i>			
Chef	1	1	
Dir. officier gezondh., 1ste kl.	3	3	
„ 2de „	5	5	
Chirurgijn-majors	13	1	Nu kolonel chef sedert 1843.
„ 2de kl.	53	8	1 dir. offic. v. gez. 1ste kl., 4 chirurg.-maj., 3 chirurg. 2de kl.
„ 3de „	58	16	3 dir. offic. v. gez. 2de kl., 2 offic. v. gez. 1ste kl., 7 offic. v. gez. 2de kl., 3 offic. v. gez. 3de kl., 1 apotheker 2de kl.
Apothekers, 1ste kl.	3	3	
„ 2de „	6	6	
„ 3de „	12	1	Nu 2de klasse.
TOTAAL	790	102	

De overige officieren van den generalen en plaatselijken staf, alsmede die voor memorie gevoerd en à la suite, zijn onder de wapensoorten begrepen waartoe zij respectivelijk behoorden; behalve de kolonel F. V. A. DE STUERS, op 1 Januarij 1858 voor memorie en in geen wapen begrepen, is nu generaal-majoor titulair voor memorie; de officieren met verlof zijn onder de presenten op 1 Januarij 1855 gerekend.

Het zoude niet onbelangrijk zijn te weten, hoeveel van de 688 officieren, die sedert 1 Januarij 1858 tot en met ultimo December 1852 het leger verlieten, in Indië zijn overleden, gesneuveld, eervol ontslagen, gepensionneerd in Indië of als zoodanig gerepatricieerd, en het aantal uit de dienst ontslagenen; de generale staf alleen kan deze opgaven doen.

BOEKAANKONDIGING.

NOODZAKELIJK HANDWOORDEN-BOEK DER NEDERDUITSCHEN EN LAAG-MALEISCHE TAAL, door P. P. ROORDA VAN ELISINGA, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, enz. Tiende, veel vermeerderde en verbeterde, druk. Te 's Gravenhage, bij de Gebroeders VAN CLEEF, 1852.*

Het zal wel niet noodig zijn dat wij veel tot aanbeveling van dit nuttige werkje zeggen. Een boek wat de — tegenwoordig zoo zeldzame — onderscheiding geniet van eene *Tiende uitgave* te beleven, kan onzen lof missen. Het zij genoeg den lezer bekend te maken, dat het door den verdienstelijken schrijver zoodanig is ingerigt, dat de Maleische taal reeds aan hoord, gedurende de lange zeereis, beoefend kan worden, ten einde bij de aankomst te Batavia al dadelijk met den Inlander te kunnen spreken. Het bevat slechts die woorden en uitdrukkingen, waaraan men

in het dagelijksche leven behoefte heeft, terwijl de regelen der Maleische boektaal door den schrijver in andere werken gedeeltelijk zijn behandeld. Het woordenboek, hier bedoeld, wordt voorafgegaan door die taalregels, waarvan de kennis onmisbaar te achten is, en gevolgd door eenige opmerkingen in zamenspraken.

Wij twijfelen er geenszins aan, of de Heer P. P. ROORDA VAN ELISINGA, die reeds zooveel tot bevordering der kennis van de Maleische taal heeft verrigt, zal op nieuw een aantal zich naar Indië begevende Nederlanders grootelijks aan zich verplichten.

BEKNOPTTE HANDLEIDING TOT DE WERKDADIGE MEETKUNST, bevattende de wijze van opmeten en in teekening brengen van een terrein-gedeelte, voorafgegaan door de beschrijving van eenige daartoe gebruikte instrumenten, ten dienste

van onderofficieren die zich tot het examen voor officier der infanterie willen voorbereiden; door C. M. H. PEL, 1ste luitenant-adjutant bij het instructie-bataillon, met drie platen. Te Kampen, bij K. VAN HULST, 1852.

Met genoegen kondigen wij de verschijning van dit werkje aan; het bevat alles wat de onderofficier, die zich aan het officiers-examen wil onderwerpen, noodig heeft te weten. Gewis bestonden er reeds andere boeken, waarin de werkdadige meetkunst op eene uitstekende wijze en veel uitvoeriger dan hier werd behandeld; maar die boeken zijn zeer kostbaar en dus voor eene menigte van onderofficieren als of zij niet bestonden. Is het nu verdienstelijk de wetenschap op te bouwen en uit te breiden, dan is het voorzeker niet minder prijzenswaardig haar meer en meer voor een ieder toegankelijk te maken, en zoodoende den kring harer beoefenaars te vergrooten. Hiertoe draagt de Heer PEL in ruime mate bij, want het is reeds het tweede werkje van dien aard, wat hij ons gelegenheid gaf te vermelden.

De verklaringen en beschrijvingen, in dezen zijnen arbeid voorkomende, zijn over het algemeen zeer duidelijk en verstaanbaar; het drukwerk is net en de drie platen zijn uitmuntend uitgevoerd.

• *Application de l'électricité, à la mesure de la vitesse des projectiles*
« par NAVEZ, capitaine commandant
« à l'Etat-major de l'artillerie
« Belge; chevalier de l'ordre LEO-
« POLD. Avec deux planches. Paris,
« Corréard, 1855. — 182 pag.
« gr. 8°.»

Wij vestigen de aandacht onzer lezers op bovenstaand werk, wat dezer dagen in België het licht zag.

Na eenige algemeene beschouwingen, geeft de S. een kort overzicht van de voornaamste eigenschappen der electriciteit, voor zoover de kennis daarvan voor het begrip van het behandelde onderwerp vereischt wordt.

Daarna worden alle voorgestelde of werkelijk vervaardigde chronoscopen kritisch beschouwd. Hierop volgt eene uitvoerige en beredeneerde beschrijving van den toestel, door den S. uitgevonden, zoo als die niet alleen bij de Belgische artillerie, maar bij meer anderen in gebruik is, en ook door onze Akademie voor zee- en landmagt is aangeschaft.

Eindelijk wordt het gebruik van dezen toestel uitvoerig verklaard, met aanduiding der in acht te nemen voorzorgen; waarna de S. besluit met eene korte vermelding der reeds met den toestel verkregene uitkomsten, prijs-opgave, enz.

Het werk beveelt zich aan door eene beknopte en duidelijke voordragt. De platen zijn niet fraai, doch voldoende.

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR.

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 40.

(Maand April 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij de milit. intendance, tot intendant der 1ste kl. : de intend. der 2de kl. W. Craaij ; tot intend. der 2de kl., en belast met de dienst in de 2de milit. admin. dir. : de ond.-intend. der 1ste kl. F. V. von Wattenwyl ook gen. de Watteville ; tot intend. der 2de kl. : de onder-intend. der 1ste kl. H. Hardenberg ; tot onder-intend. der 1ste kl. en toegevoegd aan de 1ste mil. adminis. dir. : de onder-intend. der 2de kl. E. A. E. B^a. Dibbets. Bij het wap. der inf., bij het reg. gren. en jag., tot 1sten luit.-kwartierm. : de 2de luit.-kwartierm. M. R. Hamming, van het korps. Bij het 1ste reg., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. J. C. Schröter, van het korps ; tot kap. van de 2de kl. : de kap^a. der 3de kl. H. L. K. Grond en A. J. van Schermbeek, beiden van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. C. L. Joffroy, van het korps. Bij het 2de reg., tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. J. J. Rost van Tonningen, van het korps ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. H. van Goudoever, van het 3de reg. inf. ; tot bat.-adj. : de 1ste luit. W. H. Maclaine, van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. N. G. Beausar, van het korps ; tot 2den luit. : de serg^a. F. A. Grubé, J. J. H. Popta, D. K. H. van der Hurk en E. J. B. Bol, respect. van het korps, van het inst.-bat., van het 5de en 7de reg. inf. Bij het 3de reg., tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. L. E. Tiesselinck, adj. bij het korps en tot 1sten luit. : de 2de luit. C. W. Raaijmakers, van het korps. Bij het 4de reg., tot 1sten luit. : de 2de luit. A. G. van Duijnen, van het korps ; tot 2den luit. : de serg^a. J. G. Strootman ; H. La Fors en P. Stokbroo, de eerstgem. van het korps en de twee laatstgen. van het reg. gren. en jag., mitsgaders de serg.-maj. H. Murman, van het reg. gren. en jag. Bij het 5de reg., tot kap. der 1ste kl. : de kapt. der 2de kl. J. H. L. de Jongh, van het korps ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. M. A. van Sassenberg,

van het korps ; tot 1sten luit. : de 2de luit. W. Muller, van het reg. gren. en jag. en tot 2den luit. : de serg. J. G. H. Grooss, van het inst.-bat. Bij het 6de reg., tot majoor : de kap. der 1ste kl. J. F. van Hoey Schilthouwer, van het reg. gren. en jag. ; tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. W. van Barneveld, van het korps en tot 2den luit. : de serg. P. van Hille, van het korps. Bij het 7de reg., tot luit.-kol. : de majoor G. H. R. Thomasset, van het 6de reg. van het wapen ; tot maj. : de kap. der 1ste kl. P. van Pommeren, van het 1ste reg. inf. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. A. G. M. Roeloffzen, van het 3de reg. van het wapen ; tot 1sten luit. : de 2de luit.-adj. J. Olinger, van het korps, zijnde hij in de betrekking van adj. gehandhaafd, en tot 2den luit. : de serg. G. H. J. Gaymans, van het 3de reg. inf. Bij het 8ste reg. ; tot 1sten luit. : de 2de luit.-adj. F. A. Loggere, van het korps, zijnde hij in de betrekking van adj. gehandhaafd. Bij het inst.-bat., tot kap.-kwartierm. : de 1ste luit.-kwartierm. W. R. van der Meer, van het 8ste reg. inf. Bij het wapen der kavallerie ; Bij het 3de reg. drag. tot luit.-kol. : de majoor L. Rigney, van het korps. Bij het wapen der genie, tot luit.-kol. en tevens tot kommand. van het bat. min. en sapp. : de majoor J. Muschart, van het korps ing. min. en sapp. ; tot luit.-kol. : de majoor S. J. G. van den Kerkhoff, van het korps ing. min. en sapp. en de majoor F. van Heurn, van het korps ing. min. en sapp., chef van het bureau der genie bij het dep. van oorlog, in welke laatste betrekking hij wordt gehandhaafd ; tot majoor : de kap^a. der 1ste kl. Jonkh^r. J. A. van Brien en Ramerus, P. Noot en J. Carsten, allen van het korps ing. min. en sapp. ; tot kap. van de 1ste kl. : de kap^a. van de 2de kl. H. J. van Druynen, W. S. van der Hart Beek, P. F. H. Maschek en G. N. M. de Haan, allen van het korps ing. min. en sapp. ; tot kap. van de 2de kl. : de kap^a. van de 3de kl. A. Canneman, T. A. van Maanen, P. J. de Waal en D. G. Andrea, allen van het korps ing. min. en sapp. ; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit^a. J. F. Limborch van der Meersch en A. C. G. de Veije, beiden van het korps ing. min. en sapp. ; tot 1sten

luit.: de 2de luit*. J. F. van Hanswijk, J. H. A. Cromhout en O. Bⁿ. van Wassenaer Catwijck, allen van het korps ing. min. en sapp.; terwijl de 1ste luit. van het korps ing. min. en sapp. op non-act. J. A. Kool. weder in actieve dienst is herplaatst. Bij het bat. min. en sapp., tot adj.: de 1ste luit. L. J. van Dinter, van het 6de reg. inf. Bij de gen. dienst, tot 1sten offic. van gez. der 1ste kl.: de 1ste offic. van gez. der 2de kl. J. F. Kerst, belast met de leiding en het toezigt over 's rijks kweekschool van milit. geneeskundigen te Utrecht; tot offic. van gez. der 1ste kl.: de offic. van gez. der 2de kl. J. H. C. Basting.

Verplaatsingen.

Bij de milit. intendance, als onder-intend. der 2de kl. en toegevoegd aan de 3de milit. administ. directie: de kap.-kwartierm. J. A. Rijgerbos Ouwens, van het instr.-bat. Bij het wap. der inf., Bij het reg. gren. en jag., bij de bat. gren.: de kap. G. E. F. A. E. Klapp, van het 3de reg. inf.; bij de bat. jagers: de 2de luit. F. Gevers Leuven, van het 4de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf.: de kap. A. J. T. Beekman, van het 7de reg. inf. Bij het 2de reg. de kap. A. P. Luppés, van het 3de reg. inf. Bij het 3de reg.: de kap. J. Boogaard, de 1ste luit*. J. W. Tissot van Patot en H. C. van Gheel Gildemeester en de 2de luit. T. Ongerboer, allen van het 2de reg. inf. Bij het 4de reg.: de kap. J. H. Stieneker, van het alg. depôt van discipline. Bij het 7de reg.: de kap. T. Groeneveld, van het 8ste reg. inf. Bij het 8ste reg.: de 1ste luit.-kwartierm. A. Oporhorst. van het 3de reg. vest.-art. Bij het instr.-bat.: de kap. A. W. Rodeman, van het 8ste reg. inf., de 2de luit*. A. Pompe, van het 4de reg. inf. en W. H. Doorman. van het 2de reg. inf. Bij het alg. depôt van discipline: de kap. J. J. Langguth, van het 2de reg. inf. Bij het 3de reg. vest.-art.: de kap. J. J. Stieltjes, van

het 2de reg. vest.-art., de 1ste luit.-kwartierm. A. Dunnes, van het 1ste reg. inf. De 1ste luit.-ing. bij het bat. min. en sapp. A. G. Westerborg, naar Gorinchem; de 1ste luit.-ing. bij het bat. min. en sapp. J. H. Schäfer, naar Vlissingen; de 1ste luit.-ing. bij het bat. min. en sapp. W. Reinalda, naar Venlo. Bij het bat. min. en sapp. de 1ste luit.-ing. te Utrecht, J. T. van Hanswijk, de 2ste luit.-ing. te 's Bosch, J. H. A. Cromhout, en O. Bⁿ. van Wassenaer Catwijck. De paardenarts der 2de kl. J. P. C. Smith, van Deventer naar Leyden.

Gedetacheerd.

Bij de milit. verkenningen: de 2de luit*. M. F. J. Pfaff en M. J. Nolthenius de Man, beiden van het 1ste reg. inf.

Gepensionneerd.

De milit. intend. der 1ste kl. J. van Oosterhoudt, belast met de dienst in de 2de milit. admin. dir.; de majoor J. T. Rutten, van het 7de reg. inf., met vergunning om de activiteits-uniform van het korps, waartoe hij het laatst heeft behoord, voortdurend te blijven dragen; de kap. A. Gijzen, van het 4de reg. inf., de luit.-kol. E. J. Eekhout, van het korps ing. min. en sapp.; de luit.-kol. S. F. Klijsma, van het korps ing. min. en sapp. en tevens kom. van het bat. min. en sapp.; de luit.-kol. C. R. van Lelijveld, van het korps ing. min. en sapp.; de kap. J. J. Hennequin, van het korps ing. min. en sapp.; de offic. van gez. der 1ste kl. op non-act. A. C. Buttelman.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit.-adj. W. Reinalda, van het bat. min. en sapp., uit de betrekking van adj.

Overleden.

De luit.-kol. J. C. Egter van Wissekerke, van het 7de reg. inf.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELLEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 10.)

Gaan wij thans over tot het beknopt vermelden van de stelling der Nederlanders, in den aanvang van April 1829; wij zullen die vooraf doen gaan door eene opgave der bentings op het oorlogstoneel aanwezig, zonder daarbij weder te gewagen van een aantal kleine versterkingen, die slechts bestemd waren eene uitgestelde wacht of post tegen overvallen te beveiligen, of van andere, die, met goedkeuring onzer bevelhebbers, door inlandsche hoofden vrijwillig waren opgeworpen ter bescherming hunner dessa's of distrikten. Deze laatsten waren slechts met lilla's gewapend en werden verdedigd door barissans, waaraan soms een of twee onzer onderofficieren waren toegevoegd. Bij verkorting noemde men ze doorgaans *inlandsche bentings*. Ook zullen wij het stilzwijgen bewaren over de schansen, gelegen ten oosten van Klatten, dewijl die, hoezeer nog altijd goede diensten be-

wijzende, in den verderen loop van ons verhaal niet meer genoemd worden.

In Banjoemaas en Bagleen, het kommando van den kolonel CLEERENS, had men in de eerste plaats, in Banjoemaas, voor welks veiligheid de majoor BUSCHKENS moest waken, bentings te Banjoemaas, Mergaloenjoe, Karang-Bolong, Bantar, Pa-keongang, Kemiët* (1), Keboetoo*, Pand-

(1) De schansen, waarvan de namen met een * zijn geteekend, werden na het begin van Mei 1828 gebouwd. Sommige dezer waren in het begin van April 1829 en bij het hervatten der vijandelijkheden pas begonnen; maar gelijk wij reeds vroeger aanmerkten, kon men aannemen dat eenig punt de diensten eener benting bewees, zoodra het door de onzen voor goed bezet was. Men zal ook ontwaren dat op enkele punten melding is gemaakt van nieuwe schansen, waar reeds in den aanvang van den oorlog versterkingen hadden gelegen. Die versterkingen waren evenwel intusschen verlaten, en door de hevige regens zoowel als door den weelderigen plantengroei op Java, bijna spoorloos verdwenen geweest.

jer, Petanahan*, Ambal*, Tlogo* of Wawar en Oengarang*.

In Bagleen te Merden*, Goenong-Per-sodo*, Bandung*, Lingies*, de drie laatsten langs de rivier Djali; voorts langs de Bogowonto te Maron, Kedoong-Kebo*, Gombar, Tjengkawal, Prowogondo*, Paesan, Bedjojo*, Gedangang*, en op den linker oever dier rivier te Plipier* en Tjatjaban.

In Ledok en Gowong, waar de majoor MICHIELS het bevel voerde, waren sterkten te Sawangan, Segaloe, Batoor, Dollok*, Serang, Wonosobo, Goenong-Tawang*, Worowari*, Kaliwiro*, Ploenjarang*, Kretek en Karang-Malang.

In Kadoe, waar de opperbevelhebber zich in persoon ophield, maar waarvan het territoriaal kommando aan den luitenant-kolonel DUPERRON was opgedragen, lagen schansen te Sepoeran, Bandongang, Minoreh, Boroboedho, Grabiak, Soemberang*, Trajem, waarvan de beide laatste aan de Progo; verder in hetzelfde gewest, langs den grooten weg, te Tjoentang, Magelang, Blabak en Moentilan.

Tusschen de Progo en den grooten weg, die van Magelang naar Djokjokarta voert, waren versterkingen te Ngamplak*, Tegal-Waroe*, Kali-Oerang* en Bredjo*.

Tusschen de Progo en Bogowonto hield kapitein TEN HAVE zich op, en had bentings te Kalibawang* en Watas*.

In Djokjokarta en omstreken, waar de kolonel COCHUS het bevel voerde, vond men bentings langs den grooten weg te Kalidjenking, Semen, Tempel, Kemoe-loko, Pesangang, Melatten*, Boeloe, Bantoelan, Sambilegie*, Kalassan. Langs de Progo volgden op de schans te Trajem

die te Bligo, Mingier*, Gedonnong*, Nangoelang* (op den regter oever), Gamplong*, Sentolo*, Mangier*, Brossot*, Kro-djojo*. Van deze stonden evenwel slechts de drie laatsten onder de bevelen van COCHUS. Wijders had men rondom, en vooral ten zuiden der hoofdstad, nog een belangrijk aantal sterkten, waarvan de voornaamste zich bevonden te Pedes*, Djomegattan*, Kanigoro*, Karang-toeri*, Karassan*, Bantoel-karang, Djedok*, Djojoegan*, Ketos*, Boeloes*, Bradian*, Iring-Iring*, Djarakan*, Malangjiwang, Passer Gedee, Siengosari, Imogiri* en Djematan*. Vele dezer waren, met vergunning van COCHUS, door de hoofden van in onderwerping gekomen dessa's of kleine distrikten, vrijwillig en ter bescherming van hunne have, aangelegd, en werden op bovengezegde wijze door barissans verdedigd.

In het Padjang-sche, wat nog altijd onder de bevelen van den luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA stond, trof men bentings aan langs den grooten weg naar Solo te Telogo-Pinian, Brongang* enz.; langs de hellingen van den Merapi te Pontjo*, Boender*, Kedjiwang, Djamboen*, Piedjenan, Poeloe-Watoe, enz.; in het zuidergebergte te Karongang*, Gessian, Glodogang, Andong* enz.

Gerugsteund door zooveel sterke punten, waren onze mobiele kolonnes geplaatst als volgt:

De 8ste, aangevoerd door majoor BUSCHKENS, was gekampeerd te Kemiet; de benting aldaar was intusschen vergroot geworden en men had er een magazijn van levensmiddelen, met een hospitaal, opge-

rigt. De bezendingen van Banjoemaas hielden derhalve op, en men behoefde ook de zieken niet langer derwaarts te vervoeren. De kolonne was op 1 April sterk: 9 officieren, 140 Europeanen en 97 inlanders der infanterie van het Indisch leger, een barissan van 218 geweren en 217 pieken; 2 officieren, 16 Europeanen en 25 inlanders (51 paarden) aan ruitery; 5 Europesche pionniers en drie veldstukken, namelijk twee 2 w^{rs} en een 1 w^{r} op bergaffuit.

De 7de, onder bevel van kapitein GENNET, stond te Bandung; zij was op 1 April sterk: aan geregelde infanterie 11 officieren, 106 Europeanen en 175 inlanders van het Indisch leger; aan barissans: 14 geweren en 12 pieken; aan ruitery: 1 officier en 25 inlanders (26 paarden); aan geschut: twee 2 w^{rs} en twee 1 w^{r} op bergaffuit.

De 6de, onder kapitein RINIA VAN NAUTA, stond te Prowogondo en was op 1 April sterk: aan geregelde infanterie 8 officieren, 99 Europeanen en 180 inlanders; aan barissans: 10 geweren en 14 pieken; aan hulptroepen van Madura: 9 geweren en 77 pieken; aan hulptroepen van Boeton: 7 geweren en 140 pieken; aan ruitery: 5 officieren, 50 Europeanen en 66 inlanders (97 paarden); aan pionniers: 2 Europeanen; aan geschut: drie 2 w^{rs} .

De 11de, onder majoor MICHELS, was pas onlangs opgericht, uit troepen die na den opmarsch der 7de kolonne — in Mei 1828 — van lieverlede naar Ledok gezonden waren; zij stond te Bantar en was op 1 April sterk: aan geregelde infanterie 9 officieren, 156 Europeanen en 46 inlanders; aan barissans: 90 geweren en

145 pieken; aan ruitery: 50 inlanders (50 paarden); aan geschut: twee 2 w^{rs} , een 1 w^{r} op bergaffuit en een handmortier à 4 d^m.

De 2de, aangevoerd door kapitein TEN HAVE, marcheerde, na het eindigen der wapenschorsing, terstond van Kalibawang naar Wadas; zij was op 10 April sterk: aan geregelde infanterie 10 officieren, 195 Europeanen, 205 inlanders; aan hulptroepen van Ternate (Alfoeren): 12 officieren en 250 man, gedeeltelijk met schietgeweer, gedeeltelijk met zwaard en schild, met pijl en boog of met werpspiezen gewapend; aan geschut: twee 2 w^{rs} en twee handmortieren à 5 d^m.

De 4de, onder majoor BAUER, stond te Nangoelang, op den regter Progo-oever, en hield zich gereed naar Goenong-Penten voort te rukken. Nangoelang zou haar evenwel ten steunpunt blijven dienen, waartoe men bij die sterkte een hospitaal en een magazijn van levensmiddelen had gevestigd. De kolonne was den 1sten April sterk: aan geregelde infanterie 14 officieren, 95 Europeanen en 228 inlanders; aan hulptroepen van Madura en Gorontale: 511 geweren en 75 pieken; aan barissans: 70 geweren en 92 pieken; aan ruitery: 4 officieren, 29 Europeanen en 20 inlanders (49 paarden); aan pionniers: 2 Europeanen en 26 inlanders; aan geschut: een 4 w^{r} , vier 2 w^{rs} en een handmortier à 5 d^m.

De vereenigde expeditionnaire kolonnes, onder den luitenant-kolonel LEDEL, waren onmiddellijk, na den wapenstilstand, van Tegal-Waroe naar Sentolo, op den regter oever der Progo, gegaan. Door de *vereenigde expeditionnaire kolonnes* heeft men

te verstaan het flankeur- en het 2de bataillon der expeditionnaire afdeeling, die te zwak waren geworden om ieder afzonderlijk te handelen. Na hunne vereeniging zelfs, was de Generaal DE KOCK nog genoodzaakt geweest de kolonne, die zij vormden, door troepen van het Indisch leger te versterken. Op den 1sten April had LEDEL dien ten gevolge onder de wapenen: aan geregelde infanterie 45 officieren, 255 Europeanen en 102 inlanders; aan hulp-troepen van Tidor: 50 geweren en 181 pieken; aan ruitery: 5 officieren en 52 Europeanen (52 paarden); aan pionniers: 19 inlanders; aan geschut: drie 2de \bar{w}^{rs} , twee 1de \bar{w}^{rs} op bergaffuiten, een houwtiser à $3\frac{3}{4}$ d^m, en een handmortier à $5\frac{3}{4}$ d^m.

De 3de, onder majoor d'ERREBAULD DE DUDZELE, stond te Tegal-Waroe en telde op 1 April aan geregelde infanterie: 5 officieren, 48 Europeanen en 111 inlanders; aan hulp-troepen van Madura: 24 geweren; aan pionniers: 1 Europeaan en 13 inlanders. Een goed gedeelte dezer kolonne was bij de vereenigde expeditionnaire kolonnes gevoegd; zij werd naderhand versterkt en, gelijk wij zien zullen, te Tegal-Waroe vervangen door:

De 5de, onder den luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA. Deze hoofdofficier moest een wakend oog op het Padjangsche blijven houden en de vijandelijke benden verdrijven, aan wie het gelukken mogt door onze troepen heen op den oostelijken oever der Progo te komen. Hij bleef zich dus in den aanvang hoofdzakelijk te Tegal-Waroe ophouden, maar was, gelijk wij weldra zien zullen, niet uitsluitend aan deze standplaats gebonden. Te Tegal-

Waroe was eveneens een hospitaal opgericht. De 3de kolonne was op 1 April sterk: aan geregelde infanterie 10 officieren, 95 Europeanen en 507 inlanders; aan ruitery: 5 officieren, 21 Europeanen en 47 inlanders (67 paarden); aan pionniers: 1 officier, 1 Europeaan en 20 inlanders; aan geschut: vier 2de \bar{w}^{rs} en twee 1de \bar{w}^{rs} .

De 1ste, onder den luitenant-kolonel SOLLEWIJN, stond te Mangier gereed naar Wonopete over de Progo te gaan. Mangier, waar zich een hospitaal en een magazijn van levensmiddelen bevond, zou haar steunpunt blijven. Zij telde op 1 April aan geregelde infanterie 15 officieren, 507 Europeanen en 55 inlanders; aan hulp-troepen van Madura: 194 geweren en 58 pieken; aan barissans: 40 pieken; aan ruitery: 2 officieren, 24 Europeanen en 24 inlanders (51 paarden); aan pionniers: 1 officier, 1 Europeaan en 15 inlanders; aan geschut: vier 2de \bar{w}^{rs} .

De 10de, onder bevel van kapitein PRAGER, stond te Bantoel en was sterk: aan geregelde infanterie 5 officieren, 8 Europeanen en 154 inlanders; aan hulpbenden van Madura: 107 geweren en 54 pieken; aan ruitery: 1 officier en 19 inlanders (20 paarden); aan geschut: vier 2de \bar{w}^{rs} . Deze kolonne bekwam doorgaans versterking van Europeanen uit het garnizoen van Djokjokarta, zoodra de aard harer ondernemingen dit vorderde.

Het 1ste bataillon expeditionnairen, aangevoerd door majoor COX VAN SPENGLER, stond te Djokjokarta, en bragt op den 1sten April onder de wapenen 22 officieren en 565 man. Op zijne menigvuldige togten in het zuidelijk gedeelte van Mataram,

bekwam het de noodige ruitery, vuurmonden en inlandsche troepen (voor de ligte velddienst) uit het garnizoen der hoofdplaats.

De troepen des Sultans van Djokjokarta, dienden voor een goed gedeelte tot het bezetten onzer bentings en tot het bewaken van den kraton; de luitenant-kolonel Pangerang PRABOE-NINGRAT stond evenwel nog met 260 geweren en 468 pieken te Melatten.

De Pangerang MANGKOE-NEGORO hield zijn hoofdkwartier te Soerakarta, bezette van daar verscheidene bentings in het Padjang-sche, en ging met de rest van zijn legioen voort de opstandelingen uit het zuidergebergte naar het westen te verjagen. Een aantal bentings in dit gebergte, door hem gebouwd, diende aan zijne troepen tot steunpunten. Een gedeelte zijner benden stond te Passer-Gedee, bij Djokjokarta, en een ander gedeelte te Klatten. Zijn legioen was op den 1sten April sterk 916 geweren, 116 ruiters en 92 artilleristen en treinsoldaten, naar het schijnt, bedienende vier 2de w^{te} , twee 1de w^{te} op bergaffuiten en vier lilla's; verder had hij aan barissans 465 pieken onder de wapens.

Wanneer men nu eenen blik werpt op de vaste punten door de Nederlanders bezet, en op de stelling hunner mobiele strijdkrachten, dan zal men moeten toegeven dat er sedert het vorige jaar eene belangrijke schrede voorwaarts was gedaan. De magt van DIEPO-NEGORO was bijna geheel tusschen de Progo en Bogowonto zamengedrongen, want de benden van Pangerang BEI, die zich ten zuiden van Djokjokarta ophielden, en die van IMAN-MOESBA in het Praauw-gebergte, gaven aan de onzen wel

nu en dan veel werks, maar rigtten niets ernstigs uit, daar zij zeer zwak waren en bestendig terugweken op de nadering der Nederlanders. Een ander gedeelte der vijandelijke krijgsmagt wierp zich, terstond na het eindigen van den wapenstilstand, in het noorden van Bagleen, naar de zijde van Gowong, maar zag zijne pogingen daar weldra verijdeld. Het lot en de werkzaamheden van al deze afzonderlijke benden, hingen bovendien thans meer zamen met de omstandigheden waarin de hoofdmagt verkeerde, en met de verrigtingen waartoe zij overging. DIEPO-NEGORO kon niet meer, gelijk vroeger, op den onbeprekten bijval rekenen der bevolking van iedere landstreek waar hij zich vertoonde. Zijne tegenspoeden hadden den luister doen wijken die hem vroeger omgaf, en de Nederlanders konden, door de maatregelen sedert twee jaren genomen, hem terstond de scherpte van hun zwaard doen gevoelen, overal waarheen hij zich mogt wenden. De ruimte (tusschen de Progo en Bogowonto), waarin hij zich nog met eenige zekerheid kon bewegen, werd door den opmarsch onzer kolonnes al enger en enger begrensd. In die ruimte moest hij zich niettemin blijven ophouden met zijne vrouwen, zijne kinderen en die zijner voornaamste onderbevelhebbers. Al ware het alleen voor de veiligheid van deze, dan moest hij een belangrijk gedeelte zijner magt hier bijeenhouden. Er bestond dus eindelijk bij de opstandelingen, die weleer over eene uitgestrektheid van vele uren in alle rigtingen waren verspreid, eene hoofdmagt en eene bekende gevoelige plek, waarop men al zijne slagen kon rigten,

en het bleek dan ook al spoedig dat iedere slag, daar ontvangen, DIEPO-NEGORO dwong zich weder strijdvaardig te maken door het tot zich roepen van benden, die nog op meer van hem verwijderde tooneelen oorloogden.

Het spreekt van zelve dat de waarde der geregelde troepen, die aan het hoofd van den opstand bleven gehoorzamen, voortdurend gerezen was. Vele van DIEPO-NEGORO's soldaten voerden sedert vier jaren een hardnekkigen krijg tegen de Nederlanders; zij kenden geen ander beroep meer dan dat van den oorlog; zij waren gehard tegen vermoeijenissen en ontberingen; zij waren goed zamengesteld, goed gewapend en goed geoefend, en werden door den dapperen en bekwamen SENTOR op eene uitmuntende wijze aangevoerd. Wij hebben dan ook nog menig schoon en bloedig gevecht te schetsen, maar wij zullen ook doen uitkomen hoe mismoedigheid en vrees allengskens in de harten onzer tegenstanders sloop, en in een betrekkelijk kort tijdsverloop de geheele thans nog aanzienlijke magt van DIEPO-NEGORO te niet deed gaan.

Thans reeds moest hij rondom zich verschijnselen opmerken en had hij droevige ondervindingen verkregen, die een ander, met minder geestkracht bezield, voorlang terneder gedrukt en bij het voeren van onderhandelingen tot matiger eischen gestemd zouden hebben. Wel was het groot aantal Prinsen van zijnen aanhang sedert het vorige jaar niet belangrijk verminderd; behalve eenige weinigen, in ons verhaal reeds genoemd, hadden zich slechts onderworpen de Pangerangs WIRTO-DI-NINGRAT,

MOELIO-KESOEMO, PAKOE-NING-PRANG, DJOJODI-NINGRAT en POERBO-KESOEMO (1); maar er deden zich andere ongelukkige voortteekens op, die zwaar bij hem moesten wegen. Het gebrek begon zich onder allerlei gedaante te vertoonen aan hem die zich als Sultan had doen eeren, en die werkelijk eenen geruimen tijd als Sultan geleefd had. De uitgestrekte landstreken waarvan hij belasting plag te heffen, waren voor hem gesloten; noch geld, noch granen kon hij zich langer van daar verschaffen, en op het naauwbegrensde gebied, wat hem was overgebleven, begonnen de levensbehoeften ongehoord in prijs te stijgen. Hij en zijne voornaamste volgelingen waren daardoor reeds verplicht geweest hunne kostbaarheden, ja zelfs die hunner vrouwen, voor een gedeelte tot geld te maken, om zodoende in hun eigen onderhoud en dat hunner troepen te kunnen voorzien. Maar dergelijke hulpbronnen konden niet lang blijven vloeijen, en al zeer spoedig na het hervatten der vijandelijkheden, moest hij alle geregelde verstrekingen van soldij en levensmiddelen staken, om slechts voor wapens, kruid en lood te kunnen zorgen. Zijne pradjoerits moesten derhalve van roof leven, en dit verhaaste zijnen val meer en meer, want het landvolk, dien overlast en die gewelddadigheden moede, zag met verlangen naar de onzen uit en hielp ijverig aan het bouwen der bentings, die hunne eigendommen zouden beschermen. DIEPO-NEGORO vaardigde tegen dergelijke handelingen gestrenge verbod-

(1) Alle deze Prinsen bekwamen ieder f 200 's maands, om in hun onderhoud te voorzien.

schriften uit; hij bedreigde de overtreders met zware straffen, maar het baatte hem niet, want hij was verstoken van de middelen om die bedreigingen te verwezenlijken. Reeds in de maand Mei was hij verplicht de wapens te doen opvatten tegen sommige van zijne eigene benden, die uit gebrek aan leefstogt tot mouterij waren overgeslagen. Vooral ook werd het moeilijke van zijnen toestand verhoogd door de ellende, waaraan de talrijke vrouwen, echtgenooten zijner meestaanzenlijke aanhangers, die gewoon waren in rust en overvloed te leven, zich blootgesteld zagen. Bestendig had hij — ten einde meer zeker van de trouw harer mannen te zijn — deze vrouwen met hare kinderen in zijne nabijheid gehouden; maar bij de hardnekkige aanvallen en de krachtige vervolgingen der onzen, geraakten zij thans herhaaldelijk in levensgevaar en kwamen sommigen zelfs jammerlijk om, hetzij door een' noodlottigen kogel, hetzij door afmating, dewijl het slecht gevoedde ligchaam niet bestand was tegen zooveel vermoeienis als waaraan zij blootgesteld waren. Maar in weerwil van al den jammer dien hij nu reeds rondom zich aanschouwde, in weerwil hij niet later dan in Julij ernstig er op bedacht was, tot eigen veiligheid, den aangematigden titel door zijn' broeder of zoon te doen voeren, ten einde de Nederlanders te misleiden in de berigten die hun alsdan over het verblijf van den *Sultan* zouden geworden, was zijn ijzeren wil niet te buigen en bleef hij volharden in zijn pogen, zelfs nadat hem de zware tegenspoeden hadden getroffen, waarvan de vermelding aan de beurt ligt.

Maar heerschte er neerslagtigheid, ja moedeloosheid in de gelederen van DIEPONEGORO, dan waren dezelfde verschijnselen, helaas! ook nu en dan bij de Nederlanders waar te nemen. Hunne ondernemingen waren zeker gedurende de laatste tijden voortdurend met eenen goeden uitslag bekroond geworden, men had reden zich over de gemaakte vorderingen te verheugen; maar dit alles was slechts duidelijk en klaar voor den opperbevelhebber en zijne voornaamste onderaanvoerders; de ondergeschikte officier, bepaaldelijk de geringe soldaat bespeurde dit in geen deele. Voor hen was de dag die aanbrak, gelijk aan den dag die daarheen was gegaan; zij hadden steeds dezelfde brandende zon boven hun hoofd, en hunne verzenen drukten bestendig hetzelfde moeilijke pad, wat nu eens door den modder der rijstvelden, en dan eens over rotsen en kloven voerde; indien de geweeschoten des vijands dit niet reeds voor lang hadden gedaan, werden zij heden even als gisteren door trom of hoorn van het harde leger geroepen, om hunne onvermoeide tegenstanders te gaan opzoeken; de koelte van den morgenstond stortte eenige levensvreugde in hunne harten, maar naarmate de zon rees en de hitte klom, naarmate de nieuwe inspanningen de vroegere afgematheid deden herleven, werd alles stil en lusteloos. Zwijgend vervolgden zij hunnen weg, zoo men den naam van weg kan geven aan de rigting waarlangs de kolonnes zich vaak bewogen. Vertoonde zich de vijand, hield hij stand, dan blonk er weder geestdrift in die anders dofte oogen; dan deed de nabijheid van 't ge-

vaar, het pligtbesef, de zucht naar roem in die afgetobde lichamen eenen prikkel werken, die het hart verkwikte, de zenuwen opwekte en aan de spieren nieuwe krachten gaf; dan vergat men alle leed en streed men dapper voor de belangen van het dierbare vaderland, 't welk weinig vermoedde hoeveel zijne zonen hier te lijden hadden. Maar bleef de vijand ongenaakbaar, hoezeer men de spitsen zijner lansen in de verte op iederen heuvel en achter iedere dessa zag blinken, moest de togt aanhoudend worden voortgezet, had men de uitgedoofde krachten — dewijl de drooge keel hare dienst tot het nemen van voedsel weigerde — reeds herhaaldelijk door eene teug geestrijk vocht voor eene korte poos doen opflikkeren, om ze des te spoediger weder te zien wegzinken, dan vervolgde een ieder hijgend zijnen weg, onverschillig voor alles wat hem omgaf; de getrouwste vriend kon dan soms aan de zijde van den vriend nederzinken, zijn hoofd zou weldra als zegeteeken op eene vijandelijke speer worden rondgedragen, maar het hart bleef gesloten voor deernis; men kon niet helpen, men was te veel vervuld met eigen jammer.

Kwam men eindelijk geheel afgemat in het bivak aan, dan mogt het oordeel en de ervaring der meerderen aan den mindere herinneren, dat hij voor de vermoeijenissen van den volgenden dag nieuwe krachten uit versterkend voedsel diende te putten; maar te vergeefs! De slaap, die alle leed zou doen vergeten, was de eenige verkwikking waarnaar men haakte, alles wat men verlangde. Men wierp zich neder, om vaak gewekt te worden door slagregens, gelijk men die slechts tusschen

de keerkringen kent, of om — wanneer men zich in de hoogere bergstreken bevond — in het midden van den langen nacht, soms bibberend en verstijfd van koude, op te rijzen. Men wist vaak niet waar men zich bevond, noch welken dag der week men beleefde; aan het eind der maand werd men herinnerd, doch slechts door de handenvol koper, waarmee het zuur verdiende loon werd uitbetaald (1). Men had bestendig dezelfde aangezigten rondom zich, nimmer afwisseling, niemand aan wie men zijn leed kon klagen, daar allen hetzelfde leed te torschen hadden; men vernam dagelijks hoe de dood onder vrienden en bekenden rondmaaide, maar die berigten roerden niet meer. Er waren zeker, nu eens voor de eene kolonne en dan eens voor de andere, korte tijdvakken waarin men tot verademing komen en in betere stemming geraken kon; maar in sommige oogenblikken, waarin de Generaal DE KOCK zich verplicht rekende alle krachten in te spannen en den vijand geen rust te laten, of waarin deze hem volkomen belette eenige deernis met zijne soldaten te hebben, schenen de zucht tot zelfbehoud, die het eigen aanzijn deed rekken, en het eergevoel, wat tot getrouwe pligtsbetrachting en soms tot verheven moeds-

(1) *Men wist vaak niet waar men zich bevond.* Letterlijk is dit de waarheid, en het feit ontstond eensdeels uit de lusteloosheid en onverschilligheid waarvan wij melding maken, anderdeels uit gebrek aan kaarten. Officieren, die in lagen rang deel namen aan krijgsverrigtingen op Java van 1825—1830, en bij mij voor het eerst goede en uitvoerige kaarten van het oorlogstooneel zagen, riepen met verwondering uit: «Heb ik dan zulke ontzettende afstanden afgelegd; was ik te A. zoo dicht bij het hoofdkwartier en te B. zoo ver daarvan verwijderd?»

betoon aanspoorde, de eenige hefboomen te zijn die in beweging waren gebleven. Zoo verliep de tijd voor den soldaat en den officier van minderen rang, en de afwisseling, die in dit leven gebragt werd, bestond soms, helaas! in niets dan in een langer of korter verblijf in het hospitaal.

Hartelijk welkom waren dan ook den opperbevelhebber de Koninklijke Besluiten, die hij in den aanvang van Mei 1829 ontving, en waarbij een aantal belooningen, zóó ridderkruizen van de Militaire Willemsorde en van den Nederlandschen Leeuw, als Eervolle vermeldingen op de legerorde en Medailles in goud, zilver of brons voor inlanders, aan eene menigte braven werden toegekend, die zich in de oorlogen op Celebes en Java roemvol hadden onderscheiden. Het strekte hem tot een waar genoegen, die zoowel verdiende en duur gekochte belooningen te kunnen uitreiken, en daardoor een nieuw leven en nieuwen lust te doen opluiken in eene krijgsmagt, die reeds zooveel gedaan had, maar nog lang niet aan den eindpaal van haar pogen was. Dien eindpaal bereikte zij echter; en moge de tijdgenoot den reuzenarbeid dier braven met laauwheid en onverschilligheid hebben aangezien, dat dan deze bladen strekken hem aan het nageslacht bekend te maken, en het te doen weten, dat zijne voorouders der negentiende eeuw nog in niets ontaard waren van hêt heldengeslacht, wat Spanjaarden en Portugezen in het verre Oosten deed beven.

Het is hier de plaats eene korte uitweiding te maken en eenige melding te doen van eene proeve, die gedurende 1829 genomen werd en waarvan het verhaal gewis niet

zonder belangstelling zal gelezen worden, door hen die waarde hechten aan het behartigen van des geringen krijgsmans welzijn.

In het begin van 1829 was door den kolonel Cocmus, kommandant der troepen te Djokjokarta en onderhoorigheden, aan den opperbevelhebber voorgesteld aan de mobiele kolonnes linnen veldtenten te verstreken; de soldaat zou daardoor, op de plaats van het nachtverblijf gekomen, niet meer genoodzaakt zijn zich hutten te bouwen; hij zou derhalve spoediger rust genieten en even goed tegen het weder beschut zijn, terwijl men nog daarenboven beter dan weleer de dessa's zou kunnen ontzien. Dit voorstel vond ingang en in den aanvang van Junij ontving Cocmus 56 tenten, om daarmede eene eerste proef te nemen. Deze tenten werden beurtelings aan ieder der mobiele kolonnes, die onder zijne bevelen stonden, in gebruik gegeven, en bij verschillende gelegenheden berigtte Cocmus aan den opperbevelhebber, dat de tenten wel is waar niet aan te bevelen waren tot het daarstellen van blijvende kampementen, zoo als bij een aantal onzer bentings bestonden, maar dat zij hoogst nuttig konden geacht worden voor mobiele kolonnes, die zich zoo dikwerf voor vele dagen van hare standplaatsen moesten verwijderen. Zij vergunden, meer dan bij het in haast opslaan van hutten, het inrigten eener geregelde legerplaats en maakten dus het toezigt van den aanvoerder gemakkelijk, en zij verzekerden den soldaat, zonder hem te vermoeijen, van een dak wat hem beschutte, zoowel tegen nachtelijke koude als tegen daauw en mist. Op het midden van den dag was de hitte,

die er onder heerschte, vaak onuitstaanbaar, maar daaraan kon te gemoet gekomen worden door de tenten aan de zijde der zon met klapperbladen te bedekken. Een gewigtiger ongerief was, dat zij tegen de zware regens, die op Java zoo bij herhaling vallen, geen volkomen dekking aanboden; deze drongen bestendig als fijne stofregen door het linnen heen, en de tenten werden dan ook hoofdzakelijk voor het goede seizoen — wanneer de troepen ook het meest in beweging waren — aanbevolen.

Iedere tent was voor 16 man ingerigt, en hun vervoer geschiedde op draagpaarden; voor twee tenten met hare standaards, hamers, bijlen en schoppen, werd een paard gevorderd. Aan weërszijde van den pakzadel werd eene behoorlijk opgerolde tent gehangen, en daarboven, in de strekking der lengte van het paard, de standaards met het gereedschap gebonden. Op deze wijze konden zij allerwege heen gebracht worden, waar beladen paarden vermogten te komen.

Men ziet dus dat de verdere toepassing van het denkbeeld des kolonels Cocurus — en hiertoe bestond het voornemen — *in den oorlog op Java* groot nut zou gesticht hebben, wanneer die oorlog langer geduurd had; maar men ziet tevens dat de veldtenten *bij de oorlogsvoering in Indië in 't algemeen* slechts gedurende een gedeelte van het jaar, en slechts dáár, waar men in ruimte over vervoermiddelen vermag te beschikken, nuttig kunnen zijn. Het blijkt voorts dat, aangezien de veldtrossen er eene belangrijke uitbreiding door bekwaam, men ook, bij de wijze waarop de Indianen den krijg voeren, in sommige

gevallen tot zijne bescherming een grooter aantal troepen zou moeten afzonderen, dan onze betrekkelijk geringe strijdkrachten zouden gedooogen (1).

(1) Toen de kolonel Cocurus zich later als luitenant-generaal aan het hoofd van het Indische leger geplaatst zag, kwam hij op het invoeren der veldtenten terug en deed deswege een voorstel aan den Gouverneur-Generaal; deze vereenigde zich met zijne zienswijze en verzocht — 2 Maart 1847 — dat uit het moederland « van de aldaar in voorraad zijnde veldtenten eene genoegzame hoeveelheid naar Indië mogt gezonden worden voor drie bataillons, en wel tenten van de ligste en meest vervoerbare soort, om die op de drie hoofdplaatsen van Java te verdeelen, ten einde daarvan, bij voorkomende gelegenheden, gebruik te maken. » Aan dit voorstel werd niet dadelijk gevolg gegeven, maar de terugkomst afgewacht van den generaal-majoor Baron von GAGERN, die eene inspectie-reis in Indië had gedaan en wiens advies men wilde inwinnen. Ten gevolge van dit advies en van eene daaruit voortgevoelde briefwisseling met het bestuur in Indië — waar het kommando van het leger, door het aan den luitenant-generaal Cocurus op diens verzoek verleende pensioen, inmiddels op den generaal-majoor Jhr. van der Wijck was overgegaan — werden in 1849, in stede van het vroeger aangevraagde, slechts twee officiers- en tien achtmans soldaten-tenten naar Java ter beproefing gezonden. Het verslag der bevinding hield in, dat het vervoer der tenten aan vele bezwaren onderhevig was, en de Indische regering vergenoegde zich dan ook nu met het aanvragen van het benodigde doek voor slechts 28 officiers-tenten. Aangezien echter door den inhoud van dit verslag het belangrijke vraagstuk, of het gebruik van veldtenten bij de oorlogsvoering in Indië al dan niet heilzaam en mogelijk was, geenszins werd opgelost, zoo besloot het Ministerie van Koloniën nogmaals het gevoelen te vragen van den luitenant-generaal Cocurus en van den generaal-majoor Jhr. van der Wijck, alsook dat van den generaal-majoor Jhr. F. V. A. Ridder de Stuers, toen allen in Nederland aanwezig. De rapporten dezer opperofficieren, in 1851 ingediend, onderling en met het vroeger door den generaal-majoor Baron von GAGERN gegeven advies vergeleken, hadden ten gevolge dat de verzending van het gevraagde doek geen plaats had en dat voor goed van het gebruik van veldtenten bij de oorlogsvoering in Indië werd afgezien.

OVER DE VORDERINGEN VAN HET ARTILLERIEWEZEN IN EN VOOR VESTINGEN,

VOLGENS DELPRAT'S BEANTWOORDING DER PRIJSVRAAG:

«WELKE VORDERINGEN HEEFT DE AANVAL EN VERDEDIGING VAN STERKE PLAATSEN
GEMAAKT, SEDERT HET BELEG VAN 's HERTOGENBOSCH IN 1629?»

Vóór de invoering der ricochetschoten, dus voor 1697, was de bestemming der belegerings-artillerie, het vestinggeschut door demonteerschoten tot zwijgen te brengen en het belegeringskorps tegen aanvallen van buiten te dekken. De gebruikelijke vuurmonden waren daarom meestal kanons, en deze waren vóór den dertigjarigen oorlog in drie hoofdsoorten verdeeld, namentlijk: *slangen*, *kartouwen* en *kamerstukken*. De laatste soort was echter reeds bij den aanvang van dien oorlog niet meer in gebruik.

De slangen waren van 40, 20, 10, 5, $2\frac{1}{2}$ en $1\frac{1}{4}$ \bar{w} , de kartouwen van 48, 24 en 12 \bar{w} . De eerste hadden meer dan 50 kalibers lengte en wogen van 500 tot 560 kogels. De kartouwen waren 18, 19 en 24 kalibers lang en hadden het gewigt van 150, 180 en 225 kogels. De ladingen der zwaarste slangen waren $\frac{3}{5}$ en $\frac{4}{5}$, die van de ligtste $\frac{5}{3}$ en van de kartouwen $\frac{21}{48}$, $\frac{24}{48}$ en $\frac{32}{48}$ kogelzwaarte. De kernschootsverheid der zwaarste slangen was 660, die van de ligtste 200 en van de kartouwen 500, 425 en 575 el.

Van mortieren wordt weinig melding gemaakt, doch men vindt er van opge-

teekend, dat SPINOLA in 1624 verbeterde mortieren invoerde, waaruit men de projectielen tot op 1500 passen, en alzoo 700 pas verder dan met de oude mortieren, konde werpen.

De hoeveelheid van het geschut, bij eene belegering of in eene belegerde plaats, was onregelmatig, want bij de eerste behielp men zich met de vuurmonden welke men spoedig genoeg kon bijeenbrengen, en in de vestingen was de rijkdom aan geschut evenredig met den rijkdom van de inwoners, die zelve het benoodigde voor de verdediging hunner stad moesten bekostigen.

FREDERIK HENDRIK had in 1627 voor Grol 90 vuurmonden van allerlei kalibers, in 1629 voor 's Hertogenbosch 100 kanons en ettelijke mortieren, en in 1652 voor Maastricht 85 kanons. De Spanjaarden hadden in 1622 voor Frankenthal 10 zware en 12 ligte kanons, benevens 10 mortieren, en de Franschen hadden in 1645 voor Thionville 50 vuurmonden. Na den dertigjarigen oorlog werd het aantal vuurmonden bij belegeringen spoedig al grooter en grooter, en vooral de hoeveelheid mortieren en houwitseren. Bij geene vroegere

belegering was ooit zooveel geschut gebruikt geworden, als bij die van 's Hertogenbosch in 1629; maar in 1705 had COEHOORN voor Bonn 156 zware kanons, 60 mortieren en houwitseren, en meer dan 500 Coehoorn-mortieren. In 1706 hadden de Franschen voor Turyn 172 kanons en 59 mortieren; in 1793 de Oostenrijkers voor Valenciennes 168 kanons, 126 mortieren en 50 houwitseren; in 1794 de Franschen voor Maastricht, en in 1799 de Oostenrijkers voor Coni, 200 vuurmonden. Men beweert dat de laatsten in datzelfde jaar, bij de belegering van Mantua, uit 600 vuurmonden zouden hebben geschoten of geworpen. Bij het beleg van Dantzig eindelijk, in 1815, hadden de belegeraars 218 vuurmonden. Er zijn wel eenige vestingen met minder, en zelfs met veel minder geschut belegerd en veroverd geworden; doch deze bezweken niet zoozeer voor het geweld der wapenen als voor den drang der omstandigheden. In 1794 hadden de Franschen voor Yperen slechts 28, voor Charleroi niet meer dan 15, voor Venlo slechts 17 vuurmonden, en toch vielen deze vestingen in hunne handen, maar hoofdzakelijk ten gevolge van de tweedragt, welke de verspreiding der toen heerschende wanbegrippen had doen ontstaan. In 1812 hadden de Engelschen voor Ciudad-Rodrigo 54 en voor Badajoz 58 kanons en 16 houwitseren; doch de vestingwerken dier sterkten waren, zoo als die van de meeste Spaansche vestingen, in slechten staat. De toestand der Citadel van Burgos bijv., was zoodanig, dat de Engelschen het waagden deze plaats met 5 kanons en 5 houwitseren

te belegeren; doch deze onderneming mislukte.

Het gebruik van worpgeschut was in 1629 nog zoo ongemeen, dat bij het beleg van 's Hertogenbosch meesttijds niet anders werd geworpen dan in het bijzijn van den Prins en van de gedeputeerden te velde. In 1652 hadden de Engelschen voor Maastricht slechts 1 mortier in de loopgraven, en daar men heeft aangeteekend dat hiermede op den 25sten Junij twee bommen werden geworpen, schijnt het dat zulks toen nog voor eene merkwaardige gebeurtenis werd gehouden. Doch, zoo als boven reeds is gezegd, de hoeveelheid mortieren nam bij de volgende belegeringen spoedig verbazend toe. Immers in 1695 hadden de belegeraars voor Charleroi 61, in 1694 voor Huij 88, in 1695 voor Namen 40, in 1706 voor Turyn 50, in 1795 voor Mentz 50 en in datzelfde jaar voor Valenciennes 126 mortieren.

Ook in de wapening der vestingen is volstrekt geen stelselmatigheid te bespeuren, en toch waren er reeds vroeg schrijvers die bepaalde regelen voor zoodanige wapening hebben opgegeven. HENDRIK RUSE, een ingenieur van Amsterdam, gaf in 1650 een krijgskundig werk in het licht, waarin hij beweerde dat in een zevenhoek behooren te zijn, vooreerst 8 kanons per bastion, vervolgens als gewoonlijk tweemaal zooveel kanons in reserve, en eindelijk nog 4 à 6 kartouwen, om de contre-batterijen te beschieten; eene wapening, welke veel sterker zoude zijn dan die van 72 kanons en 56 mortieren, zoo als VAUBAN later bepaalde. Een ander schrijver, FREITAG, gaf in 1650 te Leiden een werk

uit, getiteld: *Architectura Militaris* enz., volgens hetwelk de wapening eener vesting moet worden bepaald door te rekenen voor elk bastion 3 à 4 kanons, benevens 2 à 3 mortieren, en voor de geheele vesting 10 à 12 reserve-affuiten.

Intusschen waren in 1627 te Grol slechts 12 kanons van zware kalibers, en eenige ligte vuurmonden. Te 's Hertogenbosch waren in 1629 niet meer dan 54 kanons. Te Breda in 1622 slechts 45. Te Maastricht in 1652 45. Te Wezel in 1629, behalve eenig ijzer geschut, 54 bronzen kanons. Te Breisach in 1658 55 en in 1705 90 stukken. Daar nu Maastricht 20 bolwerken heeft, en de grootte van 's Hertogenbosch en van Breda genoegzaam bekend zijn, is het wel zeker dat geen dezer vestingen, volgens RUSE of FREITAG, waren gewapend. Mortieren werden destijds in de vestingen evenzoo zeldzaam aangetroffen als in de loopgraven. Te Breda waren in 1622 twee mortieren, en te

Bergen-op-Zoom slechts eene, die, volgens de aanteekeningen, niet eens gebruikt is geworden, maar toch groot genoeg was om er 1200 musketkogels te gelijk mede te werpen. Dat ook in lateren tijd geen vaste regelen voor het bepalen van de wapening werden opgevolgd, blijkt hieruit dat Venlo in 1702 met 160 kanons en 50 mortieren, dus 190, en in 1794 met slechts 160 vuurmonden was gewapend; dat in Turyn in 1706 150 kanons en 50 mortieren, dus 160 vuurmonden waren, en in 1799 574 kanons, 145 mortieren en 40 houwitser, of 557 vuurmonden; dat Valenciennes in 1795 was gewapend met 168 kanons, 126 mortieren en 50 houwitser, dus 544 en in 1794 slechts met 226 vuurmonden.

De navolgende opgaven zullen bevestigen dat men, bij de bepaling der bewapening eener bedreigde vesting, nimmer stelselmatig is te werk gegaan:

Gedurende het beleg in	1695	was Namen	gewapend met	120 kan.	0 houw.	8 mortieren.
»	1792	» de Cit. v. Antw.	»	102	» 67	» 0
»	1793	» Mentz	»	184	» 9	» 0
»	1794	» Yperen	»	100	vuurmonden.	
»	id.	» Condé	»	161	»	
»	id.	» St. Sebastiaan	»	139	»	
»	id.	» Fignières	»	200	»	
»	1795	» Luxemburg	»	668 kan.	18 houw.	73 mortieren.
»	1796	» Mantua	»	240	» 38	» 38
»	1799	» Gaëta	»	70	» »	» 12
»	1800	» Corfou	»	450	vuurmonden.	
»	1806	» Stettin	»	160	»	
»	id.	» Maagdenburg	»	800	»	
»	1807	» Glogau	»	200	»	
»	1809	» Zamosc	»	40	»	
»	1810	» Ciudad-Rodrigo	»	48	»	
»	id.	» Tortosa	»	177	»	
»	1811	» Taragona	»	325	»	
»	1813	» Dantzig	»	500	»	
»	id.	» Dresden	»	245	»	
»	id.	» Torgau	»	250	»	
»	id.	» Spandau	»	115	»	
»	1815	» Marienburg	»	4	»	

Voor den aanvang van den 50jarigen oorlog, waren de affuiten langzamerhand reeds veel vereenvoudigd geworden, en gedurende dien oorlog werden zij nog veel verbeterd. Zekere S^r. AIGNAN vond destijds affuiten uit, welke hoog genoeg waren om met de daarop gelegde kanons over de borstweringen heen te kunnen schieten, en die alzoo in beginsel overeenkwamen met de hedendaagsehe Gribeauval- of vesting-affuiten. Het nut dezer affuiten schijnt echter toenmaals niet naar waarde te zijn geschat, want er verliep meer dan eene eeuw eer men er weder van gewaagde, en toen was het nog als van eene geheel nieuwe uitvinding. Immers, volgens het verhaal van de door GRIBEAUVAL bestuurde verdediging van Schweidnitz in 1762, komt aan dezen bevelhebber de eer toe der uitvinding van de later naar hem genoemde affuiten, die hij met zooveel voordeel liet aanwenden, dat zij niet weder in vergetelheid zijn geraakt. Althans zij waren in Valenciennes, tijdens het beleg van 1795, voor kanons à 6 π voorhanden, en de belegerden hebben zich meesterlijk er van bediend; want toen de vijandelijke batterijen in de 2de parallel gereed waren, bragten zij deze ligt verplaatsbare vuurmonden telkens daar, waar voor het oogenblik het minste gevaar was, en zij vernielden er nog menige belegeringsbatterij mede. Vruchteloos wierpen de aanvallers bommen en granaten naar dit geschut, wat zij ter naauwernood konden bemerken en dat na de ontdekking telkens verdween, om op het onverwachtst uit een nieuw standpunt zijne vernielende werking te hervatten. Zij bragten hierom

al meer en meer geschut in batterij, en eindelijk zooveel dat geen enkel punt op den walgang onbeschoten bleef; maar toch werd het vuren uit deze 6 ponders voortgezet, want nu bragten de belegerden de stukken snel in batterij en trokken ze na het schot even zoo snel weer terug. Deze zoo haastig gedane schoten waren wel onzeker, maar deden de aanvallers toch veel afbreuk en maakten de loopgraven hoogst onveilig. Toen er reeds eene wijde bres in de courtine was gemaakt, schoten de belegerden nog aanhoudend van achter eene met zandzakken te zamengestelde borstwering.

Het nut dezer affuiten is alzoo in dit beleg ten sterkste bevestigd geworden, en toch worden zij in geen der belegeringsverhalen van lateren tijd vermeld. In het verhaal van de belegering van Dantzig in 1807, komt wel voor, dat de belegerden in het laatste tijdperk van de eene embrasure naar de andere trokken; doch juist dit laatste doet vermoeden dat deze stukken op de gewone wijze waren geaffuteerd.

Uit de slangen en kartouwen schoot men massive kogels of schroot. Men besefte echter toen reeds dat het zeer voordelig moest wezen om ook granaten te kunnen schieten, want de Spanjaarden namen tot dat einde te Antwerpen proeven, die echter mislukten.

Het schroot bestond uit steenen of uit onregelmatige stukken oud ijzer, en later uit geweer- of musketkogels, welke steenen, ijzerbrokken of kogels, door middel van een net van ijzerdraad of van mandwerk werden te zamen gehouden. In het beleg

van Ostende gebruikte men enkel musketkogels, en welligt gebeurde zulks daar voor het eerst, want in geen verhaal van eene vroegere belegering wordt van zoodanig schroot eenige melding gemaakt, en daarentegen blijkt uit de verhalen van den dertigjarigen oorlog, dat men toen langzamerhand de gewoonte heeft aangenomen om geene steenen of oud ijzer meer, maar altijd musketkogels voor het schroot te gebruiken.

Bij de belegering van Steenberg en in 1580, en bij die van Nijmegen in 1597, werden ook gloeiende kogels geschoten; doch gedurende den dertigjarigen oorlog schijnt dit niet gebeurd te zijn.

Uit de mortieren wierp men holle projectielen en lichtkogels, en, zoo als boven is vermeld, had men, vermoedelijk om de beklimming der bressen te verhinderen, te Bergen-op-Zoom het voornemen om er ook musketkogels uit te werpen.

Nog lang na den dertigjarigen oorlog bleef de gewoonte bestaan, om vóór het afvuren van een mortier eerst de buis aan te steken, en men noemde zulks *met twee vuren schieten*. Uit de *beantwoording der prijsvraag enz.* blijkt echter niet wanneer deze gewoonte heeft opgehouden.

De lichtkogels schijnen tijdens den dertigjarigen oorlog reeds voorlang bekend te zijn geweest, doch in het beleg van Ostende, in 1602, kwamen de Nederlanders het eerste op de gedachte om, zoo als nog gebruikelijk is, een of meer granaten tusschen de sas te plaatsen, om het blusschen der kogels te verhinderen.

Bij gelegenheid dat Kostnitz in 1653 door de Zweden werd belegerd, groeven

de belegeraars schuinsche gaten in den grond, legden kruid op den bodem, vulden de gaten met keijen en, volgens het verhaal, werd de stad met aldus voortgeworpen steenen als overstelpt.

Reeds vóór den dertigjarigen oorlog was men hier te lande gewoon de kruidladingen voor het schroot in papieren zakken te besluiten, en ze zoo in de kanons te schuiven; doch voor gewone kogels werd het losse kruid met den lepel achter in de ziel gebragt. Gedurende den dertigjarigen oorlog nam men echter de gewoonte aan, om ook de kruidladingen voor het veldgeschut in papieren zakken, dus om patronen mede te voeren.

De gebruikelijke ladingen voor de vestingkanons, hadden $\frac{1}{3}$ en soms $\frac{1}{2}$ kogelzwaarte; maar uit de belegeringskanons schoot men, sedert het beleg van Ath in 1697, ook veel met zwakkere ladingen. CORMONTAIGNE heeft reeds in 1747 en BOUMARD nog in 1797 aangeraden, om ook uit het vestinggeschut te ricochetteren, doch in de *beantwoording der prijsvraag enz.* wordt niet vermeld dat deze raad bij de belegeringen is opgevolgd.

Wegens den voorraad van munitiën in belegerde vestingen, zijn slechts de volgende naauwkeurige opgaven bekend.

Te Mentz was in 1795 een voorraad van 900 000 r kruid; dus ingeval men aanneemt dat de 184 kanons uit even zooveel 24 ponders als 18, 12 en 6 ponders bestond, dan waren er 978 schoten per vuurmond voorhanden.

Te Valenciennes waren in 1794 omstreeks 1000 schoten per vuurmond.

Gedurende het beleg van Maastricht

in 1794, werd uit het vestinggeschut 950000 pond kruid verschoten, en te Condé, ook in 1794, 500000 pond, of omstreeks 590 schoten per vuurmond.

Tijdens het beleg van Luxemburg in 1795, was in die vesting voorhanden 556837 kogels, 47801 bommen, 114704 granaten en 1055135 pond buskruid of 525 buskruidladingen per vuurmond, 500 kogels per kanon, 715 bommen per mortier, 1124 granaten per houwtser en 1124 granaatworpen per steenmortier.

Gedurende het beleg van Roses in 1795, werden in die vesting verschoten 10000 kogels, 9000 bommen en 5000 granaten.

In Turyn was in 1799 een voorraad van vier millioenen ponden buskruid, of ruim 1500 schoten per vuurmond.

Gedurende het beleg van Dantzig in 1815, werden met het vestinggeschut 60000 schoten gedaan, dus gemiddeld 120 met elken vuurmond.

Te Ancona in 1794 en te Saragossa in 1809, vervaardigden de belegerden het benodigde kruid gedurende het beleg, en te Saragossa geschiedde dit opzettelijk om eene herhaling van de ramp voor te komen, welke de stad tijdens het eerste beleg door het springen van een kruidmagazijn had getroffen.

Het vuur der belegeringsbatterijen werd zelden geopend, voor en aler men zich in staat achtte om het vestingvuur op alle punten met overwigt te kunnen bestrijden; natuurlijk uit vreeze dat men anders al het vuur der niet beschotene werken op eene enkele batterij zoude rigten, en deze spoedig tot zwijgen zoude brengen. Met mortierbatterijen alleen week men dikwijls

van dezen stelregel af, omdat die batterijen, wanneer zulks maar eenigzins mogelijk was, telkens werden gebouwd op plaatsen die op de eene of andere wijze voor het kanonvuur van de vesting waren beveiligd, in welk geval men, na de voltooiing der batterij, zonder gevaar oogenblikkelijk haar vuur konde openen, zoo als onder andere in 1795 bij de belegering van Mentz gebeurde.

Het tijdsverloop tusschen de opening der loopgraven en de opening van het vuur der batterijen, was natuurlijk altijd meer of minder groot, naar gelang men bij het bouwen dier batterijen en loopgraven meer of minder moeilijkheden moest overwinnen; vandaar dat dit tijdsverloop soms slechts een etmaal, doch in enkele gevallen wel 7 etmalen groot was. Bij eenige belegeringen werden de batterijen eerst na de daarstelling van de tweede parallel gebouwd, bij andere moest men spaarzaam wezen met de munitie, en in die gevallen verlieden er meesttijds vele dagen, eer de belegeraars begonnen te schieten.

Bij het beleg van de Citadel van Antwerpen in 1792, begon het vuur op den vierden dag na de opening der loopgraven.

Bij Maastricht in 1794 op den zevenden, bij Coni in 1799 op den vijfden, bij Wittenberg in 1815 op den tweeden en bij de belegeringen van Marienburg, Philippeville en Rocroij in 1815, op den eersten dag na de opening der loopgraven.

Bij Mentz, in 1795, werden de batterijen eerst na de voltooiing der 2de parallel gebouwd, en daardoor werd het vuur eerst op den 19^{den} dag geopend. Bij Yperen gebeurde dit in 1794, vermoedelijk

dezelfde reden, eerst op den 15^{den} dag. Bij Dantzig, in 1807, op den 25sten, voor Tortosa, in 1810, op den 9^{den}, voor Ciudad-Rodrigo, in datzelfde jaar, op den 19^{den} en bij Badajoz, in 1812, op den 7^{den} dag.

Doch, zoo als boven is gezegd, de bepaling van het tijdstip waarin het vuur zoude worden geopend, werd ook afhankelijk gemaakt van den meer of minder grooten voorraad van kruid en munitie, waarover men kon beschikken; want ofschoon in de eerste dagen de kans, om de alsdan meestal zeer bedrijvige bezetting veel te benadeelen, buitengemeen groot is, was men toch wel overtuigd dat het een grove misslag zoude wezen, indien men, ten gevolge eener vroegtijdige opening van het vuur, in den laatsten tijd spaarzaam met de munitiën moest zijn. Bij het beleg van Gaëta in 1806 hijv., waren de belegeraars niet ruim van munitie voorzien, en zij begonnen hierom eerst te schieten toen de belegerden reeds 120 000 kogels en 12 000 bommen hadden verschoten; maar toen Gaëta zich overgaf, was er eene beklimbare bres in den hoofdwal. De belegeraars hadden echter door het zoo langdurig onbelemmerd gebleven vestingvuur veel geleden, en het is daarom niet ongepast hier aan te halen, dat dit vuur ook zonder kanonschoten gematigd kan worden. Bij de belegering van Peschiera in 1801, kwam het belegeringsgeschut eerst laat aan; de belegeraars hadden dus veel te lijden, doch in den eerstvolgenden nacht groeven zij, zoo dicht mogelijk bij de vesting, eene reeks van wolfskuilen, welke randen zij met zandzakken be kroonden. Met het aanbreken van den dag

werd elke kuil door een scherpschutter bezet, die van de voor een dag benoodigde levensmiddelen en munitie was voorzien. Deze scherpschutters maakten dien dag de bediening van het vestinggeschut zeer gevaarlijk, en ofschoon zij den volgenden dag bij een' uitval werden verjaagd, hadden zij toch voorzeker reeds veel noodlottigs verhinderd. Bij Ciudad-Rodrigo maakten de Franschen in 1810 en de Engelschen in 1812 op gelijke wijze het vestingvuur minder schadelijk; de laatsten deden het in dat jaar ook nog te Badajoz.

De hevigheid, waarmede de belegeraars hun vuur aanvingen en onderhielden, hing altijd af van de hoegrootheid van hunnen voorraad van munitie; was deze zeer groot, dan werd althans vóór deze eeuw ook buitensporig veel geschoten.

Bij het beleg van Valenciennes in 1795, waren de belegeraars overvloedig van geschut en munitie voorzien, en zij deden dan ook in het eerste etmaal ruim 1500 schoten met gewone en 600 met gloeiende kogels op de stad. In den eerstvolgenden nacht deden zij 480 schoten met gloeiende kogels en 800 bomworpen, en in de 45 volgende nachten elke nacht 500 schoten met gloeiende kogels en 800 bomworpen. Uit de mortieren, waarmede zij op deze wijze des nachts de stad bombardeerden, werden over dag bommen in de vestingwerken geworpen. Overigens werd de vesting op de gewone wijs belegerd, en daarbij werden uit elk kanon in de 1ste parallel daags 50, 'snachts 20, uit elk kanon van de 2de parallel daags 50, 'snachts 50 schoten, en uit elken houwitser in 't

etmaal 60, uit de steenmortieren in het geheel 4625 worpen gedaan.

In het beleg van Mantua in 1799, deed men gemiddeld in elke 24 uur 12000 schoten.

In hetzelfde jaar werd Coni zoo hevig beschoten, dat de verdedigers in vier uren tijds werden genoodzaakt de wallen te verlaten.

Doch bij de latere belegeringen, was de hevigheid van het vuur doorgaans gematigder.

Voor Dantzig, in 1807, deed men van 15 tot 27 honderd schoten in 't etmaal.

Tegen Tortosa deed men, in 1810, in driemaal 24 uren 12000, tegen Taragona, in 1811, in 44 dagen 42000, tegen Badajoz, in 1812, in 20 dagen 35546 schoten en worpen.

Bij het beleg van Dantzig, in 1815, vershoten de Russen gedurende 8 dagen per etmaal 1000 raketten, 800 bommen, 1200 granaten en 4 à 5 duizend gewone kogels op de stad.

Wanneer het vestingvuur eenmaal tot zwijgen was gebracht, werd de hevigheid van het vuur der aanvallers doorgaans aanmerkelijk verminderd. Toen dit bij het zooeven aangehaalde beleg van Valenciennes het geval was, werd vooreerst niet meer geschoten dan noodig was, om te verhinderen dat de vernielde borstweringen werden hersteld. Maar 48 uren vóór de bestorming werd het vuur van alle batterijen met de eerste hevigheid hervat.

In 1815 handelden de Pruisen bij Wittenberg op dezelfde wijs, maar met dit onderscheid dat zij geen 48, maar 24 uur voor de bestorming het vuur hervatteden,

in welk tijdsbestek zij 1670 kogels, 665 bommen en 162 granaten in de stad schoten of wierpen.

Aangaande de uitwerking van het vuur der belegeraars, kan slechts weinig worden opgegeven waaraan men een volkomen vertrouwen kan schenken; maar dat weinige verdient aller behartiging.

In 1795, bij het beleg van Valenciennes, werden de vestingwerken op de linker zijde van de attaque enkel van voren beschoten, en hoe hevig dit vuur ook was, hielden de belegerden toch het hunne tot het laatste toe vol; ook tegen de linker branche van het groote hoornwerk werd gedurende vier dagen, van eene 550 el verwijderde demonteerbatterij, met weinig vrucht gevraagd. Doch men besloot toen om deze branche te ricochetteren, en hierdoor werd het beoogde doel in weinig tijds volkomen bereikt.

In 1810 attaqueerden de Franschen Tortosa met flankbatterijen, welke aan de overzijde van den Ebro moesten worden opgeworpen; zij bragten met 41 vuurmonden te weeg, dat het vestingvuur op den eersten dag reeds merkbaar verzwakte en op den tweeden dag geheel moest zwijgen.

Voor Wittenberg hadden de belegeraars in 1815, aanvankelijk eene demonteerbatterij van 10 stukken tegenover het aangevallen front; doch dit geschut werd vrij spoedig gedemonteerd. De batterij werd vervolgens met 17 vuurmonden gewapend, maar het vestingvuur behield steeds de overhand. Eindelijk bouwde men aan de andere zijde van de Elbe eene flankbatterij voor drie houwitsers, en ofschoon deze

wel op 950 pas afstands was gelegen, werd het vestingvuur toch door dat van deze houwitser spoedig aanmerkelijk verzwakt. Door gebrek aan kartetsen, konden de belegeraars niet verhinderen dat men des nachts de geleden schade eenigzins herstelde, en des anderen daags het vuur met meer kracht, dan anders het geval zou zijn geweest, hervatte; maar dit duurde kort, want na weinige uren werd geen ander kanonvuur meer gehoord dan dat der aangrenzende fronten.

Nog lang nadat men reeds algemeen de gewoonte had aangenomen, om de werken volgens de lengte te beschieten, gebruikte men hiertoe meesttijds volle ladingen, en dewijl men met flankschoten geenszins de vernieling der vestingwerken beoogde, begreep men teregt, dat de met volle lading voortgeschotene kogels van kleine kalibers voldoende waren om geschut te demonteren en menschen te dooden en dat vooral de granaten hiertoe bijzonder geschikt zijn. Dien ten gevolge werden bij vele belegeringen de flank- of enfileerbatterijen enkel met 12 en 6 ponders, of wel met houwitser gewapend; en zoolang uit deze vuurmonden enkel enfileerschoten werden gedaan, heeft men zeker geen reden gehad om deze verandering af te keuren; doch waar men moest ricochetteren, heeft zij gewis slecht voldaan.

In de *Beantwoording der prijsvraag enz.* wordt gezegd, dat geene belegering ooit door een gelijktijdig bombardement aanmerkelijk bekort is geworden, tenzij er bijzondere omstandigheden plaats hadden, zoo als het springen van kruidmagazijnen enz.; doch deze bijzondere omstandigheden

zijn gevolgen van het bombardement, en er zijn dus onderscheidene voorbeelden van belegeringen, welke door een bombardement aanmerkelijk zijn bekort geworden. Het beleg van Dantzig in 1815, werd zeker veel bekort door het verbranden der magazijnen; want hierdoor ontstond gebrek aan levensmiddelen en munitie in de vesting. Het beleg van Landrecies, in 1794, eindigde na drie dagen door het springen van een kruidmagazijn; dat van Pizzighettone liep, in 1799, ten gevolge van eene dergelijke ramp, in vier dagen ten einde; om gelijke reden duurde de belegering van Ferrara, in 1799, slechts 2 dagen; die van Almeida, in 1812, niet langer dan een dag, en die van Spandau, in 1815, slechts vier dagen. Men houdt het daarentegen voor onbetwistbaar, dat Valenciennes in 1795 veel spoediger zou zijn gevallen, indien de munitie, welke tot het bombardement werd verbruikt, ook nog tegen de vestingwerken aangewend ware geworden. Uit het een en ander schijnt te volgen, dat eene vesting gebombardeerd moet worden indien er geene bomvrije bergplaatsen zijn, doch dat het anders beter is de munitie ter vernieling van de vestingwerken aan te wenden.

Meesttijds werd het vestingvuur eerst op de batterijen gerigt en daarna op de loopgraven; maar uit eenige belegeringsverhalen blijkt, dat deze gewoonte de belegeraars zeer welgevallig was, dewijl zij daardoor ongehinderd aan de loopgraven konden werken. Volgens den bekenden regel, om nooit te willen wat de vijand wil, zou hieruit reeds volgen dat men eerst op de loopgraven en daarna op de

batterijen moet schieten, en bij de belegering van Tortosa, in 1815, is bewezen, dat deze regeling waarlijk voordeelig is, want daar liet men de batterijen genoegzaam ongemoeid en beschoot de loopgraven met zoo gunstig gevolg, dat men over dag haren voortgang stuitte, den vijand in elken nacht gemiddeld een verlies van 50 man berokkende, en de arbeiders zoodanigen schrik aanjoeg, dat zij soms twee-, drie- tot viermalen toe in ééne nacht de vlugt namen.

Uit het weinige wat van de uitwerking der holle projectielen in de loopgraven bekend is, blijkt voldoende dat men in de vestingen het worpgeschut, doch vooral de kleine mortieren, niet moet sparen. Immers volgens het verhaal der belegering van Valenciennes in 1795, maakten de granaten vooral het aanleggen van batterijen in de 2de parallel zeer moeilijk. Ook voor Maastricht, in 1794, hadden de belegers veel te lijden van de spiegelgranaten, welke, volgens het verhaal, de arbeiders eene blinde vrees inboezemden. Bij Sluis-in-Vlaanderen, mede in 1794, veroorzaakten de uit Coehoorn-mortieren geworpen granaten dagelijks een verlies van 15 tot 50 man. In het beleg van Wittenberg, 1815, hinderden de granaten, welke uit twee geblindeerde mortieren werden geworpen, den vijand zooveel, dat hij eene bijzondere batterij bouwde, om de geblindeerde tot zwijgen te brengen.

Van de uitwerking der steenworpen bij belegeringen zijn geene aantekeningen te vinden, en hieruit is reeds op te maken dat dezelve nooit belangrijk is geweest; doch dit geeft tevens aanleiding om de on-

voorwaardelijke veroordeeling van DOUGLAS te betwijfelen, die, op grond van genomen proeven, beweert dat zelfs geen keijen op een voldoende afstand kunnen worden geworpen, zonder te vergruizen; want dan moest de uitwerking immer onbeduidend zijn geweest, en hiervan zou men tot leering toch wel de eene of andere keer aantekening hebben gehouden.

Dat men, bij zooveel vordering in de kunst om te vernielen, ook bedacht is geweest op middelen om menschen en vuurmonden te beveiligen, is natuurlijk. Reeds lang voor de invoering der flank-schoten, was men gewoon traversen te bouwen, om de uitwerking der holle projectielen te matigen, want zij waren in 1629 op de wallen van 's Hertogenbosch, in 1652 op die van Maastricht en in 1641 op de wallen van het kasteel van Gennip. Maar na de invoering der ricochet- en enfileerbatterijen, hebben zij zeker spoedig hunne hedendaagsche bestemming, gevolgljik sterkere afmetingen en bepaalde plaatsen op den walgang verkregen.

In de *Beantwoording der prijsvraag enz.* wordt aangemerkt, dat er geen voorbeeld bestaat van een beleg waarin men traversen heeft gebouwd. De traversen waren er dus reeds, of het was al te gevaarlijk om ze te maken. Het laatste is mogelijk waar, doch de nuttigheid der traversen is ligt te beseffen, en het is dus waarschijnlijk dat men ze, na verkregene ondervinding van de onmogelijkheid om ze onder het vijandelijk vuur te bouwen, later telkens vooraf heeft gemaakt.

Gedurende het beleg van Wittenberg in 1815, lieten de belegerden hun geschut

slechts in de eerste dagen op het front van aanval blijven, en toen de vijandelijke batterijen met volle kracht begonnen te werken, bragten zij hetzelfde naar de aangrenzende fronten over. Alleen des nachts keerden zij met eenige stukken terug, om de vijandelijke arbeiders des te beter met kartetsen te kunnen verontrusten. Aanvankelijk had men in de loopgraven zoo weinig van het vuur der alzo verplaatste kanons te lijden, dat de belegeraars er zelfs niet aan dachten om die vuurmonden tot zwijgen te brengen. Maar toen hunne loopgraven verder vooruit waren gekomen, begon dat vuur hen zoo sterk te hinderen, dat de sape menigmaal er door werd gestuit, en het werk van eenen geheelen nacht in weinige uren werd verwoest. Zij waren dus eindelijk wel genoodzaakt om, alvorens verder te gaan, batterijen te bouwen en het geschut op de nevenfronten te demonteren.

Het bouwen der batterijen of, zoo als men ze eertijds noemde, *beukerijen* of *geschutheuwels*, was immer eene artilleriewerkzaamheid.

Vóór het jaar 1629 was het een vaste, welligt nooit betwiste stelregel, dat de belegeringsbatterijen hooger of minstens even zoo hoog moesten wezen als de vestingbatterijen, om deze met vrucht te kunnen beschieten; gevolgelyk werden destijds alle batterijen vrij hoog opgebouwd. PARMA liet in 1579 bij Maastricht eene batterij voor drie stukken maken, welke 155 voet hoogte verkreeg; maar deze hoogte was buitengemeen, de gewone batterijen waren veel lager, want die, welke Prins MAURITS in 1592 bij Steenwijk liet daar-

stellen, werd 19 voet hoog, en deze hoogte werd zelden overtroffen.

In 1629 was echter, bij het toen belegerde 's Hertogenbosch, het bouwen van hooge batterijen zoo goed als onmogelyk. Men moest ze dus wel lager dan de vestingbatterijen maken, en ondervond, tegen alle verwachting, dat de uitwerking van het vuur voldoende was. Men bleef intusschen beweren dat de batterijen toch minstens 5 à 6 voet hooger moesten wezen dan de begane grond, en VAUBAN zelf schreef dit als een noodzakelyk vereischte voor; doch in de praktijk schijnt men zich hieraan weinig te hebben gestoord, want reeds in VAUBAN'S tijd waren ze zelden hooger dan 1 à 2 voet boven het maaiveld. Gedurende den Spaanschen successie-oorlog werden wel is waar nog dikwijls vrij hooge batterijen gebouwd, doch zulks geschiedde omdat eenige vestingen geen glacis hadden, en de muren dus uit de verte en van hooge batterijen zelfs vrij laag konden worden getroffen. Toen eindelijk het ricochetteren meer en meer in zwang geraakte, zag men weldra in, dat het volstrekt nutteloos was de batterijen, althans de ricochetbatterijen, hooger dan den beganen grond te maken; en door de zucht om tijd te winnen gedreven, heeft men welligt al spoedig ondervonden dat de laatste zeer wel zelfs ingezonken kunnen zijn. Iets wat de Franschen, mogelyk uit eerbied voor de gevoelens van VAUBAN, niet beamen, want zij bouwen hunne ricochetbatterijen gelyk gronds.

Naarmate men de batterijen minder hoog begon te bouwen, verminderde ook de tijd welke tot haren opbouw werd gevor-

derd. VAUBAN berekende dat eene batterij in 56 uur gereed kon wezen, ingeval de arbeiders dikwijls werden afgelost; doch in lateren tijd werd eene ingezonken batterij, en dit zijn ze bijna alle, in 8 à 10 uur voltooid. De Franschen hebben er, om bovengemelde reden, meer tijds toe noodig. In 1795 hadden de Pruisen, bij Mentz, hunne mortier- en houwitsersbatterijen in 6 uren gereed. Bij het beleg van Valenciennes, in datzelfde jaar, werd van vele batterijen, met welker opbouw men des avonds was begonnen, reeds den volgenden morgen gevraagd.

Een moeilijk terrein of zware regens, veroorzaakten wel eens dat er vele dagen verliepen eer de batterijen gereed waren, zoo als bij Quesnoy in 1794 waar het 4 à 5, bij Lerida in 1810 waar het 8 en bij Ciudad-Rodrigo waar het 5 dagen duurde. Doch deze gevallen waren uitzonderingen op den gewonen regel, waar men tegenover kan stellen dat in 1815, bij het beleg van Wittenberg, uitgezonderd de bresbatterijen, geen enkele batterij is geweest welke niet in ééne nacht is voltooid geworden.

Bij het beleg van Girona, in 1809 (zie BELMAS), was men genoodzaakt verschillende batterijen op naakte rots te bouwen, en gevolgelijk om de aarde aan te voeren: voor de twee eerste werd de aarde 160 el ver overgedragen, en het duurde daarom 7 etmalen eer deze batterijen gereed waren; voor de drie volgende, waaronder eene was van 120 el lengte, bragt men vooraf, nabij de plaats waar de batterij moest worden gebouwd, eene genoegzame hoeveelheid zakken met zand

bij elkander, en maakte voorts elke batterij, zelfs die van 120 el lengte, van opgestapelde zakken met aarde, in een enkelen nacht gereed.

Uit de opgaven van BELMAS blijkt, dat per kubieke el benoodigd zijn 37 à 58 zakken met 50 kubieke palmen aarde, en voor elk vak van 2 el lengte 55 arbeiders.

Twee batterijen werden in 4 etmalen gereed gemaakt, door de plaats voor het geschut enz. uit te houwen.

Voor 1697 werden de eerste batterijen altijd tegenover het midden der courtines aangelegd, en men gaf ze een hoogvormig beloop, ten einde van het midden der batterij de courtine, en van de vleugels de flanken te beschieten. Volgens de reeds aangehaalde *Architectura Militaris* van FREITAG, moesten de stukken 12 voet van elkander staan, en moesten de schietgaten binnen 2, buiten 4 voet wijd zijn. De merlons waren dus zwakker en de embrasures naauwer dan de hedendaagsche; doch de eersten hadden van het meesttijds niet talrijke en altijd slecht bediende geschut weinig te lijden, en de laatsten konden toen naauwer wezen dan thans, dewijl de meeste stukken toen langer waren dan de tegenwoordige. Wanneer men de vesting tot op een kleinen afstand was genaderd, bouwde men nieuwe batterijen, zoowel om te demonteren als om de werkzaamheden aan den overgang in de gracht te beschermen. Zoo werden in 1644 bij Sas-van-Gend, toen men dicht bij de contrescarpe was gekomen, op last van FREDERIK HENDRIK, vier nieuwe batterijen opgeworpen, en na drie salvo's uit de 18 stukken, waarmede zij waren gewapend, be-

gon men oogenblikkelijk twee bruggen te slaan.

Het schijnt dat men het nut der flankbatterijen niet spoedig heeft ingezien, of niet spoedig heeft willen inzien; want ofschoon VAUBAN reeds in 1673 bij Maas-tricht eene flankbatterij voor 5 stukken op de verlenging eener face deed aanleggen, en het nut eener alzoó gelegen batterij dus reeds was gebleken, bleef men toch steeds bij het oude, en het duurde zelfs tot 1697 eer VAUBAN kon verkrijgen dat men, bij de belegering van Ath, voor elke face welke beschoten moest worden, eene flankbatterij bouwde. Maar toen ook ten gevolge van deze beschikking, dit beleg in 15 dagen ten einde liep, was de bijval zoo algemeen, dat de invoering dezer nieuwe wijze van aanvallen wordt gerekend bij dit beleg te hebben plaats gehad. De Franschen hebben sedert dit tijdstip zelden meer op de oude wijs geattaqueerd, doch andere natiën volgden nog lang den ouden sleur. Onder anderen was dit gedurende den geheelen successie-oorlog het geval met de geallieerden; immers bij Rijssel in 1708 en bij Doornik in 1710, waren nog batterijen van 42 stukken. Bij Huij, in 1694, was eene batterij van 30 kanons en 15 mortieren, en eene andere van 18 kanons en 12 mortieren. De Franschen zelfs hadden in 1706, voor Turin, nog eene batterij van 60 stukken tegenover de courtine. COEHORN besefte oogenblikkelijk de hooge waarde dezer nieuwe wijze van attaqueren, want reeds in 1695, dus nog twee jaren voor het beleg van Ath, liet hij bij Namen meestal flankbatterijen bouwen en aan de overzijde van de Maas

zelfs eenige batterijen om de werken in den rug te beschieten.

Langzamerhand werd de oude wijze van attaqueren door de nieuwe geheel verdrongen, en bij alle belegeringen, in het laatste van de vorige eeuw, waren de meeste batterijen flankbatterijen. In 1794 hadden de Franschen voor Landrecies eene ricochetbatterij met 12 stukken, doch men zag spoedig in dat zoodanige batterij niet breeder behoeft te zijn dan de walgang welke gericochetted moet worden, en zij werden gevolgelijk later niet grooter dan voor 3, 4, 5, hoogstens voor 6 kanons gebouwd.

Bij de belegeringen, welke tusschen 1807 en 1814 in Spanje voorvielen, werd veelal zoo als voorheen geattaqueerd; doch zulks geschiedde, onder anderen met Taragona in 1811, omdat reeds uit de verte bres kon worden geschoten, of zoo als bij Gaëta in 1812 en Brailow in 1828, omdat er geene ricochetbatterijen op behoorlijke afstanden konden worden aangelegd.

De Franschen leggen hunne ricochetbatterijen bij voorkeur in de 2de parallel, uit vrees dat zij in de 1ste parallel zouden moeten zwijgen, wanneer de loopgraven op het glacis moeten worden vervolgd; zij hebben in 1794 bij Quesnoy onderhouden, dat de ricochetbatterijen in de 1ste parallel inderdaad gevaarlijk kunnen zijn, want daar werden 40 vrijwilligers door het vuur dier batterijen gedood. Maar bij alle belegeringen, welke door de troepen van andere natiën zijn uitgevoerd, werden de ricochetbatterijen doorgaans in de 1ste parallel aangelegd, en er bestaan slechts enkele voorbeelden dat men ze ten laat-

ste moest doen zwijgen. In 1795 moest zulks bij Valenciennes gebeuren, toen de 5de parallel was voltooid, maar de eerste was daar op een vrij grooten afstand van de vesting. In 1815 moest men de flankbatterij aan de overzijde van de Elbe doen zwijgen, maar deze batterij lag op 950 pas afstands van de vesting.

De afstand waarop men ricochettede, hing dus gewoonlijk af van de ligging der parallellen, en daar men zich bij het aanleggen van deze naar het terrein moest voegen, zoo is er natuurlijk weinig overeenkomst in die afstanden; doch zij waren zelden grooter dan 700 el.

In 1795, bij het beleg van Mentz, lag de verste flankbatterij 700 el van de beschoten face.

Bij het beleg van Valenciennes, in datzelfde jaar, werd eene ricochetbatterij op de hoogte Du Rouleur aangelegd, dus op 1100 el afstands van de vesting; doch de overige ricochetbatterijen waren slechts 700 à 750 el daarvan verwijderd. Toevallig werd juist de verst verwijderde spoedig tot zwijgen gebragt.

Bij Charleroi, in 1794, lag eene der ricochetbatterijen op 850, eene andere op 500, doch alle overige op 550 el van de vesting.

Bij Maastricht bouwden de Franschen in 1794 eene ricochetbatterij op den Koberg, dus op 1400 el van de vesting; doch na weinige dagen verlieten zij deze en bouwden op 800 el afstands eene andere batterij. In hetzelfde jaar, bij het beleg van Yperen, hadden zij twee enfileerbatterijen, waarvan de eene 1100 en de andere 1200 el van de vesting was gelegen.

Voor Nieuwpoort lagen de ricochetbatterijen op 800 el afstands, en bij Wittenberg, in 1815, werd op 950 pas of ruim 700 el afstands gericochetted. Bij alle overige belegeringen waren de afstanden kleiner en dikwijls zelfs veel kleiner dan 700 el.

Bij 't fort Louis, in 1795, lagen de verste batterijen 450, bij Tortosa, in 1810, 500, bij Taragona, in 1811, van 170 tot 200 el van de vestingwerken.

Bij vele belegeringen bouwde men ook wel demonteerbatterijen, maar zulks geschiedde alleen wanneer het vestingvuur niet voldoende door de ricochetbatterijen kon worden bedwongen. Deze demonteerbatterijen werden meest in de 5de parallel en zoo als voorheen regt tegenover de vestingbatterijen aangelegd. Voor Valenciennes waren de Oostenrijkers in 1794 genoodzaakt vier zulke batterijen te bouwen.

Mortierbatterijen, zonder ander geschut, werden bij gewone belegeringen zelden aangelegd; men deed zulks enkel wanneer de plaats, waar eene batterij werd verlangd, te ver af was om er eene kanonbatterij te kunnen maken, zoo als bij Mentz in 1795, waar de 1ste parallel op sommige plaatsen 1700 el van de vesting was verwijderd, en bij Maubeuge in 1815, waar dit mede het geval was. Bij de meeste belegeringen van eenig aanbelang, werden echter in elke ricochetbatterij ook eenige mortieren geplaatst, om de bereiking van het doel, dat men met het bouwen der batterij beoogde, te bespoedigen.

Wanneer de plaats niet alleen belegerd, maar ook gebombardeerd of enkel gebombardeerd moest worden, werden rondom

dezelve, overal waar maar gunstige emplacements waren, mortierbatterijen aangelegd, die, onafhankelijk van de overige aanvallingswerken, uitsluitend bestemd waren om te bombarderen, zoo als bij Rijssel in 1792, bij Valenciennes in 1795 en om Maastricht in 1794.

Niettegenstaande CARNOT het bouwen van geblindeerde batterijen ten sterkste heeft aanbevolen, en er ook proeven mede heeft doen nemen, zijn zulke batterijen toch weinig in belegerde vestingen gebruikt geworden. Te Valenciennes, in 1795, maakten de belegerden eene geblindeerde batterij op de courtine van het aangevallen front; maar deze werd in weinig uren door het vuur uit de 5de parallel zoo goed als vernietigd. Haar kortstondig bestaan heeft echter bewezen, dat het niet onmogelijk is om onder het vijandelijke vuur zelfs werken van eenig aanbelang op de vestingwallen daar te stellen. In 1815 had men in Wittenberg eene geblindeerde batterij voor twee mortieren, welke voor en achter open was. Door deze inrigting steeg de rook nu eens aan deze, dan weer aan gene zijde op, en dit was oorzaak dat de belegeraars onzeker bleven van den waren afstand. Hunne worpen bleven dan ook zonder uitwerking, en die van de belegerden daarentegen hinderden hen geweldig, zoodat zij zich ten laatste genoodzaakt vonden opzettelijk eene batterij te bouwen, om de geblindeerde te vernielen.

Vóór 1644 werden de bressen altijd door middel van mijnen gemaakt; doch in het verhaal der in dat jaar voorgevallen belegering van Sas-van-Gend, wordt niet van mijnen gewaagd, en evenwel wordt

vermeld dat de belegeraars na de overgave, volgens overoud gebruik, door de bressen de vesting binnetrokken. Het is dus waarschijnlijk dat deze bressen waren geschoten, te meer daar in de verhalen der belegeringen van Gravelines in 1644 en van Thionville in 1648, bepaaldelijk melding van bresbatterijen wordt gemaakt. Het is alzoo waarschijnlijk dat men bij dit beleg van Sas-van-Gend voor het eerst hier te lande bresbatterijen heeft aangewend, en het is zeker dat men omstreeks dezen tijd algemeen tot de overtuiging was gekomen, dat de uitwerking der bresschoten zekerder is dan die der mijnen, welke daarstelling meestal meer tijd vorderde en dikwijls nog gevaarlijker was dan het bouwen eener bresbatterij, die, door eenen misslag in de rigting of lengte der gangen, of door eene kwalijk berekende lading, of door het contramineren, dikwijls mislukten, en wanneer zij al aan het oogmerk voldeden, toch telkens den grond zoodanig beroerden, dat het uiterst moeilijk viel den voet der bres te bereiken.

Onder de belegeringen, welke na 1644 voorvielen, zijn er dan ook maar eenige bij welke de bressen niet door middel van kanons, maar met mijnen werden daargesteld; doch waar dit plaats had, gebeurde zulks omdat men niet anders kon. Bij St. Jean d'Acre, in 1799, moest men wel mineren, omdat het terrein niet geschikt was voor het bouwen van bresbatterijen. Bij de belegering van het kasteel van Burgos, in 1815, hadden de belegeraars geen zwaar geschut. Bij de belegeringen van Brailow, Varna en Silistria, in 1828, hebben de Russen gemineerd, volgens von

MOLTKE, omdat de onvergelykbare moed, waarmede de Turken hen elken voet gronds betwisteden, en het moorddadig geweer- vuur van dezen, de Russen zooveel ontzag inboezemden, dat zij het niet waagden bresbatterijen te bouwen.

Bij de belegeringen van vestingen, welke volgens de stelsels van VAUBAN, COEHOORN of een hunner navolgers waren ingerigt, werden de bresbatterijen natuurlijk immer op de glaciskruin aangelegd, en dus de bressen op zeer kleine afstanden geschoten; doch de belegeringen in Spanje hebben geleerd dat men weinig bedekte vesting- muren, zelfs op vrij groote afstanden, kan doen vallen. Bij het beleg van Gaëta, in 1806, werden met 54 kanons in 6 dagen tijds, op 500 en 600 el afstand, wijde bressen gemaakt. Bij de attaque op Mont- joui schoot men, met 25 kanons in 56 uren, op 500 el afstand bres. Bij die op Ciudad-Rodrigo, in 1810, begonnen de Franschen op 600 el bres te schieten, doch de muren waren zoo buitengemeen sterk, dat zij hun geschut op 200 el af- stands overbragten en toch nog 10 à 12 dagen moesten schieten. Twee jaar later schoten de Engelschen de intusschen her- stelde muren met 55 kanons, in 4 dagen, op twee plaatsen ter neder. In 1812, bij het beleg van Badajoz, schoten zij, op 400 el afstands, met 52000 schoten twee wijde bressen. Bij St. Sebastiaan met 20 kanons en 14 caronnades à 68 ₤, in 5 dagen, op 550 el afstand eene, en zij be- proefden ook nog om met 15 kanons, op 650 el, eene tweede bres te maken; doch

ontdekkende dat de muur niet laag genoeg kon worden geraakt, bragten zij deze ka- nons ruim 400 el digter bij de vesting, van welke standplaats het doel werd bereikt. Om deze twee bressen te maken, werden 55000 schoten gedaan.

Het is dus bewezen dat men, zelfs op 600 el afstands, kan bres schieten, maar ook dat het dan gewoonlijk eenige dagen moet duren, terwijl het van de glaciskruin in ettelijke uren geschieden kan. Uit het gebeurde bij Ciudad-Rodrigo blijkt echter, dat de duur van het bresschieten niet enkel afhangt van den meer of minder grooten afstand, maar ook veel van den aard van het metselwerk, want op denzelfden af- stand duurde daar het bresschieten eerst 12 dagen, en toen men pas herstelde muren moest doen vallen, slechts vier.

Natuurlijk zal eene batterij op de glacis- kruin nooit zoo spoedig worden opgebouwd als eene in de 1ste of 2de parallel; doch er zijn weinig aanteekeningen van den tijd die tot den opbouw eener bresbatterij op de glaciskruin besteed is geworden. In 1810 voltooiden de Franschen bij Tortosa eene batterij, voor vier 24 ponders, in 24 uren tijds, en bij de belegering van Wit- tenberg, in 1815, duurde het tweemaal 24 uur eer men eene bresbatterij voor 5 twaalfponders gereed had; doch de grond was toen hard bevroren. Eene bresbatterij op de glaciskruin kan alzoo in 24 uren gereed wezen, indien het terrein geene buitengewone moeilijkheden oplevert.

1 Mei 1855.

J. N. C.

HET VERDEDIGINGSSTELSEL VAN ONS LAND.

(INGEZONDEN.)

II.

Vervolg van Blz. 472—75, N°. 10 (1).

Bladz. 179—180 (*Nieuwe-Spectator*) zegt de schrijver, dat van eene rivier-verdediging alles goeds is te wachten, wanneer die verdediging maar goed wordt verrigt.

Heeft dit laatste plaats, en is alzoo eene goede voorbereiding niet verwaarloosd, dan zijn wij het volkomen met hem eens, dat er met regt een oneindig grootere tegenstand kan verwacht worden, dan in 1794 bij het overtrekken van de Maas (18 en 30 October) bij Tefelen en bij Over-Langel heeft plaats gehad. Wij zeggen oneindig meer, omdat er werkelijk wel eenige tegenstand beproefd is, maar, wegens het verwaarloozen van tijdige maatregelen, te laat, zoodat die overgangen, als ten aanschouwe van het Hannoversch-Engelsche leger, toen in het land van Maas en Whaal gelegerd, bewerkstelligd werden.

Immers, naar de verklaringen van in 1855 op de plaats geraadpleegde personen en autoriteiten (2) van dien tijd, blijkt,

dat de verdedigers nog herhaalde pogingen hebben aangewend om de punten, waar de bruggen geslagen werden (1), door geschut te bereiken; doch vruchteloos, wijl zij zich daartoe van de te ver verwijderde dijken des regter Maas-oevers, op eenen naakten met slooten doorsneden buitenwaard, overal van den linker oever beheerscht, moesten begeven, ja geheel door een kruisend geschutvuur der Franschen omvat werden, aangezien de dijken op den linker oever, bij de sterke zuidwaartsche bogten of delta's, vlak of zeer nabij aan de Maas kwamen.

Op beide plaatsen gelukte het dus alleen nog aan eenige Hessische jagers of tirailleurs, langs drooge slooten voortgeschoven, eenigen tegenstand te bieden; doch daar de verdedigers verzuimd hadden in de keelen, dat is op de dijken bij Alphen en Keent, tegenover deze zich zoo duidelijk kenmerkende overgangspunten, emplacements

(1) Dit stuk is de voortzetting van het Artikel onder denzelfden titel in ons vorig Nummer, waar verzuimd werd te zeggen dat het vervolgd zou worden.

(2) Eene nota, dd. 20 Mei 1833 van wijlen den Heer L. Bokstam, oud-burgemeester van Lith, daartoe welwillend aan schrijver dezes verstrekt, bevat vele weinig gekende bijzonderheden, voornamelijk rakende het overtrekken van de Maas bij Tefelen.

(1) Het was, volgens bekomen plaatselijke inlichting, de zeer verdienstelijke Fransche kapitein der genie GAY DE VERNON, schrijver van het voortreffelijke werk: *Traité élémentaire d'art militaire et de fortification*, die de beide overgangspunten bij Tefelen en Over-Langel het eerst verkende en aanbeval. De overtocht had zeker in weinige uren plaats gehad, indien het niet voor meer dan de helft aan medegevoerde pontons bij de Fransche legerafdeelingen ontbroken had.

voor geschut te maken, benevens zoodanige tijdelijke batterijen of geschutopstellingen te vervaardigen op de buitenwaarden zelve, vanwaar men met snel aangerukte artillerie de overgangspunten konde bereiken, zijn de divisien Bonneau, Delmas en Souham daar overgetrokken, hebben zich onmiddellijk met groote overmagt regts en links op den bereikten regter oever ontwikkeld, en de verdedigers naar Nijmegen en over de Waal teruggedrongen. Men rekent dat binnen 2 dagen meer dan 70,000 man daarover trokken, en de wederstand bij den overgang te Keent, welke verscheidene dagen later plaats had, was welligt ook daarom verflauwd, aangezien de armee van de Sambre, onder Jourdan, van Venlo omtrent terzelfder tijd op het toen zwak bezette Nijmegen, met zijn slecht gewapend geretrancheerd kamp, aanrukte.

Men zal dus moeten toestemmen dat dergelijke, den vijandelijken overgang zoo zeer begunstigende delta's, gelijk de Maas en IJssel er vele aanbieden, onaangezien de diepte of ondoorwaadbaarheid, wel altijd onmiddellijk zullen overgetrokken worden, wanneer van de zijde der verdedigers geen tijdige maatregelen genomen zijn. Deze maatregelen moeten niet alleen bestaan in het snel ter verdediging inrigten der dijken, die de koorden of keelen dezer sterke rivierbogten uitmaken, met het opwerpen van eenige geschutheuvels of bankbatterijen op die buitenwaarden; maar ook in het voorbereiden van bruikbare verkorte gemeenschapswegen, van de groote wapenplaats naar zoodanige meestbedreigde overgangspunten.

Dergelijke pogingen tegen den Bomme-lerwaard, die voortreffelijke en centrale wapenplaats van ons zuidelijk frontier, tusschen Bokhoven en Alem, benevens die te Erlecom (niet Kekerdom) en boven Pan-nerden, zijn juist grootendeels daarom mislukt, omdat de verdedigers spoedig de door den vijand gekozen overgangs-punten met geschut konden bereiken, en wel van beheerschende dijken, die vlak of zeer nabij den regter rivier-oever liepen en goed frontboden, ja zelfs de vijandelijke ondernemingen omvatteden, gelijk met den regter Maasdijk, tusschen Rossum en Driel, het geval was. Ook de regter oever van de Waal, tegenover Erlecom, zijnde de zeer hooge Gendtsche buitenwaard, en voornamelijk bij den Zandberg, gelijk de naam aanduidt, beheerschte met kanonvuur het door de Franschen gekozen overgangspunt, waarbij van de snel uit de Boven-Betuwe aangerukte Hannoveraan-sche en Hessische troepen nog een generaal sneuvelde. Het verdient echter opgemerkt te worden, dat de overgang alhier niet op de gewone wijze door het slaan eener brug, maar over het ijs beoogd werd, wijl de Waal zich daar kortstondig vastgezet had; de Franschen kwamen daartoe zeer snel van de nabijzijnde hoogten van Ubbergen, Beek en Welderen aanrukken.

Het afsluiten van de Ooster-Schelde door het fort Bath, bladz. 186, kan niet zoo geredelijk worden toegegeven, sedert het van algemeene bekendheid is dat zich een nieuw vaarwater in het verdronken land van Salftingen begint te vormen,

waardoor, blijft dit toenemen, de vijandelijke schepen het fort buiten het bereik van zijn geschut voorbijvaren. Onze zeemagt zou zulks mogelijk kunnen beletten, maar dan is het ook niet meer het fort Bath dat zulks doet. Het behoort echter tot de mogelijkheid, dat de thans plaatshebbende doordijkingen van het verdronken land, tusschen Bath en Woensdrecht, de schuring langs Salftingen zal doen verminderen en de Schelde wederom met onverdeelde kracht in de rigting van Bath zal doen vloeijen.

Mag men het gezegde, bladz. 187, wel als eene zekere waarheid aannemen, namelijk: «dat de vijandelijke vloot de haven «van Middelburg door de Zuidvliet kan «bereiken, zonder dat de vesting Veere «zulks beletten kan;» ware dit zoo, dan zou de rol, door deze vesting te spelen, zeer lijdelijk worden; doch dit, zoo ter oorzake van dit enge vaarwater en van de langs de oevers daar te stellen, of aldaar reeds door de natuur bestaande verdedigingsmiddelen, voorts ten gevolge eener gedetacheerde en wel geposteerde maritieme magt, minstens voor geheel onzeker houdende, zoo dient men Veere te behouden, waardoor de vijand eene nieuwe moeilijkheid ondervindt in zijne landing, of ten minste eene daartoe zeer geschikte plaats mist.

De vesting Veere maakt met Vlissingen de twee ankers van behoud uit voor het eiland Walcheren met hare gewestelijke hoofdplaats, en werkt tevens den verderen toegang tot Zuid-Beveland krachtig tegen.

Wel zouden wij het oude Veere, met eenen in het tracé verbeterden hoofdwal, bij wijze van een groot fort, alleziens voldoende achten, met wegruiming van het geretrancheerde kamp, door de Franschen daaraan gehecht (1); doch om de vesting Veere, tot hare kleinstmogelijke schaal teruggebracht, en wanneer zij noch eene groote bezetting, noch veel onderhoud zal vorderen, maar zoo dadelijk weg te cijferen, en dit op de tot nog toe aangevoerde gronden, zouden wij onaanneemlijk en onvoorzigtig achten.

De vesting Vlissingen maakt, met het versterkte Veere, eene geduchten voorpost voor geheel Zeeland uit. Ook hebben de Franschen, door de school der tegenspoeden van 1809 geleerd, zoodanige verbeteringen in de verdediging van Vlissingen aangebragt, dat het, op de kleinstmogelijke schaal teruggebracht, maar wél onderhouden en in orde gebragt, zoo als dezer dagen geschiedt, een bombardement en eene verovering niet meer zoo straffeloos als toen geschied is, zou te vreezen hebben; trouwens, de forten de Nolle en de Ruiter zouden hierin, met hunnen ver- en zeker reikenden arm, een groote hinderpaal zijn, en de drie op een halven cirkel dier vesting, met de eerstgenoemde haar omgordende forten, liggen daar uitnemend, ook ter tegemoetkoming der gedrongene

(1) Na de landing in 1809; omdat zij, na die gebeurtenis in Zeeland — toen nog maar het eenige *ped à terre* op Nederlands grondgebied — vastigheden voor groote legerafdeelingen zochten (even als de stelling tusschen Vlissingen en Rammekens, die op den linker Schelde-oever bij Breskens, eene dito bewesten van het fort Bath, de westelijke insluiting of linie om het dorp Ooltgensplaat, enz.).

binnenruimte van Vlissingen, hetzij tot legering of opstelling van troepen, tot bergplaatsen van buskruid, enz. Met 4000 man in Vlissingen en 1000 in het niet ver verwijderde Veere, zal men dus vrij wat meer uitrigten dan met 5000, ja meer dan met 6000 man bezetting in Vlissingen alleen. Magtversnippering is, in het algemeen gesproken, voorzeker af te raden; doch alles met matigheid en geen regel zonder uitzondering. Bij den Haak toch zijn de Engelschen in 1809 het eerst geland, en de verdedigingsmaatregelen, zoo dáár als te Veere, waren toen van luttel beteekenis; vandaar die rasse schreden naar Middelburg, Vlissingen, enz. Aangezien nu de wegen van Veere en van Middelburg naar Vlissingen, in het reeds zeer doorsneden eiland als ware defilés beschouwd kunnen worden, zou het voor eene bezetting van Vlissingen niet aangenaam zijn een vijand tot de hoofdplaats der provincie te zien doordringen, zonder hem daarin tijdig voor te kunnen komen. Ook uit vele andere gezigtspunten mag men de vesting Veere voor alsnog geenszins uit het oog verliezen.

Met het fort Rammekens is de zaak van geheel anderen aard, zijnde die verlaten aardheuvel den aanvaller welligt nuttiger dan den verdediger. Het ligt niet alleen te ver van Vlissingen, om onmiddellijk uit deze vesting bescherming te erlangen, maar is ook tegen het doorvaren van het Sloe van luttel beteekenis, wegens de ontzettende aanlanding sedert de stichting van dit fort, en vooral sedert het aan-

slippen en onbruikbaar worden van het kanaal van Welsingen. Immers in vroegere dagen moet het diepe vaarwater vlak langs dit fort gegaan zijn, blijkens de nog aanwezige groote ijzeren ringen in de escarp-muren; doch thans heeft men op meer dan een geweeschot de droogte bij elke eb voor zich, en het thans te ver oostwaarts van het fort verwijderde vaarwater voor kleine vaartuigen en alleen bij vloed, is even goed, zoo niet beter, door een paar kanonneerbooten, dan met het fort, te verdedigen. Het eenige nut nog aan deze aard- en puinhoop verbonden, is dat eener gebrekkige buskruidberging voor de marine en voor de vesting Vlissingen, en daarom alleen wordt zij welligt nog tijdelijk aangehouden. Doch ook die buskruidberging zoude veel geschikter zijn in de drie ruime forten of reduits om Vlissingen zelve, tusschen de Nolle en de Ruiter.

Behalve de landwaartsche omgording van Vlissingen, met de meergenoemde vijf forten (eene uitnemende en doeltreffende versterking, waartoe men zich dezer dagen ook maar alleen behoeft te bepalen), hadden de Franschen, altijd met het oog op Engeland, het plan gevormd en reeds begonnen uit te voeren, om ook nog tusschen de forten de Ruiter en Rammekens, achter den regter Schelde-dijk, eene verschanstest legerstelling voor eene groote magt op te werpen. Later werd dit echter doelloos, zoodat die stelling, ook wegens de groote veranderingen in het vaarwater, werd verlaten.

Groote vereenvoudigingen en daaruit voortvloeiende veelvuldige sloopingen zijn

dezer dagen voorgedragen, waardoor onze centrale verdediging en onze strikt benoedigde of te behouden geduchte voorposten, op de eenvoudigst mogelijke schaal teruggebragt, oneindig in krachten zullen winnen, zoowel door het benoedigd kleiner getal verdedigers, als wegens het minder versnipperen onzer strijdkrachten. Van deze strijdkrachten zal alsdan een zeer aanzienlijk gedeelte voor het open veld en ook tot het offensieve kunnen gebezigd worden; ook overeenkomstig het beginsel dat de sterkste defensie het *offensieve*, hare getrouwe gezellin, nimmer moet uitsluiten.

Bladz. 198. Hier wenscht de schrijver van elk der 8 regimenten infanterie een bataillon *uitsluitend* te bestemmen om als bezetting in vestingen en versterkte liniën te dienen, en dit den naam van *garnizcens-bataillon* te geven. Wij hebben bedenkingen tegen deze splitsing of onderverdeeling van eenzelfde wapen, om reden dat vestingen en leger één geheel moeten uitmaken, en dus ook veld- en vestingdienst afwisselend als eene tot één doel zamenwerkende dienst moet worden beschouwd en uitgeoefend. In hoe minder categoriën of soorten eenzelfde wapen verdeeld zij, des te meer zamenwerking en eenheid zijn er van te wachten. Ook zou het in oorlogstijd niet zeer opwekkend zijn om bij zoodanig bezettingsbataillon geplaatst te worden, en men zou daardoor welligt gevaar loopen dat het in eene pépinière van *ouden* en *zwakken* ontaardde.

Bladz. 199. Hier wordt Nijmegen meer regt gedaan dan in het eerste gedeelte, bladz. 85 e. v. Hoe meer men ook het verband van Nijmegen met Grave tot dekking van het land van Maas-en-Whaal, en evenzeer in verband met de zoolang mogelijk te behouden Betuwe en daartoe dienende linie van Ochten beschouwt, tevens tot bescherming van de monden des IJssels en Rhijn (Pannerden en Westervoort), zal men het behoud van Nijmegen niet als vesting, maar als bruggenhoofd moeten voorstaan. Eenige gezigtspunten aangaande Nijmegen, door ons in den *Militaire-Spectator* voor November 1851, n°. 5, bladz. 195—204 gegeven, zullen dit nader bevestigen. Ook daarbij doelden wij geenszins op Nijmegen als vesting, maar alleen als bruggenhoofd, en waren daartoe de twee nog ontbrekende tusschenforten in den reeds met twee vleugelforten aangevangen halven cirkel of gordel gereed, met een glacis en contrepente tot dekking der troepen, wij zouden er volstrekt geene zwarigheid in zien om die opeengestapelde *vesting* werken weg te ruimen. Hierdoor zou de stad zich tevens tot industriële ontwikkeling dubbel kunnen uitbreiden.

De generaal Baron KRAIJENHOFF heeft dit bruggenhoofd reeds half voltooid door de twee vleugelforten, de twee forten tusschen deze ontbreken nog slechts. In eene *Korte Memorie*, ter bevestiging van het oostelijk frontier, van den 2^{den} Junij 1818, zegt hij reeds: «dat met toevoeging van «deze, de overtollige kunnen gesuppri- «meerd worden;» alsmede: «dat Nijmegen «in het algemeene systema van defensie

«nimmermeer anders moet beschouwd worden, dan: a.) als een zeer bekwaam «*Tête de pont*, om uit het noordelijke met «de zuidelijke provinciën en *vice versa* te «kunnen gemeenschap houden, en b.) als «een zeer geschikt geretrancheerd kamp «voor een aanzienlijk legerkorps, hetzij «om hetzelfde aldaar te verzamelen en «daarmede voorwaarts in de zuidelijke «provinciën offensief te gaan ageren; hetzij «om tot eene geschikte wijkplaats van «ralliëment te kunnen dienen, na het verlies van eenige bataille of bij andere «motieven van noodzakelijke retraite; maar «als eigenlijk gezegde vesting kan Nijmegen nimmer beschouwd worden.»

Op bladz. 207, bij het spreken over den terugtogt van den IJssel naar de Utrechtsche waterlinie, wordt niet van de Grebbe-linie gewaagd. Als men, niet als *ligne continue*, maar alleen de oude verdedigingswerken bij de vier kapitale overgangen der valei (dat is: bij de Grebbe, de Klomp, Woudenberg en Amersfoort) opgemaakt heeft, zal men den terugtogt van den IJssel daardoor krachtig verzekeren en onze troepen geregeld de reeds door ons bezette linie van Utrecht kunnen doen bereiken. Immers, houdt men die hoofdovergangen bezet, dan zal het doordringen der reeds zeer doorsneden tusschenruimte (met eenige makkelijk en snel onbruikbaar te maken kleine wegen en paden) hoogstens alleen nog door eenige zich wagende vijandelijke tirailleurs kunnen geschieden; doch geenszins door het gros van een vijandelijk leger, en dus ook in geen

deele door artillerie en ruitery. Voegt men hierbij, dat men door de nieuwgebouwde sluis aan de Grebbe, reeds gedurende bijna het halve jaar het allerkrachtigste middel in handen heeft, om, namelijk: de geheele valei uit den Rhijn snel onderwater te zetten, zoo ziet men niet in, waarom thans niet eene tot gezegd doel (dat is: eene kortstondige krachtige halte) benoodigd permanente, of zelfs eene groote passagere kracht in die linie gezocht wordt, en waarom men daartoe niet bevorens alle inundatie-middelen zoo bestendig, zoo gereed en geducht wil verordenen, dat men zich als het ware wederom niet zeker acht, zonder den vijand geheel in het water te brengen en te doen verdrinken. Men zal toch waarlijk geene twee permanente of kapitale verdedigings-liniën, zoo nabij en evenwijdig aan elkander, verlanglen te bezetten.

Inmiddels is het nimmer aan te raden, de verdediging der linie van Utrecht op de van den IJssel komende troepen te doen berusten, of daarop te veel te rekenen; die centrale waterlinie moet steeds redelijk bezet blijven, van den oogenblik af dat een vijand den IJssel met overmagt nadert.

Zich bij het terugtrekken van den IJssel op de hoogte van het Sourensche bosch (zie bladz. 207), diezelfde *momentanele* dekking of veiligheid te verschaffen, welke met het kortstondig vasthouden der hoofdovergangen van de Grebbe-valei of linie, bedoeld werd, zouden wij onvoorzigtig achten, want met eenen zeer overmagtigen vijand te doen hebbende, zal deze, den IJssel overtrekkende, ook voorzeker de

terugtrekkende verdedigers dadelijk *met nadruk* vervolgen, hen niet loslaten, terwijl zijne waarschijnlijk veel talrijkere kavallerie en rijdende artillerie onze troepen, op de overal naakte veluwe-vlakte, gemakkelijk zouden kunnen afsnijden, of zoolang staande houden, dat hunne infanterie zich bij hen kon aansluiten en wij daardoor tot een in de vlakte ongelijk gevecht zouden gedwongen worden.

De beste of zekerste terugtocht van den IJssel is door de Betuwe, en anders op den regter Rijn-oever leunende, alsmede langs Amersfoort of de Zuiderzee, gelijk dit in 1672 door den Prins van Oranje geschiedde. Zoowel de kern der verdediging van den IJssel, als de zekerste gemeenschap achterwaarts, is op de beide *uitersten* van dezen stroom te vinden, namelijk de Over-Betuwe met de stellingen tusschen Doesburg en Westervoort, alsmede de stelling bij Kampen, hetwelk ook steeds het vaak en nog kort voor zijnen dood geuite gevoelen van wijlen onzen grooten Koninklijken veldheer WILLEM II was.

De denkbeelden, door den schrijver op bladz. 218 ontwikkeld, zijn altijd ook onze beginselen geweest; immers reeds van 1856 af zijn in *menig fragment*, zoo ook in 1845, en nog onlangs in N°. 8, 9 en 10 van den *Militaire-Spectator*, 1850, de eerste of ware aanleiding en het doel van ons geconcentreerde verdedigings-stelsel voorgedragen, en heeft men daarbij in het bijzonder steeds de groote waarde van hetzelfde daardoor doen uitkomen, dat wij ons door middel van hetzelfde langs de

5. D. N°. 11.

kortste lijnen of stralen van eenen grooten cirkelomtrek kunnen bewegen, terwijl de aanvaller alleen van den grooten boog of omweg kan gebruik maken, en onze operatiën dus steeds *hem vóórgaande, snel* en *berekend* kunnen zijn. Wij zeiden hier in *menig fragment*, omdat reeds in 1840 eene meer volledige memorie van het door wijlen Z. M. Koning WILLEM II aangenomen stelsel onzer geconcentreerde verdediging zoude zijn uitgegeven, ware men daarin niet verhinderd om redenen eener niet verlangde openbare algeheele voorstelling van deze aangelegenheden. Sedert dien tijd geene verandering hoegenaamd in de daarbij op den voorgrond gestelde hoofdtrekken plaats gehad hebbende, en alleen de uitvoering of het uiteenzetten der onderdeelen voortgezet zijnde, zoo zoude men daaruit mogen besluiten, dat de toen bij de Hooge Regering aangenomen beginselen op steek houdende redeneringen en alzoo op vaste gronden gevestigd waren.

Wanneer een nieuw, goedpassend en doeltreffend kleed af is, moet men zich van oude lompen als ballast weten te ontdoen, en gewis zou het wapen der militaire genie daartegen in onze dagen niet ijveren.

Hebben wij hier en daar eenige kleine wijzigingen of gezigtspunten, met die des schrijvers verschillende, voorgedragen, zoo geschiedde dit niet door gemis aan sympathie met zijne inzigten. Wij beschouwen integendeel zijn stuk als het beste en meest

doordachte wat over deze stof verschenen is, en noemen het in zijn geheel een waar meesterstuk, vol gezonde, steekhoudende

denkbeelden, die met eene zeldzame klaarheid en grondige terreinkennis zijn vordragen.

M.

IETS OVER DE NIEUWE VERLENGDE PROJECTIELEN OF PUNKOGELS, (PROJECTILES ALLONGÉS).

Overgenomen uit het Fransch van M. THIROUX, in het *Journal des armes spéciales*, IIIe Serie, Tome VIII, N°. 41 et suivans.

Door F. A. T. DELPRAT, Kapitein der Artillerie.

(Vervolg van N°. 40, blz. 472.)

(Met Fig.)

Het beginsel der traagheid is in de toepassing zoo vruchtbaar, dat de puntkogel met dop de trekken kan opvullen zonder aangedreven te worden, zelfs al ontbreekt de dop. Waarschijnlijk wordt de kogel zoo sterk gedrukt door het buskruidgas, dat langs de speelruimte om den kogel ontsnapt, dat het projectiel de trekken reeds opvult alvorens in beweging te komen; ten gevolge hiervan zullen de kogels bijna een even juist schot geven, met of zonder dop (1). Evenwel kan de

dop niet gemist worden, daar zij de noodige stevigheid aan de kogels geeft, en bij vervoer hunne vervorming voorkomt.

De kogels waarover ik met den kapitein TAMISIER gesproken had, waren langer, en hadden van achteren minder dikte dan de Minié-kogels. Hun gewigt bedroeg slechts 50 gramm., zij hadden een hard houten kern, het voor hen bestemde vuurwapen was voorzien van eene staartschroef met kamer, zoo als de bus Model 1842.

Uit het bovenstaande volgt dat bij den kogel met dop, de speelruimte de oorzaak is van het opvullen der trekken (?), eene te geringe speelruimte ware dus onvoldoende. Het laden van zulke wapens zoude alzoo zonder aandrijven kunnen plaats hebben, even als met gewone kogels, doch de uitwerking zou veel krachtiger zijn.

De inrigting der oude Engelsche bussen komt nagenoeg overeen met het boven beschrevene.

De loop der Engelsche bussen heeft

(1) Hoe dit gas, dat buiten om den kogel drukt, dezen kan doen uitzetten, is niet duidelijk; het komt waarschijnlijker voor, dat het gas, opgehoopt in de uitholling *b* (Fig. 28), en dat denkelyk meerdere spanning heeft dan het gas dat langs de speelruimte den kogel voorbij ijlt, de wanden dier uitholling naar buiten drukt. Ook kan deze uitzetting bevorderd worden door het naar voren opgehoopt zijn der hoofdmasse des kogels; deze in beweging gebragt moeiende worden door den achterlegenden uitgeholden cilinder, kan zulks het te zamen drukken van dezen, tegen de grootste massa, ten gevolge hebben.

twee trekken, A en B (Fig. 29), diametraal tegenover elkander geplaatst, de kogel heeft een rondlopenden uitstekenden rand *ab*, waarmede hij in de trekken past, behoudens eenige speelruimte om gemakkelijk op de lading te kunnen zakken; deze vorm is echter niet voordeelig.

Een langwerpige kogel met twee uitstekende randen of vleugeltjes zoude hier zeer goede uitkomsten hebben kunnen geven, zoo de lengte en het gewigt behoorlijk geregeld werden, ten einde de afwijkingen te verminderen. Een nadeel dezer bussen is het vuil worden der trekken en de noodzakelijkheid om de kogels in een bepaalden stand in den loop te brengen. De kogel met dop kan veel gemakkelijker in den loop gebragt worden, en is ver te verkiezen boven dien met vleugeltjes en geeft bijna dezelfde uitwerking.

De uitkomsten der dopkogels schijnen aan te toonen, dat het indrijven der kogels niet onmisbaar is voor de juistheid van het schot, en dat, zoo het projectiel ten gevolge zijner inrigting de noodige stabiliteit bezit, het zich van zelve in den normalen stand plaatst en regelmatig beweegt, niettegenstaande de nadeelen door de speelruimte te weeg gebragt; terwijl daarentegen de volkomenste indrijving de afwijking en geheele omkanteling niet kan voorkomen, zoo het projectiel niet aan de opgegevene vereischten voldoet.

De kogel met dop zou alzoo de volkomene oplossing van het vraagstuk zijn, doch die kogel weegt 50 gramm., de lading 5, zoodat de patroon 55 gr. zoude wegen, in plaats van 56, het gewigt der oude patroon. Hieruit zou dus een groot

nadeel ontstaan, door het benoodigd zijn van een grooter aantal patroonkassons enz. Dit getal toch 560 zijnde voor eene bepaalde hoeveelheid gewone patronen, zoude 550 bedragen voor patronen met dopkogels, iets dat niet aanneembaar is.

Nog een ander zeer groot bezwaar, bestaat in de betrekkelijk aanzienlijker verzwakking van zulke kleine ladingen, zoowel door het vervoer in de kassons, als door de behandeling zelve door de soldaten. Het is te betwijfelen of met ladingen van 4,5 à 5 gramm., dus van $\frac{1}{10}$ van het kogelgewigt, altijd dezelfde schoone uitkomsten zullen verkregen worden op afstanden van 800, ja zelfs van 1000 el, als bij de schietoefeningen.

Wij gelooven dat een projectiel, werkelijk voor den oorlog bestemd, 25 à 30 gramm. moet wegen, en dat de lading 6 à 7 gramm. moet bedragen; hierdoor verkrijgt men een bestrijkend schot (meerderere bestrekenen ruimte, en dus minder nadeel door eene vergissing in het schatten der afstanden), grootere schootsverheden en eene zekerder uitwerking, die minder afhankelijk is van een bepaalden stand des kogels, dan wel van zijne grootere snelheid en massa. Eene lading van 6 à 7 gramm. is bovendien groot genoeg om eene voldoende krachttuitwerking te behouden, zelfs in de ongunstigste gevallen van hygrometrischen toestand des dampkrings enz.

Thans, nu de werktuigkundige hulpmiddelen zulke groote vorderingen hebben gemaakt, en men zelfs slaghoedjes bezigt, wier vervaardiging zoo zamengesteld is, nu rijst de vraag op, waarom men aan de vervaardiging des kogels, die zooveel

belangrijker is dan die van het dopje, insgelijks niet meer zorg zoude kunnen wijden; zoo het bewezen is, dat door eenige meerdere zamengesteldheid groote voordeelen te verkrijgen waren. Een projectiel, bestaande uit een hard houten klos omgeven met lood (Fig. 29' en 50), en door middel van stampers in vormen geperst, zoude niet meer dan 50 gramm. wegen en door de werking zelve der speelruimte eene omdraaijende beweging kunnen verkrijgen. Zulk een kogel zoude ten gevolge der houten klos zeer goed tegen het vervoer bestand zijn. De lading 6 gramm. stellende, zou de scherpe patroon 56 gramm. wegen, zoo als de gewone. De trekken van het daartoe bestemde vuurwapen, zouden eene hoogte van ongeveer 5 el moeten bezitten.

De gemakkelijheid waarmede het lood tot buizen wordt getrokken, zou de vervaardiging van zulke kogels welligt kunnen te gemeet komen, en het mogelijk maken om de gedaante en de ligging van het zwaartepunt te verbeteren, zonder het gewigt te vermeerderen.

In het *Journal des armes spéciales* 1848, en in mijne *Réflexions et études sur les bouches à feu*, Corréard 1849, vindt men de beschrijving van kogels met hard houten kern, die met de punt opwaarts gegoten werden. Zulke kogels wegen 27 gramm., zijn zeer juist gecentreerd en vullen de trekken op, alleen door de werking van het kruidgas.

Reeds in de vroegste tijden schijnt men de voordeelen van langwerpige projectielen boven ronde te hebben ingezien; immers is de boog bijna even oud als de werpslinger. Zelfs uit de eerste kanonnen

schoot men dikwijls zware pijlen met ijzeren vleugels beveerd. Volgens FROISSARD bezigden de Franschen dit middel te Quesnoy in 1540, zoo ook bij den overgang der Lys in 1582, alwaar de pijlen voorbij de brug, tot in de stad Commines vielen (1).

Het blijkt dus dat men destijds in der daad pijlen gebruikte, en daarmede aanmerkelijke afstanden bereikte. Om hunne geringe snelheid werden zij later door korte, geheel ijzeren pijlen vervangen. Deze projectielen waren echter zeer gebrekkig ingerigt, zij troffen dwars tegen het doel en gaven geen juist schot, zoodat zij spoedig in onbruik kwamen en door bolvormige kogels vervangen werden. De latere pogingen om langwerpige kogels uit kanons te schieten, mislukten allen. In ST. REMY vindt men de beschrijving van holle langwerpige kogels, die volgens dien schrijver zeer slecht voldeden. Even vruchteloos beproefde HUTTON langwerpige kogels bij zijne ballistische proeven; zoo ook leverden de proeven te Metz in 1852, met langwerpige granaten, niets voldoende op.

Sints ik mij met artillerie-zaken heb beziggehouden, heb ik altijd de pijl als het type beschouwd van een projectiel voor vuurwapens bestemd, en reeds in 1857 uitte ik die meening in de eerste uitgave van mijn *Cours d'Artillerie*.

Opdat een projectiel uit een gladden loop geschoten stabiliteit bezitte, moet zijn zwaartepunt zoo dicht mogelijk bij de punt liggen, en het aangrijpingspunt van den luchtweerstand daarentegen zoo ver mo-

(1) De citaten, in oud Fransch, hebben wij gemeend hier niet in oud of nieuw Hollandsch te moeten overnemen. *Fert.*

gelijk naar achteren. Bij de pijlen wordt aan dit vereischte voldaan door het aanbrenge van veëren; zij keeren daardoor de punt steeds naar het doel. Het is mij gelukt om uit een gladden loop projectielen te schieten, bestaande uit een looden punt op een houten klos geschroefd (Fig. 51). Zij bewogen steeds met de punt vooruit en stelden dus eigentlijke pijlen daar.

In mijn *Cours de Balistique* 1842, heb ik een dergelijken kogel beschreven, waarvan de metalen punt met zeer breede schroeflijnen voorzien was, ten einde door den wederstand der lucht alleen, eene rond-draaijende beweging te doen ontstaan.

Ik meen bespeurd te hebben dat de pijlen eene schommelende beweging aannemen, des te sterker, naarmate zij korter zijn en grooter veëren hebben. Zulke schommelingen, die in enkele gevallen eene geheele omkanteling ten gevolge kunnen hebben, schijnen reeds in de vroegste tijden te zijn opgemerkt; men ziet dan ook dat de behendigste boogschutters er steeds op uit zijn om zeer lange, dunne pijlen te gebruiken.

Eene der grootste moeilijkheden bij lange projectielen, bestaat in het bepalen der geschiktste verhouding tusschen de hoogten der kegelvormige en cilindrische gedeelten, welk laatste groot genoeg moet zijn om de omkanteling van den kogel in den loop (1) voor te komen.

In 1852 eenige schoten gedaan hebbende met conisch-cilindrische kogels, uit het walgeweer model 1851, bevond ik dat het cilindrische gedeelte des te korter kon zijn,

naarmate het kegelvormige langer was. Het gelukte mij zelfs enkele kegels te schieten, door eenvoudig eene kurk tegen het grondvlak te bevestigen. Later voorzag ik die kurk met een houten klos, en verkreeg toen een vizierschot van 400 el in plaats van 180 à 200 el, zoo als met de bolvormige kogels. De gehezigde te groote ladingen en het gering aantal schoten werkten nadeelig op de verkregene uitkomsten.

Eenige jaren later in de gelegenheid zijnde de HH. TAMISIER en MINÉ te spreken, vóór het beproeven der conisch-cilindrische kogels van DELVIGNE, deelde ik hun mede wat ik opgemerkt had bij proeven door mij op eigene kosten te St. Cyr ondernomen; ik drong aan op de noodzakelijkheid om de hoogte van het cilindrische gedeelte te verminderen, om kleine ladingen te bezigen, en om bij de vervaardiging met de meestmogelijke zorgvuldigheid te werk te gaan.

Later gaf de Heer TAMISIER, bij zijne lessen, het theoretische bewijs dat de langste kegels met de kortste cilinders overeenkomen, en omgekeerd; voorts toonde hij het nut aan der groeven, om het projectiel in den verlangden stand te houden. Het is te betreuren dat deze kundige officier dit vraagstuk niet algemeener heeft opgevat, en het geval niet beschouwd heeft dat het projectiel ongelijkslachtig is.

In plaats van het graphische betoog van den Heer TAMISIER, willen wij de elementaire berekening geven, waardoor wij de afmetingen hebben bepaald van sommige der projectielen, die wij met het walgeweer hebben geschoten.

(1) Waarschijnlijk is de bedoeling: bij of na het verlaten der monding.

Wanneer een cilindro-conisch projectiel CR (Fig. 52) volgens de rigting zijner as beweegt, kan men den luchtweerstand, op eenig punt n uitgeoefend, ontbinden in twee krachten: de eene loodregt op de beschrijvende lijn BC , de andere gn volgens die lijn werkende; deze laatste heeft slechts invloed door de wrijving der lucht langs BC , en kan dus verwaarloosd worden.

Men kan het kegeloppervlak beschouwen als bestaande uit zeer smalle driehoekige strookjes, bij C te zamen komende; de luchtweerstand zal op elk strookje een resulterende weerstand rs doen ontstaan, door het zwaartepunt gerigt, dus op $\frac{2}{3}$ van BC gelegen, gerekend van het punt C . Al deze resultanten liggen op een kegelvlak wiens top in y is, en waarvan de beschrijvende lijnen loodregt op die van den kegel BCD staan, het grondvlak ss' van dien kegel is op $\frac{2}{3}$ van FC gelegen. De resultante van den luchtweerstand zal derhalve door y gaan. De weerstanden op twee diametraal tegenovergestelde strookjes, kunnen ontbonden worden in twee gelijke tegen-gestelde krachten yt , die elkander onderling opheffen, en in twee volgens de as, die bij elkander moeten opgeteld worden. De geheele luchtweerstand komt alzoo neder op eene resultante volgens de as CR (1). De wrijving door de lucht, langs het cilindervlak te weeg gebracht, mag volgens het vroeger aangetoonde verwaarloosd worden.

De weerstand van het kegelvlak is ge-

(1) De ontbinding der krachten volgens ry werkende, is onnoodig, zijnde het dadelijk in te zien dat die kracht ep , gelijk zijnde, eene resultante volgens de as moeten opleveren. Vert.

lijk aan dien zijner projectie, op een vlak loodregt op de rigting der beweging, vermenigvuldigd met eene functie I van de sinus van den invalshoek; zie bladz. 165.

Geringe veranderingen dier sinus, geven aanmerkelijke veranderingen in de waarde van I ; zoodra dus enkele gedeelten van het oppervlak, de lucht onder een grooteren hoek ontmoeten dan andere gedeelten van hetzelfde oppervlak, zullen zij ook een veel grooteren tegenstand ondervinden.

Zoolang de as CR , volgens de raaklijn aan de baan gerigt is, zullen de weerstanden regelmatig om de as verdeeld zijn; doch zoodra die as door eene of andere oorzaak van de raaklijn afwijkt, zal het projectiel trachten om te kantelen met een vermogen, dat grootendeels van zijne gedaante afhangt.

Zij $ABCDE$ (Fig. 53) een projectiel, bestaande uit een kegel en een cilinder; MN de rigting waarin het zwaartepunt G (1) beweegt; FC de as en gs de resultante der luchtweerstand, die nu niet meer volgens de as kan werken, daar de krachten ry (Fig. 52) ongelijk zijn. De kracht gs zal de as TC trachten te draaijen met een vermogen evenredig met de loodlijn GK , uit G op gs neder-gelaten.

Zij verder RI de resultante van den luchtweerstand op den cilinder AD , dan zal deze kracht de as in den tegengestelden zin trachten te draaijen, met een vermogen evenredig met de loodlijn Gg' , uit G op Rg' neder-gelaten. Deze kracht zal de as

(1) In de Figuur leze men een G voor den letter C , geplaatst bij de doorsnijding van CF met MN ; de G , op de lijn Rg' geplaatst, kan weggelaten worden. Vert.

alzoo weder trachten te herstellen in den stand MN , en indien het projectiel verder door bewoog, zoodat F aan de andere zijde van MN kwam, zoude er op nieuw eene kracht als Rg' ontstaan, die de as alweder op MN zoude terugbrengen.

Wanneer de as van het projectiel volgens MN bewoog, zou de kracht Rg' vervallen en de luchtweerstand op het kegelvlak volgens de as gerigt zijn; er is dan geene reden om het projectiel te doen omkantelen, doch in het hier onderstelde geval daarentegen wel. Voor de stabiliteit zoude men moeten hebben in Fig. 54, zoo G het zwaartepunt, PK en RS de luchtweerstand op den kegel en den cilinder voorstellen:

$$PK \times GK = RS \times Gg' \quad (1).$$

De tegenstand der lucht afhangende van de sinus van den invalshoek, volgens eene functie die zeer snel met die sinus toeneemt, zoo zal in de werkelijk voorkomende gevallen, de weerstand op den kegel altijd dien op den cilinder overtreffen, ten gevolge van de meerdere helling van het kegelvlak.

Men zoude kunnen denken dat het mogelijk ware, om voor een bepaalden standvastigen kegel, den cilinder lang genoeg te maken om aan de bovengevonden evenwichtsvergelijking te voldoen; doch het is ligt in te zien dat, naarmate de cilinder

langer wordt, Gg' kleiner wordt en GK grooter.

Vermindert men daarentegen de hoogte van den cilinder, zoo nadert men de stabiliteits-voorwaarde, tot aan de grens waarbij PK door het zwaartepunt G van het geheele ligchaam gaat, alsdan is GK gelijk nul, en hoe klein de hoogte ook zij, zal men toch altijd hebben:

$$RS \times Gg' > 0.$$

Tot den kegel gekomen zijnde, waarbij PK door het zwaartepunt G gaat, is er verder geene hoogte voor den cilinder meer aan te wijzen, waarbij aan de vraag voldaan wordt.

De volgende leerwijze, hoewel niet volkomen streng, geeft het middel aan de hand om de vereischte betrekking tusschen de hoogten van den cilinder en den kegel zeer nabij te bepalen.

Zij $ABCDE$ (Fig. 55) een cilindronische kogel, PQ loodregt op BC de luchtweerstand op den kegel en Q op $\frac{2}{3}$ van BC . Zoo wij dan door het snijpunt Q van PQ met BC , de lijn QF evenwijdig met BD trekken, zal men hebben:

$$FH = \frac{1}{3}CH \quad \text{en} \quad QF = \frac{2}{3}BH.$$

Zij G het zwaartepunt van het geheele projectiel, laat PQ door dit punt gaan, en stellen wij:

$$CH = h, \quad BH = r \quad \text{en} \quad AB = x.$$

Dan heeft men uit de gelijkvormige driehoeken BHC en GQF :

$$\frac{CH}{BH} = \frac{QF}{FG},$$

$$\text{waaruit:} \quad FG = \frac{BH \times QF}{CH} = \frac{2r^2}{3h}.$$

Men zal dus hebben:

$$GH = FH - FG = \frac{1}{3}h - \frac{2r^2}{3h} = \frac{h^2 - 2r^2}{3h}.$$

(1) Gemakshalve zijn de weerstanden der lucht op den kegel en op den cilinder, in de voorgaande en volgende figuren, in één vlak geteekend; men zal echter ligtelijk inzien dat die twee krachten elkander bijna altijd zullen kruisen, en dan niet tot ééne resultante te brengen zijn. Voor het hier beoogde doel is de gemaakte onderstelling evenwel nauwkeurig genoeg.

Het zwaartepunt g des kegels op $\frac{1}{3}h$ liggende, zoo is:

$$Gg = \frac{1}{3}h - GH = \frac{8r^2 - h^2}{12h},$$

en zoo als uit de leer der zwaartepunten bekend is:

Inhoud kegel $\times gG =$ *Inhoud cilinder* $\times g'G$.

In de werkelijkheid zal de resultante van den luchtwederstand iets onder de loodlijn PQ vallen, en ook iets meer tot de as na-

deren; doch het moment dezer kracht, ten opzichte van het zwaartepunt, zal men toch altijd vinden kunnen door uit G eene loodlijn neder te laten op de rigting dier kracht, welk moment dan het vermogen voorstelt waarmede de luchtwederstand op den kegel de werking van den cilinder te hulp komt, om de as van het projectiel op de raaklijn der baan te brengen.

(Wordt vervolgd.)

ARCHIEF VOOR NEDERLANDSCHE KRIJGSGESCHIEDENIS.

BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN HET JAAR 1672.

STRIJDKRACHTEN VAN LODEWIJK XIV.

(Zie Verdediging van Nederland in 1672 en 1673, door de 1ste luitenants-ingenieurs VAN SYPESTEIJN en DE BORDES; I, bladz. 15, en II, bladz. 105.)

In het hiervoren aangehaald werk is reeds vermeld, dat het hoogstmoeijelijk is de juiste sterkte op te geven van de magt waarover LODEWIJK XIV in het jaar 1672 beschikken kon.

Volgens de opgave van den Nederlandschen zaakgelastigde te Parijs, RUMPF, zou, den 29sten April 1672, het leger, dat bestemd was tegen de Republiek, sterk zijn geweest 85,000 man, dus veel minder dan de sterkte welke door verschillende schrijvers op onderscheidene tijden is opgegeven geworden.

Die opgave komt, zoo als de schrijvers van dat werk opmerken, ook te gering voor, niettegenstaande RUMPF in zijnen brief aan de Staten-Generaal van den 29sten April

verklaart, dat zij hem «van zeer goede hand» is geworden.

In het midden latende, welke de juiste sterkte van het leger was dat onder LODEWIJK XIV tegen de Republiek oprukte, is het niet onbelangrijk te weten de magt over welke die Koning in de eerste maanden van het jaar 1672 beschikken kon, en waarvan dus een gedeelte tot het voeren van den oorlog tegen de Republiek is gebruikt geworden.

Wij deelen om die reden hierbij mede den staat, welke onze afgezant te Parijs, den bekenden PIETER DE GROOT, bij zijnen brief van den 4^{den} Maart 1672 aan de Staten-Generaal heeft toegezonden, waaruit blijkt dat, toen de Fransche Koning

aan de Republiek den oorlog verklaarde, hij zeker meer dan 200,000 man ter zijner beschikking had.

Die staat is woordelijk van den volgenden inhoud:

ESTAT DES TROUPES,

tant d'infanterie que de cavalerie qui sont sur pied pour le service du Roy très Chrétien, suivant l'estat expédié pour leur subsistance pendant les quatre premiers mois de l'année 1672.

Regimens d'infanterie dont chaque compagnie est composée de 55 hommes.

Picardië 70 compagnies.

Champagne . . . 70 »

Navarre 70 »

Piedmont 70 »

Normandië . . . 70 »

Marine 70 »

Rambure 52 »

Castelnau 55 »

d'Auvergne . . . 55 »

De Sault 55 »

Baudeville 16 »

Du Roy 70 »

Royal 70 »

Praslin 18 »

Lionnois 55 »

Dauphin 70 »

Crastol 18 »

Montaigu 16 »

Turenne 55 »

La Mothe 17 »

Dampierre 26 »

Louvigny 18 »

Grandroup 16 »

La Reyne 70 »

Montpehat 16 compagnies.

Des Vaisseaux . . 70 »

d'Orleans 55 »

d'Artois 55 »

Bretagne 16 »

Cavignan 16 »

Chateaufneuf . . 16 »

Sourches 18 »

Vendosme 16 »

La Ferté 18 »

Conty 16 »

La Fevre 16 »

Condé 17 »

d'Anguier 17 »

Jonsac 18 »

Monperouse . . . 16 »

Bouillon 16 »

Bourgogne 55 »

La Marine 20 »

Vermandois . . . 20 »

Fichellier du Roy 24 »

45 regimens d'infanterie faisans 1499 comp. de 55 hommes, font 79447 hommes.

Puis 4 comp. franches de 212 »

Total de l'infant. françoise 79659 hommes.

Regimens d'infanterie étrangère.

Ecoissois de :

Duglas 55 comp. à 104 homm. 5452.

Alsace 15 » » 195 » 2895.

Roussillon . . 20 » » 125 » 2460.

Furstemberg 12 » » 182 » 2184.

Irlandois . . . 16 » » 104 » 1664.

Royal Italien 25 » » 104 » 2600.

Royal Anglois 16 » » 105 » 1648.

Stouppa 12 » » 200 » 2400.

Anglois 8 » » 105 » 824.

Dourlach . . . 12 » » 200 » 2400.

Salis 12 comp. à 200 homm. 2400.
 Pfeiffer . . . 12 » » 200 » 2400.
 Treize regimens qui font ensemble 58818
 hommes.

Gendarmerie.

4 comp. des gardes du corps 1059.
 1 » de gendarmes Ecossois . . . 105.
 1e et 2e comp. des Mousquetaires . . 554.
 Gendarmes Anglois 105.
 1 comp. de chevaux legers. 110.
 1 » de gendarmes de la reyne . . . 54.
 1 » de chevaux legers de la reyne 108.
 1 » de gendarmes de M^r. le dauphin 108.
 1 » » » d'Anjou . . . 105.
 » » » d'Orleans . . . 54.
 Chevaux legers d'Orleans . . . 57.
 Total . . . 2599.

Cavalerie legère.

Regimens de 6 compagnies de 54
 hommes chacune.

Colonel de la cavalerie legère.
 Mestre de camp. La Reyne.
 Commissaire général. Dauphin.
 Royal. d'Orleans.
 Du Roy. Condé.
 Royal étranger. d'Auguien.
 Cuirassiers. Rouvray.
 St. Loup. Gassion.
 La Chaux. Des Fourneaux.
 St. Thou. Joyeuse.
 Verdelin. Beauvoise.
 Doucet. La Feuillée.
 Du Lude. Reinule.
 St. Clair. Calus.
 Cravattes du Roy. Montauban.

Pilery. Humières.
 Coulange. Prouville.
 Melin. Bertillac.
 Nogent. Beaupré.
 Tilladet. Polmy.
 Sourdis. Beaufort.
 Illes. Carcado.
 Bligny. Saussey.
 La Rablière. Nouart.
 Lambert. Fourmieuse.
 Calus. d'Auge.

51 Regimens de 6 compagnies de cava-
 lerie de 54 hommes chacune; font en tout
 16524 hommes.

Autre cavalerie.

Regimens de 5 compagnies de 54
 hommes chacune.

Coaslin. Longueville.
 l'Estrade. Ragny.
 Bethune. Bouillau.
 Montgeorges. Auvergne.
 Bussenal. Goignau.
 Basleroy. Laurière.
 Thianges. Du Rouve.
 Mire. Harcourt.
 Thury. St. Agran.
 Vallanorre. Armagnac.
 Arnaufini.

21 Regimens de cavalerie de 5 com-
 pagnies de 54 hommes chacune, font 5402
 hommes.

Compagnies de cavalerie.

Du Plessis Praslin. Choiseul.
 Osman. Foucault.
 Bassy. Lorges.

Furstemberg.	Joseph Calus.	
Mezieres.	Mahet l'aisné.	
Brecour.	Treville.	
Douze compagnies de cavalerie de 54 hommes chacune, font ensemble 648 hommes.		

Chevaux legers étrangers.

Régimens.

Prince de Piemont 10 compagnies une de 64 et les autres de 54 hommes font	550.
Comte de Coninxmarck 24 compagnies de 54 hommes font. . .	1296.
Lockman 6 compagnies à 54 . . .	324.
De Schoulemberg 5 compagnies à 54 hommes font	162.
Rose 5 compagnies à 54 hommes .	162.
Houssel 5 compagnies à 54 hommes.	162.
Total . . .	2656.

Dragons.

Régimens.

Colonel general des dragons, six compagnies à 54 hommes, font ensemble	324.
Royal des dragons, 5 compagnies à 54 hommes	162.
Total . . .	486.

Abregé de toutes les troupes.

45 Régimens d'infanterie française font	79447 homm.
4 Compagnies franches de	212 »
15 Régimens d'infanterie étrangère font	58818 »
Cavalerie gendarmerie . .	2599 »
51 Régimens de cavalerie	

légère font.	16524 homm.
21 Régimens de cavalerie font ensemble	5402 »
12 Compagnies font . . .	648 »
Les régimens de cavalerie étrangère	2656 »
2 Régimens de dragons .	485 »

Total monte à . 144592 homm.

Infanterie 118477 hommes.

Cavalerie 26115 »

144592 hommes.

Sans comprendre le régiment des gardes françois et suisses, et les gendarmes et chevaux legers de la garde du Roy, ny les troupes qui se levent actuellement dans tout le Royaume, lesquelles tout compris iront à plus de 200000 hommes.

Zoo als uit den staat blijkt waren er, in het begin van het jaar 1672, onderscheidene vreemde regimenten in dienst van Frankrijk, en daaronder Engelsche, Iersche en Schotsche regimenten. Waren dit nu de Engelsche hulptroepen, de 6000 man die de Koning van Engeland tot hulp aan LOUWIS XIV zou zenden, volgens het traktaat van den 1^{en} Junij 1670 tusschen de beide Koningen gesloten?

In het vorenaangehaald werk, I, blz. 5 (noot 5), is aangetoond, dat bij een later traktaat van den 12^{den} Februarij 1672 was bepaald geworden, dat die hulptroepen eerst in het jaar 1675 behoeften te worden geleverd, en dat de Hertog van MOUTON, als zijnde in dienst van den Franschen Koning, als bevelhebber van een regiment van 2400 man, en niet als bevelhebber

van Engelsche *hulptroepen*, in het jaar 1672 bij het Fransche leger zou zijn geplaatst geweest.

Tot staving van dat beweren dient:

1°. dat in *d'Ontroerde leeuw*, I, blz. 12 wordt vermeld, dat den 26ten April 1672 de Hertog VAN MOUMOUTH zich gereed maakte naar Frankrijk te vertrekken, om aldaar bevel te voeren over de Engelschen en inzonderheid over « *zijn eigen regiment in d'armée van den Koning*, » en kort daarna met veel edellieden vertrok.

2°. dat op bladz. 37 wordt vermeld, dat in Julij 1672 de Hertog VAN MOUMOUTH over Vlaanderen naar huis (Engeland) trok; zijnde zijn regiment van 2400 tot 1500 man versmolten.

Hoe het dan ook zij, of de Engelsche troepen ingedeeld bij het leger van LOBEWIK XIV, waren *hulptroepen*, of *troepen in dienst van den Franschen Koning*, zeker is het dat zij er zijn geweest, en over al die troepen schijnt de Hertog VAN MOUMOUTH het bevel te hebben gevoerd. Dit wordt bevestigd door den brief van den gezant PIETER DE GROOT, van den 26sten Januarij 1672, aan de Staten-Generaal (1), waarin men leest: « de Heer Hertog VAN MOUMOUTH wordt hier aan het Hof uit Engeland binnen drie weken te gemoet gezien, zullende, gelijk gezegd wordt, van daar herwaarts en *in dienst van deze Kroon* met zich overbrengen 5000 Engelsche voetknechten, benevens eene bende ruiters en een aanzienlijk getal van jonge

Engelsche edellieden, om tegen den aanstaanden veldtocht als *volontairs* zich *in dienst van Frankrijk* te laten gebruiken. De voors. Hertog gedestineerd wordende tot het oppergezag en kommandement van alle d'Iersche, Schotsche en Engelsche, jongst in Fransche dienst aangenomen en geëngageerde soldaten, die men (de voors. en *nog te verwachten militie van die natie* daaronder begrepen) hier wel begroot op 10,000 man in het geheel. »

« Milord LOCKARD, als luitenant-generaal onder den voors. Hertog tot het commandement der voors. Engelsche benden staande geëmployeerd te zullen worden. Of nu omtrent deze en andere mesures, die men hier met den Koning van Engeland aangaande de uitvoering van de toekomstige dessein genomen heeft, geene verandering zal komen voor te vallen, moet den tijd leeren. »

Zoo als hiervoren is opgemerkt, vertrok de Hertog VAN MOUMOUTH in het laatst der maand Julij 1672 weder naar Engeland, en daar was hij ook nog in de maand November van dat jaar, toen men in Engeland het voornemen scheen te hebben, den Hertog als bevelhebber over 2000 man *hulptroepen* naar het Fransche leger te zenden.

Deze bijzonderheid blijkt uit eenen brief, welken de Heer JACOB VAN DER TOCHT, als afgevaardigde naar Mechelen, over de zoogenaamde Hoefijzersche schuld, uit die plaats, den 24sten November 1672, waarschijnlijk aan den Raadpensionaris

(1) Rijks archief Lias. Frankrijk.

FAGEL of aan den griffier van HH. HH. MM., schreef (1).

Die brief, door het daarin vermelde belangrijk zijnde, wordt hierbij in zijn geheel medegedeeld.

« Wel Edel Gestrengen Heere!

Mijnheer! Na 't sluiten van mijne bijgaande missiven, communiceert de Heer MAESPIJL mij eene missive van haar bekende Heer uit Engeland bij Zijn Ed. zoo even ontcijfert, voor zooveel uit de lecture van die heb kunnen begrijpen ende mijne memorie toedraagt, van den volgenden inhoud:

dat de officie van zijn Est aan dat hof ende bij den Koning t'eenemale voor onaangenaam wordt opgenomen, en dat men niet liever zoude zien als dat hij zich aldaar niet langer ophield; dat hij eene partikuliere audientie bij Zijne Majesteit had gehad en dat het slot was geweest dat hij wilde opstellen eene memorie, dat bij hem in generale termen was gedaan, en waarvan bij hem de dubbel aan den Heer ROMSWINKEL toegezonden was;

dat Engeland van Frankrijk niet te separeren zoude zijn, ten ware men Engeland van binnen kon brouilleren, dat zij aldaar meer op Frankrijks interest zorgen als op

(1) Deze brief is het eigendom van den Heer Secretaris-Generaal van het Ministerie van Oorlog, F. A. Ridder VAN RAPPAARD, die ons het gebruikmaken daarvan welwillend heeft toegestaan.

JACOB VAN DER TOCHT was pensionaris van Gouda. Zie over hem SCHELTEMA, *Staatkundig Nederland*, II, bladz. 367.

Den 23sten December 1672 werd hij als gedeputeerde te velde naar het leger te Alphen gezonden. Zie *Verdediging van Nederland in 1672 en 1673*, II, bladz. 122.

hun eigen, dat haar intentie was Vlissingen en de Waal te bekomen in ostage, en zeide dat niemands interest het was dat Holland de magt hadde vloten te equiperen als Denemarken, dat Engeland nog eer te disponeren zoude zijn van hare eigene pretentien te laten varen als van Frankrijk af te trekken;

dat Zijn Hoogheid van den Koning van Groot-Brittanien niets goeds heeft te verwachten, maar ter contrarie, dat men aldaar jegens Zijn Hoogheids persoon ingenomen is, onder pretext dat Zijn Hoogheid de souvereiniteit zoude hebben geexcuseert, doch dat de ware oorzaak is dat S. H. Holland niet heeft willen laten verloren gaan, en zich jegens haar en Frankrijks desseinen zoo vigourens in postuur gesteld heeft;

dat hij wel verzekerd is dat de Zweedsche minister in Engeland niet arbeide om Engeland te persuaderen tot eene separate vrede, gelijk men voorgegeven had; maar dat men de Zweedsche mediatie amplecteeft, omdat men zich daarvan verzekerd houdt, en dat Zweden zal trachten met eene generale vrede Fransch geld te trekken en die kroonen te weigeren; en hij besluit;

dat het best zal zijn Spanje te brengen in rupture, al was het zelfs met Maastricht aan Spanje te cederen, en Engeland te brouilleren als hiervoren gezegd is. Laatstelijk:

dat Engeland aan Frankrijk zou zenden twee duizend man tot secours onder den Hertog van MOUMOUTH.

Ik zoude mij in 't een of ander kunnen abuseren, vermits de voors. lecture niet

als ter loops, terwijl de bode vaardig stond om te vertrekken, heb gehoord en echter van mijnen pligt geoordeeld, UEdG. daarvan te geven kennis. Wij zijn versproken van dezen dag daarover nader te confereren; indien in dezelve conferentie iets verder van importantie mij mogt voorkomen, zal ik niet nalaten UEdG. daarvan, al waar 't met eene expresse, kennis te geven.

Waarmede afbrekende, vermits de bode vertrekt, zal ik altijd blijven,

WelEdel Gestrenge Heer,

UwEdG. ootmoedige en zeer
geobligeerde dienaar,

(w. g.) J. VAN DER TOCHT.

Mechelen, den 24sten November
1672; haastig.

Voorts blijkt uit eenen brief van den resident van de Hanzesteden te 's Hage, H. HUNEKEN, van den 27sten December 1672 (1), welke brief, om de belangrijkheid van zijnen inhoud, hierbij geheel wordt medegedeeld, dat op dien tijd 1200 man Engelsche, Iersche en Schotsche troepen te Utrecht bij het Fransche leger waren aangekomen. Welligt zijn het die hulp troepen geweest, waarvan in den vermelden brief van VAN DER TOCHT wordt melding gemaakt.

(1) Die brief is het eigendom van den 1sten luitenant-ingenieur VAN SYPESTEIJN. Het blijkt niet aan wien ze is geschreven. De resident van de Hanzesteden, HUNEKEN, was door de Staten van Holland, den 23sten Julij 1669, in die betrekking erkend geworden.

De brief van den resident HUNEKEN is van den volgenden inhoud:

«Monsieur. Le 24 de ce mois le conseiller pensionnaire lut dans l'assemblée des Etats de Hollande une lettre que Mr. le Prince d'Orange, luy avoit escrite du 21 et d'autant qu'elle ne parloit point du siège de Charles Roy, on voulut encore se flatter de quelque espérance, parcequ'elle se trouvoit fortifiée des assurances formelles, que toutes les lettres de Maastricht donnoient de la reduction de la place. Mais il est bien certain que le siège est levé et que son Altesse sera aujourd'huy ou demain en cette ville (1). L'on dit et avec quelque apparence de vérité que Mr. DARVAUX, lieutenant des gardes du Prince, à cheval n'estoit venu icy que pour faire seavoir à Mr. FAGEL et aux autres confidens, la résolution que l'on avoit prise de lever le siège presque au même temps que l'on estoit arrivé devant la place, où incontinent après que le Gouverneur y fust entré. Ceux qui ont jugé par les deux ou trois cens hommes que Mr. DE MONTPOUILLON, fit prisonniers dans la petite ville de Binsch, que la guarnison de Charleroy n'estoit pas si foible que l'on vouloit faire croire, ne se sont pas trompés, puisque les sorties qu'elle a faite ont bien fait connoistre qu'elle estoit assez forte pour défendre le corps de la place en cette saison. Le Prince ramène une partie de la cavallerie et laisse six mille chevaux à Mr. MARCHIN qui s'en servira ainsy qu'il le jugera à propos.

(1) De Prins van Oranje kwam 's nachts ten 3 uur van den 30/31 December op het huis te Alphen aan. *Verdediging van Nederland in 1672 en 1673*; II, bladz. 163 en 181.

Le retour de S. A. est d'autant plus nécessaire que le Conseil d'Etat ne peut pas faire l'estat de la guerre qu'il ne sache quelles troupes elle prétend faire subsister et qu'elles ont esté licentiées et reformées. Les postes ont aussy extrêmement besoin de sa présence. Car encore que l'on fasse estat de quatre cens compagnies qui les gardent, et que les officiers qui y commandent sont fort résolus de les défendre, l'on y remarque pourtant des défauts qui ne peuvent estre réparés que par le prince même. L'on avoit resolu de former un petit corps d'armée de huit mille hommes, que l'on opposeroit aux troupes que les ennemis pourroient faire entrer dans la province à la faveur des glaces; mais les généraux jugeant qu'après cela les postes ne seroient pas assez bien garnis, il y en a qui ont retiré leur canon de quelque retranchement avancé, que l'on auroit pu couper et ont fait remarquer en leur procedé une irrésolution qui a donné de l'estonnement, parcequ'ils avoient envoyé leurs malades et une partie de leur bagage dans une ville close. Il sera nécessaire que S. A. amène de la cavallerie non seulement pour assurer les quartiers; mais aussy pour relever le courage et pour prevenir les desordres dont cette ville est encore menacée. *Il est encore arrivé dans Utregh douze cens hommes tant Anglois, Ecossois et Irlandois qui seront sans doute employés sur la glace comme des gens plus accoutumés au froid que les François.*

Ceux de Woerden ont voulu surprendre la fregatte armée qui est à Anckeven; mais la glace n'estant pas assez forte, pour avoir esté rompue le jour précédent, plus

de quarante s'y noyerent, pendant que le canon chargé de cartouches fit retirer les autres qui estoient au nombre de cinq cens.

Les dernières lettres du Rhin disent que le duc DE DURAS estoit revenu à Duren au duché de Juillers, avec dix mille chevaux et deux mille dragons, qu'il ruinoit tout le païs et que l'on croyoit qu'il repasseroit la Meuse à Maseyck; a dessein de venir en ces quartiers. Les lettres de Mr. D'AMERONGEN qui arrivèrent hier, portent que l'armée des alliés marche depuis le 15e de ce mois et qu'elles vont en Westfalie pour y chercher les quartiers d'hyver. Ils ont laissé trois mille hommes vers le Rhin qui, a ce que l'on dit, entreront dans Coblens et Hermesteyn.

Le grand conseil de Malines a depuis quelques jours donné un deuxième arrest au procès que Mr. l'Electeur de Brandebourg et cet estat avoient soumis à son jugement, par le quel S. A. El^e. a esté condamné a de certaines sommes qui suivant la liquidation qui en a esté faite avec Mr. BLASPIEL monteront à environ quinze cens quatre vingt dix mille livres (1).

La compagnie des Indes orientales payera aux intéressés trente cinq pour cent, mais au lieu de leur donner de l'argent comptant, elle le prestera aux provinces de Hollande et de Zélande qui leur donneront des obligations jusques à la concurrence d'environ deux millions trois cent mille livres.

Les Etats généraux envoient des députés en Frise, pour voir s'ils pourront ajuster

(1) De zaak waarop hier gedoeld wordt, is die betrekkelijk de zoogenaamde Hoefijzersche schuld; waartoe de Heer JACOB VAN DER TOCHT, hiervoren vermeld, door de Staten van Holland naar Mechelen was afgevaardigd.

les differents qui divisoient les Etats de cette province là; en sorte, que les uns se tenant à Leuwaerden et les autres à Sneek, il ne s'y peut pas prendre une seule bonne résolution. Les Etats de Hollande sont encore assemblés et ne se sont point separés le jour de Noel.

Plusieurs personnes se sont retirés cette nuit à Amsterdam sur l'avis que l'on a, que les François veulent fair une invasion jusques à la Haye.

Je suis après mes très-humbles recommandations.

Monsieur, votre très humble et très obeysant serviteur,

(signé) H. HUNEKEN.

A la Haye ce 27 Decembre 1672.

(ingezonden door) V. S.

BIJLAGE XI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 44.

(Maand Mei 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij den gen. staf, tot maj.: de kap. à la suite van het reg. gren. en jag. Jonkh. E. A. O. de Casembroot, Gouverneur van Z. K. H. de Prins van Oranje; de kap. der 1ste kl. H. V. E. Klapp, van den staf; tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. Jonkh. G. C. R. R. van Brienen van Ramerus, van den staf; tot kap. van de 2de kl.: de kap. der 3de kl. J. A. Besier, van den staf; tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. H. J. Enderlein, van den staf; tot waarn. adj. bij den gen.-maj. belast met de functiën van inspecteur bij het wap. der inf.: de 1ste luit. J. V. D. Dittlinger, van den gen. staf; tot waarn. adj. bij den komm. der 1ste brig. inf.: de kap. H. J. Enderlein, van den gen. staf, waarn. adj. bij den komm. der 2de brig. inf., uit welke laatste betr. hij eervol is ontslagen; tot chef van den staf der 3de brig. inf. en tevens tot waarn. adj. bij den komm. dier brig.: de kap. H. E. W. Rodi de Loo, van den gen. staf; belast met de functiën van chef van den staf der 4de brig. inf.: de kap. van den gen. staf L. J. S. von Motz, belast met de functiën van adj. bij den komm. der 4de brig. inf.; belast met de functiën van chef van den staf der res.-brig.: de maj. J. B. E. von Motz, van den gen. staf, belast met de functiën van chef van den staf der 4de brig. inf., van welke laatste betr. hij eervol is ontheven; bestemd tot chef van den staf der 2de brig. kav. en tot waarn. adj. bij den komm. dier brig.: de kap. van den gen. staf J. A. Besier, waarn. adj. bij den komm. der 1ste brig. inf., uit welke laatste

betr. hij eervol is ontslagen. Bij het 1ste reg. inf., tot bat.-adj.: de 1ste luit. W. A. Carré, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. A. J. A. Sodenkamp, van het korps. Bij het 2de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit*. J. T. van Dorp en A. T. Alings, beiden van het korps; tot 2den luit.: de sergeanten F. A. Grubé, van het korps, J. J. H. Popta, van het instr.-bat., D. K. H. van den Hurk, van het 5de reg. inf., en E. J. B. Bol, van het 7de reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. C. W. Raaijmakers, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. A. Hovendaal, van het 2de reg. inf.; tot 2den luit.: de sergeanten J. G. Strootman, van het korps, H. la Fors, van het reg. gren. en jag., P. Stokbroo, van het reg. gren. en jag., en de serg.-maj. H. Murman, van het reg. gren. en jag. Bij het 5de reg. inf., tot 2den luit.: de sergeant J. G. H. Grooss, van het instr.-bat. Bij het 6de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap*. der 2de kl. P. Maas en A. S. Willebrans, beiden van het korps; tot 2den luit.: de serg. P. van Hille, van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot 2den luit.: de serg. C. H. J. Gaymans, van het 3de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. J. R. H. Gisser, van het korps. Bij het 3de reg. vest.-art., tot 1sten luit.: de 2de luit. M. C. F. Simon, van het 1ste reg. vest.-art. Bij het reg. rijd. art., tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. Jonkh. A. C. J. Ridder van Rappard, van het korps. Tot offic. van gez. der 3de kl. bij de geneesk. dienst der landm. in O. I.: de Heer A. L. C. Stödtke.

Verplaatsingen.

Bij den gen. staf: de 1ste luit. F. J. Pfeiffer, van het 4de reg. inf. Bij het 3de reg. inf.: de kap. J. L. Souman, van het 4de reg. inf.;

en de 2de luit. J. J. F. Janssens, van het 2de reg. inf. Bij het 6de reg. inf.: de kap. A. G. Debart, van het 3de reg. inf.; de 1ste luit.-ing. A. Nolthenius, van Gorinchem naar 's Bosch.

Gedetacheerd.

Bij het instr.-bat.: de 1ste luit. F. A. H. Tergau, van het 2de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De kap. bij den gener. staf Jonkh. G. C. R. R. van Brienen van Ramerus, uit de betr. van chef van den staf der res.-brig.; de 1ste luit. Jonkh. J. B. G. Wentholt, bat.-adj. bij het 1ste reg. inf., uit de betr. van bat.-adjutant.

Gepensionneerd.

De kap. G. F. W. C. T. C. Timmerhans van Abcoude, van het 6de reg. inf., onder toekenning van den rang van maj. en vergunning tot het voortdurend dragen der act.-uniform van het wapen der inf.; de 1ste luit. G. H. E. Emmermann, van het 3de reg. drag., onder toekenn. van den rang van Ritmeester.

Overleden.

De 1ste luit. D. H. Hardenberg, van het 4de reg. inf.; de kap. J. D. de Jongh, van het 3de reg. inf.

VERBETERINGEN.

In N°. 7, Bladz. 352, is bij de aankondiging van het werk van den luit.-kolonel R. M. LANGR, *Het Nederlandsch Oost-Indisch leger ter westkust van Sumatra*, ten onregte gezegd: *twee deelen met eene kaart*, moet zijn: *twee deelen met twee kaarten*.

In N°. 9, Bladz. 415, 1ste kolom, regel 8 v. o., staat: *zoowel, lees: zoovele*.

CORRESPONDENTIE.

Het belangrijk Verslag der gebeurtenissen te Napels in 1848 en 1849, is door de Redactie ontvangen en zal spoedig geplaatst worden.

De stukken van den Heer Kapitein LEUR zijn mede ontvangen. Op een dezer zal nader worden berigt; de overige liggen ter plaatsing gereed.

Wij hadden eene Aankondiging van het nieuwe werk van den ijverigen VAN SIEPESTAN, *Het Leven en Karakter van J. B. Graaf de MOSCHAU, oud-Maarschalk van Holland*, reeds voor de drukpers gereed, doch zijn door gebrek aan ruimte verplicht geworden de plaatsing tot in het volgend Nummer te verschuiven.

Op het ingezonden stuk betreffende *het verdedigingsstelsel van ons land*, zal nader worden berigt.

GEDENKWAARDIGE TAFEREELEN

UIT

DEN OORLOG OP JAVA,

VAN

1825 TOT 1850.

*Bewerkt naar de beste schrijvers en de nagelatene papieren van Z. Exc. den
Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK.*

DOOR

A. W. P. WEITZEL.

(Vervolg van N°. 11.)

Bij het hervatten van het verhaal der krijgsverrigtingen, zullen wij weder met de gebeurtenissen nabij Djokjokarta aanvangen. Onmiddellijk na het einde van den wapenstilstand, had de kolonel Cochius de 2de expeditionnaire kolonne naar Boeloes doen oprukken, terwijl de 10de kolonne zich naar Karassan, nabij Bantoel-Karang, begaf. Voorloopig bleven zij hier standhouden, dewijl het doorweekte terrein de bewegingen onzer troepen nog zeer bemoeijelijkte. De vijand scheen echter in die streken bestendig sterker te worden, althans zijne stoutmoedigheid nam — blijkens het herhaald verontrusten onzer bentings en kampementen (1) — voortdurend

toe, zoodat de kolonel Cochius op den 20sten April, zoowel aan de expeditionnaires als aan de 1ste en 10de kolonne, eene gemeenschappelijke beweging naar het zuiden voorschreef. Gedurende twee dagen poogden onze troepen te vergeefs de opstandelingen te achterhalen; de brandals namen overal de vlugt en zelfs de ruitery, door den toestand van den bodem hierin verhinderd, kon hun geene schade toebrengen. Men vergenoegde zich dus met het doen vernielen der schoone en goede legerplaatsen, die de vijand hier en daar voor zich had opgeslagen, en met het verbranden der woningen zijner aanvoerders. — Uit dezen togt was de noodzakelijkheid gebleken nog meer bentings ten zuiden van Djokjokarta aan te leggen, zoodat de 10de kolonne, onder kapitein PRAGER — nadat er intusschen nog eenige kleinere onderne-

(1) Reeds den 11^{den} April werden, bij een dezer gelegenheden, de luitenant BATOWSKI met nog twee huzaren te Karassan ligt gewond.

mingen hadden plaats gegrepen (1) — zich den 4^{den} Mei naar Midjing begaf, om daar eene sterkte te doen verrijzen. Onderwijl gingen de beide andere kolonnes voort met het aanvallen en verjagen van den vijand. De expeditionnairen deden te dien einde, maar hoofdzakelijk om de werkzaamheden te Midjing bevorderlijk te wezen, den 6^{den} eenen togt naar het zuiden, bij welke gelegenheid zij aan de Opak een scherp gevecht hadden, wat den luitenant WEMANS eene ligte wonde bezorgde. De 1ste kolonne had dienzelfden dag, in de nabijheid van haar kampement, insgelijks eene ontmoeting met den vijand; maar weinige dagen later — den 9^{den} — stelde zij zich noordwaarts in beweging, ten einde eene vrij sterke bende opstandelingen, die onder bevel van den Pangerang SOEMO-NEGORO over de Progo gekomen was, te gaan opzoeken. Weldra was SOEMO-NEGORO achterhaald, maar hij nam in allerijl de vlugt. Daar zijn weg langs de benting Pedes voerde, onderging hij evenwel door haar geschut een niet onbelangrijk verlies. SOLLEWIJN bivakkeerde dien nacht nabij Pedes en zette den anderen morgen zijn togt voort, maar het bleef hem onmogelijk den vijand tot staan te krijgen. Hij vervolgde SOEMO-NEGORO tot nabij Djiligong, waar deze reeds toebereidselen maakte om de Progo weder over te gaan, maar toen hij op den regter oever een onzer aldaar oorlogende kolonnes ontdekte, veranderde hij van besluit en men zag zijne bende zich verstrooijen en in verschillende rigtingen

op de vlugt gaan. Er schoot dus voor SOLLEWIJN niets anders over dan met zijne vermoeide troepen naar Mangier terug te keeren.

Hetgeen door de bende van SOEMO-NEGORO bij Djiligong was gedaan, namelijk het zich splitsen in kleine gedeelten, om de onzen op een groot aantal punten te kunnen bezighouden en des te beter aan de vervolging te kunnen ontkomen, scheen ook door andere te zijn verrigt. De onzen waren althans genoodzaakt in onderscheidene rigtingen kleine detachementen te zenden, ten einde dergelijke hoopen brandals op te sporen en te verjagen. De kapitein ROEPS deed in den nacht van 10 op 11 Mei van Pesangang een gevaarlijke maar ijdele marsch naar Kembang-Aroom, om een der onderdeelen van SOEMO-NEGORO's bende in te halen. De luitenant MEGLE, die door LE BRON DE VEXELA tot hetzelfde einde van Pesangang naar Pontjo was gezonden, had echter meer geluk en bragt, ondersteund door het vuur uit de benting Pontjo, op den 15^{den}, den vijand een aanzienlijk verlies toe. Ook in het noorderdeel van het zuidergebergte zwierven dergelijke kleine vereenigingen van brandals rond; zij vonden bij het landvolk hoegenaamd geen bijval, maar de kolonel COCHUS en de luitenant-kolonel LE BRON DE VEXELA, die in deze gemeenschappelijk handelden, konden ze daarom niet ongemoeid laten stroopen, maar moesten ze bestendig doen achtervolgen. Meestal werden tot dergelijke togten inlandsche troepen gebruikt, en vooral bewees het legioen van MANGKOE-NEGORO daarbij in het zuidergebergte goede diensten. Op den 25sten Mei had aldaar

(1) Waarbij goede diensten werden bewezen door de kapiteins DELWART, STACKMAN en den luitenant BIDAARS.

eene onderneming plaats van de benting Karongan, waar de luitenant BIDAARS het bevel voerde en de kapitein ROEPS met eenige versterking van Pesangang was aangekomen. De kapitein HOEKSEMA ondersteunde deze beweging van Boeloes, maar de vijand vlugtte van den eenen bergtop naar den anderen, en de onzen konden, gedurende een hoogstvermoeljenden togt, langs wegen die door de natuur reeds bijna onbegaanbaar gemaakt en nog bovendien met borangs beplant waren, weinig meer uitrigten dan zijne legerplaatsen te vernielen (1). De kleine benden, hierboven bedoeld, verdwenen echter door deze en andere pogingen van lieverlede, en slechts in het zuidergebergte had men er nog geruimen tijd mede te kampen.

Onderwijl had men ten zuiden van Djokakarta niet stilgezeten. Den 12^{den} Mei rigtte SOLLEWIJN zich van Mangier naar de bergen Boeta, om vandaar eene aanzienlijke verzameling vijanden te verjagen, en hieruit ontstond eenen togt die rijk aan vermoeijenissen was. De vijand nam, bij het naderen der onzen, al zeer spoedig den terugtogt aan; maar SOLLEWIJN ziende dat hij zich over de Opak in het zuidergebergte wilde werpen, vervolgde hem met zooveel nadruk en bewoog zijne troepen met zooveel overleg, dat hij dit opzet geheel verijdelde en de opstandelingen bij Kretek geheel uit elkander kon slaan. Zij

lieten 25 dooden op het slagveld liggen, waaronder een hunner aanvoerders, wiens paard en wapens in handen der onzen vielen (1).

Na eenige ondernemingen van minder belang en na een aantal kleine gevechten, was de benting te Midjing den 20sten Mei gereed gekomen en had de 10de kolonne zich weder te Karassan gevestigd. De kolonel COCHUS had reeds het plan gevormd met zijne gezamentlijke mobiele magt eene beweging naar het zuiden te maken, toen het ontvangen berigt dat ongeveer 400 opstandelingen de Progo waren overgekomen en onze benting aan den mond dier rivier krachtig, hoewel te vergeefs hadden bestookt, hem aanspoorde dit voornemen onverwijld ten uitvoer te leggen. De 1ste mobiele kolonne marcheerde dien ten gevolge, in den nacht van den 23sten op den 24sten, van Mangier naar de Opak en stelde zich, tot het dagaanbreken, tegenover de dessa Kretek op. COCHUS zelf ging met de 10de kolonne insgelijks derwaarts en liet de 1ste de rivier overgaan, zoodra hij zich met haar vereenigd had. Terwijl de 10de zich op den regter oever bleef ophouden, bewoog SOLLEWIJN zich in de rigting van Grogol, waar hij den vijand ter sterkte van nagenoeg 400 koppen zag staan. Ten einde hem te beletten zich in het gebergte te werpen, werd de luitenant DE JAGER met een peloton voorwaarts gezonden; maar

(1) De luitenants STOKBROO en BIDAARS waren den 13^{den} Mei door borangs gewond geworden, maar onderscheidden zich echter den 23sten. In het gevecht op 13 Mei, door luitenant MEGLÉ geleverd, heeft zich zeer onderscheiden de kapitein ARIO-KESOEMO, zoon van Pangetang ARIO-MATARAM.

(1) SOLLEWIJN vermeldde in zijn rapport de diensten bewezen door de luitenants DE BRUIN en BOELHOUWER der infanterie, en NAUMAN der ruitery.

De kapitein HOEKSEMA was dien dag door den majoor COX VAN SPENGLER met een sterk detachement over de Opak gezonden, en had insgelijks eene bende opstandelingen verdreven.

zoodra was die maatregel niet door de opstandelingen gezien, of zij namen in allerijl naar het meer oostwaarts gelegen Mantjingan de vlugt. SOLLEWIJN zond hen de huzaren, onder luitenant BATOWSKI, achterna, en hoezeer het terrein der ruitertij zeer ongunstig was, bragt dit den vijand zoodanig in verwarring, dat velen hunne wapens wegwierpen, om zich des te spoediger uit de voeten te kunnen maken. Hierdoor was hun verlies aan dooden niet belangrijk. De 1ste kolonne bivakkeerde dien nacht bij Depok en Cochus keerde met de 10de, die intusschen eenige dessa's, welke hardnekkig weigerden zich te onderwerpen, in de asch gelegd en eenige aan SOLLEWIJN ontsnapte vlugtelingen teruggedreven had, naar Karassan terug. Den volgenden morgen ging Cochus met de 2de expeditionnaire kolonne van Boeloes naar de Opak, ten einde de verdere verrijgingen der 1ste te ondersteunen; hij rigtte zich naar het punt waar de Ojo in de Opak valt, en zijne voorhoede, bestaande uit de barissan van NOTTO-PRODJO, stiet weldra op den vijand, die door haar over de Opak werd geworpen. Van daar begon hij een hevige vuur op de onzen, wat door Cochus uit grof geschut en klein geweer werd beantwoord, maar wat weldra ophield toen kapitein HOEKSEMA, die met 100 bajonetten, hooger op, over de rivier was gegaan, door hem ontwaard werd. Hij vlugtte toen met zooveel overhaasting naar het gebergte, dat noch HOEKSEMA, noch NOTTO-PRODJO, die inmiddels eveneens over de Opak was gegaan, hem kon achterhalen. Cochus vervolgde nu langs de beide oevers der rivier zijnen togt nog eenen geruimen tijd naar

het zuiden, alzoo verhinderende dat de opstandelingen, door SOLLEWIJN verjaagd, de rivier konden overgaan. Hij keerde des avonds naar Boeloes terug.

De 1ste kolonne was onderwijl het moeilijke zuidergebergte ingetrokken en had de dessa Kamiri bereikt, die sedert geruimen tijd ten verblijf strekte aan den thans krankten Pangerang BEI; deze nam echter met zijne troepen, op de nadering der onzen, nog tijdig de vlugt. Het was aan de huzaren, onder luitenant BATOWSKI, onmogelijk den vijand in te halen, en zelfs drie pelotons inlandsche infanterie, onder de luitenants DE BRUIN, BOELHOUWER en DE JAGER, die hem langs drie verschillende wegen zoo spoedig mogelijk nasnelden, konden hem geen noemenswaardig nadeel toebrengen, vooral niet dewijl hij op zijne snelle vlugt de smalle en van zelve reeds moeilijke paden van afstand tot afstand met kleine ijzeren voetangels bestrooide. De Pangerang BEI had echter zijn verblijf met zooveel overhaasting moeten verlaten, dat zijn pajong, drie gezadeldde paarden, een gedeelte van zijn lijfgoed, eenige wapens, eenige manden, gevuld met de genoemde kleine ijzeren voetangels, en eene menigte brieven en papieren, in handen der onzen vielen. Uit een dezer brieven, die door den Pangerang BEI geschreven en voor SENTOT bestemd was, bleek dat er zeer weinig zamenhang meer bestond in de ondernemingen der opstandelingen. BEI wilde van SENTOT weten waar hun Sultan zich ophield en wat diens verdere voornemens waren; hij bekende door zijn «dapperen vijand» onophoudelijk aangevallen en geslagen te worden.

Nadat SOLLEWIJN de dessa Kamiri in de asch had gelegd, keerde hij naar Mangier terug (1).

Na zooveel vermoijende togten volgde er voor de troepen, onder de bevelen van COCHUS, ook weder een kort tijdvak waarin hun eenige meerdere rust gegund werd, en waarin men zich bezighield met het bouwen van eenige kleine sterkten, die allen zeer spoedig gereed waren. De vijand was door de laatste ondernemingen zoodanig uit elkander gedreven en blijkbaar zóó moedeloos geworden, dat hij niet alleen zich bijna nergens meer vertoonde, maar ook dat een groot aantal zijner pradjoeirts met hunne hoofden bij ons in onderwerping kwamen. Onder de voornaamsten dezer behoorden de Pangerangs MELOJO-KESOEMO en POERBO-KESOEMO, die zich den 9^{den} en 14^{den} Junij aan NOTTO-PRODJO en SOLLEWIJN onderwierpen (2). De laatstgenoemde verhaalde dat hij reeds zijne paarden had moeten verkoopen, om in het onderhoud van zich en de zijnen te kunnen voorzien. Van meer belang was echter de hoop, die reeds destijds bestond op eene spoedige onderwerping van den Prins MANGKOE-BOEMIE, die met DIEPO-NEGORO de vaan des oproers had verheven en zijnen voormaligen medevoogd, thans zijnen Sultan, bestendig getrouw was gebleven. Reeds sedert geruimen tijd hadden

de resident VAN NES en luitenant-kolonel SOLLEWIJN eene briefwisseling met dien Pangerang geopend, en van hem de verzekering ontvangen dat hij DIEPO-NEGORO bij de eerste gunstige gelegenheid zou verlaten, indien hij slechts op vergiffenis van het gebeurde en op het aanstaande bezit van de noodige middelen kon rekenen, om naar zijn rang en stand te kunnen leven. SOLLEWIJN en VAN NES, daartoe door den opperbevelhebber gemagtigd, hadden hierin geredelijk bewilligd, en hem namens de Nederlandsche regering het meest geruststellende antwoord gegeven. MANGKOE-BOEMIE werd echter door DIEPO-NEGORO, bij wien reeds achterdocht gerezen was, naauwlettend bewaakt, en ten einde hem derhalve in de gelegenheid te stellen zijn voornemen zonder gevaar ten uitvoer te brengen, besloot SOLLEWIJN tot eenen togt naar Gentang, waar de Vorst zich ophield. Op den 14^{den} Junij, des morgens ten 6 uur, ging hij de Progo over en wendde zich naar het zuiden. Al spoedig zag hij eenige vijandelijke benden voor zich, maar zij werden met kanonschoten verjaagd. De weg liep langs Wonopete, uit welke dessa eenige schoten op de onzen gedaan, maar niet beantwoord werden. Ten zuiden van Wonopete stond echter eene vrij belangrijke magt van opstandelingen geschaard, doch het kanonvuur van den luitenant VON SCHMIDT AUF ALTENSTADT en het tweegeledeerenvuur der jagers en scherpschutters, onder de luitenants VAN LENNING en DE BRUIN, was voldoende om haar de vlugt te doen nemen en in een uitgestrekt moeras te jagen. Thans werd de rivier Galoor overgetrokken, waarbij de achter-

(1) Behalve de in het verhaal genoemde, hebben zich den 24sten en 25sten Mei onderscheiden de luitenants WESTINCK en VAN ERPICUM, benevens de majoor der Sumanapsche hulptroepen Radeen Tommongong SOERIO-RONO.

(2) De eerste bekwam f125 en de tweede f200 'smaands, om voorloopig in hun onderhoud te voorzien.

wacht, onder luitenant DONLEBEN, nog eenen aanval van eenige, zich weër herzameld hebbende, braudals had af te slaan. SOLLEWIJN nam vervolgens eene stelling op den grooten weg die langs het zuider-zeestrand loopt, en zond een paar boodschappers naar Gentang, om MANGKOE-BOEMIE van zijne tegenwoordigheid berigt te geven. Deze boodschappers kwamen weldra terug en meldden dat het hun niet mogelijk was geweest binnen Gentang te geraken, daar die plaats sterk door den vijand was bezet en zijne voorposten alles afwezen wat van deze zijde kwam. SOLLEWIJN stelde zich daarop weder in beweging naar Ketjoeboong, om zich vandaar naar Gentang te wenden. De weg van Ketjoeboong naar Gentang loopt evenwel door hetzelfde uitgestrekte moeras, waarin de 1ste kolonne bij Wonopete hare tegenstanders geworpen had; aan het einde van dien weg stond eene vijandelijke magt van omstreeks 500 koppen geregeld in slagorde geschaard, en ter regter en linker zijde werden in het moeras, op drooge plekken, tusschen het riet en andere waterplanten, door eenige aanvoerders schutters opgesteld. SOLLEWIJN besloot niettemin voorwaarts te rukken, maar onder het vuur der vijandelijke tirailleurs stiet hij weldra op een zwaar uit doornen struiken bestaand verhak, waarachter eene breede en diepe gracht was gegraven. Dit beletsel moest worden opgeruimd, en hiermede ging, onder zwaren arbeid, een uur verloren, terwijl de zón hoog boven de hoofden der onzen stond en hunne tirailleurs die des vijands beantwoordden. Eindelijk kon men zijnen marsch vervolgen, maar toen SOL-

LEWIJN de barissan, die aan het einde van den weg stond, zoo nabij gekomen was, dat hij zich tegenover haar in slagorde begon te stellen, nam zij in overijling de vlugt. Slechts het kanonvuur kon haar nog eenig nadeel toebrengen, maar aan eene vervolging over dien weeken en modderigen bodem, viel niet te denken. Men vond Gentang ontruimd en vernam niets van MANGKOE-BOEMIE, zoodat het doel van dezen vermoeijenden togt geheel gemist was. Den anderen morgen begaf men zich naar Mangier terug, na Gentang en eenige andere dessa's, die van woningen voor vijandelijke aanvoerders en van levensmiddelen ruim voorzien waren, in de asch te hebben gelegd.

Door dergelijke verrigtingen nam evenwel de moedeloosheid der benden van DIEPO-NEGORO en het vertrouwen der bevolking op de magt der onzen bestendig toe, zoodat zich telkens andere dessa's en andere kleine hoopen vijandelijke pradjoerits kwamen onderwerpen. Het bleef dan ook gedurende eenen geruimen tijd in het Djokjokarta-sche, wat echter aanhoudend door onze kolonnes doorkruisd werd, en zelfs in het zuidergebergte, zoo rustig, dat men van niets dan van kleine strooperijen vernam, die dikwerf door kwaadwilligen, niet eens tot den aanhang van DIEPO-NEGORO behoorende, gepleegd werden. Ten einde in waakzaamheid te kunnen verdubbelen en den vijand het terugkeeren meer en meer moeijelijk te maken, werd evenwel het aantal bentings voortdurend en door de hulp van het volk zonder veel moeite vermeerderd; door LE BRON DE VEXELA werden er onder anderen in het

zuidergebergte, wat tot zijn kommandement behoorde, aangelegd te Tambagah, te Montian, te Djelis en Goenong-Pring.

Intusschen trok de luitenant-kolonel SOLLEWIJN den 2^{den} Julij over de Progo, en ging naar Wonopete, om ook daar eene sterkte te bouwen en zodoende de troepen langs de Progo meer in verband te brengen met die langs de Bogowonto opgesteld. De verrigtingen der 1ste kolonne te Wonopete zullen wij elders mededeelen, dewijl zij meer in verband staan met de handelingen onzer kolonnes tusschen de beide hierboven genoemde rivieren, dan met die onzer troepen nabij Djokjokarta.

Terwijl SOLLEWIJN zich aan de overzijde der Progo ophield, was het vooral de taak der beide andere kolonnes, die aan COCHUS gehoorzaamden en van de troepen onder de bevelen van LE BRON DE VEXELA, te zorgen dat zich van den vijand, die thans tusschen de Progo en Bogowonto zoo hevig bestookt werd, geene eenigzins sterke benden over eerstgenoemde rivier naar het oosten begaven. Hierin slaagde men volkomen, maar men verloor daardoor de kleinere, nog achtergebleven hoopen opstandelingen meer uit het oog, zoodat deze zich hier en daar tot sterker afdeelingen hadden vereenigd, en in stoutmoedigheid zeer begonnen toe te nemen. Vooral greep dit plaats met den Tommongong Djojo-MENGOLO, een kloek en bekwaam aanvoerder, die ter vervanging van den Pangerang BEI naar het zuidergebergte was getrokken en van daar de onzen veel werk begon te verschaffen. COCHUS stelde dien ten gevolge aan LE BRON DE VEXELA voor, gezamenlijk eene onder-

neming tegen dien aanvoerder in zijne goed versterkte stelling te gaan beproeven. LE BRON DE VEXELA stemde hierin toe en begaf zich den 16^{den} Julij, met 80 man inlandsche infanterie van het Oost-Indisch leger en 200 infanteristen van MANGKOE-NEGORO, van Pesangang, waar hij zich destijds ophield, naar Midjing, het bivak der 2de expeditionnaire kolonne. Den volgende morgen, ten 5 uur, begaf men zich op weg. De 10de mobiele kolonne, wegens ziekte van kapitein PRAGER aangevoerd door den 1sten luitenant DE SALIS, ging van Mangier naar Mandjingan, om aan die zijde het gebergte te doorkruisen en den vijand het vlieden naar het zuiden te beletten. Des morgens ten 9 uur had zij de hoogten reeds bereikt, sloeg dien dag haar bivak op te Kamiri, bleef ook nog den volgende in die streek, vernachtte te Karang-Wetan en keerde den 19^{den} naar haar kampement terug. Zij zag niets van den vijand, maar had met onbeschrijfelijke vermoeijenissen te kampen gehad. — Nadat de kolonel COCHUS zich vroeg in den morgen van den 17^{den} overtuigd had, dat de 10de kolonne zich in de haar aangezezen rigting bewoog, ging hij, vergezeld van een piket ruitery, naar de 2de expeditionnaire kolonne, die, wegens ongesteldheid van den majoor COX VAN SPENGLER, aangevoerd werd door kapitein HOEKSEMA en inmiddels over de Opak getrokken was, om zich aan den linker oever dier rivier en aan den voet van het gebergte op te stellen, tegenover Geger, ten einde daar toe te zien dat de opstandelingen zich niet westwaarts begaven. Ook daar zag men zeer weinig van den vijand, ofschoon eene

bende vlugtenden, op last van LE BRON DE VEXELA, die reeds voor Geger stond, door kapitein ROEPS in die rigting was achtervolgd. Het scheen dat de opstandelingen zich in de kloven en holen van het gebergte wisten te verschuilen. Tegen 10 uur ontving COCHUIS van LE BRON DE VEXELA het verzoek om ondersteuning tegen den zich hardnekkig verdedigenden vijand, zoodat hij onmiddellijk met zijne magt op weg ging naar Geger, wat hij tegen 12 uur bereikte.

LE BRON DE VEXELA was van Midjing over de Opak, langs Petrobaijem, regtstreeks naar Geger getoogen. — Geger ligt op een tamelijk hoog bergplat, zoodat men de kruinen zijner kokospalmen van Midjing zien kon. Men genaakt het langs eenen zoogenaamden paardenweg, die zich door meer dan manshooge allang-allang, over brokkelige zandsteen-rotsen, over diepe kloven en langs de hellingen van steile afgronden opwaarts slingert. Wanneer men over zulk eenen weg marcherende, met geen andere vijanden te kampen had dan de moeilijkheden door de natuur daargesteld, dan zou de overwinning, bij het einde van den togt, nog altijd groot mogen genoemd worden; doch naauwelijks had LE BRON DE VEXELA, omstreeks negen uur, het hoogste gedeelte van zijn pad bereikt — misschien 600 ellen boven het oppervlak der zee — of hij zag op eene bergkruin, van achter struiken en heestergewas, 50 à 60 opstandelingen te verschijnen treden, die hem met een hevig geweervuur begroetten. Dit vuur was spoedig tot zwijgen gebragt en de vijand op de vlugt gejaagd; kapitein ROEPS ver-

volgde hem met een peloton Sumanappers, aangevoerd door kapitein SATTÀ, doch het was onmogelijk de brandals in te halen; velen werden nog doodelijk door ons lood getroffen, maar nog meer andere stortten op hunne wilde vlugt met man en paard in de schrikkelijke afgronden, en vielen op eene diepte vanwaar men zelfs hun geluid niet meer kon vernemen. Intusschen vervolgde LE BRON DE VEXELA zijn togt; van lieverlede vond men het gebergte meer met hout bedekt en het kreupelgewas allengskens in ruimere mate doormengd met opgaande boomen. Nu en dan begon het smalle pad zich met moeite door grootere of kleinere bosschen van djati-, pisang- of waringie-boomen te werken, die, hetzij doorslingerd en aan elkander verbonden waren door reusachtige lianen, of wel hunne takken als pijlers naar beneden zonden, om ze op nieuw in den grond te doen wortelen en zodoende een digt geheel te vormen, wat wel met bijl of kapmes doorgelouwen, maar niet met menschenhanden ontward kon worden. Voor eene zoodanige vrij uitgestrekte en innig zamenhangende massa van taai en weelderig groeiend hout, werd LE BRON DE VEXELA door zijn gids gebragt en hem gezegd dat hij hier voor Geger stond. Alles was stil rondom hem heen en hij zag niets dan het ondoordringbare woud, waarachter en waaronder de dessa verscholen lag, maar waarvan hij te vergeefs den ingang zocht. Hij begon reeds te gelooven dat de plaats verlaten was, toen hij plotseling, tusschen het geboomte door, begroet werd door eenige kanonschoten, waarop een woest geschreeuw en een hevig

geweevuur volgde. LE BRON DE VEXELA gaf terstond bevel aan den luitenant STOKBROO zich met de *Mangkoe-Negoro's* naar eenen bergtop te begeven, die men ter regter zijde ontwaarde en van daar — waar men de opstandelingen beheerschen zou — het geweevuur te openen; onderwijl stormde LE BRON DE VEXELA met zijne Ambonnezen en Sumanappers op de vijandelijke stelling los; men had wel het geluk de versperde toegangen te vinden en op te ruimen, tot binnen het houtgewas door te dringen en bestendig grond te winnen, maar eindelijk stiet men tegen eenen steilen rotsmuur, waarop de vijand zijne strijdkrachten verzameld had en waarvan hij eene hagelbui van steenen, van geweer- en van kanonkogels op de onzen liet nederdalen. De eenige toegang tot dit rotsplat was met digte doornstruiken versperd, en zoodanig met kleine ijzeren voetangels bezaaid, dat LE BRON DE VEXELA er zijne brave, maar barvoets gaande inlanders niet doorheen kon brengen. Hij was derhalve genoodzaakt terug te trekken. Het plat, waarop de vijand geschaard was, had eene tamelijke uitgestrektheid; tusschen de ruwe rotsen, die aan de zijde der onzen steil naar beneden zonken, schoten hier en daar krachtige varenstammen opwaarts, en zijne bovenzijde vertoonde een' even weelderigen plantengroei als de plek waar de onzen zich bevonden, zoodat men nog steeds met eenen onzichtbaren vijand gestreden had. Aan de achterzijde paalde, zoowel de grond waarop LE BRON DE VEXELA zich bewoog, als het terrein waarop DJOJO-MENGOLO stond, aan eenen diepen afgrond, en langs die zijde

kon derhalve geen aanval ondernomen worden. Nadat LE BRON DE VEXELA zijne soldaten een weinig tot verademing had laten komen, beproefde hij eenen tweeden, maar even vruchteloosen storm, die den vijand zoodanig bemoedigde, dat hij tot eenen uitval overging. Tot tweemaal toe rende hij, met gevelde pieken en gebogen hoofden, onder een woest en in het gebergte duizende malen weergalmend geschreeuw, op de onzen los; maar ook tweemaal werd hij door de dappere Ambonnezen en Sumanappers met bebloede koppen binnen zijne verschansingen teruggeworpen, en hij waagde het niet meer zich daarbuiten te vertoonen. Thans werd de 2de luitenant MEIJER met een tiental Sumanappers afgezonden, om een' meer bruikbaren toegang te zoeken; maar ook deze poging was ijdel; de opstandelingen beheerschten de stelling der onzen geheel, zij konden al hunne bewegingen zien en verplichtten MEIJER, door hun vuur, weldra onverrichterzake terug te keeren. Hij-zelf en een Europeesch korporaal hadden zware wonden bekomen. In ditzelfde oogenblik kwam ook STOKBROO met zijne *Mangkoe-Negoro's* weder bij den hoofdtroep aan. Ook de moeite en inspanningen, door dezen in het werk gesteld, hadden niet den minsten goeden uitslag gehad; de hem aangewezen hoogte was onbeklimbaar bevonden.

Na eenige oogenblikken rustens waagde LE BRON DE VEXELA nog eenen derden en vierden storm; maar noch het goede voorbeeld door hem gegeven, noch de moed zijner troepen, vermogt iets tegen den dapperen en hardnekkigen tegenstand des vijands en de sterkte zijner stelling.

De onzen waren verplicht terug te trekken en zich meer achterwaarts buiten bereik van des vijands geschut op te stellen. LE BRON DE VEXELA zond van hier aan den kolonel COCHUIS een briefje, waarin hij om bijstand verzocht; zijne troepen waren door den marsch en door zooveel herhaalde vruchteloze aanvallen zeer vermoeid; zijn verlies aan dooden en gewonden was wel niet groot, want de slecht gerigte schoten en steenworpen des vijands deden — dank zij het houtgewas wat hij verzuimd had rondom zijne sterkte op te ruimen — weinig schade; maar onder zijne gewonden had hij reeds twee officieren, en zijne strijdmagt telde, door de gerekte afwezigheid van kapitein ROERS, slechts twee pelotons geregelde infanterie van het Indische leger, waarvan hij er slechts een tegen de sterkte kon aanvoeren, dewijl het andere in reserve diende te blijven. Hij was dus genoodzaakt versterking af te wachten, maar terwijl de tijd daarmede verliep, werd hij van de hoogten achter hem verontrust door de gewerschoten eener kleine vijandelijke bende, en liet DUJO-MONGOLO den brand steken in de drooge allang-allang, die de kleine vlakte bedekte waarop LE BRON DE VEXELA zich geschaard had. Terwijl de vlammen door den wind in de rigting der onzen werden voortgestuwd, nam de Nederlandsche aanvoerder zijne beschikkingen tegen de vijanden die in zijnen rug stonden, en liet hen door een paar pelotons *Mangkoe-Negoro's* verjagen, om intusschen voor den naderenden vuurgloed naar eene meer kale rotsvlakte de wijk te nemen. Hier voegde zich eindelijk de kapitein

ROERS weder bij hem, en nadat hij aan diens vermoede troepen eenige rust gegund had, ging men nogmaals tot den aanval over.

De luitenant STOKBROO moest trachten de sterkte met een peloton *Mangkoe-Negoro's* ter linker zijde te bekruipen; de rest der infanterie van MANGKOE-NEGORO moest op nieuw beproeven om, van de beheerschende hoogten ter regter zijde, zijn vuur in de verschansing te rigten. De kapitein ROERS en de luitenant EKERMANS, ieder met een peloton Sumanappers, zouden tegen het front der benting oprukken en twee pelotons Ambonnezen bleven de reserve uitmaken. De stormmarsch werd geslagen, en na eene ongeloofelijke inspanning van krachten, gelukte het thans aan de onzen, onder een digten regen van kogels en steenen, op het rotsplat te komen. Zij zagen eenige vijanden voor zich heenvlieden; zij vervolgden die, maar de steenregen en het geschutvuur hielden nog altijd aan, zonder dat men zich rekenschap kon geven vanwaar zij kwamen. Eindelijk stieten de onzen, tot hunne verbazing, andermaal tegen eene rots, wier wanden zich loodregt tot eene hoogte van 50 à 40 voeten verhieven, en waarvan de zich dapper werende vijand nog altijd zijn uittartend geschreeuw liet hooren.

Met deernis voor zijne afgetobde soldaten, ontwaarde LE BRON DE VEXELA dat hij dien dag veel, maar nog niet alles gedaan had; hier den arbeid te staken en terug te keeren was onmogelijk, dit zou des vijands moed zoodanig verlevendigd hebben, dat de gevolgen voor onze zaak onberekenbaar konden worden; de

rots moest derhalve beklommen, Djojo-Mongolo moest uit zijn arendsnest verdreven worden. Daar intusschen ook de kolonel Cocuets met de 2de expeditionnaire kolonne voor Geger was aangekomen, en men alzoo desnoods op krachtigen bijstand kon rekenen, besloot LE BRON DE VEXELA geen oogenblik meer te dralen. Hij gaf het sein tot den aanval, en slechts met sabels of krissen gewapend, stoven onze koene krijgslieden naar boven, zich openterende langs de afwaarts groeiende en talrijke wortels van een waringie-boom, die uit eene spleet van het gesteente oprees en hoog boven de rots zijne bladeren dos verhief. De sergeant der *Mangkoe-Negoro's*, SOERIO-DENTO, gaf het voorbeeld en was het eerst op het plat; hij werd gevolgd door den kapitein ROEPS, de luitenant STOKBROO, de luitenant der *Mangkoe-Negoro's* SOERIO-PRAWIRO, de sergeant MERTO-ROXNO, de korporaal DRODO, beiden van hetzelfde korps, de Sumanapsche fuseliers BOESA, TJETRA en KAMSIE, die allen bijna gelijktijdig boven kwamen. Velen volgden hen, maar anderen beproefden het te vergeefs hen na te streven; zij stortten afgemat langs de steile neder.

SOERIO-DENTO werd onmiddellijk aangevallen door Djojo-Mongolo, den vijandlijken aanvoerder; na een kort maar hevig gevecht deed die brave onderofficier zijnen tegenstander sneuvelen, maar hij-zelf had eene dodelijke wonde bekomen en de overwinnaar met den overwonnene vielen zieltoogend naast elkander. Een priester, Hadji HAMID, Goeroe van Pangerang BELU, die Djojo-Mongolo was komen bijspringen, maar door SOERIO-DENTO met eene wonde

was afgewezen, vond den dood door het zijgeweer van MERTO-DOXO, die, helaas! te laat kwam om zijnen dapperen wapenbroeder te redden. Nu greep er binnen die enge ruimte een tooneel van verwarring plaats, wat onze pen niet zal wagen te beschrijven; wat nog tegenstand bood werd door de langgetergde Javanen en Sumanappers nedergestooten, maar de moed der opstandelingen was ten einde, en de minsten van hen dachten er aan zich nog te verweren; velen sprongen zonder nadenken van de rots naar beneden, maar vonden eenen jammerlijken dood in de grondelooze kloven, of werden, reeds geledebraakt, door de woedende Ambon-nezen, zonder mededoogen nedergeschoten; ditzelfde lot onderging ook een goed gedeelte van hen, aan wie het gelukt was langs slingerplanten of vastgebonden sarongs ongedeed den bodem te bereiken; van de weinigen die zich wisten te redden, werd in de beide volgende dagen, die kapitein ROEPS nog te Geger en met doorzoekingen in den omtrek sleet, niets ontdekt dan één verdwaalde pradjoerit, die verzekerde voor weinige dagen met 400 man door DIEPO-NEGORO uit Bagleen derwaarts gezonden te zijn. Boven op de rots, die des vijands laatste toevlugtsoord geweest was, vond men een twintigtal lijken, waaronder dat van Djojo-Mongolo's zoontje, een knaap van 12 à 14 jaren, die door een geweerkogel gesneuveld was.

De roemrijke strijd, hierboven beschreven, had des morgens ten negen uur een aanvang genomen, en eerst des namiddags ten drie uur was de overwinning behaald. Aan de zijde der Nederlanders had men,

behalve den dapperen SOERIO-DENTO, geene dooden te betreuren, doch gewond waren met den luitenant MEIJER en den Europeaanschen korporaal KUMPS, nog de luitenant der *Mangkoe-Negoro's* TRONO-JOEDO, voorts de kapitein ROEPS en een twaalftal soldaten door voetangels, benevens nog vele andere, die door steenworpen meer of min ernstige kneuzingen hadden bekomen (1).

De buit der Nederlanders bestond uit een metalen 2 w^r , een metalen en een ijzeren 1 w^r , 15 geweren, vele pieken, klewangs en krissen, 5 trommen, eene trompet, een' grooten voorraad van buskruid, gedeeltelijk in zeer goede kardoezen en geborgen in kisten of linnen zakken, 200 metalen kogels, benevens een twintigtal schoone paarden, die op het eerst bestormde rotsplat, in de legerplaats des vijands, gevonden waren.

De overwinning te Geger, zonder geschut, ja bijna met blank geweer en uitsluitend met Ambonnezen, Sumanappers en Javanen behaald, toont aan wat men met inlandsche soldaten kan verrigten, zoo ze slechts goed aangevoerd en vooral goed voorgegaan worden. De inlander is geenszins misdeeld van moed; hij volgt zijne Europeaansche meerderen met het grootste vertrouwen, en wijkt niet zoolang zij standhouden; maar ziet hij hen aarzelen of ziet hij de Europeaansche onderdeelen onzer strijdkrachten terugdeinzen, dan bevangt

(1) Dien dag hadden zich onderscheiden, behalve de in het verhaal genoemden, de luitenant von EGIDY, de kapitein der *Mangkoe-Negoro's* Radeen SOERIO-DI-POERO; de Sumanapsche sergeant PROGO-TROENO en de fuselier KONTEL; de Ambonnesche sergeant ABRAHAM, de fuselier BALTHASAR en de flankeur PIETING.

hem de vrees en hij wordt even snel in het vlieden als hij anders kloek tot den aanval zou geweest zijn.

Verlaten wij thans het zuidergebergte, waar in de eerste weken, na den dood van DJOJO-MONGOLO en het verstrooijen zijner hende, weinig voorviel wat der vermelding waardig is. Over het algemeen bleef het in de nabuurschap van Djokjokarta rustig tot DIEPO-NEGORO, die inmiddels tusschen de Progo en Bogowonto hoogstgrievende slagen ontvangen had, en aanhoudend van alle zijden aangevallen en uit ieder zijner schuilhoeken opgejaagd werd, aan de waakzaamheid ontsnapte van LEDEL, en met eene vrij aanzienlijke magt over de Progo trok, om in den omtrek der hoofdstad van Mataram eene poging te wagen tot het doen herleven van zijn met iederen dag afnemend aanzien. Deze poging had voor een goed gedeelte onzer mobiele strijdkrachten een aantal ondernemingen ten gevolge, die door de oordeelkundige wijze waarop de kolonel COCHUS ze bestierde, door de gerekte en versnelde marschen waarmede zij meestal uitgevoerd, en door den uitmuntenden uitslag waarmede zij bekroond werden, tot onvergankelijken lof zullen strekken, zoolwel aan bevelhebbers als aan soldaten.

De majoor D'ERREBAULD DE DUDZEELE, die met de 5de kolonne te Giesik, nabij Gamplong, stond, ontving in den nacht van den 5^{den} op den 6^{den} Augustus berigt, dat het DIEPO-NEGORO gelukt was aan de waakzaamheid der kolonnes bewesten de Progo te ontsnappen, en beneden Gamplong over die rivier te gaan. Vroeg in den morgen van den 6^{den} begaf hij zich

op marsch en haalde hij de opstandelingen werkelijk te Palaman in; zij hielden echter geen stand, maar vlugten naar het Selarongs-gebergte, door de onzen met nadruk vervolgd wordende; in eene dessa, aan den noordelijken voet van genoemd gebergte, kozen zij stelling en hier had een kort maar hevig gevecht plaats, wat aan de Nederlanders een gewonde, maar aan de vijanden een dertigtal dooden kostte, waarvan er elf op het slagveld bleven liggen. De opstandelingen hadden aan den strijd een einde gemaakt door zulk eene snelle en verstrooide vlugt, dat er aan geen inhalen van den vijand meer te denken viel. Men verloor ze in de rigting van Selarong uit het oog, en de 5de kolonne keerde naar Giesik terug (1).

De Generaal DE KOCK had juist op den 6^{den} zijn hoofdkwartier van Magelang naar Sentolo verlegd, ten einde aan de krijgsverrigtingen tusschen de Progo en Bogowonto zooveel kracht bij te zetten als maar eenigzins mogelijk was. Hij liet terstond de 5de kolonne, die met 500 Makassaren was versterkt geworden, om eerlang aan gene zijde der Progo tegen den vijand werkzaam te zijn, naar het Selarongsgebergte oprukken, en haar te Tegal-Waroe, waar zij zich ophield, door de minder krachtig zamengestelde 5de kolonne vervangen. Ook de kolonel COCHUS, die reeds van des vijands beweging kennis droeg, nam terstond zijne maatregelen, zoodat er op den 7^{den} Augustus reeds een bloedig treffen plaats greep.

(1) Onderscheiden hebben zich de kapitein DUSSEN DE BARENNE, de luitenant DISCAILLE, TAVERNE, VAN DER KLUFT en SCHNORBUSCH.

De 5de kolonne stond in den morgen van dien dag te Pedes; de 2de expeditionnaire kolonne, aangevoerd door kapitein HOEKSEMA, te Bantoeel, werwaarts zij zich den 6^{den} van Midjing begeven had, en de 10de nog te Mangier; volgens berigten stond DIEPO-NEGORO met 5 à 600 man te Silo, in het Selarongsche gebergte. Op bevel van COCHUS, rukte kapitein PRAGER met de 10de kolonne, reeds voor het dagaanbreken, naar Silo, maar vond de plaats verlaten, hetgeen hem bewoog zijn marsch in de rigting van Pedes voort te zetten. COCHUS zelf was naar Kanigoro gegaan, waar hij de 2de expeditionnaire kolonne tot zich trok. Het was 10 uur eer COCHUS eenige tijding aangaande den vijand ontving, en toen vernam hij dat deze naar Soember gemarcheerd was, zoodat hij zich onmiddellijk naar die plaats in beweging stelde. Aldus van Kanigoro in de rigting van Gamping marcherende, zag hij meer westwaarts op het lagere terrein, wat zich naar de Progo uitstrekt, de 10de en 5de kolonnes in dezelfde rigting voortgaan. Hij hoorde nu en dan een hevig geweervuur, en vereenigde zich te Tangkilan met LE BRON DE VEXELA en PRAGER.

LE BRON DE VEXELA was met zijne infanterie en ruitery van Pedes, tot het opsporen van den vijand, eerst westwaarts naar Gantjoäng en vervolgens op Tangkilan getrokken, ten einde om deze dessa heen DIEPO-NEGORO, die zuidelijk van haar stond, aan te vallen. Hij had zijne ruitery met vier pelotons infanterie onder den kapitein ROEPS gesteld, en deze troepen, na het verlaten van Gantjoäng, op een punt geplaatst vanwaar hij meende dat zij

zouden kunnen medewerken om den vijand van twee zijden aan te vallen; maar door Tangkielan getrokken zijnde, ontwaarde hij dat de vijand van stelling veranderd was en dat diens geheele magt tegen hem over stond, zoodat hij ROEPS weder bij zich ontbood. Intusschen rukte hij met een peloton Europeanen, een peloton Ambonnezen en de Makassaarsche hulptroepen voorwaarts naar de ruimte tusschen twee dessa's, waar hij den vijand gewaar werd. De Ambonnezen, aangevoerd door den luitenant ARTHUIS en door den luitenant der artillerie ARNOULD, die zich vrijwillig tot die taak had aangeboden, openden in verspreide orde het gevecht. De vijand kwam nu plotseling in groote menigte van achter de beide dessa's met gevelde pieken en met een woest geschreeuw te voorschijn, en wierp zich op onze tirailleurs. LE BRON DE VEXELA liet toen onmiddellijk de Makassaren voorwaarts rukken; maar deze, voor het eerst tegen den vijand aangevoerd wordende, deinsden voor zijnen krachtigen aanval terug. De brave Ambonnezen, naauwelijks 40 man sterk, bleven thans alleen aan de woede der opstandelingen blootgesteld; het was onmogelijk hen te verzamelen en ieder op zichzelf stredden zij tegen den overmagtigen vijand. LE BRON DE VEXELA, bijgestaan door hun Koning, die zich loffelijk kweet, sprak den Makassaren moed in en voerde hen andermaal tegen de opstandelingen aan; ook de kapitein VON GRIESHEIM, met het peloton Europeanen, kwam in den stormpas toesnellen; maar de Makassaren weken nogmaals, bragten ook het peloton Europeanen in verwarring en sloegen geheel

op de vlugt toen de vijandelijke ruitery met woede in hunne flank viel. Gelukkig kwam in dien oogenblik ook de kapitein ROEPS met de ruitery der 5de kolonne aanrennen; deze dappere schaar, aangevoerd door den luitenant F. LA HURE, voorgegaan door kapitein ROEPS en verder geleid door de luitenants A. LA HURE, PADTBERGEN en KALOE (inlander), stortte met zooveel onverschrokkenheid op het vijandelijk paardenvolk, dat het weldra op de vlugt geslagen werd. Onderwijl voerde de rest der troepen van LE BRON DE VEXELA, die geheel met de vijandelijke pradjoerits waren doorengemengd, nog eenen hardnekkigen en bijna wanhopigen strijd. Een tiental Ambonnezen en Europeanen, die zich rondom den aanvoerder schaarden, vormden de kern zijner magt, die gelukkig weldra werd versterkt door een peloton Europeanen, wat onder de luitenants VON LETROW en PETIT thans op het slagveld aankwam; de overige Europeanen en Ambonnezen sloten zich van lieverlede daarbij aan; de Makassaren hadden zich wel weder hereenigd, maar hielden zich buiten het bereik van den vijand, met uitzondering van eene kleine, maar moedige bende, die, aangevoerd door den Kraing KATANGKA, zich dapper weerde. Met geveld geweer stormde LE BRON DE VEXELA nu weder op den vijand los, die zich insgelijks op eenige punten herzameld had; LA HURE met zijne ruiters ondersteunde hem en weldra was het gelukt den vijand geheel op de vlugt te drijven.

LE BRON DE VEXELA, die hier gezondigd had tegen het beginsel van steeds het grootste gedeelte zijner strijdkrachten op

hetzelfde punt tegenover den vijand te vereenigen, behield door de dapperheid zijner geregelde troepen niet zonder moeite het veld. Zijn verlies was echter, in verhouding tot zijne sterkte, groot; de moedige luitenant ARNOULD sneuvelde, overdekt met wonden, en vier Ambonnezen, die hem poogden te redden, vonden den dood aan zijne zijde; bovendien sneuvelden nog twee Ambonnezen, een huzaar en drie Makassaren, terwijl later, van vijf gekwetsten, drie aan hunne wonden overleden. Het verlies der vijanden was echter nog grooter; SENTOT, die het gevecht aan hunne zijde bestuurd had, was gewond en de lijken van zes Tommongongs waren op het slagveld blijven liggen; bovendien hadden zij ruim 40 dooden en het paard van SENTOT viel in handen der onzen (1).

Nadat LE BRON DE VEXELA de rest zijner troepen ingewacht en hen eenige rust had geschonken, kwam ook de 10de en de 2de expeditionnaire kolonne met den kolonel COCHUS zich bij hem nederslaan. Deze troepen hadden niets van den vijand gezien; de opstandelingen waren meest noordwaarts getrokken. Cochus zond de expeditionnaireren terug naar Djokjokarta en ging met de 10de kolonne, versterkt door

een peloton Ambonnezen, over Melangi naar Melatten, waar zij den nacht doorbragten. Vóór Melangi ontwaarde hij een hoop opstandelingen te paard, die echter in eene westelijke rigting verdween. LE BRON DE VEXELA wendde zich naar Godean, zond van daar zijne ruitery, benevens zijne Sumanapsche hulpbenden, naar Tegal-Waroe en betrok met de rest zijner kolonne het bivak bij Pedes.

Al de berigten, gedurende den nacht ingewonnen, kwamen daarin overeen, dat DIEPO-NEGORO zijne magt in de eene of andere dessa nabij en noordoost van Gamping moest herzameld hebben. Dien ten gevolge ging de 10de kolonne, vereenigd met de Sultans-troepen, onder Pangerang PRABOE-NINGRAT, in den morgen van den 8sten van Melatten over Melangi, Godean, Tangkilan en Pedes naar Soember, zonder iets van den vijand te zien. De 3de kolonne, die thans, met 100 geweren versterkt, van Tegal-Waroe was komen oprukken, en de 5de, die zich van Pedes in beweging hadden gesteld, deden dien dag insgelijks vruchteloze pogingen ter opsporing van DIEPO-NEGORO; zij sloegen zich des avonds, de eerste te Pedes en de tweede te Kanigoro neder. De tijdingen, gedurende dien dag ingewonnen, verzekerden allen dat de vijand zuidwaarts naar Silo was getrokken, zoodat de kolonel COCHUS terstond de 2de expeditionnaire kolonne, onder kapitein HOERSEMA, versterkt door 50 geweren, uit het garnizoen van Djokjokarta naar Mangier zond, om te verhinderen dat de opstandelingen zich niet op onze uitgebreide vestiging aldaar wierpen.

(1) Onderscheiden hebben zich bij de 3de kolonne, behalve de in het verhaal genoemden, de sergeanten SAALJ en GROS, de Europeische flankeurs MEIJER, STEPHANIE en LEGEMEER; de Ambonnesche sergeant SELANE, de flankeur BALTHAZAR en de tambour OCTAVIA; de wachtheesters HIRTS en SPREUTELS, de korporaal MEIJER, de huzaren GRIEZE, PANASOE en DELAHAIJ, benevens de trompetter BATASKI, allen van het 7de regiment huzaren; de wachtheesters MANGMED, de korporaal KARDAMSON, en de ruiters SERDIENNAMAD en REUCRON van de Djajang-Sekars.

De expeditionnaires zouden in den morgen van den 9^{den} van Mangier naar Silo gaan, maar vernamen weldra dat de vijand reeds vandaar geweken was; het geschutvuur van eenige onzer bentings bewees hen dat hij oostwaarts was getrokken, en Cochius vernam dan ook van de kommandanten dezer sterkten dat hij, ongeveer 500 man sterk, zich naar de zijde van Pleret bewoog. — De 5de en 5de kolonnes, misleid door een onjuist berigt, zochten den vijand dien morgen naar de zijde van Melangi, maar waren reeds weder ten 10 uur te Kanigoro; de 5de kolonne begaf zich vervolgens naar Tegal-Waroe, dewijl men de nog kortelings zoo onrustige bevolking van die streek niet lang aan haar zelve durfde overlaten, en de 5de trok naar Passer-Gedee. — De 10de kolonne had onmiddellijk des vijands bewegingen gevolgd en sloeg zich te Bantoel neder, terwijl de expeditionnaires van Mangier naar Midjing rukten. Geen dezer beide kolonnes had DIEPO-NEGORO kunnen inhalen, maar op verschillende plaatsen de pas verlaten bivaks zijner troepen, waar soms het vuur nog brandde, gevonden. De vijand had dien dag een paar door inlandsche hoofden opgeworpen bentings verbrand, nadat de bezettingen de vlugt hadden genomen. DIEPO-NEGORO vond echter nergens bijval en het volk stroomde, overal waar hij zich vertoonde, met have en vee naar onze versterkingen. Brieven, door zijnen rijksbestierder en door SENTOT, aan den Pangerang NOTTO-PRODJO geschreven, om hem weder tot afval over te halen, waren meestal ongeopend aan den kolonel Cochius gezonden.

In den loop van den 10^{den} vernam Cochius dat DIEPO-NEGORO zich bij Pleret aan gene zijde der Opak had nedergeslagen; hij liet dien dag alom een waakzaam oog houden, maar gunde wijders rust aan zijne troepen, om het hoofd van den opstand den 11^{den} aan te vallen. Slechts de 10de kolonne veranderde van stelling en plaatste zich op den breeden landweg, tusschen de schansen Boeloes en Malangjiwan. Ook de 1ste kolonne, door Cochius met goedvinden van den opperbevelhebber ontboden, kwam dien avond in één marsch van Wonopete en legerde zich te Krapiak, achter den kraton.

Op den 11^{den} trokken de 5de, 1ste en 10de kolonnes, uit hunne verschillende standplaatsen, over de Opak en naar het zuidergebergte, terwijl de expeditionnaire kolonne zich op den rechter oever dier rivier in beweging hield. De onzen hadden hoogstvermoeijende marschen, maar zagen weder niets van den vijand dan sommige zijner pas verlaten bivaks, waar men weder nog brandende vuren en versch gesneden gras voor zijne paarden vond. De 1ste kolonne sloeg zich dien avond bij Pleret neder en de drie andere keerden naar hunne vorige stellingen terug.

Vroeg in den morgen van den 12^{den} werd aan Cochius door den kommandant van Boeloes berigt, dat DIEPO-NEGORO dien nacht met naauwelijks 500 man ten noorden langs die benting was getrokken, om zich oostwaarts te begeven. Deze tijding werd door andere bevestigd, zoodat de 10de kolonne onmiddellijk in dezelfde rigting op weg ging en de expeditionnaires naar Mangie vertrokken; de 10de sloeg

zich te Bantoel neder. Nog des avonds kreeg de kolonel COCHUIS de zekerheid, dat de vijand zich weder te Silo in het gebergte van Selarong bevond.

Op den 15^{den} marcheerde dien ten gevolge de 1ste kolonne naar Kanigoro en de 3de ging naar Brambanam, dewijl men vernomen had dat zich ook nabij Bedojo eene vijandelijke bende ophield. De majoor d'ERREBAULD DE DUDZEELE had dien dag van Tegal-Waroe eveneens eene beweging naar de zijde van Bedojo gemaakt, maar had geen spoor van den vijand gevonden. Hij keerde des avonds weder naar Tegal-Waroe terug. — COCHUIS zag zich verplicht dien dag van zijne troepen niets meer te vorderen, daar eenige rust groote behoefte voor hen was geworden.

Vroeg in den morgen van den 14^{den} vernam COCHUIS met eenige zekerheid, dat de vijand zich werkelijk weder in het Selarongsch-gebergte ophield, en dat naar de zijde van Bedojo alles rustig was. LE BRON DE VEXELA ging derhalve van Brambanam naar Pesangang; d'ERREBAULD DE DUDZEELE bleef dien dag te Tegal-Waroe; SOLLEWIJN begaf zich over Pedes en Semampir zuidwaarts; PRAGER trok van Bantoel naar Silo, en HOEKSEMA met de expeditionairen maakte van Mangier eene voorwaartsche beweging, om den vijand ten zuiden van het Selarongsch-gebergte gade te slaan. Men had dien dag eindelijk het geluk de opstandelingen aan te treffen, doch het was alleen de 1ste kolonne die met hem in gevecht kwam, terwijl de bewegingen der 10de en der expeditionairen verhinderden dat DIEPO-NEGORO zich zuid- of oostwaarts kon wenden. Reeds bij Semampir stiet

SOLLEWIJN op de vijandelijke voorposten, maar de voorhoede der kolonne dreef hen voor zich uit, tot zij eindelijk, aan gene zijde van eene diepe djoerang, de hoofdmagt der opstandelingen ontdekte. Zoodra SOLLEWIJN, die met het gros zijner troepen nog achter de djoerang stond, dit vernam, bragt hij de voorhoede op 100 bajonetten, stelde zich in persoon aan haar hoofd, gaf den luitenant BOELHOUWER last met de Sumanapsche hulptroepen op zijne linker flank voorwaarts te gaan, ten einde den vijand te beletten zich oostelijk te begeven, en rukte vooruit. De kapitein SCHENK volgde hem met de rest der kolonne. DIEPO-NEGORO trok met den meesten spoed voor de onzen terug, in de rigting van Troetjook, eene dessa aan de Progo, waar wij eene door inlanders opgeworpen en bezette benting hadden. Hier werd hij door SOLLEWIJN met zijne 100 bajonetten ingehaald en aangetast, maar 250 vijandelijke ruiters, die met gevelde lansen van achter een boschje te voorschijn kwamen, dwongen SOLLEWIJN zich te werpen in een stuk bouwland, wat eene vrij hooge omwalling van klipsteen had. Van hier rigtte hij een juist en welonderhouden vuur op de opstandelingen, maar hij moest zich tot de verdediging blijven bepalen, dewijl de rest zijner kolonne en vooral zijne riterij, hem niet konden bijstaan. DIEPO-NEGORO maakte van deze hem gunstige omstandigheid gebruik, trok door Troetjook op de Progo terug en ging die rivier over. SOLLEWIJN begrootte zijne magt op 8 à 900 koppen, zoowel pradjoerits als bedienden, trosjongens enz., van welke menigte hij er nog velen deed sneven

zoodra zijne ruitery was aangekomen en hij, ter vervolging weder opgerukt zijnde, nog een gedeelte van 's vijands magt op deze zijde der Progo inhaalde. Des avonds keerden de 1ste, 10de en expeditionnaire kolonnes weder naar de stellingen terug die zij des morgens hadden verlaten.

Den 15^{den} Augustus ging de 1ste kolonne van Pedes naar Mangier, zonder iets van den vijand te zien; het bleek dat deze niet naar den linker Progo-oever was teruggekeerd. De expeditionnaires bleven te Mangier en de 10de kolonne te Bantoe, maar de 5de ging van Pesangang naar Tegal-Waroe, ter vervanging van de 5de, die weder naar Giesik trok.

Terwijl deze bewegingen gedurende den 15^{den} ten oosten der Progo voorvielen, had de luitenant-kolonel LEDEL, met een sterk

detachement voetvolk en ruitery, eene verkenning van Sentolo zuidwaarts gemaakt en de bevestiging opgedaan van het berigt, wat hem onder weg gewerd, van DIEPO-NEGORO's aanwezigheid op den westelijken oever. De Generaal DE KOCK, die zich nog altijd te Sentolo bevond, gelaste derhalve aan LEDEL en BAUER op den 16^{den} van Sentolo en Watas naar Gegoeloe te rukken, en DIEPO-NEGORO zoo mogelijk aan te vallen en te slaan. De twee genoemde hoofd-officieren kwamen met hunne kolonnes bijna gelijktijdig te Gegoeloe; zij hadden niets van den vijand gezien, maar vernamen dat hij reeds den vorigen nacht, ten gevolge der verkenning van LEDEL, weder over de Progo was gegaan en zich andermaal in het Selarongsch-gebergte had geworpen.

VERSLAG DER KRIJGSGEBEURTENISSEN (1)

IN HET KONINGRIJK

NAPELS (BEIDE SICILIËN),

GEDURENDE DE JAREN 1848 EN 1849 (2);

DOOR DEN MAJoor, LATER LUITENANT-KOLONEL

AUGUST DE STURLER,

 VAN HET 4° REGIMENT ZWITSERS.

Officier der Orde van den Heiligen Georges, Ridder van den Heiligen Frans en versierd met de medaille 1° klasse voor den veldtogt van 1849.

 I.

Ik zal beproeven u eenig meer omstandig berigt aangaande de jongste gebeurtenissen alhier te geven, doch slechts in zoover zij ons regiment onmiddellijk betreffen; want het geheel te omvatten en met zekerheid, uit den vloed van valsche voorstellingen en leugens die in omloop zijn, de waarheid te ontdekken, is voor alsnog onmogelijk.

Het moet aan den tijd overgelaten worden, dit werk van zifting en zuivering tot stand te brengen.

De 13de Mei ll. was de dag waarop de opening der Kamers en de beëdiging

der constitutie door den Koning, de Pairs en de Afgevaardigden in de kerk zoude plaats hebben.

Reeds sedert eenigen tijd kon men duidelijk meerder bedrijvigheid bij de anarchistische partij opmerken; moord- en branddreigende plakkaaten werden overal verspreid; men riep alles te wapen, onder het voorgeven dat de Koning het volk verraadde en voornemens was alle gedeputeerden te doen gevangen nemen, en door een *coup d'état* de verleende constitutie wederom op te heffen.

Het meerendeel der afgevaardigden bestond uit gematigde, doch tevens angstvallige lieden, die reeds met groot wantrouwen, jegens den Koning en eene reactie enerzijds, en jegens de woedende anarchistenvan anderzijds, naar de hoofdstad gekomen waren; ook hadden zij sterke lijfwachten ter hunner bescherming medegebragt; de Calabriërs 400 man, de Abruzziërs 500 man enz., allen lieden welke de anar-

(1) Uit de Zwitsersche dagbladen.

(2) Gaarne nemen wij dit stuk onveranderd in ons tijdschrift op, hoezeer het, gelijk de lezer spoedig zal ontwaren, juist niet voor een Nederlandsch publiek is bearbeid. Het vormt evenwel eene belangrijke bijdrage tot de kennis van den barikaden-oorlog, en vermeldt op eene roemvolle wijze de namen van een aantal officieren, die weleer in Nederland dienden en hier te lande nog vele oude wapenbroeders en zelfs bloedverwanten hebben.

De Redactie.

chisten tegen ons wisten op te ruijen en te gebruiken, zoo als uit den verderen loop van zaken blijken zal.

Onder het voorwendsel van te beraadslagen over het formulier van den eed, werden de in de hoofdstad aanwezige afgevaardigden den 14^{den} Mei op het Stadhuis bijeengeroepen en met geweld van wapenen verhinderd zich weder van daar te verwijderen.

De zaamgezworenen onder hen waren allen met dolken gewapend in de vergadering gekomen, en hadden eenige honderd man nationale garden in het gebouw geplaatst, met bevel geen der afgevaardigden er weder uit te laten. Zoo gelukte het hun de Kamer der Gedeputeerden, die nog niet wettig in het leven geroepen was, van stonden aan tot constituerende vergadering te verheffen, en zulks, hiervan ben ik zeker, tegen den wil der meerderheid, die echter gevangen was en met den dolk op de borst door de zaamgezworenen gedwongen werd aan hunne vorderingen toe te geven, en eindelijk uit hun midden een committé van algemeen welzijn te benoemen, met onbepaalde magt.

Aan de nationale garde, die men des nachts overal opriep, maakte men diets dat de Koning de afgevaardigden wilde laten opligten en de constitutie omverwerpen, en (om hun moed in te blazen) dat 3000 man Franschen van de vloot op het eerste signaal ontscheept zouden worden en hun ter hulp snellen, terwijl de Zwitsers zouden gezworen hebben geen schot op het volk te doen. Voor het overige was de aanslag lang te voren beraamd, zoo als men duidelijk bespeuren kon aan

het goed ten uitvoer gebragte taktische plan der barikaden, de goede verdeeling der manschappen over de verschillende punten, aan hunne kruid- en geweer-magazijnen, die wij naderhand ontdekten, en aan de eenheid en orde in het kommando heerschende.

Dit alles vond plaats den 14^{den} des avonds, zonder dat iemand onzer er iets van vernam; integendeel, wij waanden Napels in volkomen rust, zich voorbereidende tot het openingsfeest van den volgenden dag.

Daar word ik eensklaps te middernacht uit den slaap gewekt; een sergeant meldt mij dat het regiment onmiddellijk onder de wapens moet komen! In het kwartier aangekomen, hoorden wij van verscheidene officieren die uit de stad kwamen, dat men aldaar barikaden oprigtte; en zulks was werkelijk het geval, want op onzen weg naar Largo-Castello, werwaarts bij het alarm onze marschorde luidde, stietten wij bij den hoek der kerk van St. Chiara op de eerste barikade, bezet door eene afdeeling der nationale garde, die ons den doortogt weigerde.

Op bevel van den kolonel ging ik met vier sappeurs naar de barikade, en verzocht den kommanderenden officier, een forsche Calabriër, ons ongehinderd door te laten. Deze maakte vele zwarigheden: hij had bepaalde order van zijne superieuren geen mensch door te laten, en al liet hij ons hier door, zoo zouden wij toch eene menigte andere barikaden op onzen weg vinden, waar men ons stellig niet door zoude laten; het ware wenschelijk dat wij, om misverstand en ongelukken voor te komen, eenen anderen

weg insloegen. Op mijne uitdrukkelijke verklaring echter dat dit onmogelijk was, dat onze order luidde onverwijld naar Largo-Castello te marcheren, dat dit onze weg daarheen was en dat niets ons daarvan terug zoude houden, keerde hij zich naar zijn detachement en zeide: «*Signore questo è il 4° reggimento Svizzero, chi viene per proteggere la costituzione, non è vero?* (Mijne Heeren! dit is het 4de regiment Zwitsers, hetwelk komt om de constitutie te verdedigen, is het niet zoo?) «*Si Signore, il Ré e la costituzione!*» (Ja Mijnheer, den Koning en de constitutie) gaf ik ten antwoord; daarop presenteerden zij het geweer en riepen ons een luid «*Evvivan gli Svizzeri!*» (leven de Zwitsers) toe. De barikade werd opgeruimd en wij passeerden. Daarop zag ik achter op het donkere plein een geheel bataillon nationale garde geschaard, en hoorde duidelijk hoe hun kommandant (in burgerkleederen, met eene sabel in de hand) hevige verwijtingen toevoegde aan den officier die ons doorgelaten had; vele anderen morden en namen eene dreigende houding aan. Honderd schreden verder stieten wij op eene tweede barikade, door welke ik het regiment zonder tegenstand eenen doortogt liet banen. Bij het paleis Gravina, op Mont Olivetto aangekomen, vonden wij aldaar eene derde sterkere barikade, door eenen sterken post bewaakt, welke ons glad af weigerde door te laten. Ik begaf mij terstond naar den kommanderenden officier; er waren er meer dan een; ik zeide hun wie wij waren en hoe onze order luidde. Op hun antwoord dat zij ons wegens stipt bevel van

hunnen generaal niet mogten laten passeren, zeide ik: «Wij moeten er door en iedere minuut oponthoud doet afbreuk aan onze eer.» Toen verzocht mij een der officieren, dat ik, voordat wij waarschijnlijk uit misverstand tot eenen *fatto d'arme* overgingen waarvan de gevolgen onberekenbaar zouden zijn, met hem naar hunnen generaal zoude gaan. Ik meldde dit aan den kolonel, die mij afzond met last om spoed te maken. In de rijen der nationale garde, tusschen welke ik doorging, hoorde ik ernstige bedreigingen uiten.

De officier, die mij vergezelde, bragt mij naar het nabijgelegen stadhuis, waar zich, op het voorplein en op de trappen van den stoep, een groote hoop gewapende lieden verzameld had; op de gezigten was bedreiging en angst tevens te lezen; overal waar men mij heenleidde, hoorde ik hen tot elkander zeggen: «*Un Uffiziale Svizzero! che vuol? arrestiamo-lo.*» (Een officier der Zwitsers, wat wil hij? laten wij hem arresteren). Ik gevoelde echter niet de minste vrees, en de kolven van twee pistolen, die voor uit mijnen rok staken, konden hun toonen dat het niet zonder gevaar zou zijn mij aan te randen; ik hoorde ook hier en daar mijnen naam mompelen. In eene groote flauwverlichte voorzaal aangekomen, die volgepropt was met officieren der nationale garde, vroeg ik op eenen eenigzins barschen toon naar den generaal PEPE. «Gij moet wachten,» antwoordde er een, die met uitgetrokken sabel aan eene groote deur op schildwacht stond. «Ik kan niet wachten, liever ga ik terstond weder

«heen, want iedere minuut oponthoud is ter mijner verantwoording.» Hierop opende hij de deur en riep naar binnen: «*Sign. Generale, un Uffiziale Svizzero, chi vi vuol presentissimo.*» (Heer generaal een officier der Zwitsers, die er op aandringt u terstond te spreken). Ik kon een blik in de zaal werpen en den onbeschrijflijken indruk opmerken, dien deze paar woorden op de aldaar vergaderde gedeputeerden maakten; stellig dachten zij dat zij allen reeds gevangen waren, en dat er een 18de Brumaire voltrokken was.

Bleek en verlegen kwam de generaal uit de kamer, en vroeg wat ik wilde? «Heer generaal! op last van mijnen kolonel, die met het regiment in de nabijheid staat, kom ik u den doortogt door de barikade bij het paleis Gravina vragen; op bevel van het plaats-kommando moeten wij ons met gezwinden marsch naar Largo-Castello begeven.»

«Dat kan niet gebeuren, kies eene andere straat; en al waart gij er ook hier door, dan zoudt gij nog eene menigte andere barikaden vinden, waar gij niet door zoudt kunnen.»

«Generaal! wij moeten er door; deze is onze weg, waarvan wij niet afwijken zullen; ook zijn wij reeds midden tusschen de barikaden in en zullen er ook weder uitkomen. Vergun mij dat ik u groet.»

«Maar waar zijt gijlieden dan?»

«Vlak hier bij het paleis, met het geheele regiment en onze artillerie.»

Dit had eene goede uitwerking; de generaal zag verbaasd de hem omringende officieren en gewapende burgers aan, en zeide vervolgens tegen mij: «Men zal u

doorlaten; een officier zal u vergezellen en de order daartoe overbrengen.» Half gesmoorde dreigementen en woeste blikken begeleidden mij overal bij het terugkeeren, en werden door mij slechts met eenen glimlach beantwoord.

Bij de barikade gekomen, uitte zich de ontevredenheid nog luider; ik hoorde daar reeds veel Fransch spreken en er op schimpen dat men ons doorliet. Van daar kwamen wij zonder verdere hindernissen op onze alarmplaats Largo-Castello aan. Nauwelijks daar zijnde, kwam er een adjudant des Konings en bragt ons tegenbevel; wij moesten naar onze kwartieren terug en aldaar onder de wapenen op verdere bevelen wachten. De adjudant gaf zijne verbazing te kennen toen hij hoorde dat wij drie barikaden doorgetrokken waren. «*Mais est-ce qu'ils vous ont donc laissé passer?*» Hij ontving ten antwoord: «*on laisse toujours passer un régiment qui veut passer!*» Wij gingen denzelfden weg terug dien wij gekomen waren, deze keer zonder beschimping of beleediging.

Op dit tijdstip was het dat de Koning, om strijd en bloedvergieten te vermijden, toegegeven had aan de eischen van de geheel onwettig op het stadhuis vergaderde en door eene kleine minderheid geterroriseerde, ja zelfs gevangen gehouden gedeputeerden. Thans weet men dat in de zaal slechts 90 van de 160 leden tegenwoordig waren, en onder deze 90 ongeveer 50 *riscaldati* en 12 *arrabbiati*, die gewapend verschenen waren en alle uitgangen met hunne zaamgezworenen bezet hadden.

Nadat de Koning toegegeven en ook den eisch der gedeputeerden, om de troepen terstond naar hunne kwartieren terug te zenden, ingewilligd had, zoude men verwacht hebben dat, naar mensche-lijke berekening, alle grond tot verdere rustverstoring opgeheven was. Dit dachten ook zelfs de riscaldati en stemden derhalve met de gematigden voor de wegruiming der barikaden; maar zulks lag niet in het plan der arrabbiati; deze wilden eene republiek met het bloed des Konings bezegeld. Zij schreeuwden hun geliefkoosd «*troppo tardi*,» vielen de gematigde gedeputeerden met allerhande hevige bedreigingen aan en benoemden uit hun midden eene commissie van algemeen welzijn, aan welke zij de oppermagt over de stad, de nationale garde en de opgeroepen hulptroepen opdroegen. Intusschen had het beter gedeelte der afgevaardigden den Koning verzocht de barikaden door zijne troepen vreedzaam te doen wegruimen, onder belofte hen daarbij met al hunnen invloed ten dienste te staan. Hier begint voor ons de tweede akte van het drama.

Het was zes uur des morgens toen de generaal STOCKALPER, onze divisie-kommandant, in het kwartier kwam; hij moest met onze regimenten de barikaden wegruimen, doch de Koning had hem streng bevolen dit zoo stil en bedaard mogelijk uit te voeren, en slechts in den uitersten nood tot zelfsverdediging over te gaan.

Aan de eerste barikade, waar men ons reeds des nachts opgehouden had, kwam het weder tot een kapitulieren; deze keer wilde men ons wel doorlaten, maar vol-

strekt niet toelaten dat wij de barikade vernielen zouden.

De generaal STOCKALPER toonde een ongehoord geduld; de nationale garden werden hoe langer hoe verwatener; ons kookte het in 't binnenste. Eindelijk was ook de langmoedigheid des generaals uitgeput; hij liet 50 van onze sterkste manschappen, die de randsels afgelegd hadden, onder bedekking van eene jagerkompagnie en van onze twee stukken geschut, voortrukken en de barikade aantasten.

In minder dan twee minuten was er geen spoor meer van te zien, en de nationale garde, die ze verdedigen zou, stooft, ontsteld door deze eerste krachtsbetooning, naar alle rigtingen uiteen, met wrok in het hart, doch zonder tegenstand te bieden. Als blijken van vijandelijke gezindheid, merkte ik toen reeds op, dat de meesten niet met hunne ordonnansgeweren, maar met dubbele geweren gewapend waren.

De tweede barikade werd eveneens weggeruimd, en bij de derde, die welke ons des nachts het langst opgehouden had, en die ook de belangrijkste was, togen onze mannen onder een luid gejuich aan het werk. Tot groote verbazing van alle toeschouwers aan de ramen, ruimden zij de grootste balken en karren, alsof zij zoo ligt waren als vederen, uit den weg. En hiermede was het werk verrigt, en kwamen wij andermaal op Largo-Castello aan, waar ons weldra het tweede regiment inhaalde, dat de weg over de Marine ingeslagen had, zonder hindernissen te ontmoeten. Het eerste regiment bleef in zijne

kwartieren geconsigneerd en het derde regiment, onder kommando van den generaal BUMANN, zou de Toledo nemen, doch stiet terstond op zeer sterke en met vastberadenheid verdedigde barikaden, waar men bespeuren kon dat de zaak niet zonder strijd zoude afloopen; daarom bleef het regiment standhouden, om nadere bevelen af te wachten.

Terwijl wij nu op Largo-Castello geschaard stonden, kregen de zaken van oogenblik tot oogenblik een bedenkelijker aanzien. Aan de barikaden werd onder onze oogen met ijver voortgebouwd; op de terrassen, op de balcon, die men met matrassen tot borstweringen voorzag, verzamelden zich overal gewapenden.

Wat werd er wel intusschen in de hoogste kringen verhandeld en besloten?? Men leze en oordeele.

Nadat wij langer dan een uur met het geweer in den arm het werken der opstandelingen hadden aanschouwd, kregen wij bevel nogmaals naar onze kwartieren terug te trekken, doch ditmaal langs de Marine, om elken strijd, van welken aard, bij de achter ons weder opgerigte barikaden voor te komen. De zoo voorbeeldige krijgstuicht, welke onze Zwitsersche regimenten van oudsher onderscheidt, was inderdaad noodig om de opwellingen van het, wegens de smadelijke rol die men ons deed spelen, in toorn ontstoken soldatenbloed te onderdrukken.

Met het tweede regiment vereenigd, marcheerden wij langs de Marine weder naar ons kwartier. — Nu volgt de derde acte.

Tusschen 11 en 12 uur des voormiddags begonnen nationale garden ook barikaden

rondom ons kwartier op te werpen. De stand van zaken werd steeds bedenkelijker. De *Vicaria*, het grootte gevangenhuis, wat steeds door een post van ons regiment bewaakt werd, werd bedreigd. De kolonel zond terstond eene kompagnie (de vierde, kapitein MORELL) derwaarts. Daar komt in vollen ren de luitenant E. DE GINGINS (die voor een paar dagen bij den staf overgeplaatst was) en brengt ons de order des Konings, terstond (even als het tweede regiment, 't welk in onze buurt gekazerneerd was) in den stormpas langs de Marine nogmaals naar Largo-Castello op te rukken. Gedurende den marsch brengt ons een plaats-adjutant contra-order — waarschijnlijk een verrader! — doch deze keer gaat het voorwaarts. Op den boulevard treffen wij het tweede regiment aan, en vereenigd rukken wij, niet in den storm-, maar veel eer in den looppas, bij eene zoele drukkende hitte, langs den langen verren weg voorwaarts.

Nauwelijks waren wij buiten de Porta Capuana gekomen, of we hoorden reeds kanonschoten en terstond daarop ook kleingeweervuur; ik keerde mij naar mijn bataillon, dat aan de spits was, om den indruk gade te slaan; uit aller oogen straalde mij strijdlust te gemoet, en een zeker vrolijk, bijna overmoedig vertrouwen stond op aller gelaat te lezen. Goed, dacht ik, ik heb kloeke mannen achter mij, de zaak kan nimmer anders dan goed afloopen.

Voor de hoofdwacht aangekomen, plaatsten wij ons bataillongewijze in geslotene kolonne, en hier was het dat ons de eerste schoten uit de vensters der aangren-

zende huizen bereikten. Op de hoofdwacht wachtte ons de gouverneur en plaatskommandant maarschalk LABRANO op. Deze gaf den kolonel bevel om de grenadierkompagnie van het eerste bataillon (kapitein WJITTENBACH) in St. Brigitta te doen voortrukken, en de aldaar door de insurgenten verlaten barikade te bezetten, doch geen schot te doen voor dat op ons het eerst gevuid was. Wel was er achter de barikade niemand meer, doch daarentegen zag men van achter alle jalousiën der aangrenzende huizen geweerloopen uitsteken, en de met n°. 1 aangeduide hoekbalcons op alle drie verdiepingen (*Giglio d'oro*) waren vol nationale garden, in fraaije uniform. Bij de kerk St. Ferdinando en bij het Koninklijk paleis, hoorde men sints lang duchtig vuren. De kolonel beval mij de grenadiers en de eerste fuselierkompagnie mede te nemen, en de overige drie kompagniën (eene was er op de Vicaria gedetacheerd) bij den ingang van de straat in reserve te houden.

Met den kolonel aan het hoofd, mij aan zijne linker en de dappere kapiteinkwartiermeester LAMBACH aan zijne regter zijde, kapitein WJITTENBACH met zijne grenadiers onmiddellijk achter mij, en op hun linker vleugel de adjudant-majoor DE GUMOENS, rukten wij op de barikade aan.

Achter de grenadiers volgde de eerste kompagnie fuseliers (kapitein DE STURLER), ieder kompagnie 24 rotten sterk. Te halver wege aangekomen, ontvingen ons de nationale garden van het meergenoemde huis met luide *evviva's*, meest in het Fransch. « *Vivent les Suisses, passez à nous et vous serez nos frères etc.* » Stom en met vasten

tred marcheerden wij voorwaarts; daar riep men ons nog eenmaal toe: « *N'avancez pas ou vous êtes tous morts, tous perdus,* » en tegelijkertijd verdwijnen zij allen. Met den stormpas rukken wij op de barikade aan. Daar brandt het op eens van alle kanten los; een moorddadige kogelregen treft ons en een half dozijn grenadiers vallen.

Nu geven ook wij vuur en grijpen tevens de barikade aan, om ons een weg er door te banen; doch te vergeefs, zij was te sterk en vast gebouwd; ons vuren bleef zoo goed als vruchteloos tegen de goed gedekte schutters, terwijl het hunne ons belangrijk teisterde. De adjudant-majoor DE GUMOENS klautert over de barikade, maar een kogel treft hem door den hals en hij stort levenloos neder. Een oogenblik beproeven wij nog om ons baan te maken, doch te vergeefs; het moorddadig vuur, de gesneuvelden en gewonden, die overal tusschen ons op den grond liggen, brengen verwarring in de gelederen. Wij trekken van de barikade terug en wijken, doch slechts voet voor voet en onder een des te levendiger vijandelijk vuur. In dit gedrang was het dat ik naast den kapitein DE STURLER kwam, die reeds twee wonden had, eene aan de regter hand, waarom hij zijn zakdoek gewonden had, terwijl hij, zijn sabel in de linker hand houdende, voorwaarts drong; de andere was een schampschot aan den hals; ik zei tot hem: « gij zijt zwaar gewond, ik bid u ga en laat u verbinden. » Doch zijn antwoord was: « neen! neen! voorwaarts maar. » Op hetzelfde oogenblik zag ik onzen braven kolonel en den ka-

pitein LAMBACH nog alleen bij de barikade staan. De laatste had het geweer en de munitie van eenen gesneuvelden genomen, en vuurde er dapper op los. «Voorwaarts,» riep ik, en door den kapitein WIJTENBACH en zijne officieren wakker bijgestaan, vlogen wij allen pijsnel weder op de barikade aan; doch ijdel waren onze pogingen; we konden haar noch vernielen, noch beklimmen.

Daar was het dat onze kolonel viel, door een zwaar schot in het hoofd; zijn zoon, die naast hem streed en een sappeur droegen hem weg. De dood maaide om ons heen; wij moesten andermaal wijken; toen kwam ik weder bij DE STURLER, maar helaas! een kogel had intusschen den held, gelijk de bliksem den eik, ternedergeveld. Door twee soldaten werd hij opgenomen en in een zijstraatje gedragen. Zijn luitenant verhaalde mij later, dat zijn kapitein, terstond nadat ik hem het eerst verlaten had, nog een derde schot in de borst bekomen had, desniettemin nog *voorwaarts!* geroepen, en hem gelast had op den regter kant van de straat over te gaan, om de manschappen aldaar vooruit te brengen; doch reeds wankelde hij, toen hem het vierde onmiddellijk doodende schot ternederwierp.

Nu openden wij onze gelederen en, het midden der straat vrijlatende, gingen wij voort met een verschrikkelijk vuur naar de voor ons zoo verderfelijke balcon te rigten. Nu eerst had ik gelegenheid op te merken, hoe ontzettend mijn arm bataillon, waarvan slechts 4 kompagnien in het vuur waren geweest, geteisterd was; 56 man, waarvan 51 alleen van de

grenadier-kompagnie van WIJTENBACH, waren dood of zwaar gewond; kapitein R. DE STURLER, luitenant DE GUMOENS en luitenant EYMANN waren gesneuveld; de 5 luitenants der grenadiers KÖNIG, SCHAFFTER en GRAND, alsmede de luitenant RUSILLON gewond, en dat in minder dan een half uur. Inmiddels had men onze twee stukken artillerie doen aanrukken, welke tegen het vuur in, onverschrokken in de straat opmarcheerden, en met een paar goed gerigte schoten, eerst naar de balcon en toen naar de barikade, de helden achter de matrassen in angst zetteden. Velen namen de vlugt; dit bleek uit hun zwakker wordend vuur. Nu rukten twee kompagnien van het tweede bataillon, de 6de, kapitein WEISS, de 8ste, kapitein DE GRAFFENRIED en de 2de jager-kompagnie, kapitein DE WATTENWIL, onder kommando van den luitenant-kolonel DE MURALT, voorwaarts; deze namen daarop de barikade, welke onze sappeurs vernielden. Zij leden veel minder dan wij, doch hadden nog circa tien man aan dooden en gekwetsten; luitenant STÄMPFLI was gesneuveld en kapitein DE WATTENWIL zwaar gewond. Zoodra de barikade genomen was, ontmoetten wij het eerste regiment en de garde, die de barikade bij St. Ferdinando veroverd en daarna paleis op paleis in de Toledostraat ingenomen hadden. Onze troepen zuiverden de huizen in de St. Brigittastraat; zij, die met de wapenen in de hand gevonden werden, werden meest over de kling gejaagd; ik zeg meest, want ook nog velen van dezen werden verschoond en gevangen naar de hoofdwacht gebracht.

Onderwijl ons bataillon in St. Brigitta streed, drongen de grenadiers van het 2de bataillon, kapitein DE MURALT, en de 5de kompagnie, kapitein DE GRAFFENRIED, door twee straatjes, die van St. Carlo op de Toledo uitloopen; in beiden werd op hen gevraagd en met steenen en pannen op hen geworpen, en verloren zij eenige manschappen. Maar op de hoogte der Toledo aangekomen, werden de grenadiers met een moorddadig vuur ontvangen. DE MURALT springt voor en roept zijne grenadiers toe: «Volgt mij»; doch nauwelijks heeft hij tien passen op de Toledo gedaan, of een doodelijk schot treft hem midden in het hoofd; zijn luitenant A. STEIGER, die hem volgde, bukt naar hem, en op hetzelfde oogenblik krijgt hij een kogel door den hals en valt over zijn kapitein heen. Een grenadier (zijn oppasser) springt toe om hem op te beuren, en twee kogels treffen hem in beide armen.

De wakkere grenadiers wijken echter niet, en ondanks den hevigsten kogelregen, dragen zij hunne officieren weg. Zich tred voor tred verdedigende, trekken zij terug, tot eindelijk het eerste regiment, hetwelk zich bij St. Ferdinando eenen doortogt baande, hun de hand bood, en nu dringen zij te zamen de paleizen binnen en de Toledo-sstraat op. De 5de kompagnie had minder tegenstand gevonden, doch evenwel ook manschappen verloren.

De grenadiers hadden in dit korte oogenblik zestien gesneuvelden en geblesseerden. De 7de kompagnie, kapitein ELSÄSSER, had den last bekomen om de rij huizen, vlak tegenover St. Carlo, waaruit men sterk naar het paleis vuurde, te zuiveren. Onze

artillerie verbrijzelde eerst de *portoni's*, daarop drongen onze soldaten naar binnen; die zich daar nog verweerden werden gedood, de anderen allen gevangen naar de hoofdwacht gebracht. Zij hadden slechts eenen gesneuvelden en twee gewonden bij deze expeditie, waarbij zij over de 150 gevangenen maakten.

Ziedaar het getrouw verhaal van het bijzonder aandeel 't welk ons regiment gehad heeft in dit groote drama, waarin wij den heetsten kamp te strijden hadden, zoo als reeds blijken kan uit de groote oneevenredigheid van ons aantal dooden en gekwetsten, tegen dat van alle andere regimenten. Aan manschappen, gesneuvelden en gewonden telden wij meer dan de helft van het gezamentlijk aantal der overige regimenten; bij het onze waren 6 officieren gesneuveld, bij de overige slechts een, majoor DE SALIS.

Zoo als ik later hoorde, had onze dolkoene aanval, die zich door geene verliezen liet afwijzen, veel tot de zege bijgedragen, door den morelen indruk dien hij op onze tegenstanders maakte.

Zoo iets hadden de opstandelingen niet gedroomd. Ook gaven zij van toen af hunne zaak verloren, en daaraan is het toe te schrijven, dat de andere regimenten in vergelijking zoo weinig tegenstand vonden.

Het eerste en tweede regiment Zwitsers, met een gedeelte der garden, namen geheel de Toledo-sstraat tot aan Capo-di-Monte, waaraan zij zes uren besteden moesten. De artillerie verbrijzelde de ingangdeuren (*portoni*), en waar dit niet

ging klauterden onze manschappen de vensters in en van daar op de dakterrassen, geen vuur ontziende. Dit verwekte groote ontsteltenis onder de nationale garden en hunne medestrijders. Dat wij de huizen binnendrongen, kwam niet met hun programma overeen; wij hadden op de straat moeten blijven en ons daar door de, achter hunne van matrassen voorziene ramen, wel verschanste Heeren moeten laten wegnikkeren, of van de terrassen met lava-stukken doodwerpen.

Het 5de regiment Zwitsers had nog een harden strijd bij den uitgang der straat St. Giacomo in die van Toledo, waarbij de majoor DE SALIS door een' kogel in het hoofd gedood en de overste DUFOUR gewond werd; later ook nog bij het paleis Gravina op Mont-Olivetto, hetwelk onze troepen vereenigd met de garde innamen, 300 Kalabriërs, die het verdedigden, daaruit verdreven en velen hunner deden sneuvelen. Ten laatste ontstond er brand in het paleis, welke drie dagen duurde.

Roemrijk is het dat onze vier regimenten, ofschoon niet op den strijd voorbereid (in zoover namelijk niemand onzer een half uur te voren aan de mogelijkheid daarvan geloofde), niets van elkander wetende en door verraad omgeven, alle vier met dezelfde dapperheid, met dezelfde geestkracht en zonder eenige aarzeling op de verschillende punten aanvielen, en men werkelijk van geen hunner konde zeggen, dat het meer of beter gedaan had dan het andere; want hoewel ons regiment den heetsten strijd te strijden had, hebben we ons toch kunnen overtuigen, naar hetgeen wij van de andere gezien hebben, dat

zich, bij voorkomende gelegenheid, geen enkele door eenig ander zoude hebben laten overtreffen.

Een andere, niet minder schoone trek, is de menschlievendheid en eerlijkheid, die onze manschappen, na en zelfs gedurende den strijd, overal aan den dag gelegd hebben.

Ongetwijfeld hebt gij geen geloof geslagen aan de barbaarschheden, welke de verslagen en thans door woede en wraakzucht bezielde vijand overal ten onzen laste heeft rondgebazuind, en die gewis ook tot u zullen doorgedrongen zijn.

Doch zelfs de kleinste beschuldiging van wreedheid, mishandeling van ongewapenden of onteerende plundering, wil noch mag ik, als getrouw en waarheidslievend ooggetuige, op onze brave manschappen laten rusten, die, ofschoon in regtmatigen toorn ontstoken over de laffe, laaghartige en bedriegelijke wijze waarop de vijand uit zijne veilige schuilplaats onze wapenbroeders vermoord had, echter, zoodra zij de huizen waren binnengedrongen, met veel gematigdheid te werk gingen, ja dikwerf het leven en den eigendom van onschuldigen, of ten minste onschuldigschijnenden, beschermden tegen hunne eigene, verre weg meer verbitterde landslieden der garde, en andere Napelsche regimenten, als ook tegen de later opdagende Lazzaroni's. In de kostbaarste vertrekken zochten onze manschappen slechts naar wapenen, die zij allen weder aan hunne officieren en deze aan de overheden afleverden; zelfs weigerden zij aangeboden geld aan te nemen, waarvan ik menig voorbeeld zoude kunnen aanhalen.

Dat zij velen, die zich nog in de huizen te weer stelden, en dezulken, die zij met de wapenen in de hand voor zich zagen, neder-schoten, zal hun wel niemand ten kwade duiden dan de matrassen-helden alleen, die het ons als eene, met alle wet en regel strijdige misdaad aanrekenden dat wij de huizen binnendrongen, en meenden dat wij op de straat hadden moeten blijven en hunne sluipmoordenaars-kogels, welligt even als in den karnaval, slechts met het werpen met bombons beantwoorden.

Tegen de beschuldiging van plunderen wil ik nog aanvoeren, dat terstond na het weder inrukken in ons kwartier, bij ons regiment eene scherpe zakvisitatie gehouden werd, waarbij niets gevonden werd dan drie horologiën, die bij eenen landsman, MELANJOIS, uit het kanton Neuenburg, genomen waren, wiens winkel in St. Brigitta, omdat men wist dat hij van de bewegingspartij was en onvoorzigtige bedreigingen zich tegen ons had laten ontvallen, opengelooopen en daarin alles stukgeslagen, vernield en ten onderste boven gekeerd was.

Dit zij genoeg om onze brave manschappen in de oogen van alle weldenkenden en onbevooroordeelden te regtvaardigen tegen de snoode lasteringen, die onze tegenstanders de geheele wereld door verspreid hebben; daardoor bewijzende hoe weinig zij de grootmoedigheid verdienen hebben waarmede wij hen behandelden.

Ons regiment heeft door deze vuurproef zeer aan kracht en vastberadenheid gewonnen; officieren en soldaten hebben elkander leeren kennen, en een volkomen vertrouwen heerscht wederzijds.

«Gij hebt onze officieren vermoord,» was de wraakkreet onzer dapperen, die voor velen, welke anders welligt gespaard zouden zijn gebleven, tot een doodvonnis werd. Aan zichzelf dachten zij volstrekt niet.

Moest men in de paleizen de trappen op, dan wilden de manschappen volstrekt niet toelaten dat hunne officieren voorop gingen, en meer dan een ontving den doodskogel, dewijl hij zich voor zijnen officier stelde.

Van hunnen kant wedijverden ook alle officieren in dapperheid met hunne soldaten, en toonden zich waardig hunne aanvoerders te zijn, in den zin waarin onze voorvaderen dit verstonden. Het was treffend te zien, hoe zelfs onze oude snorbaarden, met twee en drie chevrons, een onbepaald vertrouwen in onze jonge officieren stelden, en hoe zij hen, zelfs in het heetste van het gevecht, op den eersten wenk gehoorzaamden.

Ten slotte zij hier nog bijgevoegd, hoe eigenlijk het eerste vuren begonnen is.

De garde, die hare kwartieren het naastbij had, was het eerst op het plein van het Koninklijk paleis aangekomen en daar in slagorde geschaard.

Tegenover haar was de sterke barikade van St. Ferdinando, aan het uiteinde van de Toledo-sstraat, en alle nabijstaande paleizen waren met gewapenden opgepropt.

Gedurende eenigen tijd stond men zoo tegenover elkander; daár valt eensklaps een schot van achter de barikade en doodt een soldaat der garde.

Hierop volgde een luid handgeklap en bravo's, en onmiddellijk een dozijn andere

schoten. Toen gaf ook de garde vuur en zoo begon de strijd, zonder bevel, op eene toevallige wijze.

In angstige spanning wachtte men in het paleis op de aankomst der Zwitsersche regimenten. Hoe zullen zij zich gedragen? vroeg men zich af, want zelfs tot in de naaste omgeving des troons, was de verdenking hunner gezindheid doorgeslopen.

De garde — zoo heette het — was goed ter *verdediging* van het paleis, maar tot den *aanval* zou zij nimmer overgaan. — Daar hoort men op eens van

alle kanten den stormmarsch slaan, in den looppas komen de Zwitsers aan; het eerste regiment voor St. Ferdinando lost een paar salvo's kanonschoten op de nabijstaande huizen, en met een hoerah! ging het op de barikade los en tegelijk met ladders door de vensters, of door de verbrijzelde Portoni's in de huizen.

Gelijktijdig hadden wij in St. Brigitta, en het 2de en 5de regiment op andere punten den aanval begonnen.

De zege was behaald!!!!

HET VERDEDIGINGSSTELSEL VAN ONS LAND.

(INGEZONDEN.)

In den *Militaire-Spectator* van April 1855, komt een artikel voor: *Het verdedigingsstelsel van ons land*, en aldaar in de aanmerking, bladz. 79:

«Hoe goed die rivier (de IJssel) etc. tot slooping over te gaan.»

Deze onvoorwaardelijke instemming met en de lof aan het verrigte gegeven, doet mij de vrijheid nemen aan de Redactie van den *Spectator* te verzoeken, of zij ook een artikel zoude kunnen of mogen opnemen (1)

(1) De Redactie van den *Militaire-Spectator* is niet gewoon over het plaatsen van stukken met iemand anders dan met zich-zelve te raadplegen, evenmin als zij gewoon is bij hare inzenders eenige *onheuschheid* te ontmoeten. — Zij plaatst dit stuk om een blijk van onpartijdigheid te geven, maar zij kan zich niet met den inhoud vereenigen; daar echter anderen dan zij worden aangevallen, gelooft zij ook aan die anderen de verdediging te moeten overlaten.

De Redactie.

van een der lezers van den *Spectator*, die daarmede minder is ingenomen en het maar al te zeer betreurt, dat die zaak zoo ver is afgedaan en dat juist het hoofdprincipe, waarvan men uitgegaan is, oorzaak van die handeling is.

In dat hoofdprincipe wordt als onvoorwaardelijk *waar* aangenomen, dat geene vesting van nut zoude zijn, zoodra eene geheele insluiting niet kan verhoed worden, zoodat alléén die vestingen moeten behouden worden, waarop dit van toepassing is, en daarom wil men de *IJssel*-vestingen verlaten, of zoo goed als verlaten.

Al zeg ik zelf het, ik ben een vrij goed schaakspeler, en dit maakt dat ik al spelende gedurig gelegenheid heb om de manoeuvres van dat spel op het krijgswezen toe te passen, en om dan nu mijne ge-

dachten behoorlijk uit te drukken, moet ik de vrijheid nemen de navolgende gelijkenissen daaraan te ontleenen:

Hij, die het schaakspel begint te leeren, neemt, om op zekere hoogte te komen, de toevlugt tot zulke werken, die hem onderrigt in de algemeene principes van het schaakspel kunnen geven. Wanneer hij nu den loop der stukken en deze hoofdprincipes goed kent, vangt hij aan te spelen, en dan ontwaart hij tot zijne verbazing, dat hij telkens door zijne tegenpartij genoodzaakt wordt van die goed geleerde principes af te wijken, en dat hij, dit doende, zelfs kans heeft om de partij te winnen.

En zoo beschouw ik insgelijks het bovenaangehaalde principe; het heeft veel *waars*, het is zelfs allezins aanbevelenswaardig, maar de ligging van ons klein land maakt dat het niet van algemeene toepassing kan gemaakt worden, en zelfs dat men de partij verliest en verliezen moet, als men niet tegen het principe handelt.

Er is nog een tweede hoofdprincipe, dat in den laatsten tijd als onveranderlijk is vastgesteld, en waar al onze vestingsredeneringen van uitgaan, dit namelijk: dat er geen andere oorlog tegen ons land denkbaar is, dan zoodanig een, waarvan het doel is den hoofdzetel van het gouvernement in bezit te nemen; dat is: dat wij ineens schaakmat gezet worden; alsof er geen gevallen mogelijk waren dat wij een oorlog kregen met een naburig Rijk, hetwelk ons provisionneel in een hoekje opsloot, het gouvernement gouvernement liet, en intusschen een stuk van 't land in bezit nam, en daarvan profiteerde zoolang als

het gouvernement in dat hoekje zat, even als men op 't schaakbord zegt: de Koning zit daar vooreerst warm, nu zal ik eerst de tegenpartij wat plukken en van de gelegenheid gebruik maken.

Eindelijk nog eene derde gelijkenis: Wanneer aanvankelijk een minder zelfvertrouwend speler, zich met eenen speler van zekere reputatie gaat meten, dan zijn in den aanvang al zijne handelingen zoo schroomvallig, dat hij zich al verloren reket, terwijl nog alle stukken op het bord staan, en eerst later, wanneer hij ontdekt dat zijne tegenpartij ook voorzigtig wordt en hem maar niet zoo ineens schaakmat zet, wordt hij moediger en dan ziet men dikwijls dat de sterkere speler, die aanvankelijk zijne partij te ligt had geacht, verliest.

Die opgegeven gevallen nu zijn op de IJsselvestingen en op den toestand van ons land van volle kracht.

Vooreerst: de IJsselvestingen zondigen min of meer tegen het hoofdprincipe; zij kunnen geheel ingesloten worden, onder voorwaarde evenwel, dat de vijand van beide oevers meester is.

Dat het echter zeer goede strategische punten zijn, bewijst de geschiedenis, naardien de vijand ze dikwijls als weg heeft genomen om in 't hart van 't land te rukken; ook dat onze groote veldheeren ze altijd bezet hebben en bezet hebben gehouden, vooral omdat alle groote wegen, die in de laatste tijden met zoovele vermeerderd zijn, op die punten aansloopen en met die van het buitenland in verbinding zijn. Alle redenen kunnen mij dus niet uit het hoofd praten, of ik

moet deze pions midden op het schaakbord trachten te verdedigen en te behouden, vooral in den aanvang van het spel, waarvan het behoud meestal op eene gunstige ontkenning uitloopt en zulk eenen invloed op de eerste plaatsing der stukken heeft.

In de tweede plaats: is eene vijandelijke beweging aan de oostzijde van ons land te voorzien, dan moet, in afwachting van hetgeen gebeuren zal, onze armee zich ergens ophouden, en waar kan dit beter geschieden dan langs den IJssel, tusschen drie voornamen, rijke en gezonde plaatsen, met bruggen ter beschikking om te gaan werwaarts de omstandigheden het vorderen zullen; en hoe sterker en beter voorzien die plaatsen zijn, hoe geruster die armee zich op die plaatsen kan verlaten, altijd zeker van gewissens terugtocht naar het inwendige van 't land te hebben.

Wat was dus, naar mijn inzien, goed en verstandig geweest? De IJsselvestingen te behouden, en wel verre van ze te verminken en geld voor de slooping te geven, geld te geven voor haar behoud, wijl die plaatsen noodwendig tot ontkenning van 't groote drama: *te zijn of niet te zijn* moeten medewerken. — En men offert ze aan een principe op!

En dit brengt mij tot het tweede gestelde geval: Indien er eens zulke omstandigheden plaats grepen, dat een vijand begreep het gouvernement te moeten laten, even als de Koning in zijn hoekje, dan hadden de IJsselvestingen, zoo zij in onze magt hadden kunnen blijven, zulks van zelfs belet, terwijl de vijand, als ze in zijn bezit gegeven zijn, er alle partij van trekken kan.

Men handelt dus alweder met het sloopen van die vestingen tegen zijn belang; men had het omgekeerde moeten doen van wat men doet, want het is toch blijkbaar, dat, wanneer wij den IJsselstroom in onze magt hebben, de vijand aan die zijde het land moet ruimen. — De zwakke speler had dan gezorgd, en er vooraf op gelet zich zóó achter zijne pions op te stellen, dat zijn Koning zich vrij bewegen kan.

Er is nog eene andere consideratie: De schrijver der Aanteekeningen erkent dat de IJssel goed is; maar als de IJssel goed is, waarom is er dan toch meer kans, wanneer Doesburg, Zutphen en Deventer goed bezet zijn en onze armee op den linker oever manoeuvreert, dat de vijand over die rivier gemakkelijker kan trekken dan over elke andere rivier; waarom neemt men dat zoo gemakkelijk aan? Maar hoe het ook zij, zeker is het dat, als de vijand dien overtocht over de bruggen van gezegde steden kan doen, dit hem vrij wat gemakkelijker zal vallen, dan tusschen vestingen in bruggen te moeten slaan. Dat de rivier gemakkelijk overtrekbaar is, betwist niemand, maar zijn dit niet bijna alle rivieren van ons land? het zijn in alle gevallen zeer lastige hindernissen, en het was hier eene reden te meer, om ook de keel dier vestingen meer gesloten te houden, zoodat, al gebeurde het eens dat een vijandelijke troep de rivier overstak, met het doel met een *coup-de-main* eene dier vestingen te nemen, weêrstand genoeg kon geboden worden, om nog in tijds ter hulpe te kunnen aansnellen en den *coup-de-main* te doen mislukken; doch dit doet men niet; men maakt de keelen

open met het doel om, als de vijand er in zit, in staat te kunnen zijn onze eigene stad of steden te verwoesten, om den vijand daaruit te verjagen. Daarom hield ik liever die drie steden door alle middelen in mijne magt, dan in dat alternatief te moeten vervallen.

En dit brengt mij tot de volgende beschouwing, die van den zwakken tegen den sterken speler; daarom reken ik het behoud van den IJssel eene hoofdkwestie. Die eerste stoot aldaar, die eerste aanraking aldaar met den vijand, zal tijd tot bezinning geven, onze versche troepen in 't vuur wennen, en hun meer geschiktheid geven, zelfs bij 't terugtrekken, voor hunne volgende taak; want die vrees kan ik niet van mij afwerpen, dat, als bijvoorbeeld heden de oorlogsverklaring kwam en over een 14 dagen de vijand reeds voor Utrecht stond, dat dan die indruk niet zoo vreeslijk zal zijn dat hij tot kleinmoedigheid zal leiden; en dat moet toch gebeuren, de IJssel zonder slag of stoot verlatende.

Maar nu zegt de schrijver der Aanteekeningen: de hoofdwal en diepe grachten . . . etc. . . . Een ieder kan met eigen oogen komen zien wat aan die vestingen gedaan wordt, en ik kan dat niet beter vergelijken dan zonder noodzaak zijne pions ten beste te geven, en alzoo de taak voor den sterkeren speler nog veel gemakkelijker te maken; en hiertoe zit een automaat te spelen en het comité van spelers, welke

achter elk schaakbord gevonden wordt, geeft op 50 uur afstand de zetten aan; — of wel, men doet als een Heer, die een goed kasteel heeft, maar wat te groot voor zijn doen. Nu breekt hij zoo veel van 't kasteel af, dat het goede er van verloren gaat; het houdt toch nog den naam van kasteel, want er is eene gracht om. Maar het is eene afgedane zaak . . . en dit is kwaad genoeg. Doch om er nu dien lof over uit te bazuinen, dat kon ik niet met stilzwijgen voorbijgaan; dat men wete dat er ook andersdenkenden zijn, die gaarne teregt willen gewezen worden, waartoe hun dit geschrift gelegenheid genoeg zal geven.

Dat ik bij ondervinding zie en als een hoofdprincipe ten beste geef, is: *vestingen vereenvoudigen is vestingen bederven*, en: bepaal uwe keuze tusschen *eene vesting of geene vesting*. Zie onder anderen thans Coevorden: men behoudt de wallen, het kruidmagazijn en de kazernen, en men verkoopt het gebouw, dat alleen in tijd van nood, met mist daarop te leggen, geblinddeerd wordende, het geheele garnizoen kon bergen, en die vesting tot de schoonste, ja ook, niettegenstaande alle bewerkingen daartegen, tot eene der nuttige van ons land maakte. Voor mij zijn zulke combinatiën raadsels, welke ik hoop dat mijne tegenschrijvers, in 't belang van 't algemeen, eens ter dege zullen ophelderen.

+

A R C H I E F

VOOR

NEDERLANDSCHE KRIJSGESCHIEDENIS. (1)

Brief van JOAN WOLPHERT Graaf VAN BREDERODE, aan het bestuur der stad Medemblik, waarbij hij zich voor het Veldmaarschalk-ambt verzoekt gerecommandeert te houden.

Door het sneuvelen van ERNST CASIMIR Graaf van Nassau, voor Roermond op den 25sten Mei 1652, was het Veldmaarschalk-ambt bij het Nederlandsche leger vacant geworden; onder degenen die voor deze zoo gewigtige betrekking wenschten in aanmerking te komen, vinden wij ook genoemd den kolonel JOAN WOLPHERT Graaf VAN BREDERODE. De onderstaande, door hem eigenhandig geschreven en aan het bestuur der stad Medemblik gerigte brief, moge hiervan tot bewijs strekken. Zijne benoeming hiertoe volgde evenwel bij deze gelegenheid niet, daar niet hij, maar WILLEM Graaf van Nassau tot Veldmaarschalk werd aangesteld; na het overlijden van dezen, dat op den 19^{den} Julij 1642 voorviel, werd BREDERODE in zijne plaats benoemd. Hij overleed op den 5^{den} September 1655.

L.

(1) De hieronder volgende stukken heeft de Redactie weder aan de welwillendheid van den luitenant ter zee 1st kl. LEUPE te danken.

Ter Vroetschappe gelezen den
17^{den} Februarij 1655.

Edele Erentfeste, Achtbaere, wijse,
voorsienige ende seer discrete
Heeren!

Alsoo door 't ouerlijden van Gods gen. Graeff ERNST CASIMIR van Nassau, ist comen te vaceren het Veltmarscalek-ampt. Ende wij bericht sijn datt omme 't selue ampt bij Graeff WILLEM van Nassau groote debvoirs gedaen worden, soo hebben wij niet willen cederen aen UEd. Achtbaren vrundtl. te versoecken min persoon tot het selve ampt voor gerecommandeert te houden, soo wanneer als UEd. Achtbaren in consideratie sullen nemen de goede diensten van onse voorouderen aen UEd. Achtbaren ende den lande gedaen, welcker voetstappen wij met alle vermogen van onse jonchheyt aff in de militie hebben nachgevolcht, ende den dienst vant lant in alle voorgevallene occasien bijgeweest, sulecks datt wij, onder de corronellen van de Nederlantse ofte Duytse natie daer uyt de becleedinge van soodanige ampten vervult worden, wij die de outste in commissie sijn.

UEd. Achtbaere derhalve oottmoediglijk

versoekende ons hierinne te willen mededeelen de eere van haer faueur ende goede genegenthey, die wij betrachten sullen jegens UEd. Achtbare met onse diensten bij alle gelegentheden te meriteeren ende hiermede Gode bidden.

Edele Eerentfeste, Achtbaere, wijze, voorsienige ende seer discrete Heeren, deselve te conserveren in langdurige ende voorspoedige regeringe.

Datum 's Gravenhaghe den lesten Januarij 1655.

U Ed. Achtbaere seer geaffectioneerde ende dienstw. dienaer,

(w. get.) J. W. VAN BREDERODE.

Opschrift.

Edele Eerentfeste, Achtbaere, wijze, voorsienighe ende seer discrete Heeren,

die Heeren Burgemeesteren ende Raeden der stad

Medemblick.

Uittreksels uit eenige brieven door M^r. NICOLAES STELLINGWERFF, Pensionaris der stad Medemblick, aan het Bestuur dier stad geschreven over de reductie der Militie in 1649.

1) Mijn Heeren!

Zeedert mijnen laetsten is nyet sonders voorgecomen, anders als dat men beesigh is het werck van de leste reductie van de 22 compagnien vast te stellen, daertegens de provintien ende den Raedt van State nyet naerlaten haer te formaliseren; dan,

deese provintie verstaet nyet te wijcken, ende de bursse geslooten te houden, daermeede de questie uyt is. Op gisteren is meede bij de meeste leeden genegenthey gethoont, om de halve ruyterije af te schaffen, ende sal daervuer van daegh met Sijn Hoogheydt, deur deputatie van uyt yeder lidt een, gecommuniceert worden, op wat maniere 't selve bequamelijk souden connen geschieden, neffens noch verscheyden andere saeken van belasthinghe, daervan wij den uytval verwachten. Ter Gener^l. is meede albereyts ingebragt de resolutie alhier ghenoomen, raeckende de cassatie van 50 uytheemsche comp., in plaetse van 50 neerlandtse, nu 56 maenden ten affteren weesende, dan, thonen gheen groote inclinatie ende traineren alles, doch sal bij Holland niet naeghelaeten worden 't selve met ijver te vervolghen. Voor etc.

Actum 's Haghe, deesen 3^{den} December 1649.

(get.) SELLINGWERFF.

2).... In de vergaderinghe sijn wij gestadigh beesigh, om het werck van de menage vast te stellen ende te comen tot cassatie vande halve ruyterije, van 50 compagnien uytheemsche ende van de egalisatie van de regementen tottet minste getal, so veel de uytheemsche belanght, dat oock soude bedraeghen de cassatie van 55 coppen, hebben hierover met Seyn Hoogheydt gesproocken, die een ander voorslaggh ghedaen heeft, te weeten, dat men van alle kleyne regementen elck een com-

pagnie, ende van de groote elck twee compagnien soude casseren, voorts de reductie van 385 man bij Hollandt ghedaan vaststellen, ende daerbij het voetvolck laeten soude. Dan, belanghende de ruyterije, dat men 10 compagnien soude casseren, ende de verder versochte verlichtinge vinden bij reductie vande compagnien ruyters, in welcken cas yeder compagnie boven 56 man nyet sterck soude blijven, deese saecke is soo datelijcke in omvraeghe geweest; dan, de meeste leeden hiermeede gheen contentement neemende, maer noodigh vindende, dat men insistere opte vooren gemelde cassatie, om verscheyden importante reedenen, is de conclusie soodanigh uytgevallen, dat voorgaende gedeputeerden Sijn Hoogheyt naerder sullen voordraeghen, om denselven totte intentie voor deese provintie te induceren. Wij sullen hiermeede eyndighen, ende hieromtrent schrijven, etc.

Actum 's Haghe, deesen 8ten December 1649.

(get.) SELLINGWERFF.

5) Mijn Heeren!

Bij onse laetste brieven hebben wij uw bekent ghemaect, dat bij deese vergaderingh goedt gevonden was, Sijn Hoogheyt voor te draeghen, dat, behalven de reductie vande compagnien lest bij Hollandt ghedaen over de 22 compagnien, bedraeghende 385 man, noch mochten werden affgeschafft alle de logysgelden; ten 2de, dat gecasseert moghten werden 50 compagnien van de uytheemsche troepen; ten 3de, datte uytheemsche rege-

menten mochten werden geëgaliseert tot het minste regiment, dat is te segghen, dat noch 55 compagnien te voet moghten werden gecasseert; ende ten 4de, datte halve ruyterije moght werden gecasseert, sullende alle deese verlichtinghen te saemen comen te bedraeghen tusschen de thien à elff tonnen goudts 's jaers. Dit geschiet weesende, was Sijn Hoogheyt geheel in 't werck becommert, ende hem bedaght hebbende, heeft in plaetse van alle deese cassatien voorgeslaeghen, dat men van elck kleyne regiment soude casseren een compagnie, ende van de ghroote elck twee compagnien; dat men 12 compagnien ruyters soude casseren, ende de reste reduceren op 45 coppen; dat men de curassiers in harquebusiers soude veranderen, ende voorts van de logysgelden een derde part afschaffen, dat te saemen ontrent acht tonnen goudts soude verlichten. Dan heeft de vergaderinghe daermeede gheen contentement ghenoomen, ende effter Sijn Hoogheyt versocht in haer opinie te condescenderen, dan con daertoe nyet wel beweegt worden, omdatter 60 frontieren te besetten sijn, die hij nyet en can sien, dat behoerlijcken connen verseeckert worden, in cas van sulcken ghrooten affdanckinghe. Hoe dit nu vorder affloopen wil leert den tijdt, etc.

Actum binnen 's Gravenhaghe, deesen 11^{den} December anno 1649.

(get.) STELLINGWERFF.

4) Mijn Heeren!

Sedert onsen laetsten staen de zaecken genoeghsaem in de selve tenuen, als bij

ons doenmaels geschreven is, ende vermits Sijn Hoogheyt nyet wel te dispooneeren is, dat men teffens 103 compagnien te voet ende de halve ruyterije casseren soude boven de 585 man, noch onlanghs bij Hollandt voorgenomen te reduceren, heeft effter deese vergaderinge daerbij gepersteert, dat sulcx geschieden moet, ende hebben oock haere resolutie ter Generaliteyt inghebraght, daer deselve oock nyet smaeckelijck was, doch hebben aenghenomen daarvan aen haer principaelen te

refereren, so dat deesen tijdt sal moeten werden afgewacht, doch dien onvermindert is de laetste reductie van 585 man effter vastgesteld, ende sullen de capiteinen daarvan aengeschreeven worden, dat nyet hoogher sullen werden betaelt, oock onse gecommiteerde raeden gemotificieert haer daernaer te reguleren, etc.

Actum Haghe, deesen 16^{den} December anno 1649.

(get.) STELLINGWERFF.

BOEKAANKONDIGINGEN.

HET LEVEN EN KARAKTER VAN J. B. GRAAF DU MONCEAU, *oud-Maarschalk van Holland. Uit oorspronkelijke bescheiden beschreven door Jhr. J. W. VAN SYPESTEIJN, eerste luitenant-ingenieur, Ridder der Orde van de Eikenkroon. Met portret. 's Hertogenbosch, Gebroeders MULLER, 1832.*

Reeds weder stelt de ijverige VAN SYPESTEIJN ons in de gelegenheid de aandacht van het militaire publiek op een door hem geschreven werk te vestigen. De stof, thans door hem behandeld, werd lang door de Nederlandsche geschiedschrijvers verwaarloosd; want gewis, de Maarschalk DU MONCEAU behoort tot die mannen waaraan Nederland verplichting heeft, en zijne levensbeschrijving zal dan ook met genoegen worden ontvangen.

De Schr. heeft zijnen arbeid in eene inleiding en in vijf hoofdafdeelingen gesplitst. De eerste handelt over DU MONCEAU's jeugd, zijne aanvankelijke bestemming en zijne militaire loopbaan, tot aan het verlaten van de Fransche dienst.

De tweede vermeldt onder anderen de fiksche en oordeelkundige handelingen, waardoor DU MONCEAU in Friesland een einde maakte aan moeilijkheden van politieke aard, aldaar ontstaan; voorts wordt hier verhaald het belangrijk aandeel door hem en zijne divisie, aan den veldtocht in Noordholland tegen de Engelschen en Russen, in 1799 genomen, en het aandeel vermeld wat de Bataven namen aan den winterveldtocht aan den Mein, gedurende welke zij door DU MONCEAU werden aangevoerd; eindelijk vindt men hier de belangrijke en roemvolle verrigtingen medegedeeld, die in het merkwaardige jaar

1805 door de Nederlanders, onder zijne bevelen, in Duitschland werden volbragt.

In de derde afdeeling ontmoeten wij Du MONCEAU, in de jaren 1806 en 1807, andermaal aan 't hoofd der Nederlanders in Duitschland oorlogende; na zijne terugkomst zien wij hem door Koning LODEWIK NAPOLEON tot de Maarschalks-waardigheid verheven, en met eere teekenen begiftigd, ijverig werkzaam aan de verbetering van het krijgswezen en aan het in goeden staat doen brengen onzer passive middelen van verdediging. Het was vooral de linie van Amsterdam waarover hij rapporten indiende, en waaraan hij, als belast met de «superintendentie en opperdirectie over de werken en linie van defensie van de hoofdstad Amsterdam,» zijne zorgen had te wijden. IJverig werd er nog aan die linie gearbeid, toen de Engelschen in 1809 hunne landing in Zeeland volbragten, en Du MONCEAU zich aan het hoofd der Nederlandsche strijdkrachten geplaatst zag, die deel uitmaakten van het Fransche, zoogenaamde *leger van Antwerpen*, later *leger van het Noorden* genoemd. Dit bevel bleef hem toevertrouwd tot op het noodlottige oogenblik van Nederlands inlijving in Frankrijk, en talloos waren de moeilijkheden waarin Du MONCEAU zich daardoor gewikkeld zag. Geplaatst tusschen zijn' Koning, die het tijdstip van zijnen val poogde te verschuiven, maar toch met rasse schreden zag naderen, en eenen Franschen Maarschalk, wiens bevelen blijkbaar medebragten dien val te verhaasten en zoo mogelijk zonder schokken te doen plaats grijpen, komt hem den lof toe van een aantal botsingen met wijs beleid voorkomen

en de onvermijdelijke ramp in meer dan een opzigt verzacht te hebben.

In het vierde hoofdstuk schetst de Schr. ons Du MONCEAU's daden als Fransche divisie-generaal; wij zeggen divisie-generaal, want het lot van zijnen Koning had op hem den gewigtigsten invloed gehad, dewijl deze door den Keizer, zijn broeder, gedwongen was geworden de waardigheid van Maarschalk van Holland op te heffen. Deze grieven was den verdienstelijken man echter vergoed geworden door zijne verheffing tot Graaf van Bergerduin.

Na het sluiten van den vrede in 1814 bleef hij in Fransche dienst tot in September 1815, wanneer hij zijn eervol ontslag verzocht en verkreeg.

Het vijfde hoofdstuk meldt ons hoe Du MONCEAU, in het land zijner geboorte teruggekeerd, daar, met den titel van Graaf, in den Nederlandschen adelstand werd opgenomen, maar overigens als gepensionneerd luitenant-generaal zijne dagen te Brussel in eervolle rust doorbragt, tot hij in 1820 tot lid der tweede kamer van de Staten-Generaal gekozen werd. Kort was echter de tijd gedurende welken hij in deze vergadering zitting had, want op den 29sten December 1821 maakte de dood een einde aan zijn bedrijvig en nuttig leven.

Het zal wel geen betoog vereischen, dat de geschiedenis van een' man, die, gelijk de Maarschalk Du MONCEAU, hooge betrekkingen bekleedde, ook in een naauw verband staat met de geschiedenis van den staat dien hij diende. Wij vinden hem dan ook, gelijk aangetoond is, in alle gewigtige militaire en in vele der politieke handelingen betrokken die hier te lande

van 1793 tot 1810 plaats hadden, en zijn levensbeschrijver heeft, op grond der echte bescheiden waaruit hij mogt putten, en waarvan hij er, achter het werk in talrijke noten of bijlagen, velen (misschien te veel, want zij beslaan $\frac{3}{5}$ van het boek) in hun geheel mededeelt, eenigen dier handelingen in een nieuw licht gesteld. Eene voorname plaats bekleedt daaronder het verdedigen of liever het niet verdedigen van Amsterdam tegen de Franschen in 1810. Men weet dat Koning LODEWIK het voornemen had in zijne hoofdstad eene uiterste kans voor de onafhankelijkheid van zijn land en tot behoud van zijne kroon te wagen. DU MONCEAU echter was een dergenen die deze poging ontrieden, en de Heer VAN SYPESTEYN toont ons ten duidelijkste aan, dat de raad, door DU MONCEAU gegeven, niet uit wankeelmoedigheid, maar uit wijs beleid voortvloeide. Door de tegenwoordigheid immers van het Fransche observatie-leger, wat na den terugtogt der Engelschen van Walcheren, over geheel Holland verspreid werd, was het in verdedigbaren staat brengen der linie van Amsterdam eene onmogelijkheid geworden, en het opvatten der wapenen ter verdediging der hoofdstad kon derhalve tot niets geleid hebben dan tot het vertoornen van den overweldiger en tot het vergrooten van den jammer voor Nederland weggelegd. Het is dus eene der verpligtingen die Nederland aan DU MONCEAU heeft, dat hij een zoo wanhopig voornemen heeft helpen verhinderen.

Wij zouden meenen aan eenen pligt te kort te doen, wanneer wij aan het einde van ons overzigt eene opmerking achterwege hielden, die wij bij herhaling maak-

ten. De H^r. VAN SYPESTEYN namelijk is hier, naar onze wijze van zien, meer als lofredenaar dan als levensbeschrijver opgetreden; nergens toch vinden wij eenige handeling van den Generaal DU MONCEAU afgekeurd, terwijl men op sommige plaatsen uitdrukkingen van lof aantreft, die, met al den eerbied welken men voor de verdiensten van DU MONCEAU veilig kan hebben, voor het minst overdreven geheeten mogen worden, wanneer zij eenen krijgsbevelhebber gelden, die leefde in de dagen van NAPOLEON, van den Aartshertog KAREL, van WELLINGTON, van BLUCHER, enz. enz. Ons bedunkens toch is het overdrijving, wanneer men spreekt over bevelhebbers uit de school van DU MONCEAU; naar ons oordeel wordt aan den roem van andere te kort gedaan, wanneer men den goeden staat, waarin het Bataafsche leger verkeerde, *alleen* aan DU MONCEAU wijt, en naar ons gevoelen is het gebrek, wat de troepen van DU MONCEAU in 1805 in Duitschland, te midden eener geenszins uitgeputte bevolking, moesten lijden, wel aan het slechte bestuur der Franschen, maar toch ook aan DU MONCEAU zelf te wijten. Indien de soldaat gebrek lijdt, is het niet voldoende daarover vertoogen aan hoogere bevelhebbers te rigten; de soldaat moet in de eerste plaats geholpen worden zal hij bruikbaar blijven, en helpt men hem niet, dan helpt hij zich-zelf, maar hoe? Immers ten koste der krijgstucht, want hij gaat uit stroopen en rooven, en ten koste der bevolking, die door zijne baldadigheid meer gedrukt wordt dan door geregelde requisitiën.

Gebiedt eene eerlijke kritiek ons het

maken dezer aanmerking, dan moeten wij er niettemin bijvoegen, dat het hoogst-moeijelijk is zich als levensbeschrijver op een onzijdig standpunt te handhaven. Niemand toch onderneemt de daden te vermelden van een' persoon, waarvoor hij niets gevoelt en waarmede hij volstrekt niet is ingenomen. Eerbied en bewondering voor schoone, weldoordachte en edele handelingen, achting voor een regtschapen karakter, ziedaar de drijfveren die den schrijver de pen doen opnemen, en die krachtiger op hem werken naarmate hij zijn onderwerp meer *con amore* behandelt, en meer voedsel vindt voor de gewaarwordingen die hem reeds beheerschen. Dat dit voedsel hier in ruime mate voor den Heer VAN SYPESTEIJN voorhanden was, bekennen wij gaarne; en het uiterste waarin hij is vervallen, bevreedt ons dan ook niet, al achten wij ons verplicht er de stem tegen te verheffen.

LES HOLLANDAIS AU BRÉSIL,
*notice historique sur les Pays-Bas
 et le Brésil au XVIIe siècle, par
 P. M. NETSCHER, Lieutenant de
 Grenadiers dans l'armée Royale
 des Pays-Bas. (Avec portrait, fac-
 similés et carte.) La Haye, BELIN-
 FANTE Frères, 1855.*

Met genoeg en kondigen wij de verschijning aan van een werk, wat niet alleen aan den landgenoot maar, door de taal waarin het geschreven is, ook aan den vreemde een schoon gedeelte der roemvolle geschiedenis onzer voorvaderen verhaalt, een gedeelte wat tot nog toe te weinig

gekend en vooral niet met juistheid gewaardeerd werd. De Heer NETSCHER heeft uit een aantal meest oude, en bij velen reeds lang vergeten, boeken in verschillende talen, maar hoofdzakelijk uit het stof onzer Staats-archieven, de bouwstoffen voor zijnen arbeid bijeengezameld; met doorzigt en overleg heeft hij zich van die taak gekweten; de talrijke *curiositeiten*, die hem noodwendig in de hand moesten vallen, bleven op den achtergrond en het belangrijke, datgeen wat eene nuttige, eene leerzame strekking heeft, kwam voor alles in aanmerking. Zoo als de titel voldoende zegt, zijn het niet alleen de krijgsbedrijven der Nederlanders in Brazilië die hier worden herdacht, ook aan de staatkundige aangelegenheden en aan die van den handel is de vereischte aandacht geschonken, en al deze onderwerpen zijn, ons erachtens, met evenveel talent behandeld. Moge de Schr. voorts hier en daar in billijke geestdrift oplaken voor de schoone bedrijven onzer voorvaderen, moge hij hen loven waar zij het verdienen, dan weet hij ter zijner plaatse ook te laken en dan onthoudt hij daarom nimmer aan onze tegenstanders den lof, die ook hun in zoo menig opzigt toekomt.

Het werk van NETSCHER wordt voorafgegaan door eene beredeneerde opgave der bronnen waaruit hij geput heeft, en door eene chronologische tafel der voornaamste gebeurtenissen gedurende het tijdperk door hem beschreven. Het laatste maakt het lezen en vooral het raadplegen van zijnen arbeid zeer gemakkelijk, terwijl het eerste ook op zich-zelf een zeer belangrijk stuk is, wat een helder en vol-

ledig overzigt geeft van hetgeen er betreffende onze vestiging in en ontruiming van Brazilië is geschreven. Mogten anderen na hem, lust gevoelen zich onledig te houden met het opzettelijk onderzoeken en beschrijven van eenige der bijzonderheden uit dit merkwaardig tijdvak, die deze eer overwaardig zijn, dan zal het raadplegen van NETSCHER'S *beredeneerde opgave* hun van groot nut kunnen zijn.

In het 1° hoofdstuk of eerste gedeelte, vermeldt de Schr. den oorsprong der Kolonie in Brazilië en de betrekkingen die de Nederlanders met Zuid-Amerika onderhielden, tot op de vestiging der Westindische Maatschappij in 1621.

Het tweede gedeelte begint met eene omstandige uiteenzetting der grondslagen, waarop het bestaan der Westindische Maatschappij rustte. Deze Maatschappij alléén had in Nederland, met uitsluiting van ieder ander, het regt handel te drijven in een goed gedeelte van Afrika, van Amerika en van Australië. Zij mogt volkplantingen stichten, traktaten sluiten met Inlandsche Vorsten en oorlogvoeren; zij werd in den aanvang krachtig ondersteund door de toenmalige regering, zoowel met gereede penningen als met krijgsvolk en oorlogsschepen. Door de nadrukkelijke wijze waarop de Westindische Maatschappij onze toenmalige vijanden, de Spanjaarden, bestreden en dus tot de handhaving onzer vrijheid, en de bevordering van onzen rijkdom en onze grootheid, heeft medegewerkt, verdienen hare stichters de erkentelijkheid van het nageslacht, maar, zoo als de Schr. met regt aanmerkt, werden bij hare oprigting ook reeds de kiemen

gelegd, waaruit haar spoedige ondergang moest voortspruiten. Het denkbeeld, waaraan de Maatschappij haar ontstaan te danken had, was niet zoozeer het vereenigen van vele kleine kapitalen tot een groot, om daarmede handel te drijven, als wel het vereenigen van versnipperde strijdkrachten tot eene ontzagginboezemende magt, om daarmede eenen rijken vijand zooveel van zijn eigendom te ontnemen als slechts mogelijk was. Maatschappijen — zoowel als volken — die hun bestaan zoeken in oorlog en roof, kunnen tijdelijk tot grootheid geraken, maar hunnen val is onvermijdelijk. Het Romeinsche rijk nam toe in grootheid, tot zijne burgers — de eigentlijke Romeinen — den landbouw en de weinige nijverheid die zij kenden, als verachtelijke bezigheden beschouwden, om zich geheel aan de staatsdienst te wijden, of liever om hun bestaan te zoeken in het tenonderbrengen, berooven en uitzuigen van bijna de geheele bekende wereld. Toen zag men op de zeven heuvelen niets meer dan eenige schatrijken, omringd door een hoop bedelaars; het trotsche Romeinsche rijk begon te wankelen en viel eindelijk ineen. De geschiedenis van het Romeinsche rijk is die van een ieder, hij zij volk, maatschappij of persoon, die niet wil voortbrengen, maar van het zich onregtvaardig toeëigenen der voortbrengselen van anderen wil leven.

Het monopolie, aan de Westindische Maatschappij toegekend, had bovendien nog het nadeel tengevolge, dat, terwijl zij-zelven den handel als eene bijzaak beschouwde, er bijna geen handel met Westindië gedreven

werd. Hare oorlogen maakten niet alleen de wateren onveilig, maar niemand behalve zij mogt schepen derwaarts zenden.

Daarentegen is het billijk met den Heer NETSCHER aan te merken, dat de hardnekkige oorlogen, door de Maatschappij vaak, en in de laatste jaren bestendig, tot hare schade gevoerd, nuttige diversien waren, die aan de Oostindische Maatschappij lucht gaven, haar veroorloofden zich onder minder tegenstand uit te breiden, en haar in staat stelden onmetelijke schatten binnen onze havens te brengen. Ook op die wijze heeft dus de Westindische Maatschappij niet alleen onzen roem vergroot, maar ook onzen rijkdom vermeerderd.

Een der eerste en merkwaardigste bedrijven der Westindische Maatschappij, was het vermeerderen van St. Salvador, een feit wat vooral door toedoen van PIET HEIN, met eene bewonderenswaardige kloekmoedigheid werd volbragt. Jammer slechts dat die schoone bezitting reeds een jaar later — 1625 — weder voor goed door de onzen werd verloren. Door een noodlottige zamenloop van omstandigheden, was het opperbeleid der zaken aldaar in onwaardige handen gevallen. De moed onzer soldaten liet, bij den eersten aanval der Spanjaarden en Portugezen, niets te wenschen over; maar, gelijk NETSCHER zegt, waren de onbekwaamheid, de onachtzaamheid en het liederlijke gedrag der aanvoerders oorzaak van het verlies eener stad, die door PIET HEIN, in weerwil van twee stoute en schoone aanvallen, niet meer kon hernomen worden.

Van 1625 tot 1650 greep er nu eene reeks van togten en schitterende overwin-

ningen ter zee plaats, die den roem der Nederlanders en, door den behaalden buit, den rijkdom der Westindische Maatschappij bestendig deden rijzen, tot men eindelijk — daartoe vooral in staat gesteld door PIET HEIN's schoone overwinning op de Spaansche zilvervloot — weder ernstige pogingen in het werk stelde zich vasten voet in Amerika te verschaffen.

De Maatschappij begon meer en meer te begrijpen dat St. Salvador onherroepelijk voor haar verloren was, en daarom liet zij haar oog vallen op het rijke en vruchtbaare gewest — Capitainerie — Pernambuco. Zij besloot zich daarvan meester te maken, en wanneer men bij NETSCHER de waarlijk ontzaginboezemende toebereidselen leest, die daartoe gemaakt werden, dan verkrijgt men een hoog denkbeeld van de grootheid waartoe de Westindische Maatschappij in weinig jaren geraakt was. Reeds in 1629 had men Olinda, de hoofdstad van Pernambuco, willen bemagtigen, maar het gevaar waarin Nederland destijds verkeerde en wat door FREDERIK HENDRIK met zoo veel beleid werd afgewend, had ten gevolge gehad dat de Maatschappij een gedeelte der strijdkrachten, die tegen Olinda zouden aangevoerd worden, tijdelijk ter beschikking van de Staten-Generaal had gesteld, om ter verdediging van den Vaderlandschen bodem mede te werken. In den aanvang van 1650 had de admiraal LOXCQ zijne magt voor Olinda vereenigd, en na eene flauwe verdediging viel de schoone stad in zijne handen. Slechts de bezetting van een der forten had, onder den jeugdigen VIEIRA, die later geheel Brazilië weder onder den scepter der Bra-

ganza's zou brengen, eenen krachtigen tegenstand geboden. De Portugezen trokken zich echter niet ver terug, maar sloegen zich in de nabijheid neder; zij hielden den geheelen omtrek der stad en van eenige andere punten, waar de Nederlanders zich gevestigd hadden, zoodanig bezet en begonnen zulk eenen ijverigen guerilla-oorlog te voeren, dat de onzen niet dan met de grootste moeite onderling in gemeenschap blijven en zich niets uit het omliggende land verschaffen konden, zoodat zij weldra zelfs geen ander brandhout meer hadden dan dat wat uit Nederland was medegebragt. Ter zee daarentegen waren zij volkomen meester en behaalden zij menigen rijken buit, hoewel ook dáár in een roemrijk gevecht een dappere aanvoerder, de admiraal PATER, op eene heldhaftige wijze sneefde.

Het duurde tot in 1655 eer de vijand geheel uit de nabijheid van Olinda verdreven en zijne laatste en voornaamste stelling aldaar — het Arraial — genomen was. De Westindische Maatschappij had intusschen in Brazilië allengskens meer geestkracht en meer magt ontwikkeld; hare troepen in Olinda waren van verdedigers aanvallers geworden; zij hadden zich meer en meer uitgebreid, en een aantal steden en gewesten op de Spanjaarden en Portugezen veroverd. Menig schoon heldenfeit vonden wij door NETSCHER van vriend en vijand aangeteekend, en menige bijzonderheid, die een helder denkbeeld geeft van de wijze van oorlogvoeren in Brazilië en van de gesteldheid van het krijgswezen in die dagen. Tot een staaltje van het moreel gehalte der

troepen van de Westindische Maatschappij diene het navolgende. In 1652 werd de stad Iguarassu door den kolonel en gouverneur WAERDENBURCH genomen; NETSCHER meldt: «*Pour empêcher que les troupes ne s'enivrassent, le gouverneur fit enfoncer 200 barils de vin qu'on y avait trouvés; et afin d'éviter que les soldats ne se rendissent coupables de viol, il fit enfermer les femmes dans l'église et en confia la garde à un lieutenant avec quelques mousquetaires. Grace à ces précautions, aucun désordre n'eut lieu, etc.*» Zóó was het krijgsvolk der Westindische Maatschappij, maar zóó was ook het krijgsvolk in die dagen over 't algemeen, en gezegend zij derhalve de algemeene dienstpligtigheid, die zooveel heeft bijgedragen tot de veredeling der legers van alle Europesche staten. Waren evenwel de zeden der veroveraars van Brazilië niet beter dan die der andere krijgslieden van hunnen tijd, zoo waren zij deze in moed, beleid en volharding veel vooruit. RAYNAL, een vreemd schrijver, door NETSCHER aangehaald, zegt: «*Ses amiraux cherchaient par des exploits utiles à conserver sa (der Westindische Maatschappij) confiance. Les officiers subalternes voulaient s'élever en secondant la valeur, l'intelligence de leurs chefs. L'ardeur du soldat et du matelot était sans exemple. Rien ne rebutait ces hommes fermes et intrépides. Les fatigues de la mer, les maladies, les combats multipliés, tout semblait aguerrir, renforcer et redoubler leur émulation. La Compagnie entretenait ce sentiment utile par des récompenses fréquentes et bien placées, etc.*»

In 1656 hadden, dank zij de welbe-
raamde maatregelen der Maatschappij en
den ijver harer dienaren, vier Braziliaan-
sche gewesten — Capitainerie's — het
oppergezag der Nederlanders erkend.

Het 5e hoofdstuk behelst het verhaal der
regering van JOAN MAURITS *van Nassau*
in Brazilië (1656—1644). Met uitgebreide
talenten en veel geestkracht begaafd, en
van ruime volmagt voorzien, had JOAN
MAURITS al zeer spoedig een aantal leem-
ten en misbruiken ontdekt, en begon hij
onmiddellijk aan het veranderen en ver-
beteren van alles wat zijne goedkeuring
niet kon wegdragen, om daarbij een aan-
tal nieuwe instellingen te voegen en maat-
regelen te nemen, die zoowel zijn verstand
als zijn hart eer aandeden. Wanneer men
dit gedeelte van NETSCHER'S arbeid leest,
dan rijst onze bewondering voor JOAN
MAURITS en dan moet men erkennen dat
hij zijnen tijd ver vooruit was. Een aantal
lieden van verschillenden rang en stand,
wier gedrag en zeden sedert lang aanstoot
hadden gegeven, werden door hem uit de
Kolonie verwijderd; de regtsbedeeling werd
op betere grondslagen gevestigd en het
regt met meer onpartijdigheid en vooral
met meer gestrengheid toegepast; eene on-
verbiddelijke politie waakte tegen de zede-
loosheid, die hand over hand dreigde toe
te nemen; de Hollandsche wetten op het
huwelijk werden ingevoerd; er werd een
einde gemaakt aan de vele knoeijerijen
en oneerlijke handelingen, die ten nadeele
van den soldaat en van de Westindische
Maatschappij, bij de uitdeeling van levens-
middelen en bij het doen van meer an-
dere verstrekkingen, plaats hadden; er

verrezen gasthuizen, wees- en armen-
huizen, even als scholen voor de kinderen
der Indianen; in de hoofdplaats werd eene
goed georganiseerde schutterij opgericht;
de gevlugte Portugesche ingezetenen wer-
den teruggeroepen en aan alle Katholijken,
zoowel als aan de Israëlitien, die zich in
menigte in Brazilië bevonden, werd vrij-
heid van Godsdienst geschonken: een
heilzame maatregel, die aan de Kolonie
een aantal nijvere inwoners gaf, en aan
velen, die hunne haardsteden niet verlaten
hadden, minder weêrzin deed gevoelen
zich onder het gezag der Hollanders te
schikken. Ook de schoone kunsten en
wetenschappen werden door JOAN MAURITS
bevorderd, en verscheidene geleerden en
natuuronderzoekers, die hem naar Brazilië
gevolgd waren, vonden bij hem voortdurend
medewerking en ondersteuning. Het was
ook door zijn toedoen dat het monopolie
der Westindische Maatschappij aanzienlijk
beperkt en aan den Vaderlandschen handel
op Brazilië meer vrijheid gegeven werd;
zijn heldere blik zag reeds dat beperkin-
gen in handelszaken wel nuttig zijn voor
enkelen, maar niet voor het algemeen.

Nadat het noodigste tot regeling der
zaken in Brazilië verrigt en de vijand tot
ver van zijne grenzen verdreven was, be-
proefde JOAN MAURITS in 1658, op last der
Westindische Maatschappij, zich meester
te maken van St. Salvador, de hoofdplaats
der Spaansche bezittingen in Brazilië; maar
na een vruchteloos beleg van zes weken
moest hij terugkeeren; zijne onderneming
was mislukt, dewijl men hem, in weerwil
zijner herhaalde aanvragen, niet tijdig
genoeg troepen en krijgsvorraad uit het

moederland had gezonden. Reeds in die dagen begon de Maatschappij eene laakbare zorgeloosheid en onverschilligheid aan den dag te leggen in het bezorgen van haar krijgswezen, en dit toch had zij boven alles moeten behartigen, wilde zij eenmaal de vruchten plukken van haar pogen. Hoezeer JOAN MAURITS bestendig voortging het gebied der Kolonie uit te breiden en het zelfs, door zijn beleid en zijnen ijver, eene meer dan vijfmaal grootere uitgestrektheid verkreeg; hoezeer hij ons zelfs in Afrika, tot het geregeld en ruimschoots bekomen van neger-slaven, vasten voet bezorgde, zoo waren toch zijne klagten over gebrek aan strijdmiddelen bestendig. Dat die klagten in geenen deele ongegrond waren, blijkt daaruit, dat hij in 1640, gedeeltelijk met behulp van gehuurde en tot den oorlog ingerigte koopvaardij-schepen, de ontzag-verwekkende Spaansch-Portugese armada liet verslaan, die Brazilië zou hernemen. En hoe jammer dat hij zich juist toen zoo zwak moest gevoelen, want uit een aantal onderschepte brieven werd men gewaar, dat Spanje zich door deze vergeefsche inspanning van krachten geheel had uitgeput.

In hetzelfde jaar (1640) greep er eene gebeurtenis plaats, die den gewigtigsten invloed had op ons bestaan in Brazilië. Portugal namelijk schudde het juk der Spanjaarden af. — De tijdelijke vereeniging van Portugal met Spanje was der Westindische Maatschappij zeer gunstig geweest, doordien de Portugese ingezetenen van Brazilië weinig sympathie gevoelden voor Spanje, en derhalve ook in de verovering van het land hunner inwoning slechts

eene verandering van meesters zagen, die hun welligt voordeelig kon zijn, dewijl het magtige Holland beter in staat was hunnen handel te beschermen, dan het dagelijks in krachten afnemende Spanje. Zoodra Portugal echter zijne nationaliteit herkregeu had, zoodra het derhalve weder mogelijk was Portugees te zijn, moest vooral, daar het niet door de onzen veroverde gedeelte van Brazilië zich terstond voor Portugal verklaarde, in de borst der Portugese bewoners van Nederlandsch-Brazilië, ook bij de minste aanleiding, de zucht rijzen het juk der vreemden af te schudden. Hierbij kwam nog dat men een belangrijk getal suikerfabrieken, waarvan de vorige eigenaars verdreven of gevlugt waren, op crediet aan Portugezen had verkocht, die daarvoor nog hoogstaanzienlijke sommen aan de Westindische Maatschappij schuldig waren. Door die Maatschappij uit Brazilië te verdrijven, zou de schuld van zelve gedelgd zijn en de begeerte daartoe moest derhalve bij velen opwellen. Men ziet dus dat het meer dan ooit noodzakelijk was de Kolonie met eene vaste hand, en op eene verstandige en regtvaardige wijze, te besturen; doch NETSCHER toont ons ten duideljkste aan dat JOAN MAURITS, hoezeer hij dit alles ten volle besepte en de man zou geweest zijn het te volbrengen, er buiten staat toe gehouden werd door de zorgeloosheid der Maatschappij en den achteruitgang harer zaken. Het gezag van JOAN MAURITS werd herhaaldelijk bekniibeld en verminderd; zijne krijgsmagt versmolt en werd niet weder versterkt; zijne oorlogsmagazijnen niet aangevuld en voor een voldoende

toevoer van levensmiddelen, die in het weinig bevolkte Brazilië, voor zóoveel krijgslieden en beambten, niet waren te bekomen, geene zorg gedragen. Tot het krachtig besturen ontbrak het dus aan de middelen, en hierin kwam geene verandering, in weerwil men bij herhaling zamenzweringen ontdekte en opstanden moest onderdrukken. De vrijheid van Godsdienst, aan Katholijken en Israëlitien geschonken, werd, door toedoen van geestdrijvende Predikanten, meer en meer beperkt; JOAN MAURITS had op last der Maatschappij moeten toegeven, en moest dus tegen beter weten in, zelfs op eene zeer onverstandige wijze, besturen. Ofschoon er in Europa vrede heerschte tusschen Nederland en Portugal, ofschoon JOAN MAURITS de meest vriendschappelijke betrekkingen had aangeknoopt met den Gouverneur van Portugeesch-Brazilië, werd hij echter door de Maatschappij tot daden van vijandschap jegens Portugal verplicht, en ook de regtvaardigheid moest derhalve door hem uit het oog verloren worden. Doch eindigen wij het tafereel; het zij genoeg er bij te voegen dat de toestand van Brazilië meer en meer haghelijk werd, en dat JOAN MAURITS na herhaalde verzoeken, eindelijk in 1644 door de Maatschappij, de Staten-Generaal en den Stadhouder, uit zijne hooge betrekking werd ontslagen, om naar Nederland terug te keeren. Hij had veel tot stand gebragt, maar was overtuigd dat hij, door gebrek aan magt en middelen, veel goeds ongedaan had moeten laten, en dat de Kolonie op den rand van haar verderf was, indien men geen anderen weg wilde bewandelen.

De vierde afdeeling bevat het verhaal van den verderen achteruitgang der zaken in Brazilië en van het ontruimen dezer schoone bezitting.

Na het vertrek van JOAN MAURITS was het oppergezag verbleven aan eenen raad van bestuur. In Nederland teruggekeerd zijnde, had JOAN MAURITS nog menigen goeden wenk en menige nuttige inlichting gegeven; maar door onkunde, onwil en onmagt, werden de zaken van Brazilië door de Westindische Maatschappij al meer en meer verwaarloosd. De Portugesehe ingezetenen, de magt der Nederlanders bestendig ziende dalen, begonnen ook bestendig meer aan het terugbekomen hunner nationaliteit te denken. De Katholieke geestelijkheid deed door haar pogen de zucht daartoe voortdurend toenemen, en de onverdraagzaamheid der regering werkte haar niet weinig in de hand. De bestaande ontevredenheid werd nog vergroot door ontijdige en kwalijk overlegde middelen, die in het werk werden gesteld tot het doen betalen der sommen die een aantal Portugezen schuldig waren. Bij dit alles had men gebrek aan soldaten, gebrek aan krijgsbehoefsten en was men schaars voorzien van levensmiddelen, zoodat VIEIRA, die wij reeds eenmaal genoemd hebben en die zich sedert als koopman op de hoofdplaats gevestigd had, het oogenblik gunstig waande om het juk der Hollanders geheel af te schudden. Wanneer wij bij NETSCHER het verhaal lezen der zamenzwering door hem tot stand gebragt, dan moeten wij met den Schr. bekennen dat die groote man, waaraan Brazilië zooveel verplicht is, de reeks van diensten, aan zijn vaderland

bewezen, met een waar schelmstuk wilde openen. Gelukkig voor hem, maar nog gelukkiger voor de Nederlanders, dat zijn toeleg ontdekt werd en mislukte. VIEIRA nam de vlugt — 1643 — maar duizenden volgden hem naar de bosschen en wildernissen; de vaan des opstands wapperde weldra over geheel Brazilië, en de Nederlanders zagen zich binnen weinig tijds tot aan den oever der zee binnen hunne forten en sterke plaatsen teruggedrongen.

Terwijl dit alles voorviel, heerschte er in Europa vrede, althans wapenstilstand tusschen Nederland en Portugal, en de Koning van dat land keurde dan ook openlijk den opstand der Braziliaansche Portugezen af. Inwendig echter was hij verheugd over hun bedrijf, weldra moest men vermoeden dat hij hun pogen goedkeurde, en ten slotte bekwam men zelfs de overtuiging dat hij hen ondersteunde. Hieruit vloeide voort dat Portugal eerst in West-Indië, daarna ook in Oost-Indië en eindelijk op alle wateren door ons beoorloogd werd, en mogt het Brazilië en een gedeelte onzer bezittingen op de kust van Afrika weder aan zijne kroon hechten, dan verloor het daarentegen in Oost-Indië uitgestrekte en rijke landstreken, en moest het ons, bij het sluiten van den vrede, de vrije vaart op de verloren gewesten vergunnen, ons het genomen geschut teruggeven en 8 millioen guldens aan oorlogskosten betalen.

Het verhaal der laatste bedrijven van de Nederlanders in Brazilië, gelijk het door NETSCHER is te boek gesteld, kan men onmogelijk lezen zonder van onwil, ja

zelfs van schaamte vervuld te worden. De bestendige achteruitgang der zaken van de Westindische Maatschappij, wier bestaan, gelijk reeds gezegd is, op verkeerde grondslagen rustte, had ten gevolge dat zij eindelijk geheel buiten staat was te behouden, wat zij eenmaal op zulk eene glansrijke wijze had verworven. De Staten-Generaal kwamen haar te hulp met geld, schepen en soldaten; maar onze oorlog met Engeland en onze moeilijkheden met Zweden hadden ten gevolge, dat die hulp niet bestendig, niet doortastend genoeg kon wezen. Het bestuur in Brazilië werd meer en meer verward; de misbruiken, vooral de knevelarijen waaraan het krijgsvolk, buiten het gebrek wat het moest lijden, blootstond, namen toe; dit krijgsvolk werd onwillig, ja zelfs vreesachtig; want het is maar al te waar: voorspoed haart moed, tegenspoed wekt vrees. Op bladz. 158 lezen wij bij NETSCHER: «*Quand une poignée de Hollandais avait naguère mis en fuite des corps entiers de Portugais, on vit le 19 Avril 1648, 4500 hommes de nos troupes, commandés par SCHOPPE, complètement défaits par 2400 Portugais sous BARRETO, VIEIRA et VIDAL. Nous perdimes dans ce combat 45 officiers et 17 drapeaux et nous eûmes 470 hommes de tués et 525 blessés. Le général SCHOPPE reçut une grave blessure dont il souffrit très longtemps. La perte des insurgés fut comparativement très minime.*»

Zoolang de Nederlanders meester van de zee bleven, hielden zij zich aan de kust van Brazilië nog staande; maar toen er ook in Portugal eene soort van Westindische Maatschappij was opgerigt, en

deze eene sterke vloot naar Brazilië zond, vielen onze laatste bezittingen aldaar in 1654 in 's vijands handen.

In een *Besluit* geeft NETSCHER een beknopt overzicht der verdere handelingen der Westindische Maatschappij, tot op haren val, en van de pogingen door andere korporatiën aangewend, tot het verlevendigen van den handel op Amerika. Een aantal, meest zeer belangrijke noten, besluiten het werk, waarbij nog gevoegd is de *facsimilés* der handteekeningen van JOAN MAURITS en eenige andere voorname mannen, in het boek genoemd, benevens eene net uitgevoerde schets van onze voor- malige bezittingen in Brazilië.

Hiermede zullen wij ons verslag eindigen; het is beknopt, het is onvolledig, maar wij hopen dat het voldoende moge wezen om de aandacht te vestigen op een werk, wat niet alleen nuttig is door de vermelding van eene menigte historische feiten, waarvan zeer vele ons tot roem verstreken en die allen leerzaam zijn, maar ook dewijl het eene belangrijke bijdrage is tot de kennis onzer koloniale geschiedenis en onzer handels-politiek in vroeger dagen.

De typographische uitvoering laat niets te wenschen over, en wij hopen dat de Heer NETSCHER en zijn uitgever zich in eene menigte van lezers mogen verheugen.

EINDE VAN HET VIJFDE DEEL, TWEEDE SERIE.

BIJLAGE XII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRE-SPECTATOR,

TWEEDE SERIE. — VIJFDE DEEL, N°. 12.

(Maand Junij 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, VERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMINGEN :

Bij het 1ste reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm. : de serg.-titul. P. L. G. Doorman, van het 2de reg. vest.-art. Bij het 2de reg. inf., tot kap. van de 2de kl. : de kap. der 3de kl. J. G. Dussier de Barenne, van het korps; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. bij den staf der inf. T. W. d'Harvant Bigot de Villandry, adj. bij den gen.-maj., kommanderende de res.-brig.; tot 1ste luit. : de 2de luit. J. G. Krafft, van het 1ste reg. inf., en J. C. Smislaert, van het 8ste reg. inf. Bij het 3de reg. inf., tot kap. der 1ste kl. : de kap. der 2de kl. F. W. C. D. Dekker, van het korps; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. H. V. Boesses, van het 5de reg. inf.; tot 1sten luit. : de 2de luit. B. T. P. J. van Heel, van het korps. Bij het 4de reg. inf., tot 1sten luit. : de 2de luit. C. J. J. Bijleveld, van het korps; tot 2den luit.-kwartierm. : de serg.-titul. B. A. Egter van Wissekerke, van het 8ste reg. inf. Bij het 5de reg. inf., tot 1sten luit. : de 2de luit. L. T. J. A. B^{on} van Boecop, bat.-adj. bij het 5de reg. inf. Bij het 6de reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm. : de serg.-titul. G. C. Berghauser, van het 5de reg. inf. Bij het 7de reg. inf., tot maj. : de kap. der 1ste kl. J. E. P. Roelants, regim.-adj. bij het 5de reg. inf.; tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. J. H. Boomborgen, van het korps; tot 1sten luit. : de 2de luit. B. J. F. Prager, van het reg. gren. en jag. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. J. A. F. de Lannoy, van het 4de reg. inf.; tot 1ste luit. : de 2de luit. P. F. Brunings,

van het korps, en L. P. van der Beek, van het 3de reg. inf. Bij het reg. veld-art., tot adj. : de kap. J. G. J. van Oldenbarneveld, genaamd Witte Tullingh, van het 2de reg. vest.-art. Bij het 2de reg. vest.-art., tot kap. van de 1ste kl. : de kap. van de 2de kl. P. J. Goffin, van het korps; tot kap. van de 3de kl. : de 1ste luit. S. Pijpers, van het korps, en belast met de functiën van adj. voor het materieel in de vesting Willemstad; tot 1sten luit. : de 2de luit. C. E. A. Vigelius, van den staf der art., met bepaling dat hij gedetacheerd blijft bij de inspectie der draagbare wapenen. Bij het 3de reg. vest.-art., tot kap. van de 1ste kl. : de kap. der 2de kl. A. Benthien, van het korps; tot kap. van de 2de kl. : de kap. van de 3de kl. E. E. Ernst en F. J. J. Schepern, van het korps. Bij het person. van de geneesk. dienst der landm., tot offic. van gezondh. der 3de kl. : D. A. J. van Kessel, van dat personeel. Bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landm., om met den 1sten Sept. 1853 daarbij werkzaam te zijn: de 1ste luit. J. F. van Hanswijk, van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs.

Verplaatsingen.

Bij het Depart. van oorlog: de 2de luit.-kwartierm. J. E. Muller, van het 4de reg. inf. Bij de bat. jag. van het reg. gren. en jag. : de 2de luit. H. W. U. B^{on} van Aylva Rengers, van het 5de reg. inf. Bij het 2de reg. inf. : de 1ste luit.-adj. C. J. S. Gosenson, van het algem. depôt van discipline. Bij het 5de reg. inf. : de kap. D. J. IJserman, van het 7de reg. inf.; de 1ste luit. J. G. Epke, van het 8ste reg. inf. Bij het 7de reg. inf. : de kap. A. P. Luppus, van het 2de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf. : de 2de luit. J. C. D. Janson, van het wap. der inf. van het leger in O. I. Bij het

algem. depôt van discipline: de 1ste luit.-adj. A. Ophorst van Duyn, van het 2de reg. inf. Bij het reg. veld-art.: de 2de luit. A. Suy, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 2de reg. vest.-art.: de kap. P. S. Mommers, van het 3de reg. vest.-art. Bij het 3de reg. vest.-art.: de 1ste luit. W. H. G. Ernst de Seiwert, van het 2de reg. vest.-art. Bij het reg. rijd. art.: de 1ste luit. J. Roosmalen Nepveu, van het 3de reg. vest.-art. Bij het korps pontonn.: de 2de luit. P. L. Verschoor, van het reg. veld-art.; de kap.-ing. J. A. Feith, van Maastricht naar Neuzen; P. J. de Wéal, van Naarden naar de Willemstad; D. G. Andrea, van de Willemstad naar Venlo; G. V. W. B^{on} van Hemert tot Dingshoff, van Utrecht naar Naarden; de 1ste luit.-ing. J. H. A. Verduchene, van Venlo naar Muiden; Jonkh. L. M. van der Goes, van Gorinchem naar Breda; de officieren van gezondh. der 2de kl. C. H. D. Visscher, van Breda naar de Willemstad; A. Boele, van de Willemstad naar Breda. Bij het wap. der inf. van het leger in O. I.: de 2de luit. M. A. van Deventer, van het 6de reg. inf.

Tijdelijk op non-activiteit gesteld.

De 1ste luit. J. W. K. Roger, van het 4de reg. inf.

Gepensionneerd.

De maj. Jonkh. C. P. S. van der Does, van het 7de reg. inf., met toekenning van den rang van luit.-kol.; de 1ste luit. J. A. Zoutman, van het 7de reg. inf.; de kap. P. Urbanus, van het 8ste reg. inf.

Eervol ontslagen.

De 1ste luit. B. A. Bon Reede van Oudtshoorn, van het 8ste reg. inf.; de kap.-adj. J. J. E. Paravicini di Capelli, van het reg. veld-art., uit de betrekking van adj.; de 1ste luit. G. Kuijper, van het korps ing., min. en sapp., uit zijne betrekking bij de Koninkl. Akad. voor de zee- en landmagt.

Overleden.

De maj. P. van Pommeren, van het 7de reg. inf.; de kap. der art. op non-activ. E. O. K. van Ingen; de 1ste luit. A. Lulofs, van het 1ste reg. inf.; de kap. Jonkh. A. J. B. van der Wijck, van het reg. veld.-artillerie.

CORRESPONDENTIE.

In N°. 10 van den loopenden jaargang des *Nieuwen-Spectators* komt een ingezonden stuk voor, waarvan de Schr. ons beschuldigt een artikel te hebben medegedeeld, wat zou verzekeren dat de bezetting der Citadel van Antwerpen in 1832 door vijf bataillons infanterie werd gevormd. Wij waren verbaasd eenen dergelijken bok te hebben geschoten; wij, die ons zoo dikwerf met artillerie- en genie-aangelegenheden bezighouden; wij, die er toe bijdragen aan deze wapens eene eervolle bekendheid buitenslands te verschaffen (1); wij zouden thans hunnen roem hebben aangetast? Onbegrijpelijk!

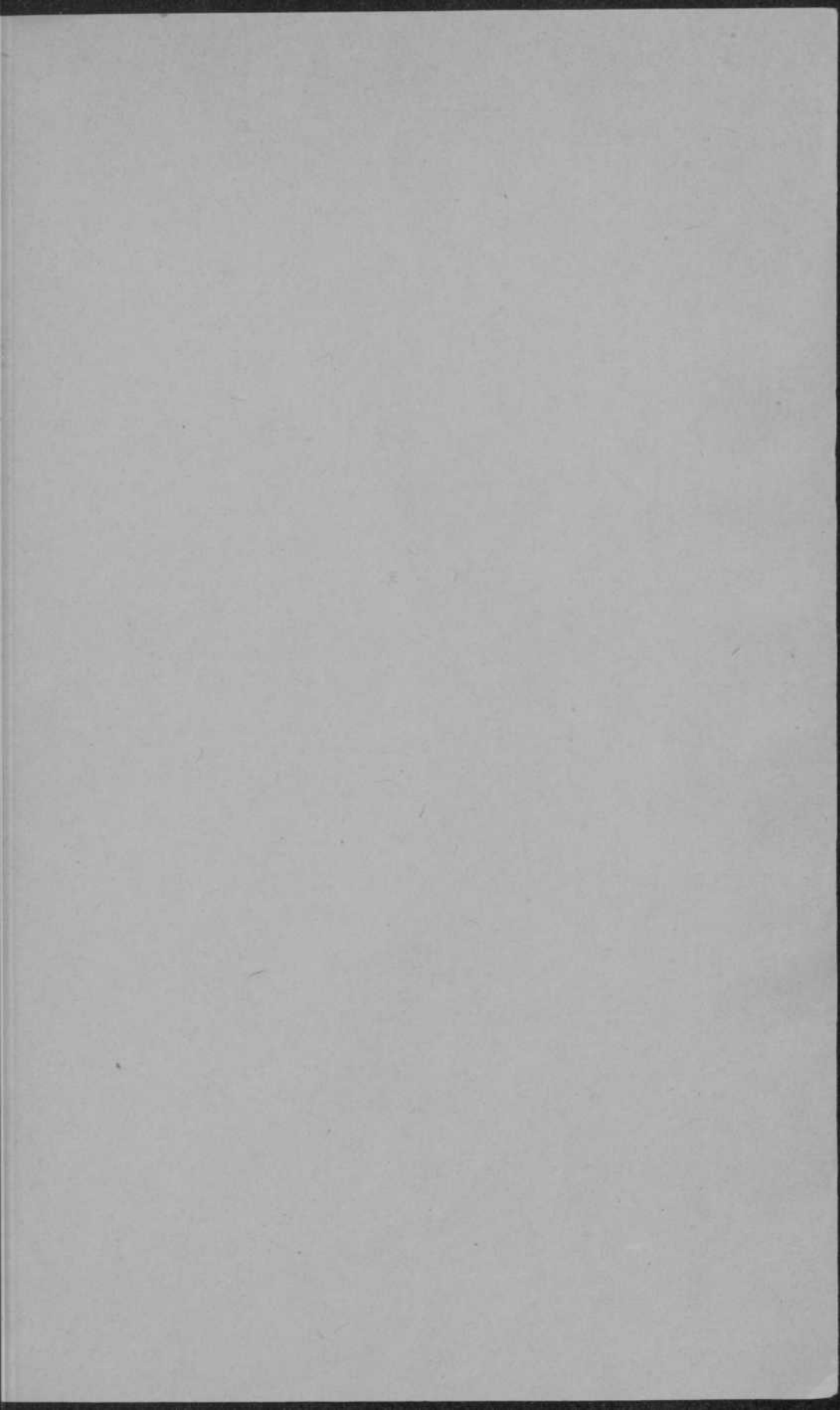
Wij haastten ons het geminimeerde artikel in N°. 8, 3^e Deel, 2^e Serie na te lezen; maar hoe wij lezen en herlezen, wij vonden niets wat eene zoo vreemde beschuldiging kon staven. Het is waar, eens staat er: «de vijf bataillons die in 1832 het garnizoen der Citadel uitmaakten,» en er had moeten staan: «die de infanterie van «het garnizoen uitmaakten;» maar deze woorden werden

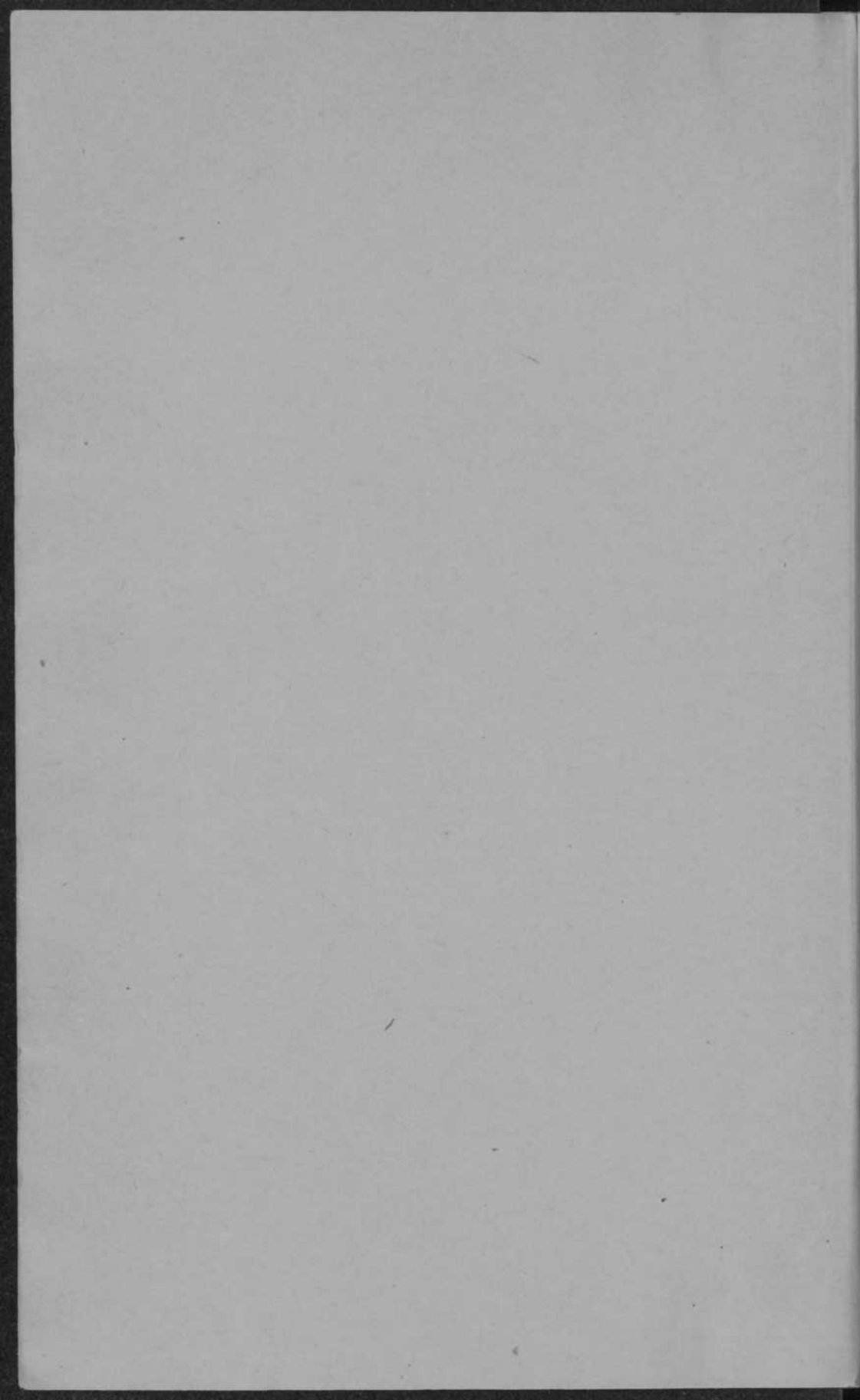
ook onmiddellijk voorafgegaan door «de bataillons weker «tot die bezetting behorende» en gevolgd door: «de «bataillons die eene zoo met regt geprezene bezetting «hielpen vormen.» Bovendien, zoo ergens, dan is het hier dat de geest en niet de letter in aanmerking had behoeven genomen te worden. Er was sprake van het versieren der riytvlaggen van de bataillons die in 1832 in hun geheel op de Citadel van Antwerpen aanwezig waren, en daarom werd er noch van artillerie, noch van genie melding gemaakt. Maar vloeit hieruit voort dat men in de schaduw wil stellen hetgeen deze wapens in 1832 op de Citadel van Antwerpen hebben verrigt? De poging daartoe ware even dwaas als die van het bewijs te willen leveren, dat de zon door onze tegenvoeters gezien wordt als het hier middag is.

VERBETERINGEN.

In N°. 10, blz. 438, 1^e kolom, r. 2 v. o. staat: van, lees: aan.
 » » 2^e » r. 1 v. b. staat: bepalen, lees: betalen.

(1) Men leze de laatste Jaargangen, tot op den huidigen dag, van het *Archiv für die Königl. Preuss. Art. u. Ing.-Corps*, en van de *Allgem. Mil.-Zeitung*.

0891 0116

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

